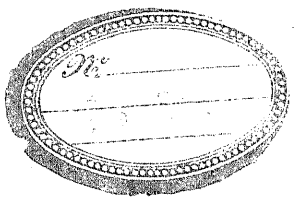

et finis de la copie de l'original de l'original

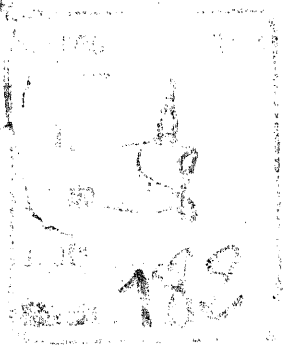

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
2

()

O-CON

11. a. 2
- 8 -

ILLVSTRISSIMO,

AC REVERENDISS. DOMINO,

D. ASCANIO COLUMNÆ,

S. R. E. CARDINALI,

Domino suo Colendissimo.

AMPRIDEM (*Cardinalis Amplissime*)
quadam, quæ ad difficillimam, ac ferè inextricabilem usurarum materiam, necnon & earum restitutionem pertinent, Roma in nostro Cœnobio Sancti Pauli extra Urbem Prælectoris munere fungens, congefferam: Idq̃, eo animo, atque consilio à me factum est, ut ijs non minus honori diuino, nostræ Congregationis Cassinensis decori, auditorumq̃, utilitati inservirem: quàm ut me ipse ad confitentium, iudicum, aduocatorum, ac mercatorum salutem prospiciendum expeditiorem redderem. Cum autem, quæ præsentis tractatu continentur peritissimis sacræ Theologiæ, sacrorum canonum, legumq̃, Imperatoriarum professoribus examinanda dedissem: ipsi mecum precibus egerunt, ut hæc in lucem edere, & Christianæ Reipublicæ, ut cùmque prodesse vellem: quod nisi præstarem, talenti in terram defossi mihi rationem reddendam fore sapius inculcabant. Id verò cùm ad Reuer.^m Patrum nostræ Congregationis aures venisset: ad id ipsum quàm citius præstandum me summopere cohortati sunt, ne Ecclesiæ Dei aliquo pacto deesse viderer: quorum omnium, & precibus, et hortationibus haud mihi repugnandum iudicavi. Voluiq̃, opus præsens typis commendari. Verùm, cùm multi antea, ijq̃, in hac facultate excellentissimi in ijsdem rebus versati sint, quid ipse nunc agerem? id sanè volui, ut, cùm plurima scitu digna, ac necessaria eos aduerterem omisisse, quæ ipsi præterire silentio, pertractanda assumerem: quæ verò tradiderunt, breviori, ac faciliori stilo in quæstiones resolutorias perstringenda curarem.

a z Sed cùm,

Sed cum, quæ typis mandantur, ab auctoribus, ijs dicari consueverint, quos singulari amore, atque obseruantia prosequuntur, & quibus præclara beneficia referunt accepta: ut & ipse quoque id efficerem, videbatur. Cum, igitur, tu ille sis, quem præcipuè ab ineunte ætate dilexerim, summoq; animi studio, atque conatu obseruauerim, tibiq; plurimum debeam, te unum non eligere non potui. Nam cum mea Congregatio maximè deuincta sit scælicis memoria MARTINO V. Pontifici Maximo gentili tuo, quod ab eo amata, seruata, & aucta fuerit priuilegijs innumeris, Cænobijs nouem, (inter quæ est illud nobilissimum Sancti Pauli extra Urbem, illius Beatissimi Patris memoriam præcipuè antè oculos nostros constituit.) Mea hæc scripta, ego quippè eiusdem familiae alumnus nomini tuo deuinctissimus, tibi consecranda curauit: Quemadmodum enim, & nobilitatis, & doctrinæ, & virtutis, & sanctitatis illius extas legitimus hæres; ita animorum illorum (de quibus tantus Pontifex optimè fuit meritis) grati animi hæres iure optimo existimari debes. Præterquam, quod nobilissima facultatis (ex qua, velut uberrimo fonte, hoc opus emanat) fructus tanquam patrono, tibi iure debentur. Hanc, enim, ornaasti maximè, atq; decorasti: cum sacra Theologiæ, sacrarumq; legum in Illmo Salmantica Gymnasio summa cum dignitate præcepta tradideris. Huc accedit, quod cum meus genitor Michael Vilagut Illustris. IOANNAE Aragoniae auia tua, necnon Illustris. MARCO ANTONIO patri tuo seruitutis obsequium olim exhibuerit: hoc munus, gratitudinis illius, & mea in tuam familiam, teq; (præcipuè illius præclarissimum (ydu) signum esse poterit. Te itaque (Cardinalis amplissime) summis precibus rogatum volo; ut hoc opus (qualecumq; sit) eo vultu, quo talem, ac tantum Principem decet, suscipias: tibiq; me totum obsequentissimum commendatum habeas. Interim te multos annos scælicem, & incolumem in totius Reip. Christianæ patrociniū conseruari à Deo Opt. Max. orationibus omnixè contendam. Datum Neapoli in Cænobio SS. Severini, & Sossij Ordinis S. Benedicti de obseruantia Congregationis Cassinensis, alias de Sancta Iustina à Patavio. Sexto Idus Ianuarij, Anno, verò, salutis MDLXXXIX.

Illustris, ac Reuerendis. Amplitudinis Tuæ

Addictissimus seruus

D. Alphonfus Vilagut à Neapoli Monachus Congregationis Cassinensis.

A D L E C T O R E M

P R A E F A T I O.

QVAMVIS omnibus hominibus natura infitum sit, (candidissime Lector) ut veritatem ament, & ea potiori desiderio flagrent: cur ipsam, tamen, pari studio non omnes perquirant, non possum non mirari? Siquidem verissimam Salomonis sententiam esse ipse rerum vsus mendocuit; Quoniam sapientia ipsa clara est, & quæ nunquam marcescit, & facile videtur ab his, qui quærunt illam. Præoccupat eos, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit propter illam, securus erit; quoniam præ foribus suis inueniet. Cogitare, ergo, de illa sensus est consumatus, & qui vigilauerit propter illam, securus erit: quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in vijs ostendet se hilariter. Et in omni prouidentia occurret illis: Initium, verò, illius verissima concupiscentia disciplinæ. Et alibi idem Sapiens normam sapientiæ discendæ nobis præscribens, dixit: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi. At, verò, quoniam contractus vsurarius aduersatur iustitiæ (ut latius in præsentis tractatu probatur) iccirco hunc tractatum maximo cum labore ad Dei Optimi Maximi cultum, Congregationis meæ decus, proximi commodum, & communem salutem animarum edere studui. In quo accuratissima lima (Deo ipso duce) absoluentur trigintaquinque quàm difficillimæ quæstiones in se, quàm breuissimo (etsi Scholastico) stilo, ac sermonis periodo continentes quicquid scitu dignum, atque necessarium videtur fore circa materiam contractus mutui vsurarij, & obligationis indè contractæ: & modum seruandum circa restitutionem faciendam quacunque de causa incurfam: ut ex triplici Indice non obscure percipies. Ex cuius, quidem, operis studio quàm facillimè (pie Lector) omnes circa vtranque materiam ambiguitates insurgentes explicare poteris: cum in ipso tractatu attulerim sententias omnium ferè sacrorum Theologorum, Canonistarum, & Iurisperitorum: præter Sanctiones Diuinas, Pontificias, & Imperatorias. Te, insuper, non fugiat, me pro ipsis Quæstionibus terminandis in medium produxisse, quamplurima (quod aiunt) notabilia, & argumenta pro vtraque parte cum suis fundamentis, & auctoritatibus tam iurium, quàm Doctorum, necnon & rationes validissimas, quibus conclusiones inibi allatæ fulciuntur: ut luce meridiana clariùs indè ipsarum conclusionum veritas magis, atque magis elucesceret. Operæpretium, quoque, duxi respondere

Sap. cap. 6.

Eccles. c. 1.

respondere omnibus auctoritatibus contra ipsas conclusiones adductas: & pro viribus eas concordas nostris conclusionibus reddere. In omnibus, tamen, per me in praesenti tractatu afferendis correctioni Sanctae Romanae Ecclesiae submittens, obnixè precor te, ut si in ipso tractatu (maximo cum labore peracto) aliquid ad votum tibi cesserit: Deo Optimo Maximo (omnium bonorum munificentissimo largitori) gratias immortales referre studeas, & pro me ad ipsum pias effundere preces non pigeat: Sin, verò, secus contigerit, imperitiae meae, ac effrenato studio proximorum saluti prospiciendi magis, quam mentis supercilio adscribas obsecro, atque obtestor in Domino. Vale.

PRIMUM

PRIMUM REPERTORIUM,
IN QVO CONTINENTVR GRADATIM
OMNES QVAESTIONES XXXV.

Quae examinantur in praesenti Tractatu.

- Quaestio prima.**
VTRUM unusquisque fidelis teneatur omnib. indifferentem, et semper mutuare pecuniã suam, vel aliud cadẽs sub mutuo (proprie dicto) gratis, absque exactiõne usurae, seu lucri temporalis, ultra sortem mutuata. fol. 1
- Quaestio decima.**
Vtrum Principes Christiani possint licite permittere in terris sibi subiectis exigere usuras. 84
- Quaestio undecima.**
Vtrum Potestas secularis, ac Praelatus ecclesiasticus possit, atq; teneatur prohibere Iudaeis mutuare Christianis sub usuris, & ipsos contravenientes possit, ac debeat punire. 86
- Quaestio duodecima.**
Vtrum liceat aliquem inducere, vel alicui consilium mutuatione usurariae, ut a peccato assuescat, vel alterius peccati grauioris peccato usurae (qđ omnino ille perpetrare intēdebat, si ei tale consiliũ traditum non fuisset) aliquem cohiberet. 93
- Quaestio tertiadecima.**
Vtrum liceat Principib. Christianis, et Ecclesiae Praelatis tolerare usurariam mutuationem Iudaeorum, ut inde euitaretur aliquod malũ temporale, vel spirituale maius, qđ sit damnum temporale, vel spirituale: quod per usurarium exactiõnem ipsi Iudaei inferunt Christianis. fol. 101
- Quaestio quarta.**
Vtrum usuram ex mutuo exigere, sit generaliter, & indifferentem omnibus prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri. fol. 39
- Quaestio quinta.**
Vtrum usuram exigere sit prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo. f. 49
- Quaestio sexta.**
Vtrum usuram exigere sit prohibitum de iure canonico. 49
- Quaestio septima.**
Vtrum usuram exigere pro re mutuata sit prohibitum de iure ciuili. 53
- Quaestio octaua.**
Vtrum Deus omnipotens possit (cũ hominibus dispensandis) precipere, qđ licite sine peccati labe usuras proprie dictas, prohibitas in praecepto septimo, Non furtum facias, possint ipsi homines exigere. 60
- Quaestio nona.**
Vtrum summus Pontifex possit dispensare cum hominibus, ut ipsi exigentes usuras malas in se non peccent. 80
- Quaestio decima sexta.**
Vtrum si mutuator (qui mutuauit propter beneuolentiam) ultra sortem aliquid receperit, peccauit, & ad restitutionem sic accepti, teneatur. 121
- Quaestio decima septima.**
Vtrum mutuans sperando aliquid captare ex mutuo, & ex huiusmodi usura metali aliquid recipiens, mortaliter peccet, & ad tale

PRIMUM REPERT. QVAEST.

ad tale quid restituendum omnino teneatur ei, à quo ipse extorsit, vel alteri illud tale tradere. fol. 125

Quaestio decima octava.

Vtrum mutuanti liceat pacisci (tēpore mutationis) cum mutuuario, de aliquid sibi dando à mutuuario ipso ultra sortem mutuatam, ratione interesse lucri cessantis, & illud tale exactum tuta conscientia sibi retinere sine crimine prauitatis vsurariae. 139

Quaestio decimanona.

Vtrum mutuanti ante, vel post mutuum liceat pacisci cum mutuuario de aliquo sibi soluendo ultra sortem, ratione interesse damni emergentis patiendi ratione mutui, & tale quid sibi solum tuta conscientia retinere. 175

Quaestio vigesima.

Vtrum mutuanti ad certum terminum liceat obligare mutuarium ad aliquid sibi tradendum ultra sortem nomine pœna: si ille in praefixo termino non restituerit sortem sibi mutuatam: & deinceps huiusmodi pœnā exactam tuta conscientia sibi retinere. 184

Quaestio vigesimaprima.

Vtrum mutuanti liceat recipere pignus à mutuuario, illudq. detinere, eiusq. fructus non computando in sortem, donec soluta fuerit res mutuata, nullo habito respectu ad interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, vel pœna conuentionalis. 193. Quaestio vigesimasecunda.

Vtrum gener, vel eius heredes possint tuta conscientia rei pignoratæ sibi (pro dote non soluta, fructus facere suos. & quid de vidua, cui post mortem viri sui non restituitur dos, sed pignoratæ possessio, vel statuitur census. 204

Quaestio vigesimatertia.

Vtrum fideiussor aliquid recipiens pro fideiussione sit habendus vsurarius. 229

Quaestio vigesimaquarta.

Vtrum mutuans sub vsuris suis hostibus, vel eis, à quibus damnum timet, vel recipit eas, sit vsurarius. 234

Quaestio vigesimaquinta.

Vtrum in vsura exacta transferatur dominium. 249

Quaestio vigesimasexta.

Vtrum mutuans, & assicurans rem mutuatam, et pro assicuracione ultra sortem aliquid recipiat, sit vsurarius, & ad restitutionem taliter accepti teneatur. 253

Quaestio vigesimaseptima.

Vtrum ij, qui mutant cum pacto expresso de aliquid ultra sortem recipiendo ex vi mutui sint vsurarij, & ad restitutionem taliter accepti unà cum fructibus inde susceptis, teneantur. 256

Quaestio vigesima octaua.

Vtrum vsurarij (quos diximus teneri ad restituendas vsuras) teneantur vsuras ipsas restituere de necessitate salutis, aut solum de consilio. 275

Quaestio vigesimanona.

Vtrum vsurarium restitutio sit semper facienda ei, à quo vsurarius extorsit. 282

Quaestio trigesima.

Vtrum vsurarius semper proprijs expensis teneatur restituere res extortas per vsuram, eis à quibus illas extorsit. fol. 315.

Quaestio trigesimaprima.

Vtrum vsurarius teneatur ad statim restituenda extorta per vsuram. 327

Quaestio trigesimasecunda.

Vtrum omnia bona vsurarij sint hypothecata, seu obligata (pro vsuris soluendis) illis, à quibus ipsa fuerant extorta vsura: ita ut quicumque aliquid ex ipsis habuerit, restituere teneatur. folio 437.

Quaestio trigesimatertia.

Vtrum solum vsurarij teneantur restituere vsuras extortas, an etiam cooperatores ipsorum.

Quaestio trigesimaquarta.

Vtrum liceat pecuniam, vel aliud mutabile, accipere mutuo sub vsuris.

Quaestio trigesimaquinta.

Vtrum vsurarij publici, seu manifesti sint plectendi aliqua alia pœna temporali ultra restituendi vsuras obligationem, unà cum omni damno inde illato proximo suo.

FINIS.

REPERTORIUM

OMNIVM CONCLUSIONVM

VNIUSCVIVSQUE QVAESTIONIS,

QVAE IN PRESENTI TRACTATV DE

contractu mutui, seu de Vsura quæ circa contractum mutui interuenire assolet, continetur.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum vnusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter, & semper mutuare pecuniam suam, vel aliud cadens sub mutuo propriè dicto gratis absque exactione vsurae, seu lucri alicuius temporalis ultra sortem mutuatam. fol. 1.

PRIMA CONCLUSIO.

EXISTENS in extrema necessitate naturæ suæ, & suorum, id quod ubi & suis necessarij non est, non teneatur sub pœna peccati mortalis mutuare alteri patienti eandem necessitatem, quemadmodum non teneretur de tali re illi elemosynam elargiri. Immo regulariter mutuando peccare mortaliter. Dixi regulariter propter conclusiones subsequentes. folio 15. numero 58.

SECUNDA CONCLUSIO.

EXISTENS in extrema necessitate naturæ habuerit tantam facultatem, qua propriæ vitæ tantum & suorum, opem ferre possit, ne infamul morerentur, non teneretur sub pœna peccati mortalis, & sub præcepto donare, vel mutuare huiusmodi facultatem (line qua ipse, & sui morerentur) alteri homini Reipublicæ etiam summopere necessario, existenti in eadem necessitate, quamvis bene de consilio, quando hoc euidenter non appareret, secus si appareret, quoniam tunc quis teneretur mutuare, ut bono publico, ac communi consuleret. hoc modo reconcilian possunt Dnuus Thomas, & sequaces cum Riccardo. fol. 17. nu. 61

TERTIA CONCLUSIO.

ELEMOSYNA, vel saltem mutuatio erit in præcepto ei, qui vider aliquem patientem extremam necessitatem naturæ, ita quod nisi tunc ei subueniretur in victu, aut vestitu, sit verisimile illum paulò post moriturum, & is, qui illum sic vider, non est constitutus in simili necessitate: nec non habeat superflua status seu personæ: & sufficienter sibi constat a nullo alio in tali necessitate, ipsi subueniendum fore. fol. 18. nu. 63

QVARTA CONCLUSIO.

VNUSQUISQUE tenetur sub pœna peccati mortalis elemosynam dare, vel mutuare de bonis, quæ ei superflua sunt ad necessitatem naturæ, & personæ propriæ, & suorum, ei, qui est constitutus in quasi extrema necessitate, & hoc si ipse petierit: & alij non possunt, vel nolunt taliter constituto in necessitate opem ferre, & hoc ipsi habenti ultra necessitatem naturæ, & personæ sit notum: & appello quali extremam necessitatem, notabilem, & arctam necessitatem, & si extrema non sit: sed tanta, ut nisi illi subueniatur, sit verisimile, quod notabiliter vitæ illius abbreviabitur, aut in aliquam egritudinem notabilem incidet. fol. 21. nu. 65

QVINTA CONCLUSIO.

ELEMOSYNAM elargiri, vel mutuare non erit in præcepto ei, qui habet superflua naturæ, & personæ, si petens mutuum non est in extrema necessitate, vel quasi: licet iccirco qui non mutuetur, ut suam propriam dignitatem ampliaret, congerendo nummos, ac facultates, ut emere post

INDEX

postmodum posset dominia, ciuitates, & huiusmodi, & sic nobilitare suam familiam, si laicus hic esset: (secus si clericus, aut hoc faceret ductus tantum cupiditate augendi pecunias, in ipsum augmentum ponens vltimum finem, non curando de pauperibus, vt communiter faciunt auari: quia tunc hic talis esset in mortali) fol. 23. nu. 68.

SEXTA ET VLTIMA CONCLUSIO.

Quicumque iuxta adducta in praecedentibus conclusionibus tenebitur mutuare pecuniam, vel rem aliam cadentem sub mutuo proximo suo, illud tale tenebitur gratis mutuo dare, nec inde aliquod lucrum expetere, quod ad usuram peccatum spectat, vnde quicquid inde ex tali mutuo tali intentione factum, acquisitum fuit, restitutioni erit obnoxium. fol. 29. nu. 71.

QVÆSTIO SECUNDA.

Vtrum mutuare spe, vel ex actione lucri ultra sortem, sit rationi consentaneum, An aliquo iure potius prohibere mutuum usurarium, sit rationabilius, & Reipublice Christianae utilius.

VNICA CONCLUSIO.

Usuram proprie dictam, seu mutuare sub usuris prohibitum fuisse, fuit rationi valde consentaneum. fol. 27. nu. 1.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum mutuare sub usuris sit prohibitum de iure naturali: seu sit contra ius naturale.

VNICA CONCLUSIO SIT HÆC.

Mutuare sub usuris, id est, velle sibi solui aliquid ultra sortem, seu rem mutuata, pro solo usu rei mutuatae; nullo alio respectu habito, nisi ad lucrum captandum ratione (cōcessit ad tempus) usui rei mutuatae, est prohibitum à iure ipso naturali. (nullo alio habito respectu &c.) vt excluderem eos, qui sibi volunt solui aliquid ultra sortem mutuata, ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis passi ex mutuo, vel ratione poenae additae mutationi ex pacto inito cum mutuuario, de quibus omnibus sigillatim latius infra dicitur in quaestione de interesse lucri cessantis, in quaestione de interesse damni emergentis, & in quaestione de aliquo accipiendi ultra sortem ratione poenae contractui mutui appositae. fol. 35. nu. 13.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum usuram ex mutuo exigere sit generaliter, & indifferenter omnibus prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri.

VNICA CONCLUSIO SIT HÆC.

Usuram exigere, id est, vendere usum rei mutuatae, omnibus hominibus etiam Iudaeis, indifferenter ab omnibus, etiam non Iudaeis est prohibitum à iure diuino in lege veteri tradito, sub poena peccati mortalis. fol. 43. nu. 2.

QVÆSTIO QVINTA.

Vtrum usuram exigere ex mutuo sit prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo.

VNICA CONCLUSIO SIT HÆC.

Usuram exigere, id est, velle pretium usus rei mutuatae sibi solui solo respectu usus illius rei, est prohibitum de iure diuino contento in nouo testamento. fol. 47. num. 2.

QVÆ-

CONCLUSIONVM.

QVÆSTIO SEXTA.

An usuram exercere sit prohibitum de iure canonico.

VNICA CONCLUSIO.

Usuram exercere est prohibitum de iure canonico. fol. 50. nu. 1.

QVÆSTIO SEPTIMA.

Vtrum usuram accipere pro re mutuata sit prohibitum de iure ciuili.

PRIMA CONCLUSIO.

Usuram usurarum, de iure ciuili sunt prohibita, & huiusmodi usuras exigentes praecipuntur puniri à iure ciuili. fol. 58. nu. 13.

SECUNDA CONCLUSIO.

Usuram centesimam, & alio nomine nuncupata, praeter usuram usurarum (vt in notabili secundo) fuerunt permittae, ac concessae (non tamen vt licitae, & sine peccato: sed, vt non punibiles in foro iuri) à iure ciuili ad maiora mala vitanda, & non sine maxima ratione. fol. 58. nu. 14.

QVÆSTIO OCTAUA.

Vtrum Deus omnipotens possit cum hominibus dispensando praecipere, quod licite sine peccati labe usuram proprie dictam, prohibitas in septimo decalogi praeepto, ipsi homines possint exigere.

PRIMA CONCLUSIO.

Deus optimus maximus dispensando praecipere non potest hominibus, vt sibi liceat mutuare sub usuris proprie sumptis, id est, vt stante malitia usurarum secundum se, & in suo robore perseverante, seu stante praua usurarum formali ratione: mutuantes sub huiusmodi usuris non peccent transgrediendo praeeptum decalogi [Non furtum facies] sub quo prohibita fuit exactio usurarum praedicta, tanquam de sui natura intrinseca, mala, continens iniuriam. folio 75. nume. 13.

SECUNDA CONCLUSIO.

Deus ipse omnipotens dispensando, id est, declarando suo praeepto iustissimo, praecipere posset, quod usuram malam in se (vt in primo notabili) liceret hominibus exigere: quia tunc huiusmodi usura exacta, non esset (proprie loquendo) usura prohibita praeepto [Non furtum facies] stante tali praeepto, in quo allegatio rei non suae iustissima est ratione dominij illius à vero domino sibi traditi: vnde ex huiusmodi exactioe nullum peccatum violationis praeepti [Non furtum facies] huiusmodi exactor incurreret. Cum talis usura exacta non esset dicenda formaliter usura, sed materialiter, sicut & furtum, quod fecerunt Hebraei asportantes spolia Aegypti, inuitis ipsis aegyptijs, consentiente, tamen, Domino Deo, ac praecipiente ipso omnium rerum directo domino. fol. 75. nu. 14.

QVÆSTIO NONA.

Vtrum summus Pontifex possit dispensare cum hominibus, vt exigendo usuram malam in se, ipsi non peccent.

VNICA CONCLUSIO.

Summus Pontifex non potest, dispensando praecipere hominibus, vt exigere sine peccato usuram malam

b 2

malam

INDEX

malam in se, Nisi specialiter sibi Dominus Deus hanc facultatem dedisset: Dixi [Vtutam malam in se] iuxta notabile primum allatum, ac enucleatum in præcedenti quæstione, ad differentiam conclusionis secundæ dictæ quæstionis: in qua diximus Deum posse præcipere rationibus allatis in recitatione sententiarum Doctorum, cum tunc ibi nulla reperitur dispensatio præcepti [Non furtum facies] sub quo usuræ exactio prohibetur ab ipso Deo (& latius ibi) & in responsione ad secundam auctoritatem allatam in responsionem ad argumentum. Dixi [Nisi specialiter &c.] quoniam tunc representaret Dei personam, & esset nudus minister, ut diximus, & probauimus fuisse Abraham intendentem immolare filium, & ipsos Hebræos spoliantes Ægyptum, & sic nõ potestate priuata, & sua uoluntate Papa concederet per extorsionem usurarum uni, quod erat alteri, scilicet, soluentis usuras: sed proprium suum, in quantum in hoc representaret Dei iubentis personam, unde quod ad hanc particulam ultimam aliam probationem non adducam, cum per allata in dicta quæstione octaua, harum ueritas pateat. fol. 82. nu. 4.

QVÆSTIO DECIMA.

Vtrum Principes Christiani possint licite permittere fieri usurarium exercitium in terris sibi subiectis.

PRIMA CONCLUSIO.

Principibus Christianis, communitatibus, & uniuersitatibus terrarum prohibitum, sub præcepto, est, permittere, ut in terris sibi subiectis usurarum exercitium ab alienigenis fiat. folio 85. numero 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Principes Christiani, & officiales communitatum facientes, dictantes, uel scribentes statuta super usuris soluendis non repetendis, uel non restituendis uel iudicantes secundum illa, uel non delentes illa (si possunt) intra tres menses de libris communitatum, uel illa seruantes, sunt excommunicati. fol. 85. nu. 2.

QVÆSTIO VNDECIMA.

Vtrum potestas secularis, ac prælatus ecclesiasticus possit, ac debeat prohibere Iudæis mutuare Christianis sub usuris, & ipsos contrauenientes possit, ac debeat punire.

PRIMA ERGO CONCLUSIO SIT HÆC.

Potestas secularis & prælatus ecclesiasticus potest, & debet Iudæis subse degentibus prohibere mutuacionem usurariam Christianis faciendam, & si contrauenierint prohibitioni, illos punire. fol. 87. nu. 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Prælatus ecclesiasticus, & potestas secularis nõ ideo solum punire potest Iudæos, ac ipsos cogere ad restituendas usuras exactas à Christianis, solo respectu hoc, ut indemnes seruentur Christiani ab ipsis accipientes mutuum sub usuris, sed etiam ut ipsis prohibeat in suis terris transgressionem iuris diuini de non mutuando sub usuris, cum hoc illis fuerit prohibitum multis in locis sacræ scripturæ, adductis in præcedenti quæstione quarta. fol. 88. nu. 4.

QVÆSTIO DVODECIMA.

Vtrum liceat alicui aliquem inducere, uel alicui consulere mutuacionem usurariam, ut à peccato assassini, uel alterius peccati grauioris peccato usura (quod omnino quis perpetrare intendebat, si tale consilium sibi traditum non fuisset) aliquem cohiberet.

VNICA CONCLUSIO.

Pro certo sciens nullo modo se aliqua arte, uel ingenio posse ab animo alicuius euellere aliquod

CONCLUSIONVM.

aliquod homicidium, uel quid simile graue peccatum, ad quod perpetrandum accinerat se, nisi ipsum hortando ad usurariam mutuacionem exercendam, uel ad aliud minus peccatum exequendum, nullo peccati vinculo se innodat, si tantum hoc procuret charitatis gratia, & ut alter minus graue peccatum committat, etiam si non exprimat huiusmodi conditionem: Cum semper subintelligenda sit. Idem dicendum erit, si quis uellet omnino alterum è duobus facere, uel minus graue peccatum committere, ut furari: uel grauius, ut puta homicidium perpetrare. fol. 98. nu. 2.

QVÆSTIO TERTIADECIMA.

Vtrum liceat principibus Christianis, & Ecclesie prælatis tolerare mutuacionem usurariam Iudæorum, ut inde euitaretur aliquod malum temporale, uel spirituale maius, quàm sit damnum temporale, uel spirituale, quod per usurarum exactiõem ipsi Iudæi inferunt Christianis.

PRIMA CONCLUSIO.

Principibus Christianis, & prælatis ecclesiasticis, non licet tolerare usurariam mutuacionem Iudæorum faciendam Christianis, etiam si ex tali tolerantia ipsi, uel alij consequerentur maius lucrum temporale, quàm sit damnum temporale, quod Iudæi ex exactiõne usurarum inferunt Christianis. fol. 102. nu. 2.

SECUNDA CONCLUSIO.

Prælati ecclesiastici, & potestates seculares tolerantes usurariam mutuacionem Iudæorum in terris sibi subditis, pro aliquo damno temporali uitando grauius peccant. fol. 104. nu. 7.

TERTIA CONCLUSIO.

Prælato ecclesiastico, & potestati seculari licitum erit tolerare Iudæorum usurariam mutuacionem, ut euitetur aliquod malum maius spirituale, quàm sit peccatum ipsius usurariæ mutuacionis: si nullatenus uerisimiliter huiusmodi peccatum maius uitari possit alia uia, uel modo. fol. 105. nu. 8.

QVARTA ET VLTIMA CONCLUSIO.

Prælato ecclesiastico, & potestati seculari licitum est, & non solum licitum: immo debent ipsi tolerare Iudæorum mutuacionem usurariam moderatam, ut inde proueniat maius bonum spirituale, quàm sit illud bonum spirituale, quod per eorum usuras auferitur: dummodo illud bonum spirituale sit debitum, seu præceptum, ut obtineatur, & dummodo aliàs obtineri non possit. Dixi notanter primo in conclusione præfenti [Dummodo sit debitum] Nam propter bonum consilij, & perfectionis, sine quo est homini salus, non est tolerandum malum destruens salutem hominis: sicut non debet medicus tolerare damnosam ægritudinem membri sui infirmi, ut idem, uel aliud membrum assequatur aliquod bonum sibi non necessarium: similiter non est deserendum præceptum, ut seruetur consilium: nec deserendum necessarium, ut obtineatur id quod est super erogationis. Præceptum autem & necessarium est puniri crimina, ergo ipsa particula conclusioni inserta peroptime fuit dicendo, dummodo sit debitum. Dixi secundo in conclusione. [Dummodo aliàs obtineri possit] quia si absque huiusmodi tolerantia illud nihilominus obtineri possit, nullatenus tolerandum esset illud malum: sicut est in proposito. fol. 107. nu. 11.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA.

Vtrum summus Pontifex possit dispensare cum Christianis, & alijs, ut impune id est, sine alicuius pænæ incurso, possint usurariam mutuacionem exercere.

PRIMA CONCLUSIO.

Summus Pontifex dispensare non poterit cum Christianis, Iudæis, & alijs infidelibus, ut impune

INDEX

ut impune omnino possint exercere usurariam mutationem, ita q̄ tales pœna æterna, seu diuinæ debitæ transgressoribus diuinæ legis de non furâdo (sub qua fuit prohibita Usura) nō subiacent. Cū sit illius auctoritatē dimittere peccatum huiusmodi mutui usurarij: cui peccato debetur pœna æterna: nisi per pœnitentiam fuerit deletum. fol. 112. nu. 14.

SECUNDA CONCLUSIO.

Summus Pontifex potest dispensare cum aliquibus Christianis, vel Iudæis, & alijs infidelibus, ut stantibus in suo robore constitutionibus canonicis pœnam infligentibus usuram exercentibus possint illi impune exercere usurariam mutationem, ita q̄ ipsam exercentes non incurrant pœnas statutas de iure Pontificio contra usurarios. fol. 115. nu. 22.

TERTIA CONCLUSIO.

Licet ex dispensatione Papæ usurarij non incidant in pœnas iuris pontificij, & culpam, quæ incurreretur ex transgressione constitutionis iuris canonici: tamen ipse taliter dispensandus (cū tribueret occasionem transgrediendi legem diuinam) peccaret si sine causa rationabili hoc faceret. fol. 115. nu. 23.

QVÆSTIO QVINTADECIMA.

Vtrum usurarius sit, mutuans pro beneuolentia mutuatarij acquirenda.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuare alicui ex beneuolentia, & propter beneuolentiam primo modo dictam licitum est. fol. 119. nume. 5.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuare alicui propter beneuolentiam secūdo modo dictam, id est ut inde obtineat solummodo ipsius mutuatarij amorem, licitum est. fol. 119. nu. 6.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuare non propter beneuolentiam obtinendam, ratione sui simpliciter, sed ut ex vi mutui, ex quo beneuolentia acquiritur, tanquā medium quoddam, & non finis mutui, & ut ex quadam obligatione ciuili incurra à mutuatario, ipse mutuator obtineat ultra sortem aliquod temporale à mutuatario: ut sunt officia, dignitates, & huiusmodi, ut ex his obtentis ille lucrum inde capter, illicitum, & usurarium erit: secus autem erit si mutuator speraret lucrum principaliter, ex vi beneuolentiæ contractæ per mutuum, & non lucrum ex vi mutui, id est, ex obligatione ciuili contracta à se, seu incurra à mutuatario ex vi mutui recepti: quia tunc cū nihil speretur, quod sibi non debeat de iure naturali ratione beneficij collati ipsi mutuatario, nihil recipit, aut sperat recipere ultra sortem. Inde patet, ipsum peccare peccato usuræ, ut in primo casu diximus contingere, non autem in secundo hoc casu. fol. 120. nu. 7.

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

Vtrum si mutuator (qui mutuauit propter beneuolentiam) ultra sortem aliquid receperit, peccauerit, & ad restitutionem taliter accepti teneatur.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuans ex beneuolentia, vel propter obtinendam beneuolentiam, non alio fine, quā ut mutuatarius ipsum mutuatorem amet, potest sine peccato accipere, ac sibi retinere quicquid ultra sortem à mutuatore sibi fuit donatum. fol. 122. nu. 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuans ex beneuolentia, vel propter beneuolentiam (ut finis mutui est) & recipiens aliquid ultra sortem à mutuatario (quem credebat sibi gratia amoris, ac gratitudinis dedisse illud) licet re uera ille talis mutuatarius inuoluntariè dederit illud, & ut pretium usus rei mutuatæ sibi, & ut pretium redimendi vexationem suam; eò q̄ timebat se postea malè habendum

CONCLUSIONVM.

dum fore apud mutuatorem: & quòd si aliquid non sibi offerret ultra sortem: puta, quia timebat mutuatorem inde concepturum malum animum, erga mutuatarium ipsum, & q̄ iccirco aliàs sibi non mutualet, uel solutionem sortis principalis non distulisset ultra tempus statutum, non peccat. fol. 122. nu. 2.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuans ex beneuolentia si receperit aliquid ultra sortem à mutuatario, qui non uoluntariè dedit hoc ipso mutuatore ignorante: quā primum ad sui notitiam illud deuenerit fuisse datum sibi non sponte, sed ex vi mutui, tenebitur restituere illud mutuatario vnà cum fructibus rei sic acceptæ, tam naturalibus, quā industrialibus ipsius rei, si lucrosa res illa fuisset; detrahendo, tamen, ab ipsis fructibus quantum industria sua æstimanda fuerit in dicto negotio exercitata in utilitatem, seu augmentum dictorum fructuum accipiendorum, & detractis expensis factis, gratia ipsorum fructuum querendorum, congregandorum, & seruandorum: & hoc est uerum solum, si res ipsa sic acceptæ extent, & fructus earum: sed si non extent ambo, quoniam durante tali bona fide consumpta illa fuissent à mutuatore: tunc ille non tenebitur ea restituere: nisi in quantum ratione ipsarum rerum acceptarum ultra sortem factus ille fuisset locupletior; ut puta, quia in eam rem expendit taliter acceptum, in quam oportuisset eū tantum expendere de suo: uel aliqua emit ex quibus ampliavit patrimonium suum: attamen si res sic accepta non fuisset lucrosa de per se, seu ex sui natura, sed ex industria solum hominis; ut est pecunia, uinum & huiusmodi: tunc fructus, quos quis industria sua ex re taliter accepta recepisset, non tenebitur restituere mutuatario: sed tantum rem ipsam nudam, si extet: & si non extat, tunc solum illam tenebitur restituere, si ex cōsumptione illius factus fuisset locupletior: secus si consumpsisset illam durante tali bona fide, & ratione illius non fuisset factus locupletior. fol. 123. nu. 3.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

Vtrum mutuans sperando aliquid captare ex mutuo, & ex huiusmodi usuramentali aliquid recipiens mortaliter peccet, & ad tale quid restituendum omnino teneatur ei, à quo accepit, uel alteri dare taliter acquisitum.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuans non intendens lucrum, sed sperans lucrum, siue spe lucri (quæ concomitans mutationem dicitur à sacris Theologis; & à canonistis appellatur intentio, seu spes lucri secundaria (de qua latius in notabili septimo primæ quæstionis) siue spe lucri (quæ spes lucri impulsiva à sacris Theologis, & à nonnullis canonistis minùs principalis dicitur, de qua latius in dicto notabili) non ut lucrum est, seu sub ratione lucri, sed spe lucri, ut signum grati animi est, id est, siue mutuans principaliter mutuet ratione amicitiae, quæ inter ipsum mutuantem, & mutuatarium, vel alios est: aut inde futuram speret, & secundariò speret lucrum inde captare mutuaturus nihilominus, etiam si pro certo sciret se nihil inde acquiriturum, siue ipse mutuans non mutualet, nisi speraret inde aliquid fore accepturum à mutuatario, non affectu lucri, ut lucrum est, sed affectu lucri, non ut lucrum est, sed ut signum grati animi est. ad quod unusquisque ex naturali obligatione reddendum tenetur suo benefactori, si ingratus haberi nolit (ut debet) huiusmodi mutuator nullatenus peccato usuræ scèdatur, ac macula usurariæ prauitatis deturpatur. fol. 129. nu. 5.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuans principaliter propter lucrum, ut lucrum est temporale, & in quantum ipsum lucrum (ut lucrum) est speratum spe præcedenti finali ipsius mutationis, scilicet, tanquā quid sibi debitum ex vi mutui concessi ab ipso mutuatario alicui, de qua spe latius dixi in notabili septimo quæstionis primæ, licet nullo signo, nutu, aut uerbo, ipse mutuator ostendat, (seu patefaciat mutuatario huiusmodi usurariam spem, seu intentionem, mortaliter peccat. Dixi in cōclusionem (ut lucrum est temporale) quoniam si quis mutualet intentione non lucranda aliquod temporale,

INDEX

temporale, sed spirituale: ut puta, quod ex tali opere charitatis mereretur a domino ueniam peccatorum, quod maximum lucrum spirituale est, non peccaret, iuxta uaticinium prophetæ dicentis [*Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum propter retributionem*] Vti etiam elegantissimè docuit sacrum Concilium Tridentinum his uerbis utens videlicet, [*si quis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesum Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo, usque in finem perseuerauerint, Anathema sit.* fol. 133. numero 7.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuans principaliter propter lucrum, ut lucrum est temporale, seu ductus spe finali præcedente mutationem (de qua spe latius in notabili septimo primæ quæstionis) seu intendens lucrum ex mutuo (ut in notabili secundo præsentis quæstionis supra allato) quicquid ultra sortem à mutuario accederit, illud ei inuoluntariè soluente, ut puta, ne alias mutuum accipere non valeat, a dicto mutuate, uel ex alia simili causa, omnino sub præcepto erit restitutioni obnoxium, quamuis ipse mutuator nullo signo, aut uerbo, aut nutu ipsi mutuario ipsiusmet talem prauam intentionem patefecisset. fol. 134. nu. 8.

QUARTA CONCLUSIO.

Is qui principaliter intendit lucrum ex vi mutui, recipiens aliquid ultra sortem à mutuario, qui illud tale dederat ei sponte, & solum in signum grati animi erga suum benefactorem, ignorans, quod mutuator ultra sortem sperasset aliquid, cognita huiusmodi spontanea donatione mutuarij non tenebitur illud tale ei, uel pauperibus restituere sub præcepto aliquo, nec alteri (absolutè loquendo) sed tuta conscientia sibi retinere, quamuis teneatur prætere de sua praua intentione. Dixi, [*cognita huiusmodi spontanea donatione*] quoniam traditur hæc regula à doctoribus præceptis, quod nisi constet contrarium, semper præsumitur eadem intentione aliquid ultra sortem datum fuisse à mutuario, qua mutuator mutuauit. Quapropter in tali casu restituere teneretur, ut probauimus in conclusione præcedenti. fol. 136. nu. 10.

QUÆSTIO DECIMOCTAUA.

Vtrum mutuanti liceat pacisci tempore mutationis cum mutuario de aliquid sibi dando à mutuario ipso ultra sortem mutuatam, ratione interesse lucri cessantis, & illud tale exactum tuta conscientia retinere sine crimine prauitatis usurariae.

PRIMA CONCLUSIO.

Ratione interesse lucri cessantis ex mutuo passus, unusquisque tuta conscientia poterit ultra sortem mutuatam (concurrentibus nouem conditionibus) pacisci de recipiendo aliquod certum lucrum post moram mutuarij: immo in conscientia foro ad illud tenebitur ipse mutuator. fol. 147. nu. 27.

SECUNDA CONCLUSIO.

Ratione interesse lucri cessantis unusquisque tuta conscientia, poterit ultra sortem mutuatam (concurrentibus conditionibus allatis in præcedenti conclusione) à principio mutationis pecuniæ, seu ante moram mutuarij, cum ipso mutuario pacisci, de recipiendo aliquod certum sibi soluendum, cum ipso mutuario ratione interesse lucri cessantis, quod verè ipse incurreret ex mutuo. fol. 161. nu. 30.

TERTIA CONCLUSIO.

Quamuis uerissimæ sint præcedentes duæ conclusiones, nihilominus, quia quasi rarè omnes conditiones, allatæ in prima conclusione, in contractu mutui, in quo ultra sortem aliquid petitur, & recipitur ratione interesse lucri cessantis, & quàm facillimè mentitur iniquitas sibi: ideo antè factum sunt tales mutationes dissuadendæ, etiam si dixerint huiusmodi contrahentes se uelle conditiones adductas obseruare. Post factum tamen, idest post mutuum præstitum cum pacto

CONCLUSIONVM.

pacto exigendi ultra sortem ratione lucri cessantis, diligenter attendendum erit, an fuerint omnes obseruatæ, nec ne: quoniam si fuissent obseruatæ, non erit huiusmodi contractus, taliter celebratus, condemnandus uti usurarius. fol. 165. nu. 32.

QUARTA CONCLUSIO.

Volens probare in foro iudiciali interesse lucri cessantis, debet capitulare, & insimul probare, primò, quod ipse mutuator erat, & est solitus negotiari, ac merces emere. Secundo, quod lucrum cessans ab ipso petitum, erat in potentia propinqua, immo quasi in actu consequendi: ut, quia ipse iam habebat præ manibus tales merces emendas ex quibus uerissimè, secundum communem æstimationem, tantum fuisset lucratus ex ipsis, si emisset illas pecunia mutuatæ: & tertio, quod ex mutatione huiusmodi, fuit ab huiusmodi lucri assequutione impeditus, & sic passus fuerit interesse, lucri cessantis totius summe, quàm ipse petierat; quod quidem interesse, cum in facto consistat, ad plenum probandum erit: quæ omnia etiam probanda erunt ab eo, qui non erat solitus negotiari, ut puta a nobili diuitem, aut alio quouis homine, qui simile interesse petere uellet, ad rationem puta fructuum, ac reddituum, quos percepisset à prædio, castro, uel alio censuali redditu empto, si per mutationem impeditus fuisset ab huiusmodi emptione, & per consequens à talium reddituum, uel fructuum assequutione. Hæc tamen differentia erit inter solitum negotiari, & inter diuitem non solitum negotiari: quoniam à non solito negotiari probanda erunt supra allata: à solito, autem negotiari tenebitur solum probare se fuisse, & esse negotiatorem talis conditionis, & qualitatis, & quod mercatores talis conditionis, prout ipse est, communiter lucrantur, & lucrari consueverunt deductis expensis, ad rationem septem pro centenarij quolibet anno, & quod ipse hoc idem lucratus inde fuisset, si non mutuasset pecunias illas, de quibus utique potuisset negotiari. fol. 166. nu. 23.

QUINTA CONCLUSIO.

Mutuans, seruatis omnibus conditionibus adductis in conclusione prima, tuta conscientia, poterit exigere à mutuario, ultra sortem principalem, aliquid ratione interesse lucri cessantis, non tantum, post primum annum a die mutationis, & passus interesse lucri cessantis; uerum etiam in subsequentijs annis, donec integraliter fuerit sibi facta solutio sortis principalis mutuatæ, & interesse lucri cessantis; secundum ratam tamen solutionis; ut si fuisset soluta media pars mutuatæ pecuniæ, tunc tantum exigat pro medietate pecuniæ mutuatæ, & non pro alia medietate iam soluta: nec non poterit exigere interesse lucri cessantis, illius interesse lucri cessantis, quod soluendum erat sibi ratione sortis principalis mutuatæ, non tantum pro primo anno, sed etiam pro alijs, donec sibi satisfactum fuerit de ipso interesse lucri cessantis sibi debito prius (ut exemplo clariùs patebit) concurrentibus tamen, duabus conditionibus. Prima quarum est, quod in fine cuiuslibet anni ipse mutuator pecuniam suam repetat à mutuario, & realiter exoptet sibi reddi à mutuario non solum pecuniam mutuatam, uerum etiam interesse lucri cessantis illud usque decursi ratione dictæ pecuniæ mutuatæ, secunda uerò conditio est, quod reuera ipse mutuator sit constitutus in fine anni in terminis primæ conclusionis, ratione quorum terminorum diximus, ac probauimus multis medijs, licere ipsi mutuarij (stantibus illis conditionibus) exigere aliquid ultra sortem ratione interesse lucri cessantis. Exempli gratia. Petrus est mercator, habetque præ manibus tantummodo centum aureos implicandos mercaturæ, reliquos autem nonnullos sibi necessarios pro uictus sui, & suorum necessitate, & pro occurrendo diuersis huius miseriam uitæ incommodis, & infortunijs, & non habeat aliquam aliam pecuniam otiosam in arca, & ex emptione talis mercis deductis deducendis, pro ut in conclusione prima, sibi probabiliter arbitrio boni uiri obueniat lucrum ad rationem decem pro centenarij quolibet anno: & paciscitur cum Francisco eius mutuario de sibi soluenda sorte capitali mutuatæ. i. centum, unà cum illis decem anno elapso, ratione huiusmodi interesse lucri cessantis, quod ex mutuo facto pateretur. Transacto anno Petrus petit à Francisco sortem principalem. i. centum, & interesse. i. decem, & per consequens centum, & decem; Franciscus rursus rogat, tempus alterius anni sibi indulgeri ad soluendum: ex cuius termini prolongatione impeditur Petrus rursus probabiliter à lucro sibi captando ex mercibus, quas emere parauerat pro centum, & decem aureis illi sibi debitis, & tunc soluendis ab ipso Francisco: ex quarum emptione deductis deducendis (ut in conditionibus allatis in prima conclusione) lucratus fuisset undecim aureos. Dico quod in tali casu, tuta conscientia, mutuator posset ultra sortem exigere à mutuario post alium annum, non tantum, centum & decem, uerum etiam & illos undecim aureos pro interesse passus secundo anno: ac per consequens expleto dicto secundo

I N D E X

cudo anno centum viginti, & unum exigere ac exactos retinere sine peccato. Et quod diximus de exigendo interesse in secundo anno, sic dicendum erit in tertio, quarto, & reliquis annis successiue, donec in totum fuerit satisfactum ipsi Petro pro sorte; & interesse sibi debito, deducta tamen, aliqua parte pro rata solutionis facta, siquæ fuisset sibi soluta: secus tamen esset dicendum, primò si in fine cuiuslibet anni. i. secundi, tertij & aliorum successiue mutuator non petiisset sibi solui, sortem, & primum interesse, vel secundum &c. secundò si realiter mutuator non habuisset merces emendas paratas, vel censualem redditum paratum, in cuius emptionem expendisset huiusmodi pecuniam sibi debitam (temporibus supra præfixis) in totum, vel in partem: eò quod si solum pro parte ipsam expendisset, iuxta ipsius ratam poterit exigere, & non plus. fol. 167. nu. 34.

QVÆSTIO DECIMANONA.

Vtrum mutuanti, antè vel post mutuum liceat pacisci de sibi aliquid soluendo ultra sortem mutuata, ac postea taliter exactum à mutuatario, sibi retinere ratione, damni emergentis.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuanti, ante moram mutuatarij tuta conscientia licebit pacisci de sibi soluendo aliquid ultra sortem à mutuatario, & post modum sic exactum ratione damni emergentis retinere, seruatim tamen, octo conditionibus, quarum aliqua deficiente, ei illud exactum retinere non licebit. fol. 176. nu. 3.

SECUNDA CONCLUSIO.

Sicut prima conclusio est uera de facultate ritè recipiendi aliquid ultra sortem ratione interesse damni emergentis antè moram mutuatarij, sic & erit uera de interesse damni emergentis post moram mutuatarij concurrentibus tamen, iisdem conditionibus. fol. 182. nu. 4.

QVÆSTIO VIGESIMA.

Vtrum mutuanti ad certum terminum, liceat obligare mutuatarium ad aliquid sibi tradendum ultra sortem nomine pœnæ: si mutuatarius in præfixo tempore, non restituerit sortem sibi mutuata, & huiusmodi pœnam exactam tuta conscientia post modum sibi retinere.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuator, licet nullum patiat, aut pati metuat interesse ex mora solutionis sibi faciendæ de re mutuata, uel æquivalenti a mutuatario, poterit nihilominus cum ipso pacisci de aliquo sibi soluendo ultra sortem nomine pœnæ, si non soluerit sibi mutuata pecuniâ statuto tempore, iuxta pactum initum inter se, & tale quid exactum tuta conscientia retinere, quod si ex non soluta re mutuata tempore staturo, pateretur aliquod damnum ipse mutuator, in tali casu (si præcesserit inter se pactum huiusmodi, de illo etiam soluendo) tunc & illud poterit exigere, & exactum tuta conscientia retinere, concurrentibus tamen conditionibus paulò post afferendis. fol. 186. nu. 9.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuatarius licitè poterit obligari ad pœnam iudicalem soluendam si statuto tempore nõ satisfecerit mutuatori concurrentibus infra scriptis conditionibus. fol. 190. nu. 11.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuatarius licitè poterit obligari ad soluendam pœnam legalem, si non satisfecerit mutuatori in termino præfixo, concurrentibus tamen tribus conditionibus, etiam si dicta pœna esset soluenda ipsimet mutuatori. fol. 191. nu. 12.

TERTIA ET VLTIMA CONCLUSIO.

Quando mutuatarius tempore præfixo soluit tantum partem pecuniæ mutuatae (cuius solutioni adiecta fuit pœna conuentionalis, secus dicitur de pœna iudiciali, uel legali) non poterit iuridicè, & tuta conscientia à mutuatore cogi ad totam solutionem pœnæ, sed tantum ad ipsius partem

CONCLUSIONVM.

partem pro rata pecuniæ non soluta, cum pecunia, ac omnia, quæ mutuari possunt (propriè loquendo) sint diuisibilia, uel diuidua (ut docet Panormitanus in c. suam, de pœnis, post Bar. & glo. iuxta quartum notabile per me allatum supra) Vnde sequitur, quod si mutuator exegisset illam, pro rata partis soluta etiam restituere teneretur illam mutuatario. fol. 191. nu. 13.

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA.

Vtrum mutuanti recipere liceat pignus à mutuatario, illud detinendo, & fruendo eius fructibus, donec sibi soluta fuerit mutuata pecunia, nullo habito respectu ad aliquod aliud interesse passum inde ratione lucri cessantis, uel pœnæ conuentionalis aut damni emergentis.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuator recipiens in pignus rem de sui natura frugiferam, uel usu nõ consumptibilem, ut uestis, & huiusmodi, pro securitate rei suæ mutuatae à mutuatario non patiente extremam necessitatem illius rei, quam in pignus ille tradidit, computando fructus huiusmodi, & usus premium in sortem, nullius peccati macula se fœdat: si uerò re pignorata extremè indignisset mutuatarius, tunc mutuator peccaret mortaliter faciendo contra charitatem, cum in tali casu sibi suffecisset mutuare illi sub fidei cautione idonea. fol. 194. nu. 4.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuator, qui recipit in pignus rem de sui natura fructiferam, ab eo, qui uerus est dominus directus, & utilis illius rei pignoratae, si nullo habito respectu an interesse damni emergentis, uel lucri cessantis, aut pœnæ mutuo adiectæ (Ut in tribus immediatè præcedentibus quæstionibus) sed solum ad mutationem, recipit fructus ipsius rei pignoratae, in sortem ipsos non computando, usurarius est, & ad restitutionem talium omninò tenebitur dicto mutuatario, uel ipsos computare in sortem. Quapropter quàm primùm ex dictis fructibus (demptis expensis, & aliis, ut in sequentibus conclusionibus latius) sibi fuerit satisfactum ratione mutui, statim tenebitur re pignoratam restituere eius domino, non obstante quacunque longi temporis præscriptione, Dixi in hac conclusione [Dominus uerus directus, & utilis] propter finalem conclusionem, in qua agitur de feudatario mutuatario, qui dicitur rei feudalis dominus utilis. fol. 195. nu. 5.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuator tenetur in casu præcedentis conclusionis, restituere fructus rei pignoratae, si non computasset eos in sortem, non tantum perceptos, uerum etiam illos quos percipere potuisset: & hoc in tribus casibus tantum. Primus quorum est, si mutuator ex dolo, omisit, sit percipere fructus rei pignoratae, ut puta, odio mutuatarij, ut hic ipso non percipiente, mutuatarius priuatur fructibus rei pignoratae. Secundus casus est, quando mutuator non percipiendo illos fuisset in lata culpa (& ille dicitur esse in lata culpa, qui non agit illud, uel non nouit illud, quod omnes eiusdem professionis agunt, uel sciunt) quoniam lata culpa æquiparatur dolo: unde si mutuator accepit in pignus domum uel rem huiusmodi solitam locari, & noluit, aut neglexit locare eam, tenebitur ad pensionem annuam: quam percipere solebat mutuatarius, eam locando, quando hic contractus fuit celebratus gratia mutuatarij solum: sed si fuisset gratia utriusque, tunc etiam de leui culpa teneretur, ut puta, ut tu in habitares domum meam, pignoraui tibi eam, uel constitui tibi aliquod lucrum, eo enim casu debet mutuator teneri mutuatario non solum de dolo, & lata culpa, sed etiam de leui culpa, ut in l. si ut certo. ff. comodati, uel contra: & idè debet sibi computare illos fructus, quos diligens pater familias percepisset, quod & Panormitanus quoque in c. primo, de usur. in gl. 1. in fine docuit. & dictus textus quoque apertissimè de treuit: Insuper animaduertere expedit, quod traditio pignoris ratione mutui dicitur contractus celebratus gratia utriusque, quoniam mutuum fit gratia mutuatarij, traditio uerò pignoris fit

INDEX

ris fit gratia mutuantis, ut elegantissime docet textus in §. fina. In situ. quibus modis re contrahitur obligatio. Tertius casus est, si mutuatori percipienti fructus pignoris iam fuisset satisfactum pro sorte principali à se mutuata perceptione fructuum dictæ rei pignoratæ, si illos computasset in sortem, ut debebat, & probatum fuit: nec non pro interesse, si quod passus fuisset gratia mutuacionis factæ, & pro expensis factis (forfan) causa pignoris, mox tenebitur pignus mutuatario restituere, nulla alia solutione recepta pro mutuo ab eo facto, ut docuit Alex. tertius in concilio Turonensi, & habetur in c. 1. extra de vsur. & ibi per Odores. fol. 198. nu. 7.

QUARTA CONCLUSIO.

Mutuator non seruans per annum fructus pignoratæ rei, quæ seruando seruati possunt, ut cariori pretio illos vendere possit, si uiliori precio illos uendidisset, h. c. de causa tenetur de huiusmodi interesse illato mutuatario, ac per consequens illos in sortem computare debet. folio 199. numero 7.

QUINTA CONCLUSIO.

Mutuator illos fructus rei pignoratæ non tenebitur in conscientia deducere in sortem, quorum pretium ipse expendisset gratia fructuum quærendorum, colligendorum, ac conservandorum: nec & expensas bonafide factas necessarias, uel utiles, non autem uoluptarias, quæ sibi pignoratam, ut puta reparandò domum ruituram, excolendo agrum, uel pascendo in agrum, & huiusmodi: quoniam, si ille essent immoderate, uoluptarie, & inutiles mutuatario: tales non poterit exigere ex fructibus rei pignoratæ sibi. fol. 199. nu. 8.

SEXTA CONCLUSIO.

Mutuator paciscens cum mutuatario de uendendo pignore, si in termino inter eos prefixo, non reddiderit rem mutuam, licet poterit uendere pignus illo non consentiente, tamen poterit mutuatarius ab illo petere id, quod mutuator uendidisset ultra sortem mutuam: uel si nondum uerè uendidisset, uel dolo malo minus uendidisset, habebit actionem contra ipsum, quoniam illum talem in conscientia furtum committere comprobatur, cum contra iustitiam impediatur mutuatum à receptione illius plurius, quod eius esse per se patet: & per consequens ad restitutionem tenebitur. fol. 200. nu. 9.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Mutuans alicui aliquid sub pignore recepto, cum expresso pacto, quod si infra tale tempus mutuatarius sibi non restituet rem mutuam, seu æquiualens, mutuator efficiatur dominus rei sic pignoratæ: ita ut non teneatur restituere mutuatario pignoratam rem sibi offerenti æquiualens rei mutuata, nihil iuris acquirit super rem pignoratam: unde statim oblato æquiualemi rei mutuata ipsi mutuanti, tenebitur ei illud assignare. fol. 201. nu. 18.

OCTAUA CONCLUSIO.

Quamuis mutuatoris pactum (de quo in præcedenti conclusione) sit inualidum: tamen si fieret hoc ipsum inter mutuatarium, & fideiussorem suum, ut si opus esset ipsi fideiussori soluere mutuatori mutuam pecuniam pro mutuatario, pignus sit ipsius fideiussoris insolutum, nulla facta, aut interueniente fraude de persona ad personam, huiusmodi pactum esset ualidum, & obseruandum. fol. 202. nu. 12.

NONA CONCLUSIO.

Si mutuator sine sua culpa leui, aut lata, aut dolo amiserit rem sibi pignoratam, non tenebitur mutuatario restituere ualorem rei mutuata: si hoc manifestissimis documentis probauerit: sed si culpa eius hoc acciderit, uel ipsum esse immunem à culpa probare non poterit, tenebitur restituere domino pignoris, quanti ipsius interesset amissio talis rei. fol. 202. nu. 13.

DECIMA CONCLUSIO.

Mutuator qui casu fortuito amisit rem pignoratam sibi, non tenetur restituere ualorem ipsius, mutuatario, nec talis amissio liberat mutuatarium à solutione mutui, nisi expressè inter eos conuentum fuisset, ut in tali casu etiam amissio pignorum ipsum mutuatarium liberaret à redditione rei mutuata. fol. 202. nu. 14.

VNDECIMA CONCLUSIO.

Mutuator, qui fundos, uel domos pignoras accepit, damnnum in decidendis arboribus, uel in domibus destruendis ab eo datum in rationem debiti causa mutui facti à mutuatario deducere cogitur:

CONCLUSIONVM.

cogitur: & si rem pignori suppositam dolo, uel culpa (ut in præcedentibus conclusionibus fuit probatum) deteriore fecerit, tenebitur mutuatario ad omne huiusmodi interesse, & talem rem illam restituere ipsi, qualis fuerat tempore pignorationis: mutuator autem necessarios, & uiles sumptus, quos circa res pignoratitias fecit, poterit exigere; Qui uerò sumptus dicantur necessarii, dixi in conclusione quinta præsentis quæst. fol. 203. nu. 13.

DVODECIMA CONCLUSIO.

Recipiens ultra sortem mutuam non respectu mutui, sed iuris sibi debiti de iure, licet modò acquiriti mediante mutuo, uel quia sua erat, uel ex natura rei feudalis pignoratæ, non committit vsuram, concurrerentibus quatuor conditionibus, quarum prima est, si res feudalis pignoratæ, fuisset concessa gratis ipsi feudatario: secunda, quòd non fuisset meliorata per feudatarium. Tertia, quòd durante tali impignoratione, mutuator non recipiat aliquod seruicium ratione feudi ab ipso mutuatario. Quarta, quòd si concessa fuisset res feudalis, uel emphiteotica à domino feudi, uel talis possessionis, pignoratæ, sine præmio, cum pacto expresso, quòd si contingeret, ipsum feudatarium ipsam impignorare possessionem, dominus directus feudi posset suscipere fructus non tantum ipsius, qui pro tunc recipiebantur à feudatario, uerum etiam fructus eius prouenientes ex melioratione faciendâ à feudatario. Quapropter concludendum erit à contrario sensu, quòd nullatenus licebit alicui recipere fructus rei pignoratæ etiam feudalis, una ex his conditionibus deficiente, quia tunc esset recipere lucrum ex mutuo: quod est merè usurarium, ut docuit Urbanus Tertius in capit. Consuluit. extra de vsur. folio 203. numero 16.

QUÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

Utrum gener, uel eius heredes ratione dotis non soluta à suo socero, uel eius heredibus sustinendo onera matrimonij, rata conscientia possint percipere fructus pignoris fructiferi sibi traditi loco solutionis dotis promissa à socero, illos non computando in sortem, donec sibi assignata fuerit dos, seu dotalis pecunia sibi promissa: & quid sentiendum sit de uidua, cui non fuit restituta dos, una cum alijs rebus, si quas habuisset post mortem uiri sui, an & ipsa possit suscipere fructus rei sic pignorate sibi, illos non computando in sortem.

PRIMA CONCLUSIO.

Gener ducens uxorem dote sibi non soluta, nec promissa solui statim, sed post tres annos uel huiusmodi, nullo assignato pignore, nec aliquo interueniente pacto de pignore fructifero assignando, si post traductionem uxoris assignaretur ei pignus frugiferum ipsi genero antè decursum triennij, uel huiusmodi alterius temporis conuenti, tenebitur ipse gener fructus rei pignoratæ perceptos antè dicti triennij finem, computare in sortem: aliàs usurarius esset. folio 211. numero 2.

SECUNDA CONCLUSIO.

Gener ducens uxorem promissa dote (licet liberè concesserit terminum dotis soluendæ suscepto pignore frugifero in principio contracti matrimonij) rata conscientia poterit recipere fructus illius, eos non computando in sortem, etiam nullo alio pacto speciali inito de faciendò fructus rei pignoratæ suos, dummodo contrarium non expressum fuerit. folio 212. numero 3.

TERTIA CONCLUSIO.

Gener, qui noluit contrahere nisi assignata dote, uel pro ipsa assignato fructifero pignore, etiam

INDEX

etiam si fructus huiusmodi pignoris excedant onera matrimonij, tuta conscientia poterit recipere regulariter à die assignati pignoris omnes fructus non extenuantes fortem ipsam pro supportandis oneribus matrimonij, illos non computando in fortem. Non autem si possessio pignorata fuisset sibi uti mandatario foceri sui assignata, ut puta, si promississet focer ipse alimenta præstare propriae filiae, & familiae ipsius, donec solueretur tibi dos, & postea impeditus alijs negotijs, tradidisset genero possessionem, vel aliud frugiferum, ut ille ex fructibus ipsius possessionis nomine ipsius foceri alimenta præstaret vxori, & familiae. fol. 215. nu. 4.

QUARTA CONCLUSIO.

Maritus non sustinet onera matrimonij, sed pater vxoris, vel alter, qui eam dotauit, non potest tuta conscientia lucrari fructus rei pignorate sibi, pro dote soluenda seu non soluta sibi, nisi hoc tibi concedatur titulo donationis gratuita. fol. 216. nu. 5.

QUINTA CONCLUSIO.

Maritus recipiens fructus pignoris pro dote non soluta, antequam ad domum suam duxisset vxorem, & ei alimenta præstaret, tenetur illos computare in fortem. fol. 215. nu. 6.

SEXTA CONCLUSIO.

Maritus lucrabitur fetus dotalium pecorum in pignus datorum pro dote ipsi non soluta, cum ipsi veniant appellatione fructuum rei pignorate, dummodo ex huiusmodi fetusibus suppleatur prius numero pecorum premortuorum, si quæ fuissent mortua, ex ijs, quæ nomine dotis tibi assignata fuissent. fol. 217. nu. 7.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Maritus non lucrabitur fructus ancillarum sibi pignorarum pro dote non soluta sibi, folio eodem, numero 8.

OCTAVA CONCLUSIO.

Regula generalis traditur, quod maritus facit fructus suos rei pignorate sibi pro dote non soluta, stantibus conditionibus adductis in secunda conclusione, si huiusmodi fructus de iuri natura, renasci possunt, ut sunt, arbores, pecudæ, & huiusmodi: secus dicitur de alijs, ut si reperiantur in huiusmodi possessione, Theaurus, vel quid simile, quod non possit rursus pullulare de per se. fol. eodem, nu. 9.

NONA CONCLUSIO.

Sicut licet genero suscipere fructus rei sibi pignorate pro dote sibi non soluta, (ut fuit probatum supra) sic eadem ratione, ac iure tuta conscientia licet pacisci de aliqua honesta quantitate pecunie sibi danda à focero habito respectu ad lucrum inde cessans, vel damnum emergens sibi ratione onerum matrimonij (sicut in contractu mutui supra probauimus licere) donec sibi soluta fuerit dos promissa: quapropter talem pecunie quantitatem pactam potest ipse gener exigere, & postmodum exactam retinere tuta conscientia. fol. 217. nu. 10.

DECIMA CONCLUSIO.

Hæredes legitimi, ut filij ipsius generi (eo mortuo) tuta conscientia poterunt rei dotalis pignorate à focero (eorum auctore) fructus facere suos si onera matrimonij supportarent: sicut supra probatum fuit, hoc posse generum (eorum patrem) concurrentibus tamen iisdem conditionibus, quas necessariò diximus concurrendas fore in genero nam ratione interesse lucri cessantis, & damni emergentis, quam præsumpta donationis facta genero eorum patri à focero. fol. 227. nu. 12.

VNDE-

CONCLUSIONVM.

VNDECIMA CONCLUSIO.

Hæredes extranei, id est non legitimi & naturales filij ipsius generi, recipiendo fructus possessionis pignorate ipsi genero (cuius sunt hæredes) à focero eius ipsos computare in fortem debent, aliàs usuram committerent, etiam si alimentarent inde relictam viduam sponte, cum possint ipsam possessionem pignoratam, vel quid simile pro dote non soluta, acceptum restituere viduæ relictæ, eius, cuius sunt ipsi hæredes. fol. 222. nu. 13.

DVODECIMA CONCLUSIO.

Mariti defuncti (cui fuit soluta dos) hæredes si se obligant vxori illius relictæ viduæ post aliquod taxatum tempus tradere dotalem pecuniam, assignando ei interim fructus alicuius possessionis percipiendos, non computandos que in fortem, ipsa vidua tuta conscientia huiusmodi fructus suscipere non poterit, nisi computet eos in fortem, vel concurrentibus infra scriptis conditionibus. Prima quarum est, quod illos recipiat ratione lucri cessantis, si quod vidua inde verè incurrisset ut puta: quia si habuisset illam dotalem pecuniam, statim emisisset censum annuæ pensionis præparatæ emptioni, vel quid simile frugiferum, vel ratione damni emergentis sibi passi ex non soluta dotali pecunia. Secunda, si reuera illud tale sibi donaretur ob memoriam seruitiorum, ac fidelitatis præstite viro suo defuncto (cuius illi sunt hæredes) vel dictis hæredibus. Tertia si illud plus suscipiat ratione alimentorum (quæ salua dote dari possunt) donec illi soluantur dotalis pecunie, per quam non stat quod ei soluantur, non tantum durante primo anno luctus proprii viri, in quo hæredes de iure tenentur ipsam alimentare, non restituendo bona mobilia dotalia, ut in l. Vnica. C. de Rei vxor. act. Verum etiam post annum prædictum, si ipsa in viduitate permaneat, etiam si nullum interesse ex dote sibi non soluta patere-retur, si non habeat unde alimentari possit, licet habeat aliqua bona non fructifera, ut sunt annulus, & huiusmodi pretiosa, quæ non fructificant: quoniam ex his non tenetur vidua parare sibi alimenta, ut docet Bartol. in consil. 224. ut refert Additio ipsius Bartol. in l. Dimortio, in principio. ff. soluto matrimonio. cum ad id hæredes teneantur ratione hæreditatis inite: & ex quo sentiunt comòdum hæreditatis, merito sentire & debent incomòdum illam alimentandi: quæ ratione maritus eius (cui ipsi successerunt) olim tenebatur iuxta infra scriptas regulas iuris. Nam is qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille uti debebit: ut in ca. Is qui, de reg. iur. in sexto, & in capit. Qui sentit, de regul. iur. in sexto. Vbi dicitur. Qui sentit onus, sentire debet comòdum, & e contra. & in cap. Nemo potest, de reg. iur. in sexto. Vbi dicitur. Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur. Quapropter merito huiusmodi viduæ volenti lucrari ex dotis fructibus, Panormitanus in cap. salubriter. extra de Usur. consuluit, ut ipsa faciat sibi assignari pecuniam dotalem, & ex ipsa emat possessionem, vel sibi possessionem aliquam dari ab hæredibus mariti insolutum: sed si hoc ab hæredibus viri sui obtinere non posset, tunc posset fructus recipere illius possessionis sic sibi tradite, vel quantitatem aliquam pecunie annuatim loco interesse lucri cessantis suscipere donec sibi soluta fuerit dotalis pecunia, quæ ad alimenta sibi paranda sufficiunt, & non excedant expensas, nisi titulo donationis superflua dedissent hæredes. fol. 223. nu. 14.

TERTIADDECIMA CONCLUSIO.

Vidua, cui ab hæredibus viri non est soluta dos, poterit alimenta sumere, donec sibi soluantur dos: seruatis tamen conditionibus allatis (in precedenti conclusione,) & huiusmodi hæredes habebunt fructus dotis, cum hac tamen distinctione dicendo sic, quod aut ipsa permanet in domo hæredum, aut non, si primo, tunc quicquid acquireretur suo artificio: debet cedere in vtilitatem hæredum, sicut ante mortem viri, ipsi viro debebatur huiusmodi lucrum, cum eo ipso quod succedunt hæredes mortuo in onere (scilicet illam alendi) poterunt quoque succedere in honorem; scilicet percipiendi huiusmodi lucrum; sed si non permanet in domo viri ipsa vidua, & tunc subdividendum erit, quod aut ipsa discedit à domo hæredum, ut proprio honori, vel quieti consulat, ut euaderet contentiones, ad parris vel eorum suorum

c 2 suorum

INDEX

suorum domum conualuit iuxta aliquam consuetudinem patriæ: aut discessit à dicta domo hæredum sine rationabili causa: si ergo, vt consulat suo honori, vel quieti discedat, inibi alimentanda erit ab hæredibus, argumen. in l. Caio. §. Imperator. ff. de Aliment. & cibariis. legat. in qua dicitur quod legata alimenta debentur libertis emancipatis in domo hæredum: & extra domum eorum, si imponeretur ab eis ipsi libertis grauior seruitus, quæ fuerat imposita. Specul. in titu. Qui filij sint legitimi. §. 1. ver. sed pone, vxor petebat ab eo. Bartol. in l. diuortio. in princip. & reliquas authoritates & distinctiones inuenies. fol. 225. nu. 5.

QVARTADECIMA CONCLUSIO.

Vidua quæ suscipit alimenta ab hæredibus mariti, donec dos sibi soluatur, debet quicquid lucrata fuerit ex proprio officio tribuere hæredibus viri sui, à quibus alimentatur, tam si in eorum domo permaneat, quam si ab ea discedat: cum hac tamen distinctione facienda circa ipsum lucrum, & opera: Nam nonnullæ sunt mulieres viduæ, quarum in domo non sunt operæ vllæ, vt sunt istæ dominae magnæ quæ manibus suis nihil operantur, & tunc de talium operibus nulla est ratio habenda in expensis deducendis circa alimenta præstanda: si verò est domina, quæ operaretur, tunc de alimentis debet deduci quantum interest hæredis ipsam in domo eius operari. fol. 226. nu. 16.

QVINTADECIMA CONCLUSIO.

Vidua, quæ vigore alicuius statuti hoc statuentis in pœnam morosi debitoris, in casu, quo poterat suscipere tuta conscientia alimenta ab hæredibus mariti donec fuisset dos soluta ab eis, vt in duabus præcedentibus conclusionibus 12. & 13. poterit etiam tuta conscientia recipere annualem censum aliquem honestum pecuniarum pro alimentis, quia hoc honestius erit, quam si quotidie ad eam transmitterentur cibaria, & alia necessaria pro alimentis. fol. 226. nu. 17.

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

Vtrum fideiussor aliquid percipiens pro fideiussione dicatur implicite mutuari ei, pro quo fideiubet, ac per consequens committere usuram, aliquid suscipiendo ratione huiusmodi fideiussionis,

PRIMA CONCLUSIO.

Fideiussor fictus, & verus mutuator aliquid accipiens pro huiusmodi fideiussione est usurarius, & ad restitutionem taliter accepti tenebitur. fol. 230. nu. 2.

SECUNDA CONCLUSIO.

Paulus fideiussor verus aliquid recipiendo solo intuitu mutui à se faciendi ipsi Petro, in casu, quo non posset Petrus pro quo fideiussit, soluere rem mutuam sibi ab Ambrosio tempore statuto, efficitur usurarius, cum velit lucrum ex mutuo. fol. 230. nu. 3.

TERTIA CONCLUSIO.

Paulus fideiussor verus, pro Petro, aliquid recipiendo pro ipsa fideiussione intuitu interesse damni emergentis, vel lucris cessantis, quod pateretur inde verisimiliter ratione huiusmodi fideiussionis, concurrentibus conditionibus, quas ad iustificationem talis contractus necessarias esse probauimus in præcedentibus quæstionibus de lucro cessante & damno emergente, non erit usurarius. fol. 230. nu. 4.

QVARTADECIMA

CONCLUSIONVM.

QVARTA CONCLUSIO.

Fideiussor absque usura labe, & sine peccato poterit aliquid suscipere pro sua fideiussione, habito respectu ad laborem, & periculum, cui subiicere arbitrio boni viri æstimabitur: quoniam ubi maiori labori, & periculo illum oporteret ex fideiussione subiicere, maiorem quantitatem pecuniæ posset exigere pro tali officio. fol. 231. nu. 5.

QVINTA CONCLUSIO.

Fideiussor, licet ex officio fideiussionis nullum timeret periculum, uel interesse sustinere, tamen tuta conscientia poterit aliquid suscipere pro fideiussione ipsa. fol. 232. nu. 7.

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

Vtrum quis possit tuta conscientia sub usuris mutuare suis hostibus, seu laudentibus se, & redimere sic vexationem suam ab hostibus, ipsis mutuando taliter, & usuras conuenientas, vel exactas retinere.

PRIMA CONCLUSIO.

Regulariter nemini licet à suis hostibus usuras exigere, seu mutuare sub usuris, siue illi ipsum iniuste siue iuste persequantur, nullo alio habito respectu, nisi ratione odij, vel mutui. Dixi regulariter, propter conclusiones subsequentes. fol. 235. nu. 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mutuans sub usuris hostibus illis, à quibus fuit ipse iniuste damnificatus, licet mortaliter peccet, ultra sortem aliquid recipiendo, solo respectu, & ratione mutui, nihilominus non tenebitur in foro conscientie illud restituere: si illud de cætero non ut usuram, sed vt refusionem damnorum iniuste illatorum ab eis, detineat: dummodo ex huiusmodi detentione scandalum, vel infamia inde sibi non proficisceretur: nec pateretur aditus illud via iustitiæ recuperandi. Dixi primo, in conclusione, notanter [dummodo ex illa detentione] puta si ob id oriretur infamatio, aut scandalum actiuum. fol. 236. nu. 2.

TERTIA CONCLUSIO.

Mutuare sub usuris hostibus suis licebit eis, qui habent ius, seu auctoritatem à iure, uel à Principe bona illorum utcumque, etiam per vim accipiendi uti bellatoribus in bello iusto, in dicto contra hostes, qui habent ius à principe hostes ipsos suis bonis spoliandi, & eos ac ipsorum bona armis aggrediendi, tunc etiam licebit bellatoribus ipsis eos grauare mediante mutuo sub usuris, modò absit infamia, & scandalum. fol. 237. nu. 6.

QVARTA CONCLUSIO.

Recipiens aliquid ultra sortem mutuam non respectu mutui, sed ratione debiti, quod sibi debebatur à mutuuario alia de causa, quod exigere ipsi mutuanti creditori alia uia sit impossibile, & inde infamiam, uel scandalum nullum incurreret: nullam usurae labem incurret, nec ad restitutionem taliter accepti tenebitur, si non ultra sibi debitum recipiat hac uia. folio 238. numero 7.

QVINTA CONCLUSIO.

Mutuans aliquam quantitatem pecuniæ ei, à quo timet iustum damnum, vel iniurias, ad hoc principaliter vt cesset ab inferendo ipsi huiusmodi interesse in facultate, vel honore, usurae peccato se maculabit. fol. 239. nu. 8.

e 3

SEXTA

INDEX

SEXTA CONCLUSIO.

Mutuans aliquam quantitatem pecuniae, & à quo timet suscipere iustum damnum temporale, (vt in precedenti conclusione) principaliter ad sibi illum reconciliandum, ac reddendū beniuolum, & amicum post iniurias illi irrogatas, licet speret non ex vi huiusmodi mutui, sed ex vi beneuolentiae, ac amicitiae, sic mutuo mediante adeptus sibi illum reconciliare, & ex tali reconciliatione euadere multa incommoda temporalia, & expensas, ad quas de iure potuisset condemnari, vel ipsum subire oportuisset, ducendo secum maiorem familiam pro sui custodia, ne ab offenso ab ipso mutuatore, offendi posset ipse mutuator, non erit usurarius, sed vir prudens. fol. 242. nu. 11.

QVÆSTIO VIGESIMA QVINTA.

Vtrum in usura exacta transferatur dominium, ita quod posset dici fuisset trāslatum dominium rei taliter exacta à mutuatorio ad mutuatores.

VNICA CONCLUSIO.

Ad usurarium minimè transfertur dominium rei extortae per usuram, cuiuscunque valoris illa sit, à mutuatorio illam soluente ex vi mutui, aliàs non daturo: Dixi ex vi mutui aliàs non soluturo, vt excludam rem datam gratis, & non ex quadam obligatione ciuili contracta cum mutuante. fol. 245. num. 4.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

Vtrum mutuanti pecuniam liceat pro assicuratione (quia scilicet periculum sortis mutuae perdenda in se ipse mutuans suscipit) emolumentum: seu pretium aliquod tuta conscientia accipere ultra sortem, & acceptum sibi retinere.

PRIMA CONCLUSIO.

Mutuans pecuniam hac lege, vt nullus praeter mutuante afficret ipsam pecuniam negotiationi implicandā, qñ mutuarius vellet non mutuatē, sed ab aliquo alio assicurari, vel nõ indiget assicuratione, nec de ipsa curat, non mutuaturus sine talis assicurationis acceptione, usurarius est. fol. 253. nu. 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Simpliciter mutuans quantitatem pecuniae, vel alterius rei cadentis sub mutuo (vt in prima quaestione) rogatus à mutuatorio, vt illud mutuatum sibi, afficret pro aliquo pretio inter eos rationabiliter conuento, ne aliquod incurrat periculum in negotiando, vel in asportando pecuniam mutuata, vel inde merces empras, vel quid simile: & econtra, mutuans obligando se & sua, mutuatarium indemnem seruare in casibus praedictis dictus mutuator, qui ex vi mutui non intendebat mutuatarium ipsum obligare ad aliquid sibi tradendum ultra sortem mutuata, sed solum consentiens praedictae assicurationi precibus mutuatarij pro pretio consueto, & rationabili arbitrio boni viri, nullatenus erit usurarius censendus: sed charitate feruidus & prudens, & omni suspitione usurariae prauitatis carens. fol. 255. nu. 2.

QVÆ-

CONCLUSIONVM.

QVÆSTIO VIGESIMASEPTIMA.

Vtrum ij, qui mutant cum pacto expresso de aliquo recipiendo ultra sortem, ex mutui vi peccent, & teneantur restituere quicquid ex usuris. i. ratione huiusmodi lucri usurarij ad pti fuerint, usuras exactas.

PRIMA CONCLUSIO.

Usurarius tenetur sub praeepto restituere omnia, quae ipse acquisiuit per extortionem usurarum. fol. 259. nu. 8.

SECUNDA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens à mutuatorio ultra sortem ex vi mutui aliquid de sui natura fructiferum naturaliter, vel industrialiter, mixtè, vt sunt domus, agri, equae, vitulae & huiusmodi, tenebitur non solum ad illius rei perceptae restitutionem, verum etiam ad fructuum eius restitutionem, seruata tamen distinctione inferenda in sequentibus conclusionibus, & ad fructus non solum perceptos restituendos, verum etiam ad percipiendos. fol. 260. nu. 12.

TERTIA CONCLUSIO.

Usurarius non solum tenebitur restituere mutuatorio quicquid ultra sortem sibi mutuata ex vi mutui accepisset, ipsa re extante, verum etiam perijisset etiam sine sua culpa, nihilque vtilitatis ex ipsa usurarius percepisset, si apud verum dominum non perijisset; sicut perijt apud usurarium, (cum ipse fuerit possessor malae fidei, & occupator rei alienae,) & ideo semper sit in mora restituendi, eo quod (vt probabitur in penultima conclusione) qui tenetur aliqua de causa restituere ratione iniquae acceptionis, tenetur ad statim: sic ergo huiusmodi usurarius, re per usuram extorta, perempta non liberabitur ab illius pretio soluendo. fol. 262. nu. 13.

QVARTA CONCLUSIO.

Poterit usurarius cogi in foro fori, tamquam fur, & male fidei possessor ad restituendum quicquid per usuram acquisiuit, etiam si illud fuisset peremptum in manu Domini sui, scilicet mutuatarij infra tempus illud, infra quod decreuisset dominus illarum rerum, illas non alienare, vt puta; equum, domum & huiusmodi, cum ratione malae fidei semper dicatur ipsum usurarium fuisse in mora, etiam si eodem modo, quo ipsa res apud verum dominum fuisset perempta, & hoc verum erit de rigore iuris ciuilis. fol. 264. nu. 15.

QVINTA CONCLUSIO.

Usurarius, apud quem res extorta per usuram, perijt, (quae perijisset eodem modo apud mutuatarium) sine sua culpa non tenebitur in foro conscientiae, & de aequitate ad ipsam restituendam, licet ad interesse forsan, passum medio tempore per mutuatarium, antequam res illa perijisset, necnon ad fructus, secundum distinctionem tamen adductam in secunda conclusione. fol. 265. nu. 16.

SEXTA CONCLUSIO.

Usurarius tenetur (vt supra dictum fuit) ad restitutionem rei extortae per usuram, ea extante eadem ipsa, & non alia, mutuatorio, à quo extorsit eam, nisi amissa fuisset: attamen si res illa meliorata fuerit industria, laboribus, ac expensis ipsius usurarij videlicet, factis gratia fructuum quaerendorum, colligendorum, & conseruandorum. Vel si aliàs fecisset usurarius expensas necessarias, & vtilis: si in dicta re iam meliorata, & tunc vtilis possent extrahi sine laesione prioris status rei, quia in tali casu conceditur deductio expensarum vtilium, non autem voluptuarium: si ergo vtilis expensas usurarius fecisset, & tunc erit distinguendum tali pacto: aut illas fecit denuo fabricando, aut reficiendo veterem domum. Si primò, aut potest donare, aut non: Si primò, non auferet expensas, quia videtur donasse. Si secundò, auferet, vt supra: si refecit, poterit usurarius extrahere & exigere huiusmodi meliorationis pretium, in foro fori, & illud retinere, sed re perempta nullatenus huiusmodi expensas poterit deducere ab ipsa re: quae verò sint appellandae expensae necessariae, quae verò vtilis, & quae voluptuariae, traditur in l. Impensae. ff. de verborum sign. & in l. Vtilis. ff. de petit. hereditatis, & notatum fuit pro me in quest. 21. Notabili 3. immediate post conclusionem, ante eius probationem. fol. 266. nu. 17.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Licet usurarius in foro fori non poterit ex re per usuras extorta, ac meliorata deducere expensas vtilis, ac laboris proprii mercedem, nisi hoc fieri possit sine laesione huiusmodi rei, attamen in foro conscientiae poterunt ab usurario deduci. fol. 267. nu. 18.

OCTA-

I N D E X

QCTAVA CONCLUSIO.

Vfurarius tenetur ad restitutionem quoque omnium fructuum, quos ipse suscepit ex re naturaliter, vel mixtè fructifera extorta per vfuram, & non tantum susceptos per seipsum, verum etiam illos, quos suscepisset mutuatarius, verus Dominus illius rei huiusmodi, ex vi mutui extortæ, vnà cum damnis inde illatis dicto mutuatario, (deductis tamen expensis vt diximus in præcedenti conclusione) licet sua culpa vfurarius, illos fructus non suscepisset. folio 268. num. 20.

NONA CONCLUSIO.

Vfurarius ac omnis malæ fidei possessor, qui ex re lucrosa mala fide, acquisita per vfuras, maiores fructus suscepit ex sua industria, ac labore quam adeptus fuisset mutuatarius, cuius erat res illa, non solum ad talem rem restituendam in foro conscientie tenebitur, verum etiã & ad illos fructus (si modo extant) vel ex illis fuisset vfurarius factus locupletior: idest si illos expendisset in domesticos vsus, vel alios huiusmodi in quos de suo opus ei fuisset expendere: deducto tamen pretio ac mercede huiusmodi industriae & laboris, vt fuit probatum in conclusione sexta, & septima. fol. 249.

DECIMA CONCLUSIO.

Vfurarius recipiens causa mutui à mutuatario ex vi mutui rem de sui natura non habentem vfum fructum, seu non existentem fructiferam (ut sunt vinum, frumentum, pecunia, & his similia) quicquid ex ipsis (vel ipsis rebus mediantibus) lucratus fuerit, tuta conscientia poterit retinere, cum ad illius restitutionem minimè teneatur: sed solum & pœnitens restituere tenebitur rem ipsam sic extortam, vel eius valorẽ, quã ex vi mutui accepisset, vnà cum restitutione damni illati ei, ratione lucri cessantis vel damni emergentis ipsi mutuatario, quod forsan ille inde incurrisset. fol. 269. nu. 21.

VNDECIMA CONCLUSIO.

Vfurarius, in foro conscientie (de quo fuit sermo in præcedenti nona conclusione) si ex fructibus per suam industriam auctis, ac receptis (ut supra) non fuisset factus locupletior, vel si non extant modò, non tenebitur ad illos restituendo, sed solum ad illos, quos percepisset honestè dominus illius rei, si ab vfurario occupata non fuisset per vfurarum extortionem. folio 275. num. 27.

QVÆSTIO VIGESIMA OCTAVA.

Vtrum vfurarij (quos diximus teneri ad restitutionem extortorum per vfuram) teneantur de necessitate salutis, an de consilio tantum, ad restitutionem huiusmodi faciendam.

VNICA CONCLUSIO.

Vfurarius tenebitur de necessitate salutis restituere omnia extorta per vfuram vnà cum eorum fructibus, iuxta tamen distinctionem allatam in conclusionibus præcedentibus questionis, ipsamet, inquam, si extant: aliàs eorum pretium & valorem, vnà cum omni alio damno inde illato ei, à quo vfuras huiusmodi extorsit, si habeat facultatem restituendi, iuxta ea, quæ afferenda erunt infra in conclusionibus questionis, trigessimæ primæ. fol. 279. nu. 7.

QVÆSTIO VIGESIMANONA.

Vtrum restitutio rerum per vfuram acquisitarum sit facienda semper ei tantum, à quo vfurarius illas extorsit.

PRIMA CONCLUSIO.

Vfurarius tenetur vfuras extortas ei, à quo illas accepit, si ille talis dominus illius rei verus fuisset: vt inde spoliatus re sua, iniuste, rursus rem ipsam obtineat: tamen hæc regula patitur nonnullas exceptiones vt ex subsequenti conclusionibus patebit. fol. 284. nu. 1.

SECVN-

CONCLUSIONVM.

SECVNDIA CONCLUSIO.

Vfurarius id ipsum, quod per vfurarum exactionem extorsit (mortuo vero domino rei, quã sic acceperat ipse) tenebitur restituere hæredibus ipsius. fol. 285. nu. 2.

TERTIA CONCLUSIO.

Vfurarius res extortas per vfuram tenebitur restituere pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem non reperiret ueros dominos illarum: hac tamen cautela utens, ne forsan ad bis id ipsum restituendum compelleretur, si res restitutioni obnoxia sit maximi momenti: quoniã aliàs non erit ita exacta cautela seruanda, cum semper restitutio alienæ rei uero domino eius regulariter sit facienda, vt tutus esse possit in conscientia is, qui restitutioni ipsius obnoxius erat. Cautela, ergo, erit hæc (quam elicere operæ pretium duxi ex dictis à Caietano, & Soto ubi supra in locis citatis in conclusione prima) videlicet: Debet q̄ restitutioni est obnoxius faciendæ ignoto domino (vt puta, si postquam vfurarius per multos annos à multis uariarum regionum vfuras exegisset) quantum erit in se, accuratissimè inquirere, inuestigando, ubi, quando, per quos, & à quibus, huiusmodi lucrum vfurarium acquisierit: quoniam si hoc non faceret, non posset ab ipso haberi talis rei dominus pro ignoto: quapropter si quis absque tali inquisitione vfuram restituisset pauperibus, non satisfacisset præcepto, de restituendo: undè potest inuento domino, teneretur restituere, & sibi ipsi imputare, qui sic imprudenter alienauit alienum: & sic patet, quòd, ut dominus possit dici omnino ignotus, oportet, q̄ quàm accuratissimè præcedat inquisitio veri domini: nam si aliquo modo esset notus, puta si audisset vfurarius esse talem dominum rei extortæ per vfuram unum de tali uilla, ciuitate, uel de tali familia: tunc inquisitio faciendæ de uero domino rei extortæ per vfuram deberet procedere ad ulteriora; ut particularis notitia haberetur de dicto uero domino, prout prudens uir sciret inquirere. Rursus, quando sciri non potest dominus in particulari, sed scitur quasi sub distinctione, q̄ scilicet, istorum alicui debeat, non dicitur tunc omnino ignotus dominus: vnà debet illis in communi dari res huiusmodi, vel distribui sigillatim inter eos, uel ut forte aliquis eorum illud tale recipiat; maximè quando res talis diuisa pluribus, ipsis non prodesset, & unita aliquem releuaret: & ne alicui eorum fiat iniuria, de eorum uoluntate agendum est quicquid fieri. & hæc cautela seruanda erit, si res per vfuras extorta, ac restitutioni obnoxia, esset parui valoris: sed si res talis esset magni ualoris, tunc ut vfurarius in utroque foro iudiciali, scilicet, & conscientie tutus esse possit, hanc sequentem cautelam seruabit. Debet vfurarius, uel per se, uel per confessorem, uel aliam prudentem, ac fidelem personam coram publica potestate facere quàm diligentissimam perquisitionem veri domini per banna, uel alia edicta, & proclamationes, & penes ipsam publicam potestatem deponendum erit illud tale restitutioni obnoxium: si autem postea eius auctoritate in pauperes, uel impios alios vsus distribuatur, tunc vfurarius ipse restitutioni obnoxius tutus manebit in utroque foro: quapropter si postmodum uerus dominus illius rei repertus fuerit, ad nihil restituendum ei in utroque foro compelli poterit vfurarius prædictus. fol. 286. nume. 6.

QVARTA CONCLUSIO.

Vfurarius pauper, uel habens pauperes consanguineos, auctoritate episcopi, uel proprii confessoris, uel sine talium consilio de præcepto (licet de consilio) tuta conscientia poterit quicquid extorsit propter vfuram sibi retinere de consilio proprii confessoris, & largiri elemosynaliter suis consanguineis pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem ueri domini talium rerum, quæ extortæ fuerant per vfuras, non reperiretur uerus dominus, uel eius hæres. quapropter facta dicta largitione, uel applicatione (etiam si uenerit ad pinguiorem fortunam) non tenebitur sub præcepto ad restitutionem dictarum rerum, quæ extorsit per vfuras, & sibi prædicto modo retinuit: uel si superuenisset notitia ueri domini, uel legitimorum ipsius hæredum. fol. 289. nume. 8.

QVINTA CONCLUSIO.

Vfurarius tenetur restituere rem extortam per vfuram ei, à quo extorsit, (licet uerus dominus illius non fuisset) dummodo iusto titulo illam possedisset, ut titulo commodati, depositi, & huiusmodi, uel si fuisset dispensator dictæ rei, uel illius administrationem habuisset à uero domino ipsius rei sibi concessam. fol. 297. nu. 11.

SEXTA CONCLUSIO.

Vfurarius rem extortam per vfuram tenetur restituere ei à quo extorsit, si ille talis ab illa acquirenda (quam per vfuram vfurarius ab eo extorsit) nulla lege fuisset prohibitus (licet causa seu modus acquisitionis fuisset à iure prohibitus. tanquam peccaminosus, idest, tanquam factus,

INDEX

factus, qui exerceri nō potest sine peccato, ut patet de rebus extortis ex meretricio) fuerat res taliter extorta per usuram acquisita ex dicto meretricio (uel alia causa prædicta) perpetrato à meretrice tam publica, (i. quæ se exposuit publico quæstui) quàm à meretrice non publica. i. quæ non se exposuit quæstui publico, sed quæ habebatur pro pudica coniugata, uel uirgine, aut uidua: idem dicitur, de extortis per usuram à lenonibus, adulatoribus; & huiusmodi, qui illud tale acquisierant mediante lenocinio, adulatione, & huiusmodi, qui licet non prohibeantur aliquid acquirere, tamen causa ex qua illud acquisierunt, sibi prohibita est de iure: quàmuis nemini liceat uelle lucrari ex tali causa, tamen tale quid lucratum nemo tenetur restituere (& si tanquàm pretium illi nephario operi correspondens nemini liceat acquirere) cum uideantur hi tales titulo donationis sibi factæ acquisiuisse: nec obstat, quòd causa talis donationis fuerit huiusmodi opus turpe, & per consequens sine qua non: quapropter si non adfuerit in ipsis aliquis dolus, seu fraus in prædictis acquirendis, tunc ueri domini illarum rerum effecti fuissent, secus uerò dicitur, si dolo, uel iniustitia mediata, prædicta acquisiuisent: quoniam in tali casu restitutio prædictarum rerum ab usurario, ab ipsis extortarum, fieri debet illis, à quibus dictæ meretrices, & reliqui prædicti habuissent, & non ipsis meretricibus, cum per huiusmodi traditionem, seu iniustam acquisitionem dolosam non fuerint dictæ personæ acquirentes dominium dictarum rerum. fol. 297. nu. 11.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Usurarius, qui per usuram extorsit aliquid ab eo, qui id acquisierat, ut aliquod maleficium non faceret, ad quod non perpetrandum de præcepto tenebatur, ut puta, ut non committeret furum, uel sacrilegium, uel homicidium, uel huiusmodi mala: non tenebitur ei illud restituere, à quo extorsit, si id repetiisset is, à quo ipse perceptorat, ne tale malum committere (cum huiusmodi homo possit iure repetere illud) & ideo stante tali repetitione iudiciali, ille talis tenebitur ei restituere taliter ab eo acceptum ob tale malum non committendum: sed si non repetiisset, tunc tenebitur usurarius restituere ei, à quo extorsit, quia uidetur uerum dominium illi traditum à sibi donante etiam ex tali causa, & per consequentem consensum eius, cum regulariter restitutio usurarium sit faciendæ ei, à quo fuerint illi extortæ. fol. 305. nu. 15.

OCTAVA CONCLUSIO.

Usurarius, qui aliquid per usuras extorsit ab illis (qui ab illo tali acquirendo prohibiti non fuerant ratione sui, sed ratione eorum, à quibus illud habuerint, ut puta si accepissent à minore, à furioso, aut mente captis, & huiusmodi, tenebitur restituere non ipsis furiosis, aut mente captis, & huiusmodi, sed curatoribus eorum, aut patri (si essent filij familias) quia in tali casu non daretur ipsis curator, cum huiusmodi officio curatoris nulli dubium sit, fundaturum fore patrem eorum, ut docet textus in l. cum furiosus. C. de cur. fur. & in l. i. ff. de cura, fur. sed si non fuissent penitus insani, sed paterentur lucida interualla, tunc dicendum, quòd si in tali sensu insano dedissent, illud tale restituendum foret, dum rursus gaudebit intellectu bono, quoniam talis traditio non erit appellanda donatio aliquo pacto, eo, quod tunc non fuerit compos sui, secus tamen, si dum in sensu rationabili existens, & compos sui de proprio donasset, eò quòd in tali casu nullo iure fuerit inhibitus à tali donatione, & infra tale tempus non habere, curatorem dicatur, iuxta expressum text. in l. cum alij. C. de cur. fur. & in l. i. ff. de cur. fur. & ibi per Bar. dicentem, quòd curator furiosi, cessat in administratione tempore dilucidi interualli, & eam reassumit reuertente furore, unde dicendum, quòd usurarius extorta per usuram ab eo cui donauit furiosus, uel mente captus durante tali infirmitate, restituere tenebitur curatoribus, uel patri eius (ut sup. fuit probatum) si uerò ab eo cui donauit patiens lucida interualla, durante usu rationis tenebitur restituere ei à quo ipse extorsit. fol. 306. nu. 14.

NONA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens aliquid per usuram à prodigo post sibi assignatum curatorem à iudice, tenebitur illud restituere non sibi, sed prodigi curatoribus, cum quoad hoc iuris fictione non dicatur ille dominus talis rei: sed eius curator, cui per iudicem administrandi bona illius fuit concessa facultas. fol. 307. nu. 15.

DECIMA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens aliquid ultra sortem ex vi mutui à minore viginti quinque annorum, & à fortiori à pupillo minoris ætatis, uel à alio, qui ab istis illud tale donatum fuisset, tenebitur non ipsis restituere illud taliter acceptum, sed eorum curatoribus, uel tutoribus, nisi illi huiusmodi donationem post uiginti quinque annorum ratam habuerint, quoniam, in tali casu non tutoribus, aut curatoribus eorum, sed ei, à quo ipse extorsit, quoad donata ab illis, alteri prædicto, à quo ipse usurarius

CONCLUSIONVM.

usurarius extorsit, sed extorta ex vi mutui ab illis minoribus omnino ipsis, aut eorum curatoribus tenebuntur restituere. fol. 308. nu. 16.

VNDECIMA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens ultra sortem aliquid à filio familias, non tenebitur ei restituere, sed patri, etiam si administrandi peculium fuisset ei concessa à patre licentia, cum huiusmodi concessio non fuerit indulta ei ad dissipanda paterna bona, sed ad illa expendenda loco, & tempore congruo pro causis rationabilibus. fol. 308. nu. 17.

DVODECIMA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens ratione mutui ultra sortem à seruo, id est mancipio, uel alio clerico regulari, uel à similibus personis alieni iuris, quibus nec ipsa propria corpora sunt: non ipsis, sed eorum superioribus restituere tenebitur, cum tale quid acceperit ab his, qui nihil habent, & per consequens, quod alienum est, dederunt, nisi administrationem temporalium haberent, & donarent rationabiliter, quod non est in casu nostro. fol. 308. nu. 18.

TERTIADECIMA CONCLUSIO.

Usurarius recipiens aliquid ultra sortem mutuata ab aliquo Abbate, prælato uel monacho, illud restituere tenebitur eorum monacho, expendendum in illius beneficium: & idem dicitur, si accepisset ab aliquo, cui illud per prædictos donatum fuerat sine iusta causa, tamē si credat, prædictos in beneficium monasterij, expensuros taliter restitutum, poterunt illis restituere: & idē dicitur, de omnibus nullum habentibus dominium alienandi rem alienam, si tamen illi fideles haberentur, tunc poterit ipsis restitutio fieri. fol. 309. nu. 19.

QUARTADECIMA CONCLUSIO.

Usurarius aliquid recipiens ratione mutui ultra sortem ab eo, qui illud tale per simoniam conventionalem à sponte dante acquisierit, non ipsi, sed ecclesiæ (in cuius iniuriam datum fuerat) restituere tenebitur. fol. 309. nu. 20.

QUINTADECIMA CONCLUSIO.

Usurarius accepta per usuram à simoniaci, qui illa acquisierat per simoniam ab eo qui non sponte dederat, sed ut redimeret iniustam uexationem suam, ut puta, si illam dedisset, ut sibi cōferretur sacramentum aliquod, ad quod eius prælatus de iure tenebatur, qui alias noluerat illud exhibere, uel si pro ingressu religionis sibi concedendo ab ijs, qui alias gratis debuissent, & potuissent stantibus opibus monasterij, & alijs comodis, & qualitatibus ingredi uolentibus: in tali casu usurarius non ijs, à quibus extorsit illud tale, sed ei, qui illud dedisset illis, restituere tenebitur, cum per huiusmodi inuoluntariam traditionem dominium talis rei ad illos non fuerit translatum, secus tamen dicitur si illud tale recepissent concedentes monasterij ingressum, pro paupertate monasterij, quod alias eum alere non potuisset, quoniam tunc monasterio reddendum erit, & non illi ingressu in monasterium. fol. 310. nu. 21.

DECIMASEXTA CONCLUSIO.

Usurarius extorta per usuram ab eo, qui illa extorsit per simoniam metale. i. sine pacto expresso uel tacito, tenebitur illa restituere tali simoniaci, & non ecclesiæ in cuius iniuriam data fuerat. f. 310. n. 22.

DECIMASEPTIMA CONCLUSIO.

Usurarius, qui per usuras extorsit aliquid à iudice, teste, lictore, milite, uel à quocūq; qui illud tale receperint ab iniuste datibus, pro exequenda re, ad quā de iure sine mercede illi faciendā tenebant, non ipsis restituere tenebitur, sed illis, qui pro tali opere dederunt dictis personis. f. 322. n. 38.

DECIMAOCTAUA CONCLUSIO.

Usurarius, qui extorsit aliquid per usuram à iudicibus, qui illud tale acquisierant pro ferenda iniusta sententia, uel à cæteris ministris iustitiæ pro aliquo opere explendo contra ordinem iuris, uel à teste pro testimonio falso, tenebuntur ipsismet illud restituere, & non illis, à quibus dictæ personæ receperant: cum & illæ ad talium restitutionem non teneantur sub præcepto antè sententiam, seu condemnationem à iudice latam, licet si condemnentur à iudice summo taliter extortum debeatur fisco, ut in l. in heredem. ff. de calumniatoribus, tamen prædictæ personæ in foro conscientie tam ante sententiam, quàm post omnino tenebuntur insolidum una cum corruptoribus suis ad omne interesse iniustæ sententiæ, uel alterius actus iuridici, seu forensis iniusti, aliquæ personæ passæ fuerint hac de causa: licet dictæ personæ de consilio teneantur, taliter accepta tanquàm turpe lucrum, restituere ijs, in quorum iniuriam acceperunt. f. 323. n. 39.

DECIMANONA CONCLUSIO.

Usurarius tenebitur restituere quicquid per usuram extorsit ab eo qui illud tale acquisiuisset per furum rapinam, usuram, & huiusmodi, non ei à quo accepisset illud, sed uero dño rei illius à quo fuisset

INDEX

à quo fuisset extorta res illa cōcurrētib. trib. cōditionibus infrascriptis, aliàs ei à quo vsurarius ipse extorsisset. Prima uerò conditio est, ut ipsi usurario (qui restitutioni obnoxius est) citra vllam dubietatem constet rem ipsam, quam ipse per exactiōem vsurarum acquirerat, non esse eius à quo illam habuit, sed alterius de iure, licet per iniuriam ac iniustitiam fuisset spoliatus, re illa, puta, Petrus: nam si hoc esset dubium, tunc (cum melior sit conditio possidentis) eidem à quo fuit res illa extorta per vsuram reddenda erit, & non alteri, vt ille idem videat cuius res illa realiter sit: quandoquidem in foro iudiciali, nisi planè probaueris rem non esse illius, eidem à quo abtulisti, compelleris reddere (& consultò dixerim non esse illius) puta, quia nunquam habuit eius dominium. Secunda conditio est, vt vsurarius ipse possit absque magno scandalo, & derrimento, taliter acceptum per vsuram vero domino rei restituere: quoniam si meritò latronem vel raptorem, vel usurarium illum (à quo ipse extorserat) repetentem taliter per ipsum extortum, timeret, indè se incursum aliquod notabile detrimentum, nisi ipsismet, à quibus ipse vsurarius extorserat, redderet: tunc non teneretur cum tali suo incommodo illud taliter extortum reddere vero domino, quoniam in tali casu consulendo sibi posset illud restituere illis à quibus per vsuram extorserat. Tertia conditio est, ut vsurarius restituens vero domino rei extortæ per vsuram teneatur admonere tam latronem, vel alias prædictas personas, quàm dominum ipsius rei ac certiorare de tali restitutione facta. Dixi, admonere & c. ne illæ personæ postea pœnitentia ductæ iterato restituant, & ipse dicto domino rei, ualorem ipsius: Dixi, certiorare dominum & c. ne ille alia uia procuraret illud taliter iniuste a se sublatum ab aliqua, prædictarum personarum restitui tibi: & sic ageret contra rationem. fol. 37. nu. 46.

QVÆSTIO TRIGESIMA.

Vtrum vsurarius proprijs expensis sub præcepto teneatur restituere quicquid per vsuram extorsit ei à quo illud exegit, illud tale dirigendo ipsi, si discessisset à loco in quo eas extorsit ab illo, necne: vel sufficiet vsurario restituere usuras in eodem loco in quo extorsit, significando tamen illi, ut mittat pro illis recipiendis.

PRIMA CONCLUSIO.

Vsurarius, qui post usuras exactas discessit à loco in quo illas extorsit, etiam si longinquas regiones petiisset, tenebitur proprijs expensis dirigendo illas ei à quo extorsit, restituere. folio 351. numero 1.

SECUNDA CONCLUSIO.

Vsurarius, qui aliquid extorsit per vsuras ab eo qui post solutionem vsurarum in aliam regionem se recepit, discedendo à loco in quo soluit vsuras, qui si illud tale solutum non fuisset extortum ab usurario, secum detulisset, quò abiit, sine expensis proprijs, tenebitur restituere huiusmodi per vsuram extortum, illud dirigendo taliter spoliato vbicunque ille talis pro tunc reperiretur, expensis ipsiusmet usurarij, & non taliter, solventis spoliati, uel saltem ipsum mutuatarium certiore reddere se velle restituere taliter extortum per vsuras vbicunque, & qualitercunque ipsi esset cordi, cum præparatione animi illud tale restituendi in loco in quo ipsemet moratur, uel dirigere proprijs expensis taliter extortum ad locum in quo ipse mutuatarius reperitur. fol. 353. nu. 2.

TERTIA CONCLUSIO.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per usuras ab eo qui recessit à loco in quo soluerat usuras, qui tamen, si illud non soluisset, secum detulisset nonnullis expensis, non tenebitur illud tale ad ipsum mutuatarium proprijs expensis dirigere, sed expensis mutuatarij, iuxta, tamen, qualitatem expensarum quas ipse mutuatarius fecisset, secum illud deferendo, non autem maiores, quas modo, forsàn, opus esset usuratio facere: quoniam ad illud plus non tenebitur: dummodo rationabiliter vsurarius credat, ipsum mutuatarium restitutum fore huiusmodi expensas factas ab usurario, ad quas de iure non tenebatur, illud dirigendo ad ipsum mutuatarium, quoniam si non speraret sibi illud plus restitui sibi, non teneretur, sed solum ei sufficeret certiorare ipsum

CONCLUSIONVM.

re ipsum mutuatarium de re sibi restituenda, iis rogando, vt ei declaret quid facto opus sit, aut velit. f. 355. nu. 4.

QVARTA CONCLUSIO:

Vsurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo qui taliter extortum secum non detulisset, sed in loco extorsionis vendidisset, non tenebitur ad dirigendum illud tale proprijs expensis ipsi mutuatario, sed ad ipsam rem solum restituendam, si extet, si uero non extaret, tenebitur illi dirigere pretium eius iuxta valorem, cuius erat res illa sic extorta tempore extorsionis, nec non ad omne aliud damnum & interesse tam ratione lucri cessantis, quàm ratione damni emergentis, quod ex carentia ualoris illius rei mutuatarius ipse incurisset: ut puta, si ex pretio ipsius ille emisisset merces, ex quibus tantum lucratus fuisset, vel si non soluisset illud tale non fuisset opus ei mutuatam pecuniam sub vsuris accipere & ipso pretio potuisset domum ruituram reparare, quæ postmodum hac de causa ruit, quia in talibus casibus teneretur vsurarius iuxta distinctionem & decisionem adductam in quæstionibus de lucro cessante & damno emergente. f. 356. nu. 5.

QVINTA CONCLUSIO.

Vsurarius habens rem extortam per vsuram ab eo qui post talem extorsionem passam, discessisset à loco extorsionis, & in locis remotis se recepisset, non absoluitur ab obligatione restituendi mutuatario ipsi, erogando illud tale in eleemosinam pauperum, licet forsàn talis rei restitutio poposcisset maximas expensas etiam maioris pretij quàm res restituenda, esset, dummodo notum sit ipsi usurario, vel facillimè fieri notum. Vbi mutuatarius ipse (a quo extorsit per vsuras illud tale) aut eius hæredes incolatum faciant: quia tunc tenebitur ipsis notificare ut supra fuit dictum, sed si ignorentur vbi sint, tunc dicetur vt in præcedenti 29. quæstione conclusione terza. f. 359.

QVÆSTIO TRIGESIMAPRIMA.

Vtrum vsurarius teneatur ad statim restituendas vsuras extortas sub pœna peccati mortalis.

PRIMA CONCLUSIO.

Vsurarius habens facultatem actu exteriori, effectualiter, seu cum effectu restituendi rem extortam (vel æquiualens) per vsuram tenebitur regulariter ad statim, ei restituendum, à quo illud extorsit, vel ab eo inducias restituendi imperare: aliàs semper erit in peccato mortali. Dixi actu exteriori, propter conclusiones sequentes in quibus de restitutione faciendâ actu interiori, i. voluntate sermo est. f. 362. nu. 6.

SECUNDA CONCLUSIO.

Vsurarius, qui non potest statim restituere extorta per vsuram sine magno eius detrimento, primo secundo, & terzo modo in secundo notabili interpretato, paulò ante adducto: non iccirco liberatur a præcepto statim restituendi extorta per vsuram sub pœna peccati mortalis, nisi dilationem petierit, & obtinuerit ab eo cui restitutio huiusmodi faciendâ esset: licet non statim quòd recordaretur se esse obnoxium restitutioni, vt puta, si hoc memoriæ occurreret media nocte dum in lectulo soporaturus requiesceret, vel dum misarum sollenniis interesset, vel comederet: sed bono modo, i. quamprimum ab his occupationibus ferè necessarijs absolui contingeret, vt puta, surgendo mane à lectulo statim habita facultate, ad restituendum tale, quid extortum per vsuram pergat. Cum omnia sint intelligenda & exequutioni mandanda cum grano salis. f. 365. nu. 7.

TERTIA CONCLUSIO.

Vsurarius restitutioni rei extortæ per vsuram obnoxius habens voluntatè restituendi cū adfuerit cōmodū non valēs statim restituere sine suo incommodo et si nobilis sit, tenebitur ad statim restituendum

INDEX

stituentum extorta per usuram etiam cum suo incommodo, licet huiusmodi rei restitutionis dilatio nihil aut parum lædat eum cui de iure fieri debet restitutio, & si ipsa restitutio statim facta, usurarium notabiliter in bonis damnificaret: hoc tamen non intelligitur de usurario artifice qui nihil habet nisi instrumenta, artis suæ quibus utique alimenta lucratur, quia illa non tenebitur vendere. fol. 366. num. 8.

QUARTA CONCLUSIO.

Usurarius tenebitur in utroque foro restituere extorta per usuram ei, a quo illa extorsit, licet ex huiusmodi restitutione integrè facta ita pauper efficeretur, quod opus esset ei, vel mendicare, vel labore manuum acquirere sibi, & familiæ suæ alimenta, si bonis suis non cessisset (sed si cessisset, dic ut in sequenti conclusione octava) nisi eum alia iusta causa excusaret, prout in sequentibus conclusionibus. fol. 377. nu. 11.

QUINTA CONCLUSIO.

Usurarius tenebitur statim restituere extorta per usuram ei a quo illa extorsit, licet ille talis incidisset in excommunicationem maiorem, & pro excommunicato nominatim denunciatus, si huiusmodi rem extorsisset ab eo ante vel post incursum illius in excommunicationem, cum sit eadem ratio in utroque casu, ratione radicis huiusmodi obligationis, quæ procedit a iure naturali, & diuino, ut fuit probatum in superioribus questionibus, non tamen usurarius poterit tuta conscientia manu propria, talia illi restituere (quia participaret secum contra prohibitionem ecclesiæ sanctæ) sed tunc debet illa deponere apud episcopum per se, vel per alium, procurando, ut hoc secretè denunciatur illi per personam, cui alloqui illum liceret, ut hoc modo morem gerat naturali, & diuino iuri restituendo, & ecclesiastico non participando secum. fol. 388. num. 14.

SEXTA CONCLUSIO.

Usurarius, qui non cessit bonis, nec penitus habet facultatem qua omnia extorta per usuram vel partem eorum, restituere potest, excusatur a restituendo statim, taliter, extorta, tenebitur tamen ad præstandum in foro iudiciali (si huiusmodi extorsio ad ipsum fuisset conuoluta) saltem iuratoriæ cautionem de illa restituendo, cum peruenit ad pinguiorem fortunam, & possit in totum, vel pro parte restituere, etiam non deducto, ne egeat. fol. 342.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Usurarius liberatur a præcepto statim restituendi extorta per usuram, si huiusmodi extorta ab eo, cui restituenda erant, & ipsa potuisset donare de iure, fuissent ei remissa, seu donata, dico hoc quoad obligationem illam dicto mutuuario restituendi taliter extorta per usuram, & quoad peccatum uitandum si usurarius ipse præposuisset omnino restituere, si illa ipsi remissa, seu donata non fuissent, sed si restituere non proposuisset, licet in conscientia non remaneat obnoxius restitutioni talium rerum, tamen donec perdurauerit huiusmodi pessimum propositum, semper noxa mortalis culpæ constringetur, & loquor de eo qui in actu non restituit illa, & tamen is cui facienda fuerat restitutio, ipsi illa donauit, qua remissione, seu donatione stante non tenebitur taliter extorta restituere, sed solum ad penitentiam de suo pessimo proposito. f. 343.

OCTAVA CONCLUSIO.

Usurarius, qui ut restitueret extorta per usuram, paratus est cedere bonis, & cedit, cum effectu bonis omnibus præter vestes proprias quibus corpus eius tegitur, ei a quo usuras extorsit, excusatur a præcepti transgressione de restituendo statim omnia extorta per usuram, nec deducendum erit a dicta cessione, ne ipse cedens bonis, egeat, nec non tenebitur etiam tradere ei cui restituere tenet saltem iuratoriæ cautionem de statim restituendo, cum ad pinguiorem fortunam deuenit: unde si post cessionem aliqua acquisuisset ad illa restituenda ei (cui talium restitutio debebatur) tenebitur, deducto tamen ne egeat, quo ad iudicium faciendum in iudiciali foro, licet quoad forum penitentiae teneatur illa restituere, non deducto ne egeat, etiam si huiusmodi usurarius esset clericus, & hoc in odium usurarum. fol. 351.

NONA CONCLUSIO.

Usurarius regulariter absoluitur a præcepto restituendi extorta per usuram, si usurarium restitutio statim fieri non posset sine iactura propriæ famæ. Dixi regulariter propter conclusiones subsequentes.

DECIMA

CONCLUSIONVM.

DECIMA CONCLUSIO.

Usurarius, qui aliqua extorta per usuram, non tenebitur statim illa restituere: si ex restitutione statim incurreret damnum vitæ, aut libertatis, aut famæ: licet id quod restitutum est obnoxium sit maximi ualoris, tamen tali impedimento, aut periculo transacto tenebitur ad statim restituendum: idem dicitur, si illud tale restitutioni obnoxium de iure esset restituendum, patienti extrema necessitatem. fol. 360.

VNDECIMA CONCLUSIO.

Usurarius restituens rem extortam per usuram creditori eius a quo ipse extorsit, regulariter liberatur a præcepto restituendi ei a quo ipse extorsit. fol. 365.

DVODECIMA CONCLUSIO.

Usurarius in foro fori non liberatur ipso iure a præcepto restitutionis rerum quas extorsit per usuras si illas inuito, aut ignorante eo a quo extorsit, soluisset creditori ipsius. fol. 367.

TERTIADECIMA CONCLUSIO.

Quamquam usurarius restituens extorta per usuram creditori eius a quo ipse extorsit usuras, ipso ignorante, aut inuito, quoad forum fori remaneat adhuc restitutioni eorum obnoxius, ut in l. inuito, uel ignorante. C. de solutionibus, tamen bene liberatus a tali obligatione iudicabitur in foro fori a iudice causarum, forensium. fol. 368.

QUARTADECIMA CONCLUSIO.

Quamuis in foro fori uerissima sint præcedentes due conclusiones, in foro autem conscientie uerissimum quoque erit, quod usurarius, vel quicumque alius debitor soluens creditori eius a quo ipse extorsit, etiam eo ignorante, uel inuito liberatur a præcepto illud idem restituendi ei a quo ipse sic iniuste acceperat. fol. 369.

QUINTADECIMA CONCLUSIO.

Usurarius excusabitur a restitutione usurarum, non solum statim faciendâ, uerum etiam pro semper propter ingressum illius in religionem approbatam, emittendo ibi professionem. Primo si ante ingressum, cessisset bonis, si quæ habuisset ipsius, a quibus ipse extorsit usuras. Secundo si salua regulari disciplina nihil in clauetro lucrari possit, uel spem haberet aliqua bona hereditandi: sed si ante ingressum eius in religionem habuisset unde soluere potuisset usuras, & sua bona donasset monasterio, tunc monasterium, illud teneretur iuxta, ualorem rerum sibi donatarum usuras soluere creditoribus illius: idem dicitur, si monasterium, aliqua lucraretur nomine ipsius usurarii, uel aliquo eius artificio, qua tunc ipse usurarius aliquo modo non diceretur per ingressum religionis fuisse absolutus ab obligatione restituendi extorta per usuram, cum remanet obligatus ipse in prædictis casibus, & monasterium in prædictis casibus, & non aliter, quoniam non tenebitur persistere in seculo, ut solueret debita huiusmodi contracta, dummodo ingrediatur spiritum Dei agitatus, & non ut euaderet incommoda seculi quæ huiusmodi homines incurrere assolent: quoniam tunc peccarent grauitur. fol. 370.

DECIMASEXTA CONCLUSIO.

Usurarius non tenebitur de necessitate, salutis omnia extorta per usuram erogare pauperibus, quando ueri domini illarum, rerum sunt penitus ignoti (ut in quest. conclusione) accedente cōsensu, & dispensatione, seu compositione facta solum summi pontificis, aut alterius ad id destinati, rationabili de causa, ut puta, paupertatis gratia alias non. fol. 382.

DECIMASEPTIMA CONCLUSIO.

Si usurarius, de quo in præcedenti conclusione, post obtentam prædictam compositionem, & post diligentissimam inuestigationem quantitatis rerum per usuram extortarum, non potuerit perfecte deuenire in cognitionem omnium rerum, quæ taliter extorsit, & consulens suæ scrupulosæ ac timoratae conscientiae, perat & obtineat rursum compensationem, de qua sup. ab episcopo ipsius ordinario, est tutus in conscientia, licet forsan, non oia quæ extorsit per usuram, quæ memoria eius non occurrunt, quapropter in tali casu a restitutione faciendâ illius partis sibi condonata prædicta de cã ab episcopo, excusabitur, & liber permanebit ab obligatione aliquid restituendi, sed si iudex uel episcopus noluerit arbitrari secundum quod uerissimiliter sibi misum fuisset, remanebit

d a nebit

INDEX

nebit ipse, & non usurarius obligatus ad residuum. Vnde tunc hac non poterit dici proprie cōpensatio, seu dispensatio, seu condonatio de aliqua parte usuratum extortarum, sed nudum iudicium, seu arbitrium de taxanda quantitate usurarum extortarum, & iccirco hoc licebit episcopo, & non illud, quod continetur in præcedenti conclusione. fol. 385.

QVÆSTIO TRIGESIMASECVNDA.

Verum omnia bona usurarij sint hypothecata, seu obligata pro usuris solvendis, illis, à quibus ipsæ extortæ fuerunt, ita ut quicumque ex ipsis aliquid assequutus fuisset, restituere illud teneatur.

PRIMA CONCLUSIO.

Bona quæ per usuram sunt extorta, & usu non consumuntur, sunt obligata ei à quo sunt extorta per usurarium obligatione reali, si ipsa adhuc extant, & perseverant tam in manu usurarij; quam alterius etiam si per manus mille hominum ad ipsum titulo tã gratuito, quam oneroso, uel causa lucratiua, uel onerosa peruenissent, ac per consequens eadem numero. fol. 389.

SECUNDA CONCLUSIO.

Bona per usuram extorta usu ipso consumptibilia, quæ alias functionem recipere dicuntur, si fuerint alienata, & ad alios translata, siue titulo oneroso, siue lucratiuo, cum per ipsa sint usurariorum personæ obligatæ obligatione personali, & non reali: cum iam præsupponantur consumptæ seu distinctæ, inde fit, ut regulariter, qui ea acceperunt a prædictis, non tenentur restituere illa ueris dominis, cum remaneat persona usurarij obligata ad illa omnia restituenda: dixi regulariter propter conclusiones subsequentes, quoniam solum ipsi usurarij, uel eorum hæredes legitimi, quicumque illi sint, ex testamento, cum ratione hæreditatis subrogentur in locum eorum, & fictione iuris dicantur representare personas eorum, & hoc regulariter etiam, & secundo dixi regulariter propter subsequentes conclusiones. fol. 392.

TERTIA CONCLUSIO.

Scienter recipientes talia extorta per usuram usu consumptibilia ab ipsis usurarijs, qui non erant soluendo, seu non habebant aliunde unde possent soluere, seu restituere extorta per usuram ueris dominis, datur contra ipsos officio iudicis actio personalis, & subrogantur in locum usurariorum: unde tenebuntur soluere usuras extortas ab usurarijs, uel restituere recepta ab usurarijs qui huiusmodi usuras soluerunt: si uerò ignorantes eos non posse soluere usuras illa bona alienauerint, & sibi tradiderint, recipientes non peccabunt: hi uerò qui usuras soluerunt habent actionem personalem officio iudicis contra tales recipientes, si titulo lucrato illa receperint: si uerò titulo oneroso, subdistingendum erit, quoniam aut tunc usurarius nihil recipit, ut restituat creditoribus, sed expendat in alimentis, uel dotando filiam. unde de rigore tenetur uidua effecta ipsa filia restituere creditoribus patris, & idem dicitur de genere, de uxore, filijsque usurarij ab ipso alimenta recipientibus. dicitur, quòd aut præcepti, habent unde ex propriis bonis, uel consanguineorum uiuere possint: aut non: si primo, tenentur, si sumptuosius, quam eorum statum decet, uolunt uiuere (loquendo de uxore) secus si iuxta eorum statum, cum ratione dotis assignatæ sibi liceat ex ipsa uiuere. De filiis, quòd tenentur si aliunde uiuere possunt, & idem de famulis uoluntarijs scientibus bona usurarij omnia esse usuraria, & sic sunt concordandi ac interpretandi Cardinalis Zabarella in clem. 1. de usur. quæst. 8. Imola ibidem numero 54. & docet Nauarrus ubi supra, numero 268. & 271. & reliqui canonistæ in prima, & secunda conclusione citati, in iisdem locis. Vel ex distracta una possessione emit quid simile, uel ex ipsa pecunia satisfacit creditoribus, qui ei soluerunt usuras: si ergo primo is qui soluit usuras, habet actionem personalem contra eum, qui titulo etiam oneroso recepit extorta ab usurario: si secundo, non erit molestandus is ad quem peruenit res extorta per usuram; sed si ignoranter aliquis impendit seruitia, seu obsequia, usurarij,

CONCLUSIONVM.

usurarij, si aliquid ab ipsis recipiunt, tuta conscientia illud retinebunt: Idem dicitur de eo, qui titulo oneroso accepit aliquid ab usurarijs, qui ultra extorta per usuras habebant alia bona legitime acquisita, quibus poterant satisfacere sibi à quibus aliquid extorserunt per usuras. fol. 394.

QVÆSTIO TRIGESIMATERTIA.

Verum soli usurarij teneantur usuras extortas restituere, an etiam cooperatores.

PRIMA CONCLUSIO.

Tubentes, ut sunt principes, aduocati, & quotquot ad tale iudicium concurrunt, per quos statuta de soluendis, & exigendis usuris conduntur, uel facta seruari præcipiuntur, uel alias ad usuras ipsas soluendas fore alios compellunt quomodocumque, uel iam exactas non restitui ad iudicantes, usurarium mutuum fieri, sine quorum iussione prædicta omnia non fierent, & si nihil de ipsis usuris exactis assequuti fuissent, ut ad illas restituendas in solidum tenebuntur cum usurarijs ipsis, & sunt excommunicati ipso facto nisi infra tres menses dicta statuta deleri iusserint cum effectu. Necnon & ratum habentes quando hoc fuisset factum, ut sibi gratum exhiberetur. folio 397.

SECUNDA CONCLUSIO.

Consulens usurarium mutuum, etiam si ipso non consulente, alij consulaissent, tenetur restituere usuras inde exactas, si exigens ipse à se consultus non restitueret, quia tenetur in solidum, sed si taliter consulens iam decreuisset ante tale consilium usuras exigere, tunc non teneretur, sed si decreuisset, tamen non tam largas petisset, & exegisset usuras, nisi superuenisset tale consilium, tunc huiusmodi consulens tenebitur in defectum principalis restituere solum illas plures quas usurarius exegisset ratione sui consilij, non autem reliquas usuras, quas iam statuerat ante omne consilium sibi præstitum exigere, cum in illis consules non fuerit occasio talis exactio. In dubio tamen præsumitur quòd usurarius fuerit motus consilio & non propria uoluntate. Vnde nisi aliud constiterit, poterit cogi ad restitutionem, ut docet multus medijs, Felinus in cap. sicut dignum, numero 10. folio 399.

TERTIA CONCLUSIO.

Consentientes mutuis usurarijs, & usurarum exactioibus inde sequentis, sine quorum consensu non fuissent exactæ usuræ, tenentur in solidum restituere illas, etiam si nihil ex ipsis assequuti fuissent, si usurarius ipse non restituerit. folio 404.

QVARTA CONCLUSIO.

Palpantes seu aduatores usurariorum, quotiescunque eorum aduatio fuit causa exactiois usurarum uel in totum uel in partem. Videlicet: ut iam proposita usurarum exactio augetur, tenebuntur in solidum cum usurarijs illas restituere in totum uel in partem iuxta causam datam ab ipsis ut in secunda conclusione. folio 404.

QVINTA CONCLUSIO.

Præbentes domos & alia huiusmodi comoda usurarijs ad se recurrentibus pro abscondendis usurarijs exactioibus, uel libris & alijs scripturis, quibus possent conuinci, & compelli usurarij ad restituendas usuras, si propterea, qui soluerant usuras, illas obtinere non possent, quoniam in tali casu tenerentur in solidum, licet idem fuisset concessum ab alijs. folio eodem.

SEXTA CONCLUSIO.

Participantes quoque cum usurarijs in exactioe usurarum, tam ij qui in lucris usurarijs participant, quam mediatores quocumque nomine censeantur, famuli seu ministri usurariorum, cooperantes in exactioe usurarum, ut sunt illi qui illas negotiantur, seu exercent nomine alieno, licet de illis nihil recipiant nisi consuetum salarium reliquis ministris dari consuetum, notarij quoque scienter usurarium contractum scribentes palliando usurarium mutuum: omnes

I N D E X

nes enim hi ad restitutionem exactarum usurarum tenentur in solidum cum usurarijs principalibus, nec excusabuntur, eò quòd si ipsi non fecissent, quàmplurimi alij fecissent. folio 405.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Mutus & non manifestans, seu qui scit ubi sint instrumenta usuraria, uel libri usurariorum, ex quibus possit is qui usuras soluit, compellere usurarios ad sibi restituendas usuras extortas, & in iudicio à iudice competenti compulsus fateri ueritatem præfatorum dicit se nescire: quoniam niam hic talis tenebitur quoque ad restitutionem usurarum in solidum, cum usurarijs ipsis. folio 405.

OCTAVA CONCLUSIO.

Non obstitans exactioni usurarum is ad quem ex officio spectat, tenetur restituere in solidum cum usurarijs ipsis, ut puta, si princeps, aut officialis publicus fuerit, ad quem spectat prohibere delicta in ciuitate, uel castris, uel huiusmodi, ne fiant: secus si hoc ex officio sibi non competat.

NONA CONCLUSIO.

Prædicti omnes, quos dixi teneti in solidum cum usurarijs ipsis restituere usuras exactas, etiam si nihil ad eos peruenisset, principali usurario restituente, absoluantur à præcepto, & obligatione huiusmodi usuras restituendi: sed si aliquis ex huiusmodi cooperatores usuras ipsas restituerit, non tamen usurarius ipse eximetur ab obligatione restituendi usuras exactas, sed illas tenebitur restituere ei qui pro se soluit mutuatio. fol. 405.

QVÆSTIO TRIGESIMA QVARTA.

Vtrum liceat pecuniam, uel aliud mutuabile accipere mutuo sub usuris.

PRIMA CONCLUSIO.

Licebit unicuique existenti in extrema necessitate, uel pro existente in tali extrema necessitate sine aliquo peccato inducere suasionibus suis diuitem ad sibi mutuandum, uel alteri sub usuris, quando omnino ille talis nolisset mutuare gratis, licet non esset paratus mutuare sub usuris, illi consulendo minus peccatum, quod committet dando ad usuram, quàm committisset non mutuando penitus, & sic ipsum permittendo fame perire, quod pertinet ad peccatum homicidij (quod grauius peccato usuræ esse nulli dubium est.) fol. 408.

SECUNDA CONCLUSIO.

Sub usuris petens mutuum ab eo qui est paratus mutuare sub usuris, & non gratis, nullo peccato se maculat in duobus casibus. Primus est, si sibi uel proximo, illud quod mutuo petitur, ualde necessarium est. Secundus, est, si uelit ex mutuata re sibi consulendo uacare mercaturæ licitæ, ut tali modo sibi uictum, & omnia ad suum statum decencia congregare possit. Veniale autem peccatum committet si hoc fecerit ad superfluas congregandas diuitias, uel ut lautius uiuat: mortale peccatum autem erit, Primò si pro re illicita non ratione susceptionis mutui, sed ratione finis prauis: & secundò si sciens se non posse soluere post modum tempore debito, nihilominus mutuum sub usuris suscipit: tertio, uel ut sic fallat mercatores: quarto, uel inde sequitur depopulatio totius substantiæ ac patrimonij sui, & propriæ familiæ, quam in perpetuum, uel quasi egettati subiicit: quinto uel ratione scandali actiui, ut si episcopus, uel alia persona religiosa susciperet mutuum sub usuris habens necessarium, ut lautius uiueret, folio 409.

QVÆSTIO

CONCLUSIONVM.

QVÆSTIO TRIGESIMA QVINTA.

Vtrum usurarij publici seu manifesti sint plectendi aliqua alia pœna ultra pœnam peccati mortalis, & obligationis restituendi extorta per usuram, unà cum omni damno inde illato.

PRIMA CONCLUSIO.

Laicus usurarius manifestus est infamis infamia iuris, nulla expectata sententia. fol. 412.

SECUNDA CONCLUSIO.

Laicum usurarium occultum nulla iuris infamia notari, donec eius crimen detectum fuerit per sententiam iudicis, patet, unde & poterit occultè restituere usuram exactam, qua restituta ab infamia huiusmodi omnino liberabitur. fol. 413.

TERTIA CONCLUSIO.

Laicus usurarius manifestus non erit admittendus ad communionem altaris, quam tamen communionem altaris Innocentius, & Ioannes And. & Didacus Couarruias locis citandis exponunt, ad recipiendum corpus Domini, alij uero, ut infra. fol. eo.

QVARTA CONCLUSIO.

Laici manifesti usurarij oblationes ablatae in ecclesia non erunt suscipiendæ. fol. eod.

QVINTA CONCLUSIO.

Laicus usurarius manifestus non poterit tradi sepulturæ ecclesiasticæ, licet in ultima uoluntate mandauerit hæredibus solui usuras, quas exegisset dum sanus fuisset: sed oportebit eum, omnino uel soluisse extortas usuras, uel dedisse non qualemcunque cautionem de soluendo illis, sed pignoratitiam, uel fideiussoriam, de soluendo usuras omnes extortas, & hoc mediante instrumento publici notarij: Hæc omnia tamen iuxta facultatem ipsius usurarij: quia si nihil haberet (& hoc notoriè constaret) non esset mol. standus, & restitutio plenaria facienda est, nec habebitur ratio ne egeat, ut latius probauimus (exponendo quoque, qualiter erit intelligenda huiusmodi particula (ne egeat) in qua sit. concl. fol. 414.

SEXTA CONCLUSIO.

Usurarii manifesti, qui nullam poterunt præstare cautionem propter paupertatem notam omnibus, poterunt sep. liri in ecclesia, si præstiterint iuratoriam cautionem de restituendis usuris cum ad pinguiorem fortunam deuenierint. fol. 415.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Laicus usurarius manifestus restituens usuras, & non interesse seu damnum illatum iis à quibus usuræ fuerant extortæ, non subiacebit pœnæ indictæ in c. quaquàm, de usur. in sexto. Vnde & poterit sepeliri in ecclesiastica sepultura. fol. eod.

OCTAVA CONCLUSIO.

Usurarii laici manifesti testamentum, est ipso iure nullum, nec alicui licebit ipsorum testamentis, interesse, immo, secundum Bal. in consil. 334. lib. 2. lex principis non possit hoc statuere, nisi præmissa cautione prædicta. fol. 416.

NONA CONCLUSIO.

Codicilli, ac donationes causa mortis manifestorum usurariorum sunt nullæ, sicut fuit probatum de testamentis, nisi præmissa cautione prædicta. fol. 416.

DECIMA CONCLUSIO.

Laici usurarii manifesti testamentum ualidum erit, licet factum fuisset ante præstitam prædictam cautionem, dummodo ante mortem ipsius illam præstitisset, ualidum uero non erit, si non ipse, sed hæres ipsius post mortem illius eam præstitisset, licet nec si ipsam dictus usurarius non præstitisset propter absentiam sacerdotis, uel notarij publici, & hoc imputetur sibi: in casu tamen, quo hæres post mortem ipsius cautionem præstitisset, tunc concederetur illi sepultura ecclesiastica. fol. 418.

VNDECIMA

INDEX
VNDECIMA CONCLVSIO.

Cadaver vsurarij manifesti sepultum non præmissa cautione prædicta contra textus prædictos poterit discerni ab alijs, debet ab ecclesiastica sepultura amoueri in odium tanti criminis. folio eodem.

DVODECIMA CONCLVSIO.

Laici vsurarij manifesti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem non debent admitti, nisi facta restitutione vsurarum, vel saltem præmissa cautione prædicta prout in conclusione quarta. folio eodem.

TERTIADECIMA CONCLVSIO.

Laici vsurarij manifesti non oriundi non possunt ab aliqua vniuersitate, collegio, ciuitate, vel à singulari persona, vel huiusmodi, ad commorandum in eorum locis (vt ibi exercent viuas) admitti, verum potius omnino infra tres menses expelli, quod si non fecerint, vniuersitas, & huiusmodi incurrent ipso iure pœnam interdicti episcopi verò, & superiores pœnam suspensionis: inferiores verò ecclesiastica personæ excommunicationis: & laicales personæ per censuram ecclesiasticam compescantur. folio 419.

QVARTADECIMA CONCLVSIO.

Quæcunque adducta fuerunt in præcedentibus conclusionibus de pœnis vsurariorum manifestorum laicorum, locum habent etiam in clericis vsurarijs manifestis, imò forcius. f. eodẽ.

QVINTADECIMA CONCLVSIO.

Clerici vsurarij sunt suspendendi ab officio, & beneficio ecclesiastico, & laici excommunicandi: nisi destiterint ab extorsionis vsurarum exercitio, vsque ad dignam satisfactionem. folio 420.

DECIMASEXTA CONCLVSIO.

Clerici accipientes oblationes de manu vsurariorum manifestorum, illas restituere tenentur, & exequutione officiorum suorum carebunt, donec satisfaciant ad arbitrium episcopi. folio eodem.

DECIMASEPTIMA CONCLVSIO.

Sepelientes tam clerici, quàm laici in loco sacro vsurarios manifestos non prauia restitutione vsurarum, vel idonea cautione de vsuris restituendis (prout latius in præcedentibus conclusionibus fuit dictum) illis personis, à quibus extortæ ipsæ vsuræ fuerant, ipso facto incidunt in excommunicationem maiorem. Et animaduertendum quòd appellatione sepelientium, nõ solum veniunt actu ipso sepelientes vsurarios ipsos, scilicet, tumulantes, seu in foueam projicientes, aut proprijs humeris ipsos in foueam deferentes (cum sint vilissima personæ) verum etiam appellatione sepelientium veniunt clerici portantes cereos, comitantes cadaver, decantantes officium solitum pro mortuis, paulò post sepeliendis, portantes funus, fabricantés foueam, & denique omnes cooperatores huiusmodi sepulturæ talium vsurariorum. Cum & in pœnalibus (etiam in materia excommunicationis,) fiat extensio de casu expresso ad casum, qui implicite in casu expresso continetur: sine qua extensione, seu (& verius) interpretatione non saluaretur mens legislatoris: & dicta constitutio pœnalis esset elusoria ac frustratoria. Vnde de talem extensionem legis pœnalis nolunt doctores extensionem legis appellare, sed mentem legis comprehensiuam, cum hoc intendisset prohibere tacite legislator, quàmuis expressè ex sonitu verborum hoc non innotuerit. folio 427.

Laus Deo.

RE-

R E P E R T O R I V M

A M P L I S S I M V M M A T E R I A R V M

C O N T E N T A R V M

I N P R A E S E N T I T R A C T A T V D E V S V R I S

circa contractum mutui, & obligatione & modo restitutionis earundem.

A

ABBATI excommunicato an monachus obedire teneatur. folio 382. nu. 1.
Abraham non peccauit quòd voluit immolare filium suum Isaac, licet Deus tunc talem immolationem præcipiendo non dispensauerit secum in præcepto, Non occides. 7. nu. 17.
Abraham an dispensauerit Deus in matrimonio contracto cum Sara sorore sua. 79. nu. 20.
Abraham an verè fuerit Sara soror. 79. nu. 21.
Actio iniuriarum est quid pretio appetibile. 2. numero 9.
Acquisita malè sunt in duplici differentiâ. 241. numero 3.
Adulatores vsurariorum quando ad restitutionem vsurarum teneantur. 54. nu. 20.
Adultera quare impune post occidi à patre & marito & quare & in quo foro. 403. nu. 42.
Adultera an teneatur fateri suo coniugi vel legitimis heredibus viri sui se suscepisse filium ex adulterio. 411. nu. 61.
Agentes & consentientes pari pœna puniendos fore probatur. 104 nu. 6. & 117. nu. 28.
Aliena rei appellatione quid veniat. 124. nu. 5.
Aliena rei restitutio quare præcipiatur. 137. nu. 8.
Alienam rem restituere dupliciter quis dicitur. 409. nu. 58.
Alienum inuadere, & detinere alienum an differant. 133. nu. 9.
Ad Amandum aliquem inclinari possumus, non autem cogi ab hominibus, & quare. 242. nu. 12.
Amicitia, & beneuolentia differunt: & quid vtrumque sit. 119. nu. 4.
Amicitiam alicuius sperare quando non liceat mediante mutuo. 239. nu. 8.
Anima vsurarij triplex detrimentum incurrit propter peccatum extorsionis vsurarij. 114. nu. 14.
Anima vsurarij propter peccatum vsuræ contracti maculam, & quid sit hæc macula.

114. numero 15.
Ancillarum pignoratuum fetus sibi pro dote non soluta non lucrabitur Gener, seu maritus. 217. nu. 7.
Ad Antidora quisque tenetur. 111. nu. 6.
Apostolica sedes quas constitutiones, & decretis mutare possit. 116. nu. 27.
Assecurans & mutuans quando possit aliquid suscipere. Vide in Ver. Mutuas, et assecurans. Auri comparantur insanis & quare. 29. nu. 5.

B

Beneuolentia & amicitia differunt, & quid vtrumque sit. 111. nu. 6.
Bona incertorum dominorum sunt pauperibus eroganda de iure positiuo. 43. nu. 8.
Bona vsu non consumptibilia per vsuram extortam an sint obligata semper dominis suis etiam si per manus multorum pertransierint. 47. numero 7.
Bona per vsuram extorta vsu ipso consumptibilia, cui sint obligata. 40. nu. 9.
Bonæ fidei possessor quos fructus rei bonæ fidei possessa restituere teneatur. 22. nu. 5.
Bonæ naturalis corruptio, quæ in vsurario relinquatur post peccatum extorsionis vsurarium, quid sit. 114. nu. 6.
Bonis temporalibus indigentes sunt in triplici differentiâ. 13. nu. 57.
Bonis cædenti quid facere opus sit. 377. nu. 12.

C

Cadaver vsurarij manifesti sepultum in ecclesia quando exhumari debeat. 46. nu. 18.
Canonici iuris, & civilis scopus quid sit. 116. numero 15. & 16.
Canonum voluntarij transgressores dicuntur blasphemare in Spiritum Sanctum, & quare. 116. nu. 25.
Causa quid sit. 453. nu. 23.
Causa secundum Arist. quid. eodem. nu. 24.
Cautela

- Cautela seruanda ab usurarijs in restituendo usurarum extortas ab ignoto domino.** 286. numero 5. & 6.
- Cautela per pulchra qua restituens uti potest dum sperat remissione debiti potiri.** 388. numero 22.
- Cautio & cautio idonea vel sufficiens an differant.** 463. num. 11.
- Censum recipere loco dotis sibi non restitua ab hæ redibus mariti defuncti, quando vidua tuta conscientia possit.** 226. nu. 17.
- Censum annuum poterit accipere Gener donec soluta sibi fuerit dos uxoris sua à socio.** 117. numero 10.
- Census appellatione quid veniat.** 39. nu. 16.
- Centesima usura quid sit. Vide in ver. Usura centesima.**
- Charitas ordinata incipit à seipso.** 16. nume. 59. & fol. 371.
- Cibus, & labor moderatè sumpti quid operentur; & quid immoderatè.** 15. nu. 56.
- Civilis obligatio est pretio appetibilis.** 2. 2. nu. 6.
- Claustra monialium ingrediens est excommunicatus per bullam Gregorij XIII.** 477. nu. 47.
- Clerici accusantes aliquos criminaliter quid faceant debeant ne incurrant irregularitatem.** 414. numero 64.
- Clerici usurarij manifesti subiacent etiam penis usurariorum laicorum manifestorum.** 408. numero 21.
- Clerici usurarij sunt suspendendi ab officio & beneficio.** 468. nu. 23.
- Clerici an possint accipere oblationes de manu usurariorum manifestorum.** 469. nu. 25.
- Clericus an teneatur obedire episcopo excommunicato.** 38. nu. 15.
- Clericus conuentus ex maleficio cogitur soluere debitum incursum non habito respectu ne egeat.** 402. num. 40.
- Coactilia, & donationes causa mortis usurariorum manifestorum sunt ipso iure nullæ, non præmissa restitutione.** 463. nu. 15.
- Commisoria legis pactum in contractu mutui de iure canonico reprobatur.** 196. nu. 6.
- Committere in legem quis dicatur.** 477. nu. 46.
- Communia omnia habere quare hodie nemo teneatur ex laicis.** 277. nu. 2.
- Commodatum quomodo differat à mutuo, & quomodo tripliciter sumatur, & quam obligationem pariat.** 5. nu. 5. & 6.
- Concessio à doctoribus trib. modis sumitur. Primò, pro nõ punitione, seu simplici pmissione, vel dissimulatione. Secundò pro non punitione, & prohibitione impeditiois simul. Tertiò, pro non punitione, pro prohibitione impeditiois, ac auxilio in simul.** 54. nu. 1.
- Concessio annua pensionis pecuniarum pro dote non soluta, an differat à concessione fructuum possessionis pignorate.** 220. nu. 11.
- Condemnandus nemo erit inauditus.** 326. nu. 42.
- Conditiones nouem, quibus iustificatur contractus mutui cum pacto de aliquo recipiendo ultra sortem ratione interesse lucri cessantis.** 149. nu. 28. & ratio conditionum assignatur. 156. nu. 29.
- Conditiones octo, quibus iustificatur contractus mutui cum pacto de aliquo recipiendo ultra sortem ratione interesse damni emergentis.** 178. & ratio conditionum assignatur. nu. 182.
- Conditiones quinque quibus iustificatur contractus mutui cum pacto de penam aliquam conueniã soluenda à mutuatario, si tempore præfixo non restituerit mutuum.** 189. & ratio conditionum redditur. 189. & 190.
- Confessus, aut conuictus in legitimo iudicio poterit condemnari à iudice, non autem non confessus, aut non conuictus.** 326. nu. 44.
- Confessores mercatorum ponderare, ac obseruare, quæ teneantur.** 170. nu. 35.
- Confessores quam regulam obseruare debeant, in iniungendo restitutionem faciendam à quocumque restitutioni obnoxio.** 333. nu. 45.
- Constitenti sacramentaliter fides adhibenda erit pro se, & contra se quoad ea, quæ ibi dicuntur sine præiudicio alterius.** 295. nu. 10.
- Contra legis mentem faciens, & non contra verba legis incidit in penam legis.** 469. nu. 30.
- Contra legem facere quis dicatur.** 477. nu. 44.
- Cooperantes in statutis fauentibus usuris sunt excommunicati.** 85. nu. 2.
- Cooperantes in usuris exigendis in quam penam incurrant.** 45. nu. 7.
- Cooperari in damno proximis illato tripliciter sumitur ac fieri contingit in materia usurarum.** 444. numero 2.
- Cooperari in exactiõne usurarum dupliciter contingit ibidem.** nu. 4.
- Cooperari in exactiõne usurarum negatiuè quis dicitur, & quis positiuè.** 445. nu. 5.
- Cooperari usurario ad mutationem usurariam differt à cooperari eidem ad acceptionem lucri ex mutuo, seu non restitutionem.** ibidem. numero 6.
- Cooperatores quando absoluantur à præcepto restituendi usuras, ipsis usurarijs restituentibus.** 455. numero 31.
- Consentientem & facientem par pena constringere debet.** 449. nu. 15.
- Consentientes exactiõibus usurarum, sine quibus usurarum exactiõ sequuta non fuisset, tenentur in solidum eas restituere.** 454. nu. 25.
- Consentientes, & agentes pari pena puniendos fore probatur.** 10. nu. 6. & f. 117. nu. 28.
- Consentire in peccatum & tollere peccatum differunt.**

- ferunt: & quid denotet utrumque.** 102. nu. 1.
- Consentire quando quis dicatur erranti.** 102. nu. 3.
- Conscientia quando dicatur nos stimulare.** 273. num. 21.
- Conscientia nostra nobis, fama verò nostra proximis amica est necessaria.** 27. nu. 5.
- Conscientie forus in quo differat à foro iudiciali.** 267. num. 19.
- Conscientia iudicium, quando dicatur obligare ad aliquid committendum, vel omittendum.** 274. numero 25.
- Conscientie contrafaciens edificat, ad gehennam.** 274. num. 26.
- Consilium nudum in maleficio quis dicatur.** 449. numero 16.
- Consilium dari contingit dupliciter.** 450. nu. 17.
- Consilium contrahendi dans ad quid teneatur.** eod. numero 18.
- Consilium delinquendi dans ad quid teneatur.** eod. numero 19.
- Consultere, vel inducere aliquem ad peccatum dupliciter consideratur.** 97. nu. 1.
- Consultens minus peccatum, ut consultus euitet malus, an peccet.** 98. nu. 2.
- Consultens mutuum usurarium ad quid teneatur.** 449. num. 14.
- Consultens aut aliquid faciens in detrimentum proximi quando alij hoc ipsum fecissent, ad quid teneatur.** 451. nu. 20.
- Contractus mutui dicitur contractus bonæ fidei.** 159. numero 29.
- Contractus mutui quando sit usurarius, quomodo possit cognosci.** 186. nu. 5.
- Contractus inutilis, quando non transferat dominium.** 247. nu. 5.
- Conventionalis pena quid sit, & ipsius exemplum.** 185. nu. 2.
- Contentus ex maleficio etiam clericus cogitur soluere debitum incursum non habito respectu ne egeat.** 402. nu. 40.
- Corrigere subditorum excessus negligentis pena quæ sit.** 102. nu. 40.
- Corrigens multum offendit.** 106. nu. 9.
- Corruptio boni naturalis, quæ in usurario relinquatur post peccatum usuræ incursum, quid sit.** 114. num. 16.
- Creditorem remittere debitum ex metu quotupliciter contingere potest.** 395. nu. 31.
- Crudelitas est prohibita sub præcepto, non occidens.** 404. nu. 47.
- Crudelis est famam suam negligens.** 410. nu. 60. & fol. 404. nu. 6.
- Culpa lata quæ dicitur.** 197. post nu. 7.
- D**anni emergentis interesse quid sit, & eius exemplum. 176. nu. 1.
- Danni emergentis interesse dupliciter contingit aliquem pati.** 176. nu. 2.
- Danni emergentis interesse mutuator poterit pacisci ante moram mutuatarij concurrentibus octo conditionibus.** f. 176. nu. 3. quæ tamen conditiones gradatim probantur.
- Danni emergentis interesse poterit pacisci, & exigere mutuator post moram mutuatarij.** 182. numero 4.
- Dans spirituale pro aliquo temporali potest moneari aliqua ex quatuor causis, seu respectibus ibi recensitis.** 115. nu. 36.
- Debitor res vi sit alicui, dupliciter contingere potest.** 38. num. 17.
- Debitor remissio facta ex metu incusso non ad hoc obtinendum ualida est.** 495. nu. 32.
- Debitor remissio facta à creditore non ualet in tribus casibus.** 389. nu. 25.
- Debitor remissio facta ex metu incusso iuste à magistratu ualet.** ibid. nu. 33.
- Debitor remissio facta ex metu probabili damni notabilis ad hoc incusso, non ualet: Secus si metus fuisset leuis.** ibid. nu. 34.
- Debitor remissio facta ex metu non lucrandi id, quod ex remissione facta lucrari speratur, est ualida.** 396. nu. 35.
- Debitor remissio obtenta propter ignorantiam quædo sit ualida in foro iudiciali.** ibid. nu. 36.
- Debitor remissio obtenta propter ignorantiam quando sit ualida in foro conscientie.** ibidem. numero 37.
- Debitor morosus comparatur furi.** 260. nu. 11.
- Debitor morosus ad quid teneatur.** 271. nu. 23.
- Debitor post cessionem bonorum, ad quid teneatur.** 427. num. 74.
- Decalogi præcepta sunt in duplici differentia, & quæ dicantur affirmatiua, & quæ negatiua: & quæ sit eorum natura.** 3. num. 1.
- Decalogi, seu moralia præcepta contenta in prima tabula in quod differant à præceptis secundæ tabulæ.** 63. nu. 2.
- Defensio unicuique est indulta de iure naturali: & ideo nemini est denegandum.** 326. nu. 43.
- Delicta non fore derelinquenda impunita multis legibus probatur.** 103. nu. 5.
- Detinere iniuste alienum, & inuadere alienum, an differant.** 155. nu. 9. & 399. nu. 39.
- Deum non posse dispensare in usuris quando dicitur.** 75. nu. 13.
- Deum posse dispensare in usuris quando dicitur.** 75. numero 14.
- Deus quando dicatur facere contra naturam, & quando supra naturam.** 34. nu. 6.
- Deus præcipiendo Abrahamæ immolationem Isaac filij sui, non dispensauit secum in præcepto. Non occides.** 78. nu. 17.
- Deus**

INDEX

- Deus solus potest auctoritative dimittere peccata, & quare. 112. nu. 20.
- Distantes, & cooperantes in statutis fouentibus vsuras sunt excommunicati. 85. nu. 2.
- Dies interpellat pro creditore. 354. nu. 3.
- Dignitas maior, ac sublimitas peccantium maiora efficit eorum peccata. 16. nu. 2. 4.
- Dilectio hominis ad seipsum est sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum. 17. numero 60.
- Diligendus est proximus non verbo, & lingua, sed opere, & veritate. 19. nu. 64.
- Dispensans Papa cum vsurarijs circa penas à iure positio inflictas tali crimini: an peccet. 115. numero 23.
- Dispensare quid sit, & unde dicatur. 75. nu. 12. & f. 81. nu. 1. & f. 110. nu. 1.
- Dispensare in vsuris quando dicatur Deum posse. 75. nu. 13.
- Dispensare in vsuris quando dicatur Deum non posse. 75. nu. 14.
- Dispensare poterit, episcopus in infamia incurfa à clerico propter vsuras manifeste ab ipso exactas. 468. nu. 22.
- Dispensare circa ius, et declarare ius, quomodo differant inter se. 81. nu. 2.
- Dispensare proprie quid importet. 82. nu. 3.
- Dispensare an possit Papa, vt vsurarum exactio fiat sine peccato. 82. nu. 4.
- Dispensatio papæ an aliquem eximat à pena incurrenda propter peccatum vsuræ perpetratum. 112. nu. 14.
- Dispensauit ne Deus in præcepto: Non occides, cum Abraham quando ei præcepit immolare sibi filium suum Isaac. 78. nu. 17.
- Dispensauit ne Deus in præcepto: Non occides, cum Samson, qui se interfecit. 78. nu. 18.
- Dispensauit ne Deus in præcepto: Non occides, cum Eleazar, qui se supposuit Elefanti, vt ipsum interpuendo saluaret populum suum. 79. numero 19.
- Dispensauit ne Deus cum Abraham, & Sara, vt matrimonio se coniungerent. 79. nu. 20.
- Doctores varia opinio circa intellectum textum libri Deuter. c. 23. ver. 19. refertur, & examinatur. 40. nu. 1.
- Dolus, & fraus nemini debet patrocinari. 271. numero 22.
- Domina rerum temporalium sunt in duplici differentia: nam alia dicuntur ortum habuisse de iure diuino, & alia de iure humano. 277. nu. 1.
- Domini translatio, & rei traditio differunt. 244. numero 2.
- Domini diuisio processit ac originem duxit à iure humano. 278. nu. 3.
- Domini translatio ut fiat iuste debet concurrere alterum ex tribus. 278. nu. 6.
- Domini rerum extortarum per vsuram non transfertur ad vsurarios. 245. nu. 4.
- Domini rerum quando non transferatur per contractum inutilem. 247. nu. 5.
- Domini rerum an acquiratur per vim compulsiuam. 251. nu. 9.
- Domini alicuius rei quando dicatur transferri, & quando non. 278. nu. 5.
- Donare non potest maritus uxori. 471. nu. 38.
- Donationes causa mortis, & codicilli vsurariorum manifestorum sunt ipso iure nullæ, non præmissa restitutione. 465. nu. 15.

E

- E**cclēsia Santa quare permittat iudicis obseruantiam suorum rituum non autem exactioe vsurarum. 91. nu. 8.
- Ecclēsia quando veniat appellatione pauperum. 292. numero 8.
- Elemosina, & mutuatio quando erunt faciendæ sub præcepto. 18. nu. 63.
- Elemosinam elargiri obligatus in aliquo casu sub præcepto, an liberetur à tali præcepto mutuatido solum. 23. nu. 69.
- Eleazar an peccauerit se submitendo elefanti castru propter vulnus inflictum ab ipso Eleazaro. 79. nu. 19.
- Empta res pecunia aliena nomine emptoris, erit emptoris & non domini pecuniæ. 440. nu. 10.
- Epis. ope excommunicato, an clericus teneatur obedire. 382. nu. 15.
- Ex præuolito quid importet. 118. nu. 2.
- Exactioibus vsurarijs non obflans quando ad restitutionem vsurarum teneatur. 454. nu. 30.
- Exceptio firmat regulam in contrarium. 390. numero 26.
- Excommunicati an sint ingredientes monasteria monialium sine prætextu licentiarum. 479. numero 48.
- Excommunicati sunt sepelientes vsurarios manifestos in loco sacro. 469. nu. 26.
- Excommunicato Episcopo an clericus teneatur obedire. 382. nu. 15.
- Excommunicato Abbati, an monachus obedire teneatur. 382. nu. 15.
- Excommunicatis dominis an vasalli obedire teneantur. 382. nu. 16.
- Excommunicatus est per bullam Gregorij XIII. ingrediens claustra monialium. 477. nu. 47.
- Excusatus dicitur vsurarius à statim restituendo propter remissionem creditoris. 385. nu. 21.
- Extensio legis in penalibus an fiat ad id quod est de mente ipsius legis, & non de sensu verborum. 470. numero 31.

Extensua

MATERIARVM.

- Extensua mens legis siue extensa quid sit. eodem numero 33.
- Extrema in necessitate existenti, vel pro tali licet mutuum accipere sub vsuris. 457. numero 3.

F

- F**acere contra, & supra naturam Deus quando dicatur. 34. nu. 7.
- Faciens contra legis mentem, & non contra verba legis incidit in penam legis. 470. nu. 30.
- Facta aliqua, quæ fieri sunt prohibita, facta tamen tenent. 157.
- Factum opus lege prohibente, pro infecto, & nullius valoris habendum erit. 2. 6.
- Fama nostra proximis, & conscientia nostra nobis necessaria est. 237. nu. 5.
- Fama pretiosior auro. 404. nu. 45.
- Famam propriam spernere an liceat. 237. numero 4.
- Famam negligere est crudelis. f. 404. num. 46. & f. 410. nu. 6.
- Fideiussor si aliquid recipiens est vsurarius. 230. nu. 2.
- Fideiussor solo intuitu mutui contingentis est vsurarius si inde aliquid receperit. 230. nu. 3.
- Fideiussor intuitu damni emergentis, & lucri cessantis aliquid suscipiens non erit vsurarius. 20. nu. 4.
- Fideiussor intuitu laboris recipiendi ratione soluendi fideiussa & postea ea recuperandi: non erit vsurarius si aliquid recipiat pro tali fideiussione. 231. nu. 5.
- Fideiussor potest aliquid recipere ratione obligationis civilis, quam incurrit fideiubendo. 232. numero 7.
- Fideiussorem aliquid recipere pro munere fideiussionis quotupliciter fieri contingat. 20. nu. 1.
- Fidem Catholicam accipere nullus infidelis cogi poterit. 91. nu. 9.
- Filij vsurarij, & vxor & famuli quando excusentur a restitutione eorum quæ consumpserunt in domo vsurarij, quæ per vsuram extorta fuerant. 44. nu. 11.
- Fingerari an semper in sacra scriptura sumatur pro mutuo sub vsuris. 46. nu. 3.
- Fetus pecorum pignorum pro dote sibi non soluta Gener faciet suos, illos non computando in sortem. 217. nu. 7.
- Fetus ancillarum pignorum sibi pro dote non soluta Gener non lucrabitur. 217. nu. 7.
- Forus conscientia in quo differat à foro fori. 267. nu. 9.
- Fraus, & dolus nemini debet patrocinari. 271. numero 22.
- Fructus, & interesse in quo differant. 147. ante numero 25.
- Fructus pignoris non computans in sortem mutuatam quando sit vsurarius. 195. nu. 5.
- Fructus rei pignorate quando quis teneatur computare in sortem. 197. nu. 7.
- Fructus pignoris non seruatos quando quis restituere teneatur. 199. nu. 7.
- Fructus rei pignorate quis possit deducere pro expensis. 199. nu. 8.
- Fructus rei pignorate quando Dominus directus non teneatur computare in sortem. 203. nu. 16.
- Fructus rei pignorate genero pro dote sibi non soluta, an ipse gener facias suos, ex solo privilegio sibi concessio, eos non computando in sortem. 208. nu. 1.
- Fructus pignoris pro dote non soluta sibi quando Gener faciat suos. 211. nu. 2.
- Fructus pignoris gener quando suscipere possit, eos non computando in sortem etiam concessio termino suo socero ad soluendam dotem suæ vxoris: pro qua fuerat sibi assignatum pignus. 212. numero 3.
- Fructus pignoris assignati à socero ipsi genero pro dote sibi non soluta, à quo die ipse gener possit capere. 205. nu. 4.
- Fructus pignoris assignati à socero ipsi genero pro dote sibi non soluta, quando Gener suos facere possit. 216. nu. 5.
- Fructus sunt in triplici differentia. 238. nu. 3.
- Fur surripiens pecuniam negotiationi paratam, ad quid teneatur. 112. nu. 10.
- Fur non potest petere interesse rei furtiua ab alio occupata, & quare. 144. nu. 15.
- Fur comparatur debitori moroso. 263. nu. 11.
- Furari quid sit. 68. nu. 4.
- Furtum quid sit. 6. nu. 1.
- Furtum, vsura, & rapina an differant quò ad obligationem restituendi altero ex his modis obtentis. 444. nu. 2.

G

- G**ener quando non possit capere fructus pignoris pro dote non soluta sibi. 211. numero 2.
- Gener fructus pignoris quando suscipere possit, eos non computando in sortem, etiam concessio termino suo socero ad soluendam dotem suæ vxoris, pro qua fuerit sibi assignatum pignus. 212. nu. 3.
- Gener à quo possit capere fructus pignoris sibi assignati pro dote non soluta. 215. numero 4.
- Gener quando non possit suos facere fructus rei pignorate sibi à socero pro dote non soluta sibi.

INDEX

- numero 6.
Legis mens ex tribus colligitur. 469.nu.28
Legis ratio dicitur mens seu anima legis. eodem. num. 29.
Legis extensio in penalibus an fiat ad id quod est de mente ipsius legis, & non de sensu verborum. 470.nu.31
Legis mens comprehensiva quid sit, & quotupliciter colligatur. eodem.nu.32
Legis mens extensiva siue extensa quid sit. eod. numero 33.
Legis mens est ratio legislatorem mouens ad legem condendam. 471.nu.39
Legis mentem seruanti non est curandum de verbis legis. 472.nu.40
Lex positiua intendere debet exequi preceptum à iure naturali. 326.nu.41
Lex humana neminem excusat à peccato transgressionis legis naturalis aut diuinae. 403 numero 41.
Lex an extendatur in penalibus ad comprehensa sub mente. 470.nu.34
Lex etiam extenditur in penalibus quando talis extensio est secundum mentem legis comprehensiuam. 471.nu.35
Lex in penalibus non extenditur secundum mentem legis extensiuam siue extensiuam: in non penalibus sic. f.eod.nu.36
Liber homo teneri in carceribus an possit pro debito, si non habeat unde illud soluat suo creditori. 419.nu.70
Liberi hominis persona an aliquando obligari poterit pro debito pecuniario. 423.nu.70
Loca pia, an veniant appellatione pauperum. 292.nu.8
Locupletari cum aliena iactura nemini licet. 356.nu.5
Locupletari cum aliena iactura non licet. 443. numero 1
Locupletior quando quis dicatur factus ex aliena re consumpta bona fide. 125.nu.4
Lucra eroganda pauperibus quot. 391.nu.27
Lucri captandi ex mutuo spes est duplex. 12 numero 44. & f. 126.nu.1.
Lucri spes ex mutuo concomitans mutationem, quæ dicatur. 13.nu.46
Lucri spes ex mutuo præcedens mutationem, dicta impulsiva, quæ sit. 13.nu.47
Lucri spes ex mutuo præcedens mutationem, dicta finalis, quæ sit, & an sit usuraria, & quare. 13.nu.48
Lucri illiciti pauperibus erogandi duplex est genus: & quod ex his omnino sit erogandum. 137. numero 9.
Lucri assequendi potentia quotuplex sit. 141. numero 5.
Lucri cessantis interesse est duplex, & datur exemplum de utroque. 143.nu.13
Lucri cessantis ratione nouem concurrentibus conditionibus, aliquid ultra sortem mutuatam, mutuatori exigere licebit: & huiusmodi conditiones recensentur. f. 149. num. 27. & probantur. 156.nu.29.
Lucri cessantis interesse respectu, ante mortem mutuatarij licebit mutuatori pacisci de tali interesse sibi solucio. 161.nu.3.
Lucri cessantis interesse respectu, aliquid exigere ante factum, erit dissuadendum: post verò, factum concurrentibus prædictis nouem conditionibus, non erit dammandum, ut usurarium. 165.nu.32.
Lucri cessantis interesse quomodo erit probandum in foro fori. 166.nu.33
Lucri cessantis interesse respectu, quando licebit mutuatori exigere aliquid à mutuatario ultra sortem mutuatam; non tantum pro primo anno transacto post mutationem, verum etiam pro vltioribus annis: & exemplum traditur ut veritas magis elucescat. 167.nu.34
Lucri cessantis interesse contractum quomodo ponderare debeant confessores mercatorum traditur in sex corolarijs. 170.nu.35
Lucrum usurarium est duplex, scilicet, per se, & per accidens. 138.nu.12. & f. 388.nu.23
Lucrum usurarium dictum per se, quid sit. 138.nu.13. & f. 388.nu.24
Lucrum usurarium dictum per accidens, quid sit. 138.nu.14. & f. 388.nu.24.
Lucrum cessans quid sit. 141.nu.2
Lucrum cessans dupliciter exemplificatur. 141.nu. mero 3. & 4
Lucrum captum ex pecunia fenebri est usurarij, & non domini pecuniæ & quare. 440.nu.9

M

Machabeis cum, an Deus dispensauerit in præcepto; Sabbata sanctifices, cum ipsi die Sabbati prælati fuerunt ob sui tutelam. 80 num. 22.
Macula, quæ post peccatum extortionis usurarum in usurarij anima relinquatur, quid sit. 114. numero 15.
Mala aliquando toleranda sunt, ne maiora pullulēt 106.nu.10.
Mala multa sunt toleranda scandali vitandi gratia. 237.nu.3
Malum an sit eligibile. 405.nu.45
Malafidei possessor quos fructus rei mala fide possessore restituere teneatur. 135.nu.5.
Maritus, vide in ver. Gener.
Maritus uxori donari non potest. 471.nu.38
Mechari

MATERIARVM.

- Mechari quid sit.** 68.nu.4.
Mens legis comprehensiva quid sit: & quotupliciter colligatur. 470.nu.32.
Mens legis extensiva siue extensa quid sit. eodem. numero 33.
Mens legis est ratio mouens legislatorem ad legem condendam. 471.nu. 9.
Mens legis ex tribus colligitur. 469.nu.28.
Mentem legis seruanti non est curandum de verbis 472.nu.40.
Mentalis usurarius quotupliciter dici possit. 127. numero 1.
Mentalis usurarius ut quis dici possit: quæ concurrere oporteat. 127.nu.3.
Mentiri quid sit. 68.nu.4.
Meretrix quare non teneatur restituere id quod acquisiuit mediante peccato meretricij & quod iudex, ac testis ab aliquibus dicatur teneatur. 30: numero 11.
Meretrix non publica non auditur in foro fori, si petierit sibi solui pretium continentum ipsius meretricij: & quare meretrix tam publica, quam occulta etiam si fuerit coniugata, virgo, vidua & huiusmodi etiam patris tutela non teneatur restituere id, quod acquisiuit ex meretricio. 303.nu.12.
Meretricibus est à iure est prohibitum aliquid recipere à militibus armata militia. 304.nu.12.
Miraculum quid sit. 34.nu.8.
Miraculum in quo differat à mirabili. 34.nu.9.
Misericordia periculosa, & mala quæ sit. 81.nu.6.
Monachus an teneatur obedire Abbati ex communitate. 382.nu.15.
Monasteria quando veniant appellatione pauperum. 29.nu.8.
Monasteria monialium ingredientibus sine prætextu licentiarum an sint excommunicati. 475.nu.8.
Monasterium seruus ingrediens sine consensu domini sui, extrahendus est. 424.nu.72.
Monialium claustra ingrediens est excommunicatus per bullam Gregorij XIII. 477.nu.47.
Morosus debitor comparatur furi. 260.nu.11.
Morosus debitor ad quid teneatur. 271.nu.23
Mulcta quid sit. 110.nu.6.
Mutui diffinitio, quæ sit. 3.nu.2.
Mutui contractus quomodo differat à contractu donationis, cambij, locationis, depositi, & aliorum contractuum. 7.nu.8. & 10.
Mutui contractus tripliciter deficit à ratione mutui. 8.nu.4.
Mutui contractus, dicitur contractus bonafidei. 150.nu.29.
Mutuo sub, quæ cadant. 3.nu.3.
Mutuo mediante quando non liceat sperare amicitiam alicuius. 239.nu.8. & f. 242.nu.11.
Mutuuum differt à commodato, & in quibus. 5.nu.5.
Mutuuum dupliciter sumitur. 5.nu.7.
Mutuuum naturale tantum quid sit. 8.nu.11.
Mutuuum civile tantum quid sit. 8.nu.12.
Mutuuum naturale, & civile quid sit. 8.nu.13.
Mutuuum reconciliatur dupliciter. 8.nu.15.
Mutuuum dupliciter sumitur. 8.nu.16.
Mutuuum usurarium principes, & prælati non possunt tolerare pro quocumque assequendo commodo temporali. 102.nu.2.
Mutuuum date nihil inde sperantes dupliciter exponitur. 48.nu.2.
Mutuuum usurarium præcipere potest dupliciter considerari. 448.nu.13.
Mutuuum petere sub usuris quando nullum sit peccatum: quando verò veniale & quando mortale. 457.nu.4.
Mutuans propter beneuolentiam, ad ipsam principaliter obtinendam ratione sui, ex mutuo: si quid inde acquirit, ad restitutionem non tenebitur. 122.nu.1.
Mutuans propter beneuolentiam, & aliquid inde acquirens à non sponte dante, quando teneatur illud restituere. 122.nu.2. & f. 123.nu.3.
Mutuans principaliter propter lucrum (ut lucrum est) assequendum. usurarius est. 13.nu.7.
Mutuans principaliter propter lucrum (ut lucrum est) ad restitutionem rei inde sic lucrata tenebitur. 13.nu.8.
Mutuans principaliter lucrum (ut lucrum est) assequendum: & aliquid recipiens à gratis dante, non tenebitur ad restitutionem illius. 13.nu. mero 10.
Mutuans sub usuris hostibus ipsius, & inde aliquid recipiens quando non peccet. 233.nu.7.
Mutuans, & assecurans quando pro assecuratione dicatur posse aliquid accipere. 255.nu.3.
Mutuans in materia usurarum quid denotet. 14. numero 53.
Mutuatarius licite poterit obligari ad solutionem pena iudicialis ultra sortem. 190.nu.11.
Mutuatio, & elemosina quando cadunt sub diuino præcepto. 18.nu.53.
Mutationem illicitam reddere sex circumstantiæ possunt. 31.nu.3.
Mutationem usurariam iudiciorum prohibere teneantur principes, et officiales terrarum illarum, in quibus ipsi iudgi habitant. 87.nu.1.
Mutationem usurariam prælati tollerantes in terris sibi subiectis pro aliquo temporali damno vitando graniter peccant. 14.nu.7.
Mutationem usurariam iudiciorum prælati, & Principes Christiani tollerare possunt pro maiori malo spiritali vitando. 105.nu.8.
Mutationem usurariam iudiciorum quando prælati, & principes tollerare teneantur. 10.nu. mero 11.

INDEX

Mutuator an possit adijcere penam mutuo sibi solvendam ultra sortem, si tempore praefixo rem mutuatam, seu aequivalens sibi mutuarius non restituerit: & quot conditiones requirantur ad validitatem talis contractus. f. 186. conclusione prima: Conditiones verò ipse iustificantes talem contractum, traduntur, & probantur. 189. numero 10.

Mutuator usurarius ad quid teneatur. Vide in ver. Usurarius.

Mutuator sperando lucrum ex mutuo, spe dicta secundaria, se comitante mutuum, usurarius non est. 129. nu. 5.

Mutuare nolens ut augeat propriam facultatem, vel dignitatem, an peccet. 23. num. 68. & fol. 24. num. 70.

Mutuare an teneatur is, qui elemosinam largiri sit obligatus in aliquo casu: & an mutuando liberetur à præcepto elemosinam largiendi. 23. num. 69.

Mutuare sub præcepto obligatus, aliqua de causa, tenebitur gratis mutuare, aliàs peccabit peccato usurae: & ad taliter per usuram acquisitam restituenda tenebitur. 25. nu. 71.

Mutuare sub usuris prohiberi, fuit rationi valde consentaneum, & afferuntur ad hoc probandum octo rationes irrefragabiles. 27. nu. 1.

Mutuare sub usuris non esse illicitum ex parte obiecti videtur prima fronte. 31. nu. 1.

Mutuare sub usuris non esse illicitum ex parte circumstantiæ, videtur prima fronte. 31. numero 2.

Mutuare sub usuris prohibitum esse de iure naturali probatur multis medijs. 35. nu. 13.

Mutuare sub usuris etiam gentibus: omnibus etiam iudeis est prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri: quod & probatur multis medijs. 43. nu. 2.

Mutuare sub usuris esse prohibitum à iure diuino contento in testamento nouo, multis medijs probatur. 47. nu. 1.

Mutuare sub usuris esse prohibitum de iure canonico multis medijs probatur. 50. nu. 1.

Mutuare propter beneuolentiam, & mutuare ex beneuolentia an differant. 118. nu. 1.

Mutuare propter beneuolentiam, & ex beneuolentia an sit licitum. 119. nu. 5. & 6.

Mutuare propter beneuolentiam, non ratione sui: sed ut ex vi mutui ipsa beneuolentia (ut quoddam medium) acquiratur: an liceat. 120. numero 7.

Mutuare sub usuris hostibus sui, sola ratione odij, seu mutui non licet. 235. nu. 1.

Mutuare sub usuris ijs hostibus, à quibus quis fuit laesus, & aliquid ultra sortem recipere solo intuitu mutui, illicitum est: & quando lucrum nõ

fit restitutioni obnoxium. 236. nu. 2.

Mutuare sub usuris hostibus, quibus liceat. 237. numero 6.

Mutuari vestris quare non dicatur. 4. nu. 4.

N

Natura à sacris Theologis vndecim modis sumitur. 33. nu. 5.

Natura à canonistis, & iuristis tripliciter sumitur. 34. nu. 10.

Natura sumpta à Philosophis, quid sit. 34. numero 11.

Natura, & personæ superflua pro se, & suis habens, an illud teneatur sub præcepto erogare exiſtenti in qua si extrema necessitate. 21. numero 65.

Naturale ius tripliciter sumitur: videlicet, communiter, proprie, & magis proprie: & quid sit vnumquodque eorum. 34. nu. 12.

Naturam contra, quando Deus aliquid facere dicitur: & quando supra naturam. 34. numero 6.

Naturam contra, facere, quid denotet. 34. numero 7.

Naturalis boni corruptio, quæ in usurario relinquatur post peccatum extortionis usurarium, quid sit. 114. nu. 6.

Necessarium sibi existenti in extrema necessitate non erit regulariter largiendum elemosinaliter, vel sub mutuo, sub pena peccati mortalis. 15. nu. 58.

Necessarium sibi existenti in extrema necessitate aliquando est sub consilio largiri elemosinaliter, vel sub mutuo. 17. nu. 61.

Necessitas quasi extrema quæ dicitur. 21. numero 66.

Necessitatis tempore omnia esse communia quomodo sit intelligendum. 80. nu. 6.

Nemo pro restitutione facienda tenetur se vendere. 410. nu. 01.

Norma seruanda in compensationibus seu remissionibus de parte debitorum. 433. numero 79.

Notarius appellatur seruus publicus. 463. numero 10.

O

Oblatio usurarij manifesti in Ecclesia facta non erit recipienda, sed elemosina quando. 463. numero 8.

Obligatio diuidua quid sit. 186. nu. 6.

Obligatio diuidua, & indiuidua quomodo differant. 186. nu. 7.

Obligatio indiuidua quid sit, & ipsius exemplum. 186.

MATERIARVM.

186. nu. 9.

Obligatio civilis est pretio appretiables. 232. numero 6.

Obligatio civilis quid sit, & quot modis contrahatur. 25. nu. 1.

Obligatio naturalis quid sit & quot modis contrahatur. 258. nu. 2.

Ubi, & traditur exemplum vtrarumq; obligationum.

Obligatio ad aliquid soluendum est duplex. 436. numero 2.

Obligatio realis quid sit. ibid. nu. 3.

Obligatio personalis quid sit. ibid. nu. 4.

Obligatio realis à personali differt tripliciter. ibid. numero 5.

Obligationem verbis factam alijs posse verbis dissolui, probatur. 45. nu. 22.

Obligationis vinculum eodem modo dissoluitur quo acquiritur. 448. nu. 2.

Obligationis diuiduæ exemplum traditur. 186. numero 8.

Occidere inuasorem, seu aggressorem quando liceat. 17. nu. 62.

Opinio doctorum varia circa intellectum tex. lib. Deuter. c. 23. ver. 19. qui textus refertur, et examinatur. 4. nu. 1.

Opinio Diui Thomæ, Caietani, Dominici à Ioh. Riccardi à media villa Durandi, Antonij Andreg, Alexandri de Ales, Diui Bonauentura, Scoti, Gabrielis Biel referuntur cum suis fundamentis quoad quæstionem illam per diffusillimam, in qua quæritur. An Deus possit dispensare in præceptis Decalogi: ac per consequens in usuris prohibitis præcepto diuino sub verbis illis. Non furtum facies, & tandem omnes ferè reconciliantur, & comprobantur solum sonitu verborum adinueniam aduersari: non autem in rei veritate à fol. 64. vsque ad folium. 72. conclusiue.

Opinio doctorum varia circa quæstionem, in qua quæritur. An liceat aliquando consulere minus peccatum, ut evitaretur maius. 94. & sequentibus.

Opus factum lege prohibente, pro infecto, & nullius valoris habendum erit. 2. 6.

Oseæ an peccauerit iumentis sibi fornicariam, ex Dei imperio. 76. nu. 15.

P

Pactum initum de soluendo mutuatori ultra rem mutuatam ratione interesse lucri cessantis, quam conditionem habere debet. 138.

Pactum legis commissoriae in contractu mutui reprobatum de iure canonico. 195. nu. 6. & recensentur. 202. post nu. 10.

Pactum legis commissoriae quare in contractu emptionis & venditionis locum habeat non autem in contractu mutui. 201. nu. 11.

Pactum legis commissoriae locum habet etiam in fideiussore solvente pro fideiusso. 202. nu. 12.

Papa an possit dispensare cum aliquo, ut usurarum exactio fiat sine peccato. 82. numero 4.

Papa potest punire fideles, & infideles pro præceptorum moralium transgressione, seu decalogi. 87. nu. 3.

Papa quas leges nouas condere potest. 116. numero 26.

Papa habet plenitudinem potestatis supra ius posituum. 43. nu. 81.

Pater in necessitate constitutus potest filios vendere. 410. nu. 77.

Pauper usurarius quando sibi, aut pauperibus sanguineis poterit restituere usuras extortas percum. 289. nu. 8.

Pauperes quare succedunt heredibus ignotis, quibus facienda esset restitutio. 288. nu. 7.

Pauperibus usuras extortas quando usurarius possit, & teneatur restituere. 286. nu. 4.

Pauperibus licita eroganda quot. 391. nu. 27.

Pauperibus eroganda sunt bona incertorum domorum de iure pestiuo. 43. nu. 80.

Pauperum appellatione quando veniant Ecclesie, monasteria, & alia loca pia. 2. 2. nu. 8.

Peccantium sublimitas, ac maior dignitas maiora efficit eorum peccata. 116. nu. 24.

Peccans per electionem an peccet in Spiritum Sanctum. 311. nu. 24.

Peccare manifestè quis dicendus sit. 461. nu. 4.

Peccata dimittere an possit Dominus Iesus Christus, ut homo. 112. nu. 21.

Peccata dimittere auctoritatiue solius Dei est, & quare. 112. nu. 20.

Peccatum quid sit. 110. nu. 2 & 40. nu. 2.

Peccatum usurae quomodo dicatur inducere reatum penæ in ipsum usurarium. 115. nu. 18.

Pecunia, vel quid simile mutuabile, quando vendi possit ultra ordinarium eius pretium. 141. numero 8.

Pecunia translata ad alium, ipso requirente, & pecunia translata ad alium sine ipsius requisitione, in valore differunt. 143. nu. 12.

Pecunie potentia ad lucrum ut subsistat industriae vrentis, quid sit. 141. nu. 7.

Pecunie potentia absolute sumpta quid sit. 141. numero 6.

Persona liberi hominis an aliquando obligari potuerit pro debito pecuniario. 423. nu. 10.

Pignus vnde dicitur. 19. nu. 1.

Pignus quid sit. 194. nu. 2.

Pignus recipiens pro re mutata, & inde recipiens aliquod

INDEX

- aliquid emolumentum quando non peccet. 194.nu.4.
- Pignus** perdens sine dolo, ad eius restitutionem non tenebitur. 202.nu.13. & 14.
- Pignoris fructus** non computans in sortem mutuatam, quando sit usurarius. 195.nu.5.
- Pignoris acquisitio** secundum pactum legis commissoriam, de iure Canonico in contractu mutui reprobatur. 196.nu.6.
- Pignoris traditio** quare dicatur contractus celebratus gratia utriusque. 198.post nu.7.
- Pignoris fructus** non seruatos quando quis restituere teneatur. 199.nu.7.
- Pignoris Dominus** nunquam efficietur ipse mutuator, etiam cum pacto non solutionis rei mutuatae, pro qua pignus assignatum fuit sibi à mutuatario. 201.nu.10.
- Pignoris fructus** pro dote sibi non soluta, quando gener faciat suos. 211.nu.2.
- Pignoris fructus** gener quando suscipere possit, eos non computando in sortem, etiam concessio termino suo Socero ad soluendam dotem suam uxori: pro qua fuerat sibi assignatum pignus. 212.nu.3.
- Pignoris fructus** assignati à Socero ipsi genero pro dote non soluta: ipse gener à quo die capere possit. 215.nu.4.
- Pignoris fructus** assignati genero ipsi à Socero pro dote sibi non soluta, quando suos facere non possit ipse gener. 216.nu.5.
- Pignoris fructus** assignati à Socero ipsi genero pro dote sibi non soluta (si quos percepisset) computare debet in sortem, antequam uxorem auisset in propriam domum, & eam alimentasset. 216.nu.6.
- Pignoris fructus** pro dote sibi non restituta ab heredibus mariti defuncti, quando vidua recipere possit. 223.nu.14.
- Pignoris fructus** assignati à Socero ipsi genero pro dote sibi non soluta (si quos percepisset, antequam duxisset uxorem in propriam domum) computare debet in sortem ipse gener. 216.nu.6.
- Pignorantia actio** in quibus casibus detur. 200.post nu.9.
- Pignorantia rei fructus** quando mutuator in sortem mutuatam computare teneatur. 197.nu.7.
- Pignorata rei fructus** quis possit deducere pro expensis. 199.nu.8.
- Pignorata rei pretium** excedens pretium rei mutuatae erit reddendum Domino rei sic pignoratae. 200.nu.9.
- Pignorata rei Dominus directus** quando non teneatur fructus ipsius computare in sortem. 203.nu.16.
- Pignorata rei pro dote non soluta** genero tradita a Socero, fructus an ipse gener faciat suos ex solo privilegio, illos non computando in sortem. 208.nu.1.
- Pignorata rei fructus** quando Gener lucrificat ratione dotis non soluta traditur optima regula. 217.nu.9.
- Pignorata possessionis fructuum concessio** pro dote non soluta, an differat à concessione annuæ pensionis donec soluta fuerit dos promissa genero. 220.nu.11.
- Pignorata rei fructus** pro dote non soluta, an heredes legitimi generi seu mariti sumere possint, sicut poterat is cuius sunt heredes. 221.nu.12. et quid dicendum sit de heredibus extraneis. 222.nu.13.
- Pignoratam rem** damnificans tenetur ad damnum illi restitutionem. 202.nu.15.
- Pignoratarum ancillarum fetus** pro dote sibi non soluta Gener non lucrabitur. 217.nu.8.
- Pignoratarum pecorum fetus** pro dote sibi non soluta Gener lucrabitur. 217.nu.7.
- Pena** quid sit. 110.nu.3.
- Pena debita pro peccatis** duplex est. 110.nu.4.
- Pena diuina** quae dicatur, & quoduplex sit. 111.nu.11.
- Pena diuina corporalis** quae dicatur. 111.nu.12.
- Pena diuina spiritalis** quae dicatur. 112.nu.13.
- Pena** (quoad materiam usurarum) est triplex. 185.nu.1.
- Pena conuentionalis** adiecta mutuo quid sit, & ipsius exemplum. 185.nu.3.
- Pena legalis** quid sit, & eius exemplum. 185.nu.4.
- Pena legalis adiecta mutuo** exigi licite poterit à mutuatario. 191.nu.12.
- Pena adiecta mutuo** quando tota exigi poterit. 191.nu.13.
- Pena iniuncta à lege** quando sit seruanda in foro penitentiali. 478.nu.11.
- Penalia iura** etiam in materia excommunicationis extenduntur. 466.nu.16.
- Penam iudicalem adiectam mutuo**, incursum soluendam licite ipse mutuatarius à iudice compelli poterit. 190.nu.11.
- Penam inflictam à iure soluere** in foro conscientiae nemo tenebitur, nisi in foro fori condemnatus fuerit. 325.nu.40.
- Pena iudiciales** à iure civili inflictae sunt octo. 110.nu.5.
- Pena iudiciales** introductae à iure canonico sunt in triplici differentia. 111.nu.7.
- Pena iudiciales** introductae à iure canonico, quae personales dicuntur, quae sint. 111.nu.8.

Pena

MATERIARVM.

- Pena reales** introductae de iure canonico quae sint. 111.nu.9.
- Pena mixtae** introductae de iure canonico, quae sint. 111.nu.10.
- Pena reatus** (qui remanet in usurario post peccatum extorsionis usurarum) quid sit. 116.nu.17.
- Posse aliquid** facere quotupliciter sumatur. 366.nu.10.
- Possessor bonafidei** quos fructus rei bona fide possessa restituere teneatur. 123.nu.5.
- Possessor malafidei** quos fructus rei mala fide possessa restituere teneatur. 123.nu.5.
- Possessor malafidei alicuius rei** sic possessa maiores fructus ex ipsa re recipiens ex sua industria quam Dominus illius percepisset: ad quid teneatur. 269 post nu.20.
- Possidere aliquid iniuste**, & sine obligatione restituendi illud quando quis dicatur. 394.nu.29.
- Potentia pecuniae absolute sumpta** quid sit, & quid sumpta ut substat industria utenti ea. 141.nu.6. & 7.
- Potentia pecuniae ad lucrum assequendum** quotupliciter sit. 141.nu.5.
- Præcepta decalogi, seu moralia** sunt in duplici differentia: & quae affirmatiua, & quae negatiua dicantur: & quae sit eorum natura, & numerus. 3.nu.1.
- Præcepta decalogi, seu moralia** contenta in prima tabula in quo differant à præceptis contentis in secunda tabula. 63.nu.2.
- Præcepta moralia immutabilia** sunt. 67.nu.3.
- Præcepta moralia** quare sint immutabilia. 72.nu.7.
- Præcepta moralia prima, & secunda tabula** quae sint, & quomodo fuerint obtenta ab homine. 73.nu.9.
- Præceptum de elemosinis** elargiendis consideratur ex parte dantis, & ex parte recipientis: & quando sit obligatorium. 21.nu.67.
- Præceptum diuinum interpretari** quid sit. 74.nu.10.
- Præceptum reuocare** quid sit. 75.nu.11.
- Præceptum de sanctificando sabbatum** quomodo sit interpretandum. 80.nu.22.
- Præceptum de restituendo rem alienam, quae includat.** 360.nu.1.
- Prælati** possunt cogere iudeos ad restituendas usuras exactas à Christianis per eos: & quare. 88.nu.4.
- Prælati ecclesiastici, & principes Christiani** in duodecim casibus poterunt punire Iudeos. 92.nu.10.
- Prælati tolerantes usurariam** mutationem in terris sibi subditis pro aliquo damno temporali uitando grauer peccant. 104.nu.7.
- Prælati, & principes sine peccato** quando possint tolerare usuras iudeorum. 105.nu.8.
- Principes, & officiales terrarum** in quibus habitant iudei, illis prohibere quando teneantur usurarum extorsionem. 85.nu.1. & 87.nu.1.
- Principes**. Vide prælati.
- Pro præpositio** quid significet. 254.nu.2. & quod octo modis sumatur probatur. 313.nu.14.
- Prodere se an falsus testis** teneatur, ut innocens non puniatur. 412.nu.64.
- Promissio & iuramentum** de aliquid faciendo vel omitendo quam recipiant interpretationem. 384.nu.18.
- Promissum non infringit** qui illud in melius commutat. 429.nu.76.
- Propter præpositio** quid importet. 118.nu.13.
- Proximus diligendus est non verbo, & lingua, sed opere, & veritate.** 429.nu.64.

R

- Rapina, furtum, & usura** an differant quod ad obligationem restituendi altero ex his modis obtenta. 444.nu.2.
- Ratibabitio mandato comparatur, & quando.** 443.nu.8.
- Ratio diffinitionis scandali redditur.** 307.nu.51.
- Ratio eadem ubi idem ius.** folio 410. numero 61.
- Ratum habere quis non potest** quod suo nomine non est gestum. 445.nu.9.
- Reatus pena, qui remanet in usurario post peccatum usurae.** 115.nu.17.
- Regimen humanum** deriuatur à diuino, & ideo in aliquibus ipsum imitari debet. 59.nu.17.
- Rei alienae appellatione** quid veniat. 124.nu.5.
- Rei alienae restitutio** quare præcipiatur à Deo. 137.nu.8.
- Rei absolute considerata** valor, & rei considerata respectu status, in quo res ipsa pro tunc reperitur, differunt. 142.nu.11.
- Rei pignosatae fructus** quando quis teneatur computare in sortem mutuatae. 197.nu.7.
- Rei pignosatae fructus** quando possint deduci pro expensis. 199.nu.8.
- Rei pignosatae pretium** excedens pretium rei mutuatae erit reddendum Domino dictae rei sic pignosatae. 200.nu.9.
- Rei pignosatae Dominus directus** quando non teneantur fructus ipsius computare in sortem. 203.nu.16.
- Rei pignosatae fructus** genero pro dote sibi non soluta, an Gener faciat suos ex solo privilegio, ita.

INDEX

- ita quod non teneatur eos computare in sortem
208. nu. 1.
- Rei pignoratæ genero. Vide reliqua in ver. Gener.
& in ver. fructus. & in ver. Pignoris fructus.
- Rei infugifera fructus.
- Religiosus absconsum habitum suæ religionis dese-
rens est excommunicatus. 474. nu. 43
- Remissio debiti facta à creditore non valet in tribus
casibus. 389. nu. 25
- Remissio debiti facta ex metu incusso nō ad hoc ob-
tinendum valida est. 395. nu. 32
- Remissio debiti facta ex metu incusso iusto à magi-
stratu valet. ibid. nu. 33
- Remissio debiti facta ex metu probabili damni no-
tabilis ad hoc incusso, non valet: secus si metus
fuisse lenis. ibid. nu. 34
- Remissio debiti facta ex metu non lucrandi id quod
ex remissione facta lucrari speratur, est valida.
ibid. nume. 35
- Remissio debiti obtenta propter ignorantiam quan-
do sit valida in foro iudiciali. ibid. nu. 36
- Remissio debiti obtenta propter ignorantiam quan-
do sit valida in foro consuetudinis, ibidem nume-
ro 37.
- Remissionis seu compensationis de parte debitorum
norma seruanda. 433. nu. 79
- Rerum dominia temporalia sunt in duplici differen-
tia: nam alia dicuntur ortum habuisse à iure di-
uino, & alia à iure humano. 277. nu. 1
- Rerum temporalium translationem contingere du-
pliciter consideratur. 278. nu. 4
- Rerum acquisitio fit per traditionem ipsarum fa-
ctam à ueris dominis illarum. 244. nume-
ro 1.
- Rerum extortarum per usuras dominium non
tranfertur ad usurarios. 245. nu. 4.
- Res vsui humano necessariae sunt in duplici diffe-
rentia. 15. nu. 49. & 258. nu. 3
- Res ut uebita sit alicui, dupliciter contingere po-
test. 383. nu. 17
- Res incerta restitutioni necessario obnoxia cuius
sint, & quare pauperibus distribuuntur. 432.
nume. 78.
- Res emptæ pecunia aliena nomine emptoris, erit
emptoris & non domini pecuniæ. 440. nu-
mero 10.
- Res per quas causas nascitur per easdem dissolui-
tur. 452. nu. 21
- Res non sermoni, sed sermo rei subiectus est.
473. nu. 42
- Restituendi obligatio quando incuratur, & quo-
tupliciter. 263. nu. 14
- Restituendi cautela, quam seruare debet usu-
rarius in restituendo usuras. 286. numero
5. & 6.
- Restituere quando quis teneatur fructus pignoris
non seruatos. 199. nu. 7
- Restituere quis non tenetur pignus amissum sine
dolo, seu casu fortuito. 202. numero 13.
& 14.
- Restituere tenetur damnum illatum damnificans
rem pignoratam. 202. nu. 15
- Restituere quid sit, & vnde dicatur. 259. nume.
6. & 275. nu. 28
- Restituere pertinet ad iustitiam commutatiuam.
259. nu. 7.
- Restituere tenetur usurarius non solum rem ex-
tortam per usuram, verum etiam, & non-
nullos fructus eius, si res illa fuisset natura-
liter, uel mixtè fructifera. 260. nume-
ro 12.
- Restituere usuras usurarius regulariter semper
teneatur ei, ad quo illas extorsit. 284. nu-
mero 1.
- Restituere usuras hæredibus eius, à quo usura-
rius extorsit, quando teneatur. 285. nu-
mero 2.
- Restituere usuras pauperibus quando usurarius
possit, & teneatur. folio 280. numero
quarto.
- Restituere pauperibus, quando ignoti sunt do-
mini usurarum, aut eorum hæredes, qua-
re usurarius teneatur. folio 288. nume-
ro 7.
- Restituere usuras quando poterit usurarius con-
sanguineis suis pauperibus, aut sibi pauperi
assignare. 289. nu. 8
- Restituere usuras, uel quid simile pauperibus
obligatus, an illas restituere teneatur per ma-
nus episcopi. 295. nu. 9
- Restituere semper tenetur usurarius ei, à quo ip-
se per usuras aliquid extorsit: si ille à nulla
lege prohibitus fuerat illud tale acquirere, aut
possidere. 297. nu. 11
- Restituere an teneatur meretrix id, quod ac-
quisiuit ex meretricio. 302. nu. 11
- Restituere quare non teneatur meretrix acqui-
situm ex meretricio, etiam si talis mulier
fuisse conjugata, virgo, aut sub tutela pa-
rentum: & non publica. 303. nume-
ro 12
- Restituere aliquid extortum per usuras usura-
rius cui tenebitur, si illud extortum acqui-
situm fuerat à mutuario, quasi pretium
non committendi aliquod maleficium. 305.
numero 13.
- Restituere usuras quando, & cui teneatur u-
surarius. Vide in ver. Usurarius.
- Restituere usuras est de iure naturali & diuino.
384. numero 19.
- Restituere usurarius non valens, ad quam cautio-
nem præstandam tenebitur. 385. nu. 20
- Restituere

MATERIARVM

- Restituere usurarius quando statim non teneatur
cum infamia. 404. nu. 44
- Restituere alicuiam rem dupliciter quis dicitur.
400. nu. 8
- Restituere usurarius an teneatur, si inde incurreret
damnum in uita aut libertate. ibid. nu. 59
- Restituere damnum tenetur qui fuit causa damni
de iure diuino. 446. nu. 10
- Restitutio rei alienæ quomodo probetur iussa à Deo
sub præcepto negativo: Non furtum facies.
245. post nu. 1.
- Restitutionis præceptum pertinet ad præceptum ne-
gatiuum, & quare. 259. nu. 9
- Restitutionis præceptum quomodo contineatur sub
præcepto: Non furtum facies. 259. nu. 10
- Restitutionis effectus quid sit. 283. ante. n. 1
- Restitutionis rei alienæ inuito domino possessæ præ-
ceptum quæ includat. 360. nu. 1
- Restitutionis faciendæ regula notanda à confessorii-
bus traditur. 333. nu. 45
- S
- Abbata sanctifices, qualem interpretationem
recipiat. 80. nu. 22
- Sacramenta quomodo dicantur spiritualia. 312. nu-
mero 28
- Sacramenta administrando aliquid suscipere, quan-
do sit prohibitum. 315. nu. 35
- Samson se interficiendo an peccauerit. 78. n. 18
- Sara an fuerit soror Abrahæ. 79. nu. 21
- Scandali vitandi gratia multa mala sunt toleran-
da, & multa indifferentia opera sunt omitten-
da. 237. nu. 3
- Scandali diffinitio & eius ratio redditur. 407. n. 51
- Scandali vitandi gratia quæ non sint omittenda.
408. nu. 56
- Scandalum quando vitandum erit. 407. nu. 49
- Scandalum quid sit. ibid. nu. 50
- Scandalum duplex est. 408. nu. 52
- Scandalum actiuum dupliciter capi potest. ibid.
numero 53
- Scandalum per accidens quid. ibid. nu. 54
- Scandalum actiuum per se quid. ibid. nu. 55
- Scopus iuris civilis, & canonici quid sit. 59. nu-
mero 15. & 16
- Sedes apostolica quas constitutiones, & decreta
mutare possit. 116. nu. 27
- Semen unumquodq; seminabile quotupliciter pote-
rit considerari. 14. nu. 9
- Sepelientes usurarios manifestos in loco sa-
cramentali excommunicati. 46. nu. 26
- Sepelientium appellatione quæ personæ veniant.
eod. nu. 27
- Sermo rei non res sermoni subiectus est. 473.
numero 42
- Seruitus cum bona fama præeligenda est potius
quàm uita cum infamia. 410. nu. 62
- Seruus monasterium ingrediens sine consensu do-
mini sui, extrahendus est. 424. nu. 72
- Simoniam diffinitio traditur, & eius singula particu-
la exponuntur. 311. nu. 23
- Simoniam tripliciter sumitur. 312. nu. 29
- Simoniam largè captam quid sit. 312. nu. 30
- Simoniam strictè sumptam quid sit. 312. nu. 31
- Simoniam quasi conuentionalis quid sit. 312. nu-
mero 33
- Simoniam non quasi conuentionalis quid sit. 312.
numero 34
- Simoniam mentalis in quibus differat ab usura men-
tali. 322. nu. 37
- Simoniam captam strictissime quid sit. 312. nu. 35
- Simoniacus quando dicatur uere hæreticus, &
quando interpretatiue. 316. nu. 37
- Simoniam strictè sumptam exemplum. 312. nu-
mero 32
- Sperare aliquid, & intendere aliquid differunt.
126. nume. 2.
- Sperare amicitiam alicuius mediante mutuo quan-
do non licet. 239. nu. 8
- Spes lucri ex mutuo est duplex. 12. nu. 44
- Spes lucri ex mutuo concomitans mutuacionem,
quæ dicatur. 13. nu. 45
- Spes lucri ex mutuo præcedens mutuacionem, quæ
sit. 13. nu. 46
- Spes lucri ex mutuo præcedens mutuacionem dicta
impulsiva, quæ sit. 13. nu. 47
- Spes lucri ex mutuo præcedens mutuacionem dicta
finalis, quæ sit, & an sit usuraria, & qua-
re. 13. nu. 48
- Spes lucri captandi est duplex. 126. nu. 1
- Sors in materia usurarum quid denotet. 14. nu-
mero 52
- Spirituale physicum quid sit. 311. nu. 25
- Spirituale theologicum quotupliciter dicatur, &
quæ veniant sub hoc nomine. 311. nume-
ro 26.
- Spirituale vendere pro temporali, quare sit illicitum.
311. nu. 27
- Spirituale dans pro aliquo temporali potest moueri
aliqua ex quatuor causis, seu respectibus, ibi
enumeratis. 315. nu. 36
- Spirituali aliquod annexum esse dupliciter dicitur.
312. nu. 28
- Spoliator iniustus rei alienæ de iure civili solum cõ-
pellitur illam restituere, & non detentor ipsius:
de iure autem canonico uterque. 438. nu-
mero 8.
- Statutum extenditur etiam ad alios casus sine qui-
bus disposita per statutum non possunt commo-
de sortiri effectum. 42. nu. 41
- Sublimitas, ac maior dignitas peccantium grauio-
ra

INDEX

va efficit eorum peccatū. 116 nu. 24
 Superflua natura, & persona pro se, & suis habens, an illud teneatur erogare existenti in quasi extrema necessitate. 21 nu. 65
 Superfluum personæ quid dicatur, & nomine personæ quid intelligatur. 14 nu. 55
 Superfluum natura quid dicatur. 14 nu. 54

T

Temporalibus bonis indigentes sunt in triplici differentia. 15 nu. 57
 Testis falsus an teneatur se prodere ut innocens non pamiatur. 412 nu. 64
 Textus in lib. Deuter. ca. 23. ver. 19. multipliciter exponitur. 40 nu. 1
 Textus in c. Ab illo. 14. q. 4. exponitur varijs modis. 51 nu. 2
 Textus in c. Quanto, extra de usur. exponitur. 51 nu. 3
 Textus in c. Conquestus. extra de usuris, & in ca. 1. extra de feudis exponitur. 51 nu. 4
 Textus in cap. 1. extra de usur. exponitur. 52 nu. 5
 Textus in c. Salubriter. extra de usur. exponitur. 52 nu. 6
 Textus apostoli Pauli in epistola. 1. corint. capitu. 5. ver. 12. interpretatio. 92. antè numero 10.
 Textus in c. Cum tu: extra de usur. & capitu. sicut dignum. extra de homicid. interpretantur, & ad concordiam reducuntur. 239. post. numero 8.
 Toleranda sunt multa mala gratia scandali vitandi. 237 nu. 3
 Toleranda sunt aliquando mala, ne maiora pululent. 106 nu. 10
 Tolerantes usurariam mutationem prelati in terris sibi subiectis pro annuo temporali vitando graviter peccant. 104 nu. 7
 Tolerare peccatum, & consentire in peccatum differunt, & quid denotet utrumque. 102 nu. 1
 Tolerare usurarium mutuum principes, & prelati non possunt pro quocumque assequendo temporali commodo. 102 nu. 2
 Tolerare usurariam mutationem iudeorum possunt principes, & prelati sine peccato pro maiori malo spiritali evitanda. 105. numero 8.
 Tolerare usurariam mutationem iudeorum quando principes, & prelati teneantur. 107. nume. 11.
 Translatio dominiorum, ut fiat iuste debet concurrere alterum ex tribus. 278 nu. 6
 Translationem rerum temporalium contingere au-

V

Valor rei absolute considerata, & valor rei considerata respectu status in quo tunc res reperitur differunt. 12 nu. 11
 Valor pecunie translata ad alium ipso requirente: & valor pecunie translata ad alium sine ipsius requisitione differunt. 14 nu. 12
 Vassalli an teneantur obedire dominis excommunicatis. 382 nu. 16
 Vendere spirituale pro temporali quare sit illicitum. 311 nu. 27
 Vendere sed nemo tenetur pro restitutione faciendā. 410 nu. 61
 Vendere potest pater filios in necessitate constitutus. 430 nu. 77
 Vendi quando possit pecunia, vinum, frumentum, vel quid simile cadens sub mutuo ultra ordinarium eius pretium. 141 nu. 8
 Venari non potest seorsum res vsu ipso consumptibilis, ab ipso usu ipsiusmet rei: & quare. 13 nu. 50
 Vendi potest seorsum res vsu ipso non consumptibilis ab ipso usu ipsiusmet rei & quare. 14. numero 5.
 Veritas vita quid. 408 nu. 57
 Vestis quare non dicatur mutuari. 4 nu. 4
 Vidua quando recipiet fructus rei pignorate sibi ad hæredibus mariti sui defuncti pro dote sibi non restituta. 223 nu. 4
 Vidua prædicta quid faciet si velit lucrari ex re dotali. 224. post. nu. 14
 Vidua prædicta an ex fructibus dotis sibi non restituta possit alimenta recipere ab hæredibus mariti defuncti. 225 nu. 15
 Vidua prædicta que lucra teneatur restituere hæredibus mariti. 226 nu. 16
 Vidua prædicta an possit recipere censum loco fructuum dotis sibi non restituta. 226 nu. 17
 Violatum non dicitur iuramentum mutatum in melius, ut in c. peruenit. il. 2. extra de iureiur. 251 nu. 6
 Vis compulsiva quid sit. 251 nu. 7
 Vis compulsiva an det alicui ademptionem alicuius domnij. 251 nu. 9
 Vis ablativa quid sit. 251 nu. 10
 Voluntarium tria tollunt, causanturque involuntarium. 395 nu. 30
 Voluntas

MATERIARVM.

Voluntas est subiectum peccati. 33 nu. 4
 Vsu humano necessaria res sunt induplici differentia. 13 nu. 49
 Usura triplex sortitur nomen iuxta triplex idiomā. 8 nu. 17
 Usura quare à latinis appelletur usura, & de ipsius denominatione. 8 nu. 18
 Usura quare à Græcis appelletur Tocon. 9 numero 19.
 Usura differt à fenore, & quare. 9 numero 20.
 Usura ab hebreis appellatur Nescech. 9 numero 21.
 Usura quare ab hebreis appelletur Nescech. 9 numero 22.
 Usura largè sumpta quid sit. 10 nu. 23
 Usura strictè sumpta multis modis, & varijs diffinita reperitur à doctoribus. 10 numero 24.
 Usura in quibus differat à peccato usura. 12 numero 41.
 Usura prohibetur tamquam fomes paupertatis. 28 nu. 2
 Usura prohibetur tamquam fomes idolatriæ. 28 nu. 3.
 Usura prohibetur nè inde pietas extingueretur. 28 numero 3.
 Usura prohibetur, quia est contra naturam. 28 numero 3.
 Usura est prohibita, quia mutuata res fit mutuan- tis, & tamen ei denegatur vsus illius, nisi specialiter pretij solutione. 28 nu. 4
 Usura est prohibita, quia inde venditur res ultra suum iustum, & naturalem valorem cum his vendatur. 28 nu. 4
 Usura dicitur figura sine substantia, seu materia, & quomodo. 37 nu. 15
 Usura centesima duobus modis sumitur à doctoribus. 55 nu. 4.
 Usura centesima vnde dicta sit. 55 nu. 5
 Usura quare dicatur rapina, & homicidium. 88 nu. 5.
 Usura, furtum, & rapina, an differant quò ad obligationem restituendi altero ex his modis obtenta. 444 nu. 2
 Usura mentalis in quibus differat à simonia mentali. 322 nu. 37
 Usura diffinitio tradita ab Inn. quæ sit, & qualiter repudietur. 10 nu. 25. & 26
 Usura diffinitio ab Azone tradita, quæ sit, & qualiter repudietur. 10 nu. 27. & 28
 Usura diffinitio ab Host. tradita, quæ sit & qualiter reprobetur. 10. & 11. numero 29. & 30.
 Usura diffinitio à Ioanne baptista Geminiano luppo tradita quæ sit, & qualiter reprobetur. 11 nu. 31. & 32.
 Usura diffinitio ab Antonio de Rosellis tradita, quæ sit, & qualiter reprobetur. 11 numero 33. & 34.
 Usura diffinitio ab Alexandro de Ales tradita quæ sit, & qualiter reprobetur. 11 numero 35. & 36.
 Usura diffinitio à Caietano tradita, quæ sit, & qualiter reprobetur. 11 nu. 37. & 38
 Usura diffinitio à Dominico à Soto quæ sit, & quòd licet sit bona, tamen aliquantulum obscuram esse probatur. 12 nu. 39. & 40
 Usura diffinitio ab auctore tradita quæ sit, & bonam esse ipsam probatur. 12 nu. 42
 Usura antiquitus quo tempore exigebantur. 55 numero 2.
 Usura menstrua quæ dicantur. 55 nu. 3
 Usurae beses quæ dicantur. 55 nu. 6
 Usurae trices quæ dicantur. 55 nu. 7
 Usurae semisses quæ dicantur. 59 nu. 8
 Usurae cinquunces quæ dicantur. 55 nu. 9
 Usurae vnciarie quæ dicantur. 56 nu. 10
 Usurae semiunciarie quæ dicantur. 55 nu. 11
 Usurae vsurarum quæ dicantur. 59 nu. 12
 Usurae centesime, & aliæ nonnullo alio nomine nuncupatæ sunt concessæ, seu toleratæ de iure civili. 58 nu. 14
 Usura peccatum quomodo dicatur inducere reatum pœna in ipsum vsurarium. 115 nu. 17
 Usuram exigere esse prohibitum de iure naturali probatur multis medijs. 35 nu. 13
 Usuram exigere etiam à gentilibus omnibus, & etiam iudicis ipsis esse prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri probatur multis medijs. 43 nu. 2
 Usuram exigere esse prohibitum a iure diuino contento in testamento nouo multis medijs probatur. 47 nu. 1
 Usuram exigere esse prohibitum de iure canonico multis medijs probatur. 50 nu. 1
 Usurarum exactio fieri non potest permitti communitatibus, seu vniuersitatibus. 85 nu. 1
 Usurarum exactio quare prohibeatur infidelibus. 90 nu. 7
 Usuras vsurarum esse prohibitas de iure civile multis medijs probatur. 58 nu. 13
 Usuras exactas restituere quare compellendi sunt iudei. 87 nu. 2. & f. 88 nu. 4
 Usuras restituere est de iure naturali, & diuino. 384 nu. 19.
 Usuras soluentes sunt in multiplici differentia. 284 antè nu. 1
 Usurariam mutationem iudeorum prohibere tenentur principes, & officiales terrarum illarum, in quibus ipsi iudei habitant. 87 numero 1.
 Usurariam

INDEX

*Usurariam mutationem prelati tollerantes in ter-
ris sibi subditis pro aliquo damno temporali
vitando grauer peccant.* 108 nu. 7
*Usurariam mutationem prelati, & principes pos-
sent tollerare sine peccato pro maiori malo spi-
rituali vitando.* 105 nu. 8
*Usurariam mutationem iudeorum tollerare
quando principes, & prelati teneantur.* 107.
numero 11.
*Usurarij anima propter peccatum extortionis usu-
rarum incurrit triplex detrimentum.* 114. nu-
mero 14.
*Usurarij anima contrahit maculam per extorsio-
nis usurarum peccatum, & quid sit hæc ma-
cula.* 114 nu. 15
Usurarij bona esse possunt in triplici differentia.
436 nu. 1
*Usurarij manifesti oblatio in ecclesia facta non e-
rit recipienda: sed elemosinae quando.* 463.
numero 8
*Usurarij manifesti non valentes restituere usuras
extortas non priuabuntur ecclesiastica sepul-
tura.* 464 nu. 12.
*Usurarij manifesti testamentum est ipso iure nul-
lum: nec tales crunt admittendi ad sacramen-
tum nisi prius restituerint ut poterunt.* 465 nu. 14
*Usurarij manifesti testamentum quando erit vali-
dum.* 466 nu. 17
*Usurarij manifesti cadauer sepultum in Ecclesia
quando exhumari debeat.* 467 nu. 18
*Usurarij manifesti an debeant admitti ad confes-
sionem, & sacramentalem absolutionem. f. eod.
numero 19.
Usurarij manifesti non oriundi an debeant expelli
à ciuitatibus in quibus existunt. fol. eodem.
numero 20
Usurarij clerici sunt suspendendi ab officio, & be-
neficio.* 468 nu. 23
Usurarij laici sunt excommunicandi si non desi-
terint ab exactiõne usurarum. 469. nume-
ro 24.
Usurarijs statutis cooperantes, ac illa dictates sunt
excommunicati. 83 nu. 2
Usurarijs præbentes aliquod commodum in tali
exercitio quando teneantur. 454 nu. 27
Usurarijs participes in exactiõne usurarum quan-
do teneantur in solidum. fol. eod. nu. 28
Usurarijs exactiõnibus non obstant quando ad re-
stitutionem usurarum teneantur. fol. eod. nu-
mero 30.
Usurarijs ipsis restituētibus usuras quando coope-
ratores absoluantur à præcepto restituendi usu-
ras. 455 nu. 31
Usurariorum adulatorum quando ad restitutionem
usurarum teneantur. 454 nu. 26
Usurariorum instrumenta, vel alios libros non ma-
nifestans quando teneatur restituere in solidum.
fol. eod. nu. 29
Usurariorum manifestorum codicilli, & donatio-
nes causa mortis sunt ipso iure nulla non præ-
missa restitutione. 465 nu. 15
Usurariorum laicorum manifestorum pæris sub-
iacent & ipsi clerici usurarij manifesti. 463.
numero 21.
Usurarios quoscumque an Papa eximere possit ab
incursum penarum, quibus de iure positio sub-
iacent ipsi usurarij. 115 nu. 22
Usurarios punire spectat ad Papam, & quare.
28 num 4
Usurarium lucrum est duplex, scilicet, per se, &
per accidens. 138 nu. 12
Usurarium mutuum fieri principes, & prelati tol-
lerare non possunt pro quocumque assequendo
temporali commodo. 102 nu. 2
Usurarium lucrum per se quid sit. 138. nu. 13.
& fol. 89 nu. 24
Usurarium lucrum per accidens quid sit. 138.
nu. 14 & f. 389 nu. 24.
Usurarius cui assimilatur. 9 nu. 22
Usurarius quid velit sibi solui, & quare. 12.
numero 43
Usurarius æquiparatur trucidanti. 44 nu. 3
Usurarius mentalis, ut quis dici possit, quæ con-
currere oporteat. 127 nu. 3
Usurarius mentalis quocumque dici possit. 127.
numero 4
Usurarius non est mutuator sperans lucrum ex
mutuo spe dicta secundaria concomitãte mu-
tuum. 129 nu. 5
Usurarius contractus quomodo cognosci possit.
136 nu. 5.
Usurarius omnia extorta per usuram restituere te-
netur sub præcepto. 259 nu. 8
Usurarius recipiens per usuram rem naturaliter,
aut mixtè fructiferam, tenetur ad rem ipsam,
& ad nonnullos fructus eius. 260 nu. 12
Usurarius tenebitur ad restituendam rem extortã
per usuram etiam si ipsa perisset, & ad eius
fructus. 261 nu. 13
Usurarius in foro fori an teneatur rem per usu-
ram acquisitam restituere, si illa perijt, quæ si-
militer perisset in manu Domini ipsius rei.
264 nu. 15
Usurarius an teneatur in foro conscientie resti-
tuere rem acquisitam per usuram, quando
eque perisset in manu Domini ipsius rei. 265.
numero 16
Usurarius an eammet rem extortam per usuram
teneatur restituere: & quid sit dicendum in
foro fori, si fuisset meliorata per usurarium.
266 nu. 17
Usurarius an in foro conscientie teneatur resti-
tuere

MATERIARVM.

tuere rem melioratam deductis expensis. 267
numero 18
Usurarius quos fructus rei extorta per usuram
restituere teneatur. 268 nu. 20
Usurarius, ac omnis malefidei possessor acquirens
maiores fructus ex re sic male adcepta ad quid
teneatur. 269 post nu. 20.
Usurarius an teneatur restituere fructus rei in-
fructifera extorta per usuram. 269 nu. 21
Usurarius respectu lucri capiti ex pecunia fene-
bri quæ causa ipsius lucri dicatur. 227. antè.
numero 24
Usurarius tenebitur ad restituendum fructus rei
extorta per usuram, quos Dominus ipsius rei
percepisset ex illa. 275 nu. 27
Usurarius tenebitur restituere omnia extorta per
usuram, ipsamet si extort, aliàs eorum pre-
tium. 279 nu. 7
Usurarius regulariter semper tenetur usuram re-
stituere ei, à quo fuerunt illæ extorta. 284.
numero 1
Usurarius quando teneatur restituere usuram hæ-
reditibus eius, à quo extorsit. 285 nu. 2
Usurarius quando possit, & teneatur restituere
usuram pauperibus. 286 nu. 4
Usurarius quam cautelam in restituendo usuram
extortas ab ignotis seruare debet. 286 nu-
mero 5. & 6
Usurarius quare teneatur restituere pauperibus
usuram extortas, quando Domini earum sunt:
ignoti vnã cum eorum hæreditibus. 288. nu-
mero 7
Usurarius pauper, quando sibi aut pauperibus
consanguineis poterit restituere usuram extor-
tas per eum. 289 nu. 8
Usurarius obligatus restituere pauperibus, an te-
neatur restituere per manus episcopi. 295.
numero 9.
Usurarius semper tenetur restituere extorta per
usuram ei, à quo ipse extorsit: si ille tali à ta-
le quid lucrando, aut possidendo nullo iure erat
prohibitus. 297 nu. 11
Usurarius extorquens per usuram aliquid ab eo,
qui illud acquisierat, quasi pretium non commit-
tendi aliquod maleficium: cui restituere tenebi-
tur. 305 nu. 13
Usurarius extorquens aliquid per usuram, aut
mente capto, cui restituere teneatur. 306.
numero 14.
Usurarius extorquens per usuram aliquid à pro-
digo, cui restituere teneatur. 307 nu. 15
Usurarius ex vi mutui aliquid recipiens à minori
25. annorum, cui restituere illud teneatur. 308
numero 16
Usurarius ex vi mutui aliquid recipiens à filio fa-
miliæ, cui restituere teneatur. 308 nu. 17
Usurarius recipiens ultra sortem mutuatam ab
aliquo, qui non est sui iuris: cui restituere te-
neatur. 309 nu. 8
Usurarius aliquid recipiens ex vi mutui ab Abba-
te, vel Monacho, cui restituere teneatur. 309.
numero 19
Usurarius recipiens ex vi mutui aliquid ab eo, qui
illud acquisierat per simoniam conventiona-
lem dante spontè: cui restituere teneatur.
309 nu. 20
Usurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui
illud acquisierat per simoniam prædictam à
dante sibi coactè: cui restituatur. 310 nu. 21
Usurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui
illud acquisierat per simoniam mentalem: cui
restituatur. 310 nu. 22
Usurarius recipiens aliquid per usuram à Iudici-
bus, & alijs, qui illud acquisierant ab iniuste dan-
te pro exequenda re ad quam faciendam illi
de iure tenebantur: cui restituatur. 322 nu. 38
Usurarius aliquid extorquens à iudicibus, & alijs
aliquid accipientibus ab iniuste dantibus, ipsis
tenetur restituere, & non alijs. 323 nu. 39
Usurarius extorquens per usuram à fure, & si-
milibus: cui restituatur. 327 nu. 46
Usurarius discedens à loco extortionis usurarum
proprijs expensis dirigere tenetur extorta per
usuram ei, à quo extorsit. 351 nu. 1
Usurarius an proprijs expensis usuram extortas di-
rigere teneatur spoliato, si ille talis disces-
set à loco extortionis, & talia secum detulisset
sine expensis. 353 nu. 2
Usurarius an teneatur dirigere extorta per usu-
ram ei, qui illa secum detulisset cum aliquibus
expensis, suis expensis. 355 nu. 4
Usurarius ad quid tenebitur, si spoliatus mutua-
tarius extorta per usuram ab eo, vendidisset in
loco extortionis. 356 nu. 5
Usurarius quando non potest restituere sine ma-
gno detrimento, an liberetur à præcepto statim
restituendi extorta per usuram. 365. nume-
ro septimo.
Usurarius non restituens statim ratione incom-
modi an sit tutus in conscientia. 365. nu-
mero 8.
Usurarius an excusetur à restitutione statim fa-
cienda: si ex restitutione efficeretur pauper,
& mendicus. 377 nu. 11
Usurarius excusatur à restitutione facienda sta-
tim nonnullis de causis recensitis. 379. nu-
mero 13.
Usurarius an excusetur à statim restituendo pro
eo, quod eius creditor est excommunicatus.
380 num 14
Usurarius non valens restituere, ad quam cautio-
nem præstandam tenebitur. 385 nu. 20
Usurarius

INDEX

- Usurarius excusatur à statim restituendo propter remissionem creditoris.* 385 nu 21
*Usurarius cedens bonis, & postea aliquid acqui-
rens, anteneatur restituere extorta per usuram,
deducto ne egi at.* 399 nu. 8
*Usurarius quando non teneatur statim restituere
cum infamia.* 404 nu. 44
*Usurarius an restituere teneatur si inde incur-
ret damnum in vita aut libertate.* 409 nu-
mero 59.
*Usurarius restituens usuras creditori sui credito-
ris de voluntate eius, verè restituit.* 415
numero 65.
*Usurarius restituens creditori creditoris sui ipso
ignorante vel invito in foro fori non libera-
tur.* 416 nu. 66
*Usurarius in foro conscientia liberatur à restitui-
tione faciendâ denuo.* ibid nu. 68
*Usurarius restituens creditori mutuatarij sui, à
quo ipse usuras extorserat ipso invito vel igno-
rante ipsas usuras extortas, in foro conscien-
tia liber remansit ab obligatione illas restituē-
di.* 417 nu. 69
*Usurarius an excusetur à restitutione usurarum
propter ingressum religionis.* 418 nu. 69
*Usurarius qui non solutis usuris ingressus fuit
religionem, an post professionem possit dimit-
tere habitum, & ad seculum redire, ut inde
aliquid lucretur, ut usuras exoluat.* 428
numero 75.
*Usurarius an tuta conscientia possit non omnia
extorta per usuram, sed tantum partem resti-
tuere per remissionem sibi indulgentiam à Papa.*
431 nu. 77
- Usurarius quid faciet si post remissionem par-
tis usurarum à Papa indulgentiam adhuc est in
scrupulo.* 424 nu. 81
*Usurarius non differt à fure, & raptore quò ad
præceptum restitutionis damni illati.* 438 nu-
mero 8.
*Usurarius manifestus quis propriè appellandus
sit.* 460 nu. 1
*Usurarius manifestus quis dicatur ad effectum ut
incurrat penam cap. quia in omnibus, extr. de
de usuris.* 461 nu. 2
*Usurarius manifestus quis dicatur ad effectum ut
incurrat penam cap. quamquam de usur. in 6.*
461 num. 3
*Usurarius laicus manifestus est infamis. fol. eodē.
numero 5.*
*Usurarius laicus occultus nulla infamia fedatur
donec per sententiam demudetur crimen suum.*
462 num. 6.
*Usurarius laicus manifestus an admittatur ad cō-
munionem altaris.* fol. eodē nu. 7
*Usurarius manifestus quando priuabitur sepul-
tura non restituendo.* 463 nu. 9
*Usurarius manifestus restituens usuras, & non
interesse, an priuatur sepultura ecclesiastica.*
464 num. 13.
*Uxor, post matrimonium consumatum ingrediēs
monasterium extrahenda est, si illud ingressa
sit sine viri consensu.* 424 nu. 73
*Uxor usurarij, filij & famuli, quando excusen-
tur à restitutione eorum, quæ consumpserunt
in domo usurarij, quæ per usuram extorta
fuerant.* 441 numero 11.

F I N I S.

TRACTATUS
D. ALPHONSI VILAGVT
A N E A P O L I

De Usuris circa contractum Mutui: & De obligatione re-
stitutionis earundem ritè faciendâ ab usurario.

QVAESTIO PRIMA,

Vtrum vnusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter & sem-
per mutuare pecuniam suam, uel aliud cadens sub mutuo pro-
priè dicto, gratis, absq; exactiōe usuræ, seu lucri temporalis,
vltra fortem mutuam.

S U M M A R I V M.

- 1** *Ua differētia sit inter præcepta
moralia affirmatiua & negati-
ua, & quare negatiua obligēt
semper, & ad semper, non au-
tem affirmatiua.*
- 2** *Mutui diffinitio.*
3 *Mutuū est species contractus.*
4 *Vestis quare non dicatur mutuari.*
5 *Mutuū differt à commodato.*
6 *Comodatum quotupliciter sumatur, & quæ
obligatio ex ipso oriatur.*
7 *Mutuū dupliciter sumitur.*
8 *Mutui contractus differt à contractu donatio-
nis, & in quibus.*
9 *Mutuū differt à contractu cambij, & per-
mutationis, & in quibus.*
10 *Mutui differt à contractu locationis, depositi,
pignorationis, comodati, et similiū, et in qb.*
11 *Mutuū naturale tantum quid sit.*
12 *Mutuū ciuile tantum quid sit.*
13 *Mutuū naturale, & ciuile, quid sit.*
14 *Mutui contractus tripliciter deficit à rōne mu-
tui.*
15 *Mutuū conciliatur dupliciter.*
16 *Mutuū dupliciter sumitur.*
17 *Usura triplex sortitur nomen, iuxta triplex
idioma.*
18 *Usura quare à latinis appelletur Usura.*
19 *Usura quare à grecis appelletur Tocon.*
20 *Usura differt à fenore.*
21 *Usura quare ab hebreis appelletur Nescech.*
22 *Usura quare ab hebreis appelletur Nescech.*
- 23** *Usura largè sumpta quid sit.*
24 *Usura strictè sumpta varijs modis diffinita
reperitur apud doctores.*
25 *Usuræ diffinitio tradita ab Innocentio quæ sit.*
26 *Innocentij diffinitio repudiatur.*
27 *Usuræ diffinitio ab Azone tradita, quæ sit.*
28 *Diffinitio Azonis reprobat.*
29 *Usuræ diffinitio ab Host. tradita quæ sit.*
30 *Usuræ diffinitio à Panormitano tradita, quæ sit.*
31 *Usuræ diffinitio à Ioanne Baptistâ Geminiano
lupo tradita quæ sit.*
32 *Diffinitio prædicta reprobat.*
33 *Usuræ diffinitio ab Antonio de Rosellis tradi-
ta quæ sit.*
34 *Diffinitio Antonij prædicta reprobat.*
35 *Usuræ diffinitio ab Alexandro de Ales tradi-
ta, quæ sit.*
36 *Diffinitio Alexandri prædicti reprobat.*
37 *Usuræ diffinitio tradita à Caietano, quæ sit.*
38 *Diffinitio prædicti Caietani reprobat.*
39 *Usuræ diffinitio tradita à Soto quæ sit.*
40 *Diffinitio Soti, & si sit bona aliquantulum
obscura tamen est.*
41 *Usura differt à peccato usuræ.*
42 *Usuræ diffinitio ab auctore tradita quæ sit.*
43 *Usurarius quid velit sibi solui, & quare.*
44 *Spes lucri ex mutuo est duplex.*
45 *Spes lucri cōcomitans mutuationē quæ dicatur.*
46 *Spes lucri ex mutuo præcedēs mutuationem,
quotuplex sit.*
47 *Spes lucri ex mutuo præcedens mutuationem
dicta impulsua quæ sit.*

- 48 Spes lucri ex mutuo procedens mutationem, diuina finalis quæ sit.
- 49 Res vsui humano necessariae sunt in duplici differentia.
- 50 Vendi non potest res vsu ipso consumptibilis seorsum ab ipso vsu, & quare.
- 51 Vendi potest seorsum res vsu ipso non consumptibilis, ab ipso eius vsu, & quare.
- 52 Sors in materia vsurarum, quid denotet.
- 53 Mutuarius in materia vsurarum, quid denotet.
- 54 Superfluum natura quid dicatur.
- 55 Superfluum persona quid dicatur.
- 56 Labor & cibis moderatè sumpti quid operentur, & quid immoderatè.
- 57 Indigentes bonis temporalibus sunt in triplici differentia.
- 57 Existens in extrema necessitate an teneatur mutuare.
- 59 Charitas ordinata incipit à seipso.
- 60 Dilectio hominis ad seipsum est sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum.
- 61 Existens in extrema necessitate an teneatur mutuare id, quod habet pro sui sustentatione, alteri rei publicæ necessario.
- 62 Inuasus quado præcepto charitatis teneatur interficere inuadentem, & quando totum oppositum.
- 63 Mutuatio quando erit in præcepto.
- 64 Proximus diligendus est non verbo & lingua, sed opere & ueritate.
- 65 An habens superflua natura pro se, & suis, illud erogare existenti in quasi extrema necessitate teneatur.
- 66 Necessitas quasi extrema quæ dicatur.
- 67 Præceptum de elemosinis elargiendis consideratur dupliciter, videlicet ex parte dantis, & accipientis.
- 68 An non mutuans, ut augeat propriam facultatem, uel dignitatem, peccet.
- 69 An qui tenetur elemosinam elargiri, teneatur mutuare, & mutuando liberetur à præcepto, & necessitate elemosinam elargiendi.
- 70 Mutuare an teneatur quis si ex mutuo impeditur augere propriam facultatem & dignitatem.
- 71 Mutuare obligatus aliqua de causa, tenebitur gratis mutuare, aliàs peccabit, peccato usurae, & ad taliter per vsuram acquisita restituenda tenebitur.

I R G A præsentem quæstionem sic proceditur. videtur enim primò dicendum, quòd unusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter, & semper mutuare pecuniam suam (vel aliud cadens sub mutuo proprie dicto) gratis absq; exactione vsuræ, seu lucri temporalis ultra fortè mutuatum: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet. Omne quod præcipitur à Deo, est obseruandum indifferenter, & semper ab unoquoque fidelium saluari exoptante,

At mutuare gratis absque exactione vsuræ, seu alicuius lucri temporalis ultra fortem præcipitur à Deo indifferenter.

Ergo mutuare gratis absque exactione vsuræ seu alicuius lucri temporalis ultra fortè tenetur indifferenter, & semper unusquisq; fidelis saluari exoptans. Maior propositio probatur verbis Domini dicentis, [si uis ad vitam ingredi serua mandata.]

Minor propositio probatur quoque uerbis Domini dicentis [Mutuum date, nihil inde sperantes:] ex quibus uerbis indefinitis uidetur ipsum dominum præcepisse omnibus indifferenter (neminem excipiendo) mutuare, absque alicuius vsuræ, seu lucri exactione seu spe.

Còclusio p se patet, probatis maiore & minore propositioe (ex quib. elicit) Sed contra: præceptum de mutuando est affirmatiuum, ergo non obligabit ad semper iuxta sacrorum Theologorum omnium sententiã paulò post afferendã.

Respondeo præsentem quæstionem scitu dignissimæ sex conclusionibus, præmittendo tamen illis duodecim notabilia, pro earum maiori intelligentia. Primum quorum est: Præcepta diuina moralia, idest, contenta in præceptis decalogi

Maior propositio

Minor propositio
Conclusio.

Matth. 19. 17.

Luc. c. 6. 35.

Primum not. de differentia inter præcepta

logi sunt in duplici differentia, quorum nonnulla dicuntur negatiua, ut sunt. Non habebis Deos alienos coram me; unde (communiter dicitur unum cole Deum, idem per diuersa) Non assumes nomen Dei tui in vanum. Non occides. Non mechaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Non concupisces uxorem proximi tui. Non nulla alia (verò) affirmatiua sunt, ut Memento quòd diem sabbati sanctifices. Honora parentes, & alia spectantia ad præcepta ipsamet affirmatiua prædicta. Præcepta (igitur) legis diuine moralia negatiua prohibent actus peccatorum, qui actus ita sunt de sui intrinseca natura mali, ut nullo modo benè fieri possint, nec aliquo tempore, aut loco. Nam nullo tempore, aut loco decebit mechari, furari, & huiusmodi: quia secundum se còiuncti hi actus sunt malo fini: (ut docuit Aristoteles) & idè præcepta negatiua, ut docet S. Tho. in 2. 2. q. 33. articulo 2. in corp. quæst. semper & ad semper obligant. Præcepta verò affirmatiua inducunt homines ad actus virtutum. Actus autem virtutum non quolibet modo fieri debent, sed obseruatis debitis circumstantijs, quæ requiruntur ad hoc, quòd actus aliquis dici possit uirtuosus, ut scilicet, fiat ubi debet, & quando debet, & secundum quod debet. Et quia dispositio eorum, quæ sunt ad finem, attenditur secundum rationem finis: in istis circumstantijs uirtuosi actus præcipuè attendenda est ratio finis, quæ est bonum uirtutis. Si ergo fit aliqua talis omisio alicuius circumstantiæ circa uirtuosum actum, quæ totaliter tollat bonum uirtutis: hic actus contrariatur præcepto: si autem fit defectus alicuius circumstantiæ circa uirtuosum actum, qui non totaliter tollat bonum uirtutis: licet non perfectè attingat ad bonum uirtutis, non est contra præceptum. Quapropter patet præcepta affirmatiua (ut est præceptum de mutuando) non obligare ad semper, sed semper (ut docet S. Thom. 1. 2. q. 71. articulo 5. ad 3. & q. 88. ar. 1. ad 2. & q. 100. art. 10. in corp. q. & ad 2. & 2. 2. q. 3. articulo 2. in corp. quæstionis) id est, non obligare indifferenter in omni loco, & tempore, & ut omnibus personis mutuetur: sed solum tempore, quo actus mutationis erit uirtuosus, idest, seruatis omnibus circumstantijs, quibus erit uirtuosus, ut supra diximus. Nam licet mutuare sit actus uirtutis in se, tamè nunquam erit actus uirtuosus in eo, qui mutuatur sibi necessaria & propriæ familiæ, ut latius in conclusionibus probabitur.

Secundum Notabile.

Præmitto secundò, quòd [Mutuum est contractus, quo quis pecuniam, (ut docet Conradus in tract. 2. de contractibus. q. 18. conclus. vnica) vel aliam rem uilem (cuius vsus eius consumptio est; secundum quam ordinatur ad talem vsus) concedit alteri, non solum in illum transferendo vsus eius: uerum etiam & dominium: Ex mutuo tamen sibi acquirendo ius recipiendi à mutuuario post lapsum temporis idem in genere, vel æquiualens in pondere, numero & mensura.] Et hæc est uera mutui diffinitio, cum ex ipsa pateat mutui contractum differre à reliquis contractibus, à contractu, scilicet, emptionis, venditionis, emphyteusis, locationis, assecurationis, & alijs: & quòd uera sit prædicta diffinitio, seu descriptio patebit per enucleationem clausularum, quæ in ea reperiuntur. Diximus, ergo, primò [Mutuum est contractus] ut ostenderetur mutuum esse sub genere contractus: secundò, [Pecuniam vel aliam rem uilem] quia non solum pecunia est apta nata mutuari, uerum etiam res aliæ uiles distinctæ à numismate: ut sunt frumentum, uinum,

diuina moralia negatiua, et affirmatiua, & quæ præcepta aicatur negatiua, & quæ affirmatiua, et quare negatiua obligent sepe, et ad semper, no autem affirmatiua. Exod. c. 20. Arist. in 2. Ethic. c. 6. S. Thomas.

S. Thomas.

Mutui diffinitio. Conradus.

De prima clausula difficilis ratio redditur. Mutuum est species contractus. Secunda clausula declaratur.

Sub mutuo ca

dit. non solum pecunia, sed omnis res usu consumptibilis, & in ipso usu usura committitur.

3. Clausula de claratur.

4 Vestis quare non dicatur mutuari.

Prima ratio.

1. Mutui. ff. de Rebus creditis, si cert. pet.

Secunda ratio.

Tertiatio.

Argumentum primum contra tertiam clausulam.

oleum, & omnia alia usu ipso consumptibilia: (vt latius in Notabili octauo dicitur, ac probabitur) cum ergo in solo mutuo committi possit peccatum vsuræ, & mutuum dici proprie non possit, nisi fiat de re usu ipso consumptibili: inde fit vt tantum circa illas fieri contingat vsuræ crimen. Diximus [cuius usus, eius consumptio est] quia res, quarum usus, earum consumptio non est, proprie non dicuntur mutuari: nec proprie loquendo, dicor vestem meam tibi mutuassey sed comodasse, quando ad tempus aliquod tibi eam concessi: tum quia de intrinseca ratione mutui (vt diximus) est, vt res mutuata non restituatur eadē, indiuidualiter, seu numero: sed eadē in genere (more legistarū) q̄ volentes dicere: vt non restituatur res eadem numero, quę mutuata fuit (cum eā presupponant cōsumptam) dicunt, eadē in specie, & iccirco dicunt in genere, id est, sub eadem specie rei mutuatae: vt si fuissent mutuati decem modij frumenti; & iam fuissent consumpti à mutuuario: is, qui mutuo accepit, redat alios decem modios frumenti eiusdem speciei: quam speciem ipsi doctores appellant genus: & quādo dicunt, quod res, quę mutuatur non recipitur in eadem specie, intelligunt in eodem numero, seu indiuidualiter, sed in genere: id est, similem quantitatem frumenti, quod & probatur per tex. in l. Mutuū. ff. de rebus creditis, si cert. pet. Vbi hæc habentur: videlicet. [Mutuum datum non recepturi eandem speciem, quam dedimus: (alioquin aut comodatum, aut depositum) sed idem genus.] Adest & alia ratio, quare vestis non possit dici (proprie loquendo) mutuari, et est hæc, quia eius usus, non est eius consumptio, scilicet, repentina: eo quod, non eo ipso quod datur ipsa veste, ad nihilum ipsam reduco, vel ipsam absorbeo: vt contingit in rebus, quę usu ipso consumuntur: vt patet in vino: (cuius usus principalis est ad bibendum: quoniam uinum ipso hauſtu absorbetur & cōsumitur.) Nā ipsa uestis deseruit ad eoque oporietur; calefaciendum, & ad decorandum corpus nostrum: licet eius usu disponatur paulatim ipsa uestis ad consumptionem: ut patet ad sensum. Redditur & tertia ratio; quia vestis non redditur eiusdem valoris, ac pretij æquiualens, post usum eius: cum per usum ipsius eadē deteriorata reddatur: Res uero usu ipso consumptibiles, in quibus consistere mutuū diximus, ut sūt pecunia, uinum, oleum, & huiusmodi (proprie loquendo) dicuntur mutuari: cum earum usus sit, ac consistat in earum consumptione: & iccirco earum usus non cadit sub aliquo alio pretio segregato ab ipsa re, quę mutuatur, vt contingit in veste, vel domo locata: cum usus à re, usu ipso consumptibilis, non possit separari: quapropter inde fit, quod si quis uellet pretium unum sibi solui pro re tali mutuata, & aliud pretium pro usu eius sumpto, utique uel bis eandem rem restituui uellet, uel unius rei bis sibi solui pretium, quod esset iniustum: (ut paulo post cum Diuo Thoma dicemus in Notabili octauo) quod non contingit in rebus usu ipso non consumptilibus, in quibus potest cadere usus sub pretio: & ratio est, quia earum substantia non traditur cum ipsarum usu: ut patet in contractu locationis domorum, equorum, vestium, & huiusmodi: cum substantia prædictorum remaneat sub dominio locantium illa.

Sed & si uerissima sint, quę adduximus: probando ueram esse tertiam clausulam recensitam in definitione mutui: Nihilominus posset quis insurgere, contra nostram assertionem, illam falsam uociferando: pro eo, quod reperitur in facta scriptura, & in iure ciuili, [mutuum] dictum de rebus, quę usu non, consumantur: arguendo tali pacto uidelicet.

Vasa

Vasa fictilia, aut creta uel huiusmodi, & ferrum securis; est res, quę usu ipso non consumuntur, & tamen cadunt sub mutuo. inde sequitur clausulam illam falsam fuisse: & quod cadant sub mutuo probatur auctoritate sacre scripturæ, in qua refertur primò Eliseum prophetam cuidam pauperulæ uideat petenti ab eo unde solueret creditoribus uiri sui, dixisse: [Vade pete mutuo ab omnibus uicinis tuis uasa uacua non pauca] secundò illud, quod dixit quidam ex filiis prophetarum Eliseo prophete de ferro securis quod ceciderat in aquam. [Heu, Heu, Heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam] ex his ergo uidetur mutuum etiam fieri in rebus usu ipso non consumptilibus. Arguitur & secundò contra eandem tertiam clausulam recensitam in definitione mutui. Hoc pacto uidelicet, si uera esset illa tertia clausula, sequeretur, quod in veste non caderet usura, cum usura (ut infra latius probabitur) non committatur nisi ratione mutui, & mutuum non fiat nisi in rebus usu consumptilibus: sed consequens est falsum, ergo & antecedens: & quod consequens sit falsum, probatur; quoniam pro ueste conceditur usura, si ergo conceditur usura: sequitur quod uestis mutuetur: si potest mutuari, ergo falsa fuit tertia clausula, in qua fuit assertum, mutuum tantum fieri de rebus usu earum consumptilibus: & quod pro ueste concedatur usura: probatur per textum apertissimum in l. Pro auro. C. de Usuris, in qua hæc habentur uidelicet: [Pro auro, argento, & ueste: facto chirographo licitas solui, uel promitti usuras iussimus] Ad primum ergo argumentum quàm facillima erit responsio: dicendo mutuum sumi dupliciter, uidelicet proprie & improprie sicut & comodatum. Nam licet comodatum proprie sumptum differat à mutuo: eo quod is, cui aliqua res commodatur; re ipsa obligetur, & teneatur commodati actione ad eandem numero restituendam: & si casu fortuito illam amisisset, non teneretur amplius ad ipsam restituendam uero domino: qui uero mutuo aliquid accepit, & si fortuito illud amisisset, teneretur illud restituere idem genere, uel æquiualens ei, à quo fuit illud tale mutuo sibi datum: & ratio est, quia per mutuum fuit translatum dominium illius rei ab eo, qui mutuo dedit, ad mutuarium: non autem sic contingit in comodato: ut latius habetur in §. Is, cui res. Institui. Quibus modis re contrahitur obligatio, & in l. Mutuum. §. Appellata est autem. ff. de Rebus creditis, si cert. pet. ubi dicitur. [appellata est mutui datio ab eo, quod de meo tuum fit.] Sic etiam comodatum improprie sumptum idem est quod mutuum proprie sumptum, & p̄ tali fuit sumptum in l. si. C. de His qui ex publi. ratio. mut. pecu. acceperint. Vbi dicitur [His etiam, qui ex memoratis Theauris aurum cuiquā commodauerit, aut dederit: capitali sententiæ subiaceat] & tamen in dicta l. fit sermo de pecunia, quę non commodatur, sed mutuatur: cum sit res usu consumptibilis (vt probabitur) Vnde gl. dictę l. in ver. Commodauerit, dixit, id est, mutuauerit, & sic improprie. Idem ergo dicendum erit de mutuo, quod sumatur dupliciter, uidelicet, proprie & improprie: & quod in dictis locis sacre scripturæ fuerit sumptum improprie pro comodato: eum eadem numero restituenda suscepta fuissent uasa illa, & ferrum securis: ut patet ad sensum. Ad secundum argumentum respondetur, consequens illud ibi adductum uerissimum esse, & ad text. adductum in contrarium, dicitur, quod in d. l. Pro auro, non fuit accepta uestis, ut uestis, id est, ut res usu ipso non consumptibilis: sed uestis, ut pecunia, qua estimata uel uendita fuisset ipsa uestis: quapropter figurando casum ipsius legis dico: quod si Bernardus peteret à me mutuo

Primum argumentum contra tertiam clausulam.

4. Reg. c. 4. uer. 3.

4. Reg. c. 6. uer. 5.

Secundum argumentum contra tertiam clausulam.

1. Pro auro. C. de usur.

Respo. ad primum argumentum.

5 Mutuum differt à comodato. 6

Comodatum quotupliciter sumatur, & quod obligatio ex ipso oriatur.

Textus in §. is cui res. Institui. quibus modis re contrahitur obligatio.

1. Mutui. §. appellata est autem. ff. de Rebus creditis. si cert. pet. tex. in l. si. C. de his qui ex publi. ratio. mut. pecu. acceperint. l. fin. C. eo. Glo.

7 Mutui dupliciter sumitur. Ad 2. argumentum respon. Verus intellectus l. Pro auro. C. de usur.

tuo decem aureos, tempore quo re uera mihi non sunt: tamen ne amicū uacuum remitterem, & uiderer noluisse sibi mutuare illos decem aureos: tra- do ei uestem propriam ualentem decem aureis, dicendo ei: amice decem au- rei mihi non sunt, quos à me petijsti mutuo: accipe tamen uestem hanc, & illam per te uende, & ex eius pretio recipies decem aureos, pro cuius pre- tio tibi soluto ab emptore, solues mihi usuram: ex quibus patet me non mutuas- se uestem, ut uestis est: sed uestem (ut decem sunt aurei) ex cuius uenditione statim recepturus eras ipsos decem aureos, & quod talis di- ctæ l. Pro auro. interpretatio sit germana, ac optima; probatur per tex. in l. si pro mutua pecunia. C. de Rebus credit. si cer. pet. [Si pro pecunia mutuata, quam à creditore poscebas, ar- gentum uel iumenta, uel alias species (utriusque consensu) estimatas accepisti, usura legitima tantum peti potest.] Imò idem & clariùs fatetur glo: ibi- dē in ver. si pro mutua. & in d. l. Pro auro, in uer. & ueste. & idē probatur in l. Rogasti. ff. de Rebus cred. si cert. pet. in cuius principio hæc habetur, uidelicet. [Rogasti me, ut tibi pecuniam crederem, ego cum non haberem: lancem, id est, argenteam scutellam (ut docet ibi glo.) tibi dedi, uel massam auri: ut eam uenderes, & numis uteris: si uendideris, puto pecuniam mutuata[m] fa- ctam] Ex his omnibus luce meridiana patet tertiam illam clausulam meritò diffinitioni mutui insertam.

l. Si pro mutua pecunia. C. de Rebus credit. si cer. pet.

Glo.

l. Rogasti. ff. de Rebus cred. si cer. pet.

Quarta clausu- la declaratur.

Diximus quartò [secundū quā ordinatur ad talem usum] quoniā si non se- cundū quod talis res est, ordinaretur, ad eius proprium usum, sed ad alium, quo non consumeretur res illa (quæ de sui natura consumptibilis est, id est, u- sus eius, consumptio eius est) tunc non esset mutuum: ac per consequens nec in ipsa re committeretur usura: si ultra illam rem aliquid acciperetur ratione usus eius: ut exempli gratias si quis concederet alicui uiginti aureos ad tem- pus, ad hoc ut eos manibus proprijs contrectando, & illorum rutilantem colorem respiciendo letus efficeretur, & cordis tristitia mitigaretur, & ani- mus hilaris euaderet: uel si quis illos aureos sibi commodari petiisset ad ostē- rationem, ut uideri posset diues, uel huiusmodi: quoniam in his casibus, cum pecunia non sit suscepta ad proprium eius usum: tunc distinguendum erit, quod aut tale commodatum factum fuisset pretio aliquo mediante, aut non: si primò, tunc dicetur fuisse illos aureos locatos, & ratione locationis non in- terfuisse peccatū usuræ, licet ultra sortē quis recepisset. Cum nullū mutuum interfuisse contractum comodati & non mutui: ut ex sup. adductis patuit. Di- ximus quintò, [Non tantum transferendo usum rei mutuatae, uerum etiam & dominium,] & hoc ad differentiam contractus locationis, comodati, & non- nullorum aliorum contractuum, in quibus non transfertur dominium (ut fieri contingit in contractu mutui) cum mutuum dicatur ab eo, quod de meo fiat tuum, ut in l. Mutuum. §. appellata est. ff. de Rebus credit. si cer. pet. & in §. Re contrahitur obligatio. Institui. Quibus modis re contrahitur obligatio: Sed tantum usus rei conceditur ad tempus: Et licet uera sit quinta hæc clausula, posset contra illam tamen quis insurgere dicendo ueram non esse, cum non semper per mutuum transferatur dominium rei mutuatae ad mutuatarium: ut in sequenti exemplo patebit. Petrus debet Francisco mille aureos, & vo- lens illi soluere dictam pecuniam, petit à me mutuo ipsos mille aureos; me deprecans, ut nomine suo illos soluam Francisco eius creditori, quos & ego soluo.

Quinta clausu- la declaratur.

l. Mutuum. §. ap- pellata est. ff. de Rebus cred. si cer. pet. §. Re contrahitur obligatio. Institui. Quibus mod. re contra. obl. Argumentum contra prædi- ctam clausulā.

soluo. Ecce modò ego dicor mutuare Petro mille aureos, & tamē non trans- fero dominium in ipsum Petrum, uerum potius in Franciscū: cui illos soluo nomine Petri. Ergo uidetur falsò insertam fuisse dictam quintam clausu- lam diffinitioni mutui. Sed si quis contendendo illam benè positam dixerit. imò tu soluendo Francisco nomine Petri transfulisti dominium illorum mille aureorum in Petrum: ad hoc responderi posset: ergo per te simul & semel in duos dominos disparatos poterit transferri dominium unicæ rei mutuatae: (quod patet esse impossibile): quoniā si hoc esset possibile, sequeretur quod ego, qui mutuauī Petro, & solui mille Francisco, acquirerem ius repetendi æquiualens rei mutuatae ab utrisq;: cum per te ad utrosque sit trāslatum do- minium rei mutuatae, & per consequens, & obligatio restituendi mihi æqui- ualens.

Ad hæc omnia sic respondetur. Cum realiter mutuauerim ego Petro so- lum ipsam pecuniam debitori Francisci: in ipsum uirtualiter transfero do- minium illius; licet per accidens, contingat me non inibi sistere pedem, sed ultra procedendo (de uoluntate eiusdem Petri, ad quem per mutuum fuit ple- nē trāslatum dominium pecuniæ mutuatae) tanquam Petri procurator trāf- fero dominium in actū, ex ipso Petro in Franciscum nomine ipsius Petri, sol- uendo talem pecuniam: cum idem sit in effectu: si quis mutuet alicui pecu- niam, ut illam solueret suo creditori: sed quia ipse debitor multis gra- uioribus præpeditus negotiis manu propria, & per se, non potest soluere; mi- hi committat, ut nomine suo creditori eius satisfaciam, ut in l. Mutuum. §. cre- ditum. ergo in uer. Id enim tale est. ff. de Rebus credit. si cer. pet. Ex his omni- bus patet responsio ad cauillum prædictum: cum extet regula iuris optima, in l. quod iussu. ff. de Reg. iur. in qua dicitur. [quod iussu alterius soluitur, pro eo est, quasi ipsi solutum est.] Cui consonat textus in cap. Potest quis. de Reg. iur. in vj: in quo dicitur. [Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.] Diximus sextò. [Ex mutuo tamen acquirendo sibi ius post ali- quod tempus recipiendi à mutuuario idem in genere] primò ad differentiā contractus donationis, in quo licet transferatur dominium in eum, qui il- lud dono recipit: transfertur quoque usus, nullo tamen iure remanente a- pud donantē recipiendi à donatario post lapsum temporis aliquod idem in ge- nere uel æquiualens: fuit & dictū [post lapsum temporis] primò, ut diximus, ut distingueretur à contractu donationis, & secundò à contractu cambii, et permutationis, à quibus differt contractus mutui, quia licet cambiens ad mi- nutum transferat usum, & dominium pecuniæ in eum, qui cambiri cupit suam pecuniam: hoc tamen non facit post lapsum temporis; cum statim recipiat æquiualens: quāuis non sit negandum cambium per literas summopere as- similari (quo ad hoc) contractui mutui: differt tamen ab isto, quoniam hoc mediante, nihil potest quis lucrari sine peccato usuræ, ut dicitur: tamen in contractu cambii, solitum lucrum multis de causis de iure conceditur (ut lo- co suo dicitur.) Diximus Idem in genere, uel æquiualens in numero, pon- dere, & mensura] primò, quia recipiens mutuo non tenetur eandem rem si- bi mutuata[m] in numero seu individualiter acceptam mutuanti restituere: cum præsupponatur usū ipso consumpta uoluntate mutuantis. secundò ad dif- ferentiam contractus locationis, depositi, pignorationis, comodati, & simi- lium: in quibus necesse est, receptum à locante uel deponente & huiusmo- di

Ad argumen- tum resp.

l. Mutuum. ff. de Rebus cred. si cer. pet.

l. Quod iussu. ff. de Reg. iur. c. Pōt quis. de Reg. iur. in 6. Sexta clausu- la declaratur.

8 Mutui contra- ctus differt à contractu do- nationis.

9 Mutuum à cō- tractu cambij & permuta- tionis differt. Septima clau- sula diffinitio- ni mutui inser- ta declaratur.

10 Mutui contra- ctus differt à contractu loca- tionis, depositi, pignorationis, comodati & similibus.

8 TRACT. DE VSUR. D. ALPHONSI

1. Mutuū, ff. de Rebus cred. si cer. pet. §. Re contrahitur. Infit. Quibus mod. re cōtrahitur obligatio.

11 Mutuum naturale tantum: quid sit.

12 Mutuum cuius leuā, qd sit.

13 Mutuum naturale & ciuile quid sit. l. 2. ff. de Rebus cred. si cer. pet.

14 Mutui cōtrahens tripliciter deficit à rōne mutui.

1. Mutuum, de Rebus cred. si cer. pet. §. Si a furioso, ff. de Rebus cred. si cer. pet. l. Si ego pecunia. ff. de Rebus cred. si cer. pe.

15 Mutuū reconciliatur dupliciter.

1. Nam et si fur. ff. de Rebus cred. si cerum pet. & l. Quāuis, C. eo. l. Proculus. ff. de Iure dotiū.

16 Mutuū dupliciter sumitur.

17 Vsurā triplex fortitur nomē, iuxta triplex idioma.

18 Quare vsura, à latinis appellatur vsura, et de eius denominatione.

di: idem numero restitui, id est eandem omnino rem sic receptam: ut habetur in l. Mutuum. in principio. ff. de Rebus creditis, si cert. pet. & in §. Item is cui. In fitu. Quibus modis re contrahitur obligatio. Tertiò ut equiualens reddatur in intrinseca ipsius qualitate, puta bonitate, ualore &c. Quartò ut notificaretur id, quod est de natura mutui intrinseca, uidelicet, ut constet seu fiat de rebus solùm consistentibus in numero, pondere & mensura: ut quàm elegantissimè docetur in §. Re contrahitur. Infitu. Quibus modis re contrahitur obligatio. Vbi hæc habentur. [Mutui autem datio in ijs rebus consistit, quæ pondere, numero, mensurauè constant; ueluti uino, oleo, frumento, pecunia numerata; ære, argento, auro: quas res aut numerando, aut metiendo, aut appendendo: in hoc damus ut accipientium fiant.]

Tertium Notabile est.

Mutuū est triplex, uidelicet, Naturale tantum; Ciuile tantum: & Naturale & ciuile. Mutuum naturale tantum: dicitur omne mutuum quod fit numeratione rei mutuatae sine aliqua stipulatione. Mutuum Ciuile tantum dicitur: quando stipulatio de soluendo interuenit sine numeratione rei mutuatae. Mutuum naturale & ciuile dicitur, quando numeratio rei mutuatae & stipulatio in simul interueniunt. hæc omnia habentur in l. 2. ff. de Rebus cred. si cer. pet. et in glo. §. Item is cui. Infitu. Quibus modis re contrahitur obligatio. in ver. mutuum accepit.

Quartum notabile.

Mutuū tripliciter deficere dicitur à ratione mutui, primò si quid fuit mutuatū furtiuum à fure, cum enim ipse non sit eius rei dominus, inde patet ipsum non posse transferre dominium illius rei in alium, ut contingit fieri in mutuata re ab eo, qui illius est dominus, ut in l. Mutuum. §. mutui datio: & §. appellata est. ff. de Rebus cred. si cer. pet. Secūdò ratione personæ, quæ prohibetur mutuare: ut in l. si a furioso. ff. de Rebus cred. si cer. pet. Tertiò ratione dissensus: ut puta: si quis tradiderit pecuniam alteri quasi donaturus, & ille ipsam acceperit tamquam mutuata: quia tunc dicitur, quod d ratione dissensus, nec fuit donata, nec mutuata, ut in l. si ego pecuniam. & in l. si me & Titium. ff. de Rebus cred. si cer. pe. Reconciliatur aut mutuū duobus modis, primò consumptione rei mutuatae: ut in l. Nam & si fur. ff. de rebus cred. si cer. pet. & in l. Quāuis. C. si certum pet. secundò vsucapione, ad instar alienæ pecuniæ datae in dotem. ut in l. Proculus. ff. de iure dotium.

Quintum Notabile.

Mutuū à doctorib. assolet capi dupliciter. primò pro re ipsa mutuo data, ut puta pro pecunia, vel alia re utili existente in numero, pondere, & mensura: quæ est apta nata mutuari: Vnde si res huiusmodi mutuareretur, diceretur mutuum: & hoc primo modo non sumitur in nostra quæstione hic terminus [mutuum:] quia res ipsa mutuata non est contractus aliquis, ut patet ad sensum. secundò mutuū capitur pro actu ipso exteriori mutuandi: & sic sumitur hic ut patuit ex allata diffinitione mutui.

Sextum Notabile.

Vsurā, iuxta uaria idiomatica, sortita est varia nomina: Nam id, quod apud Latinos dicitur vsura, apud Græcos dicitur, Τόκον, id est tocon, & apud Hebræos נשך, id est Nescech, quæ propter sciendum quod vsura sic appellata à Latinis denominatur ab usu æris, uel simpliciter ab usu: quæ admodum cultura à cultu, foetura à foetu: & sic secundum has denominationes vsura non denotat

denotat aliquod vitium. Veruntamen inde more & usu accommodatum est ad significandum id peculiariter, quod ex usu pecuniæ, aut rei cuiuscunque usu consumptibilis excrescit forti (ut infra latius) & ratio forsitan huius accommodationis est, ut nomine ipso, rei peruersitas per antirefin denoteretur, quod d cū talium rerum usus, quippe, qui re ipsa absūmitur, sterilis per se fit, ueluti fructuosus extimeretur: quod circa, vsura secundum huiusmodi significatum, pro nomine delicti usurpatur. Vsurā uerò appellata Τόκον à Græcis, denominatur, à potū, tictō: id est, parturio, sumpta methaphora à pecoribus, & alijs rebus foecundis, quæ pariunt: & ideò Latini exinde vsuram alio nomine appellant foenus, sumpta allusione à græca hac ethimologia: & iccirco dicitur foenus, quasi foetus: id est partus, qui à mutuo oriatur, ac si pecunia parturiret, essetque de rebus ex sui natura generantibus: licet (proprie loquendo) vsura à foenore differat: eò quod foenus (proprie loquendo) capiatur pro vsura strictè sumpta: quæ, scilicet, ex solo mutuo iniuste accrescat: cum licet pecunia sit res de sui natura sterilis, tamen foenerator contra eius naturā, efficit ipsam fructiferam: de quo Philosophus in lib. 1. Ethic. c. 7. in ver. Commutationis enim causa Aristoteles dicebat: præter naturam est hic acquirendi modus: haud nummus ueluti terra, aut pecus, fecundus est, ut pariat?

Attamen vsura (ut dixi) ab hebræis merito fuit appellata נשך Nescech: id est, morsus: & est nomen verbale apud eos descendens à verbo hebræo נשך נשכת נשכת, id est, momordit, momordisti, momordi, unde morsum ipsi appellant נשך nescech, ex quo patet ipsos hebræos vsuram appellare morsum: & quidem merito, & primò, quoniam: qui mordit aliquid, partem illius abstrahit uolenter, & partem ipsius relinquit: quod & contingere in vsurario perspicuum est: cum ipse mutuandò sub vsuris partem honorum eius, cui mutuauit: uolenter rapit, partem (tamen) ipsorum ei relinquendo: Vnde scriptum est idiomate hebræo in sacrae bibliae libro Deuter. cap. 23. ubi nos legimus: Non feneratoris fratri tuo ad vsurā. Non morsum inferes fratri tuo: & in lib. Exod. cap. 22. [Si mutuo dederis pecuniam populo meo pauperi, (qui tecum est) non eris ei tanquam exactor, neque inferes ei morsum:] & rationabiliter quidem satis: quoniam sicut dentibus canis cadaueris viscera: sic foenerator debitoris sui substantiam diuellit: Vnde Chrysostomus super illud Matthæi, cap. 5. scitè, grauiusque allusit: dum similis est (inquit) pecunia vsurarii, morsui aspidis. Percussus enim ab aspidè, quasi delectatus ab in somnum: & per suauitatem soporis moritur: quia tunc uenenum latenter per omnia membra decurrit. sic enim qui sub vsura accepit: sub tempore quasi beneficium sentit: sed vsura per omnes suas facultates decurrit: & totam illius facultatem conuertit in debitum. Cui quàm elegantissimè consonat quod dixit Baldus in consi. 44. incip. Ius naturale. lib. 3. Vsurarius (inquiens) similis est uermiculo ligni, qui ad tactum lenis apparet: sed dentes habet ita durissimos, quod omne lignum radit, & deuorat: ita vsurarius est uermis patrimonium rodens eius, qui ab eo suscipit mutuata pecuniam sub vsuris: & quod d hoc ipsum manifestius comprobetur, non incongruum erit breuissimo sermonis periodo afferre quoddam exemplum cuiusdam calamitose uiri: (de quo sermo habetur apud Liuium lib. 2. Dec. 1. Dionysius lib. 6.) Qui se proiciens pannosus, prolissaque barba, & capillitio squalidus ad implorandam quiritum fidem, aiebat, æs alienum fecisse, idque cumulatam vsuris: primò se agro paterno, auitoque exuisse: deinde fortunis

19 Vsurā, quare à græcis appellatur. Tocon.

20 Vsurā differt à foenore, & quare.

Arist.

21 Vsurā, ab hebræis appellatur Nescech.

22 Vsurā, quare ab hebræis appellatur Nescech, & cum assimiletur vsurarius.

Deutero. c. 23 ver. 19.

Exodi. cap. 22. ver. 25.

Sanctus Chrysostomus.

Baldus.

Liuius.

Exemplum.

tunis aliis : postremò velut tabem peruenisse ad corpus , ductum se à creditore non in seruitium , sed in ergastulum , & carnificinam . Ex his omnibus (ergo) elicetur tripliciter denominari vsuram secundum triplex idioma , videlicet , idioma latinum , Vsuram , & fœnus : Græcum , Tocon , idest , fœnus , quasi sētus : & hebræum , Nescech , idest , morsus .

Septimum Notabile .

Vsura dupliciter accipitur largè & strictè , seu improprie , & proprie : Vsuram (ergo) largè sumptam , dicimus esse omne incrementum successiuum , ac omnè superabundantiam , quæ ex vsu cuiuslibet rei (tanquàm eius fructus) accrescit , vt in l. Curabit . C. de Action. empti . in qua [fructus rei restituendè dicuntur vsura .] & in l. lecta . ff. de Rebus credit. si cer. pet. Vsuræ verò proprie sumptæ varia traditur diffinitio à doctoribus . & primò referre visum fuit canonistarum diffinitiones , ac deinceps Theologorum . & vltimò diffinitio vsuræ , quæ semper mihi perplacuit . sciendum (ergo) quòd Innocentius in Rubrica de Vsuris : tali pacto definiuit vsuram , videlicet , Vsuram est lucrum ex mutuo , pacto debitum , vel exactum : Hæc tamen diffinitio (pace tanti viri dixerim) non videtur bona , nec sustentabilis ; tum quia excludit vsuram mentalem : cui (tamen) verè competit diffinitio vsuræ : cum & ipsa fuerit prohibita eodem modo , ac iure , quo & conuentionalis (vt patet per text. in cap. Consuluit : extra de Vsuris .) tum etiam , quia in dicta diffinitione Innocentii dicitur , ex mutuo debitum : quasi præsupponendo obligationem etiam , quæ foret exceptione elidibilis : sed vsuræ in contractibus stricti iuris pacto deberi non possunt , imò nulla est de iure ciuili obligatio ipso iure . vt in l. quàmuis , la prima . C. de Vsuris . vbi dicitur . [Quàmuis vsuræ fœnebris pecuniæ citra vinculum stipulationis peti non possint (tamen ex pacti conuentione solutè) neque vt indebitæ repetuntur : neque in sortem acceptæ ferendæ sunt] Idem est & de iure canonico , vt in cap. Debitores , extra de iure iuran . Vbi Alexander tertius statuit , quòd [debitores ad soluendas vsuras (in quibus se obligauerant) cogi non debeant . hæc ibi] si ergo cogi ad illas soluendas aliqui non debent , licet ad illas soluendas se obligassent : patet , quòd vsura non est lucrum debitum ex pacto : Azo in summa eodem titulo definiuit vsuram tali pacto , videlicet , Vsuram est , quod datur pro vsu rei concessæ . Nec hæc diffinitio videtur bona . Nam mutuum quod restituitur , seu æquiualens eius : datur pro mutuo concesso , & sic in locum rei iam concessæ : & tamen non est vsura : cum nihil ultra sortem recipiatur . potest tamen saluari diffinitio Azon . interpretando verba illa , [pro vsu rei concessæ ,] idest , non pro re concessa , seu loco eius , sed pro vsu rei concessæ . i. mutuata . i. tanquàm pretium vsus rei mutuata . vt in nostra vltima diffinitione , quæ auctoritate S. Thomæ probabitur . & rōne . Host. in sua summa , in titulo de Vsuris . §. Quid sit vsura . dixit , Vsuram est , quodcumque solutioni rei mutuatae accedit , ipsius rei vsus gratia , pactione interposita , vel hæc intentione habita in contractu : vel ex actione habita ex post facto . sed nec hæc videtur optima diffinitio . Nam (vt diximus) Vsuram est etiam in eo , quod non accedit solutioni rei mutuatae : vt si gerat solum in mente aliquid se habiturum ex mutuo fore : quod deinde non assequutus fuit , & sic non solutioni accessit aliquid ultra sortem mutuata , sed bene intentioni mutantis . Præterea cum dicit Host. (solutioni rei mutuatae) ipse non comprehendit vsuras , quæ fiunt in fraudem , quando nō interuenit apparèter mutuū , sed emptio vel huiusmodi , licet in ipsis contractibus sit mutuū palliatum , ac per consequens vsura palliata

lita . vt in casu c. Ad nostram , extra de emptione , & uendit . & in c. Illos vos , extra de Pignoribus , in quo habetur , quòd emens rem eo pacto , quòd post tempus restituat eam uenditori , recipiendo aliquid ultra sortem iudicatur contractus usurarius . Nonnulla uerò alia quæ essent pōderanda circa ipsam Host. diffinitionem breuitatis gratia omittuntur : posset tamen opinio ipsius Host. saluari , interpretando eius mentem fuisse , tradere solum diffinitionem vsuræ captæ pro illa re , quæ ultra sortem sumitur , & non pro peccato vsuræ : nam aliud est usura , & aliud peccatū vsuræ : vsura enim dicitur res illa , quam quis assequitur ex ui mutui ultra sortem : Peccatum uerò vsuræ est culpa illa , qua quis fœdatur , ac uincitur ratione affectus seu intentionis aliquid assequendi ultra sortem ex ui mutui , ut docet Ioannes de Medina , in Codice de Rebus per usuram acquisitis , quæst. prima , in fi. & Nauarrus in commentarijs de Vsuris , nu. 6. & Sotus : ut infra nu. 37 . Panormitanus in Rubrica de Vsuris dupliciter definit usuram . primò sic , Vsuram est quicquid sorti accedit ex pacto , uel intentione præcedenti , secundò , Vsuram est lucrum mutui ex pacto debitum uel exactum . primo modo diffinitio non uidetur bona , quia ipsemet ibidem dixit ipsam non bonam , cum posset aliquid sorti accedere gratis datum à mutuuario , diffinitionem circa secundo modo traditā à Panormitano : dicendum erit , (ut fuit dictum circa definitionem vsuræ traditam ab Innocentio) cum hæc diffinitio sit prorsus isdem uerbis decorata : Ioannes Baptistam Geminianus lupus in tract. de Vsuris , §. 1. nume. 14. dicit . Vsuram est lucrum receptum à creditore , pro usu rei mutuo datæ . Attamen pace sua nec hæc diffinitio uidetur bona , cum excludat usuram , quæ contrahitur (quoad peccatum) sola intentione aliquid recipiendi ultra sortem : Et si postmodum nihil assequutus fuerit , ut in c. Consuluit , extra de Vsuris . Poterit tamen eius diffinitio saluari , prout diximus posse saluari sententiam Host. Antonius de Rosellis in tract. de Vsuris , definiuit tali pacto usuram , uidelicet . Quodcumque lucrum mutuans ex uero uel simulato lucro , aut in fraudem usurarum concepto , ultra quàm dedit ex usu rei principaliter sperat , seu expectat , est usura . Hæc diffinitio non uidetur usquequaque bona , tum quia multa superflua inserit : (cum reuerentia tamen tanti doctoris) tum quia patet usuram non esse spem lucrum captandi ex lucro uero , uel simulato rei mutuatae , sed vsuræ peccatum benè esse omnem speciem aliquid principaliter ex ui mutui assequendi licet mutuarius nihil ex re sibi mutuata lucratus fuisset , ut paulò post dicitur , & in reconciliatione diffinitionis vsuræ traditæ ab Hostiense , supra fuit dictum . Alexander de Ales par. 3. quæst. 66. dixit . Vsuram est recipere ultra sortem , & quidem nec hæc uerè bona diffinitio : cum non semper aliquid accipere ultra sortem sit usura , ut puta , si quis recipiat id , quod gratis , & ut si gnium grati animi sibi dedisset mutuarius , cum hoc non sit prohibitum aliquo iure : ut probabitur loco suo . Gaetanus in sua summa in uer. Vsuram : dicit , Vsuram est lucrū ex mutuo : nec hæc uidetur bona (pace tanti uiri) dixerim : cum quicquid ultra sortem gratis donetur mutuanti à mutuuario computetur in lucrum , seu utilitatem illius : cum illud acquirat sine aliquo suo interesse : & tamen ipsemet in opusculis taliter accipientem huiusmodi rem excusat à peccato vsuræ , ut dicitur in quæstione 16. conclusione prima . Dominicus autem à Soto in libro sexto quæst. 1. articulo 1. de Iustitia , & iure , ait , quòd Vsuram sumitur dupliciter . Vno modo pro actione , hoc est pro mutuacione illa facta cum pacto quippiam ultra sortem recipiendi : sic enim uidetur

c. Ad nostram . extra de emp. & uend. c. Illos , extra de Pignoribus . Host. diffinitio defenditur .

Vsuram , & peccatorum vsuræ differunt . Ioannes de Medina . Nauarrus .

30
Vsuræ diffinitio à Panormitano tradita .

31
Vsuræ diffinitio à Ioanne Baptistam Geminiano lupo tradita .

32
Diffinitio prædicti Ioannis Baptistæ reprobatum .

33
Vsuræ diffinitio ab Antonio de Rosellis tradita .

34
Diffinitio Antonij reprobatum .

35
Vsuræ diffinitio ab Alexandro de Ales tradita .

36
Diffinitio Alexandri reprobatum .

37
Vsuræ diffinitio à Gaetano tradita .

38
Diffinitio Gaetani reprobatum . Dominicus à Soto .

23
Vsuram largè sumptam quod sit .

l. Curabit . C. de Act. empti .

l. Lecta . ff. de Rebus cred. si cer. pet. .

24
Vsuram strictè sumptam multismodis et uarijs diffinitis reperitur apud doctores .

25
Vsuræ diffinitio ab Innocentio tradita .

26
Diffinitio Innocentij repudiatur . c. Consuluit , extra de Vsuris .

l. Quàmuis . la prima . C. de Vsuris .

c. Debitores , extra de iure iuran .

27
Vsuræ diffinitio ab Azone tradita .

28
Diffinitio Azonis reprobatum .

29
Vsuræ diffinitio ab Host. tradita .

c. Vsurar. 14.
q. 3.

c. Plerique, 14.
quæst. 3.

39
Usura diffini-
tio à Domini-
co à Soto tra-
dita.

S. Thomas.

40
Diffinitio Soti
bona licet ali-
quātulum ob-
scura.

41
Usura differt
à peccato vsu-
ræ.

42
Usura diffini-
tio ab auctore
tradita.
Diffinitionis
verba ritè suif
se allata pro-
bantur.

43
Usurarius qd
velit sibi solui,
& quare.

44
Spes lucri ex
mutuo est du-
plex.

Ioannes de Me-
dina.
Covarruias.
Caetanus.

videtur in Concilio Agathensi vsurpari, & habetur in c. Vsurar. 14. quæst. 3. ubi dicitur; Vsurar est ubi amplius requiritur, quam quod datur. Alio modo accipitur pro pretio, quod usus æstimatione forti accrescit: vt in c. Plerique, 14. q. 3. in quo refertur sententia Diui Ambrosij dicentis: Quodcunque accedit forti usura est: Est ergo Vsurar, si exactam compendiosamque (ut esse debet) definitionem cupis, Pretium usus mutuatae rei: per hoc enim quod dicitur. Pretium usus, secluditur contractus emptionis: ubi non pro usu tantum: sed pro re ipsa penditur pretium: per id autem, quod dicitur (mutuatae rei:) femouentur à diffinitione contractus emphyteusis, & locationis, quibus res non mutuatur: rursus nomen pretij præcurrens pactum designat in mutatione, uel saltem, quod receptio ipsius fiat ratione mutui: Ob idq; ponitur potius pretium, quod lucrum. Hæc quidem Soti diffinitio, uidetur bona, atque elicitæ ex uerbis Diui Thomæ (in 2. 2. quæst. 78. articulo primo, in corp. quæst. in fine,) dicentis, & propter hoc secundum se est illicitum pro usu pecuniæ mutuatae accipere pretium, quod dicitur usura: Nihilominus uidetur aliquantum obscura: cum huiusmodi diffinitio videatur tantum denotare naturam usuræ in abstracto seu in communi, (quodammodo) cōsiderata: non autem naturam usuræ applicatæ, seu continentis personam exercentem usuram, quoniam aliud est usura, & aliud est peccatum usuræ: Vsurar ergo est pretium usus rei mutuatae, ut dixit Sotus. Peccatum autem usuræ est ipse appetitus seu uoluntas aliquid assequendi ex ui mutui, (tanquam ex obligatione ciuili incurfa à mutuuario propter mutuū receptum) aliquid soluendi ipsi mutuati, non ut signum grati animi est, sed ut res, quæ sibi ex ui mutui debeatur, ut latius dicitur in quæst. 17. & 18. Diffinitio ergo Soti bona est in se: sed quoniam non comprehendit nisi rem, quæ recipitur, & non personam recipientis. Iccircò aliam diffinitionem in medium afferam: quæ utrumque illud peragat, iuxta mentem diui Thomæ, & Soti ubi supra, quæ & compendiosa quoque erit. Diffinitio talis est. Vsurar est pretium usus rei mutuatae principaliter speratum seu intentum, cui concordat Durandus in 3. sententiarum, dist. 37. quæst. 2. in corp. dicens, pretium usus rei mutuatae dici usuram. Dixi [pretium usus rei mutuatae] propter duo, quæ memoriæ sunt commendanda. Primum quorum est, quoniam usurarius uult sibi non tantum restitui rem mutuata in genere; uel æquiualens in numero, pondere, & mensura: uerum etiam aliquid sibi solui pro usu ipsius rei mutuatae, qui tamen usus nullatenus potest realiter auelli ab ipsa re mutuata: cum illa sit usu ipso cōsumptibilis, & sic tacitè uult rem mutuata sibi restitui bis, quod utique pertinet ad iniustitiam, (ut latius in Notabili octauo) Dixi [mutuatae], quia usura solùm contingit fieri in contractu mutui, ut dicebat Sotus, & omnes. Dixi [principaliter speratum, uel intentum,] quoniam si minus principaliter, uel non, ut pretium usus, sed ut signum grati animi, intenderetur aliquid ultra sortem, non esset usura propriè dicta: de qua in presentiarum fit sermo. Pro cuius maiori intelligentia, & totius materiæ presentis de Vsuris, memoriæ quam tenacissimè retinendum erit, quod spes lucri assequendi ex mutuo, est duplex, alia quæ dicitur à doctoribus ipsis, concomitans mutationem ipsam: alia dicitur præcedens ipsam mutationem, & in hoc concordat Ioannes de Medina, in Codice de reb. per usuram acquisitis, qd. 1. §. de lucro etiã intento, & duob. §§. seq. Covarruias in li. 1. variarū resolutionū, c. 20. n. 4. Caietanus, in commentarijs. 2. 2. q. 78. art. 1. in resp. ad quartum arg.

Spes

Spes ergo lucri concomitans mutationem dicitur illa, quæ impertinenter se habet ad mutationem: spes ergo lucri concomitans dicitur illa, quam sumularij, & canonistæ appellant intentionem secundariam, & est, quam quis habet dum mutuatur principaliter propter amicitiam, uel misericordiam: & secundariò spe lucri assequendi ex mutuo in tantum, quod si à principio mutui pro comperto haberet mutuatarium nihil sibi daturum fore ultra sortem, etiam mutuasset: & huiusmodi intentio, seu spes lucri neminem constituit vsurarium. Spes autem lucri, quæ præcedens dicitur, est illa, quæ dat causam mutationi: quæ cessante, quis non mutuasset: & hæc est duplex: alia quæ dicitur impulsua, alia finalis. Spes lucri ex mutuo impulsua dicitur (aliàs) causa sine qua non: & hæc dicitur illa, quam mutuator habet sperando ex mutuo aliquid se fore recepturum ultra sortem, (id est, rem mutuata) non affectu lucri, id est, non tamquam lucrum temporale (cum de ipso non curet) sed tamquam signum grati animi, id est, non ratione, uel ex vi mutui, id est, non tamquam ex obligatione ciuili incurfa à mutuuario propter mutuū, sed tamquam ex obligatione naturali, quæ incurritur à recipiente aliquod beneficium erga suum benefactorem: quoniam tale quid expectare, (sperare,) & exigere licet iuxta doctrinam quoq; diui Thomæ, in 2. 2. q. 78. artic. 2. in corp. & in resp. ad tertium. Spes autem præcedens finalis lucri ex mutuo, dicitur illa, qua quis mouetur ad mutuandum, qua cessante, non mutuaret, quia sperat lucrum ex mutuo, & non lucrum, ut signum grati animi est, sed lucrum, ut lucrum est, & non ex vi naturalis obligationis: sed ex vi mutui, tamquam ex obligatione ciuili incurfa à mutuuario erga ipsam mutuantem, ratione pretij usus rei mutuatae sibi concessi per mutuum. Et hæc spes lucri dicitur vsuraria: quia constituit ipsum mutuantem vsurarium: eo, quod uelit sibi solui æquiualens rei mutuatae, & aliquid ultra rem mutuata, ut pretium usus ipsius rei, & hæc assolet appellari spes lucri principalis, seu principaliter intenta in mutuo, quam omnes acclamant vsurariam: Ex his ergo patuit ueritas diffinitionis Vsuræ propriè dictæ per nos supra allatæ, quãdo diximus, vsuram esse pretium usus rei mutuatae principaliter intentum.

Octauum Notabile.

Res vsui humano deseruientes sunt in duplici differentia. (Ut nos docuit Sanctus Tho. in 2. 2. q. 78. articulo 1. in corp. quæst.) Quædam enim earum sunt, quarum vsus, est ipsarum consumptio: sicut patet in uino (cuius proprius vsus est eius potatio, quod quidem uinum consumitur eo utendo ad potum: & in tritico, quod consumitur, eo utendo ad cibum humanum; cuius est proprius vsus: & sic de similibus erit iudicium. Undè in talibus non debet seorsum computari vsus rei, à re ipsa: quæ propter cuiusque cōceditur vsus, ex hoc ipso conceditur res: & iccirco in talibus rebus per mutuum transfertur dominium: si quis ergo seorsum uellet vendere uinum, & seorsum vsu uini: venderet eandem rem bis: uel venderet id, quod non est, ac si esset. Undè manifestè per iniustitiam peccaret: simili ergo ratione iniustitiam committit, qui mutuatur uinum, aut triticum petens sibi duas recompensationes: unam quidem petendo sibi fieri restitutionem æquiualentis rei mutuatae, aliam uero petendo sibi solui pretium usus: quod pretium dicitur usura, (ut fuit probatum) Pecunia autem (secundum Philosophum) principaliter est inueta ad commutationes faciendas: & ita proprius, & principalis ipsius usus, est ipsius consumptio, siue distractio: secundum qd in commutatione

45
Spes lucri ex
mutuo, con-
comitans muta-
tionem, quæ
dicitur.

46
Spes lucri ex
mutuo præce-
dens mutua-
tionem, quæ
fit.

47
Spes lucri ex
mutuo, præce-
dens mutua-
tionem dicta im-
pulsua, quæ
fit.

48
Spes lucri ex
mutuo, præce-
dens mutua-
tionem dicta fina-
lis, quæ fit: &
an sit usura-
ria, & quare.

49
Res vsui huma-
no necessariæ
sunt in duplici
differentia.

50
Vendi non po-
test seorsum,
res vsu cōsum-
ptibilis, ab vsu
ipso, & quare.

Arist. 1 primo
Polit. cap. 7.

B nes

nes expenditur: & propter hoc secundum se est illicitum pro vsu pecuniæ mutuatae accipere pretium: quod pretium aliàs dicitur vsura. Quaedam verò res sunt, quarum vsus non est ipsarum rerum consumptio, ut patet in domo, equo, & similibus: quorū vsus est inhabitatio, vel æquitatio, et huiusmodi: nõ autem dissipatio: cum non eò ipso, quòd illis utimur: deglutimus ea; aut annihilamus; & ideò in talibus scorsum potest vtrumq; concedi: puta, cum aliquis tradit alteri dominium directum domus per donationem, vel venditionem reseruato sibi ad aliquod tempus vsu ipsius, scilicet, dominio vtili, vel è conuerso: cum quis concedit alicui vsum domus, reseruato sibi dominio directo. Quapropter licet potest quis accipere pretium pro vsu domus: et preter hoc petere domum accommodatam, seu locatam: sicut fieri contingit in contractu locationis, et conductionis talium rerum.

Nonum Notabile.

Sors in præsentia questione (ac in reliquis præsentis opusculi de Vsuris) non sumitur pro bona, aut mala fortuna. Sed pro capitali, id est, pro re mutuata: puta, pro mille aureis mutuatis, vel modijs centum, & huiusmodi.

Decimum Notabile.

Mutuatarius à doctoribus appellatur is, cui fuit aliquid mutuatum, sicut legatarius dicitur is, cui fuit aliquid legatum: mandatarius is, cui aliquid fuit mandatum, et donatarius is, cui fuit aliquid donatum.

Vndecimum Notabile.

Homines quoad bona temporalia possessa, vel non possessa: sunt in triplici differentia. Ut docuit elegantissimè Conradus in trac. 2. de contractib. q. 19. suppositione 1. et S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5. et 6. Quidam enim illorum habent in bonis temporalibus (ad vitam deferuentibus) superfluum tantam naturæ, quam personæ: et illud hoc in loco appellamus superfluum naturæ, quod non est necessarium ad sustentationem vitæ hominis, tam illa bona possidentis, quam eius familiæ, cui de necessarijs prouidere tenetur: sic (inquam) necessarium, quin eo sublato, adhuc homo habeat alia, quibus sufficenter natura sua, et suorum sustentari possit: eo, quod contingere potest, quod aliqua temporalia non sint necessaria Petro ad naturam suam, sed bene ad naturam suorum: quæ vnâmet computatur (quo ad subiectam materiam) quod voluit nos docere Diuus Hieron. (exponendo illud Diui Ioan. Baptistæ dicentis: [Qui habet duas tunicas det non habenti] dicens per vnâ tunicam intelligitur vestimētum necessarium homini, et familiæ ipsius, per alterum vestimētum, superfluum vtriusque. Superfluum personæ illud dicitur, quod nõ est necessarium ad tenendum statum congruentem personæ illi, et suæ familiæ, sic (inquam) superfluum, quod illo etiã sublato adhuc talis homo habeat alia, quibus sufficenter possit tenere statum sibi, et propriæ familiæ congruentem: et sic in persona accipitur (in proposito) prout sonat dignitatem superadditã naturæ ipsius suppositi: Et ut hoc notabile luce clarius elucescat, exemplum afferã huiusmodi: Summus Pontifex, et alij principes multa habent, quæ sunt superflua naturæ eorum, et familiæ ipsorum: cum pro cõseruatione vitæ eorum, et familiæ ipsorum, (in quantum homines sunt) non indigeant tot opibus, ac diuitijs, quas possident: ut patet ad sensum: quoniam si hoc assumptum verum non esset, sequeretur quod cõeteri homines, qui tot bonis temporalibus non affluunt, non possent viuere: quod falsissimum esse experientia quotidiana nos docet. Vndè in hoc verificatur illud Aristotelis dicentis. Cum ordinatè laboramus, bibimus, et comedimus: naturam, viresque nostras, et seruamus,

51
Vendi potest scorsum, res vsu ipso non consumptibilis, ab ipso vsu, et quare.

52
Sors in materia vsurarum quid denotet.

53
Mutuatarius in materia vsurarum, quid denotet.

54
Superfluum naturæ, quid dicitur.

S. Hieron.

Luc. c. 3. ver. 11.

55
Superfluum personæ quid dicitur, & personæ nomine, quid intelligatur.
Exemplum.

Arist. in libro Proble. sectione 19. nu. 38.

56
Labor, & cibus

mus, et augemus, & è contrà, inordinatè cum agimus: deprauamus naturam, atque de suo statu dimouemus; morbos enim naturalis ordinis corporum esse motiones: nulli dubium est: & ratio est, quoniam naturam paucis contentatur, ut ex dictis ipsius Aristotelis elicitur: sic igitur in proposito, dicitur Summum Pontificem, & alios principes multa habere superflua naturæ suæ, & propriæ familiæ, id est, ad sustentationem corporum ipsorum, quæ tamen erunt necessaria eorum personæ, id est, dignitati ipsorum conseruandæ, & hi dicendi erunt habere superflua naturæ, non autem personæ. Alij verò licet habeant facultatem pro natura conseruanda, non tamen illam habent pro conseruanda dignitate, patientes penuriam facultatum.

Duodecimum & vltimum notabile.

Homines, qui dicuntur indigere bonis temporalibus sunt in triplici differentia. Quidam enim ipsorum sunt constituti in necessitate extrema: & isti sunt in tali miseria constituti, quòd nisi subueniatur eis in cibo, potu, vestimento, & huiusmodi, exharent spiritum: Vnde de constitutis in tali articulo loquuntur Diuus Thomas, & alij infra scripti. Nam Sanctus Tho. in 2. 2. q. 32. articulo quinto, in responsione ad 3. est (inquit Sanctus Thomas) dare aliquod tempus, in quo mortaliter peccat quis si eleemosinam dare omittit: ex parte quidem recipientis: cum non apparet in promptu, qui & subueniat: ex parte verò dantis, cum habet superfluum, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter estimari potest: ex quibus Diui Thomæ verbis Conradus in tracta. 2. de contractibus. q. 19. suppositione 3. infra scriptis se subscripsit, elicit, quòd casus extreme necessitatis iudicandus est, quando apparent signa probabilia futuræ necessitatis extreme; nisi eis subueniatur: ut cum quis videt pauperem indigentem cibo, vel potu: vel huiusmodi necessarijs: & homines alios impotentes, vel pigros ad subueniendum illi, nec pauperem posse sibi prouidere: non est enim expectanda vltima, & extrema necessitas: quia tunc fortè non possent eorum natura iuuari iam defecta. Alij verò homines sunt: qui constituti sunt in necessitate magna, & notabili, citrà verò extremam. Alij autem sunt in quodam communi statu, quòd nec in extrema, nec in ceteriori arcta: sed in quadam media necessitate sunt constituti: de quorum tamen statu in conclusionibus latius dicetur. Idem docet Io. de Medina in Codice de Necessitate dandi eleemosynam, q. 3. concl. 3. His ergo præmissis statuendæ erunt conclusiones, quibus præsens, quòd soluetur.

Prima ergo conclusio sit hæc.

Existens in extrema necessitate naturæ suæ, & suorum, id quod sibi, & suis necessarium est, non tenetur sub pœna peccati mortalis mutuare alteri patienti eandem necessitatem: quemadmodum non teneretur de tali re illi eleemosinam elargiri: imò regulariter mutuando peccaret mortaliter. Dixi [regulariter] propter conclusiones subsequentes. Hæc conclusio probatur quadruplici medio. Primò enim per argum. in iure diuino, scilicet, in verbis illis domini loquentis cum Adam: [Ex omni ligno paradisi comede] quasi præcipiendo hoc dominus dixerit: & alibi per os Sapientis. [Miserere animæ tuæ placens Deo,] & alibi Dominus ipse in pœnam transgressionis. Adæ, illi præcepit dicens. [In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.] Dixi, probari nostram

B 2 conclu-

moderatè sume pri quid operetur, et quid immoderatè.

57
Indigentes bonis temporalibus sunt in triplici differentia.

Conradus

58
Necessarium existenti in extrema necessitate nõ erit regulariter elargiendum sub pœna peccati mortalis eleemosynaliter vel sub mutuo.
venef. c. 2. 16 er.
Ecclesiastici c. 30. ver. 23.
Gene. c. 3. ver. 17. & 19.

conclusionem per argumentum : quoniam licet explicite præductis authoritatibus iuris diuini non probetur conclusio : bene tamen implicite : cum ex illis luce meridiana clariùs eliciatur præceptum fuisse homini , omni industria , & labore , quærere vnde vita eius sustentaretur , donec dominus ipsum liberaret ab hoc exilio præsentis miserrimæ vitæ ; quod & innuere voluit Diuus Apostolus , quando dixit . [Si quis suorum , & maximè domesticorum curam non habet , fidem negauit , & est infideli deterior] ex cuius verbis elicitur ipsum Apostolum sentiisse huiusmodi hominem mortaliter peccare , cum addiderit fidem negauit : quod quidem fieri non potest sine mortali peccato : & vt expressius hoc ipsum Apostolus idem doceret , addidit , [& est infideli deterior ,] idest , non tantum in hoc transgreditur ius diuinum , verum etiam , & ius naturale : quo omnia animalia compelluntur curam gerere propriæ uitæ , & filiorum : quod quam elegantissimè docuit Diuus Augustinus , in 2. sermone de vita clericorum , & est canonizatum in c. fi. 17. q. 4. dicens . [Qui vult filio exheredato , hæredem facere ecclesiam : alium quærat , qui suscipiat : non Augustinum ; imò Deo propitio nullum inueniet .] Probat & secundò per arg. in l. Præses , C. de serui . & aqua : Vbi dicitur . [Præses prouinciæ , vsu aquæ , quam ex fonte iuris tui profluere allegas contra statutam consuetudinis formam , carere te non permittet : cum sit durum , & crudelitati proximum , ex tuis prædijs aquæ agmen ortum , sitientibus agris tuis , ad aliorum vsam vicinorum iniuria propagari ,] ex quibus verbis Glosa , ibidem , & doctores eliciunt illud vulgarissimum axioma . Ordinata charitas incipit à seipso . Dixi probari nostram conclusionem per argum. in dicta l. Præses , quoniam re vera implicite per ipsam probatur , cum eliciatur prædictum axioma : eò , quod aliàs , non esset verum , quod (vt ordinata sit charitas) debeat quilibet incipere à se ipso diligendo , & procurando sibi necessaria : qua charitate profectò comprobatur carere , qui propria vita , & suorum postposita ac contempta , alijs mutuatur sibi necessaria . Probat & tertio , præsens conclusio sacrorum Theologorum , & aliorum doctorum autoritate loquentium in materia de eleemosyna elargienda de re sibi necessaria ad vitam suam , & suorum : Diuus enim Thomas in 2. 2. q. 32. articulo 6. in corp. quæst. Riccardus à Media villa in 4. sententiarum , dist. 15. articulo 2. qd. 5. in corp. quæstio. Gabriel Biel in 4. sententiarum , dist. 16. q. 4. articulo secundo , conclusione prima : Ioannes de Medina in tracta. de eleemosynis elargiendis (opusculorum ipsius De Pœnitent.) q. 3. conclusione 1. Syluester in summa , in ver. Eleemosyna , §. 1. conclusione 4. Petrus à Pal. in 4. sententia. dist. 15. q. 3. articulo 2. conclusione 3. & hi omnes doctores se subscripserunt tacite præsentis conclusioni : Dixi , [tacite ,] quoniam licet explicite , seu expressè loquantur in materia elargiendi eleemosynam : nihilominus tacite innuerunt hoc ipsum dicendum fore in materia mutui : cum minus incommodum sit aliquid mutuare gratis , quam sit eleemosynaliter aliquid elargiri , vt per se patet . Probat , & quartò hac ratione , videlicet . Cum ordo , & præceptum charitatis exposcat , quod homo magis teneatur regulariter amare , sub pœna peccati mortalis , corpus suum , & suorum , magis , quam extraneorum iuxta sapièntem in canticis canticorum . [Ordinauit in me charitatem .] Indè sequitur , quod homo regulariter magis teneatur sub pœna peccati mortalis necessitati suæ extremæ , & suorum obuiare non mutuando alteri in tali necessitate constitu-

1. Thimot. c. 5. ver. 8.

Sanctus Augustinus.

l. Præses, C. de serui. & aqua.

Glosa ,

59

Charitas ordinata incipit à se ipso.

Diuus Thom. Ricardus à Media villa.

Gabriel Biel. Ioannes de Medina.

Syluester in summa.

Petrus à Pal.

Ratio Conclusionis,

Canti. c. 2. ver.

to id,

to id, quod sibi in tali necessitate est necessarium : quam mutuando non obuiare . Antecedens probatur , vltra adductas doctorum , & iurium autoritates : autoritate Diui Thomæ in 2. 2. q. 26. articulo 4. infra scriptis vtentis verbis , videlicet : sed contra est quod legitur in lib. Leuitici . c. 19. ver. 18. [diliges amicum tuum sicut te ipsum :] & hoc dicitur : quoniam omnes proximos pro amicis , & tanquam carissimos amicos tenemur diligere . quod apertius dominus in Euangelio apud Matthæum expressit dicens :

[Audistis , quia dictum est : Diliges proximum tuum] quapropter exposuit amicum , pro proximo . vnde subdit , [& odio habebis inimicum tuum : Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros ,] quod & etiam dicitur , de aduenis diligendis : sicut nos ipsos , in eodem libro Leuitici his verbis : videlicet . [Sed sit inter vos , quasi indigena , & diligetis eum , quasi vos metipsum ,] quod & dominus docuit in Euangelio apud Matthæum , dicens [Diliges proximum tuum sicut te ipsum :] Dicebat hinc S. Thomas . Vbi supra : ex his elici , quod dilectio hominis ad seipsum est , sicut exemplar dilectionis , quæ habetur ad alterum : sed exemplar potius est , quam exemplatum : ergo homo ex charitate magis debet se diligere , quam proximum suum : Consequentia patet , quoniam : aliàs homicida esset sui ipsius , & suorum : priuando se re mutuata sibi necessaria ad vitam suam , & suorum .

Secunda conclusio.

Si existens in extrema necessitate naturæ habuerit tantam facultatem , qua propriæ vitæ tantum , & suorum opem ferre posset , ne infimul morerentur : non tenetur sub præcepto , seu sub pœna peccati mortalis , donare , vel mutuare , huiusmodi facultatem (sine qua ipse , & sui morerentur) alteri homini Reipublicæ etiam summopere necessario , existenti in eadem necessitate : quamuis benè de consilio , quando hoc euidenter non appareret : secus si appareret : quoniam tunc quis teneretur mutuare , vt bono publico , & communi consuleret : & hoc modo reconciliari possunt Diuus Tho. & sequaces , cum Riccardo . Nam ipse Sæctus in 2. 2. q. 32. articulo 6. in corp. qd. dixit , quod in tali casu , quis se , & suos periculo mortis laudabiliter exponeret , & per consequens teneretur de consilio , cui Santo astipulantur Petrus à Pal. in 4. sententia. dist. 15. quæst. 3. articulo 2. conclusione 3. Syluester in summa in ver. eleemosyna . §. 1. conclusione 4. Et Riccardus à Media Villa in 4. sententia. dist. 15. articulo 2. quæst. 5. in corp. quæst. dicens esse de præcepto in dicto casu , cui videtur concordare Dominicus à Soto in libro 5. quæstio. 1. articulo 8. colum. 4. in ver. Quare tres ordines statuendos . loquens in materia homicidij , qui & dixit quod , quando inuasus est persona vilis , & Reipublicæ eius vita ad bonum commune nihil referret : & aggressor esset rex , vel alia persona , quæ Reipublicæ esset valde necessaria : in tali casu inuasus præcepto charitatis cogeretur mortem subire se non defendendo , quando non posset se saluare , nisi talem personam interficiendo , & è contrà , mortaliter peccaret inuasus Reipublicæ necessarius , si permetteret se occidi , vt saluaret aggressorem vilem personam : ex cuius verbis elicitur , quod sub pœna peccati mortalis tenetur quis procurare bonum commune spreto suo particulari , & per consequens implicite ipse Sotus fauet sententiæ Riccardi , cui explicite fauit Gabriel Biel in 4. sententia. dist. 16. quæst. 4. articulo 2. conclusione prima , in fine , dicens : quod quando huiusmodi necessitas , & euidentia huiusmodi personæ Reipublicæ Christianæ valde necessariæ , sine cuius præsentia , aut vita : bonum commune Reipublicæ

S. Tho.

Leuit. c. 19. ver. 18.

Matthæi . c. 1. ver. 38. Ver. 39.

Leuit. c. 19. 34. Matthæi . c. 22. ver. 39.

60
Dilectio hominis ad se ipsum est, sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum.

61
Necessarium sibi existenti in extrema necessitate aliquando est sub consilio elargiri eleemosynaliter, vel sub mutuo S. Thomas .

Petrus à Pal. Syluester.

Riccardus.

Dñicus à Soto.

62
Inuasus quando præcepto charitatis tenetur interficere inuadentem, et quando totum oppositum. Gabriel Biel.

Christianę labefactaretur: tunc illud tale necessarium repertum, ac possessum, à patiente eandem necessitatem elargiendum ab ipso erit sub præcepto tali personę Reipublicę necessario: quoniam quilibet tenetur se exponere periculo vitam amittendi pro salute Reipublicę. hæc ille: quod quidem nec Sanctus Thomas negavit dicendo vbi supra, quòd laudabiliter, & de consilio, &c. quod & probatur duplici medio. primò verbis ipsiusmet Sancti Doctoris in 2. 2. q. 3. articulo 6. in corp. quęst. dicentis: prelatum debere corrigere delinquentem (etiam si non speraret emendationem eius) ipsum per pœnas compellendo ad dimittenda peccata: & licet incorrigibilis esset: tamen per hoc prouideretur bono communi, dum seruetur ordo iustitię, ex quibus patet ipsum sanctum voluisse omnino præponendum fore (de præcepto) bonum commune bono particulari: quod & rursus idem docuit in 2. 2. q. 3. articulo 6. in corp. quęst. dicens, bonum commune bono particulari fore præferendum. Secundo medio id probatur autoritate Cardinalis Caietani, in commentarijs, 2. 2. q. 3. articulo 6. dicentis prædicta verba Diui Thomę interpretanda fore secundum subiectam materiam, de qua loquitur ipse sibi: quod, & elicitur ex titulo articuli, & huiusmodi materia eius. Ex titulo quidem: quia in hoc articulo discutitur. An liceat de necessario dare: & non, an sit hoc in præcepto, vel in consilio. Ex materia autem: quia constat, quòd tam magna necessitas Reipublicę, quàm extrema necessitas alicuius occurrens: ex ordine charitatis (qui est in præcepto) tenetur quis præponere bonum commune priuato bono: Ioannes quoq; à Medina in quęst. 3. conclusionem primam, §. Verum non est tractatuli de elemosinis elargiendis: nostrę astipulatur conclusioni, & interpretationi Diui Thomę verborum in d. articulo 6. 2. 2. quęst. 3. dicens Diuum Thomam benè dixisse in vtroque loco: quoniam asserere opus illud esse laudabile, non concludit, illud non esse sub præcepto in aliquo casu, ex cuius verbis elicitur ipsum se subscripsisse præsentem conclusionem nostrę.

Tertia conclusio.

63 Eleemosyna (vel saltem) mutuatio erit in præcepto, ei qui videt aliquem patientem extremam necessitatem naturę: ita quod nisi tunc ei subueniretur in uictu, aut vestitu: sit verisimile illum paulò post moriturum: & is, qui illum sic videt, non est constitutus in simili necessitate, licet non habeat superflua status, seu personę: & sufficienter constat sibi à nullo alio in tali necessitate ipsi subueniendum fore. Hęc conclusio probatur quinque medijs. Primò enim iure naturali: quod sic probatur, videlicet, Omne quod præcipitur à iure naturę est sub præcepto faciendum. At mutuatio (tempore necessitatis extremę) rei necessarię ad vitam ei, qui illa caret: & qua ipse qui eam possidet, non indiget ad tali necessitati obuiandum præcipitur à iure naturę. Ergo mutuatio (tempore necessitatis extremę) rei necessarię ad vitam ei, qui illa caret, & qua ipse, qui possidet eam, non indiget ad tali necessitati obuiandum, est sub præcepto facienda. Maior propositio per se patet. Minor probatur: quoniam, præcipimur à iure naturali bonum illud velle proximis nostris, quod nos ipsi pro nobis vellemus: vnde dicitur fluxisse ab instinctu naturę illud, quod dicitur, [quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.] Nam ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur: quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri (id est, debet velle, vt docet glosa,) in §. 1. dist. 1. in ver. Vultis, & prohibetur alteri inferre, quod quisque sibi nol-

let

let fieri: vnde Christus Dominus noster in Euangelio apud Matthæum. [Omnia (inquit) quęcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc est enim lex, & propheta:] quod habetur in summa dist. 1. Quis (enim) in tali necessitate constitutus nollet adiuuari per mutuum? quãpropter, indè sequitur nostram conclusionem probari iure naturali. Probatur & secundò iure diuino: sic procedendo, videlicet: Vnusquisque, tenetur diligere proximum suum de iure diuino, sub pœna peccati mortalis, dilectione non tantum cordis, vel oris: (quę est velle sibi bonum, vel loqui se cum pacificè;) verum etiam dilectione operis, effectualiter conferendo sibi bonum, & ad hoc tenetur, concurrentibus circumstantijs in ipso diligente, sci licet, quòd habeat id, quo frater suus indiget: & in persona diligenda, quòd indigeat tali bono: Inde sequitur, quòd quicumque proximum suum in tali prædicta necessitate constitutum non adiuuat, ipsum non diligit, & transgreditur præceptum diuinum de diligendo proximum suum sicut seipsum. Antecedentis istius prima pars probatur verbis ipsiusmet domini dicentis in Euangelio. [Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem sicut dilexi vos,] (& paulò post,) [Hęc mando vobis, vt diligatis inuicem,] & alibi. [Diliges proximum tuum sicut te ipsum] Secunda pars probatur autoritate Ioannis Apostoli dicentis. [Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.] Tertia pars ipsius antecedentis probatione non indiget: quia ipsa supponitur in conclusione præsentem. Consequentia probatur verbis Sancti Ioannis Euangelistę dicentis. [Qui habuerit substantiam huius mundi: & viderit fratrem suum necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo: quò charitas Dei manet in eo?] ex cuius verbis elicitur ipsum voluisse huiusmodi hominem carere charitate, & transgredi charitatis præceptum de diligendo proximo, prout docuit Diuus Gregorius Papa in Homilia dicens: scriptum est: [Diliges proximum tuum sicut te ipsum.] Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius, etiam ea, quę sunt sibi necessaria, partitur: Iccircò de diuidendis cum proximo duabus tunicis datum fuit præceptum. Idem prorsus probatur alijs autoritatibus iuris diuini: Dominus enim Iesus dixit. [Qui habet duas tunicas det non habenti: & qui habet escas similiter faciat] ex quibus verbis Beatus Basilius super dictum Sancti Euangelij, textum collegit veritatem nostrę conclusionis dicens ibi. Hic autem docemur, quòd ex omni eo, quod nobis affluit super proprij uictus necessitatem, tenemur propter Deum erogare illi, qui non habet: qui quęcunque possidemus, ab illo habemus. Idem probatur verbis domini dicentis in Euangelio, [Dicet his, qui à sinistris erunt, esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere: & postea subdidit: discedite à me operarij iniquitatis in ignem æternum.] At quoniam nullus addicendus erit pœnis æternis, nisi pro mortali. Indè patet conclusionem nostram hac etiam autoritate probari. Rursus eadem conclusio probatur iure diuino per verba illa, quibus in sacro Euangelio usus fuit Saluator noster dicens. [Qui autem petit à te, da ei: & uolenti mutuari à te, ne auertaris,] & alibi. [Mutuum date, nihil indè sperantes,] & licet doctores nonnulli assueverent huiusmodi domini præceptum non esse semper obligatorium ad semper: cum sit præceptum affirmatiuum: tamen non poterit negari quin in aliquo casu sit præceptum mutuari: Concurrentibus omnibus circumstantijs, quibus completur ac constat mutuari opus esse uirtuosum, seu uirtutis: at hoc utique erit, dum

proximus

Matthæi. c. 7.
ver. 12.Ioannis. c. 15.
ver. 12.
ver. 17.
Matthæi. c. 22.
ver. 39.
1. Ioannis. c. 3.
ver. 17.64
Proximus diligendus est non verbo, & lingua, sed opere et veritate.
1. Ioannis. c. 3.
ver. 17.
S. Gregorius.Luc. c. 3. ver. 11.
S. Basilius.Matthæi. c. 25.
uer. 42.Matthæi. c. 5.
ver. 42.Luc. c. 6. uer.
35.

Sanctus Thomas.

S. Thomas.

Caietanus.

Ioannes à Medina.

63
Eleemosyna et mutuatio quędo erit sub præcepto faciendā.

Glo.

proximus noster extremam patitur necessitatem. & alter potest ei opem ferre sine propriae, & suorum uitae pernicie: prout in conclusione dicitur; ne fiat frustratorium preceptum de mutuando, & eleemosinam elargiendo constitutis in talis necessitatis articulo. Idem rursus probatur de iure diuino, & alio medio sic dicendo. Mutuare minus est, quam dare eleemosinam: at de superfluis praecipimur de iure diuino eleemosynam elargiri, ergo a fortiori mutuare gratis existenti in tali necessitate, (de qua fit sermo in conclusione.) Antecedentis prima pars per se patet: cum eleemosyna sit quaedam donatio inter uiuos, quae irrevocabilis est, & non parit in recipiente obligationem reddendi idem genere, uel equiualens post tempus, sicut in mutuo diximus, & probauimus, obligationem contrahi: ergo patet ueritas nostrae conclusionis. Secunda uero pars antecedentis probatur uerbis domini dicentis, [quod superest, date eleemosynam,] si ergo a domino praecipimur de superfluo dare eleemosynam: quanto magis tacite, & inclusiue praecipimur ipsidem uerbis domini mutuare de superfluo in casu conclusionis, quod minus est, & cum minori damno uniuscuiusque fit. Probatur insuper & tertio nostra conclusio iure positiuo, per argumentum, in c. Pasce, dist. 86. in quo loco canonizata reperitur sententia Diui Ambrosij episcopi dicentis. [Pasce fame esurientem, quisquis enim pascendo hominem seruare poterat, si non pauisti, occidisti,] & per arg. in c. Non satis est, dist. 86. (& est Sancti Ambrosij in lib. de officijs, cap. 30.) in quo dicitur. [Grandis culpa, si te sciente fidelis egeat: si scias eum sine sumptu esse, fame laborare: arumnam perpeti: qui praesertim egere erubescat.] Probatur & quarto, doctorum authoritate loquentium in eleemosynae materia, & arguendo a fortiori tacite in materia mutui, (ut Nauarrus loco infra citando innuit dicens sufficere quo ad precepti huius obseruantiam in tali articulo mutuare, & idem Conradus.) Diuus ergo Thomas in 2. 2. q. 3. articulo 5. & 6. in corp. quaest. in fine, & in responsione ad secundum, & tertium articuli quinti. Caietanus in commentarijs, 2. 2. locis predictis, sed solemnius, & ex professo in cap. 5. & 6. tractatuli quinti, Tomi secundi opusculorum eius. Riccardus, in 4. senten. dist. 15. arti. 2. q. 2. in corp. quaest. & in responsione ad primum. Petrus à Palude in 4. senten. dist. 15. q. 3. articulo 2. conclusione 1. Nicolaus de Orbellis in 4. senten. dist. 15. q. 1. §. 7. Gabriel Biel in 4. senten. dist. 15. q. 1. in responsione ad tertium, & dist. 16. q. 4. conclusione 4. Conradus in tract. 2. q. 19. conclusione 2. 3. & 4. de contractibus licitis, & illicitis, qui probat hoc esse etiam dicendum de necessitate mutuandi, multis argumentis. Idem docet Archiepiscopus Florentinus, in par. 2. tit. 1. c. 7. §. 6. in fine, arguendo a fortiori in materia mutui. Dominus Cardinalis Alexandrinus alias Prepositus Sancti Ambrosij nuncupatus in dicto c. Non satis est, per optimis argumentis probat ferè omnes conclusiones nostras praesentis quoniam. Ioannes de Medina in tract. quinto de eleemosyna. q. 3. sub tit. de necessitate dandi eleemosynam. Syluester in summa in ver. eleemosyna, §. 1. particula. 4. Nauarrus in suo manuali confessorum, c. 24. sub tit. de operibus misericordiae, numero 5. Quinto probatur praesens conclusio multis rationibus iam adductis in euuclatione ac interpretatione Iuris diuini, & positui sententiarum, supra recensitarum in probationem praesentis uerissimae conclusionis.

Et si nostra conclusio probata sit multis medijs. Possit quis (Nihilominus) contra ipsam insurgere, dicendo ipsam falsam, pro eo, quod contineat in se

Luc. c. 11. uer. 41.

c. Pasce, dist. 86.

c. Non satis est, dist. 86.

S. Thomas.

Caietanus.

Riccardus à Media uilla.

Petrus à Palude.

Nicolaus de Orbellis.

Gabriel Biel.

Conradus.

Archiepiscopus Florentinus.

Prepositus seu Cardinalis Alexandrinus.

Ioannes à Medina.

Syluester.

Nauarrus.

Impugnatio conclusionis.

in se quoddam absurdum, quod sequeretur si tamquam ueram ipsam amplecterentur homines: arguendo sic. Si uera esset praesens conclusio, sequeretur hoc absurdum, uidelicet, quod homo esset perplexus, imò contra suam uoluntatem mortaliter peccaret. At consequens est falsum, ergo & Antecedens; & quod consequens sit falsum, per se patet: quoniam nemo peccat nisi uoluntarie, cum subiectum peccati sit uniuscuiusque peccatis propria uoluntas, & quod hoc consequens eliciatur a conclusione praesenti probatur: eo, quod potest contingere, quod homo habens ultra necessarium naturae, uidendo alium in extrema necessitate naturae constitutum, praeparat se ad illi opem ferendam: & dum se praeparat, coram eo comparet alter in eadem extrema necessitate naturae constitutus: Cum ergo ille talis, qui habet ultra talem necessitatem naturae aliquid, quod non sit sufficiens utriusque eorum: animaduertit se non posse ambos adiuuare: & non reperiens causam, quae potius alteri eorum solum debeat subministrare necessarium naturae, quod indigeat: praetermissio reliquo: illicò efficitur perplexus in sua conscientia: intra se dicendo: si huic opem feram, reliquum non subleuabo meis bonis utriusque non sufficientibus, & sic ille non adiutus morietur mea culpa: & si alteri subueniam, alterum fame perire permittam: & sic licet alterum eorum pauero, nihilominus mortaliter peccabo, non subueniendo reliquo, cum sim obligatus secundum praesentem conclusionem opem ferre mea substantia constitutis in huiusmodi necessitate: & tamen non adest aliqua causa; quae potius debeat istum, aut illum ex his duobus, adiuuare eleemosyna, uel mutuo mediante: Ad hoc, quam facillima erit responsio, dicendo impugnationem non elici ex nostra conclusione, (ut patet rectè ponderanti omnes illius partes.) Cum ex conclusione solum eliciatur, quod qui habet superfluum naturae, illud teneatur erogare in subuentionem eorum, qui patiuntur necessitatem naturae, id est, in quantum ipsius facultas superflua se extendit, & non plus: quae propter cuiusque illorum illud superfluum naturae non superfluens nisi alteri (tantum) eorum distribuerit, satisfacet praepcepto de mutuando illud tali patienti necessitatem naturae, & sic patet in huiusmodi homine habente superfluum aliquod naturae esse uoluntariam, & absque iudicio, non autem necessariò incursum perplexitatem, nec ex natura praepcepti.

Quarta conclusio.

Unusquisque tenetur sub poena peccati mortalis eleemosynam dare, uel mutuare de bonis, quae ei superflua sunt ad necessitatem naturae, & personae propriae, & suorum: ei, qui est constitutus in quasi extrema necessitate, & hoc ipse perierit, & alij non possunt, uel nolunt taliter constituto in necessitate opem ferre, & hoc ipsi habent ultra necessitatem naturae, & personae sit, notum: & appello quasi extremam necessitatem, notabilem aliquam, & arctam necessitatem, & si extremam non sit, sed tanta: ut nisi illi subueniatur, sit uerisimile, quod notabiliter uita illius abbreviabitur, aut aliquam egritudinem notabilem incidet. Haec conclusio licet implicite fuit probata iure naturali, diuino, & humano adducto in probationem praecedentis conclusionis. Nec non, & sententijs doctorum de hac explicitè uerbum facientibus. Nihilominus sciendum, quod Diuus Thomas in 4. sententiarum dist. 15, q. 2, articulo 1, quodli. 4. in resp. ad quartum, dixit, quod tempus (ad quod obligat praepceptum de eleemosynis faciendis) accipitur ex parte accipientis, & ex parte dantis: ex parte autem accipientis, quando apparent signa probabilia extremae necessitatis futurae: nisi ei subueniatur:

Antecedens.

Consequens.

Responsio ad impugnationem conclusionis.

65
An habens sua superflua naturae, & personae pro se, & suis illud erogare existit in quasi extrema necessitate teneatur.

66
Necessitas quasi extrema quae dicatur.
S. Thomas.

67
Praepceptum de eleemosynis elargiendis constituitur.

deratur, ex parte dantis, et accipientis, et quando est obligatorium.

Caetanus.

Pet. à Palude.

Riccardus à Media villa.

Ioannes à Medina.

Alexander de Ales.

Nicolaus de Lyra.

1. Ioanis c. 13.

Conradus.

Archiepiscopus Florentinus.

Dyon. Chart. Nauarrus.

Gabriel Biel.

Rat. o qua probatur conclusio.

Impugnatio conclusionis. S. Thomas.

niatur: ut cum aliquis videt alios impotentes, vel pigros ad subueniendum: & pauperem indigentem cibo, & potu, & alijs vitæ necessarijs, nec sibi satisfacere posse: non enim expectanda est vltima necessitas, quia tunc fortè non posset iuari natura iam famæ, vel siti consumpta. Ex parte autem dantis; quando habet homo multa, quibus non indiget, neque ad sustentationem vitæ suæ, & suorum: neque ad decentem status sui conseruationem: & si pauperes extremæ necessitatis non compareant, hæc ille Sanctus. Vbi supra, Caetanus in Tomo secundo opusculorum, tract. quinto, ferè per totum, & specialiter, in c. 5. & 6. nostræ conclusioni se subscripsit, vnà cum infra scriptis, licet se nō coarctet, quoad eum solum, qui est in necessitate extrema, vel quasi extrema, sed erga omnes patiens etiam necessitatem status, seu personæ. Petrus à Pal. in 4. sententia. dist. 15. q. 3. articulo 2. conclusione prima, se quoq; subscripsit nostræ conclusioni addens, quod hoc idem tenendū sit de eo, qui non patitur eandem necessitatem, quod & opere docuit Diuus Dominicus vendens libros, & suppellectilia, quæ sibi opus erant, vt opem ferret pauperibus palentis famefcentibus. & ratio, quare sit in præcepto, in tali casu, est: quia charitas plus diligit vitam proximi, quam omnia bona temporalia, & decentiam hæc ille, cuius dictis similis est sententia Riccardi de Media villa, in 4. sententiarum, dist. 15. articulo 2. q. 2. in corp. quæst. & in resp. ad primum, & tertium, dicentis talem obligari sub poena peccati mortalis.

Ioannes autem de Medina consentit præsentī conclusioni, iuxta terminos in ipsa contentos. In Codice de eleemosyna tracta. 5. q. 3. S. Quod autem in controuersia, in ver. Quod autem mihi in hac contentione. Alexander de Ales, in 3. par. q. 65. Vbi apertè videtur dicere, qd diues abundans diuitijs mortaliter peccet, primò si non erogat eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate, secundo; ei, qui est in arcta, & notabili necessitate: cum ipso concordat Nicolaus de Lyra, super illud Ioannis in canonica sua epistola: Vbi, [qui habet substantiam huius mundi, & viderit proximū suum necesse habere;] &c. Conradus, & Archiepiscopus Florentinus in locis citatis in præcedenti conclusione. Dyonisius Carthusianus super dictam epistolam Ioannis. Nauarrus in suo manuali confessorum, capitulo 24. tit. de operibus misericordiae, nu. 9. Gabriel Biel in 4. sententia. dist. 16. q. 4. conclusione 4.

Probat denique, et quintò hac ratione præsens conclusio. Mutuatio cōtinetur in præcepto affirmatiuo, quia dilectio proximi non solum secundum affectum, verum etiã secundum effectum est in præcepto, (vt latius fuit probatum in superiori conclusione,) et tunc erit in præcepto: quando erit necessaria virtute charitatis obligantis, ita qd sine tali mutuatiōe charitas manere non potest, quia est actus eius. At tunc mutuatiō erit de necessitate charitatis, quando recta ratio ad hoc necessitat: Necessitantia autem ad actum mutuatiōis sunt duo, videlicet, aliquid ex parte dantis, et aliquid ex parte eius, cui mutuatio erit faciendā: ergo sequitur bonam esse nostram conclusionem: tum ex parte dantis, habentis superflua; tum etiã ex parte recipientis, necessitatem quasi extremam patientis. Ex adductis ergo patet veritas nostræ conclusionis.

Attamen contra nostram conclusionem iam probatam multis medijs posset quis insurgere, afferendò sententiam Diui Thomæ in 2. 2. q. 32. artic. 5. in corp. quæst. in fi. Vbi concludendo à se dicta infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet: Sic ergo dare eleemosynam de superfluo est in præcepto, et dare eleemo-

eleemosynam ei, qui in extrema necessitate, alias autem eleemosynas dare est in consilio, hæc ille Sanctus, ex cuius verbis videtur ipsum voluisse, qd in casu præsentis conclusionis non sit in præcepto eleemosynam dare, vel mutuare. Ad quod quàm facillima erit responsio: & primò dico, quod si verba ipsius Sancti, vt sonant in litera, essent intelligenda: sequeretur hoc absurdum, qd ipse Sanctus Doctor esset sibi met contrarius, (quod nequaquam verum est) cum in 4. sententiarum contrarium senserit, vt supra retuli, & quàm loculentissimè docuit Gaetanus vbi supra in c. 2. Secundò responderetur Sanctū Thomam in quarto voluisse explicitè vtrumque casum recensere, casum (scilicet) extremæ necessitatis, & casum quasi extremæ, in 2. 2. vbi supra, varisq; insimul comprehendens: Cum sint quasi vnus: dixit enim teneri aliquem, si occurrat extrema necessitas proximi: cum quasi extrema necessitas exemplificata per ipsum in quarto sententiarum, dici possit etiam extrema necessitas, respectu eius, qui habet superflua vtriusque, s. nature, & personæ: cum ex præcepto charitatis teneamur amare magis corpus proximi nostri, (quod incurreret grauem morbum, vt supponitur in conclusione,) quàm bona nostra temporalia, vt patet ad sensum: & tamen ipse Sanctus probauit in 2. 2. q. 44. ar. 8. quod ordo charitatis sit in præcepto. Ex quibus omnibus in medium allatis patuit conclusionis nostræ veritas, & nullam esse contrarietatem in dictis Diui Thomæ eruditissimi doctoris.

Quinta conclusio.

Eleemosynam elargiri, vel mutuare non erit in præcepto ei, qui habet superflua naturæ, & personæ: si petens mutuuum non est in extrema necessitate, vel quasi: licet iccirco, qui non mutuaret, vt suam propriam dignitatem ampliaret, congerendo nummos, ac facultates, vt emere postmodum posset dominia, ciuitates, & huiusmodi, & sic nobilitare suam familiam, si laicus hic esset: (secus si clericus, aut hoc faceret ductus tantum cupiditate augendi pecunias: in ipsum augmentum ponens vltimum finem, non curando de pauperibus, vt communiter faciunt auari: quia tunc hic talis esset in mortali.) Hęc conclusio probatur iisdem medijs, quibus fuit probata supradicta nostra tertia conclusio, arguendo à contrario sensu, & specialiter autoritate Ioannis de Medina, & Nauarri locis citatis in præcedenti conclusione. Probat, & secundò rationibus adducendis in enucleatione clausularū ipsius conclusionis. Quapropter animaduertendum, quod dixi primò [Eleemosynam elargiri, vel mutuare] quoniam, qui tenetur ad eleemosynam, à fortiori tenetur ad mutuandum: vt docuit Archiepiscopus Florentinus, & Conradus locis citatis in tertia conclusione, & ratio est, secundum Conradum, vbi supra in conclusione quarta, quia valet consequentia à minori affirmatiuè, cum mutuuum sit quid minus, quàm (vt patet ad sensum) eleemosyna: eo, quod semper in mutuante remaneat ius exigendi à mutuatario equiualens rei mutuatae, quod non est in eleemosyna elargita, licet (vt docet Nauarrus, vbi supra,) quis satisfaciat præcepto de eleemosyna elargienda per mutuuum: eo, quod per dictum præceptum procuretur, vt proximus in necessitate constitutus adiuetur, ne præssus egestate pereat, quod vtiq; equè procuratur per mutuuum. [Dixi etiam in conclusione licet non mutuaret, vt ampliaret propriam substantiam, nobilitatemque suam, & suorum,] quoniam: si vera non esset hæc clausula in conclusione inserta, infra: absurda sequerentur. Primum quorum est, quod quisque teneretur magis proximi sui honori, ac

dignitati

Responsio ad impugnationem conclusionis.

Caetanus.

68

An non mutans, vt augeat propriam facultatem, vel dignitatē, peccet.

Ioanes de Medina. Nauarrus.

69

An qui tenetur eleemosynam elargiri, à fortiori, tenetur mutuare, & mutuando liberetur à præcepto, & necessitate eleemosynam elargiendi.

Primū absurdum, quod daretur, si conclusio vera non esset.

70
Mutuare an
teneatur quis
si ex mutuo
impediretur
augere ppriā
facultatem, et
dignitatem.
Matthæi. c. 19.
ver. 21.

1. ad Timot. c.
6. ver. 8.

Secundum ab-
surdum.

Luc. c. 11. ver.
41.
Luc. c. 12. uer.
33.
Concil. Tridē.
Tertium absur-
dum.

Ezech. 16. ver.
49.

Prouer. c. 28.
ver. 19.
Prouer. c. 12.
ver. 11.

Quartū ab-
surdum.

dignitati opem ferre, quàm propriè. At consequens est falsum, (vt fait probatum in probatione primè conclusionis,) & probabitur adhuc: ergo, & antecedens, & quòd sit falsum probatur hoc medio. Cùm nemo teneatur sibi ipsi, & suis procurare (sub præcepto) plus victus, & vestitus, quàm sit ipsis necessarium: eo, quòd vniciuique liberum sit omnia sua bona abdicare, & in arcta paupertate viuere: quòd non modò licitum est, imò & laudabile summopere, iuxta illud domini. [Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus,] & iuxta Apostoli consilium, [habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.] Indè sequitur neminem teneri sub præcepto de suo superfluo mutuare nullam necessitatem extremam patienti, (vt in nostra cōclusionione dicebamus) nec mutuare ad hoc non solùm, vt proximis nostris melius sit, & vt abundantius, ac lautius viuant; ad quòd procurandum præcepto charitatis nemo tenetur. Secundum absurdum, quòd sequeretur si nostra conclusio non esset vera; est. Quòd tuta conscientia diuites habentes superflua naturæ, & personæ non possent expendere illa in fabricas monasteriorum, ecclesiarum, hospitalium, capellarum, Vel ex ipsis dotem assignare, seu redditus annuos aliquibus, vt in cœnobijs degentes, & ecclesijs deseruientes, & huiusmodi possint ex illis viuere. At consequens est falsissimum, ergo & antecedens: et quòd consequens sit falsissimum fidelibus non opus est probationes afferre: Cùm contrariū sit hæreticum, illud, scilicet, pertinaciter asseuerare: eò, quòd indè negaretur esse opus virtutis, & meritoriū elemosynas elargiri, contra, id, quòd docuit dominus ipse quādo dixit. [Veruntamen quòd superest, date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis,] et rursus. [Vendite quæ possidetis, et date elemosynam.] quòd animaduertens sacrum Concilium Tridentinum in sessio. 25. c. 1. loquendo de purgatorio; summopere commendat elemosynarum elargitionem. Tertium absurdum est, quoniam si dicta clausula nostræ conclusioni inserta esset falsa, sequeretur: quòd oporteret nos fateri, quòd omnia bona superflua diuitum essent pauperum, et non ipsa actu possidentium: quāpropter non posse eos emere alias possessiones ex fructibus illorum. At hoc consequens rationi minimè est consentaneum, ergo, & antecedens: & quòd consequens sit omnino à ratione remotissimum, per se patet: quoniam nullo iure hoc cauetur: eò magis quæ ex hoc sequeretur, quæ qui ignauia, ac desidia studerent (vt in pluribus sunt mendicantes hostiatim) essent melioris conditionis, quàm impigri, & laboribus oppressi: et sic in dies succresceretur talium numerus, cùm inertie omnes ferè vacare vellent in graue damnum Reipublicæ: eò, quæ malorum ferè omnium origo sit otium dicente propheta. [Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abūdātia, et otium ipsius, et filiarum eius.] Vnde Sapiens dixit. [Qui operatur terram suam, satiabitur pane: qui autem sectatur otium, replebitur egestate:] et rursus. [Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium stultissimus est.] Vnde hi tales gulæ illecebris marcescere, ac operam nauare præli gerent, potius quàm proprio labore manuum victum quærere pro comperthabentes se post pauperiem incursum possessuros fore bona diuitum superflua, quæ illi acquisierant maximis periculis, atque laboribus: Quòd quàm sit absurdissimum, nemo sanæ mentis non animaduertit. Quartum absurdum est, quòd oporteret omnino concedere (si nostra conclusio non esset vera,) quòd vnusquisque homo dum peruenisset ad talem fortunam, vt haberet vnde

vnde naturam, & personam propriam, & suorum posset competenter sustentare, mortaliter peccaret negotia vterius exercendo gratia lucri captandi, quia non minus peccatum est superfluas diuitias acquirere, quàm acquisitas retinere, & sicut is, qui superflua retinet sic, & is, qui aliena iniuste retineret (si nostra conclusio non esset vera) & indè sequeretur insuper, quòd talis (propria non elargiēdo) peccato furti se macularet, cùm habeatur in c. Sæpe contingit; extra de restitutione spoliat. Innocentium Tertium in concilio generali dixisse. [Non multū interit (quoad periculum animæ) iniuste retinere, ac inuadere alienū,] & sic propria non elargiri esset peccatū ex suo genere mortale, prohibitū præcepto diuino: [Non facies furtum.] At quoniam hoc quàm sit inconueniens per se patet, iccirco contra ipsum nihil mihi videtur in medium producere: sed tantū annuere, quæ ex hoc non conuincitur nostra conclusio falsa, inuadere ex ipso magis, atque magis eius veritas elucescit. Quintum & vltimum absurdum est, quoniam si nostra conclusio non esset vera, indè sequeretur, quòd habens necessaria naturæ, & personæ pro se, & sua familia, recipiendo sibi gratis donata, vel ex testamēto relicta ab aliquo, illaq; retinendo peccaret mortaliter, vt potè recipiendo, ac retinendo ea, quorum domini sunt pauperes, quòd quàm sit à ratione alienum, quàm facillimè potest aduerti.

Ex his ergo adductis absurdis comprobatur quoquè veritas presentis nostræ conclusionis, & impugnationem ipsius fuisse voluntariam, nulli vero fundamento innixam, & à ratione prorsus remotissimam.

Sexta & vltima conclusio.

Quicumque (iuxta adducta in præcedentibus conclusionibus) tenebitur mutuare pecuniam, vel rem aliam cadentem sub mutuo, proximo suo, illud tale tenebitur gratis mutuo dare, nec indè aliquod lucrum expetere, aut sperare, cùm hoc idem ad vsuræ pactum spectet. Vnde quicquid indè ex tali mutuo tali intentione factò acquisitum fuerit, restitutioni erit obnoxium. Hæc conclusio (licet in subsequētib; clariùs erit probanda cùm sermo erit habendus de hac quæstione, an, scilicet, vsura sit prohibita de iure naturali; diuino, canonico, & ciuili: tamen in præsentiarum sufficiet illam breuiter probare testimonio Summorum Pontificum, recitato in nonnullis canonibus. Primò autoritate Alexandri Tertij, (& habetur in c. Super eo, extra de vsuris:) dicentis, quæ [cùm vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur; super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cùm scriptura sacra prohibeat pro alterius uita mentiri: multò magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda uita captiui vsurarum crimine inuoluatur.] Idem & apertius statuit Urbanus Papa Tertius, (& habetur in c. Consuluit, extra de vsuris,) infrascriptis uerbis, uidelicet. [Consuluit nos tua deuotio, an in iudicio animarum, quasi usurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam dedit, ut scilicet (omni conuentione cessante) plus, tamen, sorte recipiat. Et utrum eodem reatu criminis inuoluatur, qui &c. Verum quia quid in his casibus tenendum sit ex Euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur. [Date mutuum nihil indè sperantes:] huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, (cùm omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere: & ad ea, quæ taliter sunt accepta restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi] hæc ibi, & quæ sit usuræ peccatum, spe

C lucri,

c. Sæpe con-
tingit, de rest. spo-
lia.

Deut. c. 5. uer.
19.

Quintū absur-
dum.

71
Mutuare obli-
gatus aliqua
de causa, tene-
bitur gratis
mutuare aliàs
peccabit pec-
cato vsuræ, &
ad taliter per
vsurā acq̄si-
ta restituenda
tenebitur.
c. Super eo. ex-
tra de usur.

c. Consuluit,
extra de usur.

Luc. c. 6.

lucris, ut lucrum est, mutuare & non gratis, iam fuit probatum per adducta in Notabili septimo, & octauo.

Responsio ad argumentum principale alatum pro parte affirmatiua.

Ad argumentum productum pro parte affirmatiua in principio presentis primæ quæstionis respondendo dico, quod quàm facillima erit responsio. Negando maiorem sic generaliter sumptam: quoniam cum appellatione præceptorum diuinorum ueniant præcepta affirmatiua, & negatiua, inter quæ maxima est differentia, (ut in notabili primo latius fuit dictum) iccirco maior ipsa propositio uera solum erit in præceptis negatiuis, non autem affirmatiuis, quorum naturæ est præceptum de mutuando: quapropter argumentum concludet in materia conclusionum illarum, in quibus diximus aliquos obligari ad mutuandum concurrentibus quibusdam conditionibus ibi recensitis, cum proprium præcepti affirmatiui sit obligare semper, sed non ad semper, id est, semper concurrentibus circumstantijs, quibus mutuatio erit actus virtutis: dixi non ad semper: eò, quod non obligabit tale præceptum, quando mutuatio, ipsa, aliqua de causa, non esset actus virtutis, sed vitij: ut puta, si quis mutua- ret vili personæ id, quod necessarium est sibi, & suis, quoad necessitatem natu- ræ: rationibus iam adductis in probationibus conclusionum prædictarum.

QVAESTIO SECVNDA,

Vtrum mutuare spe, vel exactione lucris ultra sortem sit rationi consentaneum, An potius prohibere mutuuum vsurarium aliquo iure rationabilius sit, & Reipublicæ Christianæ vtilius.

S Y M M A R I V M.

- 1 Usura propriè dicta rationabiliter est prohibita, & afferuntur octo rationes irrefragabiles.
- 2 Usura est prohibita tanquam fomes paupertatis.
- 3 Usura est prohibita tanquam fomes idolatriæ.
- 4 Usurarios punire spectat ad Papam, secundum Panormitanum.
- 5 Auari comparantur insanis, & quare.
- 6 Necessitatis tempore omnia sunt communia, id est, communicanda.

M in præcedenti quæstione sermo fuit habitus de tem- pore quo mutuuum fit in præcepto, & quod mutuare spe lucris sit prohibitum, fuerit aliquantulum probatum: (licet dixerim latius fore probandum in subsequenti quæ- stionibus.) Iccirco operæpretium duxi subnectere primò quæstionem præsentem: pro cuius solutione pro parte af- firmatiua infra scriptum afferam argumentum.

Omne illud, quod contrariatur charitati non est rationi consentaneum.

At prohibere aliquo iure mutuuum vsurarium, seu mutuare spe, vel exactione lucris ultra sortem, contrariatur charitati.

Ergo, Prohibere aliquo iure mutuuum vsurarium, seu mutuuum spe, vel exactione lucris ultra sortem, non est rationi consentaneum.

Maior propositio verissima est, cum præceptum charitatis, & charitas ipsa fundetur super ratione.

Minor probatur, eò, quod per se patet: quoniam ex tali prohibitione, quàm

quàm plurimi retrahantur à mutuis faciendis, quibus summoperè paupe- res subleuantur, eò magis, quod multi viri industrij mallent vsuras solue- re (si possent reperire mutuantes sub vsuris,) quàm nullum mutuuum sine vsuris reperire, cum sæpe tali pecunia foenebri quàm facillimè locuple- tarentur. Vnde quicquid ipsi soluunt ratione mutui, ferè pro nihilo du- cunt, illud comparantes lucris, quæ ex dicta pecunia captarent, & sic pri- uantur illis, & merito eleemofynarum, quas facere largiffimas inde possent.

SED CONTRA: uendere id, quod non est, ac si esset, vel eam- dem rem bis, non est rationi consentaneum: At vsuram exigere, vel mu- tuare sub vsuris est vendere id, quod non est, ac si esset, & eandem rem bis: ergo vsuram exigere, uel mutuare sub vsuris non est rationi consentaneum. Maior per se patet. Minor probatur autoritate Diui Thomæ. 2. 2. q. 78. artic. 1. in corp. quæst. cuius uerba retuli in Notabili octauo adducto in præcedenti quæstione.

Respondeo præsentis quæstioni vnica conclusione probata octo rationi- bus irrefragabilibus.

Vnica conclusio sit hæc.

Vsuram propriè dictam, seu mutuare sub vsuris prohibitum fuisse, fuit rationi valde consentaneum. Hæc conclusio licet iure naturali, diuino, ca- nonico, & ciuili paulò post sit probanda, tamen hic probabitur nonnullis rationibus, ex quibus huiusmodi prohibitio duxit originem: & erunt infra- scriptæ, videlicet.

Prima ratio, qua nostra probatur conclusio est, (quam affert Innocen- tius in Rubrica de vsuris, de qua etiam meminit Baldus in Rubrica, C. de vsuris,) ut fames euitaretur, (quæ est etiam de mente Aristot.) eo, quod homines suapte natura ad opes congregandas proni intenderent huic lu- cro foenebri tamquam maiori, ac securiori, quàm alteri pio quæstui, cœteris- que negotijs, & sic mortales bonis artibus imbuendi occuparentur hoc pessimo vitio auaritiæ, & inde humana commertia, exercitia pecudum, & aliorum animalium, nec non & agricultura, qua (teste Cicerone, libro pri- mo officiorum,) nihil est melius, nihil uberius, nihil hominæ libero di- gnius, quæquè in maxima veneratione, & laude fuit habita, (ut docet Aristot.) pro nihilo ducerentur, & in graue detrimentum totius Reipubli- cæ derelinquerentur, ut paulò post exemplo apparebit, quia concessio vsu- rario lucro, ac exercitio, inde sequeretur necessariò, quod ex agriculturæ contemptu caritas annonæ, ex incultis agris homines inuaderet, omniumq; rerum penuria, & fames, qua nihil est humano generi miserius, nihilque ca- lamitosius.

Secunda ratio est, (quæ adducitur ab Innocentio, vbi suprâ, & ab Ab- bate Panormitano, in cap. quanto, in primo Notabili, extra de vsuris,) sci- licet, ut paupertas in hominibus euitaretur, cum ex vsurario mutuo, & vsuræ exactione plurimi trucidentur, ut in cap. Quid dicam, 14. quæstio. 4. Et ob id in maximam ægestatem reducuntur, quæ in hoc seculo humana calamitas, & miseria reputatur, ut dicebat Baldus in l. fin. post principium. C. qui bonis cedere possunt. Nam videmus pauperes vocari communi- ter, ac passim miseros, quinimò paupertas plurimum obest, & quidem inter ingentia mala connumeratur, ut elicitur ex Exdræ verbis in per-

Maior propositio.
Minor propositio.
Conclusio.
S. Thomas.

I
Mutuare sub vsuris prohiberi, fuit rationi consentaneum, & afferuntur octo rationes irrefragabiles.
Prima ratio quæ sit prohibita usura, ne sci licet, homines retraherentur à negotijs.
Innoc. Papa.
Arist. Polit. c. 6. & sequenti lib. 1.

Arist. lib. 1. econom. c. 1.

Secunda ratio è Inn. & Panor.

c. Quid dicam, 14. q. 4.

Baldus.

Exdræ lib. 4. c. 15. ver. 5.

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

Exdra lib. 4. c.
15. ver. 49.

2
Usura prohibetur tanquam fomes pauper tatis.

Pouer. 30. 8.
Tertia ratio.
Innocentius.
c. Sicut hi. dist.
47.
Matt. c. 5. ver.
21.

3
Usura est prohibita tanquam fomes idolatriæ.

Quarta ratio prohibitionis vsuræ, ne inde pietas extinguatur.
I. Nō tantum, ff. de appellat. Gloia.
c. Charitas, el. 1. de pœnit. dist. 2.

Quinta ratio prohibitionis vsuræ est, quia est contra naturam.
Panor.
l. 1. ff. de contrahen. emp.
Ioā. Monald.

4
Usurarios punire spectat ad Papam, & quare.

Sexta ratio, quare vsura sit prohibita, est quia res mutuatis ipsam mutuam fit mutuatarii.
c. Si foeneraueris, 14. q. 3.

Septima ratio quia facit rem vendi supra eius valorem.
Octava ratio, quia vsura facit rem naturalem fieri supernaturalem.
Ratio quarta no

sona domini dicentis: [Ecce ego induco dicit Dominus super orbem terrarum mala, gladium, famem, mortem, & interitum,] & alibi [immittam tibi mala, pauperatatem, gladium, & pestes,] & Sapiens orabat dominum dicens, [Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantum victui meo necessaria,] & quod hæc vsuraria mutuatio hoc operetur, patet per ea, quæ attulimus in præcedenti questione, notabili sexto.

Tertia ratio prohibitionis vsurarum (secundum Innocentium in Rubrica de Vsuris) est, quia si permitteretur vsura, daretur idolatria, resularetque quod plus coleretur pecunia, quam Deus, & eius mandata: nam vt dixit tex. in c. Sicut hi. dist. 47. iuxta verbum domini: [Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum,] & gratius auarus intuetur aurum, quam solem: damnatur ergo vsura idolatriæ vitandæ gratia.

Quarta ratio est; quoniam concessa vsura necessariò subsequitur extinctio omnis pietatis, charitatis, & dilectionis fraternæ. Enimuerò humanitatis ratio suadet, quod homo debeat alteri benefacere, & illi subuenire in necessitatibus constituto, l. Non tantum, & ibi glo. ff. de appellationibus, Vnde si nollet quis subuenire sine vsura, & lucro, omnis charitas, quoad ipsos, mortua reperiretur, & extincta. Neque obseruaretur præceptum Dei iubentis diligendum fore proximum sicut seipsum, de quo in c. Charitas, el. j. uer. Item, de pœnit. distin. 2.

Quinta uerò ratio est, (quam adducit Panormitanus in fine Rubricæ de usuris dicens,) quia usura est uitium quoddam contra naturam rerum, quando pecunia germinat pecuniam, quæ tamen naturaliter non est apta germinare, cum sit tantum in mensura rerum, ff. de contrahend. empt. l. 1. & uenditur usus rerum, ubi non est. Et per hanc rationem dixit Ioannes Monaldus in c. 1. eodem tit. lib. 6. quod ecclesia in hoc casu uendicat sibi iurisdictionem in laicos, quia usurarij committunt principaliter in Deum, abutendo rerum usu naturali; ideo ad eius uicarium spectat eius punitio, eò magis, quod usura est pactum prohibitum à ueteri, & nouo testamento, & lege canonica, & ideo eius punitio spectat ad cõditorem canonum, & ad uicarium Christi: hæc Panormitanus, ubi supra docuit.

Ratio sexta est, quia res mutuantis per mutuum efficitur mutuatarij, & sic usus debet esse mutuatarij, & non mutuantis, & tamen contrarium contingit in contractu usuræ, ut in c. Si foeneraueris, 14. q. 3.

Ratio septima est, quia Usura facit quod ea, quæ omnino habent eundem valorem, unum eorum excreseat per alterum, quod est contra naturam ipsarum rerum.

Ratio octaua est, quia vsura facit rem naturalem, supernaturalem suæ naturæ, & rem artificialem suæ arti, quod est rationi non congruum, cū fiat contra naturam ab ipso homine, qui non est supra naturam.

At quoniam quatuor primæ rationes (ex assignatis) verissimas esse pater, ideo ipsas omittis me transferam ad probandas alias quatuor ultimas, & incipiendo à quinta ratione, dico illam probari hoc modo, videlicet. Cum vsura faciat germinare contra naturam rem de sui natura ingeminabilem, ergo ipsa est contra naturam, ac per consequens rationabiliter prohibita: Patet antecedens, quia cum res numerabiles, ponderabiles, & mensurabiles, id est, res constantes in numero, pondere, & mensura, habeant certum, & determinatum valorem à natura institutum, ergo ultra ipsum naturaliter germi-

nare non possunt, cuius contrarium facit vsurarius, ergo contra naturam, vt docet quoque textus in c. Sicut hi. dist. 47. vbi inter alia, hæc notatu dignissima verba habentur, videlicet. [Sicut hi, qui per insaniam, mente trāslati sunt non iam res ipsas, sed fantasias passionis suæ uident, ita etiam mens auari semel uinculis cupiditatis astricta, semper aurum, semper argentum uidet, semper redditus computat: gratius intuetur aurum, quam solem: ipsa eius oratio, & supplicatio ad Deum, aurum querit, & post pauca: Interdum etiam vsuræ arte nequissima etiam ex ipso auro, aurum nascitur.] hæc in dicto canone, qui est Diui Ambrosij episcopi: Veritas uerò rationis hæc ex eò patet, quoniam vsurarius lucrum recipit ex re non sua, eò potissimum, quod transire debeat in dominium ipsius illud soluentis, quia mutuum dicitur: eo, quod id, quod mutuatur de meo fiat tuum, (vt in l. Mutuum, §. Appellata, ff. de Rebus creditis, si certum pet.) Cum pecunia mutuata transeat cum suo periculo in mutuatarium: & ideo iniustum esse patet, quod mutuatarius in aliquo alio grauetur: sed grauaretur utique si ultra sortem opus esset ei aliquid soluere, ergo &c. Ratio septima sic uidetur probari, videlicet. Cum enim rerum mutuabilium usus non possit euelli à rebus ipsis, quæ vsu ipso consumuntur, inde sequitur, quod iniustum est pro eadem unica re bis uelle sibi solui pretium, quod quidem vsurarius ipse exquirat; uolens sibi solui pretium rei mutuatæ, & aliquid sibi tribui loco pretij ratione usus ipsius rei: cum nullatenus quis uti possit re mutuabili, (vt mutuabilis est, & cadens sub mutuo) nisi simul, & semel ipsam consumat, (vt latius diximus in Notabili octauo præcedentis questionis.) Octaua ratio allata probatur sic. Cum mutuabiles res, seu cadentes sub mutuo (vt diximus) consistant ex pondere, numero, & mensura, habentes determinatum valorem à natura, vel ab arte, vnde earum valor determinatè pensatur ex numero (quantum ad ea, quæ constant in numero) ex pondere (quantum ad ponderabilia) ex mensura (quantum ad mensurabilia); Nec (quamdiu existunt in eodem pondere, vel mensura, vel numero) augetur, vel minuuntur in suo valore: Et si aliquando augeri, vel minui videantur, hoc non contingit propter augmentum, vel diminutionem intrinsecam valoris sui, sed illarum, in quas commutantur, scilicet, respectu temporis, personarum, & penuriæ, aut abundantie, seu copie ipsarum: In alijs autem rebus artificialibus, aut naturalibus non contingit idem: quia earum valor non pensatur ab aliquo intrinseco necessario, sed ex causis intrinsecis contingentibus ex loco, ex tempore, ex conditionibus personarum, alijsque pluribus, & varijs circumstantijs. Agit ergo vsurarius exigens ultra rem mutuatam (numero, pondere, vel mensura constantem) contra naturam, hoc est contra naturalem vigorem, seu instinctum à natura, vel ab arte determinatum: dicit enim Ioann. And. in mercur. super regulam, Peccatum: quod & de plano concedit, quod facilius est harum rerum æstimatio, maxime tempore quo contrahitur, sed non capit quomodo sit verum dicere, quod à natura omnia prædicta constantia in numero, pondere, & mensura habeant certum, & determinatum valorem, non alterandum in plus, vel minus.

Ad argumentum allatum in principio præsentis questionis modò, quam facillima erit responsio: dicendo minorem falsissimam, & ad probationem dicitur, quod non sunt facienda mala, vt veniant bona, iuxta doctrinam Apostoli dicentis: [Et sicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala, vt veniant bona, quorum damnatio iusta est,] quapropter dicitur, quod de intrinseca sua

stæ conclusio nis probatur. c. Sicut hi. dist. 47.

5
Auari comparatur insani, & quæ e. Rō sexta probatur.

l. Mutuum, ff. de Rebus cre. si cer. pet.

Ratio septima probatur.

Ratio octaua probatur.

Io. And.

Rom. c. 3. ver. 8.

natura, ipsa usura fit mala, & ideo prohibita, ut per superius adducta, & inferiorius adducenda patet, & patebit: dicendum ergo erit usuram ipsam rationabiliter fuisse prohibitam, cum sit ipsa contra charitatem proximi, à quo ipsa exigitur, nec bonum aut rationabile erit alios denudare proprijs uestibus, & bonis, ut alij induantur: nisi hi essent in extrema necessitate constituti, & ipsi tales non possent per se illis opem ferre: & sine suo periculo possent furtiuè surripiendo aliqua à diuite, illa ministrare constituto in extrema necessitate, quia in tali articulo (cum, ut docet gl. in c. Ius naturale est, in uer. communis, dist. 1. omnia sint communia pro tunc, idest, tempore necessitatis communicanda) tuta conscientia illa posset surripere, & tradere in tali necessitate constituto. Quæ tamè regula de omnibus communicandis tempore necessitatis sunt intelligenda sano modo iuxta conclusiones præcedentis quæstionis.

QVAESTIO TERTIA,

Utrum mutuare sub usuris sit prohibitum de iure naturali:
seu sit contra ius naturale.

S U M M A R I V M.

- 1 MUTUARE sub usuris non esse illicitum ex parte obiecti videtur prima fronte.
- 2 Mutuare sub usuris non esse illicitum ex parte circumstantiæ videtur prima fronte.
- 3 Circumstantia sex sunt, quæ efficere possunt mutationem illicitam.
- 4 Voluntas est subiectum peccati.
- 5 Natura decem modis sumitur à Theologis.
- 6 Deus quando dicatur facere contra naturam, & quando supra naturam.
- 7 Facere contra naturam, id est, facere contra solitum naturæ.
- 8 Miraculum quid.
- 9 Miraculum differt à mirabili.
- 10 Natura secundum iuristas, & canonistas sumitur tripliciter.
- 11 Natura sumpta à Philosophis, quid sit.
- 12 Ius naturæ tripliciter sumitur.
- 13 Usura est prohibita de iure naturali.
- 14 Ut aliquid dicatur de iure naturali esse, quæ requirantur.
- 15 Usura est figura sine substantia, seu materia, & quomodo.
- 16 Censuræ appellatione, quid ueniat.

M in præcedenti quæstione fermo sit habitus de rationabilitate prohibitionis mutui sub usuris, quasi in genere, iccirco dictam quæstionem subsequitur merito præsens, ut gradatim possit sigillatimque probari quodcumque fuit probatum in genere. Quapropter arguitur primò, pro parte negativa sic.

Omne illud, quod de per se, & in sui natura non est illicitum, non est prohibitum de iure naturali.

At mutuare sub usuris de per se, & in sui natura non est illicitum.

Ergo mutuare sub usuris non est prohibitum de iure naturali.

Maior per se patet, quoniam natura ipsa odit illicita tamquam à se non producta.

Minor

Minor probatur per deductionem, deducendo sic. Si usura esset illicita, uel hoc esset ex parte obiecti, uel ex parte circumstantiæ. At non erit dicendum, quòd sit ex parte obiecti; quia in mutatione usuraria, duo sunt, uidelicet, mutuatio ipsa, & receptio alicuius rei ultra sortem, seu spes ipsius lucri. Primum non est de se malum (imò bonum,) ut per se patet: cum mutuatio sit actus charitatis à domino commendatus in Euangelio sub illis uerbis: [mutuum date, &c.] lucri spes, seu receptio ex mutuo de se illicita non est, quia aliàs, numquam liceret per quamcumque negotiationem exercitam lucrum sperare, nec recipere, si hoc esset ei illicitum: ergo mutuare sub usuris non est de per se illicitum ex parte obiecti: Et quòd nequè ex parte alicuius circumstantiæ mutuare sub usuris sit illicitum de per se: probo sic: Quæro, quæ sit illa circumstantia, quæ reddat mutationem necessariò illicitam: Non enim illicitam ipsam reddere potest, nisi altera ex his sex circumstantiis, uidelicet. Primò eo, quòd quis ex mutatione lucrum quærit. Secundo, eo, quòd quis quærit lucrum ex aliena industria: Tertio, eo, quod apponitur pactum aliquod mutationi ipsi, quod sit contra naturam eius: quoniam illa debet esse gratuita. Quarto, eo, quod quis minus dat, & plus exigit, ac expectat. Quinto, eo, quod quis tempus vendit, quo redditio æquivalentis rei mutuatae speratur. Sexto, eo, quod mutuator damnificat mutuatarium, ipsum priuando aliquo commodo temporali. Hæc enim sunt, quæ communiter afferuntur à doctoribus ad probandum, quod mutuare sub usuris sit illicitum, ac prohibitum de iure naturali. Verùm hæc non videntur sufficienter probare eorum assumptum, ut probabimus illicò examinando sigillatim prædictas circumstantias. Et primò.

Circa primam respondeo ipsam non esse circumstantiam sufficientem inducere de se culpam, arguendo à fortiori sic: lucrum quærere, & recipere propter fornicationem, uel meretricium (quàmuis meretrix ipsa peccet meretricando) ipsi meretrici non est illicitum: cum nullo iure prohibeatur, nec ad restitutionem ipsam teneri huiusmodi lucri aliquo iure sit cautum, ut latius probabitur in quæstione 29. conclusione sexta. Si ergo huiusmodi lucrum meretricium captare non est illicitum, nec restitutioni obnoxium: quòd minus erit illicitum, & restitutioni obnoxium lucrum ex mutuo: cum ex re licita capiatur, ut potè ex mutatione, quæ licita est. Quapropter uidetur fuisse per optimè probatum, quòd mutuare sub usuris non sit illicitum, uel prohibitum de iure naturæ respectu primæ circumstantiæ.

Ad secundam circumstantiam responderi posse uidetur, quod non sit res de sui natura illicita, quærere, & intendere lucrum ex aliena industria: quoniam si illicitum hoc esset: sequeretur illicitum, & contra ius naturale esse, quærere, & intendere lucrum ex contractu societatis: At consequens est falsum, ergo, & antecedens: indè ergo patet lucrum ex industria aliena quærere non esse illicitum: Et quod consequens sit falsum probatur per tex. in c. Per uestras, extra de dona. inter uir. & uxo. in quo Innocentius Tertius approbavit contractum societatis, mandans pecuniam dotalem tradi mercatori, negotiationi implicandam, ut de parte honesti lucri, uir onera matrimonij sustineat, jex qui bus uerbis probari uidetur non esse de se illicitum quærere lucrum ex humana industria, ac per consequens, quòd nequè hæc circumstantia efficiat contractum mutui usurarium prohibitum de iure naturali.

Ad

†
Mutuare sub usuris non esse illicitum ex parte obiecti, videtur prima fronte.
Luc. c. 6.

2
Mutuare sub usuris non esse illicitum ex parte circumstantiæ prima fronte videtur.

3
Circumstantia sex sunt, quæ illicitam efficiere possunt mutationem.

Circumstantia prima.

Circumstantia secunda.

Circumstantia tertia.

Circumstantia quarta.

Circumstantia quinta.

Circumstantia sexta.

c. Per uestras, extra de donationibus inter uir. & uxo.

6
Necessitatis tempore omnia sunt communia, idest, communicanda.

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

Ad tertiam circumstantiam dicendum uidetur, quod de se illa non vitiet contractum mutui, si pactum apponeretur, ipsi mutuacioni de soluendo mutuatori ultra fortem. Nam apponere pactum contra naturam contractus non vitiat contractum, licet illum in aliud genus contractus trahat, ut patebit hoc exemplo, si quis enim dixerit, mutuo tibi pecuniam talem cum pacto, quod eam non possim à te repetere; modò interim quandiu illam tenueris, solués mihi singulis annis decem, uel huiusmodi. Clarum est, enim, talem contractum mutui non uitari ob pactum illud mutuacioni appositum: esto quod contra naturam mutui sit: de cuius ratione est datio reuocabilis post aliquod tempus (ut in diffinitione mutui, in prima quaestione allata diximus) ac per hoc patet, quod contractus mutui non uitatur, si mutuo apponatur pactum contra naturam mutuacionis; licet ipsum trahat in aliud genus contractus.

Ad quartam circumstantiam uidetur dicendum, quod minus dare, & plus exigere, uel intendere non vitiat contractum mutui: quod probo arguendo à simili sic; tùm quia in contractu emptionis ad terminum sæpe accidit, ut emptor minus det, ut postmodum elapso statuto, seu conuento tẽpore, plus recipiat. Idem in contractu venditionis contingere solet, ut merx minus valeat (quam venditor tradit) tempore traditionis, quam tempore receptionis pretij rei sic venditæ, ut puta, si venditor eam fuisset seruaturus vsque ad aliud tempus, in quo verisimiliter plus fuisset res illa valitura, quia in tali casu venditor tuta conscientia poterit plus pretij accipere, quam tradiderit: de quo est tex. apertissimus in c. In ciuitate, extra de vsuris. Igitur sicut hæc circumstantia non vitiat alium contractum, sic videtur dicendum, quod nec vitiet contractum mutui, & per consequens non erit ratione istius circumstantiæ illicitum, ac prohibitum de iure naturali mutuare sub vsuris.

Ad quintam circumstantiam dico, quod nec ipsa vitare uidetur contractum mutui, cum de per se non sit illicita uenditio temporis (ut supponitur) quoniam licet uerba id sonent, tamen reuera non uidetur fieri uenditionem temporis, quod & probo sic. Per huiusmodi mutuatores non uenditur tempus præteritum, quia cum non sit iam, sequitur quod non possit tradi mutuatorio, Nec uenditur tempus instans: seu præsens, cum illud commune sit tam mutuatorio, quam mutuatori, & uterque eorum eo fruatur sine necessitate emendi, aut uendendi, nec non, eo quod non sit illud ipsius mutuatoris, cum pateat ipsum non posse prolongare, nec propriam uitam, nec alienam, sed quod nec tempus futurum uendi possit, quis ignoret: cum nondum sit in rerum natura: & tamen omne tempus constat ex præterito, præsentis, & futuro; seu unumquodque tempus aut est præteritum, aut præsens, aut futurum: ut schola Philosophorum docet. Verùm si sensus uerborum prædictorum ad præsentem materiam trahatur; interpretando huiusmodi uerba hoc modo, quod mutuator uendat expectationem redditionis fortis mutuatae ipsi mutuatorio: uidetur dicendum, quod nec in tali casu contractum mutui esse illicitum apparet, cum sæpe contingat mutuatores damnum pati ratione interesse lucri cessantis, uel damni emergentis, ex mora redditionis fortis mutuatae; cum in hoc casu licitum sit aliquid ultra fortem mutuatae suscipere, ut infra latius in quaestione decima nona, & uigesima, & habetur in c. Peruenit, extra de fideiussoribus.

Ad sextam, & ultimam circumstantiam, dicitur ipsam non uitare contractum mutui,

mutui, nec efficere ipsum illicitum, ac per consequens negatur esse contra ius naturale: cum ex damnificatione mutuatorio illata non vitietur contractus mutui, quoniam si hoc non esset verum: sequeretur hoc absurdum, quod tunc solum mutui contractus esset vsurarius: quando per ipsum damnificaretur mutuarius. & quando non damnificaretur, contractus mutui non esset vsurarius: cum hoc posset procedere tum ex culpa mutuarij, tum ex casu fortuito sine culpa mutuatoris. Quomodo ergo dicemus aliquem committere vsuram sine culpa propria, cum mutuacioni vsurariae sit annexum peccatum mortale, & nullum hominem peccatum incurrere (omnes Doctores asseuerent) nisi ratione propriae eius voluntatis, unde ipsi dicunt, (& benè) subiectum peccati esse voluntatem. Cum ergo legitimè concedi, aut probari non possit quem inuoluntariè pollui peccato vsuræ, inde elici videtur circumstantiam hanc falsam esse, ac pro nihilo ducendam: & per consequens videtur concludendum fore, quod mutuare sub vsuris non sit contra ius naturale, vel prohibitum à iure naturali.

SED CONTRA est, quod docet Philosophus Aristot. in primo lib. Polit. seu Ethic. c. 7. dicens, quod nummus nummum generet, est præter naturam, quoniam inductus est commutationis causa, foenus autem se ipso maius facit: Undè & nomen venit, quoniam illa, quæ pariunt similia sunt gignentibus. In foenore autem nummus nummum parit, quare maxime est præter naturam hic acquirendi modus. Si ergo foenus, i. vsura propriè dicta est præter naturam, patet mutuum vsurarium esse prohibitum à iure naturali, seu à iure naturæ cum hoc ipsum ius naturæ numquam concesserit, imò nec possit concedere cum sit præter, seu contra naturam ipsius nummi, ut nummus nummum pariat, & hoc ab ipso ordine naturæ, quo natura in generando uitatur, deuiat.

Respondeo præsentis quaestioni, vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo (pro ipsius maiori dilucidatione) duo notabilia infra scripta, videlicet.

Primum notabile est.

Natura multipliciter sumitur, & diuersimodè à sacris Theologis, à canonicis, & iuristis, & à Philosophis, quapropter sciendum, quod à sacris Theologis: Natura Primò sumitur pro omni entitate, seu pro omni, quod est, ut docet Gabriel Biel in lib. 3. Sententiarum dist. 1. quæst. 1. secundum Ocham. Secundò: pro re aliqua positiua habente esse reale, non tantum esse subiectum in anima. Tertiò natura accepta, ut distinguitur contra personam aliquam, accipitur pro qualibet entitate, quæ non est formaliter incõicabilis. Quartò, Natura (secundum Burlifer. in lib. 3. Sententia. dist. 1. quæst. 1. & in lib. 1. distinct. 34. quæst. 1. & Boetium (in lib. de duabus naturis, & vna persona) sumitur pro eo, quod potest distinctè, & perfectè intelligi ab intellectu nostro. Quintò, pro omni natura positiua, & sic Deus, & Angeli dicuntur isto modo natura; & hoc modo dicitur capi naturam positiuè. Sextò, pro aliqua substantia, quæ potest agere, vel pati, non solum instrumentaliter verum etiam tamquam principale agens. Sic sola substantia, de genere substantiæ, est natura, & hoc modo sumpta: Deus non est natura, nec accidens. Septimò, pro differentia specifica constituyente vnã speciem specialissimam, vel subalternam, ut rationale, respectu hominis. Octauò secundum Hilariũ, Natura sumitur pro omni eo, quod potest esse principium natiuitatis alicuius, quod nascitur. Nonò sumitur pro virtute, seu valore, aut efficacia; seu proprietate inhærente, unde dicitur

4
Voluntas est
subiectum pec-
cati.

5
Natura decem
modis sumi-
tur à Theolo-
gis.

Natura primo
modo sumpta,
quid.

Natura secun-
do modo sum-
pta, quid.

Natura tertio
modo sumpta,
quid.

Gabriel Biel.
Natura quarto
modo sumpta,
quid.

Burlifer.
Boetius.

Natura quin-
to modo sum-
pta, quid.

Natura sexto
modo sumpta,
quid.

Natura septi-
mo modo sum-
pta, quid.

Natura octa-
uo modo sum-
pta, quid.

Natura nono
modo sumpta,
quid.

c. In ciuitate,
extra de vsur.

c. Peruenit, ex-
tra de fideiuss.

Natura decimo modo sumpta, quid.

S. Bonauentura. Natura undecimo modo sumpta, quid.

6 Deus quando dicitur facere contra naturam, & quando supra naturam.

7 Facere contra naturam, id est, facere contra cursum saluam naturam.

8 Miraculum quid.

9 Miraculum differt à mirabili.

10 Natura secundum canonistas, & iuristas sumitur tripliciter.

Natura primo modo sumpta, quid.

Secundo modo sumpta, quid. Tertio modo sumpta quid.

11 Natura sumpta à Philosophis quid sit. Arist. in libro 2. Phisic. tex. 3.

12 Ius naturale tripliciter sumitur.

Sanctus Thomas. S. Bonauentura. Turrecremata.

Ius naturale primo modo sumptum, id est communiter, quid sit.

Ius naturale sumptum, id est propriè, quid.

dicitur ille cognoscit naturam herbarum. Decimò (secundum Sanctum Bonauentura. in lib. 2. Sententia. dist. 18. quæst. 2. in fine) sumitur pro omni eo, quod competit rei ratione suæ naturalis originis, & sic competit creaturæ, vt ex ea producat omne quod Deus vult: opus enim respectu sui artificis habet in se perfectè potentiam: cum per omnia subiaceat eius voluntati; & contra naturam ipsam hoc modo sumptam Deus nihil facit, imò, quicquid facit de creatura, secundum hanc creaturam facit; sic mulier de costa Adæ formata non est contra naturam (hoc modo acceptam) formata: Undecimò Natura sumitur pro vi insita rebus, secundum quas, res naturales peragunt cursus suos, & motus solitos, hoc modo accipiendo naturam, possumus dicere Deum aliquando facere contra naturam, aliquando supra naturam; Nam tunc dicitur ipsum facere contra naturam, quando facit aliquid, cuius simile reperitur in natura, & à natura habet, alio tamen modo omnino diuerso, vt patet in hoc, quòd alicui dat natura ipsa visum, & successiuè in primaria generatione: similiter & dat vitam, numquam tamen cœcum reducit ad visum, nec mortuum ad vitam: si ergo Deus virtute sua hoc faciat, aut alicui Cœco reddendo visum, & mortuo vitam, tunc dicitur facere contra naturam, id est contra solitum cursum naturæ, & tunc dicitur miraculum: Quando verò Deus facit, id, cui simile natura facere non potest, & ad quod natura habet originem, secundum propriam virtutem: (sicut quando Deus factus est homo, vel quando corpus mortale fit gloriosum) tunc dicitur Deum facere supra naturam: & illud opus propriè dicitur mirabile, & non miraculum.

Natura verò secundum Canonistas, ac iuristas. Primò sumitur pro ipsa natura naturante, scilicet, Deo, (vt docet glo. in §. Ius naturale. Insti. de iure natur. gent. & ciuil. & in c. Ius naturale, dist. 1. Secundò pro natura naturata, id est, pro instinctu nature, seu pro quodam stimulo ex sensualitate carnis proveniente ad appetendum, vel procreandum, vel educandum, vt in c. Horrédus, 32. q. 5. Tertio dicitur instinctus naturæ (à quo aliquid docemur, & instigamur) ex ratione proueniens, & ius ex natura taliter sumpta ortum, dicitur naturalis æquitas, & secundum hoc iure naturæ dicuntur omnia communia, id est, communicanda tempore necessitatis, vt in c. sicut, dist. 47.

Natura sumpta à Philosophis Primò sumitur pro principio motus, & quietis, & hoc modo sumpta diffinitur ab Aristotele sic. Natura est principium aliquod & causa mouendi, & quiescendi, in quo est primum per se, & non per accidens.

Notabile secundum.

Ius naturale tripliciter sumitur (secundum Sanctum Thomam, & S. Bonauenturam, vt refert Cardinalis de Turrecremata, in c. 1. 3. quæstio. 4. num. secundo,) communiter, propriè, & magis propriè, quapropter merito tripliciter reperitur diffinitum ab Isidoro: Nam Primò ius naturale cõmuniter sumptum, in quantum emanat à natura naturante dicitur esse illud, quod in lege, & Euangelio continetur, vt habetur in §. 1. dist. 1. vnde sic sumendo ius naturale possumus dicere habere concubinam, vel fornicari; vel mutuare sub vsuris esse contra ius naturale, cum sit contra legem Dei, (vt in subsequenti- bus duabus immediatè quæstionibus abundè satis probabitur,) vt in libro Exodi. c. 20. & Deut. c. 5. & in Euangelio, apud Matthæum, c. 7. Secundò. Ius naturale sumptum propriè dicitur illud, quod est cõe omni unationũ: eo, quod vbique instinctu naturæ non constitutione aliqua habetur, vt viri, & foeminae coniu-

coniunctio, liberorũ successio, & educatio &c. vt in c. Ius naturale, dist. 1. & sic acceptum ius naturale, dicitur quod cõtra ius naturale sit adulteriũ, & mutuum vsurarium, quod probatur sic. Finis ad quem natura ex concubitu tendit, est proles procreanda, & educanda, & qui cognoscit alteri coniugatam ad hoc regulariter non tendit, cum non ipse, sed vir adulteræ alimẽta præstabit proli ex adulterio susceptæ: & quòd contra ius naturale taliter sumptum sit mutuum vsurariũ patet: cum res mutuabilis non sit nisi res vsu consumptibilis nõ fructuosa de sui natura, & tamen vsurarius ipsam vult sibi germinari, & fructificari contra ipsius propriam naturam: Tertio modo Ius naturale sumptum magis propriè, pro illo, secundum quod omnia sunt communia, id est, comunicanda, vt in dicto c. Ius naturale, & etiam hoc modo sumpto Iure naturali, dicitur mutuum vsurarium esse prohibitum: cum id, quod maximè tempore, quo proximus indiget mutuo vsurarius nolit ei tradere gratis sed spe, vel pacto recipiendi vltra mutuum. Quod quidem repugnat rei communi, seu comunicandæ saltem tempore necessitatis, ex quibus omnibus patet mutuum vsurarium aduersari iuri naturali, ac per consequens prohiberi de iure naturali.

Vnica conclusio sit hæc.

Mutuare sub vsuris, id est, velle sibi solui aliquid vltra sortem, seu rem mutuam, pro solo vsu rei mutuatae, nullo alio respectu habito nisi ad lucrum captandum ratione concessi (ad tempus) vsus rei mutuatae, est prohibitum à iure ipso naturali. Dixi, [Nullo alio habito respectu, &c.] vt excluderem eos, qui sibi volunt solui aliquid vltra sortem mutuam ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis passi ex mutuo, vel ratione poenæ additæ mutuationi ex pacto inito cum mutuuario (de quibus omnibus sigillatim latius infra dicitur in quæstione de interesse lucri cessantis, in quæst. de interesse damni emergentis, & in quæstione de aliquid accipiendo vltra sortem ratione poenæ contractui mutui appositæ. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò enim per argumentum, in §. 1. dist. 1. vbi habentur infra scripta, videlicet. [Ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur, quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alij inferre, quod sibi non vult inferri. Vnde dominus noster in Euangelio, apud Matthæum dixit: omnia ergo quaecumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc est enim lex, & prophetæ.] probatur quoque per argumentum in §. Ius naturale. Insti. de iure nat. gent. & ciuil. & in l. 1. §. huius studij, ff. de iure natur. gent. & ciui. Vbi hæc habentur, videlicet. [Ius naturale est, quod omnia animalia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium est, sed omnium quæ in cœlo, quæ in terra, & quæ in mari nascuntur] hæc ibi. Sed notandum, quòd iccirco dixi nostram conclusionem probari, [per arg. in dictis iuribus,] quoniam licet explicitè veritas nostræ conclusionis non habeatur ibi; benè tamen implicitè: tum quia (vt dixi) vsurarium mutuum prohibetur vtriusque testamenti pagina, vt in c. Super eo. extra de vsuris. Si ergo prohibetur lege Mosayca, & Euangelica, & quod continetur in lege, & euangelio, dicitur ius naturale: indè sequitur quàm aperitissimè, quòd vsurarium mutuum sit prohibitum de iure naturali; tum quia nemo indigens pecunia vellet sibi illam mutuari sub vsuris, sed gratis; quapropter vsurarium mutuum est contra id, quod mandatur à iure naturali, scilicet, fieri alijs, quod quisque sibi fieri vellet: tum etiam cum id eliciatur ex dicto §. Ius naturale,

& di-

c. Ius naturale dist. 1.

Ius naturale tertio modo sumptum, id est magis propriè, quid sit.

13 Mutuare sub vsuris est prohibitum de iure naturali.

Text. in §. 1. dist. 1.

Matthæi. c. 7. ver. 12.

§. Ius naturale. Insti. de iur. natu. gen. & ciui. l. 1. §. huius studij, ff. de iure natu. gen. & ciui.

c. Sup eo. extra de vsur.

14 Vt aliquid dicitur esse de iure naturali, quæ requiratur.

36 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

& dicta l.j. §.huius studij: quoniam, ad hoc vt res dicatur esse iuris naturalis, vel iuris gētium non requiritur de necessitate, vt ipsa in mundi exordio cum hominibus fuerit, sed sufficit eam rem conuenire humano intellectui, ac naturali rationi, atq; ideo ab omnibus gentibus communiter in vnum recipi probatur quoque per tex.in §.Ius autem ciuile ver. Quod verò. Instit. de iure naturali gent. & ciui. Enimuerò cum naturalis ratio dicat improbum, ac infandum esse vsurarium mutuum, cumquè ob id apud omnes gentes pariter damnetur, meritò de iure naturali prohibitum esse dicitur, vbi hæc habetur, videlicet: [quod verò naturalis ratio in omnes homines cōstituit, id apud omnes populos pereq; custoditur, vocaturq; ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur,] tum etiam cum ex §. Ius naturale eliciatur, quàm apertissime, quòd nemo fuerit doctus ab ipsa natura mutuare sub vsuris, & tamen ibi dicitur Ius naturale esse quod omnia animalia docuit, secundum quod æquiparantur homines, & cetera animalia irrationalia, & tamen negare nemini fas erit, bruta vsurarium mutuum non exercere, neque elici poterit, secundum ipsum Ius naturale, secundum quod omnia sunt communia, vt in d.c. Ius naturale. dist. 1. Secundò probatur autoritate doctorum, inter quos est Diuus Tho. in 2.2.q.78. art. 1. in corp. quæst. qui infrascriptis verbis nostræ annuit conclusioni, videlicet: usura secūdū se est illicita, cum pro vsu pecuniæ, uel alterius rei (cuius vsus eius, consumptio est) accipere pretium distinctum à re ipsa mutuata (cum vsus non possit abstrahi à re ipsa mutuata) ac per consequens nec uendi debere rem, quæ non est in rerum natura, pro re existente.

§.Ius autem ciuile . ver. Qd vero. Inlit. de iure natu, gen. & ciui.

S. Thomas.

Dominicus à Soto, Gabriel Biel. Ioà. à Medina. Conradus. Didac. Couarruias. Innocentius. Ioannes And. Anto. de Butr. Panor. Ioan. de Ana. Gerson. Ioà. Altestaig. Ioseph Angles Ant. de Rosellis. Ioan. Bap. Lupus Geminianus. Maior propositio. Minor propositio.

Dominicus à Soto se quoq; subscripsit præsentī conclusioni, in lib. 6. q. 1. art. 1. colum. 6. uer. Enimuerò uitium usuræ. Gabriel Biel. in 4. Senten. dist. 15. q. 1. 1. notabili 2. Ioannes de Medina in tract. de Restitutione facienda sub tit. Usura an sit prohibita: quæst. 2. Conradus de contractibus tract. 2. q. 22. Didacus Couarruias in lib. 3. c. 1. uariarum resolutio. colum. 1 2. uer. Quinto apparet Innocen. Ioannes And. Anto. de Butr. Panor. Ioan. de Anania, & omnes ferè doctores in Rubrica de usuris; qui omnes. Consona uoce dicunt iccirco prohiberi usurarium mutuum utriusque testamenti pagina, quia est cōtra ius naturale. Gerson in regulis moralibus. Ioannes Altestaig: in suo lexicon Theologico, in ver. usura. Frater Ioseph Angles in lib. inscripto. Flores Theologicarum quæstionum super 4. Sententia. sub ti. de contractu mutui artic. 1. conclusione 1. Antonius de Rosellis in fine tractatuli, de usuris num. 18. Ioannes Baptista Lupus Geminianus in tract. de usur. quæ committuntur ratione mutui: numero 3 1. Probat & tertio præsens conclusio unica infrascriptis rationibus. Duabus, uidelicet prima quarum est.

Propositio hæc est una ex sanctionibus iuris naturalis, uidelicet: Transfrens rem utilem in proximum non debet eam transferre in eo ualore, qui sit maior, quàm sit ualore eidem rei deputatus à natura uel ab arte. At mutuatio usuraria est contra hanc propositionem, igitur est contra ius naturale, seu cōtra sanctiones iuris naturalis, quod est idem per diuersa.

Maior propositio notissima, & iccirco probatione non indiget.

Minor probatur inductiue discurrendo per omnia tria genera rerum mutuabilium, quarum quædam res (ut sæpe dictum fuit) mutuabiles, sunt mensurabiles, i. cōstant in mensura, quædam ponderabiles, idest, in pondere existunt, & quædam numerabiles, idest, constant in numero: Idest, quædam res dum mutuantur traduntur per mensuram, quædam per pondus, & quædam

per

per numerum. Primò, igitur, minor propositio de primis rebus patet: Nam si mutuo tibi rem naturalem mensurabilem, (vt est frumentum, vel uinum:) res sic mutuata habet ualorem sibi deputatum à natura, & cum talis res traditur per mutuum, traditur in certa mensura, vt in quantitate modij, vel huiusmodi; cum, igitur, simile frumentum redditur eiusdem bonitatis, & in eadem mensura, si mutuans quid ultra velit, transfert rem in maiorem ualorem, quàm sit ualore eidem deputatus. Secundò patet minor propositio in secundis rebus, vt puta; si mutuo tibi rem naturaliter ponderabilem, vt panem, caseum, & huiusmodi: hæc (inquam) res habent sibi à natura deputatum ualorem, & cum mutuantur, traduntur in certo pondere; si igitur mutuando tibi panem, & huiusmodi: uelim quòd alter panis eiusdem bonitatis restituatur mihi in tali pondere, in quo ille tibi fuit assignatus, & cum hoc, aliquid ultra, iam transferre uolo rem ad maiorem ualorem, quàm sit ualore eidem deputatus. Tertio patet in rebus tertio loco allatis. Nam si mutuo tibi numisma (quod est res artificialis, & numerabilis, hæc (inquam) res habet ualorem sibi ab arte deputatum secundum ordinem principis, vt puta, vnus Iulius, seu paulus argenteus ualeat Romæ decem solidis, & cum mutuatur traditur in certo numero: si, igitur, restituatur mihi numisma æqualis bonitatis, & ualoris, & numeri, si quid ultra uellem recipere à mutuuario, tunc uolui transferre rem mutuata ad maiorem ualorem, quàm sit ualore ab arte deputatus: Et sic patet usurarium mutuum esse contra naturam, ac per consequens prohibitum de iure naturæ.

Secunda ratio est: Cum usura propriè committatur in mutuo iuxta ta Domini sententiam dicentis, [mutuum date nihil indè sperantes,] & in capitu. Consultuit, extra de usuris. Et mutuum non contrahatur nisi in rebus constantibus in pondere, numero, & mensura (vt diximus) indè sequitur, quòd si creditor uoluerit aliquam ex his rebus mutuabilibus, sibi germinare ultra pondus, numerum, vel mensuram, tunc uelit contra rerum ipsarum naturam: In alijs autem rebus naturalibus, vel artificialibus, non est sic, quia earum ualore non determinatur ab aliquo extrinseco necessario, sed ex causis extrinsecis contingentibus, ex loco, tempore, personarum conditionibus, & pluribus alijs consimilibus: quia iustum pretium non est in alijs rebus punctualiter determinatum, sicut in mutuo: ita quòd modica additio, vel diminutio tollat æqualitatem iustitiæ. Usurarius, ergo, si exigit aliquid ultra numerum, pondus, vel mensuram; agit contra naturam, idest, contra naturalem ualorem à natura, vel ab arte secundum naturam determinatum: ergo patet, quòd usura est naturaliter uitiiosa, et quòd trahat rem ad alium usum, quàm à natura, vel ab arte fuerit ordinatum, secundum naturam. Vndè qui uult ex usu talium rerum, uult primò ipsius rei fieri sibi æquiualem restitutionem: & iterum uult de re, quæ definit esse, lucrum, uel commodum, quod est contra naturam rei mutuabilis, (ut sæpe dictum fuit,) & hoc est, quod uoluit dicere Baldus in l. 1. C. de summa Trinitate, & fide Catholica. quod usura sit figura sine materia, sine substantia, & sine causa: quia factò mutuo definit (quoad mutantem) rei substantia. Vndè si pro tali re quæritur lucrum, consumitur figura sine substantia, siue sine materia: & sine causa fit præstatio.

Ad argumentum allatum in principio præsentis quæstionis, in contrarium

D rium

Ratio secūda, qua probatur usurarium mutuum esse prohibitum de iure naturali. Luc. c. 6. c. Consultuit, extra de usuris.

Baldus. 15 Usura est figura sine substantia, seu materia, & quomodo.

rium adductum (his præmissis) facillima erit responsio , dicendo usuram esse de se , & de sui intrinseca natura , ita mala , non quia prohibita , sed ideò prohibita , quia mala , (ut dixi) ex obiecto , et ex circumstantijs eius , & ex obiecto non partiali , sed totali : quod est uelle uendere usum rei mutuatae separatam à re ipsa mutuata , quod esse contra rei ipsius naturam per se patet . cum sit res , cuius usus , eius consumptio fit . Vndè sic uenderetur unica res bis , uel uenderetur id , quod non est in rerum natura , ac si esset , (ut docet Sanctus Thomas ,) in 2. 2. quæst. 78. articulo primo , in corp. & q̄ usurarium mutuuum sit prohibitum de iure naturæ ratione quoque circumstantiarum eius , probabitur : respondendo sigillatim ad omnes illas sex rationes in contrarium adductas .

S. Thomas .

Responsio ad primam circumstantiam .

Ad primam (ergo) rationem in qua arguebatur posse lucrum ex mutuo intendi , sicut ex meretricio , & Ecclesiastico ministerio . Dico non esse simile : eo , quòd in illis exemplis nulla iniustitia reperitur , cum in meretricio donatio interueniat , (ut latius infra in quæst. 29. conclu. 6. dicetur .) In ministerio ecclesiastico ratio debiti reperitur : quoniam Dominus dixit [dignus est operarius mercede sua ,] & Apostolus [Nescitis : quoniam , qui in sacratio operantur , quæ de sacratio sunt , edunt : & qui altario deseruiunt , de altario participant ?]

Luc. c. 10. ver. 7.

1. Corinth. ca. 9. ver. 13.

Responsio ad secundam circumstantiam .

Ad secundam , in qua arguitur posse lucrum ex alterius industria quæri , & sperari , ut patet in contractu societatis , & locationis . respondeo non esse idem de exemplis his , & de lucro ex mutuo sperato ; quia in illis contractibus nulla iniustitia miscetur , & illi taliter contrahentes subsunt multis periculis , (ut loco suo dicetur) non autem in casu nostro . Nam uerum non est , quod in contractu societatis quæratu lucrum ex aliena industria , quoniam sicut pecunia data in societate communis est utrique socio , licet alter eorum ipsam pecuniam tantum tradiderit : ita industria communis est utrique eorum ; licet alter eorum posuerit eam in mercimonio , quod non reperitur in contractu mutui ; quia mutuator non stat periculo , si ipsa pecunia per mutuatarium deperdita fuerit , etiam sine omni sua culpa , quod multipliciter potest contingere ; cum communis illi , & mutuatori (sicut pecunia ipsa mutuata) non est sic : nec industria communis esse debet . in contractu autem locationis , & conductionis potest sperari lucrum ex industria rei conductæ , uel locatæ , ut puta , ex uilla , seu possessione aliqua conductæ , uel locata , uel ex equo , uel ex artifice aliquo , cuius operam quis locauit , uel conduxit in aliquo artificio exercendo : quoniam iccirco pecuniam suam dedit locanti in ipsum transferendo dominium illius ; non tamen sibi retinuit ius recipiendi idem in genere , uel æquiualens in numero , pondere , et mensura post aliquod tempus , ut fieri contingit in contractu mutui , & diximus in quæstione prima præsentis tractatus , Notabili secundo , clausula quinta .

Responsio ad tertiam circumstantiam .

Ad tertium argumentum , circa circumstantiam tertiam , in quo arguitur , quòd pactum appositum contractui contra naturam ipsius non uitiet contractum , &c. Fateor hanc rationem non sufficere ad generaliter probandum omnem contractum ratione talis pacti apppositi esse uitiosum : tamen hanc regulam fallere in contractu mutui per se patet , cum discrimen inter hunc contractum mutui , & alios maximum reperiri , non sit qui dubitet : eo , quòd tale pactum mutationi appositum ipsam faciat usurariam

riam , ut latius fuit probatum in quæstione j. Notabili secundo : eo , q̄ etiam ipso pacto accedente mutuuum semper perseverat in sua natura mutui .

Ad argumentum circa circumstantiam quartam , in quo arguitur hanc circumstantiam non vitare contractum (licet minus detur , & plus recipiatur :) dicendum , quòd immo in venditione , quæ ad statim tradendam rem venditam fit , vitiat contractum , si sit pura , & simplex venditio ; secus si ratione interesse , aut ob aliam causam iustam ab æqualitate recedatur , & in contractu censuali etiam puto eandem æqualitatem seruandam fore inter pretium : & censum , census , autem , non est pensio illa annuatim soluenda , uel percipienda , sed ius quoddam actu acquisitum ad eam pensionem postmodum petendam : in venditione etiam ad terminum , licet contingat plus recipi , quàm datum fuerit , hoc est per accidens , & non per se , id est , ex intentione vendentis , et id , quod per accidens euenit excusatur ob uerisimile dubium : In mutuo autem per se ex intentione mutuatoris quæritur lucrum ex mutuo ipso , quod omnino illicitum est .

Responsio ad quartam circumstantiam .

16
Census appellatione , quid ueniat .

Ad quintum argumentum circa quintam circumstantiam (de venditione temporis) fateor , q̄ propriè loquendo mutuans non vendat tempus , nisi in hoc sensu , quia (scilicet) cum lucrum prætendatur propter expectationem solutionis (si illud ex mutuo non prætendatur) sequitur , quòd solum ratione temporis prætendatur : eò , q̄ expectatio solutionis rei mutuatae ultra mutuatum ipsum nihil uidetur aliud , quàm importare tempus dilationis , & ita indè satis constat iniquitas contractus , ut in c. In ciuitate , extra de usur.

Responsio ad quintam circumstantiam .

c. In ciuitate , extra de usur.

Ad sextum , & vltimum argumentum de circumstantia sexta damni ipsi mutuatario euenientis , dicendum quòd ita est , quòd mutuatio usuraria indè cognoscatur vitiosa , quia fit in damnum mutuatarij , uel in re , uel in spe : in re quidem , si mutuatarius reddit aliquid ultra sortem debitam ; in spe autem : Si usurarius erit , etiam si solum mentalis sit , speret , uel intendat aliquid à mutuatario ultra debitam sortem : & cum dico , aliquid , intelligo , siue sit pecunia , siue aliquid aliud pecunia æstimabile , & ideo quando mutuans pactum apponit , q̄ mutuatarius uadat ad suum molendinum , uel officinam , iam exigit ab illo obligationem pecunia æstimabilem , ad quod ex natura contractus mutui non tenebatur . Et ex his responsionibus ad obiecta , patet uerissimè esse nostram conclusionem , in qua diximus mutuuum usurarium prohibitum esse à iure naturali .

QVÆSTIO QVARTA,

Vtrum usuram ex mutuo exigere sit generaliter , & indifferenter omnibus prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri .

S V M M A R I V M .

- 1 OPINIO varia circa præsentem quæstionem , & intellectum text. in libro Deuteronomij . cap. 23. ver. 19.
- 2 Usuram exigere etiam à gentilibus , omnibus etiam iudeis de iure diuino veteris testamenti est prohibitum .
- 3 Fenerari an in sacra scriptura sumatur pro mutuare sub usuris .

D 2 EXPLETO

XPLETO sermone de tertia quaestione, in qua fuit probatum, quod mutuare sub usuris sit prohibitum de iure naturali, merito subsequitur, modò, quaestio praesens in qua quaeritur, an sit prohibita ipsa usura de iure diuino contento in testamento veteri, & pro parte negatiua, videtur dicendum non fuisse prohibitum generaliter, & indifferenter omnibus exigere usuras, quod & videtur sic probari, videlicet.

Antecedens.
Consequentia

Si usura fuisset prohibita generaliter omnibus aequè hominibus, tam Iudæis, quàm Gentilibus, sequeretur quod Iudæis non fuisset concessum usuram à Gentilibus exigere à iure diuino expresso in testamento veteri: At consequens est falsum. ergo, & antecedens, & quod consequens sit falsum probatur multis locis ipsius sacri testamenti veteris, ac diuini eloquij, quà propter sciendum, quod in libro Deuter. c. 23. ver. 19. habentur hæc, videlicet: [Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno, fratri autem tuo id, quo indiget, commodabis,] & claritè in eodem lib. c. 15. ver. 6. dicitur [foenerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum:] & rursus ibidem in c. 28. ver. 12. dicitur [foenerabis gentibus multis, & ipse à nullo foenus accipies] frater autem dicebatur ille, qui erat de populo hebræo, vt patet per ea, quæ habentur in libro Exodi c. 22. ver. 25. Vbi dicitur. [Si pecuniam mutuo dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes] idem probatur in lib. Leuitici, c. 25. ver. 35. & 36. vbi hæc habentur, videlicet. [Si attenuatus fuerit frater tuus, ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quàm dedisti, time Deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te, pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exigas] ex quibus omnibus sacrae scripturae locis videtur eliciendum fore, quod usuram exerce re non sit omnibus aequè, & indifferenter prohibitum de iure diuino, cum iudæis videatur non fuisse prohibitum usuram exercere, & exigere illam à Gentilibus, sed solum à populo suo Iudæo.

SED CONTRA est tex. in c. quia in omnibus, & in c. super eo. extra de usuris: in quibus dicitur apertissimè usuram prohiberi sacra pagina vtriusquè testamenti, generaliter neminem excipiendo. imò & in c. Post miserabilem, extra de usuris, præcipitur Iudæis restitutio usurarum, quod non fieret, si fuisset illis concessum de iure diuino contento in testamento veteri.

Respondeo præsentì quaestioni scitu dignissimæ vnica conclusione, præmittendo, tamen, illi quedam notabilia pro maiori intelligentia materiae huius quaestionis. Animaduertendum, ergo, quod circa intelligentiam præducti text. lib. Deuter. in capit. 23. ver. 19. multi multa senserunt. Nonnulli (enim) eorum dixerunt, quod quia Deus concesserat Iudæis terram Gentilium, permisit subindè eis usuras ab eisdem accipere tamquam ab hostibus, quorum bona in ius eorum Iudæorum venerant: & sic non erga omnes alieni genas, sed tantum concessum fuerit usuras exigere ab eis, cum quibus bellum iustum gerebant; afferunt autem prædicti doctores pro confirmatione suæ opinionis hoc: Nam dicunt, quia ab illis (quorum bona iure belli capi possunt) dicuntur exactiones, et adducunt textum Diui Ambrosij à Gratiano relatum in c. vlti. 14. quæst. 4. vbi dicitur. [Ab illo exige usuram, cui merito nocere desideras,] & tradit prædicta ibi gl. cui se subscripserunt Archiepiscopus Florétinus, 2. par. ti. c. 7. §. 1. Ioan. maior, in 4. Senten. dif. 15. q. 19.

Ioannes

Ioan. à Medina in Cod. de restitu. acquisitis per usuram, q. 2. vbi quaeritur An aliquando usura fuerit licita, §. Ad tertium: in ver. Ad illud quod habetur ex Deuter. c. 23. circa finem. Et ex canonistis tenet Romanus singul. 269. Marfilii in l. 1. §. Præterea, nume. 65. ff. de quaestionibus. Gabriel Sara. Ad Mathesil. singul. 49. nu. 16. Sozinus in regula tertia, num. 29. Laurentius Rodolphus in c. Consuluit, par. 2. quæst. 55. nu. 79. sed animaduertendum, quod d talis expositio (pace tantorum doctorum, dixerim) à quàm plurimis rejicitur hac rone, videlicet: quia Gentiliū tota terra donata Iudæis non fuerit, nisi solum vtraque ripa Iordanis, quæ centum sexaginta miliaribus in longitudinem, & sexaginta in latitudinem se extendebat. Et tamen permissio usurarum multò se latius dilatabat, impunè & iniuste ipsi Iudæi (quippè) usuras exigebat à quibuscumq; gentiliū qui à remotissimis prouincijs ad illos aduentantes, cõmertia cū illis inibant. Additur, q. ipso eod. c. 23. Deut. præceperat illis Deus. [Ne abhominarentur idumeū, & egyptum populos sibi magis alienos: & tñ ab illis illicitè poterant usuras accipere: vnde cõcludunt ipsi doctores, q. in ratione hostilitatis fundata fuerit illa permissio, & quod textus in d. c. vltimo, non fuerit Diui Ambrosij, sed cuiusdam alterius, vt per Conradum in tract. 2. de contractib. q. 42. conclusione 3. Alex. de Ales, 3. par. q. 66. Gabrielem Biel in 4. Sententia. dif. 15. q. 11. attamen dicant dicti doctores quicquid velint (pace eorum) dico Diuum Ambrosium illis verbis usum fuisse in lib. de Tobia. c. 15. quàm obrem sententia huiusmodi non recipitur communiter, vt post Ioannem de Anania, tradit Augustinus Berous in c. 1. num. 14. extra de usur. Host. in summa eod. ti. §. An aliquo casu. 8. fallen. Ioannes de Arno. Problem. 5. Apostill. ad singul. Rom. 269. Vnde non defuerunt, qui alterum sensum huic textui c. 23. Deut. accommodarunt, asserentes in ver. illo, sed alieno: nullam fuisse permissionem, sed potius inhibitionem, hoc pacto exponendo, [fratri tuo non foeneraberis] sed si quis pro alieno ducendus foret, ille esset à te foenore præmendus, sed hoc dicunt, neminem mortalium debere existimare, atq; ita negatiuè dicunt legèdum esse Canonem Diui Ambrosij, videlicet: [ab illo exige usuram, cui merito nocere desideras,] quasi dicat, sicut nulli nocere debes, sic à nullo debes petere usuras: prout explicat quoquè ibidem glo. in prin. tradit quoq; in Clem. 1. nu. 29. de usur. & præcitati doctores idem sentiunt, & quamuis liceat bellum gerere, & capta in eo efficiantur capientis, vt in c. dicat, 23. q. 5. & in c. 2. 23. q. 7. tamen inquit ipsi doctores non debere contractum cum hoste geri illicitè, quia conuentiones istæ iam non sunt cum hoste iure belli, sed iure pacis, & commertiorum: & quoniam sensus huiusmodi accommodari non potest sine magna literè violentia, ideò dixerunt alij, in textu originali sacrae Bibliæ non inueniri clausulam illam, [sed alieno,] et quod ipsa clausula adiuncta fuerit à collegio illo Tanedri à Deo constituto in deserto, videlicet: eorum septuaginta virorum senum, qui à Moyse fuerunt congregati, vt acciperent auctoritatem interpretandi omnes leges, de quibus sermo habetur in libro Numeri. c. 11. in quo infra scripta habentur, videlicet: [Non possum solus sustinere hunc populum, quia grauis est mihi, sin aliter tibi uideretur, obsecro, ut interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis ne tantis afficiar malis, & dixit dominus ad Moysen. Congrega septuaginta uiros de senioribus Israel quos tu nosti, quod senes populi sint, ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi foederis, faciesq; ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis,

Ioã. à Medina.

Romanus.

Marfilii.
Gabriel Sara.
Sozinus.
Laurentius Rodolphus.

Conradus.
Alexã. de Ales.
Gabriel Biel.

Ioan. de Anania.
Augu. Berous.
Host.
Ioan. de Arno.
Apostill. ad singularia Rom.

Primus intellectus. c. Ab illo. 14. q. 4.

Glosa.

c. Dicat. 23. q. 5. c. 2. 23. q. 7.

Numeri c. 11.

Primum Not.

I

Opinio varia circa presentem quaestione. et intellectum tex. in lib. Deuter. c. 23. ver. 19.

Tex. in c. Ab illo, 14. q. 4.

Glosa.

Archiep. Flor.

Ioannes maior.

ut sustentent tecū onus populi, & non tu solus graueris] hęc in dicto cap. lib. Numeri: ex cuius uerbis apparet q̄ Tanedri erat collegium uirorum, quibus unus p̄erat de tribu Iuda, & Rex dicebatur: et illi senes ita electi in eo collegio, (licet fuerint sancti uiri) p̄specta Iudeorum auaritia, ad quam summo p̄erē inclinabatur, etiam per usuras inter seip̄os extorquendo pecunias, à quo fuerant Dei p̄cepto prohibiti. Vndē ne ipsi tam scelestē facinus perpetrarent (saltem inter se) p̄missum ab illis senibus fuit, (tamquam minus malum,) ut fœnus ab alio populo, seu natione acciperent: atque ita senes illi uoluerunt seruari legem diuinam intactam, saltem quoad Iudeos: iccirco addiderunt p̄cepto diuino (in dicto lib. Deuter. c. 23.) [sed alieno:] quam particulam aiunt in Biblijs Hebraicis correctis non haberi, sed tantum in Glossis, post alios eruditos, atq; grauissimos uiros exponit Hyeronimus de Lucca Theologus in tract. de cambijs in capit. incip. Restat uidere, num. 15. qua stante expositione cessaret omnis difficultas illius text. dicti lib. Deuter. c. 23. Sed quoniam ipse tex. traditus à patribus, atq; concilijs pro uero originali, atque genuino, ipsius Moysis dictam particulam habet. Idē illam expositionem Hyeronimi p̄dicti recipere uanum, ac temerarium modō esset, imō & maxima animaduersione dignum, eō potissimum, quod in Biblia Hebręa (ni fallor) optimē correctā, contrarium inuenerim: ac iuxta p̄dictam editionem uulgatā, quā sancta mater Ecclesia approbat, infra scripta enim ibi habentur, uidelicet: [לא תשיך לאחיקך בשך כל דבר אשר ישך : לגכרי תשיך ולאחיקך לא תשיך]
 Quę quidē sacre scripturę uerba interpretando idiomate Latino, nihil aliud significant, quā infra scripta, uidelicet, [Non fœneraberis, (seu sub usura mutuabis) fratri tuo fœnus argenti, fœnus cibi, fœnus cuiuscunque alterius rei: fœnerabitur seu fœneretur,] (scilicet) huiusmodi fœnus (quod ultimū uerbum hoc licet sit positū apud ipsos hebręos in numero singulari, & persona tertia, tñ quia apud eos, & maximē in sacra scriptura sepissimē tēpus futurū ponitur pro imperatiuo) iccirco dixi fœneretur, qđ est imperatiui modi [alienigenę]. i. uiro, qui nō sit de genere Iudeorū [fœneraberis, & fratri tuo nō fœneraberis: quatenus benedicat tibi dñs Deus tuus in opere manus tuę.] Hęc enim subsequuntur in dicto tex. Deuteronomij licet retulerim in hebręa lingua tātum; vsq; ad illā particulā, [quatenus] breuitati studens: Illa ergo p̄termissa opinione dicentiū in Biblijs Hebręis non reperiri particulam illam, scilicet, alieno, seu alienigenę: Retinendum ergo, ac omnino fatendum erit nobis, quod diffimulatione quadam, p̄missio illa erga alienos processerit ad maius malum uitandum, uidelicet: ne ob ipsorum auaritiā fœnus inter seip̄os ipsi hebręi exercerent, ut ē duobus malis, minus malum in ipsis toleraretur, quemadmodum etiam, & meretrices permittebantur ipsis ad euitanda adulteria, cum tamen simili figura illi populo essent uetitę, dum p̄cepit dominus in lib. Deuter. c. 23. uer. 17. dicens: [Non erit meretrix de filiabus Israel] atque hunc sensum magis cōiter approbatum fuisse à Theologis, & canonistis in relatione ipsorum afferenda in probationem nostrę conclusionis adducendę patebit. Et si non incongrua uideatur alia interpretatio nonnullorum doctorum dicentium, [Sed alieno,] ac si dixisset Deus populo hebręo: extorqueas per usuram ab eo, qui aliena habet, quę de iure sunt tua, ac tibi debita, & iniuste fecit sua: & tunc admittendo huiusmodi sensum interpretabimur. [Sed alieno,] idest, sed de alieno, idest, non suo: quod uerbum si p̄dicto modo interpretetur quis, hoc idem, & nostra tempestate licebit Christianis, si nō possent

Hieronym^o de Lucca.

Deuter. c. 23. uer. 17.

sent alio modo à debitoribus suis, nisi intercedente mutuo cum usuris, uel sine, recuperare suum: quia possent utique eo casu ultra sortem aliquid recipere redimendo vexationem suam, ut abundē satis probabitur in q. 25.

Vnica conclusio sit hęc.

Usuram exigere, idest, vendere usum rei mutuatae, omnibus hominibus etiam Iudæis indifferenter, ab omnibus etiam non Iudæis est prohibitum à iure diuino in lege ueteri tradito, sub pœna peccati mortalis. Hęc conclusio probatur quatruplici medio. Primò enim multis auctoritatibus ipsius ueteris testamenti: sciendum ergo, quod omnibus generaliter usuras prohibitum fuit exigere à Domino per os Ezechielis Prophetę, quando enumerando multas condiciones requisitas ad hoc, quod homo uiuat uita gratię, inter alias recensuit mutuacionem sine usurę exactione: dicens [Si ad usuram non commodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit manum suam, hic iustus uita uiuet, & non morietur.] ex quibus uerbis elicitur, quod mutuare sub usuris sit contra legem diuinam contentam in testamento ueteri, & non mutuare sub usuris sit secundam legem diuinam, & necessarium ad hoc, quod homo sit in gratia Dei: ergo à contrario sensu arguendo, dicendum erit: mutuare sub usuris prohibitum esse sub peccato mortali (cum repugnet gratię,) quoniam facere omne illud, quod repugnat gratię, & est cōtra legem diuinam est peccatum suo genere mortale. Secundò probatur sic. Dominus nunquam minatus fuit mortem nisi pro aliquo graui peccato mortali, At mutuacioni usurariae Dominus apposuit pœnam mortis omnibus indifferenter, ergo patet mutuare sub usuris prohibitū esse à p̄dicta lege diuina omnibus hominibus indifferenter, ac per cōsequens, etiam Iudæis sub pœna peccati mortalis. Maior propositio non indiget probatione apud fideles. Minor probatur p̄dictis uerbis domini & alijs infra scriptis domino dicente. [Ad usuram dans, & amplius accipiens numquid uiuet? Non uiuet, cum uniuersa hęc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit,] ergo usuram exercere, seu exigere prohibitum est de iure diuino sub pœna peccati mortalis. Tertiò probatur sic, sacra scriptura usuram exigere enumerat inter alia mala, quę sunt peccata mortalia, ergo & ipsam exigere erit peccatum mortale de iure diuino. Antecedens probatur: in Psalmo hęc habentur uidelicet: [quoniam uidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate die, ac nocte circumdabit eam super muros iniquitas, labor in medio eius, & iniustitia: & non defecit de plateis eius usura, & dolus] consequentia patet, quia & ipsa usura inter alia mortalia peccata connumeratur. Et ut facilius percipiatur ueritas istius auctoritatis: sciendum quod Psalmus loquitur ad literam de ciuitate Ceila, cuius ciues iniquē agebant uolentes tradere Dauid innocentissimum in manus Saul, (ut legitur in sacra scriptura) licet Dauid ipse saluasset ciuitatem illam de manu philistinorum: Item illi ciues agebant contradictionem, contradicendo innocentię Dauid: Item in illa ciuitate erāt aliqui publici usurarij, & mercatores fraudulentij: Quartò probatur sic, Illud est peccatum mortale prohibitum secundum legem diuinam (in testamento ueteri contentam,) cuius uitatio est secundum legem diuinam p̄dictam, ne cessaria ad hoc, quod quis sit dignus habitare in tabernaculo Dei, & requiescere in monte sancto eius: sed usuraria mutuatio est huiusmodi, ergo &c. Maior probatur per glosam super illud Psalmi. [Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo,] qui doctor intelligendum

2 Usuram exigere etiā à gentilibus, omnib. etiā Iudæis est prohibitum.

Argumentum primum, quo probatur conclusionem ueram esse de iure diuino. Ezech. c. 18. uer. 9.

Argumentū secundum.

Ezech. cap. 18. uer. 13.

Argumentum tertium.

Psal. 54. uer. 9.

Ver. 10. Ver. 11.

1. Reg. c. 23.

Argumentum quartum.

Psal. 14. uer. 1.

gendum fore ait, per tabernaculum, ecclesiam militantem, & per motem sanctum Dei, Ecclesiam triumphantem: Nullius autem rei vitatio est necessaria adulto ad dignè habitandum in ecclesia militante, & ad ingrediendum in ecclesiam triumphantem, nisi vitatio mortalis peccati, eò quòd ipsum de directo aduersetur legi diuine, ergo patet vsurā esse prohibitam lege diuina prædicta etiam Iudæis erga Gentiles: Minor illa probatur per allata verba Psalmi prædicti subiungendo ibidem Propheta dicens, [Qui pecuniam suam non dedit ad vsurā,] & quòd per Prophetam dominus etiam Iudæis prohibuerit vsurā recipere pro mutuo à gentilibus probatur testimonio libri Machados, qui apud Iudæos est authenticus, vbi etiam ponitur Psalmus prædictus super versiculo illo, [Qui pecuniam suam non dat ad vsuram,] Dicit Glosa, etiam Gentili, vt recitat Nicolaus de Lyra super lib. Deuter. c. 23. & quòd verum sit nostrum argumentum; quo argumentati fuimus per dictam sententiam Prophetæ probari usuram esse prohibitam de iure diuino, patet ex autoritate sacri Concilij Niceni cap. 17. in quo diuinum præceptum fuisse promulgatum per verba prædicti Psalmi dicitur, & habetur in c. Quoniam multi, 14. q. 4. Idem fuit declaratum in Concilio Martini. c. 62. quod refertur in cap. si quis oblitus, 14. q. 4. & quòd fuerit prohibitum usuram exercere etiam Iudæis de iure diuino contento in testamento veteri: probatur rursus, quàm apertissimè per verba quinti præcepti decalogi, vbi hoc prohibuit dominus dicens: [Non furtum facies,] quoniam sicut furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino, vt verè est, sic & quicquid vltra sortem pro vsu rei (tamq̃ pretium vsus rei mutuatae accipitur) est contrectatio rei alienæ inuito domino, vt patet ad sensum: & quàm facillimè probatur per tex. in c. si quis, 14. q. 4. & est Sancti Ambrosij in lib. de bono mortis cap. 12. vbi hæc habentur, videlicet: [Si quis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non viuít.] Idem probatur per tex. in c. Quid dicam, de vsuris, 14. q. 4. & est Sancti Augustini, ad Macedonium in epistola 54. vbi hæc habentur, videlicet: [quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, & iudices reddi iubent: An crudelior est, qui subtrahit, uel eripit à diuite, quàm qui trucidat pauperem foenore:] Probatur & secundò præfens conclusio iure positio per tex. in c. Post miserabilem, extra de usur. in quo Innocen. III. infra scriptis uerbis approbavit nostram conclusionem, videlicet: [Iudæos ad remittendum Christianis usuras per principes, & potestates compelli seculares, præcipimus: & donec eis remiserint, ab uniuersis Christi fidelibus tam in mercimonijs, quàm in alijs, per excommunicationis sententiam, eis iubemus communionem omnimodam denegari] hæc in dicto canone, quæ fuerunt confirmata in c. Quanto amplius, extra de vsur. fuisse prohibitū iure diuino prædicto exigere usuras à gentilibus, seu ab alijs, qui non sunt de populo suo, quoniam si cognouisset hoc fuisse illis indultum de iure diuino, numquàm hoc eis prohibuisset, & quòd a iure diuino contento in testamento ueteri sit quoque prohibitum usuras extorquere, probatur quoque per tex. in c. super eo quòd, & c. quia in omnibus, extra de usur. in quibus Alexander III. fatetur usuras exercere esse prohibitum utriusq; testamenti pagina. Probatur, & tertio autoritate doctorum. Diuus Tho. enim in 2. 2. q. 78. arti. 1. in resp. ad 2. se subscripsit præfenti conclusioni, et Cardinalis Caietanus in Commentarijs ibidem dicens, q̃ per dictam legem Moyfis non fuit uetitum repetere usuras solutas, nec quòd possent exigere ab extraneis,

traneis, sed solum impunitatem concedit. Gabriel Biel quoque (vnà cum infra scriptis) astipulatur præfenti conclusioni, in 4. Sententiarum diff. 15. q. 1. notabili primo. Sotus in lib. 6. q. 1. art. 1. col. 7. Ioannes de Medina in trac. de restituendis acquisitis per vsuram, q. 2. in fi. col. 4. & ex canonistis, Innocentius in Rubrica de Vfur. Panormitanus ibidem, & reliquus coetus canonistarum in prædictis iuribus, quorum verba non attuli, cum esset superfluum. Conradus in tract. 2. de contractibus q. 22. conclusione 3. Didacus Couarruias in lib. 2. variarum resol. c. 1. col. 13. ver. Iure diuino veteris testamenti. Gerson in regulis moralibus, Frater Ioseph Angles in lib. inscripto Flores Theologicarum quæst. super 4. Sententiarum, super tit. de contractu mutui, conclusione 1. articulo primo, & Dominus Antonius de Rosellis in fine tractatuli de vsur. nume. 81. Ioannes Baptista Lupus in tractatu de vsur. quæ committuntur ratione mutui num. 31. Probatur & quartò præfens conclusio hac ratione, videlicet: Iniusta opera facere legi naturæ aduersantia nec Iudæis, nec alicui populo fuit unquam concessum. At vsuram propriè dictam exigere est facere opus repugnās iuri naturali: ergo vsuram, propriè dictam, exigere nec Iudæis, nec alicui populo fuit vnquam concessum: Maior per se patet. Minor fuit probata multis medijs in quæstione præcedenti, ex hac ergo ratione patet quoque veritas nostræ conclusionis.

Ad argumentum allatum in principio quæstionis pro parte negatiua, quàm facillimè respondebitur, quòd cõsequens illud ibi negatum est, verissimum, vt per adducta huc vsq; patuit, & ad probationem dicitur. Primò, quòd dato, & non concesso, quòd per verba in c. 23. ver. 19. & 20. lib. Deut. relata ibi, fuisset permissum Iudæis, ab alienis, (qui non essent de populo suo) exigere vsuras, tamen numquàm fuit hoc illis cõcessum, vt licitum, sed vt tolleratum: quapropter illis exigere vsuras numquàm licuit. Cùm non omnis tolerantia vel permissio facta ab aliquo superiore de aliquo in se, & de sui natura intrinseca iniusto, & illicito efficiat illud iustum, & licitum: eo, q̃ huiusmodi tolerantia est quid exterius superueniens ipsi operi illicito non pertingens ad interiora ipsius rei de se illicitæ, & iniustæ, vt patet in opere meretricio, quod de intrinseca sui natura est illicitum, stante præcepto Domini: [Non Mechaberis] quod, tamen, non fit licitum per tolerantiam Sanctæ Ecclesiæ, ad euitanda maiora scandala, (vt latius probabimus in q. 13. conclusione 3.) cùm vnusquisq; sciat lege diuina hoc damnatum fuisse, quod videtur voluisse iniurare Deum ipsum Omnipotentem, quando post præceptum: [Non Mechaberis] in libro Deuter. tradidit, & aliud præceptum ipsis Iudæis dicens: [Non erit meretrix de filiabus Israel,] ac si dixisset dominus, omnino volo vos non fornicari cum filiabus Israel, quasi voluerit tolerare potius fornicantes eos cū alienigenis,) quoad p̃nam temporalem incurrendam, (quàm cum mulieribus hebræis, sed non ideo valeret consequētia; si quis diceret, ergo sine peccato transgressionis præcepti illius diuini: [Non mechaberis,] Iudæi poterāt mechari cum alienigenis, quod patet ex eo, quòd subdit verba generalia ipse dominus ibidem, prohibens Iudæis omnem scortationem cum omnibus mulieribus dicēdo nec erit scortator de filijs Israel, id est, non erit fornicator aliquis filius Israel, videlicet: Iudæus, vndè eodem modo in præadductis locis sacre scripturæ Deus generaliter, & simpliciter omnibus prohibuit sub p̃na transgressionis præcepti: [Non furaberis,] vsurarium mutuum, & vsurarium extorsiones, & alias interpretationes dicti loci Deuter. capit. 23.

Gabriel Biel.
Dominicus à Soto.
Ioà. à Medina.
Innocentius.
Panor. cum reliquis canonistis.
Conradus.
Didac. Couarruias.
Gerson.
Ioseph Angles
Ant. de Rosellis.
Ioan. Bap. Lupus.

Ratio conclusionis.

Responsio, & interpretatio verborum Deuter. c. 23. ver. 19. & 20.

Exod. cap. 20. ver. 14.

Deut. c. 5. ver. 18.
Deuter. c. 23. ver. 17.

Exo. c. 20. ver. 15.

ver. 19.

Psal. 14. ver. 6.

Machados liber Rabinorū.

Nicolaus de Lyra.

Nicenum Concilium.
c. Quoniam multi. 14. q. 4.
c. Si quis oblitus, 14. q. 4.

Exodi. c. 2. ver. 15.

c. Si quis. 14. q. 4.

c. Quid dicam de vsur. 14. q. 4.

³
Usurari⁹ a qui paratur trucidanti.

c. Post miserabilem, extra de vsur.

c. Quanto amplius, extra de vsur.

Tex. in c. super eo, extra de vsur. text. in c. Quia in omnibus, extra de vsur.

S. Thomas Caietanus.

ver. 19. & 20. attulimus in præcedenti Notabili vnico præsentis q̄onis, vide ibi, Ad alias auctoritates sacrae scripturae in argumento allatas respondebo, & primò ad auctoritatem Deuter. c. 28. ver. 12. [fœneraberis gentibus multis, & tu à nullo fœnus accipies] dicendum erit, q̄ fœnus ibi non accipitur pro vsura, sed pro mutuo, vt patet in alia auctoritate adducta in lib. Deuter. c. 15. ver. 6. Vbi ferè idem dicens dominus, pro hac voce fœnus, vsus fuit hac voce mutuum, dicens [fœnerabis gentibus multis, & tu à nullo accipies mutuum] tum etiam idem probatur: quoniam aliàs superfluum fuisset addere ibi, ad vsuram, si fœnerari semper in ipsa sacra scriptura acciperetur pro mutuo sub vsuris, cum in dicto c. 23. Deut. dicatur: [Non fœneraberis populo meo ad vsuram, vt patet ad sensum, probatur idem insuper more ipso sacrae scripturae, eo, quòd in libro Prouerb. c. 22. ver. 7. dicitur. [Diues pauperibus imperat, & qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis] ex quibus verbis patet, fœnerari in sacra scriptura sumi pro mutuo: quarum ergo sententiarum talis erit germanus sensus, videlicet: si tu popule meus seruaueris præcepta mea, faciã te ita abundare bonis temporalibus, vt opus non sit tibi petere mutuo necessaria à gentibus, imò tu ipsis ex tuis superfluis facultatibus, quas tibi tradidero, abundanter poteris mutuare.

Ad reliquas duas auctoritates sacrae scripturae recensitas in c. 25. ver. 35. libro Leuit. & in lib. Exod. cap. 22. ver. 25. quàm facillima erit responsio, dicendo, quòd ex ipsis locis, tantum elici possit, q̄ Iudei mutuantes populo suo non debeant ipsos compellere ad soluendas vsuras, non autem sequitur ex auctoritate prædicta ab alijs, (qui non sunt de populo hebreorum) eos licitè posse exigere vsuras.

Ex his omnibus, ergo, patet veritas nostrae conclusionis, & falsitas contrariae opinionis.

QVAESTIO QVINTA,

Vtrum vsuram exigere ex mutuo sit prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo.

S U M M A R I V M.

- 1 *Vsuram exigere prohibitum est de iure diuino contento in nouo testamento.*
- 2 *Mutuum date dupliciter exponitur à Sancto Thoma.*

HABITVM sermonem de prohibitione vsurarum facta de iure diuino contento in testamento veteri, meritò subsequitur quæstio præsens, in qua quæritur: an fuerit vsura prohibita de iure diuino contento in testamento nouo, ne forsitan detur occasio Diabolo fideles decipiendi, ipsis suadendo, se non teneri tale præceptum obseruare post aduentum domini, & post legem noui testamenti: quapropter more solito, primò arguam pro parte negatiua tali pacto, videlicet.

Si vsuram, seu lucrum ex mutuo exigere esset prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo: sequeretur, q̄ fuisset hoc expressum in dicto iure

iure, cum nemo alicuius legis transgressor habendus sit, qui facit quod sibi expressè in ea aliquid non fuit prohibitum, ut patet ad sensum: cum omnis transgressio legis iustae sit peccatum, & peccatum nullum sit, quod sit ignorantia inuincibili; ut esset in casu nostro. Consequens autem est falsum, ergo & antecedens, & q̄ sit falsum ultra prædicta probatur sic per inductionem, primò, Non est dicendum usuram ex mutuo exigere fuisse prohibitum à domino in testamento nouo per illa uerba. [Mutuum date nihil indè sperantes,] quoniam huiusmodi uerba dicuntur esse consilij, & non præcepti, ut patet ex contextu ipso uerborum præcedentium, & subsequentium: cum ibi dicatur [si benefeceritis ijs, qui uobis benefaciunt, quæ uobis erit gratia: Nam peccatores peccatoribus hoc faciunt: Et si mutuum dederitis ijs, à quibus speratis recipere, quæ gratia est uobis, nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos uestros, benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes, & erit merces multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater uester misericors est.] Ex quibus omnibus domini uerbis uidetur eliciendum, quòd Dominus per illa uerba iis, qui dicta opera fecerint mercedem repromiserit, & per consequens, quòd mutuare cum spe retributionis meritorium opus non sit, non tamen indè sequitur, q̄ peccatum sit, quandoquidem inter meritum, & demeritum, aliquòd medium esse poterit, ut patet ad sensum, Cum sint multa opera, quæ media sunt, quæ à sacris Theologis dicuntur indifferentia.

Præterea idem uidetur probari uerbis ipsius Domini in persona regis, dicentis, [oportuit ergo te committere pecuniam meam nummularijs, ut ueniens ego recepissem utiq; quod meum est cum usuris,] ex quibus elici uidetur fuisse reprehensum eum, qui non auxerat pecuniam per usuram, ac per consequens hoc licere ex diuini iuris in testamento nouo contenti concessione: cum ille Rex in dicta parabola Dominum Iesum Christum figurauerit.

SED CONTRA text. est in c. super eo. & c. consuluit, extra de vsur. in quibus habetur [vsuram exercere esse prohibitum etiam iure diuino contento in testamento nouo.]

Respondeo præsentis quæstioni vnica conclusione, quæ talis est.

Vnica conclusio.

Vsuram exigere, id est, uelle pretium vsus rei mutuatae sibi solui, solo respectu vsus illius rei mutuatae est prohibitum de iure diuino contento in nouo testamento: Hæc conclusio probatur quadruplici medio. Primò ipsomet iure diuino contento in testamento nouo expresso infra scriptis uerbis, quibus vsus fuit dominus Iesus dum dixit. [Non furtum facies] cum vsura ipsa sit furtum, ut docuit Diuus Ambrosius. & habetur in c. si quis vsuram, 14. q̄. 4. dicens [si quis vsuram acceperit, rapinam facit, uita nõ uiuit,] & sic patet per dicta uerba fuisse prohibitam vsuram iure diuino contento in testamento nouo: Idem probatur per text. ipsiusmet sacri Euangelij paulò antè adducti. [Mutuum date nihil indè sperantes,] & q̄ hac auctoritate adducta probetur nostra conclusio, probatur auctoritate Ecclesiae Sanctae sic illa exponentis in c. super eo, & in c. quia in omnibus, extra de vsuris: & ratio est, quia canon in dicto c. Quia in omnibus, est Concilij Lateranensis, in quo dicitur. [Vsuram exercere prohibitum esse sacra pagina utriusque testamenti,] imò, & clariùs hoc idè probatur per text. in c. Consuluit, extra de vsur. ubi Urbanus III. dicit

[homi-

Responsio ad auctoritatē libri Deut. c. 28. ver. 12. Deuter. c. 15. uer. 6.

Fœnerari an semper in sacra scriptura sumatur pro mutuo sub vsuris. Prou. cap. 22. uer. 7.

Responsio ad auctoritatem, lib. Leui. c. 25. uer. 35. & Exo. c. 22. uer. 25.

Antecedens. Consequenzia

Lucæ. c. 6. ver. 35.

Ver. 33.

Ver. 34.

Ver. 35.

Ver. 36.

Mat. c. 25. ver. 27.

² Mutuare sub vsuris est prohibitum per ius diuinum in Sã Etõ Euang. Mathæi. c. 19. ver. 18. c. Si quis vsuram 14. q. 4. Lucæ. c. 6. ver. 35. c. Super eo, extra de vsur. c. Quia in omnibus, extra de vsur. c. Consuluit, extra de vsur.

[homines pro intentione lucri mutuantes malè agere, & teneri ad sic exacta restituenda, imò illos efficaciter ad hoc inducendos fore in foro animæ iuxta domini præceptum dicentis, Mutuum date, nihil inde sperantes:] conclusio ergo nostra verissima est, quia est secundum declarationem ecclesiæ sanctæ, quæ (dictante Spiritu Sancto, in dicto Conciio Lateranensi celebrato sub Leone decimo, sessio. decima) expressè dixit auctoritatem illam Sancti Evangelij. [Mutuum date, nihil inde sperantes] sub præcepto vsuram vetare, idè contrarium pertinaci animo asserere esset omnino hæreticū, vt docet Alphonus de Castro in libro de Hæres. cap. ultimo. Imò & idem probari videtur per tex. in Clem. Vnica, sub tit. de vsur. §. si. vbi hæc habentur, [si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat exercere vsuras non esse peccatum, decernimus, eum velut hæreticum puniendum: locorum nihilominus ordinarijs, & hæreticę prauitatis inquisitoribus districtiùs iniungentes, vt cõtra eos (quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint, aut suspectos, tamquam contra diffamatos, vel suspectos de hæresi) procedere non omitant.] Hæc in dicta Clem. Probatur & secundò doctorum auctoritate. Sanctus enim, Thomas in 2. 2. q. 78. art. 1. in resp. ad quartum, nostræ conclusioni astipulatur (unà cum infra scriptis) interpretãdo dicta uerba domini: [Mutuum date, &c.] quæ prius à parte negatiua adduxerat, quasi probando per illa, quòd accipere usuram non esset peccatum, cum esse uideretur de consilio, ipsam nõ accipere: in responsione, ergo, ad quartum dupliciter interpretatus fuit ipsa dominica uerba, dicendo, Primò sic, dare mutuum non semper tenetur homo, & idè quantum ad hoc ponitur inter consilia; sed quòd homo lucrum de mutuo non querat, hoc cadit sub præcepti ratione; potest tamen dici consilium per comparationem adductam Fariseorum, qui putabant usuram aliquam esse licitam, sicut & dilectio inimicorū est consilium. uel secūdò loquitur ibi non de spe usurarij lucri, sed de spe, quæ ponitur in homine: non enim debemus mutuum dare, uel quodcumq; bonum facere propter spem hominis, sed propter spem Dei, id est, remunerationis assequendę à Domino Deo, ex cuius uerbis patet ipsum Sanctum Doctorem nostrę conclusioni se subscripsisse, & illam probari auctoritate dicta. [Mutuum date &c.] Gabriel Biel in quarto Sentiarum, dist. 15. quæstio. 11. in principio, in declaratione ultime clausule diffinitionis usure, & in Notabili primo adducens eandem auctoritatem Sancti Evangelij: Ioan. à Medina, Conradus, Couarruias, Inn. Panor. & quàm plurimi alij Doctores recensiti in præcedenti quæstione, quia omnes illi, locis ibi citatis, se subscripserunt, præsentī conclusioni, & alij doctores, in prædicta Clem. Vnica, de usur.

Attamen nostrę conclusioni, prima fronte aduersatum fuisse uidetur Dominicum à Soto in lib. 6. q. 1. artic. 1. colum. 4. eò, quòd nititur probare Dominum Iesum per hæc uerba, [mutuum date &c.] Non prohibuisse sub præcepto sperare lucrum ex mutuo, sed consuluisse mutuare sine spe humanę retributionis, arguendo à præcedentibus uerbis, (immediatè) ipsius domini dicentis, [& si benefeceritis ijs, qui uobis benè faciunt, quæ uobis est gratia, nam peccatores peccatoribus hæc faciunt &c.] Si loqueretur de usura ibi dominus, non dixisset equalia, quia moris non est, ut scenebre lucrum sit forti equalè, sed dicit equalia: hoc est paria bona, gratuitò refusa, idem est quod subdidit, [Veruntamen diligite inimicos uestros, benefacite, & mutuum date nihil inde sperantes,] id est, nullam ab hominibus gratiam, sed à Deo, quare subdit,

& erit

& erit merces uestra multa, & eritis filij altissimi quare (ait Sotus prædictus) inepta est gl. illa, quæ dicit, quod prius membrum sit consilium, posterius præceptum, sed neq; aliter sentijt Diuus Thom. sed quod sit iustitiæ non expectare lucrum, & iccirco, subdit, quod illic non fit mentio de spe lucri usurarij: quapropter concludendum (inquit) erit per illa uerba non fuisse prohibitam vsuram. Ad prædictos adductos canones dicentes vsuram prohibitam utroq; testamento, quibus iuribus probauimus nostram conclusionem: Sotus prædictus respondens ait, quòd in veteri testamēto plana sunt testimonia, in nouo sub illis uerbis: [Non furtum facies] ad c. Consuluit, ubi Urbanus Papa dicit usuram prohibitam, illis uerbis domini: [Mutuum date &c.] Respondit dicens, quod Papa non ubicumq; citat testimonia sacre scripturæ in aliquo sensu, intendit canonicizare eundem sensum: tamquam de fide, sed citat quandoq; illi secundum doctorum opinionem, attamen illa euangelica sententia subministrat vim argumento à maiori: sic arguendo. Si Christus consuluit ne gratuitum donum speraremus ab hominibus, quod licitè possent rependere, à fortiori cõsequitur, neq; expectandum esse pretium usus, quod iustitia uetat. Hæc Sotus. cuius uerba non aduersari nostræ conclusioni patet, cum non solum conclusiones possint probari legibus explicitè ipsas confirmatibus, sed multis alijs modis, ut puta, arguendo à simili, uel à fortiori, uel à contrario sensu, & huiusmodi. Cum ergo Sotus concludat, (quòd) arguendo à fortiori, non esse expectandum pretium usus rei mutuatae, quod iustitia uetat; huiusmodi uerbis innouit nobis, se nobiscum tenere, licet uerborum sonitu videatur aliquatenus dissentiri. patet, ergo, eius sententiam nostram confirmasse conclusionem.

Ad argumentū, ergo, adductum pro parte negatiua, in principio præsentis quæstionis respondetur negando minorem, & ad eius probationem respondetur dictam auctoritatem sacri Euangelij: [Mutuate &c.] esse præceptiuam prout declarauit Ecclesia Sancta, in dicto ca. Consuluit, quapropter omnino erit captiuandus intellectus noster, & submittendus decisioni, & interpretationi Ecclesię Sanctæ, vt docet Io. à Medina, & Didac. Couarruias, ubi sup.

Ad secundam autem auctoritatem Sancti Euangelij adductam respondetur illam methaphoricè intelligendam fore, ac per hoc, quòd dominus uoluerit nos hortari ad non occultandam gratiam suam nobis ab ipso gratis indultam, uerum potius, ut illa uteremur ad laudem suam, salutem nostram, & proximorū: ne simus de tanto beneficio nobis collato ingrati; sed potius, ut debeamus ipsius gratiæ meritum augere bonis operibus nostris, tamen domino adiuuante, qui ait: [Sine me nihil potestis facere,] & uiuit, & regnat in secula seculorum.

QV AESTIO SEXTA,

Vtrum vsuram exercere, seu exigere sit prohibitum de iure canonico.

S V M M A R I V M.

- 1 *Vsuram exigere est prohibitum de iure canonico.*
- 2 *Verus intellectus c. Ab illo, 14. quæst. 4.*
- 3 *Verus intellectus c. Quanto, extra de vsuris.*
- 4 *Verus intellectus c. Conquestus, extra de vsuris, & c. 1. extra de feudis.*
- 5 *Verus intellectus, c. 1. extra de vsuris.*
- 6 *Verus intellectus, c. salubriter, extra de vsuris.*

E

CVM

Alphonus de Castro. Vnica, de vsur.

Sanctus Tho.

Mutuum date, dupliciter exponitur à S. Thoma.

Gabriel Biel.

Ioan. à Medina. Conradus. Couarruias. Innocentius. Panor. & alij, quàm plurimi.

Dñicus à Soto uidetur oppugnasse conclusionem.

Matthæi. c. 19. ver. 18.

Reconciliatur sententia Sotum auctore, & eius conclusionem.

Responsio ad argumentum.

Responsio ad secundum argumentum.

Ioan. c. 15. ver. 5.

V M in precedenti questione sermo habitus fuerit, & probatum, vlturarium mutuū esse prohibitū de iure diuino: iccirco merito in presentī examinandum erit: An vsurariū mutuū sit prohibitum de iure canonico: de qua qōne Primò uidetur dicendū vsurā exercere, seu exigere non fuisse prohibitum de iure canonico, quod uidetur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Maior propositio.
Minor propositio.
Conclusio.
c. Ab illo, 14. q. 4.

Omne illud, quod à iure canonico est concessum, non est prohibitū ab eodem à iure. At vsuram exigere à iure canonico est concessum. Ergo vsuram exigere à iure canonico non est prohibitum. Maior propositio per se patet. Minor probatur per tex. in c. Ab illo, 14. q. 4. (& est ibi sententia registrata Diui Ambrosij in lib. de Tobia. c. 15.) in quo hæc inter alia hēntur, videlicet: [Ab illo exige usurā cui meritò nocere desideras, cui iure inferūtur arma, huic legitime auferūtur usuræ] ex cuius uerbis elicitur, q̄ saltē usurā exigere, seu mutuare sub usuris inimicis de iure canonico licebit. Secūdo idē uī probari per tex. in c. Quanto, extra de usu. in quo uī (arguēdo à cōtrario sensu) fuisse prohibitum Iudæis, solūm, exigere usuras immoderatas à Christianis: quāpropter uī ex ipso tex. solūm colligi, q̄ à iure canonico concessum fuerit (saltē) Iudæis exigere vsuras moderatas: Idē & tertio probari uī per tex. in c. Conquestus, extra de usur. & in c. j. extra de feu. in quib. dī, q̄ [Dñs accipiēs feudum in pignus à suo uasallo, nō tenetur deducere ipsius fructus in sortē.] Itē & quarto in c. j. extra de usur. ubi dicitur, quod [clericus recipiens à laicis in pignus rei mutuatę, beneficij sui possessionem non tenebitur ipsius fructus deducere in sortem] ex his elicitur, quod saltem, concessum fuerit à iure canonico, usuram exigere in aliquibus casib. Idē (& quinto) uidetur probari per tex. in c. salubriter, extra de usur. in quo habetur, [q̄ gener recipiens domum, uel possessionem aliquā in pignus à socero pro dote assignāda, nō tenebitur fructus medij temporis cōputare in sortē] ex his ergo fuit probata minor propositio.

c. Quanto, extra de usur.

c. Conquestus extra de usur. cap. i. extra de feudis. cap. i. extra de vltur.

c. Salubriter, extra de usur.

S E D contra tex. in c. Cōsultuit, extra de usur. in quo hæc habētur, uidelicet: [Cōsultuit nos tua deuotio, an ille in iudicio aīarū, quasi usurarius deat iudicari, qui nō aliās mutuo traditurus, eo proposito mutuā pecuniā credit, ut licet oī cōuētiōne cessante, plus tñ sorte recipiat: Verūm quia quid in his casibus tenēdū sit ex Euāgelio Lucę manifestē cognoscitur, in quo dicitur: [Date mutuū, nihil inde sperātes:] huiusmodi homines pro intētiōne lucri, quam habēt (cūm oīs usura, & superabūdātia prohibeatur in lege) iudicādi sunt male agere: & ad ea, quę taliter sunt accepta, restituēda in aīarum iudicio efficaciter inducēdi.] hæc in d. tex. qui est Urbani Papę II. ex cuius uerbis patet (ultra alios canones afferēdos,) usuram exigere esse prohibitū de iure canonico.

Lucę. c. 6.

Vnica conclusio.

I Mutuare sub usuris, seu exigere vsuram est prohibitū de iure canonico.
c. 4. 14. q. 4. & c. 3. q. 9. & c. 1. 2. 3. & 5. di. 4. 7. & per totū titulū de usur. in toto corpore iuris canonici; Cuius singulares canones sigillatim hic recensere p̄mittere breuitati studens.

Respondeo presentī quæstioni unica conclusione, quę talis est, uidelicet. Usurā exigere est prohibitū de iure canonico. Hęc cōclusio probat duplici medio. Primò iure ipso pōtificio, antiquo, & recētiori, tex. est, enim, apertissimus in c. 2. 14. q. 4. in quo referūtur uerba Cōcilij Arelatē. primi (cōfirmati à Papa Syluestro) huius tenoris, uidelicet: [Ministri, qui foenerātur, placuit iuxta formā diuinitus datā, eos à cōiōne abstinere.] hæc ibi. Idē probatur p̄ tex. in c. 4. 14. q. 4. & est Cōcilij Martini Quinti: ubi dī. [Alienetur à clero exigēs usuras,] & in c. Nec hoc quoq; 14. q. 4. refertur sentētia Leonis Papę in Epi. j. c. 3. q. 9. [Acrius clerici, & laici puniātur pro usurę exactiōne.] Idē fuit prohibitū in c. 1. 2. 3. & 5. di. 4. 7. & per totū titulū de usur. in toto corpore iuris canonici; Cuius singulares canones sigillatim hic recensere p̄mittere breuitati studens.

studēs. Probatur & secūdo auctoritate doctorū in citatis iuribus, & aliorum infracriptorum doctorum. Nam presentī cōclusioni se subscripsit Conradus in tract. 2. q. 2. 2. concl. 4. Ioan. de Medina, Didac. Couarruias; & alij, locis citatis in præcedentis qōnis conclusionib. Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cūm ad ecclesiasticum ius spectet non tātūm nouas edere leges, (quibus ipsa pia mater ecclesia consulere possit bono, & quieti Reipublicę Christianæ: Verūm etiam suis sanctionibus sub aliquibus pœnis obligare fideles ad obseruantiam legum diuinarum, prohibendo sub pœnis ea, quę dictæ leges prohibuerant. Itcirco patet maxima cum ratione à iure canonico fuisse prohibitum vsuram exigere propriē dictam: cūm hoc sit prohibitum, etiam, iure diuino, & naturali, ut in præcedentibus quæstionibus fuit probatum.

Conradus.
Ioan. de Medina.
Couarruias.

Ratio conclusionis.

Ad argumētum in principio quæstionis allatū, & ad canones in ipsius probationem adductos sigillatim respōdendo: dico, ipsos non obstare nostre conclusioni, & primò. Ad tex. in c. Ab illo, 14. q. 4. dico, nō recipiendam fore Gl. dicti c. Ab illo, dicentem quod uerba illa sint interpretāda negatiuē: ut sit sensus, quod nulli liceat ab aliquo vsuras exigere, cūm nulli liceat alteri nocere: eo, quod (salua pace ipsius Glosæ) hoc appareat rationi non cōsentaneū iuxta diuini Augustini sententiam, & habetur in c. Prodest, 23. q. 5. dicentis inter alia. [Quia plectendo, & ignoscēdo hoc solūm benē agitur, ut uita hominum corrigatur, dum nil nocendi cupiditate fiat, sed animo consulendi.] Nec non: quoniam ait tex. in d. c. Ab illo, [cui iure inferuntur arma, huic legitime auferuntur usuræ.] Constat autem licitum esse, & sæpe bellum contra hostes moueri, & illis arma inferri, quāpropter recedendo ab opinione Glosæ, dico, q̄ sicut licitum est Principis auctoritate bellare, & hostes armis macerare, ita licitum est eiusdem auctoritate hostes vsuris macerare, & bona eorum accipere, & furripere absque peccato furti, & vsuræ, nec erit tunc usura uera, ac propriē dicta, sed similitudinaria, quia incrementum illud ultra sortem, non ratione mutationis in casu illo recipitur, sed ratione iuris, quod ad bona ipsorum hostium habetur, & ita tex. ille de similitudinaria vsura intellectus non præiudicat nostre conclusionis ueritati, & consonat hoc his, quę in quarta quæst. de Iudæis diximus.

Respondeo ad argumentum.

2
c. Ab illo, 14. q. 4. exponitur

c. Prodest, 23. q. 5.

Ad c. quanto, de vsur. respondetur, huiusmodi canonem non præcisè prohibuisse Iudæis immoderatas vsuras, nec ipse canon intendit eas particulariter prohibere, sed cūm omnes prohibuerit, intendit non æqualiter omnes Iudæos vsurarios punire, sed pro exactiōne immoderatarum vsurarum solūm. Et idē præcipit Christianis sub pœna excommunicationis incurrenda, ut cum Iudæis graues, & immoderatas exigentibus vsuras (nisi satisfecerint) non communicent.

3
Expositio, & responsio ad tex. in c. Quanto, extra de vsuris.

Ad c. Conquestus. de vsuris, & ad c. 1. de feudis, ubi dicitur, quod [potest mutuator recipere fructus pignoris feudalis, quousque capitale sibi reddatur, non computando illos in sortem] & cæt. Respondetur quod licet circa materiam, ac intelligentiam istius canonis varia videatur doctorum sententia, tamen, pro decisiōne quæstionis propositæ in dicto argumento, sciendum quod glosa aliam rationem decisiōnis istius canonis non assignat, quàm quod hoc fieri concedatur in fauorem ecclesiæ: cuius quidem opinionem multi non amplectuntur tamquam non bonam: cūm reuera ecclesia non possit facere de vsura, non vsuram: nec possit in peccato vsuræ dispensare cūm sit hoc prohibitum iure naturali, & diuino, ut infra quæst. nona, decima,

4
Expositio, & responsio ad tex. in c. Conquestus, extra de vsur. & ad c. 1. extra de feudis.
Glo.

Panormitanus & vndecima, perpulchrè probabimus Deo dante. quàpropter Panormitanus peroptimè in dicto c. conquestus, notabili tertio, & in ver. In glo. 2. ibi, & hoc favore ecclesiæ dixit. Idem puto, & fortiùs in laicis non magis debet ecclesiæ abstinere à contractu vsurario, quàm laicus: potest etiam quilibet laicus hoc casu licitè non computare fructus in sortem, ex quo proprietates est sua quasi consolidetur vsusfructus cum proprietate. hæc ille. in hoc etiam Ioã. à Medina. vbi suprà dicens hoc decisum fuisse in dictis iuribus non per modum nouæ institutionis, sed per modum declarationis, vt in ipsis iuribus patet. Et hoc est de natura feudi, vt quando vassallus illud domino suo impignorauerit, dominium vtile simul cum directo consolidetur, & ad dominum ipsum vtrumque pertineat, & ideò in hoc casu, perceptio fructuum huiusmodi feudalis pignoris non erit vsuraria: & in hoc consentijt etiam Sorus in lib. 6. q. 1. art. 2. col. 7. ex his omnibus patet responsio ad illud argumentum dicendo, quòd sicut vbi eadem est ratio idem erit & ius. Sic vbi non est eadem ratio, nequè idem esse debet ius. quàpropter ex dictis non elicitur vsuram exercere esse licitum, imò contrarium, vt in dictis iuribus.

Ad cap. 1. de vsuris, in quo dicitur, quòd [clericus recipiens à laico in pignus pro mutui concessi solutione beneficij ecclesiastici possessionem, non tenetur fructus eius interim susceptos in sortem computare] dicendum, q̄ tex. ille procedit, vt docet gl. Innocen. & Panormitanus in dicto c. 1. & Ioannes de Medina, vbi supra, qui omnes sic interpretantur huiusmodi textum figurando taliter casum, videlicet: quotiescumque clerico beneficiato fuerit aliqua possessio in pignus pro mutuo facto assignata ab ecclesiæ prælato, quæ possessio ratione beneficij sibi collati erat assignata ipsi ecclesiæ, quam possessionem nullatenus possit aliquo medio recuperare ipse clericus: si contingat possessorem iniustum dictæ possessionis velle ipsam impignorare sibi (illius ecclesiæ beneficiato) tunc poterit ipse fructus illius facere suos, non computando eos in sortem. Cùm possessio, verè, sua fuerit de iure, & hoc quia quodammodo non computando fructus in sortem redimit vexationem suam recipiendo tali modo rem propriam, quod quidem non tantum clericis beneficiatis non possidentibus possessiones proprij beneficij. Verùm etiam alijs hoc licebit, si aliter rem sibi legitimè debitam iniustè detentam ab eo, qui ei illam impignorare voluit: obtinere non posset: quoniam est in vtrisque par ratio, vt patet ad sensum: Attamen vt prædicti etiam Doctores asserunt (& rationabiliter) sic nõ erit dicendum de clerico accipiente possessionem etiam ecclesiæ debitam, non, tamen, assignatam suo beneficio, sed alieno, & idem dicetur de laico, cui aliquid non deberetur, quia in his casibus vterque vsuram committeret, cùm reciperet vltra sortem id, quod non erat ipsorum, sed aliorum, ex quibus patet, quòd textus ille, in cap. 1. extra de vsuris, non tantum non concesserit vsuram propriè dictam exercere, sed imò expressè prohibuerit: licèt concesserit vsuras impropiè dictas: concedendo vltra sortem accipere sibi aliàs debitum, occasione mutui, licèt non ratione mutui, cùm vsura propriè dicta sit aliquid accipere vltra sortem ratione mutui, idest, non alio respectu nisi pro pretio usus rei mutuatæ.

Ad c. salubriter, extra de vsuris, & ad ipsius verum intellectum Respondendo, cùm (Deo dante) multa sint adducenda à nobis, quando sermo fiet de pignoribus in quæstione 22. iccirco tantum hinc respondebo cum Panormitano

tano in dicto c. salubriter, secundò notabili, dicendo, quòd aut à principio datus fuit terminus ad dotem soluendam suo focero ab ipso genero simpliciter absq; pacto assignandi, vel alterius solutionis faciendæ, donec soluta integraliter fuerit à focero suo genero dos promissa, (licèt ex pacto pignus fuerit traditum,) aut cum suprascripto pacto. si primò nullatenus poterit fructus pignoris suscipere nisi ipsos computando in sortem: & ratio est, quia videtur renuntiasse iuri petendo interesse oneris matrimonij: Nam sicut potest ducere vxorem sine dote, quod si faceret, tunc de proprio teneretur illam alere, & reliqua onera matrimonij proprijs expensis sustinere: ita potuit vxorem ducere dato termino ad persoluendam dotem sibi, sed si à principio interuenit datio pignoris, tunc poterit ipsius fructus non computare in sortem, cùm videatur ipsos recipere confusus autoritate huius c. salubriter, & recipere fructus pignoris huiusmodi in compensationem dotis non solutæ, & puto etiam quòd à principio possit gener conuenire cum focero de aliqua pecunia sibi soluenda annuatim donec sibi solueretur dos promissa: dummodo sit homo solitus negotiari, vel ponere pecuniã apud mercatorem: cùm iste non capiat pro mutuo, vel pro vsu rei mutuatæ, & solutionis dilatione: sed vt sustineat onera matrimonij, & sic potius capit, vt interesse, quàm vt pretiũ vsus rei mutuatæ: & sic patet responsio ad argumentum: cùm ex ipsa c. salubriter, autoritate non possit elici, nisi quòd non fit cõtra canones vsura impropiè dicta: vt dixi in responsione ad præcedens argumentum.

QV AESTIO SEPTIMA.

Vtrum vsuram accipere pro re mutuata sit prohibitum de iure ciuili.

S V M M A R I V M.

- 1 CONCESSIO tripliciter sumitur à doctoribus.
- 2 Quo tempore vsura antiquis exigebantur.
- 3 Vsura mestrue, quæ dicantur.
- 4 Vsura centesima duobus modis à doctoribus sumitur.
- 5 Vsura centesima vnde dicta sit.
- 6 Vsura beses quæ dicantur.
- 7 Vsura trientes quæ dicantur.
- 8 Vsura semisses quæ dicantur.
- 9 Vsura quincunces quæ dicantur.
- 10 Vsura vnciarum quæ dicantur.
- 11 Vsura semiunciarum quæ dicantur.
- 12 Vsura vsurarum quæ dicantur.
- 13 Vsura vsurarum sunt prohibita de iure ciuili.
- 14 Vsura centesime, & alio nomine nuncupatæ præter vsuras vsurarum fuerunt concessæ, idest, non punite, de iure ciuili.
- 15 Iuris canonici scopus.
- 16 Iuris ciuilis scopus.
- 17 Regimen humanum derivatur à diuino, & ideo in aliquibus ipsum sequi debet.

ET primò videtur dicendum concessum non esse de iure ciuili vsuram exercere; quod & probatur forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Omne illud, quod de iure ciuili concessum est: de iure ciuili non est prohibitum.

At vsuras accipere pro re mutuata à iure ciuili est con-

cessum.

Ergo vsuras accipere pro re mutuata de iure ciuili non est prohibitum.

Maior propositio negari non potest cum pateat ad sensum.

Minor probatur per text. in l. Placuit, ff. de vsur. vbi Imperator dixit: [Placuit (sive statutum modum quis vsuras stipulatus fuerit) siue vsurarum vsuras, quòd illicite adiectum est, pro non adiecto haberi, & licitas posse peti:] & per tex. in l. lecta, ff. de rebus creditis, si cert. pet. [vbi iudicantur soluendæ vsuræ pro mutuis præstitis.]

S E D C O N T R A. tex. est apertissimus in l. eos qui, §. super vsurarum verò, C. de vsuris, in quo [conceditur exactio vsurarum ibi taxatarum] prout latius dicitur in probatione secundæ conclusionis.

Respondeo præsentî quæstioni duplici cõclusionè: illi, tamen, præmittèdo

Duo notabilia pro illius maiori intelligentia. Quàpropter sciendum, quòd

hic terminus. Cõcessio: capitur tripliciter à doctoribus. Primò modo pro nò

punitiõne, quo modo ille dicitur concedere aliquod malum (secundum regu-

lam vulgatam canonizatam in c. Error. dist. 83. [error cui non resistitur, appro-

batur] arg. in c. Quantæ, extra de senten. excommunicatio. vbi dicitur [incide-

re in excommunicationem eum, qui poterat obuiare percussioni illatæ cleri-

co, & non obuiavit:] & hoc modo nihil positium est: sed tantum negatio pu-

nitionis, & concessio hoc modo capta dicitur alio nomine permissio simplex:

& dicitur [simplex,] quia tantum pena indulgetur (nò quòd minuatur culpa

in illo, qui tale quid committit,) & hoc modo potest dici ecclesiam concede-

re meretricari, seu fornicari cum meretricibus: poterit etiam huiusmodi con-

cessio tolerantia dici, eò, quòd dicitur in c. hac ratione, 31. q. 1. [Quod per-

mittimus, nolentes præcipimus, (idest; permittimus, vt ait ibi glo.) quia malas

hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus:] poterit etiam hu-

ijsmodi concessio sic accepta, dici dissimulatio, & hoc modo dicimus Deum

multa mala opera concedere in præsentî vita: eò, quòd ea hic non punit, li-

cet in futuro illa puniturus sit. Secundò modo. Concessio capitur pro non

punitiõne, & prohibitione impeditiõnis simul, & hoc modo dicimus aliquem

concessisse aliquod malum, quando illud facientem non tantum non punit,

verum etiam prohibet volentes impedire facientem, ne faceret: & hoc modo

dicitur Ecclesiam Sanctam concessisse Iudæis obseruantiam suorum rituum,

ac ceremonialium præceptorum, licet ipsa facere, seu exequi sciat Deo gratum

non esse: concedit, ergo, eis non solum nò puniendo eos pro tali crimine, ve-

rum etiam prohibendo Christianis ne impediãt eos volentes tale crimen

committere, de quo est tex. in c. Qui sincera, dist. 45. Qui canon est Gregorij

Papæ, desumptus ab epistola decimaquinta, libri secundi. Tertio modo capi-

tur concessio pro nò punitiõne, idest, pro nò prohibitione impeditiõnis, ac pro

auxilio in simul. & hoc modo concessione accepta, dicitur illum concedere al-

iquid, qui non solum non punit facientem aliquid, & volentibus illud impe-

dire prohibet impeditiõnem, verum etiam adiuuat illum, vt faciat illud tale, &

hoc

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

l. Placuit, ff. de vsuris.

l. Lecta, ff. de rebus credi, si cer. pet.

l. eos qui, C. de vsur.

Primum Not.

I

Cõcessio tripliciter sumitur à doctoribus.

Primo modo, pro non punitiõne, seu simplici permissiõne, seu dissimulatiõne.

c. Quantæ, extra de sen. exc.

c. Hac ratione 31. q. 1.

Concessio secundo modo sumitur pro non punitiõne, & prohibitione impeditiõnis simul.

c. Qui sincera, dist. 45.

Concessio tertio modo sumpta est pro non punitiõne, pro prohibitione impeditiõnis, ac auxilio in simul.

hoc modo dicitur ecclesiam cõcedere curiæ seculari morti addicere clericum iam ab ipsa ecclesia degradatum à clericali ordine, conuictum, vel confessum de homicidio in foro ecclesiastico: quia non solum Iudices laicos non punit, vel non impedit, imò & adiuuat ipsum clericum degradando, ac curiæ ipsi seculari tradendo. Sic, ergo, in proposito dicitur. Ius ciuile cõcessisse vsuras primo modo concessiõnis: quia vsurarios huiusmodi non punit, nisi in duobus casibus, qui in conclusiõne 2. adducuntur.

Secundum notabile est, memoriæ summoperè commèdandum, & est tale. Sciendum est, moris fuisse apud antiquos, vsuras huiusmodi (quas morosas, & punitorias dicemus loco suo) solitas conueniri Chalendis: illas verò exigi ab aliquibus Idibus, sed apud Græcos Calendis accipiebantur: queamadmòdum legitur apud Tullium libro quarto epistolarum ad Atticum, in epistola incip. De Entichide gratum &c. & in lib. 14. in epistola incip. E Pompeiano. & Horatius Epode. 2. scribit. Hæc vbi locutus fœnerator Alpius: vnde relegit idibus pecuniam, quærit Calendis ponere. Colligitur etiam ex l. lecta, ff. de Rebus cred. si cert. pet. & indicat hoc nobis illud nomen, Chalédarium, quo traditur nobis scriptum. Chalendariũ, enim, erat liber, in quo vsurarum ratio habebatur, earumque debitores ibi adnotabantur, vt deducitur ex l. Qui filium, & l. Nomen. §. 1. ff. de leg. 3. & refert Alciatus in lib. 2. Parergon. c. 23.

Hinc quoque dictæ sunt illæ vsuræ menstruæ, quæ singulis quibusque mensibus pensitari, ac solui debebant. Quàpropter vario vocabulo illas vsuras anti-

qui appellare consueuerunt secundum varias earum solutiones. Centesima, ergo, cum sit as vsurarum, indè euenit, quòd reliquæ vsuræ fuerint nominatæ, & distinctæ in partem ipsius assis: quando minores debuissent conueniri, ac pacisci.

Et animaduertendum, quòd Centesima vsura duobus modis reperitur interpretata à doctoribus. nam nonnulli dixerunt centesimam vsuram illam esse, quæ in anno æquabat sortem, vt verbi gratia, si alicui fuissent mutua-

ti centum aurei per annum, post annum ipse mutuatarius reddere tenebatur centum aureos sibi mutuatos, & centum alios, tamquam pretium vsus illo-

rum centum aureorum, qui sibi mutuati fuerant per annũ: & huiusmodi sententiæ fuerunt infrascripti, videlicet: Glo. in c. Quoniam multi, in ver. centesima, dist. 47. Ioan. Cardinalis à Turrecremata ibidem. Præpositus Alexan-

drinus ibidem, Goffreda in summa eo. ti. Gl. in l. fi. in ver. centesima, C. de peti-

tio. hæredi. Alber. de Rosatis in suo Dictionario vtriusque iuris in ver. Centesima vsura est, & Conradus in tracta. secundo, de contractibus, q. 22. conclu-

sione 9. & Maria. Soc. in Rubrica de vsuris, num. 13. Alij verò doctores con-

trarium asseuerantes dixerunt, Centesimam vsuram esse illam, quæ centum mensibus forti mutuatæ equiparabatur, idest, ad rationem duodecim pro quo-

libet centenariò, in quolibet anno: & huic sententiæ veriori (meo quidem iudicio) se subscripserunt infrascripti doctores, videlicet: Hermolaus in Pli-

nium lib. 13. c. 4. in secundis castigationibus. Bart. Soc. in l. 3. §. Item si Reipublicæ, ff. ad leg. Falcidiam. Alciatus lib. 3. dispunc. c. 1. Budeus lib. 1. de asse: Leo-

nardus Portius lib. 2. de monetis. Theophilus in §. Plus autem. Instit. de act.

Idem in §. sed quod principi. Instit. de iure natur. gentium, & ciuili. Vigilius in præfatione ad Theophilum Græcum, Antonius Augustinus lib. 2. emenda-

tionum, cap. 10. Lugdunensis de contractibus nume. 36. Constantinus Har-

menopolus in Epitome iuris ciuili lib. 3. ti. de Vsura. Ioannes Græcus legum

interpret, qui sub tēpora Iustianiani scripsit utilia quædam in ius ciuile glos-

femata,

Notabile secū dum.

2

Quo tempore vsuræ antiquitus exigebantur.

Tullius.

Horatius.

l. Lecta, ff. de reb. cred. si cert. pet.

l. Qui filium, l. Nomen, ff. de leg. 3.

Alciatus.

3

Vsuræ menstruæ quæ dicuntur.

4

Vsura centesima duob. modis à doctoribus sumitur.

Glofa.

Card. à Turrecremata.

Præpositus.

Goffreda.

Glofa.

Alb. de Rosat.

Conradus.

Maria. Soc.

Hermolaus.

Bar. Soc.

Alciatus.

Budeus.

Leonardus Portius.

Theophilus.

Vigilius.

Anto. August.

Lugdunensis.

Constantinus.

Harmenopolus.

Ioan. Græcus.

Columella:
Franciscus Otthomanus.
Iacobus Curt.
Couarruias.
5
Vsura centesima vnde dicta sit.
Dominicus Sotus.
Ioan. Bap. Lupus.
Nauarrus.
Glosa.

1. Eos qui, C. de vsur.

6
Vsura besses, que dicantur.

7
Vsurae trices que dicantur.

8
Vsurae semisses que dicantur.

9
Vsurae quincies que dicantur.

1. Cum quida, ff. de vsur.

10
Vsura unciaria que dicantur.

11
Vsurae semiunciariae que dicantur.

12
Vsura vsurarium que dicantur.

femata, quae Vigilius in dicta praefatione ad hanc rem adducit. Id planè deducitur ex Columella de agricultura, lib. 3. c. 3. qui ex Latinis auctoribus testis est locupletissimus huius interpretationis. Franciscus Otthomanus li. j. de vsur. c. 7. & Iacobus Curtius lib. 3. coniecturalium, cap. 29. Didacus Couarruias in lib. 3. c. 9. num. 6. Variarum resolutionum, addens quòd centesima vsura sit, ex eo, quòd centesima fortis pars, vsura esset mestrua, idest, quolibet mense soluenda, idest, ad rationem duodecim pro centenariò (scilicet) soluendo vnum quolibet mense pro quolibet centenariò. Dominicus à Soto in lib. 6. quæst. 1. artic. 1. colum. 9. in uer. Vnde usura centesima. Ioan. Baptista Lupus Geminianus in tracta. de usur. in commentario primo, tertij paragraphi, l. Curauit, C. de action. empti. Nauarrus in suo manuali cap. 17. num. 208. & Glo. in figuratone casus l. Eos qui, C. de usuris. Ex his omnibus patet, quàm longè aberrasse eos à ueritate, qui dixerant centesimam usuram esse, exigere centum pro quolibet centenariò quolibet anno: cum Iustinianus Christianissimus, & Iustissimus Imperator nunquam illam concessisset, si ita esset, ut ipsi autumant. Quapropter sciendum erit insuper, quòd Centesima cum sit as usurarum, factum est, ut reliquæ usuræ fuerint nominatæ, & distinctæ in partem ipsius assis, quando minores debuissent conueniri iuxta sanctionem imperatoriam in l. eos qui, C. de usuris, & sunt infra scriptæ, uidelicet: Bessès, quæ sunt duæ partes ex tribus partibus, ex quibus constat centesima usura, idest, octo: & sic octo pro quolibet centenariò concedebantur pro quolibet anno ipsis mercatoribus, & ijs solùm, qui præerant ergasterijs, idest, officinis operarum, ut in dicta l. eos, qui, §. super usurarum, & docet gl. ibidem. Vsurae trices dicebantur illæ, quas exigebant uiri illustres, & dicebatur tertia pars centesimæ, idest, ad rationem quatuor pro quolibet centenariò, ut in d. l. eos, qui, §. super usurarum. Semisses uerò usuræ dicebantur dimidia pars centesimæ, idest, ad rationem sex pro quolibet centenariò in quolibet anno, & hæc usuræ concedebantur omnibus reliquis hominibus præter nominatos, ut in dicta l. eos, qui, §. super usurarum, in uer. cæteros autem omnes. Vsurae quincies, quæ sunt propè, & antè semissem, & sunt quæ soluuntur ad rationem quinque pro centenariò in quolibet anno: de quibus uidetur loqui text. in l. Cum quidam, §. fin. ff. de usur. Vsura unciaria legitur apud Cornelium Tacitum in libro Annalium 5. & apud Liuium lib. 7. Deca. & est illa usura, quæ quolibet mense soluebatur pro centenariò, idest, unum pro centenariò, idest, duodecima pars centesimæ, & unica ipsius assis, ut tradit quoque Franciscus Balduinus in lib. 12. tabula. l. 5. Semiunciariæ usuræ dicebantur ex unciario fœnore, quæ ducentesimo mense sortem equarēt, idest, ad rationem mediæ partis unius nummi pro quolibet centenariò. hæc omnia prædicta docet ferè omnes adducti doctores, ubi supra, quæ per me fuerunt hic allata ad maiorem intelligentiam conclusionum afferendarum. Vsurae uerò usurarum dicebantur usuræ ex usuris, idest, solutiones usurarum, quæ fiebant non solùm pro usura rei mutuatæ, sed etiam pro usura exacta, uel exigenda ratione mutui, seu forte principali, ut puta, si quis post annum non soluisset usuram promissam quolibet anno ratione rei sibi mutuatæ, tenebatur anno sequenti restituere re mutuatam, usuram pro illa re iã decursam, & usuram quoque pro usura prædicta non soluta præterito anno.

His, ergo, præmissis notabilibus animaduertendum, quòd duplex reperitur sententia apud doctores circa præsentem quæstionem. Quapropter sciendum, quòd

quòd prima doctorum opinio fuit dicentium: quòd Iustinianus Imperator in legibus iuris ciuilibus Digestorum concessisset exactionem vsurarum: tamen post aliquod tēpus penitens se usuras concessisse in libro Codicis, & Authenticorum, huiusmodi concessionem reuocauit in l. 1. C. de summa Tri. & fide Catholica, ubi fatetur se uelle uiuere secundum legem Beati Petri traditam Romanis, & in Authē. de ecclesiasticis titulis in principio, approbat quatuor concilia generalia, uidelicet: Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calcedonium: præcipiens obseruari sanctiones dictorum conciliorum: in quibus proculdubio vsuræ fuerunt expressè prohibitæ: ut notatur in c. quia in omnibus, extra de usuris, & per consequens uidetur fuisse prohibitæ vsuras de iure ciuili, eò magis, quoniam ipse Iustinianus in Authen. ne clerici apud proprios episcopos, in fine, colum. 6. dixit, quòd non dedignantur leges sacros canones imitari. Quapropter uidetur inde omnes præcedentes leges tã Digestorum, quàm Codicis fuisse correctas, quoad permissionem exactionis vsurarum, & huiusmodi sententiæ se subscripserunt infra scripti doctores, uidelicet: Glo. in dicta Authen. de ecclesiasticis titulis, in uer. Obseruamus. Gl. in c. quid dicam, in uer. reddi, 14. q. 4. Glo. in c. quia in omnibus, in uer. Multi, extra de usuris. Ioannes Baptista Lupus Geminianus, ubi supra. Attamen pace tantorum doctorum, dixerim, hæc opinio nulli uero fundamento, uidetur inniti: Nam leges prædictæ, in quibus Imperator fatetur se uelle uiuere secundum legem Beati Petri, & sacra concilia &c. Ut respondebitur iuxta sententiam doctorum omnium, (qui paulò post afferentur in relatione secundæ opinionis doctorum) dictæ (inquam) leges loquuntur de approbatione conciliorum quoad materiam fidei Catholicæ, non quoad alia, quæ legibus iam ab eo statutis ipse imperator ordinauerat, quia si illas uoluisset corrigere, de illis fecisset mentionem specialiter, (ut solitus fuerat:) Nam generalis confirmatio non extenditur ad correctionem eius, in quo aliud specialiter reperitur statutum: Nec hoc mirum debet uideri: Catholicum Imperatorem nõ correxisse, seu irritasse leges permittentes vsurarum exactionem: cum illius fuisset prospicere bono communi, & ciuili amicitia, & inopum necessitati, quæ si aliàs vsuræ non fuissent toleratæ, seu permissæ; ipsi pauperes non reperissent gratis mutuum: & sic fame, & egestate perijissent. his & alijs rationibus afferendis in conclusionibus patet excusandum esse Imperatorem, cum & hodie, etiam, multa delicta permittantur, & relinquuntur impunita: ut sunt meretricari, & huiusmodi, ad uitanda maiora, & perniciosiora scandala: nõquàm tamen concedendum erit Iustinianum concessisse vsuras de iure ciuili, tamquam licitas, & non prohibitæ iure diuino, sed quod illas concessit hoc modo solùm (scilicet) ut ratione vsurarum exactarum: Nemo in foro seculari puniretur.

Secunda est opinio doctorum dicentium nonnullas vsuras propriè dictas non fuisse prohibitæ de iure ciuili, & nonnullas fuisse prohibitæ, (ut latius in conclusionibus) numquam, tamen, fuisse illas concessas, ut licitas, & exigibiles, idest, sine peccato; sed ut licitas, seu indultas sine punitione temporalis, ad maius malum uitandum. huic sententiæ se subscripserunt reliqui ferè omnes doctores locis infra scriptis. Bar. enim in l. Ad hæc, C. de usuris, num. 5. infra scriptis uerbis utitur, uidelicet: Breniter ueritas est ista, quòd de uoluntate iuris ciuilibus tuit, quòd etiam vsuræ possunt exigi, quia, etiam, de iure Authen. post titulum, de ecclesiasticis titu. ubi [Imperator præcipit seruari quatuor concilia:] Idem Iustinianus posuit titulum de Nautico fœnore: Vnde de uoluntate

Prima opinio doctorum proponitur.

Glosa. Ioan. Baptista Lupus. Prima opinio rejicitur ab auctore.

Secunda doctorum opinio proponitur.

Bar.

tate

tate sua fuit: non, tamen, de potestate: quia non potuit Imperator tollere legem maioris (scilicet) Dei hoc prohibentis. Imò, (vt asseuerant Ioan. And. & Anto. de Butrio,) quòd legistæ communiter fatentur vsuras esse licitas, & non prohibitas à iure ciuili, (hæc, tamen, intelligendum erit verum regulariter, non autem quoad vsuras vsurarum. Cùm specialiter ipsæ, de iure ciuili sunt prohibitæ, (vt probabitur in prima conclusione afferenda.)

Hæc eadem opinio acceptatur à canonistis communiter, de quorum numero sunt infra scripti, videlicet Ioan. And. in c. Peccatum, de reg. iur. in 6. in quinto articulo quæstionis, & in fine. Glo. in c. 1. in ver. lex humana, dist. 10. Anto. de Butrio, in Rubrica de vsur. & in c. Quia in omnibus. Petrus de Anchara. in cap. Peccati venia. colum. 6. in ver. Secundo quæro, de reg. iur. in 6. Panor. in c. Cùm sit generale, nume. 18. extra de foro competen. Ioan. de Ana. in c. quia in omnibus, colum. 20. in ver. Subdit Host. extra de Vfuris. Ioan. de Imo. in Clem. 1. num. 13. de vsur. Cardinalis Zabarel. in clem. 1. de vsur. col. 2. in uer. Sed quæro, in eo, quòd dixi. Cardinalis à Turrecremata in c. Quid dicam artic. 1. 14. q. 4. Conradus in tracta. 2. de contractibus quæst. 22. cõcl. 10. & 11. Didacus Couarruias in lib. 3. variarum resolutionum, c. 1. num. 6. in uer. Ego sanè usuras. Ioannes Gerson. de contractibus, Præpo. 17. & ex sacris Theologis Diuus Thomas in 2. 2. quæst. 78. articulo 1. in respon. ad tertium. Caietanus ibidem in commentariis, Gabriel Biel in 4. Sententiarum distin. 15. quæst. vndecima, post responsionem ad vltimum argumentum propè notabile tertium, & Dominicus à Soto in lib. 6. de iustitia, & iure, q. 1. artic. 1. colum. 9. in uer. Ad tertium argumentum. Marianus Soc. in Rubrica de usur. à numero 25. vsquè ad numerum 29. exclusiue hanc quæstionem examinans elegantissimè pro utraque parte, se subscripsit præsentem secundæ doctorum opinioni, & Augustinus Berous in Rubri. de vsur. à nu. 77. usque ad num. 83. exclusiue præsentem secundam opinionem multipliciter probat ueram.

His, ergo, præmissis satisfaciemus ipsi quæstioni (Deo dante) duplici conclusione.

Prima ergo conclusio fit hæc.

Vsuræ usurarum de iure ciuili sunt prohibitæ, & huiusmodi usuras exigentes præcipiuntur puniri à iure ciuili. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò enim per textum apertissimum in l. Placuit. ff. de usur. vbi hæc habetur, uidelicet: [Placuit (siue supra statutum modum,) quis usuras stipulatus fuerit, siue usurarum usuras, illicitè adiectum est. pro non adiecto haberi, & licitas posse peti.] Hæc ibi, Idem habetur in l. Vt nullo, in fine. C. de usuris. Probatur & secundò præsens conclusio, omnium prædictorum doctorum auctoritate.

Secunda conclusio.

Vsuræ centesimæ, & alio nomine nuncupatæ præter usuras usurarum (ut in notabili secundo) fuerunt permittæ, ac concessæ (non tamen ut licitæ, & sine peccato, sed ut non punibiles in foro fori) à iure ciuili, ad maiora mala uitanda, & non sine maxima ratione. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò enim, ipsomet iure ciuili: (ultra iura adducta in præcedenti conclusione) per tex. in l. Eos qui, §. super usurarum uerò, C. de usur. ubi Imperator infra scriptis usus fuit uerbis, uidelicet: [Super usurarum uerò quantitate, etiam generalem sanctionem facere, uecessarium esse duximus: ueterem duram, & grauissimam earum molem ad mediocritatem deducentes: Ideoq; iubemus,

illustribus

illustribus quidem personis, siue eas præcedentibus minimè licere, ultra tertiam centesimæ usurarum nomine, in quocumque contractu uili, uel maximo stipulari. Illos uerò, qui ergasterijs, (idest operibus) præfunt, uel aliquam licitam negotiationem gerunt, usquè ad bessem centesimæ usurarum nomine in quocumque contractu, suam stipulationem moderari: In traiectionibus autem contractibus, uel spetierum fœnori dationibus, usq; ad centesimam tantummodo licere stipulari: nec eam excedere, licet ueteribus legibus hoc erat concessum. Coeteros autem omnes homines dimidiam tantummodo centesimæ usurarum nomine posse stipulari, & eam quantitatem usurarum etiam in alijs omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citrà stipulationem exigi usuræ solent] hæc omnia in dicta l. Idem habetur in l. 2. C. de Nautico fœnore. Vbi hæc habentur, uidelicet: [Cùm dicas te pecuniam ea lege dedisse, ut in sacra vrbe tibi restitueretur, nec in certum periculum, quod ex navigatione maris metui solet, ad te pertinuisse profitearis, non est dubium, pecuniæ creditæ, ultra licitum modum te usuras exigere non posse] hæc ibi, & licet multa alia iura possent ad hanc conclusionem probandam adduci: tamen (breuitati studens) illa missa faciam. Probatur & secundò autoritate doctorum, qui fuerunt allati in secundæ opinionis relatione. Probatur & tertio ratione, quæ à iure ciuili rationabiliter fuerint, prædictæ usurarum exactiones permittæ, licet nunquam fuerint concessæ, ut licitæ, & ratio est. Cùm enim, scopus iuris canonici sit consulere bono communi, & dirigere hominem in Deum, iccirco ius canonicum omnes usuras prohibuit (cùm & illas fuisse prohibitas à Deo Optimo Maximo, commemoret multis in locis) ne offendatur ipse Deus; & sic priuentur homines ipso summo bono, ad quod ius canonicum intendit, ipsos homines dirigere: scopus, uerò, iuris ciuilis (cùm sit consulere tantum bono communi, & publico,) quod summopere versatur in hoc, quòd homines indigentes pecunijs propter solutionem usurarum suis necessitatibus occurrere possint, qui aliàs non reperirent de facili mutuantes gratis: Vndè quia (vt dixi) intentio iuris ciuilis est, conseruare ciuilem amicitiam, & commune bonum: iccirco noluit punire crimen usurarium, ne impediret ciuilem amicitiam: vndè in hoc modificare studuit quodammodo ius diuinum: nec hoc mirari debemus: eò magis, quòd concurrere appareat uoluntas recipiendum ad vsuram, saltem uoluntas cõditionata, quæ tamen uoluntas dicitur, & indè grauioribus malis occurritur, ut puta, assassinijs, morti pauperum, furtis, stupris, adulterijs, & alijs huiusmodi criminibus: ad quæ homines cõpellerentur pro necessitate, si eis non succurreretur per mutationes licet vsurarias: sicut & rationi consentaneum est eadem de causa non punire in foro fori peccatum meretricij simplicis; & tolerare in ciuitatibus meretrices, licet sciatur procul dubio meretricari prohibitum esse de iure diuino, & puniendum fore in foro conscientie, & post hanc uitam à Deo: et hoc toleratur, illud temporaliter non puniendo, ut grauiora mala uitarentur, & rationabiliter iuxta sententiam Diui Thomæ in 2. 2. q. 10. artic. 10. in corp. quæst. dicentis, quòd humanum regimen deriuatur à diuino regimine, & ipsum debeat imitari. Deus autem quamuis sit omnipotens, & summè bonus, permittit, tamen, aliqua mala fieri in uniuerso, (quæ prohibere posset) ne eis sublatis maiora bona tolerentur, uel etiam peiora mala sequerentur. sic, ergo, in regimine humano, illi, qui præfunt rectè aliqua tolerant, ne aliqua bona impediatur, uel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur. Sic Sanctus Augustinus, in libro 2. cap. 4. de ordine

l. 2. C. de Nautico fœnore.

Ratio conclusionis.

15
Iuris ciuilis
scopus.

16
Iuris canonici
scopus.

Thomas.

17
Regimen humanum deriuatur à diuino, & ideo in aliquibus ipsum imitari debet.

Sanctus Aug.

Tomo I.

Ioan. And.
Ant. de Butrio

Ioan. And.
Glo.
Anto. de But.
Ancharanus.

Panor.
Ioan. de Ana.
Ioan. de Imo.
Car. Zabarel.
Card. à Turre
cremata.
Conradus.
Couarruias.
Ioan. Gerson.
S. Thomas.
Caietanus.
Gabriel Biel.

Dñicus Sotus.
Marianus Soc.

Augu. Berous.

13
Usuræ usurarum sunt prohibitæ de iure ciuili.
l. Placuit, ff. de usur.
l. Vt nullo, C. de usur.

14
Usuræ centesimæ, & non nullo alio nomine nuncupatæ sunt concessæ, seu tollentur de iure ciuili.
l. Eos qui, C. de usur.

Tomo 1. dicit Aufer meretrices de rebus humanis, & turbabis omnia libidibus: Hęc ille Sanctus. Ex his ergo omnibus patet veritas presentis conclusionis. Nec non & ex quā plurimis, quę adducuntur à Conrado in dicta q. 22. iam citata, quę breuitatis gratia pretermiffi.

Responsio ad
argumentum
principale.

Ad argumentum modò, quā facillima erit responsio, dicendo ipsum verificari solū in materia primę conclusionis, quod & nos probauimus ibi: eò potissimum, q̄ dicti argumeati minor probatur eadem auctoritate, qua nos probauimus primam nostram conclusionem: nō autem argumentum militat, & verificatur in terminis secundę conclusionis, ut patet ad sensum.

QVAESTIO OCTAVA,

Vtrum Deus omnipotens possit cum hominibus dispensando præcipere, quòd licitè sine peccati labe vsuras propriè dictas, prohibitas in septimo decalogi præcepto, ipsi homines possint exigere.

S U M M A R I V M.

- 1 FURTUM quid sit.
- 2 Præcepta contenta in prima tabula in quo differant à præceptis cōtēntis in secunda tabula.
- 3 Præcepta moralia immutabilia sunt, num. 7.
- 4 Furari, mēchari, & mentiri quid sit.
- 5 Vox quid sit.
- 6 Homicidium quale sit prohibitum per præceptum: Non occides.
- 8 Malum in se, & malum secundum se quid.
- 9 Præcepta primæ, & secundę tabulę quę sint, quot, & quomodo fuerint obtenta ab hominibus.
- 10 Interpretari præceptum quid sit.
- 11 Renocare præceptum quid sit.
- 12 Dispensare in præceptis quid sit, & vnde dicatur.
- 13 Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum non posse.
- 14 Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum posse.
- 15 Osee non peccauerit cognoscendo carnaliter fornicariam, & quare.
- 16 Hebræi non peccauerunt spoliando Aegyptios bonis suis, & quare.
- 17 Abraham non peccauit quando immolare voluit Isaac filium suum, licet Deus tunc non dispensauerit in præcepto: Non occides, & quare.
- 18 An dispensauerit Deus in præcepto: Non occides, cum Sanfon se interfecit.
- 19 Deus dispensauerit: Ne in præcepto: Nō occides cum Eleazaro, qui se interfecit, (vt saluaret populum suum) se supponendo clesanti, quem interficere statuerat.
- 20 Deus an dispensauerit in matrimonio contracto inter Abraham & Saram.
- 21 Abraham an fuerit frater Sara.
- 22 Deus an dispensauerit cum Machabeis circa violationem Sabbathi, vt fratriari eis liceret cōtra hostes suos, & hoc præceptum de sanctificando Sabbatho qualiter sit interpretandum.

T primò videtur dicendum quòd Deus Optimus Maximus possit dispensare cum hominibus, vt vsuras propriè dictas exercentes non peccent: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet: Si Deus nō posset dispēfando præcipere hominibus, vt vsuras propriè dictas exercentes non peccarent: sequeretur hoc absurdum,

Antecedens.

fursum, quòd potestas diuina quoad suas leges esset minor potestate hominum erga suas leges. At omnes homines, qui habent potestatem condendi leges, habent quoq; potestatem dispensandi cum aliquo: ita vt trāsgrediēs, seu nō obseruans legem illam, pœnam non incurrat cōtra illius legis violatores statutum: ergo, concludendum videtur vnum ex his duobus: aut q̄ Deus possit dispensare in vsuris; aut quòd minor sit auctoritas Dei circa dispensationem suarum legum, quā hominum, circa dispēsationem suarum legum: at falsissimum esset asserere, minorem potestatem Dei esse circa dispensationem suarum legum, potestate hominum circa suas. cum potestas hominum à potestate sibi indulta à Deo dependeat iuxta illud Sapientis. Per me reges regnant, [cūm Deus sit rex regum, & dominus dominantium, vt docet Salomon in lib. sapien. c. 6. ver. 8. & Apostolus. 1. Thimot. c. 6. ver. 15. & 16. Immo, & hoc comprobatur etiam falsum ipsamet diffinitione peccati, quā tradidit nobis inter alios doctores, diuus Augustinus dicens: [Peccatum est dictum, factum, ac concupitum contra legem Dei eternam. Quāpropter non videtur negandum quin ipse Dominus Deus possit dispensare cum aliquo, vt trāsgrediendo legem suam de non furando, sub qua comprehenditur præceptum de non exigendo lucrum ex mutuo. Cūm & ipsum dominum dispēsasse in hoc eodem præcepto decalogi, & in nonnullis alijs, quā facillimè probari poterit asserendo in medium nōnullas iuris diuini auctoritates. Nam legitur Deum dispensasse in transgressione præcepti decalogi, in quo dixit: Exodi. c. 20. ver. 14. Deuter. c. 5. ver. 18. [Nō mœchaberis,] cum Osea Propeta: quando ei præcepit dicens, Osee. c. 1. ver. 2. [Vade, sume tibi vxorem fornicationum] sed si quis contra hoc insurgeret dicens, dominum non præcepisse illi, vt fornicaretur, sed vt acciperet sibi in vxorem legitimam, mulierem fornicariam: quod vtique facere poterat sine peccato, etiam nullo speciali domini præcepto interueniente, cūm & hodie hoc idem passim in ecclesia licitè fiat absq; aliqua alia diuina, vel pontificia dispensatione. Respondetur huiusmodi tacitę obiectioni, quòd Deus non præcepit ibi Osee, vt matrimonium contraheret cum illa fornicaria, sed vt ipsam carnaliter cognoscendo, faceret sibi filios fornicationum, idest, illegitimos: quod vtique non addidisset dominus: si per illa verba præcepisset illi matrimonium cum illa fornicaria contrahere.

Præterea; licet in decalogo dominus præceperit. Exodi. c. 20. ver. 15. Deuter. c. 5. ver. 19. Matth. cap. 19. ver. 18. [Non furandum,] & sub ipso præcepto prohibuerit exactionem vsurarum: Nihilominus legitur Exodi. c. 11. ver. 2. & capitu. 12. ver. 35. ipsum Deum dispensasse cum filijs Israel existentibus in Aegypto, vt [committendo furtum non peccarent,] dixi [committendo furtum] quoniam (cūm furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino) indè sequitur filios Israel perpetrasse furtum, ac per cōsequens, transgressos fuisset præceptum decalogi de non furando, & quòd inuitis dominis bona asportauerint hebræi, patet, ex eò, quòd legitur ibidem Exodi. c. 14. ver. 5. 6. & 7. quòd [Aegyptij audita fuga hebræorum, & asportatione secum eorum, quę sibi ab ipsis Aegyptijs accommodata fuerant, eos persequentes submersi sunt in mari rubro,] quod vtique non contigisset: si nō inuitis Aegyptijs bona illa asportassent filij Israel: Dixi i, [committendo furtum non peccarent,] quoniam si in hoc peccassent, vtique non fecissent secundum domini præceptum; sibi promulgatum per os Moyfis, sed contra voluntatem ipsius Dei, (quod est falsissimum) vt ratio peccati in tali actione reperiri posset, cūm peccatum,

Prouer. cap. 8.
ver. 15.
Sap. c. 6. ver. 8.
1. Thimo. c. 6.
ver. 15. & 16.
S. Augult.

F. (vt

(vt dixi) fit dictum, factum, vel concupitum contra legem seu voluntatē Dei in lege eius expressam. Ex his omnibus videtur dicendum Deum dispensasse cum filiis Israel in transgressione decalogi de non furando.

Præterea. Dñs præcepit in quinto præcepto decalogi. Exo. c. 20. ver. 13. Deut. c. 5. ver. 19. Matth. c. 19. ver. 16. homicidiū non fore faciendum, sub illis verbis. [Non occides,] & tamen Deū dispēfasse in hoc præcepto patet. Primò cum Abrahæ præcepit, vt sibi immolaret filium suum unigenitum Isaac sine dicti filij præcedente aliqua culpa, vt habetur in libro Genesis, cap. 22. ver. 2. Secundò cum occulta inspiratione præcepit Samsoni, vt semetipsum occideret: Nam legitur Iudicum, c. 16. ver. 26. ipsum Samsonem effosis oculis ductum manu cuiusdam pueri dixisse, [Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam.

Domus autem erat plena virorum, ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philistinorū, ac de tecto, & solario circiter tria milia vtriusque sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato domino ait, domine Deus meus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt vltificar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas, (quibus innitebatur domus) alteramque earum dextera, & alteram leua tenens, ait. Moriatur anima mea cum Philistiim, concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cœteram multitudinem, quæ ibi erat; multò que plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat. Hęc ibi: ex quibus patet dominum secum dispensasse, vt se interficiendo non peccaret, & sic transgrediendo præceptum: [Non occides,] non peccaret, & quòd non peccasset, probatur auctoritate diui Pauli Apostoli ipsum recensentis inter Cathalagum sanctorum, qui per fidem vicerunt regna.

Præterea tertio, Deus dispensauit cum Eleazaro tunc, cum occulta inspiratione præcepit ipsi: qui semetipsum interfecit, se supponendo elefanti, ipsum volens interficere, ut sic liberare posset populum suum: vnde elefans ab illo vulneratus cadens oppressit ipsum Eleazarum, & sic ipse interiit, vt legitur in lib. 1. Machab. c. 6. ver. 44. 45. & 46.

Præterea, Matrimonium inter fratrem, & sororem à iure naturali prohibitum esse communis doctorum est sententia, innixa capitu. Gaudemus, extra qui filij sint legitimi, & idem habetur in ca. Gaudemus, extra de diuortijs, in quo Innocentius Tertius, [fatetur legitimos esse filios, quos coniuges infideles durante tali infidelitate in matrimonio coniuncto in secundo, & tertio gradu generauerunt,] quasi diceret, quòd si cōtraheretur in primo gradu, (qui est inter fratres, & sorores) nullum esset matrimoniū, & ideo indè proles suscepta illegitima esset, quòd & Dñicus à Soto multis auctoritatibus, & rōnibus probat in quarto Sentētiarum dist. 40. q. 6. Vnica, arti. 4. conclusionē 1. Vnde & rationabiliter fuit præceptum à domino, vt in lib. Leuit. c. 18. ver. 19. ne quis auderet matrimonium cōtrahere cum propria sorore, sub his verbis, videlicet: [Turpitudinē sororis tuæ ex patre, siue ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non reuelabis.] Quapropter diuus August. in lib. de ciuit. Dei, dixit, q. nō nisi peruersis legibus permittebātur fraterna cōiugia, & q. sorores accipere in matrimoniū primis humani generis tēporib. oīno licuit: illa tñ necessitate cessante, sic naturæ aduersatur licere quasi nō potuerit. Et tñ Deus cū Abrahā dispēfauit, vt cōtraheret matrimoniū cū Sara eius sorore, & q. fuerit Sara

Sara eius soror, probatur auctoritate libri Genesis. c. 12. ver. 12. dicente Abraham Sarai uxori suæ, vt assereret ipsam esse uxorem Abraham: & ibidem in c. 20. ver. 12. [Abrahā dicēte, & verè soror mea est, filia patris mei, & nō filia matris meæ.] Et quòd dispensauerit Deus, elicitur clarè eo, quòd cū Abrahæ esset vir iustus, numquam hoc facinus attentasset sine consensu & dispensatione occulta auctoris naturæ, quam violasset contrahendo cum sorore.

Præterea: in tertio præcepto decalogi Dominum præcepisse legitur in lib. Exodi. c. 20. ver. 8. Observationē diei sabbathi sub his verbis, videlicet: [Memento vt diem sabbathi sanctifices,] & tamen ipsum dominum dispensasse cum Machabæis legitur in lib. 1. Machab. c. 2. ver. 41. (occulta tamen dispensatione diuina seu inspiratione,) sub his verbis, videlicet: [Et cogitauerunt in die illa dicentes: Omnis quicumque venerit ad nos in bello in die sabbathorum pugnemus aduersus eum,] & quòd hoc inspiratione diuina dixerint ipsi Machabæi, & postmodum executioni mandauerint probabile est: cū ipsi essent fideles, & elegissent potius mori, quàm transgredi diuinam legem: vt ex lectione dicti libri Machabæorum luce clariùs patet.

Ex his, ergo, omnibus sacra scripturæ locis videtur probari Deum Optimum Maximum posse dispensare, & iam dispensasse cum hominibus, vt ipsi transgrediendo aliquod ex decalogi præceptis, non peccarent: ac per consequens in præcepto: [Non furtum facies] sub quo prohibetur exactio vsurarum: cū per extortionem vsurarum, cōtractatio fiat rei alienæ (sicut per furtum) inuito domino, vt sæpius fuit probatum.

SED CONTRA: Præceptum est signum diuinæ voluntatis: ergo, aut hoc signum est falsum, aut malum, aut verum; & tunc diceretur falsum signum, quando per ipsum significaretur Deus non velle, quòd præcepit fieri, ac indè diceretur Deus falsus: tunc malum; quando Deus præciperet fieri malum, quòd fieri prohibuit, ac indè diceretur Deus malus tunc verum; quando Deus præciperet non fieri malū, quòd prohibuit fieri: ac per consequens cū prædicta duo (scilicet) falsum, & malum de Deo prædicari non possint: indè sequitur, quòd Deus non possit dispēfando præcipere, q. licitè sine peccati labe vsuras propriè dictas, & formaliter sumptas prohibitas in septimo decalogi præcepto, ipsi homines possint exigere.

Respondeo præsentī quæstioni difficillimè duplici cōclusionē, præmittendo, tamen, illi pro ipsius maiori intelligentia doctorum sententias, vt ipsæ iacent in eorum litera, vt adinuicem non dissentiri quoad sensum verborum, & mentem eorum probare possimus, licet quoad sonum ipsorum verborum, quàm plurimis doctoribus videatur eas dissentiri: nec non & nonnulla notabilia. Sciendum est, ergo, quòd circa præsentem quæstionem, licet specialiter non fiat sermo ab infrascriptis doctoribus de præcepto septimo decalogi: [Non furtum facies,] (sub quo vsurarum extorsio prohibetur) sed generaliter de omnibus decalogi præceptis, Sanctus Thomas, enim, in prima secundæ q. 100. artic. 8. in corp. q. 6. in fi. infrascriptis verbis vtitur, videlicet: Præcepta aut Decalogi continēt ipsam intentionem legislatoris, (scilicet) Dei. Nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continēt ipsum ordinem ad bonum commune, & finale, quòd est Deus. Præcepta autem secundæ tabulæ continent ordinem iustitiæ inter homines obseruandæ: vt, scilicet, nulli fiat indebitum, & cuiuslibet reddatur debitum: secundum hanc, enim, rationem sunt intelligēda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi sunt omnino indis-

Genes. c. 12. ver. 12.

Genes. ca. 20. ver. 12.

Exo. c. 20. ver. 8.

Machab. 1. c. 2. ver. 41.

Exodi. c. 20.

Exodi. c. 20. S. Thomæ sententia.

2 Præcepta contenta in prima tabula, in quo differat à præceptis contentis in secunda tabula.

spensabilia. Hæc ibi ille sanctus. & quòd hoc dicat regulariter, ac generaliter de præceptis decalogi patet ex sequentibus ipsius dictis. Nam ibidem in responsione, ad secūdū ait, quòd sicut ait Apostolus, 2. Thimo. c. 2. [Deus fidelis permanet, negare se ipsum nō potest.] Negaret autē se ipsum, si ordinem suæ iustitiæ auferret: cum ipse sit ipsa sua iustitia. Et ideò in hoc Deus dispensare nō potest, vt homini liceat non ordinatè se habere ad Deum, vel nō subdī ordini iustitiæ eius, etiam in his, secundum quæ homines ordinantur adinuicem, & in responsione ad tertium, ibidem idem Sanctus Thom. generaliter, ac regulariter loquendo idem confirmat, dicens. Sic igitur ipsa præcepta decalogi, quantum ad rationem iustitiæ, quam continent, immutabilia sunt, hæc ibi. & quòd in præceptis decalogi secundæ tabulæ dicta regula patiatur exceptionē, probatur, eo quòd in quibusdam casibus, seu ratione circumstantiarum ipsis casibus adiacentium Deus dispensando, seu interpretando possit præcipere contra dicta præcepta. Idem Sanctus Thomas, vbi supra in responsione ad tertium docet dicens, quòd occisio hominis prohibetur in decalogo, secundum quòd habet rationem indebiti: sic enim præceptum continet ipsam rationem iustitiæ: Lex autem humana hæc concedere non potest, quòd licitè homo indebitè occidatur, sed malefactores occidi, vel hostes Reipublicæ, hoc non est indebitum: Vnde hæc non contrariatur præcepto decalogi: nec talis occisio est homicidium, quòd prohibetur præcepto decalogi, ut Augustinus dicit in primo de libero arbitrio; & similiter, si alicui auferatur quòd suū erat, si debitum est, quòd ipsum amittat, hoc non est furtum, vel rapina: quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideò quando filij Israel præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum spolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex sententia Dei, similiter, & Abraham, cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium, quia debitum erat, cum occidi per mandatum Dei; qui est dominus vitæ, & mortis: Ipse enim est, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis pro peccato primi parentis, cuius sententiæ, si homo sit executor auctoritate diuina, non erit homicida, in his (scilicet) quæ à solo Deo sunt, sicut nec Deus. Et similiter etiam Osee accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non est mechatus, nec fornicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat secundum mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij: Sic igitur præcepta ipsa decalogi, quantum ad rationem iustitiæ, (quam continent) immutabilia sunt. Sed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus, (vt scilicet hoc, uel illud homicidium, furtum, vel adulterium, aut non) hoc quidem est mutabile, quandoque sola auctoritate diuina, in his (scilicet) quæ à solo Deo sunt instituta: sicut in matrimonio, & in alijs huiusmodi, quandoque etiam auctoritate humana sicut in his, quæ sunt commissa hominum iurisdictioni, quantum enim ad hoc homines gerunt uicem Dei, non autem quantum ad omnia. Hæc omnia Sanctus Thomas, vbi supra. Ex cuius dictis luce clariùs elucet ipsum sanctum nos docere duo singularia dicta. Primum quorum est, quòd Deus ipse Optimus Maximus, non possit dispensare cum hominibus, ipsis præcipiendo aliquod opus, quòd formaliter sit contra aliquod præceptum decalogi, idest, quòd non possit Deus præcipere furtum, usurarum exactiōnem, homicidium, & alia huiusmodi prohibita præceptis tam primæ, quàm secundæ tabulæ ipsius decalogi si accipiantur furtum, & reliqua prædicta in eorum propria, & formali natura, ac ratione, continentia in se transgressionem ordi-

2. Thimo. c. 2.

Sanctus Tho.

S. August.

Epilogus sententiæ S. Tho.

ordinis ad ipsummet Deum commune bonum, vel ordinis iustitiæ, quia in hoc Deus ipsummet contradiceret, præcipiendo iniustum, & malum cum ipse sit iustissimus, & optimus, & in ipso Deo cōtradictio huiusmodi nō possit, nec cogitari quidem, iuxta allatam auctoritatem Diui Pauli, per ipsummet Sanctum Thomam, vbi supra. Secundum est, quòd Deus ipse Optimus Maximus possit dispensando præcipere hominibus aliquod opus quod materialiter tantū sit contra aliquod præceptum secundæ tabulæ, idest, quòd possit præcipere hominibus, vt faciant ipsi aliquod opus quòd prohibetur in præceptis secundæ tabulæ, non allesti aliqua ipsorum passione, sed sola mente, & intentione obediendi ipsi Deo, qui est Dominus omnium Cœlestium, Terrestrium, & Infernorum, & tamquam ministri ipsius Dei: cum in exequendo huiusmodi diuinum mandatum nullum repugnans ordini, ac directioni ad bonum commune ipsum Deum præcipiatur, immo per huiusmodi obedientiam exhibetur cultus diuinus præceptis primæ tabulæ iussus, sed nec hoc cōtradiceret ordini iustitiæ, secundum quem bonum commune conseruatur, & ad ipsum peruenitur. Cum ordo iustitiæ poscat exequi mandatum iustum superioris cuiuscumque, & quòd hoc sit iustum iam probauit Diuus Thomas, probando Deum esse omnium dominum directum, habentem potestatem homines priuandi, (quibus vtile dominium aliquod dederat) dicto vtili dominio iuxta ipsius beneplacitum. Vnde patet, quòd si quis iussa ipsius Dei aliquod opus perageret, quo aliquod præceptum secundæ tabulæ materialiter, & largo modo sumptum violaretur; non peccaret: eò, quòd huiusmodi præceptum nullatenus contradicit ordini iustitiæ ipsius iustissimi Dei; Caietanus in Commentarijs summæ Sancti Thomæ loco citato, dicit quòd præcepta decalogi (vt in litera dicitur) possunt dupliciter considerari. Primò, secundum ordinem iustitiæ, quem continent, & sic conceditur, quod sunt indispensabilia etiam à Deo: vt in responsione ad secundum auctor probat. Secundò, secundum applicationem ad aliquem singularem actum, & sic dicitur, quod præcepta secundæ tabulæ, (de quibus est quæstio) sunt dispensabilia à Deo: sed talis dispensatio non est relaxatio præcepti, aut declaratio illius in hoc casu, seu actu, vt Scotus arguit: sed est facere, quod iste actus non sit homicidium, qui sine hac auctoritate esset homicidium, & simile est de alijs, (vt in litera dicitur in responsione, ad tertium.) Nam Non occides; ordo iustitiæ in hoc præcepto est, quòd nō occidas hominem innocentem cum cœteris conditionibus requisitis: sic enim continet ordinem iustitiæ, quem Deus negare non potest. Nec vnquam in ordine isto sit dispensatio: impossibile quippe est, vt actus iste, scilicet, occidere ex deliberatione (non se, vel alium defendendo) priuata auctoritate hominem innocentem, dispensationem recipiat. sed cum Deus dispensare dicitur, vt quando præcepit Abrahæ immolationem Isaac, non relaxauit, aut declarauit hoc præceptum: Non occidendi: sed fecit, ut actus ille immolationis non esset homicidium, quia erat occisio imperata à suprema potestate, quæ tamen occisio sine tali auctoritate fuisset homicidium. Quapropter cum Deus iubet fieri actum, qui sine iussu suo esset homicidium, adulterium, vel furtum operari, iubet non præter aut contra præceptum, sed quasi supra illud: dum à superiori potestate actū imperatum exerceri iubet: omnia siquidem præcepta hæc subintellectam hanc habent clausulā generalem, scilicet, quod ex naturali mēsurā actus isti fiant, vel nō fiant: sic enim ordinem iustitiæ insolubile continent. Ita quod sensus est non esse naturali rationi committendum actum subtractum ra-

Caietani sententia.

tioni homicidij, adulterij, furti, & huiusmodi. hoc enim est idem, q̄ dicere: Non esse occidendum, adulterandum, furandum, & huiusmodi: quoniam actus illi subtrati, relati ad naturalem rationem, & mensuram, à qua discordant; homicidij, adulterij, furti, & huiusmodi, rationem induunt. Hoc autem omnino indispensabile esse constat, ut (scilicet) actus illi naturali ratione exerciti, homicidia, adulteria, furta, & huiusmodi non sint: quàmuis fieri possit, ut actus illi diuina ratione exerciti, non sint homicidia, adulteria, furta, & huiusmodi, & per hoc nec peccata. Hęc Caietanus, vbi supra, ex cuius sententia patet ipsum se subscripsisse sententię Diui Tho. per me excerptę ex verbis ipsiusmet Sancti Doctoris. Dominicus à Soto in lib. 2. de iustitia, & iure, q. 3. artic. 8. colum. 3. in ver. Tertia nihilominus. Vbi infrascriptis utitur verbis, videlicet: Tertia nihilominus opinio est Sancti Tho. loco presentis, eadem fuit Altisiodorensis lib. 3. tract. 7. q̄. 5. & antiquorum, secundum quàm statuuntur duę conclusiones, quibus soluitur q̄. Prior est, vniuersa pręcepta decalogi tam secundę, quàm primę tabulę sunt prorsus indispensable: vsquę adeo, ut neq; Deus possit super illa dispensare. Hęc enim plana mens est, Sancti Tho. ut tum toto articulo, tum clarę in solutione secundi patet, aliàs q̄ non esset digna tantã disputatione. Posterior conclusio. Alia pręcepta quę extra decalogum uagantur, neq; in ipso implicite continentur sunt dispensabilia. Et idem Sotus ibidem in col. 4. in ver. Nam pręcepta. Vbi ait: Nam pręcepta posterioris tabulę innatum ordinem habent ad bonum commune hominum, ut (scilicet) nemini iniuria fiat, sed cuique ius seruetur suum, quod licet non sit tam perfectum, est nihilominus tã intrinsecę bonum, quàm q̄ debetur Deo: imò cum rationem ipsam iustitię expressę contineat, in Deum ipsum intime refertur. Qui enim dicit: Non furtum facies, idem dicit, quod non iniuste, aut illicite, aut malę facies. sic enim, uti ait Sanctus Thomas, intelligenda sunt pręcepta decalogi: atque in hoc allucinatus est (salua eius existimatione) doctor subtilis discriminans, quantum ad hoc, inter pręcepta primę, ac secundę tabulę. Secundò, quo rationis vis luculentius pandatur, arguitur sic. Hoc quod est adulterium facere, quod est in decalogo, & mentiri, aut fornicari, quę implicite illic latitant: (Nam de ambobus intelligitur prior conclusio,) tam intrinsecę mala sunt, (ut de odio Dei proximę arguebamus,) quam est homini esse rationale: ergo naturę suę iustitia repugnat, ac probitas. Deus autem dispensare nequit, nisi vbi alia est ratio æqui, & boni: ergo in his dispensare non potest, aut (quod temperantius loquamur) dispensabilia non sunt: perinde atque homo non est factibilis, irrationalis. Et hoc est, quod Sanctus Thomas cogitabat: dum dixit huiusmodi pręcepta per se continere rationem communis boni, atque adeo intentionem legislatoris. Nam naturale est Deo, nihil nisi bonum velle, & naturale est huic, quod est furari, aut mentiri, esse malum: Et idem Sotus in septima colum. per totum, probat Deum non dispensasse in furto cum filiis Israel, nec in homicidio cum Abraham, cum illa opera sic ab eo pręcepta, (ut fuerunt iussa) non fuerunt prohibita in pręceptis decalogi: cum non contineant aliquam iniustitiam, (& subdit) in hoc differre Diuum Thomam à Scoto, scilicet, quia Scotus vult Deum posse dispensare in furto, permanente furto sub ratione furti, ita ut stante tali dispensatione, licite possit fieri huiusmodi furtum; quod Sanctus Thomas negat, affirmans tamen Deum hoc facere posse (ut est dominus omnium) ut acceptio talis rei, quę antea tua non erat, non esse furtum. Ex his omnibus

Dominic⁹ a Soto
sententia.

nibus ergo patet ipsum Sotum se subscripsisse nostrę interpretationi sententię diui Thomę præallatę. Riccardus de Media villa in lib. 3. sententia. di. 37. q. 5. in corp. q̄. infrascriptis utitur verbis, videlicet: Pręcepta decalogi indispensable sunt. Pręcepta enim legis æternę sunt indispensable. Planum est, enim, q̄ in illis homo dispensare non potest, nec etiam Deus: sicut, enim, dicit Apostolus. 2. Thimot. 2. [Fidelis est Deus seipsum negare non potest.] Sed sicut dicit Augustinus lib. 22. cõtra Faustum, inter principiũ, & medium lex æterna est ratio diuina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans, in quo patet ex consequenti, quod nec Deus, nec homo in lege naturę dispensare potest. Est enim, ut dicit Augustinus lib. 83. q̄. 3. Transcripta in animam rationalem ex ineffabili, atque sublimi rerum administratione, quę fit per diuinam prouidentiam: & ideo, ut dicitur in decretis. c. Non est, §. his itaque, dif. 6. & di. 5. in summa. Ius naturale cœpit ab exordio rationalis creaturę: nec variatur tempore: sed immutabile permanet. Omnia ergo pręcepta, quę ex principio primo legis naturę de necessitate consequuntur, & immutabiliter immutabilia sunt, & ex consequenti indispensable. Talia autem sunt omnia pręcepta decalogi, si accipiantur secundum intentionem præcipiētis: & ideo sic accepta: ita sunt immutabilia, quod in illis nec homo, nec Deus dispensare potest, ut in §. His itaque, dif. 6. Vbi dicitur moralia mandata ad naturale ius spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur, & idem Riccardus ibidem in responsione, ad quartum infrascriptis utitur verbis, videlicet: Illa auctoritas Bernardi dicētis, Deum posse dispensare in pręceptis secundę tabulę, intelligenda est: non de pręceptis acceptis secundum intentionem mandantis, quia sic claudunt in se debitam ordinem ad proximum, quem Deus infringere nõ potest; sed loquitur de illis, quantum ad actus, qui secundum literę virtutem non habet istum ordinem annexum: sicut est, non occidere, & sicut est de honoratione parentum; qui non essent honorandi, in quantum facerent contra Deum, & honorantem à diuina dilectione retraherent: in quo casu Dominus, Luc. c. 14. [Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem: non potest meus esse discipulus.] Et idem Riccardus ibidem in responsione ad secundum dicit, quod per illud pręceptum: [Non occides] prohibetur secundum intentionem occisio hominis sine rationabili causa: Innocens autem ex rationabili causa potest occidi (scilicet) cum hoc præcipit ille, qui est dominus uitę, & mortis, quod ipse dominus rationabiliter præcipere potest: Hęc omnia Riccardus, vbi sup. ex eius dictis elicitur, quàm apertissimę ipsum se subscripsisse sententię diui Thom. cum & ille Sanctus iisdem rationibus, & fundamentis utatur: Vnde ex Riccardo quoquę duo eliciuntur. Primum quod Deus non possit dispensare in decem pręceptis decalogi, ut quis transgrediatur aliquod eorum ipsa contenta in decalogis accipiendo secundum intentionem ipsius Dei, qui per illa voluit prohibere ne quis aliquid attentaret contra ipsum Deum, qui est bonum commune omnium rerum, & cõtra ordinem iustitię: quo bonum commune hominum conseruatur: cum talium transgressio, ita sit intrinsecę mala, quod nullatenus fieri possit bona, cum fundentur in lege naturę, quę est immutabilis. Secundum, quod Deus præcipiendo aliquid contra pręcepta secundę tabulę iuxta sonum communem literę ipsorum, non præcipit (proprie loquendo) contra ipsa, accepta secundum ipsius Dei intentionem, cum nulla inde sequatur iniustitia. Durandus in lib. 1. Sententiarum, dist. 47.

Riccardi à Media villa, sententia.

2. Thimot. c. 2.

S. August.

§. His itaque, dist. 9.

Pręcepta moralia immutabilia sunt.

Luc. c. 14.

Concordia Riccardi sententię, cum Sancti Thomę, sententia, & Riccardi sententię epilogus.

Durandi sententia.

q. 4. nume. 8. infra scriptis vtitur verbis, videlicet: De illis autem præceptis, quibus prohibentur ea, quæ secundum se sunt mala, & non solum, quia prohibita, hoc tenendum est in generali, quod si ab illis potest amoueri ratio mali, ipsa sunt dispensabilia. Si verò conditio apponens rationem mali non possit à talibus amoueri, ipsa non sunt dispensabilia, talia autem videtur communia præcepta iuris naturalis, ut potè quod non est iniuste agendum, & debitum non est subtrahendum, & consimilia, quia, enim, hæc continet formaliter ipsam rationem iusti, & debiti: oppositum non potest habere rationem liciti, sed habet se per rationem iniusti, & indebiti, propter quod Deus non potest dispensare quod iniuste agendum sit. hæc Durandus, vbi supra, qui ibidem nume. 16. in ver. Minor. infra scriptis utitur verbis, videlicet: Proxima, & immediata materia illorum trium præceptorum. Non Mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices. Furari, enim, est accipere rem alienam invito domino: Mœchari est accedere ad mulierem non suam. Mentiri est asserere, vel negare aliquid cuius oppositum mente tenetur. Qui, enim, vtitur re non sua, ut sua, manente hac conditione, abutitur re illa. Et idem est de muliere non sua. Qui etiam insinuat voce se tenere mente, quod non tenet, abutitur voce, ut est signum conceptus mentis, ita quod manente tali natura, & tali conditione rerum, ipse actus includit abusum ex ratione terminorum, & ideo ratio indebiti inseparabilis est à proxima materia istorum præceptorum, ea manente, propter quod omnino sunt indispensabilia. Et idem Durandus ibidem nu. 23. infra scriptis vtitur verbis, videlicet: De concubitu autem fornicario, & ablatione rei alienæ, dicendum est, quod numquam fuerunt præcepta à domino cum includant intrinsecè, & inseparabiliter rationem indebiti: sed Deus potest mutare naturas: & conditiones rerum, potuit, ergo, facere, quod mulier, quæ non erat Osee per perpetuum vinculum matrimonij esset eius ad temporaneum vsu: & sic accessit ad suam, nec est fornicatus, quia fornicari est accedere ad non suam: similiter potuit Deus facere, quod res, quæ erant Aegyptiorum fierent Hebræorum: vel ex mero dono Dei, (qui est dominus omnium,) vel in recompensationem laboris, & seruitij, quod impenderat Hebræi Aegyptijs: & sic Hebræi non abstulerunt rem alienam, sed suam: & ideo non sunt furati. Nullo, ergo, modo facta est dispensatio in illis præceptis, Non inœchaberis, & Non furtum facies: quia non est factum, quod à Mœchia, & furto, (manentibus in natura sua) sit ablata ratio illiciti, quod pertinet ad dispensationem: sed solum est mutata natura, vel conditio rei: ut iam in ea non habeant aliquid Mœchia, & furtum: nec est ibi aliqua dispensatio: si enim alicui esset prohibitum bibere vinum, & vinum ipsi oblatum mutaretur in aquam: certè posset bibere illud vinum conuersum in aquam absque dispensatione. Semper enim, dispensatio fit, quando manente materia præcepti in sua natura, & conditione, amouetur ab ea ratio obligationis, vel illiciti. Hoc autem amoueri non potest à materia illorum præceptorum, quia includitur in ea intrinsecè.

Hæc omnia Durandus: ex cuius verbis apertissime patet, & elicitur ipsam ad ambussim se subscripsisse sententiæ diui Thomæ supra per me epilogatæ. cum ex ipsius sententia habeatur. Deum non posse dispensare, quod furtum, & huiusmodi manente in eo, natura, & conditione furti, sit alicui licitum, licet posset Deus facere, ut furtum largo modo dictum amissa eius natura, & conditione, non sit illicitum, quia verè furtum tunc non esset, cum nullam iniustitiam in se contineret. Ant. And. supradictis suis astipulatus fuit in lib. 3. sent. di. 37.

q. 1.

q. 1. in corp. q. onis, dicens Deum non posse dispensare in præceptis illis decalogi, quæ præcepta primæ tabulæ dicuntur: in aliquibus præceptis verò secundæ tabulæ posse dispensare: exclusis, tamen, malis circumstantijs. Non posset enim permittere furtum, vel homicidium faciendum cum praua intentione, & si praua intentio, vel alia praua circumstantia sit formalis ratio in præcepto negatiuo, puta, furtum, vel homicidium, vel concupiscentia, & huiusmodi, tunc potest dici, quod dispensare potest in materiali, & non in formali, eo quod Deus non dispensauit in furto cum filijs Israel, quia cum ipse sit Deus omnium, potuit eis concedere spolia Aegyptiorum, transferendo dominium ad eos. hæc omnia ille doctor, ex cuius verbis elicitur, quod furtum, uel alia prohibita explicitè, & implicitè per se in decem præceptis decalogi formaliter sumpta, id est, ex intentione, & propria voluntate, & concupiscentia, sunt indispensabilia à Deo: sed materialiter sumpta, sunt dispensabilia, & hoc erit idem dictum cum dicto diui Tho. & aliorum prædictorum diuersis, tamen, verbis, ut patet ad sensum. Gabriel Biel in 3. Sent. dist. 37. q. Vnica, conclusione 4. dicit in præceptis primæ tabulæ Deum non posse dispensare, & in conclusione 5. ibidem dicit, quod quamuis Deus in præceptis secundæ tabulæ simpliciter posset dispensare per præcepti relaxationem, non, tamen, sic dispensat de facto propter magiam eorum cum lege nature propriè proximationem. Primum patet (inquit Biel) cum non sint de lege nature strictè, non possunt deduci formaliter ex principijs necessarijs in consequentia formali, & simpliciter necessaria, ergo, illa posse mutari à Deo negandum non est, cum nullam implicet contradictionem, hæc ille doctor, qui tamen, licet dicat ipsa præcepta secundæ tabulæ esse dispensabilia, & secundum sonum verborum videatur aduersari sententiæ diui Thomæ, & cœterorum, quos paulò antè retali, tamen, reuera eis ipse non contradicit, cum volens se declarare qualiter ipse intelligat Deum posse dispensare circa præcepta secundæ tabulæ ibidem, vbi supra, subintulit. Vnde negandum non est, quin eis Dispensare posset alicui occidere innocentem: cum plenum habeat dominium, & potestatem occidendi, & uiuificandi, in quo casu reuocaret præceptum de homicidio, quantum ad illum, cui oppositum eius præciperet: sic, enim, legitur præceptum esse Abrahæ, ut occideret filium suum. Genes. c. 22. hæc Gabriel. Attamen (pace tanti viri dixerim) per huiusmodi præceptum diuinum nulla fuit facta reuocatio dicti præcepti, cum Deus ipse tale homicidium præcipiendo, non mandauerit illud transgredi præceptum: [Non occides,] sicut nec transgressus fuisset illud Abraham, si filium suum imolasset, quia Deus præcipiendo mutauerat naturam quodammodo ipsius præcepti, ut dicit Durandus, immo (ut alij doctores prædicti nullatenus prohibetur homicidium tale in dicto præcepto: sed illud vbi interuenit iniustitia, at stante præcepto diuino nulla fuisset reperta iniustitia in dicto homicidio: propter rationem allatam ab ipso Gabriele, & alijs doctoribus supradictis, ac per consequens tale homicidium fuisset appellandum homicidium perpetratum materialiter, & non formaliter: cum nulla iniustitia interuenisset ibi, quæ essentialiter requiritur, ut aliquod homicidium dicatur formaliter, & ex intentione iniusta homicidium propriè dictum, quod prohibetur in dicto præcepto: [Non occides,] ut pleniùs supra fuit probatum in relatione opinionum, præadductorum doctorum, et patet ad sensum. Attamen licet prædicta dixerit Gabriel, tamen ipsemet in quarto Sententiarum dist. 15. q. 1. artic. 1. in responsione ad quintum, dū interpretatur, (& ei se subscribit tacitè,) sententiā Ale-

Cõcordia sententiæ Antonij Andree, cū sententia Sancti Thomæ.

Gabriel Biel. sententia.

Genes. c. 22.

6
Homicidium quale sit prohibitum per præceptum: Non occides.

4
Furari, mœchari, & mentiri, quid sit.

5
Vox quid sit.

Cõcordia sententiæ Durandi cum sententia S. Thomæ.

Antonij Andree sententia.

Concordia sententiae Gabrielis Biel, cum sententia S. Thomae.
Alex. de Ales sententia.

Alexandri par. 3. q. 6. memb. 4. in responsione ad tertium, & quartum, infra scriptis verbis utitur, (ex quibus patet ipsum se subscripsisse sententiae diui Thom. & aliorum praedictorum doctorum, licet in lib. 3. sent. ubi supra, contrarium videatur ipsum asseruisse, videlicet: Ad quintum de homicidio videtur sentire Alex. Vbi supra, quod in nullo casu licet recipere usuram: nec in hoc Deus dispensare potest. Rationem assignat: quia homicidium peccatum est, & malum in se, sed non secundum se: Usura autem est malum in se, & secundum se: Quod sic intelligitur, quod homicidium non est malum secundum se, id est, in ratione termini non includit malum: sed dicit simpliciter occisionem hominis: non connotando an iuste fiat, vel iniuste. Usura autem in sua ratione propria includit iniustitiam, quia est recipere rem alienam, manentem alienam, inuito domino: sic recipere usuram stante hoc, quid nominis, termini, simpliciter iniustum est, quia diuinae voluntati contrarium. Nec potest Deus dispensare, ut recipiatur usura licite in sensu composito: Attamen si de sua absoluta potentia concederet alicui recipere ultra sortem ex mutuo: iam non reciperet alienum: Nam recipiendo faceret suum: nec inuito domino; quia superiore domino iubente, vel consentiente: & sic non esset usura: sicut spoliatio Aegypti per Iudaeos non fuit furtum; quia non fuit factum domino superiore inuito, nec sic spoliando receperunt rem alienam: sed rem suam a vero domino rei, eis datam. Non enim video, quod Dominus Deus, in cuius ditione omnia posita sunt, non possit rem cuiuscumque ab eo auferre, & alteri, cui voluerit dare, & modis quibus voluerit. Si ergo vellet, quod mutans ultra sortem tantum de rebus mutuatarij reciperet: iam res illas mutuatarij daret mutuantibus: & ideo recipiendo illas, reciperet res suas, non alienas: nec inuito domino, sed domino concedente. Si vero verba Alexandri alium habent intellectum, detur ille: quia non aperit expressè mentem suam, haec Gabriel ubi supra, quia propter dico ipsum se subscripsisse sententiae praedictorum doctorum: ut patet ex verbis ipsius super enucleatione verborum, & mentis Alexandri, cui ipse non contradicit, & sic videtur consentire, & dixisse Deum non posse dispensare cum aliquo, ut possit exigere usuram proprie dictam: cum ipsa includat iniustitiam: posset, tamen, concedere ultra sortem per suam donationem, quae tamen exactio usuraria non retinet proprietatem usurae, seu nomen usurae proprie dictae includentis iniustitiam: Sanctus Bonavent. in primo Sent. dist. 47. artic. quaest. 1. in corp. q. 6. inquit, dum quaeritur (inquit) utrum Deus possit praecipere malum, hoc potest esse dupliciter: Aut praecipiendo malum secundum se, id est, malum manens malum, aut malum in se, id est, malum in sui natura, quod accedente iussu diuino fiat omnino bonum: Ut sic tunc non dicatur, quod praeeperit malum, sed malum iam conuersum in bonum, ac inde quod praeeperit bonum. & Quod Deus nullatenus potest praecipere malum secundum se, id est, malum, manens malum, licet bene possit praecipere malum in se, probatur hac ratione: Nam ratio est, quia Deus cum sit ipsa bonitas nihil potest praecipere, quin sit bonum, postquam praecipit id, quod est bonum: Nam deordinatio respectu proximi, nisi sit deordinatio respectu Dei, aliquod malum est in se: si autem respectu Dei, malum est secundum se: sicut cognoscere non suam, malum est in se, sed cognoscere alienam ex libidine, siue non suam: malum est secundum se: Deus, ergo, dispensare poterit in praecipit secundae tabulae, ratione praedicta. Non autem in praecipit primae tabulae, quia praecipit contra se, quod est

Diui Bonaventurae sententia.

valde inconueniens, & concludendo ipse Sanctus dicit, & ideo concedenda sunt rationes probantes, quod Deus non possit malum praecipere, ut puta, nullum manens malum: & hoc est malum secundum se. Haec ille Sanctus. Ex cuius verbis duo eliciuntur, videlicet. Primum quod praecipit primae tabulae sunt in dispensabilia a Deo, praecipit verò secundae tabulae dispensabilia. Secundum quod malum aliquod manens malum, & in sua malitia perseverans factum mala intentione dicatur malum secundum se, etiam circa praecipit, tam primae, quam secundae tabulae, & hoc est indispensabile a Deo, malum autem in se, & non secundum se est dispensabile a Deo. Cuius, quidem, sancti doctoris sententia licet quoad sonum verborum: Prima fronte videatur discrepare a sententia Sancti Thom. cum ille dicat regulariter, quod Deus non possit dispensare in praecipit primae, & secundae tabulae, hic autem Sanctus dicat Deum non posse dispensare in praecipit primae tabulae, sed posse in praecipit secundae tabulae regulariter, tamen, omnes quoad sensum verborum concordant in hoc, quod utraque regula per eos tradita patitur exceptionem. Nam S. Thomas non negat (imò fatetur) Deum posse dispensare, & praecipere homicidium, furtum, & huiusmodi prohibita in praecipit secundae tabulae, quia tunc stante tali praecipit, qui tamquam Dei minister hoc faceret, non peccaret: quia nullam iniustitiam contra proximum tunc faceret, cum Deus sit dominus omnium: nec tunc esset dispensatio, quia nec tunc aliquid sit contra ea, quae in dictis praecipit sunt prohibita: cum ratione iniustitiae prohibendae illa fuerint tradita praecipit, & non aliter, & ibi stante domini consensu nulla fieret iniustitia, ex quibus patet ipsum Sanctum Thomam licet iisdem verbis diui Bonavent. usus non fuerit, dicendo dominum non posse dispensare, vel praecipere malum secundum se, id est, malum manens malum, sed posse dispensare, ac praecipere malum in se, id est, malum illud quod suo praecipit non interueniente esset malum: illius autem accedente consensu bonum euaderet: Idem tamen in sensu dixit, & sic patet diuum Bonaventuram non contradixisse sententiae diui Thom. bene intellectae, nec aliorum praedictorum. Nouissimum est accedit sententia Doctoris subtilis, qui licet prima fronte videatur esse contra Sanctum Thomam, ut ex sonitu verborum ipsius Scoti elici videtur, tamen circa nostram quaestionem, secundum mentem ipsius nullatenus ipse Scotus (meo quidem iudicio) dissentit a sententia Sancti Thom. ut ex relatione verborum ipsius Scoti elici, luce clarius patebit. Ipse, enim, Scotus in 3. sententia. dist. 37. q. vni ca. post relationem sententiae Sancti Thom. & Sancti Bonavent. qui concludunt, quod Deus non possit dispensando praecipere malum secundum se, id est, malum manens malum, cum hoc esset iniustum, licet posset praecipere malum in se, quia tunc non esset dispensatio praecipit, Cum nec dispensauerit in praecipit decalogi prohibente homicidium, cum Abraham, nec in praecipit: Non furtum facies, cum praecipit filijs Israel spoliare Aegyptum, praedictas, tamen, sententias ipse Scotus retulit suppressis nominibus praedictorum doctorum. Et statim subintulit infra scriptis utens verbis: Quaero an stantibus omnibus circumstantijs eisdem in isto actu, qui est occidere hominem, variata sola circumstantia, prohibiti, & non prohibiti, posset Deus facere, quod ille actus, qui cum talibus circumstantijs alijs, est aliquando prohibitus, alijs esset non prohibitus sed licitus? Si sic, igitur, simpliciter potest dispensare: sicut simpliciter mutauit legem quantum ad ceremonialia, quod dedit nouam, non quidem faciens, quod manente praecipit de ceremonialibus, illa non essent seruanda: sed faciens, quod actu illo

Concordia diui Thomae cum S. Bonauenturae.

Scoti sententia.

manente

manente eodem tenebat, quis ad illum sicut prius: Ita etiam dispensat quicumque legislator simpliciter quando reuocat præceptum iuris positiui facti ab eo: non quidem faciens, quod actu prohibito, vel præcepto manente secundum se, auferatur ratio illiciti, & fiat licitum: Si autem Deus non potest facere de actu, qui cum talibus circumstantiis prioribus de prohibito non sit prohibitus, igitur, non potest facere, quod occidere non sit prohibitum: cuius oppositum manifestè patet de Abraham, hæc ibi Scotus, qui & ibidem in responsione argumentorum in si. in ver. & ad illud quod tangebatur. Infra scriptis verbis utitur, videlicet: & ad illud quod tangebatur in primo argumento, de filiis Israel spoliatis Aegyptios, potest dici, quod ibi non dispensauit contra præceptum de furto non faciendo, quia ipsi non acceperunt simpliciter alienum; tum quia Deus erat superior dominus, & potuit transferre dominium illarum rerum in eos, etiam inuitis inferioribus dominis, tum quia filij Israel seruido Aegyptijs meruerant tanta recipere, & tunc per superiorem iudicem potuerunt compelli: de cuius licentia filij Israel potuerunt iuste, & licite accipere. hæc Scotus. Cuius verba, (quibus videtur mihi ipsum expressisse suam sententiam) visum fuit hic ad verbum referre, vt Deo dante pateat, ipsius sententiam non discrepasse à Sancti Thom. sententia, quoad intentionem ipsius, & sensum verborum, licet quoad sonum, non possit negari, quin videatur discrepasse. Attamen dictæ concordie præmittam non nulla pro ipsius intelligentia. Ad id, ergo, quod dixit Scotus, quod Deus potest mutare legem suam vt fecit, vt, scilicet, manente præcepto de ceremonialibus, illa non essent seruanda: ad hoc respondetur, quod maxima differentia est inter præcepta decalogi, quæ aliàs moralia dicuntur, & ipsa præcepta ceremonialia, & ideo non valeret consequentia dicentis, mutare potuit ceremonialia, & mutauit: ergo, & mutare poterit moralia præcepta: & ratio differentie est potētissima; eo, quod præceptorum ceremonialium transgressio ideo erat mala, quia prohibita, & non ideo prohibita, quia mala: vnde cessante tali prohibitione, ipsorum transgressio non est mala, imò modò, nostra ætate tali obseruatio esset cum peccato mortali, & merito puniendæ, vt docet Sanctus Tho. in 1. 2. q. 104. arti. 4. in corp. q. 6. afferens ad hoc sententiam diui Pauli Apostoli dicentis, [Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit] quod quidem nec negare potest ipse Scotus cum sit eruditissimus Theologus: Præceptorum verò moralium transgressio ideo prohibita, quia mala, & non ideo mala, quia prohibita: cum ipsa continet in se ordinem iustitiæ seruandæ, tum erga dominum Deum, ipsum colendo, ad quod respiciunt præcepta primæ tabulæ ipsius decalogi; tum erga proximum cum hoc contineatur in præceptis secundæ tabulæ, rationibus quamplurimis allatis in relatione sententiarum doctorum præcedentium, & præcipue Sancti Thom. Caietani, Soti, ac Sancti Bonauenturæ, & aliorum: ex his omnibus, ergo, elicitur, comparationem adductam à Scoto nihil concludere (cum reuerentia tamen tanti doctoris) contra sententiam Sanctorum Thomæ, & Bonauenturæ: cum luce clariùs pateat, quod præcepta secundæ tabulæ prohibeant iniustitiam, quæ per transgressionem ipsorum præceptorum ministraretur proximis, quod Deus nunquam poterit, (vt sic) præcipere, cum sit ipsamet bonitas, & iustitia. Ad id vero, quod ipse Scotus videtur concludere, quod Deus si non posset præcipere homicidium prohibitum non præcipisset Abraham occisionem filij sui Isaac sicut fecit: vnde ipse videtur probare Deum posse præcipere homicidium prohibitum

7
Præcepta moralia quare sint immutabilia.

S. Thomas.
Gala. c. 5. ver. 2.

prohibitum præcepto: [Non occides:] Ad hoc, (inquam) Respondetur ipsum subtilem doctorem noluisse hoc asserere, sed solum, quod Deus possit præcipere regulariter prohibitam occisionem innocentis, quod non negauit Sanctus Thomas, nec reliqui præcitati doctores, rationibus supra allatis: non tamen elicitur inde Deum posse præcipere formaliter occisionem, vel furtum, prout huiusmodi actus prohibentur in præceptis decalogi, cum tunc in istis continetur iniustitia, quod & ipsemet Scotus suam mentem quodammodo interpretando, & clariùs loquendo in responsione, ad argumenta, (vt supra) dixerit: Deum non dispensasse contra præceptum de furto non faciendo, cum præcepit filijs Israel spoliare Aegyptum: rationibus ibi recensitis. Vnde patet ipsum loquutum fuisse supra de homicidio materialiter, & non formaliter sumpto: & sic concordat ipse Scotus cum Sancto Thoma, in sensu, & mente, licet, tamen, secundum sonum verborum videatur ab ipso discrepare.

Primum Notabile sit hoc.

Malum duplex est, aliud dicitur malum in se, & aliud, malum secundum se; Illud dicitur malum in se, quod ideo malum est, quia prohibitum: quapropter remota prohibitione non esset malum: Illud, verò, dicitur malum secundum se, quod ideo prohibitum, quia de sua intrinseca natura est malum, & vt sic perseverat, & (vt verbis diui Bonauenturæ loco supra citato, vtatur) dicitur manens malum.

Secundum Notabile.

Vt percipiatur, quæ sint præcepta primæ tabulæ, & quæ secundæ, memoriæ commendandum est, quod [dominus Deus Moysen alloquens in monte Sina, dedit sibi duas lapideas tabulas testimonij scriptas, vtrasque digito Dei, quas cum detulisset secum de monte descendens: postquam vidisset hebræos peccasse in fabricatione vitali aurei zelo accensus, proiecitque illas tabulas in conspectu populi hebræorum, eas confregit. Et postquam quadraginta diebus, & noctibus panes non comedens prostratus coram domino petiisset veniam pro peccato Aaron, & populi: dixit ei dominus, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, & scribe in tabulis verba, quæ fuerunt in his, quas antè confregisti, ponesque eas in arca. cumque ipse Moyses dolasset duas tabulas lapideas instar priorum, ascendit in montem habens eas in manibus: scripsitque dominus in tabulis iuxta id, quod prius scripserat verba decem, quæ loquutus est dominus ad populum Israel in monte de Medio ignis, quando populus congregatus est,] & verba illa fuerunt decem præcepta ipsius decalogi, quæ in dicto cap. quinto Deuteronomij recensentur, vt in margine notauit. Attamen altercatio non minima est inter doctores de qualitate præceptorum, quæ continentur in prima tabula, & qualitate præceptorum, quæ continentur in secunda tabula, de qua questione disputat Sanctus Bonauentura in libro tertio sententiarum, distinctio. 37. articulo secundo, quæstio tertia, & concludit, quod si respiciatur ad sensum literalem, vera est assertio Iosephi hystoriografi dicentis: quinque præcepta in vnaquaque tabula fuisse scripta. Si verò fiat distinctio, secundum sensum spiritualem, siue mysticum, vt distinxerunt doctores sacre scripturæ, dicendum erit, quod mandata ordinantia ad Deum pertinent ad primam tabulam, mandata, verò, ordinantia ad proximum, pertinent ad secundam.

Exodi, c. 20.

Malum duplex, videlicet, in se, & secundum se, quid sit.

Præcepta primæ, & secundæ tabulæ, quæ sint, quot, & quomodo fuerint obtenta ab homine.
Exod. c. 31. ver. 18.
Deuter. cap. 9. ver. 10.
Ver. 15.
Ver. 16.
Ver. 17.
Ver. 18.
Ver. 20.
Ver. 25.
Deuter. ca. 10. ver. 1.
Ver. 2.
Ver. 3.
Ver. 4.
Deut. c. 5. per totum.

dam. Illa enim distinctio tabularum fiebat ad geminam charitatem commendandam, & insinuandam. Et quoniam mandata ordinantia ad Deum, & ad proximum dupliciter possunt distingui, & diuerficari, videlicet: diuerfitate formali, & materiali: iccirco Origenes considerando materialem distinctionem præceptorum, dixit quatuor esse præcepta decalogi, quæ ordinant hominem ad Deum. Materialiter enim loquendo, in hoc, quod dicitur. [Non adorabis Deos alienos, & non facies tibi sculprile, duo mandata intelliguntur, & includuntur secundum ipsum Origenem: Si verò consideretur distinctio mandatorum secundum rationem formalem: sic mandata ordinantia ad Deum non sunt, nisi tria, tribus appropriatis trium personarum correspondentia: & ratio est secundum ipsum Sanctum Bonaventuram: quia scriptura tabularum exterior debet respondere scripturæ interiori: sed in tabulis cordis interioribus mandata ordinantia ad summam Trinitatem scribuntur in superiori parte rationis: hæc autem non sunt, nisi tria: secundum quod tria sunt appropriata, videlicet, memoria, intellectus, & voluntas: Mandata, autem, ordinantia ad proximum sunt septem, ita quod illud, quod est de concupiscentia vxoris alienæ, distinguitur ab illo, quod est de concupiscentia rerum: secundum quod alia, & alia est concupiscentia, secundum formam, & speciem: & hoc modo considerauit Augustinus Sanctus, ait, enim, sic super Exodi, conuenientius, enim, mihi videtur, accipi illa tria, & ista septem, quia & trinitatem videntur illa, (quæ ad Deum pertinent) insinuare. Et quod dictum est: [Non erunt tibi Dij alieni præter me,] hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur coli figmenta: hæc omnia Sanctus Bonaventura, vbi supra, pro quorum maiori intelligentia sciendum, quod secundum Diuum Augustinum, sunt prima illa tria præcepta decalogi, videlicet: [Non habebis Deos alienos coram me, Non assumes nomen Dei in vanum. Memento, vt diem Sabbathi sanctifices.] reliqua verò præcepta decalogi per ordinem ibi recensita dicuntur præcepta secundæ tabulæ.

Tertium Notabile.

Differunt inter se huiusmodi tria, interpretatio præcepti, dispensatio præcepti, & reuocatio præcepti: interpretari, enim, præceptum est, dare rationabilem intellectum præcipientis, & non tollendo obligationem præcepti in aliquo: sicut interpretatur ius diuinum Summus Pontifex, circa tertium præceptum decalogi [Sabbatha sanctifices,] in capitu. licet, extra de Ferijs, in quo canone hæc habentur, videlicet: [licet tam veteris, quam noui testamenti pagina, septimum diem ad humanam quietem specialiter deputauerit, & tam eos, quam alios dies maiestati altissime deputatos, nec non natalitia Sanctorum Martyrum ecclesia decreuerit obseruanda: & in his, ab omni opere seruili cessandum. Indulgemus, vt liceat Parochianis vestris, diebus dominicis, & alijs festis (præterquam in maioribus anni solemnitatibus) si Alecia terræ se inclinauerint, eorum captioni, (ingruente necessitate) intendere, ita q post factam capturam, ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.] hæc ibi, & q huiusmodi interpretatio sit iuxta intentionem ipsius Dei legislatoris exposuit dñs ipse Iesus, qñ Pharisei insultabant contra S. Apostolos, qui in die sabbathi ambulantes per sara vellebant spicas, dicens: [Numquam legistis, quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit, & esurijt ipse, & ij, qui cum ipso erant? Quomodo introiuit in domo

Dei

Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panis propositionis manducauit, quos non licebat manducare, nisi solis sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant. Et dicebat eis Iesus (inquit Euangelista) sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum,] & huiusmodi interpretationem inclaris facere omnibus licet: in dubijs verò solum spectat ad legiflatorem, aut ad habentem ab ipso talem potestatem, vel eius superiorem. Dispensatio verò, & reuocatio important amotionem obligationis præcepti, sed differenter: Quia dispensatio importat amotionem obligationis præcepti, in casu, & quo ad aliquos, vel aliquos, non autem quoad omnes, id est, dispensare est quempiam subditorum à lege excipere, concessa illi licentia, & facultate, sine qua, legis pœnam, illud tamen concessum faciendo incurreret, & dicitur dispensare, quasi diuersa pensare. Reuocatio absoluta importat amotionem obligationis quoad omnes. Quapropter inde sequitur, quod amota obligatione quoad aliquem, specialiter per dispensationem, siue quoad omnes generaliter per absolutam reuocationem efficitur licitum, quod prius fuisset illicitum: & sic habemus tria notanda sigillatim circa præcepta decalogi. Vt docet Durandus, in lib. 1. sent. dist. 47. q. 4. nu. 6. & etiam Dominicus Sotus in lib. 1. de iusti. & iure. qd. 7. artic. 3. colum. 2. & notandum, quod dispensatio improprie sumpta denotat declarationem, seu interpretationem, de qua latius in secundo Notabili, quæstionis sequentis.

His præmissis præsentem quàm difficillimæ quæstioni satisfaciet duabus conclusionibus. Prima, ergo, conclusio sit hæc.

Deus Optimus Maximus dispensando præcipere non potest hominibus, vt sibi liceat mutuari sub vsuris, proprie sumptis, id est, vt stante malitia vsurarum secundum se, & in suo robore perseverante, seu stante praua vsurarum formali ratione: mutuantes sub huiusmodi vsuris non peccent transgrediendo præceptum decalogi: [Non furtum facies] sub quo prohibita fuit exactio vsurarum prædicta tamquam mala de sui natura intrinseca, continens iniuriam. Hæc conclusio probatur omnibus auctoritatibus, & rationibus supra allatis in recensione prædictarum doctorum sententiarum cum ex illis luce meridiana clarius veritas præsentis conclusionis elucescat.

Secunda conclusio.

Deus ipse omnipotens dispensando, (id est declarando suo præcepto iustissimo) præcipere posset, quod vsuram malam in se, (vt in primo notabili) liceret hominibus exigere: quia tunc huiusmodi vsura exacta non esset (proprie loquendo) vsura prohibita præcepto: [Non furtum facies] stante tali præcepto, imò assequutio rei non suæ iustissima est ratione dominij illius à vero domino sibi traditi: vnde ex huiusmodi exactioe nullum peccatum violationis præcepti, [Non furtum facies] huiusmodi exactor incurreret. Cum talis vsura exacta non esset dicenda formaliter vsura, sed materialiter, sicut & furtum, quod fecerunt hebræi asportantes spolia Aegypti, inuitis ipsis Aegyptijs, consentiente, tamen, domino Deo, ac præcipiente ipso omnium rerum directo domino.

Hæc conclusio probatur omnibus auctoritatibus, & doctorum sententijs supra relatis, & rationibus ibi enarratis pro concordia ipsorum, necnon & his, quas in responsione ad argumenta in contrarium adducta statim affectam Deo dante.

G 2 Ad

Exodi, c. 20.

Exodi, c. 20.

Exo. c. 20. ver. 3.

10 Interpretari præceptum quid sit.

c. Licet, extra de Ferijs. Exo. c. 20. ver. 8.

Marci c. 2. ver. 23. Ver. 24. Ver. 25. Ver. 26.

Ver. 27.

11 Reuocare præcepta quid sit.

12 Dispensare quid sit, & vnde dicitur.

Durandus. Dñicus Sotus.

13 Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum non posse.

Exo. c. 20. ver. 15.

14 Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum posse.

Ad principale argumentum respondendo dico, q̄ negatur consequentia, & ad ipsius probationem dicitur; Similitudinem illam ibi allatam, nullam esse: cum homines dispensando cum aliquo contra leges suas, hoc tantum efficiant, vt tales transgressores non veniant pleſſedi pœna aliqua temporali per eos statuta; Nō autem, quod illud tale prohibitum sub aliqua pœna, iuste, ac sine peccato peragant. Deus, autem, si dispensaret in aliquo malo opere, secundum se, malo, à lege sua prohibito, non amouendo ab ipso iniquitatem eius: hoc concedere fuisset, vt simul, & semel, quis posset peccare, & quod opus idem numero esset dignum pœna, & premio, quod vtiq̄e esset maxime contradictionis, quod in Deo non est concedendum. Attamen ne aliquid insolutum remaneat, sigillatim responsum dabitur omnibus auctoritatibus, quę videbantur productę in fauorem secundę conclusionis, & contra contentam in prima conclusione, vt palam fiat veritas vtriusque conclusionis.

Ad primam auctoritatem sacre scripturę de Osee Propheta respondendo dico, Primò, cum Sancto Thoma, in 1. secundę, q̄. 100. art. 8. in responsione ad tertium. quod Osee accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulteram: non est mœchatus: nec fornicatus: quia accessit ad eam, quę sua erat secundum mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij. Secundò cum Sancto Bonauentura dico, q̄ illud, quod fuerat p̄ceptum à Deo, fuit malum in se (scilicet) cognoscere non suam, & diuino p̄cepto factum est ei bonum; sed, secundum quod fornicatio dicit actum libidinosum, & cognoscere aliquam ex libidine, hoc dominus numquam p̄cepit. hec S. Bonauent. in lib. 1. senten. dist. 47. artic. vnico, q̄. vltima. Tertio dico cum Riccardus de Media villa, in lib. 3. senten. dist. 37. q̄. 5. in responsio. ad tertium, quod Deus non p̄cepit Osee, quod affectu fornicario filios generaret, sed iccirco iussit, quod faceret filios fornicationis, quia iussit, quod illos generaret de muliere fornicaria, ad quã accederet non affectu fornicario, sed sicut ad mulierem factam suam ex mandato Dei. Quarto dico cum Durando in primo lib. Sententiarum, dist. 47. q. 4. in responsione ad argumentum in fine, nume. 23. quod Deus, qui potest mutare naturas, & conditiones rerum, potuit facere q̄ mulier, quę nō erat Osee per perpetuum vinculum matrimonij, esset eius ad temporaneū vsū, & sic accessit ad suam, nec est fornicatus: quia fornicari est accedere ad non suã. dico quintò cum Domi. à Soto in lib. 2. de iust. & iu. q. 3. art. 8. col. 7. in ver. Pari modo possum dicere. Pari modo, q̄ Deus tamquam corporum dominus, non tamquam legislator, potuit meretricis facultatem facere Osee, vt illa vteretur, etiam inuita: Nam licet consensus particularis iure ordinario requiratur ad matrimonium: tamen vbi Deus duos renuentes coniungeret, tam legitima esset coitio (immo multò magis,) quam si ipsi consentirent. Tamen, neq; illic Deus credendus est absoluta potestate vsus, sed cum omnia disponat suauiter, forsan conciliauit amborum animos: vt in matrimonium consentirent. Sed in hoc sensu iussus est Osee facere filios fornicationis, quod illius, iussus est suscipere prole ex ea, quę tunc fornicaria erat. Nam si nullum aliud fuisset (per particulares consensus) matrimonium, concessio Dei, (quia dominus est corporum) sat esset, vt copula illa non fuisset fornicaria. Ex his omnibus patet Deum non dispensasse cum Osee in p̄cepto, [Non mœchaberis] cum huiusmodi iussu carnalis copule

non

non fit prohibita sub dicto p̄cepto. Sed copula ex libidine, & inordinata voluntate, iuxta illud domini: [Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.]

Ad secundam auctoritatem sumptam ex libro Exodi, & Deut. per quam videbatur probari Deum dispensasse cum filiis Israel in p̄cepto: [Non furtum facies.] Responderetur Primò cum Sancto Thoma, vbi supra, quod filij Israel, quando asportauerunt spolia Aegyptiorū Dei p̄cepto, non fecerunt furtū: quia hoc eis debebatur ex sententia Dei. Secundò cum Scoto, vbi sup. Dominus non dispensauit cum illis contra p̄ceptum de furto non faciēdo, quia ipsi non acceperunt simpliciter alienum, tum quia Deus erat superior dominus, & potuit transferre dominium illarum rerū in eos, et inuitis inferioribus dominis: tum quia filij Israel seruiendo Aegyptijs meruerant tanta recipere, & tunc per superiorem iudicem potuerunt compelli, de cuius licentia filij Israel potuerunt iuste, & licite accipere. Tertio cum diuo Bonauentura, vbi supra, quod Deus p̄cepit huiusmodi furtum, in quantum fuit malum in se, scilicet, accipere rem alienam: sed hoc potuit facere, quia cum sit dominus omnium, dominium potuit transferre; sed numquam p̄cepit, quod ex libidine hoc facerent; illud, enim, est malum secundum se. Quarto cum Riccardus, vbi supra in responsione ad secundum, q̄ Deus non p̄cepit filiis Israel furtum facere, sed q̄ res, quas ille, qui dominus est omnium in ius eorum transfulerat, propter malitiã Aegyptiorū; & propter seruitium, quod à filiis Israel receperant, secum deportarent. Quintò cum Durando, vbi supra, quod potuit Deus facere, q̄ res, quę erant Aegyptiorum, fierent Hebræorum; vel ex mero dono Dei, qui est dominus omnium, vel in recompensationem laboris, & seruitij, quod impenderant Hebræi Aegyptijs, & sic Hebræi non abstulerunt rem alienam, sed suam; & ideo non sunt furati: Nullo, ergo, modo facta est dispensatio in p̄cepto, [Non furtum facies;] quia non est factum, q̄ à furto (ipso met manente in sua natura) sit ablata ratio illiciti, quod pertinet ad dispensationem: sed solū mutata est natura, vel conditio rei, vt iam in ea non habeat locum furtum, (vt latius in relatione sententię ipsius dixi,) & Sextò cum Soto, vbi supra colum. 6. in fine, in ver. Pari, ergo modo. vbi infra scripta dixit, videlicet: Pari, ergo, modo licet Deus vasa Aegyptiorum tamquam dominus tradidisset Hebræis, eisdemq; postea terram promissam: neutique dispensauit in furto, neque illud fuit furtum: nam licet peculiares domini inuiti fuissent priuati, à supremo, tamen, domino fuit facta donatio. Idque inde confirmatur, q̄ licet (quod est impossibile) Deus non fuisset legislator; neq; vlla in leges potestate fungeretur, legitima fuisset vsurpatio illa, quod testimonium est, nihil illic dispensationis interuenisse. loquutus tamen sum (inquit Soto) hic sub conditione: quoniam Deus in traditionibus illis non absoluta potestate domini vsus est; sed legitima iudicis auctoritate. Nam quoniam de laboribus, quo Aegyptijs Hebræi impenderant, nullam receperant mercedem, iusto iudicio illam eis Deus persoluit. Et vt legitur Deuter. c. 9. [propter execranda Chananæorum scelera, pepulit eos suis sedibus, & in quas Israelitas induxit.] Et quando iudex criminosum (licet inuitum,) suis bonis priuat: neutique in furto dispensat: Prohibitione, enim, illa furandi, solū interdicatur id, quod naturę ius vetat, nempè innocentem inuitum auctoritate priuata suis bonis nudare.

Matt. c. 5. ver. 27. ver. 28. Responso facta ad secundam auctoritatem allatam pro parte affirmatiua.

16

Hebræi Filij Israel non peccauerunt spoliando Aegyptum, & quare.

S. Thomas. Scotus. S. Bonauent.

Riccardus.

Durandus.

Sotus.

Deut. c. 9.

Responso quatriplex ad primam auctoritatem allatam supra, in argumento.

15

An Osee peccauerit sumendo sibi fornicariam.

De facto Osee Sanctus Thomas, Bonauent., Riccardus.

Durandus.

Dñicus Sotus.

Exodi, c. 20.

17
Abraham nõ
peccauit quã
do voluit imo-
lare Isaac fi-
lium suum, li-
cèt Deus tunc
non dispensauit
in præcep-
to; Nõ occides.
Quare.
S. Thomas.
S. Bonauen.

Riccardus.

Iob. c. 6. uer. 2.

Ver. 3.

S. August.

c. Si non licet.

23. q. 5.

Dñic^o à Soto.

18

An Deus di-
spensauerit cũ
Samsonẽ ut se
interficeret.

c. Simon licet,
23. q. 5.

Ad tertiam auctoritatem, de homicidio, quod perpetrare intēdebat Abraham iussu Dei immolando Isaac filium suum. Respondeo: Primò cum Sãcto Thoma, vbi supra, quòd Abraham consensit occidere filium, sed non consensit in homicidium, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui est dominus vitę, & mortis. Ipse enim est, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis, pro peccato primi parentis: cuius sententię si homo sit exequutor auctoritate diuina, non erit homicida, sicut nec Deus. Secundò cum S. Bonauen. vbi supra, q̄ illud, quod fuit præceptum Abrahę non erat malum secundum se: quia Isaac, quãuis non esset reus mortis sibi infligendę ab homine, tamen, ratione peccati originalis reus erat mortis temporalis sibi infligendę à Deo, ad quam habebat necessitatem: & ideo Deus habebat auctoritatem, & ita de iure potuit illam auctoritatem Abrahę ex causa committere. Tamen aliqui volunt dicere, quòd non præcepit occidere, sed offerre, sed contra hoc est glosa, & textus, quia dicitur, quod portauit ignem, & gladium. Tertiò cum Riccardo, vbi supra in responsione ad secundum, q̄ per illud præceptum, [Non occides] prohibetur (secundum intentionem) occisio hominis sine rationabili causa, innocens autem ex rationabili causa potest occidi, scilicet, cum hoc præcipit ille, qui est dominus vitę, & mortis, quod ipse dominus rationabiliter præcipere potest; tum quia homo in statu nature lapsa, est propter peccatum originale debitor mortis: tum etiam propter vtilitatem maiorem illius, qui occiditur, & communis vtilitatis, qua de causa afflixit Iob plusquam exigerent peccata actualia ipsius, quę fecerat ipse. Vnde ipse Iob dixit [utinam apprehenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior in statera: quasi arena maris hæc grauior appareret: Vnde & verba mea dolore sunt plena] hæc Riccardus, quã propter afferam, & sententiã diuini Augustini in primo lib. de ciuitate Dei. c. 17. & 18. his verbis vtēs, videlicet. Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti: sicut adniculum gladius est utenti: & sic Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, sed laudatus nomine pietatis, q̄ voluit filium nequaquam sceleratè, sed obedienter occidere. cuius diuini Augustini sententia canonizata est in c. si non licet, 23. q. 5. Dicam insuper, & Quartò cum Dominico à Soto vbi supra, q̄ Deus iubens Abrahę imolationem filij, ne utiquam in homicidio dispensauit: quia si non esset nisi legislator, id neutiquam potuisset facere, sed quia est dominus vitę, potuit illam tradere in potestatem Abrahę: sicut pecoris dominus potest eius uitam, cui voluerit, concedere. Atque hac ratione illic non fuit homicidium: quia vt dictum est de prohibitione furti, interdicto homicidij solum prohibetur id, quod lex naturalis abhorret. Quare cum iudex tradit reum carnifici, non dispensat in homicidio, quia prohibitio non extenditur ad occisionem illam: immo illam præcipit: sicuti neque est dispensatio, q̄ quisq; inculcata tutela inuaforem interficiat, quia id natura nõ vetat. Vnde si homo esset dominus vitę suę, sicut suę pecudis citrà dispensationem posset facere facultatem, vt se occideret aliquis, vel semetipsum vnusquisque posset interficere.

Ad quartam auctoritatem de morte Samsonis, (cum nulla appareat dispensatio, nec causa dispensationis,) iccirco respondebo cum S. Thom. in 2. 2. quęst. 64. art. 5. in respõ. ad quartum, in 1. de ciuitate Dei. c. 21. Tomo 5. & habetur in c. Simon licet. 23. q. 5. & ibi per canonistas, & diuini Augustinũ, dicendo, q̄ Nec Samson aliter excusatur, q̄ se ipsum cũ hostibus ruina domus,

oppressit,

oppressit, nisi q̄ latenter Spiritus sanctus hoc iusserat, qui per illũ miracula faciebat; & q̄ in huiusmodi inspiratione diuinitus facta Samsoni nulla reperitur dispensationis species per se patet, cum Deus fuerit, & sit corporis ipsius dominus, vt de Abraham diximus, & sic patet Samsonem nõ propria voluntate ductus se interfecit, sed Dei iussu: vnde & meritò inter catalogũ Sanctorum Apostolus eum connumerauit.

Ad quintam de Eleazaro. Respondeo cum Dominico à Soto Vbi sup. nullam ibi fuisse Dei dispensationem, sed q̄ ipse Eleazarus veluti strenuus miles elephantem illum posthabita propria salute impetiuit.

Ad sextam auctoritatẽ de matrimonio Abrahę cũ eius sorore nõe Sara. Responderi potest, vnã cum Soto in 4. sententia. dist. 40. q. 6. vnica. arti. 4. col. 9. in ver. At verò cum q̄ licet possit dici, q̄ speciali diuina reuelatione, ac concessione Abraham contraxerit matrimonium cum Sara: tamen, cum nulla necessitate ad hoc dicendum compellamur, & huiusmodi diuina reuelatio nullibi scripta reperitur: cum Iosephus in lib. de antiquitate c. 14. & Sancti patres non potuerint sibi tale matrimonium persuadere contractum inter fratrem, & sororem ex parte patris, contra quod & natura ipsa reclamare videbantur. Et ideo diuus Hieronymus tum in quæstionibus hebraicis super eundem locum Genesis. c. 20. tum contra Eluidiam, & in prologo super Iob, & Diuus Augustinus, lib. 16. de ciuitate Dei. cap. 19. sed latius 22. contra Faustum. c. 35. & in quæstionibus Genesis. & refertur in c. Quæritur. 22. q. 2. assue ranter docent Saram non fuisse nisi filiam Aram fratris Abraham; ac per indẽ sororem Loth, quem Aram genuerat, ut legitur in lib. Genesis. c. 11.

Et eundem sententiam amplexatus fuit diuus Thomas in 2. 2. q. 110. ar. 3. in resp. ad tertiam addens rationem dicti Abrahę, dicentis [Verè soror mea est filia patris mei, & non matris meę filia,] quia, scilicet, ex parte patris ei attingebat. Et quãuis diuus Chrysostomus Homilia 45. super Genesim uideatur in contrariam opinionem deflectere, non tamen ita planè hoc affirmat, solum, enim, addit ad verba textus, Data est mihi in vxorem, quia & eundem patrem vocat, quem & ego: & ideo eam sororẽ vocaui. Enimuerò, quia Thare erat paterfamilias illius domus, quæ à Babilonia recesserat, illeq; totã ductabat, administrabatquẽ familiam, non solum filij, verum etiam nepotes appellabant eum patrem. Et per hoc soluitur argumentum ex Genesis lib. c. 20. collectam. Dixit enim non solum esse sororem, sed verè sororem: quia soror, & verè soror idem est, sed adiecit, filia patris mei: nam illa ratione omnes dicebantur fratres, quòd Thare omnes appellabant patrem. Atque id planè confirmatur, quia similiter Isaac de Rebecca Gen. c. 26. quam constat non fuisse sororem eius, sed filiam Nachor fratris Abrahę, rogatus à viris Geraris, quæ nam esset, respondit, soror mea est. Et Genes. c. 13. ait Abraham ad Loth, [fratres sumus:] quod sic dixit, quia erat consobrinus eius, eodem modo Saram appellauit sororem: si verò, quia erat Leuir, scilicet, frater Sarę uxoris ipsius Abrahę. Idem colligitur, videlicet, quod Sara erat filia Aram patris Loth. Cuius præterea magnum argumentum est, quòd Genesis. c. 11. Vbi familia Thare recensetur, sic legitur: [Tulit itaque Thare Abraham filium suũ, & Loth filiũ Aram filij sui, & Sarai nurum suam uxorẽ Abrahę filij sui:] si autem Sara fuisset filia sua; id quoq; expressisset sicuti de Aram, & Abraham: & tamen non appellauit nisi nurum, vxorem filij sui Abrahę. Ex his omnibus patet nullam dispensationem in dicto matrimonio adfuisse.

Ad

Hebr. cap. 11.
ver. 32.

19
An Deus disp-
ensauerit cum
Eleazaro, qui
se interfecit.
Sotus.

20
An Deus dis-
pensauerit in
matrimonio
Abrahę, &
Sarę.
Sotus.
Iosephus.
S. Hieron.
S. Augu-
ca. Quæritur,
22. q. 2.

21
Abraham an
fuerit frater
Sarę.
S. Tho.
Genes. ca. 20.
ver. 12.
S. Chrysost.

Genes. ca. 26.
ver. 7. & 9.

Gen. c. 13. ver.
8.

Gen. c. 11. ver.
31.

Exod. cap. 20.

22

An Deus dispensauerit cum Machabeis circa violationem sabbathi, ut preliari liceret eis contra hostes suos, et hoc preceptum qualiter sit interpretandum.

Matth. cap. 12. ver. 1. & sequē. Luc. c. 13. uer. 14. 15. & 16.

1. Machab. c. 2.

Ioan. c. 7. ver. 32.

Matth. cap. 12. ver. 1.

Ad ultimam auctoritatem de dispensatione præcepti, [sabbatha sanctifices] facta cum Machabeis. Respondetur (vtra allata supra in notabili 3.) cum S. Thoma, vbi supra in responsione ad quartum, quod illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quam dispensatio. Non enim, intelligitur uiolare sabbathum, qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam. hæc dicit uerus Thomas, vbi supra, quod & dominus approbavit Matth. c. 12. vbi hæc habentur, videlicet: [In illo tempore abiit Iesus per facta Sabbatho, discipuli autem eius esurientes coeperunt vellere spicas, & manducare: Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sabbathis. At ille dixit eis, Non legistis quid fecerit Dauid, quando esuriit, & qui cum eo erant; Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei comedere, nequē his, qui cum eo erant: nisi solis sacerdotibus?] & Rursus, Dominus Iesus (apud Lucam. cap. 13. ver. 14. 15. & 16.) nonne idem docuit respondens Archifinagogo indignanti, quia ipse dominus curasset homines die Sabbathi. [Respondēs autem ad illum dominus dixit, Hypocrita, Vnusquisque vestrum sabbatho non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit ad aquare? Hæc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas ecce, decem, & octo annis, nõ oportuit solui à vinculo isto, die sabbathi?] & idem S. Thomas, in 2.2. q. 122. artic. 4. in resp. ad tertium, in fi. dixit, Et ideo opus corporale pertinēs ad cõseruandam salutem proprii corporis non violat sabbathum, quoniam nõ est contra obseruatiã sabbathi, & aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conseruatur, & propter hoc Machabei nõ polluerunt sabbathum pugnãtes ad sui defensionem: vt legitur 1. Machab. c. 2. Item opus corporale, quod ordinatur ad salutem alterius nõ est cõtra obseruatiã sabbathi. Vnde dicitur Io. c. 7. ver. 23. [Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbatho] similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminēs damnum rei exterioris vitandum non violat sabbathum. Vnde dixit Dominus Matth. ca. 12. ver. 11. [Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & si ceciderit sabbatho in foueam, non ne tenebit, & leuabit eam.] Ex his, ergo, omnibus expositionibus auctoritatum sacre scripturæ, & rationibus allatis luce meridiana clariùs patuit veritas nostrarum conclusionum præsentis quæstionis.

QVÆSTIO NONA,

Vtrum Summus Pontifex possit dispensare cum hominibus vt exigendo vsuram malam in se, ipsi non peccent.

S V M M A R I V M.

1. Dispensatio quid sit, & unde dicatur.
2. Dispensare circa ius, & declarare ius differunt, & in quo.
3. Dispensare propriè quid importet.
4. Papa non potest sine causa dispensando præcipere, vt vsurarum exactio fiat sine peccato.

E T

videtur primò dicendum, quod Summus Pontifex possit dispensare cum hominibus, vt ipsi exigentes vsuras, (quæ sunt malæ in se) non peccent: quod & videtur probari tali pacto, videlicet: Si Summus Pontifex non posset dispensare in huiusmodi vsuris, sequeretur hoc absurdum, videlicet: quod ipse non esset Vicarius Dei in terra. At consequens est falsum, ergo, & antecedens: ac indè necessariò sequitur ipsum dispensare posse, & quod consequens sit falsum probatur per tex. in c. Vbi periculum, §. cõterum, de elect. in 6. qui text. est Gregorij decimi, in generali Lugdunensi concilio: Vbi [Summus Pontifex appellatur Vicarius domini nostri Iesu Christi, successor Petri, & rector Ecclesiæ vniuersalis.] His, ergo, stantibus probari videtur Summum Pontificem posse dispensare in vsura mala in se, ex eo, quod & Deus, (cuius est vicarius) in huiusmodi dispensare potest, vt fuit probatum in præcedentis quæstionis conclusione secunda, cum sit dominus omnium directus. Si ergo Deus potest: indè videtur sequi, Papam posse: ratione iam adducta.

SED CONTRA text. est apertissimus in c. super eo. extra de vsuris, in quo Alexander Tertius dicit, quod [cum vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur: super hoc dispensationem aliquam posse fieri, nõ videmus.]

Respondeo præsentis quæstioni scitu dignissimæ vnica conclusione præmittendo, tamen, illi duo notabilia, ad maiorem veritatis dilucidationem.

Primum Notabile sit hoc.

Dispensatio est iuris relaxatio facta cum causæ cognitione ab eo, qui habet ius dispensandi. Vnde dispensare dicitur, quasi diuersa pensare, vt docet S. Bonauentura in quarto sententia. dist. 19. circa literam dubio sexto.

Secundum Notabile.

Maxima differentia est inter declarare, seu interpretari ius, & dispensare circa ius. Ius enim, interpretatur quisquis ita illud explicat, vt ostendat aperte, an ius illud, illud id, de quo agitur, includat necne, vt in l. fin. C. de legibus, l. Scire leges, cum sibi proximis. ff. de legib. & c. cum venissent, extra de iudicijs. Lex namque illa naturalis, [Non occides.] per humanas leges ita explicatur, vt cõstet per eam homicidium ad defensionem commissum minimè prohiberi, vt in l. vt vim, ff. de Iust. & iure: Naturalis, enim, ratio dicitur defensionem omnibus permissam esse, sic etiã lex illa, [Furtum non facies,] ita intelligenda est: vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus, victus gratia, alienum assumit, vt in c. si quis propter necessitatem. extra de furtis. Dispensat (verò) circa ius, qui data legis obligatione; ab ea priuatim aliquem eximit. Etenim secundum Sanctum Thomam, (in 2.2. q. 88. artic. 10. cui astipulatur tex. in l. Nequē leges, & tribus alijs ff. sequenti. ff. de legib.) lex ponitur respiciendo ad id, quod est in pluribus bonum: sed quia contingit huiusmodi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu, legem non esse seruandam: & hoc est auctore ipso Sancto Thoma vbi supra propriè dispensare in lege: cuius rei extat exemplum in capitulo. De multa, extra de præben. Iure enim, humano Nobiles, & litterati duo beneficia curam animarum habentia, obtinere prohibentur: At Romanus Pontifex aliquem nobilem, aut litteratum ab hac iuris humani prohibitione eximere potest. Sed animaduertendum, quod (secundum Sanctum Thomam,

Antecedens.

Cõsequencia.

c. Vbi periculum, de elect. in 6.

1
Dispensatio quæ
& unde dicatur.
S. Bonauent.

2
Dispensare circa
causam, & declarare
ius differunt, & in quo.
l. si. C. de legib.
l. Scire leges,
cum sibi proximis
legibus, ff. de legibus.
c. Cum venissent,
extra de iudi.
l. vt vim, ff. de
iust. & iure.
c. Si quis propter
necessitatem,
extra de furtis.
S. Thomas.

c. De multa, extra de præben.

vbi

3
Dispensare pro
priè quid im-
portet.

vbi supra, in responsione ad secundum, cum dispensatur in aliqua lege huma-
na, non fit tunc, vt legi humanæ non obediatur, (quod est contra legem natu-
ræ, & mādatum Dei) sed fit, quod hoc, quod erat lex, non fit lex in hoc casu.

His præmissis satisfiet quæstioni præsentī vnica conclusione.

Vnica conclusio fit hæc.

4
Papa nō pōt
dispensare vt
vsurariū exa-
ctio fiat sine
peccato.

Exodi. c. 20.

Summus Pontifex non potest dispensando præcipere hominibus, vt exige-
rent sine peccato vsuram (malam in se) nisi specialiter sibi dñs Deus hanc fa-
cultatem dedisse. Dixi vsuram malam in se (iuxta notabile Primum allatū, ac
enucleatum in præcedenti qōne.) ad differentiā conclusionis secundæ dictæ qō-
nis, in qua diximus Deum posse præcipere: rationibus allatis in recitatione
sententiarum doctorum, cum tunc ibi nulla reperiretur dispensatio præcepti:
[Non factum facies] sub quo vsuræ exactio prohibetur ab ipso Deo, vt latius
ibi, & dicam in responsione ad secundam auctoritatem allatam ad responso-
nem ad argumentum: Dixi [nisi specialiter,] &c. quoniā tunc representaret
Dei personam, & esset nudus minister, vt diximus, & probauimus fuisse Abra-
ham intendentē immolare filium, & ipsos hebræos spoliantes Aegyptum, &
sic non potestate priuata, & sua voluntate Papa concederet per extorsionem
vsurarum vni quod erat alteri; scilicet, soluentis vsuras. Sed proprium suum,
in quantum in hoc representaret Dei iubentis, & domini omnium personam:
vnde quoad ad hanc particulam vltimam, aliam probationem non adducam,
cum per allata in dicta qō. 8. horum veritas pateat: quoad primum, ergo,
membrum huiusmodi conclusio probabitur triplici medio. Probatur, ergo,
presens conclusio Primum, per tex. in c. super eo, extra de vsu. in quo Alexā. Ter-
tius scribens Archiepiscopo Panormitano, infra scriptis verbis vsus fuit, vide-
licet: [Cum vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur, super
hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cum scriptura sa-
cra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis,
ne etiam pro redimenda vita captiui, vsurarum crimine inuoluatur,] hæc ibi.
probatur quoque, (vltra aliā iura allata, in qō. 3. 4. 5. & 6. in quibus fuit proba-
tum vsuram exigere esse prohibitum de iure naturali, diuino in testamento ve-
teri, & in testamento nouo, & de iure canonico, per argumentum in cap. sicut
quædam, dist. 13. vbi Leo Papa ad Rusticum Narbonensem Episcopum, in epi-
stola 90. scribens dixit, quod [tum pro necessitate temporum, tum pro cōsi-
deratione ætatum, oportet nonnulla temperari: hac tamen consideratione
seruata, vt in his, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id nouerimus sequen-
dum, quod nec præceptis Euangelij contrarium, nec decretis Sanctorum
patrum inueniatur aduersum.] hæc ille. ex cuius verbis patet veritas nostræ
conclusionis. Cum probatum sit iam (non bis,) huiusmodi vsurarum exactio-
nem esse contra præceptum Euangelij. Probatur & secundò presens cōclu-
sio doctorum infra scriptorum auctoritate: Sanctus, enim, Thomas in 1. 2. q.
97. artic. 4. in respon. ad tertium, infra scriptis verbis vtitur, videlicet: Ad le-
gem, autem, diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad le-
gem publicam, cui subijcitur: Vnde sicut in lege humana publica non potest
dispensare nisi ille, à quo lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit:
ita in præceptis iuris diuini, quæ sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi
Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret. hæc ibi, & idem Sanctus prædi-
cta docet etiam in quodli. 4. ar. 13. Riccardus, de Media villa in 4. senten. dist.
27. artic. 4. q. 4. Caietanus in Commentarijs summæ Sancti Thom. vbi supra,

Riccardus.
Card. Caieta-
nus.

Domini-

Dominicus à Soto, in lib. 1. de iusti. & iure, q. 7. artic. 3. in fine, in reprobatio-
ne opinionis Innocentij, & Panormitani, de dispensatione eorum, quæ sunt de
iure diuino, sine causa facta, & ex canonistis Specul. in prima parti. de dispē-
satione, §. Nunc breuiter, numero 2. in ver. 2. contra. Sanctus Bonauentura in
4. sententia, dist. 19. dubio sexto. Didacus Couarruias in cap. 6. secundæ par.
Epitom. in quartum lib. Decret. §. 9. num. 2. 3. & 4. qui ad hanc veritatem tu-
dam adducit innumeros alios doctores, licet dicat cōtrarium sentisse Panor-
mitanum, in c. Non est, extra de voto, cum ibi dixerit Papam posse cum causa
in iure diuino dispensare. Idem Couarruias hanc conclusionem probat in
c. 1. num. 8. tertij libri variarum resolutio. & Conradus in tract. 2. de contra-
ctibus, q. 27. conclu. 1. Immo, & Panormitanus ipse, qui correctius loquens
in c. licet, extra de ferijs, in ver. Nota Papam, infra scriptis vtens verbis, se sub-
scripsit præsentī conclusioni, videlicet: Nota Papam posse dispēfare ex causa
certa circa dispositionem veteris, & noui testamenti, etiam circa præcepta mo-
ralia affirmatiua: vt est hoc [Sabbatha sanctifices,] & veritate inspecta, Papa po-
tius interpretatur, quàm relaxat, quod ex causa iusta potest. hæc ibi, qui & ad-
huc correctius loquens in c. si. extra de consuetudine, num. 3. in ver. Certum
est autem, dixit, certum est autem, quod ius posituum etiam ciuile quan-
doquē distinguit ius diuinum. Nam regula illa iuris diuini: [Non stabit testis
vnus cōtra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duo-
rum, aut trium testium stabit omne verbum, reperitur limitata per ius ciuile,
& canonicum: quia in multis casibus requiruntur plures testes, & in alijs pau-
ciores (quos enumerat Syluest. in sua Summa, in ver. testis, §. 5.) Item illud
præceptum generale: [Non occidas,] reperitur in varijs casibus limitatum.
Nam etiam in multis casibus hodie permissum est occidere, qui non sunt ex-
pressi in iure diuino. facit c. Pro humani, de Homicidio in 6. in quo impunè
occidi permittuntur quidam assassini, & in l. 1. & 2. C. quando liceat vnicuiq;
sine iudice se vindicare, vbi dicitur [impunè occidēdos fore nocturnum de-
populatorem agrorum, aggressorem itinerum, & militem desertorem.] Vnde
concluditur, (inquit Panormitanus, vbi supra,) quod vbi ratio naturalis sua-
det ius diuinum distingui, & limitari, tūc transgressio non indacit peccatum:
quod & præsumitur hoc voluisse dominum Deum: cum noluerit omnes ca-
sus distinguere, sed dedit regulas generales, & potestatem generalem tribuit
vicario suo, vt quicquid ligauerit, &c. vt in c. quodcumq;. 24. q. 1. sed vbi nul-
la ratio naturalis suadet ipsum ius diuinum mutari, seu limitari: tūc nulla lex,
nulla consuetudo valet: Vnde tunc Papa diceretur potius errare, quàm le-
gem condere, quando taliter disponderet cōtra ius diuinum sine causa: & sic
est intelligendus tex. in c. sunt quidam, 25. q. 1. & duos canones sequētes. hæc
Panormitanus, cui astipulatur Felinus in c. Quæ in ecclesiarum, colum. 5. ex-
tra de consuet. hoc idem probans in persona Principum, pro bono communi.
Qui omnes Doctores vsurpant distinctionem pro interpretatione, vt ex ver-
bis ipsorum patet. Probatur & Tertio presens conclusio hac ratione irrefra-
gabili, quam afferunt Sanctus Bonauent. & Riccardus, vbi supra, & est hæc, vi-
delicet: Cum Summus Pontifex sit subditus legi diuinæ, ac naturali, & vsu-
ram malam in se exercere sit omnibus prohibitum vtroque iure: indè sequi-
tur ipsum Summum Pontificem non posse dispensare in vsuris: cum illius sit
(regulariter) dispensare, cuius est lex illa, super qua quæritur dispensa-
tio: vel saltem de ipsius voluntate, (vt patet ad sensum) expressa: vel ta-
cita:

Dñicus à Soto.

Specul.

S. Bonauentu.

Couarruias.

Conradus.
Panor.

Deu. c. 19. ver.
15. & i. c. licet
vniuersis, ex-
tra de testib.

Syluest.

c. Pro huma-
ni, de homici.
in 6.
l. 1. & 2. C. quā
do liceat vni-
cuiq; se vindic.

c. Quodcum-
que, 24. q. 1.

c. Sunt quidā,
25. q. 1.
Felynus.

Ratio conclu-
sionis.

cita: cū neutrum esse supponamus in casu præsentis quæstionis.

Ad argumentum, modò, quàm facillima erit responsio, negando consequentiam illam elici ab illo antecedenti, & ad probationē dicitur falsum esse asserere, q̄ omnis vicarius alicuius, eo ipso q̄ effectus est vicarius, ei tradita sit omnimoda potestas, quam de iure habet is, cuius est vicarius, (vt patet ad sensum) indè sequitur, etiam, quòd licet Summus Pontifex sit Vicarius Dei, non potest, tamē, omnia, quæ Deus ipse, nisi iuxta sibi delegatam potestatem, Ad auctoritatem cap. licet, extra de Ferijs, dicendum erit, quòd ibi Summus Pontifex non dispensauit, sed tantum diuinum præceptum affirmatiuū (Sabbatha sanctifices) interpretatus fuit: cū præcepta ipsa affirmata non obligent semper, & ad semper, sed semper solum, concurrentibus circumstantijs, requisitis, (vt latius diximus, & probauimus cum Sancto Thoma, in 1. q̄one, Notabili primo.) Præceptum, verò, de non exigendo vsuras continetur sub præcepto negatiuo obligante semper, & ad semper, scilicet, [Non furtum facias:] & sic patet, quòd alia reperitur ratio in ipso Domino Deo, (qui dominus directus omnium est,) & alia in Summo Pontifice, (qui est minister, & vicarius ipsius Dei;) Vndè ei non licebit sine causa speciali, aut diuina reuelatione auferre per concessionem extorsionis vsurarum rem possessam de iure ab vno, & alteri tradere, ratione iam dicta.

QVAESTIO DECIMA.

Vtrum Principes Christiani possint licitè permittere fieri vsurarium exercitium in terris sibi subiectis.

S V M M A R I V M.

- 1 Principibus Christianis inhibitum est permittere vsuras in terris suis.
- 2 Dictantes, & cooperantes in statutis fouentibus vsuras sunt excommunicati.

N videtur primò dicendum, quòd principes Christiani licitè possint permittere fieri vsurarium exercitium in terris sibi subiectis: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet: si principes Christiani non possent permittere exerceri in suis terris vsurarum exercitium: sequeretur, quòd non possent permittere fieri meretricium exercitium.

At consequens est falsum: ergo, & Antecedens, & quòd sit falsum: per se patet, cū non solum seculares principes passim hoc permittant, necnon & ecclesiastici in terris sibi subiectis: & q̄ hoc consequens eliciatur ab illo antecedenti: probatur hac ratione, Vbi, enim, est eadem ratio, idem esse debet & ius, at eadem ratio prohibitionis, & permissionis reperitur in exercitio vsuræ, & in exercitio meretricij: ergo, par etiam ius debet esse, ac per consequens: Sicut licitè permittitur à principibus Christianis exercitium meretricij in eorum terris ad euitanda maiora scandala, & scelera, licet ipsum meretricium sit prohibitum præcepto decalogi negatiuo: [Non moechaberis.] sic quàmuis sit contra præceptum decalogi negatiuum, sub illis domini verbis: [Non furaberis], tamen, vsuræ exercitium posset licitè permitti à principibus

Chri-

Christianis ad euitanda maiora scandala, vt sunt latrocinia, adulteria, stupra, & his similia, ad quæ aliquando perpetranda aliquæ mulierculæ, & earum viri pauperes cogerentur non inuenientes sub vsuris aliquos sibi mutuare volentes necessaria vitæ. Et iccirco videtur dicendum, quòd Principes Christiani licitè possent permittere in suis terris, exercitium vsurarum impunè tamquam Reipublicæ commodum, & conuictui hominum expediens.

SED CONTRA textus est in c. 1. de vsuris, in 6. In quo Gregorius Decimus, in Concilio generali Lugdunensi, [præcepit dominis terrarum. Cuiuscumque dignitatis, & gradus, & communitatibus, ne omnino quibuscumque alienigenis publicè vsurarum exercitio incumbentibus locarent domos ad tale exercitium, vel habitare illos in suis terris permittant, & quòd vsurarios manifestos expellere à suis terris tenerentur infra tres menses à die publicationis talis constitutionis, & quòd de cætero tales homines nō admittantur ad tale exercitium.]

Respondeo præsentī quæstioni conclusionibus duabus.

Prima conclusio sit hæc,

Principibus Christianis, cōmunitatibus, & vniuersitatibus terrarū est prohibitum sub præcepto permittere ut in terris sibi subiectis vsurarum exercitium ab alienigenis fiat. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò per text. in d. c. 1. de vsuris, in 6. supra relato, & Secundò per doctores in dicto cap. communiter. cū textus sit apertissimus, & non indigeat interpretatione alicuius doctoris.

Secunda conclusio.

Principes Christiani, & officiales communitatum facientes, dictantes, vel scribentes statuta super vsuris soluendis, non repetendis, vel non restituendis: vel iudicantes secundum illa, vel non delentes illa (si possunt) intra tres menses de libris communitatum, vel illa seruantes sunt excommunicati. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissimum in Clem. Vnica, de vsuris, & secundò, doctorum autoritate in dicta Clem. vt Imolæ est, & aliorum. Probatur & tertio hac ratione, videlicet: cū is, qui talia iniqua statuta faciat, vel obseruari iubeat, transgrediatur iuris naturalis, iuris diuini, & iuris canonici sanctiones, ac præceptum: meritò huiusmodi natura, Deo, & ecclesiæ rebellis per excommunicationis gladium tamquam membrum putridum, abscindendus erit à corpore mystico ipsius domini nostri, vt, & ipse hac confusione compulsus resipiscat, & alij metum habeant, & eius exemplo discant humiliter morem gerere iuri diuino, naturali, & ecclesiastico: & hoc modo consulatur quoq; pauperibus, qui quotidie excoquuntur igne vsurarum, & eorum facultas ad nihilum redigitur, vt latius diximus in notabilibus allatis in j. quæstione.

Ad argumentum, modò, facillima erit responsio negando consequentiam, & ad probationem dicitur, quòd non est par ratio: immo maxima est differentia inter meretricium, & vsuram: cū in meretricio licet adfit peccatum iure diuino prohibitum, tamen nō adest iniustitia illata proximo contra eius voluntatem; in vsuræ, verò, exactione iniustitia reperitur, vt patet ad sensum, & in præcedentibus quæstionibus sæpe fuit probatum.

1
Principibus Christianis inhibitum est permittere vsuras.
c. 1. de vsur. in sexto.

2
Dictantes, ac cooperantes in statutis fouentibus vsuras, sunt excommunicati.
Clem. vnica. de vsur.
Imola.
Ratio conclusionis.

Antecedens.
Consequentia

Exo. c. 10.

Vtrum potestas secularis, ac praelatus ecclesiasticus possit, ac debeat prohibere Iudæis mutuare Christianis sub vsuris, & ipsos contrauenientes possit, ac debeat punire.

S Y M M A R I V M.

- 1 Principes, & officiales terrarum in quibus habitant Iudæi illis prohibere tenentur mutationem vsurariam.
- 2 Iudæi compellendi sunt restituere vsuras exactas.
- 3 Papa fideles, & infideles potest punire pro transgressione preceptorum moralium.
- 4 Praelatus ecclesiasticus cogere potest Iudæos ad vsuras restituendas ipsis Christianis, à quibus extorserant.
- 5 Vsurra dicitur rapina, & homicidium.
- 6 Misericordia periculosa, & mala quæ sit.
- 7 Vsurra exactio quare infidelibus prohibeatur.
- 8 Ecclesia Sancta quare permittat Iudæis obseruantiam suorum rituum, & non exercitium vsurarium.
- 9 Iudæi puniuntur à praelatis, & potestatibus secularibus Christianis in duodecim casibus, qui & enumerantur ibidem.

VIDE TVR ergo, primò dicendum, quòd potestas secularis, ac praelatus ecclesiasticus non possit, & non debeat Iudæis sub se degentibus prohibere mutationem vsurariam Christianis faciendã, nec si cõtrauerint huiusmodi prohibitioni, eosdem punire possint: quod et uidetur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Ad quos non spectat iudicare super crimine usuræ non spectabit punire peccantes in tali crimine.

At ad ecclesiasticum praelatum, & ad potestatem secularem nõ spectat iudicare super crimine usuræ commisso à Iudæis.

Ergo ad ecclesiasticum praelatum, & ad potestatem secularem non spectabit Iudæos peccantes in tali crimine usurarum punire.

Maior istius propositionis patet per se, quoniam punitio præsupponit iudicium legitimè factum, & ad essentiam legitimi iudicij requiritur potestas, ac iurisdictio iudicantis super iudicatum.

Minor probatur autoritate D. Pauli Apostoli, in Epist. ad Corinthios dicentis, & habetur in c. multi. 2. q. 1. [Quid mihi de his, qui foris sunt iudicare?] quasi diceret ad me non pertinet iudicare de infidelibus, quia sunt extra forũ ecclesiæ, & loquitur ibi Apostolus de infidelibus, qui digni sunt punitione propter aliquod peccatum, & iccirco subdidit ibidẽ. [Nã eos, qui foris sunt Deus iudicabit.] ergo, ad praelatum ecclesiasticũ: (sicut erat etiam D. Paulus) non pertinebit punire infideles, ut sunt Iudæi, pro crimine usuræ, & per consequens, nec illis prohibere usurarum exactioem, cum sint extra forum; ac gremium Ecclesiæ Sanctæ.

SED CONTRA tex. est in c. quanto, extra de usur. in quo præcepit Innocentius Papa Principibus Christianis, ut compellerent Iudæos restituere usuras immoderatas, quas à Christianis exegerant.

Respondeo

Respondeo præsentì quæstioni duplici conclusione.

Prima, ergo, conclusio sit hæc.

Potestas secularis, & praelatus ecclesiasticus põt, & debet Iudæis subdegentibus prohibere mutationem vsurariam Christianis faciendam, & si cõtrauerint prohibitioni, illos punire. Probatum hæc cõclusio triplici medio. Primò, enim, per tex. præadductum in c. quãto, & per tex. in c. Post miserabilem, extra de vsur. in quo Inno. Tertius scribens Narbonẽsi Archiepiscopo [præcepit cõpellẽdos fore per Principes Christianos, & potestates, ipsos Iudæos ad restituẽdas vsuras Christianis, & donec illis remiserint Iudæi: ipsi Christiani per sententiã excõmunicationis prohiberentur Iudæis talibus participare in mercimonijs, & in alijs.] hæc ex illo canone. Probatum & secũdò præsens cõclusio autoritate doctorum, & primò, glosẽ in d. c. Post miserabilem, in ver. Denegari. Panor. etiam in d. c. quãto, nostræ se subscripsit cõclusioni, in ver. Nota. Secũdò, ubi dixit, Nota secũdò, qd rõne vsurariæ prauitatis etiam Iudæi fortiantur forũ ecclesiasticũ: vndè hic directè cõpelluntur per ecclesiã ad restitutionẽ, & idẽ Pan. in d. c. Post miserabilem: per totũ, & præcipuè in ver. In gl. 1. in fi. & in ver. In gl. fi. in his (inquam) locis dicit Iudæos grauiter peccare exigentes vsuras à Christianis, & qd ad illas restituendas possunt æquè cõpelli per iudicem ecclesiasticum, sicut per secularem: cum vsura sit crimẽ merè ecclesiasticum, licet in tex. dicatur per iudices seculares, quia hoc dicitur, nõ quia ecclesiastici nõ possunt, sed quia facilius id exequi possunt laici habentes ministros armatos: Papa Innoc. Quartus, quoq; nostræ cõclusioni astipulatur in c. quod super, extra de vo. & voti redẽ. nu. 4. & 5. ubi probat, qd praelati in terris domiciliorum Iudæorum, si eos nõ puniãt pro transgressione legis Euangelicæ: circa moralia, poterit eos punire Summus Pontifex, (cum ab ipso domino nostro Iesu Christo, qui est omnium dominus.) potestatem obtinuerit, & iurisdiõtionem (tãquam eius vicarius in terra,) super omnes nõ tãtũ Christianos, & Iudæos, verũ etiam & alios infideles: cum dñs dixerit Petro, pasce oues meas, eo qd tam fideles, quàm infideles sint oues Christi per creationem: licet nõ sint de ouili Ecclesiæ Christi. Vndè subdidit se credere, qd si gẽtilis quisq; nõ habens nisi legem naturę faciat contra legem naturę possit puniri per Papam, dum facultas adsit, cum ipse sit vicarius ipsius Dei in terra, qui puniuit Sodomitas peccantes cõtra legem naturę, (vt habetur in lib. Genes. c. 19. ver. 24. 25. 26. & 27.)

Probatum etiam autoritate Cõradi in tract. 2. de cõtractibus, q. 25. cõcl. 1. Didacus Couarruias, quoq; nostræ se subscripsit cõclusioni, in c. 1. num. 8. libri tertij variarum resolutionum. Probatum, & tertio hac rõne irrefragabili.

Omne illud, quod est cõtra legem naturę, & diuinam legem venit puniendum à principe seculari Christiano, & à praelato ecclesiastico in eorum foris.

At vsuraria mutuatio facta à Iudæis ipsis Christianis, est contra legem naturę, & diuinam legem.

Ergo vsuraria mutuatio facta à Iudæis ipsis Christianis venit punienda à principe seculari Christiano, & à praelato ecclesiastico in eorum foris.

Maior istius propositionis iam fuit probata in probatione conclusionis supradictę.

Minor probata fuit in 2. 3. & 4. q. præsentis tractatus in quibus fuit multis medijs, & autoritatibus probatum vsurariam mutationem fuisse prohibitã iure naturali, & diuino vtriusque testamenti.

H 2 Secun-

1
 Principes & officiales terrarum, in quibus habitant Iudæi, illis prohibere tenentur mutationem vsurariam. c. Quãto, & c. Post miserabilem, extra de vsur. Glosa. Panor.

2
 Iudæi compellendi sunt restituere vsuras exactas. Innoc.

3
 Papa fideles, & infideles potest punire pro transgressione preceptorum moralium. Genes. c. 19.

Conradus. Didac. Couar.

Ratio conclusionis. Maior propositio. Minor propositio. Conclusio.

Maior propositio.

Minor propositio.

c. Multi, 2. q. 1. 2. Corint. c. 5. ver. 12.

c. Quanto, extra de usur.

Secunda conclusio fit hæc.

4 Prælati cogere possunt Iudeos ad restituendas vsuras exactas à Christianis solo respectu hoc, vt indemnes seruentur. Christiani ab ipsis accipientes mutuum sub vsuris; sed etiam vt ipsis prohibeat in suis terris transgressionem iuris diuini de nõ mutuãdo sub vsuris cum hoc illis fuerit prohibitum multis in locis sacrae scripturae adductis in præced. q. 4. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò; enim, autoritate Conradi, vbi supra, & secundò infra scriptis rationibus, quarum prima est hæc, vbi eadem ratio idem ius esse debet.

At ratio, qua mouetur Ecclesia Sãcta, per Principes Christianos, & prælatos suos ministros ad compellendum Christianos ad restituendas vsuras exactas à Christianis est duplex, scilicet, vt ipsa Ecclesia Sãcta; cõsulat indenitati bonorũ temporaliũ eorũ, qui soluerunt vsuras, & ne mutantes peccet contra legẽ naturæ, & Dei; exigendo vsuras. Sed hæc eadem ratio prohibitionis reperitur cõtra ipsos Iudeos promulgatã in dictis iuribus: ergo meritò idem ius debuit esse cõtra ipsos: maior nõ indiget probatione. Minor iam probata fuit in præcedentibus quõibus. Consequẽtia verò ex minore elicitã probatur sic, quia ecclesia Sãcta tenetur diligere Iudeos dilectione Euãgelica exoptãdo illis (tãquã nostris proximis) bona gratiæ, & gloriæ, remouẽdo ab illis (quãtũ in se erit) obicẽ gratiæ, & gloriæ assequẽde, & hoc præcipuẽ facit, illis prohibendo vsurariam mutuationem, quæ nullo pacto fieri potest sine mortali peccato, quo impediuntur ipsi Iudei ab assequutione gratiæ, & gloriæ: quã propter patet ecclesiasticum prælatum, & potestatem secularẽ teneri habere tantam, & talem curam, qualis exigitur ex præcepto charitatis. At quoniam præceptum charitatis exigit, vt publica crimina (saltem) legẽntia Republicam, & proximum, prohibeantur, & puniantur in foro fori: iccirco indẽ sequitur prælatum ecclesiasticum, & potestatem secularẽ ex vtraq; causa posse prohibere in eorũ foro, sub aliqua pœna ipsis Iudeis vsurariam mutuationem, cũ per ipsam maximẽ lædatur proximus, & Respublica, (vt fuit probatum in superioribus quõibus.) Quã propter Aristoteles ipse benẽ dixit, (in libro 7. Ethic.) quòd ad bonos pertinet nec mala facere amicis concedere, nec ministrare (supple) mala. Si igitur ex charitate Euangelica amare, tamquãm amicos, Iudeos ipsos tenentur prælati ecclesiastici, & potestates seculares: indẽ etiam sequitur, qd teneantur illos pœnis coercere, ne peccent mutãdo sub vsuris; lædendo hac via suum proximum, & Respublicam: cum hoc fit illis prohibitum iure naturali, & diuino vtriusque testamenti.

Ratio secunda conclusionis. Sicut si Iudæus furetur aliquid, vel rapiat à Christiano, vel si Christianũ interficiat, poterit puniri à potestate seculari Christiana sub cuius ditione reperitur; sic propter vsuram propriẽ dictã poterit ab ipso puniri: valet cõsequẽtia, quia verissima est, & probatur duplici autoritate. Primò, quia ipsa vsura rapina est, vt docuit D. Ambrosius in lib. de bono mortis, c. 12. & habetur in c. si quis vsurã. 14. q. 4. vbi Ambrosius Sãctus dixit: [Si quis vsurã acceperit rapinã facit, vita nõ viuut.] & qd etiã homicidiũ cõmittat Iudæus vsurã exigẽdo: Audi quid docuerit Cicero, in lib. 2. de officijs, circa si. cõnerari est hominẽ occidere. At quã sicut per rapinã peccatũ, & homicidij: offendit Respublica, & proximus: ita per vsurã peccatũ læditur proximus, & Respublica: iccirco patet prælatũ ecclesiasticũ, & potestatem secularẽ posse punire Iudeos, & alios infideles pro crimine vsuræ, habitãtes in territorio eorũ ditioni subdito.

Tertia

Tertia ratio. Cũ Prælatorum ecclesiasticorum, & potestatum secularium Christianarum sit procurare nõ innocẽtes pœnas luant pro peccatis iniquorum hominum: indẽ sequitur, ergo, quòd prælati ecclesiastici, ac potestates seculares Christianæ poterunt, immo ex officio teneantur punire pro crimine vsuræ Iudæos ipsos incolas in terris suæ iurisdictioni subditis.

Antecedens probatur autoritate Beati Augustini, in sermone plurimorum Martyrum, vbi dixit. Quando aliquis in Deũ peccauerit, si sine grandi diffinitione voluerimus indulgere, participes peccati eorum efficimur: Vnde patet grauius peccare prælatum ecclesiasticum, vel potestatem secularẽ non prohibendo Iudæis (apud ipsos commorantibus) vsurarum exactorem: eosque non puniendo; cũ sciant illos peccare grauius contra ipsum Deum, & quòd vno peccante non punito, ira Dei desquit contra innocentes; vt elicitur tũ ab eo, quòd scriptum est in lib. Numeri c. 16. de Core, Datan, & Abiron, qui concitauerant multos de populo hebræo contra Moysem, & Aaron, orando Moyse dominum: dixit, nunquid vno peccante contra omnes ira tua desquies? & habetur in c. si quis Diaconus, dist. 50. circa finem. vbi in ver. Verẽ dico infra scripta habentur; videlicet: [Verẽ dico, quia illi ipsi quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur; cum antẽ tribunal Christi, pro tantis peccatis damnandi aduenerint, contra nos causam dicuntur, dicentes: quòd dum, aut asperitatem linguę eorum expauimus: aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in eisdem permanere peccatis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus, non recolentes illud, quod in veteri testamento scriptum est, quia vno peccante contra omnes ira Dei desquies,] hæc in dicto canone, ex cuius verbis patet veritas nostri argumenti allati paulò ante in fauorem conclusionis præsentis, cũ etiam non peccantes inuoluantur aliquando pœnis peccantium: sic, ergo in proposito dicitur, quòd ne boni Christiani commorantes cum iniquis, ac vsurarijs Iudæis, aliquam incurrant pœnam simul cũ ipsis Iudæis prælati ecclesiastici, & potestates seculares debent vel illos expellere de finibus Christianorum, vel pro crimine vsuræ illos punire, vt sic placetur Deus; quemadmodum ipsum placauit Phinees interficiendo illos fornicarios. Vndẽ scriptum est stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio.

Attamen licet fuerint probatæ ambæ conclusiones prædictæ, tamẽ, quia posset aliquis cõtra eas insurgere, dicẽdo ipsas falsas procedẽdo infra scripto modo, visum fuit non incongruũ tacitis obiectionibus, ac argumentis respondere: vt omnis ambiguitatis fomes radicitus euellatur à cordibus lectoris. Contra, ergo, primam conclusionem posset, quis insurgere; ipsam dicẽdo falsam hac ratione, assumptum, probando sic, videlicet.

Quicquid agitur, propoter finem agitur, vndẽ sit finis non speretur, frustra sunt ea, quæ sunt ad finem.

At finis prælatorum ecclesiasticorum, & potestatum secularium puniẽtiũ delinquẽtes esse debet, vt peccantes per pœnam temporalem reuocentur ad pœnitẽtiam salutarem, ne ipsis necesse sit post præsentem vitam luere pœnas æternas, quibus adiudicãdi erũt si hinc sua peccata per pœnitẽtiam nõ emẽdassent. Sed quoniam salus omnium infidelium, ac Iudeorum iam desperatur: iccirco nõ sunt puniendi in hoc mundo pro crimine vsurarum, ne pro vnico peccato puniãtur duplici pœna: cũ hoc nolit dominus. eo qd hoc videatur iniustum, & quòd iam sint ipsi Iudæi, & alij infideles adiudicati pœnis æternis:

H 3 probatur

Rõ tertia cõclusionis præsentis.

S. August.

Num. c. 16. ver. 22. c. Si quis Diaconus, dist. 50. in fine.

6 Misericordia periculosa, & mala quæ fit.

Psal. 105. vers. 30.

Maior propositio. Argumentum cõtra primam cõclusionem. Minor propositio. Conclusio.

Io. c. 3. ver. 18.

probatur sententia domini dicentis: [Qui non credit in filium Dei iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.] Et sic videtur superfluum esse, quod prelati, infideles, & Iudaeos puniant pro crimine usurae, ut ipsos retrahant a tali peccato, & a poena inde in alia vita postea incurrenda.

Responso ad Argumentum.

Ad hoc argumentum, quam facillima erit responsio: Negando minorem: quoniam verum non est, quod solum puniendi sint Iudaei, & alij infideles pro exactione usurae; ne ipsi peccando faciant se reos mortis aeternae: sed potius illis talis exactio prohibetur, ut consulatur bono communi, quod maxime violatur usurarum exactione, (ut fuit supra probatum,) sed dato, & non concessio, quod usurarum exactio esset prohibita, ne ipsi Iudaei, & alij infideles pro tali crimine addicerentur poenis aeternis: adhuc dicitur, quod neque hoc respectu cessante, esset permittendum eis usuras exigere duplici ratione. Primo ut ceteris metus incutiatur, ne & ipsi tali scelere se maculent, maxime cum non sit inconueniens, quod pro eadem culpa duplici poena radicaliter quis puniatur, ut patet etiam in eo, qui pro crimine furti morti addicitur temporali propter offensam factam iustitiae; & laesionem boni communis, & insimul si talis cum animo impenitenti de culpa, & Dei offensa in furto commisso moriretur post mortis huiusmodi temporalem poenam passam, iusto Dei iudicio feriretur poena infernali, quae debetur omnibus morientibus in peccato mortali, de quo rum duplici poena loquebatur propheta, quando dicebat: [Duplici contritione cōtere eos domine:] Secunda ratio est: quoniam dum Iudaei sunt in hoc mundo possunt conuerti ad dominum amplectentes veram fidem Catholicam, ut experientia ipsa quotidiana edocemur: quod considerans Princeps Apostolorum dixit: [Qui aliquando non populus Dei, nunc autem Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti:] Vnde subdit: [Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrahant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis,] id est, quando & ipsi vocati fuerint ad fidem diuina gratia mediante: Vnde palam fit esse prelatorum ecclesiarum, & potestatum secularium Iudaeos, & alios infideles cohibere a tali peccato, ut citius mereantur diuina gratia illustrari, & ad fidem veram catholicam conuerti: ut patet in simili de Cornelio Ceturione, & de Eunuchio Regine Cadacis, & de Simone Mago, & de innumeris alijs; & sic patet luce meridiana clariùs, quod ex precepto charitatis, & iustitiae tenentur, tum prelati ecclesiastici, tum Iudices seculares Christiani Iudaeis, & alijs infidelibus prohibere exactiōem usurarum, ac illos punire pro huiusmodi crimine. & quamuis verissima sit nostra responsio contra obiecta: tamē, quis contra ipsam posset taliter insurgere, dicēdo: si rationes per te adductae essent verae: duo absurda sequerentur maximi momenti.

Primum quorum est, quod ecclesiastici prelati equè deberent Iudaeis prohibere obseruantiam suorum rituum: cum sciant illos esse contra voluntatem Dei, & eos per eorum obseruantiam peccare: sed quia Ecclesia Sancta ipsis permittit obseruare in ciuitatibus Christianorum eosdem ritus, ut experientia nos docet, & declarant.

Gregorius Summus Pontifex in cap. Consultuit, in fi. extra de Iudaeis, & Clemens Tertius, in c. sicut Iudaei, extra de Iudaeis, & in c. qui sincera, dist. 45. cuius verba paulo post referentur, in quo fuit expressè prohibitum Christianis, ne ipsis Iudaeis prohiberent obseruantias rituum suae legis. Quapropter videtur esse

Jerem. ca. 17. ver. 18.

Ratio secunda responsionis.

1. Pet. c. 2. ver. 10.

ver. 12.

Actuum. c. 10. Actuum c. 8.

Replicatio contra responsionem ad argumentum.

c. Consultuit, extra de Iudaeis. Sicut Iudaei, extra de Iudaeis.

ur esse falsum quod dictum fuit in responsione ad obiectionem contra conclusiones adductas.

Secundum absurdum est, quod si verae essent conclusiones allatae, & earum probationes, sequeretur quod potestates seculares possent Iudaeos punire pro quocumque alio peccato, & diuina offensa ab illis perpetrata, sed consequens est falsum, ergo, & Antecedens, & quod fit falsum probatur: quoniam inde sequeretur, quod eos possent punire pro peccatis mentalibus mortalibus, & pro venialibus palam commissis: cum etiam per ipsa Deus offendantur: & iccirco, videtur dicendum conclusiones veras praedictas non esse; nec earum probationem, atque responsionem factam ad impugnationem. Attamen, ut luce meridiana clariùs elucescat veritas praedictarum conclusionum operepreium duxi respondere duplici adductae impugnationi.

Ad primum, ergo, absurdum responderetur, non esse absurdum illud recipiendum: cum non simus in simili: quoniam iccirco Sancta Ecclesia permittit eis obseruare ritus suos, qui sunt connexi fidei eorum, ne videretur ipsos indirectè voluisse compellere ad suscipiendam fidem Catholicam. Ad quam suscipiendam nemo est cogendus, ut quam optimè statutum fuit in Concilio Toletano quarto, cap. 56, & habetur in c. de Iudaeis, dist. 45. vbi haec statuta fuerunt, videlicet: [De Iudaeis autem praecipit Sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferri (cui enim vult Deus miseretur, & quae vult indurat.) Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, ut integra sit forma iustitiae. Sicut enim homo proprii arbitrij voluntate serpenti obediens perijt, sic vocante se gratia Dei propriae mentis conuersione homo quisque credendo saluatur.] haec ibi. Hoc idem statuit Sanctus Gregorius, (scribens Paschasio Archiepiscopo Neapolitano, lib. 2. epist. 15. & habetur in cap. Qui sincera, dist. 45.) infra scriptis verbis, videlicet: [Qui sincera intentione extraneos a religione Christiana ad fidem cupiunt reducere, blandimentis non asperitatibus debent studere: ne quorum mentem reddita ad planum ratio poterat reuocare, pellat procul aduersitas, (& paulo post) Agendum est, ergo, ut ratione potius, & mansuetudine prouocati nos sequi velint, non fugere: ut eos, ex eorum codicibus ostendentes, quae dicimus; ad sinum matris ecclesiae Deo possimus adiuuante conuertere, Itaque fraternitas tua illos non inquietari permittat in suis solemnitatibus; sed omnes festiuitates, feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi, quam parentes eorum per longa colentes retrò tempora tenuerunt: liberam habeant obseruandi coelebrandi que licentiam.] haec ibi. Sic ergo in proposito dicitur non esse simile in casu nostro: quoniam prohibendo illis usurarum exactiōem non propter hoc cogitur fidem nostram amplecti, aut religionem suam relinquere: cum non solum ex eorum religione non sint illi obligati ad usurarum exactiōem, verum potius ad ipsas non exigendas, (ut fuit probatum supra in 4. quaestio.) cum illas exigere sit contra omnia iura, & contra Rempublicam ipsam, & bonum commune, quod non potest dici de obseruantia rituum: cum inde nulli proximo fiat iniustitia, sicut in exactiōe usurarum, & sic patet primum absurdum verum non esse, ac nullum obicem nostrae conclusioni opponere.

Ad secundum absurdum, & ad eius probationem breuiter responderetur, quod non est verum, quod praesupponitur a parte contraria: cum potestates seculares non possint se intromittere, & iudicare de omni peccato: sed solum de deductis ad forum contentiosum: postquam ibi fuerit probatum; Quapropter

Responso ad replicationem factam contra responsionem ad argumentum contra conclusiones allatas.

8
Ecclesia Sancta, quare permittat Iudaeis obseruantiam suorum rituum, & non exercitium usurarum. c. De Iudaeis, dist. 45.

9
Ad fidem Christianam nullus infidelis cogendus. cap. Qui sincera, dist. 45.

Responso ad secundum absurdum.

pter talium potestas limitata est ad aliqua peccata, cuius modi sunt illa, quæ Rempubliam ledunt, turbantque pacem, & tranquillitatem; de quorum numero est peccatum vsurarum exactionis. cum, ergo, nostræ conclusiones non sint tantum fundatæ in offensa Dei, verum etiam in perturbatione Reipublicæ, & læsioni proximi contra ius naturale: iccirco patet, quod dato, & nõ concessio, etiam si vsuram exigere non esset peccatum, nihilominus Iudeis esset prohibendum vsuram exercere, & illam exigentes venirent pœna plectendi tamquam hostes Reipublicæ.

His, ergo, præmissis responderetur argumento adducto pro parte negatiua, ipsius quæstionis principalis.

Ad argumentum, ergo, responderetur, dicendo minorem falsam esse, & ad probationem dicitur, quod illa Apostoli autoritate nõ probatur minor propositio: pro cuius intelligentia sciendum, quod Apostoli sententia dicentis, [Quid ad me de his, qui foris sunt] duplicem recipit sensum: quorum Primus est, de pœna excommunicationis ipsis infligenda, de qua sic dicitur: p̄latos hac pœna illos non posse directè ferire, licet indirectè prohibèdo Christianis sub pœna excommunicationis lata sententiã cõsortium, ac cõmertium habere cum Iudeis: directè, autem, non poterunt puniri hac pœna ipsi Iudæi, cum sint extra ecclesiam constituti, quod si non essent, ipsa excommunicatio operaretur id ipsum: idem dicitur quoad ipsos compellendos sub aliqua alia pœna deferere suos ritus, & ad finem Sanctæ matris Ecclesiæ conuolare, quia ad hoc compelli non possunt: sed si intelligeretur quod Apostoli sententiæ quoad omnimodam pœnam aliam tẽporalẽ; dico verum non esse, cū Apostolus asseuerauerit per illa verba p̄latos nõ posse de ipsis iudicare, & ipsos criminosos repertos punire; sed ipsum loquutum ibi fuisse de quodam Christiano fornicario, qui duxerat in vxorem patris sui vxorem, quæ iccirco ipse Apostolus excommunicauerat. Et vt veritas responsionis nostræ, & interpretationis dicte sententiæ diui Pauli palam fiat omnibus: operẽpretium duxi in medium producere nõnullos canones, qui puniri iusserunt Iudæos pro quibusdam eorum criminibus. Sciendum, ergo, quod duodecim sunt casus, in quibus inter alios in iure cautos puniendi erunt ipsi Iudæi, quorum primus erit, si Iudæi administrare voluerint officia communia ciuitatum, quia tunc erunt deputandi publicis cõedibus, & iudices illa ipsis iniũgẽtes tamquam sacrilegi erunt excommnicadi, vt fuit decisum in Cõcilio Toletano, quarto. c. 64. & habetur in c. constituit, 17. q. 4. Secundus casus est, in c. sæpe malorum, 28. q. 1. & est Cõcilij Toletani quarti. c. 61. in quo mādatur, quod si Iudæi ad fidem conuersi nõ uitauerint infidelium Iudæorum consortia, tales conuersi donẽtur serui Christianis: & ipsi Iudæi publicis cõedibus deputẽtur. Tertius casus est in c. Alieni. 2. q. 7. in quo refertur Dionysius Papam in secũda epist. statuisse; quod infidelium accusatio cõtra fideles nõ admitteretur. Quartus casus est in c. nulla officia, dist. 54. & est Cõcilij Toletani tertij. c. 14. in quo prohibetur cõferri Iudæis officia publica. Quintus casus est in c. fi. extra de Iudæis; & est Gregorij Noni, & in c. fraternitatem. dist. 54. et est Sancti Gregorij Papæ in Epistola. 3. 1. seu in c. 13. 1. scribens Fortunato Episcopo Neapolitano, & in c. mancipia. dist. 54. & est Sancti Gregorij scribentis Libertino p̄fecto Siciliae. vt in lib. 2. epistolarum. 37. seu c. 76. in quibus iuribus illis prohibetur emere mancipia facta Christiana. Sextus casus est in c. consuluit. extra de Iudæis, & est Alexandri Tertij, in quo prohibetur eis facere, seu erigere no-

uas

uas Synagogas. Septimus casus est in c. quia, extra de Iudæis, in quo Alexander Tertius, eis prohibuit, vt non tenerent ianuas, & fenestras apertas in die veneris Sancti, & idem fuit statutum in c. In nonnullis, extra de Iudæis, per Innocentium Tertium, in concilio generali. Octauus casus est in c. de terris, extra de decimis, in quo Alexander Tertius, præcepit Iudæis, vt de terris, quas colunt, soluant decimas. Nonus casus est, in c. In Archiepiscopatu, extra de raptoribus, in quo Alexander Tertius, scribens Archiepiscopo Panormitano dixit, Saracenos pro rapinæ, & aliorum scelerum crimine puniri posse à p̄latis, non tantum pœna pecuniaria, verum etiam, & flagellis affici, citrà tamẽ vindictam sanguinis, ex quibus omnibus iuribus adductis patet p̄latos ecclesiasticos, & potestates seculares posse iure optimo punire Iudæos pro eorum criminibus, ac per consequens conclusiones allatas verissimas, & impugnationes falsas, & vanas.

Septimus.
c. Quia, extra
de Iudæis.
e. In nonnullis,
extra de Iud.
Octauus.
c. De terris, ex
tra de decimis
Nonus.
cap. In Archie
piscopatu, ex
tra de raptoribus.

QVÆSTIO DVODECIMA,

Vtrum liceat alicui aliquem inducere, vel alicui cõsulere vsurariam mutuacionem, vt a peccato assassiniij, vel alterius peccati grauioris, peccato vsuræ: quod omnino perpetrare intendebat, si tale consilium sibi traditum non fuisset, aliquem cohiberet.

S V M M A R I V M.

- 1 Consulere, vel inducere aliquem ad peccatum, dupliciter consideratur.
- 2 Non valens impedire graue peccatum, nisi consulendo minus, an peccet.
- 3 Induci ad aliquid faciendum quis proprie dicitur.
- 4 Aliud est, aliquem inducere ad totum hoc, scilicet, minus peccatum, & aliud solum ad ly minus.

T primò dicendum videtur, quod non: quod & probatur forma syllogistica tali pacto, videlicet: Si liceret consulere vsurariam mutuacionem, vel ad ipsam aliquem inducere, vt assassinium, vel homicidium, vel quid simile peccato vsuræ grauius non committatur, sequeretur hoc absurdum, quod essent facienda mala, vt venirent bona. At cõsequens est falsum, ergo, & antecedens: ergo, videtur dicendum, quod non liceat consulere alicui vsurariam mutuacionem, vt euitaretur homicidium, vel quid simile grauius peccatum ipso peccato vsuræ, & quod consequens sit falsum, probatur autoritate Apostoli, ad Rom. cap. 3. dicentis, [Non sunt facienda mala, vt veniant bona,] Nam cum consulens malum minus illius rei causa fit, quam cõsulit: indè fit, vt qui minus malum consulit, vt euitetur maius; idem censeatur velle malum minus, in ipsum consentiendo: quod vtiquè peccatum est: Si ergo peccatũ, patet numquam committendum fore; stante doctrina Alexandri Tertij in c. super eo, extra de vsuris dicentis: [Cum ex sacra pagina, vtriusque testamenti habeatur non licere mentiri pro vita alicuius, indè fit, q̄ multò magis non liceat pro vita captiui redimenda vsuram exercere: ex cuius verbis patet non esse facienda mala, vt veniant bona.]

Præterea sic probatur, & secundo.

Si vniciquè nostrum liceret sine peccato alteri consulere minus malum,

vt ma-

Primum argu-
mentum.

Antecedens.

Consequens.

Rom. c. 3.

c. Super eo, ex
tra de vsur.Argumentum
secundum.

Antecedens.

Consequens.

Responso ad
argumentum
principale p̄-
sentis q̄õnis.
Apostoli sen-
tentiæ interpreta-
tio.
1. Corint. c. 5.
uer. 12.

10
Iudæi puniuntur
ab ecclesiasticis p̄la-
tis, & potesta-
tibus secularibus
Christianis, in 12. casibus.
Primus casus
est.
c. Constituit,
17. q. 4.
Secundus casus.
c. Sæpe malo-
rum, 28. q. 1.
Tertius casus.
c. Alieni. 2. q. 7.
Quartus casus.
c. Nulla officia.
dist. 54.
Quintus casus.
c. fi. extra de Iudæis.
Sextus casus.
c. Consuluit,
extra de Iudæis.

vt maius vitaret ille sic consultus: sequeretur, quòd peccatum non esset hoc idem nobismet ipsis consulere, & sic sine peccato possemus eligere minus peccatum committere: puta, fornicationem simplicem, vt non committeremus incestum: sed consequens est falsum, & à nullo Christiano unquam acceptandum: cum sit contra præceptum domini; [Non fornicaberis,] quod quidem præceptum est ex præceptis negatiuis obligatibus semper, & ad semper; ergo falsum erit, & antecedens: & sic videtur probari illud tale consulere non esse licitum.

Præterea. Consulere, vel inducere ad vsurariam mutuacionem, vt maius malum euitetur, est inducere ad minus malum, quod à Sancto Thoma in 2. 2. q. 78. art. 4. in corp. quæst. generaliter prohibetur, & non conceditur, ergo, nec concedi poterit, & hoc.

Præterea. Non licet ab aliquo petere, seu inducere ad id, quod ipse licite præstare non possit: ergo, non licebit petere, seu inducere ad vsurariam mutuacionem: valet consequentia: cum nemini liceat vsurariam mutuacionem exercere.

SED CONTRA, Omne consilium, quod habet bonum obiectum, ac finem, & est absque vlla sinistra circumstantia, dicitur licitum, & dari poterit sine peccato.

At consilium de usuraria mutuacione factum ei, qui omnino accinctus erat ad assassinium perpetrandum causa lucri; (quod ipso non dato consilio omnino fuisset commissum) est huiusmodi.

Ergo, consilium de usuraria mutuacione factum ei, qui omnino accinctus erat ad assassinium perpetrandum causa lucri, quod ipso non dato, statim omnino fuisset commissum, & illud dicitur licitum, & dari poterit sine peccato.

Maior non indiget probatione.

Minor probatur, quia huiusmodi consilium habet bonum finem, cum tendat ad vitandum assassinium: quod grauissimum peccatum est, & q̄ in tali consilio defuerit sinistra circumstantia, probatur: cum consulere minus malum in hoc casu, nihil aliud sit, quam illam electionem suadere; quod quidem licitum est: vt docuit Diuus August. & habetur in c. si quod verius, 3 2. q. 2. & Diuus Gregorius in c. Nerui, dist. 13.

Respondeo præsentis quæstioni, vnica conclusione præmittendo ei varias doctorum sententias circa ipsam: Nec non, & vnicum notabile, Prima opinio doctorum fuit dicentium: quòd Nemini liceat alium inducere ad peccatum minus committendum, vt euitet ille talis grauius peccatum illicò committendum, & huic sententiæ se subscripserunt Infra scripti doctores ex Theologis, videlicet: Gabriel Biel in 4. sententia, dist. 15. q. 1. dubio 4. qui ad suam sententiam tuendam adducit Diui Thom. autoritatem in 2. 2. q. 78. art. 4. in corp. q̄. dicentis, quòd nullo modo licet aliquem inducere ad mutuandum sub vsuris, quamuis liceat vnicique accipere sub vsuris pro subleuanda propria, uel alterius inopia, ab eo, qui paratus est mutuare sub vsuris, & huic opinioni videtur fauisse Caietanum in commentarijs, secūde secundæ. vbi supra, (quem postmodum sequutus fuit Didacus Couar. in Epito. de Sponsalibus 1. par. cap. 4. nu. 9. circa finem,) qui ad hoc vitur hac distinctione loquens de Loth, qui (vt habetur in lib. Genesis, c. 19.) [Cum fuisset hospitatus duos illos pulcherrimos iuuenes, (qui & angeli erant, quamuis homines puri viderentur tunc) statim nocte sequenti uiri Sodomitæ circumstantes domum eius uocauerunt

uerunt Loth dicentes ei, vbi sunt viri, qui introierunt ad te nocte, educ illos huc, vt cognoscamus eos, quibus auditis, egressus domum suam Loth post tergum claudens ostium, ait, Nolite quæso fratres mei, nolite malum hoc facere: Habeo duas filias, quæ necdum cognouerunt virum, educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.] dixit, ergo, Caietanus, vbi supra, Aduerte, ergo, semper in casibus (examinandis scilicet,) vt discernas, si actus petitus poterit ab eo, à quo petitur sine peccato fieri, quia hic radix est liciti, vel illiciti; Quapropter animaduertendum, quòd maxima differentia est inter inducere aliquem ad minus malum committendum, & offerre, ac tradere alicui materialiter materiam minoris mali. Primum, ergo, nulla ratione licet, quoniam iuxta Apostolum ad Rom. c. 3. ver. 8. [Non sunt facienda mala, vt veniant bona:] multò minus ipsa mala facienda erunt, vt non fiant maiora mala, quòd nò in boni positione, sed in mali negatione consistit: secundum autem, id est, offerre, vel tradere materialiter materiam minoris mali, redimendo vexationem propriam iniuste illatam sibi, illicitum non est: quod probat Diuus Tho. hic ex èplo illius, qui incidit in manus latronum volentiū ipsum occidere nisi proferat thesaurum ab ipsis statim surripiendum: vt refert Ieremias Propheta, (in cap. 41. ver. 5. 7. & 8.) dicens [fuisse Decem viros ex octoginta, (qui venerant de Sichem, & de Silo, & de Samaria rasi barba, & scissis vestibus, & squalentes, & munera, & thus habebant in manu, vt offerrent in domo domini: postquam occurrisset eis Ismael, & duxisset illos circa medium lacu, & interfecisset septuaginta ex eis, qui dixerunt Israeli: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti, & hordei, & olei, & mellis, & cessauit: & non interfecit eos Ismael; & tamen hi omnes à scriptura nò reprehenduntur licet obtulissent materiam materialiter furandi, dicto Israeli, vt patet ad sensum: cōcludens, ergo, Caietanus nititur probare ratione, & autoritate Loth non induxisse Sodomitas ad stuprum, quia sic peccasset; sed nec duas filias ad consentiendum stupro, quia etiam peccassent mori, sed ad patienter sufferendam huiusmodi iniuriam sine consensu libidinoso; quod poterant facere sine peccato; & quòd inducebat Sodomitas ad nò molestandos iuuenes, quod sine peccato facere possent, vt patet ad sensum. Caietanus, verò, autoritate hoc idem probauit adducendo sententiam Principis Apostolorum in c. 2. Epistolæ secundæ dicentis: [Et iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria, ac luxuriosa conuersatione eripuit. Aspectu, enim, & auditu iustus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Deus pius de tentatione eripere, iniquos, verò, in diem iudicij reseruare cruciandos.] hæc ille Sactus. Addiditque ibi Caietanus, Glo. in dicto loco comparatiue exposuisse verba Apostoli Petri: Istius primæ opinionis fuit quoque Conradus, in tract. 2. de contractibus, q. 26. Corollario 1. in quo, & reprobât sententiam Panormitani, in c. super eo, extra de vsuris: contrarium asserentis; qui doctor nititur probare suam sententiam hoc modo, videlicet: Qui consulit alicui aliquod peccatum, consentit in eius peccatum: sed consensus in peccatum etiam alienum, est semper peccatum; igitur talis consulendo peccatum, peccat: & per consequens non est verum licite posse aliquem consulere talē actum peccati, etiam si inde euitetur maius peccatum. Minor notissima est, quoniam negari non poterit, quin consensus in peccatum, etiam, alienum sit peccatum. Maior propositio probatur, hac ratione: quia, aut, qui consulit, cō-

Genes. c. 19.

Caietanus.

Rom. c. 3. ver. 8.

Ierem. ca. 41.

2. Pet. c. 2. ver. 7.

Ver. 8.

ver. 9.

Conradus.

Argumentum Conradi.

cōsulēdo vult, q̄ ille, cui cōsulit faciat illud, quod sibi cōsulitur, aut non vult: si primò, patet ipsum consentire in peccatū, vt peccatū est: si secundò, tunc dicēdū erit ipsum non consuluisse verè, sed simulatoriè: sed in præsentī q̄ōne fit sermo de verè consulente, non autem de fictè consulente, attamen, dato & non concesso, quòd de ipso fiat: nonne & fictè consulens peccabit? & certè non poterit negari ipsum non peccare: tum quia simulatio est peccatū, tum èt quia ex hac simulatione alteri occasio tribuitur peccādi per huiusmodi consultationem, seu inductionem (licèt) simulatoriam. Si, ergo, quis verè consuluit, vel induxit ad aliquod peccatum: sequitur ipsum consentiisse, quòd alter peccatum faciat: quoniam aliquem velle, quòd alter peccatum faciat, est ipsum consentire in illius peccatum, quod illicitum est: sed si quis diceret illum consuluisse non absolutè, sed sub conditione, si, scilicèt, non velit aliàs maius peccatum dimittere: & per consequens ipsum non consentiisse in peccatum eius nisi sub conditione tali. Contra hoc non excusat à toto, licèt à tanto: Nam consulens proximo peccare, vult eum peccare, igitur consulens ei peccare sub conditione, vult eum peccare sub conditione: modò non tantum is peccat, qui aliquod peccatum vult simpliciter, & absolutè: sed etiam qui vult illud conditionata voluntate, licèt illud nolit absolutè. Qui Conradus, multis alijs rationibus apparentibus, nititur probare dictam primam opinionem veram esse.

Secunda opinio doctorum

Alia opinio fuit dicentium, quòd liceat vnicuique consulere vsurariam mutuacionem ei, qui nullo audito alio consilio, vel præce, non poterat auelli à concepto proposito mercatorem diuitem nulla mora postposita trucidandi, vel aliud homicidium committendi, vt indè aliquod lucrum captaret; adduntque hoc idem esse dicendum in vnoquoque graui scelere committendo ab aliquo, nullo alio admissio consilio, uel præce: vt si quis iam decreuisset paulò post aliquem interficere ob iniuriam receptam ab ipso, nullo admissio consilio de indulgēdo ipso: in tali casu licebit alicui, illi consulere, uel illum inducere ad vulnerandū, vel verberandū ipsum dummodo desistat omnino ab homicidio. Huic enim secundæ opinioni ex theologis se subscripserunt.

Adrianus Sotus. S. Augu. c. Si quod verius, 33. q̄. 2.

Adrianus in quodl. 1. q̄. 2. (vt refert Sotus in lib. 6. de Iustitia, & iure. q̄. 1. arti. 5. qui, & ipse Sotus validissimis argumentis hanc probat veram. Diuus Augustinus in lib. quæst. super Exodum, & refertur in c. si quod verius, 33. q̄. 2. vbi de uiro adulteræ uolenti alterum è duobus facere omnino: uel adulteram occidere, uel ipsa uiuente aliam ducere in matrimonium. ipse Sanctus loquens ait, [Si facturus est, quod non licet, puta, uel uxorem occidere, uel dimittere: iam faciat adulterium, & non committat homicidium, licèt neutrum debeat facere,] ex quibus verbis patet ipsum consuluisse minus malum, ut euitaretur maius. Idem habetur ex Sancto Ioanne Chrysostomo, in Homilia 27. ad populum, qui ibidem consulendum esse asseruit illi, qui assuetus est iurare: vt iuret per caput suum, (quod utique illicitum est) dicente domino Iesu: [Neque per caput tuum iuraueris,] ne iuret per Deum. Idem habetur ex Diuo Gregorio in libro moralium, & habetur in ca. Nerui, §. est tamen, dist. 13. vbi infra scriptis utitur verbis, videlicèt: [Est tamè, quod ad destruendas Beemoth versutias subtiliter fiat, vt dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia qui murorum vndique ambitu, ne fugiat, clauditur: ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur.]

Hinc

Hinc Paulus, cum quosdam in ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, vt maiora declinarent, dicens [propter fornicationem, autem, vnusquisque vxorem suam habeat:] Et quia tunc solùm coniuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscantur, vt hoc etiam, quod concesserat sine culpa, (quàmuis minima,) non esse monstraret, illicò adiunxit: [Hoc autem dico, secundum indulgentiam, non autem secundum imperium:] Non, enim, est sine vitio, quod ignoscitur, non præcipitur. Peccatum proculdubio vidit, quod posse indulgeri præiudicauit, sed cum in dubijs constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus:] hæc ille Sanctus, ex cuius verbis patet ipsum Sanctum Gregorium se subscripserunt, secundæ opinioni, cum loquens de incontinentibus adducat sententiam Apostoli, & ex illa eliciat ipsum Apostolum concessisse minima, vt vitaret maxima, vt libidines suas luxuriosi explerent cum proprijs vxoribus: quod est veniale, si hoc fiat intra fines matrimonij, ne fornicarijs miscerentur cum graui mortali peccato: quod apertius docuit Beatus Gregorius dicens, vbi supra: [Non est, enim, sine vitio, quod ignoscitur, & non præcipitur ab Apostolo dicente: Hoc, autem, (dico) secundum indulgentiam, & non secundum imperium,] Riccardus quoque sequitur hanc sententiam in quarto septentiarum. dist. 15. artic. 5. quæstio. 5. in respon. ad secundum. licèt non sic explicitè, eò, quòd dicit ipse Doctor licere alicui rogare vsurarium ad mutuandum sub vsuris pauperi indigenti pecunia, quàmuis sciat illum sic mutuando peccare, cum hoc ab ipso non intendatur: eò, quòd potius vellet illum mutuū dari gratis dicto pauperi, quàm sub vsuris. Ex canonistis, verò, dictæ secundæ opinioni, se subscripserunt explicitè Innocentius in dicto cap. super eo, extra de vsuris, & Panormitanus, & ex summularijs, Angelus in ver. vsura. 2. §. 2. vt refert Nauarrus, in suo manuali in cap. 17. [Non furtum facies,] numero 263. Cuius sententiæ se subscripsit, etiam, ipse Nauarrus. Immo & Caietanus in summula in ver. Tyrannus, circa finem, in quo loco utitur infra scriptis verbis, videlicèt: Respondetur, quòd excusantur à peccato inducendi Tyrannum ad actum, & opus sibi illicitum petentes ab illo iustitiam, quia non petunt actum illicitum, sed iustitiam. Sicut, enim, luxurioso sanctè consulitur, vt non adulteretur, sed fornicetur: hoc est minus malum committat, quia subintelligitur: si luxuria uti vis: ex quibus verbis patet ipsum se subscripserunt præsentī opinioni secundæ.

1. Corint. 6. 7. ver. 1.

Riccardus à Medina villa.

Innoc. Panor. Angeus. Nauarrus. Caietanus in summula.

His præmissis superest, vt adducatur vnicum notabile, quod maximè nobis conducet ad intelligentiam veritatis præsentis difficillimæ, & quotidianæ quæstionis.

Vnicum Notabile sit hoc, videlicèt.

Consulere alicui peccatum aliquod, vel aliquem inducere ad aliquod peccatum dupliciter sumi poterit, videlicèt, propriè, & impropriè. Propriè, & formaliter verò, sumptum, dicitur esse actum voluntatis positium, quo quis iccirco consulit, vel inducit aliquem ad aliquod peccatum, quia complacet sibi, vel in ipso actu peccati, ad quem inducit alium; vel quia, licèt sibi ille actus non placeat in se consideratus, tamen, gratum est ei, illum (cui consuluit tale quid) perpetrare tale peccatum: ut incurrat aliquod malum, vt puta, committat stuprum, vel adulterium: cum aliqua nobili: vt cognito delicto occidatur, vel aliàs puniatur, & hu-

I
Consulere, vel inducere aliquem ad peccatum dupliciter consideratur.

I iusmodi.

iufmodi. Consulere, verò, seu inducere impropiè, & ad materialiter aliquid faciendum, non dicitur esse uoluntatis actum positium: quo iccirco consuluit vel induxit, quia complacuit sibi in illo actu ita consulto, vt talis actus est: sed vt ex tali actu eliciat ipse consulens aliquod bonum, uel euitetur aliquod maius malum illo, à quo aliquem amouere per hanc inductionem intendebat.

Præsentis ergo quæstionis decisio contenta erit vnica conclusioe.

Vnica conclusio.

Pro certo sciens nullo modo se aliqua arte, vel ingenio posse ab animo alicuius euellere aliquod homicidium mox perpetrandum, uel quid simile graue peccatum; ad quod perpetrandum accinxerat se, nisi ipsum hortando ad usurariam mutationem exercendam, uel ad aliud minus peccatum exercendum, nullo peccati uinculo se innodat; si tantum hoc procuret charitatis gratia, & ut alter minus graue peccatum committat: etiam si non exprimat huiusmodi conditionem: cum semper subintelligenda sit. Idem dicendum erit, si quis uelit omnino alterum è duobus facere; uel minus graue peccatum committere, ut furari, uel grauius, ut puta, homicidium perpetrare. Hæc, enim, conclusio probatur autoritatibus adductis in relatione secundæ opinionis, & alijs rationibus adducendis in responsione ad argumentum, & ad auctoritates in contrarium adductas, gradatim, tamen, & primò.

Ad primum argumentum, pro parte negatiua adductum respondendo negatur consequentia illius, cum inducere ad minus malum, ut uitetur maius malum, non sit contra Apostolum dicentem: [Non sunt facienda mala, ut ueniant bona,] quoniam licet talis consultor sit causa minoris mali, non idè est causa mali, ut malum est in se; est, enim, fallacissima illa consequentia: eo, quòd potius erit causa bonæ electionis, cum ualde bonum sit ei, qui fixus est scelestiori proposito aliquod grauissimum peccatum perpetrare, si minori peccato uirus suum emouat: cum indè tam in hoc mundo, quàm in alio minorem pœnam passurus sit: negatur, etiam, consequentia, quòd ex tali inductione sequatur, talem inducentem induxisse ad malum perpetrandum, nisi impropiè capiendo inducere: cum propriè loquendo, nemo dicatur induci nisi ille, qui nec absolute, uel sub conditione aliquod malum uolebat facere: secus, tamen, de illo dicitur, qui absolute, uel sub tali conditione iam decreuerat, & accinctus erat tale quid malum perpetrare; cum ex Ethimologia ipsa uocabuli, inducere pateat hoc: Induco, enim, nihil aliud est dicere, quàm duco in tale quid, &c. Nec contra nostram conclusionem aliquid elicitur ex dicto cap. super eo: cum non negemus illicitum esse usuram exigere, sed quòd in tali casu non sit illicitum inducere ad exigendam usuram, de quo non loquitur prædictus textus.

Ad secundum. Negatur consequentia: nam ex concessione nostræ conclusionis non sequitur, quòd nos possimus eligere minus peccatum sine peccato, ut uitaremus maius, cum non sit par ratio, imò longè dispar: cum unusquisque nostrum poterit (Deo fauente) desistere à proposito peccandi, quod non possumus operari in nostris proximis, cū uti possint libero arbitrio sibi à Deo cōcesso: licet nonnulla opera mala exteriora in nostris subditis possimus uitare, ipsos carceri mancipando, ne ad lupanar accedant, uel ad furandum,

non autem interiora, & occulta peccata, vt sunt cogitationes, & alia huiusmodi, quæ etiam assolent committi in carceribus.

Ad tertium respondetur, vt in responsione ad primū, sed ad auctoritatem dico, Diuum Thomam generaliter dixisse, quòd non liceat inducere ad usurariam mutationem, quasi diceret regulariter, quod nos non negamus, sed quoniam omnis regula patitur exceptionem, indè sequitur; quòd ipse diuus Thom. non intellexit in casu nostro: de quo si aduertisset, & loqui uoluisset, nobiscum sentisset proculdubio, vt patet in simili: Nā regulariter hominem interficere grauissimum peccatū est, tamen, si hoc fiat vim vi repellendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, nullum peccatum erit, quia hoc concessum est à natura ipsa, de quo est textus in l. vi. vim, ff. de iusti. & iure, imò, & nulla irregularitas incurritur, vt docet tex. in Clem. vnica, de homicidio.

Ad quartum patet responsio per adducta, in responsione ad tertium.

Respondendo, modò, ad doctores primæ opinionis patrocinantes dico: Iam fuisse responsum sententiæ diui Thomæ, & per consequens Gabrieli Bieli ipsam amplectenti, ita vt iacet in litera, & ad id, quod ipse dixit, si non licet mutuare sub usuris: sequitur, quòd non licebit aliquem ad ipsam exercendam inducere: patet responsio per adducta in responsione ad primum argumentum. Ad Caietanum idem respondetur maxime cum ipsemet Caietanus mecum sentierit in summa loco citato, & in loco citando, hic in fine. Idem est, enim, dicere, quòd in tali casu Loth licuerit proponere, seu offerre materiam materialiter committendi minus peccatum, vt euitaretur maius, sicut dicere, quòd in tali casu liceret materiam minoris mali declarare ei, puta, quòd mitius poterit vulnerare hostem, & sic illo modo suum explere animum, suoque honori satisfacere, melius sibi consulere, maiora cauere pericula, & damna, quàm si hostem interficeret: hæc, enim, materiæ propositio, planè suasio, & consilium quoddam est. Nam quomodo aliter aliquid alicui consulere poteris non video; nisi explicando rationes, quibus alter moueri debeat, & desistere à grauissimo scelere perpetrando, & conuertere se ad minus peccatum, quod consilium, inductio quædam est, (vt patet ad sensum:) Quare non tantum proposuit Loth filias Sodomitis illis, sed imò huiusmodi propositio fuit inductio quædam, ac plusquam consilium nudum, quod patet per verba, quibus usus fuit Loth, loquendo Sodomitis illis, & dicendo: [Habeo duas filias, quæ nondum cognouerunt virū, educam eas ad vos, & abutimini eis, sicut uobis placuerit] & licet Caietanus videatur sic tueri ipsum Loth, vt immunis à peccato inductionis huiusmodi appareat: Sotus, tamen, probat ipsum non benè egisse: cum suum fuisset tueri pudorem filiarum virginum, & non contra ipsum loqui, cum potius debuerit dicere, fratres, vos in ciuitate habetis perpulchras mulieres, ite, & utimini eis, & nolite iniuriam irrogare meis hospitibus: Quapropter meritò Diuus Augustinus reprehendit eum, (& habetur in cap. Quod ait. distin. 14.) ubi huiusmodi factum Loth non consilio eius tribuit, sed repentinae animi perturbationi, quæ aliquantulum eius culpam extenuauit: ad id, quod dixit Diuus Ambrosius de ipso, & habetur in cap. offerebat, 32. q. 7. dicens [offerebat iustus Loth:] uidetur ipsum excusasse propter zelum eius in hospites suos, seruando eos immunes à luxurioso impetu nefandorum illorum: possumus quoque dicere cum glo. in dicto cap. Quod uerius, in fine. 14. dist. quæ

Responsio ad tertium argumentum.
Responsio ad diuum Thom.

1. Vt nim, ff. de iusti. & iure.
Clem. vnica, de homici.

Responsio ad Gabrielem.

Responsio ad Caietanum.

Gen. c. 19. uer. 8.

S. August. cap. Quod ait. dist. 14.

Responsio ad diuum Ambrosium, & in sim. ad text. in cap. offerebat. 32. q. 7.

3
Nō ualens im-
pe dire graue
peccatum nisi
consulendo mi-
nus an peccet.

Responsio ad
argumentum
principale.
Rom. c. 3.

3
Induci ad ali-
quod faciendū,
quis dicatur
propiè.

Responsio ad
secundum ar-
gumentum.

ait, Dium Ambrosium commendasse Loth propter suam hospitalitatem, eo quod eius amore pretulerit honorem hospitum honori filiarum, vt patet ex verbis Ambrosij in dicto capitu. Offerebat: relato & Dium Augustinum illum reprehendisse considerando delictum filiarum, quas obtulit Sodomitis viris illis, & vt dicit glo. in dicto cap. Offerebat. Loth iustus erat, aliàs, scilicet, in alijs suis actibus, vel in actu ipso exercito in procurando, scilicet, ne hospitibus suis iniuria fuisset irrogata: quapropter dixit Sotus, quod licet Sanctus Petrus appellauerit Iustum, non inde consequens fit, quod in tali actu inducendi illos ad stuprum filiarum, (quarum curam gerere tenebatur) fuerit iustus.

2. Pet. c. 2. ver.
7.

Responso ad
rationes alla-
tas in fauore
doctorum pri-
mæ opinionis.

Mòdò breuiter respondendum restat ad rationes primæ opinionis, ad quarum primam dico, maiorem propositionem, ita generaliter intellectam esse falsam: nam licet sit vera de consulente propriè dicto, tamen, falsa erit de consulente impropriè dicto, vt in notabili diximus: quoniam huiusmodi consulens non consentit, in peccatum alterius, immo ei displicet illud: attamen illud consulit, vt opem ferat animæ, & corpori illius, cui consulit minus peccatum, vt fuit probatum, & per hoc corrumpit totum argumentum, & replica argumenti: dicendo verificari ipsum solum in consulente, propriè dicto: qui, scilicet, iccirco consulit, quia delectatur tali opere, vt tale opus est, vel ut à tali fiat, secus qui iccirco consulit, vt consulat saluti illius, & displicet sibi tale opus, (vt tale opus est,) quàmuis complacet sibi illud, non vt tale, sed vt causa euitandi maioris scandali, ac grauioris peccati, & diuinæ offensæ: & sic fit fati factum presenti quæstioni perdifficillimæ: maximè stante doctrina optima eiusdem Cardinalis Caietani, in Tomo primo opusculorum, tracta. 31. de 17. responsionibus responsione 13. §. soluitur hoc dubium: vbi infra scriptis vtitur verbis, videlicet: soluitur hoc dubium. Aliud, enim, est inducere ad totum hoc, scilicet, minus peccandum, & aliud est solummodo ad ly minus; Primum numquam est licitum: secundum, est non solum licitum, sed sanctum, immo angelorum officium, & hinc fit, vt adulterum (cum aliter non valemus retrahere) ad simplicem fornicationem licitè prouocemus, non hortando, vt fornicetur, sed si suæ vult satisfacere voluptati, alieno non iniurietur toro. Nec, tamen, oportet huiusmodi conditionales semper exprimere, sed sufficit, quandoque ea mente retinere, pro loco, & tempore; vt sapiens iudicabit: hoc, enim, non est inducere ad malum maius, uel minus, sed est, secundum rem retrahere à malo maiori. fitque frequentissima exercitatione hoc à redimentibus uexationem suam: ut fecerunt illi decem viri, apud Hieremiam, cap. 41. qui dixerunt Ismaeli: [Noli interficere nos, quia thesauros habemus in agro.] Hæc ille, ubi supra, qui idem confirmauit, in commentarijs 2. 2. quæst. 96. articu. primo, & hoc etiam fatetur Riccardus in quarto sententiarum, distin. 15. articulo 5. quæst. 5. in principio dicens: Non peccat etiam ille, qui usurarium rogat, ut mutuet pauperi, si hoc faciat bona intentione ad instantiam illius pauperis.

Caietani do-
ctrina circa
neruum quoniam

4
Aliud est indu-
cere aliquè ad
totum hoc, scili-
cet, minus pec-
catu, & aliud
solum ad ly mi-
nus.

Jerem. ca. 41.

Riccardus.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum liceat Principibus Christianis, & ecclesiæ prælatis tolerare vsurariam mutuacionem Iudæorum, vt inde euitaretur aliquod malum temporale, vel spirituale maius: quàm sit damnum temporale, vel spirituale, quod per vsurarum exactiorem ipsi Iudæi inferunt Christianis.

SUMMARIUM.

- 1 Consentire in peccatum, & tolerare peccatum differunt, & quid sit vtrumque.
- 2 Principes, & prælati non possunt de iure tollerare vsurarium mutuum pro quocumque com- modo temporali ass. quendo.
- 3 Consentire, quando quis dicatur erranti.
- 4 Non corrigentis subditorum, excessus pena.
- 5 Delicta nullo modo impunita esse relinquenda.
- 6 Agentes, & consentientes pari pena sunt puniendi.
- 7 Prælati tollerantes vsurariam mutuacionem in terris sibi subditis pro aliquo damno tempo- rali vitando, grauius peccant.
- 8 Prælati, & principes possunt tollerare vsurarium exercitium Iudæorum sine peccato, pro maiori malo spirituali euitando.
- 9 Corrigens multum, offendit.
- 10 Mala aliquando tolleranda sunt, ne maiora pullulent.
- 11 Prælati quando teneantur, & principes ad tollerandum vsurarium exercitium Iudæorum.

HABITVM sermonem de consulentibus, uel inducentibus ad mutuum vsurarium exercendum merito subsequitur sermo de tollerandis, uel non tollerendis usurarijs mutuis, saltem, exercitis per Iudæos, de qua quæstione uidetur primò dicendum, quod Prælati ecclesiasticis, ac Principibus liceat tollerare vsurariam mutuacionem Iudæorum, saltem ut ex tributis ipsorum possit occurrere necessitatibus Reipublicæ illius, cuius regimini præsumunt, quod uidetur probari tali pacto, uidelicet.

Bonum commune præponere bono particulari laudabile, & licitum est principibus laicis, & ecclesiasticis prælatis.

At tollerare vsurariam mutuacionem Iudæorum, inde tributa soluentium expendenda in utilitatem Reipublicæ est bonum commune, præponere bono particularium soluentium illis usuram.

Ergo, tollerare vsurariam mutuacionem Iudæorum soluentium inde tributa laudabile, & licitum est laicis principibus, & ecclesiasticis prælatis.

Maior, & minor non indigent probatione cum de per se notissime sint.

SED CONTRA: ciues ad Rempubicam se habent, sicut partes ad suum totum, & membra ad corpus: At sicut impossibile est, ut membra omnia infirma, & debilitata possint constituere corpus sanum, cum sanitas membrorum causetur corpus sanum, & è contrà: & sicut impossibile est prodesse aliquo medicamine toti corpori, quo membrum omnia debilitantur. Sic ergo, in proposito, cum Reipublica constituitur ex ciuibus eius, (sicut corpus ex membris) inde sequitur, quod impossibile sit ciuibus morbis, & destructis

morsibus Iudæorum vsurariorum possint prodesse tributa ab illis indè soluta: tum quia nisi ipsi maximum lucrum ex mutuacionibus vsurarijs captarēt, non ita prompti soluerent tributa huiusmodi, quæ comparata damno Reipublicæ membris, & lucro ipso indè exigendo, pro nihilo sunt ducenda; quæ propter meritò ipsis principibus, & ecclesiasticis prelatis illicitum est pro cōmodo aliquo temporali tollerare vsurariam mutuacionē in terris sibi subditis, vt latius probabitur, paulò post, in conclusionibus afferendis.

Notabile vnicum.

1
Consentire in peccatum, & tollerare peccatū differunt, & quid sit vtrumque.

Respondeo præsentī quæstioni quatuor conclusionibus præmittendo; tamen, illis. Vnicum notabile. Sciendum, ergo, quòd maxima differentia est inter consentire in peccatum: & tollerare peccatum. Primò: consentire, enim, in peccatum est actus voluntatis positius quo voluntas vult peccatum, & sibi complacet in ipso. Sed tollerare peccatum, non est actus positius, sed potius negatio positui actus voluntatis; si verò voluerimus vocare actum positium ipsius voluntatis, scilicet, nolle punire, vel velle non punire, vel quo quis vult non punire (si, tamen, grāmatica huiusmodi loquendi modum cōcedat) hoc procedit ab ipsa negatione, & eius respectu: secundò inter se differunt, quia Consentire in peccatum proprium, vel alterius semper est peccatum, vt patuit per ea, quæ allata fuerunt, in præcedenti quæstione; & tamen, sæpe licet tollerare peccatum alienum, vt per adducenda in probationibus subsequentiū conclusionum patebit. Hoc notabile est Conradi in tracta. 2. de contractibus, q. 26. in prin. in ver. secunda suppositio. His præmissis circa præsentem quæstionem.

Prima conclusio fit hæc.

2
Principes, et prælati de iure tollerare vsurarium mutuū pro quorumque commodo temporali assequendo non possunt. c. Error, di. 83.

Principibus Christianis, & prelatis ecclesiasticis, non licet tollerare vsurariam mutuacionem Iudæorum faciendam Christianis: etiam si ex tali tolerantia, ipsi, vel alij consequerentur maius lucrū temporale, quàm sit dānū temporale, quod Iudæi ex exactiōne vsurarum inferunt Christianis. Hęc conclusio probat̄ quadruplici medio. Primò, de iure diuino, per arg. in c. 22. libri Exo. ver. 18. vbi dicitur: [Maleficos nō patiaris viuere,] & secundò, iure positiuo, per arg. in c. error. dist. 83, vbi referuntur hęc verba Innocentij, videlicet: [Error cui non resistitur. Et veritas cum minime defensatur, opprimitur. Negligere quippè cum possis deturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.] Idem probatur per arg. in cap. Quid, enim, dist. 83. (in quo refertur sententia Papæ Pij. in Epist. prima, ad omnes Christi fideles) in hæc verba, videlicet: [Quid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti.] Idem per arg. in c. Consentire, dist. 83. & est Gregorij, vbi habentur hæc, videlicet: Consentire videtur erranti, qui ad rescanda, quæ corrigi debent, non occurrit.] Item probatur per argumentum, in c. sicut dignum, §. Hi quoque sunt, extra de Homicidio, in quo Alexander Tertius, vtitur infra scriptis verbis, videlicet: [Hi quoque non sunt à culpa liberi, nec à pœna debent esse immunes, qui licet fuerint illius machinationis ignari, tamen, eis, quos farios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt.] hęc ibi. Item per arg. in c. irrefragabili, extra de officio ordin. in quo Innocentius Tertius, in concilio generali, in principio canonis hęc statuit, videlicet: [Irrefragabili constitutione sancimus, vt ecclesiarum prelati ad corrigendum subditorum excessus maximè clericorum, & reformandos mores prudenter, & diligenter intendant; nè sanguis eorum de suis manibus requiratur.]

c. Quid enim, dist. 83.

3
Consentire quādo quis dicitur erranti.

c. Consentire, dist. 83.

c. Sicut dignum, extra de homicidio.

c. Irrefragabili, extra de officio ordin.

4
Non corrigentis subditorum excessus pena.

Hęc

Hęc ibi inter alia, cum quo concordat tex. in c. fi. extra de regul. Item probatur per argumentum in c. vt famę tuę, §. Respondemus, extra de sententia excommunicata. In quo Innocentius Tertius, infra scripta statuit, videlicet: [Cum prelati excessus corrigere debeant subditorum, & publicę vtilitatis interfit, nè crimina remaneant impunita, & per impunitatis audaciā fiant, qui nequam fuerant, nequiores: non solum possunt, sed debent etiam clericos, postquam fuerint de crimine canonicè condemnati, sub arcta custodia detinere.] hęc ibi inter alia: sed notandum, quod iccirco dixi nostram conclusionem probari, per arg. in dictis iuribus, quia licet reuera dicta iura explicitè, & expressè nō loquantur de casu proposito in nostra cōclusionē, implicitè, tamen, & tacitè ipsam nostram conclusionem confirmant, statuendò omnino puniendā fore crimina, & non tolleranda à prelatis, & iudicibus, pro quacumquē vtilitate particulari, ratio verò nostrę cōclusionis affertur in infra scriptis legibus ciuilibus: vbi dicitur. Delicta nullatenus impunita relinquenda, quia ipsa punire expedit Reipublicę, vt habetur in Lita vulneratus, ff. ad l. Aquil. & in l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de publiciana in rem actione, & in l. si longius, §. j. ff. de iudi. & in l. si à reo, §. si. ff. de fideiussor. & in l. si operis, C. de pœnis, & in multis alijs iuribus similib. Probatur & tertio, præsens conclusio auctoritate doctorum, & glossarum in dictis iuribus, (qui licet specialiter non loquantur in casu nostrę conclusionis,) tamen, implicitè (vt dixi paulò antè probatur,) explicitè solū probatur auctoritate Conradi in tract. 2. q. 26. conclus. 3. & 4. de contractibus. Probatur & quarto præsens conclusio rationibus, seu argumentis fortissimis: quorum primum erit hoc, videlicet.

c. fin. extra de regul. c. vt famę tuę, extra de sententia excommunicata.

§
Delicta nullo modo esse impunita relinquenda probatur p multas leges ciuiles.

Non procurantes bonum Reipublicę, cui consulere tenentur ex officio grauitè peccant.

Ratio prima conclusionis.

At prelati ecclesiastici, & Principes Christiani tollerando vsurariam mutuacionem Iudæorum, in terris sibi subditis, ratione alicuius emolumenti temporali sibi vel alijs assignandi, non consulunt Reipublicę bono.

Maior propositio. Conclusio. Minor propositio. Conclusio.

Ergo prelati ecclesiastici, & Principes Christiani tollerando vsurariā mutuacionem Iudæorum in terris sibi subditis ratione alicuius emolumenti temporali, sibi vel alijs soluendi grauitè peccant.

Maior probatur per iura allata in probatione conclusionis, per quę fuit probatum expedire Reipublicę, vt delicta non remaneant impunita, & quòd prelati etiam teneantur punire, & non tollerare delicta.

Minor fuit probata paulò antè, quando diximus ciues constituere Rempublicam, ac per consequens, cum ipsi lædantur tali tolerantia, dicitur ipsam Rempublicam lædi.

Ratio secunda conclusionis

Quicumque damno proximi obuiare tenetur ex officio, & potest, ipsum damnum non impediens, grauitè peccat.

At prelati ecclesiastici, & potestas secularis, tollerantes vsurariam mutuacionem Iudæorum pro bono temporali adipiscendo, ex tali tolerantia non obuiant, (cum possint,) & teneantur damno proximi.

Maior propositio. Minor propositio. Conclusio.

Ergo, prelati ecclesiastici, & potestas secularis tollerantes vsurariā mutuacionem Iudæorum pro bono temporali, ex tali tolerantia adipiscendo, aut pro malo temporali uitando grauitè peccant.

Maior, & minor propositiones, verissimas esse probatur per tex. in c. Quantę, extra de sententia excommunicata. in quo Innocentius Tertius, infra scriptis usus fuit verbis, videlicet: [Ne autem solos uiolentię huiusmodi auctores,

c. Quantę, de sententia excom.

aliquorum

6

Agentes, et cō
sentientes pari
pena sunt puni
endi.

Rō tertia con
clusionis.
Maior propo.
Minor propo.

Conclusio:

aliquorum p̄sumptio existimet puniendos, facientes, & consentientes pari poena plectendos Catholica condēminat auctoritas. Eos delinquentibus fauere interpretans, qui cūm possint manifesto facinori desinant obuiare.] Hęc in dicto canone, ex cuius verbis patuit apertissimē veritas quoque nostræ conclusionis.

Omnes p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares non punientes scelera commissa, & non impediētes committenda, grauitē peccant.

At p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares pro temporali lucro captando à se, vel ab alijs, tollerantes vsurariam mutuacionem Iudæorum, dicuntur non punire, & non impediēte scelera committenda, vt patet ad sensum.

Ergo, p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro temporali captando à se, vel ab alijs, tollerantes vsurariam mutuacionem Iudæorum grauitē peccant.

Maior fuit probata per adductos canones ad probandam p̄cedentem conclusionem.

Minor patet per se cūm non punire, quoddam tollerare sit, & è contra, vt fuit quoque declaratum in p̄lato Notabili.

Vendentes vsam potestatis secularis, vel ecclesiasticę, siue hoc fiat positiuē illam vendendo: siue negatiuē, puta omittendo vti illa, grauitē peccant.

At p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro tēporali captando, tollerantes mutuacionē vsurariā Iudæorū, vendunt vsam potestatis suę.

Ergo, p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro temporali captando, tollerantes mutuacionem vsurariam Iudæorum, grauitē peccant.

Maior propositio probatur per tex. in c. Nemo p̄sbyterorum, extra de simonia. in quo non tantūm simplex peccatum, sed simonię peccatum existimatur, illius p̄lati, qui pro pecunia accepta, vel promissa, abstinēt à punitio ne subditorum, & licēt similis casus in potestate seculari non dicatur simonia, est, tamen, graue peccatum iniustitię: cūm uendatur iustitia, ut patet ad sensum.

Minor patet per se, cūm idem sit dicere; tollerare, seu non punire peccatum mutuacionis usurarię publicę, & dicere usurario, si dederis mihi, uel alteri bonum aliquod temporale volo potestate mea punitiua non uti, ut patet ad sensum.

Secunda conclusio.

P̄lati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes usurariam mutuacionem Iudæorum in terris sibi subditis pro aliquo damno temporali uitando grauitē peccant. Hęc conclusio, Probatur triplici medio: primò, enim, per argumentum, in c. super eo: extra de usuris, in quo prohibetur usuraria mutuatio, etiam, pro redimenda uita captiui, cuius quidem seruitutem, damnum temporale esse nulli dubium est, immo poterimus arguere à fortiori, sic argumentando: si per tex. p̄adductum prohibetur vsuraria mutuatio pro redimendo captiuo, qui forsan ratione captiuitatis suę aliquod damnum spirituale, & graue, posset incurrere, quia si esset captiuus apud infideles, posset desperare de propria salute, & sic fidem Catholicam abnegare, vt suam temporale damnum euitaret. Si, ergo, in hoc casu non licet usurā tollerare, quanto maius licebit tollerando cooperari in usuraria mutuacione pro uitando damno temporali, à quo damno nullum spirituale detrimentum procedere poterit? Probatur & secundò p̄sens conclusio. Auctoritate D. Augustini,

in lib. 1.

in lib. 1. de ciuitate Dei, c. 9. dicentis. Si propter periculum mortis, vel bonorum temporalium damnum uitandum, vel ne incuratur infamia omittitur correctio malorum: Deus tales omittentes correctionem facere, flagellat peccatis temporalibus in hac vita, quāquam illis vita malorum displiceat. hęc ille, ex quibus verbis patet veritas nostræ cōclusionis. Diuus, quoque, Thom. in 2. 2. q. 10. arti. 11. implicite astipulatus fuit nostrę conclusioni, dicendo non esse licitum tollerare peccata, nisi pro uitandis maioribus malis spiritualibus (vt sunt scandala, & dissidia, quę ex hoc possent prouenire,) vel pro uitado impedimento salutis eorum, qui paulatim sic tollerati conuerterentur ad fidem; vt in sequenti conclusione dicendum, ac probandum erit. Nostrę, quoque, conclusioni explicitē se subscripsit Conradus in quęst. 26. conclusione 5. tract. 2. de contractibus. Probatur & tertio, hoc argumento per maximē rationi consentaneo, dicendo sic.

Omnes facientes contra ordinem charitatis grauitē peccant.

At p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes vsurariā mutuacionem pro temporali damno uitando, faciunt contra ordinem charitatis.

Ergo p̄lati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes vsurariam mutuacionem pro temporali damno uitando grauitē peccant.

Maior propositio non potest negari, cūm omnes sacri Theologi asseuerēt ordinem charitatis omitti non posse siue grauissimo peccato.

Minor propositio, per se patet, cūm ex tali tollerantia p̄ponatur damnum particulare damno communi Reipublicę, quod causatur ex huiusmodi tollerantia, vt fuit probatum.

Tertia conclusio.

P̄lato ecclesiastico, & potestati seculari licitum erit tollerare Iudæorum vsurariam mutuacionem, vt euitetur aliquod malum maius spirituale, quā sit peccatum ipsius vsurarię mutuacionis; si nullatenus verisimiliter alio modo huiusmodi peccatum maius uitari possit. Hęc conclusio propobatur qua triplici medio. Primò, enim, probari videtur verbis domini Iesu Christi dicentis in Euangelio apud Matthæ. capitu. 13. versic. 28. 29. & 30. videlicet: [Dixerunt serui Patrifamilias, vis eamus, & colligamus ea (scilicet Zizania,) & ait non, ne fortē colligētes Zizania eradicetis simul, & triticum: finite vtraque crescere vsque ad messē: & tēpore messis dicam messoribus, colligite primūm Zizania, & colligite ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum: per hęc verba, (vt ait D. Tho. in 2. 2. q. 64. artic. 2. in respon. ad primum argumēt.) Dominus abstinendum mandauit ab eradicatione zizaniorum, vt tritico parceretur, id est, bonis.

Quod quidem fit, quando non possunt occidi mali, quin simul occidantur, & boni: vel quia latent inter bonos, vel quia habent multos sequaces: ita quòd sine bonorum periculo interfici non possunt, vt Augusti. dicit in lib. 3. cōtra Parmenianum, cap. 2. Tomo. 7. Vnde Dominus docet magis sinēdum malos viuere, & vltionem referuandam vsque ad extremum iudicium, quā quòd boni simul occidantur. & in responsione, ad secundum, idem Sanctus Doctōr ibidem infra scriptis vtitur verbis, videlicet: Deus secundum ordinem suę sapientię quandoq; statim peccatores occidit ad liberationem bonorum, quādoque eis poenitendi tempus concedit, secundum quod ipse nouit suis electis expedire. Et hoc etiam humana iustitia imitatur pro posse. Illos, enim, qui sunt perniciosi in alios, occidit: eos verò, qui peccant, alijs grauitē non nocentes,

S. Augu.

S. Thomas.

Conradus.
Ratio conclu
sionis.
Maior propo
sicio.
Minor propo.

8
Sine peccato
p̄lati, &
principes pos
sunt tollerare
vsurariū exer
citiū Iudæo
rum pro ma
iori malo spe
ciali euitando.
Matth. c. 13.

S. Thomas.

S. Augu.

Rō quarta cō
clusionis.

Maior propo.
Minor propo.

Conclusio.

c. Nemo p̄sby
terorum, ext.
de simonia.

7
P̄lati tole
rantes vsura
riam mutua
tionem in ter
ris, sibi subdi
tis pro aliquo
damno tempo
rali uitando
grauitē pec
cant.

c. Super eo, ex
tra de vsur.

S. Augu.

nocentes, ad pœnitentiam referuat. hæc ille Sanctus. Ex his omnibus, ergo, elici pœnitentia præsentis nostræ cōclusionis: cum dicta autoritas Domini, perpulchrè possit adduci ad probandam nostram cōclusionem: eo quod ex ipsa eliciatur tollerandos fore malos, quando non tollerare eos, vergeret in maius malum spirituale, vt dicitur in nostra cōclusionem, iuxta expositionem, ac doctrinam Diui Thomæ iam adductam, quæ posset roborari autoritatē diui Pauli, ad Rom. c. 2. ver. 3. & 4. dicentis: [Existimas, autem, hoc ò homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & lōganimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?] Probatur insuper, & secundò cōclusio nostra, iure positio per arg. in capit. Denique sacerdotes. dist. 4. in quo Beatum Gregorium scripsisse iussu scripta inter alia refertur. ibi de quibusdam, qui vsque ad medias noctes se ingurgitabant, in quibusdam festiuitatibus, videlicet: [Non aliter se huius sacri temporis obseruationem suscipere putant: quod utique non rationi, sed voluptati, immo cuiusdam mentis cæcitati ascribendum est: vnde nec à tali consuetudine auerti possunt, & idè cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne fortè peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur, vt enim, ait Salomon Prouer. c. 30. ver. 33. qui vehementer emungit, elicit sanguinem.] hæc vbi supra, ex quibus elicitur apertissimè veritas nostræ cōclusionis, cum ex ipsis habeatur tollerandos esse aliquando criminosos, ne peiores euadāt, & crimina minora permitti, permissione tollerantiæ: quando ex punitione ipsorum verisimiliter peiora procederent. Vnde peroptimè dicit glo. in dicto c. Denique, in ver. Venia, quod d. tollerari Diuus Gregorius crimen tale propter periculum scismatis, vel scandali, vnde non est dicendum, quod ignoscatur ei, licet non eos puniat propter multitudinem, vel scandalum: & in ver. sanguinem; dicit: sic, qui multum corrigit, offendit. Probatur & tertio præsens cōclusio doctorum autoritate, & primò Diui Tho. in 2. 2. q. 10. art. 1. in corp. q. qui licet ibi explicitè non loquatur de nostra cōclusionem, tamen, loquitur de eius materia implicitè; asserendo, quod humanum regimen deriuatur à diuino regimine, & ipsum debet imitari: Deus, autem (quàmuis sit omnipotens, & summè bonus) permittit, tamen, aliqua mala fieri in uniuerso, quæ prohibere posset: ne eis sublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala sequerentur. Sic ergo, in regimine humano, illi, qui præsentem rectè aliqua mala tollerant, ne aliqua bona impediatur, vel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur. sic Sanctus Augustinus in lib. 2. c. 4. de ordine. Tomo 1. dicit, Aufer meretrices de rebus humanis: turbabis omnia libidinibus. hæc ille Sanctus, ex quibus patet ipsum Sanctum, se subscripsisse præsentem nostræ cōclusionem cum prober licere permitti, permissione tollerantiæ, minus malum ad euitandum maius malum spirituale, & hoc, exemplo Dei Optimi Maximi subdens, vbi supra, quod etiam licebit hoc, quando ex non punitione aliquod malum uitaretur, vel scandalum, vel dissidium, vel impedimentum salutis illorum, qui paulatim sic tollerati conuertuntur, propter quod etiam hæreticorum, & paganorum ritus aliquando ecclesia tolleravit, quando erat magna multitudo infidelium. Probatur quoque explicitè auctoritate Conradi, in tracta. 2. q. 26. cōclusionem 6. de contractibus. Probatur & quartò præsens cōclusio nonnullis rationibus syllogisticis, ac veris, tali pacto, videlicet: Vbi cumque eadem est ratio, ibidem idem esse debet, & ius.

Sed

Sed licitum est prælati ecclesiasticis, & potestatibus secularibus tollerare aliqua crimina in terris sibi subditis, tollerantia non punitionis, ne maiora mala spiritualia committerentur, vt sunt stupra, adulteria, incestus, sacrilegia, & huiusmodi vitia nefanda.

Ergo prælati ecclesiasticis, & potestatibus secularibus licebit tollerare in terris sibi subiectis vsurariam mutuacionem Iudæorum ad maiora flagitia vitanda.

Maiores per se patet, vnde non indiget probatione.

Minor fuit probata autoritate D. Aug. & Diui Thomæ paulò antè relata.

Cōclusio, seu consequentia probatur hac ratione: quoniam si non tolleraretur huiusmodi vsuraria prauitas in Iudæis, multa possent oriri absurda, Nam pauperes non habentes, vnde sumerent sibi necessaria ex mutuo vsurario, quodammodo cogentur assassinijs vacare, & alijs malis maioribus, vt patet ad sensum.

Secundò probatur sic, si in casu nostræ cōclusionis non liceret prælati ecclesiasticis, & potestatibus secularibus tollerare vsurariam mutuacionem, hoc procederet, quia ipsi tenerentur ratione præcepti affirmatiui ad puniendum crimina. Iuxta domini sententiam in libro Exod. c. 22. ver. 18. [Maleficos non patiaris viuere,] & per cōsequens ad non tollerandum: sed hoc nihil probat cōtra nostram cōclusionem, quoniam ex quo tenentur prædicti ad puniendum: sequitur quod punire illud, sit actus virtutis, quia aliàs non teneretur ad illud: ergo non tenebitur ad illum actum in quocumque casu, sed tantum in casu, in quo aderunt circūstantiæ requisitæ ad actum virtutis: sed in casu nostræ cōclusionis illæ non adfunt: ergo, dicitur, quod in casu nostro illis liceat tollerare, & non punire vsurariam mutuacionem Iudæorum stante doctrina Theologorum: Et præcipuè diui Thom. in 2. 2. q. 3. artic. 2. in corp. quæst. dicentis, quod præcepta affirmatiua inducunt ad actus virtutum, & quod actus virtutum non quolibet modo fieri debent, aut dicta præcepta obligant: sed obseruatis debitis circūstantijs, quæ requiruntur ad hoc, quod sit actus virtuosus, vt scilicet, fiat, vbi debet, quando debet, & secundum quod debet: & quia dispositio eorum, quæ sunt ad finem: attenditur secundum finem: circò in istis virtuosis actibus attendenda est ratio finis, quæ propter si ille actus virtutis, qui non tollit finem, omittatur ab aliquo: ille talis ex hoc non transgreditur præcepti finem: At quoniam patet præceptum de puniendo criminosos esse affirmatiuum: circò dicitur ipso astringi prælatos, & potestates prædictas ad tollerandam, id est, non puniendam vsurariam mutuacionem Iudæorum, quando ex hac punitione maiora mala spiritualia, & peccata, quàm est ipsam vsuram exercere, procederent: cum in tali casu talis punitione non esset actus virtuosus, sed vitiosus.

Quarta & vltima cōclusio sit hæc.

Prælato ecclesiastico, & potestati seculari licitum est, & non solum licitum, immo debent ipsi tollerare Iudæorum mutuacionem vsurariam moderatam, vt inde proueniat maius bonum spirituale, quàm sit illud bonum spirituale, quod per eorum vsuras aufertur: dummodo illud bonum spirituale sit debitum, seu præceptum, vt obtineatur, & dummodo aliàs obtineri non posset.

Dixi notanter primo, in cōclusionem præsentem: [dummodo sit debitum:] Nam propter bonum consilij, & perfectionis, (sine quo est homini salus) non est tollerandum malum destruens salutem hominis: sicut non debet

medicus

Rō prima cōclusionis.
Maiores propo.
Minor propo.

Cōclusio.

Ratio secunda cōclusionis.

Exodi, c. 22.

S. Thomas.

11
Quando teneantur prædicti prælati, & principes ad tollerandum exercitium vsurariæ Iudæorum.

Rom. c. 2.

c. deniq; sacerdotes. dist. 4.

Prouer. c. 30.

Glosa.

9
Corrigēs multum offendit.

S. Thomas.

S. August.

10
Mala aliquando tolleranda sunt ne maiora pullulent.

Conradus.

medicus tollerare damnosam egritudinem membri sui infirmi, vt idem, vel aliud membrum assequatur aliquod bonum sibi non necessariū, similiter non est deferendum præceptum, vt seruetur consilium; nec deferendum necessarium, vt obtineatur id, quod est supererogationis.

Præceptum autem, & necessarium est, puniri crimina: ergo, ipsa particula conclusioni inserta peroptimè fuit, dicendo dummodo sit debitum.

Dixi secundò, in conclusione: [Dummodo aliàs obtineri nō posset,] quia si absq; huiusmodi tollerantia illud nihilò minus obtineri posset, nullatenus tollerandum esset illud malum, sicut est in proposito.

Probat, ergo, præfens conclusio, iisdem auctoritatibus, quibus fuit, & præcedens conclusio, (& ultra illas) duobus alijs argumentis: quorum Primum est.

Primum argu-
mentum.
Antecedens.
Consequentia
Ratio conclu-
sionis.

Si aliquod bonum spirituale est maius alio, sequitur quòd malum spirituale illi oppositum est maius malo opposito alteri bono: ergo, si non tolleraretur Iudæorum vsura propter assequutionem alicuius boni spiritualis maioris, quàm sit illud spirituale bonum, quod per eorum vsuras, aufertur, tunc incurretur maius malum, quàm sit malum vsurarum: modò illicita est illa non tollerantia, seu illa punitio, vbi per hoc, quòd punitur minus malum, incurritur maius malum, & ex opposito patet, q̄ tollerantia minoris mali est in causa, vt euitetur maius malum, & per consequens licita, vt patuit per adducta in præcedenti conclusione.

Secundum ar-
gumentum.
Antecedens.
Consequens.

Si prælatis ecclesiasticis, & potestatibus secularibus in casu nostræ conclusionis non liceret tollerare vsurariam mutuacionem Iudæorum, nè sic, huiusmodi de eorum peccato viderentur impuniti abire: sequeretur, quòd nec liceret illis tollerare eos in suis ritibus, ac obseruantijs iudaicis, quibus offenditur Deus Optimus Maximus: cū in vtroque genere actuum peccet mortaliter, iuxta prophetiam Esaie Prophetæ in cap. 66. ver. 3. & 4. loquentem de sacrificijs Iudæorum, post domini nostri Iesu Christi Euangelij prædicationem, his verbis vtentis, videlicet: [Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum, qui maculat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat Idolo: Hæc omnia elegerunt in vijs suis, & in abominationibus suis anima eorū delectata est: Vndè, & ego eligam illusiones eorum, & quæ timebant, adducā eis: quia vocaui, & non erat, qui responderet: locutus sum, & non audierūt: feceruntq; malū in oculis meis, & quæ nolui elegerunt:] Ex quibus, ergo, verbis patet Iudæos peccare obseruādo ritus suos, & q̄ sint in ipsorum obseruantia tollerandi, patet per sanctionē canonicā cōtentā in c. Qui sincera. dist. 47. & in c. sicut, & in c. cōsultuit, in fi. extra de Iudæ. quorum canonum tenorem retuli supra in q̄. 1. in respōsionē. Ad primū absurdum adductum contra cōclusionē ibi adductā, & ratio istius tollerantię est, ne (si taliter inquietarentur) videretur Ecclesiam Sanctam velle cogere illos ad fidē Catholicam suscipiendam (quod fieri non debet,) & ut tali tollerantia facilius ipsi trahi possint benignis suasionibus, & Christiana pietate, ac modestia ad suscipiendā fidē Catholicā: quæadmodum in dies cōtingere patet. sic ergo, licet prælatis in casu nostrę cōclusionis tollerare vsurariā mutuacionē Iudæorū.

c. Qui sincera.
dist. 47.
c. Sicut.
c. Cōsultuit, ex
tra de Iudæis.

Ad argumentū, modò, facillima erit responsio, dicendo ipsum esse verum in casu tertię, & quartę cōclusionis adductæ: non autem in casu primę, & secundę, vt abundè satis fuit probatum per adducta in ipsis.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XIII.

Vtrum Summus Pōtifex possit dispensare cum Christianis, & alijs, vt impunè, (idest, sine alicuius pœnæ incurfu,) possint vsurariam mutuacionem exercere.

S V M M A R I V M.

- 1 Dispensare in lege humana quid propriè sit.
- 2 Peccatum quid sit.
- 3 Pœna quid sit.
- 4 Pœna debita pro peccato duplex.
- 5 Pœne iudiciales à iure civili insuctæ sunt octo.
- 6 Idem quid sit.
- 7 Pœne iudiciales introductæ de iure canonico sunt in triplici differentia.
- 8 Pœne introductæ de iure canonico, quæ personales dicuntur, quæ sint.
- 9 Pœne reales de iure canonico, quæ sint.
- 10 Pœne mixtæ introductæ de iure canonico, quæ sint.
- 11 Pœna diuina quæ dicatur, & quotuplex sit.
- 12 Pœna diuina corporalis quæ sit.
- 13 Pœna diuina spiritualis quæ dicatur.
- 14 Vsurarij anima triplex detrimentum incurrit.
- 15 Macula, quæ post peccatum vsuræ in vsurario remanet, quid sit.
- 16 Corruptio boni naturalis, quæ in vsurario post vsuræ peccatum remanet, quid sit.
- 17 Reatus pœnæ, qui remanet in vsurario post peccatum vsuræ, quid sit.
- 18 Vsuræ peccatum quomodo dicatur inducere reatum pœnæ in ipsum vsurarium.
- 19 Dispenatio Papæ an aliquem eximat à pœna peccati vsuræ infligenda.
- 20 Dei solius est dimittere auctoritatiuè peccata, & quare.
- 21 Iesus Dominus an vt homo dimittat peccata.
- 22 Papa potest eximere vsurarios quoscumque ab incurfu pœnarum, quibus subiacent de iure positiuo ipsi vsurarij.
- 23 Papa dispensans cum vsurarijs circa pœnas à iure positiuo insuctas tali crimini, an peccet.
- 24 Peccantium sublimitas, ac dignitas grauiora efficit eorum peccata.
- 25 Canonum transgressores voluntarij dicuntur blasphemare Spiritum Sanctum, & quare.
- 26 Papa quas leges novas condere potest.
- 27 Apostolica sedes quas constitutiones, & decreta mutare possit.
- 28 Agentes, & consentientes pari pœna puniuntur.

T Primò, videtur dicendum, quòd non: quod & probari poterit sic, videlicet.

Omnis, qui non potest auctoritatiuè dimittere peccatum vsuræ (cui pœna æterna debetur,) non poterit dispensare cum fidelibus, & infidelibus: vt impunè usuram exercent.

Maiores propo-
sitione.

At Papa non potest auctoritatiuè dimittere peccatum in usuræ. Ergo, Papa non potest cum fidelibus, & infidelibus dispensare, vt impunè vsuram exercent, idest, absque incurfu alicuius pœnæ.

Minor propo-
sitione.

Conclusio.

K Maior

Maiores propositio patet per definitionem dispensationis, supra sepe allatam: cum dispensatio nihil aliud sit, quam priuilegium exemptionis alicui concessum de transgrediendo impunè legem aliquam cuius transgressioni statuta erat poena aliqua, vt docet Sanctus Thomas, in secunda secundæ, q. 88. articulo decimo, in responsione ad secundum dicens. Cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humane non obediatur, quod est contra legem nature, & mandatum diuinum; sed fit, vt hoc, quod erat lex, non fit lex in hoc casu.

S. Thomas.

Dispensare quod sit.

Exo. c. 20.

Peccatum quid sit.

Matth. c. 13.

At cum supra probatum fuerit vsurariam mutuationem esse peccatum mortale prohibitum Domini precepto: [Non furtum facies] eò magis: quoniam peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei eternam: indè sequitur, quòd exigenti vsuram debeat poena eterna iuxta Domini verba in sacro Euangelio apud Mattheum, capitu. 13. ver. 41. & 42. dicens: [Mittet filius hominis: Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium.] Vnde & notanter dixi, [authoritatiuè] quia ministerialiter: non tantum Summus Pontifex, immo, & omnes sacerdotes (admissi ad audientiam confessionum ab ordinarijs, possunt ministerialiter dimittere, seu purgare a peccatis sibi confitentibus, concurrentibus alijs requisitis circumstantijs ex parte confitentium, & ex parte formæ sacramenti poenitentia per beneficium absolutionis sacramentalis.

Esaia. 43. ver. 25.

Ierem. cap. 17. ver. 18.

Minor probatur verbis Dei Optimi Maximi, loquentis per os Prophete, ac dicens: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & iniquitatum tuarum non recordor.

SED CONTRA: Cum poena, que incurritur pro vnoquoque peccato mortali non sit tantum vnica, iuxta illud Ieremie Prophete dicens: [Duplici contritione contere eos,] videlicet: corporali, & spiritali, temporali, & eterna, quoniam: & homicidij crimini debetur eterna post hanc vitam, si quis de ipso non egerit poenitentiam in presenti vita, & insimul poena temporalis in hoc mundo infligenda per ministros iustitiæ: immo aliquando quis pro unico crimine punitur in hac vita duplici poena, scilicet, poena exilij, & pecuniaria, & aliquando mortis: & huiusmodi, vt quotidiana experientia nos docet: ex quibus omnibus elicitur, quod licet Summus Pontifex non possit omnes poenas, que vsurarijs debentur, tamen aliquam poterit, (vt infra latius probabitur) relaxare.

Pena quid sit.

Pena debita pro peccatis duplex.

Pena iudicialis à iure civili infligita sunt octo.

Multa quid sit.

Respondeo presenti questione tribus conclusionibus, illis, tamen, premitendo: Nonnulla notabilia pro maiori intelligentia ipsarum.

Primum ergo, notabile sit hoc. Poena est delicti, vel pro delicto satisfactio que à lege, vel ministro legis imponitur, vt nota. in rubrica, ff. de poenis.

Poena que debetur peccatis hominum est duplex. Alia que appellatur iudicialis, seu humana, alia diuina. Poena iudicialis, seu humana est duplex alia iuris ciuili, alia iuris canonici.

Poenæ iudiciales iuris ciuili sunt octo, vel octo modis infligi assolent. Primo damnificando aliquem in bonis, quod dupliciter fieri cõtingit, scilicet, vel aliquem

aliquè priuando omnibus bonis suis, & hæc dicitur confiscatio bonorum: vel aliqua parte bonorũ tantum, & hæc dicitur multa: Secundò quando iudicis imperio quis vinculis, vel carceri mancipatur, & hæc poena dicitur carcer: tertio fustigatio, quando quis verberatur, seu fustigatur iudicis imperio iuxta legis, aut ministri legis dispositionem. Quartò quando quis poena talionis puniendus venit legis dispositione. Quinta poena est infamia, que irrogatur à iudice merito aliquorum criminum. Sexta poena relegationis, vel exilij, & est quando iudex causa criminis alicuius aliquem subijcit huiusmodi poenæ. Septima est poena deportationis per totam vitam, in aliqua insula: Octaua est poena ad metallum fodiendum: cui poenæ hodie successit poena ad triremes: & vltima est poena capitis, quando occidi precipitur à lege, vel ministro legis: & licet quàm plurimæ aliæ poenæ reperiantur vltra adductas, tamen, quoad nostram materiam sufficit prædictas adduxisse.

Poenæ iudiciales humane introductæ de iure canonico sunt in triplici differentia, (secundum Hostien. in summa, in §. quòd sint species, sub titulo de poenis:) Aliæ, enim, sunt personales: tantum: aliæ reales tantum: aliæ mixtæ.

Personales poenæ introductæ à iure canonico dicuntur esse infra scriptæ, videlicet: excommunicatio, suspensio, interdictum particulare, depositio, infamia, intrusio, incarceratio, verberatio, characteris impressio, scilicet, impressio cuiusdam signi in fronte, seruitus, Priuilegij clericalis denudatio, seu degradatio, tam verbalis, quàm actualis: curiæ seculari facta expositio, & largo sumpto vocabulo, ipsa irregularitas: que licet magis proprie sit appellanda impedimentum canonicum, (cum non semper illam quis incurrat pro peccato,) tamen, largo modo poterit dici poena canonica: quia à canonicis sanctionibus est introducta, & sæpe pro aliquo crimine incurritur, vt puta, pro peccato homicidij, vel sacrilegæ Cœlebrationis in excommunicatione maiori, in suspensione, & in interdicto, & huiusmodi: & inter poenas personales connumeratur, etiam carceri mancipatio, & verberatio citra sanguinem: hæc Hostien.

Reales poenæ canonice, autem, sunt illæ, que introductæ sunt in odium personarum: & sunt beneficiorum priuatio, vel suspensio, rerum ecclesiasticarum confiscatio, & pecuniæ multatio.

Mixtæ, verò, poenæ introductæ de iure canonico dicuntur ille, (vt docet Hostien. vbi supra,) quæ partim sunt personales, & partim reales: eò, quòd participant de vtrisque, & sunt infra scriptæ, videlicet: Religatio personalis, interdictum generale alicuius terræ; Absolutio vassallorum à fidelitate; Iurispatronatus priuatio; Reliquiarum extractio ex aliqua ecclesia: & multe aliæ, quæ loco suo referentur.

Poena diuina dicitur illa, que mandato Dei infligitur, & hæc est duplex alia, que corporalis dici poterit, Alia spiritualis. Poena corporalis est illa, quam infligi Deus iussit in lege veteri per os Moysis, vt refertur in libro Leuitici. capit. 24. & in libro Exodi. cap. 21. & sequenti, vbi dicitur oculum pro oculo, dentem pro dente, vulnus pro vulnere, Animam pro anima. Poena, verò, spiritualis dici poterit, poena, quam patienter homi-

Host.

7 Poenæ iudiciales introductæ de iure canonico sunt in triplici differentia.

8 Poenæ introductæ de iure canonico, quæ personales dicuntur, quæ sint.

9 Poenæ reales de iure canonico quæ sint.

10 Poenæ mixtæ de iure canonico introductæ, quæ sint.

11 Poenæ diuina, quæ dicuntur, & quotuplex sit.

Leuit. c. 24. Exodi. c. 21.

12 Poenæ diuina corporalis quæ dicatur.

13

*Pœna diuina
spiritualis que
dicatur.*

nes in purgatorio, vel in inferno, post mortem iuxta modum culparum suarum, ac ordinem diuinæ iustitiæ. Cùm vnusquisque peccator luet ibi pœnas pro commissa culpa in hoc mundo, si perfectè per pœnitentiam illas hinc non perfoluisset: quoniam unicuique culpæ debetur propria pœna, iuxta Dei iusti iudicis voluntatem: iuxta Athanasij symbolum: [Qui bona egerunt ibunt in uitam æternam, qui, uerò mala, in ignem æternum.] De his, tamen, pœnarum spetiebus latius dicetur, in tractatu primo pœnarum, & priuilegiorum ecclesiasticorum: (Deodante.) Alia notabilia inuenies post probationem primæ conclusionis, quæ tamen, hinc collocabis, vbi est hoc signum.

His præmissis quæstioni satisfaciemus duabus conclusionibus.

Prima conclusio sit hæc.

14

*Dispensatio Pa-
pe an aliquem
eximat à pœ-
na peccato vsu-
ræ infligenda.*

Summus Pontifex dispensare non poterit, cum Christianis, Iudæis, & alijs infidelibus, ut impunè omnino possint exercere vsurariam mutuati- nem: ita quòd tales pœnæ æternæ seu diuinæ debitæ transgressoribus diui- næ legis de non furando (sub qua fuit prohibita usura) non subiaceant: cùm non sit illius auctoritatiuè dimittere peccatum huiusmodi vsurarij mu- tui, Cui debetur pœna æterna: nisi per perfectam pœnitentiam deletum fuerit. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per text. in capitu- lo super eo, extra de vsuris, in quo ibi [Papa Alexender Tertius, fatetur se non posse dispensare super usuraria mutuati- one, cùm vtriusque testamen- ti paginis sit prohibita.] Probatur quoque, & secundò auctoritatè Cano- nicarum in dicto cap. super eo, & Conradi in tracta. secundo, qd. 27. conclu- sione prima, de contractibus. Probatur & tertio, hac ratione, videlicet.

Si Summus Pontifex posset dispensare cum hominibus, vt exigentes ipsi vsuram, non essent puniendi aliqua pœna spirituali; sequeretur quòd posset dimittere auctoritatiuè peccata, seu culpas hominum, cùm pœna sit quasi effectus culpæ: eo, quòd remota culpa remouebitur, & pœna: cùm nemo pœna æterna, & spirituali propriè dicta puniatur, nisi pro culpa pro- pria iuxta verbum domini apud Ezechielem Prophetam. cap. 18. ver. 20. di- centis: [Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur:] idest, punietur pœna mortis æternæ.

20

*Dei solius est
dimittere au-
thoritatiuè
peccata, &
quare.
Esa. c. 43. ver.
25.
Ierem. ca. 33.
ver. 6.
ver. 8.
S. Tho.*

At consequens est falsum: ergo, & antecedens, & quòd consequens sit falsum probatur duplici medio. Primò, quia solius Dei est dimittere peccata auctoritatiuè, sicut ipse dominus protestatus est per os Esaiæ Pro- phetæ: dicens [Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor,] & rursus per os Hieremiæ Prophetæ dicens, [Ecce ego, obducam eis cicatricem, & sanitatem, & cu- rabo eos, & emundabo illos ab omni iniquitate, in qua peccauerunt mi- hi, & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus delinquerunt mihi, & spreuerunt me.] ex quibus verbis (iuxta doctrinam Diui Tho- mæ in 3. parte, quæstio. 64. articulo 3. in corp. quæstionis,) elicitur, quòd ne- que Dominus Iesus Christus, vt homo, auctoritatiuè operatur interiorem effectum sacramentorum, scilicet, emundationem animæ à peccatis, seu remissionem peccatorum: operatur, tamen, meritorie, & efficienter, sed instrumentaliter. Cùm passio ipsius, quæ competit ipsi domino, se- cundum humanam naturam, causa fuerit nostræ iustificationis, & meritoria,

& effe-

& effectiue, non quidem per modum principalis agentis, siue per authorita- tem: sed per modum instrumenti, in quantum humanitas fuit instrumentum diuinitatis. Attamen Dominus Iesus, secundum quòd Deus est, operatur re- missionem peccatorum auctoritatiuè: quia solus Deus à peccatis absoluit per auctoritatem, vt docet S. Tho. in 3. par. q. 84. ar. 3. in responsione ad tertium, & probatur quoque auctoritate Diui Pauli, dicentis in epistola, ad Rom. c. 8. ver. 33. [Deus est, qui iustificat,] & sic, vt Deus potest dimittere peccata aucto- ritatiuè, non vt homo: si ergo Dominus noster Iesus Christus, vt homo non potest? quantò minus Papa, qui est purus homo auctoritatiuè non poterit? si, ergo, non poterit dimittere peccata: sequitur, quòd nec pœnam æternam peccato vsuræ annexam, & sic patet per consequens, quòd non poterit dis- pensare Papa cum vsurarijs, vt sine incurfu alicuius pœnæ spiritualis exigant vsuram.

Probatur & secundò. Cùm pœna debeatur homini vsurario pro macula peccati vsuræ, quæ post transgressionem diuini præcepti animam nostram im- mundam reddit, inde sequitur, Papam auctoritatiuè non posse liberare animam vsurarij à pœna debita pro macula contracta per peccatum transgressionis præcepti diuini de non furando: sub quo fuit prohibita exactio vsurarum. Cùm (vt docet Diuus Thomas, vbi supra artic. 1. in corp. qd.) solus Deus possit emundare animam nostram à macula peccati contracta ex transgre- ssione præceptorum diuinorum. & ratio est multiplex, & prima est: quoniam solus Deus potest illabi animæ nostræ: licet Papa, & alij legitimi ministri sa- cramenti pœnitentiæ possint operari emundationem animæ peccatoris per modum ministri, & instrumenti, virtute Dei, qui est principale agens ad ope- randam emundationem animæ nostræ à culpa ratione cuius obligata est quo- que ad pœnam sustinendum: Secunda ratio; quoniam si minister sacramen- torum principaliter conferret remissionem peccatorum, sequeretur vt homo cõsideret in alio homine, tamquam suæ salutis auctore, & non in Deo, quod ab ipso Deo prohibetur per os Ieremiæ Prophetæ. c. 17. ver. 5. dicentis: [Hec dicit Dominus. Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recessit cor eius.] Tertia ratio est: quoniam vnusquisque homo esset anceps, & dubius de sua salute, ac assequutione re- missionis peccatorum suorum ex sacramentis sibi ministratis: eò quòd con- tingere posset, quòd minister sacramentorum in articulo administrationis es- set sine gratia, & in statu peccati mortalis: ac immundus propter aliquod pec- catum cogitationis pessimæ: vel aliud peccatum occultum ei, cui ministratur sacramentum: Nam si ex ipso ministro principaliter procederet effectus sa- cramentorum, & ipse inimicus Deo, esset, & immundus: quomodo posset alium Deo reconciliare, & mundare?

Probatur & hac tertia ratione: sicut se habent principes ad condemnandas pœnas statutas in legibus contra transgressores illarum, ita, & Deus circa pœ- nas statutas contra transgressores legis suæ. Vnde sequitur, quod sicut in- feriores ministri ipsorum principum non possunt dispensare, vt aliquis trans- gredi legem ipsorum principum possint impunè, sic & Summus Pontifex non poterit dispensare cum sibi subditis, vt mutuando sub vsu is non efficiantur rei pœnæ mortis æternæ: sicut in lege diuina statutum est, vt fuit probatum per illa domini verba: [Anima quæ peccauerit ipsa morietur,] & ex his pa- tuit veritas præsentis conclusionis primæ.

Rom. c. 8. ver.
33.

Ratio secunda
conclusionis
primæ.

S. Thomas.

Ierem. ca. 17.
ver. 5.

Ratio tertia con-
clusionis.

Ezech. cap. 18.
ver. 20.

Exo. c. 20.

S. Thomas.

14
Anima vsura
vñ triplex de-
trimentum in-
currit.15
Macula, quæ
post peccatum
vsure in vsu-
rario remanet
quid sit.

S. Thomas.

S. Thomas.

16
Corruptio bo-
ni naturalis,
quæ in vsura-
rio post vsure
peccatum re-
manet, qd sit.

Notandum est tertio, quod homo per transgressionem præcepti diuini: [Non furtum facies,] sub quo fuit prohibitum vsuræ exercitium, & aliorum præceptorum diuinorum triplex detrimentum incurrit. Primum quod Macula dicitur: Secundum dicitur corruptio boni naturalis: Tertium Reatus poenæ: sed ad intelligentiam primi detrimenti sciendum, (quod proprie loquendo) Macula, (vt docet Sanctus Thom. in 1. 2. q. 86. artic. in corp. quæstionis) dicitur in rebus corporalibus quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis: sicut vestis, aurum vel argentum, & aliæ res nitidæ ex contactu luti, vel alterius rei immundæ maculatur. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem rerum corporalium erit dicendum de ipsa macula. Habet enim, anima hominis duplicem nitorem, vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in suis actibus. Alium autem ex refulgentia diuini luminis, scilicet, sapientiæ, & gratiæ per quam, etiam, homo perficitur ad bonum, & decenter agendum: Est autem quasi quidam animæ actus, quando inheret aliquibus rebus per amorem: cum autem adheret rebus aliquibus contra lumen rationis, & diuinæ legis: per quem, tamen, actum animæ, quis incurrit nitoris vtriusque defectum ex tali contactu prouenientem, qui defectus macula à S. Tho. vbi supra, ar. 2. in corp. animæ metaphoricè dicitur. Quæ quidem macula peccati remanet in anima peccatoris etiam transeunte actu peccati, & ratio est, quia macula, (vt dictum est) importat quemdam defectum nitoris, propter eius recessum à lumine rationis, & diuinæ legis: quapropter quamdiu homo manet in peccato; manet extra huiusmodi lumen, & per consequens manet in eo macula peccati: quæ solum pertransit, & annihilatur per recessum à tali statu, & per accessum ad lumen rationis & ad diuinum lumen, quod fit per gratiam, & contrarium actum voluntatis humanæ: Vnde licet actus peccati, quo homo recessit à lumine rationis, & legis diuinæ, cesset: non, tamen, statim homo ad illud redit, in quo fuerat, ante peccatum, sed requiritur aliquis, motus voluntatis contrarius primo motui, vt, scilicet, voluntas hominis peccatoris denuo ordinem iustitiæ Dei acceptet, & vel ipse sibi poenam spontaneus assumat in recompensationem culpæ præterite, vel etiam à Deo illatam ille patienter sustineat, utroque, enim, modo poena rationem satisfactionis habet, (vt docet S. Thom. in 1. 2. quæstio. 87. artic. 6. vbi supra in responsione ad primum,) sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum, non statim cessante motu, fit ei propinquus: sed oportet quod appropinquet ei, rediens per motum contrarium: Attamen macula ista remanens in anima peccatoris post actum peccati vsuræ: non dicit aliquod positum, nisi dispositionem quadam ad peccandum, sed priuatiuum, scilicet, priuationem coniunctionis ad diuinum lumen, & nitoris animæ pristini defectum.

Circa secundum detrimentum sciendum, quod (vt peroptime docuit S. Tho. in 1. 2. quæst. 109. artic. 7. in corp. quæst.) Naturæ bonum corrumpi dicitur per peccatum commissum, in quantum natura hominis deordinatur hominis voluntate non subiecta Deo, cum ipsius naturæ ordo, integritas, & incorruptio causentur ex subiectione voluntaria hominis ipsi Deo. Vnde hoc ordine sublato, consequens erit, vt tota natura hominis peccantis inordinata remaneat: Qui, tamen, ordo naturæ iam corruptus in homine per peccatum, reparari non potest, vt scilicet, voluntas hominis Deo subijciatur, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente.

Circa, vero, intelligentiam tertij detrimenti, scilicet, reatus poenæ (quod homo in-

mo incurrit per peccatum vsuræ. Animaduertendum primo, quod Reatus poenæ est ille, (vt docet Diuus Thomas in 1. 2. q. 109. artic. 7. in corp. quæst.) per quem homo peccando mortaliter meretur damnationem æternam, qui reatus poenæ remitti non potest nisi à Deo, in quem est offensa commissa, & qui est hominum iudex: qui reatus directe etiam dicitur effectus peccati, (vt docet Diuus Thomas, in prima secundæ quod. 87. artic. 1. in responsio. ad secundum,) quapropter secundo. Sciendum, quod peccatum, (vt docet S. Tho. vbi supra artic. 3. in corp.) ex hoc inducit reatum poenæ: quod peruertit aliquem ordinem: & quia manente causa manet effectus causæ, inde sequitur, quod principium huius ordinis, est vltimus finis, cui homo per charitatem inheret, & ideo quæcumque peccata auferentia charitatem, (vt est peccatum vsuræ) auertunt à Deo (quantum est de se) inducuntque reatum æternæ poenæ: sed illa peccata (vt sunt venialia,) quæ non auferunt charitatem Dei, (cum in illis non ponatur vltimus finis, & non transgrediatur illa committendo, quis diuina præcepta,) ideo non inducunt ipsa venialia reatum æternæ poenæ: sed temporalis, vt docet S. Tho. vbi supra, artic. 5. in corp. Sciendum insuper, quod sicut cessante actu peccati remanet macula (vt dictum est) sic, & reatus; sed cessante macula culpæ iam deletæ per poenitentiam, non remanet reatus, sub ratione reatus poenæ simpliciter: sed sub ratione poenæ satisfactoriæ, vt docet S. Thom. vbi supra, artic. 6. in corp. q. in fi. & in respon. ad primum, & ad secundum. Vnde Caietanus, ibidem in commentarijs dicit, quod qui à Deo obtinuit veniam de suis peccatis, remanet reus poenæ satisfactoriæ.

Secunda conclusio.

Summus Pontifex, potest dispensare cum aliquibus Christianis, vel Iudæis, & alijs infidelibus, vt stantibus in suo robore constitutionibus canonicis poenam infligentibus vsuram exigentibus, possint illi impunè exercere vsurariam mutuationem, ita quod ipsam exercentes non incurrant poenas statutas de iure pontificio contra vsurarios. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primo, enim, autoritate Conradi, vbi supra, & secundo, hac ratione, videlicet.

Qui facit legem potest destruere eam in totum, vel in partem: igitur Papa potest destruere legem pontificiam, (vt humana est,) qua exercitium vsurarium prohibetur, in tantum, quod si illam abstulerit, tenebit illius abrogatio vel destructio, quoad omnes, vel dispensatio quoad alios, quos ab obligatione illius legis eximeret secum dispensado: quapropter inde sequitur, quod sublata huiusmodi lege, vel præcepto, tollitur, etiam, culpa, quæ aliàs inuisisset actui, qui contra huiusmodi legem fuisset elicitus: Nam si huiusmodi lex, vel constitutio tollitur, non ligat: sed quia multæ sunt poenæ statutæ à iure pontificio, vt dicitur, & probabitur in vltima quod. præsentis tractatus. Itcirco patet, quod is, cum quo fuerit dispensatum in vsuraria mutuatione non incidet in poenas temporales statutas contra vsurarios, vt patet ad sensum, licet bene in poenas statutas de iure diuino.

Tertia conclusio.

Licet ex dispensatione Papæ vsurarij non incidant in poenas iuris pontificij, & culpam, quæ incurreretur ex transgressionem constitutionum iuris canonici: tamen, ipse taliter dispensando, cum tribueret occasionem transgrediendi legem diuinam, peccaret si sine causa rationabili hoc faceret. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per argumentum in c. Nulli fas, in c. Violatores, in c. sunt quidam, & in c. Contra statuta, 25. q. 1. Cum in c. Nulli fas.

S. Thomas.

17
Reatus poenæ,
qui remanet in
vsurario post
peccatum vsu-
ræ, quid sit.18
Vsure peccatum
quomodo
dicatur indu-
cere reatum po-
enæ in ipsi vsu-
rarium.
Sanctus Tho.

Caietanus.

22
Papa potest exi-
mere vsurarios
quoscumque
que ab incursum
poenarum, qui
bus subiacent
de iure possi-
no ipsi vsurarij.
Conradus.
Ratio conclusio-
nis.23
Papa dispensans
cum vsurarijs
circa poenas
de iure positi-
uo infligitas
tali crimini, an
peccet.
c. Nulli fas. 25
q. 1.

116 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

li fas. Hilarius Papa in Synodo Romana. Infrascriptis vsus fuerit verbis, videlicet: [Nulli fas sit, sine status sui periculo, vel diuinas constitutiones, vel Apostolicę sedis decreta temerare, quia nos, qui potentissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressione culpa respiciet: si in causis Dei desides fuerimus inuenti: quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur Deus negligentię sacerdotum. Siquidem reatu maiori delinquit, qui potiore honore perfruitur, & grauiora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium.] hęc in dicto canone, & in dicto c. Violatores. Damasus Papa infrascriptis vtitur uerbis, videlicet: [Violatores canonum voluntarij grauius à Sanctis patribus iudicantur, & à Sancto Spiritu (instinctu cuius, ac dono dictati sunt) damnantur: quoniam blasphemare Spiritum Sanctum, non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros canones nõ necessitate compulsi, sed libenter, (vt præmissum est) aliquid, aut proteruè agunt, aut loqui presumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: Talis, enim, præsumptio vnum genus est blasphemantium Spiritum Sanctum, quia (ut iam prælibatum est) contra eum agit; cuius nutu, & gratia, sancti canones editi sunt.] hęc ibi, & in dicto c. sunt quidam. Urbanus Papa Infrascripta statuit, videlicet: [sunt quidam dicentes, Romano pontifici semper licuisse nouas condere leges; quod & nos non solum non negamus: sed etiam valdè affirmamus. Sciendũ, verò, summopere est, quia indè nouas leges condere pòt, vndè Euãgelistę aliquid, & prophetę nequaquam dixerunt: vbi verò apertè Dominus, vel eius Apostoli, & eos sequentes Sancti Patres sententialiter aliquid definiunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare; sed potius, quod prædicatum est, usque ad animam, & sanguinem confirmare debet. si, enim, quod docuerunt Apostoli, & Prophetę, destruere, (quod absit) niteretur: non sententiam dare; sed magis errare conuinceretur: sed hoc procul sit ab eis, qui semper domini ecclesiam contra luporum insidias optimè custodierunt.] hęc ibi, & in dicto c. Contra statuta. Zozimus Papa infrascripta statuit, videlicet: [Contra statuta patrum condere aliquid, vel mutare, nec huius, quidem, sedis potest auctoritas. Apud nos, enim, in conuulsis radicibus viuunt antiquitas: cui decreta patrum Sanxere reuerentiam.] hęc ibi. Sed notandum quòd dixi, nostram conclusionem probari ueram per argumen. in dictis iuribus, & non simpliciter, per dicta iura: quoniam licet in dictis iuribus nõ fiat mentio de nostra conclusione, tamen, ex ipsis elicitur ipsa conclusio: cum dicta iura concludant Summum Pontificem non debere condere legem contra statuta patrum, & prædecessorum pòtificum, nisi aliqua rationali causa: & quia dispensatio facta à Summo Pontifice sine rationabili causa cum aliquibus, ut stantibus in suo robore constitutionibus pontificijs (in quibus constitutę fuerunt aliquę pœnę contra usurarios) possint illi impunè vsurariam mutationem exercere, esset quodammodo sententiam proferre contra statuta patrum; maximè stante confessione Alexandri Tertij Papę, (in capitu. super eo, extra de vsuris) dicentis se nõ uidere posse fieri dispensationem super usurariam mutationem: cum fuerit prohibita utriusque testamenti pagina: & hoc patet quoniam huiusmodi exemptio ab incurfu pœnę, est quedam dispensatio indirectè facta: & daretur indè occasio, ac fomes nutriendi hoc graue scelus Reipublicę Christianę nociuum, in cordibus hominum: quòd nullatenus debet facere ipse Summus Pòtifex, cuius proprium esse debet (quantum in se est) ab omnibus hominibus ammouere omnia scādala, & radiciter euellere

24. Sublimitas, ac maior dignitas peccatum grauiora efficit eorum peccata.

c. Violatores, 25. q. 1.

25. Canonũ transgressores voluntarij dicuntur blasphemare Spiritum Sanctũ, & quare. c. Sũt quidam, 25. q. 1.

25. Papa quas potest condere leges nouas.

c. Contra statuta, 25. q. 1.

27. Apostolica sedes quas constitutiones, & decreta mutare possit.

c. Super eo, extra de usur.

euellere omnes occasiones peccatorum verbo, & exemplo, & minis, & blanditijs: probatur, & recũdo præfens conclusio auctoritate Conradi in tract. 2. de cõtractib. q. 28. cõclu. 1. col. 5. in ver. quinta pars probatur. Et auctoritate Alexandri de Neuo cõfi. 100. nume. 1. 9. & 13. dicentis: Ecclesiam hoc non posse permittere, aut tollerare ob maius malum vitandum cuius sententiam refert Iulius Clarus in sua practica crimi. lib. 5. §. vsura, in ver. Hęc autem conclusio: subdens in contrarium esse consuetudinẽ introductam etiam in terris ecclesię quoad Iudęos vsuram exercentes.

Conradus.

Alex. de Neuo.

Probatur nostra conclusio hac ratione, videlicet.

Maior propo.

Consentiens peccato alterius, sine rationabili causa, peccat.

At Summus Pontifex dispensando in vsuraria mutatione, sic vt exercentes illam, non incurrant pœnas iuris canonici statutas contra vsurarios, cooperatur in peccato alterius illi consentiens sine rationabili causa.

Miior propo. Conclusio.

Ergo Summus Pontifex dispensando in vsuraria mutatione sine rationabili causa: sic vt exercentes illam non incurrant pœnas iuris canonici statutas contra vsurarios, peccat.

28. Agentes, & consentientes paupana puniuntur.

Maior propositio non indiget probatione alia, quàm auctoritate D. Pauli ad Rom. c. 1. ver. si. qui post multa enumerata scelera concludit, dicens. [Qui talia agunt digni sunt morte, & nõ tantum ipsi, sed & qui consentiunt facientibus.] Hoc idem dixit Nicolaus Papa in cap. Notum sit, in fi. 2. q. 1. dicens: [Agentes, & consentientes pari pœna puniendi sunt.]

Rom. capit. 3. uer. fin.

c. Notũ sit. 2. q. 1.

Minor propositio. per se patet. Cum quoddam consentire, ac cooperari sit in peccato vsurę: dispensare in pœnis contra vsurarios statutis; eò, quòd ex tali cõsensu homines cohortentur quasi tacitè ad huiusmodi scelus perpetrandum; à quo multi retrahuntur timore pœnę iuxta axioma illud vulgerrimum: Oderunt peccare boni virtutis amore, oderunt peccare mali formidine pœnæ: quãpropter negari non poterit minor hęc propositio, quoniam stãte, etiam, tali dispẽsatione, vsuraria mutatio mortale peccatum est, atq; permanet: quia quãuis virtute dispẽsationi, shuiusmodi mutatio vsuraria non haberet culpam, uel pœnam, in ordine ad legem humanam: tamen, haberet culpam, & pœnam in ordine ad legem diuinam, eò quòd Sũmi Pontificis auctoritas dependeat à Deo, quasi cum tacita conditione, qd sibi, vel alijs non liceat aliquid attentare contra legem suam, per quam prohibuit quoque, (vt fuit probatum) mutationem vsurariam. Et sic patet veritas nostrę conclusionis.

Ad argumentum, in principio præsentis quęstionis, modò patet responsio, dicendo ipsum verificari tantum in terminis primę, & tertię conclusionis: non autem secundę conclusionis, vt patuit per allata in ipsis.

Q V A E S T I O XV.

Vtrum vsurarius sit mutuans pro beneuolentia mutuatarij acquirenda.

S U M M A R I V M.

1 Mutuare ex beneuolentia, & mutuare propter beneuolentiam an differant.

2 Propositio, ex, quid importet.

3 Propositio

- 3 *Præpositio, propter, quid importet.*
- 4 *Benevolentia, & amicitia differunt, & quid sit vtrumque.*
- 5 *Mutuare propter benevolentiam, & ex benevolentia, quando sit licitum. nu. 6.*
- 7 *Mutuare propter benevolentiam, non ratione sui, sed vt ex vi mutui, ipsa benevolentia, ut quoddam medium ad acquirendum temporalia, an liceat.*

BT videtur primò dicendum, quòd licitum non sit mutua-
re pro benevolentia acquirenda: quod & videtur probari
forma syllogistica tali pacto, videlicèt.

Maior propo-
sio.
Minor propo.

Mutuans pro acquirendo aliquo pecunia æstimabili, vsu-
rarius est.

Conclusio.

At mutuans propter acquirendam mutuatarij beneuolen-
tiam, mutuatur propter acquirendum aliquod pecunia æstimabile.

Ergo, mutuans propter acquirendam mutuatarij beneuolentiam, vsura-
rius est.

Luc. ca. 6. uer.
35.

Maior propositio probatur autoritate, & sententia domini dicentis in sa-
cro Euangelio apud Lucam: [Mutuum date nihil indè sperantes.]

Minor per se patet: quoniam beneuolentiam (maximè nobilium vel prin-
cipum) non solum est pecunia æstimabilis, immo etiam affert maximum lu-
crum, vt in dies experientia ipsa, rerum magistra, edocemur, cum multi viri
nobiles, & probi maximo pretio emerent amicitiam, & beneuolentiam prin-
cipum, imò plures estimant illam, quàm facultatis propriæ maiorem partem:
cum ipsa mediantè possint ditari.

S. Thom.

SED CONTRA . est sententia Diui Thom. (in 2.2. q. 6. 7. 8. artic. 2.
in corp. q. 6. in fine.) dicentis licitum esse exigere ex vi mutui beneuolentiam,
& amorem eius; cui quis mutuauit: cum ille ex obligatione naturali ad hoc
teneatur: quem omnes doctores communiter sequuntur.

1
*Mutuare ex
benevolentia, et
mutuare prop-
ter beneuolen-
tia, an differat.*

Respondeo præsentis quòni tribus conclusionibus præmittendo, tamen, il-
lis duo notabilia. Primum quorum est, quòd Maxima differentia est inter
mutuare propter beneuolentiam acquirendam, & mutuare ex beneuolentia:
quoniam omnis mutuans ex beneuolentia, mutuatur etiam propter beneuolen-
tiam, sed non è contra. Nam ille dicitur mutuare ex beneuolentia; cuius
mutuatio procedit ex beneuolentia, tamquam à causa effectiua, siue efficien-
te: præpositio, enim, [ex,] dicit circumstantiam causæ efficientis, tantum in
his, quæ non habent causam materiale ex qua: cuiusmodi sunt accidentia:
Mutuatio autem est accidens, quia est actus humanus: sed notanter dixi [in
his, quæ non habent,] &c. quia in habentibus causam materiale ex qua, vt
homo, qui ex corpore, & anima resultat, etiam dicit circumstantiam causæ
materialis ex qua: sed præpositio [propter,] dicit circumstantiam cuiuscumq;
causæ, vt docuit Arist. in 2. Physic. tex. 29. Nam res dicitur esse propter cau-
sam efficientem, finale, & formalem; magis, tamen, dicit circumstantiam
causæ finalis. Cum igitur, dicitur quis mutuasse propter beneuolentiam:
poterit suscipere hæc sententia duos sensus: Primus quorum est, quòd bene-
uolentia existens in mutuante fuerit causa illius mutuacionis, & in tali sensu
dicta verba accepta idem denotant, quòd mutuare ex beneuolentia. Sec-
undus sensus est, quòd beneuolentia obtinenda per mutuatores apud
mutuatarium fuerit causa finalis mutuacionis illius, quæ beneuolentia obti-
nendæ spes inducit mutuatores ad mutuadum, & in hoc sensu dicta sententia
accepta

2
*Præpositio,
ex, quid impor-
tet.*

Arist.
3
*Præpositio,
propter, quid
importet.*

accepta longè distat ab illa, scilicèt, mutuare ex beneuolentia, & hic sensus
dicetur magis proprius dictæ sententiæ.

Secundum notabile erit, quòd Maxima differentia est inter beneuolen-
tiam, & amicitiam; quoniam beneuolentia comprehendit amicitiam. Bene-
uolentia, enim, est qualitas inclinās ad volendum alteri bonum; siue ille alius
etiam è contra illi velit bonum, siue non; & siue alium lateat hunc sibi velle
bonum, siue non: sed Amicitia est species beneuolentiæ: Amicitia esse dicitur
reciprocus amor duorum vtrique cognitus. His præmissis.

4
*Benevolentia,
et amicitia dif-
ferunt, & quid
vtrumq; sit.*

Prima conclusio sit hæc.

Mutuare alicui ex beneuolentia, & propter beneuolentiam, primo modo
dictam, licitum est. Hæc conclusio probatur duplici medio, primò autoritate
Conradi in 2. tracta. quæst. 29. conclusione prima, de contractibus, probatur
& ratione.

5
*Mutuare prop-
ter beneuolen-
tiam, & ex be-
neuolentia, an
licitum sit.*
Maior propo.
Minor propo.
Conclusio.

Omne illud, quod fit secundum virtutis actum, licitum est.

At mutuare ex beneuolentia, & propter beneuolentiam, secundo modo,
fit secundum actum virtutis.

Ergo mutuare ex beneuolentia, & propter beneuolentiam, secundo modo
licitum est.

Maior propositio, per se patet, & ideò probatione non indiget.

Minor probatur autoritate Arist. in lib. 8. Ethic. c. 1. in principio dicentis;
vt de amicitia differamus: quippè quæ aut virtus quædam est, aut cum virtu-
te; Vidè merito S. Thom. in 2. 2. q. 23. artic. 3. in responsione ad primum, in
fine, confitetur amicitiam esse virtutem: si eius obiectum virtuosum erit, imò
quòd stante tali obiecto amicitia virtuosam magis est aliquid cõsequens ad vir-
tutem, quàm ipsa virtus sit.

Arist.
S. Thomas.

Secunda conclusio.

Mutuare alicui propter beneuolentiam, secundo modo dictam, id est, vt in-
dè obtineat solummodo ipsius mutuatarij amorem, licitum est: Hæc conclu-
sio probatur duplici medio. Primò doctorum autoritate. Diuus, enim, Tho-
mas, in 2. 2. q. 78. artic. 2. in corp. q. 6. in infra scriptis verbis vtitur, videlicèt:
Recompensationem verò eorum, quæ pecunia non mensurantur: licet pro
mutuo exigere, puta, beneuolentiam, & amorem eius, cui quis mutuauit, vel
aliquid huiusmodi: hæc ille Sanctus, cui se subscripsit Caietanus in commen-
tarijs ibidem: Sotus in lib. 6. de Iustitia, & iure, q. 1. artic. 2. conclusione 3.

6
*An sit licitum
mutuare prop-
ter beneuolen-
tiam, & ex be-
neuolentia.*
S. Thomas.

Gabriel Biel, in quarto senten. dif. 15. q. 1. circa finem interpretationis diffi-
nitionis vsuræ: Frater Ioseph Angles in suo tractatu super quarto sententia.
in scripto Flores Theologicarum quæstionum, in quæst. de contractu mutui,
art. 2. conclusione 2. Frater Ioannes Alstaing: in suo lexicon Theologico in
ver. vsura, adducens ad hoc Summam Angelicam: Ioan. à Medina in tracta.
de rebus per vsuram acquisitis q. 1. §. secundum inquirendum est: Didacus
Couarruias, in lib. 1. variarum resolutio. c. 20. num. 4. circa finem. Conradus
vbi supra conclu. 2. Syl. in ver. vsura, 1. §. 5. Nauarrus in suo manuali, c. 17. nu.
207. & 209. Probatur, & tertio hac ratione, videlicèt.

Caietanus.
Sotus.
Gabriel Biel.
Ioseph An-
gles.
Ioa. Alstaing.

Si mutuare ad acquirendam aliquam virtutem in se, vel in proximo, vel
bonum, licitum est: sequitur, quòd licitum erit mutuare ad obtinendam be-
neuolentiam à mutuatario; consequentia patet: quoniam beneuolentia actus
virtutis est, vt fuit probatum in probatione primæ conclusionis, eò magis,
quòd & bonum est in sui natura, procurare retributionem boni spiritualis:
prout

Ioan. à Medina.
Couarruias.
Conradus.
Syluester.
Nauarrus.

Antecedens.
Consequentia

Ratio conclu-
sionis.

Pfal. 118. ver. 111.

7
Mutuare propter beneuolentiam non ratione sui, sed ut ex vi mutui ipsa beneuolentia ut quoddam medium acquiratur: an liceat.

Luc. ca. 6. uer. 35.

e. Consultuit, extra de usur. c. 1. 14. q. 3.

S. Thomas.

Caietanus. Sotus.

Caietanus. Gabriel Biel. Sotus.

prout testatur Propheta dicens: [Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.]

Mutuare non propter beneuolentiam obtinendam ratione sui simpliciter, sed ut ex vi mutui, ex quo beneuolentia acquiritur, tãquã medium quoddam, & non finis mutui, & ut ex quadam obligatione ciuili incurfu à mutuario: ipse mutuator obtineat à mutuario ultra sortem aliquod temporale, ut sunt officia, dignitates, & huiusmodi, ut ex his obtētis ille lucrum indè captet: Illicitum & usurarium erit. Secus autem erit, si mutuator speraret lucrum principaliter ex vi beneuolentiæ contractæ per mutuum: & non lucrum ex vi mutui: idest, ex obligatione ciuili contracta à se, seu incurfa à mutuario ex vi mutui recepti: quia tunc (cùm nihil speretur, quod sibi non debeat de iure naturali ratione beneficij collati ipsi mutuario) nihil recipit, aut sperat recipere ultra sortem; indè patet ipsum peccasse peccato usuræ, ut in primo casu diximus contingere, non autem in secundo hoc. Hæc conclusio probatur quadruplici medio: Primò, per argumentum in iure diuino apud Lucam: dicente ibi domino: [Mutuum date, nihil indè sperantes:] Cùm huiusmodi uerbis ipse Dominus prohibuerit (secundũ uerum sensum) sperare ex vi mutui assequutionem alicuius rei, tãquã pretium vsus ipsius rei mutuatae; & non prohibuerit (p̄m̄) adipiscendi aliquid ultra sortem: non ex vi mutui, seu ex obligatione ciuili contracta per mutuum: sed ex vi beneuolentiæ, & ut signum grati animi erga mutuatorẽ ex mutuo recepto: ut fuit probatũ in primæ quæstionis Notabili septimo; cùm uera usuræ definitio enuclearetur, & de spe lucri incidisset sermo; nec non & in præcedētibus conclusionibus præsentis quæstionis. Probatur & secundo iure positio per text. in c. Consultuit, extra de usur. In quo Urbanus Tertius uocat usurarium mutuatore mutuantem sub spe lucri, & ad taliter assequutum restituendum tenet. Idem habetur in c. 1. 14. q. 3. & est sententia Diui Augustini Episcopi, quæ tanquam optima ibi est canonizata. Probatur & tertio doctorum auctoritate, & Primò sciendum, quod Diuus Thom. nostrẽ se subscripsit conclusioni in 2. 2. quæstio. 78. artic. 2. in corp. q̄o. his uerbis, quã apertissimis, loquendo de peccati usuræ incurfu, uidelicet: Omne illud pro pecunia habetur cuius pretium potest pecunia mensurari: & idè sicut si aliquis pro pecunia mutuata, uel pro quacumque alia re, quæ ex ipso usu consumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito, uel expresso, peccat contra iustitiam: ita etiam quicumque ex pacto tacito, uel expresso quodcumque aliud acceperit, cuius pretium pecunia mensurari potest simile peccatum incurrit. hæc ille Sanctus ex cuius uerbis patet ueritas nostræ conclusionis: cùm præsupponatur talem mutuare principaliter ad temporale lucrum captandum ex beneuolentia, nõ non delectatione beneuolentiæ in se, ut beneuolentia est: sed ut causa lucri est: ut ipsemet Sanctus Thomas docet apertius paulò post in eadem prædicta quæstione in responsione ad tertium, & ad quartum argumentum, quem Sanctum sequitur Caietanus in commentarijs. 2. 2. ubi supra, qui ibidem affert multa exempla, quibus theoricã per me allata in hac conclusione, per ipsum, & Dominicum à Soto in lib. 6. de iustitia, & iure, q. 1. artic. 2. colum. 4. & 6. practicatur.

Qui Caietanus consentit quoque nostræ conclusioni in commentarijs, secunda secundæ, ubi supra. Gabriel Biel, in quarto sententiarum dist. 15. q. 11. circa finem interpretationis definitionis usuræ; Sotus in lib. 6. de iust. & iure. q. 1. ar.

q. 1. artic. 2. col. 2. in uers. sed tamen de hoc: & reliqui Doctores adducti in præcedenti conclusione ibidẽ præsentem se subscripserunt conclusioni unã cùm Panormitano in c. Consultuit, de usur. & quarto, hoc argumento præfens conclusio. Probatur uidelicet.

Cùm lucrum ex vi mutui sperare, ac intendere principaliter, sit usurariũ, & illicitum: (ut fuit probatum) indè fit, q̄ mutuare ad obtinendam beneuolentiam tanquã medium, quo, quis consequatur lucrum ex usu rei mutuatae, ut ex debito profecto ex ipso mutuo sit usurarium, & illicitum: Consequens non indiget probatione, cùm luce meridiana clariũ pateat, Antecedens in prima quæstione, & in alijs sepius fuit probatum, ut etiam ex definitione usuræ elicitur iuxta doctrinã diui Thomæ in 2. 2. q. 78. artic. 1. in corp. quæst. dicentis usuram esse pretium vsus rei mutuatae: quã definitionem esse uerã probaui supra in Notabili septimò, allato in quæst. 1.

Ad Argumentum modò quã facillimè respondebitur, dicendo illud uerificari solum in casu tertiæ conclusionis, non autem in casu primæ, & secundæ: eò q̄ quoad primam, & secundam conclusionem: minor propositio argumenti est falsa: & ad Probationem dicitur, q̄ non idè aliquid censetur non extimari pecunia, eò q̄ non sit alia res pretiosior ipsa pecunia: sed q̄ de sui natura illud tale, nec emi, nec uendi potest: ut patet in beneuolentia, quæ cùm consistat in actu interiori ipsius hominis, scilicet, in uoluntate, cogi non poterit ab homine aliquo, & per consequens nequẽ emi, nequẽ uendi potest, inuito illo, cuius beneuolentiam affectas, licet animum uniuscuiusquẽ emollire possimus muneribus, & ipsis mediantibus procurare eius beneuolentiæ ademptionem: Non, autem, eam emere poterimus, ut panem, & alia bona exteriora: quæ non solum emi poterunt accedente consensu dominorum talium rerum: uerũ etiã ipsis inuitis, furando (ut patet ad sensum) assequi poterimus.

Q V A E S T I O X V I .

Utrum, si mutuator (qui mutuauit propter beneuolentiam) ultra sortem, aliquid receperit, peccauit, & ad restitutionem teneatur.

S Y M M A R I U M .

- 1 Mutuans propter beneuolentiam, ad ipsam principaliter obtinendam ratione sui, ex mutuo; si quid indè acquirit, ad restitutionem non tenebitur.
- 2 Mutuans ut supra, & aliquid recipiens à nõ spontè dante quando teneatur restituere.
- 3 Mutuans, ut supra cognita in uoluntaria donatione mutuarij tenebitur ad restitutionem taliter acceptã unã cùm aliquibus fructibus.
- 4 locupletior quando quis dicatur factus ex re aliena consumpta bona fide.
- 5 Bonæ fidei possessor quos fructus restituere teneatur, & quos malæ fidei possessor.
- 6 Rei aliene appellatione quid ueniat.

Primò uidetur pro parte affirmatiua dicendum, q̄ hic talis peccauerit mortaliter, & ad restitutionem taliter accepti teneatur. Quod uidetur probari sic. Usuræ committens peccatum, aliquid recipiendo ultra sortem, mortaliter peccat & ad (indè) accepti restitutionem tenebitur.

At Mutuans propter beneuolentiam, & ultra sortem accipiens aliquid temporale usuram committit.

Ergo mutuans propter beneuolentiam, & ultra sortem accipiens aliquid

L tem-

Panormi.

Antecedens. Cõsequentiã.

Responsio ad Argumentum principale.

Maiores propositio.

Minor propositio.

temporale mortaliter peccat, & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

Exod.c.30.

Maior probatur præcepto diuino, Domino dicente: [Non furtum facies] quo præcipimur vsuram non committere: vt sæpius fuit probatum in præcedentibus quæstionibus, & q̄ ad taliter acceptum restituendum teneamur: probatur per regulam iuris vulgatissimam, quæ habetur in c. Peccatum, de regu. iur. in sexto, vbi dicitur: [Peccatum nõ dimittitur, nisi restituatur ablatum.]

c. Peccati, de Regu. iur. in 6.

c. Pleriq; 14.

93
c. Consultit, extra: de vsur.

Minor probatur autoritate Diui Ambrosij dicentis (in libro, de Tobia. c. 14. & habetur in c. Plerique 14. q. 3.) [Et esca vsura est, & vestis vsura est: & quodcumq̄ forti accedit, vsura est.] hoc etiam probatur, per tex. in c. Consultit, extra de vsuris.

SE D. CONTRA. Accipies aliquid à mutuuario dāte gratis benevolentiaē cā non est vsurarius, vt infra dicitur: ergo non semper sequitur, q̄ mutuator accipiendo aliquid à mutuuario committat vsuram, & mortaliter peccet, & ad restitutionem accepti teneatur.

Respondeo præsentī quæstioni tribus conclusionibus infra scriptis, videlicet.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuans ex benevolentia, vel propter obtinendam benevolentiam, non alio fine; quā, vt mutuarius ipsum mutuatore amet, potest sine peccato accipere quicquid vltra fortem à mutuatore sibi fuit donatum & sibi retinere poterit illud. Hæc conclusio probatur duplici medio: Primò, enim, auctoritate doctorum inter quos, est Diuus Tho. in 2. 2. q. 78. articu. 2. in corp. quæst. Caietanus in commentarijs: 2. 2. vbi supra. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 1. circa finem interpretationis diffinitionis vsuræ, sicut in lib. 6. de Iustitia & iure q. 1. articu. 2. conclus. 2. Frater Ioannes Alstaing. in suo lexicon Theologico in versu vsuræ: qui refert in hoc consentisse summam Angelicā Syl. in versu vsuræ 1. §. j. Ioa. de Medina in Codice de rebus per vsuram acquisitis. §. Hic, tamen, dicendi modus. Conradus in tract. 2. q. 29. conclu. 3. de Contractibus. Nauarrus in suo Manuali in c. 17. nu. 209. Probatur & præfens conclusio. Hac ratione videlicet

Si mutuans propter benevolentiam, vltra fortem gratis ratione benevolentiaē mutuariaj aliquid recipiendo mortaliter peccaret, & ad taliter accepti restitutionem teneretur. Indè sequeretur hoc absurdissimum, q̄ mutuator beneuolus peioris conditionis efficeretur ex mutuo gratis mutuuario facto, quā reliqui non mutuantes: sed consequens est falsissimum, ergo & Antecedens, & q̄ consequens sit falsum per se patet: quoniam maioris meriti, laudis, & virtutis est, mutuarè gratis, quā non mutuarè penitus: si ergo vnuquisq; (cui aliquid donatur) illud tuta conscientia potest recipere & sibi retinere: quanto magis hoc idem facere licebit mutuantī gratis? Vnde fatendum erit nostram conclusionem veram, ac rationi cōsentaneam: cum nullus mortaliter, peccet per opus virtutis, nec ad restitutionem taliter accepti teneatur is, cui à domino vero alicuius rei, in ipsum transfertur dominium eò q̄ vnusquisq̄ est arbiter, & moderator rerum suarum.

Secunda conclusio.

Mutuans ex benevolentia, vel propter benevolentiam; (vt finis mutui est) & recipiens aliquid vltra fortem à mutuuario, quem credebat ipsi gratia amoris, ac gratitudinis dedisse illud, licet reuera ille talis mutuarius inuoluntariè dederit illud, & vt pretium vsus rei mutuatæ sibi, & vt pretium redimendi vexationem suam, eò quòd timebat se postea male haberi-

Mutuans propter benevolentiam, ad ipsam principaliter, obtinendam ratione sui ex mutuo, si quid indè acquirit; ad restitutionem non tenebitur.

S. Thomas. Caietanus. Gabriel. Biel. Sotus. Ioan. Alstaing. Syluester. Io. de Medina. Conradus. Nauarrus.

Antecedens. Consequencia.

Mutuans vt supra, & aliquid recipiens a nõ sponte dante quando teneatur restituere illud.

habendum apud mutuatore, & quòd si aliquid non sibi offerret vltra fortem: puta, quia timebat mutuatore indè concepturum malum animum erga mutuatarium ipsum; & quòd iccirco aliàs sibi non mutuasset, vel solutionem sortis principalis non distulisset vltra tempus statutum; non peccat.

Hæc cōclusio probatur duplici medio: Primò, auctoritate doctorum. Sotus, enim, nostræ conclusioni astipulatur in lib. 6. q. 1. arti. 4. colum. 7. in fine, in ver. Tertio modo potest. Syluester in summa, in ver. vsura, 6. §. 4. Conradus in tract. 2. q. 29. conclusione 3. de contractibus in ver. Secundus casus. & Caietanus in commentarijs super 2. 2. q. 78. artic. 1. Nauarrus in suo manuali, c. 17. nume. 209. circa si. Archiepiscopus Florentinus, in 2. par. ti. 1. c. 7. §. 6. Probatur & tertio, hac ratione præfens conclusio dicendo sic.

Sicut vnique licet, (vt omnes doctores asseuerant) accipere dono, vel alio iusto titulo à proximo suo rem furtiuam, vel alienam: si recipiens probabiliter credit rem esse ipsius donantis, & non alterius: ita q̄ stante tali credulitate, ac bona fide nullam indè peccati maculam incurrit, eò quòd aliàs nemo esset tutus in sua conscientia recipiendo aliqua munuscula à mutuuario, vel alia persona: cum nõ ita facile sit, pro certo scire res sibi donatas furtiuas non esse: vt ergo, eitemus hoc absurdum: (cum de vnoquoque credendum sit bonum, & non malum, donec contrarium aliquo modo palam fiat.) Indè sequitur, q̄ in tali casu tuta conscientia possit mutuator sibi retinere id, quod fuit à mutuuario sibi donatum, donec contrarium sibi innotescat, vt dicitur in sequenti conclusione.

Tertia conclusio.

Mutuans ex benevolentia si receperit aliquid vltra fortem à mutuuario, qui nõ volutariè dedit (hoc ipso mutuatore ignorate) quàmprimum ad mutuatoris notitiā deuenit illud non fuisse datū sibi spontè: sed vi mutui; tenebitur restituere illud mutuuario vnà cum fructibus rei (sic acceptæ) tam naturalibus, quā industrialibus ipsius rei (si lucrosa res illa fuisset) detrahendo, tamen, ab ipsis fructibus, quātū industria sua extrimanda fuerit in dicto negotio exercitata in vtilitatem, seu augmentū dictorum fructuum accipiendorū, & detractis expensis factis gratia ipsorum fructuum quæredorum, cōgregandorum, & cōseruandorū: & hoc est verū solū, si res ipse sic acceptæ extet, & fructus earum: sed si nõ extet ambo; quoniā durate tali bona fide cōsumpta fuissent à mutuatore: tunc ille non tenebitur ea restituere, nisi in quantum ratione ipsarum rerū acceptarum vltra fortem factus ipse fuisset locupletior, vt puta, quia in eam rem expedit taliter acceptum, in quam oportuisset eum expedere tantū de suo, vel aliqua emit, ex quibus ampliauit patrimoniū suū. Attamē si res sic accepta nõ fuisset lucrosa de per se, seu ex sui natura, sed ex industria, solū, hominis: vt est pecunia, viuū, & huiusmodi: tūc fructus, quos quis industria sua ex re taliter accepta recepisset, nõ tenebitur restituere mutuuario: sed tantūm re ipsam nudā (si extet,) & si nõ extat, tūc solū tenebitur illam restituere, si ex consumptione illius factus fuisset locupletior; secūs si consumpsisset illam durante tali bona fide, & ratione illius non fuisset factus locupletior. Hæc cōclusio probabitur triplici medio: Primò, enim, per argumentum, in l. Certū, C. de rei vendicatio. vbi hæc habentur, videlicet: [Certum est; malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare: Bonæ fidei verò, extantes; post litis contestationem, vniuersos.] hæc in dicta lege ex cuius verbis patet veritas nostræ cōclusionis cum huiusmodi mutua-

Sotus.

Syluest. Conradus. Caietanus. Nauar. Archiepiscopus Floren.

Ratio conclusionis. Antecedens.

Consequencia

Mutuans, vt supra, cognita in voluntaria donatione mutuariaj tenebitur nõ solū ad restitutionem rei taliter acceptæ vnà cū fructibus ipsius.

Locupletior quādo quis dicitur factus ex re aliena consumpta bona fide. l. Certū, C. de rei vendic.

Bonæ fidei possessor quos fructus restituere tenetur, & quos malæ fidei possessor.

124 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

tor possederit sibi oblata bona fide: credens ipsum voluntariè dedisse gratia benevolentie: Probatur quoque presens conclusio (quoad fructus consumptos bonafide perdurante) nisi in illo casu iam dicto: Idem probatur per argumentum in l. vtrum, & in l. sed & si, §. Item si. ff. de petito. heredita. in quibus dicitur: [Bonæ fidei possessorem non teneri ad pretium rei bona fide possessæ non estantis, nisi quatenus ex ipsa factus sit locupletior, sed quod fructus industriales sint bonæ fidei possessoris; probatur: per textum in l. i. usufructuarius, ff. Quibus modis usufructus amittatur. sed animaduertendum, quod non sine causa dixi nostram conclusionem probari per argumentum: quoniam licet dicta iura non faciant mentionem de mutuante propter benevolentiam, & de alijs circumstantijs in conclusione contentis, tamen nostram conclusionem ipsa iura probant arguendo à simili: cum in casu nostræ conclusionis mutuator ille sit bonæ fidei possessor, quæ propter idem iudicium erit habendum de ipso: sicut de omni bonæ fidei possessore, ratione cuiuscumque rei: arguendo à simili, iuxta regulam vulgatam: vbi est eadem ratio ibi idem & esse debet ius: Probatur & secundò doctorum auctoritate presens conclusio: ex sacris Theologis, enim, se subscripserunt presenti conclusioni. Caietanus in commentarijs. 2. 2. q. 6. 78. artic. 1. in uer. Ad euidenciam. Sotus in lib. 6. ar. 4. colum. 7. in si. in uer. At amen: cum primùm rescuerit. Ioan. de Medina, in quest. 1. 8. sub titu. de rebus restituendis, litera c. §. His tamen, nõ obstantibus; licet non loquatur ipse specialiter de recipiente aliquid ultra sortem, bona fide: sed tantùm de possessore alicuius rei bonafide possessæ. Ex Canonistis uerò loquentibus ad quid teneatur bonæ fidei possessor, nostræ conclusioni, se subscripserunt: glosæ in dictis iuribus ciuilibus, & glo. in c. grauis, extra de restitutio. spoliatorum, in uer. fructus. Innocentius in c. in literis, extra de restitutio. spoliatorum, in uer. si autem esset bonæ fidei possessor. Panormitanus in dicto c. Grauis, colum. 3. in uer. His premissis, per totum. Baldus in dicto cap. Grauis, in uer. Tertia glosa tractat. Conradus in tracta. 2. de contractibus, q. 29. cõcl. 3. in uer. Secundus casus, & in 4. cõclusio. Syluester in summa in uer. fructus per totum, & in uer. usura, 6. §. 4. Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 209. circa fi. Probatur, & tertio presens cõclusio hac ratione, uidelicet.

Quicumque retinet rem alienam, quæ à parte rei, remanet aliena, est illius rei restitutioni obnoxius.

At mutuator retinens sibi coactè datum à mutuataro (licet ipso ignorante) tenet rem alienam, quæ à parte rei remanet aliena.

Ergo mutuator retinens sibi coactè datum à mutuataro, (licet ipso ignorante) rei illius est restitutioni obnoxius; ergo cessante ignorantiâ (cuius gratia excusabatur a restitutione) illã rē superextatē restituere tenebitur: patet cõsequentiã ex cõclusionem deducta: Cùm vnusquisq; sciēter retinēs rem alienã; illam teneatur restituere iuxta regulam iuris, in c. Peccatum, de reg. iur. in 6. vbi dicitur: [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.]

Maior propositio nõ potest negari, cum ad restituendum vnusquisq; teneatur rem alienam, stante præcepto diuino: [Non furtum facies.]

Minor nõ indiget probatione, sed tantùm declaratione, quid, scilicet, intelligatur per rem alienam. Quæ propter sciendum, qd appellatione rei alienæ, venit res ipsa, ac fructus naturales illius, deductis expensis necessarijs, in ipsum congregacione, conseruatione &c. vt in conclusione dictum fuit.

Ad

l. Vtrū, & l. sed & si, ff. de peti. hered.
l. Si usufructuarius, ff. Quibus mod. usufructus amittitur.

Caietanus.
Sotus.
Ioan. à Medina.

Glosa.
Innocentius.

Panor.
Bald.
Conradus.
Syluester.
Nauarrus.

Ratio conclusionis.
Maior propositio.

Minor propositio.
Conclusio.

ca. Peccatum, de reg. iur. 16.

Exodi, c. 20.

Rei alienæ appellatione quod veniat.

Ad argumentum modò, quàm facillima erit responsio, dicendo, minorem non esse veram, ita generaliter intellectam: & ad probationem dico: Primò, Diuum Ambrosium, (vt respondeam iuxta communem doctorum sententiam,) diffinisse vsuram improprie dictam: non autem proprie dictam, quæ innodat peccati vinculo mutuatore, (vt fuit probatum in 1. q. 6. Notabili septimo contra diffinitionem vsuræ, quam tradit Alexander de Ales:) Possumus & secundò, respondere capiēdo dictam diffinitionem de vsura proprie dicta, vti & ipse Sactus Ambrosius sumebat, eius mentem interpretando addens, principaliter speratum ex vi mutui, vel vt lucrum intentum, & acceptum, vsura est, & tunc talis erit diffinitio: Quicquid (vt lucrum intentum, & acceptum) sorti accedit, vsura est, quoniam sine dicta clausula addita, vera non esset diffinitio illa, sumendo vsuram proprie dictam: vt probauimus, vbi supra.

Responsio ad argumentum principale.

c. l'herique, 14. q. 3. uerus sensus traditur.

Q V A E S T I O XVII.

Vtrum mutuans sperando aliquid captare ex mutuo, & ex huiusmodi vsura mentali aliquid recipiens, mortaliter peccet, & ad tale quid restituendum omnino teneatur ei, à quo accepit, vel alteri dare taliter acquisitum.

S V M M A R I V M.

- 1 Spes lucri captandi est duplex.
- 2 Sperare, & intendere aliquid differunt.
- 3 Usurarius mentalis, vt quis dicatur, quæ oportet concurrere.
- 4 Usurarius mentalis quotupliciter quis dici possit.
- 5 Mutuans sperando lucrum secundariò non est usurarius.
- 6 Ad Antidora quisquæ tenetur.
- 7 Mutuans intendens lucrum, seu sperans lucrum principaliter usurarius est.
- 8 Mutuans principaliter propter lucrum, ad restitutionem tenebitur.
- 9 Alienum inuadere, vel detinere an differant.
- 10 Mutuans principaliter propter lucrum, & inde aliquid recipiens à mutuataro gratis dante non tenebitur ad restitutionem.
- 11 Lucri illiciti, pauperibus erogandi, duplex est genus, & quod ex his omnino sit erogandum.
- 12 Usurarium lucrum est duplex.
- 13 Lucrum usurarium per se, quid sit.
- 14 Lucrum usurarium per accidens, quid sit.

M in precedenti questione fuisset examinatum quid esset sentiendum de eo, qui mutuauit propter benevolentiam, & postmodum ultra sortem aliquid recepit à mutuataro. Iccircò meritò dictam questionem subsequitur presens de vsurario mentali, seu de mutuante sub spe lucri, & inde aliquid assequente ultra sortem, quæ quidem quò cum sit difficillima propter sententiã eruditissimorū doctorū cõtraria adinuicem sentientium circa ipsam. Iccircò aliquanto accuratiùs examinabitur, vt veritas palàm fiat, & quid de ipsa sentiendum sit luce meridiana clarescat.

M 3 na cla-

na clariùs liqueat. Quàpropter more solito procedendo, dico quòd primò videtur dicendum, quòd mutuans sperando lucrum captare ex mutuo mortaliter peccet, & ad restituendum quicquid indè recepit teneatur sub præcepto, quod & forma syllogistica probari videtur tali pacto, videlicèt.

Maiores propositio.

Quicumq; eo proposito mutuatur, vt ultra sortem recipiat in foro animè iudicandus erit vsurarius, transgressor legis diuinè, & per consequens mortaliter peccare, & efficaciter ad restituendum ei, à quo accepit taliter acceptum, est compellendus.

Minor propositio.

At mutuans sperando aliquid nulla interueniente conuentione captare ex mutuo, & aliquid indè recipiens, vsurarius, & transgrediens legem diuinam iudicandus est.

Conclusio.

Ergo. Mutuans sperando lucrum captare ex mutuo, etiam, nulla interueniente conuentione, & aliquid indè recipiens, iudicandus est vsurarius; peccare mortaliter, & ad efficaciter restituendum ei, à quo accepit taliter acceptum, est compellendus.

Tenor. c. Consuluit, extra de vsur. quoad p-
sentè qñem.

Maiores, & minor propositio probantur per tex. in c. Consuluit, extra de vsuris, vbi infra scripta verba Urbani Tertij referuntur, videlicèt: [Consuluit tuanos deuotio, an ille in iudicio animarum, quasi vsurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuum pecuniam credit, vt (licèt omni conuentione cessante) plus tamen, sorte recipiat. Verùm, quia quid in his casibus tenendū sit, ex Euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur: [Date mutuum, nihil indè sperantes,] huiusmodi homines pro intentione lucri, quàm habent (cùm omnis vsura, & super abundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi.] hæc ibi.

Luc. ca. 6.

SED CONTRA, sententia est Diui Thomæ in 2. 2. q. 78. articulo 2. in responsione ad tertium, (quem omnes communiter Doctores sequuntur) dicentis. si munus ab obsequio, vel lingua, non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex beneuolentia, quæ sub estimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, & expetere ex mutuo. hæc ille Sanctus, si ergo, licet exigere aliquid ultra sortem ex beneuolentia: indè sequitur quòd non semper erit peccatum, aliquid sperare ex mutuo, idest, mediante mutuo.

Respondeo præsentì quæstioni quatuor conclusionibus, præmittendo, tamen illis quinque Notabilia, & recensendo varias doctorum sententiàs, & eorum fundamenta, vt denique post conclusionum infra scriptarum probationem, ijs, qui videbuntur nostris conclusionibus obstare, quàm facillimè respondere possimus, ad corroborationem eorum, quæ afferenda erunt in nostris conclusionibus: vt sic ueritas earum magis elucescat.

Primum Notabile.

1
Spes lucri captandi est duplex.

Primò ergo, notandum est, quòd spes aliquid captandi, vel lucri captandi est duplex (de qua diximus latius in Notabili septimo primæ quæstionis circa expositionem diffinitionis vsuræ à me ibi traditæ; vide ergo, ibi).

Secundum Notabile.

2
Intendere aliquid, & sperare aliquid differt.

Secundò Notandum, quòd maxima est differentia inter sperare aliquid, vel lucrum ex mutuo, & intendere aliquid ex mutuo. Nam multa speramus euentura, quæ, tamen, non intendimus: illa, igitur, dicuntur sperata à nobis, & non intenta: quæ licèt ipsa desideremus obtinere, tamen, nihil operamur ad illa obtinenda: vt puta, quis sperat diuitias, vel aliquas dignitates assequi

qui in futurum; quia ipsas obtinere exoptat: tamen nihil operatur per se, vel per alios ad ipsas opes, aut dignitates obtinendas: quàmuis sciamus, vel probabiliter credamus ex aliquo nostro opere illas assequuturos fore. Intendere, autem, aliquid tunc dicimus, quando non tantum speramus illud obtinere, verùm etiam, quantum in nobis est, quærimus media, vt tandem aliquando ad illa obtinenda pertingere possimus: sic ergo, in proposito, intendere lucrum, vel aliquid, quod idem est, ex mutuo: dicitur causa finalis simpliciter ipsius mutationis, ipsam præcedens: quàpropter ille dicitur intendisse lucrum, vel aliquid ex mutuo, qui iccirco mutuauit, vt indè (vltra sortem) aliquid (vt lucrum est) assequeretur: alias non mutuaturus.

Tertium Notabile.

Vt quis (proprie loquendo) dici possit vsurarius mentalis, tria debent in simul concurrere, (vt docet Caietanus in opusculorum Tomo secundo, tracta. 8. quæst. 3. in corp. quæst.) Primum quorum est, quòd mutuans intendat, præter mutuam sortem, aliquid lucri assequi, (vt lucrum est,) & tamquam pretium vsus rei mutuatae: quoniam aliter vsuræ diffinitio non saluaretur, vt in prima quæstio. Notabili septimo fuit latius probatum. Secundum: quòd mutuantis intentio sit talis, quòd sine tali spe non mutuasset, secus si lucrum sperasset, non vt lucrum est, sed vt signum grati animi: (vt latius in prædicto septimo Notabili.) Tertium, quòd illud lucrum non intendatur à mutuantem, quasi gratuite, & amicabiliter, assequi: sed ex vi obligationis ciuili contractæ ex mutuo: quoniam spes recipiendi aliquid vltra sortem non ex vi mutui, seu ex vi obligationis ciuili; sed ex vi obligationis naturalis contractæ ex beneficio collato per mutuum ipsi mutuatario (vt latius in dicto Notabili,) & vt signum est grati animi ipsius mutuatarij: quoniam huiusmodi spes non constituit aliquem vsurarium mentalem: vt latius ibi, & infra, etiam, dicitur.

Quartum Notabile.

Vsurarius mentalis tripliciter quis dici poterit: Primò, ille, cui lucrum speratum succedit ex vi mutui, modo, scilicèt, sperato, idest, non gratuite, sicut & ipse intendebat non gratuite sibi fore dandum. Secundo modo vsurarius ille dicitur: Cui lucrum speratum succedit, non modo sperato, sed meliori, quia, scilicèt, lucrum, quod mutuator sperabat ex vi mutui, seu ex obligatione ciuili contracta ex mutuo: fuit sibi traditum gratis, ac spontè, & non respectu obligationis ex mutuo contractæ. Tertio, & ultimo modo ille dicitur vsurarius mentalis, Cui lucrum speratum datur propter aliquam tacitam mutuantis petitionem, vt puta, si mutuator diceret, ego gratis mutuo hanc pecuniam, vel hoc tale quid, tu tamè benè nosti morem mercatorum, vel credo te mihi fore gratum: & huiusmodi: quæ quidem verba si referantur ad lucrum, vt lucrum est, & non ad lucrum, vt signum grati animi est, prorsus illicitum est, ut in conclusionibus clariùs patebit.

Quintum Notabile.

Animaduertendum quoq; & quintò erit, quòd in præsentì quæstione sic proposita, (vt iacet in litera) tres examinabuntur quæstiones scitu dignissimæ, & difficillimæ, quarum Prima est. An mutuans sperando aliquid captare ex mutuo peccet, Secunda. An si indè aliquid assequatur ad illius restitutionem, teneatur, Tertia. An in casu, quo restituere teneretur, illud taliter receptum teneatur restituere ei, à quo illud recepit, aut pauperibus. & hæc omnia

Caietanus.

3
Usurarius mentalis, vt quis dicitur, quæ oportet concurrere.

4
Usurarius mentalis quotuplè dicitur, quis dici possit.

omnia gradatim per varias conclusiones erunt discutienda, & diffinienda: vt veritas amplectenda luce clariùs pateat.

Circa, ergo, primam propositam quaestiuunculam infra scripta doctorum opinio est, vt latius in conclusionibus afferendis probabitur.

Omnes doctores, paulò post citandi circa secundam, & tertiam quaestionem hic propositam, in hoc conueniunt, quòd qui ex mutuo sperat aliquid ultra sortem, (ut lucrum est) cum speret id, ad quòd mutuarius ex obligatione naturali non teneatur, sed potius ex obligatione ciuili, quæ est pretio appetiabilis, si ex pacto hoc petiuit fuisse; mortaliter peccat ratione prauæ intentionis, & hoc dicitur propriè peccatum vsuræ: si uerò non ut lucrum est, sed ut signum grati animi: etiam si aliàs non fuisset mutuaturus, non peccaret, ut in prima conclusionone latius.

Circa secundam quaestionem, varia fuit doctorum sententia.

Prima fuit sententia doctorum dicentium, quòd licet vsurarius mentalis peccet mortaliter nullatenus tamen, ad restituendum quicquid inde acceperit, tenebitur, nisi suam prauam intentionem insinuasset aliquo modo mutuario, & huic sententiæ ex Theologis infra scripti se subscripserunt, uidelicet: Scotus in quarto sent. dist. 15. q. 2. ar. 2. §. De ultimo contractu, scilicet, mutui, in ver. solus, enim, animus infra scriptis vtens uerbis, uidelicet: solus enim, animus sine omni pacto uerbali, uel alio signo æquiualeenti ostendente debitori, quòd mutuans non mutuaret sine spe lucri, non facit illum recipientem ultra sortem sine pacto, habere alienum, & idè nec teneri ad restitutionem. hæc ille doctor. Riccardus de Media uilla in quarto senten. dist. 15. art. 5. q. 5. in corp. quæst. in uer. Quarto modo, ubi infra scriptis uerbis utitur, uidelicet. Quarto modo, aliquid accipere ultra sortem potest fieri, aut sine pacto, & insinuatione intentionis plus habendi, aut cum pacto. Primo modo non tenetur restituere accipiens aliquid ultra sortem, quamuis peccet si corruptam habuit intentionem plus habendi: corrupta, autem, fuit intentio, si mutuauit principaliter in spe lucri, non autem si secundario, extra de usur. c. Consuluit. in glo. hæc ille. Nicolaus de Orbellis sequens Scotum, & Riccardum, ubi supra, ipse uerò ad sui tutelam infra scripta affert, in 4. sententia. dist. 15. q. 3. §. 7. uidelicet, licet in dicto c. Consuluit, dicatur quòd talis sit inducendus, non tamen, ibi dicitur cogendus: qui autem restituere tenetur, non solum debet ad restitutionem induci, sed quodammodo cogi per subtractionem absolutionis, quia non debet absolui, nisi proximo satisfaciat, uel satisfacere proponat. hæc ille. Et ex Canonistis dictæ sententiæ se subscripserunt infra scripti, uidelicet: Goffreda in sua summa tit. eodem in uer. uel si dicatur, ubi infra scriptis utitur uerbis, uidelicet: uel si dicatur simpliciter, & indistinctè sola spe committi uitium usurarum, dico, quòd ad purgationem delicti non est opus restitutione eius, quod sic forti accedit: sed sufficit pœnitentia: sicut pœnitentia sola purgatur simonia tantum animo commissa. Idem sentit Cardinalis Zabarella in Clem. unica, quæst. 24. in fi. in uer. si autem de intentione, ubi infra scriptis utitur uerbis, uidelicet: si autem de intentione non constat, nisi in foro pœnitentia, adhuc tutum est, quòd restituat. Item etiam, si non potest in foro animæ induci ad restituendum, puto quòd possit aliter pœnitere, quia id, quod accipit, nõ dicitur ablatum, nec dicitur usura: sed minus debite, idest, non ex bona mente quaesitum. Idem sentit, & Petrus de Ancharano, in dicta Clem. de usur. q. 2. immemor eorum, (cum reuerentia tamè,

tanti

tanti doctoris,) quæ dixerat in Regula peccati uenia de reg. iur. in 6. vt inferius referam. In dicta ergo, q. 2. infra scriptis utitur uerbis, uidelicet: & hoc dico, quòd usura mentalis debet restitui, est uerum; quando praua creditoris intentio innotescit debitori qualitercumque: puta, ex eo, quòd facere cõsueuit: facit prædicta decretalis, Consuluit: dicto, enim, casu usura censetur conuentionalis, pacto tacitè intellecto; secus si debitori non innotescit talis intentio, tunc enim sola mens non obligat ad restitutionem, cum nõ sit ibi pactum uel exactio implicite, uel explicitè. hæc ille.

Secunda fuit opinio extrema, dicentium, quòd. Non solum is, qui per usuram mentalem aliquid acquisiuit ab eo, qui illud non spontè, sed coactè illud tale quid tradiderat sibi; uerum etiam & is, qui praua huiusmodi intentione præcedente mutuauerat, & postea ultra sortem aliquid suscepit à tali mutuario spontè dante, & ut signum grati animi, & nõ ut pretium usus rei mutuatæ, & ratio istorum doctorum est: Primò, quia ex charitate unusquisque debet mutuari, & non cum tali praua intentione: ergo, ex mala radice, &c. idè restitutioni erit obnoxium illud acceptum sic. Secundò, quòd inde sequitur: quòd uideatur illud tale donatum sibi fuisse coactè, & eadem intentione, scilicet, ratione mutui, & non aliàs, & hæc duæ rationes afferuntur à Ioan. And. Infra scripto loco, & huic sententiæ se subscripserunt infra scripti doctores, uidelicet. Ioan. And. in c. Consuluit, extra de usur. & in Mercurialibus, in regula. Peccatum, de reg. iur. in 6. colum. 6. in uer. Occurrit, tamen, dubium de eo, quòd statim dictum est, scilicet, utrum sola intentio: Panormitanus in c. Consuluit. Notabili 1. & 2. extra de usur. Papa Adrianus in 4. senten. dum loquitur de usurarum restitutione fol. 5. colum. 3. in uer. Exemplum primi, ut pono, qui. Ancharanus in c. j. de usur. in 6. in fi. uer. j. quærd, colum. 4. postquam rerulit sentiam: primò, à me allatam contra quam insurgit ibi Ioan. And. sub inferendo suam ipse Ancharanus dicit, Ioan. And. respondet ad dictam opinionem, & alias rationes, ut ibi per eum, uideas. ex quibus uerbis uidetur se subscripsisse prædictæ sententiæ, quòd manifestius insinuauit, & idem Ancharanus in Regula peccati uenia, de reg. iur. in 6. col. 6. in uer. Vtrum ergo, usurarius mentalis, refert sententiam Archid. in c. si fœneraueris 14. q. 3. dicentis quòd teneatur restituere acquisita per usuram mentalem, cui se subscripsit.

Tertia opinio est incedens mediam uiam (quam & ego sequar) in conclusionibus per me statim afferendis, licet reuera omnes hæc tres sententiæ possint concordari (meo quidem iudicio,) utendo distinctionibus, ut in ipsis conclusionibus latius uer, & ego in absoluenda, ac decidenda præsentis quaestione scitu dignissima.

Circa uerò tertiam quaestionem, uide quæ dicuntur in q. 29. cum ibi agatur ex professo, ne hic eadem repetam.

His ergo, præmissis Deodante præsentis propositæ quaestioni, & omnibus eius membris satisfaciam gradatim: conclusionibus quatuor infra scriptis, uidelicet.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuans, non intendens lucrum, sed sperans lucrum, siue spe lucri, quæ concomitans mutuationem dicitur à sacris Theologis, & à Canonistis appellatur intentio, seu spes lucri secundaria, (de qua latius in notabili septimo, primæ quaestioni) siue spe lucri, quæ spes lucri impulsua à sacris Theologis, & à nonnullis Canonistis minus principalis dicitur, de qua latius indicto notabili,

Ioan. And.

c Consuluit, extra de usur.

Panor. Adrianus Papa. Ancharanus.

5
Mutuator spe rando lucrum ex mutuo, spe dicta secundaria, usurarius non est.

tabili non vt lucrum est, seu sub ratione lucri, sed spe lucri, vt signum grati animi est. Idest, siue mutuans principaliter mutuet ratione amicitiae, quae inter ipsum mutuantem, & mutuatarium, uel alios est, aut inde futuram speret, & secundario speret lucrum inde captare; mutuaturus nihil minus, etiam, si pro certo sciret se nihil inde acquiratur fore: siue ipse mutuans non mutaret, nisi speraret, se inde aliquid fore accepturum a mutuatario, non affectu lucri, vt lucrum est, sed affectu lucri, non ut lucrum est, sed ut signum grati animi: ad quod unusquisque ex naturali obligatione reddendum tenetur suo benefactori, si ingratus haberi nolit (vt debet) huiusmodi mutuator nullatenus peccato usurae foedatur, ac macula usurariae prauitatis deturpatur. Haec conclusio probatur quadruplici modo; Primo, enim, diuino iure, per argumentum, a contrario sensu: Dominus, enim, praecipit non concupiscendam fore proximi nostri rem: necnon & Non furtum faciendum: sub quibus praecipis mihi uidetur utramque usuram fuisse prohibitam, mentalem, scilicet, & conuentionalem: mentalem, inquam, sub uerbis: [Non concupisces:] conuentionalem, sub illis uerbis: [Non furtum facies,] & tamen per utraq; praecipia prohibita fuit nobis iniustitia, seu transgressio ordinis iustitiae; ergo, a contrario sensu: per dicta praecipia fuit nobis concessum desiderare id ex mutuo, ad quod exhibendum nobis quisque naturali obligatione tenetur. At naturali obligatione quisque mutuatarium tenetur signum aliquod gratitudinis ostendere suo benefactori: ergo, mutuator iure optimo ex mutuo id expectare, expectare, ac sperare poterit: vt in terminis nostrae conclusionis habetur: cum inde nulla iniuria irrogetur mutuatario, quae prohibetur in dicto iure diuino supra citato: cum ex illis praecipis nemo ueniat liberatus a solutione eorum, ad quae tenetur de iure naturali: imò dictis praecipis decalogi hoc ipsum mandatur, scilicet, obseruare id, quod a iure naturali praecipitur: siue per quo fundantur praecipia decalogi praedicta: ut patet ad sensum. Probatum secundò, & iure positiuo per argumentum in c. sicut episcopum, 1. q. 2. in quo refertur sententia Diui Gregorij Papae, (in Registri lib. 4. epistola 44. siue cap. 88. in synodo Romae habita,) utentis his uerbis, uidelicet: [sicut episcopum non decet manū, quam imponit, vendere, ita minister. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, seu pacto, neque exactus, neque petitus, post acceptas cartas, & pallium: aliquid cuiuslibet ex clero, gratiae tantummodo causa, dare uoluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae non ex ambientis petitione processit.] haec ibi. ex quibus nostra conclusio probatur, cum huiusmodi mutuator (de quo sermo habetur) nullatenus, vt supponitur, ambiat munuscula, seu lucrum, vt tale, sed vt signum amoris, & grati animi: de quo in dicto canone insinuat, cum dicitur: [gratiae tantummodo causa] vt per se patet, & infra scripti doctores citandi asseuerant: Eadem conclusio probatur per argumentum in c. Dilectus, el secundo, extra de simonia. in quo Innocentius Tertius scribens Cantuariensi Archiepiscopo Mandat ei, ut puniat quosdam monachos, qui pretio, ac muneribus dicebantur recepisse quendam adolescentem ad monachalem vitam, & in si. sub inferens utitur infra scriptis uerbis, uidelicet: [Illud, tamen, gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.] haec ibi. ex quibus elicitur ueritas nostrae conclusionis: cum illud dicatur iuridice gratis, & sine taxatione solutum, ad quod tribuendum obligatio ipsa naturalis solum compulit, eò magis, quòd aliud non quaeritur

Exodi, c. 20.
ver. 17.

c. Sicut episcopus
p. 1. q. 2.

c. Dilectus, el
secundo de simonia:

ritur a mutuatario, nisi signum gratitudinis, nec mirum si homini ingratitude displiceat, cum & ipsa etiam Deo displiceat, vt Ecclesia Sancta docet in decantatione illius orationis, incip. Deus, cui ingratitude maximè displicet. Idem probatur per argumentum in c. Cum in officijs, extra de testamentis, in quo refertur canon Concilij Lateranensis, in haec uerba uidelicet, [Cum in officijs charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse] Idem in l. sed & si lege. §. Consuluit. ff. de Petit. hered. in quo dicitur, [Vnumquemque ex donatione sibi facta, ad remunerandum donatori naturaliter obligari] Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam: (& si nulla mentio fiat in dictis iuribus de contentis in nostra conclusione) reuera per regulam, quae ibi traditur: (quod unusquisque teneatur suo benefactori gratum se reddere) sequitur ueritas nostrae conclusionis: cum inde eliciatur quod mutuatarium mutuatori aliquid exhibere teneatur in signum grati animi ex quadam naturali obligatione ratione beneficij recepti: si, ergo, ad id tenetur mutuatarium: sequitur quoque illud, quod mutuator possit hoc sperare, & exigere: cum ad hoc sibi tradendum naturali obligatione, mutuatarium teneri animaduertat. Probatum & tertio, praesens conclusio auctoritate doctorum: Sanctus, enim, Thomas quam libentissimè se subscripsit nostrae conclusioni in 2. 2. q. 78. articu. 2. in corp. quaestionis infra scriptis uerbis utens, uidelicet, si uerò accipiat aliquid huiusmodi, non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, uel expressa: sed sicut gratuitum donum, non peccat: quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licet poterat aliquid donum gratis accipere: nec peioris conditionis efficitur per hoc, quod mutuauit. Recompensationem, uerò, eorum, quae pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta beneuolentiam, & amorem eius, qui mutuauit, uel aliquid huiusmodi: haec Sanctus Thomas ubi supra animaduertendum tamen, quod quando ipse Sanctus dixit, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, non loquebatur de obligatione naturali: sed tantum de obligatione ciuili, ut docet ibi Caietanus, eò quod ut per allata iura patuit, licet illud tale exigere, ad quod tradendum nobis quis naturali ex obligatione tenetur: & quod Sanctus Thom. loquutus sit de obligatione ciuili patet primo, ex eò quod dixerat de recompensatione eorum, quae pecunia non mensurantur: & tamen nulli dubium est, obligationem ciuilem pecunia mensurari, cum sit quoddam ius pretio aestimabile, ut latius probabitur per inferius afferenda: secundò, ex eò quod dixit, puta beneuolentiam, uel aliquid huiusmodi: quasi diceret, uel aliquid munusculum, in signum grati animi, & amoris concepti in animo mutuatarij ex mutuo recepto: tertio, ex eò quod ipse Sanctus ibidem subintulit in responsione ad primum dicens. Alio modo tenetur aliquis ad recompensandum beneficium ex debito amicitiae: in quo magis consideratur affectus, ex quo aliquis beneficium contulit: quam enim quantitas eius, quod fecit. Et tali debito non competit ciuilis obligatio, per quam inducitur quaedam necessitas, ut non spontanea recompensatio fiat, haec ille Sanctus: ex cuius uerbis elicitur ipsum sentire, quod tali debito exorto ex mutatione non competat ciuilis, sed naturalis obligatio: quartò, idem probatur: ex eò quod in responsione ad tertium, ibidem dixit. Si uerò munus ab obsequio, uel lingua, non quasi ex obligatione rei, exhibetur: sed ex beneuolentia, quae sub aestimatione pecuniae non cadit, licet hoc exigere, accipere, & expectare, haec ille Sanctus ex quibus omnibus luce meridiana clariùs elucet ipsum Sanctum Doctorem

c. Cum in officijs, extra de testamentis.

l. Sed & si lege ff. de petit. heredita.

6
Ad Antidota quisque tenetur.

S. Thomas

132 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

Caietanus.

Socus.

Cardinalis à Turre crema-
ta.

Riccardus.
Nicolaus de
Orbellis.

Hadrianus Pa-
pa.

Gabriel Biel.

Io. de Medina.
Didacus Co-
uarruias.

Inno. Papa 4.
Goffreda.
Hostiensis.

Glofa.
Ioan. And.
Anto. de Butr.

Io. de Anania.
Panormita.
Conradus.

Sylueiter.
Nauarrus.

Ratio conclu-
sionis

ctorem se subscripsisse præfenti conclusioni: Caietanus in comentarijs. 2. 2. q. 78. vbi supra vnà cum infra scriptis alijs Doctoribus in locis infra citandis se subscripserunt explicitè præfenti nostræ conclusioni ipsam veram probando non nullis alijs rationibus. Dominicus à Soto in lib. sextò de iustitia, & iure q. 1. articu. 4. col. sexta & septima, & rursus idem Caietanus in opusculorũ tomo. 2. tract. 8. quæst. 2. Cardinalis à turre cremata in c. Putant. 14. q. 4. conclusione secunda. Riccardus loco supra citato. Nicolaus de Orbellis loco supra citato. Hadrianus Papa in titu. de sacramento Peniten. de restitutione in fine capituli, incip. Agredior casus spirituales. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 1. circa finem Notabilis primi. Ex Canonistis, verò, sunt infra scripti, licet reuera loquantur solum de spe lucri secundaria, & non de spe lucri præcedente mutuum, impulsua appellata à non nullis Theologis, scilicet, à Caietano, à Soto vbi supra, à Ioan. de Medina in Codice de Rebus per usuram acquisitis q. 1. §. De lucro etiam intento, & §. sequenti, à Diadaco Couarruias in libro 1. variarum resolut. cap. 2. nu. 4. & à Nauarro loco infra citando:] Inno. enim Papa, 4. in c. Consuluit, extra, de vsur. Goffreda in sua summa sub titu. de vsur. Hostiensis in summa in titu. de vsur. in fine. §. Quid sit usura. Glo. in c. Consuluit: in uerfi. sperantes, extra: de usur. quàm glofam Ioa. And. Anto. de Butrio, Ioan. de Anania. Panormitanus, & omnes alij canonistæ in d. ca. Consuluit, sequuntur: & summularij in uerfi. usura. Conradus in tract. 2. de Contractibus. q. 29. conclusione. 3. Syluester in uer. usura 1. §. 1. Nauarrus in suo manuali cap. 17. nu. 209. Probatur, & quartò hac ratione irrefragabili, uidelicet: Cùm, enim, omnium prædictorum iurium & Doctorum consensu licitũ sit ex mutuo affectum benevolentia spe etiam principali intendere. Consequens erit, ex mutuo, principali spe intendere aliquod lucrum assequi (non tamen, ut lucrum est, (ut dicitur inconclufione) sed ut signum grati animi, & benevolentia contracta ex mutuo: et q̄ huiusmodi consequentia ex illo antecedenti emanet: probatur: quoniam ex uero amore, & solo ipso, sufficenter emanat gratuita, & amicabile recompensatio: Quapropter indè sequitur eiusdem rationis esse (ut Cardinalis Caietanus ubi supra docet in opusculis) sperare amicitiam, & sperare gratuitam remunerationem: Nam si mutuans (ut diximus) spe principali affectu benevolentia indè acquirenda, nihil illicitè sperat. Consequens est, q̄ mutuans spe gratuite remunerationis, nihil illicitè speret. Et confirmatur: quia cùm gratuita remuneratio sit mutuanti debita secundum naturale ius, seu ex obligatione naturali: eò q̄ (ut docet glofa in d. l. sed & si lege. ff. de Petit. heredi. §. Consuluit. in uerfi. obligauerunt:) hæc naturalis obligatio ex puris, & meris motibus animi cuiusquè descendit. Omnis, enim, creatura mouetur ad benefaciendum ei, qui sibi benefacit, & talis obligatio ex instinctu nature procedit: & ipsa sola gratuita remuneratio speretur in proposito, nec in euilem obligationem per expressam conuentionem deducatur: consequens est, quòd (inquam) nihil ultra sortem, & debitum speretur. Vnde sequitur q̄ sicut rationabiliter à mutuando desistit desperans de restitutione mutuande sortis, ita rationabiliter quoquè à mutuando desisteret desperans de gratuita remuneratione in signum grati animi, cùm utrumquè horum ipsi mutuanti iure naturali seu obligatione naturali debeat: ut per allata supra fuit probatum.

Secunda conclusio.

Mutuans prin-

Mutuans principaliter propter lucrum, ut lucrum est temporale, & in quantum

eum ipsum lucrum, ut lucrum est speratum spe præcedenti finali ipsius mutationis, scilicet, tamquàm quid sibi debitum ex vi mutui concessi ab ipso mutuuario alicui, (de qua spe latius dixi in notabili septimo allato in quæstione prima) licet nullo signo, nutu, aut verbo, ipse mutuator ostendat seu patefaciat mutuuario huiusmodi usurariam spem, seu intentionem: mortaliter peccat. Dixi in conclusione, ut lucrum est temporale: quoniam si quis mutuaret, non intentione lucrandi aliquod temporale: sed spirituale, ut puta, quòd ex tali opere charitatis mereretur à Domino veniam peccatorum, (quòd est maximum lucrum spirituale) non peccaret, iuxta uaticinium propheta dicentis [Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem] uti etiam elegantissimè docuit Sacrum Concilium Tridentinum, his uerbis utens, uidelicet:] si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum, si benè agendo, & diuina mandata custodiendo, usquè in finem perseuerauerint: Anathema sit.] Probatur modò præfens conclusio quadruplici medio: primò, enim, iure diuino, uerbis illis Domini. [Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui] & multis alijs iuris diuini utriusquè testamenti sententijs, quæ fuerunt allata in quæstione quarta, & quinta. Vide ibi. Probari dixi præfentem conclusionem dicto iure diuino, cùm palàm sit omnibus, quòd per illud ius fuerit usura etiam mentalis prohibita sub pœna peccati mortalis: eò quòd uoluntas sit iubiectum peccati, & per ipsam mereamur & demereamur in operibus nostris, & coram domino uoluntas habeatur pro facto, iuxta illud Apud Mattheum, capitulo, 5. uersiculo, 27. & 28. [Audistis quia dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est eam in corde suo] Probatur & secundò, iure positiuo, per text. apertissimum in capitulo Consuluit, extra: de vsur. in quo dicitur. [huiusmodi mutuante[m] hac praua intentione malè agere & contra prohibitionem iuris diuini,] ut ex tenore ipsius canonis supra relati elicatur, cùm hic mutuans ibi dicatur usurarius, & usuram esse prohibitam à domino sub pœna peccati mortalis iam fuerit supra non bis probatum. Idem habetur per text. in capitulo, si foeneraueris, 14. quæstio. 3. ubi refertur sententia diui Augustini qui in Psalmum 36. uersiculo. Tota die: infra scriptis utitur uerbis, uidelicet: [si foeneraueris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus, quàm dedisti, expectes accipere: non pecuniam solam: sed aliquid plus, quàm dedisti, siue illud triticum sit, siue uinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, si plus quam dedisti, expectas accipere, foenerator es, & in hoc improbandus, non laudandus] Idem habetur per text. in capitulo. Putant, 14. quæstio. 3. in quo reperitur canonizata sententia diui Hieronimi super Ezechiel. libro 6. ad capitulum. 18. dicentis. [Putant quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina omnis rei aufert superabundantiam: ut plus non recipias quàm dedisti. Alij pro pecunia foenerata solent munuscula accipere diuersi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quòd dederint, plus acceperint.

cipaliter propter lucrum (ut lucrum est) assequendi, usurarius est.

Psal. 118. uer. 3.

Concil. Trid. sess. 6. cano. 26

Exodi. c. 20.

Mat. 1. c. 5. uer. 27. uer. 28.

c. Consuluit, extra de vsur.

c. Si foeneraueris. 14. q. 3.

ca. Putant. 14. q. 3.

M Pro-

Probat & tertio Doctorum Auctoritate præfens conclusio. Sanctus, enim; Thomas in 2.2. quæstio. 78. articulo primo in corpor. quæstio. infra scriptis verbis utitur, videlicet, si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & vellet seorsum vendere vsum vini, venderet eandem rem bis: vel venderet id, quod non est. Vnde manifestè per iniustitiam peccaret: & simili ratione iniustitiã committit, qui mutat uinum, aut triticum, petens sibi duas recompensationes, vnam quidem restitutionem æqualis rei: Aliam uerò pretium vsus, quod vsura dicitur. Idem Sanctus alijs verbis eadem confirmat ibidem in articulo secundo in corpor. quæstio. infra scriptis verbis utens se subscripsit præfenti conclusioni, videlicet: omne illud pro pecunia habetur, cuius pretium potest pecunia mensurari: & ideo sicut si aliquis pro pecunia mutuata, uel quacumquè, alia re, quæ ex ipso vsu consumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito, vel expresso, peccat contra iustitiam: ita etiam quicumquè, ex pacto tacito, vel expresso, quodcumquè, aliud acceperit, cuius pretium pecunia mensurari potest, simile peccatum incurrit, hæc ille Sanctus, qui idem clariùs docens ibidem in respon. ad tertium, dixit, quòd si aliquis ex pecunia mutuata expectet, vel exigat, quasi per obligationem pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio, uel à lingua, perindè est, ac si expectaret, uel exigeret munus à manu: quia vtrumquè pecunia æstimari potest, ut patet in ijs, qui locant operas suas, quas manu uel lingua exercent: & ibidem in responsione ad quartum, idem Sanctus dicit, quòd pecunia non potest uendi pro pecunia ampliori, quàm sit quantitas pecuniæ mutuata, quæ restituenda est: nec ibi aliquid est exigendum, aut expetendum, nisi benevolentia affectus, qui sub estimatione pecuniæ non cadit: ex quo potest procedere spontanea mutatio. ex his omnibus elicitur Sanctum Thomam se subscripsisse præfenti conclusioni, cui etiam se subscripserunt omnes Doctores citati in relatione primæ & secundæ opinionis, & in probatioue præcedentis conclusionis: nec non & in dicto capitulo, si feneraueris, & capitulo. Putant. ipse Archidiaconus, & Cardinalis à turrecremata: Probat & quarto hac ratione: Quicumque furtum, etiam mentale, facit, mortaliter peccat. At mutuans spe lucri (ut lucrum est) furtum facit: ergo Mutuans spe lucri (ut lucrum est) mortaliter peccat. Maior probatur sententia Domini dicentis. [Non furtum facies, & non concupisces rem proximi tui] Minor probatur per tex. in capitu. si quis usuram. 14. quæstio. 4. in quo dicitur: [si quis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non uiuit.] & q̄ hic talis mutuans hac intentione committat usuram, probatur per tex. in c. Consuluit, extra, de usur. cuius tenorem supra retulimus.

Tertia conclusio.

Maior propositio.
Ratio præfentis conclusionis:
Minor propositio.
Conclusio.
Exod. c. 20.
c. Si quis vsuram. 14. q. 4.
ca. Consuluit, extra de viur.

Mutuans principaliter, propter lucrum (ut lucrum est temporale) seu ductus spe finali præcedente mutationem: (de qua spe latius in Notabili septimo primæ quæstionis fit sermo) seu intendens lucrum ex mutuo, ut in notabili secundo præfentis quæstionis supra allato.) quicquid ultra sortem receperit à mutuatario, illud ei inuoluntariè soluente: ut puta, ne aliàs mutuum accipere non ualeat à dicto

dicto mutuante, vel ex alia simili causa: omnino sub præcepto erit restitutio ni obnoxium: quàmuis ipse mutuator nullo signo, aut uerbo, aut nutu ipsi mutuatario talem ipsius prauam intentionem patefecisset. Hæc conclusio probatur quatruplici medio: primo enim iure diuino sepius citato in præcedentibus conclusionibus: per quod prohibetur omnis iniustitia, quæ circa retentionem rei alienæ inuito domino, fieri contingit: secundò, iure positiuo, per text. sepe citatum in capitu. Consuluit, extra, de vsur. in quo præcipitur in foro animarum efficaciter tales homines inducendos fore ad taliter accepti restitutionem: sicut ex eius tenore, (ut optime intellexit Caietanus mentem pontificis in dicto canone fuisse præcipere restitutionem in terminis præfentis conclusionis, quando ex parte mutantis intentio est praua lucrum affectando, & ex parte mutuatarij solutio ultra sortem est coactè facta) supra relato luce clariùs elucet: Nam non fuerunt posita frustra uerba illa in dicto canone, videlicet: [Et ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi:] quæ quidem uerba (iuxta infra citandorum Doctorum sententiam) hunc recipiunt sensum, videlicet: cum effectu debet esse illa inductio: debent ergo effectualiter, & realiter restituere, si proprijs animabus consulere uolunt: quapropter luce clariùs elucet, Nicolaum de Orbellis (loco citato in recitatione primæ sententiæ Doctorum) non benè (cum reuerentia tamen) vim illorum uerborum ponderasse: dicens huiusmodi vsurarium mentalem non compellendum fore ad restituendum quicquid per vsuram mentalem recepisset. & ratio est, secundum eum, quoniam in textu dicti canonis non dicitur, compellendum fore: sed, inducendum: eò magis, quòd is, qui restituere tenetur, non solum debet ad restitutionem induci, uerum etiam quodammodo cogi per subtractionem absolutionis: quia non debet absolui, nisi proximo satisfaciatur, aut satisfacere proponatur. Non ergo obstat quòd à dicto Doctore dicitur: cum contra ipsum sit aduerbium illud, scilicet: [Efficaciter,] in dicto canone insertum: per quod denotatur, necessitatem restitutionis ibi præcipi, ac iniungi: quoniam aliàs esset frustra super additum [Efficaciter] de qua tamen particula mentionem non facit ipse Nicolaus: causam uerò ignoro. ex his ergo omnibus patet, nostram conclusionem probari auctoritate dicti canonis in capitu. Consuluit. Probat quoquè nostra conclusio per argumentum in capitu. Peccatum: de regu. iur. in sexto, ubi dicitur. [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum] Idem probatur per argumentum in capitu. Saepè contingit, extra, de restituo. spoliator. in quo Celestinus tertius dixit [Non multum interesse quoad periculum animæ, inter iniuste detinere, ac inuadere alienum] Dixi probari conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam, licet explicitè ueritas ipsius per dicta iura non comprobetur: bene tamen implicitè, & inclusiuè, eò quòd ex dictis iuribus eliciatur, neminem posse sine dispendio salutis æternæ detinere alienum: & quòd detineat alienum mutuator (de quo in conclusione præfenti dicitur,) per se patet, cum contra uoluntatem domini illius rei sibi coactè tradita per mutuatarium illam retineat ipse mutuator. Probat, & tertio, Doctorum auctoritate præfens conclusio. Sanctus, enim, Thomas in 2.2. quæstio. 78. articulo primo, in corpore quæstio. in fine, infra scriptis utitur verbis, videlicet: Proprius & principalis pecuniæ vsus est

c. consuluit, extra de usur.

Caietanus in Commentarijs, 2.2. q. 78. art. 1. in re. pōtio. e, ad quartum.

Nicolaus de Orbellis sententia impugnatur.

c. Peccatum de reg. iur. in 6. c. Saepè contingit, extra de restituo. spolia.

9
Alienum inuadere, uel detinere: an differant.

S. Thomas.

ipfius confumptio, fiue diftractio, fecundum quod in commutationes expenditur. Et propter hoc fecundum fe eft illicitum pro ufu pecuniæ mutuatae accipere pretium, quod dicitur, *vfura*. Et ficut alia iniufte acquifita tenetur homo reftituere, ita pecuniam, quam per *vfuram* accipit, hæc ille Sanctus quem fequuntur omnes Doctores citati in præcedentibus conclufionibus, præter nominatos in relatione primæ fententiæ Doctorum, licet poffint concordari, vt faciam in fequentis conclufionis probatione. Probatur, & quartò hac ratione præfens conclufio, videlicet.

Omne, quod præceptum eft à iure diuino, implendum eft de neceffitate falutis

At reftitutio damni illati proximo per extorfionem *vfurarum* mentalem (fequuto opere) eft præcepta de iure diuino.

Ergo Reftitutio damni illati proximo per extorfionem *vfurarum* mentalem (fequuto opere) eft implenda de neceffitate falutis.

Maiores probatur verbis domini dicentis: [fi vis ad uitam ingredi, ferua mandata.]

Minor fuit probata iuribus adductis in præcedentibus conclufionibus, in quibus fuit probatum, quòd per illud: [Non furtum facies.] fuit prohibita omnis *ufurpatione* rei alienæ inuito domino, ac per cõfequens, reftitutio huiusmodi rei iniufte poffeffe, feu detente, cum nihil differat (quoad periculum animarum) iniufte detinere alienum, ac inuadere alienum: ut in d.c. *fepe* contingit, ftante deciffione diui Augustini canonizata in d.c. *Peccatum*, in quo dicitur. [Peccatum non dimittitur: nifi reftituatur ablatum.]

Quarta conclufio.

Is qui principaliter intendit lucrum ex vi mutui, recipiens aliquid ultra fortem à mutuuario (qui illud tale dederat ei fpontè & folùm in fignum grati animi erga fuum benefactorem, ignorans quòd mutuator, ultra fortem fperaffet aliquid) cognita huiusmodi fpontanea donatione mutuuarij: non tenebitur illud tale ei, vel pauperibus reftituere sub præcepto aliquo, nec alteri (abfolutè loquendo) Sed tura confcientia fibi retinere poterit, quàmuis teneatur pœnitere de fua praua intentione. Dixi, cognita huiusmodi fpontanea donatione, quoniam traditur hæc regula à Doctoribus præfatis, & nifi confet contrarium, femper præfumat eadem intentione aliquid ultra fortem datum fuiffe à mutuuario, qua mutuator mutuauit: Quæ propter in tali cafu reftituere teneretur, vt probauimus in conclufione tertia præfentis quæftionis. Hæc conclufio probatur quattuplici medio. primò enim iure diuino allato in prædictis conclufionibus, arguendo à contrario fenfu: cum per huiusmodi ius diuinum. [Non furtum facies] & per alias domini fententias præceptiuas ibi recensitas, fuerit præcepta reftitutio: ut is, qui fuerat iniufte re fua fpoliatus, ipfam afsequeretur: ergo à contrario fenfu arguendo: vbi nulla realis iniuftitia iniuftæ fpoliationis interceffit: merito nulla præcipitur reftitutio: & eodem modo poterit dici, & fecundò probari conclufionem iure pofitiuo ibidem allato, arguendo à contrario fenfu. Probatur, & tertio auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt citati in relatione primæ fententiæ: & in probatione primæ conclufionis præfentis quæftionis. Et quidem Doctores citati in prima fententia relata, loquuntur in terminis præfentis conclufionis, & non

in ter-

in terminis præcedentis: vt optimè fentijt quoquè Cardinalis Caietanus, & docuit in opusculis, loco citato in prima conclufione, & Adrianus Papa loco citato in prima conclufione. Probatur, & quartò, præfens conclufio. Hac ratione, videlicet: Ultra multa, quæ afferenda erunt ad probandam conclufionem feptimam quæftionis trigefimæ primæ, in quo loco conciliabitur fententia prima cum fecunda fententia Doctorum præadducta: quæ adinuicem videbatur de directo contraria, cum Canoniftæ recensiti in relatione fecundæ fententiæ loquantur in terminis prædictæ tertiæ conclufionis, & in terminis quartæ, quoad peccati remiffionem afsequendam, quam non confequantur, nifi vel effectualiter reftituant, vel deponant huiusmodi animi prauitatem per fuperuenientem notitiam huiusmodi donationis fpontè faciendæ, vel factæ fibi à mutuuaris, quod nec ipfi Doctores relati in prima fententia negaffent, fi requifiti de hoc fuiffent: Cum & ipfi tantùm loquuti fint in terminis quartæ conclufionis. Ratio verò præfentis conclufionis eft hæc, videlicet: Reftitutio fecundum facros Theologos non ideo eft neceffaria, vt ab illo, qui iniufte lucratus eft, lucrum auferatur: fed vt damnum paffo fatisfiat: & vt illi, qui minus habet quàm debet habere, reddatur quod eft fibi debitum: fed in cafu propofito, ille, qui dedit, nec eft damnum paffus, cum nullus iniuftum pati dicatur volens, nec minus habeat quàm fibi debeatur, cum liberè donauerit, & donum fit datio irredibilis: ergo fibi non eft reftitutio rei donatæ fic faciendæ, vt patet ad fenfum. Dixi in conclufione, nec reftituere tenetur pauperibus de præcepto, quod & probatur duplici medio. Primò fic: duo effe genera lucri illiciti pauperibus erogandi, patet, (vt docent facri Theologi in 4. fent. diff. 15. & Caietanus vbi fuprà: Alterum prohibitum fecundum fe, vt eft lucrum *simoniacum*, alterum prohibitum non fecundum fe: fed in fua caufa, vt eft lucrum *meretricium*: Conftat autem lucrum propofitum in conclufione nofta non effe prohibitum fecundum fe (quia datio non eft iniufta) quia libera donatio: fed nec fecundum fuam caufam: quia fupponitur liberè, & fpontè hoc donari, & non ex obligatione mutui accepti: ergo concludendum erit: quod nulla ratione pauperibus huiusmodi lucrum fit erogandum ex præcepto. Idem & probatur, & alio medio fic, fi pauperibus effet tale lucrum de præcepto erogandum: hoc non effet alia ratione, nifi propter iniuftam accipientis intentionem: fed ex hoc non fequitur obligatio ad reftituendum: ergo nec tale lucrum reftitutioni eft obnoxium: Declaratur minor: quia fufcipiens illud lucrum fic fecundum veritatem donò datum, aut credit illud donari fibi, aut non: fed inuoluntariè fibi tribui, aut neutrum credit. fi primò, & tunc patet receptionem iuftam effe: quàmuis prima, mutuantis intentio fuerit praua, & adhuc forfan talis, modo perfeueret defiderandi aliquod lucrum ex vi mutui, etiam fi non fpontè fibi donaretur. fi fecundò, & tunc dicendum quod cum fecundum veritatem illud donetur, & donum licitè accipi poffit: ifte talis iniufte accipit, non quia facit contra aliquod ius, fed quia facit contra cõfscientiam dictantem fibi quod receptio hæc fit iniufta: cum (vt dictum eft) fecundum veritatem fit iufta: ex eo namquè quod nec directè, nec indirectè ipfe aliquid petijt, & ille fpontè offert, conijcere poterat quod libera donatio fuerat. Ex hoc autem folo quod acceptio eft contra cõfscientiam, nulla ratio fuadet nafci obligationem ad non retinendum illud acceptum, nifi durante tali cõfscientia: poteft namquè talis cõfscientia erronea deponi, & incipere iufte poffidere quod cum peccato poffidebatur: fi autem talis cõfscientia deponi non poffet ab

8
Reftitutio rei
alienæ quare
præcipiatur.
Ratio conclufionis.

9
Lucri illiciti,
pauperibus e-
rogandi, duplex
eft genus, &
quod ex his om-
nino fit erogandum.

Maiores propo-
fitio.
Ratio conclufionis
Minor propo-
fitio.
Conclufio.

Mat. c. 19. ver-
ficu. 17.

c. Peccatum de
Reg. iur. in 6.
10

Mutuans prin-
cipaliter pro-
pter lucrum in
de afsequendū,
& aliquid re-
cipiēs à gratis
dante, non tene-
bitur ad refti-
tuendum.

Exodi c. 20.

set ab aliquo, reddendum esset non pauperibus: sed illi, qui dedit, quia non est acceptata donatio, quam non credidit esse: si verò neutrum credat, scilicet, nec sibi illud ultra sortem fuisse liberè donatum, vel coactè, ut puta, quia de utroque dubius adhuc permanet, & tunc dicendum quod non teneatur ad restitutionem, eisdem rationibus: cum non sit in hoc tertio casu deterioris conditionis, quam sit in secundo, casu: ut patet arguendo à fortiori: Dixi denique notanter in fine conclusionis: [sed nec absolutè loquendo restituere tenebitur] quod declaratur ac probatur sic: lucrum usurarium est duplex. Aliud dicitur lucrum usurarium per se, aliud lucrum usurarium per accidens. lucrum ergo usurarium per se, integratur ex duobus: quorum secundum sequitur ex primo, scilicet, ex eo quod est pretium usus rei mutuatae, & est aliquo modo inuoluntariè solum per mutuatarium, in quo verificatur natura usurae propriè dictae: ut fuit probatum in prima quaestione praesentis tractatuli. lucrum autem usurarium per accidens, dicitur illud, quod secundum se, & propriam naturam, non habet dictas conditiones usurae propriè dictae: sed tantum, secundum prauam intentionem mutuantis tantum, & opinionem hominum, & non realiter: quapropter tale lucrum contingit esse voluntarium, & tamen, non usurarium, cum ei non competat definitio usurae, vel furti: cum huiusmodi acceptio talis rei, reuera non fiat inuito domino rei: licet credatur ab accipiente non voluntariè sibi datam fuisse. Cum autem obligatio ad restituendum aliquod procedat ex natura lucri sibi non debiti: sed alteri, ut reddatur, quia est actus iustitiae commutativae, cuius terminus, & obiectum est id, quod secundum se est iustum, quod opponitur iniusto secundum se, & non secundum accidens, consequens est quod lucrum usurarium per accidens non est restitutioni obnoxium: sed tantum lucrum secundum se usurarium: & quia in casu proposito lucrum perceptum non est usurarium per se (quia nec datur pro mutuo nec inuoluntariè, sed ex affectu gratuito spontè donatur:) sed est lucrum usurarium per accidens, propter intentionem, scilicet, corruptam suscipientis, consequens est quod tale lucrum non sit restitutioni obnoxium: & quoniam scientia est de his quae sunt per se, ideo sermo Canonum, Theologorum, & canonistarum, est intelligendus de usura vel lucro usurario per se, semper restituendo, non autem de usura, vel lucro usurario per accidens: quale est in proposita conclusione nostra: lucrum siquidem usurarium per se dictum, effectus est pravae intentionis mutuantis, & coactae exhibitionis mutuatarij: & ideo restitutioni est obnoxium: lucrum verò usurarium per accidens, est effectus procedens à libera donatione mutuatarij, tamquam à causa efficiente: & per hoc non restitutioni obnoxium erit: cum procedat à donatione libera mutuatarij, qui potuit, & voluit (ut supponitur) donare illud mutuatori in signum grati animi recognoscentis beneficium sibi collatum per mutuatorem. Et sic patet Scotum, Riccardum, & socios in praesenti quaestione adductos, benè dixisse unà cum Canonistis, eò quod isti loquuti fuerunt de usurario lucro per se: illi verò de usurario lucro pro accidens, ut optimè docuit Caietanus ubi supra.

Ad Argumentum respondetur breuiter, illud procedere in recipiente lucrum usurarium per se dictum, non autem in recipiente lucrum usurarium per accidens dictum, ut fuit probatum satis abundè in probatione conclusionis primae, & quartae,

QUESTIO

QVAESTIO XVIII.

Utrum mutuanti liceat pacisci tempore mutuacionis cum mutuatorio de aliquid sibi dando à mutuatorio ipso ultra sortem mutuatae ratione interessei lucris cessantis: & illud tale exactum tuta conscientia retinere sine crimine prauitatis usurariae.

S Y M M A R I V M.

- 1 Interesse quid & unde dicatur.
- 2 Lucrum cessans quid.
- 3 Exemplum primum de interesse lucris cessantis.
- 4 Exemplum secundum de interesse lucris cessantis.
- 5 Potentia ad lucrum assequendum quod duplex sit.
- 6 Potentia pecuniae ad lucrum absolutè sumpta quid.
- 7 Potentia pecuniae ad lucrum, ut subsistat industriae ventis ea: quid sit.
- 8 Pecunia, vel aliquid mutabile seu cadens sub mutuo quando vendi possit ultra pretium ordinarium.
- 9 Granum tritici quoad eius pretium dupliciter potest considerari.
- 10 Fur surripens pecuniam paratam negotiationi ad quid teneatur.
- 11 Valor rei absolutè considerata, & valor rei respectu status in quo tunc reperitur, differunt.
- 12 Differunt in valore pretij voluntariè transferre pecuniam in alteram, voluntariè, & solum ad preces amici.
- 13 Interesse lucris cessantis, est duplex, & exemplum de utroque.
- 14 Interesse inestimabile quid sit.
- 15 Interesse estimabile non petibile quid sit.
- 16 Fur non potest petere interesse rei furtivae ab alio occupatae.
- 17 Interesse estimabile, large sumptum, quid sit.
- 18 Interesse estimabile petibile strictè sumptum quid sit.
- 19 Interesse singulare quid sit, & quando hoc soluere quis teneatur.
- 20 Interesse conuentum quid sit.
- 21 Interesse comune quid sit.
- 22 Interesse intrinsecum quid sit.
- 23 Interesse extrinsecum quid sit.
- 24 Interesse intrinsecum an in iudicio peti possit, & quale.
- 25 Interesse extrinsecum an in iudicio peti possit, & quale, quando agitur propter non factum.
- 26 Interesse extrinsecum, quando agitur propter maleficium quando, quomodo, & quale peti possit in iudicio.
- 27 Ratione lucris cessantis, nouem concurrentibus conditionibus ultra sortem exigere licebit post moram.
- 28 Quae conditiones requirantur, ut quis tuta conscientia ratione interessei lucris cessantis ultra sortem exigere possit.
- 29 Ratio dictarum conditionum redditur.
- 30 Ratione lucris cessantis ante moram mutuatarij licebit pacisci de tali interessei sibi soluendo.
- 31 Omne generans generat sibi simile.
- 32 Ratione lucris cessantis aliquid exigere, ante factum erit dissuadendum, post verò factum concurrentibus praedictis conditionibus non erit damnandum, ut usurarium.
- 33 Quomodo erit probandum interessei lucris cessantis.
- 34 Quando liceat exigere à mutuantè ultra sortem, ratione lucris cessantis, non tantum pro primo anno, verum etiam pro vltioribus.
- 35 Valde notandum est pro confessoribus mercatorum id quod ex dictis conclusionibus in sex colorarijs continetur.

ET Primò, videretur dicendum q̄ mutuanti non liceat tempore mutuacionis, vel post exigere à mutuuario vltra fortem ratione interesse lucri cessantis, ac per consequens, q̄ taliter exactum non licebit retinere sine crimine vsurariæ prauitatis, quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto.

Omne Id, ex quo multa absurda orirentur Reipublicæ perniciofa, non potest tuta conscientia fieri.

At Concessio exactiois, & receptionis realis, cuius vltra fortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis multa absurda Reipublicæ perniciofa proderet.

Ergo concessio exactiois & receptionis alicuius rei vltra fortem non potest tuta conscientia fieri.

Maior istius propositionis non indiget probatione.

Minor probatur, adducendo quatuor inter alia absurda, quæ ex tali concessione orirentur Reipublicæ perniciofa.

Primum quorum est, quoniam: (si hoc daretur) sequeretur quòd pecunia esset res de sui natura lucrosa. At consequens est falsum, (vt fuit probatum in quæst. 3.) ergo, & antecedens: vnde benè dicitur hoc absurdum sequi primum: quòd quis velit quòd sua pecunia mutuata generet aliam, cum non sit res de se fructifera: sed tantum iuxta industriam ipsius negotiantis: quæ quidem à mutuatore ipsi mutuuario non tribuitur: secundum absurdum est, quoniam inde sequeretur: quòd quis posset vendere quod non habet: Cum lucrum cessans quod petit mutuator, non habet ipse: si ergo non habet, quomodo poterit vendere? si ergo voluerit sibi solui inde aliquid, sequitur q̄ vè dat quod non habet, quod iniustum est. Tertium absurdum est: Nam est: q̄ aliquod lucrum ex pecunia referuata, & non mutuata mutuator sperasset: illud esset incertum, & posset multis modis impediri. At velle lucrum certum exigere pro lucro incerto, videtur iniustum, cum per hoc mutuans ponat se in tuto, mutuatarius verò in damno & periculo. Quartum absurdum, quod sequeretur ex concessione talis exactiois, ratione lucri cessantis, est, quia ex ipsa tacite aperiretur ostium patentissimum, & subministraretur fomes vsurarij vsuras palliandi, (& palliatas vsuras exigendi) eò quòd dicere possent se vltra fortem exigere, non ratione mutui: sed ratione interesse lucri cessantis, quod sua pecunia non mutuata lucrati fuissent.

Ergo videtur dicendum, tuta conscientia neminem posse exigere, ac retinere exactum vltra fortem ratione interesse lucri cessantis.

S E D C O N T R A tex. e. fit apertissimus in c. salubriter, extra, de vsuris, in quo conceditur ratione lucri cessantis marito portanti onera matrimonij (non soluta dote) posse fructus sibi pignoratæ possessionis non computare in fortem.

Respondeo præsentis quæstioni quinque conclusionibus: ipsis tamen præmittendo sex notabilia pro illarum maiori intelligentia. Primum quorum est, q̄ quinque in præsentis quæstione examinabuntur ad ipsam pertinentia: primum quorum est: An exactio, (de qua sonat titulus quæstionis) sit licite facta, si fiat tempore mutuacionis: secundum, si sit licite facta post mutuacionem. Tertium, dato, quòd sit licita, An sub specie interesse lucri cessantis sit licita: Quartum: An exactum liceat sibi retinere talis exactor. Quintum: dato,

quòd

quòd in casu interesse lucri cessantis esset illicita, an per huiusmodi exactio- nem & receptionem, mutuatio facta reddatur vsuraria vel non? Secundum Notabile circa ethimologiam termini, ac vocis [Interesse] contentæ in titulo quæstionis. Quapropter notandum, quòd Interesse dicitur amissio alicuius boni temporalis obtinibilis: vnde dicitur interesse quia is, qui bonum temporale obtinibile perdit, dicere posset: mea interest illud non perdere vnde de breuiter dici poterit, lucrum cessans est amissio lucri facta à creditore propter pecuniam sibi non redditam tempore statuto, seu pro pecunia vel quacumquè re vsu ipso consumptibili mutuata solum pro comodo ipsius mutuatarij, & hoc interesse lucri cessantis duobus exemplis exemplificari potest: Primò, si habendo centum aureos intendebam ire ad nundinas, & ibi emere merces alibi postea vendendas vt asequeretur lucrum ex eis: Et verisimiliter fuisset lucratus quinque cum illis: tu indigens illis (petis à me,) vt eos tibi mutuem, quo facto ego impediatur ab asecutione illius lucri quod cessat mihi. hæc ergo non asecutio huiusmodi lucri, dicitur interesse lucri cessantis: secundum exemplum, si habendo centum aureos intendebam emere domum, de qua domo empta intendebam lucrum ex eius locatione: tu verò indigens illis, petis à me vt eos tibi mutuem pro hoc anno, quo facto impediatur ab asecutione lucri talis, ita q̄ ratione mutui, patior interesse lucri cessantis: Tertio Notandum est, quòd Potentia ad lucrum asequendum est duplex: quædam consequens ipsam pecuniam absolutè, pro quanto ipsa pecunia potest esse instrumentum, ad lucrandum, siue per viam negotiationis, siue per viam emptionis agri, armenti, gregis, & huiusmodi, & hæc potentia lucri vocatur potentia pecuniæ, absolutè, quia ipsam pecuniam absolutè comitatur. Quædam verò potentia ad lucrum ex pecunia est consequens pecuniã, non absolutè, sed vt substat tali industriæ negotiatoris vel emptoris tali tempore, in tali loco, in tali comoditate, & huiusmodi. & hæc vocatur potentia pecuniæ, vt substat industriæ: & quoniam prima potentia communis est omni pecuniæ à quocumq; illa habeatur: idem erit iudicium de ipsa pecunia, & de potentia ipsius pecuniæ. Et propterea sicut non licet, ratione pecuniæ recipere vltra fortem: ita non licebit exigere aliquid plus ratione suæ potentiæ. Cum, enim, inseparabiliter sese comitentur adinuicem, iccirco iudicium larum à Doctoribus de pecunia, intelligitur etiam de potentia ipsius pecuniæ absolutè capta, id est, de quasi naturali potentia ad lucrum: sed secunda potentia adiungitur pecuniæ ex hoc, quòd substat tali industriæ: Et propterea non conuenit pecuniæ absolutè captæ, nec à quocumquè ipsa habeatur, sed in ordine ad aliquem: & suscipit magis & minus, iuxta approximationem ad lucrum, & quantitatem negotij, industriæ negotiantis, ac ea pecunia vtentis: Et de hac potentia pecuniæ non sunt intelligenda dicta Doctorum, cum loquuntur de pecunia: imò hanc vendere, vel redimere licet, vltra fortem. Quod vt melius percipiamus veritatem istius differentiæ adducam exemplum de grano tritici: Granum ergo tritici dupliciter possideri ac considerari poterit: Primo absolutè, & sic quamuis habeat in se potentiam sementinam, pro quanto posset aliquis vti eo ad ferendum: nihilominus non plus valet propter istam potentiam, quam absolutè habet: & huic potentiæ respondet in pecunia, potentia pecuniæ absolutè captæ: Nam sicut potest quis vti grano, vel ad comedendum, vel ad ferendum: ita potest quis pecunia vti uel ad commutationes communes, uel ad lucrandum. secundò granum tritici potest possideri

Not. secundâ.

¹ Interesse quid sit, & vnde dicitur.

² Lucrum cessans quid.

³ Exemplum primum de interesse lucri cessantis.

⁴ Exemplum secundum de interesse lucri cessantis.

Nota tertîa.

⁵ Potentia ad lucrum asequendum quod duplex sit.

⁶ Potentia pecuniæ absolutè sumpta quid.

⁷ Potentia pecuniæ ad lucrum vt substat industriæ vtentis ea, quid.

⁸ Pecunia vel quid simile mutabile quando vendi possit vltra ordinarium eius pretium.

⁹ Granum tritici quoad eius pretium, quod tripliciter potest considerari.

fideri

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

Aburdum primum. Antecedens. Consequencia.

Aburdum secundum.

Aburdum tertium.

Aburdum Quartum.

ca. Salubriter extra de vsur.

Not. Primum.

fidere ac considerari, vt serendum: & hoc modo possessum, ac consideratum, suscipit incrementa, dum magis præparatum est, & ordinatum, approximat, vel sparsum in agro: & huic potentia respondet in pecunia, potentia vt subest industria vtentis ea: sicut autem granum tritici, quod non possidetur, vt semen, nõ erit restituendum, vt semen, si ablatum fuisset: nisi in veritate ad hoc delatum vel præparatum sit: ita pecunia non habebitur, vt substans industria negotiationis, nisi in veritate applicanda fuisset negotiationi: Indè patet, quod sicut fur, qui abstulit granum frumenti, paratum pro semine, tenebitur non solum ad restituendum æquale accepto tritico, verum etiam ad aliquid plus respondens potentia sementinae, ad arbitrium boni viri, iuxta qualitatem, & quantitatem damni ex hoc emergentis impedito à seminando, licet non teneatur fur restituere totum fructum deductis expensis, quæ ex tali ratione alij conuicini (qui seminauerunt) reportarunt: quia habebat fructum in potentia seu in virtute, non autem in actu: Ita si quis furatus fuisset pecuniam paratam seu expositam negotiationi, tenebitur non solum pecuniam ipsam acceptam, puta, mille aureos, reddere: sed & aliquid plus ad arbitrium boni viri, pensatis conditionibus negotiationis & negotiatorum: Non tamen tenebitur ad totum lucrum, quod fuisset habiturus eadem ratione: quoniam solum illud in potentia habebat. Et ex hoc sequitur quod negotiatores habentes pecuniam paratam ad certam negotiationem in promptu aestimatam, communiter futuram cum lucro centum ducatorum, deductis expensis: dato quod mutuari possint Ioanni occurrenti, & petenti dictam pecuniam mutuo pro suis necessitatibus, & ex pacto petere aliquid plus sorte ratione prædictæ potentia, quæ subest eius industria: Non tamen possunt petere totum lucrum speratum, vt puta, centum. Et patet hæc sequela dupliciter: Primo, ex hoc quod nullus mutuum accipiens in hoc casu tenetur ad aliud plus quam teneretur fur, qui abstulit pecuniam ad negotiationem paratam: Secundo, quia mutuans granum iam delatum ad agrum pro seminatione, non poterit exigere totum fructum speratæ messis, imò si iam sparsa & vegetata semina quis conculcando destrueret, non teneretur ad restitutionem omnium fructuum speratæ messis, (deductis expensis,) vt clarius in conclusionibus dicitur, & probabitur. Quarto Notandum, quod maxima differentia est inter valorem rei absolute consideratæ: & valorem rei in tali statu in quo res ipsa reperitur pro tunc: quoniam valor rei consideratæ tam respectu commutationum voluntariarum, quam inuoluntariarum, eodem modo se habet. Mille enim ducati absolute considerati, siue mutuo, siue emptione, siue furto, siue rapina alienentur, semper valorem eundem mille ducatorum secum gerunt: Valor autem rei in tali statu, in quo res reperitur pro tunc, non commutat rem extra illum statum: sed statim, vt res illa extra statum illum constituitur, perdit tantum valorem: Quapropter magna oritur diuersitas inter vtrumque: Vnde omnino erit considerandum, an inuito, vel volente domino, res ipsa alienetur à tali statu: Nam si inuito domino, res ipsa aufertur, constat quod restituenda erit iuxta valorem rei in tali statu: vt patet de destruyente semina: si autem voluntariè illam rem distrahat, subdistingendum erit. Quoniam, aut sine mutatione status illius rei distraherit rem ipsam, aut cum mutatione: primo, & tunc dicitur quod dominus poterit eam alienare iuxta valorem rei in tali statu: Et propterea sicut dominus agri sati licitè vendit agrum ipsum tantum, quantum nunc estimatur ager satus, sic (arguendo à simili) habens pecuniam

IO
Fur surripies pecuniam, paratam negotiationi, ad quid teneatur.

II
Valor rei absolute consideratæ, & valor rei respectu status in quo tunc reperitur, differunt.

pecuniam expositam negotiationi, licitè cedit alteri eam, (quod est cedere negotiationi illi) tunc accipiendo quantum estimatur pecunia applicata illi negotiationi: Hoc est, enim, alienare pecuniam, seruato statu in quo est: sed si quis voluerit alienare pecuniam non seruato statu illius: sed eam à statu negotiationis remouendo: sic non licebit alienare eam plusquam valeat absolute considerata: quoniam ex quo ipse dominus rei, aufert ipsam rem à statu, in quo erat, maioris valoris, eam mutuo exponendo (cum voluntas ipsius sit, quæ transfert rem de statu in statum) indè fit quod in huiusmodi casu non poterit quantumcumque parum petere plus sorte. Quintò Notandum quod maxima differentia est inter eum, qui inuoluntariè transfert rem quamcumque, vel pecuniam, & transfert illam ad alium in quo pro tunc illa non reperitur, vt puta, si quis ad preces amici pecuniam, vel quid simile, negotiationi destinatum amouet à statu negotiationis, illud conuertendo ad statum mutui, & inter eum, qui voluntariè amouet pecuniam à statu negotiationis ipsam conuertendo ad statum mutui, aestimans huiusmodi conuersionem sibi magis profuturam: quoniam in primo casu, potest quis suscipere tuta conscientia ultra sortem (iuxta tamen taxatum pretium illius status & non ultra) non autem in secundo, sine peccato vsuræ, vt doctissime docuit Caietanus in comentarijs. 2. 2. q. 78. artic. 2.

Novissimè notandum, quod (secundum Ioannem de Medina in codice de Rebus per vsuram acquisitis in fine secundæ causæ, propter quam poterit quis ultra sortem mutuam exigere, in quæstione tertia.) Interesse lucris cessantis est duplex: aliud proximum, aliud remotum: Exemplum interesse proximi poterit tale reddi: si mutuans erat empturus gallinam, vel quid simile fructiferum pecunia ipsa mutuata, vnde fructum indè recipere sperabat, videlicet: quinque oua, vel huiusmodi, quem fructum impeditur consequi, ratione mutui facti: Exemplum interesse remoti: vt si emptoria gallina lucretur ouum ex illa, & ex ouo speret indè pullum seu pullam assequi, ex qua rursus alia oua sperat: dempto ergo primo fructu sperato ex re, quæ emptoria realiter fuisset: reliqui dicendi erunt fructus remoti, & carentia illorum ob causam mutui dicitur interesse remotum: quapropter quotiescunque in afferendis conclusionibus sermo habebitur de interesse, ad quod tenebitur mutuarius mutuanti, ratio rei mutui accepti, intelligendum erit, de interesse lucris proximi, non autem remoti.

Sciendum insuper (vt docet Barto. in l. vnica. C. de sententijs, quæ pro eo quod interest, numero 8.) Interesse quoddam sumptum dicitur, vt genus generalissimum, & quoddam vt genus subalternum. Interesse primo modo sumptum dicitur alicuius iuxta utilitas inestimabilis.

Interesse acceptum vt genus generalissimum diuiditur in interesse inestimabile, & interesse aestimabile.

Interesse autem inestimabile est alicuius iuxta utilitas inestimabilis: de quo fit mentio in l. j. §. hæc in factum. in versicu. sed cum liber, ff. de ijs qui deiec. vel effad. vbi infra scriptis videtur verbis imperator, videlicet: [Sed cum liber homo perijt damni aestimatio non fit in duplum: quia in homine libero nulla corporis aestimatio fieri potest: sed quinquaginta aureorum condemnandus sit.]

Interesse aestimabile subdiuiditur in interesse aestimabile non petibile, & in interesse aestimabile petibile.

No, quintum
12
In valore pretij differunt transferre pecuniam ad alium ipso requirente, & sine ipse requiritur.

13
Interesse lucris cessantis est duplex, et exemplum de vitroque.

Barto.

Interesse sumptum vt genus generalissimum quid sit, & quod duplex.

14
Interesse inestimabile quid sit.

Interesse

Interesse æstimabile subdiuiditur in interesse æstimabile non petibile, & in interesse æstimabile petibile.

15

Interesse æstimabile non petibile quid sit.

Interesse æstimabile non petibile, est iusta alicuius utilitas æstimabilis non petibilis, habita vel non habita sine alicuius facto iniusto, vel cessatione iniusta: sed notanter in præsentia diffinitione dixi, [alicuius utilitas iusta:] quia si habes utilitatem iniustam, non dicitur propriè continere tuum interesse, vt habetur in l. itaque fallo. ff. de furtis, in qua dicitur: quòd actio furti pro interesse recipiendo non datur malæ fidei possessori, sed bonæ fidei possessori, quia realiter nihil de suo amisit, ac per consequens nullum verum interesse passus est per illius priuationem, licèt quodammodo interfit etiã malæ fidei possessori rem sibi furatam, malafide acquisitam recuperare. & ratio est, quia (vt dicit ibidem textus) nemo de improbitate consequitur actionem. Dixi quoq; in diffinitione [æstimabilis] ad differentiam interesse inæstimabilis. Dixi [Non petibilis] ad differentiam interesse petibilis, de quo infra paulò post dicitur: Dixi [Habita] vt comprehendam omnes illos casus, in quibus aliquis habet aliquod æstimabile, quod habere sua interest. Dixi, [vel non habita] propter l. Proculus. ff. de damn. infect. in quo habetur qd licèt obscurentur lumina domus vel aufertur aqua putei mei, & sic damnificor & perdo qd mea interest habere, tamen hoc petere non possum, quia prouenit mihi absquè alicuius facto, vel cessatione iniusta] & vt luce clarius veritas istius clausulæ intelligatur, figurabo sic casum: (prout habetur in dicta l. Proculus.) Habebas domum tuam iuxta meam: nec aliquam seruitutem mihi debebas, cum velles opus aliquod in tua domo, puta, eleuare eam, & timerem damnum ex hoc opere: promissisti mihi de damno infecto: nunc eleuata domo tua habeo damnũ, vt quia obscurata sunt lumina domus meæ, queritur, an committatur stipulatio, (id est an ex stipulatione seu huiusmodi promissione teneor soluere huiusmodi damni valorem) & dicitur quòd non. Idem est & si in fundo tuo fecisti cuniculum, id est riuum coopertum vel fossam, & sic aquam quæ veniebat ad fundum meum, abstulisti. Nam licèt promiseris mihi de damno infecto, tamen non teneris ob hoc. & ratio est à dicta lege talis assignata: quia non debet videri is damnum facere, qui eo veluti lucro (quo adhuc utebatur) prohibetur; multumquè interesse, vt rum damnum quis faciat, an lucro, quod adhuc faciebat, vt prohibeatur: sciendum ergo quòd Barto. vbi supra, addit, & de istis non loquitur materia ista.

Est aliud quoddam interesse æstimabile petibile, & istud potest accipi duobus modis, vno modo largè, seu improprie, & alio modo proprie seu strictè.

17

Interesse æstimabile petibile largè sumptum, quid sit.

Interesse ergo æstimabile petibile largè sumptum, dicitur iusta alicuius utilitas petibilis æstimabilis non habita propter alicuius factum iniustum, vel cessationem iniustam: ista diffinitio omnia comprehendit, vt euidentè patet. Hic tamen est aduertendum, quoniam aliquando sumitur interesse largè, & improprie, ut si peto quamcumq; rem mihi debitam: peto interesse meum: Nã dicit lex quòd stipulationes sunt factæ, vt quisquam stipuletur quod sua interest, ut in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerborum obligatio. unde si stipulor librum, stipulor, quod mea interest, ille ergo liber est interesse meum largo modo: Idem si stipulor factum, istud factum est interesse meum, & hoc modo hic non sumitur.

l. Stipulatio ista ff. de ver. obl.

18

Interesse æstimabile petibile

Interesse autem æstimabile petibile strictè & proprie sumptum in nostra materia sic diffinitur uidelicet: Interesse est æstimatio alicuius utilitatis nõ habite

bitæ propter alicuius factum iniustum, vel cessationem iniustam: sed animaduertendum, quòd ideo in diffinitione dixi [æstimatio] vt differat à præcedenti interesse, quòd respicit ipsam rem debitam, seu factum debitum. Nam de interesse prout in quantitate deducitur, loquitur ista materia: Istud enim, est utile scire ad diffinitionem hanc intelligendam: Ideo dixi æstimatio [utilitatis non habitæ,] vt comprehendam damnum emergens, & lucrum cessans.

Interesse proprie seu strictè sumptum, est triplex, & aliud dicitur singulare, aliud conuentum, & aliud commune.

Interesse proprie sumptum, dictumquè singulare dicitur interesse singulariter æstimatum, seu est æstimatio, & non pretium damni passu singulariter æstimati, & dicitur notanter æstimatio damni singulariter æstimati, quia illud dicitur singulare interesse quòd venit ex singulari seu speciali affectione seu affectu, sicut est in patre libero circa filium suum: vt apertissimè dicitur in l. pretia, ff. ad l. Falcidiam, & in l. si seruum, ff. ad legem Aquiliam, & ibi per Bartolum, & alios iuristas, & per Innocentium in c. Sacro, de sententijs excommunicationis. Et huiusmodi interesse singulare poterit exigi aliquando, & aliquando non, iuxta hanc distinctionem, videlicet: Aut hoc debetur ex contractu certo, qui, scilicet, contineat certam quantitatem, vel certam rem, vel incertam in indiuiduo: sed certam in specie, vt si quis debeat hominem, tunc lex dicit singulare interesse præstandum vsquè ad duplum communis interesse, & non ultra, vt in lege vnica, §. fancimus. C. de sententijs quæ pro eo quòd interest: si verò singulare interesse debeatur ex incerto contractu, puta, ex eo qd est in faciendo, vel non faciendo, omnino in solidum præstandum est quantumcumquè sit, vt in dicta l. Vnica, §. in alijs, & videtur, legem innuere quòd in his casibus semper debeatur singulare interesse, intelligendo de interesse utilitatis, seu affectionis, non ratione tantum sui, sed utilitatis, quæ sibi obueniebat ex re illa sic amata: non autem de interesse affectionis tantum, in se considerata, nullo habito respectu ad utilitatem, vt in dictis l. Pretia, & l. si seruum.

Quapropter peroptimè dixit Bartolus in dicta lege vnica, ipsam legem intelligendam fore tantum de interesse affectionis continentis in se utilitatem pecuniarum, non autem de interesse affectionis tantum: prout habetur apertissimè per iura adducta in lege Pretia: & in lege si seruum.

Interesse conuentum, quòd aliàs dicitur interesse æstimatum conuentione partium, non autem pretium, vt puta, quando partes conueniunt in certa quantitate pro interesse, vt puta, si quis dixerit, si non fecero quòd promisi, dabo pro interesse tantam quantitatem pecuniæ, quòd quidem pactum seruandum est, vt in l. fin. ff. de prætor. stipulat. & ibi per Glo. & Doctores.

Interesse commune dicitur communis æstimatio damni, quòd alicui contingit ex eo qd id, quòd dari, vel fieri debebat, datum vel factum nõ est, uel suo loco & tempore, vel aliàs, (vt debet) datum vel factum nõ est, & in hoc communi interesse computatur fructus rei debitæ, in qua sit mora, & mercedes, & pñiones, & augmentum per locum, uel tempus, & cõsimilia, vt habetur in l. pretia, ff. ad l. Falcidiam, & in l. si seruum, ff. ad l. Aquiliam. In his omnibus adductis, de triplici specie interesse concordant ultra dicta iura, etiam Glo. sæ ipsorum iurium, & Barto. ibidem, scilicet, in l. vnica. C. de sententijs quæ pro eo quòd interest. Dynus in c. Mora, de reg. iur. in sexto, & Inn. in c. Sacro, extra de sent. excommunicationis.

Summoperè tamen est memoriæ cõmendandum id, quòd docuit Decius in l.

N

in l.

Interesse strictè ac proprie sumptum est triplex.

19 Interesse singulare quid sit, & quando hoc soluere quis teneatur. l. Vnica. C. de sententijs. quæ pro eo quòd interest.

20 Interesse conuentum quid sit.

21 Interesse commune quid sit.

l. Pretia. ff. ad l. Falcidiam. l. Si seruum. ff. ad l. Aquiliam. Glo. Barto. Dynus. Innocen.

in l. Quatenus. ff. de regu. iur. nu. 6. loquens de hoc interesse communi: dicens quod interesse commune refertur ad communem rei aestimationem, & ad communem rei valorem: ut notat Baldus in l. 1. col. 2. C. de senten. quæ pro eo quod interest, & facit tex. in l. si vendidero. §. j. ff. de furtis. in l. j. ff. de his qui à nō domino manu. & testis in probando interesse debet rationem dicitur sui allegare, etiam non interrogatus: ut notat Bartolus in Tracta. de Testibus, col. 1. versicu. Testis dixit aliquem esse dominum, in fine, ubi inquit, quod si testis dicat fundum valere decem, non probat, nisi rationem adducat, quàmuis non sit interrogatus. Et notanter Abbas post alios ibi refert in capitu. Cùm eam, col. 2. versicul. sed dubitatur, de Testibus, & idem Baldus in l. fina. C. de Iur. dom. impe. & in l. 1. col. 8. versicul. 7. Quæro. C. de senten. quæ pro eo, quod interest profer. Alexand. post Paulum de Castro in l. Pretia rerum col. fin. ff. ad l. Falcidiam, & idem Alexand. in l. j. in principio. ad finem. ff. de operis noui nuntiatio. facit quod no. Innocentius in capitu. cùm causam, extra, de Testibus: Bartolus in l. solam. C. de Testibus, & ista conclusio procedit in aestimatione domus, vel fundi, quia talis aestimatio intellectu potius quàm sensu corporis colligitur, secus in aestimatione frumenti, & victualium, & in similibus rebus, in quibus non est opus magno discursu: idè dictum testis benè probat absquè alia ratione, si non fuit interrogatus, ut notat Bar. in dicto trac. in loco suprà, allegato, & idem Bal. dicit in l. solam, col. fi. ver. Quæro nunquid. C. de Testibus.

Interesse diuiditur in extrinsecum interesse, & in interesse intrinsecum, seu in interesse extra rem, & in interesse in ipsa re.

Interesse intrinsecum dicitur illud, quod est ipsa res eadem, seu eius aestimatio: prout accipitur in hac materia, nec non, & illud, quod est immediatè ex ipsa re, ut fructus, & partus, & similia.

Interesse extrinsecum dicitur illud, quod venit occasione alicuius rei, non autem ex ipsa re: & ideo verum dicit Glofa, dicendo quod hæreditas (ex qua seruus est hæres institutus) est interesse extrinsecum, quia non ex ea re, id est, ex ipso seruo procedit: sed ex occasione rei, id est, hæreditatis sibi legatæ, contingit, ut docuit Bar. in d. l. vnica, nu. 13. & 14.

Interesse intrinsecum, id est, ipsius rei aestimatio, & tale interesse in iudicio semper petitur, & cõceditur à Iudice: ut in l. vinu. ff. de rebus credit. si cer. pet.

Interesse intrinsecum, id est, ex ipsa re (ut fructus & partus) competunt alicui cum hac distinctione sic dicendo: Aut actione stricti iuris peto quod est vel fuit meum: & tunc veniunt fructus à tempore moræ: sed si peto mihi debitum, tunc solum à tempore litis contestatæ: sed in actionibus bonæ fidei semper veniunt fructus à tempore moræ. hæc Bar. in l. videamus. ff. de vsur. in quo loco, in §. si actionum, ipsemet Bar. subdit, quod aut loquimur in stipulatione rem dari: aut in stipulatione re tradit, aut in stipulatione, quæ continet vtrumque, id est, si promittatur rem dari, & tradit: In Primo casu, nunquã committitur stipulatio ad interesse: sed præcisè tenetur ad dandum ipsam rem simpliciter: ut in l. vbi autem, in fi. ff. de verb. obli. fructus autem veniunt tunc post litis contestationem, non autem antè, ut in dicta l. videamus. Secundo casu venit interesse à tempore moræ, & non fructus: fructuum autem ratio habetur post litis contestationem, ut in dicto §. si actionem: & si aliquis diceret, si venit interesse à tempore moræ: ergo habebitur ratio fructuum respondeo, quod tunc non habebitur ratio fructuum (ut fructuum) sed, ut interesse, inter quæ, magna est differentia, ut

pate-

patebit hoc exemplo.

Est quidam fundus, qui dum possidetur à rustico, tunc ex ipso rusticus recipit multos fructus, qui tamen, si possideretur à nobile, ille reciperet paucos fructus ex ipso met fundo: si enim petuntur fructus, (ut fructus) tunc teneretur possessor restituere omnes fructus quos percepit ex dicto fundo: sed si petantur fructus, ut interesse, tunc consideratur illud, quod percepisset ipse creditor, quia in tantum sua interest. Tertio casu, quando stipulatio continet vtrumque: tunc veniunt omnes fructus sine dubio, ut in lege, si stipulatus, ff. de vsur. & hæc omnia sunt verissima solum in contractu emptionis, vel venditionis, ut docet Bar. in d. l. videamus. §. si actionem.

Circa Interesse verò extrinsecum: sic procedendum erit (ut docet Bartolus in lege vnica, numero 17. 18. & 19. C. de sententijs quæ pro eo: &c.) videlicet: Aut agitur propter non factum, aut propter maleficium: Primo casu: Aut est tale interesse quod sequitur rem penès quemcumque vadat, aut non: si primo, & tunc eius habebitur ratio, ut apertissimè probatur, arguendo à simili, in lege penultima. C. de his quibus, ut indignis: si secundo, & tunc subdistingendum erit tali pacto, videlicet: Aut petitur talis res, in qua non potest cadere interesse intrinsecum, ut in pecunia, in qua non cadit affectio: & tunc venit interesse extrinsecum, id est, lucrum cessans, aut damnum emergens, ut in lege, Numis, ff. de In litem iuran. Aut petitur res talis in qua potest cadere interesse intrinsecum, & tunc non habetur ratio interesse extrinseci, ut in lege, si sterilis. §. cùm per venditorem, ff. de Actio. empt. quod tamen erit intelligendum verum esse secundum distinctionem paulò post adducendam: quando sermo habebitur de questione in qua quæretur, An in interesse habeatur ratio lucri, vel non. Bart. in d. l. vnica, hoc docet.

De Interesse extrinsecum verò, quod petitur propter aliquod malefactum: sic per distinctionem loquendum erit, videlicet: Aut enim fuit malefactum scienter, aut ignoranter: si primo: tunc venit interesse extrinsecum, ita quod tenetur quis ad interesse extrinsecum ei, qui passus fuit damnum, iuxta text. apertissimum in lege, Iulianus. in principio. ff. de Actio. empti. In quo hæc inter alia ibi habentur, videlicet: Iulianus libro vigesimo quinto, inter eum, qui sciens quid, aut ignorans, vendidit, differentiam facit in condemnatione ex empto. Ait enim, qui pecus morbosum, aut tignum vitiosum vendidit, siquidem ignorans fecit: id tantum ex empto actionem præstaturum, quantum minoris esset empturus, si esse ita scissem: si verò sciens reticuit, & emptorem deceperit, omnia detrimenta, & quæ ex ea emptione emptor traxerit, præstaturum ei: Siue igitur ædes vitio tigni corruerunt, ædium aestimationem: siue pecora contagione morbofi pecoris perierunt, quod interfuit idoneè venisse, erit præstandum: I hæc omnia inter alia habentur in dicta l. ex cuius verbis patet, quod quicumque causam dederit ut patiar interesse extra rem, tenetur ad illud præstandum: ut ibidem etiam ait Bartolus, & Glofa. Si verò huiusmodi interesse quis causa fuerit ignoranter, id est, nesciens vitium rei à se alteri præstitæ: & tunc subdistingendum erit sic: Aut agitur contra aliquem, quia res est eui-

N 2 cta;

Fructus & interesse in quo differant, si petantur fructus ut fructus, & non fructus ut interesse.

l. si stipulatus, ff. de vsur. Barto.

25 Interesse ex intrinsecum an in iudicio peti possit, & quale quando agitur propter non factum.

l. Penult. C. de his, quibus ut indignis.

l. Numis. ff. de In litem iuran.

l. Si sterilis. ff. de actio. empt.

Barto.

26 Interesse extrinsecum, quando agitur propter maleficium: quædo & quo modo, et quale peti possit in iudicio.

l. Iulianus. ff. de actio. empt.

Barto. Glofa.

22 Interesse intrinsecum quid sit.

23 Interesse extrinsecum quid sit.

Glo. Bartol. l. Vinum. ff. de rebus credit. si cer. pet.

24 Interesse intrinsecum an in iudicio peti possit & quale. Barto.

l. Vbi autem. ff. de verb. obli.

cta: & isto casu venit interesse extrinsecum, non tamen in totum, sed usque ad duplum pretij conuerti: vt in l. Titius, in fine, & in l. sequenti, ff. de action. empt. & ibi late per Glossam, & Bartolum, & hic casus est singularis casus: Aut agitur propter aliud damnum ex ipsa re emergens, & tunc, aut loquimur in contractibus ex quorum natura consuevit transferri dominium, vel vfucapiendi conditio, & tunc, non venit interesse contra ignorantem, sed agitur quantum minoris, vt in præadducta l. Iulianus, in principio. fallit in vase vendito pro integro, quoniam tenetur ad interesse, quod passum sum ratione talis non integritatis: vt in l. tenetur. §. sed si vas. ff. de actio. empti. Necnon in vase vitioso etiam ignoranter locato, tenebitur locator de omni interesse passo à locante, vt in l. sed Addes, §. si quis dolia. ff. locati, & conducti, & ibi per Glossam, & Bartolum: secus tamen, si quis ignoranter locasset pasua pecoribus, & propter herbas mortiferas aliqua pecora perijissent, quia tunc ei sufficiet non petere pretium locationis, si verò scienter, ad omne interesse teneretur locator, vt in dicta l. sed addes. Si uerò loquimur in contractibus, ex quorum natura non transfertur dominium: & tunc, aut ille contractus celebratur gratia vtriusque, vt locatic, & tunc si tradatur res inanimata, distinguitur, sic: Aut est res, cuius conditionem quis non poterit probabiliter ignorare: (vt conditio vasis est) & tenetur etiam ignorans ad interesse extrinsecum. vt in dicta l. sed addes. §. primo. Aut probabiliter peterat ignorare, & tunc, secus est: vt. si locasti pasuum aliquod, in quo herba pestifera habetur (te ignorante) non teneris ad interesse præstandum ratione gregis ibi mortui, vt in dicta l. sed Addes. §. primo.

Aut locatur res animata, vt puta, seruus: & non tenetur ad interesse extrinsecum, nisi fuerit sciens: vt in l. Cum in plures. §. seruum. ff. locati & conducti: Ratio est in promptu: quia rei animata vitium potest probabiliter ignorari magis, quam alterius rei. si verò celebratur contractus gratia alterius tantum (scilicet) gratia recipientis, vt in commodato: & tunc si tradat rem inanimatam: non tenebitur, nisi fuisset sciens, vt in l. In rebus. §. Item qui sciens, ff. Commodati, uel contra. Si uerò tradatur res animata: ignorans tenetur eatenus, ut damnum emendet: uel seruum pro noxa dimittat: vt in l. penultima, ff. Commodati, uel contra: si verò contrahitur gratia dantis tantum, vt in deposito, & in mandato, & tunc, in deposito (dico) teneri dantem (siue fuerit sciens, siue ignorans) ad istud interesse extrinsecum, vt in l. si seruus. ff. de furtis. In mandato uerò erit distinguendum (vt in l. Inter causas. §. sed cum seruus. ff. mandati vel contra) quod aut mandauit quis seruum emi ab aliquo (qui seruus postea commisit furtum) aliquid ab illo surripiendo: & tunc tradendus erit seruus mandatoris, ipsi mandatario in totum, id est, absolutè loco damni passi, si sine culpa mandatarij hoc contigit: Aut mandator sciebat vitium serui, & consuluit emptionem, & tunc mandator tenebitur ad omne interesse passum à mandatario emptore ratione dicti mandati. Et hæc dicta sufficiant quoad intelligentiam præadducti termini (Interesse) & ad notitiam plenioris totius quæstionis præsentis, & omnium quæstionum, quæ possunt occurrere circa petitionem alicuius interesse

l. Titius & l. sequenti, ff. de actio. empt. Gloss. Barto.

l. Tenetur, ff. de actio. empt.

l. Si Addes, ff. locati.

l. Cum in plures, ff. locati, & conducti.

l. In rebus, ff. Commodati, uel contra. l. Pe au. ff. Commodati, uel contra.

l. Si seruus, ff. de furtis. l. Inter causas, ff. man. uel contra.

interesse alicui in iuste illato. Quæ propter omnia prædicta in hoc septimo Notabili inserta, sunt memoriæ comendanda tamquam scitu necessaria in materia vsurarum & restitutionum, ad quas quis teueretur ratione damni iniuste illati: eò quod hæc de seruiunt in vtroque foro.

Prima conclusio sit Hæc.

Ratione Interesse lucris cessantis ex mutuo passi, vnusquisque tuta conscientia poterit ultra sortem mutuam concurrentibus Nouem conditionibus, pacisci de recipiendo aliquod certum lucrum post moram debitoris, imò in foro conscientia, mutuarius tenebitur omninò ad tale interesse, vt multi ex Doctoribus infrascriptis dixerunt explicitè: Prima ergo conditio erit, quæ tempore contractus huiusmodi, interesse lucris cessantis ratione mutui sit verisimile, & si omnino certum non sit. Secunda: quod id, quod ratione interesse huiusmodi exigitur: sit ita moderatum, vt tempore contractus sit verisimile dubium, lucrum futurum (cui ceditur) fore plus, minusuè; quam id, quod exigitur, vt æqua sit vtriusque conditio. Tertia: quod teste conscientia ipsius mutuantis, indifferens sit eidem mutuare adiecto pacto cum tali exactione, aut pecuniam suam retinere, & lucrum speratum proficere. Quarta: quod tale interesse cogatur pati ipse mutuans ratione mutuacionis factæ mutuuario, ad ipsius instantiam. Quinta: quod non sit mutuarius tanta necessitate præssus, quod nec habeat, nec habere speret vnde possit pro interesse prædicto satisfacere, possit tamen mutuam sortem suo tempore soluere. Idquæ si ue mutuatio in casu, sit præcepti, siue consilij. Sexta, vt exactio non fiat eo modo: vt mutuarius teneatur statim pro interesse satisfacere ei, seu exactum soluere: vt puta, si mutuet centum: non enim, debet in principio mutui sex vel octo, vel huiusmodi, ratione sui interesse prætensi contenti sustinendi ex mutuacione tali, ex dictis centum sibi retinere: quoniam, sic tunc mutuet, solū 94. vel 92. & vellet recipere satisfactionem interesse, ac si mutuasset centum: quod iniustum esse patet. Septima: quod in tali exactione deducantur arbitrio boni viri labores, & expensæ: quas mutuator in prosecutione talis lucris alioquin facturis fuisset. Octaua: quod caueatur ab infamia & scandalo actiuo, vt (scilicet) certus sit mutuator quod ex tali mutuacione nullam incurret notam usurariæ prauitatis: cum id ipsum debeamus cauere in omnibus nostris actibus. Nona, & ultima conditio est, ut mutuans non exigat, uel paciscatur de omni lucro (deductis expensis, quod ex pecunia mutuata sperabat) sed paulò minus, arbitrio boni uiri: & hæc conditio locum habet, quando lucrum speratum non esset certum, secus si esset certum, ut puta, si quis in promptu habebat, unde potuisset emere censum reddentem tot, quolibet anno super talem possessionem, quæ uenalis erat sub censu, & ipse mutuator si uictus præcibus mutuarij non fuisset, illum censum emisset: quia tunc cum in certo lucro sit, de ipso pacisci licebit, & totum exigere tuta conscientia, quod & explicitè docuit frater Ioseph Angles, infra citandus, & implicitè omnes alij Doctores: cum ipsi exemplificauerint de lucro sperato ex femine fato, & exemptione mercium; in quibus dari non potest certum lucrum: Probatur ergo nostra conclusio triplici medio: primò, enim, per argumentum in ca. In ciuitate, extra, de usur. In quo Alexan. tertius, concedit ratione interesse lucris cessantis uendere merces ultra currens pretium: si uenditor illas uoluisset reseruare in aliud tempus, in quo uerisimile sit illas fore plus ualituras. Idem per argumentum in d. Nauiganti, & cap. salubriter, extra, de usuris. Dixi probari

27
Ratione lucris cessantis nouè concurrentibus conditionibus ultra sortem exigere licebit.

28
Nouem conditiones quibus iustificatur contractus de aliquid recipiendo ultra sortem mutuam ratione interesse lucris cessantis. Prima conditio. Conditio secunda. Conditio tertia. Conditio quarta. Conditio quinta. Conditio sexta.

Cod. septima.

Conditio Octaua.

Conditio Nona.

ca. In Ciuitate extra de usur.

c. Nauiganti, ca. salubriter, extra, de usur.

bari nostram conclusionem per argumentum in dicto ca. salubriter, quoniam ibi conceditur ab Innocent. tertio. [Genero, cui dotis solutio differtur, ipsum posse recipere fructus pignoris medij temporis, illos computando in sortem] vt etiam ferè asseuerat omnis Theologorum, & Canonistarum consensus, dicens hoc sibi indultum ratione interesse lucri cessantis (vt latius dicam infra, in quaestione vigesima secunda. Probatur quoque nostra conclusio per argumentum in Clementina Religiosi §. quibus. de priuilegijs, in quo Canone cauetur quòd [Religiosi retrahentes aliquem à legatis faciendis, cogantur satisfacere læsis] & hoc quidem, non alia de causa, nisi quia fuerunt in causa, quòd illi tales (qui aliàs assequuti fuissent lucrum aliquod virtute legatorum) iniuste priuati fuerunt tali lucro assequendo.

Quà propter iure optimo dixi, conclusionem præsentem probari per argu. in dicto text. Clementinæ, cum eadem militet ratio in casu proposito in præfenti conclusione: patet ad sensum ex contextu verborum dicti Canonis. Clementinæ: Probatur quoque præfens conclusio per argumen. in l. socium qui, ff. pro socio, vbi dicitur [socium qui, in eò quòd ex societate lucri fecerit, reddendo, moram adhibuit: cum ea pecunia ipse vsus sit, vsurasque præstare debere Labeo ait: sed non quasi vsuras: sed quòd socij intersit moram non adhibuisse: sed si, aut vsus ea pecunia non sit, aut moram non fecerit, contra, esse.] Hæc in dicta lege, ex cuius verbis veritas nostræ conclusionis elicitur (scilicet) quòd liceat ratione lucri cessantis ultra sortem recipere: quod innuitur in illis verbis, videlicet: vsuras præstare debere, non quasi vsuras. Idem videtur probari per text. in lege, Cu m quidam, §. si pupillo, ff. de vsuris, in fine, vbi dicitur. [Vsura, enim, non propter lucrum petentium: sed propter moram non soluendum, infliguntur.] hæc ibi, ex cuius verbis elicitur posse ultra sortem recipi ratione interesse lucri cessantis: Hoc idem habetur in lege: Mora, §. in bonæ fidei, ff. de usuris. in qua dicitur: [In bonæ fidei contractibus ex mora, vsura debentur] hæc ibi. At quoniam contractus mutui dicitur contractus bonæ fidei, indè sequitur veritas nostræ conclusionis. Idem probatur per text. in lege, 3. §. fina. ff. de eo, quod certo loco dari oportet: Vbi dicitur [habendam omnino fore rationem lucri cessantis, sicut & damni emergentis] Idem habetur in lege. At qui natura, §. Non tantum sortem, ff. de negotijs gestis. Idem in lege, vnica. C. de sententijs, quæ pro eò quòd, vt in conclusione quinta refertur vnà cum alijs quàm plurimis. Probanda modo erit præfens conclusio & secundo authoritate Doctorum, & Primò Theologorum: Sanctus enim Thomas benè intellectus (vt intellexit Caietanus in commentarijs in loco infra citando) nostræ se subscripsit conclusioni in 2.2. quaestio. 78. articulo secundo, in respon. ad primum, Dicens: Recompensationem verò damni, quod consideratur in hoc quòd de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere, quia non debet uendere id, quod nondum habet: & potest impediri ab habendo multipliciter. hæc ille Sanctus, cuius verba licet ad literam, uideantur potius aduersari nostræ conclusioni quàm fauere, tamen, si illa intelligantur cum grano salis, ipsa opitulari apparebit nostræ conclusioni, habito respectu ad conditiones, quibus diximus verificari conclusionem: Verba ergo Diui Thomæ sunt taliter intelligenda, videlicet: non potest deducere in pactum, quia non debet uendere &c. id est, nemini licebit deducere in pactum, ut sibi soluat omne lucrum, quod ipse

mutua-

mutuator fuisset recepturus, si non mutuasset: licet aliquale lucrum arbitrio boni viri: & quòd sint interpretanda ipsa verba taliter, probò tripliciter, videlicet: primò authoritate Caietani in commentarijs ibidem, dicens Diuum Thom. sentisse quòd non possit vendi lucrum huiusmodi, tamquàm habitum in actu: sed tamquàm habitum in potentia. Quod non esse nihil, patet ex dictis in materia restitutionum, videlicet: quòd qui damnificauit habentem aliquid in potentia, non tenetur ad restitutionem ei, ac si illud in actu habuisset, sed ad restitutionem sicut habitum in potentia: vt in notabilibus fuit dictum: probatur idem & uerbis eiusdem Diui Thomæ (clarioribus) loquentis in materia restitutionis & dicens in 2.2. q. 62. artic. 4. in corp. quaest. vide licet: Alio modo si damnificet, aliquem impediendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi. Et tale damnum non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute, quàm actu. Quia autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum virtutem, vel potestatem, & ideo si redderetur ei, ac si habuisset illud in actu: restitueretur ei, quod est ablatum, non simpliciter: sed multiplicatum: quod non est de necessitate restitutionis. Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum & negotiorum: hæc ille Sanctus, ex cuius verbis patet ipsum (dicendo quòd non liceat pacisci, quia non debet vendere quod non est) voluisse asserere quòd non licet pacisci de toto lucro, cum minus sit esse in potentia aliquod lucrum quàm esse in actu: & sicut dixit vbi supra quòd teneatur tamen aliquam recompensationem facere, impediens secundum conditionem personarum, & negotiorum: non autem omnem recompensationem lucri, sic voluit dicere in artic. 2. q. 78. Vbi supra, quòd in tali casu possit pacisci de lucro cessante aliquali: quod etiam patet ex uerbis ipsius Sancti, qui per supra allata iam concessit principale, vnde non est dubium ipsum concessisse tacite & accessorium: principale, enim, concessit, quando dixit teneri ad aliquam recompensationem impediendam à lucro, quod erat in potentia: si ergo concessit recipi posse aliquam recompensationem, quòd magis eum concessisse dicendum erit, posse huiusmodi mutuantem pacisci de tali recompensatione quod & sentijt quoque Gabriel Biel in loco paulò post citando, his verbis utens, videlicet: Quod verò Beatus Thom. vbi supra, in solutione primæ rationis articuli secundi, recompensationem damni, quod consideratur in hoc quòd de pecunia non lucratur, non potest deducere in pactum, quia non debet vendere id, quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo: intelligendum est, quando prædicta quinque non concurrunt: illis enim, concurrentibus, non potest, impediri, & ita cessat ratio sua: nam statim præmisit quòd potest in pactum deducere damnum, per quod subtrahitur sibi aliquid quod debet habere. Syl. quoque in uersicul. usura, primò, §. 19. hoc eodem modo interpretatus fuit sententiam Diui Thomæ, dicens huic interpretationi se subscripsisse Nicolaum de Ausmo: dicendo ipsum Sanctum intellexisse de toto lucro (scilicet) quòd non liceat integrum lucrum suscipere, quo rei lucrum futurum erat in actu, & taliter interpretatur Sanctum Thomam quoque Sotus in libro 6. quaestio. 1. articulo tertio, in fine. Probatur etiam nostra præfens conclusio, & adducendo absurdum, quod sequeretur ex contraria interpretatione dicti Sancti, quoniam sequeretur (inquam) indè necessariò, illum Sanctum voluisse, mutuantem non posse se seruare indemnem in mutuatione, quod esset contra adducta iura: imò contra

ratio-

Cle. Religiosi
de priuileg.l. Socium qui.
ff. pro socio.l. Cū quidā. ff.
de usur.l. Mora. ff. de
usur.

29

Mutui contra
ctus, dicitur
contractus bo
næ fidei.l. 3. ff. de eo q.
certo loco da
ri oportet.l. At qui natu
ra, ff. de neg.
gestis.S. Thom.
Caietanus.

S. Thom.

rationem, ac regulā ipsam vulgarissimam, in qua habetur, quod nemo debet locupletari cum aliena iactura, quod esset in casu proposito. & hæc dixi vt responderem Soto volenti probare, Diuum Tho. voluisse, mutuātem non posse à principio pacisci cum mutuuario de soluendo sibi interesse lucri cessantis, quod ratione mutui incurret. Probatur insuper auctoritate Scoti nostra conclusio in 4. sent. dist. 15. q. 2. articu. 2. loquentis de contractu mutui in versi. secundum est ratione interesse: at quoniam Sotus in lib. 6. q. 1. articu. 3. dixit ipsum Scotum contrarium tenuisse: Operæ pretium duxi verba ipsius Scoti formalia adducere, vt pateat Scotum numquam tenuisse contra conclusionem nostram, imò ipsi summoperè fauisse. Scotus, enim, vbi supra, in infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet: secundum est, ratione interesse: debitor enim, ex cuius non solutione, creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse. & licet ille creditor non possit habere contra eum actionem in foro exteriori, vt potè quia non sunt pacta, vel iuramenta: in foro conscientie tamen debitor vltra fortem tenebitur ad interesse. hæc ille. ex cuius verbis patet apertissimè ipsum Scotum se subscripsisse præsentī conclusioni, quoniam aliàs non dixisset debitorem teneri ad interesse, etiam si non adfuerint pacta: quasi diceret, & si pacta interuenire possint de satisfaciendo interesse lucri cessantis, tamen etiam si abfuerint, tenebitur mutuarius, vt optime interpretatus fuit dicta verba Scoti Tartaretus (loco paulò post citando.) Nec obstat quòd Scotus vbi supra subinferat, quòd tertia conditio est, quando vtrumquè, scilicet, capitale, & illud superfluum ponitur sub incerto: quod probatur (inquit ipse) de vsur. ca. Nauiganti. §. ratione, arguendo per locum à simili, quia sicut hic incertitudo excusat, ita ibi: Nihilominus dicta verba Scoti non sunt contra nostram conclusionem, cum illa fundentur super præsumptione, & periculo grauandi mutuarium contra iustitiam: mea verò conclusio super mæra ueritate, ac animi sinceritate: quapropter ipsa conclusio non est cōtra doctrinam Scoti, vt peroptimè docuit quoquè Didacus Couarruias loco infra citando, qui idem dicit in response ad Sanctum Thomam paulò ante allatum, dicens. Nam licet Sanctus Thomas, & Scotus communem opinionem sequuti (quoad damnum) eandem velint quoad lucrum reprobare ob incertitudinem lucri: nihilominus, etiam, quoad interesse lucri cessantis vera est opinio, vbi fraus absit, & si verisimilis certitudo eius sit, ac verè lucrum cessans: quemadmodum cæteri probare cōtendunt. Quapropter sciendum, quòd ipse Tartaretus quarto sent. dist. 15. q. 2. in versi. consequenter Doctor (scilicet Scotus) vtitur his verbis, videlicet: Consequenter Doctor ponit aliquos casus: ponatur casus: quòd tempore nūdinarum vadat Socrates ad Petrum & petat sibi centum libras, & dat sibi tempus vsquè ad nundinas, vt reddat ei, tunc mutuans erit necessitatus, & ideo dat cum pacto tali, quòd si non reddat tunc, debet dare centum libras, illas mutuo datas & vltra, decem libras: & dicitur, quòd si tempore oportuno mutuarius non reddat centum: tenebitur ad centum & decem; & mutuans poterit tuta conscientia illas decem libras vltra fortem accipere (dummodo deficit omnis fraus) & hoc ratione interesse lucri cessantis per mutuātem passum, ex quibus verbis, patet Scotum & eum sequentes amplexatos fuisse nostram conclusionem Riccardus de media villa quoquè se subscripsit præsentī conclusioni in quarto sent. dist. 15. articu. 5. quæst. 5. dicens, qd si quis fuisset reseruaturus merces, poterit plus vendere quàm valeant tempore cōtractus,

Scotus.

Tartaretus.

Richardus.

ctus, ratione dubij qd valebit maiori pretio, & hoc vtiquè ipse concessit ratione interesse lucri cessantis: nostræ quoquè conclusioni se subscripsit Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. quæstio. 11. litera f. licet ipse dicat huiusmodi mutuātem posse suscipere ratione interesse lucri cessantis, quantum lucratus fuisset verisimiliter, quod tamen non est vsquequaqùè admittendum: sed qd possit, non id, quod lucratus fuisset (deductis expensis &c.) sed paulò minus recipere, quia minus est aliquid habere in potentia, quàm aliquid habere in actu: cum id, quod habetur in potentia, per se pateat minoris esse valoris eo, quod habetur in actu: vt fuit probatum in notabilibus, & per auctoritatem diui Thomæ adductam. Probatur quoquè præsentī conclusio cum suis conditionibus auctoritate infra scriptorum doctorum, nam se subscripsit præsentī conclusioni Caietanus in commentarijs. 2. 2. quæstio. 78. articulo. 2. & in sua summa in ver. vsura, §. vbi nota. versi. Quintus casus est, Sotus quoquè nostræ se subscripsit conclusioni in libro sexto, quæst. prima, articulo 3. circa finem, licet in eodem articulo paulò antè nixus fuerit probare qd non liceret pacisci de huiusmodi interesse. Ioannes de Medina in codice de rebus per vsuram acquisitis in quæstio. 3. in §. His tamen non obstantibus: in quo loco probat (in §. verò incip. Hoc tamen non omnino est rationabile) multis medijs, tam ante moram, quàm post moram debitoris posse tuta conscientia interesse lucri cessantis exigere: quæ quidem media breuitatis gratia non adducuntur hic: frater Ioseph Angles in suo tracta. Inscripto flores Theologicarum quæstionum super quartum sent. in quæst. de contractu mutui, articulo secundo, difficultate tertia, conclusione secunda: & omnes glosæ in allatis hic iuribus: Bartolus in dictis legibus, glo. in capi. salubriter, extra: de vsuris & ibi Hostien. & Ioannes de Lignano, Innocen. Papa quartus in c. Nauiganti, extra: de vsur. Hostien. in summa, titu. de usur. §. An aliquo casu vltra fortem licitè exigatur: in uer. Item potest intelligi. Ioannes And. in cap. Nauiganti. de vsur. sequens Hostiensis, Panormitanus in c. Conquæstus, & c. salubriter, extra: de vsur. dicens posse pacisci à principio contractus mutui. Petrus de Ancharrano in c. Conquæstus, extra: de vsur. quem sequitur ibidem Ioannes de Anania citans Innoc. Papam in c. sacro, extra: de sent. excommunicationis: Ad dens quòd istud perpetuò menti sit tenendum, qd de iure canonico potest aliquid vltra fortem peti ratione interesse, non solum damni emergentis, sed et lucri cessantis. Albericus de Rosatis in suo dictionario vtriusquè iuris in titu. de usur. in uer. usura non committitur. Conradus in tractatu. 2. de contractibus quæstio. tertia, conclusione quarta, & in quinta explicitè docet posse pacisci de interesse lucri cessantis ante moram, & post moram: Didacus Couarruias in lib. 3. variarum resolut. capit. 4. in princi. & specialius in numero. 5. 6. & 7. §. ex his. qui ait, quòd ante moram, imò à principio mutui poterit pacisci mutuator cum mutuuario de sibi soluendo interesse, tam ratione lucri cessantis, quàm damni emergentis. sed erit sciendum, quòd Couarruias multos alios Doctores adducit nostræ conclusioni se subscribentes, quos breuitati studens, silentio præterit. Ambrosius de Vignate cum multis alijs doctoribus, quos ipse refert in tractatu de usuris in multis locis, & signanter numero 45. & 46. Syluester in summa in versicu. vsura primò, §. 19. 25. 26. & sequentibus. Ioannes Baptista lupus Geminianus in tracta. de usuris in Comentario primo. l. Curabit. C. de actionibus empti. §. 6. numero 107. licet neget licere pacisci de aliquo certo soluendo, vt latius dicam post probationem conclusionis

Gabriel Biel.

Caietanus, Sotus.

Io. de Med.

Ioseph. Angles.

Glo.

Barto. Hostien. Ioa. de Lig. Innocen. Ioa. And.

Panor. Anchara. Ioa. de Ana.

Albe. de Rosa. Conradus.

Couarruias.

Ambro. de Vignate.

Syluester.

Io. Baptista lupus.

Nauarrus.

Anchara.
Cardina. Zaba
re.la.

ea. Peccatū de
reg. iur. in 6.

Ratio prima
conclusionis.

Assumptū pri-
mum allatū in
probationē cō-
clusionis pro-
batur.

Primum Absur-
dum.

Absurdum se-
cundum.

Absurdum ter-
tium.

fionis. Doctor Nauarrus in suo Manuali. c. 17. de septimo præcepto Decalogi, nume. 211. & 212. Petrus de Anchar. in Clemen. vnica. §. Sanè. in versicu. secundò quæro: de vsur. & Cardinalis Zabarella in dicta Clemen. & §. sanè. in versu. octauò quæro: se subscripsit præsentī conclusioni. Probatur & terriò præiens conclusio duabus rationibus irrefragabilibus (meo quidem Iudicio) Prima quarum sit hæc. Cùm sit Axioma vulgatissimum & verissimum apud omnes Doctores (iuxta illam iuris regulam) Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum, vt in ca. Peccatum, de reg. iuris, in 6. indè sequitur quòd Dans efficacem causam impeditiuam asecutionis lucri virtualiter contenti in rebus eius, qui impeditur à tali asecutione, teneatur pro viribus illi sic impedito refarcire lucrum non asecutum sine sua culpa, aut sui ratione: Modò mutuarius est huiusmodi, si concurrerint omnes adductæ conditiones in conclusione: ergo sequitur quòd ad restitutionem huiusmodi lucri cessantis seu impediti, teneatur taliter impediens: nisi sibi à taliter impedito remittatur ac condonetur tale debitum. At huiusmodi lucrum impeditum, restitutioni obnoxium, est aliquid vltra sortem principalem mutuatum, ergo ille talis tenebitur illud tale vltra sortem mutuatori restituere: si igitur ille tenebitur restituere mutuatori illud tale: ergo dicetur mutuatore posse illud tale exigere à mutuuario: si poterit exigere: ergo licebit mutuantī pacisci de soluendo sibi à mutuuario huiusmodi interesse lucri cessantis.

Maiores propositio, seu primum assumptum probatur dupliciter. Primo sic ex quo, enim, lucrum cessans continetur in rebus impediti à tali lucro (vt puta) in pecunia, vel huiusmodi, indè fit, quòd illud tale sit aliquo modo suum: si igitur mutuarius ab illo lucro consequendo eū impedit: iam dicetur ipsum non solum impeditum fuisse ab obtinendo illo: imò abstulisse à se quæ si iam habitum, & per consequens ipsum mutuarium esse obligatum ad restitutionem talis lucri cessantis, quòd est in bonis mutuatoris. Secundò probatur eadem maior seu assumptum sic: si enim cōsequentiā nostri argumenti verissima non esset, tria sequerentur absurda. Primum quorum est, quia non esset compellendus (saltem in foro conscientie) ad restitutionem, vel satisfactionem aliquam ille, qui proximo suo non consentiente, nec obligato consentire, arborem eiusdem proximi (natam aptam fructificare) aliquo impedito impediret, vt pro hoc anno non ferret fructum. Nam ille non aliud facit quàm quòd dat efficacem causam impeditiuam asecutionis lucri, vel fructus contenti virtualiter in arbore proximi sui. Secundum absurdum erit: quod detinens mercatorem, ne procedat ad nundinas, includendo eum in carcere: in casu, in quo includens non habet ius id agendi, nec mercator consentire tenebitur in illā uiolentam inclusionem: non tenebitur mercatori ad restitutionem illius lucri, quod verisimiliter potuisset obtinere illa uice. Tertium absurdum est, quoniam indè sequeretur quòd detinens artificem mechanicum, uel eum lædens in tantum quòd artificium suum exequi nō posset, in casu, in quo ille talis nō habet ius id ipsum faciendi, nec ille huiusmodi damnum subire tenebitur, nō esset compellendus ad restitutionem huiusmodi damni illati dicto artifice: At quoniam hæc omnia sunt inconuenientia, & absquē rationis fundamenta, indè sequitur, consequentiā argumenti præductam uerissimam esse, & per consequens, lucē meridiana clariùs liquet, conclusionem nostram uerissimam esse: cùm nemini liceat cum aliena iactura locupletari, vt patet ad sensum & docet text. in cap. locupletari. de regu. iur. in 6. vndè unusquisquē

potest

potest se indemnem seruare in mutui traditione, vt fuit probatum supra latissime. Et quàmuis nostra præfens conclusio uerissima sit (vt fuit probatum) tamen quis posset contra eam insurgere, dicendo: Consequentiā illam tui argumenti solum verificari in re mutabili fructifera de sui natura, vt fuit exemplificatum in prædictis absurdis, non autem in pecunia quæ de sui natura non est res fructifera: quæ propter dicendum esset, quòd si quis impediret aliquem à consequentiā lucri: ex eo solum quòd ab eo recipit mutuo aliquam rem non natam fructificare: & per consequens, in qua non fit illud lucrum contentum, sed tantum in industria hominis, non oporteret eum illi pro tali lucro satisfacere, cùm nihil damni intulerit illi, mutuo accipiendo pecuniam, quæ de sui natura non est fructifera, sed solum pro industria hominis ipsa utentis. Huic tamen argumento contra nostram conclusionem adducto quàm facillima erit responsio, vtendo triplici modo arguendi contra prædictam oppositionem. primo, sic: vera tua impugnatio non est, quoniam licet domus ædificata, aliqua sit res de sui natura non apta nata ad fructificandum, vt pecunia ipsa est, tamen ex ipsa quis annua pensione ratione locationis ipsius, lucrari aliquid poterit: quòd quidem lucrum in ipsa domo virtualiter continetur, sicut & in ipsa pecunia mercatoris, vt probatum fuit supra in notabilibus: & tamen si quis domino domus non consentiente, vel non obligato consentire ipso inuito efficacem impedimentum præstaret, ne dominus ipse domus annuam pensionem ex domo reciperet, quam annuam pensionem aliàs sine ipso habuisset, vt puta, si quis aliqua magica arte vel illusionem illam domū horridam reddendo habitationi humanæ: utique absquē dubio teneretur ad huiusmodi interesse lucri cessantis restitutionem, domino domus prædictæ. Et quòd domus sit res, quæ de sui natura lucrosa non est, probatur quàm apertissimè hac ratione: fac, vt Franciscus dominus sit domus alicuius: & quòd non sit sua industria alijs locare domum ipsam: sed sic vacuam manere velit: nonne illa semper infrugifera erit domino suo? sic ergo dicetur de pecunia, quæ quis potest possidere otiosam in arca reclusam: & potest sua industria uti in mercibus emendis, & sic illam augere. Idem dicitur de agro, qui de sui natura sine opere humano non est aptus natus fructificare, nisi spinas & tribulos, iuxta dominicam sententiam: quæ habetur in lib. Genesis, capitu. 3. versiculo 17. & 18.

Quæ propter concludendum erit, conclusionem nostram uerissimam esse: quoniam quantumcumquē res mutuata non sit apta nata de per se fructificare, tamen industria hominis accedente, efficitur res nata fructificare: & indè fit, quòd inducens mercatorem in casu præsentis nostre conclusionis ad mutuandum, impedit eius industriam, ne pariat illum fructum, quem illa nata est parere: quia, cùm illa industria de per se sola non possit fructificare, nisi mediante pecunia, quam ille mutuo recipit: inde sequitur, quòd reddit industriam illam mutuarius (recipiendo mutuum pecuniam) ineptam & impossibilem ad lucrum captandum, non minus, quàm si quis peritum artificem mechanicum, non quidem ligaret in carcere: sed solum auferret ab eo instrumenta suæ artis ad tempus, sine quibus eius industria seu ars in actum exire non posset.

Probata ergo prima conclusio, vt iacet in litera: aliquid dicendum erit pro intelligentia illarum nouem conditionum, quibus hunc contractum iustificari diximus. Animaduertendum (igitur) quòd duobus modis potest mutans vltra sortem aliquid exigere ratione interesse lucri cessantis, videlicet:

Vno

Impugnatur
primò nostra
conclusio 1.

Respondetur
impugnatiōi

Genes. 3. ver-
sic. 17. & 18.

29
Conditionum,
que dicuntur
necessariae ad
iustificationem
contractus mu-
tui, vt ratione
lucris cessantis
aliquid suscipi
possit vltra for-
tem, aliqualis
ratio redditur.

Vno modo nihil certum, & determinatum exigendo, sed solam refusionem interesse: si aliquid tale ipsum mutuantem sustinere contingat: & in hoc casu certum est, omnes illas conditiones allatas non esse necessarias. patet assumptum, quia non est necessaria prima conditio, siue verè ita sit, quòd mutuans patiatur aliquod interesse: siue incertum sit, aut dubium omnino: iustè, enim, tunc poterit cum illo pacto mutuari, imò ex forma ipsarum conditionum apparet, quòd non dicantur esse necessariae, nisi ad iustificandum contractum, quando apponitur pactum de aliquo certo & determinato soluendo, loco interesse: & hic est secundus modus: Vt si mutuans dicat: Non mutuabo, nisi vltra sortem loco interesse aliquod certum soluas: & quòd hoc non sit de se illicitum, apparet ex dictis: Nam (vt loco suo dicetur & probabitur) ex sententia maioris partis doctorum, generè iustè poterit dotis solutionem expectans, aliquod certum loco interesse à focero exigere: quod (scilicet) verisimiliter ex dote statim soluta lucratus fuisset: similiter qui ad terminum merces carius (quàm in promptu facta solutione valeant) vendit, aliquando excusatur, (vt latius probabitur) Deo dante (in tractatu de emptione & venditione) de quo est tex. in c. in ciuitate, extra de vsuris, quod & cõtingit in multis alijs contractibus, ac casibus, in quibus aliquod certum, & determinatum lucrum tempore mutuacionis implicite à mutuuario exigitur loco interesse indè incurrendi: licet tale Interesse sit indeterminatum & incertum antequàm eueniat. Et in hoc sensu esset dubium, an omnes ille nouem conditiones sint necessariae. Attamen hoc certissimum erit, quòd contractus huiusmodi celebratus concurrentibus dictis nouem conditionibus, licitus erit, & poterit interesse lucris cessantis à mutuante exigi, & tuta conscientia exactum retineri.

Attamen, licet verissima sit prædicta nostra prima conclusio. Nihilominus in commentario primo §. 6. de vsur. Ioan. Baptista Lupus impugnat nostram conclusionem à nume. 121. vsquè ad 126. nonnullis autoritatibus, & rationibus: infra scriptis verbis vtens, videlicet: Queritur etiam, nunquid creditor pro suo interesse possit à principio pacisci de certa quantitate moderata, vt puta, ad rationem 5. pro 100. quolibet anno? & breuiter huiusmodi conuentio, cum sapiat vsurariam prauitatem, est omnino illicita: adest enim fraudis suspitio. l. Cum quis decedens. §. Codicillis, & §. Titia. ff. de lega. 2. Notat Bal. in l. Rogasti. §. si tibi, col. 2. Imò ipsemet Doctor post multa ibidem concludens, dicit: sed quando mutuum fuisset voluntarium, tunc minimè dubitandum, conueniri nequè exigi posse interesse certum, nisi post moram, quod hodie nullam in se continet difficultatem: sed in rem iudicatam est transactum. Quando Pius Quintus Sanctissimus Pontifex de anno 1571. per suam decretalem super exercendis cambijs constituit: Ne quis audeat siue à principio, siue aliàs, certum, & determinatum interesse (etiam in eo casu non solutionis) pacisci: sub periculo subiaccendi penis contra vsurarios statutis: & sic vt vides manifesti iuris (idem inquit) est, creditorem pro suo interesse conuenire non posse super certa quantitate taxata. Hæc ille: ex cuius uerbis bullæ relatis ipsemet paulò post elicit hanc consequentiam, infra scriptis verbis vtens, videlicet: quòd valeat pacisci super interesse soluendo saltem in genere post moram nulla facta taxatione, ita in terminis tradit Socynus consi. 176. col. 3. versic. 7. Et paulò post ipsemet Ioannes Baptista (volens arguere contra Didacum Couarru. nostræ præsentis conclusioni se subscribentem) in versic. Quamobrem: infra scriptis utitur verbis, videlicet: Quamobrem ex istis ualdè dubito, An

Didac-

Didacus Couarruias magni consilij iuriscultus, dum lib. 3. variarum resolut. cap. 4. numero 5. frequentiori calculo receptum, asserit, quòd creditor in tali quoquè casu ab initio conuenire possit de suo interesse lucris: huiusmodi (inquit Ioannes Baptista prædictus) enim, sententia periculosa eo apparere potest, quando suprà à pertè ostendimus, illud quoquè ante moram nõ deberi, quod hic non repeto: & scribentes nonnulli grauissimi, quos ipse in suam sententiam citat, non de interesse lucris cessantis, sed damni emergentis loquuntur, videlicet: Diuus Thomas, Scotus, Sotus, & multi Canonistæ (quos enumerat ibi ipse Doctor, qui deniquè concludens infra scriptis utitur verbis, videlicet:) Et quòd dictum est suprà, creditorem ab initio pacisci non posse de certa quantitate sibi soluenda ratione illius interesse: Aduertendum est, quia attenda qualitate, & conditione personarum ex dubio euentu, videtur quòd possit taxari aliqua pars honesti lucris arbitrio boni viri soluenda post moram debitoris: dummodo tamen postea per creditorem probetur, quòd verè tantum erat suum interesse: & quamuis illicita fuisset taxatio à principio facta, attamen per probationem postmodum subsecutam, substineretur illa conuentio in vim probationis deductæ: & ita communiter uidentur concludere Theologi præcitati, atquè ex nostris, Alexand. consil. 200. libro sexto, Deci. consilio 111. colum. vltima, & consilio 322. numero 4. Cagnol. hic numero 56. & in dicta l. vnica, numero 51. Couarru. libro 3. variarum resolut. capitu. quarto, numero quinto, illatione septima. Multa enim, facta tenent, quæ ab initio fieri prohibentur, vt in l. Patre furioso, ff. de his, qui sunt sui uel alieni iuris. Hæc omnia Doctor ille (scilicet) Ioannes Baptista Lupus Geminianus vbi suprà.

Quæ omnia ad uerbum in medium produxi: vt probare possem, illius sententiam non posse euertere veritatem præsentis primæ conclusionis, quòd quidem probabo satis apertè (Deo Optimo Maximo dante) Quapropter respondendo primæ eius assertioni seu probationi nullitatis nostræ conclusionis, Dico, ex ipsius dictis non sequi: nec rationi consentaneum uideretur asserere hoc, videlicet: Contractus mutui celebrati cum pacto de soluendo interesse lucris cessantis est suspectus de usuraria prauitate, ergo est illicitus & prohibitus: non sequitur (inquam) hæc illatio iuxta illam Vulgatam regulam: suspitio non facit casum, vt suprà plenè fuit probatum: quoniam si hoc esset verum, multa indè sequerentur absurda, eò quòd (vt patet ad sensum) seruire Episcopo vel Cardinali, aut Summo Pontifici sine salario esset illicitum ac prohibitum, quoniam quàm facillimè quis posset suspicari, taliter seruientem uelle emere pretio sui famulatus beneficium aliquod ecclesiasticum, vel aliquam dignitatem ecclesiasticam ab huiusmodi personis: quod utiquè simoniacum esset, & illicitum: quòd quidem assertum esse irrationabile per se patet, non solum in foro fori, sed etiam in foro conscientie: quoniam nulli dubium esse potest, quòd huiusmodi seruire sicut procedere potest ab animo sic emendi ecclesiastica beneficia, sic & à mera deuotione, vel affectu consanguineo, vel ex aliqua alia obligatione contracta ab eo, vel ratione beneficiorum temporalium collatorum in suos consanguineos, vel in seipsum: quapropter in tali casu non erit præcipitanda tam facile sententia, sed nobis vtendum erit nonnulla distinctione perutili, & semper memoria retinenda, & est hæc, scilicet: Perpendendum

Facta aliqua tenet & sunt valida, postquàm facta sunt, quæ tamè fieri sunt prohibita. l. Patre furioso, ff. de his, qui sunt sui uel alieni iuris. Responsio Io. Baptiste prædicti & singulis eius dictis, & fundamentis.

Quæ sint consideranda in casu, quo fuit collatum al quod beneficium ecclesiasticum à Papa, uel ab alio

prælato alicui
eius ministro
& idem de pa-
cto inico de
soluendo ali-
quid ultra for-
tem ratione in-
teresse lucri
cessantis.

dum accuratissime erit nobis. An huiusmodi pactum de soluendo inter-
esse lucri cessantis sic, sit usurarium nec ne: & non curandum erit
de suspitione, seu scandalo passiuo phariseorum: quoniam, licet ab huius-
modi contractus celebratione cum tali pacto cessandum esset à scandalo
actiuo, non tamen, propter scandalum passiuum (vt contingit in alijs in-
differentibus, vel bonis operibus, vt docent omnes Theologi loquentes
de scandalo) & præadducti Doctores loquentes in casu nostræ huius pri-
mæ conclusionis contractus esset usurarius: imò (dato & non concessio
quod scandalum esset actiuum) non sequeretur ex hoc, contractum fore
usurarium stantè tali scandalo: sed illicitum. Ad auctoritates, quas ibi-
dem adduxit dictus Ioannes Baptista respondendo, dico, quod non ob-
stant quàm plurimæ earum, cum vel explicitè contra ipsum sint, vel (fal-
tem) implicitè, vt probaui, ipsas adducendo ad probandam primam con-
clusionem: sed ad id, quod ipsemet Ioannes Baptista subintulit dicens, Ho-
die de hac quæstionis decisione à se adducta non fore dubitandum, stante
constitutione Pij Quinti Papæ de anno 1571. super exercendis cambijs,
cum constituerit, ne quis audeat à principio, seu aliàs certum, & determi-
natum interesse (etiam in casu non solutionis) pacisci: sub periculo sub-
iacendi pœnis contra vsurarios statutis, (& subdit, ibidem ipse Doctor.)
Et sic, vt vides, manifesti iuris est, creditorem pro suo interesse conueni-
re non posse super certa quantitate taxata.

Ad hæc omnia, inquam, prædicti Doctoris dicta respondendo, dico, me
mirari summoperè (cum reuerentia tamen) de tali eius doctrina: eò quod
ad tuendam suam sententiam adduxerit præadductam constitutionem Pape
Pij Quinti: in qua penitus nulla fit mentio de casu nostræ conclusionis, ac de
materia vsuræ ratione mutui: sed solum ratione cambijs: me fugit (igitur) ad
quid ipsam in medium sine causa produxerit ille Doctor: qui memor esse
debuerat illarum iuris regularum, quæ in sexto, decretalium habentur, vi-
delicet: primò, in capitulo odia, de reg. iur. in sexto, vbi dicitur. [Odia res-
tringi & fauores ampliari conuenit] & secundo, in capitulo. In obscuris, de
reg. iuris in sexto, vbi dicitur. [In obscuris, quod minimum est, sequen-
dum] Quibus quidem regulis reprobari potest eius sententia. Cum (vt
dixi) in ipsa bulla nulla fiat mentio de vsura respectu mutui: (vt in casu no-
stro) sed tantum, de vsura respectu cambijs: quapropter sequitur, non de-
bere complecti materiam mutui: sed nequè dictus author poterit (meo
iudicio) tueri suam sententiam arguendo sic, vbi est eadem ratio, idem &
ius erit. At campfori illicitum est specialiter pacisci de certa quantitate in-
teresse: ergo, & mutuatori illicitum erit: quoniam, re uera, per se patet,
contractum mutui à contractu cambijs in multis differre, cum in contra-
ctu cambijs nihil recipiatur ratione mutui: sed ratione expensarum in mer-
cenarios, ac agentes salarios ad hoc, & periculorum, quibus mercato-
res ratione cambijs subiacent: quod non contingit in contractu mutui:
quapropter patet, non idem fore dicendum in contractu cambijs: in quo
non licet (iuxta bullam Pij Quinti) pacisci specialiter de aliquo interesse: cum
illud semper sit dubium etiam ipsi mercatori, eò quod talis quãtitas interesse de-
pendeat a maiori, uel minori obcurfu mercatorum in nundinis eorum. Et (vt
loquar more mercatorum) ignoratur qualiter curret pretiũ cambijs in sequenti
fera per Leonẽ, uel aliã ciuitatẽ, in qua recipiens uel dans pecuniam, in loco

contra-

contractus velit eam recipere, vel assignare. Et licet (ni fallor) his rationi-
bus crediderim iam me annullasse adducta à Ioanne Baptista prædicto, ta-
men operæ pretium duxi idem probare auctoritate Nauarrensis Docto-
ris, qui de hac eadem quæstione loquens in suo Manuali confessorum, in ca-
pitu. 17. de septimo præcepto. [Non furtum facies] numero 211. postquam
docuit in quibus casibus non solum licet accipere, & exigere: verum etiam à
principio contractus conuenire de summa, quæ ultra fortem sibi rependen-
da est ex verisimili illo interesse damni, aut lucri, statim subiunxit hæc ver-
ba, videlicet: Quod postremum hodie non procedit in materia cambiorum,
per extrauag. Pij Quinti, transcriptam infra eodem capitu. numero ultimo,
vt ibi dicam vbi hæc ipse Nauarrus in verba prorupit in §. 6. videlicet: Quod
ex hac extrauag. notatur in versicu. quarto, quod licet iure communi licuis-
set ante hanc extrauag. conuenire à principio, vel postea ante terminum so-
lutionis super interesse verisimile, vt certum quid solueretur: Ad eò quod
dixit Ioannes de Medina in Codice de restitutionibus, fol. 132. (dic tu supra
in probatione conclusionis primæ fuisse eius verba adducta) soluendum es-
se interesse verisimile conuentum à principio, licet in fine appareat nullum
futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. quæstio. 1. articulo 3. in fine, de
Iustitia & iure. An autem idem sit in mutuo, quod in cambijs, dubitari pos-
set, & disputando vtraque pars defendi: sed quia lex hæc in hoc est exorbi-
tans à iure communi, iustior videtur pars negatiua. Hæc omnia Nauarrus
vbi supra: pro quorum maiori intelligentia sciendum, quod in capitu. quæ à
iure, de reg. iur. in sexto hæc habentur: videlicet, [Quæ à iure communi exor-
bitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda,] & quod hæc exten-
sio Ioannis Baptistæ exorbitet à iure communi: patet per iura adducta in
probatione dictæ nostræ primæ conclusionis, & per auctoritatem Nauarri
hoc idem fatentis, prout paulò antè retuli. Insuper animaduertendum,
quod nostrum assertum verum probatur, & Ioannis Baptistæ falsum, per
text. in capitu. Odia, de Reg. iur. in sexto, vbi dicitur. [Odia sunt restringen-
da, & fauores ampliandi.] Quapropter patet, pœnam, seu prohibitionem,
(vt non possint campfores à principio contractus pacisci de interesse) non
posse extendi ad contractum mutui, sed restringi in contractum cambijs. &
hoc idem probatur, eò quod dicta constitutio Pij Quinti sit pœnalis, &
iccirco ei debetur benignior interpretatio, & erit talis: videlicet, quod non
comprehendat aliquo modo contractum mutui, iuxta sancita in capitu. In
pœnis, de reg. iur. in sexto, & quod sententia dicti Ioannis Baptistæ ad-
uersetur dictis regulis, facile erit probare: quoniam, cum pœna sit merca-
tori, aliquem contractum non posse celebrare: indè sequitur, dictam con-
stitutionem pœnalem fuisse, vt patet ad sensum: quapropter fatendum erit
quoquè, benigniorem interpretationem de ipsa faciendam fore: eò magis,
quod in dicta constitutione nulla fiat mentio de contractu mutui: sed so-
lum de cambiorum contractu. His ergo adductis in tutelam nostræ
conclusionis, & in responsonem ad primas duas rationes illatas à Ioanne
Baptista prædicto contra ipsam conclusionem: Me accingens modò ad
impugnandum tertium eius dictum contra nostram conclusionem, bre-
uiter dico, non obstare veritati nostræ conclusionis suam ipsius senten-
tiam, dicentem, sibi taliter tenenti fauere Diuum Thom. Sotum, Domi-
nicum Sotum, Abbatem, & reliquos Doctores supra, per me relatos:

O 2 quoniam

Nauarrus.

Exodi. c. 20.

c. Quæ à iure,
de reg. iuris
in 6.

c. Odia, de reg.
iur. in 6.

c. In pœnis, de
reg. iur. in 6.

c. Odia, de reg.
iur. in 6.
ca. In obscuris
de reg. iur. in 6

Argumentũ in
fauorem Ioan.
Baptistæ Lu-
pus.

quoniam licet reuera, explicitè nonnullò dictorum Doctorum non annue-
rint, ac consenserint præsentì nostræ primæ conclusioni, tamen nonnulli eorū
explicitè consenserunt, vt patet iam locis allegatis: eò magis, quòd & ij, qui
explicitè non amplecti visi sint dictam conclusionem (vt fuit diuus Thom. &
Scotus, & reliqui) tamen, nulli dubium esse poterit, illos tacitè se subscripsisse
dictæ nostræ conclusioni, vt satis fuit probatum supra, dum exposuimus ver-
ba, quibus dicti Doctores vtuntur, loquentes de materia præsentis conclu-
sionis.

Quapropter patuit, citatos Doctores fauere præsentì conclusioni quo-
ad omnia eius membra, & implicitè falsos fuisse, mutuam posse pacisci de
interesse certo sibi soluendo: vt latius supra probauimus. His ergo omissis
ad alia ipsius Doctoris Ioannis Baptistæ dicta vbi supra contra nostram con-
clusionem supra allata, impugnanda, in Dei nomine, & pro veritate dete-
genda, me accingam.

Ad id, verò, quod ipsemet Ioannes Baptista dixit, quòd licet à principio
pacisci non possit de interesse lucri cessantis: tamen, si post moram probatū
fuerit, mutuantem realiter passum (iuxta arbitrium boni viri) fuisse huiusmo-
di interesse conuentum à principio mutui, tunc poterit illud exigi, facillima
erit responsio, dicendo quòd in hoc (cum reuerentia) sibi met contradicat, &
licet hæc eius opinio videatur aduersari dictis ipsius, tamen pro nunc suffi-
ciet mihi, ipsum mecū consentire quoad validitatem contractus taliter initi:
quod probatur hac ratione: Nam aut contractus mutui celebratus iuxta pri-
mam & subsequentem secundam nostram conclusionem, est per se illicitus,
aut nõ: si ipse Doctor dicat, ipsum per se illicitum, vt uidetur annuisse in præ-
dictis, tunc arguo sic: si contractus est illicitus, hoc non erit alia ratione, nisi
quia est usurarius: at contractus usurarius per se est nullus nullitate iuris: in-
dè ergo sequitur, falsum fuisse (cum reuerentia tamen huiusmodi Doctoris)
quod ipse dixit, asserendo, ipsum contractum ualidari post moram, & proba-
tionem interesse lucri cessantis factam: [cum non firmetur tractu tempo-
ris, quod ab initio de iure non subsistit: iut habetur in c. Non firmatur, de re-
gu. iur. in sexto. consequentia patet: quoniam si huiusmodi contractus illicitus
non esset, de iure subsisteret: unde iccirco illicitus est, quia de iure non
subsistit, ut probat dicta regula: quomodo ergo uerum erit, quòd firmetur
tractu temporis huiusmodi contractus, cum de iure, nullus fuerit, ut ipse af-
firmat, appellando ipsum contractum illicitum: sed si dictus Ioannes Bapti-
sta responderet, quòd licet à principio ipse contractus sit illicitus, tamen
non retractabitur post moram & probationem huiusmodi interesse, imò
consolidabitur ex vi probationis subsequutæ, quoniam (iuxta aliã iuris regu-
lam in capitu. factum legitime, de regul. iur. in sexto) [factum legitime re-
tractari non debet, licet casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari:]
Contra tamen hoc arguo sic, sumendo argumentum à contrario sensu dic-
tæ regulæ, ergo dicendum, quòd factum illegitimè retractari debet, licet
casus postea eueniat à quo potuit inchoari: ac per consequens sequitur dic-
endum, quòd aut à principio huiusmodi contractus fuit legitimus seu le-
gitimè celebratus, aut non: si fuit legitimè celebratus, habeo inten-
tum contra ipsum qui hoc negauerat: si non fuit à principio celebra-
tus legitime, sequitur quòd etiam casu aliquo adueniente, à quo poterat
inchoari, id est, legitime celebrari, semper remanebit illegitimus: ut in

casu

casu nostro, qui illegitimus fuit a principio: vt ipsemet æstimauit, & per con-
sequens non apparet verum, quod ipse dixit, dicens q̄ ex post facto, ratione
moræ, & probationis interesse ipsum legitimari.

Hæc omnia in medium producere operæ pretium duxi, non aduersandi
Doctoribus gratia, verum potius deregendi veritatem quæstionis studio, ad
Dei Optimi Maximi laudem, & proximorum salutem, remittendo tamen
me saniori iudicio.

Secunda conclusio.

Ratione interesse lucri cessantis (concurrentibus conditionibus recensitis
in prima conclusione) vnusquisque poterit tuta conscientia à principio mu-
tuationis, id est, ante moram mutuatarij pacisci cum ipso mutuuario de sibi
soluendo ultra fortem aliquid ratione interesse lucri cessantis: quod verè mu-
tuator ratione mutui incurreret. Hæc conclusio Probatur duplici medio,
vltra autoritates allatas in probatione præcedentis conclusionis. Probatur
enim, primo autoritate Doctorum, & primò nostræ cõclusioni se subscrip-
serunt Hadrianus Papa in 4. senten. in tracta. de vsuris, capit. quia tactum est,
in uersicu. sed quia nihil plus. Ioannes de Medina loco citato in præcedenti
conclusioni, Sotus in lib. sexto de iustitia & iure, quæstio. 1. articu. 3. conclu-
sione 5. qui omnes dicti Theologi explicitè nostræ conclusioni se subscripse-
runt, dicentes, mutuantem à principio posse pacisci &c. implicitè verò, om-
nes alij citati in prima conclusione, cum simpliciter asserant, & probent, mu-
tuantes posse pacisci de sibi soluendo vltra fortem ratione interesse lucri ces-
santis, non distinguendo autè, vel post moram, forsan ratione illa moti, quam
ad probationem præsentis conclusionis afferemus. ex canonistis verò, Host.
in c. salubriter, extra de vsur. Conradus in tract. 2. de contractibus, quæst. 30.
conclusioni 4. qui ibi multis rationibus, & auctoritatibus id probat, quæ
omnia hic referre omisi, breuitati studens. Ioa. Bapt. Lupus Geminianus in
suo tract. de commertijs illicitis, in primo suo Comment. §. 6. l. Curabit. C. de
Act. empti, à nu. 121. vsquè ad numerum. 126. Didacus Couarruias loco ci-
tato in præcedenti conclusione, qui etiam multis auctoritatibus id ipsum pro-
bat Syluester in ver. vsura 1. §. 23. & Nauarrus in suo Manuali, c. 17. n. 211. &
hi Doctores explicitè se subscripserunt præsentì conclusioni: quamplurimi
verò, ex citatis in probatione primæ conclusionis implicitè, cum indistinctè
dixerint, mutuanti licere pacisci de huiusmodi interesse lucri cessantis. Proba-
tur & secundo hac ratione quã affert Hadrianus Papa, videlicet: Cū, enim,
nihil plus utilitatis pecunia mutuata contineat in se post moram, quàm ante
moram, neq; magis interest hominis, pecuniã de manibus creditorum excute-
re, quã eam seruare, indè sequitur, licere mutuanti equè pacisci ante moram,
à principio mutuationis, quàm post moram, cum non petatur statim lucrū ces-
sans prætensum: sed solum postquam ipse mutuarius tale lucrū impedit:
nisi à principio impediret, quia forsan illicò mutuator pecunia ipsa mutuo
perita emisset merces, vel annuū censum, de quo latius improbatione præce-
dentis conclusionis fuit dictū. Attamen licet verissima sit nostra cõclusio, cõ-
tra ipsam iusurgere potest quis, illã appellando falsam, hoc probare nitès du-
plici medio, primo, auctoritate Doctorum, & 2. ratione. Inn. n. Io. And. Ant. &
Pan. in c. fi. extra de vsur. dicunt hoc illicitū, & ratio eorū est: quia post moram
est licitū, non autè moram, primo, quia daretur fomes palliandi vsuras hoc vela-
mine: & 2. oē interesse ante moram incursum dēt imputari mutuati: post verò

O 3 moram

30
Ratione lucri
cessantis, ante
moram mutua-
tarij licet pa-
cisci de tali in-
teresse sibi sol-
uendo.
Hadrianus Pa-
pa.
Ioa. de Medi.
Dominicus So-
tus.

Hostien.
Conradus
Io. Bapt. Lupus.
Couarruias.
Syluester.
Nauarrus.

1. Ratio con-
clusionis.

Impugnatur
conclusio.

Inno.
Ioa. And.
Panormita.

c. Non firmatur,
de Regu.
iur. in 6.

c. Factum legi-
time, de regu.
iur. in 6.

morā ipsi mutuatario, cū debitor morosus furi sit omnino æquiparandus, ac quo ad hoc, tenebitur sicut fur: fur autē non tantum tenetur restituere rē furtiuam, sed etiam pro interesse lucri cessantis satisfacere: sic ergo in proposito: quia qui antē moram retinet rem mutuātam, domino illius consentiente retinet, videtur quod non teneatur ad aliquod interesse lucri cessantis: quoniam, qui gratis consentit in antecedenti, ex consequenti gratis consentit in eo quod inde sequitur: Cū igitur mutuans tempore mutationis spontē, & gratis consentierit in hoc, quod mutuatarius per certum tempus suam pecuniam mutuātam retineat: Igitur ex consequenti cōsentit in amissione alterius boni, seu lucri, ipsam pecuniā retentionem cōsequente: & ita videtur quod mutuatarius non teneatur aliquid reddere ratione interesse antē moram mutuatarij conuenientis in mutuatori suo: Ad huiusmodi impugnationis partes singulas modò respondendo sigillatim (postmodum, Deo dante, responsurus ad auctoritates doctorum adductas) præmitto pro maiori dicendorum intelligentia, quod pecunia non est maioris utilitatis ipsi mutuatori post moram mutuatarij, quam antē moram fuerit, (cæteris paribus) nec minus cessat lucrum iustum ipsi mutuanti, ex hoc quod mutuatarius est antē moram, quam, postquam incipiat in mora esse (vt supposui in conclusione) cū à principio mutationis mutuator impediatur ab emptione mercis sibi lucrosæ, seu censualis iuris (vt diximus) Indē luce meridiana clarius elucet, mutuantem posse pacisci de huiusmodi interesse (incurrando per ipsum ratione mutui concessi) tam à principio mutui, quam post moram: cū nihil indē sibi de iure nō debitum petatur à mutuatario (vt latius probauimus in præcedenti cōclusionē) & cōditionibus ipsam iustificatibus; quod & confirmatur hac etiam ratione. Debitor morosus hoc addit supra debitorem non morosum, scilicet, quoniam morosus est in culpa non reddendo quod reddere tenetur: & iccirco dicunt Doctores ipsum æquiparari furi: eò quod contrectet, seu retineat rem alienam inuito domino: sed hæc culpa non est per se causa (vt patet) obligandi ipsum morosum mutuatarium debitorem ad reddendum aliquid ultra sortem mutuātam, sicut nec & furem sed solum ad omne interesse sua culpa incursum (si quod foret) per ipsum mutuatorem, vel dominum rei furatæ, ultra rem furatam, vel mutuātam. Si igitur, idem interesse (vt supponitur) patiat mutuator antequam mutuatarius fuerit in mora, & culpa, causa mutui solum: quare ergo non tenebitur ad restitutionem talis interesse ante moram à principio mutui, sicut dicitur ab ipsis doctoribus mutuatarium teneri post moram, eò magis quod poterit dici in casu nostro, etiam à principio fuisse quodammodo in mora.

2. Ratio conclusionis.

Prima Responsio ad obiectio- nem primā factā contra nostram secundā cōclusionem.

Ad id verò quod dicitur, mutuatorem tacitè voluisse donare tale interesse ipsi mutuatario, cū voluntarie illud passus fuerit, mutuando sine violentia: eò quod qui consentit in antecedenti &c. Respondetur quod ratio nihil contra nostram conclusionem probat: primò, quia supponit vnum falsum, scilicet, quod quicumquē vult antecedens bonæ consequentiæ, vult etiam consequens, aut qui vult causam, vult similiter effectum eius. Cuius oppositum constat esse verum in eo, qui vult in amore suæ concubinae perseverare: quā supra modum amat: tamen, cū sciat per fidem, sequi indē eius æternā damnationem, hoc nō solum non vult, imò odit. Ita etiam qui scit, cibum aliquē, gustui delectabilem, esse sanitati cōtrarium, i. vult cibum talem (quia gulosus est) comedere, vt gusti satisfaciatur: non tamen ille vult seu intendit cōsequens, vel

vel effectum sequutū ex ipso cibo: indē, scilicet, morbum incurere. Et ita de alijs multis posset exemplificari. Imò sicut constat, aliquem dolere de antecedente, & gaudere de consequente, quod patet in his, qui de proprijs peccatis veram penitentiam peragunt, qui simul, & semel de peccato dolent: & de dolore gaudent: Ita contingit fieri è contra, aliquem gaudere de causa, seu antecedente, & tristari de effectu, seu de consequenti, vt videmus de puella virgine inhonesto capta amore, quæ gaudet de amplexu, & cōcubitu sui amatoris, quo grauida remanet, & tamen de ipsa conceptione feti tristatur: cum ex ipso sciat consequenter fore manifestandum occultum stuprum in graue ipsius damnum temporale, & vitæ quoquē periculum. Secundò, Dato & nō concessio, quod mutuator velit illud antecedens, scilicet, mutuatarium frui pecuniā sibi mutuāta, & apud se retinere illam, & ex consequenti velit cessationem lucri indē sequentem: Non tamen sequitur necessariò quod sicut gratis mutuare vult, ita gratis velit illud interesse pati, releuando mutuatarium à satisfactione: quod poterit cognosci arguendo à simili: potest esse enim, quod Petrus habens vineam fructiferam, spontē consentiat, & velit gratis eam donare Ioanni, non tamen indē necessariò sequitur, quod consentiat, & velit fructus eiusdem vineæ donare eidem: eò quod poterat vineam donando, fructus eius ad tempus sibi, vel alteri referuare, ipsum donatarium ad fructuum redditionem obligando. Igitur pari forma stat, quod Petrus velit gratis certam pecuniā quantitatem ad tempus alteri mutuare, non consentiendo, nec donando lucrum, quod ex pecunia erat ei alioquin (saltem) instrumentaliter euenturum: Sed si quis insurgendo contra hanc rationem diceret: Non esse simile de vinea donata, & de pecunia mutuata: eò quod vinea sit res de sui natura fructifera, non autem pecunia: Ideo potest donare vineam, fructusquē, eius referuando. Ad quod facillime erit responsio, dicendo, quod si hæc obiectio vera esset, sequeretur falsum esse id, quod asseruisti: dicendo, mutuatorem posse ultra sortem pacisci, & exigere ratione interesse lucri cessatis post moram: & quod esset falsum, probo sic. Pecunia tradita à mutuatore mutuatario, est res quæ de sui natura non gignit, & fructificat non solum ante moram mutuatarij, verum etiam post moram, cū mora mutuatarij naturam ipsius immutare non possit: eò magis, quod per ipsum, pecunia ipsa à natura non obtinuit: vt possit germinare (vt patet ad sensum) & licet ipsa pecunia de per se non pariat, tamen, germinat aliam pecuniam instrumentaliter, negotiāz industria apposita: quā propter sicut in strumenta artis cuiuscumquē non operantur aliquid virtute naturæ propriæ, sed virtute principalis agentis, scilicet, artificis: (vt patet ad sensum) quoniam si hoc non esset verum, sequeretur quod malleus, ac ferra generaret tantum malleum & ferram, & non alia opera possent frabricari cum ipsis, iuxta Philosophum lib. 7. Methaphysic. c. 8. dicentem, in quibusdam etenim etiam manifestum est, quod generans tale est, quale quod generatur, non tamen idem, nec vnum numero: sed vnum specie: vt in naturalibus. Homo namquē hominē generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulum ex asina. Hæc ille: ex quibus uerbis originem traxit axiomā illud vulgatissimum, omne generans generat sibi simile: sed contrarium est uerissimum: vt quotidiana experientia nos docet: sic ergo in proposito licet pecunia non pariat naturali potentia, & per se aliam pecuniam, sicut mulier vel equa: tamen est apta nata parere pecuniam aliam per accidens, id est,

Alia obiectio contra secundam conclusionē, ex eius definitione desumpta. Responsio ad obiectioem.

Arist:

31
Generans omne, generat sibi simile.

acce-

accedente industria mercatoris, & sic quamuis pecunia non pariat pecuniam virtute propria: generat pecuniam tamen virtute principalis agentis ac concurrat in tali partu tamquam quodam instrumentum: Ex quibus omnibus adductis patet veritas nostræ conclusionis, & falsitas (cum reuerentia tamen) impugnationis allatæ, ac per consequens quod in habenda ratione interesse lucri cessantis, non erit ponenda illa differentia, scilicet, mutuatarium esse, vel non esse in mora: cum in vtroque par eademque sit ratio, & inde sequatur, quod in vtroque idem ius esse debeat.

Ad nihilum ergo deductis rationibus, aduersæ partis respondendum superest Authoritatibus adductis in fauorem impugnationis allatæ à Ioanne Baptista Lupo vbi supra.

Responsio ad
sententiã In-
nocentii ex e-
iusdem verbis.

Et Primò, respondo ad Innocentium duplex dabo responsum. Primum quorum est, quod nostra conclusio loquitur in foro conscientie, & in casu, quo ita res se habeat, scilicet, quod ex mutuo mutuator patitur damnum, interesse, scilicet, lucri cessantis, quod contingit non tantum post moram, sed etiam à principio contractus (vt fuit probatum) & sic nostra conclusio fundatur in veritate, & non in præsumptione, cum opinio non faciat casum, (vt patet ad sensum) nec videtur eruditissimo (vt ipse fuit) viro dignum, asserere esse contractum usurarium, eò quod in ipso poterit committi usura: & sic parari via ad vsuras exercendas: Attamen huic rationi respondebitur post conclusiones in responsione ad argumentum adductum pro parte negatiua: nè eadem sepius repetere opus sit: Equidem rationem differentie inter illos duos casus adductos ab Innocentio adinuenire facile non erit, cum prorsus in vtroque patitur mutuans interesse lucri cessantis, si res ita se habet, vt præsupponitur in casibus, vt optimè dixerunt præadducti Doctores. Imò videtur, etiam ipsum Innocentium in c. in ciuitate, extra de usuris, tacite confessum fuisse idem, dum dixit, ex forma, ex hac decretali satis innuitur, quod si aliquis pro certa pecunie quantitate emeret aliquem redditum grani, vel vini, vel alium consimilem, perpetuò sibi, & suis hæredibus dandum à venditore, & suis hæredibus, uel ad certum tempus, vel ad tempus vitæ alicuius, quod licitus est huiusmodi contractus, dummodo redditus annuus communi æstimatione non excedat redditum, quem haberet, vel habere posset, si terram de tanta pecunia emisset: & si excedat communiter, non est licitus contractus, hæc Innocentius: ex cuius verbis apertissimè elicitur, ipsum uoluisse saluare contractum censualem illum ratione interesse lucri cessantis, quod emens patiebatur ex impedimento, sibi præstito adipiscendi lucrum ex possessione aliàs empta ex ipsa met pecunia: quæ propter uidetur idem annuisse de pecunia, qua quis uoluisset merces emere, cum ipsa pecunia non tantum industria mercatoris affleat lucrum ipsi mercatori ex emptione census, quam ex mercium emptione: ut per se patet: tamen quomodocumque sit, iam patuit, suam opinionem (cum reuerentia tamen) non fore amplectendam, rationibus adductis, ut docuit quoque Syl. ubi supra.

Responsio ad
Primum.

Ad Authoritatem Panormitani uerò, respondeo dicendo, quod cum mutuatarius priuet mutuatorem à principio mutui, & per consequens sit sic in mora restituendi illi pecuniam suam paratam ad merces emendas, & ad lucrum inde captandum: patet ipsum consentisse nostræ conclusioni, cum dixerit (in c. salubriter extra de usuris in uerfic. 2. nota casum singularem, post multas recitatas Doctorum sententias) & puto etiam quod à principio pos-
sit con-

sit conueniri cum socero de percipiendo aliquid annuatim, usque ad solutionem dotis, dummodo sit homo solitus mercari, vel ponere pecuniam apud mercatorem: cum iste non capiat pro mutuo, nec pro dilatione data: sed vt sustineat onera matrimonij, & sic potius capiat vt interesse. hæc ille: ex cuius verbis patet, ipsum sentire, licitum esse à principio contractus mutui pacisci de vero interesse (vt supponitur in nostra conclusione) nec huic conclusioni aduersatur quod idem dixit in c. Nauiganti, extra de usuris, dicens quod ubi mutuans bona intentione ducatur, & potius mutuat vt seruiat amico, quam in fraudem vsurarum, quod tunc excusatur à peccato, licet alia opinio sit tutior. Hæc ille: cuius dictum potius fauet nostræ præsentis conclusioni, licet ibi addiderit, dicens, licet alia opinio sit tutior: quoniam reuera si fieri potest, homo abstinere deberet ab huiusmodi contractus specie propter periculum, & scandalum pusillorum, vt in sequenti conclusione dicetur, nisi hoc sibi suadeat charitas Dei, & necessitas proximi. Ad Ioannem And. & D. Antonium patuit responsio per allatam superius in responsione facta ad Ioannem Baptistam Lupum & Inno. & ideo illis nihil aliud addam hic.

Tertia conclusio.

Quamuis verissimæ sint præcedentes duæ conclusiones, Nihilominus, quia quasi rarò omnes circumstantiæ, seu conditiones adductæ in prima conclusione, in contractu mutui, in quo ultra sortem aliquid petitur, & recipitur ratione interesse lucri cessantis, & quam facillimè mentitur iniquitas sibi: Ideò antè factum, sunt tales mutationes dissuadendæ, etiam si dixerint, huiusmodi contrahentes se velle conditiones adductas obseruare: Post factum tamen, id est, post mutuum præstitum cum pacto exigendi ultra sortem ratione lucri cessantis, diligenter attendendum erit, an fuerint illæ conditiones omnes obseruatæ necne: quoniam si fuerint obseruatæ, non erit huiusmodi contractus taliter celebratus condemnandus, vti vsurarius. Hæc conclusio probatur triplici medio. primo enim per argumentum in c. in ciuitate, extra de usuris, in quo Alexander tertius Papa scribens Genuensi Archiepiscopo: dixit quod licet in casu, quo quis vendit rem maiori pretio, quo res tempore contractus minori valebat, non erit huiusmodi venditor vsurarius, si rem illam tunc nolebat vendere, sed referuare in aliud tempus, quo verisimiliter res vendi potuisset maiori illo pretio, vel dubiam sit quod vendi potuisset plus, minusque tali pretio conueto, soluendo in tempore statuto: aliàs venditor incurreret peccatum: & ideo ciues tui salutari sue bene consulerent, si à tali contractu cessarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari: hæc in dicto canone, ex cuius verbis elicitur quam apertissimè veritas nostræ conclusionis, quod scilicet, antè factum talis contractus dissuadendus erit, post factum concurrentibus requisitis, non erit tamquam vsurarius damnandus: cum summus Pontifex ibi loquatur de casu nostræ conclusionis, licet loquatur de venditione: quoniam licet in contractu emptionis, & venditionis, propriè loquendo, non possit committi usura: sed tantum iniustitia:

Usura tamen assolet committi, scilicet, tunc, quodocumque in venditionis contractu continetur mutuum implicitum ac palliatum, seu tectum sub nomine emptionis, & venditionis, eò quod vendens carius ad tempus quam ad numeratum, non habito alio respectu, usuram committit tunc, quia vendendo taliter videtur potius mutuare pecuniam, & pretium illius rei sic traditæ, & pro usu eius velle aliquid ultra sortem principalem, id est, valorem rei currentem

32
Ratione lucri
cessantis aliqd
exigere, antè
factum erit dis-
suadendum, post
verò factum co-
currentibus præ-
dictis conditio-
nibus non erit
damnandus ut
contractus usu-
rarius, taliter
celebratus.
ca. In ciuitate
extra de usur.

ea. Illud extra
de Clerico ex-
com. vel depo-
sito ministr.
In dubijs tu-
tior via est eli-
genda.
Glofa.

Panor.
Conradus.
Ioa. de Medi-
Dominicus à
Soto.

Ratio conclu-
sionis.

Theffal. cap. 5.
verfi. 22.

23
Quomodo erit
probandum in
teresse lucri ces-
santis.

Alexander.
Decius.
Corsetus.
Crauet.
Iason.
Paris.

rentem tunc communiter. Probatur, & per argumentum in c. Illud, extra, de clerico excom. vel depof. ministr. in quo Inno. Tertius Papa inter alia in §. licet autem. tradidit hanc optimam regulam: videlicet, [In dubijs tutior via est eligenda] per quam regulam dicit Glo. in dicto ca. in ciuitate, in verfi. Nifi dubium, probari nostram conclusionem, eò quòd de bonitate huiusmodi contractus multi dubitant: iccirco vnà cum textu in dicto c. in ciuitate, dicit abstinendum fore. Probatur & secundò præfens conclusio Doctorum authoritate. Glo. enim suprascripta cui se subscripsit Panor. ibidem in ver. tertio nota. Conradus in tracta. 2. de contractibus, quæst. 30. in fine. Ioannes de Medina vbi supra in §. est ergo resolutio. in fine: Sotus in lib. sexto quæst. prima, in fine probationis conclusionis quartæ. Probatur & tertio, præfens conclusio hac ratione: videlicet.

Cùm omnes homines (iuxta Apostolum) non solum à malo, verum etiam ab omni specie mala abstinere debeant: indè sequitur, quòd omnes homines abstinere debeant à celebratione huiusmodi contractus, de quo dicitur in præfenti conclusione, cùm retineat quandam speciem mali: Antecedens verisimium est & probatur authoritate Apostoli dicentis (Ad Theffalon. c. 5. verfi. 22) Ab omni specie mala abstinete vos.

Consequentia illa iam probata fuit in cõclusionem authoritate Doctorum, dicentium, abstinendum fore à tali contractu, tum propter scandalum aliorum, tum, quia rarò in huiusmodi contractu concurrere assolent omnes conditiones adductæ in prima conclusione quæstionis præfentis.

Quarta conclusio.

Volens probare in foro fori interesse lucri cessantis, debet capitulare, & in simul probare. primo, quòd ipse mutuator erat, & est solitus negotiari, ac merces emere. secundo, quòd lucrum cessans ab ipso petitur, erat in potentia propinqua, imò quasi in actu consequendi, vt puta, quia iam habebat præmanibus tales merces emendas, ex quibus verisimiliter tantum ex ipsis fuisset lucratus, si illas emisset pecunia mutuata. tertio, quòd ex mutuatione fuit ab huiusmodi lucri assequutione impeditus, & sic passus fuerit interesse lucri cessantis totius summæ, quam ipse petierat. Quod quidem interesse, cùm in facto consistat, ad plenum probandum erit: quæ omnia probanda etiam erunt à non solito negotiari, vt puta, à nobili, diuite, aut alio quouis homine: qui si mille interesse petere uellet ad rationem, puta, fructuum, ac reddituum, quos percepisset à prædio, castro, vel censuali reddito empto, si per mutuationem impeditus fuisset ab huiusmodi emptione, & per consequens à talium reddituum, vel fructuum assequutione: Hæc tamen differentia erit inter solitum negotiari, & diuitem non solitum negotiari: quoniam à nõ solito negotiari probanda erunt supra adducta: solitus verò negotiari tenebitur solum probare se fuisse, & esse negotiatorem talis conditionis, & qualitatis: & quòd mercatores talis conditionis (prout ipse est) communiter lucrari consueuerunt deductis expensis: exempli gratia ad rationem 7. pro centenariò, quolibet anno, & quòd ipse hoc idem lucratus indè fuisset, si nõ mutuasset pecunias illas, cum quibus utique potuisset negotiari: Hæc conclusio Probatur authoritate Alexandri in consil. 141. & lib. 5. Decij in cap. Cùm venerabilis, nume. 14. de exceptionibus, in sexto, & in consil. 39. nume. 5. Corseti in singularibus in verfi. qualitas: Crauet. consil. 320. numero 1. Iasonis post Cast. in dicta l. 3. §. ultimo, ad finem. Paris in dicto cap. Cùm venerabilis, num. 32. Afflict. decisione 20.

Decij

Decij insuper in l. Quatenus, in fine. ff. de reg. iur. & in consil. 322. num. 5. Nec non quàm plurimorum aliorum Doctorum authoritate nostram cõclusionem probat Ioannes Baptista Lupus Geminianus in suo tractatu de commertijs illicitis, in primo suo commentario. §. 6. in l. Curabit. à nu. 121. vsque ad 126.

Quinta conclusio.

Mutuans seruatis omnibus conditionibus adductis in conclusione prima præfentis quæstionis, tuta conscientia poterit exigere à mutuuario (vltra sortem principalem) aliquid ratione interesse lucri cessantis, non tantum post primum annum à die mutuationis, & passu interesse lucri cessantis: sed etiam in subsequens annis, donec integraliter fuerit facta solutio sortis principalis mutuatae, & interesse lucri cessantis (secundum ratam tamen solutionis, vt si fuerit soluta media pars mutuatae pecuniae, tunc tantum exigat pro medieta-te pecuniae mutuatae pecuniae (& non pro alia medieta-te iam soluta:) Nec non poterit exigere interesse lucri cessantis illius interesse lucri cessantis, quòd soluendum erat sibi ratione sortis principalis mutuatae: non tantum pro primo anno: sed etiam pro alijs, donec sibi satisfactum fuerit, de ipso interesse lucri cessantis: vt exemplo clariùs patebit: concurrentibus tamè duabus conditionibus: prima quarum est, quòd in fine cuiuslibet anni ipse mutuator pecuniam suam repetat, & realiter cupiat sibi reddi à mutuuario, non solum pecuniam mutuata, verum etiam interesse lucri cessantis illuc usque decursum, ratione dictæ pecuniae mutuatae: secunda, verò, conditio est, quòd reuera ipse mutuator sit constitutus in fine anni in terminis primæ conclusionis, ratione quorum diximus, & probauimus multis medijs, licere stantibus illis conditionibus exigere aliquid vltra sortem ratione interesse lucri cessantis: exempli gratia. Petrus est mercator, habetque præmanibus tantummodo centum aureos implicandos mercaturæ, reliquos autem nonnullos sibi necessarios pro victus necessitate quotidiani ipsius & suorum, & pro occurrendo diuersis huius vitæ incommodis, & infortunijs, & non habet aliam pecuniam otiosam in arca: & ex emptione talis mercis deductis deducendis (prout in conclusione prima) sibi probabiliter arbitrio boni viri obueniet lucrum ad rationem decem pro centenariò quolibet anno, & paciscitur cum Francisco eius mutuuario de sibi soluenda sorte capitali mutuata, id est, centum vnà cum illis decem (anno elapso) ratione huiusmodi interesse lucri cessantis, quòd ex mutuo patitur. Transacto anno Petrus petit à Francisco sortem principalem, id est, centum, & interesse; id est, decem, ac per consequens centum & decem, Franciscus rursus rogat tempus alterius anni indulgeri sibi ad soluendum, ex cuius termini prolongatione impeditur Petrus probabiliter rursus à lucro sibi captando ex mercibus, quas emere parauerat pro centum, & decem illis sibi tunc soluendis à Francisco, ex quarum emptione deductis deducendis (vt in conditionibus allatis in prima conclusione) fuisset lucratus vndecim, dico, quòd in tali casu tuta cõscientia mutuator posset vltra sortem scilicet, centum illos à principio mutuatos, exigere à mutuuario in fine secundi anni, viginti & unum ratione interesse lucri cessantis à mutuatore ipso uerè passos ratione mutui, & pro eò quòd fuit detenta à mutuuario pecunia sua duobus annis, ex qua fuisset lucratus (ut supponitur) in dicto tempore viginti & unum: Vnde in fine secundi anni à die mutuationis mutuarius reddet mutuatori, 121. & quòd diximus de exigendo interesse in secundo anno, sic dicendum erit in tertio, quarto, quinto, & reliquis annis successiuè, donec in totum fuerit satisfactum ipse-

Decius.
Afflictus.
Io. Bap. Lupus.

34
Quando liceat
exigere à mu-
tuante vltra
sortem ratio-
ne lucri ces-
santis, non tantum
pro primo an-
no, verum etiã
pro vltiori-
bus annis.

Prima conditio
iustificans con-
clusionem.
conditio secun-
da.

Casus pulcher-
rimus de inte-
resse lucri ces-
santis.

siPe-

si Petro, mutuatori pro sorte, & interesse sibi debito, deducta tamen aliqua parte pro rata solutionis factæ siquid fuisset solutum: secus (tamen) esset dicendum si in fine secundi anni, & reliquorum prædictorum annorum mutuator non petisset sibi solui sortem, & interesse decursum in prædictis annis, vel si non habuisset realiter merces, vel censualem redditum paratum, in quorum emptione expendisset huiusmodi pecuniam in totum: quoniam si tantum, in partem, tunc pro illa parte posset recipere ultra sortem ratione interesse lucri cessantis, & non pro alia parte pecuniæ, quam opus ei fuisset otiosam in arca retinere. Hæc conclusio probatur triplici medio: primò enim per argumentum in l. 3. in fi. ff. de eò quòd certo loco dari oportet: vbi hæc habentur videlicet, [Quid si merces volebat comparare, an & lucri ratio habeatur, non solius damni? Puto, & lucri habendam rationem,] hæc ibi, & in l. Vnica. C. de sententijs, quæ pro eo, quòd interest proferuntur, inter alia hæc habentur, videlicet: [Sancimus itaque in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, veluti in venditionibus, & locationibus, & omnibus contractibus, hoc quod interest dupli quantitatem minime excedere: in alijs autem casibus, qui incerti esse videntur, iudices qui causas dirimendas suscipiunt per suam subtilitatem requirere: vt hoc (quod reuera inducitur) damnū hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus, & in modicis peruersionibus in circuitu inextrigabiles redigatur: ne, dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate cadat: Cùm sciamus esse naturæ eongruū, eas tantummodo penas exigere, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine conclusæ statuuntur. Et hoc non solum in damno, sed etiam in lucro, nostra amplectitur constitutio: quia & ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum, finis antiquæ prolixitatis huius constitutionis recitatio:] Hæc in d. l. idē probatur & per Argumentum in l. Cum quidā. §. si pupillo, in fi. ff. de vsuris: vbi hæc habentur, videlicet: [Vsura enim non propter lucrum petentium: sed propter moram non soluentium infliguntur] hæc ibi. Et animaduertendum, quod non sine causa dixi probari præsentem conclusionem per argumentum in dictis iuribus, & non dixi ipsam probari ipsis iuribus: quoniam licet mentio non fiat de singulis membris, seu clausulis nostræ conclusionis in dictis iuribus, tamē id elicitur arguendo à simili, cùm ibi interesse lucri cessantis verum posse peti caueatur: quod quidem reperitur non tantum in primo anno, vel secundo, verum etiam in reliquis: eo quòd est eadem ratio in primo anno, quæ, & in reliquis: Dixi quoque in conclusione, hoc mutuatore posse petere, si requisisset mutuatarium, ipsumque certiore faciendo se velle sibi solui non tantum interesse iam passum in primo anno, verum etiam in secundo, & hoc faciat quolibet anno, vt etiam annuit peroptimè glosa in l. eos, qui. C. de vsuris, infiguratione casus, dicendo quòd si quis non petisset sortem principale mutuata, nec vsuras, id est, interesse lucri cessantis vel damni emergētis per spatium. 30. annorum non posset amplius petere sortem nec vsuras, id est, interesse decursum ratione non factæ restitutionis sortis principalis, quia sibi per scripisset mutuatarius vtrumque: cum vsuræ sint quid accessorium, & fors principalis mutuata sit quid principale, vt patet ad sensum, eò quòd regula certissima traditur, quòd accessorium sequatur naturam sui principalis: si quis ergo prescripserit sortem principalem. 30. annorum spatium, patet ipsum, & prescripserit vsuram, id est, interesse decursum, quia visus fuit donasse vtrumque, non peten-

l. 3. ff. de eo quò certo loco.

l. Vnica. C. de sententijs, quæ pro eo, quòd interest, profer.

l. Cum quidam ff. de vsur.

petendo illud tempore suo. Probatur & clariùs cõclusio nostra per argumentum in l. vsuræ. C. de vsuris, in qua hæc habentur, videlicet: [vsuræ per tempora solutæ non proficiunt reo ad dupli cõputationē. Tunc. n. ultra sortis summam vsuræ exiguntur, quoties tempore solutionis summa vsurarū excedit eā cõputationē,] hæc in d. l. ex qua habetur quod licet plures præstationes vsurarum per plures annos factæ in vnū collectæ excedant duplum veræ sortis: non propterea iudicantur illegitimæ: quia non coaceruatio: sed singulorum annorū præstatio debet considerari: prout docet Saly. in sumuario dictæ legis, & Bar. in d. l. vsuræ. vtendo his verbis, videlicet: Quod dicitur, usuras non debere excedere duplū: intelligitur de usuris vnus anni. hæc ille, qui & in l. vsuras. C. de vsuris, dixit. Iste vsuræ sunt etiā licitæ de iure Canonico: quia magis tãquã interesse petuntur quã quasi vsuræ: ita tenet hic gl. & in l. Curabit. C. de acti. empt. vbi glosa hoc etiā tenet in ver. ratio. Probatur insuper præsentis conclusio Doctorū authoritate (ultra adductas hucusque) sciendū ergo quod Cagnol. Doctor eruditissimus nostrā amplectens cõclusionem relatus à Ioa. Baptista Lupo Gemiano in tract. de Cõmertijs illicitis in Comentario 1. §. 6. nu. 16. qui Doctor postquã retulisset sententiã quorundã in cõtrariū, subintulit hæc verba videlicet: sed cõtrariū fuisse receptū à Praxi tradit Cagnol. in d. l. Vnica. col. 19. nu. 45. C. de vsuris. adducens d. l. 3. §. vlt. ff. de eo quòd certo loco. Nã ex quo debitor semper est in mora, tenetur ad interesse pro omni tempore, quo est in mora: atque in id alle. l. pen. & l. eos. in princ. C. de vsuris & l. vinū. ff. de rebus creditis si certum petatur, & ibi scribentes: Quinimò per prædicta voluit ibi & hic nu. 69. quod interesse alterius interesse debeat, & peti possit: atquè hoc ostendit dicens, quod interesse vel lucrum assumit sibi eandem naturam, quam habet fors ipsa, & capitale: & quoad petentem, idem efficiantur: citat Baldum, & Saly. in l. 2. C. de usur. Signorol. de Homod. consilio. 61. colum vlti. Socyn. consilio 93. columna. 7. libro primo, Corset. in singul. in versicu. lucrum. Quamobrem memorat se vidisse quàm pluries decisum, & per senatum Ducis Sabaudia iudicatum, & conatur docere modum & practicam liquidandi & taxandi prædictum interesse alterius interesse: Ita, videlicet: si quis alicui debeat centum & per decem annos fuerit in mora soluendi illa centum, pro primo anno tradit debitorem constituendum pro 100. tantum, quàm principale interesse lucri cessantis. pro secundo verò anno in 121. cum dicta summa pariat in annum pro interesse illorum 110. tantum. 11. & sic erunt 121. & sic de singulis annis dicendum erit, vt per eum. Hæc ille Cagnol. & alij Doctores recitati per Ioannem Baptistam prædictum (qui subdit ibidem) quorum quidem authoritatem licet ita simpliciter non admittam: in foro conscientie (tamen) cum adductis limitationibus recitatis in conclusione præsentis, illi me subscribo: licet forsitan in foro fori ipse Cagnol. obtineret, quia sententia iudicis temporalis potest esse iniuste lata, vel ex intentione propria, vel ratione probationum falsarum, vt puta, si mutuator probaret se esse talis conditionis, quòd si mutuata pecuniam sibi restituisset mutuatarius, statim lucratus fuisset (deductis omnibus deducendis) ad rationem decem, pro centenariò, licet reuera ratione prolongatæ restitutionis dictæ pecuniæ non fuerit impeditus ab assequendo lucro aliquo, vel tantæ quantitatis, vt prætendebat ipse mutuator. hæc ille Ioannes Baptista: qui paulò post subintulit & hæc verba, videlicet: Hæc do-

l. vsuræ. C. de vsuris.

Salyce. Bartol.

Glo.

Cagnolus. Io. Baptista Lupus.

Ratio prima conclusionis.

Strina Cagnoli duo quidem & illa falsa mihi videtur continere, & primò dum simpliciter reducit istud interesse ad rationem decimę pro centenario, quolibet anno, esset inducere pro communibus vsuris fenus paulò minus à centesima, & maius quàm beffes summè improbatum, per Romanorum leges: de quo in dicta l. Eos. §. super. C. de vsuris. similiter dum traditur interesse, alterius interesse deberi: Illud quidem cænseo omnino reiciendum: siquidem nihil esset, quàm inducere formam Antocismi quàm maximè ab omnibus execratum. Hæc omnia ille Ioannes Baptista qui supra, vbi supra, cuius quidem sententia vt supra fuit probatum relatione eius verborum fauet nostræ conclusioni. Attamen ne aliquis credat per adducta verba quasi reprobantia sententiam Cagnoli ipsum se non subscripsisse nostræ præsentis conclusioni: Iccircò operæpretium duxi, ipsum interpretari iuxta mentem ipsius elicitam ex eius verbis prædictis, vt appareat verior nostra conclusio. Respondendo (ergo) ad primam falsitatem Cagnoli, quam contineri autumat Ioannes Baptista: dico hoc nihil contra nostram conclusionem, data & non concessa eius falsitate: quoniam, nos in nostra conclusione præsupponimus verum interesse esse huiusmodi computatis computandis, vt in prima conclusione: ipse Ioannes Baptista verò intelligit dictam Cagnoli sententiam, quòd nullo habito respectu ad verum interesse passum, possit quis petere 10. pro 100. ratione sibi non reddita pecuniæ mutuatae tempore statuto. Nec obstat veritati nostræ conclusionis secunda falsitas elicitæ ab ipso Ioanne Baptista ex sententia Cagnoli: cum hoc non probet ipse Ioannes Baptista aliqua ratione, vel iure: licet verum diceret loquendo de eo, qui verè quolibet anno non impediretur à lucro: quod tamè cessat in casu nostræ cõclusionis, in quo præsupponimus realiter quolibet anno impediri eum per mutuatore[m] à tali lucro: vt in conclusione nostra diximus.

Ex omnibus prædictis conclusionibus, ac earum probationibus allatis huc usquè: sequuntur sex corollaria memoriæ summoperè comendanda, non solum à confessoribus, verum etiam à mercatoribus ipsis, & sunt infra scripta, videlicet.

Corollarium primum.

35
Valde notandū est pro confessoribus mercatorum, id quod extra dictis cõclusionibus in sex corollarijs continetur. Corollariū secundum.

Corollarium primum sit hoc.

Quàm periculosè errant homines, qui pecunias, quas mutuunt, erant in arca seruaturi, & tamen indè lucrum quærunt sub prætextu interesse lucri cessantis, quod habere potuissent: Cùm non sit habenda ratio interesse lucri cessantis, quod quis lucrari potuisset: sed solum de lucro, quod verisimiliter quis fuisset consequutus ex ipsa mutuata pecunia, paulò post mutuum, factum, vt puta, quando iam pecunia præparata fuisset pro mercibus emendis: vel alicuius alterius rei de se frugifera.

Nec minus errant mercatores, qui cùm pecunias mutuunt, vel merces ad terminum vendunt, aliquid ratione interesse lucri cessantis exigunt: etiam si cum illis non fuissent lucraturi illud tale, si aliàs totidem pecunias in arca repositas habeant, quibus mediantibus idem lucrum assequi potuissent: maxime si eas pro vsu etiam suarum negotiationum seruatas habeant.

Errant præterea, qui ratione interesse lucri cessantis tantū exigunt, quantum est verisimile alioqui lucratos esse nõ defalcando labores, pericula, & expensas quas in lucri prosecutione expēdissent, & etiā errant, si ea attendentes, & secundū eorum quātitatē, & æstimationē tantundē defalcantes, totum in summo exigunt, quod lucrari possent, aut verisimiliter lucraturi fuissent. Cùm inter-

fit

fit inter habere, et propè esse: vt habeant, et posset etiā huiusmodi lucrū multis medijs impediri. Adde tu q̄ hoc corollarium tertium verificatur solum in eo, qui empturus fuisset merces tantum, in quibus non semper esse assolet idem prorsus lucrum: non autem in eo, qui uolebat emere censum aliquem certum, qui semper idem lucrum seu redditum affert emptori: ut communiter Doctores annotant in capit. In ciuitate, & ego supra, adduxi, & probaui, cum non sit eadem ratio in vtrisque: vt patet ad sensum: cum in emptione census certa sit quantitas lucri, seu redditus: non autē in emptione mercium: eò magis. quoniam semper dicentes non posse recipi omne lucrum, &c. exemplificant in eo, qui merces uolebat emere, & non in eo, qui uoluisset emere censum.

Errant insuper præfati negotiatores, qui in præfatis casibus malunt potius habere certum lucrum, super quo ratione interesse conueniunt, quàm cum suis pecunijs negotiando, lucro incerto se exponere, cùm ad minus deberēt eorum affectus in æquilibri lance consistere, ut dictum fuit in tertia conditione requisita ad iustificationem huiusmodi contractus.

Errant præterea mercatores, qui cùm mutuunt, uel ad terminum uendunt, non solum rationem habent interesse, quod ex carentia suæ pecuniæ uerisimiliter patientur, alioqui ad statim erant uendituri: sed etiam ad interesse lucri, quod emendo uel uendendo ad terminum fuissent lucrati. Quemadmodum errant quoque mercatores, qui merces carius emerunt, eò quòd sibi uendite fuerunt: si quando postea eas uendunt, uolunt ultra alia, quæ iustè lucrari possunt, pretium augere, ob id (scilicet) quia, & ipsi carius emerunt eas ad terminum.

Nouissime ex dictis quoquè hucusquè sequitur, amplius errare eos, qui cùm possint res (quas habent) ad statim pro pretio currenti vendere, quærunt potius emptores, quibus eas ad terminum carius uendant ratione interesse lucri, quod alioqui essent habituri: sicut & similiter errant mercatores, qui quærunt eos, quibus pecunias mutuunt, aliquid ab eis ratione interesse exigentes: quando quidem ratio interesse habenda non est, nisi, quando mutuatarij causa sunt: ut mutuans tale interesse patiat, hoc est, quando mutuans non se ad mutuandum offert: sed ad mutuatarij instantiam mutuacionem facit, aut res suas ad terminum uendit: alioqui si ipsi mutuarios, aut emptores, qui ad terminum mutuum suscipiant, uel emant, quærunt, interesse non mutuarijs, sed ipsis mutuantibus uenit imputandum.

His ergo præmissis respondendum modò superest ad argumentum allatum pro parte negatiua: quæ propter negando minorem respondebo gradatim unicuiquè absurdorum, quæ ad minoris probationem fuerunt allata, & primo:

Ad primum absurdum respondeo dicendo (ultra rationes allatas contra obiectionem factam ueritati primæ conclusionis præsentis quæstionis, quas ibi uidebis) quòd non obstat ueritati conclusionum mearum, quòd pecunia de se non fructificet (ut supra dictum fuit) tum quia si esset uerius quod asseritur, quòd hac de causa mutuanti non liceat aliquid ultra sortem suscipere ratione interesse lucri cessantis: necessariò sequeretur, quòd hac quoquè ratione nõ liceret mutuanti aliquid exigere ratione interesse damni emergētis, ut puta, si alicui opus fuisset (ut posset mutuare pecuniā amico petēti cū instantia) uedere domum aliquā uiliori pretio quàm ipsa ualere: (de quo loquen-

P a dum

Corollarium quartum.

Corollarium quintum.

Corollarium sextum.

Respon. ad primum absurdum.

dū nobis erit in sequenti quæstione) quod est falsissimum, vt in sequenti quæstione probabitur: tum quia sequeretur q̄ si quis mutuaret instrumenta artis suæ aliorum ipsis indigenti, quorum mutuacione emergeret sibi damnum, indè (scilicèt) quòd impediretur à lucro, quod percepisset ex suo artificio, mediantibus eius instrumentis, quod prorsus omni caret ratione: quoniam iure ipso naturali, ac diuino vnusquisquè tenetur ei refarcire damnum, quod quis incurrit inuoluntariè ratione sui: vt cleriùs probabitur in sequenti quæstione.

Ad secundum
absurdum re-
sponso.

Nec obstat nostræ decisioni secundum absurdum adductum à parte contraria dicente: Neminem posse vendere id, quod non habet: sicut videtur mutuans vendere lucrum cessans: quod non habebat tempore contractus. Non inquam obstat, quia quàmuis mutuans actu non habeat lucrum petitum a mutuario, à quo ratione mutuacionis impediretur: habet tamen illud quasi in actu, cò quòd in prima conclusionem & secunda supposuimus, lucrum euenturum fore mutuati (illa pecunia mediante) absquè dubio, aut verisimiliter, si mutuata non fuisset: verum (tamen) est id, quod dicit impugnatio in casu contrario: vt in notabilibus adductis annotauimus. Huius enim veritatis exemplum illud verissimum adducitur à doctoribus de piscatore, qui antequàm rete in mare ad piscandum iaceat, vendit pisces ex iactu illo capiendos: cum tamen illos nondum habeat, licèt sit tantum verisimile, se pisces aliquos indè capturos: qui tamen casus est in lege approbatus, vt in l. si iactum retis, ff. de actio. empti & venditi. Idem poterit exemplificari de partu futuro: vt patet in l. Nec emptio, ff. de contrahenda empt. & vendit. ergo pari ratione dicendum apparet de venditione lucri cessantis ratione pecuniæ mutuatae: vt satis dictum fuit in notabilibus.

l. Si iactum re-
tis, ff. de actio.
empti, & uen-
diti.
l. Nec emptio,
ff. de contrah.
emp. & uendi:
Ad tertium ab-
surdū respon-
sio.

Ad Tertium absurdum respondendo, dico: quòd non obstat decisioni præsentis quæstionis id, quòd tertio fuit obiectum à parte contraria, quòd mutuator aliquid certum pro lucro cessante exigens, ponat se in tuto quoad id, quòd exigit: & alter ponat se in periculo incrementi exacti (imò in certo) de soluendo mutuatori illud vltra capitale: quia in tali casu mutui non habetur ratio æqualitatis inter datum & acceptum, sicut haberi debet in venditione: sed in mutuo habetur ratio ad interesse, quòd mutuans ob causam mutuarij patitur: ideo tenetur mutuatorius aliquid in recompensam præfati interesse, ipsi mutuanti vltra capitale reddere: etiam si mutuatorius nihil vltra capitale à mutuatore recipiat: & quoniam incertum est aliquando quantum futurum erat huiusmodi lucrum speratum: dico [aliquando] loquendo de emptione mercium, non autem de emptione alicuius annui redditus seu census, quæ faciendæ erat à mutuatore, si impeditus non fuisset à tali mutuario: quoniam tunc posset totum illud exigere, cum Doctores loquentes de exigendo paulò minùs quàm sit verisimile lucrum: exemplificant in emptione mercium, vel possessionis, quæ quidem non semper eundem fructum, ac lucrum idem reddunt emptori, quòd non est in emptione redditus censualis pecuniæ (vt patet ad sensum) ratione cuius iuste pro aliquo certo conuenitur, quòd certum apud hominum æstimationem tantum valeat, quantum illud aliud incertum: etiam si plus esset illud incertum speratum: vnde sequitur, quòd mutuans, & ratione talis interesse aliquid exigens, propriè non vendit lucrum speratum eo, quòd talis contractus dicitur contractus innominatus, scilicèt, da certum quid, & perdam lucrum spera-

speratum, ac proinde non dicetur, talem mutuantem vendere id, quòd non habet, ac si illud haberet.

Ad quartum absurdum respondendo, procedam, ipsum absurdum diuidendo in duas particulas, cum reuera duo contineat membra, seu rationes id ipsum probantes. quæ propter sciendum, quòd duo inconuenientia in ipso absurdo recēsentur. Primum quorum est, quòd concedendo nostras conclusiones subministraretur fomes, ac materia committendi vsuram palliatam, & aperiretur ostium patentissimum vsurarijs exigendi vsuras sub specie interesse lucri cessantis. Secundum est, quòd talis concessio esset latibulum latronum, & vsurariorum, eò quòd sub colore interesse talis lucri, impunè ipsi exercerent vsuras.

Ad quartum,
absurdum re-
sponso.

Ad primum ergo membrum huiusmodi absurdi respōdetur. primò, q̄ (vt supra dictum fuit) si hoc esset verum, idem esset dicendum de interesse damni emergentis, quòd similiter posset ab vnoquoquè fingi: quòd tamen falsissimum est: loquendo de vero damni emergentis interesse, sicut, & nos loquimur de vero interesse lucri cessantis. secundò, dicitur ipsum falsum: quoniam aliud est alteri dare materiam vel occasionem exercendi vsuram, & aliud est aliquem ex se sumere materiam exercendi vsuram ex traditione veræ doctrinæ, & conclusionis catholicæ: cum primum sit scandalum actiuum, secundum verò passiuum: inter quæ maxima adest differentia, vt patet ad sensum: quæ propter non poterit negari, quòd si doceam Conclusionem veram, & postea ex illa quis malitiosè voluerit palliare vsurariam mutuacionem prædicto modo, per se patet: me non ideo dedisse formalem materiam, vel occasionem ad vsurariam mutuacionem: sed quòd ille talis ita palliando vsuram, acceperit à se ipso scandalum, & ita scandalizatur non ex me, vel ex scandalo per me sibi dato: sed ratione scandali accepti per suam propriam malitiam de mea vera doctrina, de quo scandalo non erit curandum sicut nec curauit Dominus Iesus Christus de scandalo passiuo phariseorum per eos incurso propter veridicam & sanctam eiusdem Domini doctrinam, vt patet in Sancto Euangelio apud Matt. cap. 15. vbi referuntur infra scripta videlicet. [Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei, scis quia pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? At ille respondens ait, omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur: sinitè illos, cœci sunt, & duces cœcorum.]

Ad primū mē-
brū quarti ab-
surdū respōsio.

Tertiò, quia dato, & non concesso, quòd concluderetur ex illo membro primo absurdi quarti, q̄ docere talem conclusionem esset malum, vt puta scādalizatiuum: tamen ex hoc patet non sequi, quòd conclusio non sit vera, & amplectenda: nam etiam doctrina veritatis contingit esse in scandalizationem aliquorum, licèt de se optima sit, vt est videre in potu, & cibo, qui optinè deseruiunt vitæ hominum sanorum, infirmos tamen lædunt: ratione indifpositionis eorum tantum, & non ratione malitiæ potus & cibi.

Quartò deficit ratio adducta in dicto primo membro illius quarti absurdi, quoniam dato, & non concesso: quòd illa probaret, actum illum mutuandi cū tali pacto esse scādalizatiuum, non tamen indè sequeretur, hic contractus esse scādalosus, ergo, vsurarius, sicut prætendisse videbatur Innocentium in c. Nauiganti. extra. de usuris. Vnde etiam illa scādalizatiuitas (vt ita dicam) fuit exclusa per octauam conditionem concurrentem in tali contractu.

Quintò deficit, quia non est dictū in cōclusionem, nec in eius cōditionibus, q̄ mutuator excusetur per hoc, q̄ allegat, vel dicit se id vltra sortem exigere

Matr. c. 15. uer.
12. 14. et 15.

pro interesse lucri cessantis passo ratione mutui: sed tantum per hoc, quod re vera res ita se habeat, vt dicit conclusio, vnde apparet nostram conclusionem non inniti super dicto, & solo verbo mutuatoris, sed super veritate facti, quando (scilicet) verè patitur mutuator tale interesse: quoniam si verè non pateretur mutuator tale interesse (vt ipse asseuerat) vsurarius erit aliquid exigendo vltra sortem tali occasione falsa: quod non negamus in nostris conclusionibus, imò fatemur, & probamus. Sextò deficit singulariter eò, quòd dicentes prædicta Ioannes Andr. nihil probant vnà cum Ioanne Cald. quia si aliquid valeant, æquè concluderent de interesse post moram debitoris: sicut putant de interesse ante moram: quoniam (vltra ea, quæ attulimus, & probauimus paulò antè respondendo Ioanni Baptistæ Lupo Geminiano) sequeretur qd post moram debitoris non posset exigi vltra sortem ratione interesse lucri cessantis: quia etiam in tali casu vsurarius posset fingere quòd ex mora debitoris pateretur aliquod interesse lucri cessantis, pro cuius refusione, tale quid exigeret: sicut contingeret eum fingere antè moram: seu præcisè ex mutuatione pateretur cessationem lucri: quæ propter luce clariùs patet, falsam fuisse impugnationem productam vnà cum suis fundamentis, & probationibus eorù.

Ad secundum membrum quarti absurdi responsio.

Ad secundum membrum dicti quarti absurdi in quo dicebatur, quòd concessio nostræ primæ, & secundæ conclusionis subministraret latibulum latronum, ac vsurariorum: cū ex ipsa sequeretur, ipsos posse impunè exercere vsuras sub colore interesse passi lucri cessantis: & quòd per consequens contractus ille esset illicitus: & quòd hoc pateat: Ad hoc respondendo, dico, tale assertum deficere tripliciter: & primo. Nam datò, & nō concessò: quod sic esset: non tamen sequeretur, igitur, est contractus malus: Nam sœpe mali abutuntur operibus etiam bonis sub illorum nomine committendo suas prauitates, dicentes se ea bono animo facere: vt exempli gratia: audire confessiones opus charitatis est eis, qui prætextu zeli animarum audirent confessiones: sed si quis non illo zelo sancto moueatur ad tale sanctum charitatis opus: sed tantum zelo pecunias indè lucrandi audiat confessiones, licèt audire confessiones actus optimus in in se fit, & maxime meritorium, tamen defectu confessoris, tale opus iniquum esset: quoniam esset ab illo deprauatum. Secundò deficit, quia si concluderet, æquè concluderet quòd mutuatio cum exactioe damni emergentis esset quid illicitum: quia etiam posset esse latibulum vsurariorù: at quoniam nulli dubium est, quòd talis damni exactio licita sit (vt latius probabitur in sequenti quæstione) indè sequitur, idem dicendum de exactioe lucri cessantis. Tertio deficit: quoniam si quid concluderet huiusmodi assignata ratio: non concluderet vtiquè, nisi quòd ex quo esset latibulum vsurariorum, posset iure positio prohiberi, saltè cum tali moderamine, quòd nullus mutuando exigeret vltra sortem, etiam pro interesse, nisi habito consensu iudicis, qui inspecta qualitate mutuantis admitteret, vel prohiberet talem exactioem, qui iudex posset hoc concedere tunc vni, & alteri denegare, propter præsumptiones facientes contra vnum, & non contra alium: sed non indè sequitur, quòd posset prohiberi huiusmodi contractus, nec indè sequitur, ergo hic contractus est ex suo genere malus, quia etiam bona aliqua: vel non mala possunt prohiberi, cum aliquo moderamine, vt (scilicet) eis non vtantur mali pro latibulo suæ malitiæ: ex quibus omnibus adductis in responsione ad argumentum adductum à parte affirmatiua, & ad probationem illius patet veritas nostrarum conclusionum.

QVE-

QVÆSTIO XIX.

Vtrum mutuanti antè, vel post mutuum liceat pacisci de sibi soluendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis patendi ratione mutui: & tale quid sibi solutum tuta conscientia retinere.

1. *Dammum emergens quid sit.*
2. *Dammum emergens quòtupliciter contingit pati aliquem.*
3. *Damni emergentis interesse poterit pacisci ante moram mutuatarij concurrentibus octo conditionibus.*
4. *Damni emergentis interesse poterit pacisci & exigi post moram mutuatarij prædictis conditionibus concurrentibus.*

D R A E M I S S V M sermonem de quæstione exigendi aliquid vltra sortem mutuam ratione interesse lucri cessantis ex mutuo incurrendi: meritò subsequitur quæstio de exigendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis ex mutuo incurrendi. In qua quæstione procedam more solito, vt veritas magis elucescat.

Quæ propter videtur primò dicendum, qd non liceat alicui pacisci de sibi soluendo vltra sortem ratione damni emergentis: ac per consequens quicquid hac de causa fuisset exactum, esset restitutioni obnoxium: quod probari videtur sic.

Pacisci de vsura sibi soluenda, & sic solutam retinere non licet.

At mutuator etiam ratione damni emergentis aliquid vltra sortem exigens vsuram committit.

Ergo mutuatori etiam ratione damni emergentis aliquid vltra sortem sibi solutum retinere non licet.

Maiores propositio fuit probata de iure naturali, diuino, & humano in quæstione 3. 4. 5. & 6.

Minor propositio probatur per tex. in c. Pleriquè. 14. q. 3. in quo canonizata reperitur sententia Diui Ambrosij in libro de Tobia. c. 14. dicentis. [Quicquid forti accedit, vsura est:] ex cuius verbis elici videtur, quòd mutuatori antè, vel post mutuum, non liceat aliquid exigere vltra sortem ratione damni emergentis: eò magis, quoniam mutuans posset gratis mutuare: quòd si nollet gratis mutuare, iuxta verbum domini. [Mutuum date, nihil inde sperantes] non mutuet penitus: vnde sequitur, quòd si mutuauit, nihil indè exigere poterit, etiam sub prætextu interesse damni emergentis ex mutuo incurfi: quia hoc debet sibi imputari: & cum voluerit antecedens, indè debet patienter sustinere id, quod ex mutuo sibi consequutum fuit. Vnde sufficet ei si restituatur ipsa fors nuda mutuata.

S E D C O N T R A textus est in ca. Peruenit, extra: de fideiuss. in quo Lucius Tertius Summus Pontifex præcepit compelli clericum feruare indemnem fideiussorem suum, qui ex non solutione facta per clericum, ipsum fideiussorem oportuerat soluendo pro ipso clerico damnum pati.

Respondeo præsentis quæstioni duplici conclusione, præmittendo tamen illi

Maiores propositio.
Minor propositio.
Conclusio.

c. Pleriquè. 14. quæst. 3.

Luc. c. 6.

c. Peruenit extra de fideiuss.

¹
Damni emer-
gens qui l. sit.

illi duo notabilia, quorum primum est, quòd Damnum emergēs est detrimē-
tum: quod mutuator causa solius mutuacionis patitur: vt si ruinosas aedes refi-
cere parabat quis, aut annonam in aestate in totum annum emere, & amicus
precibus improbis mutuata ab illo pecuniam (quia ipse fortè grauius indi-
gebat) euellit, & idem tunc mutuator eum damni communefacit sui, quòd
si postea domus sine alia negligentia corrui, vel frumentum cogitur carius
postmodum emere, vel per vsuras pecunias recipere: quibus alia sua debita
soluat, ipse mutuarius satisfaciatur mutuantem pro damno indè passo. Secundū
notabile est. Mutuantem contingit dupliciter pati interesse damni emergen-
tis. Primò enim contingit eum pati illud interesse ante moram mutuatarij,
sic quòd illud patitur ex mutuacione: etiam si mutuarius soluat sortem in
termino sibi præfixo à mutuantem; & illud dicitur interesse emergens ante mo-
ram debitoris, id est, emergens antequàm veniat terminus solutionis sortis,
seu antequàm mutuarius sit negligens in soluendo sortem, & de illo sunt
formata exempla posita in præcedenti notabili primo. secundo modo contin-
git, mutuantem illud pati ex mutuacione, sed tantum illud sibi contingit post
terminum solutionis ex dilatione solutionis: & dicitur interesse post moram,
vel ex mora debitoris. Exemplum, si Francisco mutuando centum re-
stituenda mihi ad fœstum Sancti Ioannis, eò quòd interim benè pos-
sum illis carere: sed adueniente fœsto indigeo eis: & cum non habeam ea,
termino præfixo, cogor sub vsuris accipere, vel vendere res meas viliori pre-
tio, vt soluam creditori meo, vel emam mihi necessaria, & non reperiens mu-
tuantem mihi gratis, opus est mihi accipere eandem pecuniæ quantitatem
mutuatam sub vsuris, vel res alias meas vendere viliori pretio: hoc totum in-
teresse quod patior ratione non solutæ mutuata pecuniæ tempore statuto di-
citur damnum emergens post moram mutuatarij.

Prima ergo conclusio sit hæc.

³
Damni emer-
gentis interes-
se poterit paci-
sci ante moram
mutuatarij, cõ-
currētibz o-
cto conditio-
nibus.

Mutuatori, antè moram mutuatarij rata conscientia licebit pacisci de sibi
soluendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis sibi ratio-
ne mutui: & postea tale quid sibi solutum retinere sibi, seruatim (tamen) octo
conditionibus (post probationem præsentis conclusionis) afferendis: quarum
vna deficiente mutuatori non licebit pacisci de aliquo sibi soluendo ratione
interesse damni emergentis: & hæc de causa sibi solutum retinere.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò enim probatur per text. in
c. Peruenit. extra: de fideiuss. in quo inter alia [Lucius Papa Tertius Episcopo,
& Archidiacono Noruicen. dedit in mandatis, vt monerent quemdam clericum
restituere pecuniam quam alter pro eo soluit ratione fideiussionis factæ ab ip-
so quibusdam mercatoribus, illumquè seruare indemnem: & non tantum
pecuniam ipsam fideiussam ac solutam, verum etiam, & damna alia, quæ ille
talis fideiussor pertulit ratione talis solutionis:] ex quo patet, vnicuiquè lice-
re exigere, ac retinere vltra pecuniam mutuata ratione damni emergentis,
cum soluens ratione fideiussionis factæ dici possit mutuasse ei, pro quò fidei-
iussit. Item in c. Dilecti filij. §. verum, quia, extra: de foro compet. in quo Gre-
gorius Nonus scribens Episcopo Dulmenfi. [præcepit cuidam, vt omnino
solutionem faceret non tantum ipsius pecuniæ debita tertio: verum etiam
& expensarum iustarum, & moderatarum: & congruam satisfactionem dam-
norum:] per quæ verba patet veritas nostræ conclusionis. Probatur etiam
per tex. in l. 3. ff. De eò quod certo loco, §. finali. in quo habetur, [mutuarius

c. Peruenit, ex-
tra de fideiuss.

c. Dilecti filij.
extra, de foro
compet.

l. 3. ff. de eo qd
cer. loco.

teneri

teneri vltra sortem, non tantum ratione damni emergentis, verum etiam lu-
cri cessantis,] & per tex. in l. At qui natura, §. Non tantum. ff. de nego. gest. vbi
dicitur, [posse quem exigere vsuras solutas pro alio,] Probatur & secundo
præfens c. Solutio Doctorum autoritate, de quorum numero, est Diuus Tho-
mas in 2. 2. quæstio. 78. articulo primo, in respon. ad primum, vbi dicit quòd
mutuans absque pacto, in pactum potest deducere cum eo, qui mutuum acci-
pit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet
habere: cum hoc non sit vendere vsum pecuniæ, sed damnum vitare: hæc Di-
uus Thom. quem ibi sequitur in commentarijs Caietanus in versicu, ex pri-
ma namquè regula, circa finem, & in summula in versu, vsura, notabili secun-
do, in versu, quartus casus est. Scotus in 4. senten. distin. 15. quæstio. 2. articulo
secundo, versus finem, in versicu, secundum est ratione interesse: in quo loco
dixit, quòd licet vltra sortem accipere ratione interesse, cum debitor, ex cui-
us non solutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfa-
cere creditori de interesse: imò & addit quòd licet huiusmodi creditor non
posset habere contra debitorem actionem in foro exteriori, vtpotè, quia nõ
sunt pacta, vel iuramenta: tamen in foro conscientia debitor tenetur vltra sor-
tem ad interesse. Riccardus de media villa in 4. senten. dist. 15. articulo quin-
to, quæst. quinta, in corp. quæst. in versicu, tertio modo. Adrianus Papa sextus
in tract. de sacramentis, titu. de sacramento penitentia, de restitutione, c. quia
tractum est de interesse, fol. 54. col. 3. in principio, & per totum capitulum. Ga-
briel Biel in quarto senten. dist. 15. q. 11. in versu. Quòd Beatus Thom. in quo
& adducit pro nostra eadem conclusione sententiam Alexandri de Ales. Do-
minicus à Soto in lib. sexto quæst. prima, articulo tertio, conclusione prima,
Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsuram acquisitis, in §. in quibus
casibus licitum est mutuantem vltra sortem recipere. in versicu. secunda causa
est ipsius mutuantis interesse. Ioannes Altenstaing. in suo Lexicon Theologi-
co, in versicu. vsura quandoquè accipitur multum largè: vbi probat opinionem
Scoti licet ipsum non citet: Ioseph Angles in suo libello inscripto flores
Theologicarum quæstionum, articulo secundo, difficultate tertia, conclusione
prima. Nicolaus de Orbellis in quarto sent. dist. 15. q. 3. in versu. tertio modo
ratione interesse: Probatur quoquè, & autoritate Canonistarum, Glosa enim
præfenti se subscripsit conclusioni in dicto capitu. Peruenit, in versicu. seruet
indemnem. Panormitanus in capit. conquæstus, extra de vsuris. Conradus in
tracta. 2. quæstio. 30. de contractibus. conclusione prima. Didacus Couarru. in
lib. 3. variarum resolut. capitu. 4. numero. 1. vbi multorum Doctorum senten-
tias nostræ præfenti conclusioni patrocinantes refert, & Bartol. in l. Curabit.
C. de Act. empt. & vend. & ibi per glosam, vt docet Panormitanus in capit. 1.
extra de vsuris, vbi & amplectitur apertius præsentem nostram conclusionem,
Syl. in verbo, vsura, primò §. 18. Armilla in verbo, vsura, numero tertio. Glo-
in c. quoniam multi, 14. quæstio. 4. Dominus Ambrosius de Vignate in tract.
de vsuris, nume. 45. & 46. Hostien. in summa in titu. de vsur. §. An aliquo casu,
in versicu, septimò, secundum Laur. Specul. lib. 2. titu. de fructibus, & interes-
se. §. sed sequitur de Interesse videre. Goffreda in summa titu. de vsuris, Innoc.
in cap. j. extra de vsur. & in cap. sacro, nume. 10. de sententia excommu. Ioan.
de Anania in capitu. conquæstus, extra, de vsur. Ioan. And. in capit. Damnum,
de regu. iur. in sexto in mercurialibus quæstionibus. Insuper & Ioan. Baptista
Lupus Geminianus in tracta. de vsuris, in repeti. in l. curabit. C. de actu empt.
§. 6.

l. At qui natu-
ra. ff. de nego-
tius gest.
S. Thomas.

Caietanus.

Scotus.

Riccardus.
Adria. Papa.

Gabriel Biel

Alex. de Ales.
Dominicus à
Soto.
Io. de Medina

Io. Altenstaing.

Ioseph. Angles.

Nicola. de Or-
bellis.

Panor.
Conradus.
Couarruias

Syluester.
Armilla.
Ambros. de Vi-
gnate.
Hostien.
Barto.
Goffreda.
Innocen.

Ioan. de Ana-
Ioan. Andr.
Ioan. Baptista
Lupus.

Nauarrus.
Ratio conclusio-
nis.

§. 6. nu. 102. & 111. Nauarrus in suo manuali in c. 17. nume. 211. Probatur in super præfens conclusio & tertio (scilicet) hac ratione irrefragabili, videlicet: Cum Dans efficacem causam damni proximo suo (eo casu quo ille subire huiusmodi damnū non teneretur, & iccirco substinere non vult huiusmodi damnū gratis) teneretur proximum suum à damno releuare, inde sequitur, quod mutuarius, ratione cuius mutuator mutuando patitur damnū (vt præsupponitur) teneatur ipsum mutuatore seruare indemnem à damno sibi illato ratione mutui accepti.

l. Præf. C. de
seruit. & aqua.

Antecedens probatur autoritate sacrorum canonum, & legum ciuiliū præaductarum ad probandam præsentem conclusionem: quoniam omnis ordinata charitas incipit à se ipso, argum. in l. præf. C. de seruitutibus & aqua: & ibi explicite per glo. & Barto. & per Felinum in capitu. dilectorum, extra, de cogen. testibus.

Consequentia præsupponitur in ipsa conclusione, quæ loquitur in terminis ipsius minoris, vt patet ad sensum.

His præmissis ad patefaciendam, ac probandam veritatem præsentis primæ conclusionis, modò superest, conditiones legitimantes contractum huiusmodi afferre in medium, vt pius lector vera à falsis fecernere possit.

Prima ergo conditio necessaria ad iustificandum contractum contentum in nostra conclusione est hæc. videlicet:

Prima condi-
tionum requi-
sitariū ad validi-
tate ac bonita-
te contractus
mutui cū pa-
cto supra sor-
te aliquid reci-
piendi ratione
interesse dam-
ni emergentis.

Prima conditio quæ requiritur, est: quod à parte rei, res ita se habeat, sicut à mutuatore prætenditur: vt (scilicet) ex mutuatione realiter emergat sibi damnū. Nam si non sic esset, sed simularet sic esse: tunc illud, quod recipere vltura sortem mutuata, esset vsurarium & restitutioni obnoxium, & non esset dicendum interesse damni emergentis: eò, quod eius exactionem nominasset ille mutuator in fraudem vsurarum, id est, vt palliaret exactionem vsurariam: Et quia veritas & necessitas huius primæ conditionis per se, & per adducta patet: alijs medijs non probabitur.

Secunda conditio.

Conditio se-
cunda.

Quod exactum (vltura sortem mutuata) ratione damni emergentis, non excedat illud bonum, cuius perditio dicitur interesse passum ratione mutui: ita quod si perdit vnum florenum causa mutuationis: non debet exigere aliquid vltura florenum, saltem nomine interesse damni emergentis.

Probatur secū-
cunda condi-
tio conclusio-
nis.

Probatur vera hæc secunda conditio, hac ratioe, scilicet: Dà oppositum: & iam non erit ratio exigendi sub tali titulo: eò quod ratio exigendi licite vltura sortem, est refusio, seu compensatio damni illati: Modo non intulit mutuarius mutuatori damnū nisi in tanto bono, quantum perdidit ille occasione mutuationis sibi factæ: inde necessariò sequitur, quod illo damno satisfacto, nō erit licitū damnū passum aliquid exigere vltura damnū ipsum passum saltem nomine interesse damni emergentis: quod notanter dico, quia si mutuator occasione mutuationis, non tantum incurrit damnū emergens, verum etiam cessationem lucri, posset tuta consciētia à mutuatorio aliquid exigere vltura damnū emergēs: & hoc pro interesse lucri cessantis, vt puta, si mille aureos mercator habēs, quorum 500. voluisset emere victualia suæ familiæ, vel reparationi domus ruituræ necessaria, & reliquis 500. emere merces præparatas: & ad præces amici mutuauit illos 500. paratos ad reparandā domum prædictam: & quia mutuator non reparauit domum, illa cecidit, & vt ipsam postea reedificaret, opus fuit ei ammouere reliquos 500. aureos à ne-

gotia-

gotiatione, & illos reparationi applicare: & quoniam in hoc casu non solum hic mutuator passus fuit interesse damni emergentis ex mutuatione, verum etiam lucri cessantis: inde sequitur de iure, quod vt se seruet indemnem (siue vera ita res se habet) poterit petere mutuator tuta consciētia vltura sortem mutuata omne interesse inde passum, tam ratione damni emergētis, quam lucri cessantis: vt satis abundè in conclusionum præcedentis quæstionis probatione probauimus.

Tertia conditio.

Quod, si mutuator respexisset ad comodū temporale, & maluisset (vel saltē indifferens fuisset sibi) sortem non mutuare, & sic tale damnū emergēs eua dere, quam mutuare, & recipere aliquid vltura sortem ratione interesse damni emergentis ex vi mutui passu: Et hæc conditio sequitur ex prædictis.

Conditio Ter-
tia.

Probatur vera tertia hæc conditio hac ratione, videlicet: Dà enim oppositum huius tertie conditionis, tunc euidens signum erit, quod aliquod temporale commodum sperabat se assequuturū fore ex mutuatione, vltura reparationem damni perpeffi: & sic patet ipsum voluisse sibi solui pretium vsus rei mutuata: & per consequens vsuram exercere. Et dixi si respicere debuisset temporale commodum: Nam quod de facto magis vult mutuare & recipere, pietate motus, & non spe assequendi lucrum temporale ex mutuo non venit prohibendus se seruare indemnem in mutuo: cum hoc sit sibi indultum de iure naturali iuxta ordinem charitatis, eo quod omnis charitas incipiat à seipso, vt fuit supra probatum. in probatione conclusionis præsentis primæ.

Ratio conditio-
nis tertie.

Quarta conditio.

Quod mutuator præcisè occasione mutuationis damnū incurrat, id est, non ratione alicuius alterius rei, aut causæ, puta propriæ negligentie, vel incuriæ, vel malitiæ.

Conditio quar-
ta.

Probatur vera hæc quarta conditio hac ratione, videlicet: si enim dederis oppositum: vt mutuator præcisè non incurrat damnū occasione mutuationis factæ: te oportebit etenim fateri, mutuantem non licere exigere vltura sortem à mutuatorio sub specie damni emergentis, cum reuera mutuatō non fuerit causa damni alicuius incurri per mutuantem: verum potius ipse mutuator propria incuria, vel malitia, & vt res ipsa clariùs perspiciatur, afferam huiusmodi exemplum, videlicet: Si mutuator occasione mutuationis cogatur vendere res suas, & posset ex eis exigere tantum pretij quantum valerent res illæ sic venditæ, & etiam quantum ipsemet sperabat se accepturum: si eas reseruasset vsquè ad tempus destinatum per ipsum, & tamen sua propria negligentia, vel incuria, vel malitia venderet viliori pretio: vt damnificaret mutuatarium, ipsum ex hoc obligando ad restituendum omne interesse quomodocunque passum: & idem dicendum erit de domo minate ruinam, quam mutuator voluisset pecunia mutuata reficere. Idem, si mutuator accepisset sub vsuris propter moram mutuatarij, quando ipse potuisset mutuum recipere gratis sine solutione vsurarum. Idem prorsus si opus fuisset mutuatori accipere realiter sub vsuris nō inueniendo gratis mutuum, si noluit hoc significare suo debitori mutuatorio: quia potuisset forsan ille sibi alio modo meliori consulere, quod se & suum mutuatore liberaret.

Ratio conditio-
nis quartæ.

Quinta conditio.

Quod mutuatō fuerit consilij tantum, & non præcepti, simpliciter, sed in casibus infra scriptis, vt puta, si mutuarius nec modò spem habeat reddendi huius-

Conditio quin-
ta.

huiusmodi interesse, quod patitur mutuator occasione mutui: nec ab ipso verisimiliter mutuatore speretur recipere, nisi tantum forsan fortem ipsam, vt puta, si mutuarius esset homo ita inops, ac egenus, senex, infirmus: vt nulla ex causa superueniente speret se posse ad pinguiorem fortunam deuenire, cū sit ille viribus, facultatibus, propinquis, & bona valetudine denudatus, ac in extrema necessitate constitutus, & mutuator eandem non patiat inopiam: vt doctissime docuit Conradus vbi supra, & apertius Medina vbi supra: in explanatione, ac probatione præsentis quinquies conditionis in tracta. quinto de eleemosina, quæstione sexta, conclusionem prima, & secunda, & in loco infracitato.

Probatur hæc præfens conditio hæc ratione: videlicet.

Ratio conditionis quinquies.

Dato enim opposito, non licebit mutuatori (saltem vniuersaliter, vel loquendo indistinctè) exigere vltra fortem. Nam si mutuarius est in tali extrema necessitate constitutus, & mutuator in tali abundantia, & aliæ quoque circumstantiæ concurrunt, quæ inducunt mutuatori necessitatem præceptiuam ad mutuandum, debet mutuare: (vt dixi in primæ quæstionis discussione) & nihilominus ipsum interesse sufferre, nec velle restitutionem ab ipso mutuatorio recipere: nisi ille veniret ad pinguiorem fortunam: vt probavi in prima quæstione: quo tempore posset restituere æquiualens rei mutuatae vnâ cum damno passo per mutuantem: secus si solum posset fortem etiam tunc temporis restituere: cum nemo possit obligari ad impossibilia (iuxta regulam iuris) Impossibile nulla est obligatio, & quod hoc sit verum: probatur, quia maius est donare quam mutuare. Indè sequitur necessariò quod in casu, in quo donatio est præcepta (sicut in casu in quo eleemosynam dare est præceptum, de quo dixi in dicta prima quæst. præsentis tractatus) tenetur quis donare: etiam si ex illa donatione donator amittat aliquod bonum iam habitum: (vltra rem donatam) & etiam si ex illa donatione cesset sibi lucrum, vel emergat aliquod damnum, quod non passus fuisset, si nõ donasset illud, sed apud se retinisset: sicut ergo in tali casu ille talis tenebitur illi necessitatem patienti extremam donare, etiam si non habeat spem quod recipiens illam, sit eam restitutus, non tantum damnum emergens sibi, sed nec fortem ipsam donatam: sic in proposito, arguendo à maiori, dicitur de eo, qui tenetur mutuare: Concludendo (igitur) dicimus in tali (solum) casu non posse pacisci, vel obligare mutuarium ad sibi restituendum (vltra fortem) damnum sibi emergens ex mutuatione, quando nulla penitus sit spes quod mutuarius illud possit restituere, vt puta, quia mutuarius tam inops est, vt propria bona actu non habeat, quæ retribuere possit: nec etiam artem, nec vires, nec industriam, nec denique modum aliquem vnde necessaria uitæ possit, nisi mendicando, acquirere: vt sunt claudi, cæci, alijque morbo incurabili laborantes, & qui senectute, (quæ grauis infirmitas est, & incurabilis) sunt confecti, talibus mutuandum est gratis liberaliter: in his ergo casibus mutuarius tenebitur ad fortem, (si illam soluere fas sit ei, non autem ad interesse damni emergentis. In alijs (verò) casibus: & si sit præceptum mutuare: tamē mutuator poterit se indemnem seruare in mutuatione, cum multa sint, ad quæ ex præcepto teneamur: & tamen ea agere gratis non tenemur: sed iure possumus pro eis aliquam mercedem exigere, & recipere (vt docet peroptimè Ioannes de Medina, vbi supra, in declaratione quinquies conditionis) & vt patet loquendo de aduocato, qui (cum non sit qui litigantem, & iustam causam defendentem, ab iniusta

senten-

sententia & damnatione tueatur, tenetur ex præcepto partes eius defendere: & tamen poterit suam mercedem iustè exigere: similiter medicus tenetur ex præcepto ægrum in periculo existentem curare: & tamen ad id non tenetur gratis. Et qui videt in via proximi sui merces ob defectum adiutorij perire: tenetur illum ex præcepto iuuare. & tamē poterit suam mercedem exigere. Igitur esto quod diues, extremè indigenti mutuare teneatur, & per consequens, indè interesse pati: non tamen ad id gratis tenetur. Et sic concludendū erit, quod hæc conditio non sit necessaria simpliciter ad legitimandum contractum (de quo quæritur in præsentis quæstione) sed concurrentibus conditionibus prædictis, vt doctissime probat Ioa. de Medina vbi supra.

Sexta conditio.

Quod huiusmodi exactio damni emergentis non infamet ipsum mutuatore, nec scandalo actiuo aliquem scandalizet, & hæc conditio necessaria est, non ad legitimandum contractum (quia contractus vnusquisque non appellatur legitimus si fiat ab eo, qui non peccat illum celebrando) sed legitimus dicitur, si iustè celebretur obseruando omnes conditiones de essentia contractus requisitas, ac per consequens, dicitur illegitimus si careat aliqua conditione intrinseca, & essentiali ipsius contractus: vt patet ad sensum: quoniam vitare scandalum tenemur in omnibus operibus nostris, & in omnium contractuum celebratione: cum nemo debeat esse contemptor propriæ famæ, iuxta diuini Augustini auream sententiam. Et habetur in cap. Nolo. 1. 2. q. 1. vbi inter alia notatu dignissima hæc duo dicta ab eo referuntur, videlicet: [Dux res sunt, conscientia, & fama: Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conscientie suæ, negligit famam suam, crudelis est.] Idem ferè habetur in c. Non sunt audiendi. 1. 1. q. 3.

Conditio sexta, & eius probatio.

c. Nolo. 1. 2. q. 1.

c. Non sunt audiendi. 1. 1. q. 3.

Septima conditio.

Quod exactio, quam tempore mutuationis facit, non fiat ad hoc, quod mutuarius teneatur statim refundere interesse præsumptum ratione ipsius mutuationis, id est, quod statim soluatur huiusmodi damnum, cum mutuator nondum, scilicet, ratione ipsius mutuationis patiatur ipso actu, interesse aliquod, quamuis illud passurus sit antè moram mutuatrii, vel post moram eiusdem.

Probatur præfens conditio: Nā mutuarius non tenetur mutuatori soluere interesse, pro tempore, pro quo nondū est interesse positum in esse, vel in effectu seu in facto esse: quapropter per se patet quod solum liceat mutuatri exigere à mutuatorio, vt mutuarius soluat interesse damni emergentis ipsi mutuatri tunc temporis quando, scilicet, illud ex mutuatione patiatur, & non antea: & hoc verū erit, tam si mutuator à principio mutuationis patiatur interesse damni emergentis, vt puta, si à principio mutuationis necessè sit mutuatri non habenti pecuniam mutuandam vendere res suas viliori, vt satisficiat necessitati amici rogantis sibi mutuari vel post mutuationē, quod poterit contingere, si ruat domus, quæ erat reficienda pecunia illa mutuata: vel post moram, si opus sit mutuatri indigenti propria pecunia accipere sub vsuris, vt suis negotiis consulat.

Octaua & vltima conditio.

Quod mutuator expressè dicat mutuatrio se velle sibi solui huiusmodi interesse damni emergentis, aliàs non posset illud exigere.

Probatur conditio duobus medijs: quorum primum est, quoniam aliàs videretur mutuatore voluisse donare huiusmodi interesse: secundū, quoniam quam

Conditio octaua, & eius ratio redditur.

Q

quam

feruare indemnem in mutuacionibus, & alijs negotijs: quod est contra allatos canones, & iura ad probationem primæ conclusionis,

Q V A E S T I O XX.

Vtrum mutuanti ad certum terminum liceat obligare mutuatarium ad aliquid sibi tradendum ultra sortem nomine penæ, si ille in præfixo termino non restituerit sortem sibi mutuatam: & huiusmodi penam exactam rura conscientia sibi retinere.

S V M M A R I V M.

- 1 *Penã triplex est quoad materiam vsurarum.*
- 2 *Penã conuentionalis quid sit, & eius exemplum.*
- 3 *Penã iudicialis quid sit, & eius exemplum.*
- 4 *Penã legalis quid sit, & eius exemplum.*
- 5 *Contractus quando sit vsurarius, quomodo possit cognosci.*
- 6 *Obligatio diuidua quid sit.*
- 7 *Obligatio diuidua, & indiuidua differunt.*
- 8 *Exemplum diuiduæ obligationis.*
- 9 *Obligatio indiuidua quid sit.*
- 10 *Quinquẽ conditiones requisitæ, vt quis possit exigere ultra sortem ratione penæ adiectæ mutuo.*
- 11 *Exigi poterit penã iudicialis ultra sortem.*
- 12 *Exigi poterit penã legalis adiecta mutuo.*
- 13 *Quando non tota penã adiecta mutuo exigi possit.*

VIDE TVR Primò dicendum, mutuanti non posse nomine penæ obligare mutuatarium ad sibi soluendum ultra sortem, &c. quod videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si mutuanti liceret obligare mutuatarium ad aliquid ultra sortem nomine penæ sibi tradendum, sequeretur hoc absurdum, quòd mutuanti liceret ultra sortem aliquid posse sperare ratione mutuacionis: At consequens est falsum: ergo & antecedens: & quòd sit falsum consequens, probatur autoritate Domini dicentis in Sancto Euangelio apud Lucam. c. 6. [Mutuum dantes nihil inde sperantes] ex quibus verbis patet, nemini licere aliquem obligare ad tribuendum sibi etiam nomine penæ ultra sortem ratione mutuacionis, arguendo à fortiori: si enim non licet alicui sperare, quod est opus intrinsecum & sine scandalo, quomodo licebit obligare sibi mutuatarium ad aliquid sibi dandum, quòd est opus extrinsecum, ex quo possunt multi scandalum pati? & tamen ab ipso docuit nos Apostolus abstinere dicens. [Ab omni specie mala abstinete vos,] & Dominus ipse Iesus in Sancto Euangelio dicens: [Vè, homini illi per quem scandalum venit.] & quòd sit scandalosum pacisci de aliquo suscipiendo ultra sortem ratione penæ, patet: quoniam, in se consideratum recipere ultra sortem est malum opus manifestum & prohibitum: & quòd fiat bono fine, scilicet, non in fraudem vsurarum, pendet ex intentione, quod quidem opus est intrinsecum, & occultum hominibus, vt patet ad sensum. ergo videtur dicendum, huiusmodi contractum

Antecedens. Consequens.

Luc. c. 6.

1. Theosal. c. 5. verb. 22. Matt. c. 18. versu. 7.

tractum esse illicitum.

S E D C O N T R A tex. est in c. 1. extra de Pactis, vbi dicitur. [Pacta seruanda, quantumcumquè ipsa nuda sint.]

Respondeo præsentì quæstioni quatuor conclusionibus, præmittendo tamen illis quatuor Notabilia. Primum quorum est, Titulus quæstionis habet tres partes: Prima est de obligatione ad penam. Secunda est de exactione penæ post lapsum termini. Tertia de eiusdem penæ receptione.

Secundum notabile sit hoc.

Triplex est pena quantum ad rem nostram facit: quædam n. dicitur conuentionalis, quædam iudicialis, & quædam legalis. Pena verò conuentionalis dicitur illa, quæ de consensu partium imponitur debitori à creditore in contractu, vt promissa firmiter consistant: quatenus sic debitor saltem metu penæ diligentius procuret soluere debitum seu mutuum in termino sibi præfixo. exemplum in proposito (scilicet) in contractu mutui: Mutuo tibi centum, per te mihi restituenda in termino (scilicet) infra annum: quæ centum, si non restitueris mihi in dicto termino, dabis mihi nomine penæ post annum centum, & decem, vel huiusmodi.

Pena verò iudicialis dicitur illa, quæ à iudice super debito liquido, vel liquidato imponitur debitori, vt debitor metu penæ soluat in termino sibi per iudicem assignato: & si non soluerit sortem debitam, soluere cogatur pro culpa contumaciæ, talem penam. Exemplum in proposito in contractu mutui.

Mutuauit 100. vsquè ad finem præsentis anni 1585. in termino non soluit, te in ius voco apud iudicem, tu recognoscis debitum, iudex tibi mandat sub pena decem aureorum, vt infra decem dies mihi assignes sortem mutuatam: Et hæc dicitur pena iudicialis. Pena verò legalis dicitur illa quæ à legislatore statuitur in lege disponente, quòd debitor ex contractu, vel quasi contractu, si non soluerit debitum, debeat in penam suæ negligentia dare aliquid ultra sortem ipsi mutuatori: & capitur hæc pena legalis non strictè, vt distinguitur contra penam statuti municipalis: sed vt etiam comprehendit canonicam, & municipale: & de hac pena dantur duo exempla. Primum est: statutum est in aliqua ciuitate, qd tutor de pecunijs illis pupilli, quæ perueniunt ad manus eius, teneatur emere possessiones, vel respondere pupillo ad rationem quinq; pro centenariis, si tunc tutor pecuniã pupilli exponat, non pro utilitate pupilli, sed pro factis suis, vel faciat negotiationes pro se: & ita vt cogatur soluere pro quolibet centenariis quinq; illa etenim quinq; sunt loco penæ, quæ pena legalis municipalis dicitur: & si in simili facto, vel simili pena decernere tur in canone, vel L. ciuili, etiã diceretur legalis pena: Aliud exemplum de pena legali est: statutum est in aliqua ciuitate, qd si debitor nõ satisfaciatur creditori in certo termino præfixo, debeat creditor mitti in possessionem, & lucrari fructus ad rationem quinq; pro quolibet centenariis, et tunc deficiente debitore in termino præfixo, si creditor missus in possessionem accipiat quinq; pro quilibet centenariis.

Notandum insuper qd nõ sine causa dixi in principio præsentis secundi notabilis qd triplex est pena (quantum ad propositum sufficit) quia & si aliæ penæ sint, & possint poni seu hic afferri: vel nõ deseruierit notitiæ præsentis materię, vel possent reduci ad iã dictas, vt patet in pena quæ dicitur compromissoria, & in pena contumaciæ dicta, quæ tamen possunt reduci ad penam conuentionalem, & illa quæ pena consuetudinaria dicitur, quæ tamen potest reduci ad penam legalem: & sic de singulis.

ca. 1. extra de pactis.

Primum Nota.

Notab. secundum.

1 *Penã triplex quoad materiam vsurarum.*

2 *Penã conuentionalis quid sit. Exemplum prædictæ penæ.*

3 *Penã iudicialis quod sit.*

Exemplum prædictæ penæ.

4 *Penã legalis quid sit.*

exemplum primum de prædicta pena.

Exemplum secundum de prædicta pena.

Tertium Notabile.

Notab. tertiu
5
Contractus quã
do sit vsura-
rius, quomodo
possit cognosci,
si ipsi fuerit
addita pena.

Tertio notandum quod contractus mutui adiecta poena celebratus a mutuante, poterit dignosci an sit vsurarius, necne hac regula: Praesumitur ergo vsurarius, seu in fraudem vsurarum, poenam fuisse adiectam. Primo, si magis mutuator vellet debitorem terminum transgredi, vt poenam lucrari possit; quam vt in termino sibi praefixo mutuarius solueret sine poena. Secundo si verisimiliter tempore mutationis mutuator putabat mutuatarium in termino praefixo non soluturum fore sortem mutuam. tertio, si dicta poena adiecta sit immoderata excedens interesse verisimiliter incurrendum a mutuatore ex mora solutionis rei a se mutuatæ.

Quartum Not.

Not. quareum.
6
Obligatio diui
dua, quid sit.
Pa. or. in c. sua
extra de pe.
7
Obligatio diui
dua, & indiui
dua, differunt
inter se.
8
Exemplum di
uiduae obliga
tionis.

Quarto, sciendum maximam esse differentiam inter obligationem diuiduam & obligationem indiuiduam: (quoad subiectam materiam) obligatio, enim, diuidua (proprie loquedo) illa dicitur, qua mediante solutio partis rei conuentæ affert tantum comòdum respectu partis, sicut solutio totius respectu totius obligati. Exemplum. Promisi tibi sub poena tali scribere duos libros infra mensem: & deinde, vnum tantum scripsi infra dictum mensem: in tali casu, teneor ad poenam conuentionalem soluendam, non tamẽ, totam, sed mediam. & ratio est, quia ista obligatio est diuidua: cum respectu partis tu habeas omne comòdum. Indiuidua verò obligatio dicitur, quando solutio partis non affert tantum comòdum respectu partis sicut solutio totius, respectu totius. exemplum. Promisi tibi scribere vnum librum sub tali poena, scripsi pro medietate, hæc poena incurritur in totum, & sic tota soluenda erit: & ratio est, quia scriptura medietatis non affert tantum comòdum respectu partis, sicut tota scriptura respectu totius: & hæc omnia verificantur quoque in promissione aliarum rerum, vt puta pecuniarum, quarum solutionis obligatio dicitur diuidua (quoad praesentem materiam) & hoc notabile maximè deseruit, quando quis sub certa poena obligatur ad aliquid dandum, vel faciendum: sed quando quis debet recipere, puta, hæreditatem, vel legatum: si aliquid soluerit, vel fecerit: tunc non poterit petere, nisi in totum soluat, vel faciat: vt in l. Meuius, & in l. Cui fundus. ff. de Condit. & demon.

Primia conclusio sit hæc.

l. Meuius. l. Cui
fundus.
ff. de condit. &
demonstra.

Mutuator (etiam si nullum patiatu interesse ex mora solutionis) poterit pacisci cum mutuatario, de aliquid sibi soluendo vltra fortem, nomine poenæ: si sibi non soluerit mutuam pecuniam statuto tempore, quo inter ipsos conuentum fuit, nec non illud postea solutum poterit retinere tuta conscientia: & si passus indè fuisset aliquod interesse ex predictis, illud etiam poterit exigere, & exactum retinere, concurrentibus (tamen) conditionibus paulò post afferendis: Hæc conclusio (quoad poenam, tantum, conuentionalem exigendam) quoniam quoad interesse exigendum satis fuit probata, in duabus questionibus immediatè præcedentibus, probatur triplici medio. primo enim per argumentum in c. j. extra de Pactis, in quo refertur decretum Concilij Africani infra scripta statuentis, videlicet: [Aut inita pacta suam obtineant firmitatem; aut conuentus (si se non cohibuerit) ecclesiasticam sentiat disciplinam: Vniuersi dixerunt, Pax seruetur, pacta custodiatur] hæc in dicto Canone: sed notandum quod dixi praesentem conclusionem probari per argumentum in d. c. quia licet in d. Canone explicitè nulla fiat mentio de casu questionis praesentis, tamen, implicitè benè facit mentionem statuendo regulam generalem, quod

ca. 1. extra de
pactis.

quod pacta forent seruanda: idem dicendum erit circa reliquas infra scriptas iurium autoritates. Sciendum (igitur) praesentem conclusionem probari quoque per argumentum in c. dilecti, extra de arbitris, in fine, in quo Innocen. tertius [Mandat compelli, poenam statutam inter compromittetes solui omnino] Item per Argumentum in c. Eleuterius. 1. 8. q. 2. in quo Gelasium dixisse refertur inter alia, scribendo cuidam episcopo, videlicet: [si apud te euidenti ratione constiterit: quia tempore, quo dedicatum est monasterium ipsum, conditiones superius positæ conuenerint, seruari eas ex nostra autoritate præcipimus, nec amplius ab aliquo exindè exigatur] Item probatur per argumentum in c. Puellæ, in fine 20. q. j. in quo refertur quid sentierit Leo Papa in epistola 90. ad Rusticum episcopum. c. 13. & 14. circa pacta seruanda, qui Leo Papa inter alia dixit. [Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possint impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruerint foedera diuini Sacramenti:] Itẽ & per tex. Insti. de inutil. stipu. §. alteri. Vbi inter alia hæc habentur, videlicet: [Planè si quis uelit hoc facere: poenam stipulari conuenit: vt nisi ita factum sit, vt est comprehensum, committatur poenæ stipulatio etiam ei, cuius nihil interest. Poenam enim cum stipulatur quis, non illud inspicitur, quod interfit eius: sed quæ sit quantitas in conditione stipulationis] Idem probatur per tex. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verborum obli. in quo eadẽ verba supra dicti §. alteri. ferè referuntur. Idem probatur per argumentum in l. iurisdictionum §. prætor ait. ff. de pactis. vbi dicitur. [Prætor ait, Pacta conuenta, ij neq; dolo malo, neq; aduersus leges, plebiscita, senatus cõsulta, ædicta. decreta principum, neq; quo fraus cui eorũ fiat, facta erunt, seruabo.] Et in l. Quod à quoquam. ff. de reg. iur. vbi hæc habentur videlicet. [Quod à quoquam poenæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur] Idẽ in l. si pacto, quo poenã. C. de pactis. His ergo iuribus probatur praesens conclusio, cū (vt in conditionibus citandis circa praesentem quaestionẽ) probandum erit, quod nostra conclusio supponat, nullã fraudẽ sub hoc contractu contineri. Probatur insuper & secundo praesens conclusio doctorum autoritate Theologorum (scilicet) canonistarum, & sumulariorum: Scotus. n. se subscripsit nostræ conclusioni (vnã cū infra scriptis) in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. in ver. vel ratione poenæ. Riccardus de media villa in 4. sent. dist. 15. arti. 5. q. 5. Nicolaus de Orbellis in 4. sent. dist. 15. q. 3. §. 2. Caietanus in summula in ver. vsura exterior. §. Nota 2. in ver. Quartus casus est. Gabriel Biel. in 4. sent. dist. 15. q. 1. §. excipiuntur in mutuo duo casus in genere. Dominicus à Soto in li. 6. q. 1. arti. 3. in vers. sed vtrũ statim. Archiepiscopus floren. in trac. de usur. c. 2. §. 2. Joseph Angles in trac. in scripto flores Theologicarũ q. super quartũ sent. de contractu mutui, difficultate 4. conclu. 2. art. 2. Io. de Medina in Codice de rebus per vsurã acquisitis. §. Quarta causa, ratione cuius. Probatur quoq; canonistarũ sententia de quoru nu. est Spe. in li. 4. tit. de emp. & ven. §. j. nu. 4. in ver. licet. n. poena. Glosẽ in allatis iuribus, & in c. conquestus. extra de vsur. Inn. Papa 4. in c. sua. extra de pen. in fi. Hof. in summa. ti. de vsur. §. An aliquo casu. in ver. vndecimò quãdo. Io. And. in addit. Spe. in tit. de obliga. & solu. §. j. in versiculo; est quoque, & rursus Idẽ Io. And. in d. c. dilecti. Ant. de But. in d. c. dilecti. col. 3. in vers. Tu dic. Pan. in d. c. dilecti, in ver. in Gl. si. particu. 6. & vlt. poena, & in c. suam, extra de poen. cir. fi. Bal. in c. clerici, extra de vita & honest. cler. nu. 14. Didacus Couarruias in 4. lib. Decretalium. in §. 8. nu. 1. qui & hanc conclusionem fir-

c. Dilecti, extra
de arbitris.
c. Eleuterius. 12.
q. 2.
c. Puellæ. 20. q. 1
Insti. de inutil. sti
pulis. alteri.
l. stipulatio ista,
ff. de verb. obli
gat.
l. iurisdictionum. ff.
de pact.
l. Quod à quo-
quam. ff. de reg.
iur.
l. Si pacto, quo
poenã. C. de pa-
ctis.
Scotus.
Ri char.
Nico. de Orbel,
Caietan.
Gabriel. Biel
Demin. a Soto.
Archiep. Florẽ,
Iosep. Angles.
Io. de Medina.
Specula
Glos.
Innoc.
Hosien.
Io. And.
Ant. de But.
Panor.
Baldu.
Didacus Coua
ruias.

mat

mat auctoritate quam plurimorum Doctorum. Bar. in l. Rogasti. ff. de rebus credit. si cer. pet. & in l. stipulatio ista, §. Alteri, in ver. dicitur hic: ubi dicit posse imponi, & exigi penam stipulatam, quantacumque illa sit: si adiecta sit huiusmodi poena, certa quantitate expressa, secus si imponitur poena respectu in certi: quia tunc non poterit excedere duplum. Et ibidem idem confirmans Bar. ipse recitat sententiam Innocentij, & non impugnat. Conradus in tract. 2. q. 3. 1. conclu. 1. & 3. de contractibus. & Dominus Ambrosius de Vignate quoque, in tractatu de usuris. c. 2. nu. 90. in versu sequitur in versibus illis: Guido Papa in tract. de usur. nu. 17. in ver. quid si est poena: Ioan. Gerson. in trac. de floribus regularum. Probatur & autoritate summulariorum. Syluester, enim in summa in ver. usura, primo, §. 28. & Doctor Nauarrus in suo manuali, in c. 17. de septimo decalogi præcepto, nu. 215. Probatur & tertio triplici ratione, prima quarum est hæc videlicet: si nostra conclusio esset falsa, sequeretur hoc absurdum, quod talis obligatio ad poenam soluendam esset usuraria. At consequens est falsum, ergo & antecedens. & quod consequens sit falsum, robatur, quoniam huiusmodi obligatio ad poenam in casu non solutionis factæ præfixo tempore, non quæritur ratione mutationis: cum mutuator non obliget mutuatarium ad dandum absolute sibi aliquid ultra sortem, sed conditionate: id est, in casu, quo ille non soluerit mutuam pecuniam in termino præfixo cuique, solutio simplex sine aliquo ultra sortem mutuam magis exoptatur ab ipso quam non solutio ut supponimus, cum incursum poenæ: ut in conditione secunda dicam: cum illud incrementum assequendum ratione poenæ non mouerit illum ad mutuandum: inde sequitur, tale obligationem non esse usurariam, & per consequens nostram conclusionem veram esse: cum usura sit incrementum illud, quod quis exoptat assequi ratione mutationis: cuius spes mouet principaliter ad mutuandum (ut apertissime probauimus in prima quaestione) vel post mutationem remouet à non petendo solutionem rei mutuatæ ab ipso mutuatario. Unde patet veritas præsentis conclusionis nostræ. Secunda ratio conclusionis.

Cum iuste possit poena plecti iniuste retinetur res aliena invito Domino rei illius: consequens erit quod huiusmodi poena adiecta mutuo ad reprimendam uerborum, & temeritatem mutuatarij retinetur iniuste res mutuatæ ultra præfixum tempus invito mutuatario rei mutuatæ domino, iuste possit exigi: eò magis quod Pacta seruari expedit reipublicæ: unde iam patet, non tantum apud Deum: sed etiam apud homines, huiusmodi mutuatarium dignum poena esse.

Tertia ratio conclusionis.

Maiores propositio. Omnia illa Pacta quæ non aduersantur bono communi, nec irrogant alicui iniuriam, nec alicui iuri contrariantur, sunt seruanda.

Minor propositio. At Pacta de soluendo ultra sortem in casu nostræ conclusionis bono communi non aduersantur, nec alicui iniuriantur nec alicui iuri contrariantur.

Conclusio. Ergo Pacta de soluendo ultra sortem in casu nostræ conclusionis sunt seruanda: si ergo sunt seruanda, inde sequitur quod quis tuta conscientia ultra sortem ratione poenæ in terminis nostræ conclusionis possit exigere aliquid & illud retinere: licet nullum damnum fuisset passus ex mutuatari tempore statuto non reddita. Maior propositio, probatur autoritate omnium iurium, quæ fuerunt adducta in probationem præsentis conclusionis. & precipue magis explicitè per textum in l. iurisgæ. §. prætor ait. ff. de pac. Minor probatur hoc pacto, videlicet: quod Poena huiusmodi conuentionalis nulli sit iniuriosa, probatur sic. Nam si esset iniuriosa, tunc aut esset iniuriosa legi illi prohibenti, aut mutuatario, aut ipsimet mutuantibus: & quod non sit legi, patet, quia nulla lex ipsam prohibet, imò ipsi fauet (ut fuit probatum per adducta iura:)

quod

quod non sit iniuriosa mutuatario: probatur, quia volenti & consentienti non fit iniuria: quod non fit iniuriosa mutuatario, patet, cum in eius fauorem & eius voluntate sit constituta: igitur huiusmodi poenalis conuentio iusta est. Pro quo etiam facit communis practica, quia in contractibus censuibus communiter solent apponi poenæ contra morosum debitorem: quæ quidem iure non modo, non reprobantur: imò approbantur (ut in tracta. de censibus Deo dante probabimus) & adimpleri mandantur: quemadmodum & reliqua pacta, quæ iure non reprobantur, sunt tenenda & obseruanda: ut patet ex toto titulo de pactis. in utroque iure: ergo etiam mutuator poterit poenam contra mutuatarium morosum constituere, & exigere constitutam.

Conditiones requisitæ ad iustificationem huiusmodi contractus, sunt quinque infra scriptæ, videlicet.

Prima quarum est, quod Mutuator vellet realiter, & in conscientia magis sibi solui sortem tempore præfixo, quam poenam, non facta solutione.

Nam dato opposito videretur, mutuantem adiecisse poenam spei lucri assequendi: & hoc, ut sine peccato fiat mutuum: quoniam si quis appouisset poenam mutuo, & æqua lance vellet sibi solui poenam, non soluta sorte, sicut & restitui sortem suam tempore præfixo: tunc procedendum esset (secundum Ioannem de Medina ubi supra, in versu. sed nunquid. & bene) hac breui distinctione sic dicendo, aut hic mutuator appouit mutuo poenam, principaliter intendens per illam redimere damnum, quod patietur ex mora solutionis: damnum (scilicet) molestiam grauem, quam sentiet ex non solutione facta tempore præfixo: aut principalis eius intentio fuit (quia parum solutio non facta molestiam sibi intulisset) in poenam statuendo ad coartandum morosum debitorem zelo iustitiæ, & odio iniustitiæ, quam ille incurreret sine suo consensu, in termino præfixo non soluendo: si ergo primo, & tunc dicendum, quod dicta poena deberet proportionari præfato grauamini, & diceretur exigi potius ratione interesse quam poenæ: si secundo, tunc dicendum, id proprie ratione poenæ non retinere, ac exigi: cum non simus in terminis primæ conditionis allatæ in medium: cum debeat mutuatarius potius malle sortem sibi solui in termino, quam (ipsum solutione non facta) sibi solui poenam: unde ipse peccaret contra charitatem proximi: non autem peccato usuræ. & ratio est, quoniam sicut debet uelle vitari in se peccatum, ita & in proximo: & tamen patet, morosum mutuatarium non soluendo sine causa in tempore præfixo, peccare: eo quod incursum poenæ præsupponit culpam: sic ergo, & ipse mutuator peccaret, tam is, cui indifferens est proximum peccare, aut non peccare: non tamen, peccato usuræ, nisi poenam per modum lucri intenderet.

Secunda conditio erit.

Mutuator caueat ne celebrando huiusmodi contractum (contentum in conclusionem) incurrat aliquam infamiam, quoniam in tali casu non liceret ei apponere poenam, eo quod peccaret mortaliter, tum quia scandalum actiuum offerret proximo, tum etiã quia esset crudelis contra seipsum iuxta Diui Augustini auream sententiam canonizatam in capitulo. Nolo. 12. quæst. 1. & hæc conditio, non tantum necessariò requiritur ad celebrandum huiusmodi contractum sine peccato, sed in omnibus alijs contractibus, & si contractus celebratus sine hac conditione usurarius non sit.

Tertia conditio est, quod adiectio poenæ posita sit pro una uice tantum, & non pro quolibet mense uel anno & huiusmodi: quoniam eò ipso quod quis talem

10
Quinque conditiones requisitæ ut quis possit exigere ultra sortem ratione poenæ adiectæ mutuo
Prima conditio requisita ad iustificationem contractus mutui facti, ut soluat poenam conuenientem, à mutuatario, si non reddiderit æquivalentem tempore præfixo.

Conditio secunda, & eiusdem ratio.

c. Nolo 12. q. 1.

Conditio tertia & eiusdem ratio.

Conradus.

Ambrosius de Vignate.
Guido Papa.
Gerson.
Syluester.
Nauarrus.

Prima Ratio
conclusionis.

Antecedens.
Consequentiã.

Antecedens.
Consequentiã.

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

l. Ingentium. ff.
de pactis.

talem conditionem apponeret, ostenderet apertè se velle potius huiusmodi pœnam exigere quàm solui sibi fortem mutuam: & hæc conditio vera est, respectu pœnæ tantum, non autem respectu interesse damni emergentis vel lucri cessantis, vt docuit Conradus vbi suprâ in versi. secunda circumstantia, & Syluester vbi suprâ,

Condicio quarta & eius ratio.

Quarta conditio est, quòd dilatio solutionis fortis mutuata sit de cõsilio, & non de præcepto: quoniam si esset de præcepto, tuta conscientia, sicut non posset mutuator repetere mutuam sortem, sic nequè pœnam adiectam ipsi mutuo, & vt huius conditionis veritas luce clariùs pateat, nulli dubium esse debet, hoc posse contingere multis de causis, vt puta, si mutuarius adueniente tempore præfixo solutionis tam impotens esset ad soluendû sine culpa sua, quòd non posset soluere sortem, hoc accidente propter aduersitates passas in mercibus vel ratione infirmitatis, vel si tempore solutionis esset effectus captiuus, vel si fuissent furati suam facultatem aliqui fures, & sic remansisset inops, & bonis destitutus, & patitur extremam necessitatem, ita vt sibi opus esset vèdere propriam vestem, aut suppellectilem: quoniam in tali casu ab ipso repetere sortem esset contra præceptum charitatis, quo teneretur (si non mutuas- set) modò mutuari: (vt fuit probatum satis abundè in prima quæstione, & in præcedenti, quæstione: quod docet etiam Ioannes de Medina vbi suprâ, in versi. Tertia conditio) Et ratio dictæ conditionis est: quoniam, cum culpa debeat præcedere pœnæ: & huiusmodi mutuarius non culpa sua effectus sit morosus solutor: indè patet, ipsum non posse cogi ad illam soluendam.

Io. de Medina.

Attamen si mutuarius culpa sua effectus fuisset inops, & impeditus à solutione rei mutuatae tempore præfixo: in tali casu, quando deueniet ad pinguorem fortunam, tenebitur vtiquè: non tantum ad sortem mutuam: verû etiam ad pœnam statutam ac promissam.

Condicio quinta.

Condicio quinta est, quòd mutuator tempore huiusmodi contractus celeberrandi, credat, mutuarium posse, ac velle sibi soluere sortem mutuam tempore præfixo (vt docent citati Doctores) & Ratio talis redditur. Nam si contrarium esset, pateret vtiquè, mutuatore mutuasse propter lucrum assequendum: (quod vsurarium esse, fuit probatum) & restitutioni obnoxium.

Ratio conditionis.

Secunda conclusio.

Mutuarius licitè poterit obligari ad pœnam iudicalem soluendam, si statuto tempore non satisfecerit mutuatori, concurrentibus infra scriptis conditionibus. Hæc conclusio probatur vera iisdem medijs, quibus fuit probata præcedens conclusio, cum iura, & Doctores ibi citati indistinctè loquantur de quacumquè pœna alicui contractui adiecta: imò à fortiori, cum in hac pœna, nulla possit oriri suspitio quòd fuerit adiecta in fraudem vsurarum, vt patet ad sensum. Prima ergo conditio requisita ad iustificandam præsentem conclusionem, est quòd imponens pœnam iudicalem (scilicèt) iudex, debet malle, quòd mutuarius solueret in termino sibi assignato, quàm quòd non solueret, vt sic lucraretur pœnam iudex ipse. Nam da oppositum istius conditionis, tunc patebit, iudicem ex cupiditate lucri (acquirendi per ipsum met) inposuisse pœnam, & non zelo iustitiæ mandatis reddi unicuiquè quod suum est. Vnde tutum esset iudici uolenti abstinere ab omni specie mala (ut docuit Diuus Paulus) & etiam uolenti cauere, ne in ipso mentiatur iniquitas sibi, debet (inquam) ipse iudex pœnam incurrendam, non sibi, sed alicui alteri applicare, ut puta, Hospitali, orfanis, & huiusmodi operibus pijs, quod & confuluit

Prima conditio.

Ratio conditionis.

1. Thessal. c. 5. versi. 22.

fuluit tacitè Alex. tertius, in capitu. licet, extra: de Pœnis. Secunda conditio est, quòd pœna iudicialis sit moderata, scilicèt, vt sit talis quòd valeat incutere timorem mutuatorio vt soluat in tempore præfixo, & non maior, nec minor. Nam si pœna maior sit (quàm requiratur arbitrio boni viri, consideratis conditionibus tam rei mutuatae, quàm mutuarij) videretur iudicem ex cupiditate pœnam inposuisse: & non præcisè zelo iustitiæ: eò quòd si zelo iustitiæ pœnam inposuisset, minorem adiecisset termino pœnam. Sed si è contra minorem pœnam inposuit solutioni rei mutuatae: tunc insufficiens esset ad inducendum mutuarium ad solutionem faciendam tempore præfixo rei mutuatae: & per consequens huiusmodi obligatio fuisset vana, & inutilis, & signum negligentis iudicis. Tertia conditio est: quòd imponens huiusmodi pœnam iudicalem nõ sit ipse met iudex qui fuit & mutuator: quoniam aliàs sequeretur, quòd quis posset esse iudex in causa propria, quod non licet facere. Quarta conditio est, quòd mutatio pro tempore termini, non fuerit præcepti, sed consilij, limitando, ac interpretando hanc conditionem iuxta limitationem conditionis quartæ adductæ in conclusione prima.

c. licet, extra, de penis. Condicio secunda.

Condicio tertia. Ratio conditionis. Condicio quarta.

Tertia conclusio.

Mutuarius licitè poterit obligari ad soluendam pœnam legalem, si non satisfecerit mutuatori in termino præfixo, concurrentibus tamen tribus conditionibus, etiam si dicta pœna esset soluenda ipsimet mutuatori: Hæc conclusio probatur iisdem medijs, quibus fuit probata prima conclusio: imò vt dicit Syl. in summa vbi suprâ, à fortiori arguendo dicendum erit, verâ præsentem conclusionem esse: cum id, quod exigitur secundum decreta legum, tuta conscientia exigitur, & retinetur. cum non sit præsumptio, quòd huiusmodi pœna fuisset adiecta mutuationi in fraudem vsurarum. Prima, ergo, conditio sit hæc, videlicet.

12 Exigi poterit pœna legalis adiecta mutuo.

Quòd legislator mallet, mutuarium tempore præfixo soluere mutuum mutuatori quàm (ipso non soluto) teneri ad pœnam. & possumus exemplificare in tutore erga pupillum: vt puta, ex lege tutor magis tenetur exponere pecuniam pupilli, emendo possessiones, vel exercendo eas in mercantijs, quàm quòd expendat eas in proprium commodum, dando indè pupillo ad rationem quinque pro quolibet centenarij: Ratio autem præsentis conditionis est, quia semper legislator debet potius velle obseruantiam legis, quàm pœnam incurram: quia pœna non apponitur nisi propter obseruantiam legis: Igitur obseruantia legis magis debet appeti à iudice quàm incursum pœnæ: eò magis, quòd pupillus magis exoptet suas pecunias expendi in mercantijs, quàm hoc omisso habere quinque pro centenarij: Nam da oppositum, & sequeretur, illum velle lucrum ex mutuo, quòd est prohibitum. Secunda conditio est, quòd mutatio sit de consilio, & non de præcepto: hanc tamen conditionem limitando, & interpretando, iuxta modum adductum in quarta conditione præcedentis conclusionis secundæ, & in quarta conditione primæ conclusionis. Tertia conditio est, quòd pœna sit moderata, de qua dicendum (vt dixi) in conditione quarta secundæ conclusionis.

Condicio prima ad iustificationem præsentis conclusionis est.

Ratio conditionis.

Quarta & vltima conclusio.

Quando mutuarius tempore præfixo soluit partem tantum pecuniæ mutuatae (cuius solutioni adiecta fuit pœna conuentionalis: secùs de alijs dicitur) non poterit iuridicè, & tuta conscientia à mutuatore cogi ad solutionem totius pœnæ: sed solum ad ipsius partem pro rata pecuniæ non solutæ, cum pecunia,

13 Quando nõ tota pœna adieci sit mutuo cogi possit.

cunia, ac omnia, quæ mutuari possunt (proprie loquendo) sint diuisibilia, vel diuidua (vt docet Pan. in c. suam, de penis, post Bar. & Glo. iuxta quartum notabile (suprà allatum.) Vnde sequitur quod si mutuator exigisset pro rata partis solutæ: illam restituere teneretur mutuuario: Hæc conclusio probatur triplici medio. primò per arg. in c. suam, extra de penis, in quo Alexander tertius, [redarguisse refertur episcopum spoletanum volentem totam exigere penam adiectam contractui, quo sibi debebatur quantitas quædam pecuniæ, quæ non fuit sibi integrè soluta tempore præfixo, eò quod obtinuerat literas apostolicas pro solutione sibi faciendâ tacita veritate negotij: & quoniam cum aliena iactura videbatur ipsum voluisse ditari (quod non decebat) iccirco decreuit ibi Papa illi non licere (in penam peccati) aliquid petere. Probatur & secundò, autoritate Glo. in ver. per solutis, & Innocentij in d. c. suâ, & Pan. dicentis ibidem hanc esse communem sententia: Conradi vbi suprà, conclusione quinta Syl. in ver. vsura, primo §. 28. in fine. Nauarrus in suo Manuali vbi suprà. Probatur & tertio hac ratione, videlicet: sicut de iure canonico potest peti tota pena incurta (vt fuit probatum in prima conclusione) in totum, si non adimpleretur contractus (puta, si non fuisset facta solutio tota tempore præfixo ab eo, qui potuisset,) eodem modo ratione partis non adimpletæ, poterit exigi pena pro rata, quando, scilicet: (vt annui in notabili quarto) obligatio consistit in dando, vel soluendo aliquid, vt in casu nostræ conclusionis: Cum solutio partis afferat comoditatem: secus si obligatio esset indiuidua, vt latius in d. notabili quarto.

Ad argumentum modò quàm facillima erit responsio, negando consequentiam: & dicendo, ipsam consequentiam non elici ab illo antecedenti, cum sint casus diuersi, obligare aliquem enim, ad penam soluendam non affectu pænæ, sed animo compellendi mutuarium ad sibi restituendam rem mutuata (vt fuit suppositum in prima conclusione) & obligare aliquem extrinsece, vel saltem intentione, & affectu assequendi lucrum (vt lucrum est) ex mutatione, quod est vsurarium, & prohibitum iure naturali, diuino, & humano. & ad probationem illius consequentiæ adductæ dicitur, per illam probari solum illicitum esse sperare lucrum ex mutuo per appositionem pænæ affectu lucrifacere, & non esse illicitum apponere penam mutationis contractus affectu redimendi vexationem suam, quam pateretur mutuator ex mora solutionis rei mutuatæ contra voluntatem ipsius mutuatoris: quam pati nullo pacto mutuator sustinere tenetur (vt fuit probatum) & ad id, quod dicitur, de scandalo, fuit responsum in conditione secunda, adducta ad iustificandam primam conclusionem.

Ad auctoritatem Sancti Euangelij dicendum, quod spes lucri est duplex: alia quæ dicitur à Doctoribus concomitans, & alia præcedens: de qua verò spe loquatur Dominus Iesus, & quæ spes constituat vsurarium, latius dixi in q. prima, Notabili septimo, & in q. 17. in Notabili secundo, & ferè per totam quæstionem, vide ergo ibi.

De scandalo, dicendum, esse verum, de actiuo, non autem de passiuo (vt latius in conditione sexta quæstionis decimæ nonæ) Ad auctoritatem Apostoli, respondetur: quod nulla species mala continetur in contractu contento in nostra q. seruatis prædictis conditionibus, vt patet ad sensum.

QVE-

QVAESTIO XXI.

Vtrum mutuanti liceat recipere pignus à mutuuario, illud detinendo, eiusque fructus non computandos in sortem, donec soluta fuerit res mutuata: nullo habito respectu ad interesse lucri cessantis vel damni emergentis, vel pænæ conuenientialis.

SUMMARIUM.

- 1 Pignus vnde dicatur.
- 2 Pignus quid sit.
- 3 Impensa in quoduplici differentia sint.
- 4 Pignus recipiens quando peccet suscipiendo aliquod emolumentum.
- 5 Pignoris fructus non computans in sortem usurarius quando sit.
- 6 Pignoris fructus percipiendos quando quis teneatur computare in sortem.
- 7 Pignoris fructus non seruatos restituere quando quis teneatur.
- 8 Pignorate rei fructus quis possit deducere pro expensis.
- 9 Pignoris pretium excedens rei mutuatae valorem erit reddendum domino rei sic pignorate.
- 10 Pignoris dominus nunquam erit mutuator, etiam cum pacto, in casu non solutionis.
- 11 Rationes quibus probatur pactum inualidum in contractu pignoris, quare sit, quod si non soluitur mutuata pecunia tempore præfixo pignus sit mutuatoris, quod tamen in contractu emptionis est validum.
- 12 Pactum de sibi lucrando pignore valet cum fideiussore.
- 13 Pignus perdens sine dolo non tenetur ad restitutionem.
- 14 Pignus casu fortuito amissum non tenetur quis restituere.
- 15 Pignoratam rem damnificans tenetur ad restitutionem.
- 16 Pignorate rei dominus directus quando non teneatur fructus ipsius computare in sortem.

RAEMISSVM sermonem de aliquid suscipiendo à mutuatore ultra sortem mutuata ratione interesse lucri cessantis, damni emergentis: & pænæ adiectæ contractui mutui: merito subsequitur præfens quæstio, in qua quæritur, An liceat, saltem fructus rei pignorate (de sui natura, fructiferæ) pro re mutuata suscipere ultra sortem. De qua quæstione scitu dignissima procedendo more solito: Primò, videtur dicendum, mutuatori licere non tantum pro re mutuata pignus sumere, verum etiam illius fructus lucrifacere, donec res mutuata, seu eius æquiualens, sibi à mutuuario restituatur: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Omnis, qui aliquid acquirit iure sibi concedente, licitè acquirit, & per consequens ad eius restitutionem minimè tenebitur. Maior prope.

At recipiens fructus rei sibi pignorate pro mutuata re, illos non computando in sortem, acquirit illos iure concedente sibi. Minor prope.

Ergo recipiens fructus rei pignorate sibi pro mutuata re, illos non computando in sortem licitè acquirit illos, & per consequens ad eorum restitutionem minimè tenebitur.

R Maior

c. suam extra,
de penis.Glo.
Innoc.
Panor.
Conradus.
Syluester.
Nauarrus.
Ratio conclusio-
nis.Resp. facta ar-
gumeto prin-
cipali.

Luc. 16:

ca. Salubriter,
extra de vsur.

Maior per se patet. Minor probatur per text. in capitulo, salubriter, extra: de vsur. in quo Innocentius tertius dixit [non computandos fore in sortem à Gènero fructus rei pignoratæ sibi à suo focero pro dote sibi non soluta.]

c. 1. & c. Con-
quæstus, extra
de vsur.

SED CONTRA est text. in capitulo primo. & c. Conquæstus, extra: de vsuris (quorum tenor paulò post afferetur) in quibus præcipitur, fructus pignoris in sortem computandos fore, ac per consequens, si non computati fuerint, erunt omnino domino rei illius (cuius sunt fructus) restituenti.

Notab. primū.
I

Pignus unde
dicatur.

l. Plebs est. ff.
de ver. signifi.

Pignus quid
sit.

Not. secundū.
In l. de oblig.
quæ ex delict.
nascuntur. §.
furti.

Hofien.
Not. tertium.

Impensæ in quo
triplici differē
tia sint.

l. Impensæ, ff.
de verb. & re-
rum signifi.

Respondeo præsentī quæstioni decem conclusionibus, præmittendo tamen illis notabilia tria. Primum quorum est, quòd Pignus dicitur à Pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu traduntur: unde etiam videri potest, verum esse, quod quidam putant, pignus propriè rei mobilis constitui: hæc omnia habentur in l. Plebs est. §. pignus. ff. de verborum signifi.

Pignus, enim, est obligatio rei licitæ pro debito inita: fit autem ad maiorem securitatem creditoris: quia tutius est pignori incumbere: quam in personam agere vt in §. furti. Instit. de obligat. quæ ex delict. nascuntur. vt docent quoquè Goffreda & Hof. in summa tit. de pignoribus.

Impensæ, quæ fieri contingit circa rem pignoratam sunt in triplici differentia. Nam aliæ dicuntur necessariae, aliæ vtilis, aliæ voluptuariæ. Impensæ enim necessariae dicuntur illæ, quæ si factæ non fuerint, res illa (circa quam factæ sunt) aut deteriorata, aut penitus perempta esset. Vtilis verò dicuntur illæ, quæ meliorem ipsam rem efficiunt (circa quam factæ fuerunt) vel non sinunt illam rem effici deteriorem, vt puta, arbuti, vinearum pastinationes, seu plantationes arborum, renouationes, & aliæ huiusmodi: voluptuariæ verò expensæ dicuntur illæ, quæ speciem rei duntaxat ornant, ac decorant, non autem fructus rei augent: vt sunt expensæ factæ circa viridaria, fontes, aquas salientes, incrustationes, loricationes, picturas: & huiusmodi alia similia. Hæc omnia habentur in l. Impensæ. ff. de verborum, & rerum signifi.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuator recipiens in pignus rem de sui natura frugiferam, vel vsu consumptibilem: vt vestis, & huiusmodi, pro securitate suæ rei mutuatae, à mutuuario non patiente extremam necessitatem illius rei, quam in pignus tradidit, computando fructus huiusmodi, & vsus pretium in sortem: nullius peccati macula se foedat. si verò re pignorata extremè indiguisset mutuarius: tunc peccasset mortaliter faciendo contra charitatem, cum in tali casu sibi sufficisset mutuare sub fidei cautione idonea. Hæc conclusio probatur quadruplici medio. primo, enim iure diuino, Dominus enim præcepit non assumi pro re mutuata vestem vel aliam rem mutuuario necessariam: ergo arguendo à contrario sensu licebit recipere pignus aliquod pro re mutuata, ipsi mutuuario non necessarium, vt patet: sciendum ergo quòd Dominus infra scripta verba protulit, videlicet [si pignus acceperis à proximo tuo vestimētū ante solis occasū reddes ei: ipsum. n. est solū, quo operitur, in dumētū carnis eius, nec habet aliud ī quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudia eū, quia misericors sum. Nō accipies loco pignoris inferiorē, & superiorē

molam,

molam, quia animam suam apposuit tibi. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus: sed statim reddes ei ante solis occasum, vt dormiens in vestimento suo benedicat tibi, & habeas iustitiam coram domino Deo tuo. Nec auferes loco pignoris vestimentum viduæ.] Probatur & secundò, iure positiuo, per text. apertissimum in capitulo primo, & capitulo conquestus, extra: de vsur. & per omnes canones & leges contentas sub titulo de pignoribus. in quibus explicitè dicitur. [fructus pignoris frugiferi computandos in sortem fore, & vnicuiquè licere aliquid recipere in pignus] Probatur & tertio Doctorum auctoritate: infra scripti enim explicitè se subscripserunt præsentī conclusioni, videlicet: Diuus Thomas in 2. 2. quæstio. 77. articulo secundo, in respon. ad sextū. Caietanus in Commentarijs 2. 2. vbi supra, Dominicus à Soto in libro sexto, quæstio. prima, articulo secundo, in respon. ad secundum argumentum. Conradus in tracta. secundo de contract. quæstio. 3. 2. conclusione prima (& omnes alij Doctores citandi in sequenti conclusione) implicitè tamen cum agant de quæstione in qua quæritur an liceat mutuatori suscipere fructus rei pignoratæ pro re mutuata: supponentes licere recipere pignus, cum id non examinent, tanquam clarum, ac iuri naturali consonum. Probatur & quartò hac ratione. si enim nostra conclusio falsa esset, hoc contingeret, quia contineret iniustitiam: sed per se patet, nullam iniuriam fieri, seu irrogari mutuuario, si petatur ab eo pignus, iuxta contenta in conclusione: ergo patet veritas nostræ conclusionis.

Secunda conclusio.

Mutuator qui recipit in pignus rem de sui natura fructiferam, ab eo, qui verus est dominus directus, & vtilis illius rei pignoratæ, si nullo habito respectu ad interesse damni emergentis vel lucri cessantis, aut pœnæ mutuo adiectæ (vt in tribus immediatè præcedentibus quæstionibus) sed solum ad mutationem, recipit fructus ipsius rei pignoratæ in sortem ipsos non computando: vsurarius est, & ad restitutionem talium omnino tenebitur dicto mutuuario, vel ipsos computare in sortem: quæ propter quàm primum ex dictis fructibus (ademptis expensis & alijs vt in sequentibus conclusionibus latius) sibi fuerit satisfactum ratione mutui, statim tenebitur rem huiusmodi pignoratam restituere eius Domino, non obstante quacumquè longi temporis præscriptione. Dixi in conclusione hac [Dominus verus directus & vtilis,] propter finalem conclusionem, in qua agitur de feudatario mutuuario, qui dicitur rei feudalis solum Dominus vtilis. Hæc conclusio probatur triplici medio. primo, enim per apertissimum text. in capitulo primo, extra: de vsur. in quo Alexand. tertius in generali Concilio Turonensi nostram conclusionem cōfirmavit infra scriptis verbis, videlicet. [Generalis concilij decreuit auctoritas, vt nullus constitutus in clero (adde, maximè, quia idem est de laicis, vt tex. in c. quoniam, eodem tit. docet, & ibi gl. & omnes, cum vsuram vniuersaliter fuisse prohibitam iam supra fuerit probatum) vel hoc, vel aliud genus vsuræ exercere præsumat. & si quis alicuius possessionem, data pecunia sub hac specie, vel conditione, in pignus acceperit: si sortem suā (deductis expensis) de fructibus iam perceperit: absolute possessionē restituat debitori, si aut aliquid minus habet, eo recepto,

R 2 de vsur.

verfi. 12.
verfic. 13.

verfi. 17.
c. 1. & c. Con-
quæstus, extra
de vluris.

S. Thomas.

Caieta.
Sotus.

Conradus.

Ratio conclu.

3
Pignoris fru-
ctus non com-
putans in sor-
tem, quando
vsurarius sit.

ca. 1. extra de
vsur.

c. Conquæstus
extra de vsur.

4
Pignus reci-
piens quando
non peccet su-
scipiendo ali-
quod emolu-
mentum.

Exodi. cap. 22.
verfi. 66.

Deut. c. 24. ver-
fic. 6.

de vsur. Alexandr. tertius statuit his verbis videlicet: [Discretionem vestram mandamus, quatenus si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & de fructibus eius sortem recepistis, prædictam terram clerico memorato reddatis.] Idem in c. Cum contra G. de pignoribus, ubi hæc habentur, videlicet: [Cuius contra G. ciuem anagninum super quibusdam possessionibus quas quondam pater tuus L. de Saul. pro certa quantitate pecuniæ obligauerat, & ipsius creditoris hæredes prædicto G. pignoraauerant, mouisses in nostra præsentia quaestionem legitimè probauisti, quod ex earum prouentibus tantum fuerat, tam ab eodem G. quàm ab alijs, qui eas tenuerant, à tempore quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus forti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quod in talibus perceptio fructuum, in solutione sortis accedat: cum secundum canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari: Considerantes etiam, quod possessiones ipsæ iam extenuassent penitus totum onus, & debitum annullassent, ipsas tibi restituendas esse decreuimus, & te per nuncium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem] hæc in dicto Canone. Idem statuit Innocentius tertius in capitu. significante, extra: de pignor. infra scriptis utens verbis videlicet: [significante R. ciue Pisano nobis innotuit, quod cum domum suam G. Pisano ciui producentis quinquaginta libris pignori obligasset, ac promississet præstito iuramento, quod nisi domum ipsam statuto termino recolligeret, creditorem ulterius super ea minime molestaret: infra statutum tempus per certum, & fidelem nuncium (prout ei videbatur) creditori pecuniam numeratam remisit: quam, idem nuncius infideliter agens, sicut ei iniunctum fuerat, non persoluit: & postmodum idem R. ab imperatore detentus dicto G. satisfacere non potuit, ut debebat. Cum igitur pactum legis Commissoriae sit in pignoribus improbatum: & prædictus R. quantum in eo fuit, iuramenti debitum adimpleuit: cum per eum (quem certum nuncium esse sperabat) pecuniam remiserit termino statuto: sed in captione detentus satisfacere non potuit creditori. Mandamus, quatenus (si ita est) prædictum creditorem, ut forte contentus, pensionibus pignoris computatis in eam, illam præfato R. (omni dilatione postposita) resignet pacto tali vel iuramento nequaquam obstante, censura ecclesiastica cogatis: Idem fuit statutum in capitulo. Quoniam, extra: de vsur. in quo Alexandr. tertius, infra scriptis verbis vsus fuit scribens Archiepiscopo Cantuariensi, videlicet: [Quoniam non solum viris ecclesiasticis: sed etiam quibuslibet alijs periculosum est, vsurarum lucris intendere: Auctoritate præsentium duximus iniungendum, ut eos, qui de possessionibus, vel arboribus, (quas tenere in pignore noscuntur) sortem; deductis expensis receperunt: ad eadem pignora restituenda sine vsurarum exactione, ecclesiastica districtione compellas. hæc in dicto capitulo. Idem fuit confirmatum legibus imperialibus: Nam in l. prima. C. de distract. pignor. hæc habentur, videlicet: [Fundum pignori obligatum, si creditor ex fructibus debitum consecutus est (cum ipso iure pignus ab obligatione liberatum sit) distrahere minime poterit] Idem in l. prima & secunda, C. de pignor. actio. Nam in dicta. l. prima hæc habentur videlicet: [Quod ex operis ancillæ, vel ex pensionibus domus, quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti quantitatem releuauit] & in l. 2. hæc habentur

c. Cum contra G. extra, de pignor.

c. Significante, extra, de pign.

6
Pactum legis commissoriae in pignoribus est improbatum.

c. Quoniam, extra, de vsur.

l. 1. C. de distr. pignor.

l. 1. C. de pign. actio.

l. 2. C. de pign. actio.

habentur, videlicet: [Creditor, qui prædium pignori nexum detinuit, fructus, quos percepit, vel percipere debuit, in ratione exonerandi debiti computare necesse habet: & si agrum deteriore constituit, eo quoque nomine pignoratitia actione obligatur.] Idem probatur per text. in l. fina. C. de pignor. actio. in quo hæc habentur, videlicet: [Quominus fructuum, quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto: vel (si per creditorem factum fuerit, quod minus solueretur) oblato, consignato, & deposito: pignora, quæ in eadem causa durant, restituat debitori: nullo spatio longi temporis defenditur.] hæc ibi. Probatur insuper præsens conclusio & secundò Doctorum auctoritate: Sanctus enim Thomas (vnà cum infra scriptis, locis citandis, præsentem se subscripserunt conclusioni) in 2. 2. quaestio. 78. articulo secundo, in responsione ad sextum, & ibidem Caietanus in commentarijs & in sua summula. in ver. vsura exterior. in vndecimo casu. Dominicus à Soto libro sexto, de iustitia & iure, quaestio. prima, articulo secundo, in responsione ad secundum. Gabriel Biel in quarto sentent. distin. 15. quaestio. vndecima, conclusione quarta. Ioannes de Medina in Codice de restitutione, de Rebus per vsuram acquisitis, quaestio. secunda. § Ad capit. Conquestus, extra: de vsur. in ver. Cum ergo vsura esset. Glofæ in dictis iuribus. Hadrianus Papa in tracta. de sacramentis, titu. de Restitutione, capitulo, sed dubium videtur an promissa. §. ex eadem soluitur alia quaestio. fol. 56. colum. secunda. Hostiensis in summa titu. de Pignoribus. §. Quando efficaciter. in ver. si tamen quis fecerit iuramentum. Ioannes Andr. Antonius de Butrio: Panormitanus: Ioannes de Anania in citatis iuribus. Bartolus in dictis legibus citatis ac relatis. Conradus in tracta. secundò de Contractibus, quaest. 32. conclusione quinta. Syluestr. in summa, in ver. Pignus. §. 7. & 11. Nauarrus in suo manuali, capitulo 17. numero 217. Probatur, & tertio hac ratione, videlicet.

Omnis qui recipit ultra sortem mutuam (solo respectu mutui) vsurarius est, & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

At recipiens fructus rei pignoratæ sibi, pro re mutuata, (illos non computando in sortem) recipit ultra sortem: cum recipiat fructus rei non suæ.

Ergo recipiens fructus rei pignoratæ sibi (illos non computando in sortem) cum recipiat ultra sortem, & fructus rei non suæ: vsurarius est: & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

Maior propositio verissima est, sepiusque fuit probata in præcedentibus quaestionibus, & per iura allata ad probandam præsentem conclusionem.

Minor probatur iuribus allatis, & præcipue per text. in l. secunda. C. de pignor. actio. in qua dicitur, quod [fructus rei pignoratæ sortem extenuant: cum sint fructus rei non suæ, percepti à mutuatore vel creditore pignus possidente.]

Tertia conclusio.

Mutuator tenetur (in casu præcedentis conclusionis) computare in sortem, vel restituere mutuatorio non solum perceptos fructus ex re pignoratæ: verum etiam, & illos quos mutuator potuisset percipere in tribus tantum casibus ipsos fructus percipiendos restituere eidem mutuatorio: perceptos verò semper, vel computare in sortem. Primus casus est, si mutuator ex dolo omisit illos

l. 1. C. de pign. actio.

S. Thom.

Caieta.

Sotus.

Gabriel Biel
Io. de Medi.

Glofæ.
Hadria. sextus.

Hostien.
Io. Andr.
Ant. de But.
Panor.
Io. de Ana.
Barto.
Conradus.
Syluest.
Nauarrus.

Maior propositio.
Ratio conclusio.
Minor propositio.
Conclusio.
l. 2. C. de pign. actio.

7
Quando quis teneatur computare in sortem fructus rei pignoratæ percipiendos, Primus, in quo tenens rem pignoratam fructiferam, tenetur restituere eius fructus si perceptos, qui tamen potuissent percipi. Secundus casus Quis dicatur in lata culpa.

illos percipere, vt puta, odio mutuatarij: vt sic ipso non percipiente, mutuatarius illis priuaretur. Secundus casus est, quando mutuator non percipiendo illos, fuisset in lata culpa: & ille dicitur esse in lata culpa, qui non agit illud, vel non nouit illud, quod omnes homines ipsius met professionis agunt, vel sciunt: & ratio est, quia lata culpa æquiparatur dolo: vnde si mutuator accepit domum in pignus, vel aliam rem solitam locari, & noluit aut neglexit locare eam, tenebitur ad pensionem annuam quam percipere solebat mutuatarius eam locando: & hoc solum si dictus contractus fuisset celebratus gratia mutuatarij solum: sed si gratia vtriusque, tunc mutuator tenebitur etiam de leui culpa, vt puta, vt tu inhabitares domum meam, pignoraui eam tibi, vel constitui tibi aliquod lucrum, eo enim, casu debet teneri creditor mutuator non solum de dolo, & lata culpa, verum etiam de leui culpa, vt in l. si vt certo. ff. commodati, vel contra: & ideo debet sibi computare illos fructus, quos diligens pater familias percepisset: quod & Pannormitanus quoque docuit in cap. 1. extra de vsur. in Glo. 1. in fine: necnon & dictus tex. in dicta l. si vt certo. & quod traditio pignoris ratione mutui dicatur contractus celebratus gratia vtriusque: per se patet: cum mutuum regulariter fiat gratia mutuatarij, traditio verò pignoris fiat gratia mutuatoris, vt quam elegantissimè docuit textus in §. fina. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio.

Tertius casus est, si mutuatori percipienti fructus pignoris iam fuisset satisfactum de forte principali à se mutuata perceptione fructuum dictæ rei pignoratæ: si illos computasset in fortem (vt debebat) & sibi ex huiusmodi fructibus satisfecisset ratione cuiuscumque alterius interesse illuc usque per ipsum mutuatore passim ratione mutuatae rei: nec non, & pro expensis factis ratione rei pignoratæ, vel eiusdem fructuum (vt latius dicitur in quinta conclusione) his ergo omnibus sic stantibus tenetur mutuator mutuatario restituere statim rem sibi pignoratam pro tali mutuo concessa absque alia solutione cuiuscumque minimæ rei. Hæc igitur conclusio.

Probatum triplici medio, primo enim (vtra iura allata in probationem præcedentis conclusionis) per tex. in l. 2. C. de pign. actio. in quo hæc aurea verba continentur, videlicet: [Creditor, qui prædium pignori nexum detinuit, fructus, quos percepit, vel percipere debuit in ratione exonerandi debiti, computare necesse habet] hæc in dicta l. Idem habetur in l. 2. C. de Partir. pignoris: vbi infra scripta dicuntur, videlicet: [Cum pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua (quam accepistis) pecunia, proponatis: horum mancipiorum operis, quas creditor accepit, vel quas percipere potuit, in vsuras computatis, & post in fortem extenuato debito, residuum offerentibus: vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis præses prouinciæ restitui iubebit.] Idem probatur quoque per argumentum in capi. Grauis, extra: de restitut. spoliat. in quo Celestinus tertius infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet: [Mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, prædictum Archidiaconum, ablata prænominati monasterij fratribus, cum integritate restituere, damna plenariè refarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis: prouiduri, vt non tantum fructus à nouo, & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores vteres percipissent: reddi faciatis eisdem.] hæc ibi. Attamen sciendum quod non sine causa non dixi probari nostram conclusionem per textum in dicto c. Grauis:

sed

fed per argumentum in dicto cap. Grauis: quia licet dictus tex. explicitè non loquatur de casu diffinito in nostra conclusione, benè (tamen) implicitè, arguendo ab identitate rationis. Nam ipse Dominus Antonius de Butrio dixit in dicto c. Grauis, quod (quoad hanc materiam) nulla reperitur differentia inter malæ fidei possessorem, & violentum possessorem: quod quidem rationi valde consentaneum est: cum & is, qui fructus rei non suæ sibi retinere, sine domini illius rei consensu velit, possit iure optimo dici violentus possessor, & etiam malæ fidei possessor: quæ propter sicut violentus possessor rei alienæ tenetur rem, & fructus perceptos, & percipiendos proprio & vero Domino rei restituere (iuxta sanctionem dicti capi. Grauis,) sic & is, qui fructus rei sibi pignoratæ fructiferae ex ipsa re sumpsit. Probatum & secundò, præsens conclusio Doctorum auctoritate in infra scriptis locis, videlicet: Hostiensis in summa in titu. de pignoribus. §. Quando efficaciter intenteretur. in versicu. sed nunquid creditor. Glo. in dictis Iuribus. Ioannes And. in dicto c. Grauis, & in c. j. extra, de vsur. Dominus Antonius in dicto c. Grauis, & in cap. 1. extra, de vsur. in quo appellat recipientem fructus pignoris, violentum, & malæ fidei possessorem, & iccirco comprehendit in constitutione dicti c. Grauis, Pannormitanus in dictis c. Grauis, & c. 1. extra, de vsuris. Ioannes, de Anania in d. c. j. col. 2. in versu. Nota quod creditor debet percipere fructus. Glo. in cap. Cum contra, extra: de pignoribus, in versu. Perceptum. Bartolus in dictis legibus. Conradus in opusculo suo de contract. tract. 2. quæst. 3. conclusione sexta. Syluest. in ver. Pignus. §. 1. Nauarrus in manuali, capitu. 17. nume. 2. 16. Probatum & tertio hac ratione, videlicet: Cum damnificans aliquem iniuste (vt sepius fuit probatum) teneatur parti læsæ ad omne damnum illatum. Indè sequitur necessariò quod mutuator in terminis præsentis conclusionis teneatur ad restitutionem omnium fructuum rei pignoratæ non solum præceptorum, verum etiam percipiendorum à mutuatario, cum propter morosam restitutionem rei pignoratæ sibi factam, à talium fructuum perceptione mutuatarie ab ipso mutuatore fuerit impeditus.

Quarta conclusio.

Mutuator non seruans per annum fructus rei pignoratæ (qui seruando feruari possunt) vt cariori pretio illos post annum vendere potuisset, si viliori pretio illos hac de causa vendidisset, tenebitur huiusmodi damnum illatum restituere mutuatario, vel computare in fortem. Hæc conclusio probatur duplici medio, primò, per argu. in l. is cui. §. Qui legatorum. ff. vt in possess. legat. vbi dicitur, quod [fructus, qui conseruari possunt, conseruandos, reliquos vendendos fore.] Idem dicitur in l. si. §. penult. ff. de requir. reis, licet ibi dicatur, etiam huiusmodi creditorem non teneri illos conseruare post annum. Probatum & secundò Bartoli auctoritate in l. j. C. de pigno. acti. nu. 4.

Quinta conclusio.

Mutuator illos fructus rei pignoratæ non tenebitur computare in fortem, quorum pretium ipse expendisset gratia fructuum quærendorum, colligendorum, & conseruandorum: nec non in necessarijs, ac vilibus, tantum, expensis factis circa rem pignoratam, vt puta, reparando domum ruituram, excolendo agrum, vel pascendo iumentum: & huiusmodi. Hæc conclusio probatur triplici medio, primò, enim per argu. in l. fructus. ff. soluto matrimonio. in qua dicitur, [fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt.] Idem in l. Diuortio. §. si. ff. solu. matrimo. vbi dicitur, [quod impedia fructuum percipien-

Anto. de Butr.

Host.

Glo.
Ioa. And.
Ant. de Butr.

Panor.
Ioa. de Ana.
Glo.

Barto.
Conradus.
Syluest.
Nauarrus.

Ratio conclusionis.

7
Pignoris fructus non seruatos restituere quando quis teneatur.
l. is qui. ff. vt in poss. legat.
l. si. ff. de requir. reis.
Bartol.

8
Pignoratæ rei fructus quis possit deducere pro expensis.

l. fructus. ff. soluto matri.
l. Diuortio. ff. soluto matri.

l. Si vt certo. ff. Commodati, vel contra. Panor. Traditio pignoris quare dicatur contractus celebratus gratia vtriusque. §. Fin. Instit. qui bus mod. re cōtrah. obligat. Tertius casus.

l. 2. C. de pign. actio.

l. 2. C. de Partir. P. gn.

ca. Grauis extra de restitut. spoliat.

cipiendorum causa. Pomponius ait quod in arando, ferendoque agro impensum est, quodque in tutelam ædificiorum, ægrumque seruum curandum, scilicet, si ex ædificio, vel seruo fructus aliqui percipiiebantur: sed hæc impensæ non repetuntur: cum maritus fructum totius anni retinet: quia ex fructibus, prius impensis satisfaciendum est: Planè si nouam villam necessariò extruxit, vel veterem totam sine culpa sua collapsam restituit, erit eius impensæ petitio. simili modo, & si pastina instituit. Hæc enim impensæ, aut in res necessarias, aut vtiles cedunt: pariunt marito actionem. hæc in dicto §. Animaduertendum tamen, quòd non sine causa dixi, nostram conclusionem probari per argumentum ditorum iurium: quoniam, licet textus illi non loquantur specialiter de materia nostræ conclusionis, tamen arguere possumus à simili iuxta regulam vulgatam, quòd: Vbi est eadem ratio, idem & ius erit.

Vnde cum in dictis iuribus habeatur ratio de fructibus restituendis: & appellatione fructuum veniat solum id, quod superest deductis expensis (vt in conclusione nostra) quod & probant verum omnes Doctores citati in præcedenti conclusione, qui etiam se subscripserunt, & præsentī conclusionī, vna cum Glof. ditorum iurium, & Bartol. in dictis iuribus. Conrado in tract. 2. de contractibus, quest. 32. conclusione quinta, in ver. quartus: quando mutuator fecit expensas. Syl. in ver. Pignus. §. 13. Probat & tertio præsens conclusio hac ratione, videlicet: Cum sæpissimè in præcedentibus quæstionibus fuerit probatum, vnumquemque in mutatione posse se seruare indemnem: inde sequitur veritas nostræ conclusionis: quoniam si falsa ipsa esset, sequeretur quòd oporteret mutuatore sine sua culpa ex mutatione pati interesse damni emergētis, eò quòd oporteret eum proprijs impendijs fructus rei pignoratæ colligere in vtilitatem mutuatarij, qui ex hoc sentiret tria commoda, primum recipiendo mutuum, secundum recipiēdo fructus sine proprijs expensis, tertium habendo procuratorem laborantem pro se sine premio, & mercede aliqua: & e contra, mutuator tria incommoda incurreret. primum priuando se ipsum sua pecunia, & secundum expendendo de proprio, ac huiusmodi impendia amittendo, tertium, elaborando pro mutuatario sine mercede, ad quæ omnia incommoda (quæ sequerentur si nostra conclusio non esset vera) sustinenda nullo iure ipse mutuator cōpellitur, cū mutuatarius non debeat cū iactura mutuantis locupletari, ut in c. locupletari. de regul. iur. in 6.

Sexta conclusio.

Mutuator paciscens cum mutuatario de uendendo pignore si in termino inter eos præfixo non reddiderit rem mutuatam, licet poterit uedere pignus, illo non consentiente, tamen poterit mutuatarius ab illo petere id, quod mutuator uendit ultra sortem mutuatam, vel si nondum uerè uendidisset, uel dolo malo minus uendidisset, habebit actionem contra ipsum: quoniam in conscientia ipsum mutuatore furtum committere comprobatur: cum contra iustitiam impediatur mutuatarium à receptione illius pluris, quod eius esse per se patet: Vnde & ad restitutionem tenebitur: Hæc conclusio probatur duplici medio. primò, per tex. in l. Pactum. C. de pignorat. act. in qua dicitur, per huiusmodi pactum licere mutuatori uendere rem pignoratam, mutuatario debitori competere aduersus creditorem pignoratitia actio: pro cuius maiori intelligentia sciendum, quòd actio pignoratitia datur in his casibus. primo, quando mutuator, seu creditor, plus uendiderit quàm fors mutuata erat, in tali casu mutuator tenebitur illud plus restituere mutuatario, quod

Glof.
Bartol.
Conradus.

c. locupletari,
de regul. iuris.
in 6.

9
Pignoris pre-
tium excedens pre-
tium rei mutua-
ta erit reddenda
domino rei
sic pignoratæ.

l. Pactum. C. de
pignorat. act.
Pignoratitia
actio in quibus
casibus datur.

quod si non faciet, tenebitur ad interesse, vt apertissimè cauetur in l. Quamuis, §. si. & l. sequenti. ff. de pignorat. actio. & in l. fin. §. si. fin. verò creditor. C. de iure dominij impetran. secundo quando dolo, tertio vel mala fide vendidit, quartò vel ante diem. vt in l. j. C. si vendito pignore agatur. In qua habetur quòd [competat mutuatario actio huiusmodi cōtra emptorem, si mala fide emisset, & mutuator non esset soluendo.] Probat & secundo Doctorum auctoritate. Glofa enim & Bartolus in dictis iuribus se subscripserunt præsentī conclusioni.

Septima conclusio.

Mutuans alicui aliquid sub pignore recepto (cum expresso pacto quòd si infra tale tempus mutuatarius non sibi restituet rem mutuatam, seu æquiualens: mutuator efficiatur Dominus rei sic pignoratæ, ita vt non teneatur restituere mutuatario pignoratam rem, sibi offerenti æquiualens rei mutuatæ) nihil iuris acquirit super rem pignoratam: vnde statim oblato æquiualenti rei mutuatæ ipsi mutuanti: tenebitur ei illud assignare. Hæc conclusio probatur triplici medio, primò enim per tex. in c. significante, extra: de pignor. cuius tenorem verborum retulimus supra, ad probandam secundam conclusionem (ibi vide) cum litera sit apertissima. Idem per tex. in l. j. C. de pactis pignori. & de lege commissaria vbi hæc habentur videlicet. [Qui pactus est, nisi intra certum tempus, pecuniam, quam mutuam accepit, solueret, cessurum se creditoribus, hypothecæ venditionem non contraxit: sed id comprehendit, quod iure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat.] Idem in l. fin. dicto titu. C. vbi dicitur, videlicet: [Quoniam inter aliàs captiones præcipuè Commissoriae pignorum, legis crescit asperitas: placet infirmari eam, & in posterum omnem eius memoriam aboleri, si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret: quæ cum præteritis præsentia quoque repellit, & futura prohibet.] hæc ibi. pro cuius maiori intelligentia sciendum quòd pactum legis commissoriae (vt in l. 1. & 2. ff. de lege commissoria) est, vt venditio facta alicuius rei non soluta pecunia, sed promissa infra tale tempus pecunia ab emptore habeatur, ac si non fuisset facta. Probat & secundo præsens conclusio Doctorum auctoritate. Glo. in dictis iuribus. Innocen. in dicto c. significante. Ioannes Andr. in dicto c. significante, qui & addit nonnulla notabilia: (quæ implicite, tamen, continentur in conclusione præsentī) in ver. Quid si dicat. Vbi infra scriptis vtitur verbis, videlicet: Quid si dicat, si non soluero, ipsam rem do insolutum: pactum hoc non valet, vt in l. Quamuis, ff. de solutionibus, vbi tex. est apertissimus: Quid si dicat, quòd non liceat in perpetuum redimere, non valet: argu. in c. fin. extra: de præcaro, & in l. Cum præcarium. ff. de Præcaro. Quid si dicat, habeas rem in feudum: nec hoc valet, argu. in c. Ad nostram, extra: de rebus ecclesie non alien. Quid si dicat, in perpetuum non repetam: non valet vt hic, arg. in l. si duo patroni. §. Idem Iulianus. ff. de iure iur. Quid si in hoc renunciat beneficio iuris. Non valet, vt in c. si diligenti, extra: de foro compet. Quid si promisit poenam si repetat. Non valet, argu. in l. 2. resp. j. ff. si quis caut. Quid si iurauit non repetere, dicunt quidam, quòd iuramentum non tenet, arg. in l. Non dubium. C. de legibus: ipse Ioannes Andr. dicit, quòd iuramentum tenet, & cum ipso sentire Innocentium vbi supra, & Bartolum in dicta l. quamuis, secundum Tancredum hæc Ioannes Andr. cuius dictis omnibus, & nostræ conclusioni Anto. de Butrio & Panor. in dicto c. significante, se subscripserunt, qui ambo dicunt, quòd licet iuramentum sit obligatorium

l. Quamuis, &
l. seq. ff. de pig.
actio.
l. fin. C. de iure
dominij impe-
trando.
l. i. C. si vendi-
to pignore a-
gatur.
Glo.
Bartol.

10

Pignoris domi-
nus nunquam
erit mutuator
etiam cum pa-
cto in casu non
solutionis.

c. Significante
extra de pign.
l. i. C. de pactis
pigno.

l. si. C. eod. titu.

Pactum legis
commissoriae
quid sit.
l. 1. & 2. ff. de l.
Commissoria.
Glof.
Inno.
Io. Andr.

l. Quamuis. ff.
de solutio.Bartol.
Anto. de Butr.
Panor.

Ratio conclus.

torium (cum possit obseruari à iurante sine suo peccato) tamen non iccirò firmatur contractus de iure nullus, quò propter mutuator tenebitur dare id, quod superest de valore rei pignoratæ excedens rem mutuata. Probatur & tertio duplici ratione præfens conclusio, & quare idem non dicatur in cōtractu emptionis, prima ergo ratio est (secundum prædictos Doctores.) quia obligatio pignoris solet fieri pro minori longè quantitate, quàm res valeat: vnde si valeret illud pactum, multum deciperetur debitor, qui cupiditate habendi mutuum quo pro tunc indiget, de facili iniret omne pactum: vnde voluit lex in hoc prospicere vtilitatibus subiectorum: quæ ratio cessat in contractu emptionis. Nam communiter res venditur pro iusto precio: & sic quando contractus dissoluitur, non decipiuntur contrahentes. Alia ratio nostræ conclusionis quoquè redditur, & est: Nam si tale pactum valeret, creditor vix aut nunquam mutuaret sine isto pacto: quod profectò continet in se crimen vsurarum: quia mutuans non debet ponere spem consequendi illud lucrum, quia indè haberet rem elapso termino pro iniusto pretio: quare patet, nostram conclusionem decoratam, ac fulcitam esse maxima ratione in odium vsurariorum, salutem animarum ipsorum, & subleuamen miserorum inopū: & tertia ratio erit: quoniam venditor non subiacer casibus fortuitis, dominus verò pignoratæ rei subiacer: cum ad emptorem sit translatum dominiū, & non ad recipientē pignus.

11
Ratio prima qua probatur pactum inualidū in cōtractu pignoris quare sit q̄ si non soluatur mutuata pecunia tempore præfixo, pignus sit mutuatoris. & tamen in cōtractu emptionis valct.
Ratio secūda.
Ratio tertia conclusionis.

12
Pactum de sibi lucrando pignore valet cū fideiussore.
l. fin. ff. de contrah. empt.

13
Pignus per dēs sine dolo, nō tenetur ad restitutionē eius.
l. Si creditor sine vitio. C. de pign. actio.
l. Sicut C. de pignor. & hipo. l. ff. quib. mo. re contrahere. oblig. §. fin.

14
Pignus casus fortuito amissum non tenetur quis restituere.
l. Pignus. l. Que fortuitis. l. ei qui nulla. C. de pignor. act. Glo. Barto.

15
Pignoratam

Octaua conclusio.

Quàmuis mutuatoris pactum prædictum (vt in præcedenti conclusione) sit inualidum: tamen si fieret hoc ipsum inter mutuatarium, & fideiussorem suum: vt si opus esset ipsi fideiussori soluere mutuatori mutuata pecunia pro mutuatorio, pignus sit ipsius fideiussoris in solutum (nulla facta, aut interueniente fraude de persona ad personā, huiusmodi pactum esset validum, & obseruandum. hæc conclusio probatur apertissimè per tex. in l. fin. respon. primo. ff. de contrah. empt. & ibi per iuristas, & per Canonistas omnes in ca. significante: de pignoribus.

Nona conclusio.

Si mutuator sine suā culpa leui, aut lata, aut dolo amiserit rem sibi pignoratam, non tenebitur mutuatorio restituere valorem rei mutuata, si hoc manifestissimis documentis probauerit: sed si culpa eius hoc acciderit, vel ipsum met esse immunem à culpa probare non poterit, tenebitur restituere Domino pignoris, quanti ipsius interesset amissio talis rei: hæc conclusio probatur per tex. in l. si creditor sine vitio. C. de pignor. act. & in l. sicut. C. de pignor. & hypoth. & Insti. quibus modis re contrah. obli. §. fin. & per Gl. Bar. & alios Doctores in dictis iuribus.

Decima conclusio.

Mutuator, qui casu fortuito amisit rem pignoratam sibi, non tenetur restituere valorem eius mutuatorio, qui nequè per talem amissionem non liberatur à solutione rei sibi mutuata: nisi expressè inter eos tale pactum fuisset initum. Hæc conclusio probatur per tex. apertissimum in l. pignus. l. Que fortuitis casibus, & l. ei, qui nulla. C. de pignor. act. & ibidem per Glosas, & Bartolum qui dicit, casum fortuitum dici eum cui quis resistere non potest, vel præuideri non potest.

Vndecima conclusio.

Mutuator, qui fundos, vel domos pignoras accepit, damnum in decidendis

dis arboribus vel in domibus destruendis ab eodem datum, in rationem debiti causa mutui facti à mutuatorio deducere cogitur: & si rem pignori suppositam dolo, vel culpa (vt in præcedentibus conclusionibus fuit probatum) deteriore fecerit, tenebitur mutuatorio ad omne huiusmodi interesse: & talem rem illam restituere ipsi, qualis illa fuerat tempore pignorationis. Hæc conclusio probatur per tex. in l. Creditor, qui fundos, C. de pignor. actio, & ibi per Glo. Barto. & alios Doctores Legistas,

Duodecima conclusio.

Recipiens vltra sortem mutuata, non respectu mutui, sed iuris sibi debiti, id est, de iure, licet acquisiti modò mediante mutuo, vel quia sua erat res illa vel ex natura rei feudalis pignoratæ, non committit vsuram, concurrentibus, tamen, quatuor subsequentiibus conditionibus: quarum prima est, si feudalis res pignoratæ, fuisset concessa gratis ipsi feudatario. Secunda, quòd illa non fuisset meliorata per feudatarium. Tertia, quòd durante tali impignoratione, mutuator non recipiat aliquod seruitium ratione feudi ab ipso mutuatorio. Quarta, quòd si concessa fuisset res feudalis vel emphyteutica à domino feudi (vel talis possessionis pignoratæ) sine premio cum pacto expresso, quòd si contingeret ipsum feudatarium ipsam impignorare possessionem, Dominus directus talis possessionis posset suscipere fructus non tantum ipsius (qui pro tunc recipiebantur à feudatario) verum etiam fructus eius, qui proventuri essent ex melioratione faciendā à feudatario: sed si aliqua ex his conditionibus deficeret, nullatenus licebit ei, qui suscepit talem possessionem in pignus pro assecuratione suæ mutuatæ pecuniæ fructus ipsius possessionis facere suos: sed illos omnino computabit in sortem, deductis tamen deducendis, vt in præcedentibus conclusionibus. Hæc conclusio probatur triplici medio, primò, enim per tex. in capitu. i. extra: de vsur. secundum verum intellectum ipsius. Cum ibi dicatur ab Alexandro tertio, quòd [vsura sit suscipere fructum rei pignoratæ, illum non computando in sortem principalem: nisi esset possessio ecclesiæ, quæ aliàs non posset redimi à beneficio illius, redimendo hoc modo iniustam vexationem suæ ecclesiæ illatam] vt etiam docet textus in capitulo, Conquestus, de vsur. in quo Alexander idem tertius [Prohibuit receptionem fructuum rei pignoratæ, ipsos non computando in sortem: nisi res illa esset res de feudo monasterij:] Hæc omnia verba dictorum Canonum intellecta cum grano salis, & non secundum corticè literæ solum, apertissimè nostram probant conclusionem, vt doctissimè probat Didacus Couarruias in lib. 3. variarum resolutionum, capitu. i. nume. 4. Idem probatur per tex. in c. i. extra de feudis, secundum legitimum intellectum, queammodum patet etiam ad sensum: cum non sit verisimile, quòd pontifices illi in dictis iuribus voluerint sic simpliciter mutuatorio concedere receptionem vltra sortem mutuata, de iure diuino, & naturali prohibitam, solo intuitu nature rei feudalis, cum nullibi tale quid concessum legatur expressè, & tacitè semper prohibitum generali prohibitione: Cumquè stantibus dictis conditionibus ipsa conclusio sit rationi valde consentanea. Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Diuus, enim, Thomas in 2. 2. q. 78. articulo 2. in resp. ad sextum, loquendo simpliciter, dicit, vsuram esse accipere fructus rei pignoratæ, illos non computando in sortem, in quantum pignus est, & non alio respectu. Cui concordat Caietanus in commentarijs ibidem: & iccirò dixi, quòd nisi concurrant dictæ conditiones, nō liceret hac sola ratione

rem damnificans tenetur ad restitutionem.

l. Creditor. C. de pign. act.

16
Dominus directus rei pignoratæ quòd nō teneatur fructus ipsius computare in sortem.

ca. i. extra, de vsur.

c. Conquestus extra, de vsur.

Didac. Couarruias. Caietanus, ca. i. extra, de Feudis.

§. Thomas.

Caietanus.

ratione

ratione aliquid decipere: cum clarè pateat, quòd illis concurrentibus nihil vltra fortem recipiatur, eoquè hoc sibi debeat ratione pacti initi cum feudatario, cui ipse talem possessionem donauerat, vt supponimus, & explicite docuit Gabriel Biel in 4. senten. dist. 5. quæst. 11. conclus. 4. casu secundo, & Didacus Couarruias, vbi supra. Nauarrus in suo manuali. cap. 17. nume. 217. & 218. Syluest. in ver. feudum, in fine. Innoc. in c. 1. extra de feudis. Ioannes de Medina in quæst. 2. in respon. ad c. conquestus. Codicis de Rebus per vsuram acquisitis, & licet omnes conditiones supra recensitæ non afferantur a prædictis Doctoribus sigillatim, benè, tamen, omnes ex ipsorū dictis eliciuntur, secundum quas, et possunt concordari omnes Doctores, quos citat Couarruias, contra quos ipse insurgit, negando quòd non sit hoc proprium rei feudalis conditio, vt quàm primùm ad directum Dominum redeat, reintegretur dominium directum cum vtili, vt sic fructus sint sui. Et quidem (meo iudicio) prædictæ conditiones rationi summopere consentaneæ non dissonant à mente dictorum doctorum, qui sunt infra. videlicet, Host. Ioannes And. Cardinalis, & Abbas in dictis iuribus, Conradusque tract. 2. de contractibus, quæst. 33. concl. 3. Probatur & ratione: quoniam stantibus conditionibus, prædictis nihil non suum recipit vltra fortem: ipsis tamen deficientibus vltra fortem accipere per se patet, & per consequens, vsurarium esse.

Ad argumentum facillima erit responsio negando minorem, & ad probationem dicitur, nihil ad rem facere textum illum, cum loquatur in pignore gratia dotis non solutæ, assignato: de quo non agitur in quæstione hac proposta, sed in sequenti.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum Gener, vel eius hæredes (ratione dotis sibi non solutæ à suo focero, vel eius hæredibus) sustinendo onera matrimonij tuta conscientia possint percipere fructus pignoris fructiferi sibi traditi (loco solutionis dotis promissæ à focero) illos non computando in fortem, donec sibi assignata fuerit dos, seu dotalis pecunia sibi promissa, & quid sentiendum sit de vidua, cui non fuit restituta dos vnà cum aliis rebus (si quas habuisset) post mortem viri sui: an & ipsa possit suscipere fructus rei sic pignoratæ sibi, illos non computando in fortem.

S V M M A R I V M.

- 1 Pignoratæ rei pro dote non soluta genero quare dicendum non sit hoc sibi competere ex priuilegio.
- 2 Pignoris fructus pro dote non soluta Gener quando non possit capere.
- 3 Pignoris fructus gener quando possit sumere etiam concessio termino ad soluendum sibi dotem vxoris, pro qua datum fuit sibi pignus.
- 4 Pignoris fructus à quo die possit capere Gener pro dote sibi non soluta.
- 5 Pignoris fructus pro dote non soluta quando gener non sustinens onera matrimonij percipiet.

Pignoris

- 6 Pignoris fructus, antequàm ducatur vxor, sunt computandi in dotem si sunt percepti à Genero.
- 7 Pignoratæ rei fetus lucrabitur Gener, si sunt fetus pecorum pro dote non soluta.
- 8 Pignoratæ rei fetus ancillarum pro dote non soluta non lucrabitur Gener.
- 9 Regula cognoscendi quando maritus lucrifaciat fructus rei pignoratæ pro dote sibi non soluta.
- 10 Gener potest recipere censum annuum pro dote non soluta, donec soluta fuerit dos.
- 11 Differentia inter pensionem annuam pro dote non soluta, et potestatem suscipiendi fructus rei pignoratæ hac eadem de causa, assignata à Ioanne Andrea, an sit valida.
- 12 Hæredes legitimi mariti an possint sumere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta ei, cuius sunt hæredes.
- 13 Quid de hæredibus extraneis.
- 14 Vidua quando possit sumere pignoris fructus pro dote sibi non restituta.
- 15 Vidua prædicta an possit alimenta sumere.
- 16 Vidua prædicta, quæ lucra teneatur restituere hæredibus, à quibus suscipit alimenta pro prædicta causa.
- 17 Vidua prædicta an possit recipere censum pro dote sibi non soluta.

Vm in præcedenti quæstione fuerit probatum abundè satis, quòd fructus rei pignoratæ debeant computari in fortem, ipsam extenuado: merito igitur in præsentem quæstione subsequenter quærendum ac examinandum erit, an dicta decisio sit infallibilis, vel patiat exceptionem in re pignorata Genero pro dote non soluta sibi, & in re pignorata viduæ eadem de causa: De qua, tamen, quæstione videtur primò dicendum, quòd nullatenus Genero, seu ipsius hæredibus, aut viduæ licebit percipere prædictos fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta: quod & videtur probari tali medio, videlicet. Si genero, vel eius hæredibus, aut viduæ liceret fructus rei pignoratæ sibi prædicta de causa recipere, illos non computando in fortem, sequeretur, quòd eodem modo omnibus liceret recipere fructus rei pignoratæ, illos non computando in fortem.

At consequens est falsum (vt fuit probatum in præcedenti quæstione) ergo & antecedens: quapropter videtur dicendum, hoc ipsis minimè licere. SED CONTRA, est textus in capitulo, salubriter, extra de vsur. & in l. Pater. ff. de doli mali, & metus except. in quibus iuribus (vt latius eorum tenorem referendo in conclusionibus dicitur) dicitur, Genero licere recipere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta sibi, illos non computando in fortem.

Respondeo præsentem quæstioni difficillimæ quindecim conclusionibus, illis tamen præmittendo (pro ipsarum maiori dilucidatione) varias Doctorum sententias circa ipsam, vnà cum fundamentis ipsarum. sciendum ergo, quòd prima opinio fuit dicentium simpliciter, quòd marito vltra capitale retinere liceat pignoratæ possessionis fructus ratione dotis sibi nõ solutæ ad onus matrimonij supportandum, vt in c. salubriter, extra de vsur. & huic sententiæ se subscripserunt ex Theologis Riccardus à media villa in 4. sent. dist. 15. q. 5. art. 5. §. tertio modo. in ver. Alio modo cum aliquid. & Nicolaus de Orbellis in 4. sent. d. 15. q. 3. §. 4. & ex canonistis Inno. in d. c. salubriter, Ioan. de Anan. in d. c. salubriter, qui post relationem, quàm plurimarum sententiarum Doctorum in fi. 5. col. dixit, & sic videtur posse dici: quod maritus (siue sit cõsuetus negotiari siue nõ) possit tale interesse petere: cum etiam consistat in damno, cum opus sit ei

S de suo

Antecedens. Consequetia.

c. salubriter, extra de vsur. & in l. pater. ff. de doli mali, & metus except.

Prima opinio Doctorum circa præsentem quæstionem. Riccardus. Nic. de Orbellis. Innocen. Io. de Anania.

Gabriel Biel.
Couar.
Nauarrus.
Syluest.
Ioan.
Io. de Medi.

Hostien.
Io. And.
Zabarel.
Panor.
Conradus.

Baldus.
Barcolus.

de suo alimentare uxorem, & alia onera matrimonij portare. Vnde Baldus in l. pro onerib. C. de iure dotium: simpliciter dicit per istum tex. cap. salubriter, quod maritus possit percipere vsuras moderatas, donec ei dos solvatur. Idem dicit Bar. in l. In insulam. §. usuras. ff. sol. matr.

Secunda opin.

Secunda opinio fuit dicentium (per se & absolutè loquendo) Genero licet re recipere fructus rei pignoratæ sibi pro dote nõ soluta ratione dani emergentis, & per accidens ratione interesse lucri cessantis: cum summus Pontifex non loquatur in dicto cap. salubriter, de lucro cessante, cum de re, quæ est per accidens, non fiat iudicium: eo quod per accidens fit, quod maritus utatur, uel non utatur dote ad sibi fructificandum; ac per hoc ad adiuuandum se ipsum in supportatione dictorum onerum matrimonij: sed solum de damno emergente, licet possit Genero ratione lucri cessantis ultra sortem quoque suscipere, sicut & reliqui creditores: & quod Papa loquutus fuerit tantum de damno emergente, quod & uidetur elici ex uerbis ipsius Papæ ibi, in quo textu Innocentius Tertius rationem assignans huiusmodi decreti dixit [cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] Ideo si Genero noluerit deducere uxorem sine dote præsentem, à principio potuit pacisci de faciendis fructibus pignoris dotalis suos: & ratio istius opinionis est, quia donec dos soluta non fuerit Genero, oportet ipsum sustinere onera matrimonij ex propria facultate, & proprio patrimonio, quæ ex dote sibi soluta posset profecto sustinere: ut in l. Pro oneribus. C. de iure dotium: quamobrem de damno euitando agit maritus, fructus pignoris præcipuos habens, non de lucro acquirendo: eo quod maritum ex suis bonis aliàs oporteret alere filiam alienam unà cum maiori familia, & alia multa sufferre impendia gratis contra sui uoluntatem, quod quidem asserere est irrationabile: quod damnum uitaret, si fuisset sibi assignata dos, uel saltem concessi fuissent huiusmodi fructus rei pignoratæ, ut in iure præadducto fuit concessum: siue huiusmodi Genero fuerit mercator, siue non: siue pecunia dotalis fuisset exponenda negotiationi, siue emptioni, siue non: & ratio est, quia iudicium debet fieri secundum ea, quæ sunt per se (ut sunt ipsa onera matrimonij, semper annexa ipsi matrimonio) & non secundum ea, quæ sunt per accidens. Nam per accidens est, quod maritus utatur, uel nõ utatur pecunia dotali ad fructificandum: & huic sententiæ se subscripserunt infrascripti Doctores (ultra allatos in relatione primæ opinionis, a qua parum hæc distare uidetur quoad sensum uerborum) uidelicet: Caietanus in Commentarijs, secunda secunda, quæstione 78. articulo secundo, in respon. ad sextum. Alexander consilio 31. columna tertia, libro sexto, & consilio 141. libro quinto, in principio, Carolus in quæstione 74. numero 525. Decius in consilio 119. numero quarto, post Paulum de Castro in l. in insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio. Et quàmuis hæc Doctorum sententia sit aliquatenus sustentabilis, & rationi congrua secundum quid: tamen absolutè & simpliciter loquendo non uidetur uera: quapropter (iudicio meo) uidetur indigere nonnulla limitatione, quam (ut ueritas lucidius fiat) probabo, sic respondendo ad id, quod dixit Caietanus, non fuisse factam mentionem de interesse lucri cessantis in dicto capitulo salubriter, & ideo absolutè, & per se loquendo de ipso in huiusmodi contractu non habetur ratio nisi per accidens. Sed tantum de damno emergenti per uerba illa textus. Cum frequenter, & cætera.

l. Pro onerib.
C. de iure dot.Caietanus.
Alexander.
Carolus.
Decius.
Paul. de Castr.

Respondetur

Respondetur (inquam) dupliciter, primò, cum Didaco Couarruias, in loco infra citando, quod per traditionem alimentorum alicui quis proprie loquendo non dicitur pati interesse damni emergentis, nisi compelleretur hac de causa, uel sub vsuris accipere, uel aliquam possessionem uilius vendere, ex quo facto illi emergeret damnum, ratione sibi non solutæ dotis: non autem si de suo expendat, licet improprie loquendo: & in hoc casu quis dicatur pati interesse damni emergentis: quoniam patet ad sensum, quod assignando focer Genero dotem, non iccirco subleuatur ille à sufferendis oneribus matrimonij (simpliciter loquendo) cum ipsius solutio facta tantum det illi facultatem emendi possessionem frugiferam, uel censum aliquem illa pecunia, ut ex ipsius possessionis fructibus posset ille subleuari à multis impedij, quæ ratione matrimonij, ipsum oportet facere (ut patet ad sensum) ergo patet, quod ratione etiam lucri cessantis hoc sibi licet in casu, quo (ut docet Panor. in dicto cap. salubriter) maritus, si fuisset sibi soluta dos, emisset possessionem frugiferam, uel dedisset pecuniam dotalem mercatori in societate, ut inde ex honesto lucro aliquantulum subleuaretur maritus à tantis impendijs, quæ facere cogitur. & sic patet, Caietanum simpliciter intellectum unà cum suprascriptis Doctoribus, non bene dixisse, licet cum prædicta limitatione eius sententiam recipere: quoniam sicut soluta dote tenetur onera matrimonij maritus sustinere, & dotem intactam seruare, si ipsam noluisse negotiationibus, uel emptioni possessionis, uel census exponere: sic non soluta dote. Quapropter (ut dixerunt Panormitanus, Didacus, & Sotus locis citandis) quod ipsum oportet (ultra impendia circa adimplenda onera matrimonia (ut sunt alimenta uxoris, familiæ, filiorum, & huiusmodi) sufferre emergens sibi damnum ex necessariò referuanda dote integra, loco & tempore suo restituenda, ut doctissime docet Didacus, ubi supra, numero tertio, §. Quamobrem. & hoc modo debet interpretari dictus textus, in capitulo salubriter, cuius interpretationem, scilicet, de eo, qui nollet dotalem pecuniam seruare in arca, sed negotiationi exponere, etiam docuit Conradus in septima conclusione, tractatus secundi, quæstione trigesima quinta, titulo de contract. Idem Paulus de Castro ubi supra, Imola, Alexander, in dicto §. vsuras, Hadrianus in 4. sententiarum, tractatu de usuris. versic. sed dubium, folio 56. Ioannes Maior. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione trigesima prima, versicu. tertius casus. Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis, quæstione secunda, §. Ad capitulum salubriter, in versiculo, ac proinde dicatur cum Theologis, ubi dicit communem esse Theologorum sententiam: quod iuxta quantitatem interesse maritus poterit suscipere fructus pignoris dotis non solutæ: ita quod si nullum sentiret interesse, nequaquam fructus (licet minimos) hac de causa solum posset recipere, non computando eos in sortem.

Tertia opinio est dicentium, quod licet possit Genero fructus rei pignoratæ facere suos non soluta dote, tamen non liceret ei ultra passum interesse damni emergentis, uel lucri cessantis suscipere de huiusmodi fructibus, nisi illos computando in sortem. & huic opinioni se subscripserunt Conradus in conclusione sexta, quæstione trigesima quinta, tractatu secundo de contractibus, Syluester in uerbo, usura, tertio, §. secundo, Nauarrus in suo manuali, capitulo decimo septimo, nume. 213. Frater Ioseph

Respondetur
prædictorū opi
nioni.

Panor.

Panor.
Couarruias.
Sotus.Didacus Co
uarruias.Conradus.
Paulus de Ca
stro.
Alexander.
Imola.
Hadrianus.
Ioan. Maior.
Io. à Medina.Conradus.
Syluester.
Nauarrus.
Ioseph Angles

Angles in suo tractatu inscripto Flores Theologicarum quæstionū super 4. sententiarum, quæstione de contractu mutui, articulo secundo, sexta difficultate. & licet hæc opinio videatur bona, maximè stantibus rationibus adductis à Conrado vbi supra, tamen huiusmodi conditio non est necessaria ad legitimum huiusmodi contractum, vt in confutatione rationum ipsarum apparebit. Sciendum igitur, quòd Conradus nititur probare huiusmodi sententiam veram hac ratione. Cùm enim nemini liceat sibi acquirere fructus rei pignoratæ, illos non computando in sortem, sequitur quòd Genero liceat ratione alicuius interesse, sicut patet ex verbis canonis illius in dicto capitulo salubriter, dicentis, [Cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad omnia onera matrimonij supportanda] ex quibus verbis elicit ipse Conradus inde sequi, quòd iuxta quantitatem interesse (quod patitur Genero ex non sibi soluta dote) foret percipiendum de fructibus rei pignoratæ, & non ultra: Ad hanc rationem (vnà cum Ioanne de Medina, & alijs citandis in recitatione vltimæ opinionis, dico quòd licet Baldus in Rubrica. C. de vsur. dicat, in dicto capitulo salubriter, fuisse hoc ex priuilegio concessum Genero à summo Pontifice, tamen, re vera, nec ratione interesse, nec ratione priuilegij specialis fuit concessum Genero suscipere fructus rei pignoratæ gratia dotis non solutæ: sed ratione donationis præsumptæ. & quòd hoc non sit concessum ratione interesse, probatur: quoniam primo si hoc esset, nihil speciale de Genero esset tenendum, quod non teneretur de alijs, quia ratione interesse, licitum est alijs, sicut & Genero fructus pignoris (iuxta quantitatem interesse) percipere: vt in præcedentibus immediatè quæstionibus quatuor fuit per nos probatum: si autem nullum tale sit interesse: nec Genero, nec alijs possunt fructus rei pignoratæ percipere, vt in capitulo conuestus. extra de vsuris, & tamen in dicto capitulo salubriter, dicitur, Generum ad hoc compellendum non esse: & quòd hoc non liceat Genero ratione priuilegij concessi, (ut dicebat Baldus) triplici ratione probatur. Prima quarum est: quoniam (vt fuit probatum in præcedenti quæstione nona) summus Pontifex nemini potest indulgere, ut quis ultra sortem recipiendo ratione mutui expliciti, uel impliciti (ut in casu nostro) possit aliquid accipere sine peccato usuræ: cùm sit prohibitum hoc de iure diuino: quoniam idem esset, ac si eximeret aliquem ab obseruatione iuris diuini. si ergo, hoc non potest concedere: sequitur, Papam non concessisse per illa generalia verba aliquod speciale priuilegium Genero: cùm in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non esset concessurus, vt in capitulo. In generali. de regulis iuris in sexto. Secundò id probatur, & alia ratione: quoniam, si hoc uerum non esset, in Genero nulla daretur ratio alicuius interesse, ratione tam damni emergentis quàm lucris cessantis: eo, quòd & si ille nullum tale sustineret, liceret etiam ipsi Genero fructus rei pignoratæ non computare in sortem ratione huiusmodi priuilegij: & tamen luce meridiana clariùs ex verbis canonis prædicti patet, Papam respexisse etiam ad vtrumque: cùm dicat ibi, [Cùm frequenter onera matrimonij,] vt patet ad sensum, est ergo alia ratio diuersitatis inter Generum, & alium tenentem pignus fructiferum, de quo in præcedenti quæstione fuit dictum: Et tertia ratio est, quoniam in d. c. salubriter, Papæ consultationi sibi factæ responsio (absolute loquendo) non fundatur simpliciter in præsumptione interesse quod Genero

Ratio dictæ
tertiæ opin.

Respondetur
tertiæ opinio-
ni Doctorum,
& eius funda-
mentis.
Baldus.

I
Prima ratio,
quare non pos-
sit dici, Genero
(de quo quæri-
tur) non fuisse
concessum pri-
uilegium, ut si
ibi liceret fru-
ctus rei pigno-
ratæ sibi pro
dote non solu-
ta non compu-
tare in sortem.

c. In generali,
de reg. iur. in 6.
Ratio secunda

Ratio tertiæ

Genero patitur ex non soluta dote, quod & apparet ex verbis ibidem positis, cùm ait, pro causa. [Cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] quod non fuisset rationabiliter dictum, si tantum ratione interesse præsumpti census concederetur: esset autem rationabiliter dictum, si ratio huiusmodi concessionis fundata fuisset, (vt procul dubio teneo fundatam esse) in præsumptione donationis (scilicet) quia cùm frequenter accidat, quod ob tenuitatem dotis fructus eius ad præfata onera sustinenda non sufficiant: merito præsumitur, socerum (qui dotem retinet, & possessionem, vel aliud pignus fructiferum interim Genero concedit) illi donare velle, vt fructus omnes huiusmodi rei pignoratæ percipiat. & sic in textu dicti capituli, salubriter, nulla relinquitur ambiguitas.

Quarta opinio est Soti, qui licet dicat posse Generum recipere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta, illos non computando in sortem, tamen dicit hoc non esse ratione interesse lucris cessantis (absolute loquendo) quoniam aliàs non haberet locum concessio capituli salubriter, nisi in Genero mercatore: & sic nihil particulare fuisset concessum ipsi Genero, cùm contrarium pateat ex verbis canonis illius: & addit non esse hoc concessum ratione donationis factæ à socero ipsi Genero, cùm textus ille nullam profus faciat mentionem de donatione: sed tantum assignando rationem dictæ decisionis, dixit Papa [Cùm frequenter ipsi fructus dotis non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.] quapropter ipse concludendo asserit, quòd appellatione onerum matrimonij, non tantum veniunt expensæ, quas oportet Generum impendere pro alimentis præstandis filiae soceri sui sibi matrimonio copulatæ, & filiorum, & suæ familiae, verum ad seruandam semper dotem illasam ultra tot dispendia. Vnde licet non sit ipse negotiator, præsumitur, quòd ipsa dote soluta, emisset aliquam possessionem, uel quid simile fructiferum, vnde posset huiusmodi onera matrimonij sufferre, dote salua. Et hæc dicit Sotus in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, in versiculo. Grauius tamen aboritur dubium. Attamen (cum reuerentia tanti uiri (dicam quod sentio) licet enim ipse Sotus astipuletur vltimæ opinioni (quam probabo ueram ex omni parte, seu membris eius) dicendo hoc non fuisse concessum Genero absolute ratione interesse lucris cessantis (cum hoc esset generale in omnibus contractibus) sed quòd hoc fuit speciale in Genero, tamen id ipse, Primò negat fuisse concessum ratione præsumptæ donationis factæ à socero ipsi Genero: & secundo, quòd non sit vera Doctorum interpretatio dicentium, quòd onera dicantur expensæ illæ, quas eum oportet facere in alimentis præstandis uxori, & eius familiae: sed ultra expensas huiusmodi additur, & necessitas seruandi dotem intactam.

Ad primum quorum respondeo iuxta ea, quæ attuli in confutatione præcedentis opinionis.

Ad secundum respondeo dupliciter. Primò, quòd non semper necessariò requiritur, quòd dos fiat salua, à uolente ex dote ipsa suscipere fructus quibus alimentanda erit uxor: quoniam est casus, in quo licet ex dote fructus suscipere: & tamen non erit licitum illos suscipere, salua sorte, seu cum pacto quòd salua sit semper pecunia dotalis, ut patet in eo, qui committit dotem mercatori, ut indè ex iusto lucro aliquid suscipiat pro alimentis, ut patet in capitulo. Per uestras. extra de Donationibus

Soti sententia

Impugnatio
aliqualis con-
tra Soti senten-
tiam, & respõ-
detur ad fun-
dameta ipsius.

c. Per vestras.
extra de don.
inter virum,
& vxorem.
Panor.

inter vir. & vxor. in quo huiusmodi contractus conceditur: & tamen, quotiescunque in huiusmodi contractu societatis, capitale esset saluum seu securum, tunc esset ille vsurarius (vt dicitur, Deo dante latius, cum de hoc contractu erit sermo) vt doctissime probat Panor. in dicto cap. per vestras, licet Hostien. in summa tit. de vsura. §. An aliquo casu. in ver. sextò. quando focer dicat per illum canonem Papam concessisse, vt dos semper esset salua, ne mulier remaneret sine dote, casu quo pecunia dotalis amitteretur. Quamuis ipsemet Hostien. cautius loquendo paulo post de hac eadem quaestione dixerit, quòd quamuis non iure mutui quis ex societate lucrari saluo capitali dotali possit, sed ex vi pacti, tamen, non est omnino æqua huiusmodi societas: Ideo in iudicio animæ consulere, quòd si is, qui pecuniam recipit, ipsam casu fortuito amitteret, deberet ipsi parcere, qui dedit pecuniam: quoniam talis societas non tenet secundum Azo. & Iob. Equidem cum summus Pontifex hoc non possit concedere, cum sit contra ius diuinum (vt fuit probatum in superioribus quaestionibus:) sequitur, ipsum in dicto canone illis generalibus verbis hoc non concessisse, nisi eo modo, quo alij & ipsum cōtractum coelebrant tuta conscientia: accedit, & Panor. autoritas in dicto cap. salubriter, dicentis posse generum fructus rei pignoratæ facere suos, si ipse posuisset pecuniam dotalem apud mercatorem, & ex iusto lucro uoluisset sufferre onera matrimonij, qui Panor. (vt paulò ante dixi) non licere (inquit) marito lucrum suscipere ex pecunia tradita mercatori, si salua esset semper sors, seu pecunia dotalis: ergo dicendum erit, quòd appellatione onerum matrimonij ueniant impendia necessaria (vt fuit dictum) quæ oportet maritum gratia matrimonij sustinere.

Quinta & vltima opinio est dicentium, quòd genero liceat tuta conscientia omnes fructus rei pignoratæ pro dote non soluta sibi, facere suos, illosque non computando in sortem ratione onerum matrimonij supportandorū: licet huiusmodi fructus excederent onera ipsa matrimonij: tanquam huiusmodi fructus excedentes sibi donati à socero (vt præsumitur) amoris gratia erga ipsum, filiam, & nepotes: & hoc, si à principio contracti matrimonij gener noluisse ducere filiam illius nisi dote prius assignata, vel pignore aliquo fructifero: Et huic sententiæ se subscripserunt implicite omnes Doctores citati in prima, & secunda opinione, explicite autem Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsuram aquis. quæst. 2. §. ad cap. salubriter. in ver. hæc ex cōmuni. Didacus Couarruias. in lib. 3. variarum. resolut. cap. 1. nume. 3. §. Ceterum plura. circa finem, qui multos Doctores huic sententiæ se subscribentes ibi citat. Immo & Sotus (licet non faciat mentionem de præsumptiua donatione focer) redarguens Hadrianum relatum in secunda opinione.

Pro concordia tamen tertiæ, & quintæ opinionis, poterimus, & optimè distinguere; sic dicendo: quòd aut maritus, vt talis, alit vxorem, & ei fuit assignatum pignus frugiferum pro dote non soluta: Aut maritus, non vt talis, sed loco focer, vel alterius, qui ipsam dotare promississet, donec dos solueretur aleret vxorem suam: si primo, tunc omnes fructus rei pignoratæ (etiam si onera matrimonij excederent) gener facit suos; si secundo, non, sed solum illos, quibus sibi satisfacere poterit pro alimentis præstitis uxori, & familiæ: de quo est tex. aureus, in l. creditor. §. si inter maritum. ff. mandati. & ibi apertissime per glo. quoque Bar. & Ioannem de Ana. in dicto cap. salubriter. colum. 4. in ver. An autem in isto casu si aliquid superesset ultra alimenta. Sic ergo in proposito quinta

Doctorum cōcordia.

L. Creditor, ff. manda. Gloz. Bar.

ro quinta opinio vera erit, ipsos Doctores intelligendo locutos fuisse in terminis primi membri. Tertia opinio etiam erit vera, Doctores illos interpretando loquutos fuisse in terminis secundi membri. His ergo præmissis pro maiori dilucidatione præsentis quaestionis.

Prima conclusio sit hæc.

Gener ducens vxorem dote sibi non soluta, nec promissa solui statim, sed post tres annos, vel huiusmodi nullo assignato pignore, nec interueniente pacto de pignore frugifero assignando, si post traductionem vxoris assignetur pignus frugiferum ipsi genero ante decursum triennij prædicti, vel huiusmodi alterius tēporis conuenti, tenebitur ipse gener fructus perceptos ex re pignorata isto medio tempore computare in sortem, aliàs vsurarius esset. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per tex. quàm apertissimum in cap. 1. 2. & cap. Conquæstus. extra de vsur. in cap. Cum contra G. & cap. significante. extra de pignoribus (quorum tenorem retuli ad verbum supra in quaestione præcedenti, conclusione secunda. In qua refertur tenor l. j. C. de distrah. pignor. l. 1. & 2. C. de pignor. actio. & l. fin. C. de pignor. actio.) quibus legibus nostra conclusio probatur quoque. Idem probatur per argumentum in l. si ante nuptias. ff. soluto matrimonio. Vbi dicitur, quòd si ante nuptias fundus dotalis fuisset traditus marito, fructus inde recepti vsque ad nuptiarum celebrationē reddendi erunt vnà cum dote, coniugi, soluto matrimonio, ac si fuisset pars dotis] Dixi probari per argumentum, quoniam sicut Gener ratione alimentorum non præstitorum ante nuptias tenebitur illos computare in dotē, illos non lucrificando: sic arguendo a simili dicendum ergo erit, Generum teneri computare in sortem fructus possessionis pignoratæ sibi in casu nostræ conclusionis, cum illos iam donasse videatur, eos non exigendo à principio. Probatur præsens conclusio secundò auctoritate Doctorum, de quorum numero sunt infra scrip. videlicet S. Thom. in 2. 2. quæst. 78. articulo secundo, in responsione ad sextum. Caietanus in Commentarijs ibidem, & in summula in ver. vsura exterior. Hadrianus Papa loco citato, in secunda opinione. Gabriel Biel. in 4. senten. distin. 15. q. 1. 1. conclusione quarta, Sotus in libro sexto de iustitia, & iure, quæst. 1. articulo secundo, in respon. ad secundum. col. 7. in princ. in ver. Ad secundum ergo: Ioannes de Medina, & reliqui Doctores citati in dicta secunda conclusione, cum omnes loquantur simpliciter, probantes, fructus pignoris computandos fore in sortem. Infra scripti verò Doctores specialiter & expressè se subscripserunt nostræ conclusioni, videlicet Anton. de But. in dicto cap. salubriter. extra de vsur. col. 2. in ver. Et propter hoc. Panor. in dicto cap. salubriter. nume. 3. in ver. circa hanc quaestionem satis dubiam. Ioannes de Anania in dicto cap. salubriter. col. 3. in ver. Et finaliter, dominus Abbas Conradus loco citato in secunda opinione: Bart. implicite in l. Insulas. §. vsuras. ff. soluto matrimonio, dicens, dandas vsuras fore marito post moram factam in dando sibi dotem: ergo non aliter, idest, si non præcesserit mora: vt in casu nostro. Glozæ dictorum iurium: Syluest. in ver. vsura. 3. §. 3. Nauarrus in suo manuali. cap. 17. nume. 213. in ver. Modò obligatio dotem soluendi esset ad præsens tempus. Probatur & tertio præsens conclusio, hac ratione: cum enim quisque sit dominus rerum suarum, inde sequitur verissimam esse nostram conclusionem, cum Gener statuendo tempus soluendæ dotis nullo adiecto pacto de aliquo sibi soluendo, medio tempore, quo ei non soluitur dos, nec recepto pignore frugifero aliquo à principio matrimonij, videatur

Io. de Ana.

2
Pignoris fructus pro dote non soluta Gener quado nõ possit capere.

c. 1. 2. & Conquæstus extra, de vsur. ca. Cū contra G. & c. significante. extra de pignorib. l. 1. 2. & fin. C. de pigno. act. l. 1. C. de distra. pign. l. si. ff. soluto matrim.

S. Thomas. Caietanus. Hadrianus. Gabriel Biel. Sotus. Io. de Medina. Ant. de But. Panor. Io. de Anan. Conradus. Barto. Gloz. Syluest. Nauarrus. Ratio conclu.

deatur focero donare uoluisse quodcumque interesse lucri cessantis, uel damni emergentis per ipsum incurrendum fuisset ex non soluta dote: quoniam sicut ipsi licet ducere uxorem indotatam, sicut nonnulli viri faciunt, uxores dotantes aliqua de causa: sic poterat ipsam ducere priuando se omni lucro, uel emolumento, quod percepisset ex pecunia dotali sibi soluenda infra tale tempus, nec non, & ex fructibus rei pignorate, per ipsum non petite in principio contractus, ut optimè docuit Panor. & Do. Ant. & Ioannes de Anania locis citatis.

Et licet peroptima sit nostra conclusio, tamen, quis posset insurgere contra ipsam, illam falsam asseuerando, cum contradicere videatur quam aperitissimè constitutioni pontificiæ in cap. salubriter. extra de vsuris: in qua fuit indultum Genero percipere fructus rei pignorate pro dote non soluta, illos non computando in sortem: quapropter posset quis contra nos sic arguere.

Si vera esset tua conclusio, sequeretur indè quòd ipsi Genero non liceret percipere fructus rei pignorate sibi pro dote non soluta. At consequens est falsum, ergo, & antecedens, & quòd antecedens sit falsum, probatur auctoritate dicti canonis in cap. salubriter: in quo tria videntur necessariò requiri ut Gener possit suscipere fructus rei pignorate & illos non computare in sortem: Primum est ut realiter ipse alat uxorem suis expensis. Secundum, quòd d. dos nò fuerit soluta. Tertium, quòd pignus aliquod frugiferum sit traditum ipsi Genero ab eius focero, intuitu non solutæ dotis. At omnia hæc in casu proposito concurrunt, ergo dicendum, huiusmodi Generum posse dictos fructus suscipere, illos non computando in sortem, vigore dicti canonis. Cum supponamus ipsum prestare alimenta vxori, dotem non fuisse solutam, & re frugiferam pignoratam fuisse pro dote non soluta.

Ad hanc impugnationem quam facillima erit responsio, dicendo probationem impugnationis nullam, cum deficiat in tertia conditione: quoniam ut quis tuta conscientia possit fructus predictos facere suos, nò sufficit ei, quòd hodie tradita sit res pignorata: sed necessariò requiritur quòd ratione talis oneris matrimonij supportanda à principio contractus fuerint dicti fructus sibi assignati, & quòd ipse non renunciaffet iuri suo, dilationem solutionis dotis ei concedendo: quoniam statim debuerat pacisci non tantum de tempore solutionis dotis sibi faciendæ, nec non, & quòd isto interim aliquid fuisset sibi solutum, cum forsitan focer eius ponderato interesse, quod passurus fuisset ex receptione fructuum isto medio tempore faciendæ per Generum, maluisset aliquid de sua facultate vendere, uel aliunde inquirere dotalem pecuniam, quam tale interesse perpeti, eo quòd videatur focerum uoluisse assignare illud frugiferum pignus, ut ex eius fructibus paulatim extingueret debitum. & sic per hoc patet veritas nostræ conclusionis, dicendo, summum Pontificem in dicto cap. salubriter, supposuisse à principio contractus fuisse assignatum pignus frugiferum ipsi Genero ab eius focero loco dotis non solutæ, ut ex contextu uerborum patet quam apertissimè.

Secunda conclusio.

Gener ducens vxorem promissa dote licet liberè cõcesserit terminum dotis soluendæ, suscepto pignore frugifero in principio contractus ipsius matrimonij, tuta cõscientia poterit recipere fructus illius, non cõputando illos in sortem: etiam nullo speciali alio pacto inito de faciendæ fructus rei pignorate suos, dummodò contrarium non expressum fuisset. Hæc conclusio probatur

triplici

triplici medio. Primò, enim, per tex. quam apertissimum in cap. salubriter. extra de vsur. in quo præsentem conclusionem tanquam ueram approbavit Innocentius Tertius, infra scriptis uerbis utens, uidelicet: [Sanè Generum ad fructus possessionem, quæ sibi à focero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] hæc in dicto canone, in quo nulla fit mentio expressa (ut patuit) de pacto inito inter Generum, & focerum, ut liceret Genero fructus pignorate possessionis pro dote non soluta, facere suos, illos non computando in sortem: Idem quoque probatur per argumentum in l. pro oneribus. C. de iure dotium. In qua hæc habentur, uidelicet. [Pro oneribus matrimonij mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse capit.] hæc ibi. Idem per argum. in l. dotis. ff. de iure dotium: in qua hæc in principio eius habentur, uidelicet. [Dotis fructum ad maritum pertinere debere, æquitas suggerit: cum enim ipse onera matrimonij subeat, æquum est, cum etiam fructus (si fructus cõstante matrimonio percepti sint) dotis non erunt. Idem probatur per argumentum a cõtrario sensu sumptum in l. Pater. ff. de doli mali, metusve excepti. in qua dicitur. [Generum non posse petere fructus dotis sibi promissæ, si ipse non alat uxorem, & familiam. Sed pater vxoris] ergo si alat, poterit illos recipere non computando in sortem: & quòd Gener non teneatur fructus pignorate sibi possessionis (pro dote non soluta) computare in sortem, quos percepisset ex sibi tradita possessione huiusmodi pignoratitia constante matrimonio, à die traditæ huiusmodi possessionis, probatur per argumentum à simili in l. de diuisione. ff. soluto matrimonio, in qua hæc habentur, uidelicet. [De diuisione anni eius, quo diortium factum est, quæritur, ex die contracti matrimonij, an ex die traditi marito fundi, maritus sibi computet tempus, & utique, in fructibus à uiro retinendis, neque dies constitutæ dotis, neque nuptiarum obseruabitur: sed quòd primò dotale prædium constitutum est, id est tradita possessio est.] hæc in dicta notabili lege. Attamè animaduertendum, quòd non dixi, nostram conclusionem probari per dicta iura ciuilia seu imperatoria, sed per argumentum dictorum iurium, id est, arguendo à simili: quoniam reuera ipsa iura non loquuntur explicitè in terminis nostræ conclusionis, sed in materia simili. & quòd hoc sit uerum, probabitur sic. Cum ipsis iuribus probetur, quòd licet Gener frui poterit fructibus possessionis dotalis constante matrimonio, & administratis alimentis per eum uxori, & familiæ, ita quòd dissoluto matrimonio ipsos fructus taliter perceptos nò teneatur uxori vel aliis, quibus de iure in aliquo casu dotis restitutio faciendæ esset: sed tantum fundus, seu possessio alia dotalis: & ratio istius decisionis est supportatio onerum matrimonij: sic ergo dicendum erit in casu nostræ conclusionis, arguendo ab idètitate rationis, cum loco possessionis, seu pecuniæ dotalis, qua possessio empta fuisset, subrogata fuit possessio pignorata, ut etiam docet Ioannes Andr. in dicto cap. salubriter, quem refert, & sequitur ibidem Ioannes de Anania. sicut ergo iura statuerunt circa fructus possessionis dotalis loco citato, sic tacitè eadem iura statuerunt implicitè circa fructus pignorate possessionis, quæ loco dotis assignata fuit, ut patet ad sensum. Sic ergo in proposito nostra conclusio probatur prædictis iuribus, in quibus nulla fit mentio de pacto inito inter Generum, & focerum, aut uxorem de faciendæ fructus possessionis dotalis suos. Probatur & secundo præsens conclusio Doctorum omnium auctoritate, qui fuerunt adducti

ca. Salubriter, extra de vsur.

l. pro oneribus. C. de iure dot.

l. Dotis. ff. de iure dotium.

l. pater. ff. de doli mali, metusve except.

l. De diuisione, ff. solu. matri.

in pro-

Impugnatur conclusio.

Antecedens. Cõsequentia.

Responsio ad impugnationem.

3
Pignoris fructus Gener suscipere quando possit, etiã cõcesso termino ad soluendū sibi dotem suam vxoris, p qua datum fuit sibi pignus.

in probatione præcedentis primæ conclusionis, & glosæ & Bartol. in dictis iuribus ciuilibus, præter Dom. Anton. de Butrio ut infra dicitur. Necnon. & auctoritate Didaci Couarruias, in libro 3. variarum. resolutio. cap. 1. nu. 3. §. secundo constat. & ibidem in §. quinto, & eodem iure. probatur & tertio ratione peroptima, quæ affertur à Panor. in dicto cap. salubriter, & ab Anania & Soto vbi supra, & à nonnullis aliis Doctoribus, & est talis. Cùm Gener simul, & semel matrimonium contrahat, & pignus pro dote nõ soluta recipiat nullo pacto factò expressè nisi concessa dilatione temporis solutionis, videtur ipsum suscepisse pignus (vt fructus ipsius faceret suos ratione alimentorũ præstandorum à se propriæ uxori, & familiæ) confusus auctoritate præadducti canonis in dicto cap. salubriter, cum à principio etiam pacisci potuisset de ipsis fructibus suscipiendis. sic ergo à contrario, si expressisset se uelle fructus prædictos recipere, & illos computare in sortem, tunc teneretur ratione pacti: cùm uideretur gratis uoluisse alimenta præstare uxori, & familiæ isto medio tempore, quod utique posset facere, cum etiam indotatam ducere potuisset propriam uxorem, eo quod unusquisque quod suum est, donare poterit. Vt diximus, & probauimus in præcedenti conclusione.

Attamen contra nostram conclusionem insurgit Dominus Antonius de Butrio in dicto cap. salubriter, dicens, nullatenus licere Genero recipere fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta, nec aliud, quando socer non esset in mora soluendæ dotis, ut puta si à principio cõtracti matrimonij fuisset concessa dilatio solutionis rei dotalis. & ratio eius est, quoniam ex quo nulla est mora ipsius debitoris propter dilationem sibi concessam, nullum poterit prætendi interesse, quod propriè deberetur propter moram debitoris: cùm in tali casu deberet Gener assumere pretium charitatis differendo, & dilationem dando solutioni dotalis pecuniæ.

Ad hanc impugnationem quàm facillima erit responsio unà cum Panor. in dicto cap. salubriter, quem sequutus fuit Ioannes de Anania ibidem & Sotus vbi supra, quoniam Gener recipiendo huiusmodi pignus videtur, ipsum illud recepisse, confusus auctoritate dicti canonis in cap. salubriter, præsupponentis receptum fuisse pignus à Genero propter onera matrimonij supportanda. nec ualet (iudicio meo) restrictio Domini Antonii facta in ipso textu, cùm uideat fructus possessionis pignoratæ loco solutionis rei dotalis fuisse à socero ipsi Genero assignatos sub tacito pacto & cõditione, ut expectet usque ad tale tempus solutionem faciendam sibi ab ipso socero pro oneribus matrimonij supportandis, cùm aliàs in principio contracti matrimonij nõ assignasset illi pignus frugiferum, sed tãtũ, uel infrugiferum, ut sunt gemmæ, vel cautionem de soluendo sibi tempore statuto. Vnde patet, peroptimam esse nostram conclusionem, & infirmam impugnationem (cùm reuerentia tamen, tanti Doctoris) quam repudiant quoque præadducti Doctores: nec ratio Domini Antonii dicētis: cùm stante dilatione solutionis concessa Gener non sit in mora: si ergo non est in mora, indè sequitur, Generũ nihil posse assequi, cùm ratione moræ debitoris quis prætereundum poterit interesse, iuxta vulgatam regulam, consentienti nulla fit iniuria. Non (inquam) obstat nostræ conclusioni talis ratio: quoniam tunc ualere eius ratio, si nõ fuisset tradita simul & semel possessio pignoratitia, quando fuit concessa dilatio solutionis, quia tunc non esset in mora, ipso Genero tacitè renuntiante iuri suo. Sed quando fuit tradita possessio pignoratitia simul & semel quando fuit concessa dilatio solutionis

solutionis dotalis pecuniæ, tunc secus dicitur: quoniam patet ipsum Generum tacitè iccirco concessisse dilationem solutionis pecuniæ, quia sibi fuit assignatum pignus frugiferum, & concessum frui eius fructibus ratione onerum matrimonij supportandorum: & sic patet Domini Antonii sententiam veram solũ in casu primæ conclusionis, non autem in casu præsentis conclusionis secundæ, ut peroptimè docuit Panormitanus in dicto cap. salubriter, quem ibidem sequutus fuit Ioannes de Anania, cum (ut docet Couarruias ubi sup.) hoc iure inest ob naturã cõtractus dotalis, qui Didacus respondens Domino Antonio dicit, eius opinionem non admittendam, quod & probat auctoritate multorum Doctorum aliorum, quos non referam hic, breuitati studens.

Tertia conclusio.

Gener, qui noluit contrahere nisi assignata dote, vel pro ipsa assignato fructifero pignore (etiam si fructus huiusmodi pignoris excedant onera matrimonij) tuta conscientia poterit accipere regulariter (à die assignati pignoris) omnes fructus non extenuantes sortem ipsam, pro supportandis oneribus matrimonij, illos non computando in sortem. Non autem si possessio pignoratata fuisset sibi uti mandatario soceri sui assignata: Vt puta, si promississet socer alimenta præstare propriæ filię, & familiæ ipsius, donec solueretur sibi dos: & postea impeditus aliis negotiis, tradidisset Genero possessionem vel aliud fructiferum: ut ipse Gener ex fructibus ipsius, nomine ipsius soceri, alimenta præstaret uxori suæ, & ipsius familiæ. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per tex. apertissimum in cap. salubriter, extra de usur. (cuius uerba retuli in præcedenti conclusione.) & licet multi multa dixerint circa intellectum dicti canonis (iuxta opiniones supra relatas) tamẽ notandum nobis erit, quod Papa ibi non frustra uoluerit uti illa forma uerborum, sed cum mysterio: Nam cùm esset simpliciter, & absolute interrogatus de fructibus pignoris huiusmodi, nulla facta distinctione, quando ipsi excefferint, vel non excefferint onera matrimonij, ipse quoque absolute, respondendo, tacitè inclusit utrumque casum, innuendo quod in utroque liceret. Quapropter consultissime respondendo non dixit. Cùm numquam fructus rei pignoratæ sufficiant ad onera matrimonij supportanda. Sed intendens utrumque casum, dixit [cũ frequenter] & c. præsumens utique de libera donatione soceri superexcedentium fructuum: ut annotarunt Doctores relati in vltima opinione. Idem probatur & clariùs per tex. in l. creditor. §. si inter maritum. ff. mandati. in quo dicitur, quod si socer tradidisset Genero possessionem fructiferam pignoratam pro dote non soluta, simpliciter ad sufferenda onera matrimonij, ad hoc ut Gener (ut Gener) ex fructibus alimenta tribueret filię suæ uxori illius: tunc etiam si excedant fructus onera prædicta, erunt ipsius Generi. Sed si promississet socer ipse alimentare filiam, & familiam, quousque solueret dotem: & postea alia de causa tradidit Genero possessionem frugiferam, ut ex fructibus eius præstare deberet alimenta uxori suæ, & familiæ: in tali casu fructus inde perceptos excedentes onera matrimonij omnino debet vel socero restituere, vel computare in dotem, seu sortem debiti contracti pro dote soluenda: quia tunc fuisset simplex soceri mandatarius, seu procurator, qui ut talis, illos perceptisset: quapropter solũ sibi assignare poterit ex illis, iuxta expensas factas in oneribus matrimonij supportandis. Idem probatur per argumentum in l. Pro oneribus. C. de iure dotium, in l. dotis. ff. de iure dotium, in l. Pater. ff. de doli

⁴
Pignoris fructus a quo die possit capere Gener pro dote non sibi soluta.

c. salubriter, extra de usur.

l. Creditor. ff. mandati.

l. pro oneribus. C. de iure dot. l. Dotis. ff. de iure dotium.

Impugnatur cõclusio ab Antonio de Butrio.

Responsio ad impugnationem factã à Panor. Ioãnes de Anania Sotus.

l.pater.ff.de do
li mali,metuf-
ve except.
l.de diuisione.
ff.sol.mat.

doli mali, metufve except, in l. de diuisione. ff. soluto matrimonio, quarum legum tenorem ad verbum retuli in præcedentis conclusionis probatione, ibi vide. Probatur & secundo Doctorum auctoritate: & quoad primum membrum præsentis conclusionis implicitè probatur auctoritate Doctorum, qui fuerunt relati in prima & secunda opinione Doctorum recensita [dixi implicitè] quia licet explicitè ad verbum ipsi Doctores non usi fuerint iisdem verbis nostræ conclusionis, tamen, cum dixerint simpliciter, & sine distinctione licere marito sufferèti onera matrimonij recipere fructus possessionis pignorate, illos non computando in sortem: ex ipsorum uerbis patet, eos uoluisse, Genero licere omnes, & singulos huiusmodi fructus recipere posse in sortem, eos minimè computando, ac per consequens etiam excedentes onera matrimonij, iuxta axioma illud vulgatissimum. Qui omne dicit, nihil excludit. Probatur etiam explicitè auctoritate Doctorum, qui fuerunt relati in vltima opinione, necnon & glosarum dictorum iurium, & Bartoli in dictis legibus, & Ioannes de Anania in dicto cap. salubriter. Sed quoad secundum membrum nostræ conclusionis probatur auctoritate Doctorum, qui relati fuerunt in opinione tertia, cum ibi illi dicant hoc solum licere ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Probatur & tertio rationibus allatis in confutatione sententiæ, seu opinionis tertiæ intellectæ secundum sonum verborum, licet possint omnes Doctores concordari, eorum dicta interpretando iuxta concordiam eorum, supra à me allatam.

Quarta conclusio.

Maritus non sustinens onera matrimonij, sed pater uxoris, vel alter, qui eam dotauit, non potest, tuta conscientia, lucrari fructus rei pignorate sibi pro dote soluenda, seu non soluta sibi, nisi hoc sibi fuisset concessum à supradictis titulo donationis gratuita. Hæc conclusio probatur triplici medio quoad ipsius primam partem: quoniam quoad secundam per se patet: cum quisque donationem sibi factam de aliquibus fructibus possessionis alienæ, ab eo, qui verus eius dominus est, possit acceptare. Primò, ergo præsens conclusio probatur per tex. apertissimum in l. Pater. ff. de doli mali, & met. except. in qua habetur [patrem alentem filiam suam, ac familiam eius (quam ipse nuptu tradidit) non teneri ad vsuras dotis tardius solutæ, licet illas per errorem promississet Genero.] Idem habetur in l. In insulam. §. vsuras. ff. soluto matrimonio. & in l. cum post diuortium. §. in domum. ff. de iure dot. Probatur & secundo Doctorum auctoritate. Glos. in dictis iuribus unà cum Bar. ibidem & Soto loco citato in quarta opinione, Ioseph Angles loco citato in tertia opinione. Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cum enim remota causa remoueatur effectus, incircò sequitur, quòd remotis oneribus matrimonij supportandis à Genero (ratione quorum licebat ei fructus pignoris non deducere in sortem) remouetur potestas huiusmodi fructus recipiendi sine computatione eorum in sortem dotis, sibi soluendæ.

Quinta conclusio.

Maritus recipiens fructus pignoris pro dote non soluta, antequàm duxisset uxorem ad domum suam, & ei alimenta præstaret, tenetur illos computare in dotem. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per tex. in l. videamus. la. 2. §. ante matrimonium. ff. de vsur. in qua dicitur. [Ante matrimonium quoque fructus percepti dotis fiunt, & cum ea restituuntur.] Idem habetur in l. si ante nuptias. ff. soluto matrimonio. Probatur & secundo auctoritate glosarum

l. In insulam. ff.
soluto matr.
Glos.
Bartolus.
Sotus.
Ioseph Angles
Ratio concl.

6
Pignoris fructus
antequàm
ducatur uxor,
sunt computandi
in dotem, si
sunt percepti à
Genero.

l. videamus. ff.
de vsur.
l. si ante nuptias.
ff. sol. ma-
trimonio.

farum, dictorum iurium, & Bartoli ibidè. probatur, & tertio ratione adducta in præcedenti conclusione.

Sexta conclusio.

Maritus lucrabitur fetus dotalium pecorū in pignus datorū pro dote non soluta, cum ipsi veniant appellatione fructuum rei pignorate, dummodo ex huiusmodi fetus. suppleatur prius numero pecorū præmortuorum (si qua pecora fuissent mortua ex ijs, quæ nomine dotis sibi assignata fuissent.) Hæc conclusio probatur per tex. in l. plerunque. §. si serui sobolem. ff. de iure dot. In quo hæc habentur, videlicet. [Sed fetus dotalium pecorum ad maritū pertinent, quia in fructibus computantur: sic tamen, ut suppleri proprietatē prius oporteat, & summissis in locum demortuorum copitum ex iam natis, residuū maritus in fructibus habeat: quia fructus dotis ad eum pertinent] hæc ibi. Idem probatur per Legistas in dicta lege.

Septima conclusio.

Maritus non lucrabitur fructus ancillarum pignorarū sibi pro dote non soluta. Hæc conclusio probatur per text. in d. l. plerunque. §. si serui sobolem. & per Doctores ibi communiter ibidem.

Octaua conclusio.

Regula generalis traditur, quòd maritus facit fructus rei pignorate sibi, pro dote non soluta, suos, stantibus conditionibus adductis in secunda conclusione, si huiusmodi fructus de sui natura renasci possint, ut sunt arbores, pecudes, & huiusmodi: secus dicitur de alijs: ut si reperiatur in huiusmodi possessione thesaurus, vel quid simile, quod non possit rursus de per se pullulare. Hæc conclusio probatur per tex. apertissimum in l. fina. ff. de fundo dotali, & in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. soluto matrimonio, & ibi per gl. & Doctores: quarum legum tenor hic non recensetur: cum ibi dictæ leges utantur, serè, ijsdem verbis præsentis conclusionis.

Nona conclusio.

Genero sicut licet suscipere fructus rei sibi pignorate pro dote non sibi soluta (ut fuit probatum sup.) eadè rōne ac iure tuta conscientia licebit pacisci de aliqua honesta quantitate (habito respectu ad lucrum cessans, & damnum emergens ratione onerum matrimonij) pecuniæ sibi dandæ à socero (donec sibi soluta fuerit dos) illam non computando in sortem. Hæc conclusio probatur triplici medio (vltima ea, quæ fuerunt adducta in præcedentibus quonibus in quibus fuit quaesitum. An aliquid ultra sortem mutuata alicui liceat exigere ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, uel pacti in penam morosi mutuatarij.) Probatur ergo, Primò, pñs concl. p arg. in l. 3. in eius ff. de eo, q cer. loc. in qua hæc hñr, videlicet. [Quid si merces volebat comparare, an & lucri rōne heatur, non solum damni? Puto & damni & lucri rōne habedam fore.] Dixi pbari p arg. qm licet in d. l. explicitè non fiat mentio de nra conclusione, tñ non potest negari, quin implicitè ipsa approbet: cum præsupponatur in ipsa vtrūque interesse Generū pati ex non soluta dote, uel saltè damni emergentis, put sapius fuit probatum in præcedentibus conclusionibus. Idem probatur p arg. in c. salubriter. ext. de vsur. sæpe adducto: in quo conceditur Genero p supportandis oneribus matrimonij suscipere ultra sortem, faciendo rei pignorate (pro dote non soluta) fructus suos: arguendo, ergo, ab identitate rationis patet, conclusionem nostram fuisse approbatam à d. tex. cum eadem rōne hñoi concessiois reperiatur in casu nre conclusionis, cum dicatur, q liceat socero pacisci de aliqua quantitate pecuniæ sibi soluenda pro supportando onera matrimonij, donec

7
Pignorate rei
fetus lucrabitur
Genero (si
sunt fetus pecorum)
pro dote non soluta.
l. Plerunque. ff.
de iure dot.

8
Pignorarum
ancillarum, pro
dote non soluta,
non lucrabitur
fetus Genero.
l. Plerunque. ff.
de iure dot.

9
Regula cognoscendi
quando maritus lucri
faciat fructus
rei pignorate
pro dote non soluta
sibi.

l. si. ff. de fundo
dotali.
l. diuortio. ff.
soluto mat.

10
Genero potest
recipere censum
annuum donec
soluta sibi fuerit
dos.
l. 3. ff. de eo, q
certo loco.

cap. salubriter,
extrade vsur.

nij, donec dos fuerit sibi assignata: ut quàm doctissimè probat ibidem Panormitanus, & reliqui Doctores paulò post adducendi, pro ut contra obiectiones faciendas contra nostram conclusionem fusiùs dicetur, & probabitur. Sciendum ergo, quòd implicitè præsentì nostræ conclusioni astipulati fuerunt omnes Doctores adducti in recitatione opinionum: in citatis quæstionibus supra, eorum mentes interpretando (vt decet) explicitè verò ex Theologis, sunt infra scripti, videlicet. Nam Sotus se subscripsit præsentì conclusioni in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, columna octaua, in versic. Atque hinc planè, Ioseph Angles in tract. super quarto sententiarum, in quæstione de contract. mutui articulo secundo, sexta difficultate, conclusione secunda. Et ex canonistis Panormitanus, & Ioannes de Anania. in dicto cap. salubriter, extra de vsur. Conradus in tract. 2. quæst. 35. conclusione 7. de contractibus: Didacus Couarruias in lib. 3. cap. 1. nu. 3. §. quartò, hinc qui multos alios Doctores hoc tenentes recenset Syluest. in ver. usura. 3. §. 3. Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 213. in ver. secundum, posse maritum: Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cùm enim in contractu mutui vnicuique liceat seruare se indemnem vt in c. Peruenit. extra de fideiuf. (vt fuit etiam probatum abundè satis in citatis quæstionibus.) inde fit, conclusionem veram esse: cùm Gener ratione morosæ solutionis dotis sustineat onera matrimonij sine aliqua talis damni satisfactione: inde quoque fit, quòd tuta conscientia possit pacisci de tali verisimili interesse, quod sustinere cogitur ob dilatam dotis solutionem: quoniam aliàs liceret focero locupletari cum Generi iactura: quod est prohibitum per tex. in c. locupletari. de reg. iur. in 6. Et licet verissima sit nostra conclusio, & probata auctoritate Doctorum ac iurium, tamen posset quis illam impugnare alijs Doctorum auctoritatibus, & argumentis. Quapropter sciendum, quòd nostram conclusionem non admiserunt Io. And. in d. c. salubriter, & multi alij, quos recenset Didac. Couar. vbi supra, & pro eis videntur facere tria subsequèntia argumenta.

Sotus.
Ioseph Angles
Panor.
Conradus.
Didac. Couar.
Syluest.
Nauarrus.
Io. de Anania.
Ratio concl.

ca. locupletari.
de reg. iur. in 6.

Primum argu-
mentum cõtra
conclusionem.
Maior propos.
Minor propos.
Conclusio.

Secundum ar-
gumentum cõ-
tra cõclusionem.
Antecedens.
Consequèntia.

Oè illud, quod in iure non reperitur expressè licitum esse, non erit licitum. At q̄ Gener in casu nræ cõclusionis possit pacisci, in iure nõ est expressum. Ergo quòd Gener paciscatur (vt in casu nostræ cõclusionis) non erit licitum. Maior per se patet, Minor probatur, quia in nullo iure mentio de tali casu fit, nisi quis putaret mentionem in d. c. salubriter. fieri. modò d. tex. non loquitur nisi in casu, vbi Gener à focero accipit fructus possessionis sibi pignoratæ pro tempore morosæ solutionis, non autem in casu vbi Gener à focero accipit tantum cautionem, & pensionem pecuniariam.

Secundò arguitur sic contra nostram conclusionem. Si casus nostræ cõclusionis esset licitus, hoc cõtingeret, q̄ par ratio esset q̄n Gener recipit fructus possessionis à focero, & q̄n recipit p̄sionem pecuniariam ab eo, & iõ sicut unus habet ï iure explicitè, sic et alter implicitè: quia vbi est eadè rō, ibi erit eadè iuris dispositio: sed hoc est falsum: quia nõ est par ratio, in utroq; casu: inde, ergo, casus propositus nõ erit licitus, & q̄ nõ fit par rō, probatur duplici medio. Primò, quia possessio, de qua recipit Gener fructus secū dū d. c. salubriter, dispositione, est res nata fructificare: sed in casu cõclusionis p̄ntis Gener nõ recipit p̄sionem pecuniariam de re nata fructificare: quia nulla res dotalis est, quæ pariat pecuniã, igitur nõ erit par rō in vtroque, & sic nec par dispositio iuris. secūdo, quia Gener recipiendò fructus possessionis, recipit quid incertum, eo q̄ possessio aliquñ minus, aliquñ magis fructificat, cū hmoi eius fructus

fructus substat iudicio diuino, sed recipiendo pecuniariam pensionem, recipit quid certum: ergo patet non esse parem rationem in vtroque casu, & sic non debere esse par ius, aut parem iuris dispositionem.

Tertio arguitur sic, si iustificaretur huiusmodi contractus contentus in nostra conclusione, ratione similitudinis quam diximus habere cum casu cõtenuto in d. c. salubriter, sequeretur, quòd hoc tantum esset ratione onerum matrimonij supportandorum, eo quòd non esset alia via succurrendi dispendio, quod patitur Gener tradendo alimenta uxori, & familiæ suæ: sed consequens est falsum: ergo, & antecedens: & quòd fit falsum, patet eo quòd licitè posset Gener accipere dotalem pecuniam, & deponere eã apud mercatorem in societatem, & sic de honesti lucri parte inde recepta sustinere onera matrimonij, vt in c. per vestras, extra de donat. inter vir. & uxor.

Tertium argu-
mentum cõtra

Antecedens.

Consequèntia.

His ergo argumentis non obstantibus, asseritur adhuc conclusionem nostram veram esse ut patebit illis respondendo.

ca. Per vestras,
ext. de dona. in
ter. vir. & uxor.

Ad primum ergo respondetur, quòd.

Primum argumentum deficit in quatuor. Primò, quòd licet maior propositio illius sit vera, tamè minor est falsa: & ad probationem eius, dicitur, quòd non valet consequèntia: non enim sequitur: Non est expressum in iure, ergo illicitum erit: quoniam patet ad sensum, quòd ab origine mundi fuerunt multi casus liciti, & illiciti qui in ciuili, & canonico iure non sunt scripti: quoniam aliàs oportuisset utrumque ius fuisse scriptum ab origine mundi: puta, quia fuerunt contra legem naturæ, & sic illiciti: vel secundum legem naturæ, & diuinã, & sic liciti. Item si omnes casus hodie essent expressi in iure canonico, vel ciuili, non esset necesse, Imperatores, Reges, Duces, vel huiusmodi (qui habent potestatem condendi leges) alias nouas leges condere super casibus dubijs occurrentibus in dies, quia omnes tales casus dubij essent expressi in iure. Secundo deficit, quia licet Papa ibi tantum loquatur de casu, vbi Gener recipit fructus possessionis, non tamen hoc fecit, volens id tantum licere in illo casu: sed quia quæsitus fuit tantum de illo, ideo tantum de illo respondit: unde patet, quòd si fuisset etiam de alio simili casu interrogatus, idem respondisset: quia eadem ratio affuisset utique. Tertio deficit, quia tale argumentum prætendit quasi causam (propter quam licitus sit casus de Genero fructus possessionis recipiente) cū sit ex concessione iuris canonici, ita q̄ ideo sit licitus: quia sic dispensatiuè sit admissus in fauorem matrimonij: & ex quo non est alius casus sic admissus à iure, ideo non sit licitus, sed hoc fundamentum est falsum: quia casus de Genero recipiente fructus possessionis sibi pignoratæ à focero non est licitus ex concessione dispensatiua iuris canonici, quasi sine eius dispensatione esset illicitus, & usurarius. Nam si huiusmodi contractus ex se esset illicitus, & usurarius, non posset utique per dispensationem cuiuscunque iuris humani, siue canonici siue ciuilis, reddi licitus: cùm de actu damnato lege diuina (ut est vsurarius contractus) non posset per cuiuscunque iuris humani, siue Pontificij, siue ciuilis reddi licitus (vt probauimus in quæstione nona.) Immo casus in nostra conclusione contentus de sui natura est licitus, & fuit semper licitus ante omne ius canonicum aditum: immo de lege naturali, quæ dicitur, quòd dans occasionem proximo patiendi inuoluntariè aliquod damnum, teneatur ad interessè, sicut & sibi vellet fieri in tali casu.

Responsio ad
primum argu-
mentum Ioan.
And contra nõ
stram concl.

Quartò deficit, quia habemus textum in iure, ubi fundari potest, quòd

quòd huiusmodi casus in nostra conuisione contentus sit licitus, & est text. in d. cap. salubriter: vt apertius in responsione ad secundum argumentum dicetur, & probabitur.

Ad secundum argumentum sic respondetur.

Negando falsitatem consequentiæ, negando (inquam) parem rationem esse in utroque casu: quoniam reuera non poterit negari paritas, seu identitas rationis in utroque casu sine rubore. Et quòd sit identitas rónis in utroque, probatur, quia in utroque casu focer est Genero occasio patiendi aliquod interesse: igitur sicut in uno, ita & in alio debet ipsum releuare per aliquod æquiualens, cū altero eorum non sit maior ratio, & per consequens nō refert, an fiat hoc per assignationem fructuum possessionis pignoratæ, vel per pētionem annualis, seu censualis pecuniæ: & ad probationem minoris respondēdo dico, quòd primum mediū duplici medio apparebit falsum. Primò, enim, sic: cū nihil. n. obstat veritati nostræ conuisionis. Nam illud, quòd dicitur, quia Genero focer assignat pignus frugiferum pro dote nō soluta. Ideo licebit (vt in d. c. salubriter,) ipsi recipere quid ultra sortem: In casu verò nostræ conuisionis assignatur pecunia, quæ nō est de sui natura lucrosa, seu frugifera. Nō (inquam) hæc diuersitas rerum obstat: cū ipsa stante reperiatur in ipsis idéritas rationis interesse in casu utroque, & restitutionem æquiualentis vtriusque: seu restitutionem eiusdem interesse: sicut nō esset rationabilis illatio hæc, scilicet, differunt inter se, interesse, frumētum, & vinum: ergo receptio fructus alicuius ex his rōne restitutionis dāni ex mutuo passu, erit illicita: qm̄ illa differunt. Patet. n. falsitas huiusmodi illationis: qm̄ licet (absolutè loquendo) illa tria in specie inter se differant: tamen ratione satisfactionis interesse, inter illa nō potest differētia reperiri: quapropter sicut nihil refert creditoris, si ex fructibus fundi sibi obligati (pro restituendo sibi debito) vel ex alterius fundi fructibus, à debitore sibi satisfiat pro interesse passu, & illato à debitore ipsi creditori, sic ergo in proposito patet, quòd in tali rerum diuersitate stet identitas in ratione recipiendi, & sibi satisfaciendi de damno passu. Secūdo ad eandē probationem dicitur sic: ipsam nō obstat cōtra nostrā conuisionē, cū possessiones multæ reperiātur nō fructifera, nisi industria uiri accedēte, vt domus, & ager & huiusmodi: sic ēt pecunia foceri nō fructificat, nisi exercetur per eius industriā ī mercātis. & de aggregato ex sua pecunia, & industria pro cedit pētio pecuniaria, quā assignat Genero annuatim: Ad secundū modò, mediū arg. 2. rñdetur (cum Pan. & Io. de Ana. in d. c. salubriter, & Cōrado vbi sup.) Non obstat veritati nostræ cōuisioni illud, quòd dicitur, recipiēdo fructus possessionis pro dote pignoratæ, recipitur quid incertū, ac per cōsequēs, rōne incertitudinis illud erit licitū: sed recipiēdo pecuniariā pensionē, recipitur quid certū: cū semper eadē pensio soluat annuatim eiusdē ualoris. Nō obstat (inquam) propter quinque. Primò, quia potest sæpissimè contingere, quòd quid certū recipiatur à re pignorata pro dote, ut patet in locatione domus pignoratæ, & huiusmodi: & tñ, omnes dicunt hoc licere: ergo illiciti contractus causa non erit incertitudo fructuum: sic ergo in proposito, eadem rōne Gener poterit pētionē pecuniariam certā recipere rōne dotis nō solute. Secundò licet fructus possessionis pignoratæ nō sint certi omnino, & p cōsequens reuissio interesse hñoi, tñ, utrūque pōt cōiecturaliter esse certū: ergo poterit Gener quid certū pro eo recipere, ex quo mallet potius illud expectare, qd̄ ē tñ cōiecturaliter certū, puta lucrū, qd̄ inde sibi cessat, quā illā annuā pensionem

Prima responsio ad secundū argumentum.

Resp. secunda.

II
Quare sit inuoluta ratio differentie assignata à Ioā. And. inter pensionē annuam pecuniariam pro dote nō soluta, & concessionē fructuum possessionis pignoratæ.

pensionem pecuniariam à focero habere, licet fortè certior sit prædicto lucro. Tertiò: quia etiam pensio pecuniaria est incerta aequaliter, quia contingere poterit (vt sæpe accidit) quòd focer aliqua aduersitate præmissus amittat omnia sua bona, & sic non tantum opus esset Genero amittere pensionem, verum etiam & dotem ipsam, pro qua non soluta, sibi tradebatur pensio. Quarto, & si fructus possessionis pignoratæ subitent diuino iudicio, tamen (vt communiter) aliquod commodum importat possessio. Ideo si recipere pētionem à focero ultra sortem mutuam, ei esset illicitum propter certitudinem commodi alicuius momenti, etiam in fructibus possessionis esset illicitum. Quarto, quòd dato & non concesso quòd Gener ageret gratiosius cum focero recipiendo pro suo annuo interesse fructus possessionis, qui tamen, aliquando non æquiualerent interesse, & aliquando omnino perirent, tamen per hoc est negandū, quòd alius, qui istam gratiam non facit, puta, Gener accipiens pecuniariam pensionem, faciat quid iniquum: facere enim gratiam seu aliquid sibi debitum donare, non est regulariter necessitatis: ita quòd non faciens committat iniquitatem.

Ad tertium argumentum dicendū, ipsum deficere in duobus. Primò, quoniam licet prima consequentia circa onera matrimonij supportanda sit uera, negatur, tamen, secunda, dicendo illam omnino non sequi ex concessione primæ consequentiæ illius: quoniam licet per traditionem pecuniæ mercatoribus factam, (vt inde ex fructibus, ac lucris eius possit Gener supportare onera matrimonij) quis licet poterit aliquid lucrari tanquam fructus pecuniæ dotalis, tamen non poterit, forte salua, vel in discrimine non posita: sed solum si dotalis pecunia sit in periculo, vt sunt illa omnia, quæ committuntur in contractu societatis (vt dicitur loco suo) & optimè docuit Pano. in c. per vestras, ext. de dona. inter vir. & uxo. Secundò, qm̄ potest dari casus, in quo focer nō possit dare iā dotem, vel indiget pecunia illa promissa pro dote, & Gener motus pietate dimittit eā apud focerum, mutuando ei, & tñ vult se se seruare indemnem recipiēdo pensionē pro suo interesse, & ita subuenit focero, & ēt si biipfi: si autem uellet omnino habere dotem, iā uel impiè ageret cum focero, quem notabiliter grauaret, puta, quia non possit, vel non nisi cum præiudicio magni lucris sui, & vt stat longè maioris lucris possibilis obtineri per focerum, quòd sibi cessaret, vel si neutrum adesset, tamen aliàs esset omnino inuitus ad dandam dotem: & si uellet simpliciter Gener habere uia iuris eum cōpellendo, surgeret notabile odium inter eos, quibus omnibus occurrendo Gener dimittit ei dotem, & recipit annuam pensionem pro suo interesse: mallet tamen habere dotem, & carere pensione tali, quam carere dote, & habere dictam pensionem. Tertiò deficit tertium argumentum: Quoniam dato quòd possit succurri Genero alia via, per hoc non concluditur, quòd hæc uia, scilicet, recipiendi pensionem annuam, sit illicita. Cū multæ licite viæ possint tendere ad eundem terminum: ex quibus omnibus relucet veritas præsentis nostræ conuisionis scitu dignissima.

Decima conclusio.

Hæredes legitimi, vt filij Generi (ipso mortuo) tuta conscientia poterunt rei dotalis pignoratæ à focero, auo ipsorum, fructus facere suos, si onera matrimonij supportarent: sicut supra probatum fuit hoc posse Generum eorum patrem, concurrentibus iisdem conditionibus, quas necessariorum diximus concurrere fore in Genero, tam ratione interesse damni

T 3 emergentis,

Responsio tertia.

Responsio quarta.

Responsio quinta.

Prima responsio ad tertium argumentum Ioan. And.

Responsio secunda.

Responsio tertia.

12
Hæredes legitimi mariti an possint sumere fructus rei pignoratæ pro dote nō soluta ei, cuius sunt hæredes.

emergentis, & lucri cessantis quàm præsumptæ donationis factæ Genero eorum patri, à socero. Hæc conclusio probatur. Primò, per argumentum omnium iurium, quæ fuerunt adducta in probationem secundæ conclusionis, in quibus fuit probatum, hoc licere Genero: & secundo probatur magis explicitè auctoritate Doctorum: nostræ enim conclusioni se subscripsit Ioannes de Medina, vbi supra, §. sequitur amplius contra eundem Ioannem Andr. Conradus vbi supra, conclusione octaua, necnon & hoc idem videtur tenuisse Didacum Couarruiam ubi supra, §. Cæterum plura alia: qui retulit opinionem cuiusdam eximij Doctoris nomine Fortunij dicentis, Genero solum licere fructus pignoris non computare in sortem, non autem in extraneo genere constitutis: quod videtur in casu præsentis conclusionis: cum filii dicantur quid patris, ac per consequens sicut in aliis omnibus iuribus ipsi succedunt patri, sic, & in hoc, cum perseueret idem onus, eo quòd turpe videatur matrè dotem petere à propriis filiis, & se ab ipsis segregare: & idem dicitur de filiis (vt in sequenti conclusione) idem videtur annuisse Ioseph Angles (vbi supra, Dubio secundo, vnica conclusione) dicendo, quòd mortua uxore filii eius nõ poterunt recipere huiusmodi fructus, non computando eos in sortem, cum cesset ratio dicti cap. salubriter, quasi diceret, ipsa uiuente poterunt recipere si dicti filii hæredes alimentent uxore patris defuncti (scilicet) matrem ipsorum hæredum Generi illius, de quo loquimur. Nec præsens conclusio est contra Panormitanum, & alios, quos in sequenti conclusione referam, cum maxima differentia sit inter contentas condiciones in præsentis conclusione, & in subsequenti: ut docebo luce clariùs: Probatur & tertio præsens conclusio hac ratione, videlicet: Vbi enim est eadem ratio, idem esse debet & ius. At eadem ratio est in hæredibus filiis alimentantibus matrem, quæ & in Genero alimentante uxorem, cum ipsi etiam supportent onera matrimonij (vt supponitur) in alimentando matrem, cui deberetur dotale pignus vnà cum fructibus eius, maxime cum ipsius matris bonis omnibus ipsi sint successuri ratione hereditatis, seu filiationis (ut patet ad sensum) & sicut ipsi uideat tribuenda esset possessio pignoratitia (ut ex fructibus uiueret, donec pater sibi daret dotem) cum in iure expressè caueatur quòd mortua uxore constante matrimonio, dos non in lucrum viro, sed ad hæredes uxoris, transeat, vt in l. 1. §. Illo proculdubio. C. de rei uxor. actio. Cum sine graui peccato mater non possit exhæredare filios sine graui causa,

Vndecima conclusio.

Hæredes extranei, idest, non legitimi, & naturales filii ipsius Generi recipiendo fructus possessionis pignoratæ Genero à socero, ipsos computare in sortem debent, aliàs usuram committerent, etiam si alimenta præstarent relictæ uideat spontè, cum possint ipsam possessionem, vel quid simile pro dote non soluta acceptam, restituere uideat relictæ eius, cuius sunt hæredes. Hęc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per tex. in cap. conquestus. extra de usuris, & per multa iura adducta in probationem conclusionum, quæ fuerunt adductæ in decidenda præcedenti quæstione. Probatur & secundo Doctorum auctoritate: Panormitanus, enim, in cap. salubriter. circa finem. extra de usuris, se subscripsit nostræ conclusioni, adduxitque ad hanc probandam Innocentij sententiam. Bartol. in l. At qui natura. §. non tantum. ff. de negotiis gestis. Syluest. in summa in ver. usura. 3. §. 6. probatur & tertio & ratione, quæ est hæc: Remota causa remouetur effectus.

At causa

At causa propter quam licere asseruimus Genero & hæredibus legitimis, & naturalibus (idest, filiis) suscipere fructus possessionis pignoratæ, gratia dotis non solute, est, tum propter onera matrimonij supportanda, non assignata dote contra uoluntatem viri, tum quia filij censentur quid matris, & etiã aui. Immo illis iure ordinario hæredes constitui meritò debent ratione vtrorum, videlicet, tum ratione interesse lucri cessantis, quia Gener forsan emisset possessionem &c. tum etiam ratione damni emergentis, quia illum, forsan, oportuit uedere aliquid de proprijs facultatibus, vel aliquid suscipere sub usuris, vel aliud damnum pati, vt alimenta præstaret uxori, & familiæ: vel ratione donationis præsumptæ à socero factæ Genero, & à fortiori nepotibus (filiis, scilicet, propriæ filiæ) quæ omnia non possunt considerari in alijs hæredibus extraneis. Nec præsens conclusio est contra præcedentem, cum non sint similes, immo maximo discrimine distent abinuicem. Cum maxima differentia sit inter naturalem, & legitimum hæredem: & hæredè aduentitiũ, seu extraneum: qui (vt in pluribus) non constituitur, nisi ratione maximæ ingratitude naturalium hæredum erga testatorem ipsum legitimus uerò hæres regulariter constituitur.

Duodecima conclusio.

Mariti defuncti (cui fuit soluta dos) hæredes si se obligant uxori illius relictæ uideat post aliquod taxatum tempus tradere dotalem pecuniam, isto interrim assignando ei fructus alicuius possessionis percipiendos, ipsi concedendo, vt illos non computet in sortem: hæc uideat huiusmodi fructus tuta conscientia suscipere non poterit, nisi computet eos in sortem, vel concurrant infra scriptæ condiciones. Prima quarum est, quòd illos recipiat ratione interesse lucri cessantis (si quod uideat inde uerè incurrisset) ut puta, quia si assignata sibi fuisset dicta dotalis pecunia, statim emisset censum annuæ pensionis occurrentem, vel quid simile lucrosum, ac frugiferum: vel ratione interesse damni emergentis ex non soluta pecunia dotali passi. Secunda, si reuera illud tale sibi donaretur ob memoriam obsequiorum, vel fidelitatis præstitæ suo coniugi (cuius illi sunt hæredes) vel ipsismet hæredibus. Tertia, si illud tale plus suscipiat ratione alimentorum aquæ salua dote dari possunt) donec ipsi soluta fuerit dotalis pecunia per quam non stat quòd ei soluatur non tantum primo anno luctus proprii uiri (in quo hæredes de iure tenentur ipsam alimentare, non restituendo bona mobilia dotalia, ut in l. vnica. C. de rei uxor. actio.) Verum etiam post annum prædictum, si ipsa in uideat permaneat, etiam si nullum interesse ex dote sibi non soluta pateretur, si non habeat unde alimentari possit: licet habeat aliqua bona non fructifera, ut sunt gemmæ, & suppellectilia, & huiusmodi: quoniam ex his non tenetur uideat parare sibi alimenta: ut docet Bartolus in cõsilio 224. quem refert Glosatio seu additio super ipsum Bartol. in l. diuortio. in principio. ff. soluto matrimonio. Cum ad id hæredes teneantur ratione hereditatis in itæ, & ex quo sentiant commodum illius, meritò sentire, & debent incommodum illam alimentandi: qua ratione maritus eius (cui ipsi successerunt) olim tenebatur iuxta infra scriptas iuris regulas ueras. Nam is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille uti debebit, vt in cap. Is, qui, de regulis iuris in sexto, & [qui sentit commodum & incommodum ac onus sentire debet] vt in c. Qui sentit, de regulis iuris in 6. eo magis quòd nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur, vt in c. Nemo potest, de reg. iur. in 6. Quapropter meritò huiusmodi uideat

14
Vidua quando
possit pignoris
fructus pro do
te sibi non re-
stituta sumere

l. vnica. C. de rei
uxor. actio.

Bartol.

c. Is, qui, de reg.
iur. in 6.
c. Qui sentit de
reg. iur. in 6.
c. Nemo potest
de reg. iur. in 6.

uideat

Io. de Medina.
Conradus.
Didac. Couar.

Ioseph Angles

Ratio concl.

l. 1. C. de rei ux.
actio.

13
Quid de hære-
dibus extra-
neis,

c. Conquestus,
extra de usur.

Panor.
Bartol.
Syluest.
Ratio conclu.

Panor.

Vidua quid faciet si velit lucrari ex re dotali.

cap. salubriter, extra de usur.

c. Quis sentit, de reg. iur. in 6.

ca. Rationi, de reg. iur. in 6.

c. Nemo potest de reg. iur. in 6.

Io. de Medina.

duæ uolenti lucrari ex dotis fructibus Panormitanus in cap. salubriter, extra de usur. consuluit dicens, quod ipsa faciat sibi assignari pecuniam dotalem: & ex ipsa emat possessionem, vel sibi possessionem aliquã dari insolutum ab hæredibus mariti. Sed si hoc ab hæredibus uiri sui obtinere non posset: tunc posset fructus illius possessionis sic sibi traditæ, vel quantitatem aliquam pecuniæ sibi annuatim constitutam loco interesse lucris cessantis suscipere donec fuerit sibi assignata dotalis pecunia: dummodo dicta annua pensio non excedat expensas, quas eam oportet facere circa alimenta sibi paranda, nisi illud excedens realiter sibi fuisset dono datum in recognitionem obsequiorum fideliter exhibitorum marito eius mortuo, dum ille uiueret. Hæc conclusio quoad primam conditionem probata fuit supra per allata iura in probationem quæstionis decimæ octauæ de interesse lucris cessantis, & in quæstionis decimæ nonæ probationem de interesse damni emergentis. Quoad secundam conditionem probata fuit per allata in quæstionis decimæ septimæ conclusionis quartæ probatione. Quoad tertiam conditionem autem conclusio præfens probatur triplici medio, (ultra supra allata, post ipsam conditionem recensitam.) Primò, enim, per argumentum in cap. salubriter, extra de usur. in quo licet explicite ibi non habeatur sermo de contentis in dicta tertia conditione: tamè arguendo per idètitatem rationis, patet hoc ex illo elici: Nam sicut salua semper dote Genero alimentare opus est uxorem, si uoluerit lucrificare fructus possessionis pignoratæ pro dote non soluta sibi à socero: quoniam, si non alimentauerit, non poterit ipsos capere (nisi computando in sortem ut plene in conclusione quarta præfentis quæstionis fuit probatum) sic eodem iure, & ipsa coniux uiuente marito, sicut poterat tuta conscientia dote salua in casu prædicto suscipere alimenta: sic & mortuo uiro, si per ipsam non stet, quod hæredes sibi restituant dotem, seu possessionem, quæ uiro suo fuerat pignoratæ a patre, vel alio pro dote non soluta: Cùm (ut probauimus) iure matrimonij teneatur maritus ipsam alimentare, donec illi restituatur dotalis pecunia, vel pignus frugiferum sibi assignatum à socero patre ipsius uiduæ: & eadem ratione hæredes defuncti uiri iuxta infra scriptas regulas iuris. Quapropter sciendum, quod quæ diximus, videntur probari, primò per argumentum in cap. Qui sentit, de regulis iuris in 6. in quo dicitur. [Qui sentit onus, sentire debet commodum, & è contra.] Idem per argumentum in cap. rationi, de regulis iuris in 6. in quo hæc continentur, videlicet. [Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore,] & sic in proposito, hæredes debent succedere in onere alimentandi uiduam, donec assignauerint dotalem pecuniã ipsi uiduæ: cùm & ipsi substituti fuerint in honore hæreditatis adeptæ: & ratio horum omnium probatur apertissimè per tex. in cap. Nemo potest, de regulis iuris in 6. in quo hæc habentur, videlicet. [Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscitur.] Vnde sequitur, quod cùm maritus istius uiduæ antequam moreretur, habuerit ius in dotali pecunia, vel possessione frugifera pignoratæ sibi pro dote non soluta, unã cum onere uxorem alimentandi, & familiam: eodem iure, & ratione hæredes mariti iam defuncti si uolunt succedere defuncto, tenebuntur, vel restituere dotem, vel alimentare, cùm successerint defuncto à quo plus iuris transferri in ipsos hæredes non poterat, quàm ipsi marito defuncto (antequam moreretur) competere dignoscebatur: ut patet ad sensum. Ex quibus iuribus omnib. elicitur veritas nostræ conclusionis, ut optimè docent inter alios præsertim Ioannes de

Medina,

Medina, & Conradus locis paulò post citandis. Probatur, & secundo Doctorem auctoritate, Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. in fine. §. sequitur amplius si Gener. Sotus in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, in ver. At qui ex eadem radice soluitur. Panormitanus in dicto cap. salubriter, numero sexto, in ver. Ego autem aliter dicerem. Glo. in l. prima, §. exactio. in ver. restituendis. C. de rei uxor. actio. & ibi Bartolus, Conradus de contractibus. tract. 2. quæstione 35. conclusione nona, Syluester, in ver. usura 3. §. 7. Angelus. in ver. usura, Ioannes de Anania, in dicto capit. salubriter, columna quinta, in ver. Quæritur etiam iuxta prædicta, quid è contra ad istud cap. pone. Nauarrus in suo manuali, cap. 17. numero 213. Qui Ioannes de Anania ubi supra, columna sexta, ultimo ver. & dictum Innocentij, & Ioan. Andr. Vbi infra scriptis verbis utitur, videlicet: & dictum Innocentij, & Ioan. Andr. hic, potest intelligi, quando mulier habet aliunde unde se aliat: vel quando si esset sollicita posset dotem recuperare de facili, sed non curat: quia potius uellet lucrum ex pecunia: Nam in istis casibus non potest mulier uidua aliquid petere, aliàs secus. hæc ille: pro cuius rei maiori notitia sciendū, quod Innocen. Ioannes Andr. Antonius de Butrio in dicto cap. salubriter. Hostien. in summa, titu. de usuris. §. An aliquo casu, columna quinta, in ver. Quid in conuerso casu. Bartolus in l. At qui natura. §. Non tantum. ff. de negotiis gest. Syluester in uer. usura. 3. §. 6. Ioseph Angles super quartum sententiarum, in quæstione de contractu mutui, articulo secundo, sexta difficultate, conclusione prima, & secunda. Didacus Couarruias in libro tertio, capitulo primo, variarum resolutio. num. 3. §. sexto hinc etiam constat, & quàm plurimi alij Doctores ab ipso citati: hi ergo omnes Doctores asserunt, dictam uiduam non posse fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta ab hæredibus, facere suos: sed illam teneri illos perceptos computare in sortem, assignantes hanc rationem, dicentes, imputet sibi si dos non soluat & pergat ad iudicem, & sic compellat hæredes: quapropter ipsos nobiscum tenuisse patet, quãdo per ipsam non stat, ut supposuimus in conclusione decima, conditione tertia, cùm sæpe hoc contingere possit, ut puta, si uidua esset alienigena, orbata consanguineis potentibus, & è contra, hæredes uiri sui potentes, scandalosi, vel iudicibus familiares: unde illis non consentiendo posset in aliquod malum incidere: quapropter colligitur (ut benè ponderauit Ioannes de Anania,) quod nostra conclusio decorata dictis conditionibus, sit uera, & ipsi tacite prædicti Doctores se subscripserint, cùm de ipsa conditione ipsi Doctores nullam faciãt mentionem. Probatur & tertio prædictis omnibus rationibus.

Tertiadecima conclusio.

Vidua, cui ab hæredibus uiri non est soluta dos, poterit alimenta sumere, donec sibi soluat dos (seruatis, tamen, conditionibus allatis in præcedenti conclusione) & huiusmodi hæredes habebunt fructus dotis: cùm hac, tamen, distinctione, dicendo sic: aut ipsa permanet in domo hæredum; aut non: si primo, tunc quicquid acquirit suo artificio, debet cedere in utilitatem hæredum, sicut ante mortem uiri contigebat: eo quod ipsi hæredes uiro illius successerunt in onere alimentandi: merito debent succedere in honorem, scilicet, percipiendi huiusmodi lucrum: sed si dicta uidua non permaneret in domo hæredum uiri sui, tunc subdistingendum erit: quod aut ipsa discessit a domo hæredum, ut proprio honori, vel quieti consuleret sic euadendo contentiones, ad patris, vel consanguineorum suorum domum se transtulit iuxta ali-

Sotus.
Glof.
Bartolus.
Conradus.
Syluest.
Angelus.
Io. de Anania.
Nauarrus.
Innocen.
Ioan. Andr.
Ant. de But.
Hostiensis.
Syluester.
Ioseph Angles
Couarruias.

15
Vidua prædicta an possit alimenta sumere

ta aliquam consuetudinem patriæ, aut discedit à domo hæredum sine rationabili causa: si ergo, vt consular suæ quieti, & suo honori discesserit, inibi alimentanda erit ab hæredibus, argumentum in l. Caio, §. Imperator. ff. de alim. & ciba. legatis. in qua dicitur, quòd legata alimenta debentur libertis emancipatis in domo hæredum: & extra domum si imponeretur ab eis, ipsis libertis grauior seruitus fuerit imposita.

l. Caio. ff. de alimen. & cib. leg.

Specul.
Bartolus.
Paul. de Cast.
Baldus.
Ratio.

Probatum quoque præsens conclusio auctoritate Specul. in tit. Qui filij sint legitimi. §. 1. in ver. sed pone. Vxor petebat ab eo. Bartol. in l. diuortio, in principio se subscribens sententiæ Specul. Paulus de Castro in d. l. diuortio. Bald. consilio 258. & ratio est secundum eos, quia per ipsam non stat, quin permaneat pacificè in domo hæredum, iccirco erit alenda extra domum hæredum: si verò non vult cohabitare hæredibus nulla rationabili causa ad hoc eam cogente, licet videatur. Specul. vbi supra uelle eam non posse ipsa alimenta petere, tamen Bartolus contrarium tenet vbi supra, numero quarto, dicens viduæ indistincte fuisse concessa alimenta, in l. libertis. §. si. ff. de alimentis, & cib. legatis, licet videantur prædicti Doctores, Paulus de Castro ubi supra, & Baldus vbi supra, & nonnulla alia adducuntur in additionibus super Bartolum, vbi supra. hæc enim conclusio prædictis medijs, & auctoritatibus probatur: & notandum, quòd ibidem Bartolus in ver. Qui si hæredes in alimentis mulieris. vbi supra dicit, quòd si hæredes minus expendant in alimentis viduæ, quàm sint fructus dotis, illud plus poterit sibi retinere, vt poterat maritus eius, cui successerunt: quoniam talis uidua videtur stare in primo matrimonio, ut in l. fin. C. de bonis maternis: nam sicut, si fructus dotis non sufficerent sibi, de suo deberent supplere, ita si superabundant, debent lucrari illud, quod superest.

Bartol.

l. si. C. de bonis maternis.

Quartadecima conclusio.

Vidua (quæ suscipit, aliméta ab hæredibus mariti donec dos sibi solvatur) debet quicquid lucrata fuerit ex propria opera, ac artificioso tribuere hæredibus viri sui, à quibus alimentatur tam si in eorum domo permaneat, quàm si ab ea discedat: cum hac tamen distinctione faciendâ circa ipsum lucrum, & opera: Nam nonnullæ sunt mulieres viduæ, quarum in domo nullæ sunt opera: vt sunt istæ dominæ magnæ, quæ manibus suis nihil operantur: quoniam tunc de talium operibus nulla est ratio habenda in expensis, quæ deduci debeant in præstandis alimentis ipsi viduæ. Si verò est domina quæ operaretur, tunc de alimentis debet deduci quantum interest hæredis ipsam in domo operari. Hæc conclusio probatur, per argumentum in l. si constante. §. quotiens. ff. soluto matrimonio, in qua dicitur. [deducendum esse comodum, quod uxor sentiret ex assignata sibi dote post diuortium, in casu, quo successisset viro eius, dedisse fideiussorem de assignata dote, post annum.] probatur quoque hæc conclusio auctoritate Bar. in d. l. diuortio. ff. sol. mat.

l. si constante. ff. sol. mat.

Quintadecima conclusio.

Vidua (quæ vigore alicuius statuti hoc statuentis in pœnam morosi debitoris) in casu quo poterat tuta conscientia recipere alimenta ab hæredibus mariti (vt in conclusione duodecima & tertia decima) poterit etiam tuta conscientia recipere annalem censum aliquem honestum pro alimentis: cum & hoc honestius sit: quàm si quotidie ad eam trãsmitterentur cibaria, & alia necessaria pro alimentis. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in cap. salubriter. extra de usuris, ipsum interpretando, prout fecimus in duodecima conclusione. Probatum & secundo Doctorum auctoritate.

cap. salubriter, extra de usur.

toritate. Panor. scilicet, & Ioannis de Anania. in cap. salubriter, extra de usur. & Cardinalis in clementina prima, de usuris, in principio, in quarta quæstione, numero octauo, Baldus in l. si. §. præterea. C. de iure dotium, Raphael Fulgos. in l. Insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio, Felius in cap. consultationibus. circa finem. in ver. vtrum valeat statutum, extra de officio iudicis delega. Paulus de Castro, & Alexander in l. diuortio. ff. soluto matrimonio, columna quinta, Aymon d. consilio 179. columna secunda, Petrus de Anchar. in regula, Peccati venia. de regulis iuris in sexto, Iason in consilio 92. columna octaua, versi. quartò principaliter. libro primo, Syl. in summa, in ver. usura. 3. §. 8. Conradus in tracta. 2. quæstio. 35. conclusione decima, & 11. Probatum & tertio hac ratione, videlicet. Cum, enim, licitum illud dicendum sit, quod à lege rationabiliter fieri conceditur: inde sequitur, licitum esse viduæ ratione huiusmodi statuti suscipere aliquid pro alimentis ratione pœnalis huiusmodi statuti. & quòd sit hoc statutum rationale, patet, quia non tantum consulit pauperibus viduis, verum etiam bono publico, quod videtur offendi per morosum debitorem: & licet meo iudicio verissima sit præsens conclusio, tamen respondendum quoque erit Doctoribus illi aduersantibus: sciendū ergo, quòd Imola in clemen. 1. de usur. nu. 56. tenuit contrarium, dicens, quòd licet Spec. dicat, viduam (cui non soluitur dos ab hæredibus uiri) posse suscipere alimenta donec ei restituerint illi dotem, tamen ipse dixit, huiusmodi statutum concedens viduæ tali alimenta esse usurarium, & prohibitum, per tex. in clementina prima, de usuris, cum non sustineat vidua onera matrimonij sicut Gener, eo quòd ipsa nō exhibeat seruitia matrimonialia: iccirco nec poterit aliquid suscipere ratione alimentorum: cum ipsa statuta non sint valida tanquàm concedentia usuris prohibitas de iure diuino. & ad probandum suam sententiã veram ipse Imola attulit opinionem Bartoli in l. Insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio. Ad quod quàm facillima erit responsio, & primo ad dictum textum dicitur, quòd licet per ipsum canonem excommunicentur condentes statuta concedentia usurarum exactionem, non tamen inde sequitur, quòd statuta huiusmodi (pro ut in præfati conclusionis) sint prohibita: cum videantur auctoritate iuris naturalis, ac æquitatis concessa: quoniam si secus esset verius, sequeretur multa absurda: primum quorum est: possent, enim, inde tuta conscientia hæredes frui fructibus dotis sine consensu viduæ in eius graue damnum, & interesse: nec nō, & sequeretur, quòd oporteret, viduam huiusmodi, uel inhonestè viuere, vel mendicari contra natalium suorum decus, ne fame periret, maxime vt docuit glosa in l. 1. §. exactio. in versi. restituendis. C. de rei vxor. actio. Vidua permanens in sua viduitate videtur fictione iuris perseverare in primo matrimonio: Nec canon loquitur de hoc casu, cum potius hæc vidua recipiat alimenta, vel ratione interesse (quod patitur inuita,) vel ratione pœnæ, seu donationis gratia, titu. eleemosinæ: vnde tale statutum nō erit prohibitum tanquam fauens usuris, cum huiusmodi lucri receptio non sit usuraria (vt fuit probatum) eo quòd loquatur tex. in dicta clementina, de statuto fauente usuris propriè dictas, non autem impropiè dictas, (vt est sermo in præfati conclusionis) & ad sententiã Bartoli dicitur, ipsam non tantum nostræ conclusioni non aduersari, immo potius opitulari: quoniam licet in dicta l. in Insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio, dixerit, quòd etsi marito supportanti onera matrimonij post moram in dando à socero sibi dotem, debentur usuræ, quas recipit, (non vt usuras propriè dictas) sed tanquam proprium interesse

Panor.
Io. de Anan.
Cardinalis.
Baldus.
Raphael Fulg.
Felius.
Paul. de Castr.
Alexander.
Aymon.
Per. de Ancha.
Iason.
Syluester.
Conradus.
Ratio conclu.

Impugnatur conclusio prædicta ab Imola

Responsio impugnationi.

Ratio 2. concl.

Glosa.

Responsio ad
Bart. sententiā.

resse propter onera matrimonij, quæ sustinet (vt in capitulo salubriter, extra de uforis,) sed mulieri passè morā in dote restituenda sibi soluto matrimonio vsuræ non debentur, quia tunc propriè essent vsuræ (secundum Innocentium) & Ioannem Andream in dicto capitulo salubriter, licèt Cynus aliter dicat in dicta l. prima, §. exactio. C. de rei vxor. actio. Respondetur (inquam) ad Bartoli sententiā, dicendo, ipsum non intellexisse de casu nostro. Sed solùm quando esset diues vidua illa non indigens alimentis, vel si iam contraxisset secundum matrimonium: vel nullam iacturam penitèns sentiret ex non sibi assignata dote: quæ omnia subintelliguntur in præsentī nostra conclusione. & quòd hoc sit verum, probatur auctoritate eiusdem Bartoli in l. diuortio. in principio. ff. soluto matrimonio, dicentis, viduam inopem, cui non soluitur dos ab hæredibus mariti, fore alimentandam ab hæredibus illius, etiam si cum illis noluerit habitare, & hoc etiam tenet in l. prima, §. exactio. C. de rei vxor. actio. quapropter patet, quòd hoc ipse sentiat de statuti huiusmodi validitate: cum per se pateat, quòd id, quod non est vsurarium si ne statuto, non erit vsurarium accedente statuto illud approbante: cum per se huiusmodi contractus legitimus non possit vitiari per id, quod est per accidens: & quidem patet, quòd huiusmodi contractus approbatio facta per statutum est per accidens: cum de per se contractus sit iustus sine statuto, & ante statutum: & inde sequitur, quòd huiusmodi statutum quoque erit optimum & non vsurarium, (vt probant præadducti Doctores vnica uoce.) Nec obstare poterit veritati nostræ conclusionis Didacus Couarruias, dicens huiusmodi statutum nullum: (Cum vsurariū sit) dicens nonnullos asserere Panormitanum dicere validum, quod non dixit: attamen sua pace expressè Panormitanus hoc dixit, adducens ad hoc probandum Bartolū in dicta l. prima, §. exactio. in quo loco expressè dixit, quòd non tantum huiusmodi vidua debeat ali ab hæredibus post primum annum viduitatis, verum etiam infra ipsum annum, quàmuis ipsemet Didacus concludat hoc tantum viduæ licere in casu, quo huiusmodi quantitas pro alimentis taxata à statuto esset verè quid simile lucris cessantis interesse, propter facilem, & frequentem annuorum reddituum redimibilem emptionem: & hæc sua opinio coincidit in id, quod paulò ante ipsemet dixerat, cui satisfacimus per adducta in probationem duodecimæ conclusionis, & in responsione ad ipsum Didacum, & ad alios Doctores ibi citatos. Vide ergo ibi.

Ad argumentum (prædictis conclusionibus præmissis) facilis erit responsio, Negando consequentiam: cum non militet eadem ratio in exemplo allato (ut latius fuit probatum in conclusionibus.)

QVAE.

QVAESTIO XXIII.

Utrum fideiussor aliquid recipiens pro fideiussione dicatur implicite mutuare ei, pro quo fideiubet, ac per consequens peccatū vsuræ incurrere, si aliquid suscipiat ratione fideiussionis.

S V M M A R I V M.

- 1 Fideiussorem aliquid recipere pro munere fideiussionis, quòd multipliciter fieri contingat.
- 2 Fictus fideiussor aliquid recipiens est vsurarius.
- 3 Fideiussor solo intuitu mutui contingens, & inde aliquid recipiens, vel expectans est vsurarius.
- 4 Fideiussor solo intuitu interesse damni emergentis, vel interesse lucris cessantis aliquid recipiens, non est vsurarius.
- 5 Fideiussor solo intuitu laboris recipiendi, ratione soluendi fideiussa, aliquid recipiens non est vsurarius.
- 6 Obligatio civilis est pretio appretiabilis.
- 7 Fideiussor potest inde aliquid recipere solo intuitu obligationis civilis, quam incurrit de fideiussa soluendo.

Primo, videtur dicendum, huiusmodi fideiussorem implicite mutuasse, ac per consequens, si ipse aliquid receperit ratione fideiussionis, vsuræ crimini se inuolui: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si contractus huiusmodi non esset vsurarius, maximè hoc contingeret ratione periculi, cum eo ipso, quòd quis fideiubet pro aliquo, exponat se periculo soluendi creditori id, quod sibi debet is, pro quo fideiubet: sed hæc ratio periculi non habet locum in tali contractu, cum fideiussor etiam soluendo id, quod fideiubet, semper poterit suum petere, & accipere ab eo pro quo fideiubet, non tantum capitale: sed omne interesse inde passum: cum possit se seruare indemnem (vt fuit decisum in capitulo, Peruenit. extra de fideiussorib.) ergo videtur dicendum, fideiussorem vsuræ labe foedari, si pro sua fideiussione velit aliquid accipere pro ceterario ab eo, pro quo fideiubet.

SED CONTRA est tex. apertissimus in l. hoc iure, §. Labeo. ff. de donationib. & in l. si remunerandi. §. si. in fi. ff. manda. in quibus iuribus conceditur posse aliquid accipi à fideiussore ratione periculi, cui subest fideiubendo: vt latius dicitur paulò post referendo dictarum legum tenorem.

Respondeo præsentī quæstioni quinque conclusionibus, præmittendo, tamen, illis duo notabilia pro maiori intelligentia dicendorum in illis.

Primum notabile.

Notandum ergo, Primò, quòd aut hic, qui vult quinque, vel huiusmodi p centenario, fictus est fideiussor, aut nō fictus fideiussor. Exemplum, primi. v. g. si Paulus sit ille, qui realiter mutuatur pecuniam Petro, licet non per se, sed illā tradendo Ambrosio, vt ipsemet Ambrosius noīe suo mutuet Petro, pro quo ipse Paulus velit fideiubere mediāte aliquo lucro, pro ipso Petro (de soluēda pecunia mutuata Petro) ipsi Ambrosio in casu, quo Petrus ipse nō solueret:

V quæ

Respondetur ad
Couarruiam
qui cōtrarium
sentire videtur

Antecedens.

c. Peruenit, extra de fideiuss.

l. hoc iure. ff. de donat.
l. si remunerandi. ff. man.

quæ quidem fraus, & simulatio inuenta est ad palliandas vsuras; quapropter huiusmodi fideiussor dicitur fictus.

Exemplum verò secundi casus propositi est, si reuera Ambrosius de sua facultate mutuet Petro: & Paulus fideiubeat.

Secundum notabile.

Secundò notandum, quòd exigere quinque vel huiusmodi pro centenario ratione fideiussionis factæ de mutuando, ac soluendo pro eo, cui mutuatur quantitas pecuniæ, in casu, quo mutuarius non solueret tēpore statuto, potest contingere tripliciter. Primò. Aut exigit quinque, vel huiusmodi pro centenario, non pro mutuacione futura, sed pro damno uirando, quod ipse Paulus verisimiliter incurreret ex futura mutuacione, quā se timet impensurum pro Petro. Aut exigit quinque pro receptione periculi capitalis, puta, quia timet, quòd Petrus totaliter deficiet, ita quòd nec in termino soluet fortem ipsi Ambrosio, nec postea possit sibi Paulo ipse Petrus reddere id, quod ipse Paulus loco Petri, Ambrosio soluit, ita quòd pro receptione periculi in se suscepti exigit prædicta quinque. Aut tertio Paulus ipsa quinque exigit pro centenario à se fideiusso, nò ratione damni uirandi, non ratione periculi in se recepti, sed ratione mutui ad quod faciendum se obligauit in casu, in quo Petrus non solueret Ambrosio tempore, & loco statuto, ac promisso. His præmissis, pro intelligentia dicendorum.

Fideiussor è ali quid recipere pro munere fideiussionis quo tripliciter fieri contingat.

Prima conclusio sit hæc.

Fideiussor fictus, & verus mutuator aliquid accipiens pro huiusmodi fideiussione est vsurarius: & ad restitutionem taliter accepti tenebitur. Hæc conclusio fuit probata in præcedentibus quæstionibus, & adhuc clarius probabitur in quæstione in qua queretur, quid teneatur vsurarius restituere, & quòd huiusmodi fideiussor sit vsurarius, per se patet: cum exigat ultra fortem, realiter, mutuam, licet palliatam, vt quàm sæpissimè probauimus in quæstionibus hucusque examinatis. peccabunt igitur ambo, videlicet, Paulus fictus fideiussor peccato vsuræ: Ambrosius verò peccato cooperationis, cooperando, scilicet, exactioni huiusmodi usurariæ palliatæ, vt per se patet: & probatur per textum in capitulo, Notum. in fine. secunda quæstione prima. Vbi Nicolaus Papa dixit: [facientem, & consentientem par pœna constringit.] & in capitulo. Quid, enim, prodest: distinctione octuagesima tertia, & est Pij Papæ dicentis. [Quid, enim, prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti.]

Fideiussor fictus aliquid recipiens est vsurarius.

c. Notum. 2. q. 1. ca. Quid enim prodest. dist. 83.

Secunda conclusio.

Paulus fideiussor verus aliquid recipiendo solo intuitu mutui à se faciendi ipsi Petro in casu, quo non posset Petrus (pro quo fideiussit) soluere mutuatam pecuniam sibi ab Ambrosio tempore statuto efficitur vsurarius: cum velit lucrum ex mutuo. Hæc conclusio probatur ferè per omnes auctoritates ad ductas in præcedentibus quæstionibus hucusque examinatis: cum eius veritas per se etiam pateat.

Fideiussor solo intuitu mutui contingens est vsurarius si aliquid recipit inde.

Tertia conclusio.

Paulus (fideiussor verus pro Petro) aliquid recipiendo pro ipsa fideiussione intuitu interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod pateretur verisimiliter ratione huiusmodi fideiussionis concurrentibus conditionibus (quas ad iustificationem talis contractus necessaria fore probauimus in præcedentibus quæstionibus de interesse damni emergentis, & lucri

Fideiussor intuitu damni emergentis & lucri cessantis aliquid suscipiens non erit vsurarius.

& lucri cessantis) non erit vsurarius, & ut cõclusionis veritas magis elucescat: Ponam casum in terminis. Exemplum tale erit. Paulus animaduertit, quòd nisi fideiubeat pro Petro, Petrus non obtinebit mutuum ab Ambrosio, quapropter Paulus pietate motus fideiubet pro Petro: Attamè Paulus uolens se seruare indemnem à damno quod sibi verisimiliter successurum credit ex huiusmodi fideiussione eo, quòd ratione ipsius, eum oportebit damnum ad minus, quinque pro centenario pati soluendo quantitatē pecuniæ Ambrosio debitam pro Petro, vel verisimiliter ratione dictæ solutionis cessaturum aliquod lucrum sibi ad minus quinque pro centenario: licet vellet potius non fideiubendo carere tali lucro, quinque, scilicet pro centenario. Cum hac conditione tamen, quòd huiusmodi exactio quinque, vel huiusmodi non fiat nisi sequuto damno emergente, tempore quo cessat lucrum ratione dictæ fideiussionis, vt fuit probatum in quæstionibus citatis, & specialiter probat Conradus in tract. 2. q. 40. conclus. 3. tit. de contractib.

Quarta conclusio.

Fideiussor absque usuræ labe, & sine peccato poterit aliquid suscipere pro sua fideiussione, habito respectu ad laborem, & periculum, cui subiacere arbitrio boni uiri extimabitur: quoniam vbi maiori labori, & periculo illum oporteret ex fideiussione subiacere, maiorem quantitatem pecuniæ posset exigere pro tali officio. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. in qua dicitur, [non esse donationem si quid detur pro satisfactione, vel alia opera impensa ab aliquo ei aliquid detur] dixi per argumentum probari conclusionem: quoniam licet de ipsa explicitè non fiat mentio in huiusmodi lege, bene, tamen, ex ipsa elicitur: cum dicatur, quòd quicquid detur pro satisfactione, vel alia opera, non poterit dici donatio, sed potius merces, seu datum pro mercede. Sed apertius probatur per tex. in l. si remunerandi. §. Maritus. in fine. ff. mandati, vel contra: in qua dicitur, quòd [licet vnusquisque pro pecunia spondet, vel satisfat, vt suo periculo obuiet.] Probatur, & secundo Doctorum autoritate: Caietanus, enim, in Commentarijs, secunda secundæ, quæstione 78. artic. secundo, in responsione ad quartum, Conradus in 2. tract. de contractibus, quæstione quatragesima, conclusione quarta, Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram aquis. in quæstione quarta, titulo de vsuræ restitutio. columna quinta, in principio, §. sequitur amplius, fideiussorem, Dominicus à Soto in libro sexto, quæstione prima, col. 6. in fine, in vers. Quapropter placet mihi. Bartol. in dictis iuribus. & glos. Anania in cap. fina. extra de vsuris, numc. 42. Laurentius à Rodulphis in cap. consuluit. extra de vsur. Archid. Floren. parte 3. quæst. 3. cap. 7. §. 45. Decius consilio 7. numero primo, Paulus de Castro, & alij iuristæ in dictis iuribus. Ioannes Lupus in capitulo, Per vestras. de fideiuf. notabili sexto, Couarruias in libro secundo variarum resolutio. capitulo secundo, numero sexto, §. Quarto hinc. Nauarrus in manuali. capitulo decimosextimo, titu. de vsuris, in fine. littera A. Angelus in verbo, fideiussor in fine, & Syluester in verbo, fideiussor, in fine. Probatur, & tertio hac ratione. Cum omnis obligatio civilis sit pecunia æstimabilis, ac per consequens tuta conscientia uendi possit (vt docuit Diuus Thomas, secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo secundo, in responsione ad quartum, unà cum Caietano ibidem in Commentarijs.) Inde apertissimè sequitur veritas nostræ conclusionis, cum indè pateat, fideiussorem posse vendere ralem obligationem

Conradus.

Fideiussor intuitu laboris recipiendi ratione fideiussionis soluentis, et postea ea recuperandi, non est vsurarius si aliquid recipit. l. hoc iure. ff. de donat.

l. si remunerandi. ff. man. uel contra. Caietanus. Conradus. Io. de Medina. Dominicus à Soto. Bartol. Io. de Anania. Laur. de Rodulphis. Archiep. Flor. Decius. Paul. de Castr. Io. Lupus. Didac. Couar. Nauarrus. Angelus. Syluester. Ratio conclus. S. Thomas. Caietanus.

obligationem, aliquid exigendo pro officio fideiussionis à se faciendæ: cum obliget se ciuilitè ad soluendum pro alio, quod non est minus, quàm obligare se ad mutuandum, quæ quidem obligatio est vendibilis: consequens ergo erit, quod obligatio ad soluendum pro alio possit vendi tanquam res de sui natura pecunia extimabilis: quàm quidem obligationem importat fideiussio, & sic patet veritas præsentis conclusionis.

Quinta & vltima conclusio.

Fideiussor, licet ex officio fideiussionis nullum timeat periculum, tñ conscientia tuta poterit aliquid suscipere pro fideiussione, hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, per tex. in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donationibus, & secundò Doctorum auctoritate, Caietani, Soti Ioannis à Medina, vbi supra, & aliorum supradictorum (præter Syluestrū, & Conradum:) qui omnes nullo habito respectu ad periculum dicunt simpliciter licere fideiussori exigere aliquid, cum possit huiusmodi obligationem ciuilem vendere, immò & hoc Ioannes à Medina expressè fatetur dicens, quod liceat fideiussori nullum timentis periculum ex fideiussione exigere aliquid pro fideiussione, cum fideiussio sit obligatio ciuilis, ac per consequens vendibilis. Probatur & tertio ratione adducta in præcedenti conclusione.

Et si probatæ sint conclusiones adductæ, tamen, cum veritas earum fuerit impugnata à tenentibus contrarium: mihi operæpretium visum fuit impugnationes huiusmodi, hic referre, & (Deo dante) illas ad nihilum redigendo, veritatem nostrarum conclusionum ante oculos lectoris afferre.

Sciendum ergo, quod quartæ, & quintæ conclusioni nonnulli aduersantur sic argumentantes, videlicet. Vbi eadem ratio, idem ius esse debet.

At par est ratio prohibitionis ratione mutui recipiendi aliquid: & aliquid recipiendi, fideiussionis solo respectu.

Ergo sicut vsuræ labe fèdatur recipiens aliquid ratione mutui, sic, & recipiens aliquid ratione fideiussionis: valet consequentia: & quod par sit ratio prohibitionis in utroque, patet: quoniam recipiens aliquid ratione fideiussionis licet explicite non faciat mentionem de mutuo: facit tamen benè implicite, immò idem contractus mutui apparet in utroque. Nam si petiero à fideiussore, quare recipis aliquid ab eo, pro quo fideiubes, statim compellitur fateri se illud recipere ratione periculi: & si interrogaretur, quod periculum est hoc, statim oportebit eum dicere, hoc periculum esse, quod in casu non solutionis factæ in termino statuto ab eo, pro quo fideiussit, opus erit ei pro ipso mutuatario satisfacere mutuatori: & si rursus interrogarem eum, huiusmodi solutio à te faciendæ, quo titulo, seu nomine appellabitur, donatio, an mutuum? quoniam si in tali casu te obligasses ad donandum, non posset huiusmodi contractus appellari vsurarius (vt patuit per diffinitionem vsuræ) si verò dices: erit mutuum: illico præ foribus erit vsuraria palliatio: quoniam sicut si à principio aliquid recipitur ratione mutui immediate facti, erit vsuræ: sic ex post facto rone mutui mediãte fideiussione dicetur vsuræ.

Præterea, si contractus contentus in quartâ, & quintâ conclusione non esset usurarius, hoc contingeret ratione periculi: sed periculum verum hic non adest, ergo, erit vsurarius: & quod ratio periculi cesset, patet, quoniam licet ex fideiussione opus esset fideiussori soluere aliquid mutuatori pro mutuatario non soluenti tempore statuto, tamen, ipse erit creditor ipsius mutuatarij, & ab

6
Obligatio ciuilis est pretio ap-
pretiabilis.

7
Fideiussor potest aliquid recipere ratione obligationis ciuilis, quam incurrit.
l. hoc iure. ff. de donat.

Maior propos.

Minor propos.

Conclusio.

& ad ipso solutam pecuniam recuperabit: & per consequens cessat ratio periculi præsentis.)

Insuper contra quintam conclusionem insurgunt Conradus, vbi sup. quæstione 40. conclusione tertia, Didacus Couarruias, in libro secundo, variarum resolutio, numero sexto, §. Quarto, hinc poterit, Syluester in ver. fideiussor, in fine, qui omnes dicunt, huiusmodi fideiussorem (exigendo in casu, quo certus esset se nihil damni, aut molestiæ passurum ratione fideiussionis factæ) peccare peccato iniustitiæ. His ergo adductis Deo dante satisfaciemus omnibus alatis contra nostras conclusiones, vt veritas nostrarum conclusionum palam fiat loco suo paulò post.

Contra verò quartam conclusionem insurgit Sanctus Bernardinus (relatus à Conrado, vbi supra post conclusionem quartam, cui tamen ipse contra dicit ibidem) qui nititur probare illam falsam: cum in dicto casu videatur cadere mutuum indirectè.

Ad primum ergo argumentum respondetur, minorem falsam esse, si ita generaliter intelligatur ipsa, & ad probationem dicitur, quod licet vera sit, quando aliquid recipit fideiussor solo respectu mutationis quam se facturum timet: quoniam tunc militat eadem ratio, quæ in mutuante: & tunc fiet idem iudicium, eritque idem ius: At quædo alia ratione aliquid ultra sortem suscipit fideiussor, vt puta, ratione interesse lucris cessantis, vel damni emergentis, vel pænæ, vel periculi, vel obligationis de mutuando, tunc utique non pro mutuo suscipit, & sic non militabit eadem ratio, quæ reperitur in recipiente ultra sortem ratione tantum mutui: & per consequens, nec idem ius, vt patet ad ferendum: & fuit probatum per ea, quæ dicta fuerunt in quarta conclusione.

Ad secundum argumentum respondetur, dicendo, illud falsum esse, & ad probationem respondetur, illam friuolam, cum rationi non sit illa consentanea: immò totum oppositum, quoniam licet fideiussor soluendo pro mutuatario, (pro quo fideiussit) habeat ipsum debitorem, tamen adhuc permanet periculum multis de causis, & præcipuè quia ipse mutuatarius forsan fugam arripit, vel cedit bonis, vel morietur, nullam prorsus facultatem relinquendo, & sic ratio periculi adhuc permanet, vt quotidiana experientia nos docet.

Ad Sanctum Bernardinum, qui aduersatur conclusioni quartæ, concludendo, quod rone periculi non licet aliquid accipere: Respondet ipsemet Conradus, vbi supra, qui idem ait respondendo primo argumento (Laurentij de Rodulphis) in §. Collorarium, vbi fatetur licere ratione interesse, vel periculi fideiussori aliquid suscipere. Insuper ad dictum Sanctum Bernardinum, Non respondebo ego, sed Ioannes de Medina, vel vnà simul dicentes, quod ipse Sanctus habuit respectum ad mutuum futurum in casu solutionis non factæ, & non ad obligationem ciuilem inde contractam, quæ de sui natura est vendibilis: cum huiusmodi obligatio sub æstimatione pecuniæ cadat, ut docuit Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo secundo, in responsione ad tertium, & ibidem Caietanus in Commentarijs: quod factus fuit Conradus, vbi supra, in quæst. 36. ut peroptime adducit Ioan. de Medina vbi supra.

Ad auctoritates adductas contra quintam conclusionem respondetur, quod licet illa fuerit probata triplici medio, & aliorum quàm plurimorum Doctorum, audeo dicere (cum reuerentia tatorum Doctorum) quod immò &

V 3 ipsa

Conradus.
Couarruias.
Syluester.

Responsio ad
primum argu-
mentum.

Responsio ad
S. Bernardinū
circa quartam
conclusionem.
Conradus.
Io. de Medina.

S. Thomas.
Caietanus.

ipsa probatur auctoritate ipsorummet Doctorum aduersantium dictæ conclusioni, (vt optimè elicitur ex Ioanne à Medina:) quod & probabo sic ipsi enim, Doctores consona uoce dixerunt, usurarium esse à mutatore exigere ex mutuo obligationem remutuandi: quoniam huiusmodi obligatio sub æstimatione pecuniæ cadit: si, ergo, cadit sub æstimatione pecuniæ: cadit, ergo, sub pecunia: si sub pecunia, patet, ergo, quòd posset quis uendere huiusmodi obligationem ciuilem, qua obligatur ad mutuandum (vt patet ad sensum) sicut liceret propter aliud quid indifferens, idest, pro obsequio præstando alicui, ad quod aliàs non teneretur quis, & huiusmodi licet aliquid suscipere: vt per optimè docuerunt Theologi adducti in probationem quartæ cõclusionis: quòd utique si ponderassent prædicti Doctores aduersantes conclusioni quintæ, nunquam ad tale quid os suum aperuissent: cum nulla in hoc adsit iniustitia, (vt ipsi autumant) in huiusmodi contractu: sicut non esset iniustitia si aduocati, vel procuratores nollent (in casu in quo non teneatur de iure) ad patrocinandum in causis se obligare, nisi aliquid susciperent à clientulis: dixi (in casu, in quo non tenentur) quoniam in casu, in quo tenerentur patrocinari sine mercede, vt in causis pauperrimorum, qui omnino non possent illis aliquid conferre pro obsequio sibi præstando: vt dixi, & probaui in mea pract. Cano. crimin. lib. 9. titu. de aduocatis. conclus. 1. 0. 1. 1. & 1. 2.

Argumento in contrarium in principio quæstionis adducto fait satisfactum per responsonem factam ad secundum argumentum adductum contra conclusionem quartam, & quintam: & iccirco nihil hic afferam, breuitati studens.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum quis tuta conscientia possit sub usuris mutuare suis hostibus seu lædentibus se, & redimere sic vexationem suam ab hostibus, ipsis mutuando taliter, & usuras conuentas, & exactas retinere.

S V M M A R I V M.

- 1 Mutuare hostibus sub usuris sola ratione odij, aut mutui non licet.
- 2 Mutuare sub usuris hostibus à quibus quis fuit læsus, & aliquid recipere solo intuitu mutui, illicitum est, sed lucrum non est restitutioni obnoxium, & quomodo.
- 3 Scandali uitandi gratia multa mala sunt toleranda, & multa indifferentia opera sunt optienda.
- 4 Famam propriam spernere an liceat.
- 5 Fama nostra proximis, & conscientia nostra nobis est necessaria.
- 6 Mutuare hostibus sub usuris quibus licet.
- 7 Mutuans hostibus sub usuris, & inde aliquid recipiens, quando non peccet.
- 8 Mutuo mediante quando non liceat sperare amicitiam alicuius.
- 9 Iniuriarum actio est quid pretio appetibile.
- 10 Vlcisci de iniurijs, an liceat.
- 11 Mutuo mediante quando liceat sperare amicitiam alicuius.
- 12 Ad amandum aliquem inclinari possumus, sed cogi ab hominibus non, & quare.

Et primò,

PRIMO, videtur dicendum, quòd unicuique liceat mutuare sub usuris ijs, qui se læserunt, & hostibus suis, & tales usuras sic exactas tuta conscientia retinere: quòd videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si unicuique liceat vexationem suam redimere ac propulsare, sequitur necessariò, quòd unusquisque tuta conscientia possit sub usuris mutuare hostibus suis, vel se quoquo modo lædentibus. Antecedens verissimum est, & ultra communem Doctorum sententiam poterit adduci textus præclarissimus in l. 1. C. vnde vi. in quo hæc habentur, videlicet. [Rectè possidenti ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulsare licet] hæc ibi: ex cuius verbis elicitur (vt docet Baldus) quòd quis auctoritate propria potest iustus possessor se tueri contra iniustitiam inuaforis cum moderamine inculpatæ tutelæ: ex inde, ergo, patere videtur veritatem antecedentis: sic arguendo: si potest quis vexationem suam redimere, poterit quoque mutuare sub usuris hostibus, vt sic saltem sibi satisfaciendo de damnis receptis redimat suam vexationem, idest, id, quòd amiserunt propter vexationem hostium suorum: quòd & videtur probari auctoritate diui Ambrosij Episcopi in libro de Tobia. c. 15. dicentis. [Ab illo usuram exige, cui meritò nocere desideras.] At hostibus seu nos lædentibus meritò desideramus nocere: cum hoc videatur cõcessum à domino in libro Leuitici. cap. 74. vers. 20. ipso domino dicente [fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogatur: sic, ergo, in proposito, videtur posse eum, cui illatum fuit damnum aliquod, per usurariam mutationem sibi satisfacere, dando illi huiusmodi damnum.

SED CONTRA textus est apertissimus in capitulo super eo. extra de usur. in quo dicitur, quòd [cum usura sit prohibita vtriusque testamèti pagina, iccirco nec pro captiui uita redimendi, ipsam exercere licebit] si, ergo, pro redimenda vita captiui non licet usuram exigere: quantò minus pro vlciscenda iniuria, vel odio contra proximos exercendo, usuram exigere licebit.

Respondeo præsentis quæstionis sex conclusionibus, vt omnia afferenda pro examine præsentis quæstionis luce meridiana pateant:

Prima ergo conclusio sit hæc.

Regulariter. Nemini licet à suis hostibus usuras exigere, seu mutuare sub usuris (nullo alio habito respectu, nisi ratione odij, & mutui facti) siue iniuste eum persequentibus, siue iuste: Hæc conclusio licet implicite fuerit probata per adducta in quæstione secunda, tertia, & quarta, & multis aliis præcedentibus, cum in illis fuerit probatum, usuram exigere prohiberi iure naturali diuino, & pontificio, tamen, hic probabitur explicitè. Probat, ergo, primò, præsens conclusio per argumen. in dicto capitulo, super eo, extra de usuris: dixi per argumentum, quia licet explicitè ibi non fiat sermo de præsentis conclusionis, tamen, implicite, quòd patet ex uerbis illius canonis dicentis, [non lice re mentiri pro vita alicuius saluanda, nec pro redimenda vita captiui:] quantò, ergo, minus licebit ad recuperanda temporalia incommoda, quæ passim quis recipit ab hostibus suis. Probat, & secundo auctoritate Conradi in tract. 2. quæstio. 42. conclusione prima, de contract. Probat, & duabus rationibus, quarum prima erit hæc, videlicet.

Mutuare ad usuram est actus de sui natura intrinseca seu de se malus, in tantum,

Antecedens.
Consequentia.

l. 1. C. vnde vi.

Baldus.

ca. Ab illo. 14.
quæst. 4.

Leuit. cap. 24.
ver. 20.

c. Super eo. extra
de usur.

Hostibus mutuare sub usuris sola ratione odij, seu mutui non licet.
c. Super eo. extra de usuris.

Conradus.

Primarò cõcl.

236 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

Exod. cap. 20.

tantum, quod non est ideo malus, quia prohibitus, sed ideo prohibitus, quia malus, ut fornicari: quapropter fuit prohibitus per illud domini præceptum negatiuum. [Non furtum facies,] quia semper, & vbiq; & à quocūque fiat, semper erit malus: & ideo semper manet malus in sui natura, ut patet de homine, qui licet sit albus, aut niger, aut breuis staturæ, aut adolescens, aut senex, aut infans, quia inest ei natura hominis, semper dicitur homo. Sic, ergo, in proposito: stante malitia intrinseca actus mutuandi ad usuram, semper erit malus: erit talis actus sicut de actu mentiendi patet, qui cum sit de se malus, quia semper fit intentione fallendi, erit semper malus: quod animaduertens Alexander tertius in cap. super eo. extra de vsur. dixit, quod [sicut non licet mentiri pro alterius uita, sic multo magis non licebit exercere, seu exigere usuras etiam pro redimenda vita captiui] inde sequitur, quod sicut non liceret mentiri ipsi hosti ut sic mentiens saluet uitam suam: sic non licebit exigere ab hostibus usuram, ut exigens sic saluet, vel recuperet rem suam: sed notandum, quod loquimur de mendacio complete, id est, verè & perfecto mendatio, non autem de eo, qui vellet in tali casu uti verbis amphibologicis, cum nemo teneatur respondere suis hostibus secundum mentes eorum: aliàs multa mala orirentur, & absurda: quoniam patet, quod alias non posset sine peccato quis interrogatus ab hostibus (cupientibus ipsum nocte sequenti interficere) in qua domo nocte sequenti pernoctaturus sit, euadere periculum mortis sine peccato: quod falsum est, quamuis etiam in tali casu non liceat sibi mentiri, id est, respondere falsum secundum mentem ipsiusmet interrogati: poterit tamen, sine peccato contra mentem sic interrogantis respondere asserendo verbis id, quod verum est secundum suam intentionem, quamuis esset falsum secundum intentionem interrogantis, & hoc quia tunc non interrogaretur in iudicio vero, sed vsurpato: in quo nemo cogitur fateri id, quod sibi præiudicat, licet non liceat mentiri, (ut dixi latius in Pract. canonica criminali mea libro 1. c. 6. conclus. 3.)

Secundo probatur sic conclusio nostra.

Velle habere aliquid a proximo suo ratione alicuius actus (ratione cuius actus prohibitum est sibi illud uelle habere) est illicitum, quatumcūque alias liceret sibi illud à tali proximo uelle habere: Modò, mutuans sub vsuris hosti suo, vult habere ab hoste aliquid ultra sortem, & hoc vult, solum, ratione mutui impensi sibi, & tamen, ratione illius actus hoc est sibi prohibitum (ut fuit abundè satis probatum in præcedentibus quæstionibus:) & sic patet veritas nostræ conclusionis, quia inde sequitur hoc esse illicitum.

Secunda conclusio.

Mutuans sub vsuris hostibus illis, à quibus fuit ipse iniuste damnificatus, licet mor. peccet ultra sortem recipiendo aliquid solo respectu, & ratione mutui, nihilominus illud non tenebitur in foro conscientie restituere, si illud de cætero, non ut usuram, sed ut refusionem damnorum sibi iniuste illatorum ab eis, detineat: dummodo ex huiusmodi detentione scandalum uel infamia sibi inde non proficisceretur, nec pateret aditus illud uia iustitiæ recuperandi. Dixi Primò in conclusione notanter, [Dummodo ex illa detentione] puta, si ob id oriretur infamatio, aut scandalum actiuum, ut puta, si inde crederent homines eum esse usurarium, ac quod illud plus, ut usuram, detineret: & insuper forte crederent licere indistinctè hostibus mutuare sub vsuris, & taliter receptum detinere, & quod uel non mor. peccatum hoc esset, uel nullum penitus, quapropter

2
Mutuare sub vsuris hostibus a quibus quis fuit lesus, et aliquid recipere solo intuitu mutui, illicitum est; sed lucrum non est restitutioni obnoxium: & quomodo.

propter homines huiusmodi sunt monendi à Confessoribus eorum, qui confessores debent omnino illos docere accuratè, quam graue scelus hoc esset, cum multa mala toleranda potius sint ut euitentur scandala, ut docuit S. Gregorius, & habetur in capitulo, deniq; sacerdotes. distinctione quarta, & multa indifferentia, id est, nec mala in se, nec bona sunt omittenda ratione scandalii, ut docuit Diuus Apostolus scribens ad Corinthios, (& habetur. 1. Corint. cap. 8. ver. 13.) in scriptis verbis utens, videlicet: [Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.] sed quam graue peccatum sit non curare de bona nostra fama, nos docuit diuus Augustinus (in sermone 52. ad fratres in Eremito, & habetur in ca. Nolo. 12. quæst. 1.) dicens [Nolo ut aliquis de uobis inueniat male uiuendi occasionem. Prouidemus, enim (ut ait Apostolus) non solum bona coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: propter nos conscientia nostra sufficit nobis, propter vos fama nostra non pollui: sed pollere debet in uobis, tenete, quod dixi, atque distinguite: duæ res sunt, conscientia, & fama: Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientie suæ negligit famam suam, crudelis est. hæc ille sanctus. Dixi primò: [In foro conscientie non teneri talem ad restitutionem,] quia secus erit dicendum in foro fori, seu contentioso: quia spoliato, in contentioso foro, debet ante omnia restituere omnia, de quibus fuerat spoliatus: quamuis spoliatus sit ab eo, cuius pleno iure erat res illa, de qua fuerat spoliatus: hoc enim in odium spoliationis præcepit Alexander tertius, in cap. conquerete. extra de restitutione spoliatorum, propter præsumptionem, qua contra spoliantem præsumitur, non ad eum pertinere de rebus spoliatis: qua præsumptione cessante (sicut cessat in foro conscientie) non ligabit ipsum spoliantem dicta pontificia constitutio, & ita non est necesse eam in foro conscientie seruari: imò & in foro contentioso postquam fuisset probatum spoliatorem tantum recepisse quod suum erat. Dicitur tertio. [Nec pateat aditus illud uia iustitiæ recuperandi:] quoniam si sic damnificatus iniuste posset uia iuris recuperare, quod amisit, non liceret (quasi utens propria auctoritate) sibi illud tale detinere: cum nemini liceat sibi ipsi dicere ius, seu priuata auctoritate nemini fas sit suum recuperare sine læsione iurisdictionis iudicum: sicut, ergo, graue peccatum esset priuata auctoritate sibi ipsi ius dicere, sic taliter uolente occupatione detenta, retinere: His, ergo, præmissis ad intelligentiam præsentis conclusionis: Dico, probari præsentem conclusionem iisdem medijs, quibus fuit probata conclusio præcedens, & specia liter auctoritate Conradi ubi sup. conclus. 2.

Tertia conclusio.

Hostibus suis mutuare sub vsuris licebit ijs, qui habent ius, seu auctoritatem a iure, vel à Principe, bona illorum, utcumque etiam per vim accipienti, uti bellatores (bello indicto per principes contra hostes) habent ius hostes ipsos spoliandi, & armis eos, & eorum bona aggrediendi: in tali casu sicut iure poterunt bellatores, sicut mediantibus armis, ita mediante mutuo talium bona ultra sortem exigendo recipere, modo absit scandalum, & infamia: quia quamuis hostium bona, nec ipsorum bellantium sint, antequam ea sibi capiatur, nec illi ea soluere ipsis teneantur, tamen ius ad ea capienda competit ipsis accedente publica auctoritate, aut bello actualiter bannito seu moto: quia illud exactum ultra sortem accipitur (non ut usura) sed iure dominij, quod habetur in hostem iuste debellatum, ut bene docuerunt infra citati Doctores. Hæc conclusio

ca. denique sacerdot. dist. 4. 1. Cor. c. 8. versic. 13.

3
Scandali uitandigratia, multa mala sunt toleranda, & multa indifferentia opa sunt omittenda.

4
Fama propria spernere an liceat.

c. Nolo. 12. q. 1.
5
Fama nostra proximis, & conscientianostra nobis est necessaria.
c. conquerente extra de restit. spoliatorum.

6
Mutuare sub vsuris, hostibus quibus liceat.

cap. Ab illo. 14.
q. 4.

conclusio probatur duplici medio. Primo, per text. apertissimum in cap. ab illo. 14. quæstio. 14. in quo refertur sententia Diui Ambrosij dicentis. [Ab illo vsuram exige, cui meritò nocere desideras: cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur vsuræ, quem bello vincere facilè non potes. De hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige: quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici, ergo, vbi ius belli, ibi etiã ius vsuræ.] hæc ibi: Idem probatur per argumen. in cap. 1. & 2. 23. quæstione septima, in quibus habetur, quòd licitè possidentur & auferuntur omnia ab hostib. cum quibus bellum iustum gerimus. Probatur & secundo auctoritate Doctorum. Glos. enim, in dictis iuribus se subscripsit præsentì conclusioni. Archid. in dicto cap. Ab illo. quem sequitur Ioannes de Anania. in cap. 1. extra de vsur. Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. quæstione tertia. quibus casibus licitum sit mutuantibus ultra sortem suscipere. §. Prima igitur causa est: & Gabriel Biel in 4. senten. distinct. 15. quæst. 11. littera L. in ver. Nec huic contrarium est.

cap. 1. & 2. 23.
quæst. 7.
Glos.
Archid.
Io. de Medina.
Gabriel.Impugnatur
conclusio.
Card. à Turre-
cremata.
Hugo.
Raymundus.
Respondetur
impugnati.

Et licet verissima sit nostra conclusio (vt fuit probatum) tamen contra ipsam insurgit Cardinalis à Turrecremata in dicto cap. Ab illo. fultus auctoritate (vt ipse ibi ait) Hugonis, & Raymundi dicentiam, quòd in nullo casu est exigenda vsura ab aliquo hoste seu amico: cum Alexander tertius in cap. super eo. extra de usur. dixerit nullam fieri posse dispensationem super crimine vsurarum, cum vtriusque testamenti pagina sit prohibitum. His non obstantibus denuo asserimus veram esse nostram conclusionem, contra quam nihil firmum à Cardinale fuerit probatum: sed solum, quòd neque ab hoste vsura, propriè dicta, exigi possit: quòd non negamus, nec de tali sermo habetur in nostra conclusione: sed de usura impropriè dicta, vt patet ex contextu verborum ipsius conclusionis: vt per optimè docuerunt Ioannes de Medina, & Gabriel vbi supra.

Quarta conclusio.

Recipiens aliquid ultra sortem mutuata non respectu mutui, sed ratione debiti, quod sibi debebatur, eo quòd ab illo damnificatus fuerat in bonis iniuste alia de causa: quòd exigere ipsi mutuanti, ac simul creditori alia via esset impossibile, & inde infamia, aut scandalum non incurritur: nulla vsurarum labe fœdatur, nec inde ad restitutionem taliter acceptorum tenebitur, si nihil ultra sibi debitum recipiat: præsens conclusio probatur triplici medio ultra adducta in conclusione secunda, circa scandalum, & infamiam. Probatur, ergo, primò, per text. in cap. 1. extra de vsuris. in fine. in quo Alexan. 3. in concilio Turonensi declarauit, usuram committere eum, qui non computauit fructus rei pignoratæ sibi in sortem, excepto tamen casu, quo esset beneficium ecclesiæ: quòd redimendum ei de manu laici hoc modo videatur] hæc ibi, cuius verba interpretando Glos. & Doctores ibidem in ver. beneficium, figurant casum iuxta nostræ conclusionis terminos, dicendo text. loqui de clerico accipiente pro pignore mutuata pecuniæ possessionem illam, quæ reuera erat ecclesiæ sui beneficij assignata de iure, licet pro tunc de facto possideretur à laico: de cuius manibus nullo pacto potuisset recipere: quoniam in tali casu potuisset huiusmodi beneficiatus pacisci de faciendis fructus pignoratæ possessionis suos, illosque non computando in sortem mutuata pecuniæ: cum in tali casu reciperet quòd suum est: nihilque accipiat de alieno ratione mutui, quod

7
Mutuas hosti-
bus sub vsuris
& inde aliqd
recipiens quã-
do non peccet.
c. 1. ext. de vsur.

Glos.

quòd prohibitum est: Probatur, ergo, & secundo Doctorum auctoritate præsens conclusio, de quorum numero est Innocen. in cap. 1. extra de feudis. in fine, & in cap. 1. extra de vsur. in fine, & Panor. in dicto cap. 1. de vsuris, in versi. in glo. fin. Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsur. aquis. quæstione tertia. In quibus casibus licitum est mutuantibus ultra sortem suscipere. §. prima, igitur, causa est, & ibidem in quæstione secunda, titulo. An vsura aliquo iure sit licita, in responsione ad capitulum 1. de vsuris. in §. Ad capi. 1. Gabriel Biel in 4. senten. distinct. 5. quæst. 11. conclusione quarta, Didacus Couarruias in libro tertio, variarum resolutio. capitulo primo, numero quarto, §. Rursus ex his. Conradus in tract. 2. quæstione 37. conclusione prima, & quæstione 42. conclusione tertia, & innuit Syluester in ver. furtum. §. 13. loquendo in materia furti, & specialiter in ver. vsura. 1. §. 40. Riccar. in 4. senten. distinct. 15. articulo 5. quæst. 5. in ver. Alio modo cum mutuatur illi qui violenter, & Hostiens. in summa, in titulo. de vsur. §. An aliquo casu, in ver. est ergo generaliter verum. Ioannes And. Anto. de Butrio in cap. 1. extra de feudis, & in c. 1. extra de usur. Ioannes de Anania in dicto cap. 1. de vsur. se subscripserunt præsentì nostræ conclusioni verissimæ.

Innocen.
Panor.
Io. de Medina.
Gabriel Biel.
Didac. Couar.
Conradus.
Riccardus.Hostien.
Ioannes And.
Ant. de But.
Io. de Anania.

Ratio conclus.

Probatur quoque, & tertio præsens nostra conclusio, & hac ratione, videlicet, Remota causa, remouetur effectus: At causa propter quam tam de iure naturali, quam diuino, & humano est prohibitum aliquid ultra sortem mutuata recipere, est ne aliquid suscipiatur contra uoluntatem domini rei, cum illius detrimento, ac iniuria: at is, qui sic ultra (vt in nostra conclusione) sortem suscipit, nihil de alieno, sed de suo suscipit, ac per consequens illud suscipit si ne iniuria, ac detrimento eius, à quo illud exigit, ergo dicendum erit in casu nostræ conclusionis cessare quoque effectum talis prohibitionis factæ implicitè in præcepto decalogi. [Non furtum facies] quapropter patet, sic accipientem ultra sortem non peccare nec ad taliter accepti restitutionem teneri.

Quinta conclusio.

Mutuans aliquam pecuniæ quantitatem ei, à quo timet iustum damnum, vel iniurias, ad hoc principaliter vt cesset ab inferendo sibi huiusmodi interesse in facultate, vel honore, vsuræ peccato se maculat, & præsens conclusio, nõ indiget alia probatione quam Conradi in dicto 2. tract. quæst. 37. conclusione secunda. Cui se subscripsit quoque Frater Ioseph Angles in tract. in scripto. Flores Theologicarum quæstionum, in quæstione de contractu mutui. articulo primo, appendice 8. cum fuerit probatum in quæstione 17. vsuram committere eum, qui pro quocunque commodo temporali assequendo mutuatur, cum pateat maximum commodum esse iniurianti, vel damnicanti non molestari pro iniurijs illatis, vel damno dato: cum ad hoc teneatur de iure, vt pater per omnes canones. sub titu. de iniurijs & damno dato. & per leges imperiales. Institui. Ad l. Aquiliam, & licet uerissima sit nostra conclusio, posset quis contra illam insurgere nonnullis auctoritatibus sonantibus in contrarium: quapropter visum fuit operæpretium illas hic adducere, & ipsis respondere.

8
Mutuo mediã
te quando non
liceat sperare
amicitiã ali-
cuius.

Sciendum est insuper, quòd Laurentius à Rodulphis (quem sequitur Archiepiscopus Floren. & Syluester in ver. vsura. 1. §. 11.) ait, quòd illa mutuatio non est usuraria, quæ fieret in sequenti casu, videlicet, Paulus contumeliis affectus Ioannem, propter quòd Ioannes ei inimicatur, unde Paulum oportet subire quasdam expensas extraordinarias, puta, decem aureorum in mense

Impugnatur
conclusio.
Laur. a Rodul-
phis.
Archiepif. Flo.
Syluest.

in con-

in conducendis famulis, vel militibus armatis, cauendo sibi: nunquid Paulus mutuando aliquam quantitatem pecuniæ Ioanni eo pacto, vel ea intentione principali, vt sibi à Ioannè remittatur iniuria, indulgeaturque venia, & sic cessent supradictæ expensæ, committat usuram? prædicti Doctores asserunt, ipsum non committere usuram: quia licitum est cuilibet redimere vexationem suam, argumen. in cap. dilectus, extra de simonia, & ibi per glo. in ver. redimere, quod & hic Paulus facere cõprobat: (nec obstat, inquit) si dicas, dedit causam delicto, igitur nõ redimit vexationem suam: quoniam si ille peccauit, iniuriam irrogando: & ipse peccabit, iniuriam vlciscendo: cum contra domini præceptũ faciat: insuper nihil Paulus ex mutuo lucratur: vnde patet, inquit, ipsum non recipere ultra sortem: & per consequens non commississe vsuram: has rationes illi Doctores in tutelam suæ opinionis attulerunt vbi sup.

Quorum, quidem, sententia si capiatur, ac intelligatur prout iacet in litera, nihil addendo ad declarationem intentionis talium Doctorum ex eorum dictis alibi, proculdubio meritò impugnatur à Conrado vbi supra: sed licet mihi persuasum non sit, eos voluisse per adducta concludere, quòd ratione mutui seu ex vi mutui quærerent commodum non faciendi tales expensas; & non ex vi amoris acquirendi per mutuum: ac potius ex vi reconciliationis, nihilominus ne aliqui amplectentes huiusmodi sententiam (prout iacet in litera errent) operæpretium duxi hic probare illam falsam quinque rationibus; quarum prima est: si Paulus iniuriis affectus Ioannè, sequitur, ergo, quòd Ioannes habet actionem contra Paulum, actionem (inquam) iniuriarũ: cõtra Paulum, ac contra ipsum, prosequendi illam in iudicio iuxta ordinem iuris, in qua prosecutione damnificatur Paulus: at istius iustæ prosecutionis (quæ à Ioanne contra Paulum fieri poterat) vitatio est res pretio estimabilis. Vnde sequitur, Paulum mutuassee sub vsuris, cum ex vi mutui vltra sortem expectet commodum hoc temporale sibi indebitum, ergo, Paulus sic mutuando efficitur vsurarius. Cum intendatur principaliter per ipsum commodi temporalis affectio ex vi mutui, idest, ex obligatione sibi remittendi actionem iniuriarum, & sic per consequens euitandi prædictas expensas: quod & hac ratione confirmatur. Cum eo ipso, quòd quis iniuriatur alteri, efficiatur debitor eius, inde sequitur, quòd si mutuauerit ei, vt sibi remittatur tale debitum, mutuabit ut sibi vltra sortem aliquid detur, quoniam in omni remissione debiti, est quædam donatio.

Secunda ratio est, quia & si prædicti Doctores videantur velle loqui de damnificatione bellica, vel armorum, & non iudiciali, tamen, per hoc, non habetur, quòd velint loqui de vexatione inordinata, vel iniusta. Nam contingit etiam vexationem (quæ per arma, & bellum infertur) esse iustam, ordinatam, & iuridicam: pro cuius cessatione non minus contingit aliquid dari, quàm pro cessatione vexationis iudicialis. Ideo nec pro illius cessatione est mutuandum, si est iusta.

Tertia ratio nostræ conclusionis & falsitatis contrariæ sententiæ est: Quia indistinctè dicunt ipsi Doctores, quòd liceat redimere suam vexationem: quod, tamen, non est verum (pace eorum dixerim) sic indistinctè, quia Canon per ipsos adductus loquitur (vt ex eius contextu verborum patet) de vexatione iniusta: non autem de iusta, vt dicitur in casu proposito ab ipsis: licitum est, enim, iniuriam passo actionem suam prosequi etiam agendo ad pœnam iniuriantis (cum & id sit concessum etiam ipsis clericis, vt in cap. Prælati. de homicidio,

e. dilectus, extra de simo.

Prima responsio ad impugnacionem.

Ratio prima veritatis prædictæ conclusionis.

9
Iniuriarum actio, est quid pretio appetibile.

Ratio secunda nostræ conclu.

Rõ tertia nostræ conclu.

ca. Prælati. de homic. in 6.

micidio in 6.) si pro sui indemnitate ad refectionem sui damni, & zelo iustitiæ ad pœnam agat, quàmuis rancorem dimittere teneatur.

Quarta ratio est, quia ipsi allegant in fauorem suæ opinionis, quòd nihil Paulus ille lucretur: quod non est verum, cum ex vi mutui lucretur remissionem debiti, & multarum expensarum, quas sufferre sibi opus esset non tantum pro familia conducenda ad sui custodiam, verum etiam pro litem contestando in iudicio, & assistendo iudici post querelam iniuriarum, illi præsentatam. Nam quis me audiret dicentem non esse lucrum ex mutuo: si ex vi mutui remitteretur id mihi, de quo debitor eram, loquendo tam de pecunia, quàm de alijs rebus? & sic patet, Paulum taliter mutuantem vsurarium esse.

Quinta, & vltima ratio nostræ conclusionis & falsitatis dictæ sententiæ est, quoniam ipsi dicunt indistinctè, iniuriam passum peccare vlciscendo se de iniuria irrogata, cum hoc non sit verum indistinctè, vt in dicto capitulo, Prælati, eo quòd si indistinctè esset peccatum vlcisci iniurias, ecclesia hoc non concessisset personis ecclesiasticis: quoniam tñ verificatur in eis, qui ex odio, vel non seruato ordine iuris volunt vlcisci se de irrogatis sibi iniuriis. Cum vindicare de se non semper sit malum, alioquin non dixisset Apostolus de terrena potestate loquens. (Roman. capitulo 13. versic. 4.) [Dei enim minister est tibi in bonum: si autem malum feceris, time: nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram et, qui malum agit.] Hæc ille Sanctus. benè verum est, nemini licere propria auctoritate vlcisci se de irrogata iniuria sine ordine iuris, vel etiam cum ordine iuris, libidine satisfaciendi suo concepto odio contra iniuriantem: cum hoc lege diuina prohibeatur, dicente domino. [Diligite inimicos vestros, orate pro persequentibus, & calumniantibus uos] vt habetur in Euangelio Apud Matthæum. c. 5. ver. 44. & apud Luc. c. 6. ver. 35.

Præterea rursus posset etiam quis insurgere contra meam conclusionem, dicendo illam falsam: cum aliud sit lucrari de alieno, & aliud de suo non tribuere, eo quòd licet lucrari ex mutuo sit vsurarium, non tamen, de suo non tribuere, ut docet Speculator in quarta parte, titulo de vsuris, in fine. Vbi docet, non esse vsurarium eum, qui mutuauit communitati cum pacto, quòd non teneatur ad soluendum collectas etiam iuste ciuibus reliquis impositas, donec sibi soluatur, quod mutuauit.

Ad hoc responderetur, ipsum in hoc errasse (cum reuerentia tanti Doctoris) propter rationes paulò antè adductas: maximè stante capitulo, consuluit, extra de vsuris, in quo adducitur sententia Domini (apud Lucam cap. 6.) dicitis. [Mutuum date, nihil inde sperantes.] Vnde profectò patet, huiusmodi mutuantem communitati cum pacto prædicto sperare, ac exigere aliquid ex mutuo, idest, non teneri ad illas collectas soluendas: quod quidem commodum est maximum, & dignum pretio, quod vtique non potest expeti sine vsura, vt sæpius fuit probatum in superioribus quæstionibus, & specialiter docet Conradus, vbi supra, & Syluester in verbo, vsura. primo, §. nono.

Insuper posset quis insurgere dicendo, quintam hanc conclusionem non veram esse, stante opinione Io. And. & Io. de Lignano, & Io. Cal. in c. consuluit. extra de vsur. dicentiũ, qd licet lucrari ex mutuo nõ liceat, nec de suo nõ tribuere, qñ ad hoc qd teneat alio iure, tñ, qd posset pacisci cõitate, qd donec sibi restituat mutuata pecunia, nõ teneat ad collectas incertas, seu imponendas in

X futurum

Ratio quarta nostræ conclu.

Ratio quinta nostræ conclu.

10
Vlcisci de iniurijs an liceat.

Roma. cap. 13. ver. 4.

Matth. c. 5. ver. 44.

Impugnatio secunda contra quintam conclusionem. Specul.

Responsio ad impugnacionem.

c. consuluit. extra de vsur.

Conradus. Syluest.

Impugnatio tertia contra quintam concl. Ioannes And. Ioannes de Lignano. Ioannes Cal.

Responſio ad
impugnationē
Sylueſt.
Conradus.

S. Thom.

futurum: quàm uis & ipſi Doctores fateantur, nemini licere abſque labe vſu-
ræ paciſci de non ſoluendis collectis certis donec ſibi fuerit reſtitutum mu-
tuum: Ad hoc quàm facillima erit reſpōſio poſt Sylueſtrū, & Conradum ubi
ſupra, vnà cū communi Doctorem opinione negantium, licet poſſe ſuſci-
pi quodcunq; temporale commodum cadens ſub æſtimatione pecuniæ, (vt
eſt in caſu noſtro) cū pateat, quòd ſi taliter mutuans non eximatur à talib.
collectis etiam incertis, ad illas (ſicut & cæteri ciues) ſoluendas tenentur, hoc
etiam verificatur ſentētia Diui Thomę in 2. 2. q. 78. art. 2. in reſp. ad tertium,
& latiùs fuit probatum in quæſt. 17. præſentis opuſculi.

Sexta conſuſio.

II.
Mutuo mediã
te quando li-
ceat ſperare a-
micitiam ali-
cuius.

Mutuans aliquam quantitatem pecuniæ ei, à quo timet ſuſcipere iuſtum
damnum temporale (vt in præcedenti conſuſione) principaliter ad ſibi illum
reconciliandum, ac reddendum beneuolum, & amicum poſt iniurias illi irro-
gatas (licet ſperet & non ex vi huiusmodi mutui, ſed ex vi beneuolentiæ, ac
amicitiæ adeptæ mediante mutuo, ſibi illum reconciliare, & ex tali reconcilia-
tione euadere multa incommoda temporalia, & expenſas, ad quas de iure po-
tuiſſet condemnari, vel ipſum ſubire oportuiſſet, conducendo maiorem fami-
liam pro ſui custodia, ne offeſus poſſet illum offeſdere) non erit vſurarius:
ſed prudens. Hæc conſuſio licet prima fronte videatur aduerſari præcedenti
conſuſioni, tamen, reuera benè librãti ipſam ſtatim luce clariùs illam ſum-
mopere differre apparebit: cū in illa dicatur, [ex ui mutui,] ideſt, ex qua-
dam obligatione ciuili contracta per mutuuum: cū vnãquæque ſimilis obli-
gatio ſit pecunia appretiabilis (vt in ſuperioribus fuit probatum) & per con-
ſequens ſi ratione mutui talis reconciliatio exigeretur, huiusmodi exactio eſ-
ſet utique vſuraria (de qua in ſuperiori conſuſione, & non in præſenti ſit
ſermo:) ſed ſolūm hic dicitur omnes poſſe ſperare ex vi mutui beneuolen-
tiam ſolūm, quæ non poteſt cadere ſub pecuniæ æſtimatione, (propriè lo-
quendo) & ratio eſt patentiffima: quoniam nemo poteſt compelli ad verè
amandum alium, prece, aut præmio aliquo: cū amor ſit actus hominis in-
terior, qui ab alio homine inclinari poteſt, ſed non cogi, vt patet ad ſenſum:
licet fictè, ſeu ad oftendendum ſigna extrinſeca amoris poſſit quis cogi: quã-
uis aſſeramus, & nos, quòd quàm plurimi ex vi beneuolentiæ acquiſitæ ip-
ſorum Principum fuerint ditati, ac quòd ipſorum beneuolentiã, quæ ex ui
mutui procuratur, eſt pretioſior auro, & argento: tum quia ex ipſa varijs de
cauſis poſſumus diuites euadere, tum etiam, quia ſummopere nobis ipſa fa-
uet in diuerſis occaſionibus, ſine quorum beneuolentiã contingeret nobis
honorem, aut ipſammet vitam amittere: & de hac conſuſione forſan lo-
quebatur Laurentius de Rodulphis, & eius ſequaces ſupra citati: Vt doctif-
ſimè (ſe ſubſcribens præſenti conſuſioni) docuit Caietanus in Commenta-
rijs ſecunda ſecundæ, quæſtione ſeptuageſima octaua, articulo ſecundo, cir-
ca principium, & nos probauimus plurimis medijs, & auctoritatibus ſupra
in quæſtione decima ſeptima per totum, & decima octaua per ea, quæ
fuerunt allata in probationem conſuſionis primæ, & ſecundæ dictæ quæ-
ſtionis decimæ octauæ.

12
Amare aliquē
inclinari poſſi-
mus, ſed cogi
ab hominibus
non, & quare.

Caietanus.

Ad argumentum modo quàm facillima erit reſponſio dicendo, q̄ vexatio
eſt duplex, ſeu duplici de cauſa contingit aliquem vexationem pati, videlicet,
iuſtè & iniuſtè: ad probationē argumenti dicitur, q̄ iam in cōcluſionib. fuerit
probatum, mutuanti licere aliquid recipere vltra fortem ratione vexationis in
iuſtè

iuſtè (ſibi illatæ à mutuuario) redimendæ: de qua loquitur dictus tex. in c. di-
lectus, extra de ſimonia. non autem ipſi licere aliquid vltra fortem recipere ra-
tione vexationis iuſtè ſibi à mutuuario illatæ: quia tunc eſſet aliquid recipere
vltra fortem, quod ad vſuram pertinet.

Q V A E S T I O X X V .

Vtrum in vſura exacta transferatur dominium, ita quòd poſſit dici
fuiſſe translatum dominium rei taliter exactæ à mutuuario ad
mutuatorem.

S V M M A R I V M .

- 1 Acquiſitio rerum fit de iure naturali per traditionem ipſarum rerum factam à ueris
dominis.
- 2 Traditio rei, & translatio illius dominij an. coincidant.
- 3 Acquiſita male ſunt in duplici differentia.
- 4 Dominium rerum extortarum per vſuram non transfertur ad vſurarios.
- 5 Contractus inutilis quando non transferat dominium.
- 6 Vis, qua contingit aliquem ad aliquid agendum compelli, eſt duplex.
- 7 Vis compulſiua quid ſit.
- 8 Voluntas coacta eſt voluntas.
- 9 Dominium alicuius rei an. acquiratur per vim compulſiuam.
- 10 Vis ablatiua quid ſit.

T. P. R. I. M. O videtur dicendum, quòd in vſura transfera-
tur dominium, quod ſic videtur probari.

Maior propoſ.

Ex voluntaria translatione alicuius rei in alium, transfer-
tur dominium ad recipientem illam.

Minor propoſ.

At ſoluens vſuras ratione mutui accepti, voluntariè trãſ-
fert ad mutuãntem quicquid ei ſoluit vltra fortem mutuãtã.

Ergo ſoluens vſuras ratione mutui accepti in mutuãntem dominium rei
ſolutæ vltra fortem transfert.

Maior propoſitio per ſe patet, iccirco nulla alia indiget probatione.

Minor probatur, hac rōne: qm̄ voluntarium mixtū, ſeu conditionatū, qua-
le reperitur in ſolvente uſurã, dicitur aliquo modo voluntarium, & pro tali habe-
tur: quãuis non ſit omnino voluntariū: cū habeat aliquid de inuoluntario,
vt patet in actib. hominū contra diuinã voluntatē. Nã ſi quis non omnino vo-
luntariè, ſed voluntate conditionata conſentiret ſtupro, vel aliis criminib., non
excusaretur à peccato mortali: quod nõ perpetratur niſi voluntariè: (cū pec-
cati ſubiectum ſit ipſa voluntas) licet omnibus circumſtantijs conſideratis, nõ
ita libenter conſentit, ſed voluntate conditionata: tamen verum eſt dicere ip-
ſum huiusmodi actui voluntariè conſentire, & ratio eſt patentiffima: quoniam
uoluntas conditionata, eſt uoluntas, vt docet tex. in c. merito, 15. q. 1. cap. merito, 15.
quæſt. 1.

Secundo arguitur ſic pro parte affirmatiua.

In his, quæ traduntur metu mortis vitandæ transfertur dominium, ergo,
& in vſura ſoluta: valet conſequentia per identitatem rōnis, immò arguendo
a fortiori. Conſequentia probatur, quia ibi tantò minus eſt de uoluntaria trãſ-
latiōe

latione dominij, quantò metus mortis maior est defectu rerum exteriorum inducente aliquem ad accipiendum sub vsuris. Titulus quoque habendi, & possidendi illud taliter acceptum iniustior est in extorquente aliquid metu mortis, quàm in extorquente per vsurarium mutuum: si ergo per talem metum mortis incussum alicuius accepti transfertur dominium. vt in ca. Abbas. extra de his, quæ ui metu sive causa fiunt.

SED CONTRA textus in §. per traditionem, Instit. de rerum diuisione, arguendo à contrario sensu: dicitur, enim, ibi. [Per traditionem quæ iure naturali res nobis acquiruntur: nihil, enim, tam conueniens est naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi: & ideo cuiuscunque generis sit corporalis res tradi potest, & a domino tradita alienatur.] hæc ibi, & dicitur. [alienatur,] id est, potest alienari, cùm transferatur dominium: ergo, à contrario sensu arguendo, dicitur, nihil tam inconueniens naturali æquitati, quàm voluntatem domini rei nolentis rei suæ traditæ vsurario (pro mutuo sibi tradito) dominium transferri, ratam non haberi, ad hoc, quòd tale dominium non transferatur, cùm tale lucrum vsurarium dicatur rapina, in qua patet nõ transferri dominium: & quòd dicatur rapina, patet per textum in capitulo, si quis usuram. decima quarta, quæstione quarta, & est Diui Ambrosij in quo dicitur. [Siquis usuram acceperit, rapinam facit, vita non viuet.]

Primum notabile.

Respondeo præsentis quæstioni vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo duo notabilia pro illius maiori intelligentia. Quorum primum est: Traditio rei, & translatio dominij illius rei, non sunt duæ res ab inuicem inseparabiliter connexæ. Contingit aliquem aliquam rem, puta, vestem vel domum, & huiusmodi alteri tradere absque translatione dominij eius, vt patet in commodante, vel locante ad tempus domum, uel vestem, & huiusmodi ad tempus, vel tradatur in pignus, vel in depositum. Contingit, enim, & dominium rei, puta vestis, uel domus, & huiusmodi tradi sine traditione vestis, uel domus, (vt patet ad sensum) cùm donatur huiusmodi res alteri ab eo, qui illam iniuste detinebat: vnde ex hac separabilitate manifestè elicitur, quòd ad uoluntariam traditionem non sequitur necessariò uoluntaria translatio dominij illius rei: sed ad quod non sequitur translatio dominij: fieri non potest, quòd sequatur translatio dominij uoluntaria, ut patet, cùm res aliqua traditur in depositum. Non comitatur, igitur, necessariò uoluntaria translatio dominij uoluntariam traditionem rei. Vnde patet, falsum esse consequens illud, in quo dicebatur, lucrum usurarium fuit traditum per mutuatarium ipsi mutuatori, ergo, translatum fuit dominium ipsius ad ipsum mutuatorem.

Secundum notabile.

Secundo notandum est, quòd omnia quæ male acquiruntur, sunt in duplici differentia. Nam nonnulla sunt malè acquisita, & talium acquisitio trãstert ipso quòq; dñiũ ad acquirẽtẽ, ut sũt ea, quæ acquirũtur à meretricib. lenonib. adulatorib. & aliis similib. (si desit dolus, aut fraus:) quoniam licet cã propter quam fit talis acquisitio, prohibita sit, non tamen acquisitio, aut retentio acquisitorum inde regulariter, licet in aliquo casu (ut latius dicitur in quæstione 29. conclus. sexta,) etiam & acquisitio, & retentio ipsa est prohibita: & tunc talis acquisitio non transfert dominium rei sic acquisitæ ad acquirentem. Quædam

dam verò sunt malè acquisita, quorum acquisitio est prohibita, & non transfert dominium rei taliter acquisitæ ad acquirentem. Immo ijs, à quibus talia fuerunt acquisita, competit actio repetendi illa: & hæc sunt omnia illa, quæ acquiruntur mediante furto, rapina, vsura, & omnia alia, quæ reducuntur ad prædicta, vt sunt omnia quæ iniusto titulo acquiruntur, & mala fide possidentur: cùm iniustus titulus habendus sit, ac si nullus titulus adesset: & mala fide ea dicuntur possideri, quæ contra prohibitionem legum ac iurium possidentur, vt sunt extorta per vsuram, quorum extorsio est contra ius naturale, diuinum, & canonicum: vt latius fuit probatum in quæstione secunda, tertia, quarta, & quinta.

His ergo præmissis vnica conclusione Deo dante satisfaciamus quæstioni.

Vnica conclusio.

Dominium eorum, quæ extorquentur per vsurarum exactionem, non transfertur ad ipsos usurarios, sed remanet adhuc apud eos, qui veri domini eorum erant de iure.

Hæc conclusio probatur quadruplici medio. Primo, enim, per argumentum in iure diuino, sub præcepto illo. [Non furtum facies.] Dixi probari per argumentum: quoniam licet explicitè nulla fiat mentio ibi de terminis nostræ conclusionis, benè tamen implicitè, Cùm (iuxta sententiam omnium Doctorum, immo & decisionem ecclesiæ in c. sæpe contingit. ext. de resti. spol. dicente ibi Innoc. 3. [quòd non multum interfit quoad periculum animæ, iniuste detine re, ac inuadere alienum] ipso præcepto præcipiatur implicitè rei iniuste ablata restitutio: & ratio est patentissima: Nam is, qui rem alienam capere prohibuit, eam contra eius domini voluntatem non concessit retineri, vt per se patet: Nec inconuenit, per præceptum negatiuum interdum actum positium iuberi: vt quando ad obseruantiam præcepti negatiui est aliquis actus positius necessarius (de quo, tamen, latius in q. 27. concl. 1. dicitur) sic in proposito, eo ipso, quòd dominus præcepit nobis restitutionem talium, inde cõsequens est, ipsum tacitè hoc præcepisse pro eo, quòd per talium iniustam occupationem (vt in casu nostro) veri domini non efficiamur, remanente adhuc legitimo dominio apud verum dominum talium: si ergo remanet tale dominium apud eos, à quibus iniuste fuerunt talia ablata: inde sequitur, quòd per talium iniustam ablationem non fuerit trãslatum eorum dominium ad prædictos iniustos occupatores: quoniam aliàs Dominus non præcepisset eorum restitutionem (vt patet ad sensum) & latius in rationib. afferendis in fauorem præsentis conclusionis probabitur. Secundò præsens conclusio probatur iure positio per arg. in frascriptorum iurium, videlicet, in c. peccatum. de reg. iur. in 6. c. Præterea. ca. consuluit. c. Quam perniciosum c. tuas. c. quia frustra. c. Michael. ext. de vsur. in c. quamquam. de vsur. in 6. In cle. vni. de vsur. in c. si res aliena. 14. q. 6. Dixi probari conclusionem per argumentum dictorum iurium: cùm ipsa implicitè probent nostram conclusionem, eo quòd in ipsis præcipiatur restitutio rerum extortarum per vsuram: quod statutum utique non fuisset, si legitime dominium eorum fuisset translatum ad vsurarios. Item probatur per arg. in c. de bitores. extra de iureiurando. in quo Alexander tertius infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet. [Debitores ad soluendas vsuras, in quib. se obligauerat, cogi non debent] ex quib. verbis patet, quod per huiusmodi nudam traditionem rei extortæ per vsuram, sicut nemo (et si tate pacto de soluendis vsuris ex ui mutui) tenetur

X 3 illas

e. Per traditionem, Instit. de rerum diuisione.

Acquisitio rerum fit de iure naturali p traditionem ipsarum rerum factam à veris dominis. c. si quis usuram. 14. q. 4.

Traditio rei, et translatio eius dominij an coincident.

Acquisita male sunt in duplici differentia.

4 Dominium rerum extortarum p vsuram nõ trãstertur ad vsurarios. Exod. c. 20.

c. sæpe contingit. extra de resti. spol.

Restitutio rei alienæ quomodo pbetur iusta à Deo sub præcepto Non furtum facies.

ca. peccatũ. de reg. iur. in 6. c. Præterea. ca. consuluit. c. Quam perniciosum. c. tuas. c. Quia frustra. c. Michael. ext. de vsur. c. Quamquam. de vsur. in 6. cle. vni. de vsu. c. si res aliena. 14. q. 6. ca. Debitores. extra de iureiurando.

illas solvere, quia pactum hoc nullum dominium confert usurario super solutione usurarum promissa: sic, si soluta fuisset usura, huiusmodi solutio indebita nullum ei contulisset dominium super re sic extorta per usuram. ex his omnibus patet, huiusmodi exactionem usuræ comparandam fore furto, per quod nullum transfertur dominium ad ipsum furem, ut omnes Doctores fatentur. Idem probatur per argumen. in l. non dubium. §. Pactum. C. de legibus, & constitutionibus, in qua infra scripta aurea verba habentur, videlicet. [Nullum, enim, pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus, qui contrahunt, lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam nouellas trahi generaliter imperamus, ut legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, ceteraque quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit inutile esse debere quod factum est: sed & si quid fuerit subsequutum ex eo, vel ob id, quod interdicte lege factum est, illud quoque cassum atque inutile esse præcipimus. Secundum prædictam itaque regulam ubiunque non feruari factum lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem huiusmodi tenere: nec mandatum ullius esse momenti, nec sacramentum admitti.] Hæc in dicta l. Et dixi probari conclusionem per argumentum in dicta l. non dubium. cum ex illa (licet explicitè) non probetur nostra conclusio; bene tamen implicitè eo quod ex ipsa habeatur, quod quicquid attentatum fuerit contra legem, semper sit nullum, & quod nullum ius ex ipso acquiratur, ut apertius dixit ibidem Glos. & Bartol. numero 38. quod ex contractibus, qui sunt contra legem, nullatenus transfertur. Inde, ergo, elicitur veritas nostræ conclusionis, cum contractus usurarius sit contra legem naturalem, diuinam, & pontificiam (ut latius fuit probatum supra in quæstione secunda, tertia, quarta, & quinta) inde necessario sequitur nullum transferri dominium rei extortæ per usuram ad ipsum usurarium: licet sibi res illa tradita fuerit à mutuuario. Idem probatur per argumentum in l. nunquam nuda. ff. de acquire. rerum domin. in qua hæc habentur, videlicet. [Nunquam nuda traditio trāsferat dominium, sed ita, si venditio, aut aliqua iusta causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur hæc ibi, dixi notanter, per argumentum in dicta l. quoniam, licet dicta lex ad verbum non loquatur de nostra conclusione, bene, tamen, loquitur tacitè arguendo à simili: cum quicquid det mutuarius ultra fortem ex vi mutui ipsi mutuanti, sit traditio nuda, cum non concurrat in simul voluntas eius absoluta, & gratuita, & iusta causa in mutuante non reperiatur illud taliter extorum accipiendi, & sibi retinendi, cum ei hoc inhibitiu sit vtriusque testamenti sacra pagina ut docuit textus in cap. super eo. extra de usur. & quod usuræ traditio sit nuda, & talis appellanda: patet eo quod nullo titulo iusto vestiatur, nec titulo, saltem, pro soluto ratione pacti taciti, vel expressi intuitu mutuante, & mutuuario ipsum: cum tale pactum sit nullum ipso iure (ut fuit probatum) si, ergo, tale pactum est nullum, inde sequitur, quod ex tali pacto nulla oriatur mutuuario obligatio naturalis, aut civilis, ut habetur in cap. Debitores. extra de iureiuran. & ratio est, quoniam, cum lex resistat huiusmodi usurariæ exactioni (ut fuit probatum) inde sequitur, nullam oriri obligationem etiam naturalem: etiam si tantum alteri contrahentium resisteret, ut latius habetur in l. Cum lex. ff. de fideiussor. Probatur & tertio præfens conclusio auctoritate

l. non dubium.
§. pactum. C. de
legib. & cōsti.

Opus prohibē
te lege factum,
pro infecto, &
nullius valoris
habendū erit.

Glos.
Bartol.

l. Nunquam nuda.
ff. de acquire.
rerum domin.

c. super eo, ext.
de usur.

c. debitores, ex
tra de iureiur.
l. cum lex. ff. de
fideiuss.

toritate Doctorum Theologorum, Canonistarum, Iuristarum, & summulariorum. Diuus enim, Thomas dixit in secunda secundæ, quæstione 78. articulo tertio, in fine, restituendum fore quicquid ultra fortem quis accepit ratione mutui, unà cum fructibus eius, si res illa extorta de sui natura fructifera fuisset: reddensque rationem sui dicti, dixit, quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus: & ideo ei debentur. hæc ille Sanctus, ex quibus luce clariùs elucet, ipsum Sanctum non dixisse esse fructus rerum, quarum alter est dominus, si per huiusmodi nudam traditionem rei extortæ per usuram fuisset translatum dominium ad ipsum mutuarium: cum nemo dicendus sit dominus rei illius, cuius de iure caret dominio: quod & etiam elicitur ex his, quæ ipsemet Sanctus Thomas ibidem in respon. ad 3. in fine loquens de usurario, dixit (his verbis utens, videlicet.) Usurarium plus iuris habere in re acquisita per pecuniam usurariam, quam in ipsa pecunia usuraria ratione propriæ industriæ. Sanctus quoque Bonaventuræ (unà cum Doctoribus infra scriptis, locis citandis) se subscripsit præfenti conclusioni, in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo secundo, quæstione prima, in responsione ad septimam argumentum incip. Ad illud quod queritur. Riccardus a media villa in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quæstione sexta, in versic. Sed contra quicumque est dominus. Caietanus in Tomo secundo opusculorum. Tract. octauo, quæstione prima, in qua latius nostram conclusionem probat. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione undecima, notabili tertio, Alex. de Aleff. parte tertia, quæstione 26. & 66. membro tertio, & quarto, Altissiodorensis tertia parte, tract. 21. quæstione prima, Henricus de Has in tract. de contractibus parte prima. cap. 36. Oyta in suo tract. de contractibus, dubio 18. Alphonsus Alvarez in suo speculo summorum Pontificum. §. de Monte pietatis, in ver. queritur in materia usurarum. folio 338. Ioannes de Medina in Codice de usura restituenda, quæstione quarta, §. In tertio argumento principali. Dominicus à Soto in libro sexto de iustitia, & iure, quæstione prima, articulo quarto, columna secunda, in ver. At uerò ut perspicatior fiat. Ioannes à Mayronis in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione 38. Syluester in ver. usura. 6. §. 1. dicens hæc opinionem esse apud Theologos, & Canonistas communiter receptam. Ioannes Andr. & Dominicus à Sancto Geminiانو in capitulo, Quamquam, de usuris in sexto, sequentes S. Thomam, Bartolus in l. prima, §. si vir uxori, numero quarto, tradens optimam regulam decidendi omnes ferè quæstiones de dominij translatione operata, uel non operata ex inutili contractu, infra scriptis uerbis utens, uidelicet. Querro an ex inutili contractu transferatur dominium: Dic, aut contractus est inutilis, quia pendet conditio, & non impeditur dominij translatio. ut in l. Dotis fructus, cum l. sequenti. ff. de iure dotium, & in l. sub conditione. ff. de solutionibus. Aut est inutilis ex alia causa, & tunc, aut præter legem, aut contra. Primo casu, non impeditur dominij translatio, ut in l. contractus. C. de fide instrumentorum, & in l. multum. C. si quis alteri, uel sibi: transfertur, enim, ex dicta causa putatiua dominij. Aut est contra legem, & dominium non transfertur, ut in l. non dubium. C. de legibus, & ibi nota: hæc ille. ex cuius sententiæ uerbis patet, ipsum uoluisse, quod dominium, non acquiratur usurariis, corum, quæ ipsi extorsertunt per usuras. Cum tale lucrum sit prohibitum de iure (ut sepius fuit probatum, & per allata paulò antè quoque, Didacus Couarruias in libro tertio, uariarum resolutio. cap. 3. nume. 6. sed ad huius quæstionis, Archid.

S. Thom.

S. Bonauen.

Riccardus.

Caietanus.
Gabriel Biel.
Alex. de Aleff.
Altissiodorenf.

Heric. de Has.
Oyta.
Alphonsus Aluarez.
Io. de Medina.

Dominicus Sotus.

Io. à Mayron.

Ioannes Andr.
Dominicus à
S. Geminiانو.
Bartol.

Contractus in
utilis quando
non transferat
dominium.

Didac. Couar.
Archid.

Glosæ.
Nauarrus.

chid, in capitulo, si quis vsuram. 14. quæstione quarta, in fine. Glosæ in citatis iuribus. Nauarrus in suo manuali. capitulo 17. numero 265. & numero 268. & hi omnes Doctores explicitè præsentis cõclusioni se subscripserunt, implicitè verò omnes Doctores in citatis iuribus iuxta ipsorum interpretationem germanam. Probatum insuper & quarto præsens conclusio quinque rationibus (meo quidem iudicio) irrefragabilibus.

Prima ratio cõclusionis præsentis.

Prima quarum est, In vsuræ solutione, aut transfertur dominium ipsius à mutuuario soluente in mutuatore recipientem illam, ratione ipsius nudæ lucri vsurarij voluntariæ exhibitionis, aut non solum ratione ipsius, verum etiam ratione adiunctæ voluntariæ translationis dominij illius. Sed nihil horum hoc efficere potest, ergo non trãfertur dominium. Diuisio est sufficiens: quoniam homo est dominus rerum exteriorum per propriam voluntatem: Vnde in proposito necesse est ad transferendum dominium rerum extortarum per vsuras, vt concurrat uoluntas libera soluentis illas: cum ad hoc causandum non sufficiat uoluntas recipientis illas, cum hoc sibi prohibeat lex naturalis, diuina & pontificia (vt fuit probatum.) Voluntate, autem, soluentis illas hoc fieri potest duplici solum via. Aut per exhibitionem alicuius rei ultra sortem ex vi mutui, aut per ipsam translationem dominij ipsius rei sic extortæ: quoniam, aut transfertur dominium, eo quod soluens vsuras voluntariè dat vsurario plus sorte: aut quia intendit transferre dominium illius ex crescentiæ à se in mutuatore: vel propter vtrunque: sed quod non transferatur dominium ex voluntaria traditione illius ex crescentiæ, patuit per allata in primo notabili, cum ex hoc non sequatur necessariò trãslatio dominij, cum sint duo diuersa: ex hoc, enim, quod vsurario do aureum vnum pro vsura, nihil aliud necessariò conuinci potest, nisi quod voluntariè ei illum assigno: nec potest ex hoc conuinci, quod trado illum ad hoc, vt sit suus: & si quæretur à tali dante, ad quid, ergo, das aureum illum ei? in promptu responsio est: ego quidem ei do, quia aliter mihi mutuare non vult. & hæc ratio taliter cõfirmatur. Quia sicut soluens vsuras consentit in solutionem aurei, & tamen, non in eam (inquantum iniusta est) consentit, quia nullus patitur iniustum volens, ita consentit in nudam traditionem aurei, absque hoc, quod consentiat in translatione dominij illius. & quod in soluente vsuras non sit intentio transferendi dominium illarum, patet, quia in eo adest quædam coactio (vt diximus) soluendi illud tale ultra sortem.

Secundò arguitur sic.

Ratio secunda cõclusionis præsentis.

Sicut, enim, voluntate conditionata seu coacta conditionatè, vt mortem, scilicet, euitet in naufragio existens exonerando nauem in mare proijcit merces, dominium non transfert ad illas reperientem, sed illud in se retinet: quapropter illas reperiens ad restituendum eas domino illarum teneatur, vt in l. qui leuandæ nauis gratia. ff. ad l. Rodiam de iactu, & in capitu. ex communicatione, extra de raptoribus, sic arguendo à simili, soluens vsuras ex vi mutui non habuit animum transferendi dominium in mutuante, nec absoluendi ipsum. met vsurarium ab obligatione restituendi sibi, vel suis, illud traditum ex vi mutui vsurario, illud tradendo in potestate vsurarij, donec fortè aliquando poenitentia ductus illud sibi restituat, vel Deo prouidente aliunde ab eo æquiualens recipiat: ac per consequens vsurarius ex tali nuda traditione nullum acquisiuit dominium, cum illud fuerit lege diuina sibi interdictum.

l. Qui leuandæ Nauis. ff. ad l. Rodiã de iac.

c. ex cõi. extra de raptor.

Tertiò sic arguitur.

Si in vsura soluta transferretur dominium ad ipsum vsurarium, sequeretur hoc absurdissimum, quod extorquens agrum per vsuram non teneretur ad restitutionem omnium fructuum ex ipso perceptorum: cum percepisset fructus rei iam effectæ suæ (per translationem talis dominij ad se factam) damnum passo restituendo agrum, vel eius pretium: At consequens est falsum, vt in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum, & contra omnes Doctores, ergo, dicendum superest, quod in vsura non transferatur dominium. Consequentia (in qua consistit tota difficultas) declaratur ex differentia, quæ est inter æqualitatem in recompensatione rei fructificantis, quando translatum est dominium, & in æqualitatem seruandam in recompensatione eiusdem, quando non est translatum dominium: Cum enim ager transeat de domino in dominum, quocumque titulo id fiat, sufficienter satisfacit primo domino, si datur sibi tantum, quantum valet substantia agri pensata virtute fructificatiua, & alijs conditionibus, quæ in contractu venditionis eius pensandæ fuissent, nec plus exigit iustitia commutatiua: quoniam seruata æqualitate rei ad rem completa est ratio iustitiæ. Quando verò ager mutat quidem possessorem, sed non dominum, secundum veritatem, non satisfacit domino eius, dando ei solum ipsum pretium agri: sed oportet (vltra illud) omnes fructus perceptos, & qui potuissent à diligenti cultore percipi (vt in dicto capitulo, Grauis) restituere ei, quia sunt fructus agri illius, cuius alter est dominus. si ergo in usura translatum est dominium agri per vsuram extorti, sufficienter fieret restitutio, restituendo agrum tantum, vel pretium æquale: pensata substantia agri & eius virtute fructificatiua, non autem fructibus perceptis pensatis: quoniam vsurarius recepisset fructus de re sua. Et confirmatur hoc exemplo, sicut ab omnibus dicitur, neminem teneri restituere fructus perceptos ex agro empto ex pecunia per vsuram acquisita: quia sunt fructus agri sui, ad quem per emptionem fuit translatum dominium, sic esset dicendum de fructibus agri per vsuram extorti: quia essent sui ratione dominij translati per traditionem factam à mutuuario ipsi mutuatori, quia vigore talis acquisitionis dominij ager diceretur suus: si, ergo, dominium agri per vsuram extorti transferretur in vsurarium, sequeretur (vt dixi) quod non teneretur ipse vsurarius ad restitutionem fructuum, quos per viginti (fortè) annos percepisset: contra omnes Doctores, & dictum textum capituli, Grauis, quod si diceret quis, hoc tantum verificari in translatione dominij omnino voluntaria (vt per venditionem &c. in qua sufficet solum restituere agrum, vel ei æquiualens) non tamen, verificatur in donatione aliquantulum inuoluntaria, qualis est vsuræ solutio, quia vltra æquiualens quis teneretur ad fructus susceptos ex agro: ergo, conuincuntur aduersarij quod ex vsura non transferatur dominium, quia nemo tenetur soluere fructus rei propriæ: sed si dixerint ipsi, huiusmodi fructuum restitutio facienda erit non ratione dominij non acquisiti, sed ratione damni illati mutuuario, qui iam fuerat dominus illius agri, à quo domino extortus est per vsuram, eo quod fuerat damnificatus non solum in agro, verum etiã, & in fructibus eius percipiendis: & ideo quamuis vtrorumque, scilicet, agri & fructuum à mutuuario in vsurarium dominium fuerit translatum, tamen, competit repetitio ipsi mutuuario. Hæc responsio ac insimul impugnatio nostræ rationis, enim, falso innititur fundamento dicendo, quod damnificatus in agro fit etiam damnificatus in fructibus illius agri, super quem obtinuit dominium, cum per se pateat,

Rõ tertia cõclusionis præsentis. Antecedens. Consequentia.

c. Grauis, extra de resti. spol.

Impugnatur ratio.

Tertiò

pateat, quòd si fuit translatum dominium agri ad usurarium: ergo ipse vsurarius effectus fuit dominus non tantum ipsius agri, verum etiam & fructuum eius, cum hæc sit regula infallibilis, quòd verè translato dominio alicuius rei, omne damnum, aut emolumentum futurum domino rei cedat: tum quia quando non transfertur dominium vniuersaliter verum non erit: vt patet in locatione domus, quæ forruitò casu ruit, eo quòd domus in domini damnū ruat, & non eius, qui eam conduxit.

Quarta ratio.

Cum in translatione dominij semper requiratur voluntas domini directi illius rei, & dominus directus rerum temporalium sit Deus omnipotēs, licet utilis, & tanquam usufructuarius illarum temporalis sit possessor illarum, sequitur, quòd per huiusmodi voluntariam aliquam traditionem non transfertur illius rei dominium ad ipsum mutuante, cum sit contra plenam voluntatem Dei illius rei directi domini prohibentis huiusmodi receptionem, vt fuit probatum in quæstione tertia, & quarta, cum plus iuris super illā rem ipse habeat, quam possessor, seu usufructuarius eius, & cū dominus fieri hoc modo translationem illius rei dominium prohibuerit, sequitur inde nō transferri, cum necessariò ad eius essentiam domini consensus requiratur, nec obstat Hadrianus respondens huic rationi, quòd licet Deus non consentiat in vsurarum acceptatione, consentit, tamen, in eius effectum, qui est translatio dominij in accipientem eam ab alio donante. Hoc (inquam) non obstat: quoniam licet Deus consentiat in translatione dominij in accipientem ab alio donante verè, & mera libera eius voluntate, tamen, non acceptat ratione donationis, seu (& melius) ratione nudæ traditionis, ut præsupponitur in nostra quæstione.

Quinta ratio.

Quicumque est dominus alicuius rei, est dominus eius aliquo iure seu iusto titulo, non iniuria: sed rei acquisitæ per usuram usurarius non est dominus aliquo iure, uel iusto titulo: cum non sit dominus iure, seu titulo emptionis, nec iure locationis, nec iure permutationis, uel huiusmodi (ut patet ad sensum) ergo dominium non transfertur per usuram: quoniam si transferretur, maxime transferretur titulo solutionis promissi, ut puta, quia promissum dare usurario ultra sortem, aut titulo donationis liberæ. Attamen nemo dicere audebit, ad usurarium fuisse translatum dominium per titulum solutionis promissi, quia talis promissio nulla est, nec ex ea oritur aliqua obligatio, cum ei lex resistat. & quòd hoc sit verum, supra patuit ex tenore uerborum l. Non dubium. supra relato. C. de legibus, in qua dicitur [nullius esse obligationis, æpenitus nullum esse contractum, uel promissionem contra legem] inde sequitur ueritas nostræ conclusionis, cum huiusmodi contractus usurarius sit contra legem: ut habetur per tex. in cap. super eo. extra de usuris, in quo dicitur. [usuram esse prohibitam utriusque testamenti pagina:] sed neque titulo donationis huiusmodi illiberalis transfertur dominium usuræ ad usurarium, quia donatio talis, ut scienter indebiti non tenet, quando illius receptio à iure reprobata est: prohibitum autem est, aliquid ultra sortem non solum recipere, uerum etiam principaliter ex ui mutui expectare: ut in c. consuluit. extra de usur. Ex his hucusque, ergo, adductis luce clariùs elucet, ad usurarium nō transferri dominium rei extortæ per usuram.

Attamen contra nostram uerissimam conclusionem posset quis insurgere dicendo

Responso obiectioni quæ Hadrianus facit cōtra hanc quartam rationem.

l. non dubium. C. de legib.

c. super eo. extra de usur.

dicendo ipsam falsam, & hoc probans duplici medio. Primò, enim, auctoritate quam plurimorum Doctorum infrascriptorum, & ratione. Sciendum ergo, quòd infrascripti Doctores dixerunt, dominium rei extortæ per usuram transferri ad usurarios, tamen, ipsi vsurarij tenebuntur tale quid restituere ei, à quo extorserunt, & sunt, videlicet, Scotus in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione secunda, articulo tertio, in ver. Similiter dans. Henricus de Gandauo quodl. 4. quæstione 27. Petrus Pal. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione tertia, articulo quinto, conclusionem secundam, & ibidem in quæstione secunda, articulo quinto, in uerbi. successor autem. Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione tertia, §. 17. Hadrianus Papa in tract. de sacramentis, tit. pro sacramento poenitentiae, de restitutione folio 59. §. ex his alia oritur quæstio. Glof. in capitu. si quis usuram. 14. quæstione quarta. & ratio istorum est, quia transfertur dominium etiam in mutatione, & tamen debitor tenetur eadem rem mutuam restituere creditori: sic & dicendum in casu proposito: & prædictæ impugnationi aliquibus videtur Diuum Thomam fuisse in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, quodl. 2. cuius Sancti uerba formalia sunt hæc, videlicet. Aut transfertur dominium, & tunc vel competit repetitio ei, à quo quis lucratus est secundum aliquod ius, sicut in usura accidit, in qua (vt quidam dicunt) dominium transfertur, hæc ille Sanctus. ex cuius uerbis patet, ipsum non sequutum fuisse dictam sententiam, sed solum eam simpliciter recitasse: eò magis, quòd in summa contrariū docuit, vt supra retulimus: sed quoniā dictæ impugnationi per allata in probationibus nostræ cōclusionis fuisse responsum abundè satis patet: iccirco his omissis ad alia me transferens, dico, quòd. Et si non negemus, dictos Doctores adinuicem secundum sonitum uerborum aduersatos fuisse nostræ conclusioni: tamen, quam facillimè possemus concordare utendo doctrina Archidiaconi in capitulo, si quis usuram. 14. quæstione quarta, in fi. Quapropter pro concordia ipsorum memoriæ commendandum erit, & nunquā obliuioni tradendum. Quòd duplex est uis, qua quis contingit compelli ad aliquid faciendum, uel non faciendum: est, enim, vis compulsua, & uis ablatiua. Vis, enim, compulsua potest aliter dici quædam uis uoluntatis immissiua: quando, scilicet, cogitur uoluntas alicuius ad aliquid faciendum, uel non faciendum: & hoc etiam dicitur uoluntate factum, quia coacta uoluntas, est uoluntas, vt in l. si mulier. ff. quod metus causa. & in cap. Merito quæritur. 15. quæstione prima, & hæc parit actionem, quod metus causa: Vi, ergo, compulsua rem alterius rapiens, fictione iuris ciuilibus efficitur dominus illius rei, licet iure prætorio penes priorem dominum rei dominium remaneat, vt in l. metus. §. Item Iulianus. ff. Quod metus causa, & tali vi comparatur extorsio usurarum. Vnde secundum subtilitatem iuris ciuilibus (vt docet etiam Bartol. in l. metum autem. §. uolenti. ff. quod metus causa) dominium rei per usuram extortæ transfertur ad usurarium. Penes uero dominum, (id est, mutuatarium, qui illam soluit tali uoluntate compulsua) dominium illius rei sic traditæ usurario remanet iuris æquitate. & ratio est: quoniam si apud ipsum non remaneret illius rei dominium, non concederetur à iure soluenti usuram actio contra usurarium, vt fuit concessa in cap. debitoribus. extra de iureiuran. nec præcipitur à iure ipsi usurario restitutio usurarum: vt fuit præcepta per canones cōtentos in toto titulo de usuris, & in locis iam citatis supra in probationem conclusionis

Scotus. Henricus. Pal. Nic. de Orbell. Hadrianus. Glof.

Archid. 6
Vis qua contingit aliquem compelli ad aliquid agendum, est duplex.

7
Vis compulsua quid sit. l. si mulier. ff. quod metus cau. c. merito quæritur. 15. q. 1.

8
Voluntas coacta est uoluntas

9
Dominium an acquiratur per vim compulsuam.

l. Metus. ff. quod metus causa. Bartol. ca. Debitoribus. extra de iureiurando.

10
Vis ablatiua quid sit.

conclusionis nostræ. Vis autem ablatiua est illa, quæ absolutè infertur etiam sine conditionata eius voluntate, cui infertur: vt contingit in furto, vel rapina: & ratione talis vis nullo pacto, neque fictione iuris ciuilibus transfertur dominium, sed adhuc remanet apud verum dominum illius: & hæc vis non parit actionem. Quod metus causa, sed vi bonorum raptorum.

Doctorum cō-
cordia circa p-
sentem qōnem

His ergo præmissis, poterit pro concordia Doctorum dici, & meritò, quòd Doctores (citati ad probandam nostram conclusionem) dicentes non transferri dominium ad usurarium: verum dixerint secundum iuris æquitatem, ac ius prætorium, & pontificium: dicentes, verò, transferri dominium, & ipsi verum dicant loquendo de subtilitate iuris ciuilibus, cum usurarium lucrum nō prohibeat ius ciuile regulariter, vt latius in quæstione sexta dictum, & probatum fuit.

Ad argumentum primum modò facillima erit responsio, dicendo minorem falsam esse, & ad probationem dicitur, quòd non sit par ratio in utroque: cum de essentia peccati stupri non sit permittere corpus stuprari sine aliquo consensu, sed cum consensu, saltem, conditionato pro euitanda morte, malendo consulere saluti corporali propriæ, quàm spiritali, paruipendens inde Dei offensam incurrere, quod vti que illicitum est: quod dici non potest, in casu nostro: cum talis mutuarius conditionata voluntate vsurario vsuras soluendo, non peccet, vt latius probabitur infra in quæstione trigesima quarta. Mulieri, verò, stupro etiam uoluntate conditionata minimè licet assentiri, eo quòd quacunque occasione imminente potius mortem præeligere, quàm mortali peccato consentire illa tenetur: quapropter non potest dari identitas rationis in utroque casu, ut latius ex capitulo, Ita ne. 3 2. quæstione prima, elicitur. & ratio est, quia in hoc stupro, uoluntas conditionata dicenda erit uoluntas, ut in capitulo, Meritò, decima quinta, quæstione prima. Maior quoque negatur: quoniam per se patet falsitas eius, quòd uerum non fit, quòd ex omni traditione rei dominium ipsius (ut latius in notabili primo diximus) nobis acquiratur.

c.itanè. 3 2. q. j.

cap. merito. 15.
quæst. 1.

Ad secundum argumentum respondetur, illud nihil concludere contra nos: nec canon in dicto cap. Abbas. dicit fuisse translatum dominium rei traditæ ex metu cadente in constantem uirum, à taliter metuete, ad ipsum incutientem metum: sed solum quod debet dictam donationem irritam declarari: vt ex uerbis ipsius canonis elicitur. quapropter qui impugnare videntur nostram conclusionem, uerissimam ipsam esse fateri compelluntur, & dictum canonem illi fauere: eo quòd illud declareretur irritum quod nullo iure aliquo tempore subsistit. Vnde patet illam donationem dicendam fore nullam, & in ualidam ad aliquod ius producendum donatario ex donatione quæ contra ius est: ut in dicta l. non dubium. §. Pacta. C. de legibus. explicitè habetur. & quia taliter donatum mutuanti recipere de iure est prohibitum: inde necessariò fatendum erit, nullum ius sibi fuisse acquisitum.

l. non dubium.
C. de legib.

QVAE.

QUESTIO XXVI.

Vtrum mutuanti pecuniam liceat pro assecuratione (quia scilicet, periculum sortis perdendæ in se suscipit) emolumentum, aut pretium aliquod tuta conscientia accipere ultra sortem mutuatam, & sic acceptum sibi retinere.

S V M M A R I V M.

- 1 Mutuus & assecurans quando dicatur non posse aliquid accipere pro assecuratione.
- 2 Pro, Propositio, quid importet.
- 3 Mutuus & assecurans, quando dicatur posse aliquid accipere pro assecuratione.

PRIMO videtur dicendum, quòd non liceat mutuanti pecuniam (vel quid simile) vt in casu proposito ultra sortem recipere: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet. Vsuram ex mutuo exigere, ac exactam retinere nemini licet.

At mutuare, & ratione recepti periculi, in se, rei mutuatae, aliquid ultra sortem exigere, est usura ex mutuo exigere.

Ergo mutuare, & ratione recepti periculi, in se, rei mutuatae, aliquid exigere, & inde exactum retinere nemini licet.

Maior propositio per se patet, & in tantum est vera, quòd ipsam pertinaciter asseuerantes falsam esse, puniendos fore vti hæreticos mandauit Clemens Papa in clem. vnica. §. si. de vsur.

Minor probatur per tex. apertissimum in c. fi. ext. de vsur. Vbi infra scriptis verbis Gregorius Nonus ipsam approbare videtur, videlicet. [Nauiganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem: pro eo, quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, vsurarius est cõsensus.] hæc ibi. quam minorem sic generaliter intellectam amplectuntur Glo. Innoc. Io. And. Ant. de But. Panor. Io. de Ana. & reliqui Canonistæ in d. c. fi. Host. in summa. tit. de vsur. §. An aliquo casu, in ver. in Traiectitia etiam pecunia. Riccardus à media villa. in 4. sent. dist. 15. art. 5. q. 5. in ver. Alio modo quando capitale. in fi. Nic. de Orbellis in 4. sent. dist. 15. q. 3. §. 12. Lancillotus in Insti. canon. tit. de vsur. §. si. Ex his ergo omnibus videtur dicendum indistinctè, nemini licere suscipere aliquid ultra sortem mutuatam ratione receptionis periculi, in se, propriæ pecuniæ mutuatae alteri, cum dicti Doctores indistinctè hoc dixerint. Vbi supra vnà cum canone d. c. fi.

SED CONTRA. est tex. apertissimus in l. 1. l. nihil interest, l. Periculi. ff. de nautico fœnore. & in l. 1. & 2. C. de nautico fœnore: in quibus iuribus conceditur etiam centesima usura, id est, 12. pro quolibet centenario ratione periculi quod mutuator recipit in se, quarum legum tenor referetur in probatione secundæ conclusionis.

Respondeo præsentì quæstioni duplici conclusione.

Prima ergo conclusio sit hæc, videlicet.

Mutuans pecuniam hac lege: vt nullus præter mutuantem assecuret ipsam pecuniã negotiationi implicandã: qñ mutuarius nō indigeret assecuratione,

clem. vnica, de
vsuris.
c. fina. extra de
vsuris.

Glof.
Innocen:
Ioan. And.
Ant. de But.
Panor.
Ioan. de Ana.
Hostien
Riccardus.
Nic. de Orbel.
Lancillotus.

l. 1. l. nihil inter-
est, & l. pericu-
li, ff. de nauti-
co fœnore.
l. 1. & 2. C. de
nautico fœnore

Mutuans et as-
securans quã-
do p assecura-
tione dicatur,
non posse aliqd
recipere.

Y vel

vel nollet ipsum mutuatore: sed alium affecurare ipsum sub aliquo pretio non mutuaturus sine talis affecurationis acceptione: Vfurarius est. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per tex. in d. c. si. extra de vsur. supra relato. Nam præpositio, Pro, (in dicto canone inserta) denotat causam finalem ipsius mutui (proprie loquendo) licet aliquando improprie capiatur pro præpositione propter, quæ præpositio non significat causam finalem, sed impulsivam: vt optimè docuit Glo. in l. dominus. Stich. ff. de pecu. leg. & Archid. in c. Iudices. 1. q. 1. & in c. Agathosa. distinc. 63. Probatur & secundò præfens conclusio Doctorum auctoritate. S. enim, Tho. (licet non explicitè, & de verbo ad verbum) benè tamen implicitè se subscripsit præfenti conclusioni in 2. 2. q. 7. art. 1. in corp. quæst. & in resp. ad primum, dicendo ibi non licere mutuantem ex vi mutui expetere aliquam obligationem civilem, cum illa sit pecunia appretiabilis, ac per consequens loco eius data: quod pertinet ad vsuram. Vnde Caiet. ibidem in principio (inter alios casus) enumerat casum præfentis conclusionis, utendo eadem ratione Sancti Doctoris. Papa Hadrianus etiam nostræ se subscripsit conclusioni (vna cum citandis Doctoribus) in 4. senten. in tract. de vsur. cap. Occurrunt circa prius dicta. §. Ad primum, licet ipse dicat non necessariò addendam fore ultimam conditionem, videlicet. Non mutuaturus & c. modò iustum sit pretium periculi suscepti, & quidem malè: cū nulla civilis obligatio ex vi mutui expeti, vel expectari possit: cum talis sit pretio appretiabilis (vt docuit S. Thom.) Vnde merito Hadrianum in hoc redarguit Didacus Couarruias infra citatus. §. Tertiò, tamen, Hadrianus. Caiet. rursus in summula in ver. vsura exterior, in principio. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 1. §. vnde pro regula habendū. Io. de Medina in Codice de acquif. per vsuram restitu. q. 4. Corrolario. 2. Sotus in lib. 6. de iust. & iur. q. 7. artic. vni. in respon. ad primum argumentum, & in eod. lib. 6. q. 4. art. 2. §. Articulus hic intellectum exposcit, & omnes Doctores citati in probatione minoris, argumenti supra in princip. quæst. adducti, & Ioseph de Angles in suo lib. inscripto, Flores Theologiarum quæst. super 4. sent. in q. de contractu mutui. art. 2. dif. 5. concl. 1. & 2. & ex Canonistis (vltra citatos) Conrad. in tract. 2. de contractib. q. 39. concl. 1. & 2. Alber. de Ros. in suo dictionario vtriusque iuris, ti. de vsur. §. vsura. 1. in ver. Quid de eo, qui mutuatur nauiganti. Didac. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 2. nu. 4. §. secundò tex. in d. c. vlt. Iac. But. in l. 1. C. de nau. fen. Bal. in l. j. col. 4. ff. de summa Trini. & fide cathol. & in d. l. Periculi. & in rub. C. de nauico fœnore. Archiepiscopus Floren. 2. parte, titu. 1. cap. 7. §. 2. Iac. Almain. in 4. sent. dist. 15. Paulus de Castro in l. 1. C. de nauico fœnore, Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 15. q. 3. Lugdunensis in tract. de contract. quæstio. 3. Nauarrus in suo manuali. cap. 17. tit. de vsur. circa cambia, à litera A. vsque ad literam B. Probatur quoque auctoritate summulariorum: Angelus in summula, in ver. vsura. 1. §. 37. & 38. Syl. in ver. vsura. 1. §. 35. Probatur, & tertiò hac ratione, videlicet. Cùm præcepto diuino sit prohibitū aliquid ex vi mutui (tāquam ex obligatione civili orta ex mutuo) sperare, vt sæpius fuit probatum: Consequens est, mutuante (de quo in nostra conclusione) vsurarium esse, & tuta conscientia nihil posse exigere ratione huiusmodi affecurati mutui, cum illud voluerit ex vi mutui, & non ex vi periculi subeundi, ad preces mutuatarij pro vt in secunda conclusione dicitur.

Secunda conclusio.

Simpliciter mutuans quantitatem pecuniæ, vel alterius cadētis sub mutuo

(vt

(vt in prima quæstione) rogatus à mutuatario, vt illud mutuatum sibi affecuraret pro aliquo pretio inter eos rationabiliter conuento, ne aliquod incurrat periculum in negotiando, vel in asportando pecuniam mutuata, vel inde merces empras, vel quid simile: & contra, mutuans obligando se & sua mutuatarium indemnem seruare in casibus prædictis, dictus mutuator (qui ex vi mutui non intendebat mutuatarium ipsum obligare ad aliquid sibi tradendum vltra sortem mutuata, sed solum consentiens affecurationi prædictæ precibus mutuatarij, pretio consueto, & rationabili arbitrio boni viri) nullatenus erit vsurarius censendus, sed charitate feruidus, & prudens, & omni suspitione vsurariæ prauitatis carens. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per tex. in l. 1. in l. nihil interest. & l. periculi. ff. de nauico fœnore, & in l. 1. & 2. C. de nauico fœnore. Immo & probatur, per tex. in d. c. nauiganti. ext. de vsur. bene intellecto, arguendo à contrario sensu, & pòderado summi Pontificis verba. Nam scitè ibi summus Pontifex nò dixit simpliciter, mutuante, & gratis non affecurante ipsam pecuniam mutuata, & pro affecuratione facta ad preces mutuatarij aliquid vltra sortem ex vi periculi (cui se subponit de amittenda re mutuata) suscipientem, esse vsurarium, quod & nos affirmamus in nostra conclusione prima: sed eleganter vsus fuit his verbis, videlicet. Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus. Hæc ibi, quæ quidem verba benè libranti statim apparebit uerus intellectus dicti canonis. legendus, & interpretandus, ergo, erit hoc modo, [mutuans pecuniæ quantitatem pro eo, quod suscipit in se & c. i. aliàs non mutuaturus: hoc, enim, significant verba illa. Mutuans pro eo, quod d. i. ille, qui iccirco mutuatur, vt suscipiens in se periculum, mutuatarium affecurando, ex tali affecuratione aliquid lucretur (vt in prima conclusione fuit probatum) vsurarius est: quoniam (vt diximus) hoc elicitur ex sacro euāgelio, Luc. c. 6. & ex auctoritate Diui Thomæ, & Caietani, & omnium Doctorum, qui fuerunt adducti in probationem præcedentis conclusionis, cum nulla civilis obligatio possit expeti, vel expectari ex vi mutui, qualis esset hæc, ad quam mutuans uellet mutuatarium compellere, (vt clarè fuit dictum in prima conclusione,) & probatum multis aliis medijs in quæstione decima octaua, & probabitur nonnullis rationibus paulò post. Probatur insuper & præfens conclusio auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt adducti in probationem præcedentis conclusionis, qui omnes explicitè se subscripserunt præfenti conclusioni, tanquā verissimæ, interpretantes taliter canonem illum in c. si. extra de vsur. præter illos Doctores, qui fuerunt adducti in probationem minoris propositionis adductæ in principio quæstionis præfentis: quos quidem omnes credo non refragatos fuisse præfenti conclusioni, tum quia de illa explicitè nihil dicunt, cū etiā, quia ipsi tñ interpretati fuerunt ipsum canonem iuxta interpretationem nostrā nuper factā, non curantes ex ipso canone expressè elicere etiā hanc secundam nostram conclusionem, cum apud eos visa fuerit rationi consentanea, & iccirco nullatenus in dubium reuocandam, aut clarioribus notificandam verbis fore.

Probatur, & tertiò præfens conclusio infra scripta irrefragabili ratione.

Hoc modo arguendo: si nostra conclusio vera non esset, sequeretur, quod mutuans gratis, & vltra mutuum affecurans pecuniam, vel aliam quam cumque rem mutuata, & ex vi solum affecurationis aliquid recipiens,

Y 2 effect

Pro præpositio
quid significet.
Glofa.
Archid.
S. Thomas.
Caietanus.
Hadrianus.
Caietanus.
Biel.
Ioannes à Medina.
Doctores citati
supra.
Sotus.
Ioseph Angles

Conradus.
Albericus.
Couarruias.
Iacobus But.
Baldus.
Archiepiscopus Floren.

Paul. de Castro.
Ioannes Maior.
Lugdunensis.

Ratio conclus.

3
Mutuans et affecurans quando dicatur posse aliquid accipere pro affecuratione.

l. 1. l. nihil interest, & l. periculi. ff. de nauico fœnore.
l. 1. & 2. C. de nauico fœnore c. si. extra de vsuris.
Tenor tex. d. c. si. & eius uera explicatio.

Antecedens.
Ratio conclus.
Consequencia.

esset peioris conditionis illo, qui tantum affecurat merces, vel quid aliud simile ut pecuniam &c. ualet consequentia: quoniam (ut probabimus in tract. de contractu affecurationis Deo dante) unicuique licet aliquid suscipere per affecurationis contractum: cum ipso mediante subiiciatur periculo soluendi maximam quantitatem pecuniæ sic affecuratæ: ad quod faciendum nullo iure aliquis compellitur: ita, ergo, in proposito, cum supposueramus in hac secunda nostra conclusione, huiusmodi mutuante, & insimul affecurante realiter, nihil lucri intendere ex ui mutui recipere, sed gratis mutuare, & rogatus a mutuuario, rei gratis mutuatae suscipere in periculum, dictæ rei mutuatæ gratis periculum in se merito suscepit pro pretio conuento: cum affecuret rem iam translata in mutuuarij dominium, eo quod dicatur mutuum: eo quod fiat de meo tuum, ut in l. 2. §. appellata. ff. de reb. cred. si cer. pe. Vnde non uideatur rationi consentaneum negare, quod liceat hoc idem ipsi mutuanti, quod unicuique tertio extraneo, non conferenti hoc beneficium mutationis in mutuarium, licet: cum inde sequeretur potius ipsum mutuante mutui gratia damnum sentire, non seruando se indemnem in tali periculo subeundo: cum posset contingere, quod mutuarius non haberet præ manibus affecuratam sibi ralem pecuniam mutuo acceptam, uel penitus non inueniret affecurante: & sic opus esset ei uel desistere à negotiatione sibi necessaria, uel semper esse cum cordis angustia, timens, & tremens amittere oleum & impensam (ut dici solet,) id est, labores & ipsammet pecuniam, uel aliàs merces mutuatas sibi, cum maxima eius iactura: aut opus esset mutuanti (ut liberaret mutuarij ab huiusmodi tribulatione pecuniam mutuata ab ipso mutuuario affecurare sine pretio in graue sui detrimentum, & iacturam, quod utique rationi consentaneum non esse per se patet.

Ad argumentum modò, & ad authoritates probantes minorem propositionem iam supra fuit responsum in probatione secundæ conclusionis, in qua interpretati fuimus ipsum canonem, & Doctores procedere in terminis primæ conclusionis secundum uerum intellectum dicti canonis iuxta interpretationem allatam à præadductis Doctoribus ad probandam primam conclusionem.

QUESTIO XXVII.

Vtrum ij, qui mutant cum pacto expresso de aliquo recipiendo ultra sortem ex vi mutui, peccent, & teneantur restituere quicquid ex usuris ratione huiusmodi lucri usurarij (ultra usuras ipsas extortas) adepti fuerint.

S V M M A R I V M.

- 1 Obligatio civilis quid sit, & quot modis contrahatur.
- 2 Obligatio naturalis quid sit, & quot modis contrahatur.
- 3 Res ad usum hominum necessarie sunt in duplici differentia.
- 4 Fructus sunt in triplici differentia.
- 5 Fructus naturales, industriales, & mixti quomodo differant.
- 6 Restituere quid sit.
- 7 Restituere pertinet ad iustitiam commutativam.

Vsurarius

- 8 Vsurarius omnia extorta per usuram tenetur restituere sub precepto.
- 9 Restitutionis preceptum pertinet ad preceptum negatiuum, & quare.
- 10 Restitutio quomodo sub precepto. [Non furtum facies] contineatur.
- 11 Debitor morosus comparatur furi.
- 12 Vsurarius recipiens per usuram rem naturaliter, uel mixtè fructiferam tenetur ad rem, & ad nonnullos fructus restituendos.
- 13 Vsurarius tenebitur ad restituendam rem extortam per usuram etiam si ipsa perisset, & ad eius fructus.
- 14 Restituendi obligatio quando incurrat.
- 15 Vsurarius in foro fori an teneatur rem per usuram acquisitam restituere, si illa perisset, que similiter perisset in manu domini.
- 16 Vsurarius an teneatur in predicto casu in foro penitentia.
- 17 Vsurarius an eammet rem extortam per usuram restituere teneatur.
- 18 Vsurarius an in foro conscientia teneatur restituere rem melioratam deductis expensis.
- 19 Forus conscientie in quo differat a foro iudiciali.
- 20 Vsurarius quos fructus rei extortæ per usuram teneatur restituere.
- 21 Vsurarius an teneatur fructus rei infrugijeræ extortæ per usuram restituere.
- 22 Dolus, & fraus nemini debet patrocinari.
- 23 Debitor morosus ad quid teneatur.
- 24 Conscientia quando dicatur nos stimulare.
- 25 Conscientie iudicium quando dicatur obligare ad aliquid committendum, uel omittendum.
- 26 Contra conscientiam faciens edificat ad gehennam.
- 27 Vsurarius tenebitur ad restituendum fructus rei extortæ per usuram, quos dominus percepisset ex talire.
- 28 Restituere quid sit.

PRIMO uidetur dicendum, quod usurarius teneatur restituere non solum extortum per usuram cum pacto expresso, uerum etiam, & omnes fructus rei sic per usuram extortæ: quod probari potest sic.

Quicumque rapinam facit, mortaliter peccat, & ad taliter extortum restituendum una cum fructibus ipsius tenetur.

At qui ex pacto expresso de aliquo recipiendo ultra sortem mutuatur, ac aliquid inde recipit, rapinam facit: Ergo qui ex pacto expresso de aliquo recipiendo ultra sortem mutuatur, & inde aliquid recipit, ad taliter extortum restituendum una cum fructibus ipsius tenetur.

Maiores probatur per tex. in c. Grauis. extra de resti. spol. in quo Coelestinus Tertius infrascriptis usus fuit uerbis, uidelicet. [Mādamus quatenus si uobis confiterit de præmissis, prædictū Archidiaconū ablata p̄nominati monasterij fratribus cum integritate restituere, damna plenarie refarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis: prouidetur ut non tantum fructus à nouo, & uolento possessore p̄ceptos, sed quos (si eis possidere licuisset) possessores ueteres percepissent, reddi faciatis eisdem] hæc ibi.

Minor probatur per tex. in c. si quis usuram. 14. q. 4. in quo refertur sententia Diui Ambrosij in lib. de bono mortis. c. 12. dicentis. [si quis usuram accepit, rapinam facit, uita non uiuit.]

SED CONTRA. Quilibet potest retinere tuta conscientia quod legitime negotiatione acquisiuit. Sed id, quod acquiritur ex pecunia foenebri, ipsa negotiando legitime, tuta conscientia acquiritur, ut puta, ex propria industria. Velatius in conclusionibus probabitur: inde sequitur, quod non ad omnes fructus rei extortæ per usuram restituendos usurarius teneatur.

Y 3 Respondeo

l. 2. ff. de rebus cred. si cer. pe.

Maiores propos.

Minor propos.

Conclusio.

c. Grauis, extra de resti. spol.

c. si quis usuram. 14. q. 4.

Maiores propos.

Minor propos.

Respondeo præfenti quæstioni scitu dignissimæ vndecim conclusionibus, illis, tamen, præmittendo pro ipsarum maiori intelligentia, notabilia infra scripta, quæ sunt numero quatuor.

Primum notabile sit hoc.

Vt quis facile cognoscere possit quibus modis contrahatur obligatio restituendi aliquid. Sciendum, quod obligatio restituendi est duplex, quarum altera appellatur obligatio ciuili, altera naturalis. Obligatio, ergo, ciuili dicitur illa, qua contra obligatum in iudicio agi potest, & hæc tribus modis contrahitur. Primum, verbis, scilicet, promissione. Secundo, literis, idest, stipulatione. Tertio, re ipsa, & hæc dupliciter. Primum, ex delicto, vt puta, ex furto, rapina, extorsione usurarum, & ex alijs huiusmodi. Secundo ex contractu, vt puta, ex mutuo, commodato, deposito, emptione, venditione, pignoratione, & alijs eiusdem generis: de quibus latius apud Iuristas. Insuper. Quibus modis contrahitur obligatio. Obligatio verò quæ naturalis dicitur, est illa, quæ obligat in foro conscientie, etiam si contra obligatum ad restitutionem in iudicio agi non possit: & hæc ex tribus radicibus contrahitur (loquendo de obligatione restituendi rem aliquam. Primum ex iniusta rei alienæ acceptione. Secundò ex iniusta rei retentione. Tertio ex causa data iniuste acceptioni, vel retentioni rei: & (vt clarius procedam) exemplis infra scriptis vtar. exemplificatur obligatio primo modo, in fure, raptore, & usurario, & huiusmodi. exemplificatur in secundo modo, in moroso debitore, qui ex quo incipit esse in mora, efficitur iniustus rei alienæ detentor, etiam si primo, non iniuste, sed de voluntate domini accepit illud, vt patet in re ad certum tempus mutuata, seu comodata. de tertio modo, exemplificatur in his, qui verbo, aut opere dant causam, vt aliquis alium damnificet, rem illius recipiendo, vel retinendo, vt supra, vt sunt ij, qui notari solent his verbis. videlicet, Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstitus, non manifestans.

Secundum notabile.

Res ad vsum humanum necessariæ sunt in duplici differentia: Nam aliquæ earum sunt, quarum vsum est ipsarum consumptio, & hæc sunt de sui natura infrugifere: quàmuis accedente hominis industria fructum reddant aliquem, vt est vinum, frumentum, oleum, pecunia, & his similia, quæ (secundum iura) dicuntur non habere vsum fructum: cum (vt dictum est) vsum earum sit consumptio ipsarum: & iccirco quis non poterit vti fructibus talium separatim à rebus ipsis, vt patet in frumento, quod non germinat nisi ei accesserit industria viri illud ferens in agro bene disposito. Aliæ verò sunt res, quarum vsum non est earum consumptio, & tales habent vsum fructum, vt domus, ager, equa, vitula & his similia.

Tertium notabile.

Fructus sunt in triplici differentia, alij dicuntur merè naturales, alij merè industriales, alij mixti. fructus merè naturales dicuntur hi, in quibus producendis, ac percipiendis magis operatur ipsa natura, quàm hominis industria: veluti fructus, qui colliguntur ex pratis, pascua: glandes, ex quercubus: castanæ, poma, ligna, & alia vsui humano accommodata, quæ sylua de per se producit, & his similia: Industriales, merè, fructus, dicuntur ij, quos magis producit operatio industrie hominis, quàm ipsa natura: vt sunt res vsu consumptibiles supra citatæ, cum ille de per se nunquam germinarent, nisi ad ipsas accederet industria hominis, vt patet ad sensum. Fructus, autem, mixti dicuntur illi,

1 Obligatio ciuili quid sit, & quot modis contrahatur.

2 Obligatio naturalis quid sit, & quot modis contrahatur.

Exempla prædictarum obligationum.

3 Res ad vsu humanum necessariae sunt in duplici differentia.

4 Fructus sunt in triplici differentia.

illi, qui participant de vtroque: vt sunt ij, qui percipiuntur ex domo, quæ locatur ex agro, qui, si colatur, fructificat, habens à natura talem aptitudinem fructificandi, & alia his similia, vt patet ad sensum.

Quartum notabile.

Restituere nihil aliud est, quàm iteratò aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ. Nam restituere dicitur in pristino statu statuere. Quapropter in restitutione faciendâ semper debet attendi æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem. quod pertinet ad iustitiâ commutatiuam: & iccirco restitutio vsurarum pertinet ad actum commutatiuæ iustitiæ. Vt perpulchrè elicitur ex restituere. la secunda, ff. de verborum significationibus. Vbi hæc habentur, videlicet. [Restituere videtur is, qui id restituit, quod habiturus actor, si controuersia ei facta non fuisset] hæc ibi.

Prima conclusio.

Vsurarius tenetur sub præcepto restituere omnia, quæ acquisiuit per extorsionem vsurarum. Hæc conclusio probatur quadruplici medio. Primo, enim, iure diuino fundatò super ius illud naturale: in quo habetur, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: iuxta Domini sententiam dicentis [omnia quæcunq; vultis vt faciât vobis homines, & vos facite illis] probatur ergo primò, præcepto illo diuino. [Non furtum facies] vt sæpe fuit probatum, & specialiter, in quæstione tertia, & quarta, eo quòd tali præcepto fuit tacitè iussa rei iniuste ablata restitutio: nec hoc alienum a ratione debet videri, immò maxima decoratum ratione. Nam qui rem alienam capere prohibet, eam postmodum captam, contra domini voluntatem non concedit, ut patet ad sensum: Nec inconuenit, per præceptum negatiuum, interdum actum positiuum iuberi, quando ad obseruantiam præcepti negatiui, est aliquis actus positiuus necessarius, ut latius dicitur in quæstione sequenti in probatione conclusionis vnice. Cuius exemplum clarum est in præcepto. Non occides. quod cum in se negatiuum sit, obligat, tamen, ad actum positiuum, sine quo proximum, aut nosmetipsum à morte liberare non possumus, qualis est actus, quo proximum à morte iniuriosè, illi parata, defendimus. iuxta domini præceptum dicentis iudicate manè iudicium, & eruite ui oppressum de manu calumniantis, ne forte egrediatur, ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat propter malitiam studiorum uestrorum: & sapiens Salomon nos docuit dicens. [Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses: si dixeris, uires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatore[m] animæ tuæ nihil fallit: reddetque homini iuxta opera sua.] Idem, ergo, dicitur de eo, qui (cum possit) fame pereuntem non pascit, iuxta sententiam Diui Ambrosij. (canonizatam in capitulo, Pasce. distinctione 86.) dicentis [pasce famæ esurientem: quisquis, enim, pascendo hominem seruare poteris: si non pausti, occidisti] ex his omnibus patet, quòd quàmuis præceptum de non furando negatiuum sit: cum tamen finis talis præcepti sit, neminem rebus suis iniuste priuare, & ille iniuste re sua priuatur, cui res sua non restituitur: inde sequitur eodem præcepto. [Non furtum facies] prohiberetur esse, auferre rem alienam, & præceptum esse restituere unicuique, quod sibi debetur, iuxta decisionem Innocentij Tertij in capitulo, sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorum, dicentis [non multum interesse quoad periculum animæ iniuste detinere, ac inuadere alienum.] Quapropter patet ueritas nostra conclusionis probari de iure diuino. Probatur & secundò iure

6 Restituere quid sit, & unde dicitur.

7 Restituere pertinet ad iustitiâ commutatiuam.

1. Restituere. la 2. ff. de ver. sig.

8 Usurarius omnia extorta per usuram restituere tenetur sub præcepto.

Matth cap. 7. ver. 12. Exodi c. 20.

9 Restitutionis præceptum pertinet ad præceptum negatiuum, & quare.

Ier. c. 21. ver. 12.

Prouer. ca. 24. ver. 11. & ver. 12.

c. Pasce. dif. 86.

10 Restitutio quò sub præcepto, Nō furtum facies, continetur.

c. sæpe contingit. extra de restit. spol.

c. cum tu. extra de vsur.

iure positio, per textum apertissimum in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris. In quo Alexander Tertius, scribens Archiepiscopo Salernitano [præcepit compelli vsurarios, ad restituenda omnia exacta per vsuram] iuxta sententiã Diui Augustini (vt habetur etiã in capitulo, Peccatum. de regulis iuris in sexto,) [Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.] Idem præcipitur in infra scriptis iuribus, videlicet, in capitulo, Præterea, capitulo, Consuluit, capitulo, Quã perniciosum, capitulo, Tuas, capitulo, Quia frustra, & capitulo, Michael, extra de vsuris, & in capitulo, Quanquã. de vsuris, in sexto, & in clementina vnica, de vsuris in qua [excommunicantur omnes statuta edentes ad soluendas vsuras præcipientia: nec non & quòd vsuræ solutæ non restituantur] & in capitulo, si res aliena, decima quarta, quæstione sexta, idem præcipitur, Probatur & tertio Doctorem auctoritate infra scriptorum, qui se subscripserunt præsentì conclusioni, de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo primo, & tertio in corpore quæstionis, & ibi Caietanus in Commentarijs, & breuiter multas auctoritates complectar. dico omnes Doctores Theologos, Canonistas, & Summularios asseuerare vsurarium teneri ad restitutionem eorum, quæ per vsuram extorsionem acquisiuit, nec non & Bartolum in l. Quod te. numero vndecimo, ff. de rebus creditis, si certum petatur, dicentem, quòd debitor morosus, & fur æquiparantur: & quòd vsurarius sit huiusmodi, per se patet, cùm teneatur ad statim restituendas vsuras: aliàs si posset, & non restitueret, esset in mortali, iuxta sententiã Diui Augustini dicentis. [Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum] (de quo tamen, latius in sequenti quæstione.) Probatur in super, & quarto, præsens conclusio hac ratione, videlicet. Cùm restitutio (vt in quarto notabili) sit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ in quadam æqualitate consistit, inde sequitur, quòd restitutio importat redditiõem illius rei, quæ iniuste ablata est: sic, enim, per iteratam eius exhibitionem æqualitas reparatur. cùm, ergo, conseruare iustitiam sit de necessitate salutis, iuxta prædictam sententiã diui Augustini, consequens erit, quòd restituere acquisita per vsuram (ad quam nos iustitia commutatiua obligat) cùm inde reddatur alteri, quod iniuste ac per iniustitiam fuerat ablatum, petendo eandem met rem bis sibi solui (vt latius probauimus in notab. 8. q. 1. præsentis opusculi) sit etiam de necessitate salutis.

Secunda conclusio.

Vsurarius recipiens à mutuuario ultra sortem aliquid de sui natura fructiferum, vel fructiferum mixtè (vt in notabili tertio latius) tenebitur nõ solum ad illius rei perceptæ restitutionem, verum etiam ad fructuum eius restitutionem (seruata, tamen, distinctione inferenda in subsequenti conclusionibus) fructuum (inquam) non solum perceptorum, verum etiam, & illorum, qui fuerint percepti, & percipi potuissent à vero domino, si ab eo sublatum non fuisset. Hæc conclusio probatur triplici medio. Probatur, enim, primo per argumentum in dicto cap. Grauis. extra de restitutione spoliatorum, in quo Celestinus Papa Tertius [mandauit, quòd violentus detentor rei alienæ compelleretur rem sic detentam restituere vnã cum fructibus, non solum perceptis ab illo, verum etiã & eos fructus restituere, qui percipi potuissent (si huiusmodi res sic extorta remansisset pro tali tempore apud ueros, & legitimos possessores) ab ipsis veris dominis rei illius sic extortæ iniuste, (vt ex tenore dicti canonis supra allato luce clariùs elucet.) Animaduertendum, tamen, quòd non

fine

sine causa dixi præsentem conclusionem probari per argumentum in dicto capitulo, Grauis. quoniam licet reuera dictus textus explicite, & ad literam nõ loquatur de casu proposito in nostra conclusione, benè, tamen, implicite. & ratio est patentissima, cùm quoad morosum iniustumque detentorem, seu debitorum rei alienæ, æquiparentur fur, raptor, & vsurarius, eo quòd hi omnes eodemmet præcepto diuino. [Non furtum facies] præcipiuntur non detinere, sed statim restituere rem alienam ab ipsis iniuste detentam (vt latius in probatione præcedentis conclusionis ostendimus. Nam sicut violentus deprædator rei alienæ is dicendus erit, qui contra liberam uoluntatem domini illius illam accipit, & retinet (vt patet ad sensum) sic & vnusquisque vsuras extorquens: cùm illas extorqueat contra uoluntatem liberam mutuatarij illas exoluentis, (vt latius fuit probatum in rationibus allatis in probationem conclusionis vnica quæstionis vigesimæ quintæ:) quoniam, si illas extorquisset, seu acquisiuisset per liberam donationem gratuitam ipsius mutuatarij: hic talis nullatenus dicendus esset vsurarius: sed donatarius, & possessor iustus talis rei sibi donatæ gratis, gratia, & amore, cùm ex mutuatione nõ sit effectus mutuator peioris conditionis, quàm antè ipsam esset, eo quòd nemo ex beneficio collato incommodum sentire debeat. Et licet posset aliquãter dici vsurarius non esse violentus: eo quòd vsura ei soluatur cum uoluntate conditionata, quæ, tamen, uoluntas dicitur (vt in capitulo, Merito quæritur. 15. quæstione prima,) tamen, cùm ipsa non transferat dominium (vt latius in quæstione vigesima quinta,) inde sequitur, quòd pro uoluntate violentata coacta, & nõ libera habeatur, eo quòd & ipse vsurarius dicatur, sicut & fur, malæ fidei possessor. Cũ p ius naturale, diuinum, & pontificium vsurarium lucrum sit prohibitum, (iuxta ea, quæ fuerunt allata in quæstione secunda, tertia, quarta, & quinta.) inde sequitur, quòd optima fuit decisio Ioannis Cald. dicentis, quòd forte nondum satisfacta, mutuator tenetur sibi computare fructus perceptos ex re pignorata in sortem: Sed postquam satisfactum est sorti ex talibus fructibus susceptis, tenebitur computare etiam fructus percipiendos. & ratio diuersitatis est, quia hoc ultimo casu est malæ fidei possessor in non restituendo rem, ex quo sibi satisfactum est de fructibus, vt hic: nam malæ fidei possessor tenetur restituere etiam fructus percipiendos vt in dicto capitulo, Grauis. cuius sententiæ se subscripserunt Dom. Antonius de Butrio in dicto capitulo, Grauis. & capitulo primo, de vsuris, vnã cum Panor. ibidè, & Ioanne de Anania in dicto capitulo primo, de vsuris, qui Antonius dicit, vsurarium retinentem sibi rem pignoratam, postquam ex fructibus fors mutuata restituta sibi fuerat, esse detentorem rei alienæ violentum: Vnde etiam ad percipiendos fructus tenebitur. quod in casu nostræ conclusionis adesse patet: cùm retinens acquisita per vsuram, illa possideat mala fide: cùm sciat iniuste se possidere alienum: quod etiam Didacus Couarruias perdoctissimè docuit in §. 6. numero quarto, titulo secundæ partis relect. fol. 552. super regulam. Malæ fidei possessor. Quæ omnia luce clariùs comprobantur uerissima per text. apertissimum in l. si nauis. ff. de rei uendic. Vbi hæc aurea uerba habentur, videlicet. [Si Nauis à malæ fidei possessore petatur, & fructus æstimandi sunt, vt in taberna, & area, quæ locari solent. Quod non est ei contrarium, quòd de pecunia deposita, quam non attingit hæres, vsuras prestare non cogitur] hæc ibi in text. alia. Sed & in sequenti §. hæc habentur. [Generaliter, autem, cùm de fructibus æstimandis quæritur, constat animaduerti nõ debere, an malæ fidei possessor

Exod. c. 20.

c. merito quæritur. 15. q. 1.

Ioannes Cald.

Ant. de But. Panor. Ioannes de Ana.

Couarruias.

l. si nauis, ff. de rei uendic.

e. Peccatum. de reg. iur. in 6.

c. Præterea. ca. consuluit. cap. Quã perniciosum. c. tuas. de vsur.

c. Quia frustra. ca. Michael. de vsur. in 6.

c. Quamquam, de vsuris in 6. clem. unica, de usuris.

S. Thom. Caietanus. Omnes Doctores.

11

Debitor morosus comparatur furi.

e. peccatum. de reg. iur. in 6.

12

Vsurarius recipiens per usuram rem naturaliter, vel mixtè fructiferam tenetur ad rem, & ad nonnullos fructus eius.

feffor fructus fit, sed an peritor frui potuerit, si ei possidere licuisset: quam sententiam Iulianus quoque probat.] hęc in dicta l. & §. Idem affirmant omnes Iuristę. & Dom. Antonius de Butrio in dicto capitulo, Grauis, prædicta probat, & hanc materiam ibi eruditissimè pertractat explicitè.

Ratio conclus.

Probatür etiam præsens conclusio auctoritate, ferè, omnium Doctorum, qui citantur in conclusione præcedenti. Probatür & tertio hac ratione breui. Cùm de iure diuino vnusquisque teneatur restituere lesum à se iniuste in pristinum statum, ei tribuendo illud, quod ab ipso iniuste acquisiuit, inde sequitur veritas conclusionis, cùm ipse vsurarius fuerit in causa, quod mutuator non perceperit fructus rei suę sic per vsurarium extortę.

Tertia conclusio.

13
Usurarius tenebitur ad restituendam rem extortam per vsuram, etiã si ipsa perijisset & ad eius fructus.

Usurarius non solum tenebitur restituere mutuatorio quicquid ultra fortè sibi mutuam ex vi mutui accepisset, (vt in præcedentibus conclusionibus) ipsa re extante, verum etiam si ipsa res perijisset etiam sine sua culpa, nihilque utilitatis ex ipsa usurarius percepisset, si apud verum dominum non perijisset, sicut perijt apud vsurarium, cùm ipse fuerit possessor malę fidei, & occupator rei alienę: & ideo semper fuerit in mora restituendi eam, eo quod (vt probabitur in penultima conclusione,) qui tenetur aliqua de causa restituere aliquid ratione iniquę acceptionis, tenetur ad statim. Sic, ergo, huiusmodi vsurarius, re per vsuram extorta perempta, non liberatur ab illius pretio soluendo: hęc conclusio probatur triplici mediõ. Primo, enim, per argumentum in capitulo, Cùm tu. extra de vsur. in quo præcipitur restitutio rerum, quas per vsuras ipsi usurarij acquisierant: nulla facta mentione, vel habito respectu ad ipsas res extantes, vel perditas, & ad utilitatem ex ipsarum acceptione eis subsecutam, nec ne.] Idem per argumentum in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum, exponendo (vt dixi) probari per tex. in dicto capitulo, cùm tu. Idem probatur per argumentum in l. In re furtiua. la. secunda. ff. de condi. furtiua. in qua præcipitur restitutio rei per furtum acceptę, etiam si perempta fuisset, iuxta valorem plurimum ipsius præteritum, vnã cum ipsius fructibus: cùm fur semper sit in mora restituendi rem furtiuam domino proprio.] Idem habetur in l. Qui furtum admittit. ff. de condic. furtiua. in qua habetur, quod [qui furtum committit, vel res commodata, vel deposita perempta fuerit, etiã sine eius culpa restituere tenebitur illam] & in l. fi. C. de condi. furtiua. Vbi hęc habetur, videlicet. [Antè oblationem interemptę rei furtiuę, damnum ad furem pertinere, certissimi iuris est.] hęc ibi: & quod moroso debitori per iniustam & iniquam ablationem, seu occupationem rei alienę (ob crimē, & malam fidem in qua perseverat non restituendo alienum) semper imputetur rei ablata interitus, etiam absque culpa contingens. probatur multis iuribus ultra adducta: inter quę est enim tex. in l. Nemo rem suam, & in l. inter stipulantem. §. fi. & in l. si seruum. ff. de verborum obligatio. & in l. i. §. rectissime. & in l. merito. ff. de vi. & vi armata: & in l. fi. ff. de condi. furtiua. in l. i. C. quod metus causa. & in l. cū res. §. fi. ff. de legatis primo. Vbi dicitur, quod [post mortem, periculum interitus pertinet ad heredem.] Sed notandum, quod dixi, nostram conclusionem probari per argumentum in dictis legibus, & non per dicta iura: quoniam re vera licet dicta iura non loquantur explicitè, & specialiter de vsurarijs: tamen, benè implicitè, cùm loquantur nonnulla illorum de furibus, & de moroso debitore non soluente vero domino illud, quod sibi debet aliquo iure. Cùm, ergo, loquantur de fure, cui similis est usurarius, saltè,

quoad

quoad materiam restitutionis, cùm ad neutrum transferatur dominium rei sic iniuste ablata: & vterque diuino præcepto, [Non furaberis] obligetur ad restitutionem, & vterque contrectat rem alienã: inuito domino: quod ad ethimologiam furti spectat, eo magis, quod prædictis omnibus consonant uerba Diui Augustini canonizata in capitulo, Penale est. 14. quæstione quinta, dicitur: furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienę. Quapropter merito statuit decisio sacrorum Theologorum, (vt dicitur in penultima conclusione,) quod quęcunque statuerunt iura prædicta in pœnam morosi debitoris, competant ipsis furibus, & vsurarijs, cùm vterque eorum per iniuriosam, ac iniquam actionem infurgat contra proximum suum, vt benè annotauit inter alios Didacus Couarruias de vsurario, in materia præsentis conclusionis, ad hoc adducens auctoritatem Diui Thomę infra citandı. Quapropter merito statuta contra fures (quoad materiam restitutionis) tam à iuribus quàm à Doctoribus decreta, intelligenda sint contra vsurarios ipsos, cùm eadem sit ratio in vtrisque, prout elicitur apertissimè ex text. in capitulo, si quis vsuram. 14. quæstione quarta, in quo hęc habentur, videlicet. [si quis vsuram acceperit, rapinam facit, uita non uiuit,] & iccirco quęcunque notabilia dixerunt Doctores de materia obligationis ad restitutionem eorum, quę per furtum ab aliquo fuerunt ablata, intelligenda etiam erunt de acceptis per usuram, ut innuere uoluit Diuus Thomas in secunda secundę, quæstione 62. per totum: dum agens de restitutione alienę rei, nullam specialem differentiam attulit inter usurarium, furem, & alios iniuste aliena detinentes: sed regulam eandem de omnibus illis in simul statuit: & dum egit ibidem in quæst. 78. de usurarijs, sermonem non habuit specialiter de materia præsentis conclusionis, sed tantum generaliter de ea loquutus fuit in quæstione 62. sic etiam ipse fecit de materia furti in 2.2. q. 66. nihil dicens de restitutione faciendã per furem, & de qualitate eius, se tacitè remittens ad dicta in præadducta quæstione 62. hęc annotaui pro lectore nouitio, ne titubet, aut credat me falsa de hac materia protulisse.

Probatür insuper, & secundo præsens conclusio Doctorum auctoritate, de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundę, quæstione sexagesima secunda, articulo primo, secundo, & sexto, in corpore quæstionis, & Caietanus in Commentarijs ibidem, & Soto in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo secundo, conclusione prima, & in uersı. Omnis restitutionis obligatio ubi infra scriptis utitur uerbis, uidelicet, omnis restitutionis obligatio ex altero duorum capitum enascitur, uidelicet: aut ratione acceptionis (et si rem non habeas) aut ratione rei acceptę, quam habes, licet illam non acceperis. Quare si accepisti & habes, utroque es funiculo colligatus. Nominem autem acceptionis, quęcunque actio intelligenda uenit, per quam damnum dedisti, aut iniuriam irrogasti, etiam si nihil fueris lucratus, ut si incendisti alienas ædes, hęc ille: ex quibus uerbis patet, ipsum se subscripsisse præsentı conclusionı, cùm per usurariam exactionem usurarius damnificauerit iniuste mutuatarium. Didacus, autem, Couarruias in parte secunda relectionis. §. sexto, numero primo, tradendo infra scriptam regulam tacitè se subscripsisse præsentı conclusionı, cui ibidem, in principio dicti §. loquendo de restitutione, nu. 3. explicitè se subscripsit: Regula igitur tradita in dicto sexto §. est talis, uidelicet: Iure naturali, diuino, & humano neminem teneri ad restitutionem alicuius rei: nisi ratione damni illati, uel ex acceptione rei alienę:

& con-

ca. Poenale est. 14. q. 5.

Didac. Couar.

c. si quis vsuram, 14. q. 4.

Sanctus Tho.

Caietanus. Dominicus & Soto.

14. Restituendi obligatio quando incurritur, et quotupliciter.

c. cum tu extra de vsur.

l. in re furtiua, ff. de condi. furtiua. l. qui furtum admittit, ff. de condi. furtiua.

l. fi. C. de condi. furtiua.

l. nemo rem suam, §. si stipulante, l. si seruum, ff. de verb. oblig. l. i. §. rectissime. l. merito, ff. de vi. & vi arma. l. fin. ff. de condi. furt. l. j. C. quod met. ca. l. um res. §. fin. ff. de leg. i.

& concludit in vtroque casu teneri ad restitutionem, etiam si res sic accepta culpa accipientis, vel sine culpa sit perempta: & adduxit præadducta iura, addens fore ipsorum decisioni standum etiam in foro conscientiae. & notandum, quod ipse Didacus in toto prædicto §. non tantum loquitur de fure, sed de omni rei alienae occupatore, ut ipsemet fatetur ibidem numero primo, in ver. Ego, tamen, contrariam: ergo, & loquitur de usurario, (ut patet ad sensum.) Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quaestione secunda, articulo final. incipiente. Ad id, quod postremo loco. §. secunda obligatio est naturalis. infra scripta dixit, De iniusta retentione: exemplifica de fure, raptore, & usurario. Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero duodecimo, dicens, quod omnis, & solus ille ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiae specialis veræ debet. Quæ regula continet illas viginti manus, scilicet, feneratoriam, raptoriam &c. ex quibus patet, quod id, quod dicunt iura, & Doctores citandi in subsequentibus conclusionibus de fure, & raptore, dicunt de usurario: cum quoad materiam restitutionis faciendæ æquiparentur, ut supra fuit probatum, cum ad restituendum teneantur ratione iniustæ retentionis, ac iniuriôsæ acceptionis. Ut docuit Caietanus in Commentariis, vbi supra, Syluest. in ver. furtum. §. decimo sexto, & in ver. usura, sextò, §. secundo, dixit, usurarium teneri non solum ad usuras restituendas, verum etiam ad earum fructus. & remittit se ad ea, quæ dixit in ver. restitutio. tertio, §. nono, in quo se subscripsit præsentis conclusioni, dicendo, malæ fidei possessorem teneri ad rem mala fide possessam restituendam, etiam si ipsa periisset cum sua culpa, vel sine.

Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cum acceptio rei alienæ, inuito rei ipsius domino, sit actus iniustitiae: quæ iniustitia tunc deletur, quando dominus reintegratur re sua: inde sequitur, restitutionem rei alienæ esse actum iustitiae de necessitate salutis amplectendum ab ipso usurario, quæ actum exequitur, cum ei restituit quod malè abstulit, à quo de iure auferre non poterat, licet res sic malè ablata periisset: cum usurario spoliatori, & non mutuarius spoliato inuito, hoc fore ad scribendum ratio ipsa suadeat: ut sæpius fuit probatum supra.

Quarta conclusio.

Usurarius poterit cogi in foro fori (tanquam fur & malæ fidei possessor) ad restituendum quæcunque per usuram acquisiuit, etiam si illa fuissent perempta in manu domini (scilicet) mutuatarij infra tempus illud, infra quod de creuisset dominus illarum rerum illas non alienare: ut puta, equum domum, & huiusmodi. Cum ratione malæ fidei semper dicatur, ipsum usurarium fuisse in mora, etiam si eodem modo ipsa res fuisset apud dominum verum perempta.

Hæc conclusio vera est de rigore iuris civilis, & poterit exemplificari infra scriptis modis, videlicet. Sempronius habebat in domo sua equum, ipse Sempronius, autem, incurabili morbo laborans, carebat spe ipso utendi etiam post multos menses, nec volebat ipsum vendere: isto interim Titium interpellauit ut mutuaret sibi aliquam quantitatem pecuniæ, ei promittens donare gratis talem equum ex vi mutui, quem statim recepto mutuo tradidit Titio, qui Titius equo recepto, non potuit eo uti, cum ipse carceri fuisset subsequenter, & immediatè mancipatus alia de causa, tandem hoc medio tempore equus mortuus est sine culpa Titij.

Secundus

Secundus casus.

Titius furatus fuit dolium vini à Sempronio vel ratione mutui acquisiuit, & aliquandiu apud se retinuit: quod, tandem, vinum in acetum versum est, ita ut nihil quasi valeret, cuius deteriorationis causam, (supponitur) furem vel usurarium non fuisse, dominumque ipsum antè dictum tempus in quo versum est in acetum ipsum vinum noluisse vendere, eo quod expectaret magis opportunum tempus.

Tertius casus.

Vineam Titij Sempronius per vim, vel per extorsionem usurarum usurpauit, quæ tunc cum nouella esset, erat non minimi pretij: tandem successu temporis cum vires fructificandi per naturam amisisset, parui valoris facta est: Sempronius postmodum poenitentia ductus vineam suo domino restituit, simul & fructus inde perceptos: petitur modo, an insuper cogendus sit vineæ deteriorationem supplere.

Concluditur, ergo, in omnibus supradictis casibus, usurarium, seu malæ fidei talè possessore teneri ad restitutionem taliū, licet nihil lucri ex ipsis receperit. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, per omnia iura citata in probationem conclusionis præcedentis: & secundo Doctorum auctoritate. Bart. enim, nostræ conclusioni se subscripsit in dictis legib. & præcipuè in l. quod te mihi. ff. de reb. cred. si cer. pet. nu. 10. & in l. In fundo. nu. 10. & 11. ff. de rei vendi. Vnde in d. l. Quod te mihi, nu. 10. dixit, quod fur, & morosus debitor æquiparantur, ut in l. inter stipulantem. §. penult. ff. de ver. obl. Idem in l. nemo rem suam. la. 1. in ver. Tu debes scire. ff. de ver. obl. sed in fure, raptore, & similib. non adhibetur ista distinctio: & id ad eū debet spectare interitus: quod idè Bart. rursus, confirmat in l. si cū exceptione. §. quatenus. in ver. Venio ad ver. sed si non culpa. hæc Bar. cuius sententiam esse receptam communiter testatur Didac. Couar. in 2. par. relec. §. 6. nu. 1. qui & refert quæ plurimos hæc amplexatos fuisse conclusionem, cui & se subscripsit vnà cū Io. à Medina in C. de reb. resti. q. 6. circa principium. §. Ac. p. inde dimisso rigore iuris. Vbi volens solū decidere quid sentiendum esset in foro conscientiae, tacitè fatetur, quod de rigore iuris in foro fori vera sit opinio Bar. put eodè modo testatur Didac. vbi sup. asseuerans ipsum Io. à Medina sequutum fuisse sententiam Bar. quæ sententiam amplectitur Pet. de Anch. in reg. Peccatū. de reg. iur. in 6. col. 9. in fi. in ver. sed hoc occurrit dubium. Probatur & tertio hac ratione præfens conclusio, videlicet. Cū reipublicæ expediat ut delicta non remaneant impunita, merito in foro fori verissima est nostra conclusio, ne fides huiusmodi furib. usurarijs ac re aliena mala fide possidentib. (cū illa indigni, prorsus sint) ac ipsorum dictis adhibeat iuxta regulam iuris, semel malus sp. præsumitur malus, ut in c. semel malus, de regu. iur. in 6. vt & hoc modo alij arceantur à talium scelerum perpetratione.

Quinta conclusio.

Usurarius (apud quæ res extorta per usuram, periit: quæ periisset eodè modo apud mutuatarium) sine sua culpa non tenebitur in foro conscientiae de æquitate ad restituendum eius ualorè, licet ad interesse, quod forsā medio tempore passus inde fuisset, & ad fructus inde susceptos, cū distinctione, tñ, allata in cōcl. 2. præsentis q. Hæc conclusio probatur auctoritate Io. à Medina, vbi sup. §. similiter restitutio dēt fieri. in fi. & ibidè. q. 3. Sexta causa est rei interitus. in fi. Didaci Couar. vbi supra, immo & auctoritate Diui Thomæ, & omnium Doctorū, ac iurū, delatorū in probationem primæ conclusionis præsentis quaestionis: in quib. habetur, quod nul-

lus

Io. de Medina.

Bartol.

Barto.
Couarruias.
Io. à Medina.

15
Usurarius in foro fori ante-
neatur vè per
usuram acqui-
sitam restitue
re si illa periit,
qua similiter
periisset in ma-
nu domini ip-
sius rei.

16
Usurarius an
teneatur (in fo-
ro conscientiae)
restituere rem
acquisitā per
usuram, quan-
do e quæ illa pe-
riisset in manu
domini.

ius teneatur ad aliquid restituendum, nisi is, qui in aliquo aliquem damnificauit, & tunc solum ad interesse soluendum sibi: cum ergo vsurarius in casu proposito in nullo damnificauerit mutuatarium: inde sequitur apertissime, ipsum non obligandum fore de æquitate in foro conscientie ad aliquid restituendum mutuatario: cum etiam (vt supponitur) idem incurrisset interesse, si mutuatarius vel fur illud non extorquisset (vt patet ad sensum) & ex quarto notabili, supra allato, & hæc est vera sententia, quamuis Anchar. vbi supra, columna 10. in ver. In questione autem supradicta non quæro, dicat in foro conscientie teneri in casu contento in conclusione, si erat debitum ex delicto, secus ex sola mora soluendi: hoc dico, quia talis est vsurarius, vt patet.

Sexta conclusio.

Vsurarius tenetur (vt supra dictum fuit) ad restitutionem rei extortæ per vsuram, ea extante, eiusdemmet ipsius & non alius, mutuatario, à quo extorsit eam, nisi amissa fuisset: attamen si res illa fuerit meliorata industria, laboribus, ac expensis ipsius vsurarij (scilicet) factis gratia fructuum quærendorum, colligendorum, & conseruandorum, vel si alias expensas necessarias, vel vtilis vsurarius fecisset in dicta re iam meliorata: tunc distinguendum esset: quoniam si possent dictæ expensæ deduci sine læsione rei sic extortæ, tunc talis deductio expensarum concederetur, alias non, si expensæ essent vtilis: secus si voluptuariæ tantum: si, ergo, vtilis expensas vsurarius fecisset: & tunc erit distinguendum tali pacto: aut illas fecit denuo fabricando, aut reficiendo veterem domum. Si primò, & tunc subdistinguendum erit, aut potest donare, aut non: si primo, non auferet expensas, quia videtur donasse. Si secundò, auferet; vt supra: si, ergo, refecit, tunc poterit eas extrahere vsurarius, & exigere pretium huiusmodi meliorationis in foro fori, & illud retinere. Sed re perempta, non poterit huiusmodi expensas deducere ab ipsa re: Quæ verò sint appellandæ expensæ necessarie, quæ vtilis, & quæ voluptuariæ, traditur in l. impensæ. ff. de verborum signific. & in l. vtilis. ff. de peti. hæred. & notatum fuit per me supra in q. 2. 1. notab. 3. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per tex. in c. Ad nostram. de iureiur. in quo. [Alex. 3. iussit restitui fructus rei pignoratæ, quandocumque non fuissent deducti in sortem, deductis, tamen, expensis.] Probatur insuper præsens conclusio per arg. in l. fructus. ff. sol. mat. in qua dicitur [fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt.] Idem per arg. in l. diuortio. §. si. ff. sol. mat. in qua dicitur. [Impendia fructuum percipiendorum causa, Pomponius ait, quòd in arando, serendoque agro impensum est, quodq; in tutelam ædificiorum, egrumq; ferulum curandum. f. ex edificio, vel seruo fructus aliqui percipiebantur. Planè si nouam villam necessario extruxit, vel veterem totam sine sua culpa collapsam restituit, eius erit impensæ petitio: simili modo & si pastina instituit. Hæc, enim, impensæ, aut in res necessarias, aut vtilis cedunt, pariunt marito actionem.] Hæc ibi. Sed animaduertendum, quòd non sine causa dixi, nostram conclusionem probari per argumentum in dictis iuribus, quoniam licet nulla fiat mentio de vsurarijs: tamen, in ipsis fit mentio de restituendis fructibus perceptis de re aliena, de qua, & in nostra conclusione fit quoque sermo, vt patet ad sensum: cum vsurarius ad fructus rei per vsuram extortæ teneatur: vt fuit probatum non bis.

Probatur insuper nostra conclusio per textum in l. domum. C. de rei vendicatio. in qua dicitur. [Malæ fidei possessores eius, quòd impendunt in rem alienam, non habet repetitionem, nisi necessarios sumptus fecerint: sin aut vtilis licentia

17
Vsurarius an eammet rem extortam per vsuram teneatur restituere, & quid si fuisset meliorata, in foro fori.

e. Ad nostram, extra de iureiuran.

l. Fructus. l. diuortio. ff. soluto matri.

l. Domum, C. de rei vendic.

licentia eis permittitur, sine læsione prioris status rei, eos auferre. Idem habetur in l. plane. & in l. vtilis. ff. de peti. hæred. & quòd videatur vsurarium donasse vero domino, vtilis faciendo expensas, de nouo inchoando ædificium, vel quid simile, si potuisset donare: probatur per tex. in §. ex diuerso. Instit. de rerum diuisione: & quòd si non posset donare, poterit repetere, probatur per tex. in l. cum vir. ff. de doli mali except. Probatur quoque & præsens conclusio secundò Doctorum autoritate, & primo Bartoli in dictis iuribus, & præcipue in l. In fundo. nu. 1. ff. de rei vindicat. & glossæ dictorum iurium, Ioannis de Medina, vbi supra in prima propositione. Couarruias, vbi supra, nu. 1. & in princip. 3. par. relect. nume. 3. & in princ. 2. par. relect. nume. 3. Syluest. in ver. expensæ. §. 4. Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 10. & 24.

Probatur & præsens conclusio quoad omnia eius membra hac ratione, videlicet. Quoniam, vsurarium ex re extorta per vsuram posse extrahere necessarias expensas per se, patet esse rationabile, tum quia, & dominum verum oportuisset & illas facere, tum etiam quia si ipse vsurarius non fecisset, & huiusmodi res periisset, sibi imputatum fuisset, vt eleganter docet Bar. in d. l. In fundo. numero 1. & notatur in l. hæres furiosi. ff. de peti. hæred. & secundò, Conclusio probabitur (quoad deductionem expensarum) hac ratione, tum quia fructus illi dicuntur, qui supersunt expensis deductis, tum etiam, quia ex natura restitutionis sufficit rei ad rem adæquatio, in pristinum valorem deducendo rem ipsam.

Septima conclusio.

Licet vsurarius in foro fori non poterit ex re per vsuras extorta ac meliorata deducere expensas vtilis ac laboris proprij mercedem, nisi hoc fieri possit sine læsione huiusmodi rei: tamen, in foro conscientie ab vsurario poterit deduci.

Hæc conclusio probatur duplici medio. Primo, autoritate Ioannis de Medina, vbi supra, §. Prima propositio, Didaci Couarruias, vbi supra, num. 3. §. quamobrem in iudicio interiori, Syluest. in verb. expensæ. §. 4. Rursus nostræ conclusioni se subscripsit Didacus Couarruias in libro primo, variarum resolut. cap. 3. nume. 5. & in secunda par. relect. §. 6. nume. 4. Hadrianus in quarto sententiarum, tit. de restitutio. c. Occurrunt circa prius dicta, in §. Sed hæc opinio. Riccardus in 4. senten. distin. 15. articulo quinto, questione 6. in corpore questionis. Probatur & ratione. Cum nemo debeat locupletari cum aliena iactura, consequens erit, quòd vera sit nostra conclusio: quoniam alias mutuatario (à quo fuit per vsuram extorta huiusmodi res, & meliorata postea per vsurarium) deberetur talis res non deductis expensis, laboribus, seu laboris mercede iuste alias ipsi vsurario melioranti debita: Vnde & mutuatarius locupletaretur cum aliena iactura: nec nobis obstant adducta iura in præcedenti conclusione. Cum maxima sit differentia inter forum iudiciale, & forum conscientie: eo quòd forum conscientie per restitutionem, æqualitatem rei ad rem respicit, & intendit, vt unusquisq; illud, quod suum est, aut sibi debitum, obtineat: inde sequitur, qd sicut iustum est, & æquum, vt spoliatus re suam habeat, ita similiter æquum est, vt spoliator laboris suum, & expensas suas habeat: Forum, aut, iudiciale non solum æqualitatem præfatam respicit: sed sæpe culpam delinquentis punit, vt cæteri metum habeant: qualis est fur, vsurarius, aut morosus debitor: & in hoc etiam suam qualitatem attēdit, vt puta, inter culpam, & penam corporalem, de qua forum conscientie se non intromittit. Cū solum exquirat

l. Planè. l. vtilis. ff. de pet. hæred.

Instit. de rerum diuisione, §. ex diuerso. l. cum vir, ff. de doli mali except. Barto. Gloss. Ioannes à Medina. Couarruias, Syluest. Nauarrus. Ratio conclus.

Bartol. l. Hæres furiosi. ff. de pet. hæred.

18
Vsurarius an in foro conscientie teneatur restituere rem melioratam deductis expensis Io. à Medina.

Couarruias. Syluester. Riccardus. Hadrianus. Riccardus. Ratio conclus.

19
Forum conscientie in quo differat à foro iudicali.

vt Deo, & proximo offenso per penitentem sit facta satisfactio condigna, iuxta qualitatem offensæ.

Octava conclusio.

Vsurarius tenetur quoque ad restitutionem omnium fructuum, quos ipse suscepit ex re naturaliter, aut mixtè fructifera extorta per usuram, & non tantum susceptos per se: verum etiam illos, quos suscepisset mutuarius verus dominus huiusmodi rei per usuram extortæ, vnà cum damnis inde illatis dicto mutuuario, deductis, tamen, expensis (ut in præcedenti conclusione,) licet illos vsurarius non percepisset sua culpa.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per argumentum in capitulo, Grauis, extra de restitutione spoliatorum, in quo Cælestinus Tertius infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet. [Mandamus quatenus si vobis constiterit de præmissis, prædictum Archidiaconum, ablata prænominati monasterij fratribus cum integritate restituere, damna plenariè refarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis: prouiduri vt non tantum fructus à nouo, & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem.] hæc in dicto canone. Sed notandum, quod dixi nostram conclusionem probari per arg. in dicto canone, quoniam licet dictus canon explicite non loquatur de materia nostræ conclusionis, loquitur, tamen, implicite, per argumentum à simili: cum dicatur vsurarius etiam & ipse uiolentus occupator rei alienæ, vt. in ca. si quis usuram. 14. q. 4. & quàm sepius in superioribus quæstionibus fuit probatum. Notandum insuper, quod in dicto canone non dicitur, quod teneatur restituere omnia, quæ huiusmodi occupatores solum percepissent, sed omnia quæ veri domini ex huiusmodi bonis sic occupatis percepissent: vnde (sicut in conclusione vltima probabitur) si quis ex propria industria maiores fructus ex re illa per usuram extorta percepisset, quàm mutuarius rei illius verus dominus percepisset, non tenebitur illud plus restituere, licet ex ipsa re percepit: quia poterit dici potius illud lucrum processisse ex industria vsurarij quàm ex re per usuram extorta: vt peroptimè innuit tex. supra adductus, vtens illis verbis, videlicet. [Sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem.] Probatur insuper præsens conclusio per tex. in l. fructus. ff. de rei vend. in qua dicitur, quod [malæ fidei possessor nō tantum tenetur ad restitutionem rei per malam fidem possessam, verum etiā ad eius fructus, qui honestè percipi potuerunt per possessorem.] & in l. si nauis. §. generaliter. ff. de rei vend. dicitur. [Generaliter, autem, cum de fructibus æstimandis quæritur, constat, animaduerti nō debere, an malæ fidei possessor fructus sit, sed an petitor frui potuerit. Idem probatur per text. in l. domum. C. de rei vend. in qua hæc habentur, videlicet. [Domum quæ ex matris successione ad te pertinere, & ab aduersa parte iniuria occupatū esse ostendis, præses prouinciæ cū pensionib. quas percepit, aut percipere poterat, & omni causa damni dati restitui iubebit.] hæc ibi. Probatur & secundo præsens conclusio Doctorum auctoritate: Bar. n. in præadductis iurib. vnà cum gl. ibidem se subscripsit præsentī conclusioni, & præcipue in l. ex diuerso. ff. de rei vendi. Glo. in dicto cap. Grauis, & Panor. ibidem. col. 4. in ver. Nunc verò ad secundam. Io. de Medina in Codice de rebus restituendis q. 6. Sexta propositio, si autem res. Syluest. in ver. restitutio. 3. §. nono, Didacus Couarruias in secunda par. relectio. §. sexto. numero quarto, in versic. sic & eadem ratione. Nauarrus in suo

20
Vsurarius,
quos fructus
rei extorta p
usuram tenea
tur restituere.

e. Grauis, extra
de resti. spol.

e. si quis usura,
14. q. 4.

l. Fructus. ff. de
rei vendic.

l. si Nauis. ff. de
rei vend.

l. Domum, C.
de rei vendic.

Bartol.
Glof.
Panor.
Io. de Medina.
Syluest.
Didac. Couar.
Nauarrus.

manuali. cap. 17. numero 278. Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cum vnusquisque teneatur de iure naturali velle bonum proximi sui sicut suum: inde sequitur, vnusquemque (qui extorfit per vsuras aliena bona, & eorum fructus per ipsos percipiendos) teneri ad restituenda huiusmodi bona, & fructus: cum vnusquisque (si fuisset illis spoliatus) vellet huiusmodi restitutione reddi indemnem, ac subleuari ab huiusmodi interesse passo, vt patet ad sensum.

Nona conclusio.

Vsurarius, ac omnis malæ fidei possessor qui ex re lucrosa mala fide acquisita per vsuras, maiores fructus suscepit ex sua industria & labore quàm adeptus fuisset mutuarius (cuius erat res illa) non solum ad talem rem restituendam tenebitur, in foro conscientiæ: verum etiam, & ad illos fructus (si modò extent) vel ex illis fuisset factus locupletior, id est, si illos expendisset in domesticos vsus, vel alios huiusmodi, in quos de suo opus ei fuisset expendere, deducto tamen, pretio, ac mercede huiusmodi industriæ, & laboris (vt probauimus in conclusione sexta, & septima.) Probatur, ergo, præsens conclusio (vltra iura adducta in sexta cōclusionione, & auctoritates Doctorum) etiam & specialiter auctoritate Didaci Couarruias, vbi supra, eodem, numero quarto, dicens hoc notare Bartolum (& re vera ita est) in l. ratio. §. primo, ff. de action. empti. taliter distinguentem: aut fructus veniunt in restitutionem, vt fructus: aut vt interesse. In priori casu scribit, hos fructus venire, non sic in posteriori. & ratio præsentis conclusionis est, quoniam ex duplici capite datur actio mutuuario petendi quicquid processit ex re ab ipso tradita vsurario illi: vno modo petendo fructus illius: cum ipsi dicantur sui, eo quod ex re sua emanauerint: vt in præcedentibus conclusionibus fuit probatum multis medijs, & præcipue auctoritate iurium, & Doctorum, qui fuerant adducti in conclusione sexta. Alio modo vt interesse passum, & de hoc secundo modo dicitur in vltima conclusione.

Decima conclusio.

Vsurarius recipiens à mutuuario ex vi mutui rem de sui natura infrugiferam: poterit tuta conscientia sibi retinere quicquid ipsa mediante lucratus fuerit: cum ad illius restitutionem minime teneatur: sed solum & penitus restituere tenebitur rem ipsam sic extortam vnà cum interesse inde, forsan, passo à mutuuario ex talis rei priuatione sic solutæ mutuanti.

Hæc conclusio probatur quoque triplici medio. Probatur, enim, primo per argumentum in l. si ex ea. C. de rei vendicatio. in qua dicitur, quod [res empta ex pecunia alterius nomine ementis, erit emptoris, & non domini pecuniæ.] Idem in l. prima, Codice, si quis alteri vel sibi, & in l. Quamuis ex ea. C. de pignor.

Probatur & secundo Doctorum auctoritate, de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo tertio, in corpore quæstionis, & implicite Caietanus in Commentariis ibidem sequendo Diuum Thomam, & explicite in eius opusculorum tomo secundo, tract. 8. q. 4. & melius in Commentarijs. 2. 2. q. 62. art. 6. §. Ad euentiam huius rei. Riccardus de Media villa in 4. senten. dist. 15. articulo quinto, quæstione sexta, in corpore quæstio. Hadrianus Papa in quarto sententiarum, in trac. de vsuris, in capitulo, Occurrunt circa prius dicta. §. sed hæc opinio. Ioannes de Medina in Codice. de vsura restituenda. quæstione quarta, §. In quarto

Ratio conclus.

Couarruias.
Bartol.

Ratio conclus.

21
Vsurarius an
teneatur fru-
ctus rei infru-
gifera restituere.

l. si ex ea. C. de
rei vendic.

l. r. C. si quis al-
teri vel sibi.
l. Quamuis ex
ea. C. de pign.
S. Thom.
Caietanus.

Riccardus.
Hadrianus.
Io. de Medina.
Gabriel Biel.

Dominicus à Soto, Syluest. Panor. Archid. Anchar. Ioannes And. Dominicus à S. Geminiano, Francus. Laur. de Rodolphis, Couarruias, Nauarrus. Io. de Mayron.

argumento principali. folio 300. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione vndecima, conclusionem prima, Dominicus à Soto in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, columna quarta, in ver. de negotiatorib. autem. & in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, conclusionem secunda, & tertia, Syluest. in ver. vsura. sexto, §. secundo, particula secunda, Panormitanus in capitulo finali, extra de vsur. in versic. Vltimo posset quæri, & Archidiaconus in capitulo, Quamquam, de vsur. in sexto, in ver. de vsuris nota quod nil dicit. Petrus de Ancharano in regula, Peccatum, de regulis iuris in sexto, columna 21. in fine. Ioan. Andr. Dominicus à S. Geminiano, Francus in dicto cap. Quamquam, Laurentius à Rodolphis in capitulo, consulat. extra de vsuris, quæstione 44. Didacus Couarruias in libro tertio, capitulo tertio, variarum resolutionum, numero sexto, §. sed ad huius quæst. certam, Nauarrus in suo manuali, capit. 17, nume. 278. in fine. sequens Ioannem de Mayronis in 4. sent. dist. 15. q. 8. & 38. & communem. Probatum & tertio hac ratione. videlicet.

Ratio conclus.

Omne illud, quod quis iusta negotiatione, ac industria acquirit ex re sterili, nemini restituere tenetur.

Maior propos.

At acquirens aliquid mediante pecunia vel alia re de sui natura infrugifera foenebri, ex iusta negotiatione: ex re sterili illud acquirit.

Minor propos.

Ergo acquirens aliquid mediante pecunia vel alia re de sui natura infrugifera foenebri ex iusta negotiatione, illud nemini restituere tenetur.

Conclusio.

Maior & minor propositio probatur auctoritate Doctorum præadductorum in probationem conclusionis & hac ratione, videlicet, quia id, quod ex tali re infrugifera (vt ex pecunia) est acquisitum, non est fructus rei per vsuram extortæ (cum pecunia vel alia res in se sterili parere non possit aliam pecuniam de per se, & de sui natura) sed solum humanæ industriæ fructus. vnde patet, fructus ex re sterili sumptos restitutioni obnoxios non esse, cum & ipsi sint percepti non simpliciter ex pecunia per vsuram extorta, sed ex vsurarij industria: ergo consequens erit, esse vsurarij, & non mutuatarij illud taliter acquisitum.

Impugnatur conclusio.

Altifiodorensis. Baldus. Decius.

Sed sciendum, quod licet luce meridiana clariùs pateat veritas nostræ conclusionis, tamen, quis posset contra ipsam insurgere, appellando ipsam falsam, & rationi non consentaneam, id ipsum probando duplici medio. Primo, auctoritate Altifiodorensis (relati à nonnullis ex prædictis Doctoribus.) Baldi in l. 1. C. pro socio, quæstione decima, & Decij, in l. certi conditio. §. vltimo, numero tertio, ff. de rebus credit. si certum petatur. Nec non, & nonnullis argumentis taliter formandis, videlicet, sicut si radix fuerit sancta, & rami erunt sancti, valet consequentia, & probatur auctoritate Diui Pauli in Epistola ad Roma. cap. 11. ver. 16. igitur arguendo à contrario sensu, sequitur, quod si radix fuerit mala, & ipsi rami erunt mali: sic ergo, in proposito: sicut primum lucrum vsurarium, id est, acquisitum immediatè ex vi mutui est restitutioni obnoxium: cum hoc lucrum sit velut quædam radix mala, ex qua secundum lucrum, id est, illud, quod vsurarius acquisiuit mediante pecunia acquisita ex vi mutui, prodijt, erit restitutioni obnoxium, vt potè profectum à re restitutioni obnoxia: ac per consequens quicumque extorsit pecuniam, vel quid simile per vsuram, eadem ratione tenebitur ad restitutionem acquirentium ex pecunia foenebri, qua ratione tenetur ad restitutionem acquirentium ex vi mutui, id est, per vsuram,

Ro. c. 11. ver. 16
Primum argumentum cõtra conclusionem.

Dolus, & fraus nemini debet patrocinari: patrocinaretur autem vsurario suus dolus, & fraus, si lucrum ex pecunia ex vsuris acquisita efficeretur vsurarij, ita, quod non teneretur illud restituere: quod pertineret utique ad iniustitiam: cum dolus, fraus, & iniustitia sit rem alienam inuito domino eius distrahere, & alienare, vt facit usurarius distrahendo pecuniam ex vsuris, vt inde sibi, & non domino pecuniæ lucraretur, & quod vsurario (si non esset ipse talis lucri restitutioni obnoxius) eius dolus patrocinaretur: patet ad sensum. Cum inde ex dolo, & iniustitia vsurarius illud lucrum acquisierit: & quod nemini debeat dolus & fraus, seu iniustitia patrocinari, probatur per tex. in l. prima, in principio. ff. de dolo malo, in qua l. dicitur. [malitiam propriam nemini debere esse lucrosam,] & in l. ne ex dolo, ff. eo. in qua hæc habentur, videlicet. [Ne ex dolo lucrentur,] & in l. non fraudatur. ff. de regulis iuris in fine, hæc regula traditur, videlicet. [Nemo ex suo delicto suam conditionem facere potest meliorem,] sed meliorem faceret utique, si tuta conscientia posset sibi retinere acquisita mediante pecunia per vsuram adepta: quoniam sic posset vsurarius ditari, quod irrationabile esse nulli dubium esse potest. Quapropter videtur omnino concludendum, huiusmodi vsurarium ad taliter acquisita restituenda teneri.

Vnusquisque sequi tenetur dictamen suæ conscientiæ restituere aliquid iubentis, aliàs esset in statu damnationis.

At vsurarius si bene consulere propriæ conscientiæ, dictamen sibi iuberet restituere non solum vsuras ipsas, verum etiam, & vsurarum exactarum fructus omnes, & quodcumque ex ipsis, vel ipsis mediantibus acquisierit.

Ergo vsurarius tenebitur (non tantum vsuras ipsas extortas, verum etiam, & omne id, quod ipsis mediantibus acquisiuit) restituere: aliàs esset in statu damnationis.

Maior probatur auctoritate glo. in Epistola Diui Pauli ad Roman. cap. 14. ver. fin. super verba illa ipsius Diui Pauli. [Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est] quibus verbis addidit glo. dicens, id est, quod est contra conscientiam, peccatum est: probatur, & secundò auctoritate Domini per Prophetam Esaiam. cap. 46. ver. 8. dicens [mementote istud, & confundimini, redite præuaticatores ad cor] ex quibus auctoritatibus maior propositio probatur: cum teneamur redire ad cor, ipsum pacando, exequendo quicquid nobis dictauerit conscientia.

Minor probatur auctoritate Altifiodorensis hoc ipsum dicentis. Ergo dicendum, quod vsurarius teneatur non tantum pecuniam per vsuram acquisitam restituere mutuatario: verum etiam quicquid ex ipsa adeptus fuisset. Alioquin esset in statu damnationis.

Debitor morosus (qui ratione moræ in soluendo debitum) damnificat creditorem, vel eum à lucro iusto impedit, tenetur non solum ad principale, verum etiam ad damni huiusmodi dati restitutionem.

At vsurarius vsuram sibi iniuste solutam illicò non restituens mutuatario eius creditori, eum damnificat, ipsum impediendo à lucro assequendo ex pecunia illa foenebri, quod assequutus fuit ipse vsurarius.

Ergo vsurarius non tantum tenetur ad restituendam acquisitam pecuniam, per vsuram: verum etiam ad restituendum illud omne quod ex tali vsuraria pecunia acquisiuit.

Maior propositio probatur per textum apertissimum in cap. fina. extra de iniurijs

Secundum argumentum cõtra conclusionem.

22
Dolus et fraus nemini debet patrocinari.

1. 2. ff. de dolo malo.

l. ne ex dolo. ff. eod. tit.

Tertium argumentum cõtra conclusionem. Maior propos. Minor propos.

Conclusio.

Glo. in Epistola Diui Pauli. Rom. c. 14.

Esai. c. 48.

Quartum argumentum cõtra conclusionem. Maior propos. Minor propos.

23
Debitor morosus ad quid teneatur.

e. ff. ext. de iniuriis & damno dato.

iniuriis & damno dato. in quo Gregorius Nonus [declarat, teneri ad satisfactionem damni illati, illud inferentes] vt etiam in materia vsurarum probauit in quaestione decima nona, loquendo de aliquid accipiendo ratione damni emergentis.

Minor per se patet, & ideo probatione non indiget. Inde sequi fore concludendum sic: ergo, vsurarius ad pecuniam per vsuram acceptam, & ad omne lucrum inde captum tenebitur.

Quintum arg.

Quinto & vltimo arguitur sic.

Maior propos.

Mers, quam usurarius pecunia per vsuram extorta emit, tenet vicem pecuniae: Vnde sequitur, ipsum usurarium non habere maius ius in merce sic empta, quam habebat in pecunia foenebri.

Minor propos.

At in pecunia foenebri nullum ius habebat vsurarius (cum aliena illa sit, & eius dominium non fuerit translatum ad vsurarium, vt fuit probatum in quaestione vigesima quinta,) Inde sequitur, vsurarium ipsum nullum habere ius in merce empta pecunia foenebri: & per consequens, quod ipsam mercem restituere teneatur. Vt in dicto capitulo, Cum tu. extra de vsuris, cum in ipso praecipitur [vsurariorum possessiones emptas pecunia foenebri, & pretium ipsarum dari creditoribus.] Si, ergo, vsurarius tenebitur restituere mercem emptam ipsi mutuuario loco pecuniae foenebris, quae eius erat, ergo, & omne lucrum inde captum: cum ex re mutuuarij illud processerit, & sibi mutuator iniuste receperit.

c. cum tu. extra de vsuris.

Maior propositio probatur hac ratione, videlicet, quia per contractum emptionis fuit pecunia commutata in mercem, cuius loco successit ipsa pecunia (vt patet ad sensum: & sic e contra) mers loco pecuniae successit: vnde patet non fuisse translatum maius ius ad euentem mercem, quod ei erat circa pecuniam, qua ipsam emit.

Minor fuit probata in quaestione vigesima quinta, & in praecedentibus conclusionibus, in quibus diximus, vsurarium teneri ad restitutionem talis pecuniae per vsuram extortae: quapropter videtur, non sine ratione praeductos Doctores, tanquam scrupulosos noluisse se subscribere nostrae praesenti conclusioni verissimae, cuius veritas clarius adhuc patebit per responsiones adducendas contra talia argumenta.

Et quamuis me non fugiat fuisse implicite satisfactum praecedentibus argumentis per notabilia adducta in praesenti quaest. & ratione ipsius conclusionis, tamen, explicitè ipsis respondere, ac satisfacere operae pretium esse duxi, ut magis veritas conclusionis elucescat.

Responsio ad primum argumentum allatum contra conclusionem allatam.

Ad primum argumentum, ergo, dicendum erit, ipsum minimè concludere contra nostram conclusionem: & ad citatam Diui Pauli sententiam dicitur, ex ipsa hoc non elici: quoniam vbi non est eadem ratio, neque idem ius erit. Non, enim, eadem ratio militat in ramo, & in lucro secundo, id est, acquisito ex pecunia per vsuram extorta, vt patet ad sensum: quoniam ipsa pecunia acquisita per vsuram non se habet ad lucrum tanquam radix ad ramos: sed tanquam instrumentum, & materia ipsis lucris, acquisiti ex pecunia vsuraria: Rami, verò, se habent ad radicem tanquam ad effectum eius intrinsecè: cum ex radice suum esse fortiantur: vnde radix non habet rationem causae materialis comparatiuè ad ramos, sed potius efficientis, in quantum ipsa nutrimentum ex humo assumptum alterat, & alteratum pro generatione rami transmittit: Pecuniae, autem, foenebris respectu, & comparatione ad lucrum solum habet rationem

rationem causae materialis: Industria, verò, hominis se habet ad lucrum inde sequutum tanquam causa efficiens, quae huiusmodi lucrum secundum parit, ac producit: iccirco sicut se habet radix ad ramos, sic se habet vsurarius ad lucrum ex pecunia foenebri captum: quapropter, cum dictum lucrum non procedat à pecunia foenebri tanquam à causa efficiente, sed tanquam à causa materiali, sequitur, ipsum lucrum non esse veri domini, scilicet, mutuuarij ipsius pecuniae foenebris: cum non procedat ab ipsa pecunia nisi materialiter, vt diximus: & per consequens, illi non erit tribuendum hoc, cum sit opus seu effectus vsurarij a quo processit, tanquam à causa efficiente: vt etiam clarius patet hoc materiali exemplo.

Ecce Franciscus alieno stilo, seu scalpro rem artificiosam sculpsit in rudi marmore alieno: Vnde magnum lucrum inde acquirit: & sicut nemo asserere audebit, Franciscum teneri ad restituendum lucrum illud domino instrumenti illius, vel marmoris illius, sed solum ipsum teneri ad restituendum huiusmodi scalprum eius domino, & pro usu eius (quia locabilis est) aliquid soluere: idem dicendum erit de marmore rudi, ipsum, scilicet, teneri ad equiuales, uel pretium eius soluendum domino illius: sic & in nostro proposito dicemus, neminem posse sine rubore asserere quem teneri restituere de iure lucrum acquisitum ex pecunia, vel alia re de sui natura infrugifera per vsuras acquisita: cum ipsa se habeat ad lucrum, non vt causa efficiens, sed vt materialis, seu instrumentalis.

Ad secundum argumentum respondendo negatur consequentia: quoniam licet verè dolus, & fraus nemini debeat patrocinari: cum potius dolus operanti illum noceat, sicut & omne aliud peccatum: & quòd ad lucrum dolus suffragetur vsurario, hoc negatur: cum lucrum non procedat ex dolo, quem commisit vsurarius vltra sortem accipiendo pecuniam, nisi vt ex causa materiali (ut diximus) sed procedit huiusmodi lucrum ex vsurarij industria, & arte negotiandi tanquam ex causa efficiente: licet non negandum sit, quòd vnum & idem opus diuersimodè consideratum nocebit operanti illud, & patrocinabitur: vt est per vsuram acquirere pecuniam, vel aliud: quoniam huiusmodi lucrum nocebit vsurario, quoad animam, vel quoad corpus, & marfupium patrocinabitur iuxta Diui Augustini sententiam dicentis: lucrum in arca, & damnum in conscientia est ei qui furatus fuit. Vt etiam patet in eo, qui operam suam malam ex aliqua circumstantia alteri locat in opus in se bonum. Vt patet in militante pro defensione patriae, non amore iustitiae, aut fortitudinis, sed animi cupiditate, vel ad ostentationem, & vanam gloriam assequendam, & huiusmodi, vel ex lucri cupiditate aliquid operatur: esto quòd in tali opere ille per cooperationem in malo opere, vel ex lucri cupiditate peccando noceat propriae animae, patrocinatur corpori, autem, suo congregando facultates. Vnde sicut iste ad talis lucri restitutionem non tenetur (cum ipsum sua industria & artificiolo illud acquiserit) sic non tenebitur ad restitutionem lucri acquisiti per suam industriam ex pecunia per vsuram extorta, ipse vsurarius, fur, aut raptor, & si peccent alienam pecuniam distrahendo, & cum ea negotiando contra domini illius uoluntatem.

Ad tertium argumentum dicitur, quòd distinguendum erit nobis inter stimulum conscientiae, & iudicium conscientiae praecipuum: Cum aliud sit stimulo conscientiae agirari, & aliud est per iudicium conscientiae praecipuum ad aliquid faciendum, vel omittendum obligari. Dicitur, enim, conscientiam

Vsurarius respectu lucri capti ex pecunia foenebri, quae causa dicitur.

Exemplum, quo probatur verè esse responsionem ad primum argumentum.

Responsio ad secundum arg.

S. August.

Responsio ad tertium arg.

24
Conscientia quando dicitur nos stimulare.

nos stimulare ad aliquid committendum, vel omittendum, quando illa per modum inuitantis, vel exhortantis ad aliqua opera honestiora, vel digniora nos stimulat seu inuitat: Cum ratio semper ad optima facienda deprecetur nos, ac nobis suggerat, nisi penitus homo ex consuetudine peccandi, ac restituendi huiusmodi stimulo conscientia denudatus remansisset synteresi rationis. Et huic conscientia, seu synteresi stimulo non tenemur semper sub poena peccati mortalis nos conformari: alioquin obligati essemus executioni mandare omnia consilia, & opera subrogationis sub poena peccati mortalis, contra decisionem Diui Augustini, & habetur in capitulo, quisquis, & Diui Gregorij in capitulo, Quod praecipitur, decima quarta, quaestione prima. Dicitur autem iudicium conscientia obligare ad aliquid committendum, vel omittendum, quando ratio, seu conscientia dicat quid nobis sit necessarium agere, vel a quo abstinere: & tali conscientia iudicio contraire non possumus sine peccato, & de hoc intelligebat Diuus Paulus. Roman. cap. 14. versic. fin. & ibidem Glos. dicens. [Qui facit contra conscientiam, aedificat ad gehennam] prout etiam dicitur in capitulo, Per tuas. el secundo, extra de simonia. & Gratianus dixit in capitulo, omnes. 28. q. 1.

c. Quisquis, & c. quod praecipitur, 14. q. 1.

25 Conscientia iudicium quando dicatur obligare ad aliquid committendum, vel omittendum. Ro. c. 14. ver. fi. Glos.

26 Contra conscientia faciens adificat ad gehennam. c. Per tuas, extra de simon. c. Omnes. 28. q. 1.

Responsio ad quartum arg.

Ad propositum autem nostrum regressi, Dicimus, quod aut vsurarius rediens ad cor iuxta sententiam Esaia (supra relatam) solum reperiet stimulum suae conscientia ad restituendum non solum pecuniam foenebre, verum etiam acquisita per ipsam: & non reperiet iudicium conscientia ad illa omnia restituenda obligare, nisi forte dictamen erroneum, hoc sibi dictaret, & hoc sequi non tenebitur, quin errore potius seu erroneitate iudicij conscientia deposita, licet poterit lucrum ex pecunia foenebri captum sibi retinere, cum ad hoc non teneatur aliquo iuris praeepto, vel ratione vera, licet solum aliquali ratione apparenti.

Ad quartum argumentum responderetur, quod licet verum sit, quod morosus debitor teneatur ad interesse passum per creditorem ratione morosae solutionis, non, tamen, sequitur, vsurarium teneri ad restitutionem totius lucri capti ex pecunia foenebri, cum aliud sit aliquid habere in actu, aliud in potentia, cum minus sit aliquid habere in potentia quam in actu, quapropter omne huiusmodi lucrum sibi non debetur, & si forsan, (quod raro contingit) mutuatarius ex pecunia per vsuram extorta ab vsurario tantumdem lucratus fuisset sua industria, quae per huiusmodi solutionem fuisset impedita: ut satis abunde fuit probatum in q. 18. de interesse lucri cessantis.

Responsio ad quintum argu.

Ad quintum, & vltimum argumentum, negatur illa consequentia, quae videtur debatur elici ex maiori propositione. Cum falsum sit asserere, quod non habeat vsurarius maius ius in merce empta ex pecunia foenebri quam in ipsa met pecunia per usuram extorta ante mercis emptionem habebat.

Na per negotiationem merx illa efficitur negotiantis per propriam industriam: etiam si pecunia ipsa, cum qua est empta, aliena fuisset: sicut contra si quis rem furtiuam pro pecunia vendat, licet loco rei furtiuae pecunia succedat, tamen, fur maius ius habet in pecunia pro re furtiua accepta: vtrumque videtur in iure fundatum: ut exemplo patebit: si quis, enim, cum pecunia deposita mercem emat, merx illa non deponentis, sed ipsius ementis efficitur, ut habetur in praeadducta l. si ex pecunia. C. de rei vendi. De pretio etiam rei furtiuae, quod efficiatur ipsius furis, habetur in l. Qui vas. §. ff. de furtis. vbi dicitur [pretium rei furtiuae non esse furtiuum: & ideo si dominus rei furtiuae auferat

. si ex ea pecunia, C. de rei vendi. l. Qui vas. ff. de furtis.

auferat a fure illud, committit furtum. Idem, ergo, dicendum in contractu emptionis, quod ibi dicitur de contractu venditionis rei furtiuae. Vnde et si pretium merci, & contra merx pretio succedat: non tamen opus est mercem in eadem obligatione succedere, in qua erat pecunia foenebris, & contra: & sic patet, vsurarium non teneri ad restitutionem eorum, quae ipse acquisiuit ex pecunia foenebri, vel ex alia re de sui natura infructifera: cum solum huiusmodi res se habeant ad lucrum tanquam causa materialis, & non tanquam causa efficiens ipsius lucri: cum talis lucri causa sit ipse vsurarij industria, ex qua veritas nostrae conclusionis luce meridiana elucet.

Vndecima conclusio.

Vsurarius in foro conscientia (de quo fuit sermo in praecedenti nona conclusione) si ex fructibus, per suam industria auctis, ac reeptis, ut sup. non fuisset factus locupletior, vel si non extent illi modo, non tenebitur ad illos restituendos, sed solum ad illos, quos percepisset honeste dominus illius rei, si ab vsurario occupata non fuisset per vsurarum extortionem. & haec quidem conclusio (vltra auctoritates adductas in conclusione octaua) probatur auctoritate Didaci Couarruias loco supra citato ibi. & ratio istius conclusionis est: quoniam restituere nihil aliud est, nisi rem in pristinum statum statuere: & restitutio est rei ad rem adaequatio: vnde sequitur veritas nostrae conclusionis, cum praecipitur a iure restitutionem fieri pro damnum passo satisfaciendo: ut talis indemnis seruaretur ab interesse passo ex solutione vsurae indebitae facta, ut patet per tex. in d. c. Grauis. de resti. spol. (ut fuit probatum supra in d. 9. conclusione) & iccirco sufficet mutuatario, sibi fuisse restitutum damnum totum inde passum: cum amplius non fuisset ipse lucraturus (ut praesupponitur) & explicitè notat Bar. in l. ratio. §. i. ff. de act. emp. explicando in rustico, qui acuratissime excolendo vineam maiores fructus suscepisset, quam verus illius dominus illam excolendo recepisset: qui dominus non poterit contra rusticum agere ratione damni, seu interesse, ut illud plus fructuum sibi restituatur: licet posset illud petere ratione fructuum, seu titulo fructuum, si extarent: cum quicquid in meo nascatur, sit meum, ut fuit probatum in praecedentibus conclusionibus, & quaestionibus.

27 Vsurarius tenebitur ad restituendum fructus rei extortae per vsuram, quos dominus percepisset ex tali re.

Didac. Couar.

28 Restituere quod sit.

Bartol.

Ad argumentum modo, quam facillima erit responsio, dicendo illud verificari in casibus expressis in decem conclusionibus, non autem in casu expresso in 11. conclus. ut patuit ex probatione ipsius.

Q V E S T I O XXVIII.

An vsurarij (quos diximus teneri ad restitutionem taliter acceptorum) teneatur de necessitate salutis ad huiusmodi restitutionem faciendam: Vel tantum de consilio.

S V M M A R I V M.

- 1. Dominia rerum temporalium sunt in duplici differentia, alia dicuntur de iure diuino, & alia de iure humano.
- 2. Praeceptum de habendo omnia communia fuit reuocatum rationabiliter, duabus de causis. Dominiorum

- 3. Dominiorum diuisio originem duxit à iure humano.
- 4. Translationem rerum temporalium contingere, dupliciter consideratur.
- 5. Dominium alicuius rei quando dicatur transferri, & quando non.
- 6. Dominiorum translatio vt fiat iuste, alterum ex tribus debet concurrere.
- 7. Vsurarius tenebitur restituere omnia extorta per vsuram (ipsamet) si extent, alijs precium eorum.

P R I M O videtur dicendum, quod vsurarij non teneantur ad restitutionem eorum, quæ acceperunt per vsuram, de necessitate salutis, quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si vsurarij tenerentur de necessitate salutis extorta per vsuram restituere, sequeretur, quod restituere huiusmodi res esset iustum in aliquo decem præceptorum diuinorum. Sed consequens est falsum, ergo, & antecedens: & quod consequens sit falsum, probatur: quoniam in præceptis decalogi hoc non reperitur præceptum: & si quis diceret, restitutionem de acquisitis, per vsuram faciendam, contineri sub præcepto. [Nō furaberis.] Respondetur, quod non, eo, quod in dicto præcepto non prohibeatur actus positius, qualis est restitutio, sed solum negatiuus actus prohibeatur, scilicet, furtum non committere, alioquin sequeretur, quod præcepta negatiua (cuius naturæ est) [Non furaberis] ad actus positiuos, obligarent, sicut & affirmatiua: quod tamen inde videtur falsum, cum maxima sit differentia inter præcepta negatiua, & affirmatiua, eo quod præcepta negatiua obligent semper, & ad semper: affirmatiua, autem, obligent nos semper, non autem ad semper (vt saepe fuit per nos dictum & præcipue in 1. quæstione. Notabili primo præsentis tractatus.) Cum, ergo, actus restituendi extorta per vsuram non cadat sub obligatione negatiui præcepti obligantis pro semper, & ad semper: & ratio est, quoniam alijs nullus, qui aliquando extorsit vsuras, non valens illas præ paupertate restituere, posset saluari: & tamen contrarium decreuit Alexander Tertius in cap. cum tu. extra de vsuris. dicens [eos, qui carent facultate restituendi usuras extortas nulla poena plectendos fore: cum eos nota paupertatis euidenter excuset.] ex quibus verbis videtur fore eliciendum, quod præceptum [Non furtum facies] non contineat in se præceptum de restituendo vsuras extortas: cum præceptum de non furando pertineat ad præcepta negatiua obligantia semper, & ad semper: & præceptum de restituendo sit præceptum affirmatiuum: & sic solum obligans semper. unde videtur, neminem teneri ad restituenda extorta per vsuram de necessitate salutis: cum præcepta affirmatiua iubeant actus virtutum, qui sunt de consilio solum regulariter.

S E D C O N T R A. tex. apertissimus est in capitulo, Si res aliena. 14. q. 6. in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium in hæc verba, videlicet. [Si res aliena (propter quam peccatum est) reddi possit, & non redditur, poenitentia non agitur, sed simulatur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatū nisi restituatur ablatum. Si ergo non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: inde necessariò sequitur, quod restitutio vsurarum sit de necessitate salutis, cum adeptio remissionis peccatorum mortalium sit de necessitate salutis, prout fuit figuratum in eo, quod scriptum est. [Non intrabit in cam. i. in ciuitatem sanctam Hierusalem, ali- quod coinquinatum.]

Antecedens.

Consequencia.

Exod. c. 20.

c. cum tu. extra de vsur.

c. si res aliena, 14. q. 6.

Apocali. c. 26. ver. fin.

Respondeo

Respondeo præsentis quæstioni scitu dignissimæ vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo tria notabilia. Primum quorum est, quod dominia rerum temporalium diuisa sunt de iure humano: omnia omnibus communia, iuxta sententiam Diui Augustini (in Homilia sexta, circa finem super Ioannem. & habetur in capitulo, quo iure, distin. 18.) dicentis. [Quo iure defendis villas, diuino, aut humano? Nam iure diuino dicitur. Domini est terra, &c. Pauperes & diuites de uno limo fecit. Iure ergo humano dicitur. Hæc domus mea, hæc villa mea, hic seruus meus est. & sequitur.

Primum notabile.

Tolle iura Imperatoris, & quis audeat dicere, hæc villa mea est, & paulò post: Per iura regia possidentur possessiones: quia ipsa iura humana per Imperatores, & reges sæculi distribuit generi humano.] Hæc Augustinus, ubi supra, quod antea confessus fuerat Beatus Clemens Papa & martyr, & habetur in capitulo, Dilectissimis, duodecima quæstione prima, dicens, quod [quamuis communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debeat communis, sed per iniquitatem alijs hoc dixit esse suum, & alijs illud: & sic inter mortales facta est diuisio per iniquitatem. in quo capitulo glos. dixit per iniquitatem, idest, consuetudinem iuris gentium æquitati naturali contrariam, vel iniquitatem, idest, sollicitudinem. Adde & tertiam interpretationem dicendo (cum Cardinale à Turcremata ibidem, articulo secundo, in responsione ad primum argumentum,) quod diuisio prædicta fuit introducta per iniquitatem, quia ex peccato primorum parentum per quæ humana natura à statu innocentia, & integritatis suæ cecidit: in statu quo si permansissent, omnia fuissent cõia: inde ipso innocentia statu amisso, dicta diuisio necessariò sequuta fuit, vt sic consuleretur paci & tranquillitati societatis humanæ ex edicto humano (Deo Optimo Maximo inspirante) pro generis humani conseruatione. Quod permissum poterit probari non frustratorium fuisse duplici ratione. Prima quarum est, quia (vt docet Scotus & Gabriel locis infra citandis) vsus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominib. sicut congruit ad pacificam conuersionem, & necessariam sustentationem. In statu, autem, innocentia communis vsus sine distinctione dominiorum ad vtrumq; istorum plus valet, quam diuisio dominiorum: quia nullus id tunc occupasset, quod fuisset alteri necessarium: nec in super fuisset opportunū illud ab ipso per violentiam extorquere: sed quilibet hoc quod primò occurrisset necessarium, occupasset ad vsum suum. Secunda ratio est: quia sic magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quam si alicui præcluderetur vsus alicuius per appropriationem factam alteri. Insuper notandum, quod illud iuris naturalis præceptum de habendo omnia communia post lapsum primi hominis reuocatum est duab. de causis rationabiliter. s. primò propter pacificam conuersionem, & secundò propter necessariam sustentationem: quia post lapsum primorum parentum communitas omnium rerum esset contra pacificam conuersionem: cum malus, & cupidus quisque occupasset ultra ea, quæ essent sibi necessaria, etiam inferendo violentiam alijs, qui vellent secū eisdem cõib. reb. ad necessitatē vt: sicut loquitur sacra scriptura de Néroth, qui fuit robustus venator corā Dño. Gen. c. 10. Item esset contra necessariam sustentationem: quia fortiores bellatores priuarent alios necessariis: & ex hoc etiam terra ipsa redigeretur in solitudinem: cum nemo

A a ita

cap. Quo iure. dist. 8.

1. Dominia rerū tēporalia sunt in duplici differentia. Alia dicuntur de iure diuino, & alia de iure humano. c. dilectissimis, 12. q. 1.

Ratio prima diuisionis dominiorum.

Ratio secunda diuisionis dominiorum.

2. Præceptū de habendo omnia communia fuit reuocatum rōnabiliter duabus de causis.

Prima causa reuocationis prædictæ. Secunda causa reuocationis prædictæ. Genes. cap. 10. Ver. 9.

Arist. 2. Politi.

ita diligenter communicaret in labore communi, sicut communicare uellet in communi fructu perceptione: & ideo Aristotelis Politia 2. Politicorum, dicētis non sint omnia communia, multò melior est quàm politia Socratis, quæ contrarium sentijt. Reuocato, igitur, præcepto legis naturæ de habendo omnia in communi, propter lapsum & status naturæ mutationē, meritò fuit concessa licentia appropriandi, & distinguendi communia.

3
Dominiorum
diuisio processit
ac originem
duxit à iure hu-
mano.

Prima ergo distinctio dominiorum (quatenus iusta sit facta est) lege positiua iusta, siue illa lata fuerit à patre, siue principe, siue communitate iustè regnante, seu regente: Apparet, enim, iustè fieri potuisse hanc diuisionem: quia de lege naturæ filij tenentur obedire parentibus. Nec ista lex per legem Mosaycam, aut euangelicam reuocata fuit, at magis confirmata: sic probabile est factum fuisse post diluuium, quòd Noe filiis suis distinxerit terras, quas singuli occuparent pro se, filijs suis, & posteris.

Secundum notabile.

Secundò notandum, quòd cum dominia rerum distincta nō manent semper apud eos, quibus in prima rerum distinctio appropriata fuerunt, nec manere potuerunt, tum propter mortem possessorum, tum propter varias alias occurrentes causas: sed translatum fuit de persona in personam: quapropter necessariò intelligendum erit, quomodo seruanda sit iustitia in huiusmodi translationibus dominiorum: pro quo consequenter attendendum erit (secundum Scotum) quòd translatio rerum potest esse, vel quantum ad dominium, vel quantum ad usum, siue ius utendi (retento, tamen, dominio apud eundem) tunc, enim, transfertur dominium rei in alium, quando alter eandem potestatem habeat in re ipsa, cuius dominium transfertur, quam habuit dominus rei illius, à quo translatum est ius utendi, donandi, alienandi, & cætera. ex quo patet, quòd in mutuo transfertur dominium (vt probauimus in prima quæstione præsentis tractatus de vsuris.) Nam mutuatam pecuniam poterit distrahere mutuum accipiens, & alienare sicut poterat & ille, qui mutuo eam dedit. Vfus autem tantum transfertur, dum conceditur alicui, quòd re aliqua uti possit: non, tamen, quòd possit alienare illam, seu corrumpere, seu quoad substantiam mutare, ut in locatione domus, accommodatione equi, aut instrumenti artis, & similibus.

4
Translatione re-
rum tempora-
liū dupliciter
consideratur
contingere.

5
Dominium ali-
cuius rei quā-
do dicatur tras-
ferri, et quan-
donon.

Tertium notabile.

Tertiò notandum, quòd translatio dominij iusta potest fieri tripliciter, vel auctoritate publica legis, vel auctoritate publica Principis, uel auctoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis rem ipsam: cum omnis translatio dominij, quæ sit auctoritate legis iustæ, iusta est: idem dicendum de translatione dominij facta à Principe: & ratio est, quoniam sicut à principio diuisionis dominiorum hoc potuit facere lex, & princeps pro bono publico, (vt fuit probatum) ita & modò, licèt fuisset alicui appropriatum. Idem dicitur de translatione facta auctoritate priuata à quocumque habente immediatè dominium propria rei: & hoc poterit fieri dupliciter, vel per actum merè liberalem, quando, scilicet, transferens non prohibitus alienare, donat: non expectans aliquid sibi retribui, ratione doni facti: & per huiusmodi donationem transfertur dominium: si verò donatio non sit merè liberalis, tunc per illam non transfertur

6
Dominiorum
translatio ut
fiat iustè, dēt
concurrere al-
terum ex trib.

transfertur dominium: sed si uis latiùs hanc materiam diuisionis dominiorū, & de origine ipsius, uide quæ dixi in praxi mea canonica criminali secūdo impressa in primo libro, in capitulo de iuregentiū & eius origine: quia ibi quàm plurima scitu dignissima reperies.

Vnica conclusio.

Vsurarius tenebitur de necessitate salutis restituere oīa extorta per usurā unā cum eorum fructibus (iuxta, tamen, distinctionem allatam in conclusionibus præcedentis quæstionis) ipsamet (inquam) omnia si extant: alias eorum pretium, & ualorem, unā cum omni alio damno inde illato ei, à quo usuras huiusmodi extorsit, si habeat facultatem restituendi, iuxta ea, quæ afferēda erūt infra in conclusionibus quæstionis trigessimæ primæ.

Hæc conclusio probatur quadruplici medio. Primò, iure diuino, dicente Domino [Non furtum facies] & ratio est, quoniam is, qui rem alienam inuito domino retinet, perinde est, ac si furtum faciat, eo quòd furtū nihil aliud sit, quàm contrectatio rei alienæ inuito domino: cum utroque modo pariter dominus rei priuetur coactè re sua contra prædictum domini Dei præceptum, ac charitatis, iurisq; naturalis mandatū: quo præcipimur alijs facere, quod nobis fieri optaremus: quod nobis intimare studuit dñs Iesus, cū dixit: [omnia ergo quæcūq; uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Hæc est. n. lex & Prophetæ] cuius præcepti vim, ac naturam animaduertens Diuus Paulus Apostolus præcepit fidelib. dicens. [Reddite, ergo, omnib. debita, cui tributū, tributū: cui uetigal, uetigal: cui timorē, timorē.] & ut cuncta in simul expressiori emphasi cōpleteretur, subdit negatiuè, dicens. [Nemini quicquam debeat, nisi ut inuicè diligatis:] quod præceptū negatiuū confirmauit paulò post dicens, prædicta. f. [Nisi ut inuicè diligatis] & q̄ præceptū negatiuū includat affirmatiuū, & è contra, nos docere uoluit dicens. [Qui. n. diligit proximum, legem adimpleuit. Nam non concupisces, Non furaberis, Non adulterabis, Non occides. Non falsum testimonium dices: & si quod est aliud mandatum, in hoc uerbo instauratur. Diliges proximum tuū, sicut te ipsum.] ex cuius Sācti Apostoli uerbis luce clariùs elicitur, q̄ sub præcepto negatiuo, [Non furaberis] includatur affirmatiuum de restitutione vsurarum faciendā. Cum aliena retinere opponatur dilectioni proximi: cui correspondet præceptū [Non furaberis.] Idem probatur Dñi sententia dicentis apud Matthæum. [Reddite, ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.] quod necessariò exequutioni mandandū fore studuit nobis insinuare Tobias, qñ uocem balantis hædi (quem uxor sua attulerat) audiuit, dicens. [Videte ne (fortè) furtiuus sit: reddite eū dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Has hucusq; auctoritates sacræ scripturæ iccirco attuli, ut probarem, restitutionem vsurarum præceptam esse de iure diuino: quapropter superest modò probare, nos ad talium restitutionem teneri de necessitate salutis: quod utique uidetur docuisse Dominum Iesum, cum apud Matthæum dixit, [si uis ad uitam ingredi, serua mandata] inter quæ ipsemet subdens ibidem dixit [Non furtum facies,] si, ergo, de necessitate salutis est obseruatio mandatorum, & furtum facere est contra Dei mandatum dicentis [Nō furtum facies.] & causa propter quam Deus prohibuit furtum, est, ne priuetur proximus nonster re sua iniustè, inde sequitur, quòd restitutio rei iniustè à proximo ablata eodem præcepto mandetur, ut latiùs supra quoque dictum fuit. Idem probatur sententia Domini per os Ezechielis dicentis. [si, autem, dixero impio,

7
Vsurarius te-
nebitur resti-
tuere omnia ex-
torta per usuram,
ipsamet si
extent, alias
eorum pretiū.

Exod. cap. 20.
ver. 15.
Matth. cap. 19.
ver. 18.

Matth. cap. 17.
ver. 12.

Roma. cap. 14.
ver. 7.

Ver. 8.

Ver. 9.

Exod. c. 20.
Exod. c. 20.
Matth. cap. 22.
Ver. 21.

Tob. c. 2. ver. 21

Matth. cap. 19.
ver. 17.
Ver. 18.

Ezech. cap. 33.
ver. 14. & 15.

morte morieris, & egerit poenitentiam à peccato suo: fecerit iudicium & iustitiam, & pignus restituerit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquā iniustum, vita viuet & non morietur.] quod & rursus verbis clarioribus paulò antè manifestauerat ipsemet Dominus, dicens. [Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam: ad vsuram non commodauerit, & amplius nō acceperit, hic iustus est, vita viuet, dicit Dominus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, ad vsuram dantem, & amplius accipientem, nunquid viuet? Non viuet: cum vniuersa detestanda hæc fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso est.] Probatur & secundò præsens conclusio iure positio, per quàm plurima iura allata in probationem conclusionis primæ quæstionis præcedentis, nec non, & per argumentum in capitulo, Quamquã, de vsuris in sexto, in quo Gregorius Decimus, in consilio generali Lugdunen si præcepit non absolui vsurarium manifestum non præuia restitutione usurarum, saltè, facta per idoneam cautionem.] quod vtique non fuisset præceptum, nisi restitutionem vsurarum esse de necessitate salutis intellexisset ipse summus Pontifex. Idem probatur per argumentum in capitulo, Nemo, decima quarta, quæstione quinta, in quo traditur sententia Diui Hieronymi dicentis. [Nemo qui rapit, moriens, si habet vnde reddat: saluatur.] Dixi per argumentum: quoniam, licet ibi nulla fiat mentio de vsura, tamen (cum vsura quoque appelletur rapina, vt in capitulo, si quis vsuram. 14. quæstione quarta,) implicite de ipsa loquitur textus in dicto capitulo, Nemo. Et quòd vsurarius teneatur id ipsum extortum per vsuram (si extiterit) restituere, & non possit satisfacere æquiualens sine speciali consensu domini illius rei extortæ, probabitur hic (vltra ea, quæ afferenda erunt in probationem conclusionis primæ sequentis quæstionis,) quàm apertissimè per argumentum in l. secunda, §. mutui datio. ff. de rebus credit. si certū petatur. Vbi hæc habentur, videlicet. [Mutui datio consistit in his rebus, quæ pondere, numero mensuravè consistunt, quoniam eorum datione possumus in creditū ire, quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quàm speciem. Nam in cæteris rebus in creditum ire non possumus, quia aliud pro alio, inuito creditore solui non potest.] Idem probatur per textum in l. si se non obtulit. §. ait prætor. ff. de senten. & re iudicata. Cum, ergo, (vt fuit probatum quàm sapièssimè) vsurarius sit debitor ipsius mutuatarij, à quo per vsuram extorsit aliquid: indè sequitur, quòd ipse vsurarius si habuisset tali de causa aliquid, & illud adhuc extat, id ipsum restituere tenebitur, nisi aliud sibi concesserit ille creditor: nisi quod extorserat fuisset pecunia: quia tunc licet teneatur pecuniam restituere, nihil referret si ipsammet extortam, vel aliam eiusdem valoris restitueret, vt docuit Gl. in dicta l. secunda, in ver. Non potest, quam ibi sequitur Bartol. Sed si res huiusmodi extorta per vsuram non extaret, tunc posset etiam inuito mutuatario suo creditore ipse vsurarius restituere æquiualens, vt docet textus in l. hoc nisi de solut. C. de solutionib. Probatur & tertio auctoritate Doctorum (quòd restitutio vsurarum sit de necessitate salutis faciendæ) de quorum numero sunt in scriptis, videlicet, S. Tho. in 2. 2. q. 62. artic. 2. in corp. quæst. & in 2. 2. q. 78. artic. 1. in fine, & ibidem Caietanus in Cōmentarijs, Scotus in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. Tartareus ibidem, Per. à Palud. in 4. senten. dist. 15. quæst. 2. ar. 2. conclus. 5. & ibidem artic. 6. conclus. 1. Riccardus de media villa in 4. sentent. dist. 15. q. 4. articuli quinti. in corp. quæst. Hadrianus Papa in 4. sent. tit. de sacramento poenitentia: & tit. de restitutione, capitulo 1. incipien. quia prius. §.

Ad oppositum

Ad oppositum est sententia Augustini. folio 43. columna quarta, Sotus in libro quarto, de iustitia, & iure. quæstione sexta, articulo secundo, Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione secunda, §. Quibus non obstantibus. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo secundo, conclusione prima. Canonistæ omnes in capitulo, cum tu. extra de vsuris, se subscriperunt præsentī conclusioni simpliciter asseuerantes, vsurarios teneri restituere extorta per vsuram. Didacus autem Couarruias explicite ipsam faceret in regula, Peccatum. de regulis iuris, in sexto, in principio, & Nauarrus in suo manuali confessorum capitulo. 17. nume. 24.

Probatur & quartò præsens conclusio infra scriptis rationibus irrefragabilibus, videlicet.

Prima quarum est.

Omne præceptum iuris diuini erit implendum de necessitate salutis. At restituere rem alienam iniuste detentam, est præceptum iuris diuini. Ergo restituere rem alienam iniuste detentam, erit de necessitate salutis. Maior probatur sententia Domini dicentis [si vis ad vitam ingredi, serua mandata.] Minor probatur verbis diuinis [Non furtum facies] quibus restitutionem vsurarum fuisse à domino præceptam supra latius probauimus.

Præterea, Nō detinere alienum iniuste ablatum inuito eius domino, est de necessitate salutis. At restituere extorta per vsuram, est non detinere alienum iniuste ablatum inuito domino eius: ergo, Restituere extorta per vsuram, est de necessitate salutis. Maior probatur, quia de necessitate salutis cadit obseruatio præcepti [Non furtum facies] per quod prohibetur detentio rei alienæ inuito domino (vt sapius fuit probatum in præsentī, & in præcedenti quæst.)

Minor probatione non indiget, cum pateat ad sensum.

Præterea.

Adipisci remissionem, seu dimissionem peccati mortalis incurfi propter exactorem vsurarum, est ad salutem necessarium. At restituere extorta per vsuram, est causa dimissionis talis peccati incurfi. Ergo restituere extorta per vsuram, est ad salutem necessarium.

Maior, & minor fuit probata supra per allata breuiter contra argumentum antè notabilia præsentis quæstionis, auctoritate Diui Augustini relata in c. si quis rem alienam. 14. q. 6. & Apocalipsis. cap. 21. Vide ibi.

Ad argumentum modò facilis erit responsio, quòd licet prima fronte uideatur, restitutionem extortorum per vsuram iustam esse sub præcepto affirmatiuo: tamen, reuera (vt fuit probatum) continetur sub præcepto negatiuo, obligante semper, & ad semper: sed dato, & non concessio, quòd esset præceptum affirmatiuum, nonne & obseruatio præceptorum affirmatiuorum est de necessitate salutis, concurrentibus suis circumstantijs (vt in notab. 1. q. 1.) quoniam aliàs non obligarent sub poena peccati mort. Vnde patet, quòd restituere talia (dum adest facultas) est de necessitate salutis.

Gabriel Biel.
Canonista.
Didac. Couar.
Nauarrus.

Ratio prima
conclusionis.
Maior propof.
Minor propof.
Conclusio.
Matth. cap. 19.
ver. 17.
Exod. cap. 20.
ver. 15.
Matth. cap. 19.
ver. 18.
Ratio secunda.
Maior propof.
Minor propof.
Conclusio.

Ratio tertia.
Maior propof.
Minor propof.
Conclusio.

Ezech. cap. 18.
ver. 5.

Ver. 8. & 9.
Ver. 10.
Ver. 13.

c. Quamquam,
de vsur. in 6.

cap. Nemo, 14.
q. 5.

l. 2. ff. de rebus
cred. si cer. pet.

Mutuū ex qui-
bus reb. cōstat.

l. si se. ff. de sent.
& re iudicata.

l. hoc nisi. C. de
solut.
S. Thomas.
Caietanus.
Scotus.
Tartareus.
Palud.
Riccardus.
Hadrianus.
Sotus.
Ioannes à Me-
dina.

QVAESTIO XXIX.

Utrum restitutio rerum per vsuram acquiratarum sit facienda semper ei tantum à quo vsurarius illas extorsit.

S V M M A R I V M.

- 1 Restitutionis effectus quis sit.
- 2 Usurarius regulariter semper vsuras tenetur ei restituere, à quo ille extorsit.
- 3 Usurarius quando teneatur vsuras restituere heredibus predicti.
- 4 Heredes sunt in triplici differentia.
- 5 Usurarius quando teneatur restituere vsuras pauperibus.
- 6 Cautela, qua vti debet vsurarius, si non reperiat superstites sui mutuatarii (à quo ipse vsuras extorsit) volens restituere, & res restituenda non est magni valoris.
- 7 Cautela in casu predicto quando res restituenda, est maximi pretij.
- 8 Pauperes quare succedant heredibus ignotis, quibus facienda esset restitutio.
- 9 Usurarius quando sibi, aut consanguineis pauperibus poterit restituere.
- 10 Pauperum appellatione quando veniant ecclesie, monasteria, & alia loca pia.
- 11 Restituere obligatus pauperibus an teneatur, illud restituere per manus alienas.
- 12 Confitentii sacramentaliter adhibenda est fides pro se, & contra se, quoad ea, quae ibi dicuntur sine alterius praesidio.
- 13 Meretrix quare non teneatur restituere id, quod ex meretricij peccato lucratur: iudex vero, et testis teneantur si peccando in suo officio lucrentur.
- 14 Usurarius tenetur vsuras restituere ei, à quo extorsit, si ille nulla lege à talis rei acquisitione prohibitus fuisset, licet modus acquisitionis, & causa sit illicita.
- 15 Meretrices non publice non audiuntur in foro fori si petant sibi solum pretium conuentum sui meretricij, & quare, non teneatur si sit coniugata.
- 16 Meretricibus inhibitum est accipere aliquid à militibus.
- 17 Usurarius extorquens per vsuras aliquid ab eo, qui illud adquisierat, quasi pretium non committendi aliquod maleficium, cui restituere tenebitur.
- 18 Usurarius extorquens per vsuras aliquid à furioso, aut mente capto, cui restituere teneatur.
- 19 Usurarius extorquens per vsuras aliquid à prodigo, cui restituere teneatur.
- 20 Usurarius ex vi mutui aliquid recipiens à minori 25. annorum, vel à pupillo, cui restituere illud teneatur.
- 21 Usurarius recipiens à filio familias, cui restituere tenebitur.
- 22 Usurarius recipiens ultra sortem mutuata ab aliquo, qui non est sui iuris, cui restituere teneatur.
- 23 Usurarius aliquid recipiens ex vi mutui ab Abbate, vel monacho alicuius monasterij cui restituet.
- 24 Usurarius recipiens ex vi mutui aliquid ab eo qui illud adquisierat per simoniam conuentionalem à dante sponte cui restituat.
- 25 Usurarius recipiens aliquid per vsuram ab eo, qui illud adquisierat per simoniam predictam à dante sibi coacte, cui restituat.
- 26 Usurarius recipiens aliquid per vsuram ab eo, qui illud adquisierat per simoniam mentalem, cui restituet.
- 27 Simoniae definitionis particulae exponuntur.
- 28 Peccans per electionem an semper peccet peccato in Spiritum sanctum.
- 29 Spirituale physicum quid sit.
- 30 Spirituale Theologicum quotupliciter dicatur.
- 31 Vendere spirituale pro temporali quare sit illicitum.

Spirituale

- 32 Spirituali aliquod esse annexum dupliciter dicitur.
- 33 Simonia tripliciter sumitur.
- 34 Simonia largè capta quid sit.
- 35 Simonia strictè sumpta quid sit.
- 36 Simonia strictè sumpta, & mentalis exemptum.
- 37 Simonia quasi conuentionalis quid sit.
- 38 Simonia non quasi conuentionalis quid sit.
- 39 Simonia capta strictissime quid sit.
- 40 Pro, propositio quotupliciter sumatur.
- 41 Simoniacum, & prohibitum est sub ratione pretij aliquid suscipere pro administratione sacramentorum.
- 42 Dans aliquid temporale pro re aliqua spirituali quibus de causis contingat moueri ad talia danda.
- 43 Simoniacus quando dicatur vere haereticus, & quando interpretatiue.
- 44 Vsuram mentalis in quibus differat à simonia mentali.
- 45 Usurarius recipiens aliquid per vsuram à iudicibus, & alijs, qui illud adquisierant ab iniuste dante pro exequenda re, ad quam faciendam illi de iure tenebantur, cui restituat.
- 46 Usurarius aliquid per vsuram extorquens à iudicibus & alijs, aliquid accipientibus ab iniuste dantibus sibi tenebitur illis restituere.
- 47 Penam infligendam à iure soluere in foro conscientiae nemo tenebitur, nisi in foro fori condemnatus fuerit.
- 48 Lex positua intendere debet exequi praescriptum à iure naturali.
- 49 Nemo inauditus condemnandus ab aliquo est.
- 50 Defensio est unicuique indulta de iure naturali.
- 51 Nemo non confessus, aut non conuictus debet condemnari.
- 52 Regula notanda à confessoribus circa restitutionem faciendam.
- 53 Usurarius aliquid extorquens per vsuram a fure, & similibus, cui illud restituet.

IN PRIMO videtur dicendum, quod restitutio rerum per vsuram acquiratarum semper sit facienda ei solum, à quo fuerunt extortae, & non alijs: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Omnis qui iniuste alienum retinet, tenetur ei solum a quo illud accepit, & non alijs, restituere. Maior propositio.

At usurarius, qui per vsuram aliquid adquisiuit, iniuste illud retinet. Minor propositio.

Ergo usurarius, qui per vsuram aliquid adquisiuit, tenetur solum ei, à quo accepit illud & non alijs, restituere. Conclusio.

Maior propositio probatur autoritate Diui Thomae in secunda secundae, quaestione 62. articulo quinto, in corpore quaestionis, dicentis. Cum per restitutionem fiat reductio ad aequalitatem commutatiuae iustitiae, quae consistit in rerum adaequatione: Huiusmodi (autem) rerum adaequatio fieri non posset, nisi ei (qui minus habet quam suum est) suppleretur, quod deest: & ad hanc suppletionem faciendam necesse est ut ei fiat restitutio à quo acceptum est.

Minor per se patet & fuit quoque probata in precedenti quaestione, & Diui Thomae autoritate in 2.2. quaest. 78. artic. 1. in corpore quaestionis, dicentis, quod vsura sit pretium usus rei mutuae: & quoniam usus à re mutuata diuelli non potest: S. Thomas.

Inde patet, usurarium peccato iniustitiae peccare, cum uideatur bis uendere id ipsum, cuius Sancti Doctoris sententia saepe fuit per nos adducta & enucleata, in praecedentibus quaestionibus & praesertim in quaestione primae, notabili octauo.

Ergo.

Ergo videtur dicendum, quod vsurarius, qui per vsuram aliquid acquirit, teneatur solum ei, a quo illud accepit, & non aliis restituere.

SED CONTRA est textus apertissimus in cap. cum tu. extra de vsuris, in quo Alexander Tertius, scribens Salernitano Archiepiscopo praecepit compellendos fore vsurarios ad restituendas vsuras extortas eis, a quibus illas acceperunt, vel heredibus eorum, vel his non superstitibus, pauperibus erogare] hanc ibi, ergo, patet, quod mutuatarij, qui soluerunt vsuras, sint ignoti, vel mortui: non ideo vsurarij absoluantur a solutione vsurarum, ac per consequens ab obligatione eas restituendi.

Respondeo praesenti quaestioni quam difficillima. 19. conclusionibus. Praemittendo, tamen, illis vnicum notabile infrascriptum.

Notabile vnicum.

Notandum, ac memoriae commendandum summopere erit, quod illi, a quibus extortum fuit aliquid ab vsurario ex vi mutui, sunt in multiplici differentia. Nam aliqui eorum illud taliter extortum iusto lucro, seu titulo acquisierant: ita quod rei ipsius acquisitio, & causa iusta fuit, ut puta, quia id ipsum obtinuerant titulo emptionis, vel donationis ab illis, qui poterant de iure donare, & vendere, & ipsi propria pecunia emerant illud. Alij vero ipsorum sunt, qui licet non fuissent veri domini rei taliter extortae) tamen res illa iusto titulo, seu contractu ad eos peruenerat, & ipsam tenebant: ut sunt ij, qui detinent rem alienam titulo commodati, locati, pignorat, depositi, & huiusmodi. Alij autem sunt, qui ab illo acquirendo nulla lege prohibiti fuerant: licet causa, seu modus acquisitionis fuisset illis prohibitus: ut est illud, quod acquirit meretrix ex meretricio, leno ex lenocinio, & huiusmodi: cum hi nihil acquirant regulariter per iniustitiam, seu iniuriam dantis. Alij sunt, qui acquisierunt taliter extortum turpiter ex parte sua tantum: ita quod ipsa acceptio est illicita, licet causa, propter quam fuit illud sibi donatum, esset licita respectu dantis: Ut puta, si quis det alicui quantitatem pecuniae, ne aliquod peccatum ille committeret. Alij eorum sunt, qui ab acquirendo taliter extortum non erant prohibiti ratione sui, sed ratione dantis, ut est acquisitum ex donatione sibi facta alijs, qui de iure donare non poterant, ut puta si fuissent furiosi, pupilli, monachi, & praelati ecclesiastica bona alienare prohibiti, & huiusmodi. Alii eorum sunt, qui talia acquisierant per turpe lucrum tam ex parte dantis quam recipientis, ut sunt ea, quae acquiruntur per simoniam, vel quae dantur iudicibus ad ipsos corrumpendum pro ferenda iniusta sententia. Alii vero eorum sunt, qui per iniustitiam factam aliquid acquisierunt per furtum, rapinam, vel vsuram.

Hoc ergo notabili praemisso decem & nouem conclusionibus Deo dante, quaestioni praesentatae satisfaciamus.

Prima ergo conclusio sit haec.

Vsurarius regulariter semper ei tenebitur restituere extorta per vsuram, qui eas illi exoluerat. Ut inde spoliatus re sua iniuste, rursus ipsam obtineat, tamen, haec regula patitur nonnullas exceptiones, quae in infrascriptis conclusionibus afferentur: & quod regulariter spoliato per vsuram sit facienda restitutio, probatur triplici medio. Primum, enim, per textum apertissimum in capitulo, Cum tu. necnon, & per textum in capitulo primo, & in capitulo, Item cum, & in capitulo, Grauis, & in capitulo, saepe contingit. extra de restitutione spoliatorum, capitulo, reintegranda. tertia, quaestione prima, & per omnes leges civiles contentas sub titulo, de restitutione in integrum. ff. probatur, & secundum

Vsuras soluentes sunt in multiplici differentia.

Vsurarius regulariter semper per vsuras teneatur restituere ei, a quo fuerunt illae extortae.

c. cum tu. extra de vsur. c. 1. ea. Item c. c. Grauis, c. saepe contingit, extra de restitutione spol. cap. reintegranda, 3. q. 1. l. sub tit. de restitutione in integrum, ff.

secundo praesens conclusio auctoritate Doctorum: Diuus, enim, Thom. in 2. quaestione 62. articulo 5. in corpore quaestionis, generaliter loquendo de quocunque obligato ad restitutionem ratione rei alienae occupationis, Caietanus ibidem, in Commentarijs. Paludanus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione secunda, articulo quarto, Sotus in libro quarto, de iustitia, & iure. quaestione septima, articulo primo, Scotus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione secunda, articulo quarto, §. De quarto, scilicet, cui. Riccardus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quaestione quarta, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione secunda. Dubio tertio. Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione secunda, titulo de restitutione. §. 19. Ioannes de Medina Codice de rebus restituendis, quaestione secunda principali, articulo secundo, incip. De eo quod secundo loco quaerebatur, & omnes Canonistae, & Legistae in dictis iuribus, & Hostien. in summa, in titulo de poenitentia, & remissione, numero 62. §. Quae forma. Didacus Couarruias in parte prima relectio. numero septimo, regulae Peccatum. Syluester in verbo, restitutio 4. §. primo, & restit. 8. per totum. Nauarrus in suo manuali, capit. 17. numero 28. & 29. Necnon Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto, Flores Theologiarum quaest. super quarto sententiarum, in quaestione secunda, titulo de restitutionibus, articulo primo, difficultate prima, conclusione prima. Probatur & tertio praesens conclusio hac ratione, quam adduxit Diuus Thomas, ubi supra in corpore quaestionis, vide licet. Cum per restitutionem rei fiat reductio eius ad equalitatem commutativae iustitiae, quae consistit in rerum adaequatione: huiusmodi, autem, rerum adaequatio fieri non posset, nisi ei, (qui minus habet, quam quod suum est) suppleretur, quod deest: & ideo ad hanc suppletionem faciendam necesse erit, ut restitutio rei male ablatae fiat ei, a quo accepta fuit. ut docuit textus in capitulo, sicut dignum. §. eos in super. extra de homicidio, cuius tenorem referam infra in conclusione tertia.

Secunda conclusio.

Vsurarius id ipsum, quod per vsurarum extorsionem accepit (mortuo mutuatario a quo extorsit) tenebitur restituere heredibus ipsius. Dixi heredibus, neminem excipiendo, licet non ignorem heredes esse in triplici differentia. Nam nonnulli dicuntur heredes necessarii, & sunt ij, quos testator non potest exheredare, nisi legitima maximaque de causa, ut sunt parentes filiorum testatorum, & filij parentum testatorum. Alij dicuntur heredes ab intestato, & sunt ij, qui mortuo alicui sine testamento succedunt tanquam proximiores consanguinei, ut sunt fratres, sorores, & huiusmodi. Alii, vero, dicuntur heredes ex testamento, (qui & alio nomine nuncupantur heredes testamentarii,) & sunt ij, quos ipse testator nominatim, ac expresse instituit heredes in suo ultimo testamento, & sciendum, quod omnes praedicti heredes includuntur in nostra conclusione, quae probatur triplici medio. Primum, enim, per textum in capitulo, Cum tu. extra de vsuris, cuius tenorem saepe retuli supra. Probatur & secundo auctoritate Diui Thomae, ubi supra in responsione ad tertium, & Caietani ibidem in Commentarijs, Necnon & omnium Theologorum, qui fuerunt citati in praecedenti conclusione, & aliorum Doctorum, qui fuerunt adducti in prima conclusione praesentis quaestionis. Probatur & tertio, ratione qua vtitur ad id probandum ipse Angelicus Doctor, ubi supra, dicens. Cum ipsi heredes

S. Thomas. Caietanus. Paludanus.

Sotus. Scotus. Riccardus. Gabriel Biel. Nic. de Orbel. Io. de Medina. Canonistae omnes & Iuristae. Hostien.

Couarruias. Syluester.

Nauarrus. Ioseph Angles.

Ratio conclus.

c. sicut dignum, extra de homicidio.

2 Vsurarius quando teneatur restituere heredibus.

3 Heredes sunt in triplici differentia.

c. cum tu, extra de vsuris. S. Thomas. Caietanus. Canonistae omnes.

redes computentur quasi vna persona cum defunctis creditoribus: necessario sequitur, quod defunctis mutuatarijs facienda sit restitutio eorum hæredibus.

Tertia conclusio.

⁴ Vsurarius res extortas per vsuram tenetur restituere pauperibus si post diligentissimam inquisitionem reperiret veros dominos illarum, hac, tamē, cautela vtens, ne forsan ad bis id ipsum restituendum compellatur: si res talis sit maximi pretij (sin aliàs, non erit sic exacta cautela seruanda): cum regulariter semper restitutio cuiuscunque rei domino vero ipsius sit facienda: vt tutus sit in conscientia is, qui restitutioni ipsius obnoxius erat: Cautela, ergo, erit hæc, (quam elicere operæpretium duxi, ex dictis à Caietano, & Soto, vbi supra in locis citatis in conclusione prima.) Debet, igitur, qui restitutioni est obnoxius ignoto creditori (vt puta, si postquam vsurarius per multos annos à multis variarum regionum vsuras exegisset.) Debeat ipse (quantum in se erit) accuratissime inquirere inuestigando, Vbi, quando, per quos, à quibus huiusmodi lucrum vsurarium acquisierit: quoniam si hoc non faceret, non posset ab ipso haberi talis rei dominus pro ignoto: quapropter si quis absque tali inquisitione vsuram restituisset pauperibus, non satisfecisset præcepto de restituendo, (vnde inuento domino teneretur denuò illi restituere, & sibi ipsi imputare) qui sic imprudenter alienauit alienū: & sic patet, quod vt quis possit dici omnino ignotus, oportet, quod quàm accuratissima præcedat inquisitio veri domini. Nam si aliquo modo esset notus, puta, si audisset vsurarius esse vnum de tali villa, ciuitate, vel de tali familia, tunc deberet inquisitio facienda de vero domino rei procedere ad vltiora, vt particularis notitia haberetur de vero domino, vt prudens vir sciret inquirere: Rursus quando sciri non potest dominus in particulari, sed scitur quasi sub distinctione, quod alicui istorum debetur, non est omnino ignotus dominus. Vnde debet eis dari, vel distribui eisdem vel vt forte aliquis eorum illud restituendum accipiat, quando diuisa res talis pluribus non prodesset, & vnita aliquem releuaret: & ne alicui eorum fiat iniuria, de eorum voluntate agendum est, quicquid fiet. & hæc cautela seruanda erit, si res per vsuras extorta, ac restitutioni obnoxia, esset parui valoris: sed si res magni valoris esset, vt vsurarius in vtroque foro iudiciali, scilicet, & conscientie tutus esse possit, hanc sequentem cautelam seruabit. Debet vsurarius, enim, vel per se, vel confessorem, vel aliam prudentem, ac fidelem personam coram publica potestate curare, vt fieri debeat, quæ diligentissima perquisitio veri domini per bannam, vel alia edicta, & proclamationes, & penes ipsam publicam potestatem deponendum erit illud restitutioni obnoxium: si autem eius auctoritate, vel in pauperes, vel in pios vsus dispendatur, tunc restitutioni obnoxius tutus manebit in vtroque foro: vnde si post modum verus dominus illius reperitur, ad nihil restituendum poterit talis vsurarius compelli in vtroque foro.

Hæc conclusio, cum tali cautela, probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, Cum tu, extra de vsuris. Vbi præcepit Alexander Tertius, compellendos fore vsurarios extortas vsuras restituere eis, qui sibi illas soluerant, vel (illis mortuis) hæredibus eorum, vel eis non superstibus, pauperibus, hæc ibi, ex cuius canonis verbis arguitur, quod idem erit faciendum si is, qui soluerat vsuras, ignotus esset vnà cum suis hæredibus, vt patet ad sensum, & hoc eis licere non simpliciter, sed præmissa diligenti inquisitione, vt

quàm

quàm doctissimè, elicerunt infra scripti Doctores adducendi in fauorem presentis conclusionis: immò idè probatur arguendo ab identitate rationis, & dico per argumentum in capitulo, Sicut dignum. S. eos insuper, extra de homicidio, per quem textum apertissimè probatur nostra conclusio vnà cum cautela ei addita: quoniã idem Alexander Tertius Exoniensi Episcopo scribens infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet: [Eos insuper, qui dicuntur, illius sancti viri, & suorum post mortem eius spolia occupasse, si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, à pœna mortis eius arbitramur esse immunes: sed que occuparunt, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus, vnde possint ea reddere: & ipsis ex hoc moderata est pœnitentia iniungenda: quia licet quædam ex ijs, quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse, non, tamen, aliena (cum ipsa potuissent eis, quorum fuerant, restituere) debuerunt pauperibus erogare.] hæc in dicto S. per quem diximus præbati nostram conclusionem arguendo à simili: cum idem iudicium sit de restitutione facienda à fure, & ab vsurario quoad materiam restitutionis (vt fuit latius probatum in quæstione vigesima septima, & vigesima octaua.) Probatur quoque præsens conclusio per argumentum in capitulo, Nemo qui. 14. quæstione quinta, in quo Sancti Hieronymi sententia fuit canonizata his verbis, videlicet: [Nemo, qui rapit moriens, si habet vnde reddat, saluatur: si eos quorum fuit, inuenire non poterit, ecclesiæ, vel pauperibus tribuat.] Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Diuus, enim, Thomas in secunda secundæ, quæstione 62. articulo quinto, in responsione ad tertium. Caietanus in Commentariis 2.2. vbi supra, & ceteri Doctores citati in prima conclusione, se quàm libentissimè subscripserunt præsentis nostræ conclusioni, & Paucoritanus vnà cum Glos. in dicto capitulo, Cum tu, quorum tamen opinio erit limitanda & glosanda iuxta nostram conclusionem, cum licet explicitè dicta cautelam ipsi Doctores non addiderint, sed tantum simpliciter dixerint, non superstibus legitimis hæredibus erogandas fore vsuras exactas pauperibus, tamen, sententiæ ipsorum erunt intelligendæ cum grano salis, non enim, ita simpliciter hoc ipsi uoluerant intelligere ut iacet in litera, sed iuxta allata in nostra conclusione: cum hoc sit rationi consentaneum: quoniam aliàs sequeretur hoc absurdum, quod inde ipsi uoluissent posse restitui aliis, quàm ei, à quo aliquid fuerat iniuste ablatum. & per consequens, quod negligentia eius, qui teneretur restituere, posset obesse iniuste spoliato: quod utique neque somnauerunt Doctores prædicti: quapropter non erit ambigendum eos se subscripsisse se tacitè præsentis conclusioni & cautelæ seruandæ à tali usurario. Probatur & tertio hac ratione. Cum onus restitutionis faciendæ non remittatur (si fieret pauperibus) nisi fiat restitutio ei, cui debeatur, si inueniri poterit. Vt in capitulo, ea te. extra de iureiuran. & in capitulo, tua nobis fraternitas. extra de decimis, & in capitulo, Non est putanda, prima quæstione prima, & est Gregorij Papæ. & in capitulo primo, 14. quæstione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini (in libro de uerbis Domini sermone 35.) dicentis. [Nolite uelle elemosinas facere de fœnore, & usuris.] Idem habetur in capitulo secundo, tertio, & in capitulo, Neque, enim, & in capitulo, Denique, 14. quæstione quinta, indè patet, quod quis, non poterit nisi post diligentem inquisitionem, & obseruantiam cautelæ propositæ in conclusione, vsuras extortas soluere, ac dispensare pauperibus, cum unusquisque sit tantummodò rerum suarum moderator, & rector, & non rerum, quæ sunt aliorum. Aliam

rationem

c. sicut dignum, extra de homicidio.

cap. Nemo, 14. q. 5.

S. Thomas. Caietanus.

Panor. Glos.

Ratio conclus.

ca. ea te. extra de iureiuran. c. tua nobis fraternitas, extra de decimis. c. non est putanda. 1. q. 1.

⁴ Vsurarius quando possit, & teneatur restituere pauperibus extortas per vsuram.

⁵ Cautela, quam debet vsurarius (si non reperiat superstibus sui mutuatarij à quo ipse vsuras extorsit) volens restituere, et res restituenda non est magni valoris.

⁶ Cautela in casu prædicto quando res restituenda, est maximi pretij.

c. cum tu. extra de vsur.

rationem reperies infra in responsione ad subsequencia argumenta. *

Impugnatur
tertia conclus.

Attamen licet uerissima sit presens nostra conclusio, tamen posset quis in surgere contra illam, dicendo, illam omnino falsam, & infra scripto modo contra illam arguendo, videlicet.

Maiores propos.

Obligationem restituendi extortum per usuras, ius naturæ uniuersos mortales, siue illi christiani sint, siue sola lege naturæ uiuentes, docet

Minor propos.

At natura non docet, quod, ignoto dominio rei, obnoxius restitutioni teneatur talia soluere pauperibus, imò quod res illa tunc transeat in ius possidentis. Ergo ut dicendum, huiusmodi extorta pro usuras non restituendas fore pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem adhuc ignoretur uerus dominus illarum, à quibus per usuram fuerant extortæ.

Conclusio.

Maiores propositio fuit probata in secunda quæstione, in qua probauimus, usuræ exactionem esse prohibitam de iure naturali: cum ipso iure prohibeamur aliquid exigere à proximis nostris, quod à nobis ipsis displiceret exigere: cum unusquisque uellet sibi restitui usuras extortas.

Insti. de rerum
diuisione, §. fe-
re igitur bestie

Minor probatur per textum in §. fere, igitur, bestie. Insti. de rerum diuisione, in quo inter alia hæc habentur, videlicet. [Quod, enim, ante, nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur] ex quibus uerbis patet eliciendum fore: quòd quando dominus rei ignoratur, perinde sit, ac si nullus sit: cum nõ sit dare differentiam rationis, quare potius teneatur dare pauperibus, aut aliis, quam sibi illud pro tunc possidenti: eo quòd immò in tali casu melior uideatur conditio ipsiusmet possidentis, quam aliorum non possidentium: ergo uideatur, restitutionem huiusmodi alijs faciendam necessariam non esse.

Maiores propos.

Præterea. Omne illud quod est concessum à iure naturæ, non potest alicui prohiberi à iure canonico.

Minor propos.

At possidenti aliquid extortum per usuras (non inuento domino eius) illud retinere sibi, & non alteri tribuere est indultum à iure naturæ.

Conclusio.

Ergo tuta conscientia poterit usurarius sibi retinere id, quod extorsit per usuras, si post diligentem inquisitionem uerus dominus illius non reperiatur.

c. cum tu, extra
de usur.

Responsio ad
prædicta duo
argumenta si-
mul.

Nec obstare uidetur textus in dicto capitulo, Cùm tu, extra de usuris: [in quo præcipitur restitutio facienda pauperibus, non superstitibus ueris dominis usurarum exactarum, uel eorum hæredibus.] Non (inquam) uidetur obstare: quoniam Pontifices summi non possunt annullare ea, quæ sunt de iure naturæ concessa. ad huiusmodi duo argumenta unà cum Soto, ubi supra, quàm facillimè respondebo, dicendo, huiusmodi incerta debita respectu ignotorum creditorum, si ius naturale tantum consulueris, in usus communes reipublicæ cedenda fore animaduertes. Nam cum uniuersæ res traditæ, sint in communi humano dominio à principio de iure naturali, ut probauimus in notabili primo præcedentis quæstionis: quarum post modum diuisio iure gentium facta est: Inde sequitur, ut dum expectatus legitimo tempore dominus, non compareret, iterato ueniant in usum publicum. At uerò, quoniam Christi Vicarius toti Reipublicæ Christianæ curam pauperum gerit, iure, & meritò potuit hæc bona quasi communia Reipublicæ, pauperibus applicare, qui eiusdem Reipublicæ sunt egena membra: quapropter Alexander Tertius in dicto capitulo, Cùm tu, iussit pauperibus distribuendum taliter extortum deficientibus hæredibus ueri domini, cui fuisset facienda restitutio, non (inquam) innitens propriæ uoluntati, hoc fecit: sed naturali, & diuino iuri: dicente Domino [quod superest, date elemosinam] cum huiusmodi bona redundare censeantur in Reipublicam

7
Pauperes qua-
re succedunt hæ-
redibus igno-
tis, quibus fa-
cienda esset re-
stitutio.

Luc. cap. 11.
uer. 41.

Reipublicam. Quapropter sciendum primò erit, quòd etiam in casu nostræ conclusionis, dominium rerum per usuram extortarum non transit in pauperes, ac si creditorum hæredes essent. Sed dum iussu summi Pontificis ipsis illas restituendo dantur, quasi creditoribus soluuntur ipsæ usuræ: & tunc per huiusmodi traditionem ipsi pauperes acquirunt uerum dominium illarum rerum: quasi Papa tunc domini ueri nomine illis tribuat. Subsequitur inde & secundo, quòd dum Reipublica in alios pios usus illis debitis egerit, cessabit tunc ius erogandi pauperibus: poteritque huiusmodi per usuram extorta in tales usus consumere, ut in conclusione annuimus. Cùm non potuerit ius possessionis iuri naturali derogare: sed ipsum interpretari iuxta adducta.

Quarta conclusio.

Usurarius pauper, uel habens pauperes consanguineos auctoritate Episcopi, uel proprii confessoris, uel sine talium consilio, sub præcepto (benè, tamen, de consilio) quicquid extorsit per usurarum exactionem, tuta conscientia poterit applicare sibi (si pauper esset) uel consanguineis pauperibus in elemosinam, si post diligentissimam inquisitionem eorum, (à quibus illas ipse extorserat) ueri domini talium rerum adhuc ignorentur; uel eorum hæredes quocunque nomine essent illi appellandi (ut in concl. 2. latius.) Quapropter facta dicta largitione, uel applicatione, non tenebitur dictus usurarius ad taliu usurarum nouam restitutionem, etiam si uenisset ad pinguiorem fortunam, uel si peruenisset notitia dominorum dictarum rerum (dummodo seruasset cautelas traditas in conclusione præcedenti:) quoniam in tali casu sub consilio solum ad restitutionem prædictorum teneretur, & non sub præcepto. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in c. cum tu, extra de usur. in quo canone Alex. 3. [pcepit restitui usuras pauperibus] nullo specialiter nominato paupere, intèdens proculdubio includere ipsos usurarios, (si tales forent) quod uidetur etiam elici per id, quod ibidè ipse subdit dicēs, [et si usurarius nõ haberet in facultatibus unde restitueret extorta per usuram, nõ esset aliquo modo compellendus ad talem restitutionem, nec molestandus, cum ipsa nota paupertas eum excuset] quasi diceret, cum supra dixerim ipsum compellendum fore ad restituendum pauperibus non superstitibus hæredibus creditoris, cum, tamen, ipse inter pauperes connumerandus, forsitan, esset propter suam notam inopiam: nec molestandus erit, cum non sit peioris conditionis, quàm reliqui pauperes, quibus teneretur (loco dñorum) restituere taliter per usuram extorta. (ut latius probabitur per afferenda in ratione præsentis conclusionis.) Idem probatur per arg. in c. sicut dignum. §. eos in super. extra de homic. cuius tenor uerborum fuit relatus in probatione conclusionis præcedentis, dixi per arg. dicti tex. quia nostra conclusio per ipsum probatur arguendo à contrario sensu (cum in iure argumentum à contrario sensu sit fortissimum) eo quòd in dicto tex. non fuerunt iussi denuò restituere proprijs dominis illarum rerum iniuste occupatarum, solum pro eò, quòd restituerant pauperibus loco dominorum: sed quia prætermisissis cognitis dominis, ipsi restituerant pauperibus bona aliena: quòd non est in casu nostro. Vnde copulando seu concordando tex. in d. c. cum tu. cum d. c. sicut dignum, dicemus, quòd id, quòd concessit explicite in casu nræ conclusionis tex. in d. c. cum tu. idè indulsit implicite tex. in d. c. sicut dignum. §. eos in super. arguendo in uerbis eius à contrario sensu (ut dixim⁹ in præcedenti concl.) Probatur insuper nræ conclusio, & scdò auctoritate Doct. Diuus. n. Tho. 1. 2. 2. q. 62. ar. 5. 1. resp. ad 3. nræ conclusionem amplectèdo (tanquàm rationabilem)

8
Usurarius
pauper quòd
sibi, aut paupe-
ribus consan-
guineis poterit
restituere usu-
ras extortas.

c. cum tu, extra
de usur.

c. sicut dignum,
extra de homici-
dio.

Concordia no-
tab. tex. in cap.
cum tu, extra
de usur. cū tex.
in cap. sicut di-
gnum, extra de
homici.
S. Thomas.

rationabilem) vsus fuit verbis generalibus complectens omnes pauperes, nolens astringere obligatum ad restituendum ignoto, ad deponendum rem restitutioni obnoxiam in manu Episcopi, aut ipsam teneri restituere tali, vel tali pauperi iuxta consilium Episcopi, vel confessoris sui: sed simpliciter: volens insinuare nobis restitutionem huiusmodi per manus eius fieri posse, qui tenetur restituere non solum pauperibus extraneis, vel consanguineis: verum etiam sibi meti vsurario, excluso omni dolo vel fraude, si realiter deuenisset ad paupertatem ferè extremam: licet nonnulli infrascriptorum Doctorum dicant, faciendam fore huiusmodi restitutionem arbitrio Episcopi, vel proprii sacerdotis, quorum opinio est interpretanda (vt docet Sotus infra loco citando) de consilio vt dixi in conclusione. Infrascriptis, enim, vtuntur verbis infrascripti Doctores, videlicet, Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in responsione ad tertium, qui dixit: si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet, dando in eleemosinas pro salute ipsius, siue sit mortuus, siue sit viuus, præmissa, tamen, diligenti inquisitione de persona eius, cui restitutio erit facienda. Petrus à Palude in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, his verbis vtitur, videlicet. Quando incertum est, & tunc facta diligenti inquisitione, pauperibus dandum est. Alio, enim, modo non potest melius proficere illi, cuius est, cuius nomine dandum est, non restituentis. Meretur, tamen, iste reddendo debitum nomine suo, & ille cuius nomine elargitur eleemosina, quæ facienda est arbitrio Episcopi, vel præbiteri. hæc Paludanus. Caietanus in Commentarijs secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in responsione ad tertium arg. loquens de materia nostræ conclusionis infrascriptis utitur verbis, videlicet. Quoad id, verò, quod sequitur, quando dominus est ignotus: Vide in litera, quod debet ei restitui eo modo, quo potest, scilicet, erogando illud, nomine illius, pauperibus Christi: sic, enim, redditur bonum utile, ut sit vtile spiritualiter, quod non potest illi reddi, vt sit vtile corporaliter, vel spiritualiter ad arbitrium domini. Et hinc habes solutionem quæstionis. Quid agendum est de inuentis casu habentibus dominum, quando dominus est omnino ignotus. Dico, autem, habentibus dominum: quia de inuentis distinguendum erit inferius in quæstione sexagesima sexta. Debent, enim, hæc erogari pauperibus. Et cum ipse inuentor non sit deterioris conditionis ex hoc, quod inuenit, potest sibi ipsi (si pauper est) non autem minus quam alteri applicare eleemosinabiliter sicut is, cui commissa est distributio aliquarum eleemosinarum potest seipsum computare in numero pauperum (si pauper est) & distribuere proportionabiliter sibi, sicut alijs, secundum auctoris doctrinam superius habitam à S. Thom. in 2. 2. quæstione 32. artic. 9. in responsione ad tertium argumentum, hæc Caietanus. Dominicus, autem, à Soto in libro quarto de iustitia & iure, quæstio. 7. artic. 1. colum. 10. in ver. Vtilior, autem, erit responsio, infrascriptis verbis utendo nostram approbavit conclusionem, videlicet. Vtilior autem erit responsio, vtum ipse, qui habet es ignoti domini, possit sibi partem capere, dummodo sit pauper, vel suis consanguineis & familiaribus pauperibus elargiri. Caietanus quidem id absolutè affirmat.

Ego, verò, absque temperamento non auderem: si enim hanc facies vnicuique licentiam, illicò sibi suisque paupertatem pro ratione sui status; (vt aiunt.) Igitur, ubi necessitas non fuerit patentissima, & clarissima

S. Thomas,
Pet. Pal.

Caietanus.

Dominicus à
Soto.

& clarissima, nemo tutò potest sibi vsurpare id, quod restituere debet: licet possit restitutionem differre: at si cogitat sibi capere, id debet facere auctoritate Episcopi, aut sui parochiani curati, aut confessoris, (si prudens est) & sapiens: Idque fieri licebit, quando grauiore alia miseria pauperum nõ se oculis obijciant. Quando, verò, auctoritate prælati sibi eleemosina (ex ijs, quæ de bebat) applicatur, verè sit eius dominus: neque veniēs in pinguiorem fortunã id amplius tenebitur restituere. Hæc ille. Syluester in verbo, restitutio. 8. per totum multis rationibus, argumentis, & auctoritatibus nostram amplectitur conclusionem: licet nullam mentionem faciat de vsurario paupere restituente sibi meti, vt pauperi, auctoritate prælati: Sed solum pauperibus: Vnde patet ipsum tacitè se subscripsisse præsentì conclusioni.

Sciendum, quod Scotus se subscripsit quoque præsentì conclusioni in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. §. De quarto, scilicet, cui, in vers. si quæras per manus. Vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicet, si quæras per manus cuius debet reddi pauperib. Respondeo, Non inueni, quis necessariò sit determinatus mediator in distribuendo ista pauperibus. Dicit unus Doctor, quod confessor, vel aliquis, de cuius fidelitate credat. Videtur mihi, quod per seipsum, consilio, tamen, alicuius boni viri potest illud distribuere pauperibus: quia tali mediatori posset dare, vt restitueret, de cuius fidelitate præsumeret: & tamen, iste sibi ipsi applicaret, vel alijs vsibus quàm deberet: vnde ubi lex diuina, vel ecclesiastica non ligat personam: sequenda est ratio naturalis: illa, autem, dicit magis, quod persona, quæ tenetur, restituat pauperibus per se ipsam quàm per aliam: licet non excludendo consilium alterius boni viri, sed includendo. hæc ille: ex cuius verbis patet, ipsum explicitè se subscripsisse præsentì conclusioni quoad omnia membra eius, præter duo, scilicet, quoad restituendum sibi, ut pauperi, & quod superueniente pinguiore fortuna non teneatur: tamen, Doctorem eundem hæc non negasse ex ipsius verbis elicitur, cum pateat ad sensum, quod sicut liberatur restituendo pauperi extraneo: sic, & sibi ut uerè pauperi: Vt docuerunt explicitè prædicti Caietanus, & Sotus, quos sequutus fuit explicitè Frater Ioseph Angles, ubi supra in sexta difficultate, vnica conclusione, qui & hoc probat hac ratione, videlicet. Nam si alius teneretur dare pauperibus, ego possum consulere, vt mihi pauperi daret, cur non poterò mihi retinere? hoc est intelligendum sine dolo, & fraude. Hæc ille: ex cuius verbis patet necessariò, obseruandum non esse quod dixit Sotus, ubi supra, scilicet, pauperem restitutioni obnoxium tunc sibi retinere posse id, quod fuisset restitutus, quando miseria maiores pauperum eorum obtutibus non obuiarent: tum quia supra adducti Doctores ad hoc non compellunt restitutioni obnoxium, nec alio iure hoc probatur: vt quàm elegantissimè probauit Nauarrus in suo manuali, capitulo decimo septimo, numero 171. loquens de casu simili, scilicet, inuentoris: infrascriptisque vtens verbis, videlicet. Quod si per debitam inquisitionem non apparet quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est. argumento capituli, Cum tu. extra de vsuris, & si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquàm unus ex eis, saltem, ex consilio confessorij.

Adde, quod notandum est verbum illud Nauarri, saltem, ex quo elicitur, ipsum absolutè tenere, quod sine consilio fieri posset: sed quod tutius erit, vt fiat cum eius consilio. Sequitur Nauarrus dicens,

B b 2 Verbis

Syluest.

Scotus.

Ioseph Angles

Ratio alia præsentis conclus.

Nauarrus.

Verbis alijs in alia materia simili. in eodem manuali. capitulo vigesimo quinto, numero 123. (loquens de beneficiato pauperi obligato ad restitutionem fructuum beneficij propter non recitatas horas canonicas, iuxta statutum concilij Lateranensis sub Leone Decimo, sessione decima nona, §. statumimus. & extrauagan. Pij Quinti, quas ipse ibidem retulerat in num. 122.) ait ergo, quod dictus beneficiatus potest sibi retinere dictos fructus, saltem, de consilio confessoris, sibi (inquam) tanquam pauperi. vt docet Bal. in l. Id, quod pauperib. quaestione vigesima secunda, C. de episcopis, & clericis, Calderinus, consilio trigesimo nono, de testamentis Anchar. in consilio 64. incip. Domina Apollo nia, sequitur, tamen, vbi supra, idem Nauarrus. caueat, tamen, ne à sua ipsius cupiditate falsus debitam inquisitionem omittat, & pauperiorem quam sit, se sibi persuadeat, argumento capituli, Quatuor, quarta quaestione tertia. Maior, in 4. distinctione 15, quaestione octaua, & idem Nauarrus, in eodem, capitulo 17. numero 93. clarioribus verbis vtens. Idem dixit, videlicet. Quod si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem de consilio Episcopi, aut confessorij, tanquam vnus ex pauperibus: neque est necesse iniungere ei onus orandi, vel alia pia faciendi pro animabus eorum quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset alijs operibus iniungere: Adimus, etiam, quod licet pientiùs esset pauperiores eligere, & ex his cæteris parib. meliores, vt in capitulo, est probanda, & in capitulo, Non satis, distinctione octuagesima sexta, non tamen est necesse, quia nulla lege, aut ratione id conuincitur. Per pauperes verò intelligimus non solum personas pauperes, sed etiam ecclesias, monasteria, ornamentis, luminaribus, ædificijs, & alijs similibus indigentia, aut alia opera pia secundum Ioannem And. communiter receptum in capitulo primo, de testamentis, libro sexto, quia redditus ecclesiastici æquè, aut magis, quam hæc incerta pauperibus debentur. capitulo, Aurum, duodecima quaestione secunda, & capitulo finali, decima sexta quaestione prima. Immò, & pauperes intelliguntur non solum mendicantes: sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decentiam necessaria. Hæc Nauarrus, vbi supra: ex his, ergo, patuit veritas nostræ conclusionis, & vera intelligentia eorum, quæ dixerunt Doctores supra adducti, & qui paulò post erunt adducendi, licet non omnia ipsi explicitè dixerint, quæ in nostra rationabili conclusione adduximus. Riccardus quoque à media villa nostræ se subscripsit conclusioni (in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quaestione quarta, in responsione ad secundum) dicens vnumquemque restitutioni obnoxium incognito domino, posse restituere pauperibus consilio ordinarij, vbi hoc esset consuetum: quoniam aliàs per semetipsum posset: cum hoc iure scripto non caueatur, si hoc faciat fideliter, & de consilio bonorum. hæc ille, qui licet explicitè non se subscripsisse videatur præsentis conclusioni, tamen, implicitè ipsum fauisse eidem per se patet, ipsius sententiã interpretando, iuxta interpretationem factam circa sententiã Scoti, vbi supra, Nicol. de Orbel. in 4. sent. dist. 15. q. 2. tit. de restitutione. §. 20. referens, ac sequens sententiam Diui Thom. & Scoti supra relata. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 2. dub. 3. & 4. per totum, vbi sequitur, & amplectitur sententiã S. Thom. & Scoti, & illam tuetur multis rationibus ac auctoritatibus: sed in eadem distinctione, & quaestione dubio quinto referens talem quoque esse sententiam Francisci de Platea in tractatu de restitutione: ferè omnibus verbis nostræ conclusionis vtitur, & ipsam approbat.

8
Pauperum ap-
pellatione quã
do ueniant ec-
clesie, monaste-
ria, & alia lo-
ca pia.

Riccardus.

Nic. de Orbel.
Gabriel Biel.

Franciscus de
Platea.

Probatur

Probatur & tertio præsens nostra conclusio hac ratione, videlicet. Cū nullo iure cautum sit, vsurarium, aut furem restitutioni obnoxium ignoto domino rei per vsuram extortæ, teneri ad restituendum per manus alienas: sed tantum, vt pauperibus eroget rem ipsam (vt fuit probatum) inde sequitur, quod sicut is, cui fuit commissã distributio alicuius eleemosinæ in pauperes, si huiusmodi distributor esset pauper, posset tuta conscientia illam sibi (vt pauperi) tribuere, illamque pro se retinere, ac si simpliciter sibi eleemosinaliter res illa à domino rei tradita fuisset, vt docet Diuus Thomas in 2. 2. quaest. 32. articulo nono, in responsione ad tertium, & ibidem Caietanus latius in Commentarijs. Sic, ergo, & in casu nostro, vt optimè pbauit Caietanus supra adductus, cum melior sit cõditio possidentis, vt patet ad sensum: remota omni fraude, & dolo: vt diximus.

Attamen, licet uerissima sit præsens conclusio, & probata multis auctoritatibus, nihilominus posset quis insurgere contra ipsam, dicendo ipsam falsam: quoniam duo falsa includere videntur.

Primum quorum est: quoniam verum non est, quod aliquo iure nõ sit cautum, quod restitutioni obnoxius ignoto domino, teneatur per manus Episcopi restituere.

Secunda falsitas in conclusione adducta, est, quoniã falsum est, quod pauper, qui est restitutioni obnoxius, possit eleemosinaliter sibi, vt pauperi, erogare rem extortam per vsuram, retinendo ipsam: & quod hæc duo sint falsa, probabitur: & primò quoad primam falsitatem propositam, dico hoc probari triplici medio, & quoad secundã duplici quoque medio arguendo à simili: quo ad primam, ergo, falsitatem: dico hoc probari primo per text. apertissimum in cap. cum sit. extra de Iudeis, in quo inter alia hæc habentur, videlicet, quod Iudeis officialib. super Christianos, tandiu Christianorum cõmunio in commercijs, & alijs denegetur: donec in usus pauperum Christianorum secundum prouidentiam dioeceseani Episcopi conuertatur quicquid fuerit à Christianis adeptum ratione dicti officij: hæc in dicto canone: ex cuius verbis sumendo argumentum à simili videtur dicendum, dictam restitutionem faciendam necessariò ab vsurario pauperib. cum interuentu, ac consensu Episcopi. Hoc idè probatur auctoritate Host. in summa titu. de pœnitent. & remiss. §. Quibus, & qualiter, à quibus. nu. 61. in ver. Quid si nõ potest reperiri dominus, & rursus idem Host. in d. c. cum sit. qui ibi attulit tres rationes talis impugnationis. Prima quarum est, quia si inferiores clerici possent dispensare, sæpe sibi acciperent, ac ad propriam vtilitatem illa expenderent. Secunda: quia in maiorib. adhibenda est prouidentia Episcopi, vt in c. Ad hoc. ext. de off. Archi. Tertia ratio est, quia Episcopus habet curam omnium ecclesiarum suæ dioceseos: & cunctorum spiritualium (vt in c. reg. da. 10. q. 1. Vnde tota diocesis dicitur eius parrochia, vt in c. 1. ext. de raptor. Videtur quoq; dicta impugnationis nra conclusionis impugari hac rone, videlicet. Cū huiusmodi bona extorta per vsuram ab ignoto dño sint restitutioni obnoxia, pauperib. fideliter dispensanda, pro salute animarum dñorum dictorum bonorum (vt fuit probatũ, & patet ad sensum) cū roni valde cõsentaneũ sit, qd saltè ei bonũ spuale procuret per restitutionem boni tēporalis, cui nõ pōt procurari bonũ tēporale sibi debitũ: Vnde vñ, qd dicta bona eo ipso sint ad diuinũ cultum, & subuentionem pauperũ ordinata. Sed cū solus ecclesiasticus platus sit rector, & moderator diuini cultus, ac p̄ pauperũ, & dispensator rerũ diuino cultui ordinararũ: iõ s̄m iudiciũ eius incerta debita p̄ eũ

Ratio conclus.

S. Thomas.

Primo impu-
gnatur conclu-
sio hæc quarta.

ca. cum sit, ex
tra de Iudeis.

Hostien.

Ratio impugna-
tionis.

ea. Diuinæ, di-
stin. 87.

Secundò impu-
gnatur conclu-
sio prædicta.

1. Si mandave-
ro, ff. mandati,
vel contra.

e. cum tu, extra
de vsuris.

Responso ad
primam impu-
gnationem cõ-
clusionis quar-
tæ, & ad tex. in
d. c. cum sit, ex-
tra de Iudæis.

e. cum tu, extra
de vsuris.

dispensanda sunt. Vnde in capitulo, Diuinæ, octuagesima septima distinctio-
ne, habetur, quòd Gelasius Papa scripsit Honorio Episcopo, dicens, [Diuinæ
retributionis memor ad pontificalem conscientiam non ambiges pertinere,
egentium eommodis piam sollicitudinem non negare.]

Secundò arguitur sic contra conclusionem nostram arguendo à simili, hoc
modo, videlicet, si vsurarius pauper restitutioni obnoxius pauperibus ratione
ignoti domini rei extortæ per vsuram, posset sibi (vt pauperi) tribuere, seque-
retur, quòd recipiens ab alio quantitatem aliquam pecuniæ, vel rerum distri-
buendarum cuicumque, talis recipiens mallet, & posset huiusmodi bona distri-
buenda sibi applicare, & non possent repeti ab eo, qui hoc ei mandauerat: sed
consequens est falsum, ergo, & antecedens. & quòd consequens sit falsum, p-
batur per textum in l. si mandauero, §. si tibi centum, ff. mandati, vel contra: in
qua lege hæc habentur, videlicet. [Si tibi centum dederò, vt ea Titio dares, tu
què non dederis, sed consumpseris, & mandati & furti teneri Proculus ait: At
si ita dederim, vt si quæ velles, dares, mandati tantummodo] hæc in dicto §. ex
cuius verbis videtur, vsurarium pauperem sibi applicantem usuras extortas
ab ignoto domino, pauperibus erogandas, teneri ad restitutionem tanquam
egrediens fines mandati & tanquam fur, cum contrectauerit rem alienam in
uito domino, vel saltem, inuito dispensatore domini veri, qui in tali casu est
ipsa ecclesia hoc statuens, vt in capitulo, Cùm tu, de vsuris. sæpe adducto, ac
per consequens videtur, nostram conclusionem fuisse falsam, cum in se conti-
neat duo falsa prædicta vt fuit supra latius probatum.

His non obstantibus nostra conclusio verissima est, & apparebit etiam om-
nibus ex responsionibus ad supra adductas ambas obiectiones.

Ad primam, ergo, obiectionem respondendo, ad vnamquamque obiectio-
nis particulam, vt gradatim satisfaciam tribus illis medijs, quibus videbatur
impugnatio probari, & primo ad textum in dicto capitulo, cum sit, extra de
Iudæis, dicendum erit vnà cum Biele vbi supra, quòd si ponderentur verba
textus illius, maxima apparebit differentia inter casum nostræ conclusionis &
casum, de quo sermo ibi habetur: & per consequens, cum in utroque non mi-
litet eadem ratio, neq; idem ius erit: & quòd non militet eadem, ratio: patet
quoniam in dicto capitulo, habetur sermo de Iudæo constituto in officio su-
per Christianos, de quo non potest præsumi, quòd ipse fideliter distributurus
sit extorta, ratione officij, à Christianis, ipsis pauperibus Christianis: Vnde,
igitur, meritò de infidelitate suspectus habendus erit: tū quia ipsi nostri sunt
inimici, cum, & domini Iesu sint, eo quòd qui sibi bonus non est, cui bonus
erit? si enim sibi boni essent, conuerterentur vtique ad fidem, & ad obseruan-
tiam diuinorum præceptorum: & non ita inhiarent humanis lucris, ne dicam,
rapinis: quapropter optimè decreuit dictus canon, restitutionem talium fa-
ciendam fore per manus ordinarij, secundum suam prouidentiam: Cùm, er-
go, non sit talis suspitio in vsurario Christiano pœnitente, patet esse non debe-
re eandem rationem nec militare huiusmodi constitutionem: quod, & proba-
tur per textum in capitulo, Cùm tu, extra de vsuris. In quo præcipitur restitu-
tio vsurarum extortarum ab incognitis dominis, loco eorum pauperibus fa-
cienda: cum non addatur ibi per manus quorum fieri ipsa restitutio fieri, de-
beat, patet hoc reliquisse voluntati ipsius vsurarij (vt probauimus in præce-
denti conclusione tertia,) idem probatur per textum in capitulo, sicut dignū,
§. eos insuper, extra de homicidio, sumendo argumentum à contrario: sensu

(cuius

(cuius verba retuli in dicta tertia conclusione,) & hoc idem elicitur ex textu
capituli penultimi, decima quarta quæstione quinta, in quo refertur senten-
tia Diui Augustini dicentis [eum facere de malo bonum, qui aliena occupata
restituit:] & clariùs in capitulo, Quia plerique extra de immunitate eccles. in
quo [præcipitur, malè extortum restituendum fore pauperibus nulla facta
mentionem quòd per manus dioecesani fiat. quod & fatetur Innocentius in di-
cto capitulo, Quia plerique, quando dominus rei restituendæ sit ignotus. Hoc
idem probatur per textum in capitulo, tua, extra de testamentis, arguendo à
simili, in quo Gregorius Nonus scribens Homonenfi Episcopo [præcepit, fo-
re compellendos executores testamentorum ad bona ipsa legata ad pias cau-
sas fideliter & plenariè expédenda,] & non præcepit, vt huiusmodi bona sint
assignata loci Episcopo, ab ipso dispensanda: ergo nec vsurarij compellendi
erunt ad restituenda bona extorta per vsuras per manum Episcopi, dummo-
do ipsi restituant pauperibus, prout fuit statutum in capitulo, cum tu, extra
de vsuris. Archidiaconus eruditissimè hoc idem probat in capitulo secundo,
de testamentis in sexto, vnà cum glosis dictorum iurium, Panormitanus etiã
se subscripsit (in dicto capitulo, Cùm sit, extra de Iudæis) nostræ responsio-
ni ad dictum argumentum primum, sequens prædictam sententiam Archi-
diaconi, qui Doctor postquam recitauit sententiam Ioannis Andr. in dicto
capitulo dicentis, quòd antè factum, (idest, antequàm restitutio fuerit facta)
tenenda est opinio Hostien. quia secundum Archidiaconum. esset facile vnicique
euitare restitutionem, dicendo se restituisse. Nec obstat si diceretur, quòd de-
bet probare, quia non potest semper dando denarium pauperibus adhibere
notarium: & vt experientia docet, pauper, qui recipit decem solidos, fatetur
se recepisse decem libras: sed ex post facto ubi in veritate quis tenebatur re-
stituere, non apparet ratio, quare non debeat esse liberatus. Hæc ille, dicit què,
Panormitanus, quòd Federicus consilio trigesimo secundo, fuit sequutus opi-
nionem Hostien. & quòd nihil boni allegauerit. Calder. in capitulo, Cùm sit,
extra de Iudæis. Sequitur sententiam Archidiaconi. Ipse, autem, Panormita-
nus ibidem in vers. sed circa hanc varietatem, dicit, quòd nullus textus facit
mentionem de Episcopo, nisi iste, scilicet, in dicto capitulo, Cùm sit: & quòd
si ipse benè pòderetur, nõ dicit, quòd Episcopus debeat restituere: sed quòd
secundum prouidentiam suam fieri debet distributio: & ideo dicerem (dicit
Panormitanus,) quòd dispensatio ablatorum debet fieri per eum, qui tenetur
restituere, vel per eum, de quo sibi prouidit: sed secundum consilium, &
prouidentiam Episcopi: & sic saluantur omnes opiniones & euitantur absur-
ditates. Nam interest obligati vt fiat restitutio realiter, & interest Episcopi,
qui est pater pauperum. Nam obligatus restituere non dat propria auctorita-
te, & sic non potest disponere ad libitum suum: sed reddit quod reddere tene-
tur: Cùm, ergo, debeat fieri restitutio in pauperes, debet habere consilium, &
prouidentiam illius, qui est pater pauperum. hæc ille, vbi supra. quam, tamen,
sententiam paulò post moderatus fuit (ibidem in vers. Item posset dari,) dicens.
Item posset dari alia satis æqua distinctio per quam saluetur mens omnium
opinionum: Vt vbi de ablatis non constat nisi per confessionem factam in fo-
ro pœnitentiæ, tunc creditur sibi, si dicat se restituisse: quia in pœnitentiã de
omnibus creditur confitenti. vt in capitulo, significasti, extra de homicidio, &
sic euitantur absurda Ioannis Andr. Aut constat in iudicio, seu publicè de
ablatis, & tunc restitutio fiat secundum consilium Episcopi, quia non de-
bet

c. pen. 14. q. 5.

c. quia pleriq;
extra de immu-
nitate eccle.

Federicus.
Cal.
Panor.
Responso ad
auctoritatē Ho-
stien. & ad suas
rationes.

9
Restituere obli-
gatus pauperi-
bus illud non
tenebitur per
manus alie-
nas, sed pote-
rit proprijs
manibus, &
alienis illud
elargiri, &
quando.

10
Confitenti sa-
cramentaliter
fides adhibenda
est pro se &
contra quoad
ea que ibi di-
cuntur sino al-
terius, prout
dico.

c. Significasti,
extra de homi-
Optima distin-
ctio.

c. Quaquam,
de viur. in

bet credi asserenti se restituisse. argumentum in capitulo, Quaquam, de vsuris in sexto, & sicut publicè constat de ablatione, & extorsione, ita publicè constare debet de restauratione. argumentum in capitulo primo, extra de poenitentis, & remissionibus, hæc Panormitanus, cuius sententiæ se subscripsit Augustinus Berous in capitulo, Quia in omnibus, extra de vsuris. numero trigesimo octauo.

Responso ad rationem, qua videtur debatur dicta impugnationi sicut.

Ad rationem, verò, qua fuerat primum argumentum probatum contra nostram conclusionem, respondetur, quòd quamuis Episcopus dicatur procurator pauperum: nò sequitur inde, quòd restitutio fieri semper debeat per manum ipsius, sed benè, quòd procurator faciendæ, & compellatur restitutio ni obnoxius ad ipsam faciendam: cum sit proprium procuratoris solum procurare vt aliquid fiat ab eo, qui ad illud soluendum parti tenetur aliquo iure, vt patet ad sensum: & non, quòd omnia quæ faciendæ sunt ab eis (còtra quos procurator est constitutus) fieri debeant per ipsum procuratorem, licet possit de per se procurare bonum pauperibus elargiendo de suo patrimonio, ipsum distribuendo pauperibus manu propria, cum vnusquisque sit moderator, & rector propriæ suæ rei: nec obstat, quòd ipse Episcopus dicatur etiam dispensator rerum datarum ecclesiis, quoniam non inde sequitur, quòd Episcopi sint dispensatores omnium, quæ secundum Deum sunt in diuinum cultum, & in pauperes eroganda: sed solum eorum, quæ ià sunt in diuinum cultum ordinata: vt sunt ecclesiarum redditus, & huiusmodi (vt benè docuit Gabriel Biel vbi supra.) Nam si essent dispensatores omnium erogandorum: secundum hoc essent dispensatores omnium superfluum, quæ diuites ex diuino præcepto tenentur pauperibus erogare: secundum illud. [Quod superest, date pauperibus. Vnde Angelus in summa, titulo de restitutione, tale consilium dedit dicens, si habetur Episcopus talis conditionis, qui redditus suos dispenset in pauperes, reseruata sibi solum necessitate, tunc tales habentes dispensare incerta, non debent hoc facere sine eius consilio & auctoritate, quia præsumendum est, quòd nouit melius pauperes, quam alius aliquis: si verò sit talis Episcopus, qui de pauperibus nihil curat: sed potius de pompis, aut statu, aut sublimatione suorum consanguineorum: tali non sunt danda talia incerta: quia qui talia ei daret, non esset tutus in conscientia: sed ipse ea dispenset, vel videat quomodo dispensentur. & huic rationi satis concordant Doctores adducti in probationem præsentis conclusionis: quapropter per se patet nostræ conclusionis veritas: non obstante prima impugnatione.

Responso ad secundam obiectionem.

Ad secundam obiectionem respondetur vnà cum Caietano in Commentarijs secunda secundæ, quæstione trigesima secunda, articulo nono, quòd nò valet illa consequentia: & ad textum in dicta l. si mandauero. §. si tibi centum. ff. mandati, dicitur, quòd uerba legis sunt intelligenda formaliter, si, scilicet, ipse distributor non vt distributor constitutus à principali applicaret sibi ipsi pauperi, vt alteri, sed si absolutè consumpsisset: si, enim, vt distributor paupertatis propriæ intuitu hoc fecit, iam mandatum impleuit dando cui vult, ratione duce, quæ ipsum non deterioris conditionis esse dicitur ex hoc, quòd est distributor, quam si non esset: stat ergo solidè literæ doctrina, quòd distributor potest intuitu paupertatis seipsum inter pauperes computare, si verè talis est: & absque omni fraude tantum sibi distribuit, sicut sibi similibus distribuit: Debet, enim, se vt extraneum computare, & in persona donatis distribuere, hæc Caiet. vbi supra.

Quinta conclusio.

Vsurarius tenetur restituere rem extortam per vsuram ei, à quo extorsit: licet verus dominus illius non fuisset, dummodo iusto titulo possedisset: vt titulo commodati, locati, impignorati, seu depositi. Vel si fuisset dispensator dictæ rei, vel illius administrationem habuisset à vero domino ipsius rei sibi concessam. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in l. Is cuius, la secunda, ff. de furtis. vbi dicitur, quòd [si res ablata fuerit ab eo, qui eam locauerat (licet verus rei dominus non sit) habet actionem furti contra eum, qui abstulit.] Dixi per argumentum, cum ex ipsa lege elicitur, quòd ei sit restituenda res huiusmodi ratione tituli honesti, quo ipsam possidet: alias nò haberet actionem furti, cum talis actio competat solum vero domino, vel aliquo titulo honesto possidenti: vt dici non possit fur: quapropter sicut fur locanti tenetur restituere ratione iusti tituli, sic & vsurarius: cum & ipse dici congruè possit fur, quoad extorta per vsuram: vt quàm sæpissimè fuit probatum. Idem probatur per argumentum in l. si quis conductionis. C. de locato, & conducto: vbi dicitur, quòd licet conductor dicat se verum dominum rei conductæ, tamen, debet prius illam restituere ei, qui sibi locauerat, & post modum licet contestare contra ipsum] hæc illa lex: ex qua elicitur, quòd restitutio faciendæ est de aliqua re, ei, à quo quis accepit illam: licet dominus eius non fuerit: dummodo iusto titulo possedisset.

Probatur insuper & secundò Doctorum auctoritate, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio tertio, in versu. & dicitur notanter si iusto titulo. Sotus in libro quarto de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo primo, paulò post conclusionem in versu. Nam si ille, à quo sustulit. Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis quæstione secunda, articulo secundo, conclusione secunda, Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto, Flores Theologicarum quæstion. super quarto sententiarum, titulo de restitutione, quæstione secunda, articulo primo, difficultate tertia, dubio tertio, conclusione quarta, Syluest. in verbo, restitutio. 4. §. primo, in versu. Si verò habuit ab alio iusto titulo. Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, de restitutione. §. vigesimo, in fine, sequens Raymundum.

Probatur & tertio præsens conclusio hac ratione, videlicet. Ei solum, cui à iure conceditur actio repetendi rem à se extortam iniuste (& si dominus verus rei illius rei sic extortæ restitutio ei: At rei ab vsurario extortæ iniuste ab eo, qui talia titulo locationis, vel alio iusto titulo possidebat) à iure mutuatario ipsi actio repetendi conceditur. Ergo rei ab vsurario extortæ iniuste ab eo (qui talia titulo locationis, vel alio iusto titulo possidebat) faciendæ est restitutio ei.

Maiores propositio per se patet, cum nulli dubium esse possit, quòd solum actio repetendi aliquid à iure concedatur ei, qui aliquod ius habet in aliqua re, & hoc non indiget alia probatione: cum pateat ad sensum.

Minor fuit probata iuribus allatis in probationem nostræ conclusionis.

Sexta conclusio.

Vsurarius rem extortam per usuram tenetur restituere ei, à quo ipsam extorsit, si ille talis ab illa acquirenda nulla lege fuisset prohibitus, etsi forsitan causa, seu modus acquisitionis fuisset à iure prohibitus, tanquam actus, qui exerceri non posset sine peccato, vt patet in rebus acquisitis ex meretricio, lenocinio,

Maiores propositio.
Ratio conclusio.

Minor propositio.

Conclusio.

II
Vsurarius tenetur vsuras restituere ei, à quo extorsit, si ille nulla lege à talis rei acquisitione prohibitus fuisset, licet modus acquisitionis et causa sit illicita.

nio, & huiusmodi. Quapropter si vsurarius extorsisset per vsuram à meretricè, & à lenone aliquid quod ipsi acquisiissent ex meretricio, aut lenocinio, vel ex aliis huiusmodi: tunc dicendum erit, quòd illud tale ex meretricio acquisitum à meretrice tam publica (idest, quæ se exposuit publico quæstui) quàm à meretrice non publica, (idest, quæ se non exposuerat publico quæstui:) sed ab ea, quæ habebatur pro pudica coniugata, vidua, aut virgine. & idē iudicium erit de extortis per vsuram à lenonibus, adulatoribus, & similibus: qui talia acquisierant mediante lenocinio, adulatione, & huiusmodi: qui licet ex tali officio non prohibeantur aliquid acquirere: tamen, causa (ex qua illud acquisierunt) sibi prohibita est à iure: de his, ergo, omnibus præcitatis dicitur, quòd etsi nemini liceat velle lucrari ex tali causa, cui est annexum peccatum: tamen, quodcumque taliter fuit lucratum nemo tenetur restituere de necessitate salutis: nec ijs, à quibus talia acquisiuit, nec aliis: cum videantur hi tales donationis titulo illud acquisiuisse: Nec obstat, quòd causa talis donationis fuerit huiusmodi opus turpe, & causa sine qua non. Quapropter si talia acquisiissent sine dolo, aut fraude, tunc talium rerum, verè, effecti fuissent domini: Vnde vsurarius illis taliter extorta restituere teneretur (vt diximus) sed si prædicta tales acquisiissent dolo, vel aliqua iniustitia: cum talium acquiritorum veri domini illi non fuerint, inde sequitur, quòd vsurarius talia extorta per vsuram non ipsis, à quibus extorserat, sed ijs, à quibus prædicti iniuste acquisierant, restituere tenebitur.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, Cùm tu. extra de usuris, & in capitulo, sicut dignum. §. eos in super. extra de homicidio, in quibus iuribus expressè generaliter nulla facta exceptione de causa inhonesti lucri, præcipitur, restituenda fore iniuste ablata per vsuram, vel aliam iniustitiam ei, à quo fuerunt ablata, probatur quoque per argumentum in l. quarta, §. primo, ff. de conditione ob turpem causam. Vbi hæc habentur, videlicet. [Si ob stuprum datum sit, vel si quis in adulterio deprehensus redemerit se, cessat, enim, repetitio. Item si dederit fur, ne prodertur, quoniam vtriusque turpitudine versatur: cessat repetitio: sed & quod meretrici datur, repeti non potest, cum licet turpiter faciat, tamen, non turpiter accipit, cum sit meretrix.] Item per argumentum in l. affectionis, ff. de donationibus. Vbi hæc habentur, videlicet. [Affectionis gratia, neque honestæ, neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ: honestæ erga bene merentes amicos, vel necessarios: inhonestæ circa meretrices, & in l. donationes in concubinas, ff. de donationibus. Vbi dicitur: [Donationes in concubinas collatas non posse reuocari conuenit.] hæc in dictis iuribus ciuilibus: Sed notandum, quòd dixi probari præsentem conclusionem per argumentum in dictis iuribus: quoniam licet in dictis iuribus non fiat mentio explicitè de nostra conclusione, (cum explicitè non loquantur de vsurario obligato ad restitutionem) tamen implicitè benè probant nostram conclusionem, cum dicant non concedi repetitionem ei, qui donauit alicui propter turpem causam: cum talis receptio non sit turpis: si, ergo, non datur de iure repetitio ei, qui sic donauit: inde sequitur, quòd per talem donationem fuerit translatum dominium ipsius rei ad ipsum donatarium: & per consequens sit ei facienda restitutio, & non ei, qui donauerat propter causam turpem, cum res restitutioni obnoxia semper sit restituenda ei, qui eius dominus est aliquo titulo iusto.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate: Diuus, enim, Thomas in secunda

unda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in corpore quæstionis dixit, rem restitutioni obnoxiam restituendam fore ei, à quo iniuste accepta fuerat, & in secunda secundæ, quæstione trigesima secunda, articulo septimo, in corpore quæstionis, in fine infrascriptis verbis vitur, videlicet. Tertio modo est aliquid acquisitum illicitè, non quidem, quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id, ex quo acquiritur, est illicitum: sicut patet de eo, quod mulier acquirit per meretricium, & hoc propriè vocatur turpe lucrū: quòd, enim, mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei: sed in eo, quod accipit, non iniuste agit, nec contra legem. Vnde quod sic illicitè acquisitum est, retineri potest, & de eo elemosina fieri: hæc ille Sanctus. Cui concordat Caietanus in Commentarijs ibidem, præsentis quoque conclusioni se subscriperunt omnes Doctores adducti in conclusione prima præsentis quæstionis, dicentes, usurarios, ac fures teneri restituere male acquisita per usuras, vel furtum eis, à quibus illa acceperunt: & quòd quis lucratus fuit propter causam illicitam, ac prohibitam: quando ipsa acceptio non est prohibita: tunc poterit sibi retineri: ac per consequens ipsi, à quo quis per vsuram extorsit, restituere tenebitur vsurarius: dicunt infrascripti Doctores, Riccardus à media villa in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quæstione octaua, Hadrianus Papa in tractatu de restitutione. §. oriatur alia quæstio. An meretrix, per totum, Alexander de Ales. quæst. 86. articulo sexto, §. secundo, Dominicus à Soto libro quarto, quæstione septima, articulo primo, §. Ad secundum argumentum responder Diuus Thomas, Petrus à Palude in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione tertia, articulo quinto, conclusione quarta, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione decima tertia, notabili secundo, & circa finem probationis conclusionis secundæ. Vbi declarat, quando elemosina capi non possit à meretricibus. Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione vigesima, ferè per totum, Didacus Couarruias in secunda parte relectio. §. secundo, per totum, & doctissimè, Syluester in verbo, restitutio. 2. §. secundo, Innocentius, & Panormitanus in capitulo, Plerique, extra de immunitate ecclesiar. columna tertia, §. Extra materiam. capitulo, scias: Frater Ioseph de Angles in tractatu inscripto, Flores Theologicarum quæstion. in quarto sententiarum, quæstio. Quis liber à restitutione, decima quarta difficultate, dubio septimo, & octauo. Nauarrus in suo manuali, capitulo decimo septimo, à numero trigesimo quarto, §. Dico quartò, vsque ad numerum 42. exclusiue.

Probatur & tertio præsens conclusio hac ratione, videlicet. Cùm restituere sit rem in pristinum statum statuere, & res pristino statui restitui non possit, nisi reddatur ei, qui dominium eius aliquo iure possidebat, & ad meretrices, hystriones, lenones, & ad alios similis conditionis, rei extortæ per vsuram, translatum fuerit dominium titulo donationis, (vt ait Medina) seu titulo venditionis, vt docet Caietanus, Sotus, Couarruias & plerique alij Doctores supra adducti in probationem conclusionis. Inde sequitur luce meridiana clariùs, vsurarium teneri ad restitutionem rei extortæ per vsuram à talibus, ipsismet, & non alijs faciendam, cum veri dicantur ipsius rei domini.

Sed quàmuis verissima sit præsens conclusio nostra, tamen posset quis insurgere contra illam, ipsam dicendo falsam, & talem probare tum auctoritate iurium, tum Doctorum, cum & rone. Infrascripto modo procedendo, videlicet,

Cui

Caietanus.

Riccardus.
Hadrianus.
Alexan.
Sotus.
Paludanus.
Gabriel Biel.
Io. de Medina.
Couarruias.
Syluester.
Innocen.
Panor.
Ioseph Angles.
Nauarrus.

Ratio conclus.

Impugnatur
primo hæc conclusio.

c. et in tu extra
de vsur.
c. sicut digni,
extra de homicidio.

l. 4. ff. de cond.
ob turpē. cā m

l. affectionis, ff.
de donat.

S. Thomas.

Maior propof.

Cui de iure non licet aliquid retinere, nec licebit vſurario reſtituere ei tale extortum per eum ab illo tali.

Minor propof.

At meretrici non licet retinere quod acquiſiuit per meretriciū: Cū mediante peccato tale lucrum acquiſerit meretrix. Ergo dicendum erit, vſurario non licere reſtituere extorta per vſuram à meretrice, ſi illa fuiſſent per eā acquiſita ex meretricio.

Concluſio.

Maior propoſitio per ſe patet, & clariùs probabitur in concluſione decima nona, in qua probandum erit, quòd reſtitutiō extortæ rei per vſuram à ſure, & ſimilibus non erit faciendā iſtis: ſed domino rei, à quo ille ſur accepiſſet.

Minor probatur arguendo à ſimili: ſic, Cū vbi eadem adefſt ratio, idem eſſe debeat, & ius: Inde ſequitur, quòd ſicut pretium acceptum pro teſtimonio falſo ferendo, aut patrociniō iniuſto, aut pro ferenda iniuſta ſententiā, eſt de neceſſitate ſalutis reſtituendum ab eo, qui tali via aliquid acquiſiuit, non eis, à quibus tales acquiſiſſent: & ratio eſt, quia pretium peccati fuit: ſic arguendo à ſimili dicendum videtur de lucro meretricio (ſcilicet) quod non poſſit retineri à meretrice, ſed ipſam teneri ad reſtituendum illud taliter receptum, ſaltem, pauperibus de neceſſitate ſalutis: ac per conſequens, quòd vſurarij non teneantur reſtituere lucrum ex meretricio captum, extortum per vſuras, iſtis meretricibus, ſed, ſaltem, pauperibus: & quòd lucrum acquiſitum pro teſtimonio falſo fit de neceſſitate reſtituendum, probatur per textum in capitulo.

cap. Non ſanè,
14. q. 5.

Non ſanè. decima quarta quæſtione quinta, in quo refertur ſententiā Diui Auguſtini ſcribentis ad Macedoniū in Epiſtola 54. quod & paulò poſt in præſentis quæſtionis concluſione decima ſeptima latius probabitur, in qua & tenorem dicti canonis ad verbum referam.

Antecedens.
Secunda impu-
gnatio concl.
Conſequentia.

Secundò arguitur ſic: ſi pretium pro re ſpiritali acceptum, eſt reſtitutiōni obnoxium: ergo & pretium pro re corporali acceptum, erit reſtitutiōni obnoxium: ſi ergo meretrix, & alij citati in concluſione præſenti reſtituere taliter acquiſitum tenentur, ſequitur, vſurarium non teneri ad reſtituendum ipſi illud: ſed pauperibus, ſicut acceptum pretium pro re ſpiritali.

Prima conſequentia patet, arguendo ab identitate rationis: quoniam ſicut res ſpiritalis nō eſt venalis (vt patet per totum titulum de ſimonia) ſic & res corporalis (vt eſt corpus meretricis) ad talem vſum, non eſt venalis: nam viro proprio (ſi quem habet) de neceſſitate ſalutis gratis reddendum corpus meretricis eſt ratione iuris ſibi acquiſiti per ſacramenti matrimonij vinculum: alio, autem, viro pro nullo erit pretio reddendum, cū videatur videri quod ſuum non eſt, ſed mariti: eò quòd caput vxoris fit ipſe vir: iuxta Diui Pauli ſententiā in Epiſtola ad Ephēſios. cap. 5. ver. 23. dicentis. [Sicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius: ſed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita, & mulieres viris ſuis in omnibus.] Vnde ſequitur, quòd ſine viri licentia, ſaltem, non poſſet vendere vxor meretrix corpus ſuum pro lucro ex meretricio reportando, ac per conſequens huiusmodi lucrum apud ſe retinere non poſſe tanquam lucrum ſuo viro debitum cū fit ratione venditionis factæ de re nō ſua: vnde ad reſtitutionem tenebitur vt docuit (inter alios) Panormitanus in capitulo, Quia plerique. columna quinta, in verſ. Nota hoc verbum quod aperte ſentit: circa finem. extra de immunitate eccleſiarum, ſequens opinionem Cyni, per l. Lucius Titius, ff. de iure ſiſci, in fine cuius dicitur: quòd bona ſcelere acquiſita, ſunt applicanda ſiſco.] Vnde ipſi Doctores dicunt

Ephēſ. cap. 5.
ver. 23.
ver. 24.Panor.
l. Lucius Titius
ff. de iure ſiſci.

dicunt in foro etiā conſcientiæ, mulierem meretricem non publicam teneri ad reſtitutiōnē lucri ex tali meretricio ſuſcepti, vnde Bar. in d. l. 4. ff. de cond. ob turp. cām. in ſi. dixit, q̄ in alijs mulierib. quæ non ſunt meretrices, ceſſat dicta lex: ac per conſequens vſ tenere, q̄ detur repetitio, & q̄ teneantur reſtituere tale lucrū ijs, à quibus illud ex tali cauſa acceperunt: licet meretrices poſſint repetere in foro iudiciali quod ſibi promiſſum fuit pro meretricio.

Tertiò ſic arguitur.

Vbi inter datum, & acceptum nō ſeruatur æqualitas, quā iuſtitia requirit, eſt exceſſus huiusmodi de neceſſitate reſtituendus ei, à quo vltra ſibi debitū acquiritur, & nō poterit ſibi retinere, vt per ſe patet, cū hoc requirat ordo iuſtitie diſtributiue, ac commutatiue: ſed in traditione corporis, & pretio dato æqualitas reperiri non poterit, eò q̄ pretium datū ipſi meretrici, vel lenoni pro meretricio, vel lenocinio eſt alicuius valoris: corporis autem traditio, cū peccatū ſit in cā, nullius valoris eſt: igitur tale pretiū integrè erit reſtituendum ei, à quo fuerat datū meretrici, & non ipſi meretrici: quod & probatur hac rōne. ſ. ex quo pretiū ſe toto excedit valorē præſatæ traditionis: ſi, ergo, meretrix teneat reſtituere tale pretiū tanquā non ſibi debitum: inde ſequitur, q̄ vſurarius, qui accepit vltra ſortem ex vi mutui à meretrice, aut ab alijs in concluſione citatis, qui illud acquiſerant ex turpi cā, nō teneatur reſtituere taliter acceptū ipſi meretrici, vel hiſtriono, ſed, ſaltem, pauperibus, vel eccleſijs, aut alijs pijs locis.

Quartò arguitur ſic.

Omnia acquiſita ex ſcelere ſunt reſtitutiōni obnoxia, ac per conſequens ſi quis à tali acquirente per vſuram acciperet, teneretur non ei (à quo accepit) ſed cui ille reſtituere tenebatur de iure, vel ſiſco.

At omnia acquiſita ex meretricio, vel Affaſſinio, hiſtrionatu, lenocinio, & huiusmodi ſunt acquiſita ex ſcelere.

Ergo omnia acquiſita ex meretricio, vel huiusmodi accepta per vſuram non erunt reſtituenda talibus, ſed, ſaltem, pauperibus, aut ſiſco.

Maior propoſitio probatur per tex. i. l. Lucius Titius. in ſi. ff. de iur. ſiſ. in qua ſermo h̄ de quadā, quæ ueneno interfecerat virū ſuū, ex cuius morte ſuſcepit hæres filius eius, & illius poſtea ipſa mulier, quæ licet fuiſſet mortua poſtea & ipſa, tñ, dicit lex, q̄ mortua rea, crimine extincto ſiſco cōpetit, p̄ ſecutio eorum, quæ ſcelere fuerunt acquiſita: per quem tex. tenent cōmuniter Doct. & ſpecialiter Bar. ibidem, quòd acquiſita ex delicto ſunt reſtitutiōni obnoxia. Minor propoſitio non indiget probatione, cū per ſe pateat eius veritas.

Quintò arguitur ſic.

Si vera eſſet hæc concluſio ſexta ſic ḡnalter intellecta, ſequeret hoc abſurdū, q̄ omnino ipſa meretrix poſſet retinere id, q̄d lucrata fuiſſet ex meretricio à milite: qm̄ ſi non poſſet ipſa illud lucrū retinere, ac p̄ hoc ſequeret, q̄ illud, quod fuiſſet extortum per vſuras ab ipſa, ipſe vſurarius non teneret ſibi, ſed, ſaltem, pauperibus, erogare iuxta præadducenda infra. Sed conſequens eſt falſum, ergo, & antecedens: & quòd conſequens fit falſum, probatur per textū apertiffimum in l. 2. C. de donat. inter virum & uxorem, in qua habent infra, videlicet. [Si ancillam nummis tuis comparatam eſſe præſidi prouinciæ probaueris, donationis que cauſa, focariæ tuę nomine, inſtrumentum eſſe conſcriptum, eam tibi reſtitui iubebit. Nam licet ceſſante iure matrimonij donatio perfici potuerit: milites tamen meos, à focarijs ſuis hac ratione, ſiſtis que adulationibus ſpoliari nolo.]

Cc

Sextò

Barto.

Tertia impu-
gnatio concl.
Maior propof.

Minor propof.

Concluſio.

Quarta impu-
gnatio concl.
Maior propof.

Minor propof.

l. Lucius Titius
ff. de iure ſiſci.Bartol.
Quinta impu-
gnatio conclu.Antecedens
Conſequential. ſecunda. C
de donat. inter
virum & vxor.

Sextò arguitur sic.

Sexta impugna
tio cõclusionis
Antecedens.
Consequentia.

Si usurarius teneretur restituere meretrici illud, quod ex meretricio acquiritur illi, & sibi solum per vsuras fuit: sequeretur, quod meretrix, verè domina effecta fuisset illius rei, & quod de ipsa re, sic acquisita ipsa meretrix potuisset oblationem in altari sancto facere: sed consequens est falsum: ergo, & antecedens: & quod consequens sit falsum, quàm apertissimè probatur auctoritate iuris diuini expressi in lib. Deut. c. 23. ver. 18. dño dicente. [Nō offeres mercedem prostibuli, ac pretiū canis in domo dñi Dei tui, quicquid illud est, quod uouerint: quia abominatio est vtrumque apud dñm Deum tuum] & in lib. Eccles. c. 34. ver. 21. Salomon ait [oblatio immolantis ex iniquo est maculata,] & paulò post ver. 22. dixit Eccles. [Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum, peccatis eorum propitiabitur.]

Deute. cap. 23.
ver. 18.Eccles. cap. 34.
ver. 21.

Ver. 22.

His non obstantibus argumentis contra nostram conclusionem adductis dicimus adhuc verissimam nostram esse conclusionem, ut patebit ex responsionibus adducendis contra ipsa argumenta.

Responsio ad
primam impu-
gnationem su-
predictam, ac
eius probatio-
nem.

Ad primum, ergo, dicendum, quod negatur minor, & ad eius probationem dicitur maximam differentiam esse inter peccatum meretricij, lenocinij, & similia: & peccatum iudicum, testium, & huiusmodi, qui aliquid acceperunt pro inuito, seu falso testimonio, vel sententia ferenda: quoniam meretricibus, & alijs supra nominatis interdictum minimè est aliquid accipere: testibus, uero, & iudicibus est prohibitum à iure, accipere aliquid (ut fuit probatum per tex. præadductum in l. 4. §. 1. ff. de condi. ob turpem causam, & meritò, quia huiusmodi opera illicita meretrices, & prædicti vendunt sine aliqua iniustitia. Iudices, uero, & testes prædicti talia exigentes peccato iniustitiæ se maculant: quapropter dicendum erit, huiusmodi iudices & testes teneri ad restitutionem lucri taliter assequuti non ratione peccati, quo mediante illud acquisierant, sed ratione iniustitiæ administratæ in damnum tertij, quod quidem nullo iure concessum reperitur: imò quàm expressissimè prohibetur diuino præcepto illo [Non furaberis] per quod omnis iniustitia in dñm proximi uergens prohibetur, ut patet ad sensum, & inde dñi illati restitutio præcipitur ut latius fuit probatum in q. 28.

II
Meretrix qua
re non tenea-
tur restituere
id, quod acqui-
sivit peccato
meretricij, &
inde ac testis
teneatur resti-
tuere acceptum
cum peccato
ex tali officio.
Exod. c. 20.Responsio ad
secundam im-
pugnationem.

Ad secundum respondetur, quod quantum spectat ad obligationem restituendi turpe huiusmodi lucrū, parum refert mulierem solutam esse, aut maritatum: si, enim, utrobique interuenit donatio ab eo, qui facere eam potest, uel ueditio ipsius actus licet ad sit peccatum, nō, tamen, incurritur obligatio ad lucrum inde caprum restituendum: quoniam licet actus illi sint peccata. i. cum peccatis fiāt, & ratione peccatorum non sint digni premio, sed pena temporali, & æterna: tamen, quatenus humano usui accommodati, pretio æstimari poterunt, nec uera est illa comparatio, uel identitas rationis, quæ fingitur esse inter pretium acceptum pro re spirituali, & corporali, cum longè hæc distent inter se: eò quod in simonia sit prohibita acceptio, & retentio: non, autem, in meretricio, & alijs prædictis, ut fuit probatum. ratio uero huius differentia: quoniam spiritualia uenalia non sunt, non est, enim, hoc nisi gratis conferendum: quia sunt illa diuinitus nobis collata, ut dignis conferantur, neque huiusmodi restitutio faciendā erit uiro adulteræ lucrantis ex adulterij crimine: Nam (ut docet specialiter Didacus Couarruias, ubi supra, nu. 3. §. Secunda pars questionis edisserit: cuius sententiæ se subscripserunt, ferè, omnes Doct. adducti ad probandam nostram conclusionem præter Medinam, qui tenet, quod titulo uenditionis

nis

nis huiusmodi lucrum, non tantum coniugata: sed nec soluta poterit retinere: sed solum titulo donationis, seu causa donationis sine qua non: Vnde falsa est (inquam) huiusmodi assertio. Nam si materia hæc meretricij in sua specie uendibilis est, parum refert, vendatur publicè, aut secretè, uel à coniugata, uel uirgine, siue moniali, uel ab alia soluta muliere. Nec verum est, quod vendatur, quod alienum est, scilicet, mariti, patris, & huiusmodi superioris illius mulieris: quoniam licet caput mulieris sit uir, & habeat dominium super ipsam, tamen, hoc tantum habet circa familiam regendam, & debitum coniugale, quod nec à nobis negatur. Attamen non ideo sequitur: habet uir ius super corpus uxoris, ergo, illud aliquo modo vendere non potest, quod si vendat, debeat pretium tribui viro: quoniam: & si peccet vendendo, ratione peccati, quod incurrat ex actu prohibito lege diuina, & ratione iniuriæ illatæ viro suo, tamen, non ideo ipsum priuat iure suo (scilicet) petendi debitum: & sic patet ad ueram non uendidisse quod alienum erat: sed quod suum: licet ex hoc uenditionis contractu alter grauetur, uel iniuriam patiat: quia hoc est per accidens: nec obstat Panor. Cyn. & Bar. auctoritas, licet Bart. non loquatur in foro conscientia, cum contra ipsum sit communis Doctorum opinio: quoniam reuera in foro conscientia locum non habet dicta lex, ut docent Doctores adducti: quàmuis benè in poenam peccati, non audiantur tales non meretrices publicæ mulieres in foro fori, si petant sibi solui huiusmodi lucrum promissum ab earum corruptoribus, ut communiter dicunt Doctores supra allati. & ratio illius decisionis non est tantum una, sed plures sunt: prima quarum est: quoniam in foro conscientia nemo tenetur ad poenam soluendam ratione alicuius criminis perpetrati incursum: nisi prius in foro fori fuerit condemnatus, ut omnis Doctorum cõsensu fatetur. Secunda est, quia ipsa meretrix occulta, ut puta, coniugata nihil de alieno contra eius uoluntatem recepit: cum corpus suum uendiderit. Vnde titulo uenditionis, uel donationis pro causa sine qua non lucrum tale acquisiuit. Tertia: quia si hoc licet meretrici publicæ, multo magis occulta licebit, cum non turpius agat mulier peccando in primo actu peccati: quando publica non est, quàm deinceps quando iam publicè peccat, imò turpius agit, cum taliter meretricari sit detestabilius, & grauius ratione maioris scandali, quod inde procedit, ut patet ad sensum: unde (saltem) in foro conscientia maior ratio restitutionis non faciendæ de huiusmodi lucro apparet in meretrice secreta, quàm in publica. Quarta ratio est: quoniam diutius anima publicæ meretricis detinetur in peccato, quàm anima occultæ, ut patet ad sensum. Et ratio diuersitatis dictarum legum (iuxta sententiam Medinæ, ubi supra in responsione ad quintum) inter meretricem publicam, & occultam. Prima esse uidetur, quia si occultæ meretrices permittantur posse repetere huiusmodi lucra, multa mala orirentur in republica, ut puta, rixæ, & contentiones, & alia scandala inter fornicarios, & consanguineos talium mulierum. Ut experientia ipsa docet. Secunda, quia tales occultæ sub habitu honestatis magis alliciunt homines ad sui amorem, quàm publicæ. Vnde apud eas longè sunt liberaliores, & plusquam conuenit, illis largiantur: & inde eos turpiter in paupertatem incidere accidit. Quæ inconuenientia non ita ex publicis sequuntur ut patet per se: attamen, huiusmodi ratio diuersitatis legum nihil ad rem nostram facere per se patet ex tenore uerborum d. l. Lucius: in qua nec uerbum quidem habetur de casu nostræ conclusionis, ut quàm elegantissimè Couarruias in 2. par. relect. Regulæ peccati. de regiur. in 6. §. 20.

12

Meretrix non
publica in fo-
ro fori non au-
ditur si petat
sibi solui con-
uictum pretium
meretricij, &
quare meretrix
non teneatur
restituere
quod ex mere-
tricio lucratur
etiam si sit con-
iugata, uel uir-
go, seu sub pa-
tris tutela, uel
non, publica
meretrix.

nu. 3. per totum docet: benè verum est id, quod dicunt Panor. Cyn. Bar. vbi supra, contra Glo. in l. 4. ff. de condi. ob turpem causam, dicentem (in ver. Sed noua ratione, meretricem non posse in foro fori repetere quod sibi ob meretricium perpetratum fuerat promissum: cum tex. ibi sit sibi cōtrarius: in foro autem conscientia, nec Bart. nec Glo. ibi aliquid dicunt. etsi Panor. & Cyn. vbi supra, dicant, in foro conscientia non meretrices publicas tale lucrum restituere teneri: quod nullo iure, vel ratione probari peroptimè probauit Couarruias, vbi supra, etsi fateatur verum esse, quod si mulier meretrix non publica punibilis in foro fori pro crimine meretricij vt puta, cōiugata, puella, monialis, & huiusmodi velit petere in foro fori mercedē coitus sibi promissam, non audietur: de quo est tex. præclarus in l. mercalem. C. de condi. ob turpem causam. in qua hæc habentur, videlicet. [Mercalem te habuisse vxorem proponis. Vnde intelligis, & confessionē lenocinij preces tuas continere, & cautæ quantitatis ob turpem causam exactiōni locum non esse. Quamuis, enim, vtriusq; turpitudine versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio: tamen, ex huiusmodi stipulatione contra bonos mores interposita, denegandas esse actiones iuris auctoritate demonstratur.] Quapropter talis traditur & optima regula à Didaco Couarruias, ubi supra, nu. 3. in ver. Quod si coitus fornicarius, dicēs: quotiens actus (cuius pretium petitur) punibilis est, quoad ipsum petitorum, apud iudicem exteriorem, puta coitus fornicarius, tunc non potest quis mercedem promissam sibi petere, vt in d. l. mercalem. & hoc verum est, & rationale, ne quis lucrum, & præmium ita consequatur ex eo, vnde pœnam iure habere debet, hæc Couarruias. Ex his omnibus, ergo, patuit veritas nostræ responsionis allatæ contra secundum argumentum propositum contra nostram hanc sextam conclusionem.

Ad tertium dicitur, quod actus peccati, vel in quo interuenit peccatum, potest considerari dupliciter, vel in quantum est peccatum, vel in quantum est vsui humano accommodatus. Sic, ergo, dicendum, quod licet actus peccati respectu solo peccati non sit pecunia æstimabilis, tamen, in quantum est vsui humano accommodatus, vendibilis est: & ratione cōsensu illius, qui suas locat operas rationeque voluptatis illius inde captandæ ab eo, qui illas conduxit, quatenus ad humanos vsus accommodantur, possunt mercede, & pretio redimi, vt peroptimè docuerunt præadducti Doctores.

Ad quartum patet responsio ex adductis in resp. ad 2. arg.

Ad quintum rñdetur, qd cum diuersa sit rō in prohibitione assequendi lucrari, quod à milite recipit meretrix, & in lucro, qd ab alijs illa recipiat: iccirco bona non est illa consequētia, dicēdo, si liceret meretrici lucrū adeptū ex meretricio sibi retinere: liceret quoq; retinere lucrū à milite adeptū: rō est, quia etsi meretrici sit inhibitum à iure recipere lucrum (rōne meretricij) à milite, tñ, concessum fuit ab alijs recipere (vt fuit pbatum in cōclusionē) vnde patet falsam esse illationē adductā: cum diuersa sit in vtroq; casu rō, & diuersitatis rō germana: qm meretrici phibitū nō est suscipere aliquid à milite rōne meretricij, quia actus ille est peccaminosus. i. fit cū peccato: nec rōne donationis à milite factæ, quia talis donatio secundū iuris dispositionē nulla est: qd speciale est in militib. & minorib. solis: qd & statutū fuit in fauorē militū armatæ militiæ: qui pro republica pugnant: quib. si donare concubinis permitteretur: contingeret eos sæpè priuari etiam rebus necessarijs ad pugandum suo tempore pro Republica: quod quidem in notabilem Reipublicæ perniciem cederet:

Responsio ad quintum arg.

12
Meretricibus inhibitum est accipere aliqd à militibus armata militia.

cederet: vt patet ad sensum: quapropter cessante hac speciali causa in lucro accepto ab alijs, cessat etiam, & effectus ipsius causæ.

Ad sextum negatur consequentia illa: quoniam stare potest, dominium acquiri ab aliquo super rem aliquam: & quod non liceat de illo oblationem publicè facere, vel alienationem stante iuris alicuius dispositione: vt patet in pupillo minori, apud quem est hæreditatis sibi relictae directum, & vile dominium, non autem dispositio, seu distractio eius, cum huiusmodi facultas alienandi possit segregari aliqua rationabili de causa à directo dominio: vt patet in minori, fatuo, & alijs: & sicut prohibetur quis oblationem facere de pretio canis proprii venditi: in quem habebat plenum dominium, ac per consequens super ipsum pretium: sic absurdum non est prohibitum meretrici fuisse oblationem facere de pretio prostribuli: licet ipsa habeat plenum dominiū super ipsum pretium: cum hoc inhibitum fuerit à domino, in reuerentiam domini Dei prohibentis meretricium: ex his, ergo, omnibus adductis patet luce meridiana clariùs veritas præcedentis nostræ conclusionis.

Septima conclusio.

Vsurarius, qui per vsuram extorsit aliquid ab eo, qui id acquisierat, vt malefium aliquod non faceret, ad quod nō faciendum de præcepto tenebatur: vt puta, vt non committeret furtum, sacrilegium, homicidium, & his similia mala, non tenebitur ei illud restituere, à quo extorsit, si id repetiisset is, à quo ipse perceperat, ne tale malum committeret: cum huiusmodi homo possit iure illud tale repetere, & iccirco stante tali repetitione ille talis teneretur ei restituere illud: sed si non repetiisset, tunc tenebitur usurarius restituere ei, qui sic accepit, & sibi tradidit: quia videtur verum dominium ei traditum per sibi illud donantem sub illa conditione: & per subsequentem cōsensum, quo confirmata fuit talis donatio iuxta regulam supra adductam, quod regulariter semper ei facienda sit restitutio, à quo extorta malè est res illa. Hęc conclusio probabitur triplici medio. Primò, enim, per argumen. in l. prima, & secunda, ff. de condi. ob turpem causam, in qua Imperator dixit. [Quod si turpis causa accipientis fuerit (etiam si res secuta fuerit) repeti potest. Vt puta, dedi tibi, ne sacrilegium facias, ne furtum, ne hominem occidas] hæc ibi. Idem ferè probatur per argumen. in l. fin. in fine, ff. de condi. ob turpem causam. Dixi [probari conclusionem nostram per argumen. talium iurium] & non per talia iura: quia licet realiter explicitè ipsa iura nō probent conclusionem nostram quoad omnia eius membra, tamen, implicitè ipsam benè probant, cum ex ipsis habeatur, quod competat repetitio eorum, quæ à talibus fuerunt exhibita ex tali causa: eo quod si competierit repetitio, tunc pateretur, quod dominiū talis rei extortæ per vsuras non esset (post repetitionem) apud eum, à quo vsurarius accepit: sed apud eum, à quo is, qui usurario dedit, acceperat: cum (vt dixi) semper res regulariter sit restituenda ab usurario, & ab omni alio restitutioni obnoxio ei, à quo malè accepta fuit.

Probat idem & secundò Doctorem auctoritate: de quorum numero est Hadrianus Papa Sextus in 4. sent. de sacram. penit. tit. de restit. c. Restat in quærens. An extorta per concussionem. §. ex his induco cōclusionem generalem: Sotus in lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 1. col. 6. & 7. in ver. Vno. n. modo datio. & in col. 7. in ver. 2. ergo, modus. Io. de Medina in Codice de reb. restit. q. 20. §. Quarto idem vñ quia. Glo. in dictis iurib. & præcipuè in l. 4. ff. de cōd. ob turpem causam. in ver. non potest. Bar. ibidem, & in adductis iurib. & Alexan. in dicta l. 4.

13
Usurarius extorquens per vsuras aliqd ab eo, qui illud acquisierat, quasi pretium non committit aliquod malefium, cui restituere tenebitur.

l. 1. & 2. ff. de condi. ob turpem causam.

l. fin. in fine, ff. de cōd. ob turpem causam.

Hadrianus.
Sotus.
Io. à Medina
Glof.
Bartol.
Alexan.

Didac. Couar.
Nauarrus.

Didacus Couarruias in secunda parte relectio. regulæ, Peccatum. de regulis iuris in sexto, §. tertio, numero sexto, in fine, in verbi. Deducitur etiam ex his. Nauarrus in suo manuali, capitulo decimo septimo, numero trigesimo tertio, & trigesimo quarto. Sed notandum, quod licet præadducti Doctores non loquantur explicitè in casu præsentis conclusionis, scilicet, de vsurario obnoxio restitutioni: benè, tamen, implicitè: cum loquantur de restitutione faciendâ, vel non faciendâ ab eo, qui tali modo aliquid percepisset: vt diximus paulò ante, quando probauimus præadductis iuribus nostram conclusionem probari.

Ratio conclus.

Probat, & tertio præfens conclusio hac ratione, videlicet. Cum nemo, enim, teneatur ad pœnam in foro conscientiæ, nisi prius condemnetur in foro fori: nec quis condemnatur nisi accusetur in tali foro ad ipsam soluendam pœnam: consequens erit, eum, qui recepit tali modo aliquid, scilicet, vt non committeret aliquod maleficium, teneri ad faciendam restitutionem ei, à quo illud recepit, si repetierit, & per consequens (cum non sit effectum suum) immo, & ratione repetitionis, sit verus dominus eius is, à quo suscepit ille tale quid, inde sequitur, quod vsurarius cum semper teneatur, regulariter, vero domino rem extortam per usuram restituere, & si à possessore malæ fidei illud suscepit: sed si tale quid suscepit ab eo, à quo non fuit illud repetitum: quia titulo donationis adquisierat, & effectus fuerat verus dominus illius: ideo nõ ei, à quo ille talis illud recepit: sed ei, à quo ipse vsurarius suscepisset, debet restituere: cum semper regulariter, vero domino faciendâ sit restitutio.

Octaua conclusio.

14
Usurarius ex-
torquens per
usuras aliquid
à furioso, aut
mente capto,
cui restituere
teneatur.

Usurarius, qui aliquid per vsuras extorsit ab illis, qui ab acquirendo illud tale datum vsurario, non fuerant recipere prohibiti ratione sui, sed ratione dantium sibi, quibus illicitum erat donare: Vt si accepissent à minori, à furioso, à monacho, à prælato de rebus suæ ecclesiæ, & huiusmodi: non illis, à quibus tale illud extorserunt per vsuras restituere tenebuntur, sed alijs paulò post nominandis: quoniam cum hi tales sint in multiplici differentia, iccirco operæ pretium duxi gradatim de ipsis inquirere.

Attamen in præfenti conclusione solum visum fuit de vsurario ultra sortem accipiente à furioso, vel mente capto sermonem habere: de quo casu dicendum erit, vsurarium non teneri ad restituendum illud taliter acceptum, ipsi furioso: sed curator ei, aut eius patri, (si esset filius familiars) quia in tali casu non daretur curator, cum huiusmodi officio curatoris nulli dubium sit futurum fore patrem eius. vt docet textus in l. cum furiosus. C. de curat. furio. & in l. 1. ff. de curat. furio. Sed si non fuisset penitus insanus, sed pateretur lucida interualla: tunc dicitur, quod si in tali sensu dedisset, ei esset faciendâ restitutio, dum rursus sui compos erit: quia in tali casu, nec donatio, nec proprietatum rerum alienatio est ei inhibita: Cum infra tale tempus non habeat curatorem, & sic sit dominus, ac dispensator propriæ facultatis, vt docuit text. expressus & Bartolus (in l. cum alijs. C. de curat. furio. & in l. prima, ff. de curato. furio.) dicendo, quod d[icitur] curator cessat in administratione tempore lucidi interualli: & eam reassumit reuertente furore: necnon vsurarius tenebitur ad omne interesse inde passum iuxta notata in supradictis conclusionibus.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, sicut tenor. extra de regularibus: in quo habetur, quod d[icitur] furiosus religionem profiteri non poterit, & in furore emissâ professio nullius erit obligationis,

c. sicut tenor,
extra de regula-
ribus.

tionis, nisi compos mentis factus ratam ipsam habeat.] Dixi probari conclusionem per argumentum in dicto capitulo, sicut tenor. quoniam, licet, explicitè, nulla de ea mentio fiat in dicto canone: benè, tamen, implicitè, cum possimus ex illo elicere, furiosi donationem nullam esse, ac per consequens (vt clarior infra probabitur) quod vsurarius à tali accipiens non debet restituere ei, cum dominium (quoad facultatem, bona sibi debita, distribuendi) non habeat super tali re donata: sed eius curatores, qui talium bonorum dispensatores, seu ministri sunt, in utilitatem, tamen, talis furiosi conuertendum tale quid restitutum, aggregandumque erit cum alijs bonis illius: & hoc dico, cum supra probatum fuerit, quod regulariter vsurarius ei, à quo malè suscepit aliquid, illud restituere tenetur. Cum & pateat hunc furiosum non potuisse aliquid donare, sed nec recipere: Vt inde sibi ius acquirat illud tale donandi, vel administrandi cui voluerit, cum nec habeat huiusmodi facultatem furiosus ipse circa bona sua hæreditaria: & sic patet, quod non furioso, sed eius curator restitutum erit tale quid per vsuras extortum à furioso: cum in tali casu habeatur pro domino illius rei fictione iuris.

Probat, insuper præfens conclusio per argumentum in capitulo, Dilectus. extra de sponsalibus: in quo dicitur. [Matrimonium contractum per furiosum nullum esse, nullamque ex ipso sequi obligationem: cum in furioso non adsit consensus, qui usum liberi arbitrij requirit in consentiente de eius essentia. Si, ergo, non valet matrimonium, nec talis donatio, cum in matrimonij contractu mutua donatio corporum fiat ab utroque coniuge: vt omnis Theologorum cœtus fatetur. Idem probatur per argumentum in l. Iulianus scribit. ff. de cura. furio. in qua hæc aurea verba habentur, videlicet. [Iulianus scribit, eos, quibus per prætorem bonis interdictum est, nihil transferre posse ad aliquem: quia in bonis nihil habent: cum eis diminutio sit interdicta. Curator furiosi rem, quidem, suam quasi furiosi tradere poterit, & dominium trāsferre: rem, verò furiosi, si quasi suam tradat, dicendum est, ut non transferat dominium, qui non quasi furiosi negotium gerens tradidit] hæc in dicta l. ex quibus elicitor, vsurarium, & quemlibet alium, qui à furioso recepit aliquid, ei restituere illud non teneri, sed eius curator. Idem habetur in l. Modestinus, in ff. de donationibus. & in dicta l. cum alijs. C. de curat. furio.

Probat, & secundò auctoritate Glosarum, ac Bartoli in dictis iuribus, implicitè se subscribentium præfenti conclusioni, (cum ipsi doceant, furiosum non posse donare) necnon, & omnium Doctorum, qui fuerunt adducti ad probandam præcedentem nostram verissimam, & notatu dignissimam conclusionem.

Probat, & tertio, hac ratione, videlicet. Cum in præcedentibus conclusionibus sit probatum, vsurarium vero domino rei extortæ per usuram restituere teneri (ipso extante) inde sequitur veritas nostræ conclusionis, cum in hoc casu fictione iuris furiosus non dicatur verus dominus facultatum (quæ possidentur ab ipso, quoad earum dispensationem) ipse furiosus: sed vel eius pater, (si patrem haberet) vel curator, vt fuit probatum per tex. præallatum in dicta l. Iulianus.

Nona conclusio.

Usurarius aliquid recipiens ultra sortem à prodigo (post sibi assignatum curatorem à iudice) tenebitur illud restituere non sibi, sed eius curator: cum quoad hoc fictione iuris non dicatur dominus talis rei, sed eius curator: qui

ci in

c. Dilectus, extra de sponsal.

l. Iulianus scribit, ff. de curat. furio.

l. Modestinus, in fine, ff. de donationibus.

l. Cum alijs. C. de cur. furio.

Ratio conclus.

15
Usurarius ex-
torquens per
usuras aliquid
à prodigo, cui
restituere te-
neatur.

ei in hoc honore successit: Cùm eadem bona administrandi facultas sibi indulta fuerit per iudicem.

l. ff. de curat. furiosi.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per argumen. in l. prima, ff. de curat. fur. in qua [inhibetur prodigo facultas dispensandi bona propria durante tali morbo prodigalitate: & prouidetur ei de curatore, qui ipsa administrat.] Dixi probari conclusionem per argumen. in dicta l. & non dixi probari conclusionem per talem l. quoniam licet realiter explicite in dicta l. non fiat mentio de nostra conclusione, tamen, benè implicitè: cùm ex ipsa eliciatur, verum dominum (quoad dispensationem bonorum ipsius prodigi) non esse prodigum ipsum, sed eius curatorem: cùm sibi prohibeatur facultatem suam donare, & dissipare (vt diximus quoque in præcedenti conclusione adducta ac probata:) probatur quoque eodem modo implicitè per Iuristas in dicta lege prima.

Decima conclusio.

16 Usurarius ex vi mutui aliquid recipiens à minori 25. annor. uel a pupillo, cui restituere illud tenetur.

Usurarius recipiens ultra sortem aliquid ex vi mutui à minori viginti quinque annorum (& à fortiori dicitur de pupillo minoris ætatis) non ei tenetur restituere: sed eius tutori, vel curatori, nisi post 25. annos ætatis suæ ratam ipse habuerit donationem huiusmodi ei factam ex vi mutui: quia in tali casu sibi, & non curatori aut tutori restituere teneretur, cùm iam acquisierit ius dispensandi propriam facultatem: Dixi [ex vi mutui,] id est, non uoluntariè, neque causa grati animi signum demonstrandi: sed coactè, vt in quæstione decima septima, declaratum fuit.

l. 1. & 2. C. si maior fact. l. Pupillus, ff. de acquir. rerum dominio.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per argumen. in l. prima, & secunda. C. si maior fact. ratum habuerit. & per argumentum in l. pupillus, ff. de acquirendo rerum dominio. Dixi per argumentum, eo modo, quo dixi in præcedentibus conclusionibus. cùm per huiusmodi leges sit illis inhibitum donare aliquid de bonis proprijs.

Vndecima conclusio.

17 Usurarius recipiens, ex vi mutui, aliquid à filiofamilias cui restituere tenetur.

Usurarius recipiens aliquid ultra sortem mutuam à filiofamilias, non ei restituere tenebitur, sed patri, etiam si administrandi peculium ei facultas concessa fuisset à patre: cùm huiusmodi concessio non fuerit facta ei ad dissipandum propria bona, sed ad illa expendenda loco, & tempore congruo pro causis rationabilibus.

l. filiusfamilias, ff. de donat.

Hæc conclusio probatur per argumen. in l. filiusfamilias, ff. de donationibus, in qua dicitur [huiusmodi filium non posse donare.] Probatur & secundò per Doctores ibidem.

Duodecima conclusio.

18 Usurarius recipiens ultra sortem mutuam ab aliquo, qui non est sui iuris cui restituere tenetur.

Usurarius recipiens ratione mutui ultra sortem à seruo, id est, mancipio, vel monacho, vel regulari alio clerico, vel à similib. personis alieni iuris, quibus nec ipsa corpora propria sunt: non ipsis, sed eorum superioribus restituere tenebitur: cùm tale quid acceperit ab his, qui nihil possident, ac per consequens quod alienum est, dederunt: nisi administrationem temporalium haberent, & donarent rationabiliter, quod non est in casu nostro.

c. Non dicatis, l. 2. q. 1.

Hæc conclusio probatur per argumentum in capitulo, Non dicatis, duodecima quæstione prima. Vbi refertur sententia Diui Augustini dicentis [regulares, cùm (non possint habere proprium) non posse aliquid dispensare sine superioris consensu.] Dixi [nisi administrationem, &c.] quoniam in tali casu possent donare, argumen. in l. filiusfamilias, ff. de donationibus: cùm tunc

l. filiusfamilias, ff. de donat.

non

non ipsi, sed ijs, cuius ministri sunt, videatur donare. Vnde per consequens ipsis, vel eorum prælatis usurarij restituere tenentur. & secundò probatur per Doctores in dictis iuribus.

Tertiadecima conclusio.

Usurarius recipiens aliquid ultra sortem ab Abbate, vel alio monacho, illud restituere tenetur monasterio, in eius beneficium expendendum: sed si tales fideles haberentur ipsis restituere poterit. & idem dicitur de omnibus non habentibus legitimum dominium in huiusmodi rebus extortis per usuram.

Hæc conclusio probatur per argumen. in capitulo, Abbati, distinctione quarta, in quo hæc habentur, videlicet. [Abbati, vel monacho monasterij seruum non licet facere liberum: qui, enim, nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non potest.

Nam sicut sæculi leges sanxerunt, quòd non possit possessio alienari, nisi à proprio domino.] hæc ibi. & ratio patetissima est: quoniam. Nemo potest plus iuris in alium transferre, quàm sibi competere dignoscitur. Vt in capitulo, nuper. extra de donatio. inter virum, & uxorem, & in capitulo, Nemo potest. de regulis iuris in sexto, & in l. Nemo potest. ff. de reg. iur.

Probatur & secundò præsens conclusio auctoritate Canonistarum in dictis iuribus, licet explicite non loquantur de casu nostræ conclusionis.

Quartadecima conclusio.

Usurarius, qui acquisiuit aliquid per usuram à mutuuario, quod & ille acquisierat per simoniam conventionalem à sponte dante: non tenetur ei restituere illud, sed ecclesiæ, in cuius iniuriam fuerat tale quid exactum: cùm & ipse teneatur illud restituere ecclesiæ eiusdem. Dixi [per simoniam conventionalem] vt exciperem acquisita per simoniam mentalem, de qua in sequenti conclus. 16. dicitur.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, De hoc. §. fin. extra de simonia. [in quo præcipitur quibusdam principibus restitutionem adeptorum per simoniam faciendam fore ecclesiæ, & non Episcopo, à quo ipsi tale quid receperant, vt consensum præstassent electioni eius ad Episcopatum.]

Sed sciendum, quòd meritò non dixi probari præsentem conclusionem per tex. in dicto capitulo, De hoc: sed per argumentum in dicto capitulo, De hoc: quoniam licet explicite de nostræ conclusionis materia non agat tex. ille benè, tamen, implicitè: cùm eliciatur ex ipso, quòd qui taliter acquisiuit, non effectus est dominus illius rei, ac per consequens, quòd usurarius non sibi, sed ecclesiæ, (quæ pro vero domino illius rei habetur) sibi hoc concedente ecclesia sancta per supra adductam constitutionem, eo quòd per adductas præcedentes conclusiones, probatum fuerit, domino rei regulariter restitutionem faciendam fore.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate: & primò sacrorum Theologorum, eodem, tamen, modo ipsas auctoritates interpretando, quo fuimus in terpretati, conclusionem probari per tex. in dicto capitulo, De hoc. Diuus, enim, Thomas in secunda secundæ, quæstione 100. articulo sexto, in responsione ad quartum, dicit, quòd pecunia, possessio, vel fructus simoniacè accepti debent restitui illi ecclesiæ, in cuius iniuriam data fuerunt: si verò prælatus, & totum collegium clericorum sunt in culpa consentiendo simoniæ factæ, tunc pauperibus, aut alteri ecclesiæ danda erunt. hæc ille Sanctus: cuius sententiæ

19 Usurarius aliquid recipiens ex iuramento ab Abbate, uel monacho, cui restituere tenetur.

Ratio conclus. c. nuper, extra de donat. inter virum & uxorem, cap. Nemo, de regul. iur. in 6. l. nemo potest, ff. de reg. iuris.

20 Usurarius recipiens ex vi mutui aliquid ab eo, qui illud acquisierat per simoniam conventionalem dante sponte, cui restituatur.

c. de hoc, extra de simonia.

S. Thomas.

omnes

310 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

Caietanus.
Canonista.
Ratio conclus.

omnes infra scripti Doctores astipulantur, videlicet. Caietanus ibidē in Commentarijs. Vnā cū omnibus Theologis in quarto sententiarum, & Canonistis in dicto capitulo, De hoc. Cū apertissimus sit tex. ille.

Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cū, enim, laeso satisfactio semper sit facienda, & huiusmodi simoniaci iniuriam irrogauerint ecclesie, simoniam committēdo: inde sequitur, quod usurarius acquisita per usuram ab ijs, qui illa acquisierant per simoniam, teneantur restituere ecclesie eorum: cū de iure sibi debeantur: vt fuit probatum.

Quintadecima conclusio.

21
Usurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui illud acquisierat per simoniam predictam à dante sibi coactē, cui restituet.

Usurarius accepta per usuram à simoniaco, qui illa acquisierat per simoniam ab eo, qui non spontē dederat, sed vt redimeret iniustam vexationem, vt putata, si illam dedisset, vt sibi conferretur sacramentum aliquod, ad quod eius prælatus de iure tenebatur, qui alias noluerat ei illud exhibere: vel si pro ingressu religionis sibi concedendo ab his, qui alias gratis debuissent & potuissent statibus opibus monasterij, & alijs commodis, & qualitatibus ingredi uolentis: in tali casu usurarius non ijs, à quibus vsuras tales extorsit, sed ei, qui illas dedisset talibus, restituere teneretur: cū per huiusmodi inuoluntariam traditionem dominium rei sic per simoniam extortæ ad illos non fuerit translatum: sed si illud tale recepissent propter paupertatē monasterij, quod alias eum alere non potuisset: in tali casu usurarius monasterio teneretur restituere, & non illi ingresso monasterium: quoniam tunc nullum simoniæ vitium interfuit in tali acquisitione: vt docet Sanctus Thomas in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione tertia, articulo secundo, in responsione ad septimum.

c. Veniens, ext. de simonia.

Hæc conclusio vera est & probatur per argumentum in capitulo, veniens, extra de simonia. in quo Alexander Tertius præcepit restitui, pecunia pro ingressu religionis accepta ab Abbate, & conuentu ei, qui eam dederat. Dixi probari conclusionem per argumentum in dicto capitulo, Veniens: quoniam licet explicitè ipsa nō probetur per ipsum textum, benè, tamen, implicitè, eò quod supra fuit probatum, extorta per usuram restitutioni esse obnoxia: solum probare sufficiebat cui: & cū ex dicto tex. eliciatur, quod simoniaci huiusmodi taliter acquisita restituere teneantur eis, qui ipsa tradiderant, & semper restitutio faciendā sit, regulariter, verò, domino rei ipsius: inde sequitur conclusionem probari per dictum tex. in c. veniens.

Probatur & secundo auctoritate Doctorum in dicto capitulo, veniens, eorum sententias interpretando vt interpretati fuimus canonem ipsum in dicto cap. Veniens.

Decimafexta conclusio.

22
Usurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui illud acquisierat per simoniam mentalem, cui restituet.

Usurarius extorta per usuram ab eo, qui illa acquisiuit per simoniam mentalem, (id est, sine pacto tacito, vel expresse) tenebitur illa restituere tali simoniaco & non ecclesie, in cuius iniuriam data fuerant. Dixi: tacito: quoniam taciti, & expressi eadem est virtus, argumentū in capitulo, Qui tacet. de regulis iuris in sexto. Vbi hæc habentur, videlicet. [Qui tacet consentire videtur.

Hæc conclusio probatur triplici medio, præmittendo, tamen, aliqua notabilia pro declaratione terminorum illorum, scilicet, per simoniam mentalem.

Primum quorum est, simonia quid: ergo, pro maiori intelligentia dicendorum circa præsentem conclusionis materiam, quod simonia est voluntas studiosa (secundum Diuum Thomam in secunda secundæ, quæstione 100. articulo

S. Thomas.

culo primo, in responsione ad primum, & secundum, & Gabrielē Biel in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione secunda, in principio, immò & communem sententiam Doctorum, emendi, vel vendendi aliquid spirituale Theologicū, & nō physicū, vel spūali annexū. Dixi, [Voluntas,] vt hæc definitio conueniat nō solū simoniæ exteriori, seu conuentionali, verū etiam, & mentali: quod exprimitur per illum terminum [voluntas] quæ actū interiorem, & exteriorem amplectitur, cū omnes virtutes, ac vitia sint in voluntate, tanquā in subiecto, vt docet S. Thomas, vbi supra. Dixi [studiosa] duabus de causis. Prima quarum est, secundum S. Thom. vbi supra, ad designandum electionem, quæ principaliter pertinet ad virtutes, & vitia: eò quod non omnis, qui peccat electione, peccat peccato in Spiritum Sāctum. Sed solum qui peccatum eligit per contemptum eorum, per quæ homines solent retrahi à peccando. Secūda est (secundum Gersonem, & Gabrielem vbi supra.) quia simonia propriè dicta (quam punit ecclesia fulminatione censurarum,) non stat in sola uoluntate, sed se extendit ad actum exteriorem: Dixi [emendi vel uendendi:] quoniam per hoc innuitur omnis contractus non gratuitus: quia talis poterit esse sedes simoniæ. Dixi [spirituale Theologicū, & non physicum,] cū spirituale physicum sit res quedā indiuisibilis: & idē dixi [Theologicum] ad cuius intelligentiam sciendum, quod spirituale Theologicū tripliciter dicitur. Primò essentialiter, vt sunt virtutes infuse: character sacramentalis, & dona Sancti Spiritus. Secundo causaliter, vel dispositiue, vt sunt sacramenta causantia gratiam ex opere operato, & sacramentalia ex opere operante, ius patronatus, inuestitura, iurisdictio ecclesiastica, potestas spiritualis, & huiusmodi: & ad hæc antecedentia, & concomitantia. Tertio, actualiter, siue effectiue, vt est effectus procedens à causa spirituali: item effectus qui fluunt à potestate ecclesiastica, siue ab ordine, vel ab officio ecclesiastico, aut à dono Spiritus Sancti (vt est actus baptizandi, vel baptismus, confirmatio, vnctio, ordinatio, absolutio) qui actus sunt ipsamet sacramenta, prophetare, miracula facere, docere scientiam pietatis, & sic de alijs procedentibus à dono prophetiæ, vel doctrinæ, vt docuit Sanctus Apostolus. 1. Corinth. 12. Hi enim sunt actus spirituales à spiritu increato, & à donis increatis Spiritus Sancti procedentes mediata, vel immediata: Ideò, emi, vel uendi non possunt: quia cū actus, malus ex genere, non debeat fieri (eò quod semper habeat intrinsicam naturam mali in se, vt dicitur de prohibitis per præcepta negatiua) nunquā erunt boni ac liciti (vt probauimus in prima quæstione præsentis tractatus.

Nota primo, inde sequitur, quod emere vel vendere spirituale pro temporali semper illicitum erit tribus de causis. Prima (quidem) quia res spiritualis non potest aliquo terreno pretio compensari (vt de sapientia dixit Salomon, Prouerb. cap. 3. ver. 15. [Sapientia pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur, non valent huic comparari] ideo etiam Princeps Apostolorum in ipsa sui radice, simoniacam prauitatem condemnans dixit (vt habetur in libro Actuum Apostolorum, cap. 8. ver. 20. [Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.] Secundo, quia id non potest esse debita materia uenditionis, cuius uenditor non est dominus, ut patet in auctoritate supra adducta: cū prælatus ecclesie non sit dominus rerum spiritualium, sed dispensator: secundum illud Apostoli. 1. Corinth. c. 4. uer. 1. dicentis: [Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum, seu mysteriorum Dei.] Tertio, quia uenditio repugnat spiritualium

Gabriel Biel.

23
Simoniæ definitio elegantissimè traditur, et exponuntur singulae particulae ipsius.

24
An peccas per electionem peccet in Spiritum Sanctum.

25
Spirituale physicum.

26
Sua Theologicū quotuplīciter dicitur, & quæ ueniāt sub hoc nomine.

1. Cor. c. 12.

27
Vendere spirituale pro temporali quare sit illicitum. Prouer. cap. 3. ver. 15. Act. c. 8. ver. 20

1. Corin. cap. 4. ver. 1.

Mat. c. 10. ver. 8

28
Spūali aliquod
annexū esse du-
pliciter dicitur,
& sacramenta
quō dicitur
spūalia
S. Thomas.

Gabriel Biel.

ritualium rerum origini, quæ ex gratuita voluntate Dei proueniunt: Vnde & Dominus dixit (Matth. cap. 10. ver. 8. [Gratis accepistis, gratis date] & ideo aliquis emendo, vel vendendo rem spiritualem, irreuerentiam exhibet Deo, & rebus diuinis: propter quod hic talis peccat peccato irreligiositatis. (Dixi consequenter in diffinitione simoniæ [vel annexum spirituali] pro cuius intelligentia sciendum, quod aliquod dicitur annexum spirituali, dupliciter. Vno modo spirituale, quod præcedit ipsum annexum, ut ius recipiendi decimas annectitur ordini clericali. Alio modo spirituali, quod sequitur, ut ius patronatus, qui est quoddam annexum spirituali, puta, beneficio ecclesiastico, & præsentationi ad idem: quæ omnia sequuntur tale ius, quod dicitur ius patronatus: & ut docet S. Thom. vbi supra, in responsione ad sextū. Sicut anima uiuit secundum seipsam, corpus, autem, uiuit ex vnione animæ, ita etiam quædam sunt spiriualia secundum seipsa, sicut sacramenta, & alia huiusmodi. Quædam, autem, dicuntur spiriualia ex hoc, quod talibus adhærent, & ut dicit Gabriel vbi supra, sacramenta dicuntur & sunt spiriualia per causam sine qua non: in quantum sunt causæ effectiue gratiæ sacramentalis, quæ est spiriualis per essentiam.

29
Simonia tripliciter sumitur.

30
Simonia largè capta quid sit.

31
Simonia stricte sumpta quid sit.

32
Exemplum simoniæ stricte sumptæ & simoniæ mentalis.

33
Simonia quasi conuentionalis quid sit. c. & si quæstiones, extra de simonia.

34
Simonia non quasi conuentionalis quid sit.

35
Simonia capta stricte sumpta quid sit.

Simonia tripliciter sumitur à Doctoribus, videlicet, largè, stricte, & strictissime. Simonia largè capta dicitur illa uoluntas emendi, vel vendendi spirituale vel spirituali annexum, siue uoluntas huiusmodi progrediatur in actum exterioriorem, siue non, siue etiam interueniat pactum, aut conuentio, seu promissio dandi, aut exactio rei temporalis pro spirituali, siue non: & hæc acceptio simoniæ conuenit omni simoniæ.

Simonia, verò, stricte accepta, dicitur collatio effectualis, non gratuita, temporalium pro spirituali non interueniente pacto: exemplum. Petrus dat aliquod temporale non exactus, & sine pactioe præuia Andreæ ob hoc præcisè, ut ab eo recipiat ordines, & ne repellatur ab eo (seu pro simili re spirituali) finaliter & principaliter, & Andreas præcisè eodem animo, & intentione recipit illud sibi oblatum, ut præmium, vel fortè ipse Andreas in animo suo statuerat non ordinare Petrum nisi recepisset, vel sperasset recipere aliquod temporale pro tali opere, scilicet, ordinem conferendi, & hæc dicitur simonia mentalis, & non pactioalis: eò quod non interuenit pactum ab extra: & hæc subdiuiditur in habentem effectum subsecutum ad extra, & in non habentem huiusmodi effectum: & hæc potest rursus subdiuidi in quasi conuentionalem, & in non quasi conuentionalem. Simonia quasi conuentionalis dicitur, quando ignoratur, an illud donum temporale datum pro spiritali sit liberè donatum, & ut tale receptum, vel an sit aliàs illicitè, & simoniacè datū: (de quo habetur in c. Etsi quæstiones. extra de simonia, in quo canone dicitur ponderandam fore qualitatem doni, & donantis pauperis, aut diuitis, recipientis, tēporis, an in necessitate, vel extra: quoniam ex tali ponderatione poterit quis deuenire in cognitionem animi donantis, an fuerit solitus simoniam committere. Non quasi conuentionalis simonia erit, quando ex qualitate donantis, & recipientis, vel donatæ rei (ut supra) percipi non potest animus donantis: qui, tamen, simoniam committit: cum non liberè donauerit: sed emerit spirituale, ut puta, si diues diuiti prælato aliquid parui ualoris donat praua ac corrupta mente simoniaca.

Simonia, verò, capta strictissime dicitur collatio effectualis rei temporalis pro spiritali facta interueniente pacto, promissione, ac obligatione de spiri-

rituali illo petito dando. Sciendum insuper, quod præpositio. [Pro] octo modis sumitur.

Primò, ut dicit appretiationem, ut scilicet, suum casuale sit pretium condignum alterius, & sit ibi adæquatio valoris unius ad alterum.

Exemplum, do tibi decem florenos pro equo: qui sic dat, recipit, vel expectat corde, ore, vel opere, aut etiam cum pactioe, exactioe, promissione, aut sine expressa pactioe, vel exactioe spiritalis rei pro temporali, quasi vnum sit rationabile, & adæquatum pretium alterius.

[Pro.] Secundò modo accipitur, ut dicit cām principalem, & finalē mouētem ad opus, & sine qua præcisè opus non fieret: sic dare, aut facere spirituale pro temporali vltimatè, & finaliter propter commodum temporale datum aut dandum, aut exactum praua auaritiæ affectione & cætera, simoniacum est: quia non gratuitò datur, sed in animo sit commutatio non gratuita huius pro illo. Sic dare rem pecuniā æstimabilem pro spiritali præcisè, & finaliter turpe est.

De hoc Sanctus Thomas, quodlibeto octauo, quæstione vndecima, quærit de ituro ad ecclesiam propter distributiones temporales, si illæ distributiones temporales ponuntur principalis finis ingressus in ecclesiam, simonia est: sic de celebrante propter pecuniā finaliter & principaliter: si autem huiusmodi non sunt finis principalis, sed Deus ipse finis est, cui ut seruire possit, sustentationem recipit necessariam, hoc ergo modo recipiens aliquid temporale pro spiritalibus impensis, ac ministratis, non erit dicendus simoniacus: quia hoc modo acceptio distributionum non est præcisè causa à qua compellitur ecclesiam ingredi absolutè loquēdo: sed est causa quare pro tunc ingreditur, & non alia vice.

Tertiò modo accipitur [Pro] non ut dicit causam finalem, & principalem: sed solūm ut dicit causam allicientem, trahentem, persuadentemque ad donandum aliquid liberè intuitu beneficii suscepti, vel suscipiendi, siue antè, siue post fiat, sublato pusillorum scandalo, & specie mala, vnde possit sumi suspicio simoniaca: Sic relicta, & permissa sunt, & assignata nonnunquam temporalia Paganis, & infidelibus, ut conuertantur ad fidem: ut, scilicet, uisa fidelium beneuolentia, & salutis eorundem cupiditate conuerti studeant.

Sic cum Iudæis fieri posset, quod ecclesia relinqueret eis (& eos de hoc certiores redderet) temporalia vagè restituenda.

Si enim vaga restitutio, (id est, ea quæ incerto domino esset facienda) potest aliis applicari, quare non ipsismet iudæis (ut conuertantur) dimitti: ut in quæstione præsentis, quarta conclusioe, probauimus, loquendo in persona vsurarij pauperis restitutioni obnoxij incerto domino, pro vsuris exactis. Eodemmet modo (secundum Alexandrum de Ales parte secunda, quæstione 186. membro primo, articulo quarto,) dantur elemosinæ pauperibus, & religiosis: ut prouocentur in amicitiam spiritualem oraturi Deum pro benefactoribus, iuxta Domini sermonem. Lucae capite decimo sexto, [facite vobis amicos de mammona iniquitatis,] quod, & elicitur etiam ex cap. Et si quæstiones. §. quod autem. extra de simonia.

34
Præpositio
[Pro] quotu-
pliciter sumitur.

[Pro.] Primo modo sumitur ad denotandam appretiationē.

Secundo modo ad denotandam causam principalem, & finalem mouētem.

S. Thomas.

Terrio modo ad denotandam causam allicientem.

Alex. de Ales.

Luc. c. 16. c. & si quæstiones, extra de simonia.

Quartò, autem, vt dicit stipendationem, siue iustam ministri sustentationem, sic prædicator non vendit operas, sed gratis prædicat, expectans sustentationem ab auditoribus: dato quòd nollet prædicare, si non daretur sibi stipendium: cum ad hoc non teneatur aliquo iure: eò quòd non sit eorum pastor (vt supponitur) sic dantur clericis beneficia, vt gratis officium suum exoluere possint iuxta Domini sententiam dicentis, [Dignus est (enim) operarius mercede sua] & secundum Apostol. [Qui altari seruit, de altari uiuere debet, nec magnum est, si seminans spiritualia metat temporalia.] 1. Corinth. cap. 9.

Quintò dicit punitionem, sic dat quis temporalia pro absolutione à pœna aliqua spirituali seu ecclesiastica incurfa propter aliquod crimen: non vt pretium absolutionis, sed in pœnam transgressionis factæ: & ut sic metu pœnæ incurrendæ, aliàs idem non perpetet scelus, cessante, tamen, scandalo actiuo: ne magis videatur auaritiam intendi, quàm delinquentis correctione. [Pro]

Sextò, vt dicit, quandam præmiationem gratuitam ad meritum præcedens: sic temporale datur pro spirituali ratione pietatis, vt supra, in tertio modo dictum fuit, & hoc nos docere voluit Daniel. (cap. 4. ver. 24. dicendo, [Peccata tua eleemosinis redime] eò quòd verbū illud; redimere, capitur ibi non pro redemptione ciuili: sed metaphorica: nec eleemosina sumitur pro re temporali præcisè: sed dicit meritoriam actionem, quæ est quoddam spirituale consistens in eleemosinæ elargitione. Sic dantur indulgentiæ pro pecunijs quibus nonnunquàm ecclesia indiget, vt gratis (scilicet) perceptis indulgentijs animentur ad danda temporalia pro spiritualibus, vel in proposito, non vt pro pretio, sed ratione actus, quem quis facit, meretur hoc sibi dari gratis: tametsi indulgentias non fuisset consequutus non faciendo id, propter quod dantur pro tunc. Sic dicunt Sancti Doctores, Apostolos Sanctos mercatos fuisse regnum cœlorum, suarum, scilicet, facultatum expropriatione, seu abrenuntiatione, & dicitur regnum cœlorum posse emi, id est, mereri, loquendo metaphoricè. [Pro] Septimo dicit vexationis iniustæ redemptionem: sed hic modus dicendi satis includitur in primo, scilicet, ratione appreciationis: Cum, enim, cessatio vexationis iniustæ quid æstimabile pretio sit, indè sequitur quòd possit habere rationem mercis appreciabilis, & sic reducitur ad primum modum. Exemplum. Sacerdos meus non vult mihi ministrare sacramentum pœnitentiæ (vt tenetur) do sibi temporale, non vt emam spirituale: sed vt iniustam vexationem redimam: non, enim, emitur actus sacerdotis: si, enim, liceret emere, liceret & vendere, & sic posset vendere actus & labores suos. Vnde Gerson in Floribus & in tractatu de simonia in responsione ad sextam rationem, & Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione quinta, articulo secundo, dixit, quòd sicut licet de iure ciuili sanguinem suum redimere: sic de iure canonico vexationem iniustam, (vt in capitulo, Dilectus, el primo, extra de simonia, quod & docuit quoque S. Thomas in secunda secundæ, quæstione 109. articulo quarto, in responsione ad tertium, & ibi diffusius idem docet Caietanus in Commentarijs,) quod fit, quando homo dat pecuniam, non vt ius aliquod sibi acquirat de nouo: sed ne ius sibi debitum, & iam iure quæsitum iniustè spoliatur. [Pro]

Octauo ut dicit, reuerentiam, seu consuetudinem obseruari solitam. Sic dicitur pecuniam dari pro sacramentis: & quia sic habet consuetudo (gratitudinis

Mat. cap. 10.
Luc. c. 10.
1. Corin. cap. 9.
ver. 13.
[Pro.] Quinto modo ad denotandam punitionem.

Sexto modo ad denotandam quandam præmiationem gratuitam.
Dan. ca. 4. ver. 24.

[Pro] Septimo modo denotat vexationis iniustæ redemptionem.
Exemplum de prædicto modo:

Gerson.
Pet. à Palud.

Octauo modo denotat obseruantiam reuerentiam introductam.

itudinis vice) vt detur temporale aliquod ministro spiritualium, ideò hoc non prohibent iura, cum dicunt, quòd nihil debeat recipi. Verum est sub ratione pretij, cessante pactione vt statutum fuit, & declaratum in concilio generali Lateranensi, & habetur in c. Ad Apostolicam. extra de simonia. [In quo Papa mandauit seruandas fore laudabiles consuetudines fidelium.] Hæc omnia adducta hic notabilia excerpta sunt à doctrina Diui Thom. in 4. sent. distin. 25. q. 3. art. 1. 2. & 3. per totum, & Gabrielis Biel, vbi supra, in 4. sentent. dist. 25. q. 2. not. 3.

Notandum insuper, quòd in dando temporale pro spirituali, vel in expectando temporale commodum pro spirituali: quadruplicem habere intuitum vel respectum contingit. Primò potest intuitus, seu respectus ferri ad temporale commodum tanquàm ad pretium rei spirituatatis, quasi sit adæquatio valoris vnus rei ad alteram: sicut est in emptione, & venditione ciuili, vbi datur pecunia pro merce quasi rationabile eius pretium: & hoc dupliciter contingere potest, vel ex deprauatione iudicij intellectus, ita quòd intellectus credit assentiendo, hoc temporale commodum verè posse esse pretium rei spiritualis, etiam adiecta pertinacia in taliter credendo, ita quòd sit verè error pertinax, & in intellectu practico, & speculatio simul: vel (secundò) licet nō credit spirituale posse, vel debere emi pecunia, vel alia re temporali pecunia est imabilis: At tamen vult simpliciter, & finaliter habere temporale commodum pro spirituali, quasi mercedem quandam, aliàs non daturus spirituale: ita quod sit error in intellectu practico tantum, & receptio commodi temporalis sit practica, & principalis causa collationis beneficij, vel ordinis, seu etiã expectationis rei alterius cuiuscūque spiritualis. Tertio contingit intuitum ferri ad commodum temporale tanquàm ad motiuum præcisum, & principale dandi spirituale pro temporali: ita quòd commodum temporale sit finis principalis, & ultimatus dandi spiritualia: in quo sistitur intuitus spiritualia conferentis, & ille intuitus potest procedere ex sola deprauatione affectus per auaritiam remanente iudicio recto intellectus speculatiui: vel pōt, & intellectus, & affectus esse verè omnino deprauatus, vt ex intellectus deprauatione verè sequatur hæresis iuncta pertinacia, & errore in fide. Tertio contingit intuitum ferri tanquàm ad motiuum minus principale, vel ad finem subordinatum fini ultimo & principali, & tunc secundum doctrinam Philosophi, hi duo fines habentur tanquàm vnus, cum vnus sit propter alterum, & minus principalis propter principalem. Quartò contingit intuitum commodi temporalis ferri tanquàm ad rem debitā de iure naturali & diuino, vt puta, vt habeat iusta sustentatio ministri iuxta doctrinam Dñi nostri Iesu Christi & Apostoli Sancti (paulò antè relatā) sumptam nūc ex lege naturæ, & ex sacra scriptura. Ait dñs. n. [Dignus est operarius mercede sua.] Luc. c. 10. & Mat. c. 10. in quib. locis ipse Dñs decreuit quæ sunt de iure beneficii, respectu victus, & multa alia similia, & 1. Corinth. cap. 9. Vbi dixit Apostolus. [Dominum ordinasse, vt de Euangelio viuat, qui Euangelium annunciat, & cum altario participant, qui altario deseruiunt.] Ex his omnibus elicitur luce meridiana clarius, quòd primus, & secundus intuitus sunt simoniaci de iure diuino, & includuntur in prima, & secunda acceptione illius præpositionis [Pro] Vnde si utrobique concurrat error intellectus speculatiui, quòd spiritualia sic possint de facto, & de iure emi quoad primum, aut quoad secundum, quòd liceat sic de iure pro spirituali recipere temporale: quodque datio spiritualium possit recusa-

35
Sub rōne pretij solū est prohibitum aliqd suscipere pro administratione sacramento rum.

c. Ad Apostolicam, extra de simonia.

S. Thomas.
Gabriel Biel.

36
Dans aliquid temporale pro re aliqua spirituali potest moueri ex quatuor causis seu respectibus-
Prima causa.

Secunda causa.

Tertia causa.

Quarta causa.

Luc. c. 10.
Mat. cap. 10.
1. Cor. c. 9.

ri, nisi dentur temporalia, est error manifestus, & hæresis propriè dicta, accedente pertinacia: & sic agentes (re sequuta) habendi sunt tanquam hæretici pertinaces.

37
Simoniacus
quâdo dicatur
verè hæreti-
cus, & quan-
do interpreta-
tiue.

Hinc frequenter simonia hæresis dicitur: quia omnis simoniacus est verè, vel interpretatiuè hæreticus: verè, in casu nunc dicto: interpretatiuè, cum non posito errore speculatiuo nihilominus nõ vult dare spirituale nisi habito temporali commo. Videtur, enim, quasi vendere spirituale, huiusmodi posita intentione praua & erronea practicè, & si non speculatiuè.

Hinc omnis simoniacus potest haberi suspectus in fide, præsumptione iuris, vel operis.

Tertius verò respectus, seu causa & quarta poterunt haberi sine omni peccato, laudabiliter, & meritoriè: dum, tamen, apostolica obseruetur doctrina: quæ nobis præcipit abstinere non tantum à malo, verum etiam ab omni specie mali, vt si non exerceantur spiritualia, vel administrantur, nisi prius percepto commo temporali: si turpiter, & scandalosè extorqueantur, vel exigantur temporalia, si à paupere, si tempore necessitatis, si in excessiua quantitate, & cum auaritiæ nota: In his, & similibus casibus, quorum nonnulli recensentur in cap. Et si quæstiones, extra de simonia, ad minus rationabiliter suspicari poterit contra eos de simoniaca intentione.

Notandum insuper, quod licet secundum communem vsu loquendi tã ementes quàm vendentes spirituale pro temporali dicantur simoniaci: quia in emptione implicitè continetur venditio ab alio facta, & è contra, tamen, si distinctè loqui uoluerimus ementes dicendi erunt simoniaci à Simone Maggo, qui emere pecunia voluit gratiam Spiritus Sancti, & vendetes dicendi essent Giezitæ à Giezi discipulo Elisei Prophetæ: cum ipse vendere ausus fuerit quodammodo gratiam spirituale, virtute cuius mundatus fuit à lepra Naaman sirus leprosus de quo infra latius.

Ex his omnibus notabilibus hucusque adductis ad declarationem termini illius in conclusione adducti, per simoniam mentale: (cum eius cognitio confessoribus & ecclesiasticis iudicibus necessaria scitu sint) duo corolaria eliciuntur. Primum quorum est.

Primum Corrolarium.

Deliberatè, & ex animo intendens dare, aut recipere, aut exactus reddere, seu remittere temporale pro spirituali, & è contra, primo, vel secundo intuitu: siue capiendò præpositionem illam [Pro] primo, vel secundo modo, siue ponatur error in iudicio intellectus practici & speculatiui simul, siue practici, tãtùm, cum affectus deprauatione, mentalem & execrandam committit simoniam coram Deo ab ipso grauiter puniendam. Hoc corrolarium patuit per adducta in notabilib. & in Act. Apost. lib. c. 8. ver. 18, 19. & 20. Vbi hæc habetur, videlicet. [Cum vidisset, autem, Simo quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum: Petrus, autem, dixit. Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.]

Secundum Corrolarium.

Deliberatè dans, vel recipiens, exigens, aut exactus reddens temporale pro spirituali, vel è contra: primo, vel secundo modo (vt supra) siue etiam interueniat pactum, siue non: execrandam committit simoniam diuino & hu-

mano

mano iure vetitan: & quod diuino iure sit prohibita huiusmodi simonia, probatur per penam inflatam simoniacis à Deo in testamto veteri, vt patet in 4. lib. Reg. c. 5. in quo refertur [Deum percussisse Giezi puerum Elisei lepra, eò quod receperat munera à Naaman leproso: quem Dominus eius curaauerat à lepra: hinc lepra Naaman ei adhæsit, & factus est leprosus.] Item 3. Reg. c. 13. euertit Deus domum Hieroboam, & deleuit de superficie terræ. Nã (secundum Nicolaum de Lyra ibidem) Hieroboam vendebat sacerdotium: & ideo qui implebat manum ipsius, scilicet, dando plus, aut maius pretium sibi offerendo, hic obtinebat sacerdotium, & sic fuerat simoniacus pactionalis saltem implicitè. Item Micheæ. cap. 3. vers. 9. 10. 11. & 12. dicitur. [Audite hoc Principes domus Iacob, & Iudices domus Israel, qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus: & Ierusalem in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant, & super Dominum requiescebant: dicentes, nunquid non Dominus in medio nostrum? Non veniant super nos mala. Propter hoc, causa uestri, Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidum erit: & mons templi in excelsa syluarum] ex quibus omnibus patet, quantam poenam simoniacis Dominum minatum fuisse propter peccatum simoniæ: & quod simonia sit prohibita iure humano, non tantum patet per omnes canones intra corpus communis iuris clausos sub titulo de simonia: verum etiam per extrauagantem constitutionem Pauli secundi & Urbani quarti, qui voluerunt, committentes crimen simoniæ tã pro ordinatione, quàm beneficio, vel ingressu in religionem concedendo, fore ipso iure excommunicatos excommunicatione Papæ reseruata.

His ergo præmissis, nostra decima sexta conclusio probabitur triplici medio. Primò, enim, per argumentum quàm apertissimum in capitu. sna. extra de simonia. in quo infra scripta habentur statuta à Gregorio Nono Pontifice, videlicet, [Mandato nostro recepto, vt cum monachis, qui per simoniam dato aliquo, locum in monasteriis sunt adepti: secundum constitutionem generalis Concilij dispensares: Consultationi breuiter respondentes, dicimus, mandatum Apostolicum, etiam ad Abbates extèdi: & ad resignationes spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtriusque taliter acquiruntur (in quo casu delinquentib. sufficit per solam penitentiam suo satisfacere creatori) eos pro simonia huiusmodi non teneri.] Hæc in dicto canone. Sed animaduertendum erit, me dixisse nostram conclusionem non probari per tex. in dicto canone. Sed per arg. in d. c. quoniam licet explicitè text. ille non loquatur de restitutione faciendâ vsurario de re ipsa accepta per vsuram à simoniaco mentali, tamè, probatur benè implicitè: cum ibi dicatur [acquirentem aliqua per simoniam mentalem non fore obnoxium restitutioni: sed ipsa posse sibi retinere, licet, bene teneatur ad penitentiam peragendam pro peccato incurso ratione prauitatis affectus ipsius] ex quib. verbis elicitur, dictum simoniacum verum esse dñm acquisitæ rei per simoniam mentale: cū, ergo, quàm sepius fuerit probatū in superiorib. regulariter dño rei extortæ per vsuram ab vsurario rem ipsam restituendam fore: consequens erit, qd ex dicto canone eliciatur, vsurarium restituere debere per vsuram extortū à simoniaco mentali, ipsimet simoniaco, & nõ aliis: cū verus fuerit dñs talis rei, eò qd non præcipiat ei taliū restitutio: quod, tñ, non dñ de simoniaco cõventionali.

4. Reg. c. 5.

3. Reg. c. 13.

Micheæ. cap. 3.

Probatio conclusionis decimæ sextæ. c. si. extra de simonia.

Probatur præfens conclusio & secundò Doctorum auctoritate tam Theologorum quàm Canonistarum, & Summulariorum, eorum sententias interpretando, prout interpretati fuimus textum in dicto capitulo finali, extra de simonia.

Sciendum, ergo, quòd præfenti conclusioni se subscripsit, quàm libentissimè D. Thomas in secunda secundæ, quæstione 100. articulo sexto, in responsione ad sextum, infra scriptis verbis utens, videlicet, quoad Deum sola voluntas facit simoniacum. Sed quoad pœnam ecclesiasticam exteriorē, nō punitur vt simoniacus, vt abrenuntiare teneatur: sed debet de mala intentione pœnitere. hæc ille Sanctus Caietanus ibidem in Commentarijs, qui adducit dictum capitulum. fin. Paludanus in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione quinta, articulo primo, conclusione secunda, in ver. tertia pœna est, in tertio casu ibi, enumerato, assertque pro hac opinione dictum capitulum. fin. Tartaretus in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione prima, in ver. Simonia mentalis. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione secunda, articulo secundo, post propositionem secundam. in ver. quia autem, & ex Canonistis autem Glos. in dicto capitulo fin. de simonia. Panormitanus ibidem, & ex Summularijs, Syluester in summa in ver. simonia. §. vigesimo, Nauarrus in suo manuali. cap. 23. numero 102.

Probatur & tertio præfens conclusio hac ratione, videlicet.

Cùm vnusquisque vsurarius teneatur extorta per vsuram vero eius domini restituere (vt in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris,) & verus dominus alicuius rei, ille dicatur, qui illam rem de iure possidet, & nullo iure ad ipsius restitutionem compellitur: Inde sequitur, vsurarium teneri ad restitutionem taliter extortorum (quæ acquisita fuerant per simoniam mentalem) ipsi simoniaco mentali, & non alijs, cùm & ipse simoniacus potuisset illa possidere ac retinere hoc sibi iure concedente in dicto capitulo fin. de simonia. in quo dicitur, ipsum tantum teneri ad pœnitentiam peragendam de peccato commisso ratione intentionis prauæ quam habuit.

Et si conclusio nostra verissima sit, tamen, insurgere posset quis contra illam, dicendo ipsam falsam: eò quòd innixa fuerit super auctoritatem textus in capitulo fin. extra de simonia, ex quo canone non debet elici, simoniacum mentalem non teneri ad restitutionem acquisitorum ipsa mediante, immò contrarium: quòd & probatur duplici medio. Primò, enim, auctoritate Ioannis de Mayronis in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione prima, Hadriani (vt ei imposuit Dominicus à Soto in libro nono de iustitia, & iure, quæstione octaua, articulo primo, in responsione ad sextum. Ioannes de Medina in Codice de reb. restituendis, quæst. quarta, §. In secundo argumento, in ver. Ideò videtur dici aliter posse, quòd sicut vsura mentalis.

At quoniam Sotus, vbi supra, nititur nostram conclusionem ostendere falsam obijciendo contra ea, quæ Doctores fauentes nostræ conclusioni dixerunt: operæ pretium duxi (vt magis veritas istius quæstionis elucescat) gradatim ipsas referre, & deinceps ipsismet respondere.

Sciendum, igitur, Sotum referendo Hostiensis sententiam, dixisse, Hostiensem distinguisse tali pacto, quòd acquisita per simoniam prohibitam iure diuino necessariò erunt restitutioni obnoxia: acquisita, verò, per simoniam prohibitam de iure positiuo non restituenda fore: cui consentijt Henricus, ad quod Sotus

Sotus respondit, quòd summus Pontifex ibi loquutus fuerit de simonia prohibita de iure diuino, quasi diceret, ergo, Hostiensis, & Henricus sibi met aduersantur, vt patet ad sensum.

Attamen talis impugnatio nulla videtur, cùm non sit suspicandum, tantos Doctores ignorasse simoniam quamcunq; prohibitam esse de iure diuino: quapropter ipsi per illa verba uoluerunt nos docere, quòd tunc per simoniam mentalem acquisita erunt restitutioni obnoxia, quando utroque iure acquisitionis talis modus venit prohibitus, ac per consequens puniendus: cùm semper ipsa simonia prohibita per ius positiuum præsupponat prohibitionem factam à iure diuino. volebant, igitur, ipsi Doctores intelligere quoad pœnas inflictas de iure positiuo, eò quòd tantum simonia conuentionalis sit prohibita addita pœna restitutionis faciendæ eorum, quæ fuerunt acquisita per talē simoniam: vt in capitulo, De hoc. extra de simonia, non autem sic de simonia mentali dicitur, quæ solum prohibita est de iure diuino sine obligatione restitutionis, cùm hoc expressè aliquo iure non sit cautum: immò, quòd non teneatur restituere talis simoniacus habetur expressè in dicto capitulo fin. iuxta communem Doctorum interpretationem. quem quidem canonem interpretando Panormitanus ait, quòd in hoc patet differre vsuram mentalem à simonia mentali: cùm acquisita per vsuram mentalem sint restituenda, nō autem per simoniam mentalem: in odium vsurarum, ne detur occasio palliandi vsuras. ad quod ipse Sotus, vbi supra, respondet, quòd huiusmodi ratio nulla sit: cùm deberet simonia maiorem inuidiam parere quàm vsura, eò quòd ipsa sit virulentior, ad quod ego respondeo, quòd non valet consequentia: grauius peccatum est simonia quàm est vsura, at vsurarius mentalis tenetur restituere per ipsam acquisita: ergo, simoniacus mentalis acquisita taliter restituere tenebitur: non valet consequentia, eò quòd à diuersis nō debeat fieri illatio, & quòd sit diuersum, patet, per se: quoniam per vsuram etiam mentalem acquirens quandam uiolentiam, ac iniuriam infert suo proximo, non autem acquirens per simoniam mentalem: cùm simoniacus mentalis (licet aliquid expectet,) tamen, longè minoris valoris rei (quàm traditurus sit) ipse inde acquiritur: ex quo patet, quòd ex hac expectatione & receptione nulla irrogatur iniuria ipsi danti simoniacò: quòd, tamen, non poterit dici de accipiente ultra fortem: Vnde patet Panormitanum benedixisse: Dixit quoque Sotus, vbi supra, subsequenter, quòd Ioannes Andreas in dicto capitulo fin. attulerit aliud minoris probabilitatis, dicens, quòd in vsura sola mens vsurarij est deprauata exigentis aliquid ultra fortem, non autem alterius soluentis: & ideo iubetur ei fieri restitutio. In simonia, uerò, utriusque animus est corruptus. Nam tam emi, quàm uedi spirituale prohibetur: & ideo cæteris paribus melior est conditio possidentis, ut uterque permittatur id possidere, quod recepit: quoniam per vsuram magis, uulneratur charitas, ad quam opinionem ipse Sotus respondendo subintulit, quòd ipsius sententia sit quædam conficta interpretatio, minus ad rem accommodata: inde patet, quòd deprauata mens nemini debet suffragari: quare multò minus deberet simoniacus dominium acquirere, quàm usurarius. Nam aliàs etiam si pactum interuenisset, deberet uterque dominium acquirere.

Ad Sotum, ergo, respondendo dico, sententiam Ioannis And. optimam esse, cùm fundetur super illud cap. fin. & super regulam iuris in capitulo, In pari delicto, de regulis iuris in sexto, ubi dicitur. [In pari delicto potior est conditio possidentis]

Sotus impugnatur sententiam Io. Andr.

Respondetur Soto. c. In pari delicto de reg. iur. in 6.

S. Thomas.

Caietanus. Pal. Tartaretus. Gabriel Biel. Glos.

Syluest.

Nauarrus.

Ratio conclus. sextæ.

Impugnatio conclusionis.

Maior. Hadrianus. Sotus. Io. à Medina.

Responsio.

l. cum par deli-
ctum. ff. de reg.
iuris.

possidentis idem dicitur in l. cum par delictum. ff. de regulis iuris. Sic, ergo, in proposito, cum aliquo iure non sit cautum ut simoniacus mentalis teneatur restituere, quæ per talem simoniam acquisiuit: inde sequitur, quod melior esse debeat conditio possidentis, quàm eius, qui dedit: nec sequitur illa illatio facta à Soto, dicente, quod multò minùs simoniacus talis deberet acquirere quàm vsurarius mentalis: cum vsura sit minùs graue peccatum: contra quem dico, quod quando habetur sermo de restitutione facienda necessariò, vel non facienda, non venit ponderanda grauitas peccati, sed iniustitia acquisitionis huiusmodi rei. Nam sicut si virgo consentiat stupro pro pecunia recipienda (meo quidem iudicio) magis peccat, quàm is, qui clam aliquid furaretur, ut delitiis vacaret, cum in tali stupro duæ grauissimæ deformitates reperiantur. Prima quarum, est peccatum luxuriæ, & secunda peccatum auaritiæ: in fure autem suprascripto tantum iniustitia illa, quæ minoris damni erit honori proximorum, quàm stuprum: & tamen, (vt supra probauimus) huiusmodi virgo ad tale lucrum restituendum, sub præcepto, non tenebitur: cum videatur eam vendidisse corpus proprium, licet cum iactura honoris aliorum, vt ipse semet Sotus falsus fuit loco ibi per me citato. Fur autem semper ad restitutionem tenebitur ratione iniustitiæ, qua damnificauit proximum suum: & quoniam fur, & vsurarius quoad materiam restitutionis ad paria iudicantur: inde sequitur, illationem Soti non vsquequaque esse veram, (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) & quod hoc sit verum, patet per textum in capitulo, consultuit, extra de vsuris, in quo acquisita per usuram mentalem dicuntur restitutioni obnoxia: quod nullibi legitur de acquisitis per simoniam mentalem: vnde patet ex dictis, quod verum non sit quod ait Sotus, simoniacum mentalem multò minùs debere acquirere dominium acquirentium per talem simoniam, quàm vsurarium mentalem: cum eadem ratio, quæ militat in usurario, non militat in simoniaco: eò quod vsurarius per iniustitiam, & iniuriam aliquid acquirit: simoniacus, verò, (licet malè & cum graui peccato), tamen, nullam iniustitiam committit contra proximum, à quo per simoniam mentalem aliquid accepit spirituale vendendo pro temporali, cum ille talis voluntariè dedit: sed nec valet alia obiectio ipsiusmet Soti (paulò post) dicentis, quod is, qui aliquod temporale dedit pro spirituali etiam sine aliqua pactione, nõ voluntariè dedit: cum maluisset sibi illud magis tribui gratis quàm mediante munere illo tempore à se oblato. Non (inquam) hæc consequentia obstat, non uoluntariè dedit, malens illud ab eo, (cui dedit temporale pro spirituali) gratis suscipere. Ergo ille talis ad taliter acceptum necessariò restituendum ei teneatur: quoniam si huiusmodi illatio vera esset, sequeretur hoc absurdissimum, quod vendentes merces suas tuta conscientia non possent retinere pretium sibi solutum pro ipsis obtinendis: quoniam per se patet, vnumquemque potius velle sibi merces donari, quàm vendi aliquo pretio etiam infimo: ex his, ergo, deducitur, quod non valeat illatio Soti, dicentis, non voluntariè dedit alter simoniacorum mentalium, ergo, alter eorum recipiens non poterit tuta conscientia illud retinere: cū verus intercesserit contractus emptionis ex parte dantis, & venditionis ex parte recipientis spirituale pro temporali.

Impugnatur
Sotus.

Insuper Sotus ubi supra, recitauit sententiam Caietani se subscribentis nostræ conclusioni, dicens: Caietanus longè alia uia procedit, dicens, eum qui usuram soluit, inuitus soluere: non ita dicendum erit de aliquid dante per simoniam: quare usurarius non acquirit dominium rei extortæ per usuram.

In

In simonia, verò, uterque dat vtroneus: nam cum præbenda suapte natura pretio æstimabilis sit, iccirco eam recipiens libenter pretium soluit: quare nisi ecclesia prohiberet translationem dominij, teneret vtrinque datio: & quia citrà pactum non impedit quin transferatur dominium: cum non precipiat restitutionem, vterque, scilicet, dans temporale pro spirituali recipiendo, & dans spirituale pro temporali recipiendo, vterque (inquam) eorum acquirit dominium talium sibi datorum. Addit Sotus. Sed neq; ista solutio herenti animo satisfacit: nam perindè simoniacus inuitus videtur conferre pretium, atque ille, qui accipit ad vsuras: siquidem mallet gratis accipere, ut iure diuino alter tenebatur conferre. hæc Sotus: cui iam paulò antè responsum dedit, dicendo, huiusmodi illationem nullius esse valoris, aut considerationis, vt peroptimè asseruit quoque Nauarrus, vbi supra, cum de contractus emptionis & venditionis iustitia non requiratur, quod emens merces voluntariè det pretium: eò quod vnusquisque magis vellet sibi donari merces gratis, quàm pretio aliquo mediante: & tamen, neque ipse Sotus auderet asserere venditorem mercium interueniente pretio teneri ad mercium restitutionem, licet omnis emptor vellet merces accipere gratis & non mediante pretio: vt experientia ipsa omnes semper docuit in omnibus hominibus: & hæc adduxisse sufficiat ad probandum, quod ipse Sotus gratis oppugnauerit Doctores tuentes nostram conclusionem.

At quoniam ipse Sotus (meo quidem iudicio) frustra nixus fuit textum ipsum in dicto capitulo sine glosare, ad hoc ut sonaret in suum sensum: cum litera ipsius sit luce meridiana clarior non indigens tot postillis, ac additionibus interlinearibus: quibus ipsum indigere autumauit Sotus: cuius sententiam non repetam, ne tempus frustra conteratur: cum ipsi responsum dederimus vnà cum Nauarro, vbi supra, vltra ea, quæ adduximus in præfati disceptatione respondendo impugnationibus factis ab ipso contra dictos Doctores fauentes nostræ conclusioni. Superest, ergo, vt adducamus sententiam Hadriani, quem ipse Sotus citauit pro tuenda sua opinione, cum re uera nunquam talis sententiæ ille fuerit, vt patebit referendo ipsum contextum verborum, quibus ipse Hadrianus vsus fuit circa præfatis conclusionis materiam, videlicet. Sed meo iudicio videor deprehendisse ultra illam rationem diuersitatis magis probabilem, videlicet, quia restitutio simoniacè acquirentium fieri habet ecclesiæ, quæ in hoc facultatem habet ius suum remittere si uult: sed restitutio vsurarum debetur personis priuatis, à quibus usuræ fuerunt extortæ: quam obligationem neque Papa, neque Imperator, neque ecclesia uniuersalis sine aliorum assensu remittere potest, longè, igitur, dispar est ratio de mentali simonia, & usura. Sed nec certum est, an in simonia mentali non obligetur homo resignare, & restituere, quod taliter acquisiuit. Immo ex textu ipso (ne posterior clausula partis decissæ priori repugnet) uideretur clausulam [per solam] penitentiam, solum excludere mutationem monasterij, uel loci, ut generale concilium de simoniacis statuerat. Intendit, ergo, per ly [solam] architudinè excludere dispositam in concilio generali, nõ restitutionem & resignationem temporalium, & spiritualium ad manus facultatem habentis dispensandi: hæc ille Doctor, ex cuius uerbis patet, quod licet uideatur inclinasse prima facie, potius ad sententiam contrariam nostræ conclusioni, quàm in fauorem eius; tamen, noluit id apertè asserere, dicens hoc certum non esse: licet paulò antè falsus sit, maximam differentiam esse inter usuram mentalem, & simoniam mentalem:

Hadriani Pape
sententiæ ad ver-
bum refertur,
ex qua patet,
ipsum non ad-
uersatam fuisse
se præfati cõ-
clusioni, immò
fauisse.

talem, quoad virtutem obligandi aliquem ad restituenda acquisita per ipsas: immò & quòd cum huiusmodi restitutio fuerit faciendae ecclesiae, ipsa ecclesia possit ius suum huiusmodi remittere si voluerit: non autem sic dicitur de restitutione faciendae acquiritorum per usuram mentalem: ex quo patet, ipsum non tenuisse sententiam Soti, sicut ipse autumavit, cum ipse Sotus dixerit quoad restitutionem faciendam non differre acquirere per simoniam mentalem, vel per usuram mentalem.

Responsio ad Io. de Medina dicentem, quod quoad restitutionis obligationem nulla sit differentia inter usuram mentalem, & simoniam mentalem.

37

Vsuram mentalem in quibus differat a simonia mentali.

Possidentis conditio in pari delicto melior est. In pari delicto, de reg. iur. in 6.

38

Vsurarius recipiens aliquid per usuram à iudicibus, & alijs, qui illud acquirerat ab iniuste dante, & exequenda re ad quam faciendam illi de iure tenebantur, cui restituitur.
c. Nò sane. 14. q. 5. Glos.

Pet. a Palude.

Ad Ioannem de Medina dicentem, quòd quoad obligationem restitutionis acquiritorum: nulla differentia sit inter simoniacum mentalem, & usurarium mentalem, quàm facillima erit responsio: quæ quidem responsio etiam satisfaciet motui Soti, diceudo, maximam esse differentiam, cum per usuram mentalem (vt etiam docuit Hadrianus) offendatur proximus per iniustitiam, sed per simoniam mentalem offendatur Deus per irreuerentiam exhibitam dono Spiritus Sancti, scilicet, gratiae spiritualis: at proximo quis non potest satisfacere, nisi restituat ei id, quod iniuriòse, vel per iniustitiam ab eo abstulit: Deo, autem, satisfacimus per poenitentiam, vt benè concludit textus in dicto capitulo finali, de simonia: quod & multis argumentis Doctores adducti, supra in fauorem nostrae conclusionis probant. Et sic patuit veritas nostrae conclusionis: & poterit denique alia ratio differentiae inter usuram mentalem, & simoniam mentalem, eò quòd usura benè soluitur, & malè recipitur, cum usuram soluere non sit peccatum in casu necessitatis: sed quicquid soluitur pro spirituali assequendo, malè soluitur & malè recipitur, cum vtrumque sit prohibitum. At quoniam in pari delicto potior est conditio possidentis vt in capitulo, In pari, de regulis iuris in sexto, inde sequitur, possidentem acquisita per simoniam mentalem non teneri ad illa restituenda: cum ad id nullo iure compellatur. (Vt optimè Caietanus, & Nauarrus, vbi supra dixerunt: Cum ergo simoniacus mentalis ad restituenda inde assequuta non teneatur, inde sequitur, usurarium ad sibi restituendum (vt in conclusione) omnino fore compellendum tam in foro fori quàm in foro conscientiae.

Decima septima conclusio.

Vsurarius, qui per usuras extorsit aliquid à iudice, teste, lictore, milite, vel à quocunque qui illud tale recepisset ab aliquo iniuste dante pro exequenda re, ad quam faciendam illi de iure sine mercede tenebantur: non ipsis restituere tenebitur: sed illi, qui pro tali opere dederunt dictis personis.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Probatur, enim, primò per argumentum in capitulo, Non sanè, decima quarta quaestione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium, & inter alia infra scriptis verbis vtentis, videlicet, ille tamen, solet tanquam malè sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit: quoniam venale esse non debuit hæc ibi. Vbi gl. in ver. Ille, elicit ex hoc textu, quod dans pecuniam pro iusta sententia ferenda à iudice possit ipsam repetere. Si, ergo, de iure poterit taliter dans repetere à iudice: inde necessariò sequitur veritas nostrae conclusionis, quòd (scilicet) usurarius teneatur restituere non iudici, sed ei, qui iudici dederat vexationem suam redimendi gratia.

Probatur & secundò Doctorem auctoritate, nostra conclusio (licet ipsi Doctores loquantur solum de restitutione faciendae (de taliter acquisitis) eis, qui praestiterunt.) Petrus, enim, à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione tertia, articulo quinto, in fine, dicens. Ad crimen, au-

tem,

tem, concussionis pertinet, si ille dedit, putans se non aliter posse iustitiam obtinere: & iudex turpiter recepit pretium pro eo, quod debebat gratis facere: & tenetur illi reddere qui noluit iudicem corrumpere: sed à corruptione praeseruare, & suam vexationem redimere. hæc Paludanus, quæ sequitur Hadrianus in quarto sententiarum, in capitulo, Restat inquirere. §. sed videndum est cui: Addens quando hoc faceret quis ex alijs coniecturis timens ipsum finitrem iudicaturum fore, Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quaestione vigesima. §. In oppositum, tamen, video Doctores. Sotus in libro 4. de iustitia, & iure, quaestione septima, articulo primo, columna septima, vers. Sed nunquid licebit munera, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctio decima quinta, quaestione sexta, articulo secundo, dubio primo, Frater Ioseph de Angles super quartum sententiarum, titulo, Quis sit liber à restitutione, duodecima difficultate, conclusione secunda, incip. Iudex, aut quicumque, Didacus Couarruias in §. tertio, secunda partis relectio. circa finem numeri primi, Archidiaconus in dicto capitulo, Nonne, in ver. In eadem glos. in vers. ibi ego credo. Albericus de Rosatis in suo dictionario vtriusque iuris, in ver. Iudex etiam delegatus nihil recipere: qui se subscripsit sententiae Ray. in summa nostram amplectentis conclusionem, Syluest. in ver. restitutio. secundo, §. primo, Caietanus in summa, in ver. restitutio, capitulo quarto, cui restituendum est. §. si autem restitutio, Nauarrus in suo manuali, capitulo decimo septimo, nume. 33.

Probatur & tertio praesens conclusio hac ratione, quoad obligationem spoliato, & non spoliati: Cum de iure communi (vt patet per totum titulum, extra de restitutione spoliatorum, & in capitulo, Cum tu, extra de usuris.) regulariter spoliato iniuste faciendae sit restitutio, & non alijs: ita quòd si alijs fieret, rursus faciendam fore spoliato mandatur in capitulo, sicut dignum. §. eos, qui, extra de homicidio: cuius canonis verba saepe retulimus: ex his, ergo, sequitur, quòd usurarius (de quo fit sermo in praesenti conclusione) teneatur restituere taliter extorta per usuram non illis praedictis à quibus immediatè ipse extorsit: sed ijs à quibus illi iniuste acceperunt: cum illorum dominium adhuc perseueret in eis, qui coactè, & non voluntariè illa talibus tradiderant redimendo vexationem sibi iniuste illatam, vel, saltem, quam inferri probabiliter timebant, huiusmodi muneribus non exhibitis.

Decima octaua conclusio.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per usuram à iudicibus acquisitum proferenda iniusta sententia, vel à cæteris ministris pro opere explendo contra ordinem iuris, vel à teste pro ferendo testimonio falso, tenentur restituere ipsi, & reliqui supradicti acceperunt: cum & illi ad talium restitutionem non teneantur sub praescepto ante sententiam condemnatoriam à iudice promulgatam: licet si tales condemnarentur à iudice supremo, tunc taliter extortum debeatur fisco: vt in l. In haeredem. ff. de calumniat. Quamuis hi tales teneantur tam antè quàm post talem sententiam in foro conscientiae in solidum unà cum cooperantibus secum (iuxta tamen distinctionem afferendam in quaestione trigesima tertia) ad omne interesse quod ratione iniustae sententiae, vel alterius actus iuridici, vel forensis iniusti passi fuerint ij, contra quos tales actus forentes iniusti facti sunt, licet illi tales de consilio deberent restituere eis, quos hoc modo laeserunt.

Hac

Hadrianus Papa Sextus.

Ioannes à Medina. Sotus. Gabriel Biel. Ioseph Angles. Didac. Couarr. Archid. Albericus. Ray. Syluest. Caietanus. Nauarrus. Ratio conclus.

39
Vsurarius aliquid extorquens per usuram, à iudicibus, & alijs aliquid accipientibus ab iniuste dante, tenetur restituere.

l. pen. ff. de con-
dic. ob turpem
causam.

l. 2. C. de cond.
ob turp. causam.

c. In pari. de re-
gul. iur. in 6.
l. cum par deli-
ctum. ff. de reg.
iuris.
Glos.

l. 3. ff. de condi.
ob turpem cau-
sam.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in l. penultima. ff. de conditione ob turpem causam, in qua hæc habentur, videlicet. [Si ob turpem causam promiseris Titio, quamuis si petat, exceptione doli mali, vel in factum summouere eum possis, tamen, si solueris non posse te repetere: quoniam sublata proxima causa stipulationis, quæ propter exceptionem, inanis esset, pristina causa, id est, turpitudine superesset. Porro autem si & dantis, & accipientis turpis causa sit: possessorem potiore esse, & ideo repetitionem cessare, tamen ex stipulatione solutum sit.] Idem probatur per argumentum in l. secunda, C. de conditione ob turpem causam, in qua hæc habentur, videlicet. [Cum te propter turpem causam contra disciplinam temporum meorum domum aduersariæ dedisse profitearis: frustra eam tibi restitui desideras: cum in pari causa possessoris conditio melior habeatur.] Idem probatur per argumentum in regula iuris, in capitulo, In pari. de regulis iuris in sexto, & in l. Cum par delictum. ff. de regulis iuris, in qua hæc habeatur, videlicet. [In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis] vnde per optimè ibidem glosa concludit non competere repetitionem rei solutæ pro iudice corrupendo, qui aliquid dedit vt ipsum corrumperet, quod antè ipsam glosam decreuerat Imperator in l. tertia, ff. de conditione ob turpem causam, in qua infra scripta habentur, videlicet. [Vbi aut, & dantis & accipientis turpitudine versatur, non posse repeti dicimus. Veluti si pecunia detur, vt malè iudice tur] hæc in dicta l. si ergo, non datur repetitio, inde sequitur, iudicem & prædictos ad talium restitutionem non teneri sub præcepto. Sed notanter dixi nostram conclusionem probari per argumentum, & non simpliciter duabus de causis, prima quarum est: quoniam licet explicite dicta iura non probent nostram conclusionem ex professo, benè, tamen, implicite, cum dicant, quòd quando turpitudine versatur ex parte dantis, & accipientis melior sit conditio possidentis: Sed iam in casu proposito in nostra conclusione versatur turpitudine ex utraque parte: consequens erit omnino dicendum fore huiusmodi iudices non teneri de præcepto taliter acquisita restituere, licet ad damnum indè illatum parti læsæ, ac per consequens ipsum usurarium teneri extorta per usuram à talibus ipsis restituere, & non alijs: cum aliquo iure contrarium non sit cautum, & regulariter semper restitutio ei faciendæ sit, à quo quis per iniustitiam acquisiuit, vt fecit usurarius. Immo hoc verum esse prædictis iuribus satis comprobari videatur: dixi [de præcepto] quia de consilio omne lucrù turpe reuera est restitutioni obnoxium.

Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate (loquendo de restitutione faciendæ ipsis, à quibus usurarij acceperunt: cum infra scripti Doctores dicant, iudices, & alios (de quibus supra) ad taliter acquisitorum restitutionem non teneri: inter quos sunt infra scripti, videlicet Archiepiscopus Florentinus parte secunda, capitulo quinto, in principio, Monaldus in ver. restitutio. 2. Angelus in ver. restitutio. in ver. turpe lucrum. Syluest. in ver. restitutio. 2. §. tertio, & in ver. elemosina. §. quarto, Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero 30. Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto Flores Theologicarum questionum, super quartum sententiarum, titulo. Quis sit liber à restitutione, duodecima difficultate, conclusione prima. Immo, & Innocentius, Antonius de Butrio, Panormitanus, & Ioannes Andreas in capitulo, Quia plerique, extra de immunitate ecclesiæ, vel altaris, quorum sententias in responsione ad impugnationem factam contra nostram conclusionem

Archiepis. Flo.

conclusionem referam. Probatur & tertio præsens conclusio triplici ratione.

Nullus ad alicuius rei assequutæ restitutionem faciendam (nisi ad hoc aliquo iure obligetur) tenebitur de præcepto.

At iudices (& alij in conclusione citati) ad restitutionem adeptarum rerum per ipsos nullo iure obligantur.

Ergo iudices (& alij in conclusione citati) ad restitutionem adeptarum rerum per ipsos faciendam non tenebuntur de præcepto.

Maiores propositio per se patet, & iccirco probatione non indiget.

Minor probatur auctoritate iurium, quæ allata fuerunt in probatione conclusionis præsentis: cum ex ipsis eliciatur, quòd talis restitutio faciendæ non sit sub præcepto, vt superius fuit probatum. Idem poterit probari per arg. in c. legatur. 24. q. 2. in quo dicitur. [Non faciendum fore id, quod aliqua lege non reperitur concessum] sic, ergo, è conuerso, nec ad faciendum aliquid compellendus est aliquis, ad quod faciendum aliqua lege non compellitur. Cum per allata iura non probetur, taliter accipientes teneri ad restitutionem eorum: sed solum non dari repetitionem taliter acceptorum.

Cum regula constantissima sit apud Doctores tam Theologos quam Canonistas: quòd quotiescunq; restitutio aliqua non præcipiatur fieri ab aliquo iure, vel à Doctoribus, alicui speciali, & certæ personæ: sed solum pauperibus, quæ tunc ipsa restitutio non debeatur ex præcepto, sed solum ex consilio: Inde sequitur apertissime veritas nostræ conclusionis: cum in casu contento in ipsa, idem fuerit dictum à Doctoribus, supra citatis. Quapropter concludendum erit huiusmodi restitutionem (de qua fit sermo) esse sub consilio, & non sub præcepto: sicut & quodlibet aliud turpe lucrum.

Cum obligatio ad restituendum, aliàs, non benè acquiritur, fit quid poenale: & in foro animæ nemo ad incursum poenam soluendam ratione alicuius delicti perpetrati teneatur antequàm iuridicè à iudice ad illam soluendam quis condemnatur (vt oēs sacri Theologi asseuerant.) Indè necessario sequitur, iudices, & alios huiusmodi (de quibus sermo hinc in nostra conclusione) veros effectos fuisse dominos rerum sibi taliter traditarum: ac per consequens usurarium taliter extorta restituere ipsis teneri, & non alijs, aut pauperibus, si tutus esse voluerit in sua conscientia. Cum per traditionem voluntariam ab illis factam (cum tali conditione) dominium talium rerum fuerit acquisitum per iudices, & alios nominatos in conclusione præsentis, licet non sine eorum peccato, & obligatione satisfaciendi parti indè læsæ, causa tali sequuta, vt diximus in conclusione nostra.

Cum lex regula sit nostrarum actionum in animo nostro, quæ per iustitiæ ministros applicanda subditis est: indè sequitur, ad ministros iustitiæ pertinere sibi subditos ad legis obseruantiam compellere: coactio, autem, fit per poenæ inflictionem, ergo talis animaduersio ad eos pertinebit: vnde contra naturam sibi ipsi vnusquisque illam infliget: eò magis, quòd Aristoteles in libr. 1. ethi. c. 4. iudicem appellauerit ius animatum: quia debet ex lege agere in reum. Cui, igitur, lex poenalis duobus modis ad diuersos loquitur: indè sequitur, quòd cum lex iubet ne quis quid faciat, subditos legislatoris alloquitur: cum, verò, addit contra faciendū eò ipso dominium rerum perdat, aut ipso iure bona amittat, aut bona eius sint confiscata: non tam cum subditis loquitur, quam cum iudicibus, iustitiæ exequutoribus, quibus talem imperat animaduersionem.

Vnde sequitur, nemini in particulari præceptam fuisse poenæ incursum solutionem: nisi præcedente sententia condemnatoria iudicis: ac subinde sequitur

E e iudicem

Ratio prima
conclusionis.
Maior propof.

Minor propof.

Conclusio.

ca. legatur. 24.
q. 2.

Ratio secunda.

Antecedens.

Consequencia.

Ratio tertia.
Antecedens.

Consequencia.

Ratio quarta.

40
Poenā inflicta
à iure soluere
in foro consci-
entia nemo tene-
bitur, nisi in fo-
ro fori condem-
natus fuerit.
Arist.

iudicem non teneri ad restitutionem talium antè sententiam, & vsurarium teneri talia sibi restituere.

Quintò arguitur sic.

Cùm lex minans pœnam eius transgressori, non contradicat iuri naturali: immò semper ille sum illud seruet, aliàs nõ esset lex, sed destructio legis, cùm omnes leges à iure naturali trahant non tantùm originem, verùm etiam virtutem: (vt patet ad sensum) & Doctores omnes fatentur.

At quoniam de iure naturæ præceptum est, (vt in clem. Pastoralis. de sententia & re iudic.) vt nemo inauditus condemnatur: Hinc illa sanctissima constitutio emanauit à Gregorio, & habetur in c. 1. extra de causa posses. & propriet. in qua hoc idem Greg. fatetur his verbis, videlicet. [Nos contra inauditam partem nihil possumus diffinire.] Vbi notandum erit, quòd non ait. [Nos nolumus, sed non possumus.] Natura, scilicet, id vetante. Cùm, ergo, lex in cõmuni feratur, neque singulares contingentium circumstantias potuerit prospicere: munus hoc delegatum est iudici, vt iisdem perspectis, sententiam ferat: potest quippe pro se reus allegare ignorantiam, vel infirmitatē, vel vehemētissimam occasionem, vel forsan, quòd non tam grauiter in legem impegit, vt dignus sit totius pœne acerbitate.

Quapropter etiam in crimine hæreseos (quod omnium est impiētissimū, & execrabilissimum) auditur hæreticus quouis modo voluerit suum factū excusare: & contingit sæpissimè tam tenuè esse delictum, vt non agatur in ipsum toto rigore iuris: atque aded neque expolietur omnibus bonis suis. Et pari ratione, immò æquiori in crimine læsæ maiestatis, & in aliis. Vndè sanctissimè cautum est, vt nemo nisi confessus, vel conuictus condemnatur, vt in c. Nos in quemquam, & c. iudex. 1. q. 7. ex his ergo patet veritas nostræ conclusionis: quoniam si ipsa vera non esset, sequeretur hoc absurdissimum, & rationi non consentaneum, scilicet, quòd miserimus ille, qui aliquod occultum crimen perpetrasset, contra quod aliqua pœna statuta fuerat à lege, puta, confiscationis bonorum, in foro conscientie (nulla expectata iudicis sententia in foro fori) teneretur fisco bona sua tradere: quod quidem faceret in maximam iacturam facultatis propriæ, imò & (quod maius est) in iacturam honoris proprii detegendo crimen proprium occultum contra dominicum præceptum, ac ordinem charitatis: ex quo patet quàm irrationabile sit hoc asserere: cùm inde infelix huiusmodi homo compelleretur se esse executores legis contra se ipsum (hoc nullo iure iubente) cùm natura ipsa hoc abhorreat: immò, & qui contrarium asserunt, tacitè volunt ipsum criminofum constituere iudicem contra seipsum: & vt ipse perpendat an proprium delictum pœnam tantam mereatur, quantam lex statuit necnè: & vt veritas præsentis rationis percipiatur facilius: figurabo talem casum. Cæsar, licèt, prudens, & Doctus fuisset, tamen, deceptus à fallacijs diabolicis, dubitās de veritate corporis Domini nostri existentis in pane, & vino consecrato (concurrentibus omnibus alijs essentialibus dicti sacramenti) existens solus in sua ipsius aula, nemine sentiente, prorūpit in hæc hæreticalia verba, videlicet. Nõ credo sub illa hostia consecrata esse corpus dñi nostri Iesu Christi, vt ecclesia catholica docet: peto modo à Doctorib. nostram conclusionem impugnātib. An eò ipso sic homo tanquā hñticus (licèt sit ditissimus) sit spoliandus bonis suis, & in foro penitentiæ à cõfessore cõpellendus ad tradendā propriā facultatē fisco, nõ expectata aliqua alia snia, (cū de iure hñtici bona sint cõfiscāda, vt in c. vergētis. ext. de hæret.

quamuis

quamuis modò in mentem, verè, redactus sit: & omnia quæ ecclesia sancta credenda proposuit sibi, firmiter credat, paratus potius mortem subire, quam nec per momentum à fide discedere, vel in aliquo articulo dubitare. Et quidem atrocissima esset censura, seu sententia confessoris, illum compellens ad huiusmodi propriæ facultatis exhibitionem fisco faciendam: cùm nec laicus, neq; ecclesiasticus iudex (licèt seuerissimus) hanc proferre sententiā audere nemini dubium esse debeat. Si, ergo, Iudex non, quantò minùs confessor: cùm indè detegeretur peccatum occultum, quod prorsus illicitum est: & tamen, si vera esset contraria opinio, sequeretur, hunc compellendum fore, saltem, ad spoliandum seipsum facultate propria iam amissa, iure hoc statuente, & ad illam elargiendam pauperibus: ne peccatum occultum manifestaretur, ne huiusmodi facultatem detinens, furti crimine se maculet, eò quòd ius omne (in eà prius habitum) amiserit per subsequens peccatum hæresis: quoniam si hoc iure spoliandus non fuisset à fisco ratione dicti criminis, sequeretur, quòd fiscus non posset eum facultate propria priuare per sententiam: cùm sententia illa sit tantùm declaratio incurfionis in pœnam: & vt etiam vsu hoc probemus, nunquàm legi apud Doctorem aliquem, vel audiui obseruatum ab aliquo confessore, quòd in huiusmodi criminibus, quibus est annexa pœna confiscationis bonorum, fuerit compulsus huiusmodi penitens antè sententiam ad exhibenda bona sua fisco, ergo, optima fuit nostra conclusio, per quam diximus, & probauimus, iudices, & alios (in conclusione citatos) non teneri ad restituenda acquisita ex prolacione iniustæ sententiæ: ac per consequens vsurarium talia acquisita extorquens per usuram teneri eadem restituere ipsis & non illis, à quibus illi acquirerant huiusmodi bona dicta de causa.

Leges humanæ (vt Isidorus docuit) debent esse tolerabiles, atque ad hominum imbecillitatem accommodatæ, quas etiam illi, qui non sunt aded uirtute progressi, ferre possint: si, tamen, leges sic homines distringerent: vt sua substantia quantumuis locupleti, sua se spontè nudarent, intollerabiles essent, & suauis, leuique iugo Christi longè dissimiles: neque aduersariorum ratio concludit, dicentium, hoc modo cautiùs obseruari leges. Nam talis debet adhiberi cautela custodiendæ legis, vt, tamen, non fiat obseruatu impossibilis: vnde patet veritas nostræ conclusionis, cùm per ipsam occurratur tot, tantisque absurdis, quæ inde orirentur: vt sæpius fuit probatum, si vera non esset nostra conclusio.

Attamen licèt verissima sit nostra sententia ac conclusio, tamē, posset quis cõtra ipsam insurgere, illā probādo falsā duplici medio. Primò auctoritate nõ nullorum iurium (quæ videntur contrarium statuisse) necnon, & communioris opinionis Doctorum. Et vt veritas nostræ conclusionis magis elucescat, operæ pretium duxi in medium producere sigillatim huiusmodi auctoritates iurium, & Doctorum: & deinceps illis (Deo dāte) sigillatim satisfacere, ne animus pij lectoris anceps relinquatur, cū maxima (forsan) pernicie, ac detrimento salutis penitentium, qui huiusmodi macula se maculassent. Sciendum, igit, quod nostræ conclusioni summopere aduersari vñ, quod titulus, quo aliquid ob maleficiū datur (vt in casu nostro) est ipso iure nullus, vt in l. generaliter. ff. de verb. obl. & in c. si. ext. de pac. & ibi p. gl. & Doc. ex quib. iurib. quis posset sic argue re: Si titulus taliter accepti est nullus, inde cõsequēs erit, quod qui aliqd accepit ob maleficiū perpetrādū, illud nullo iure possidet. Si, ergo, nullo iure possidet, cõsequēs erit, quod iniuste illud retineat: si iniuste retinet, sequit inde eū ad tale quod

E e 2 de præ-

Ratio quinta.

41
Lex postiuua
intēdere debet
exequi præce-
ptum à iure na-
turali.

42
Nemo inaudi-
tus condemnā-
tus ab aliquo
est.

43
Defensio ē uni-
cuique indulta
de iure natura-
li.

44
Nemo non con-
fessus aut non
conuictus de-
bet condēnari.
c. Nos in quem
quam, & c. iu-
dex. 1. q. 7.

Exemplum.

c. Vergētis. ex
tra de hæreti-
cis.

Sexta ratio.

Prima impu-
gnatio conclu-
sionis præsen-
tis.

l. Generaliter.
ff. de verb. obl.
c. si. ext. de pac.
Glos.

Primum argu-
mentum con-
tra conclusio-
nem.

c. saepe contin-
git. extra de re
fuit. spol.
Responsio ad
argumentum.

Ant. de But.
Panor.
Innocen.

Panor.

I. nihil tam na-
turale. ff. de re-
gulis iuris.
Insti. de rerum
diuisione. §. per
traditionem. c.
fin. de simonia.

l. 2. 3. & 4. ff. de
cond. ob turpē
causam.

Secunda impu-
gnatio conclu-
sionis decimae
octauae.

de præcepto restituendum teneri, vt fur, & latro: cum retineat alienū, arg. in c. saepe. de resti. spol. in quo dicitur. [Non multum differre spoliare aliquem re sua, & iniuste detinere rem alienam.] Ad has auctoritates Deo dante facillima erit responsio, dicendo illas nostrae non obstare conclusioni, tum quia licet pactum, vel conuentio, qua quid ob malefictum datur, non valeat in illa forma, quam partes solae prætendunt facere: valeat, tamen, vt donatio quedam, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, vel pro donato ad hoc, vt ei non debeat necessariò reddi: vt alta mente docuit Dom. Ant. de Butr. ac Panor. in c. plerique. extra de immun. eccl. vel altaris, col. 5. ver. 3. quæst. est. Immo ibidē, & ipse Innoc. Quartus Papa nostrae conclusioni astipulatus fuit implicitè loquendo de consimili casu, scilicet, de mathematico, vel meretrice vel de consimilibus, qui dolo fraude, vel suasionibus induxerint aliquē, vt crederet, & pecuniam daret, non competit repetitio, cum vtrouque versetur turpitudine: vn de potior est causa possidentis: vt in l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem causam. cum sit hæc iusta pœnitentia, etiam in foro pœnitentiæ est seruanda: ex cuius dictis luce clariùs elicitur, iudicem, & alios (vt in conclusione) & si ad pœnitentiam (pro peccato commissò in recipiendo talia) explendam in foro pœnitentiæ teneatur: non tamen ad taliter accepta restituenda, nisi in foro iudiciali condemnetur: cuius sententiæ se subscripsit Panor. in d. c. plerique. colum. 5. in ver. Nota hoc verbū, quod apertè sentit. Vbi inter alia infra scriptis verbis se subscripsit nostrae conclusioni, videlicet. Plus placet mihi dictum Innocen. & Ioan. And. vt ad restitutionem, seu erogationem faciendam non teneantur isti. Primò, quia ius positium est pro eis: præterea fauet sibi ius naturale in retentione, propter consensum domini tradentis [nam nihil tam naturale, quàm, vt acquisitio fiat secundum voluntatem domini tradentis] vt in l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & in §. per traditionem. Insti. de rerum diuisione: & facit optimè quod habetur in c. si. de simonia. hæc illi, qui ambo Doctores, licet explicitè non exemplificent regulam prædictā de turpitudine vtriusque in casu nostrae conclusionis, bene ipsam implicitè probant, arguendo à simili, cum de iniustitiæ crimine (ipsi loquantur) commissò à mathematico, vel meretrice, quæ dolo aliquid acquisiuit: cum per se pateat, per dolum aliquid acquirentem, per iniustitiam acquirere: cum de directo dolus aduersetur iustitiæ, quod crimen reperiri in iudice pro iniusta sententia ferenda aliquid accipiente, patet ad sensum: & quod hucusque dictum fuit in responsione ad iura adducta contra nostram conclusionem verum sit, probatur quàm apertissimè per l. 2. 3. & 4. ff. de conditione ob turpem causam: cum in ipsa l. tertia, specialiter dicatur. [Iudici datum pro ipso corrumpendo non posse repeti, cum ex vtraque parte versetur turpitudine] ex quibus omnib. colligitur, non esse omnino paria, quòd huiusmodi accipientes nullo penitus titulo præcedente accipiant, & quòd accipiant prædicto quali quali titulo, & si turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur conditio sine causa, vel indebiti, uel rei vindicatio iuxta titulos de condic. sine causa, & condic. indebiti, & de rei vindicatione. In secundo autem nulla conditio habet locum per prædictas leges, & leges tituli. ff. pro derelicto.

Insuper posset quis insurgere contra nostram ueram conclusionem, dicendo illam falsam, arguendo per identitatem rationis, infra scripto modo, videlicet. Per te ipsum habuimus quòd quoties turpitudine versat ex parte vtriusque, melior erit conditio possidentis, ac per consequens tali modo acquirēs, ad taliter

acquisita

acquisita restituenda non tenebitur: sed contra: In crimine simoniae conuentionalis versatur turpitudine ex vtriusque contrahentis parte: cum alter turpiter det, & alter turpiter accipiat: & tamen, is, qui aliquid tali ex causa acquisiuit, ad illius restitutionem tenebitur omnino de præcepto, licet non ei, qui dedit, sed ecclesiae, in cuius iniuriam accepit, vt in capitulo, De hoc. extra de simonia, cum, ergo, vbi eadem est ratio, idem ibi ius esse debeat: consequens erit, quòd etiam in casu proposito in conclusione in quo versatur turpitudine ex parte vtriusque, scilicet, corrupti iudicis, & partis ipsum munere corrupti:

Inde sequitur, quòd eodem modo iudices taliter accipientes ad restitutionem hoc modo acquiritorum teneantur.

Ad quod responderetur, quòd textus in dicto capitulo, De hoc. continet quoddam speciale in illo crimine, propter ea, quæ ibi notantur. Et vt melius colligi ex dictis Diui Thomæ in secunda secundæ, quæstione trigesima secunda, articulo septimo, in corpore, & Caietani ibidem in Commentarijs, Ioannis à Medina in Codice de restitutione, quæstione vigesima, Soti libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo primo, dicam, quòd ibi accipiatur pretium pro re inappreciabili excedente omne pretium, & omnem estimationem rei temporalis: quod non poterit dici in casu nostrae conclusionis: licet secundum Caietanum vbi supra, inuendibilis sit: quod interpretandum erit, id est, non debet vendi de iure, tamē, vendi potest de facto, & pretio appreciari quodcūque acquiritur ex iniustitia: cum illud sit quid temporale, quod pretio etiam temporali commensurari & appreciari poterit (vt docuit Sotus vbi supra, colum. septima, in ver. Nō quòd actiones ille:) quod autem per simoniam acquiritur, est spirituale: quòd longè maiori pretio aestimatur quàm quodcūque temporale: quapropter merito præcipitur restitutio: cum etiam de iure præcipiatur restitutionem faciendam fore ei, qui ultra dimidiū iusti pretij aliquid emisset.

Ex quibus adductis videtur satisfactum fuisse iuribus paulò antè allatis, quæ contra nostram conclusionem militari videbantur. Quapropter superest modò satisfacere opinionibus Doctorum, quæ prima fronte videtur de directo aduersari nostrae conclusioni, & si bene ponderata fuerint, ipsi nostrae conclusioni non aduersari, at magis fauere, patebit.

Sciendum, ergo, erit, quòd contra nostram conclusionem reperitur Doctorum opinio, & primò Diui Thomæ: qui dixit, quòd quando id, quod datur, contra iustitiam datur, & qui tale quid accipit, contra iustitiam accipit: cum versetur turpitudine ex parte vtriusque: qui accepit, retinere non potest, cū acquisitum fuerit contra iustitiam: sed illud tale non debetur ei, qui dedit: quia contra iustitiā dedit: sicut contingit in simonia, in qua dāns, & accipiens contra iustitiam, contra iustitiam legis diuinæ agit: vnde non debet fieri restitutio ei, qui dedit, sed debet in eleemosinas erogari: & eadem ratio est in similibus, & hæc sententia est Diui Thomæ in secunda secundæ, quæstione 32. articulo septimo, in corpore quæstionis, virtute cuius, Caietanus in Commentarijs ibidem, idem docet, sentiendum omnino fore de eo, quod datum fuit iudici ad ipsum corrumpendum, vt iniuste iudicaret, quòd dicitur de accepto per simoniam, quod & in summula sua confirmauit in ver. restitutio. cap. Cui restituendum erit. §. si autem restitutio confurgit. Et Sotus in libro quarto, quæst. 7. art. primo, col. 7. in ver. Interrogas autem cum leges istę penales sint,

E c 3 nititur

c. de hoc. extra
de simonia.

Responsio ad se-
cundam impu-
gnationē con-
clusionis.
S. Thomas.
Caietanus.
Io. de Medina.
Sotus.

Sotus.

Tertia impu-
gnatio conclu-
sionis auctori-
tate Doctorum
sulta.

S. Thomas.

Caietanus.

nititur probare, quòd iudex huiusmodi ad restitutionem teneatur, quia ipsum lex fecit inhabilem ad recipiendum, ac retinendum, cum in iudicio condemnatus taliter extorta fiscus pro se in poenam peccati acciperet, vt in l. multa- rum, C. de modo multarum: quapropter talis rei dominium non transfertur ad ipsum iudicem, nec antè condemnationem illa debetur fisco, sed restituenda danti erit cum cautela, vt assignet illud fisco, casu quo sequeretur in iudicio sententia condemnatoria, ne iudex ille teneretur bis semel acceptum soluere, scilicet, danti, & fisco. hæc ille Doctor, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, questione sexta, articulo secundo, dubio primo, in ver. Cui personæ iudiciales ad restitutionem obligatæ, qui citat etiam in hoc Alexan. parte tertia, quæstione 40. membro sexto, articulo tertio, Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione quarta, articulo quinto, conclusione tertia, per totum. Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione secunda, articulo secundo. De eo, quòd secundo loco, id est, cui sit facienda restitutio. in §. si ob causam turpem. & in eodem Codice quæstione vigesima, columna tertia, in ver. secundo idem patet argumento Augustini. Vbi nititur hoc probare. Hadrianus Sextus Papa super quartum sententiarum, seu de sacramentis, titulo de restitutione, capitulo, Restat inquirere. §. Hoc supposito, Didacus Couarruias in secundæ partis relectio. §. secundo circa finem, numero sexto; in ver. ex tertia conclusione. & vt veritas nostræ conclusionis, magis elucescat, vniuscuiusque Doctoris sententiæ fundamentum in medium producam; & ei (Deo dante) satisfacere studebo: Vt inconcussa remaneat nostra conclusio.

Diuus, ergo; Thomás, vbi supra, voluit, restitutioni talium rerum faciendæ pauperibus iudices, & alios (in conclusione nominatos) obnoxios fore: & ratio per ipsum Sanctum ibidem adducta est, quoniam (vt verbis eius vtar) dans, & accipiens contra legem Dei agit: & ideo nec qui accipit, poterit retinere: quia malè accepit: Vnde in pios vsus tenetur illud conuertere: nec ei, qui dedit, debetur illud: quia malè dedit: vnde meretur amittere quod dedit: cum malè dederit. Vt ipsemet Sanctus Doctor dixit paulò post in 2. 2. q. 62. art. 5. in responsione ad secundum.

Cui Sanctissimo Doctori sic videtur respondendum, ipsum noluisse asserere per illa sic nuda verba: taliter accipientes teneri sub præcepto huiusmodi acceptæ, sed tantum sub consilio; & ratio est: quoniam aliàs sequerentur hæc absurda, quarum primum est: quòd ante sententiam à iudice latam de tali restitutione faciendâ, tales ad poenam huiusmodi, seu in poenam soluendam tenerentur: quòd nullo iure cautum reperitur: immo quòd non teneatur ad poenam in foro conscientie soluendam pro aliquo delicto incurso, quoad usque ipsi adiudicetur talis poena: ipsemet Sanctus docuit in secunda secundæ, quæstione 62. articulo tertio, in corpore quæstionis, & quòd obligatio ad restituendum sit quid pœnale, per se patet, & hac ratione probabitur quoque. Cum iudex in conscientia teneatur parti læsæ per sententiam iniuste latam ad omne interesse inde passum: vt ipsemet Sanctus Doctor docuit implicite in secunda secundæ, quæstione 62. articulo sexto, in corpore quæstionis. Vbi concludit, omnes teneri ad satisfactionem damni dati: si, ergo, vltra incursum poenam de satisfaciendo parti læsæ ex iniusta sententia lata, aut testimonio & huiusmodi prædictis teneretur ad illud, quòd illa de causa quis accepisset: sequeretur, ipsum fore puniendum duplici pœna, immo forsan triplici: cum cõtingere posset, quòd

Responsio sententiæ S. Tho.

Ratio contra intellectum qui resultat contra sonum verborum S. Thomæ, qui, tamen, creditur cõformis menti ipsius S. Doctoris.

set, quòd rerum inde acceptio iniusta pro sententiâ iniuste lata deferretur ad supremum tribunal, cui re vera de iure post condemnationem debet applicari: vt in præadductis iuribus ciuilibus habetur: & his talibus afflictis adderetur afflictio, quòd esse non debet: cum videantur quodammodo illos emisse obligationem ad restitutionem totius interesse illati parti læsæ ratione iniustæ sententiæ pro quantitate pecuniæ receptæ: sic, ergo, vt huiusmodi absurda vitemus, opus erit nobis dicere, Diuum Thomam loquutum fuisse de consilio, cum explicitè non loquatur de casu nostro: sed de simoniacò, cuius materia, & ratio longè distat à casu nostro, vt fuit paulò antè probatum: eò magis quòd dictus textus in capitulo, De hoc, extra de simonia, explicitè loquatur de restitutione faciendâ ecclesiæ, & non pauperibus: nisi in casu, quo omnes de capitulo consentissent tali simoniæ.

Idem ad Caietanum respondetur, cum reuera differat acceptio per simoniam, & pro iniusta sententia ferenda, vt paulò antè probauimus: quapropter dicendum erit, ipsum ibi loquutum fuisse de restitutione faciendâ de consilio, & non de præcepto: cum explicitè non dixerit ipsum teneri de præcepto: cum hoc nullo iure explicitè cautum sit (vt probauimus) immo contrarium.

Ad Sotum dicimus idem: eò quòd ipsemet iam constituerit regulam generalem, dicens, neminem obligari ad poenam incursum pro aliquo delicto perpetrato, in foro conscientie, nisi prius à iudice fuisset quis condemnatus: quòd & ipse probat quàm plurimis rationibus, quarum nonnullas supra retuli vt palàm fieret veritas & rationalitas presentis nostræ conclusionis: ex quibus (inquam) rationibus nullatenus debebat postmodum in quarto libro, vbi supra, aliter sentire: cum eius sententia non fundetur (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) in aliquo iure, neque in aliqua ratione euidenti, & sit contra communem & ipsummet S. Thom. Pal. Biel. & alios dicentes, iudicem non teneri restituere danti: quia malè dedit: licet ipse Sotus velit hoc probare per l. multa. C. de modo multarum, & in capitulo, De hoc, extra de simonia, volens æquiparare obligationi de restituendo accepta per subornationem à iudice pro iniusta sententia ferenda, obligationem de restituendo accepta per simoniam exteriorem, seu passionalem: & vt veritas nostræ conclusionis, & impugnationis sententiæ Soti elucescat, operæ pretium duxi gradatim respondere ad adducta per eum in tutelam suæ opinionis: Quapropter dico, legem adductam ab ipso non facere ad rem: cum in tex. dictæ l. multa. C. de modo multarum: hæc habeantur, videlicet. [Multa, damnum famæ non irrogat] ex cuius verbis luce clariùs liquet, citationem dictæ l. nihil ad propositum.

Ad auctoritatem (verò) tex. dicti cap. De hoc, iam fuit responsum: sed videtur rationem differentie non posse assignari à Soto, quare potius danti restitutio sit faciendâ, quàm concedenda retentio accipienti: quoniam, & si dicat ipse Sotus, quòd ideo debetur danti, tum quia non fuit translatum dominium ipsius rei ad accipientem (cum lex ipsum fecerit inhabilem ad illud recipiendum) tum etiam, quoniam nemo debet priuari re sua antequàm à iudice in poenam alicuius delicti, ipse priuetur: Vtendo eisdem rationibus, & validioribus, dicemus, iudicem non priuandum fore taliter acquisitis, vt danti restituatur: tum quia (vt supra probatum fuit) quando turpitudine versatur ex parte dantis, & accipientis (vt in casu nostro) lex declarauit meliorem esse conditionem possidentis: quapropter taliter accepti danti repetitio à lege non conceditur: si, ergo, repetitio de iure non conceditur danti: quomodo accipiens ipse restituere

Responsio ad Caietanum.

Responsio ad Sotum.

Responsio ad dictam l. multa. C. de modo mult.

Responsio ad c. De hoc, ext. de simonia.

restituere tenebitur: cum illud videatur fuisse donatum sub conditione, vt iniusta sententia in fauorem dantis sequeretur: iniusta, ergo, sententia data, seu sequuta, nullatenus ille obligabitur inde acceptum restituere, cum dominiū translatum fuerit: si, ergo, dominiū stante tali conditionali donatione non fuisset translatum, concederetur vtique à iure ipsi danti repetitio: at hæc repetitio ipsi non competit, ergo, dicendum erit, inde translatum fuisse dominiū, (vt etiam fassus fuit Paludanus,) cum obligatione taliter extorta restituendū fisco, cum ad hoc condemnatus fuerit: necnon, & ad satisfaciendum in solidū parti læsæ ratione iniustæ sententiæ latæ: quod quidem parum non est. Nec contra nos illa ratio valet: Nemo debet priuari suo, nisi per sententiam iudicis, ergo, danti debetur restitutio talis rei, donec contrarium per iudicis sententiam fuerit ad illam amittendam adiudicatus: quoniam & hæc ratio fauet quoque iudici accipienti: ad quem (probauimus) fuisse translatum dominiū talis rei sibi iure donationis conditionalis.

Cum, ergo, melior sit conditio possidentis, & iudex ad taliter accepti non teneatur de iure restituendum ipsi danti (vt expressè cauetur in l. tertia, ff. ob turpem causam) in qua hæc habentur, videlicet. [Vbi autem & dantis, & accipientis turpitudine versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, vt malè iudicetur.] hæc in dicta l. Inde sequitur apertissimè optimè fuisse Soto responsum.

l. 3. ff. ob turpem causam.

Responsio Bieli & Alexan.

Gabrieli Bieli unà cum Alexan. eadem prorsus responsio competit, quam dedimus sententiæ Diui Thomæ: cum eadem sententia sit amborum: eò magis, quòd illud eorum dictum nullo iuri innitatur, si iuxta sonum verborum interpretaremur dictum ipsorum, cum cōtrarium verius probari in iure, iam probauimus: dicere possumus, tamen, ipsos uoluisse asserere ad hoc teneri de consilio, scilicet, iudices teneri ad talia extorta restituenda, vt latius diximus in responsione ad Sanctum Thomam.

Responsio ad Petrum à Palud.

Ad Petrum à Palud. vbi supra, dicentem, quòd de his, in quibus transfertur dominiū, & non competit repetitio, nec retentio, vt sunt illa, in quib. est turpitudine ex vtraque parte: vt in simonia.

Hæc, enim, repeti non possunt: quia turpiter data sunt, nec retineri: quia turpiter accepta: Vnde non solum possunt, sed debent pauperibus erogari, alias ad fiscum pertinet ab indignis turpia lucra auferre. l. in hæredum. ff. de calumniat. Sed sibi non retinebit: sed pauperibus dabit, sexta distinctione cap. Corrupti iudicem: nisi de bonis ecclesiæ datum esset: tunc, enim, illi reddendum esset. hæc omnia dixit ipse Paludanus: quibus non obstantibus nostræ cōclusio (vt columna fortissima) immobilis permanet adhuc: cum ex ipsa opinione nihil probatum contra nostram conclusionem appareat.

Quapropter respondendo dictæ sententiæ, & eius fundamentis dico, in primis ipsum Doctorem non loquutum fuisse in casu nostræ conclusionis: cum tantum exemplificauerit de simoniaco, qui longè differt (vt fuit probatum supra) à iudice per sententiam iniustam aliquid acquirente, maximè stantibus infra scriptis iuris regulis. [Odia sunt restringenda, & fauores ampliandi] vt in cap. odia. de regulis iuris in sexto, & in capitulo, In pœnis. de regulis iuris in sexto, vbi dicit [In pœnis non fit extensio] cum, ergo, textus in capitulo, De hoc. extra de simonia, sit pœnalis, patet, ipsum non extendendum fore ad casum in nostra cōclusione expressum. Nec videtur valere quod subditur à Paludano. [Vnde non solum possunt, sed debent pauperibus erogari, aliàs ad fiscum

a. odia. de reg. iur. in 6. cap. In pœnis. de regulis iur. in 6.

fiscum pertinent huiusmodi turpia lucra] tùm quia non omnia turpia lucra ipsi debentur, cum acquisitum per ludum, lenocinium, meretricium, & his similia, turpe sit lucrum: nec tamen ad illud dandum fisco acquirens, vel restituendum aliquo iure cogitur: tùm etiam, quia licet acquisitum pro iniusta sententia lata de iure in pœnam peccati fisco poterit sibi applicare, non inde sequitur, quòd ad ipsum soluendum fisco ratione pœnæ incurssæ quis teneatur, ante quàm iuridicè per sententiam sit condemnatus (vt latius in fine istius responsionis ad impugnationem factam contra nostram verissimam conclusionem probabitur) licet benè post sententiam: vt in dicta l. hæredum. ff. de calumniatoribus.

Ad illud, autem, quod in fine dixit Paludanus quòd sibi non retinebit: sed pauperibus dabit, sexta distinctione cap. Corrupti iudicem] dupliciter respondetur. Primò, quòd ipsius generalia verba potius erunt interpretanda secundum communem Doctorum sententiam, dicentium, quòd quotiescunque in dicitur restitutio malè acceptæ rei, & non præcipitur assignatio danti illam, facienda erit de consilio. Secundò respondetur, huiusmodi canonem per ipsum Paludanum citatum non reperiri in rerum natura in corpore iuris clausum: quapropter patet eius decisioni non standum fore: cum non fundetur in aliquo iure, vel ratione fundata, ac inde per consequens veritas nostræ cōclusionis magis elucescit.

45
Regula notanda à confessoribus circa restitutionem faciendam.

Ad Ioannem à Medina dicentem (in Codice de rebus restituendis questione secunda, articulo secundo, §. si ob causam turpem) & concludentem, quòd iudex & omnes alij supra citati pro iniusta causa ferenda aliquid accipiens: realiter iniuste iudicauerit, aut non: sed iuste: si primò, tenebitur illud sic acceptum erogare pauperibus, & non danti: & ratio est secundum eum: quia qui dedit, ob causam illam donauerat: causa, ergo, subsequuta, visus est à se omnino dominiū rei datæ abdicare: igitur non erit sibi reddendum. hæc ille: ex cuius dictis patet, ipsum loquutum fuisse de consilio, fore restituendum illud taliter acceptum, licet explicitè hæc nō dixerit, & ratio est: quoniam paulò antè in eodem tamen §. dixerat, quòd (loquendo in foro cōscientiæ) leges, quæ in odium turpitudinis statuunt res illas turpiter datas non esse dantibus restituendas, sunt pœnales, & ita in cōscientia non obligant antè sententiam latam, iuxta glos. communiter receptam in capitulo fraternitas. duodecima questione secunda, ex cuius verbis poterit argumentari, quòd nec ipse accipiens de præcepto teneatur restituere: cum hoc sit pœnale, scilicet, introductum à iure in pœnam peccati: eò magis (vt diximus) cum ex hac receptione lucri huiusmodi, ipse iam incurrerit in maiorem pœnam, scilicet, restituendū omne damnum, quo affecit eum, contra quem iniuste iudicauit: quod erit maioris quantitatis, quàm sit acquisitio facta, vt patet ad sensum: cum nemo pro sententia centum aureorum iniuste (pro se tamen ferenda) uellet iudici tribuere centum, & decem: sed e contra, pro sententia centum aureorum, quis vix solueret decem aureos: ex quibus omnibus adductis patet, Ioannem à Medina (si benè intelligatur) nostræ non aduersari conclusioni, licet prima fronte hoc appareat: eò magis, quòd ipsemet (in Codice de rebus restituendis, questione vigesima, §. Secundò idem patet argumento) dixerit, quòd ex sententia Diui Augustini in epistola ad Macedonium. numero 34. canonizata in capitulo, Non sanè. 14. questione quinta, habetur, ipsum Sanctum dixisse, pretium pro iniusto patrocínio, & pro iniqua sententia receptum, esse restituendum,

Responsio Ioã. à Medina.

tuendum, nec tales in foro conscientiae deobligari, etiam si leges ciuiles sint, quae contra illos actionem negat: quia (vt ait Augustinus) pecunia male à malis habetur, & à bonis tantò melius habetur, quantò minus amatur. sed inter hæc tolleratur iniquitas male habentium. hæc ille Sanctus ibi.

Attamen ipsi dupliciter fas erit respondere. Primò, ipsum apertè non sine causa voluisse asserere huiusmodi sub præcepto teneri ad restitutionem: licet forsitan tacitè vtendo illis verbis, videlicet, esse restituendum, nec tales à restitutione deobligantur in foro conscientiae: etiam si leges &c. dixi, forsitan, tacitè: quoniam ex illis poterit etiam elici, ipsum iudicem teneri de consilio in foro conscientiae: sicut & vnusquisque ratione turpis lucri.

Secundò hoc idem probatur auctoritate Diui Augustini citati ab ipso, in dicto canone. cap. Non sanè: ex cuius quidem verbis elici non videtur, iudicem teneri ad restitutionem eorum (de præcepto) quae accepit pro iniusta sententia ferenda, ipsa sequuta: quod & patet per contextum verborum ipsius Diui Augustini sententiae: cum infra scriptis verbis fuerit vsus, videlicet.

Qui, verò, pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret, vel puderet emisse, hæc ille Sanctus, qui nullum prorsus verbum fecit de restitutione facienda de præcepto.

At posset rursus quis insurgere contra nostram interpretationem: dicendo, immò apertè videtur Diuum Augustinum hoc insinuasse paulò post, cū vsus fuit verbis illis (in fine prædicti canonis collocatis, videlicet.) [Qui verò contra ius societatis humanae, furtis, rapinis, calumnijs, oppressionibus, inuasionibus abstulerit, reddenda potius quàm donanda censemus:] hæc ille Sanctus, ex quibus videtur voluisse asserere, huiusmodi iudices appellandos fore fures, & raptores: ac per consequens sub præcepto teneri tanquàm fures ad restitutionem taliter acceptorū: ad quod quàm facillima erit responsio. & primò dico, ipsum non loquutum fuisse in casu nostrae conclusionis: cum exemplificet in furtis, rapinis, calumnijs, &c. eò quòd quàm apertissimè patet diuersitas casuum: cum furtum, & huiusmodi de quibus Sanctus Augustinus loquitur, fiunt per iniuriam, & iniustitiam irrogatam ei, à quo quis aliquid suscepit: vt patet per diffinitionem ipsius furti: quod non poterit dici in casu nostro, cum nulla iniustitia, vel iniuria facta sit ei, qui aliquid dedit pro iudice corrumpendo: eò quòd voluntariè, saltem, voluntate conditionata, illud iudici dedit (vt fuit probatum per adducta in probationem conclusionis nostrae) & sic patet, neque Ioannem de Medina, nec Diuum Augustinum, vel saltem ipsum Diuum Augustinum nunquàm asseruisse, huiusmodi iudicem, & reliquos (vt in conclusione) sub præcepto ad talium restitutionem teneri: quàmuis benè sub consilio, tanquàm turpe lucrum.

Ad Hadrianum, verò, qui dixit, iudicem, & reliquos citatos in conclusione omnino teneri sub præcepto ad restitutionem accepti pro iniusta sententia lata: quod & nixus fuit probare nonnullis rationibus, ac auctoritatibus. & primò ait, quòd accipiēs premium (vt iustè iudicet) obligatur restituere: quia capit id, quod ob illam causam est indebitum: sed multò magis donum ipsum est indebitum pro iniusta sententia: ergo pari ratione obligabitur illud sic acceptum restituere: & videtur (inquit) de hoc expressa sententia Diui Augustini in epistola ad Macedoniū, loquentis de aduocatis, qui eorū cauillationibus, assequuntur (contra iustitiam) victoriam in aliqua causa, cui ipsi iniustè patrocinantur. ex cuius Sancti sententia, dicentis, ipsos teneri ad restitutionem, ipse

Hadrianus

Hadrianus Papa arguit, sic dicens: Cū, ergo, non sit potior conditio in accepto, vt iudex iniquè pronunciet, quàm aduocati, vt ad sententiam iniquam impetrandam patrocinetur: manifestum est quicquid etiam &c. vt supra.

Nec releuat: quomodocunque humanum ius contra hoc, quod à contrario induci posset: quàmuis expressè neget actionem, & concesserit retentionem. vt ff. de conditione ob turpem causam. §. Item si dederit fur, & l. præceden. de pecunia data, vt malè iudicetur, quia dicit Augustinus, vbi supra. Sed inter hæc tolleratur iniquitas male habentium, & quaedam inter eos iura constituuntur, quæ appellantur ciuilia, non quòd hinc fiat quòd benè vtetes sint, sed vt malè vtetes minus molesti sint donec fideles, & pij quorum iura sunt, omnia perueniant ad illam ciuitatem, ubi hæreditas est æternitatis. hæc Hadrianus: ad cuius sententiam respondebitur gradatim, & primò ad primum eius argumentum responderetur, consequentiam illam veram non esse: cum à diuersis fieri non possit illatio; & vbi eadem ratio non est, neque idem ibi ius esse poterit: & quòd sint diuersi casus, & diuersa ratio, quàm facillimè probatur: quoniam in primo casu (ab ipso Hadriano adducto) qui dedit aliquid iudici pro iusto iudicio faciundo, voluntariè non dedit, sed redimendo vexationem iniustam, quam timebat sibi à iudice inferri: quod licitum est: In secundo casu: qui dedit, nullam iniustam vexationem, sed iustam timebat, cui subiacere voluntariè tenebatur, conformando propriam voluntatem iustitiae, ac diuinæ voluntati, cū illicitum fuerit ei hac via quærere, vel non soluere alienum, vel illud retinere contra eiusdem domini voluntatem: quod ad furtum pertinet. Secundò probatur argumenti nullitas ex eo quòd ipse Hadrianus dicit hoc expressè elici ex auctoritate Diui Augustini dicentis teneri ad restitutionem aduocatum: ad quam auctoritatem tripliciter respondetur, & primò quòd (vt dixi) diuersi sint casus (vt patet ad sensum) & à diuersis fieri non debet illatio: Secundò, quòd illa uerba Augustini non sunt intelligenda in casu nostrae conclusionis: quod utique quàm apertissimè ex uerbis eius elicitur, cū infra scriptis utatur uerbis, ubi supra, videlicet. Quis tandem aduocatus, aut ex aduocatis ita uir optimus facillè reperitur, qui suscepto suo, dicat, recipe quod mihi (cū tibi malè adessem) detulisti: & redde aduersario tuo quod me agente iniquè, abstulisti: & tamen, quem prioris non recte uictæ rectissime penitet, etiam hoc facere debet: ut si ille, qui iniquè litigauit, non uult admonitus corrigere iniquitatem suam: eius tamen, iniquitatis nolit iste habere mercedem; nisi fortè restituendum non est alienum, quod per furtum clanculo aufertur: & restituendum non est alienum, quod in ipso foro ubi peccata puniuntur decepto iudice, & circumuentis legibus obinetur. hæc ille Sanctus: ex cuius contextu uerborum arguitur contra Hadrianum sic: si enim voluisset Diuus Augustinus dicere, omnino iudicem, uel aduocatum teneri ad restitutionem accepti illo prauo modo: non dixisset, quis uir optimus &c. cū optimus uocandus sit ille, qui non tantum præcepta, uerum etiam consilia obseruat: quæ propter patet, ipsum Sanctum loquutum fuisse de consilio, & non de præcepto, aduocatum ipsum teneri ad restitutionem taliter accepti: sed si quis e contra dixerit, quòd immò contrarium ipse Sanctus docuerit, ut elicitur ex uerbis ipsius paulò antè recitatis: cū uideatur, ipsum uoluisse æquiparare huiusmodi lucrum lucro factò per furtum clanculo perpetrato. Ad quod responderetur, ipsum Sanctum nullatenus loquutum fuisse de lucro factò per aduocatum iniustè patrocinantem: sed de lucro rei alienæ factò.

Ratio Hadriani contra conclusionem.

Responsio ad primum argumentum Hadriani.

Responsio Hadriano.

cto per clientulum ratione huiusmodi patrocini in iusto facti: ac per consequens de interesse iniuste illato parti læsæ ut elicatur ex eiusdem Sancti uerbis: quibus usus fuit ibidem, dicendo, [& restituendum non est alienum quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur decepto iudice &c.] quoniam per se patet, ipsum per hyroniam loquutum fuisse, ac si dixisset, immò omnino restituendum erit ab aduocato damnus illatus contrariæ parti ratione iniustæ sententiæ obtentæ suis cauillationibus, ac fraudibus in iudicio late: quod & nos semper falsi fuimus, negantes solum ipsum aduocatum, ac iudicem teneri ad restitutionem lucri accepti pro iniusto iudicio, vel patrocinio, si quod accepisset ab eo, qui uoluntariè uolebat tueri causam iniustam, uel sententiam in sui fauorem proferri iniustam, & hoc modo obtinere in iudicio iniuste: cum uideatur donasse iudici ac aduocato illud sub tali conditione, ut supra latius probauimus.

Attamè poterit dici etiam, ipsum Sanctum loquutum fuisse de aduocato, qui contra uoluntatem clientuli, uel ipso ignorante, iniustitiam causæ, fraudibus in iudicio obtinuit uictoriam litis cum graui interesse eius, contra quem fuit lata sententia: & idem prorsus dicendum erit de iudice. Ex his, ergo, patet ueritas nostræ conclusionis & impugnationis prædictæ debilitas.

Impugnatio
Couarruias
contra concl.

Ad Didacum Couarruias, ubi supra, nitentem probare, iudices, & alios citatos in conclusione nostra præsentis, sub præcepto teneri ad restitutionem eorum, quæ ipsi acceperunt ut iniuste iudicarent contra aliquem: qui primò adducit sententiam Diui Thomæ in simili casu (dicit ipse) qui Sanctus Doctor (in secunda secundæ, quæstione 77. articulo primo, in responsione ad primū) infra dixit, uidelicet. Lex humana populo datur, in quo sunt multi à uirtute deficientes: non autem datur solum uirtuosis.

Et idèdè lex humana non potuit prohibere quicquid est contra uirtutem: sed ei sufficit ut prohibeat ea, quæ destruunt hominum conuictum: alia, uerò, habeat quasi licita: non quia approbet, sed quia ea non punit.

S. Thomas.

Hæc ille Sanctus ex quibus Couarruias concludit, ubi supra, dicens, igitur quoties tractabitur de obligatione ipsius recipientis ad restituendum ea, quæ ob maleficium acceperit, apud iudicem interioris iudicij res erit ita examinanda, ac si humana lex, quæ repetitionem danti ob parem turpitudinem negauit, quidquam hac in re non statuisset. Nisi aliqua ex lege probatum sit, aut probari iusta ratione queat per denegationem actionis in poenam turpitudinis, dantem priuatum esse lege humana, eò quod dedit. Secundò ipse Couarruias paulò post circa finem dicti §. secundi, hoc modo distinguens ait: Aut pactio fuit iniqua ex eo quod materia uendibilis non sit, nempe in crimine simoniæ: cum res spiritualis (cuius uenditio simoniam inducit) æstimari, aut uendi non possit: & in pactio, qua aliquid promittatur, ut iniqua sententia detur, uel iustitia ministretur: in his casibus recipiens tenebitur omnino restituere: quippe qui nihil dederit, aut fecerit quod ex propria natura sit pretio æstimabile. hæc ille.

Responsio ad
impugnationem
Couarruias.

Ad primam, ergo, rationem adductam, & ad auctoritatem respondetur primò, quod sententia Diui Thomæ nostræ non aduersatur conclusioni, cum ipse Sanctus loquatur de eo, qui per iniustitiam aliquid acquisiuit: iniustitiã (dico) factam ei, à quo illud accepit: quod utique in casu nostræ conclusionis non erit dicendum: Vnde mihi uidetur, ipsum Didacum malè dixisse (cum reuerentia tamen) dicendo, Diuum Thomam loquutum fuisse in casu simili, dū loquutus

loquutus fuit de uenditione facta cariori iusto pretio, & de emptione facta uiliori iusto pretio: & quod maxima sit differentia inter utrumque casum, scilicet, inter acceptum à iudice pro iniusta sententia ferenda (ipsa sequuta) ab eo, qui uoluntariè illud tale obtulit, sub illa conditione: & inter acceptum ab emptore, uel uenditore ultra iustum rei pretium: patet: quoniam in primo casu nulla fit iniustitia, aut iniuria irrogatur danti per receptionem talis rei, eò quod consentienti, uel danti aliquid conditionatè nulla fiat iniuria, uel iniustitia si seruata fuerit conditio requisita à dante (ut patet ad sensum.)

Quapropter ei non debet restituui illud taliter datum, & licet iniuria per talem acceptionem irrogetur parti læsæ per iniustam sententiam, & legislatori hoc prohibenti per leges suas: quoniam (ut diximus supra,) ipse iudex, & similes satisfaciunt parti læsæ restituendo damnus illi illatus ratione talis sententiæ, ad quam restitutionem iam diximus ipsum teneri, & legislatori satisfiet in poenam peccati assignando quod accepisset ratione iniustæ sententiæ lata, quandocumque fuerit ad hoc per sententiam condemnatus, cum nemo ad poenam soluendam teneatur, antequam fuerit ad ipsam soluendam condemnatus in iudicio, ut paulò post probabitur: quod quidem non poterit dici in secundo casu: cum uenditor cariori, uel emptor uiliori iusto pretio uendendo, uel emendo iniustitiæ crimen incurrat contra proximum: eò quod emptor, uel uenditor grauetur, & commodum nullum sentiat uerum: quod in primo casu non reperitur: & sic patet non obstare nostræ conclusioni sententia Diui Thomæ, & Couarruias illatio illa.

Non obstat etiam quod ipsemet paulò post subintulit, dicendo iniustam sententiam inuendibilem, & iccirco (inquit) eius pretium restituendum fore: cum nihil dederit, uel fecerit, quod ex propria natura sit pretio æstimabile: & idèdè meritò dixi non obstare hoc: quoniam Sotus, ubi supra. Sotus. in uersiculo.

Secundus, ergo, modus, infra scripta protulit uerba, uidelicet. Secundus, ergo, modus dationis iniustæ sumitur ex parte utriusque, scilicet, tam dantis, quam recipientis: non quidem quia actio pro qua munus offertur, non sit natura sua pretio æstimabilis: sed quia habet annexam iniuriam contra iustitiam, ut si litigator, & cætera. Ex quibus patet non usquequaque uerum fuisse quod dixit Couarruias: Nisi dicamus ipsum Doctorem uoluisse intelligere de iudice, & huiusmodi accipientibus pro iniusta sententia, si ipsa postmodum non fuerit subsequuta (ut paulò antè diximus, & probauimus) quoniam reuera in tali casu maxima iniuria afficeret dantem ipse iudex, cum donatio fuerit facta sub illa conditione, cum non intendisset illud ei donare, nisi subsequuta iniusta sententia. ex his omnibus, ergo, enituit ueritas nostræ conclusionis.

Decima nona conclusio.

Usurarius tenebitur restituere quicquid per usuram extorsit ab eo, qui illud tale acquisierat per furtum, rapinam, usuram, & huiusmodi: non ei, à quo illud acceperat: sed uero dño ipsiusmet rei sic acquisitæ, à quo fuerat prius iniuste sublata res ipsa, concurrentibus tamen, tribus conditionibus: quibus cessantibus restitutio facienda esset ei, à quo usurarius ipse extorsit illud tale. Prima, ergo, conditionum harum est hæc: ut ipsi usurario (qui restitutioni talis rei est obnoxius) citrà ullam dubietatem constet rem ipsam (quæ per extorsionem

46
Usurarius extorquens per usuram aliquid à fure, & similibus, cui restituet.

Ff usurarum

Prima cōditio
iustificans prę-
sentem concl.

usurarum acquirerat) non esse eius, à quo illam extorsit, sed alterius de iure, licet per iniuriam, atque iniustitiam illa re fuisset spoliatus, puta, Petrus: Nam si hoc esset dubium, tunc (cùm melior sit conditio possidentis) eidem, à quo res ipsa sic extorta per vsuram fuit, reddenda erit, & non alteri: vt ipse postmodum videat, ac inquirat, cuius res illa realiter sit: quandoquidem in foro iudiciali, nisi quis planè probauerit rem non esse illius, à quo ipse abstulit, compelleretur ei reddere: quapropter consultò dixi. [Non esse illius] puta, quia nunquam habuit eius dominium: Secunda conditio pręsentis conclusionis est: vt vsurarius possit absque magno scandalo, ac detrimento, taliter acceptum vero domino restituere: quoniam si meritò latronem vel raptorem vel vsurarium repetentem taliter ab vsurario extortum, ipse vsurarius timeret indè se incursum aliquod notabile detrimentum, nisi ei redderet, tunc non teneretur cum tali suo incommodo reddere vero domino: quoniam in tali casu consulendo sibi posset illud restituere ei, à quo per vsurarum extorsionem acceperat iuxta ordinem charitatis. Tertia conditio est. Vt vsurarius restituens vero domino rei extortę ab ipso per vsuram teneatur admonere tam latronem quam etiam verum dominum rei, dixi [admonere latronem] ne ipse postea pœnitentia ductus iteratò restituat id, quod semel restitutum fuit. Dixi [admonere dominum] ne alia via procuret illud taliter extortum recuperare.

Conditio se-
cunda.

Hęc, ergo, conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per arg. in c. cū tu. extra de vsur. in quo [Alex. 3. pręcepit vsurarijs vt restituerent extorta per vsuras eis, à quib. extorserunt, vel eorum hæredib. vel (ipsis non superstitibus) restituerent pauperibus.] hęc ibi. Sed notandum, quòd dixi cōclusionem probari per arg. in d. c. quoniam: & si explicitè canon ipse mentionem non faciat de nostra conclusione, benè, tamen, implicitè: cùm luce clariùs ex ipso eliciatur, restitutionem faciendam fore dominis veris rerum restituendarum, cùm restituere sit in pristinum statum statuere: si, ergo, restitutio semper sit facienda vero domino rei, indè sequitur, vsurarium restitutioni obnoxium non liberari ab obligatione restituendi taliter extorta concurrentibus præadductis cōditionibus, nisi restituerit vero rei huiusmodi domino, vt clariùs, & exprefsiùs elicitur ex textu in capitulo, sicut dignum. §. Eos in super. extra de homicidio, in quo [Idem Alexander Tertius, pręcepit quibusdam, qui elargiti fuerant pauperibus quod occupauerant ex spolijs, ac bonis (Sancti Thomę Cantuariensis Archiepiscopi,) vt non obstante tali elargitione talium rerum facta pauperibus omnino restituere teneantur veris dominis: cùm potuissent à principio restituere veris dominis.] Idem probatur per argumentum in capitulo, ea te. extra de iureiuran. in quo Innocentius Tertius infra protulit verba, videlicet. [Ea te credimus discretionem vigere, vt intelligas per te ipsum, quòd onus non remittitur, sed augetur: cùm cuiquam improuidè soluitur, quod alij ex debito est præstandum.] Idem probatur per argumentum in capitulo, tua, el 2. extra de decimis. vbi dicitur [Decimas prætextu nequitie clericorum nequeunt (nisi quibus ex mādato diuino debentur) pro suo arbitrio erogare: cùm nulli sit licitum, aliena cuiquam concedere præter domini voluntatem.] Idem per argumentum in l. Inuito. C. de solutionibus. Vbi dicitur: [Inuito, vel ignorante creditore, qui soluit alijs, se non liberat obligatione.] Idem per argumen. in capitulo, reintegranda. tertia quęstio. 1. in quo dicitur [bonis suis episcopo, vel clerico spoliato restituenda sunt bona ipsa.] Et clariùs idem probatur per arg. in c. sæpe contingit. extra de restitutione spoliat.

Cōditio tertia.

in quo

c. cum tu. extra
de vsur.

in quo

capit. sicut di-
gnum. extra de
homici.

in quo

c. ea te. ext. de
iureiuran.

in quo

c. tua. el 2. ex-
tra de decimis.

in quo

l. Inuito. C. de
solutionib.

in quo

c. Reintegranda.
3. q. 1.

in quo

in quo Innocentius Tertius, in cōcilio generali infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet, [sæpe contingit, quòd spoliatus per spoliatorem in alium re translata, dum aduersus possessorem non subuenitur per restitutionis beneficiū spoliato, commodo possessionis amisso, pp difficultatē probationū iuris, pprietas amittit effectū. Vnde non obstāte iuris ciuilibus rigore, sancimus, vt si quis de cætero sciēter rē talē receperit, cū spoliatori quasi succedat in vitium (ed q̄ nō multū intersit quoad periculū animæ, iniuste detinere, ac inuadere alienum) contra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur] hęc ibi. Idem probatur per arg. in l. rogasti. §. fin. ff. de rebus credit. si cer. pet. in qua dicitur, quòd [si seruus fugitiuus, vel alius seruus contra voluntatem domini sui crediderit alteri pecuniam, non sibi restituendam fore, sed eius domino.] Idem probatur per arg. in l. nam & si fur. ff. de reb. cred. si cert. pet. vbi dicitur, quòd [si fur animo credendi dederit, accipientis non facit] hęc ibi.

c. sæpe contin-
git. extra de re
spol.

l. Rogasti. ff. de
rebus credit. si
cer. pet.
l. Nam & si fur.
ff. de rebus cre
dit. si cer. pet.

Sed animaduertendū, quòd dixi probari nostram conclusionem per argumentum prædictorum iurium, & non per dicta iura. & ratio est: quoniam nulla sit explicita mentio in ipsis de contentis in nostra conclusione: licet benè implicitè: cùm ex illis eliciatur, restitutionem extortorum per vsuram regulariter faciendam fore veris dominis ipsorum: & non ijs, qui (licet dedissent illa) veri tamen domini eorum non erant (vt dictum fuit latiùs in cōclusionem.) Probatur & secundò præfens conclusio Doctorum auctoritate: & primò Diui Thomę in 2. 2. q. 62. art. 5. in resp. ad 5. Vbi loquens vtrum prælati teneantur restituere ea, quę ab ecclesia surripuerunt: dixit. Si quis rem ecclesię non sibi deputatā, sed alteri, sibi vsurparet: puta, si Episcopus vsurparet sibi rē capituli, & tunc planum est, quòd debet restituere illam, ponendo (vt verbis ipsius Sancti vtar) ad manus eorum, ad quos de iure pertinet: hęc ille Sanctus ibi: ex quibus patet eum voluisse, quòd restitutio regulariter sit facienda vero domino rei, ut paulò antè insinuauerat in corpore eiusdem quęstionis, utens his uerbis, videlicet. Per restitutionem fit reductio ad equalitatem commutatiuę iustitię, quę consistit in rerum adæquatione. Huiusmodi autem rerū adęquatio fieri non posset nisi ei, qui minus habet, quàm quod suum est, suppleretur, quod deest. Et ad hanc suppletionem faciendam necesse est, ut ei fiat restitutio, à quo acceptum est. hęc ille Sanctus: per quem patet ueritatem nostrę conclusionis, ut peroptimè docuit Caietanus in Commentarijs ibidem, utēs his uerbis, videlicet. Nota in corpore articuli illa uerba, [Nisi ei, qui minus habet, quàm quod suum est, suppleretur] ex hac siquidem radice, quòd, scilicet, idè reddendum est ei, à quo acceptum, quia suum est. Habetur, quòd qui accepit ab aliquo rem alienam, uel furto, uel usura, uel alijs occupatam, non tenetur restituere illi, à quo accepit: quia non minus habet quàm suum est: sed debet facere quantum potest, ut reddatur domino. Debet, tamen, significari per aliquam bonam uiam illi, qui occupauerat, quòd non tenetur satisfacere tali pro tali re: ne contingat (si fortè ueniat ad pœnitentiam) bis fieri restitutio, & damnificare pœnitentem. hęc Doctor egregius: Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quęstione 2. articulo quarto, explicitè se subscripsit nostrę conclusioni. Idem Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quęstione secunda, articulo secundo, §. primo, idem fecit Dominicus à Soto. in libro quarto, de iustitia, & iure, quęstione septima, art. 1. colum. 2. in ver. Consultò quippe dictum est restitutionem fieri

S. Thomas.

Caietanus.

Pal.

Ioannes à Me-
dina.

Sotus.

Gabriel Biol.
Ioseph Angles.

debere vero domino: Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio tertio, in ver. Dicitur notanter si iusto titulo. Frater Ioseph Angles in suo opusculo inscripto, Flores Theologicarum Quæstionum, in quæst. Cui restitutio faciendâ, articulo primo, tertia difficultate: in conclusione vnica & appendicibus duabus.

Probatur insuper Canonistarum auctoritate nostra conclusio, licet nõ ita explicitè, cum solum ipsi loquantur de acquisitis per furtum. Attamen cum eodem præcepto prohibitum fuisse à domino vsuram exercere, in præcedentibus quæstionibus pluries per nos fuerit probatum: patet, ipsos Doctores se subscripsisse præsentî conclusioni eò quòd eadè militet ratio in vsurario, quæ in fure. Gl. ergo in dicto cap. sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio, in ver. Non, tamen, aliena: infra scriptis verbis ostendit se nobiscum sentire, videlicet: quia non remittitur debitum, sed augetur: si alij soluat, quod alij ex debito est soluendum. hæc illa glo. Si, ergo, non remittitur tale debitum: indè sequitur, quam apertissimè ipsum vsurariũ teneri restituere (extorta per vsuram à non vero domino eorum) dominis eorum veris. Idem prorsus replicat Glosa in cap. ea te. extra de iureiuran. in ver. Quod alij: & vt breuitati studeã, dico idem Glosas omnes asserere in omnibus præadductis iuribus in probationem præsentis conclusionis: Innocen. quoque in dicto cap. sæpe contingit. de resti. spol. numero primo. cum ibi statuat hanc regulam, dicès. Ego autem intelligo hanc decretalem planè sicut iacet, vt quicumque rem raptam sciens eam raptam à quocunque ceperit, conditione ex hac decretali tenetur, etiam si per multas manus res rapta fuerit. hæc ille. Anto. de But. in dicto cap. Cum to. Vbi dicit, semper restitutionem faciendâ fore regulariter ei, à quo res ablata fuit, (idest, vero domino) quod & apertius dixit (in cap. ea te. extra de iureiuran. in ver. oppono, quòd alteri soluendo) quòd alteri quàm vero domino rei, ipsam soluendo non liberatur ab onere soluendi, quando imprudèter, vel improuidè soluit, idest, in fraudem: vel vt alius iure suo priuetur, vel contra iura soluit. Ex cuius dictis elicitur veritas nostræ conclusionis, eo quòd si restitutio fieret ab vsurario ei, à quo ipse extorta accepit (qui eius rei dominus verus non erat) priuaret, quantum in se esset, ipse vsurarius (nisi hoc rationabiliter ommitteret vt diximus) verum dominum illius rei, ipsa re sua: & rursus, idè Ant. tacitè se nostræ conclusioni subscripsit in d. c. tua. cl. 2. not. 4. in quo dicit non excusari à solutione decimæ eum, qui non soluit ecclesiæ, cui debet, uolens huiusmodi debitum conuertere in alium vsu pium. hæc ille, quasi dixerit, quòd ratio sit: quia semper vero domino rei erit faciendâ restitutio eius: & non aliis, nisi de consensu domini illius rei? Dominicus quoque à S. Gemina no in d. c. reintegranda. cl. 1. co. 3. in ver. Nec obstabunt iura vñ astipulatũ fuisse præsentî nostræ conclusioni: cum ibi dicat. Nec obstabunt iura dicentia, quòd istud competat, (scilicet, posse repetere rem suam) contra spoliatores: quia tales occupantes latè dicuntur spoliatores: Ioannes quoque de Anania in dicto capitulo, sicut dignum. §. eos insuper. Vbi dixit. Et pondera benè, quibus sint restituenda bona scelere quæsitâ, quia illis, à quibus sunt extorta: nec de illis erogatio facta pauperibus liberat inuasorem. hæc ille: ex quibus elicitur, ipsum tacitè se subscripsisse præsentî conclusioni. Cum non sit dicendum, extortas fuisse res (proprie loquendo) nisi de manu veri domini earum, licet ad ipsum vsurariũ per manus furum, vel usurariorum, vel huiusmodi res ipse per vsuram extortæ deuenissent: cum huiusmodi donare non poterant quod alienum

Glos.

Innocen.

Ant. de But.

Panor.

alienum erant pleno iure. Panormitanus quoque implicitè se subscripsit præsentî conclusioni in capitulo, sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorũ, columna septima, in ver. Sed ego formo aliam quæstionem. Vbi concludit, quòd si raptor fuisset spoliatus ab aliquo re inuasa, seu iniuste ablata, non poterit à tertio illa scienter retineri: sed tenebitur ille vero domino, spoliato iniuste, rem illam restituere, licet qui fuisset malæ fidei possessor (non uolentus, tamen, haberet actionem contra eum, qui illa re spoliasset eum: cum ille eam retinere tuta conscientia, non posset: eò quòd interfit sua, illam rem recuperare, saltem, vt restituat uero domino. Bartolus quoque idem docet implicitè in citatis legibus: ac nostræ se subscripsit conclusioni, cum dicat in dicta l. Nam & si fur: pone, quòd ego qui numeravi pecuniam alienam, fui stipulatus, & ago ex stipulatione: Dominus vendicat antequam sit consumpta, an ille, cui mutuauit, mihi restituere teneatur. Videtur, quòd sic, quia ille, cui mutuauit, tenetur mihi in genere, ab eo autem vendicatur in specie: ergo illud, ad quod tenetur mihi, non vendicatur: Veritas est, quòd ipse est tutus exceptione doli.

Nam certum est, quòd illam eandem pecuniam soluendo, debitor liberatur. ex cuius dictis elicitur, ipsum se subscripsisse præsentî nostræ conclusioni, Didacus autem Couarruias in relectio. tertiæ partis, §. primo, numero secundo, in ver. Cæterum Ioan. à Medina in ver. Nam & si fur. Vbi infra scriptis utitur verbis, videlicet. Nam & si fur pecuniam accipienti tradiderit, ea quidem traditione, & consumptione furis, non transfertur pecuniæ dominiũ in accipientem, nec à priori domino discedit, tex. insignis est in l. rogasti. §. ultimo, ff. de rebus creditis si cer. pet. quo in loco apertissimi iuris est, in his rebus, quæ functionem recipiunt & consumptionem, transferre dominium earum, cum facta fuerit bona fide: alioquin, si mala fide facta sit, posse rem apud quemcunque extantem, à domino vendicari: Item & contra dolo consumentem dominus agit actione ad exhibendum, quæ dominium agẽtis præmittit, & realis est. Sic denique Bartolus & Doctores iurisperiti responsum interpretantur: Idem probatur & in l. Nam & si fur. ff. si certum peratur. Vbi constat, tunc demum pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cum eam is bona fide consumpserit.

At si recipiens à fure pecuniam furto ablatam, adhuc, & si bona fide recipiat, pecuniam alienam recipit, profectò nullo iure probari potest, quòd is ratione rei, quæ aliena est, non teneatur ad restitutionem. Immo tenebitur planè pecuniam illam extantem domino restituere: & ea cõsumpta mala fide, ad eius restitutionem: quanto fortius tenebitur is, qui ab initio sciens pecuniam furto ablatam fuisse, eam receperit? Sed & ratione iniquæ acceptionis, & hic tenebitur: quippe qui nummos alienos, atque ita rem alienam inuito domino contrectauerit, ideoque furtum commiserit, vt in l. Qui vas. §. si ego tibi. ff. de furtis. quæ probat, contrectantem mala fide rem alienam furtum committere, etiam si eam furto non habuerit: cui decisioni maximè locus est, ubi qui contrectat, scit rem illam furto, aut rapina habitam fuisse: hæc Couarruias: ex cuius dictis patet se subscripsisse præsentî nostræ conclusioni: cum æquiparetur simul acquisitio aliquarum rerum facta per furtum, rapinam & vsuram: eò quòd & usura eodem præcepto fuerit prohibita, vt sepius fuit per nos probatum in præcedentibus quæstionibus. Idem fatetur Syluester in verbo, vsura, 4. §. 1. his verbis se subscribens præsentî conclusioni, videlicet. Si verò ipse,

Bartol.

Didac. Couar.

Ioã. à Medina.

Syluest.

cui res nunc sublata est, furatus erat eam, non sibi, sed domino restituenda est, vel ei, cui prior fur surripuerat, ex causa honesta: cautè tamen, ne persona firis prodatur. Itaque regulariter restitutio facienda est spoliatis: quod intellige: primò spoliatis principalibus, vel eorum hæredibus, si inueniantur: aliàs pauperibus: vt in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris, & nouissimè explicitè Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero 28. præfenti se subscripsit conclusioni.

Nauarrus.

Ratio conclus.
S. Thomas.
Restitutio quid sit.

Probatur & tertio præfens conclusio. Hac ratione, videlicet. Cùm (vt docet Diuus Thomas in 2. 2. questione 62. articulo primo, in corpore quæstio.) restituere nihil aliud sit, quàm iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ, eò quòd in restitutione attendenda sit æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem. Huiusmodi autem rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei, qui minus habet, quàm suum est, (vt docet idè Sanctus Thom. vbi supra, articulo quinto, in corpore quæstionis) suppleretur, quòd deest. Et ad hanc suppletionem faciendam necesse est, vt ei fiat restitutio, à quo acceptum est. Cùm, ergo, vsurarius ad restitutionem extortæ rei per vsuras teneatur de præcepto: inde sequitur, ipsum teneri omnino (concurrentibus tribus conditionibus in conclusione adductis) restituere vero domino illius rei, à quo per iniuriam, vel iniustitiam, res illa ablata fuerat: & non ei, à quo ipse vsurarius receperat, cum ille talis eam retinere nullatenus de iure possit, vt patet ad sensum.

Ad argumentum, verò, adductum pro parte affirmatiua in principio quæstionis præfentis, quàm facillima erit responsio. Negando maiorem ita latè acceptam ac intellectam: & ad auctoritatem Diui Thom. qua videbatur probari, responderetur, ipsum Diuum Thomam ibi loquutum fuisse de restitutione faciendâ ei, qui iniuste ablatam rem iuste possidebat, quòd & apertissimè innuit illis verbis quibus ibidem vsus fuit, dicendo: Huiusmodi autem rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei, qui minus habet, quàm suum est, suppleretur quòd deest. per quæ verba patet, ipsum voluisse faciendam restitutionem fore regulariter ei, qui suum non habet: quòd non poterit dici de fure, raptore, vel usurario, à quo illud tale vsurarius, qui modò vult restituere, assequutus fuisset: cum huiusmodi homines non dederint vsurario illi quòd suum erat, sed quòd alienum: quapropter luce meridiana charius patet, veram non fuisse maiorem propositionem ipsius argumenti, cum ipsa non tantum probata non fuerit auctoritate Diui Thomæ benè librata, ac intellecta, immò (tanquam continens in se falsum) reprobata, vt patuit: Vnde circa præfentis quæstionis examen ac absolutionem, opus erit nobis tenere iuxta conclusiones præadductas, quas ad maiorem lectorum piorum commodum, ac utilitatem, quàm breuissimo epilogo procedendo per nonnullas distinctiones omnia tenenda circa ipsam quæstionem perstringam infra scripto modo, videlicet.

Epilogus eorū,
quæ tenenda
erant circa quæ
stionem vigesimam
nona fuerunt probata.

Aut vsurarius per vsuras extorsit aliquid ab eo. Primò, qui illud acquisierat iusto titulo: ita quòd rei illius acquisitio, & causa iusta, & honesta fuit: Aut secundò ab eo, qui licet illius rei verus dominus non fuisset, tamen, ad eum illud peruenerat iusto titulo, seu contractu, & illud sine peccato tenebat, vt sunt ij, qui detinent rem alienam titulo accommodati, locati, depositi, impignorati, & huiusmodi. Aut tertio ab eo, qui ab illo acquirendo nulla lege prohibitus fuerat, licet causa, seu modus acquisitionis fuisset prohibitus: vt est illud, quòd acquirit leno per lenocinium,

meretrix

meretrix per meretricium tam publicum, quàm occultum, vel per quodcunque opus peccaminosum, & huiusmodi: in quo nulla iniuria, vel iniustitia in acquirendo, illata fuit danti. Aut quartò ab eo, qui illud acquisiisset turpiter ex parte sua tantum, ita quòd ipsa acceptio fuerit illicita, licet causa propter quam sibi illud datum fuerat, fuisset licita; vt puta, si ipsi illud tale (quòd postea dederat vsurario) donatum fuisset, ne peccatum aliquòd commisisset. Aut quintò ab eo, qui prohibitus non fuisset illud acquirere ratione sui, sed ratione dantis sibi, vt est illud, quòd quis acquisiuit per donationem factam sibi ab eis, qui de iure donare non poterant: vt sunt furiosi, pupilli, regulares non habentes administrationem, & prælati indebitè alienantes bona ecclesiastica: filij familias, serui, seu mancipia, & alij huiusmodi, quibus de iure est interdictum donare. Aut sextò ab eo, qui tale quid acquisierat per turpe lucrum tam ex parte sua (qui illud recepit) quàm ex parte dantis, vt si illud acquisiisset per simoniam: vel pro iniusta sententia ferenda, vel testimonio falso ferendo, vel huiusmodi. Aut septimò ab eo, qui illud tale acquisierat per iniustitiam, vt puta, per furtum, rapinam, vsuram, dolum, & huiusmodi. Sic, ergo, in proposito breuiter dicendum erit, quòd vsurarius, qui aliquid per vsuras extorsit ab eo, qui notatur in primo modo, tenebitur omnino ei restituere, à quo ipse accepit, vel (ipso mortuo) legitimis eius parentibus, vel hæredibus quibuscunque; At ipsis non superstitibus, vel non cognitis, pauperibus: vt inde spoliatus re sua iniuste, denuò illa induatur, corporalem sentiendo vtilitatem, vel saltem spiritualem; licet si sit æquè pauper vsurarius ipse, poterit etiam sibi cum consilio cõfessoris illud tale restituendum applicare, non cognitis vel repertis veris dominis post diligentem inquisitionem illorum, cum ipse non sit peioris conditionis, quàm reliqui pauperes, quibus in tali casu restitutio huiusmodi faciendâ esset. In secundo, verò, modo vsurarius quoque tenebitur omnino restituere tale illud extortum ei, à quo accepit, licet ille verus dominus ipsius rei non sit: sufficit, enim, ipsum iusto titulo possidisse. In tertio modo vsurarius quoque tenebitur omnino restituere taliter extortum per vsuras ei, à quo illud tale extorsit, cum illud effectum fuisset illius, à quo ipse accepit titulo non tantum donationis, sed etiam venditionis. In quarto modo, seu casu, tali distinctione utendum erit, quòd, aut ab eo, qui dederat illud vsurario, repetisset illud tale is, qui primò dederat, ne tale scelus committeret, (cum ipsi liceat illud repetere) aut non repetisset adhuc: si primò, vsurarius non tenebitur restituere ei, qui sibi dederat: sed ei, à quo is, qui sibi dederat, accepisset: si secundò, vsurarius tenebitur illud restituere ei, à quo acceperat. In quinto casu vsurarius non tenebitur restituere illud taliter extortum illis, à quibus ipsum extorsisset per vsuras, sed superioribus eorum, sine quorum concessione illi tales donare prohibiti sunt de iure. In sexto casu distinctione tali utendum erit, si vsurarius extorquens à simoniaco id, quòd ille acquisierat per simoniam exteriori mediante pacto expresso, vel tacito significato aliquo signo exteriori indubitabili, tenebitur illud omnino restituere non ei, à quo acceperat, sed pauperibus, vel illi ecclesiæ, in cuius iniuriam illud tale simoniacus ille receperat. Vsurarius autem extorquens à simoniaco per vsuras illud, quòd ille acceperat à sibi dante coactè, vt redemisset propriam vexationem iniuste sibi factâ, tenebitur illud tale restituere non simoniaco illi (à quo ipse acceperat) sed ei, à quo simoniacus extorsit. Vsurarius, qui aliquid extorsit

torfit per vsuram ab eo, qui illud acquiserat per simoniam mentalem, tenebitur illud tale restituere simoniaco, à quo accepit. Vsurarius extorquens aliquid à iudice, vel teste, vel huiusmodi, illud tale, quod ipsi acquiserant mediante iniusta sententia, vel falso testimonio, tenebitur ipsimet restituere, & non alijs, licet illi ad omne interesse satisfaciendum parti læsæ teneantur. In septimo casu absolutè dicendum erit, quòd vsurarius tenebitur non restituere eis, à quibus ipse extorserat, sed veris dominis earum rerum, à quibus illi per iniustitiam acceperant, tribus tamen conditionibus concurrentibus. Prima quarum est, vt ipsi vsurario constet illud tale esse taliter acceptum à tali, vel tali, secus si esset dubium: quoniam in tali casu ei, à quo ipse accepisset, illud teneretur restituere. Secunda, quòd vsurarius possit illud restituere vero domino absque graui scandalo, vel suo detrimento, quoniam aliàs non teneretur ipsi domino, sed ei, à quo acceperat. Tertia, vt post restitutionem factam admoneat eum (à quo acceperat) de restitutione per ipsum facta vero domino, ne ille talis aliquando pœnitentia ductus id ipsum restituat vero illi domino, credens non fuisse idem ab alio restitutum. Et hæc omnia fuerunt probata per allata in dictæ quæstionis examine.

QVAESTIO XXX.

Vtrum vsurarius proprijs expensis sub præcepto teneatur restituere ei, à quo vsuras extorsit, suisque expensis eas illi dirigere, si discessisset à loco, in quo ipse eas extorsit ab illo, nec ne; vel sufficiet ei si in eodem loco in quo vsuras extorsit, restituerit, illi significando vt mittat pro illis recipiendis.

S V M M A R I V M.

- 1 Vsurarius discedens à loco extorsionis vsurarum proprijs expensis dirigere tenetur extorta per vsuram ei, à quo extorserat.
- 2 Vsurarius, an proprijs expensis vsuras extortas dirigere teneatur spoliato, si ille talis discessisset à loco extorsionis, quando ille talia secum detulisset sine expensis.
- 3 Dies interpellat pro creditore.
- 4 Vsurarius an teneatur dirigere extorta per vsuram ei, qui illa secum detulisset cum aliquibus expensis, suis sumptibus.
- 5 Vsurarius ad quid tenebitur, si spoliatus extorta per vsuram ab eo vendidisset illa in loco extorsionis.
- 6 Vsurarius, an loco spoliati ab eo, iam recepti in remotis, possit restituere pauperibus taliter extorta.

IRCA præsentem quæstionem difficillimam videtur primò dicendum, quòd huiusmodi vsurario sufficiat restituere vsuras ei, à quo ipse vsurarius extorserat in loco, in quo illas exegisset: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet:

Qui iniuste aliquem spoliat re sua, illi restituere tenetur in eodem loco, in quo illum spoliauerat, & non alibi.

Maiores propos.

At vsura-

At vsurarius extorquens ab aliquo aliquid per exactiorem vsurarum, illum re sua iniuste spoliat.

Ergo vsurarius extorquens ab aliquo aliquid per exactiorem vsurarum tenetur illi restituere in loco, in quo illum spoliauerat, & non alibi.

Maiores propositio verissima est, & probatur per argumentum in cap. Reintegranda, 3. q. 1. in quo inter alia [Ioannes Papa scribens Zachariæ Archiepiscopo, ait: Reintegranda sunt omnia expoliatis, vel eiectionis Episcopis presentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco, vnde abscesserant, funditus reuocanda] hæc ibi. Dixi probari per argumentum in dicto c. Reintegranda, arguendo ab identitate rationis: cum enim ratio huiusmodi constitutionis fuerit, vt iniuste spoliato fiat restitutio in loco, in quo spoliatus fuerat, patet idem dicendum in casu nostro, cum eadem ratio militet: eò quòd & ille, à quo vsurarius per vsuras extorsit aliquid, fuerit ab ipso vsurario iniuste spoliatus re sua, vt patet ad sensum, vt in superioribus quæstionibus abundè factis fuit probatum.

SED CONTRA est textus apertissimus (si benè ponderetur) in cap. cum tu. extra de vsuris. in quo inter alia fuit infra scriptis vsus verbis Alexander III. scribens Archiepiscopo Salernitano, videlicet [Siue antè, siue post interdictum nostrum vsuras extorserint, cogendi sunt per poenam, eas his, à quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere.] hæc ille. ex cuius verbis patet, Papam voluisse, restitutioni obnoxium obligare ad taliter extortum integrè restituendum ei, à quo quis extorsit vbicunque reperiat, sine expensis illius, cui facienda esset restitutio: quoniam aliàs integra restitutio taliter extorti non fieret, si expensis illius esset facienda, à quo extorsisset (vt paulò post patebit) contra communem Doctorum opinionem.

Respondeo præsentem quotidianæ, ac difficillimæ quæstioni nonnullis conclusionibus more solito: illis tamen præmittendo Doctorum varias sententias circa ipsam: vt clariùs veritas cognoscatur, & faciliùs percipiatur à lectoribus pijs.

Prima ergo opinio est dicentium, quòd licet regulariter semper sit facienda restitutio ei, à quo quis aliquid iniuste abstulit: tamen si is, cui facienda est restitutio, est absens, & non in loco, in quo est is, qui restitutioni est obnoxius, & transmissio rei restituendæ sine maximo incommodo, ac expensis fieri non posset, non tenebitur dirigere debitor etiam vsurarius, vel fur, vel alius malæ fidei possessor illud tale ad spoliatum huiusmodi: sed poterit dare parentibus illius, si in loco illo adsint, vel in pios vsus alios: & ratio, quæ ad hoc illos adduxit, est: quoniam secundum rationem charitatis spoliatus non deberet velle illum compellere ad tale damnum sustinendum, nec quòd magnis expensis taliter spoliati res talis restitutioni obnoxia transmitteretur ad eos.

Quapropter talis debitor, qui ratione furti, aut vsuræ, vel doli mali restitutioni huiusmodi obnoxius est, poterit illud erogare pauperibus, vt sic conferant bonum spirituale, cui non potest conferre bonum temporale suum: & huic sententiæ se subscripserunt nonnulli ex Theologis, & Canonistis, & sunt infra scripti, videlicet, Scotus in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. artic. 4. §. De quarto, scilicet, cui. Riccardus de Mediauilla in 4. sent. dist. 15. artic. 5. quæst. 4. in responsione ad primum. Nicolaus de Orbellis in quarto sent. dist. 15. quæst. 2. §. 19. titulo, de restitutione. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. concl. 2. §. Ad tertium casum. licet addat, quòd in tali casu expectanda erit præsentia

creditoris:

Minor propos.

Conclusio.

c. Reintegranda, 3. q. 1.

Scotus.

Riccardus.

Nic. de Orbellis.
Gabriel Biel.

creditoris, si quandoque credatur: sed si non credatur haberi, nec nuncius cū tali re restitutioni obnoxia mitti possit sine nimis sumptibus, tunc erit pauperibus eroganda. hæc ille. huic etiam ex Canonistis patrocinator Glof. in dicto c. cum tu. extra de vsur. in ver. non superstitibus. Attamen (pace tantorum virorum eruditissimorum dixerim) hæc sententia si intelligatur (vt iacet in litera) bona non erit, eò quòd non videatur fulciri aliquo iure, aut sensata ratione: cū videatur falsum quod asseritur, quòd is, qui per vsurarum extorsionem, aut furtum fuit spoliatus re sua, ex vi charitatis teneatur non compellere vsurarium, aut furem ad tale interesse sustinendum ex transmissione rei (taliter iniuste obtentæ) ad ipsum spoliatum: eò magis quòd videatur (& meo iudicio) sic ipsum ad hoc compellere (iuxta distinctionem afferendam in conclusionibus) secundum ordinem charitatis: eò quòd prima charitas incipere debeat à semetipso, vt in l. Præses. C. de seruitu. & aqua: de quo latius diximus in probationem primæ conclusionis quæstionis primæ.

Patet, ergo, quòd homo non teneatur ex præcepto charitatis nolle sibi suum restitui cum proprio damno, ne restitutioni obnoxius incurrat aliquod damnum in suis bonis: tum quia talis damni auctor, & causa non sit ipse, sed fuerit vsurarius, aut fur ipse, qui iniuste alienum occupauit: tum etiam, quia aliàs rarò contingeret aliquem posse condemnari ad talium rerum restitutionem faciendam: cū (vt in pluribus) hoc fieri nequeat sine restituentis aliquo detrimento: & tertio inde sequeretur, quòd esset iniustum, quod præcepit Cælestinus III. in cap. grauis, extra de restit. spoliat. [precepit spoliatori restituere rem spoliatam vnà cum omni damno, & interesse, & fructibus illius perceptis ab ipso, vnà cum alijs, qui percepti fuissent à spoliatore suo, si res illa fuisset ab eo possessa: ex his, ergo, patet, nostram impugnationem verissimam esse. Nec valet quod ipsi Doctores subdunt dicentes, quòd in tali casu restituant pauperibus, quia inde veri domini recipient, saltem, emolumentum spirituale: Non valet (inquam) hoc dictum ipsorum: cū contrarium statuerit Alexander III. in c. sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio. in fine. infra scriptis verbis vtens, videlicet: [in integrum restituere: quia licet quædam ex his, quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse: non tamen aliena (cū ipsa potuissent eis, quorum fuerant, restituere) debuerunt pauperibus erogare.] hæc ibi. Adest, & alia ratio hoc idem probans. Nam sicut nullus alteri facere (proprie loquendo) damnum dicendus erit, qui vtitur iure suo: sic & is, qui re sua spoliatus iniuste illam vendicare vult, & non intendit illa priuari nec ad momentum, etiam si ex hoc per accidens iniusto detentori damnum aliquod in bonis eueniat: Quapropter inde elicitur, quòd spoliatus iniuste re sua ab vsurario, vestiri debeat ab ipso, etiam si hoc fieri nequeat sine ipsius vsurarij damno, cū hoc sibi ascribat, & imputet, & non illi miserrimo spoliato, vt latius dicitur, & probabitur in conclusionibus.

Secunda Doctorum sententia fuit dicentium: quòd primò aut vsurarius, seu fur ipse vnà cum re extorta per vsuras discessit à loco, in quo tale quid extorserat, ibidem permanente eo, qui soluit vsuras ipsas. Secundò, aut vsurario permanente in eodem loco, in quo vsuras extorserat ipse: & is, qui illas soluerat, ab illo loco recessisset: si ergo primò, tunc vsurarius expensis suis tenebitur taliter extorta per vsuras dirigere ei, à quo extorserat. si secundò, tunc vsurarius non teneretur, nisi haberet fidum nuntium, qui gratis illud extortum sic, deferret: aliàs erogare tenebitur pauperibus. & huic sententiæ se

subscri-

subscriperunt infra scripti Doctores, Petrus à Pal. in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. art. 4. in ver. quintò absens. Sotus in lib. 4. de iust. & iure, quæst. 7. art. 1. col. 8. in ver. si autem per iniuriam, (qui tamen nihil ibi dixit, si à loco exactionis vsuræ, vel furti discessisset is, à quo fuit extortum aliquid per furtum, vel vsuram) Hostiensis in dicto c. cum tu. extra de vsuris. quem sequuntur ibidem Ioannes And. Ant. de Butrio, Panorm. Ioannesq; de Anania: qui Doctores hanc sententiam nituntur probare per tex. in l. cum res. ff. de legat. primò, in qua hæc habentur, videlicet [Sed si res relicta est, alibi autem ab herede dolo malo eius translata, nisi ibi præstetur vbi petitur, hæres condemnabitur doli sui nomine. Cæterum si sine dolo, ibi præstabitur quòd transtulit] hæc ibi. sed nec bona horum sententia mihi videtur in secundo eius membro, eò quòd dicat, vsurarium non teneri proprijs expensis rem extortam per vsuram transmittere ad eum, à quo extorsit, si ille talis discessisset à loco extorsionis: sed in tali casu dabit huiusmodi rem pauperibus. Non (inquam) videtur talis sententia (vt iacet in litera) tuta vsquequaque, cū includat, ac concedat id, quod est iniustum, ac contra ea, quæ attulimus paulò antè in impugnationem primæ opinionis: cū nemo debeat puniri nulla propria culpa præcedente, vt in cap. sine culpa, de reg. iur. in sexto. & tamen quis negabit, quòd si vera esset hæc secunda opinio, inde sequeretur, quòd is, à quo vsurarius extorsit vsuras, sine sua culpa grauaretur, si opus esset ei proprijs expensis suum recipere, quod (forfan) secum detulisset sine expensis, vel non cum tantis: vt per optimè ponderauit Caietanus loco paulò post citando. Nec obstat tex. in dicta l. cum res. quoniam non sumus in casu simili: cū illa loquatur in materia legati: nos autem maleficij, ratione cuius quis tenetur etiam de leuissima culpa, & indemnem seruare quem læsit: quod facere nequit vsurarius, nisi ci restituendo sine expensis, vel saltem sine maioribus (vt in conclusionibus latius) immò possumus dicere id etiam elici ex mente dictæ legis: cū ibi dicatur, quòd si legati exequutor dolo malo transtulisset, quòd teneatur transmittere proprijs expensis, & hoc dico, cū constet, vsurarium dolo malo acquisuisse, id est per iniustitiam, vnde & fictione iuris videtur transtulisse taliter extortum à loco vsurarum exactionis, eò ipso quòd impediuit dominum illius à secum deferendo, vt latius infra.

Tertia opinio est Caietani in Commentarijs 2. 2. q. 62. artic. 5. in ver. Mihi autem videtur esse distinguendum de causa restitutionis, An, scilicet, fuerit acceptio iniusta: vt furtum, rapina, vsura, & huiusmodi: vel sine iniustitia, vt inuentio, successio, mutuum, depositum, & huiusmodi. Nam si tenetur ad restitutionem ratione furti, & similibus, tenetur ad expensas etiam in quadruplum, si aliter non potest facere, quòd res reddatur domino. & ratio est, quia dominus rei ex eò quòd passus est furtum, nō debet damnificari. Constat autem, quòd damnificaretur, si proprijs expensis deberet recuperare rem sibi ablatam. Cū, ergo, ipse non teneatur ad expensas, & fur teneatur ad iteratò statuendum dominum rei in possessionem: consequens est, quòd fur teneatur per accidens, scilicet, propter accidentem distantiam ad plus damni sustinendum, quàm intulerit alteri. Nec propterea concedendum est, quòd tenetur ad aliud, quàm ad restitutionem: sed quia tenetur ad consumatam restitutionem, quæ per accidens requirit expensas: idèò tenetur ad subeundum damnum. Nec refert in proposito: An fur, an passus furtum se absentauerit à loco furti: sed sibi imputet fur, qui furando effecit se debitore ad ponendum dominum

Paludanus.
Sotus.

Hostiensis.
Ioan. And.
Ant. de Butrio.
Panor.
Ioan. de Anan.
l. Cum res. ff. de
legat. primo.

Impugnatur se-
cunda opinio.

Caietanus.

Glof.

Impugnatur
prima opinio.

l. Præses, C. de
seruit. & aqua.

c. Grauis, extra
de restit. spol.

c. Sicut digni,
extra de homi-
cidio.

Secunda opin.

dominum in possessionem rei suæ: non in hoc, vel in illo loco, sed simpliciter. Nec debet dominus, qui non potuit rem suam ablatam ferre secum, pati: pateret autem si sine eius voluntate res sua pauperi alteri daretur. hæc omnia Caietanus vbi supra.

Interpretatio
sententiæ Caietani.

Hæc Caietani sententia bona est, tamen indiget limitatione: quoniam aliàs contineret iniustitiam, quæ quidem limitatio nõ videtur esse contra mentem eius, licet explicitè de ipsa nullam faciat mentionem: limitatio, ergo, erit hæc, scilicet, quando spoliatus re sua per vsurarum, aut furti extorsionem secum detulisset rem illam sine proprijs expensis: & in hoc casu locum habet sententia Caietani, non autem quando secum detulisset cum expensis, vel vendidisset in loco extorsionis, vt latius dicitur in conclusionib. afferendis: quod probatur & hac ratione, videlicet: sicut enim non decet vsurarium lucrari cum aliena iactura: sic nec conuenit soluenti vsuras, illas recuperare cum lucro, cum sufficere sibi debeat restitutio earum cum omni interesse inde passo: quapropter patet veritas nostræ assertionis, cum in tali casu lucrarentur, & sibi fieret restitutio rei extortæ cum lucro, si sibi dirigeretur expensis vsurarij in dictis casibus (vt patet ad sensum) & latius patebit in conclusionibus.

Quarta opinio fuit dicentium, quod d aut is, qui soluit vsuras, vel passus est furtum, rem ipsam, qua spoliatus fuit iniuste, secum detulisset quod abiit, recedendo à loco, in quo hæc passus fuit: aut secum non detulisset, si primò, tunc subdistingendum erit, quod d aut ipse potuisset secum deferre sine expensis, aut cum expensis. si primò, & tunc tenebitur fur, vsurarius, & similes, proprijs expensis ad ipsum spoliatum rem talem saluam dirigere: si secundò, & tunc ipse, qui suum directum ad se expensis vsurarij recepit, tenebitur illi vsurario restituere illud, quod realiter expendisset, secum illam rem deferendo: sed si ipse non detulisset secum taliter extortum per vsuram, sed vendidisset in loco extorsionis vsurarum, tunc vsurarius tenebitur ad expensas omnes, quæ necessariæ erunt ad restituendum taliter extortum vero domino (à quo extorsit), vnde tenebitur certiore facere spoliatum de tali re restituenda: & an velit ad se rem illam transmitti, vel pretium eius: & id ipsum vsurarius exequatur, quod ille voluerit. & huic sententiæ specialiter se subscripsit Didacus Couarruias in fine primæ par. Relect. nu. 7. fol. 530. Et ratio istius opinionis (vltra adducta à Caietano paulò ante) est: quoniam perfecta restitutionis executio ad hoc tendit, vt creditori nullum damnum sequatur ex iniqua occupatione rei alienæ: hoc enim verè est restituere: nec tamen eidem debetur lucrum aliquod, sicuti manifestissimi iuris est: qua ratione si creditor nullas facturus fuisset in asportandis secum rebus, quibus expoliatus fuerat, vel quia absque vllis expensis secum detulisset: vel antè discessum (nisi damnum ei illatum per iniustitiam fuisset) eas vendidisset, vel si eis priuatus fuisset. & hoc modo interpretandum (ait) fore Diuum Thomam, qui in 2. 2. q. 62. art. 5. in resp. ad tertium dixit. si verò ille sit multum distans debet sibi transmitti quod ei debetur: & præcipue si sit res magni valoris, & posset commodè transmitti: alioquin debet in alio loco tuto deponi, vt pro eo conseruetur, & domino significari. hæc ille Sanctus. Hæc sententia optima esset si ei addidisset Couarruias aliam particulam, quam implicitè illum voluisse addere mihi videtur: particula, ergo, talis est, quod vsurarius non teneatur ad dirigendum extortum per vsuras, proprijs expensis, quando si non fuisset extortum, à domino fuisset venditum in loco extorsionis: benè, tamen, teneretur vsurarius

Interpretatio
sententiæ Couarrui.

vsurarius (arbitrio boni uiri) ad interesse passum ab eo, qui soluit vsuras, si verè pretium illius rei extortæ implicasset negotiationi, & aliquid lucratus fuisset: teneretur etiam ad dirigendum pretium talis rei extortæ, proprijs expensis: si ille fuisset aliàs delaturus secum sine expensis: Quæ omnia implicitè voluit nos docere idem Couarruias quando dixit (vt supra.) Nisi damnum ei, & cæt.

Quinta opinio fuit Syluestri in summa in verbo, restitutio. quarto. §. quarto in fine, qui post relationem prædictæ sententiæ Panormitani infra scriptis utitur verbis, videlicet: Limita primò dictum Panormitani. Nisi adesset fidus nuncius deferens sine expensis, vel minoribus, argumentum in capitulo, significante. extra de pignor. Et secundò in conscientia, nisi dominus sine expensis, aut minoribus rem suam secum detulisset, quia tenetur de tali damno: si ex delicto tenebatur. hæc ille. Hæc sententia, nec plenè satisfacere quæsito videtur, cum non tangat omnia membra quæstionis, vt puta, quid esset dicendum, si is, qui soluit vsuras, vel passus est furtum, illud taliter à se extortum secum non detulisset, sed in loco extorsionis vendidisset.

Opinio sexta est Ioannis à Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. secunda, articulo incip. Ad id, quod tertio loco quærebatur. §. Verum aliter distinguendum esse. Vbi breuiter procedendo per distinctionem, loquedo de malæ fidei possessore (vt in casu nostro) dicit ipse Ioannes: aut debitor à loco contracti debiti recessit, aut ipse creditor: si primò, tenebitur expensis suis ad locum debiti dirigere: si secundò, subdistingendum erit sic, aut creditor, seu spoliatus re sua iniuste, illam secum detulisset, aut non: si primò, rursus subdistingendum erit, aut cum expensis, aut sine. Si primò, & tunc etiam subdistingendum erit, quod d aut speret recuperare quicquid expenderit in illud taliter extortum dirigendo, aut non: si primò, tunc tenebitur rem illam taliter extortam dirigere. si secundò, non: sed solum ad ipsum certiorandum, vt disponat quid velit de re sua disponere: si uerò sine expensis spoliatus rem suam secum detulisset, tunc debitor proprijs expensis illam rem ad creditorem dirigere tenebitur. hæc ille. (qui, tamen, de membro illo proposito, scilicet, si secum non detulisset, nihil dixit) cui se subscripsit Frater Ioseph Angles in suo opusculo inscripto, Flores Theologicarum Quæstionum, super quartum sententiarum, in quæstione de restitutione, difficultate decima, sexto dubio, in appendice conclusionis: sed, & in conclusione breuiter dicit, quod si non detulisset secum illud spoliatus ille, non tenebitur spoliatus ad illud sibi dirigendum proprijs expensis: cum nullum inde damnum ei intulerit. Horum Doctorum sententia bona est, licet explicitè non faciat mentionem, quid sit sentiendum, quando soluens extortum per vsuram, illud tale vendidisset in loco extorsionis: licet possimus dicere, illos hoc explicitè non dixisse, cum videatur clarè elici posse ex dictis suis.

Septima opinio est ipsius Nauarri, in suo manuali. c. 17. nu. 43. dicentis, qd si restitutio ob delictum, vel quasi delictum debet, facienda esset in loco, in quo, ipsa facta, nullum dānū is, cui fieri debet, accipiat, siue restituat vbi acceptum fuit, siue vbi est dñs, siue in alio loco, ad quæ dñs trāstulisset: ita ut dānicarus nulla impesa, vel alio onere grauetur, quā si dānū datū nõ fuisset, quia restituere est in primū statū reponere, & reddere rē integrè in statu eo, in quo dñs seruasset, si ab eo ablata nõ fuisset. vt in l. restituere. el. 1. & el. 2. ff. de verb. sign. ex quo colligitur, cuius impensis suo domino suum sit mittendum. hæc ille Doctor.

G g Hæc

Syluest.

Ioñ. à Medina.

Nauarri.

Restituere qd
fit.
l. Restituere. el
primò, & el. 2.
ff. de verb. sign.

Hęc vltima opinio optima est, licet obscurata, ac denigrata aliquatenus breuitate sermonis, quæ, (tamen, in conclusionibus) adducendis amplianda erit, vt decisionis veritas ipsa, luce meridiana clariùs, eluceſcat.

Expositio primæ opinionis.

Pro concordia, tamen, istarum sententiarum posset dici, quod prima opinio implicite dicat sicut, & tertia, & reliquæ: & quod loquuta fuerit solum de eo, qui pauperibus illud erogat, spem ponens sub ratihabitione proprii domini illius rei: quod elicitur ex uerbis eius dicentis, quod secundum rationem charitatis, hoc uero domino placere debet: non autem ipsi Doctores loquuntur de usurario, qui nullum signum huiusmodi ratihabitionis veri domini percipit: immo credit ipsum uelle sibi omnino restitui rem suam in loco, ubi tunc reperitur.

Expositio secundæ opinionis.

De secunda opinione dicitur, ipsos Doctores intelligendos fore in casu, quo spoliatus secum non detulisset, sed in loco usurarum extorsionis, uel furti vendidisset, necnon & si secum detulisset, cum expensis detulisset: non autem de eo, qui sine expensis detulisset, cum bene sciuerint præadducta iura ipsi (qui sunt lucernæ fulgentes ipsius iuris canonici) quibus præcipitur, restitutione rei spoliatae fieri cum omni interesse inde passo per spoliatum, vt in dicto capitulo, Grauis, & nisi taliter restitutio ei fieret, non restitueretur interesse, si suis expensis opus esset recuperare suum, quod secum sine expensis detulisset: & sic patet, ipsos Doctores non aduersatos fuisse tertiæ, quartæ, & aliis opinionibus.

Expositio tertiæ opinionis.

Idem dicendum erit de tertia, cum implicite hoc ipse Doctor annuerit: cum dicat, restituere esse in pristinum statum statuere uerum dominum: si, ergo, in primo statu existenti opus fuit expensas aliquas facere inde ferendi secum rem spoliata, patet, quod dicitur restitutio etiam perfecte facta, licet dirigatur res illa expensis spoliati: explicitè autem solum loquutus fuit de eo, qui secum detulisset sine expensis taliter à se extortum per usuram.

Expositio quartæ opinionis.

De quarta opinione dici poterit, ipsum Doctorem uoluisse loqui de pretio dirigendo: quod assequutus fuisset ex venditione talis rei, cum in deferendo illud secum, raro subiaceat dominus illius aliquibus expensis, & iccirco cautè loquutus fuit dicens, si vendidisset in loco furti, uel usuræ exactæ, tunc fur & usurarius tenebitur ad expensas, quæ necessariae sunt ad restituendum extortum uero domino, id est, pretium eius: cum pateat, quod ex venditione rei pretium ipse venditor assequatur: & iccirco non dixit ad expensas, quæ necessariae sunt ad restituendam rem ipsam extortam, sed extortum, id est, ualorem, ac pretium eius: cum ex tali restitutione facta ipse restituatur pristino statui suo.

Expositio quintæ opinionis.

De quinta, dicendum etiam erit, ipsum Syluest. implicite hoc docuisse: sed breuitatis causa, explicitè idem non dixisse: cum per se pateat veritas ipsa.

Expositio sextæ opinionis.

De sexta opinione dicitur quoad Medinam, ipsum non posse dici (proprie loquendo) defecisse: cum non addiderit quid sentiendum sit, quando secum non detulisset illud extortum per usuram spoliatus ipse, quia per se patet, quod tunc tenebitur ad ipsam rem ibi restituendam, cum inde nullum incurrat spoliatus ipse interesse.

Et sic (Deo dante) reconciliatis Doctorum opinionibus, quæ prima fronte videntur inter se dissentiri, & aduersari, ad decisionem presentis questionis, nonnullis conclusionibus mediantibus, me accingam.

His

His ergo præmissis satisfacemus quæstioni nonnullis conclusionibus, quarum prima erit hæc, videlicet.

Prima conclusio.

Usurarius, qui post usuras exactas discessit à loco, in quo illas extorsit, etiã si longinquas regiones petiisset, tenebitur proprijs expensis (dirigendo illas ei, à quo extorserat) restituere.

Hęc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per arg. in cap. reintegranda. cl. 1. 5. q. 1. in quo Ioannes Papa infra statuit dicens. [Reintegranda sunt omnia expoliatis præsentialiter ordinatione Pontificum; & in eo loco unde abscesserant, funditus reuocanda] hæc ibi. inter alia, sed notanter, dixi probari nostram conclusionem per arg. scilicet, à simili: quoniam licet in dicto iure non fiat mentio de restitutione faciendâ per usurarium, tamen, ibi fit mentio de restitutione faciendâ ab eo, (qui aliquem spoliavit re sua iniuste) ipsi spoliato: at quoniam eadem ratio militat in spoliatore per furtum & usurario, cum ambo iniuste dicantur spoliare & spoliati per furtum, & per usuram dicantur iniuste spoliati, eò quod ambo huiusmodi peccata contineantur sub præcepto negatiuo [Non furaberis] vt quàm sæpissimè fuit per nos probatum in præcedentibus quæstionibus: Indè sequitur (arguendo ab identitate rationis) nostram conclusionem probari quàm apertissimè per argu. in d. c. reintegranda. Idem probatur per arg. in c. Grauis. extra de resti. spoliati. in quo Cælestinus III. Papa nostram implicite approbavit conclusionem. [Præcipiendo, ibi, cuidam, (qui spoliauerat iniuste quendam re sua) restituere non tantum rem ipsam unâ cum fructibus ex ipsa re per ipsum illuc usque susceptis: uerum etiam unâ cum fructibus, quos spoliatus ipse percepisset (si ea re non fuisset spoliatus) & quod omnia damna inde passa refarciret, & pro iniuria illata satisfacere teneretur,] hæc in dicto canone: ex cuius uerbis patet veritas nostræ conclusionis, cum ex ipso canone bene eliciatur, quod spoliato sit faciendâ restitutio à spoliatore, non tantum in loco furti, seu cuiuscunque spoliationis iniuste factæ, uerum etiam ubicunque ille talis spoliatus reperiretur sine re sua, nulla eius culpa præcedente: cum per dictum canone præceptum fuerit spoliatori, vt satisfaceret de omni interesse ex spoliatione inde passo: quoniam si hic talis usurarius, qui iniuste spoliavit re suam (qui usuras sibi soluit) uellet transmittere taliter extorta ad ipsum spoliatum eius expensis: sequeretur, quod inde non teneretur spoliator ad omne interesse illatum ipsi spoliato ex usurarum extorsione: quod esset contra prædictos canones: & (vt in subsequenti conclusionis probatione clariùs probabitur) præsens nostra conclusio insuper probatur per argumentum in l. cum res. ff. de legatis primo, in qua hæc habentur, videlicet. (Sed si relicta res est, alibi autem ab hærede dolo malo eius translata, nisi ibi præsterur, ubi petitur, hæres condemnabitur doli sui nomine. Cæterum si sine dolo, ibi præstabitur, quo transtulit.) Hęc ibi. dixi probari per argumentum, arguendo, scilicet, ab identitate rationis, cum sicut dolus est in causa, vt hæres qui transtulit rem alteri relictam, suis expensis illam reducere teneatur, & legatario assignare: sic in casu nostro extorsio usuræ: (quæ semper fit cum dolo, seu iniustitia, ut patet ad sensum,) & quod in usuræ exactione adfit dolus, patet cum dolus sit species iniustitiæ, ergo, qui iniustitiam committit, & dolum uideretur facere, eò quod sicut fur furando dicendum esset, ipsum esse in dolo, uel dolo contrectasse rem alienam inuito domino: sic & usurarius ipse,

1
Usurarius discedens à loco extorsionis usurarum, proprijs expensis dirigere tenetur extorta per usuram ei, à quo extorserat.
c. Reintegranda. 3. q. 1.

Exod. c. 20.

c. Grauis, extra de resti. spol.

l. Cum res. ff. de leg. 1.

cùm usura contineatur sub furto, & prohibita fuerit per præceptum. [Non furaberis] vt sæpius in præcedentibus quæstionibus abundè satis fuit per nos probatum: si, ergo, fur dicitur dolosus, ac esse in dolo, donec restituerit quicquid contra iustitiam à proximo abstulit: eodem modo, dicitur vsurarius usuras extorquendo, dolum committere: cùm dolus sit species furti (vt per se patet.) Idem probatur per argumentum in l. restituere, la 2. ff. de verborum significat. in qua hæc habentur, videlicet. [Restituere videtur is, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset] hæc ibi. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dicta l. restituere, eò quòd licet in dicta l. nulla fiat mentio explicitè de casu proposito in nostra conclusione, benè tamen, ex ipsa elicitur veritas ipsius conclusionis, quoniam si usurarius non restitueret in loco, in quo per vsuram illud tale extorsit, sed vbi ipse pro tunc reperitur: tunc posset verè dici ipsum non plenè restituere (propriè loquendo, vt in dicta l. restituere dicitur) eò quòd restituere is dicitur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset.

At cùm controuersia, idest, vsurarum extorsio contra uoluntatem soluentis vsuras fuerit in causa, quòd in loco exactiois huiusmodi: ille, qui soluit vsuras, rem taliter extortam desijt habere, quam aliàs ibi habuisset: & quòd is, qui soluit vsuras, sit actor, patet: quoniam tam in foro poli, quàm in foro iudiciali habet actionem repetendi ab vsurario id, quòd coactè ei tradidit. Vt patet per totum titulum de vsuris: quoniam, si hoc non esset verum, sequeretur, quòd ipse usurarius non posset obligari ad vsuras exactas restituendas: vt patet ad sensum.

Probatur insuper & secundò præsens nostra conclusio explicitè Doctorem omnium auctoritate, qui adducti fuerunt in relatione secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ opinionis: quoniam in hoc conueniunt ipsi explicitè, & implicitè Doctores adducti in relatione primæ opinionis, eorum sententiam interpretando iuxta intellectum supra adductum pro concordia Doctorum, necnon, & Glos. in dicto capitulo, reintegranda, in ver. in eo loco, quæ dixit, ad hoc spoliante teneri etiam si ultra mare ipse iuisset: Ioannes quoque Andr. in capitulo, quoniam. §. quod si super. extra. vt lite non contestata. ibi Glosa vera: nostræ conclusioni se subscripsit dicens: Si malæ fidei possessor eam rem (de qua agebatur rei uendic.) transtulit alio loco: illic restituere debet, unde subtraxit sumptibus suis. hæc ille, quem sequitur Dominicus à S. Geminiano in dicto capitulo, reintegranda, in ver. An iste vltimus possessor, & in ver. Nota, quòd spoliatus. Vbi dixit. Nota, quòd spoliatus debet restituere non tantum ad possessionem bonorum: sed etiam ad possessionem loci: & Archidiaconus in dicto capitulo, reintegranda, qui interpretando verba illius canonis: sic ait ver. loco, idest, ad eundem statum, abscefferant, idest, ablata fuerant, funditus, idest, ex toto, ita quòd nihil desit. hæc ille, ex quibus verbis elicitur, ipsum implicitè, seu tacitè se subscripsisse præsentem nostræ conclusioni. Probatur & tertio præsens nostra conclusio hac ratione, videlicet.

Cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, (vt in capitulo, Peccatum, de regulis iuris in sexto,) indè sequitur veritas nostræ conclusionis, quòd, scilicet, usurarius discedens à loco extorsionis usuræ vnà cum re extorta, ad ipsam restituendam vero eius domino in loco maleficij (si ibi moritur) tenet: consequentia hæc probatur duplici medio: Primò, quoniam, si inde ipse vsurarius damnificaretur, sibi imputare debebit, & non alteri: tum

quia,

quia, vel à loco illo discessit ipse, in quo vsuras extorserat) tum quia antè discessum soluentis vsuras, debuerat & poterat sine proprijs expensis re per usuram extortam eius domino restituere: quòd si non fecit, imputet sibi, & substat patienter in pœnam peccati perpetrati quodcunque interesse indè patiendum: Secundò, quoniam si conclusio nostra vera non esset, sequeretur hoc absurdum, quòd quis esset pœna plectendus pro peccato alieno: quòd vtiq; rationi consentaneum non est: immo prohibetur à iure, vt patet per iuris regulas has, videlicet, in capitulo, Non debet. & in capitulo, sine culpa: in quorum primo hæc habentur, videlicet. [Non debet aliquis alterius odio prægruari] & in secundo capitulo, dicitur [sine culpa, nisi substat causa, non est aliquis puniendus] ex quibus regulis elicitur, quòd maximè absurdum esset, si non concederetur consequentia nostræ rationis, qua probari diximus conclusionem præsentem: quoniam aliàs grauaretur spoliatus odio spoliatoris, & sine culpa subiaceret pœnæ duplici: prima, enim, fuit, quando tale quid usurarius ab eo extorsit. Secunda pœna esset, si opus ei esset suum recuperare non integrum: Nam si vsurarius per usuras extorsisset pallium valètem decem aureis, & pro directione, seu illorum restitutione ipsi spoliato facienda solueretur deferenti aureus unus, sequeretur, quòd si spoliator non teneretur ad expensas prædictas pro delatione talis pallij extorti per vsuras faciendas ad ipsum spoliatum sed ipse: spoliatus (qui p vsuris ipsum pallium tradidit) q; (ultra iniustitiã passam ab vsurario) ipse spoliatus pro decem aureis, reciperet solum nouè aureos: qd quidè esse impium, & à rone prorsus alienissimum patet ad sensum. Quapropter, vt hæc absurda vitentur, dicendum erit, præsentem nostram conclusionem verissimam fuisse: & vt talem amplectendam fore ab omnibus.

Secunda conclusio.

Vsurarius, qui aliquid extorsit per usuras (ab eo, qui post solutionem vsurarum in aliam regionem se recepit discedendo à loco, in quo soluit usuras, qui si non illud à se fuisset extortum per usuras, secum detulisset quòd abiit sine expensis proprijs) restituere tenebitur, huiusmodi extortum dirigendo taliter spoliato quocunque pro tunc ille talis reperiretur, expensis ipsiusmet usurarij, & non spoliati, saltem, vel ipsum spoliatum certiore reddere se uelle restituere taliter extortum vbicumque, & qualitercunque ipsi per gratum esset sibi, cum præparatione animi ipsum restituendi in loco, in quo ipsemet moratur, vel illud tale quid dirigere proprijs expensis ad locum, ad quem spoliatus ipse secesserat iuxta uoluntatem ipsius, qui soluerat vsuras.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, Cùm tu, extra de vsuris, in quo [Alexander Tertius præcepit usurarios usuras restituere his, à quibus eas extorserant, vel eorum hæredibus] nulla facta mentione de loco, de expensis, seu de damno alio incurrando ab ipsis vsurarijs ratione perfectæ restitutionis faciendæ eis, qui per extorsionem usurarum fuissent spoliati rebus talibus ab huiusmodi usurarijs: quòd quidè non à casu ipse pontifex omittit: sed quia hoc addere explicitè super suum sibi visum fuerat: cùm quodammodo de iure naturali, & diuino ad id faciendum usurarios teneri per se pateat: eò quòd peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum: vt in capitulo, peccatum, de regulis iuris in sexto, maximè, cū talem pontificem alioqui doctissimum, non præteribat ethimologia uocabuli restituere, eò quòd restituere, esset rem in pristinum statum statuere: quòd non

Gg 3 contingeret,

l. Restituere. ff. de verb. sig.

ca. Non debet. dereg. iur. in 6. c. sine culpa. de reg. iur. in 6.

Ioan. Andr.

Geminianus. Archid.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia.

2
Vsurarius ante proprijs expensis vsuras extortas dirigere teneatur spoliato, si ille talis discessit à loco extorsionis, & talia secum detulisset sine expensis.

c. cum tu, extra de vsuris.

cōtingeret, si expensis spoliati opus esset ei suum recipere: cū minus quidē omnino reciperent iuxta quantitatem expensarum faciendarum in transmissione taliter extortæ rei per usuram, ad ipsum spoliatum: vt patet ad sensum.

c. Grauis. extra de resti. spol. l. Cum res. ff. de leg. 1.

Probatum quoque nostra conclusio per argumentum in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum: cuius tenorem verborum, & interpretationē retulimus in probatione præcedentis conclusionis. Idem probatur per argumentum in l. cū res. ff. de legatis primo, in qua hæc habentur, videlicet. [Sed si res relicta est, alibi autem ab hærede dolo malo translata, nisi ibi præstetur vbi petitur: hæres condemnabitur doli sui nomine] hæc ibi. Dixi probari per argumentum in dicta l. non simpliciter per tex. quia explicitè, de conclusionis nostræ materia ibi nulla fit mentio: benè, verò, implicitè: cū ex talis legis decisione luce clariùs eliciatur veritas nostræ conclusionis arguendo ab identitate rationis: Nam ratio propter quam constitutio illa hoc mandat, constat patentissimè quòd sit duplex: quarum prima est, vt poena illa plectetur, qui voluit sine causa, & cum maxima iniustitia lædere proximum suum: Secunda est, vt legatarius non grauetur in expensis propter culpam alterius: cū nemo debeat grauari odio alterius, vt in capitulo, Nō debet. De regulis iuris in sexto.

c. non debet. de reg. iur. in 6.

Quoniam grauaretur vtique alterius odio, si culpa hæredis dolosi teneretur assequi legatum ipse legatarius mediantibus expensis: quando ipsummet (cesante dolo hæredis) fuisset assequutus sine expensis. Idem elicitur ex regula alia iuris in capitulo, sine culpa, de regulis iuris in sexto, in qua dicitur sine culpa (nisi sub sit causa) nemo est puniendus. Puniretur vtique legatarius sine culpa sua, & causa, si opus esset ei recipere legatum non sine expensis: quod si ibi fuit relictum sine aliquo onere expensarum faciendarum in receptione rei sibi legatæ. Sic, ergo, in proposito dico in materia nostra: cū usurarius retinens rem extortam per usuram, semper sit in dolo: & teneatur restituere rem taliter non diminutam, sed integram prout illam extorsit, vt verè restitueret: cū de essentia restitutionis sit (vt sæpe probauimus) rem statuere denuò in loco suo, in quo modò reperiretur, si illa illuc vsque fuisset relicta apud dominum eius: vt in dicta l. restituere, la secunda, ff. de verborum & rerum signif. cū, ergo, usurarius retinendo rem taliter extortam impeditur eum, à quo illam extorsit: quominus illam secum detulisset sine expensis: patet ipsum usurarium ad illam transmittendam propriis expensis ad verum eius dominum obligari, ut illum seruet indemnem ab expensis, quas secum illam deferendo, non fecisset: quod & ratio ipsa suadet, & verba præadductæ legis innuunt in simili casu: maximè in verbis illis [Nisi ibi præstetur, vbi petitur] cū vtique semper implicitè petat rem extortam ab usurario is, à quo extorta fuit, iuxta regulam illam. Dies interpellat pro creditore: quæ regula videtur elici ex rex. in l. In omnibus, ff. de regulis iuris, in qua hæc habentur, videlicet. [In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur.] Nec obstare nobis poterit text. in l. Nulla intelligitur, ff. de regulis iuris, in qua dicitur. [Nulla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.] Non (inquam) obstat nobis huiusmodi textus: quoniam interpretandus est, de ijs, qui in retinendo alienum non peccant peccato iniustitiæ: vt sunt ijs, qui alienum retinent iusto titulo, pura locationis, impignorationis, depositi, mutui, & huiusmodi: non autem de ijs, qui alienum retinent per iniustitiam, vt sunt fures, raptores, usurarii, & huiusmodi: quoniam hi omnes tenentur restituere aliena per furtum vsuram,

c. sine culpa. de reg. iur. in 6.

3
Dies interpellat pro creditore.
l. In omnibus, ff. de reg. iur. l. Nulla intelligitur, ff. de reg. iur.

ram, & huiusmodi obtenta, statim habita facultate restituendi, nulla expectata petitione dominorum talium rerum, vt peroptimè docuit quoque Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstio. 2. cap. inci. Ad aliud quòd quarto loco quærebatur. §. habet tamen, in vers. Et procedunt hæc: & latius probabitur in subsequenti quæstione trigesima prima, & rationem istius differentie, quàm elegantissimè docuit Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione 62. artic. octauo, in corpore quæstionis, infra scriptis verbis vtens, videlicet: Sicut accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam: quia per hoc, quòd aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab usu rei suæ: & sic ei facit iniuriã: Manifestum est autem, quòd nec modicum tempus licet in peccato morari: Sed quilibet tenetur peccatū statim deserere, iuxta illud Eccles. cap. 21. quasi à facie Colubri fuge peccatum: & ideò quilibet tenetur statim restituere, si potest, si non potest, vel petere dilationem ab eo, qui habet vsum rei, concedere. hæc ille Sanctus. Deueniendo, ergo, à primo ad vltimum dico per se patere veritatem conclusionis, ac probari per illum textum in dicta l. cū res, cū eadem ratio prorsus militet in hærede dolosè transferente rem legatam, quæ est in usurario, qui impediuit dominum rei per ipsum extortæ, ne secum detulisset sine propriis expensis ad locum, in quo modo reperitur.

Eccles. c. 21.

Hæc nostra conclusio probatur quoque per argumentum in l. restituere, la secunda, ff. de verborum, & rerum significat. Cuius tenorem & intellectum adduximus in probatione præced. conclusionis.

Probatum & secundò explicitè auctoritate omnium Doctorum, qui adducti fuerunt in relatione tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ opinionis, & implicitè auctoritate Doctorum qui fuerunt allati in recitatione primæ, & secundæ opinionis, illos interpretando prout interpretati fuimus dum reconciliauimus ibidem dictas sententias cum præadductis opinionibus tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ.

Probatum & tertio ratione iam adducta paulò antè à Caietano, quam retulimus in relatione sententiæ ipsius, vltra multa adducta hic pro intelligentia iurium, quibus diximus probari præsentem conclusionem.

Tertia conclusio.

Usurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo, qui recessit à loco in quo soluit vsuras (qui aliàs illud extortum secum detulisset cum nonnullis expensis) usurarius ipse (inquam) non tenebitur, illud ad ipsum spoliatum dirigere propriis expensis, sed expensis ipsius, qui illud soluerat: Iuxta qualitatem expensarum, quas ipse expoliatus fecisset, si secum detulisset taliter extortum: nō autem maiores, quas forsitan modò opus esset usurario facere: quoniam ad illud plus non tenebitur, dummodo rationabiliter usurarius credat, spoliatum sibi restitutum fore huiusmodi expensas factas ab usurario in taliter extortum sibi dirigendo: Sed si non speraret hoc, tunc ei sufficeret, ipsum spoliatum certiore facere de re sibi restituenda, ipsum interpellando, ut sibi notificet quid fuerit faciendum de tali re. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, per argumentum in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum in quo demandatur restitutio faciendā spoliato iniuste, unā cū omni interesse passo ex spoliatione sibi iniuste facta: Dixi per argumentum, quoniam licet ad verbum ibi non probatur nostra conclusio, benè, tamen, elicitur ex ipsius verbis: eò quòd ibi præcipitur restitutio faciendā expoliato iniuste, omneque damnum

4
Usurarius, ante teneatur dirigere extorta per usuram ei, (qui illa secum detulisset cum aliquibus expensis), suis sumptibus.

c. Grauis. extra de resti. spol.

damnum passum refarcire: & non aliud, quàm à se vsurarius per vsuras extor-
sit: Vnde non erit reddenda res talis sine talibus expensis: cum indè nullum
interesse sentiret: & per consequens ad tale quid sibi soluendum non tenebi-
tur vsurarius: cum solum ad rem ipsam taliter extortam, & ad interesse verū
teneatur solum, & non ad dandum ei lucrum aliquod, quod sequeretur uti-
que si teneretur ad dirigendum huiusmodi rem, extortam per vsuram, ipsi
spoliato expensis proprijs: quod & elicitur quoque ex ipso tex. quòd si opus
essent in dirigendo tale quid maiores expensæ nunc, quàm fecisset spoliatus
ipse, secū tñc deferendo, q̄ ad illud plus tenebit vsurarius, vt seruari possit spo-
liatus ipse immunis ab omni interesse iniuste patiendo: (vt rō ēt ipsa suggerit)
cū ipse vsurarius solū ad interesse verū, passū indè à spoliato, p̄ vsurarum ex-
torfionē, teneat, iuxta dicti canonis sanctionē: elicit ēt ex ipso canone, q̄ usur-
rarius nō teneat ad expēsas huiusmodi si credat verisimiliter ipsi restituēdas
non fore à spoliato: cum tantūm ex tex. ipso teneatur illum seruare indem-
nem ab omni interesse: non autem, ipsum spoliatum ex facultate propria dita-
re: quod utique sequeretur si teneretur restituere rem ipsam extortam cū lū-
cro, idest, sine expensis, quas ille necessariò fecisset: vt patet ad sensum: Cūm
nemini liceat locupletari cū aliena iniuria, vel iactura. vt in capitulo, locuple-
tari. de regul. iur. in 6.

c. Locupletari.
de reg. iur. in 6.

Probat & secundò Doctorum auctoritate, & implicitè quidem auctori-
tate Doctorum, qui fuerunt relati in recitatione primæ, secundæ, & tertiæ opi-
nionis. Iuxta concordiam eorum cum reliquis Doctoribus à me supra alla-
tam: & explicitè auctoritate Doctorum, qui adducti fuerūt in relatione quar-
tæ, quintæ, sextæ, & septimæ opinionis.

Probat & tertio ratione adducta in enucleatione præallati. capituli,
Grauis.

Quarta conclusio.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo, qui taliter extortum secū
non detulisset, sed in loco extorfionis vendidisset, non tenebitur ad dirigendū
tale illud proprijs expensis taliter spoliato: sed ad ipsam rem solum restituē-
dam (si extet) si verò non extat, ad dirigendum proprijs expensis eius valorē,
cuius erat talis res tempore extorfionis: necnō ad omne aliud damnum, & in-
teresse, tam ratione lucri cessantis, quàm damni emergentis, quod ex caren-
tia illius rei, spoliatus ipse sustinisset: vt puta, si ex pretio eius emisset merces,
ex quibus lucratus fuisset, vel si non fuisset illa re spoliatus, non opus fuisset
ei, accipere sub vsuris, æqualem pecuniæ quantitatem, vel aliud simile dam-
num emergens passus fuisset ex tali spoliatione iuxta probata, & allata in qua-
stionibus de interesse lucri cessantis, & damni emergentis.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in
dicto capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum, in quo dicitur. [Spo-
liantem teneri ad restituendum rem, de qua quis fuisset iniuste spoliatus, &
ad omne interesse inde sequutum: & per argumentum in l. restituere, la secon-
da, ff. de verborum & rerum signific. sæpe adducto: ex qua elicitur, quòd ille
dicitur restituere, qui in pristinum locum collocat dominum alicuius rei qua
prius ille priuatus fuerat.

Probat & secundò auctoritate Doctorum omnium, qui fuerunt adducti
in relatione opinionis quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ. Necnon, & probatur
& tertio, ratione hac, videlicet. Cūm nemo alicui teneatur ad restitutionem
alicuius

c. Grauis. extra
de restitu. spol.

l. restituere. ff.
de verb. signifi.

Ratio conclus.
Antecedens.

alicuius rei, nisi ratione damni, seu interesse iniuste illati ipsi, & restituere sit
in pristinum locum dominum constituere: Indè sequitur, q̄ vsurarius non te-
neatur spoliato ultra interesse, vel damnum sibi aliquo modo illatum: & per
consequens, quòd non teneatur ad taliter extortum dirigendum. Sed solum
ei restituere rem taliter extortam. Iuxta pretium, & valorem cuius illa res fuisset
tempore extorfionis: necnon & ad omne damnum, quod indè passus fuisset
spoliatus ille ratione talis extorfionis.

Quinta conclusio.

Vsurarius habens rem extortam (per vsuram) ab eo, qui post talem extor-
fionem passam discessit à loco extorfionis, & in locis remotis se recepit, non
absoluitur ab obligatione illud sibi (soluente vsuras) restituendum, dando il-
lud tale in eleemosinam pauperibus, licet forsan talis rei restitutio poposcif-
set, maximas expensas, etiam maioris pretij, quàm res ipsa taliter extorta sit.
cum modo notum sit, ubi spoliatus, vel hæredes eius sint: & ubi incolatum fa-
ciant: quoniam si post diligentissimam inquisitionem ab eo factam, prædictos
non inuenisset, tunc poterit taliter extortum elargiri pauperibus, vel sibi pay-
peri assignare in eleemosinam (vt latius fuit probatum in præcedenti quæstio-
ne conclusione quarta.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissi-
mum in capitulo, Cūm tu. extra de usuris, in quo [Alexander Tertius præce-
pit compellendos fore vsurarios ad restituendas usuras eis, à quibus fuerunt
extortæ: vel ipsis defunctis, hæredibus superstitibus.] Idem probatur per argu-
mentum in capitulo, sicut dignum. §. eos in super. extra de homicidio, in quo
dicitur oportere eos (qui expoliauerant iniuste consanguineos S. Thom. Can-
tuariensis Archiepiscopi (& illa bona erogauerant pauperibus) rursus ea resti-
tuere dando spoliatis: cum vnusquisque sit moderator & arbiter rerum sua-
rum: sed non alienarum, jex quibus patet veritas nostræ conclusionis. Proba-
tur in super & secundò Doctorum auctoritate.

Quapropter sciendum, quòd Diuus Thomas (in secunda secunda, qua-
stione 62. articulo quinto, in responsione ad tertium) infrascriptis verbis se
subscripsit præsentī conclusioni, videlicet. Si verò ille (scilicet cui faciēda
erit restitutio (de quo loquebatur in dicto articulo) sit multum distans, debet
sibi transmitti, quod ei debetur: & præcipuè si sit res magni valoris: alioquin
debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conseruaretur, & domino signifi-
ficari. hæc illè Sanctus, qui cautè, non dixit, quòd in tali casu liceret obnoxio
restitutioni illud erogare pauperibus: cum hoc sit contra ius ipsum naturale,
vt patet ad sensum: & probauimus in responsione ad primæ opinionis funda-
menta. Probat & quòque præfens conclusio auctoritate omnium Doctorum,
qui fuerunt citati in secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, & septima opinione
adducta: cum nemo eorum ausus fuerit asserere contrarium: sed simpliciter,
quòd teneatur omnino vero domino restituere.

Probat & tertio hac ratione, videlicet. Cūm, enim, restituere sit in pristi-
nū locū suū rem statuere, patet, illum non restituere alienum, qui domino in-
uito rem restitutioni obnoxiam dat alteri: cum, ergo, dicendum sit, ipsum tali-
ter non restituere, indè sequitur vsurarium teneri ad restituendum proprio
domino (à quo aliquid extorsisset per vsuram) id, quod per vsuram extorse-
rat, non obstante restitutione talis rei, forsan, facta pauperibus sine uoluntate
veri domini: Vt patet ad sensum.

Consequentia

c. cum tu, extra
de usur.

capit. sicut di-
gnum. extra de
homici.

S. Thomas.

Ratio conclus.
Antecedens.
Consequentia.

Ad argu-

Ad argumentum in principio quæstionis allatum facillima erit responsio, dicendo, illud solum procedere in terminis primæ conclusionis, non autem aliarum: ut fati fuit probatum, quando interpretati fuimus canonem, seu textum in c. Reintegranda, 3. quæst. 1. respondendo Doctoribus in secunda recensita opinione relatis.

QVÆSTIO XXXI.

Vtrum vsurarius teneatur ad statim restituenda, quæ per vsuram extorsisset sub pœna peccati mortalis.

S V M M A R I V M.

- 1 Restitutionis rei alienæ, invito domino possessæ, præceptum quæ includat.
- 2 Restitutionem faciendam fore statim quomodo capiatur.
- 3 Restitutionem non posse fieri sine magno detrimento, tripliciter considerari potest.
- 4 Usurarium statim teneri ad restitutionem, duplicem retinet sensum.
- 5 Detinere alienum quot modis consideretur.
In obligationibus dies non appositæ, præsentis die illud debetur.
- 6 Usurarius regulariter tenetur statim restituere acquisita per vsuram.
- 7 Usurarius quando non potest restituere sine magno detrimento, an liberetur à præcepto statim restituendi.
- 8 Usurarius non restituens ratione incommodi, an sit tutus in conscientia.
- 9 Debitor habens solum instrumenta artis suæ (quibus victum lucrari potest) non erit illis priuandus pro solutione debitorum.
- 10 Possesse, quotupliciter sumatur.
- 11 Usurarius an excusetur à restitutione vsurarum, si ex tali restitutione efficeretur pauper.
- 12 Bonis cedenti quid opus sit facere.
- 13 Bonis cedens, quæ retinere sibi possit.
- 14 Usurarius, an excusetur à statim restituendo pro eo, quod eius creditor est excommunicatus.
- 15 Monachus an teneatur Abbati excommunicato obedire.
- 16 Vasalli an teneantur fidelitatem præstare dominis excommunicatis.
- 17 Res, ut alicui sit debita, dupliciter potest contingere.
- 18 Iuramentum, & promissio de aliquid faciendo, vel omitendo, quam recipiât interpretationem.
- 19 Restituere vsuras est de iure naturali, & diuino.
- 20 Usurarius non valens restituere quando ad cautionem præstandam teneatur.
- 21 Usurarius excusetur à statim restituendo propter remissionem creditoris.
- 22 Restitutioni obnoxius sperans debiti remissionem à creditore obtinere, quæ cautelam seruabit.
- 23 Lucrum vsurarium dicitur dupliciter, & quomodo.
- 24 Lucrum vsurarium per se, quid sit, & an sit restituendum, & quid de lucro vsurario per accidens.
- 25 Remissio debiti facta à creditore non valet in tribus casibus.
- 26 Exceptio firmat regulam in contrarium.
- 27 Lucra eroganda pauperibus quot, & quare.
- 28 Tutum non esse in conscientia non semper includit restituendi obligationem.
- 29 Possidere aliquid iniuste, & sine obligatione restituendi illud, quando quis dicatur.
- 30 Voluntarium tria tollunt, causanturq; inuoluntarium.
- 31 Creditorem remittere debitum ex metu quadrupliciter potest contingere.
- 32 Remissio debiti facta ex metu incusso non ad hoc obtinendum, valida est.
- 33 Remissio debiti facta ex metu incusso iuste à magistratu, valet.
- 34 Remissio debiti facta ex metu probabili damni notabilis ad hoc incusso non valet, secus si metus fuisset leuis.

Remissio

- 35 Remissio debiti facta ex metu non lucrandi id, quod ex remissione facta speratur, est valida.
- 36 Remissio debiti obtenta propter ignorantiam, quando sit valida in foro iudiciali.
- 37 Remissio debiti propter ignorantiam quando sit valida in foro conscientie.
- 38 Usurarius cedens bonis, & postea aliquid acquirens, an teneatur restituere extorta per vsuram, deducto, ne egeat.
- 39 Detinere iniuste alienum, ac inuadere alienum, an differant.
- 40 Conuentus ex maleficio (etiam clericus) cogitur soluere debitum incursum, non habito respectu, ne egeat.
- 41 Lex humana neminem excusat à peccato transgressionis legis naturalis, aut diuine.
- 42 Peccatum quid sit.
- 43 Adultera quando impune potest occidi à patre, & marito, & quare, & in quo foro.
- 44 Usurarius quando non teneatur statim restituere cum infamia.
- 45 Fama pretiosior auro.
- 46 Famam negligens est crudelis.
- 47 Crudelitas est prohibita sub præcepto, Non occides.
- 48 Malum an sit aliquando eligibile.
- 49 Scandalum quando vitandum erit.
- 50 Scandalum quid sit.
- 51 Scandali diffinitionis ratio redditur.
- 52 Scandalum est duplex.
- 53 Scandalum actiuum dupliciter capi potest.
- 54 Scandalum actiuum per accidens, quid.
- 55 Scandalum actiuum per se, quid.
- 56 Scandali vitandi gratia, quæ non sint omittenda.
- 57 Veritas vitæ, quid.
- 58 Restituere rem alienam dupliciter quis dicitur.
- 59 Usurarius, an restituere teneatur vsuras, si inde incurreret damnum in vitæ, aut libertate.
- 60 Famam negligens est crudelis.
- 61 Restitutioni obnoxius se vendere non tenebitur, ut restituere possit.
- 62 Seruitus cum bona fama præeligenda est potius, quam vitæ cum infamia.
- 63 Adultera an teneatur fateri suo coniugi, vel legitimis hæredibus viri sui se suscepisse filium ex adulterio.
- 64 Testis falsus an teneatur se prodere ut innocens non puniatur.
- 65 Usurarius restituens vsuras creditori creditoris sui de eius voluntate, verè restituit.
- 66 Usurarius, invito vel ignorante suo creditore, restituens creditori sui creditoris prædicti in foro fori, non liberatur à restitutione facienda.
- 67 Ius idem, vbi eadem ratio.
- 68 Usurarius prædictus in foro poli satisfecit.
- 69 Usurarius an excusetur à præcepto restituendi vsuras propter ingressum religionis.
- 70 Persona liberi hominis, an aliquando obligari potuerit pro debito pecuniario.
- 71 Iuramentum mutatum in melius non dicitur violatum.
- 72 Seruus monasterium ingrediens sine consensu domini sui extrahendus erit.
- 73 Vxor post matrimonium consumatum ingrediens monasterium, quando extrahi possit.
- 74 Debitor post cessionem bonorum ad quid teneatur.
- 75 Usurarius, qui non solutis vsuris ingressus monasterium fuit, an inde postmodum egredi possit, ut sine habitu lucretur, vnde satisfaciat creditoribus.
- 76 Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.
- 77 Usurarius, an tuta conscientia possit non omnia extorta per vsuram, sed tantum partem restituere per remissionem indultam à Papa.
- 78 Res incerta restitutioni necessariò obnoxia cuius sint, & quare pauperibus distribuantur.
- 79 Compositiones, seu remissiones prædictæ, quomodo fieri debeant.
- 80 Bona incertorum dominorum pauperibus sunt eroganda de iure positiuo.
- 81 Usurarius quid faciet si post remissionem partis vsurarum à Papa indultam, adhuc est in scrupulo.

Et primo

ET primò videtur dicendum, quòd vsurarius non teneatur ad statim restituenda, quæ per vsuram extorsisset sub pena peccati mortalis: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet:

Præcepta affirmatiua non obligant ad sui obseruantiam semper, & ad semper, & per consequens ad statim.

At præceptum de restituenda re extorta per vsuram, est affirmatiuum.

Ergo præceptum de restituenda re extorta per vsuram non obligat ad semper, id est, ad statim. Si, ergo, tale præceptum non obligat ad statim: inde sequitur, quòd vsurarius non tenebitur sub præcepto ad statim restituenda extorta per vsuram.

Maior propositio verissima est, & probatur auctoritate Diui Thomæ in 2. secundæ, q. 33. art. 2. in corp. quæst. & in 2.2. quæst. 3. art. 2. in corp. & in prima secundæ, q. 71. art. 5. in resp. ad tertium, dicentis: Peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat semper, sed non ad semper.

Minor probatur auctoritate Domini Iesu Christi apud Matt. c. 22. ver. 21. loquentis de restitutione faciendâ veris rerum dominis [Reddite, ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.]

SED CONTRA, eadem ratio militat in præcepto restitutionis faciendæ ab vsurario, quæ in alijs restitutionibus faciendis reperitur: sed ille, qui conducit opera mercenarij, nō potest differre restitutionem, vt patet per illud præceptum Domini, quod legitur in lib. Leuitici, cap. 19. ver. 13. [Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane]: ergo neque in alijs restitutionibus poterit fieri dilatio: & sic per consequens vsurarius sub præcepto tenebitur statim (si potuerit) restituere extorta per vsuram.

Respondeo præsentî quæstioni scitu necessariæ decem, & septem conclusionibus, illis tamen præmittendo nonnulla notatu dignissima pro earum maiori intelligentia. Notabile primum.

Primum quorum erit hoc, videlicet: **IN** præcepto de restituendis acquisitis per vsuram, vel alijs modis iniustis duo clauduntur: Primum est, quod animo non detineatur alienum inuito domino: secundum est, quòd secundum actum exteriorem non detineatur alienum inuito domino. Primum, ergo, exigitur ad hoc vt detinens alienum cesset à voluntate peccandi, mutando eam, & deliberando restituere: secundum autem exigitur ad hoc, vt domino satisfiat, cum ei non satisfiat ex deliberatione sola satisfaciendi, sed ex hoc, quòd redditur ei, quod suum est: hoc autem secundum oritur ex primo: sicut actus exterior ab habitu virtutis. At quoniam circumstantia temporis diuersimodè se habet ad actum restitutionis, & ad alios actus virtutis. Nam in multis actibus tam iustitiæ, quàm aliarum virtutum, circumstantia temporis ita se habet, quòd prudentiæ determinanda committitur: vt patet in actibus fortitudinis, & in iudicijs, accusationibus, testificationibus, & huiusmodi. In restitutione verò faciendâ, tempus non relinquitur determinandum prudentiæ, sed determinatum est ad statim: quia omissio huius circumstantiæ contrariatur virtuti iustitiæ. Nam nisi restitutio statim fiat, detinebitur alienum inuito domino: quod est contra iustitiam. Omissa autem circumstantia huius certi temporis, puta statim, in alijs actibus non contrariatur virtuti: Non enim contra iustitiam est, si non statim accuso, si non statim iudico, si non statim dispono me mortis periculo, & huiusmodi: quoniam hæc nō implicant in se aliquod contrarium

trarium virtuti. Quod autem dicimus statim restitutionem faciendam: non dicimus, quod si in media nocte, aut inter missarum sollemnia deliberet quis restituere, teneatur à lectulo surgere, aut missam relinquere, & restituere: sed statim dicimus fieri quod non differatur: sed hora negotio congrua executioni mandatur. Habet, nam, restitutio (quatenus aliquid affirmationis exigit) vt prudentiæ aliquo modo in sua exhibitione subiaceat. Hæc autem intelligenda sunt regulariter, & quantum est ex natura actus, & virtutis: quod est dictum: quod hæc sunt vera, vt in pluribus. Contingit, nam, in casibus particularibus, propter impedimenta occurrentia, quod oportet exterioris restitutionis actum ad congruum tempus differre: vt patet in restitutione depositi, quando dominus effectus fuisset furiosus, vel inimicus patrie: quia tunc non esset statim faciendâ restitutio gladij, vel alicuius rei, qua posset nocere sibi, vel Republicæ. Secundum notabile.

Restitutionem vsurarum extortarum non posse fieri sine magno detrimento, tripliciter contingere, seu considerari potest. Primò, vt detrimentum sit magnum, quia res restituenda est magna, & valde oportuna: & sic proculdubio non obstante tali detrimento vsurarius tenebitur statim restituere extorta per usuram. & ratio est: quoniam iste talis in restituendo realiter nullatenus damnificatur; cum nihil rei suæ, vel suum perdat; alioquin melioris conditionis essent, qui magnas fecerunt rapinas, & vsuras: quod qui modicum rapuerunt, vel per vsurarium extorsione acquirerunt. Secundò, vt detrimentum sit magnum ratione lucri cessantis, verbi gratia: tenetur mercator vsurarius ad restitutionem mille aureorum, quos per vsuram adeptus fuerat: Et si illos statim restituit (cum non habeat alios, cum quibus lucraretur, vt viuat conuenienter secundum statum suum) magnum damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoque detrimentum non excusatur à subita restitutione: sed tenebitur proculdubio ad restituendum statim. Non, nam, licitum est pro conservatione status, alienum detinere: & ratio est: quia ratio lucri cessantis quandoque licite habetur in rei propriæ distractione, vt patet in eo, qui non erat venditurus res suas. Nunquam autem habetur in re aliena: quin potius detinens rem alienam tenetur restituere eius domino non solum rem ipsam, verum etiam interesse lucri cessantis (vt fuit probatum in superioribus quæstionibus) Tertio autem modo potest intelligi, vt detrimentum magnum sit damni emergentis in proprijs, verbi gratia: Detinens vsurarius mille aureos extortos per usuram, nec habens pecuniam, si statim vellet restituere, cogeretur vendere agrum proprium, vel domum multo minus, quam valeat: vel quia non inueniuntur tunc emptores, vel quia ultronea uenditio uilescit: & si differret restitutionem, non incurreret tale damni emergentis interesse: & de huiusmodi notabili danno in proprijs loquendo, opus est nobis uti subdistinctione tali, videlicet: Vel talis dilatio restitutionis extortorum per usuras esset cum notabili danno creditoris, aut cum modico, aut cum nullo. si primò, & tunc dicendum (pro nunc) quod cum vsurarius sit in mora, & teneatur domino de omni danno, quod ex tali detentione sequitur: consequens erit, quod vsurarius sibi ipsi imputet, si inde damnum notabile in proprijs bonis ex tali restitutione incurreret: ex quo in culpa & mora restituendi alienum, est. Si uerò talis restitutionis vsurarum dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris (qui usuras soluit) cederet: tunc uideretur aliquibus excusari à restitutione statim faciendâ: sed de hoc latius in conclusionibus habebitur sermo. & ibi probabitur quid sentiendum fuerit circa hanc quæstionem.

Tertium notabile.

Titulus præsentis quæstionis retinet in se duplicem sensum. Nam primò

Hh potest

²
Statim restitutionem faciendam fore quòd capiatur.

³
Restitutionem non posse fieri sine magno detrimento tripliciter considerari potest.

Maior propos.

Minor propos.

Conclusio.

S. Thomas.

Mat. cap. 22. ver. 21.

¹
Restitutionis rei alienæ inuito domino possessæ, præceptum quæ includat.

4
Quod vsurarius statim teneatur restituere, duplici retinetur sensum.

c. Peccatum, de reg. iur. in 6.

Sotus.

Matth. c. 22.
Exodi c. 20.

potest intelligi, quod queratur. An vsurarius teneatur restituere extorta per vsuram, ut sic absoluat à priori peccato, in quo incurrit vsuram exigendo. Secundò: vel quod statim opus sit vsurario taliter extorta restituere, ne noui peccati macula se foedet, seu nouo peccati vinculo se innodet. Ad cuius intelligentiam breuiter erit memorię commendandum, quod communis est Theologorum sententia, quod intelligendo titulo quęstionis primo modo dicitur, vsurarium oportere statim restituere, ut egrediat extra fines peccati: (si posset restituere) cum iuxta Regulam iuris (in c. Peccatum, de reg. iur. in 6.) Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum: quoniam aliàs semper esset in peccato obnoxius restitutioni. Enimuerò sicut qui in proposito persisteret furandi, semper esset in peccato furti: sic qui sciens se habere alienum, non statim restituere proponens. Quod indè etiã confirmatur, quod si dominus talis rei peteret suum, vsurarius reddere ei teneretur: quoniã aliàs, si non statim, eadem ratione, nec cras, neque postredie, & sic de singulis: cum non sit maior ratio in vno tempore, quàm in alio (ut patet ad sensum). Si secundò: breuiter dicitur, quod licet crescat grauitas peccati propter moram restituendi alienum, & propter maius damnum illatum domino rei sic acquisitæ: non tamen nouo peccato omissionis regulariter peccat non restituendo alienum, licet perseueret in actu peccati perpetrati, non proponendo restituere statim. Dixi regulariter: quoniam in tribus casibus, secus est, (ut docet Sotus in lib. 4. de iust. & iure, q. 7. art. 4. col. 3. in ver. secundò nihilominus addiderim). Primò quoties vsurarius proponeret non restituere, quoniam ille actus prauus est, & de directo contra preceptum Domini, dicentis: Reddite, quę sunt Cęsaribus, Cęsari, & alibi: Non furtum facies. Secundò, quoties qui soluit vsuras, illas sibi reddi petierit, cum peccet peccato iniustitię. Tertio quando vsurarius videret dominum (rei extortę per vsuram) necessitate pressum, & ei non restituit, quod illius est. De hoc etiam notabiliter latius, & clarius dicitur in conclusionibus afferendis.

Quartum notabile.

Restitutio est duplex, seu dupliciter fieri cõtingit; alia quę exterior dicitur, & est illa, quę exteriori opere exercetur, & contingit, cum res restitutioni obnoxia realiter, domino eius restituitur. Alia dicitur interior, & dicitur illa, quę fit interioris hominis affectu, nullo sequuto exteriori effectu, vel opere.

Quintum notabile.

5
Detinere alienum quot modis consideratur.

Detinere alienum dupliciter consideratur: Vno modo inuito domino illius rei detentę, qui nollet suum illud detineri ab illo, qui apud se illud detinet, & rationabiliter vult hoc: ut cum quis vult sibi solui aliquid sibi debitum à detinente iniuste. Alio modo potest intelligi alienum detinere, volente domino, non actu elicitò, sed debito, & est quando deberet dominus rei velle illam detineri ab illo, qui ipsam detinet: quapropter sciendum, quod aliquid detineri volente domino, capitur dupliciter. Vno modo (ut diximus) actu elicitò, idest, cum talis dominus realiter vellet, quod res talis ab illo detineatur. Alio modo, actu debito, idest, actu voluntatis, quę verus dominus debeat habere, quod aliquid detineat suum.

Prima conclusio.

6
Vsurarius regulariter teneatur statim restituere per vsuram acquisita.

Vsurarius habens facultatē, actu exteriori, idest, effectualiter, seu cum effectu restituendi rem extortam per vsuram, vel æquiualens, tenebitur regulariter ad statim restituendum ei, à quo illud extorsit, vel ab eo inducias restituendi impetrare: aliàs semper erit in peccato mortali. Dixi, Actu exteriori, propter conclusiones sequentes, in quibus de restitutione facienda actu interiori, idest,

idest, voluntate, sermo erit habendus. Hęc conclusio probatur quadruplici modo. Primo, enim, iure diuino, dicente Domino [Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane] iuxta interpretationē D. Tho. in 2. 2. q. 62. art. vlt. & alibi Domino dicente [Non furtum facies] quod quidē est præceptum negatiuum obligans semper, & ad semper: & quod vsuram exigere, sit furtum facere, quā sepius fuit per nos in præcedentibus quęstionibus probatū: quod & rursus aliquantulum probabitur in responsione ad argumentum allatum pro parte negatiua. Idē rursus probatur per illa verba Domini, supra relata, [quę sunt Cęsaribus, Cęsari reddite, & quę sunt Dei, Deo.] cum in ipsis verbis insitū sit præceptum affirmatiuum quoad verba solum, quoad verò sensum, sit negatiuum præceptum: quod & voluit nos docere Apostolus quādo dixit [Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal, &c.] Vnde meritò supra in quęst. 27. concl. 1. & in probatione conclus. vnica, quęst. 28. diximus, & probauimus multis medijs, præceptum de restituendis vsuris esse contentum sub præcepto negatiuo [Non furtum facies] Insuper & hęc conclusio vtriusque probari (arguendo à simili, seu ab identitate rationis) verbis Domini dicentis: [Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum] hęc ibi. Dixi probari nostram conclusionē, arguendo &c. quoniã licet explicitè hanc non probent verba illa Domini, benè, tamen, implicitè, eò quod sicut præcepto diuino expresso in dictis verbis obligamur ad statim illud reddendum Deo, quod ei promissimus: (cum virtute promissionis, illud quod fuit promissum iam effectum fuerit alienum) meritò, igitur, sicut alienum effectum ex vi voti teneamur statim restituere (iuxta verbum Domini) sic eodem præcepti vinculo ad statim restituendum id, quod originaliter (quodammodo) est alienum, obligamur: si noluerimus huiusmodi morosam detentionem rei alienę extortę per vsuram nobis à domino Deo imputari ad peccatum, ut patet ad sensum. Probat & secundò præsens conclusio auctoritate iuris positivi: & primò per arg. in c. cum tu. extrà de vsur. in quo [Alexander Papa III. præcepit compellendos fore vsurarios ad restitutionem vsurarum, nec non & possessiones emptas pecunia scœnebre vendi, & ipsarum pretia his, à quibus vsurę fuerant extortę, restitui. Ut sic non solū à poena, sed etiã à peccato possint (quod per vsuram extorsionem incurrerant) liberari. hęc ibi. Dixi probari per argumentum, quoniam licet explicitè omnia verba præsentis conclusionis in dicto canone non continentur, benè, tamen, implicitè: cum ibi præcipiatur compelli vsurarios ad restitutionem, addendo causam, ut (inquit) sic liberentur à peccato, quasi diceret summus Pontifex: Cum nemini liceat, nec in momento perseuerare in peccato mortali sine interitu salutis: & vsurarius, qui potest restituere, & non restituit statim, perseuerat in peccato mortali: iccirco præcipio compelli vsurarios ad restitutionem vsurarum, ut saltem coacti sic egrediantur confines mortis æternę, & ingrediantur terminos uitę, liberando animas suas à peccato huiusmodi. Idem probatur per arg. in cap. consuluit, in fine, extrà de vsuris. in quo hoc idē tenuit Urbanus Tertius infrascriptis uerbis utens, uidelicet: [Verum quia, quid in his casibus tenendum sit, ex Euangelio Lucę manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuū, nihil inde sperantes: huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea, quę taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi] hęc ibi. & notanda

H h 2 erunt

Leuit. cap. 19.
ver. 13.
S. Thomas.
Exodi c. 20.
ver. 15.

Matth. c. 22.

Rom. cap. 13.
uer. 7.

Exodi c. 20.
Deuter. c. 23.
uer. 21.

c. cum tu. extrà
de vsur.

cap. consuluit,
extrà de vsur.

erunt vltima verba, videlicet [efficaciter inducendi] idest, cum effectu erunt statim à Confessore compellendi ad restituenda taliter extorta: quoniã aliàs non efficaciter induciti ad restituenda taliter extorta videretur, si non compellerentur statim restituere, si adesset facultas. Probatur idem quoque per argumentum in cap. sæpe contingit, extra de restitut. spoliat. in quo Innocentius Tertius [præcepit, vt si quis de cætero scienter rem iniuste inuafam, seu sublatam (cùm spoliatori quasi succedat in vitium, eò quòd non multum interfit, quoad piculũ aĩæ, iniuste detinere, ac inuadere alienũ) detinuerit, cõtra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficiũ succurratur.] hæc ibi: ex cuius uerbis elicitur veritas nostræ conclusionis: cùm per se pateat nemini licere rem alienam auferre: quapropter statim, q̃ quis illam furatur, vel incipit iniuste possidere, statim peccat mortaliter: Si, ergo, quoad peccati materiam, idem est furari, & detinere rem furatam scienter: & qui furatur, statim constituitur in mortali peccato: inde sequitur, q̃ qui scienter incipit detinere rem alienam (licet à se non furatam) statim incipit esse in mortali, ibi sistendo pedem quousque restituerit illam verò domino, emendando quod prius male egerat: sic, ergo, si voluerit ille non detineri à peccato, ipsi opus erit statim restituere, vt sic remoueatur causa propter quã in mortale inciderat, & à peccato mortali detinebatur. Idem probatur per arg. in l. in omnibus obligationibus, ff. de reg. iur. in qua dicitur: [In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, presenti die debetur] hæc in dicta l. & q̃ in casu nostro, nostræq; conclusionis nõ sit assignata dies particularis, per se patet: quoniam non poterit dari ratio differentię, quare potius in hac die, quàm in alia teneatur usurarius: cùm teneatur ad statim restituendum, si voluerit derelinquere statum damnationis, in quo permanet donec restituerit. Idem probatur per arg. in l. eum, qui calendis, §. quotiens, ff. de verb. oblig. in qua hæc habentur, videlicet: [Quoties in obligationib. dies non ponitur, presenti die pecunia debetur, nisi locus adiectus spatiũ temporis inducat, quo illò possit perueniri. Verum dies adiectus efficit, ne presenti die pecunia debeatur] hæc ibi: ex cuius verbis nostræ cõclusionis veritas elicitur: cùm (vt paulò ante dixi) nulla lex, vel præceptum alicuius constituit aliquẽ diem præfixum ad restituenda, quę sunt iniuste occupata contra voluntatem domini, dicente domino Iesu [Reddite quę sunt Cęsaris, Cęsari.] Probatur in super & tertio auctoritate Doctorũ Theologorum, Canonistarum, Legistarum, & Summulariorum. Quapropter sciendum, q̃ presenti nostræ conclusioni se subscripserunt infra scripti Doctores, videlicet D. Thom. in 2. 2. q. 62. art. fin. in corp. quęst. Scotus in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. §. de quinto, scilicet, quando. Riccár. de Mediauilla in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 6. concl. 1. Tartaret. in 4. sent. dist. 15. q. 2. §. quo ad quintũ. quando debet fieri restitutio. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 2. concl. 2. Hadrianus in 4. sent. tit. de restitut. capit. incip. Aggredior casus speciales. §. septimò dubitatur quid faciet cõfessor fol. 50. col. 4. Caiet. in Cõmen. 2. 2. q. 62. art. fin. Ioã. à Medina in Codice ti. de rebus restit. q. 2. cap. Ad aliud, quod quarto loco quærebat. Domin. à Soto in lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. cõcl. vnica. F. Ioseph Angles in trac. inscripto, Flores Theologicarũ quęst. in 4. sent. q. de restit. art. 2. concl. 1. & ex Canonistis Doctorib. explicitè se subscripsit presenti cõclusioni Did. Couar. in 1. par. Relect. nu. 1. & reliqui Doctores implicitè in dictis iuribus. Syl. in ver. restitutio v. §. 1. & Nauarrus in suo Manuali, c. 17. nu. 54. Implicitè, verò, auctoritate omnium

et sæpe contingit, extra de restitut. spoli.

1. In omnibus obligationibus ff. de reg. iur.

6

In obligationibus quãdo dies non fuit apposta, presenti die debetur.

l. eum, qui calendis, ff. de verb. oblig.

Mat. cap. 22.

S. Thomas. Scotus. Riccardus. Pet. à Palude. Tartaretus.

Gabriel Biel. Io. de Medina. Caietanus.

Sotus. Ioseph Angles.

Couarruias. Syluest. Nauarrus.

omnium Doctorum in dictis citatis iuribus. Probatur & quartò, duplici ratione: Sicut, enim, accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam (vt docuit Cœlestinus Papa Tertius in cap. contingit, extra de restitut. spoliatorum, supra relato). quia per hoc, quòd aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab vsu rei suæ: vnde sic ei facit iniuriam. Manifestum est autem, quòd nec modicum tempus licet in peccato morari: sed quilibet tenetur peccatum statim deserere secundum illud Ecclesiastici cap. 21. ver. 2. Quasi à facie colubri fuge peccatum. Inde sequitur, q̃ quilibet teneatur statim restituere si potest, alienum, à se iniuste detentum. Secunda ratio est, quam adducit S. Thom. in 2. 2. quæst. 62. art. fin. in resp. ad tertium. Cùm ommissio cuiuscunq; circumstantię iustę contrarietur iustitię, iccirco pro determinato erit habendum, quòd oporteat hominem illam circumstantiam obseruare: Et quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniustæ detentionis (quod iustitię opponitur) ideò necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

Secunda conclusio.

Usurarius, qui non potest statim restituere extorta per vsuram sine magno eius detrimento primo, secundo, & tertio modo, in secundo notabili interpretato, non iccirco liberatur à præcepto statim restituendi extorta per vsuram sub pena peccati mortalis, nisi dilationem petierit, & obtinuerit ab eo, cui restitutio huiusmodi facienda esset: licet non statim q̃ recordetur se obnoxium restitutioni esse, actualiter restituere teneatur: vt puta, Si hoc memorię suę occurreret media nocte, dum in lectulo soporaturus requiesceret, vel dum missarum solēnijs interesset, vel comederet, & huiusmodi: sed bono modo, idest, quàmprimũ ab his occupationibus (quasi necessarijs) absolui contingeret. Vt puta, surgendo mane à lectulo statim habita facultate ad restituendũ tale quid extortum per vsuram, pergat. Cùm omnia sint intelligenda, & exequutioni mandanda cum grano salis. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, quàm apertissimè per tex. in c. cum tu, §. fi. extra de vsur. in quo Alexander III. scribēs Archiepiscopo Salernitano infra scriptis vsus fuit verbis, videlicet: [Possessiones verò, quæ de vsuris comparatæ sunt, debet uendi, & ipsarum pretia his, à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui: vt sic non solum à pena, sed etiã à peccato possint (quod per vsuratum extorsionẽ incurrerant) liberari] hæc ibi: ex cuius verbis patet, non posse excusari usurarium à restitutione facienda pro magno damno proprio vitando: cùm maximum damnum fiat vsurario, si opus sit ei vendere possessiones per vsuras acquisitas, emptas, vt patet ad sensum: & tamen ad hoc detrimentũ magnum sustinendum compellitur à summo Pontifice. Probatur etiã per arg. in c. grauis, extra de restit. spoli. in quo [præcipitur spolianti iniuste restitutio non tantũ rei spoliatæ, verum etiã restitutio omnis interesse passũ à spoliato respectu priuationis illius rei iniuste passæ, vnã cũ satisfactione facienda illi pro iniuria illata. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum, quia licet explicitè ibi non fiat sermo de nostræ conclusionis materia: benè, tamen, implicitè arguendo ab identitate rationis: eò q̃ eadem prorsus militet ratio in spoliante aliquẽ re sua per furtũ, vel aliam iniustitię speciem, quæ militat in spoliante aliquem re sua per extorsionẽ usurarũ, cùm vterq; peccato iniustitię prohibito per Domini præceptũ [Non furtum facies] detineatur, vt quàm sæpissimè fuit probatum in præcedentibus quæstionibus. Probatur & secundò Doctorum auctoritate.

Ratio prima conclusionis. Antecedens. c. sæpe contingit, extra de restitut. spoli.

Eccles. cap. 21. Ver. 2. Consequentia. Ratio secunda.

7 Usurarius quãdo non potest restituere sine magno detrimento, an liberetur à præcepto statim restituendi.

c. cum tu. extra de vsur.

c. Grauis. extra de restit. spoli.

Exod. c. 20.

S. Thomas.

Diuus, enim, Thom. in 2. 2. q. 62. art. fin. in responsione ad secundum, infra scriptis uerbis se subscripsit presenti conclusioni, uidelicet: Quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti restitutione faciendâ: sicut etiâ totaliter à restitutione absoluitur, si omnino sit impotens. Debêt tamen remissionem, uel dilationem petere ab eo, cui debet, aut per se, aut per alium. hæc ille Sanctus. Caietanus quoq; in comment. 2. 2. ubi supra, in uer. mihi autem distinguendū uidetur: Necnon auctoritate omnium Doctorum, qui ad probandam præcedentem conclusionem fuerunt adducti. Probatur & tertio hac ratione: Si, enim, uera non esset nostra conclusio, sequeretur, quòd nullus teneretur rem alienam restituere: cum ipsa restituta, pauperior euaderet: ac per consequens, quòd unicuique liceret locupletari cum aliena iactura: quod utique nec cogitare quidem, rationi esse consentaneum, luce clariùs apparet: cum nemini locupletari liceat cum aliena iactura, ut in cap. locupletari, de reg. iur. in 6.

Caietanus.

Ratio conclus.

Antecedens.
Consequentia.c. locupletari.
de reg. iur. in 6.

8

Vsurarius non restituens rone incommodi, an sit tutus in conscientia.

Tertia conclusio,
Vsurarius, restitutioni rei extortæ per usuram obnoxius, habens uoluntatem restituendi (cum adfuerit commodum) non ualens statim restituere sine suo incommodo (etiam si nobilis sit) tenebitur ad statim restituendum extorta per usuram, etiam cum suo incommodo, licet huiusmodi restitutionis dilatio nihil, aut parum lædat eum, cui de iure fieri debeat restitutio: & si ipsa restitutio statim facta usurarium notabiliter in bonis damnificaret: hoc tamen non procedit in usurario artifice, qui nihil haberet, nisi instrumenta artis suæ, quibus, (ut cumque) alimenta lucratur, quia illa non tenebitur vendere, ut usuras restitueret, nec aliqua iusta causa (ex recensendis in sequentis conclusionis probatione) excusaretur. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per argum. in c. cum tu. extra de usur. in quo [Alexander III. simpliciter præcepit compellendos fore usurarios ad restitutionem eorum, quæ extorserunt, dummodo habeant in facultatibus unde possint restituere: cum iuxta uerbum Augustini (& habetur in c. Peccatum, de reg. iur. in sexto) Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: Illi autem, qui non habent in facultatibus unde usuras ualeant restituere, nõ debent vlla pœna mulctari, cum eos nota paupertatis euidenter excuset. Possessiones uero, quæ de usuris comparatæ sunt, debent vendi, & ipsarum pretia his, à quibus usuræ sunt extortæ, restitui: ut sic non solum à pœna, sed etiam à peccato possint (quod per usurarum extorsionem incurrerant) liberari.] hæc in dicto canone. ex quibus elucet ueritas nostræ conclusionis: cum ipse summus Pontifex præceperit absolute restitutionem usurarum faciendam ex bonis usurariorū, si quæ habeant, nullo habito respectu, ne inde egeat nec ne: ut Glo. ibidē docet rationabiliter in ver. In facultatibus. cum re uera, licet ex tali restitutione usurarius incurrat magnum detrimentū, hoc sibi accidit in pœnam peccati, ad quod patienter sustinendum illum compellendum fore declarauit summus Põntifex ibi, reddendo rationem in fine canonis illius, dicens, ut liberetur non tantū à pœna (scilicet, imponenda à iudice) uerum etiam à peccato, quod incurrerat per usurarum extorsionem, quasi diceret: iccirco uolo illum cõpelli ad restituendum, ut absolueretur inde à peccato, in quo perseverat non restituendo perfecte quod extorserat per usuram: cum hoc possit, licet iacturam patiat in proprijs bonis: cum nemini liceat perseverare in peccato: ergo patet, talem usurarium esse in mortali, si non restituerit extorta per usuram etiam si damnum

c. cum tu. extra
de usur.c. Peccatum, de
reg. iur. in 6.

Glof.

num notabile bonorum suorum incurrat. cuius interpretationi astipulatur Ioannes à Medina, loco infra citando, dicens, facit pro tali conclusione cap. Cum tu. extra de usur. Vbi compellitur usurarius omnia, quæ per usuram acquisiuit, suis dominis integrè restituere, etiam si nihil habeat, præter ea, quæ per usuram acquisiuit: non obstante, quòd in summa relinquatur egestate.

S. Thomas.

Idem probatur auctoritate Diui Thomæ in 2. 2. q. 62. art. fin. in resp. ad 2. (cuius seriem uerborum retuli in præcedentis conclusionis probatione) cum ipse Sanctus uelit omnino, quòd si quis non possit statim restituere, non tenebitur ad statim, sicut nec si quis absolute impotens esset ad restituendum: quoniam talis impotentia excusabit eum. hæc ille Sanctus. ex quibus patet, ipsum se subscripsisse presenti conclusioni: cum non possit dici impotens ad restituendum is, qui cum aliquo suo incommodo possit restituere, ut patet ad sensum. Caietanus in Commentarijs 2. 2. ubi supra. Idem innuit contra Scotum, & sequaces, & eorum rationes in uer. Aliundè est, ubi infra scriptis uerbis nostræ se astipulatum fuisse conclusioni innuit dicens. Aliunde ergo sustinenda est hæc conclusio, (scilicet Scoti.) si sustinenda est. hæc ille: quasi diceret, reuera sustineri non poterit de iure: tamen, si quis uellet aliquantulum ipsam sustinere: posset dicere: quòd restitutor pro tunc stante damno tali incurrendo dicatur impotens: cum impotens non solum dicatur is, qui omnino non potest aliquid, sed is, qui male potest. hæc ille. quapropter optimè ipsius uerba interpretans Sotus infra scriptis usus fuit uerbis (in lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. fin. col. 3. in uer. Multa, enim, hic pensanda sunt antequam id permittatur, uidelicet, & quidem Scotus in 4. dist. 15. & aliorum: plerique pro regula habent, quòd ubi debitor absque ingenti detrimento suo restituere nequit differere eam possit,

Caietanus.

Sotus.

At uero prudenter quidem in presentiarum distinguere mihi uidetur Caietanus de detrimento triplici. hæc ille ibi (cui adde, quòd huiusmodi notabilis distinctio Caietani fuit à me adducta in notab. 2.) Addidit autem ibidē ipse Sotus in col. 4. in uer. Animaduertenda: ubi infra scriptis aureis prorsus uerbis utitur, uidelicet. Animaduertenda, enim, in primis est, acceptio fuerit ne iniqua, an iusta. Nam si per latrocinium, aut per usuras, alias uero iniurias debitor ille in æræ alieno, profecto qualecunque, citra extremam necessitatē patiatur detrimentū, tenet illicò restituere, et si statū perdat: Hoc. n. non est de suo statu cadere, imò in suū ab illo descendere, qui non erat suus. Hæc Dñicus à Soto, ubi sup. Cui astipulatus fuerat Caiet. in Cõmēt. 2. 2. ubi sup. & clariùs in summula. in uer. relect. c. 6. Quādo restitutio fieri debet. col. 3. in uer. Quñ uero aliquis ex propria iniquitate, infra scriptis uerbis utitur, uidelicet. Quando uero ex propria iniquitate aliquis tenetur ad restituendum, quia se ipsum posuit in tali casu sibi damnofo, sibi imputet: multum, tamen, æquitati inniti uidetur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum uitandum. hæc ille, ex cuius uerbis apertissimè elicitur, usurarium statim teneri ad restituenda taliter extorta, licet ex talium restitutione statim faciendâ magnum in bonis detrimentum incurreret: deberet, tamen, de æquitate, non ex aliqua obligatione creditor dilationem restituendi sibi indulgere usurario, non, tamen, (ut dixi) ad hoc tenebitur, ut latius probabitur per afferenda in responsione ad Scoti motiua, & in reddenda ratione nostræ cõclusionis. Riccardus quoque à media uilla nostræ astipulatus fuit conclusioni in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quæstione quarta, in corpore quæstionis, infra scriptis

Caietanus.

Riccardus.

scriptis verbis utens, videlicet. Ille, qui tenetur restituere, obligatur quam citius potest bono modo, nisi differat de voluntate illius expressa, vel praesumpta probabiliter, cui restitutio facienda est. quod probatur auctoritate. Dicitur, enim, in l. in omnibus obligationibus. ff. de regulis iuris. In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur. Hoc idem probatur ratione: Quia sicut contra iustitiam est, rem alienam inuito domino accipere, ita & retinere, ergo, sicut pro semper tenetur quis non accipere, ita pro semper tenetur non retinere. haec ille, qui loquitur de restitutione statim facienda, bono, tamen, modo, id est, quod non teneatur media nocte surgere à lectulo, ut ad statim restituendum pergat, vel discedere ab audientia missae, si (dum interest missarum solemnium) recordaretur se obnoxium restitutioni alicuius rei, ut docuerunt explicitè Caietanus & Sotus, ubi supra, Archidiaconus in capitulo, si res. 14. quaestio. sexta, & Rayn. Veruecus, & alij in suis summulis. Hadrianus Papa Sextus se praesenti conclusioni subscripsit in quarto sententiarum, sub titulo, Pro sacramento poenitentiae. de restitutione. fol. 51. §. Sexto dubitatur, supposita obligatione ex rapina, usuris, & alijs.

Archid.
Hadrianus.

Glof.

Probatur insuper nostra conclusio auctoritate Canonistarum de quorum numero sunt infra scripti, videlicet: Glosa in dicto capitulo, cum tu. extra de usur. in ver. In facultatibus. in fine, dicens, Nec habetur ratio, Ne egeat: licet aliàs dicat lex, quod qui bonis cedit, non conuenitur postea. & ibidem paulò antè dixerat, licet amiserint usuras, nihilominus, tamen, tenentur propter moram, quae illis nocere debet: Vnde omnia refundere debent, si aliàs facere possunt: sed si nihil habent, liberantur ex toto. haec Glo. cui se subscripsit Glo. in capitulo, quanquam. in ver. facultates. de usur. in 6.

Ioan. And.
Hostiensis.
Goffreda.
Ioan. de Anan.
Ant. de Butrio.
Panor.

His glosis se subscripsit Ioannes Andreas ibidem qui citat in hoc & Host. Vincentium, & Goffredam, Ioannes quoque de Anania in dicto capitulo, cum tu. extra de usuris, super dictam Glos. nostrae conclusioni se subscripsit. Idem facit ibidem Antonius de Butrio. Panormitanus quoque nostrae se subscripsit praesenti conclusioni in dicto capitulo, cum tu. columna tertia, in ver. In glo. in ver. In facultatibus. infra scriptis verbis utens, videlicet. Nota glos. in eo, quod dicit, quod etiam si usurarius cessit bonis, tenetur ad restitutionem integram, nec habebitur ratio, ne egeat: quod intellige in foro poenitentiali: quod valde notabile est: vnde licet in foro contentioso debeat haberi ratio ne egeat post cessionem bonorum, ut notatur in capitulo secundo, extra de pignoribus, tamen, secus in foro poenitentiae. Item nota aliud ex Glosa: quod usurarius tenetur restituere usuras, etiam si post restitutionem integram remaneat pauper: quia non debet viuere de alieno. haec Panormitanus. Henrichus Boich in dicto capitulo, cum tu. numero 17. Hostien. in summa titu. de poenitent. & remissio. §. ultimo, ver. quid. August. Berous in dicto cap. cum tu. numero 32. usque ad 42: qui per optimè nostram conclusionem probat multis medijs, Archidiaconus in capitulo, quanquam. de usuris, in sexto, in ver. Sed nunquid. & Goffreda in summa. in titu. de usur. columna quarta, §. Item in iudicio animae. Petrus de Ancharano in regula, peccatum. in capitulo, peccatum. de regulis iuris in sexto, columna nona, in ver. ulterius quaero.

Animaduertendum, quod praesens conclusio alijs medijs ultra praesallata media quoque probatur iure diuino. Primò, ergo, iure diuino: Dominus, enim, per os Ezechielis Prophetae dixit: etiam si dixerio iusto quod vita uiuat, & confusus iniustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius obliuioni tradentur, &

Ezech. cap. 33.
ver. 13.

tur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur: Si autem dixerio impio, morte morieris, & egerit poenitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis uitae ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum, vita uiuet, & non morietur] haec ipse Dominus per Ezechielem Prophetam: ex quibus elicitur veritas nostrae conclusionis, cum opus sit usurario, qui per extorsionem usurarum iniustitiae peccato se maculauit (ut fuit saepissime probatum in praecedentibus quaestionibus,) ut vita uiuat & non moriatur aeternaliter, ut restituat rapinam, seu extortum per usuram non solum quoad affectum animi, verum etiam quoad effectum exterioris restitutionis, opere ipso perficiendae. Nostra conclusio probatur insuper per argumentum in capitulo, si quis. extra de furtis, in quo haec habentur, videlicet. [Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, poeniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare] haec ibi: ex cuius verbis elicit Medina (loco paulò post citando) quod etiam aliquid accipiens in necessitate compellitur restituere (licet reincidat in eandem necessitatem: & ut optimè docent Glo. & Doctores ibidem, textus non loquitur de eo, qui in articulo necessitatis extremæ positus, furatus fuisset aliquid sibi necessarium, ut tali necessitati occurreret: sed de eo, qui aliquam necessitatem patiebatur, licet non extremam. Pro nostra conclusione facit quod elicitur ex ca. exijt. de verborum signific. in 6. ut docet Ioannes à Medina (loco citando) infra dicetis, quod ibi in sententia dicitur. Nemini licitum esse de alieno, etiam nec in extrema necessitate, si liberali oblatione, humili mendicatione, vel manuum labore possit vitae necessaria acquirere. haec ille, cui concordat praecipuum, seu maledictio data à Domino ipsi Adae progenitori nostro: quando dixit, [In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.] Probatur nostra quoque conclusio per argumentum in capitulo, si res aliena. 14. quaestione sexta, in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium, & infra scriptis verbis vtentis, videlicet: [si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur: Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum si non restituatur ablatum.] Sed (ut dixi) cum restitui potest: (& in fine dicti canonis haec habentur, videlicet.) [Nolentes autem reddere, quos nouimus malè abstulisse, & unde reddant habere, arguimus, increpamus, obtestamur] haec ibi: ex cuius verbis patet, Sanctum Doctorem se subscripsisse nostrae conclusioni: cum res extorta per usuram dicatur res aliena, propter quam quis incurrit peccatum: nec dictus Sanctus respexit ad commodum, vel incommodum, vel interesse maius, aut minus incurrendum per usurarium, si statim restitueret, eò quod dixerit, eum non restituendo, (cum potest) perseuerare in peccato. idem probatur per argumen. in cap. si quid inuenisti. 14. quaestione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini (in libro homiliarum 50. homilia nona, & in sermone 21. de verbis Apostoli) dicentis [si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti fecisti. Quia plus non inuenisti, idè non plus rapuisti.] haec Sanctus ille. ex cuius verbis elicitur veritas nostrae conclusionis: cum idem sit retinere aliquid contra uoluntatem domini, & illud furari, seu rapere, quoad periculum animae ut utar uerbis Coelestini Tertij in c. saepe contingit. extra de restitu. spoliato.

Ver. 14.

Ver. 15.

c. si quis. extra
de furtis.

c. exijt. de ver.
signific. in 6.

Genes. cao. 13.
ver. 19.
c. si res aliena.
14. q. 6.

c. si quid inue-
nisti. 14. q. 5.

c. saepe contin-
git. extra de re-
stitu. spoliato.
Hostiensis.

Probatur nostra conclusio aliorum Doctorum auctoritate. Hostien. enim, in summa.

in summa.titu.de vsur.§.Quæ p̄na usurariorum,in ver.licet etiam vsurarius.& in sequenti ver. Vbi dicit,quod licet in foro contentioso excusetur vsurarius,a restitutione,si nota fuerit eius inopia,vel cesserit bonis,& quod satisfacere tenetur,si ad pinguiorem fortunam peruenerit, idest,habita ratione ne egeat.vt in l.In condemnatione.ff.de regulis iuris,& in capitulo.Odbardus.extra de solutio.In foro pœnitentiâ,verò,dicetur ei,quod totum restituat,ira,quod nec retineat obolum,quia non dimittitur peccatû,nisi restituatur ablatum.vt in capitulo,cùm tu.§.super his,extra de vsur.& in capitulo, si res. 14. quæstione sexta,dico(inquit Hostien.ibidem) siue per rapinam, siue per furtum,siue per vsuram.hæc ille.Ioannes de Medina,quàm elegantissimè nostrâ conclusionem probat veram in Codice de rebus furtiuis integrè restituendis.quæstione quinta,articulo primo, Didacus Couarruias in prima parte relectionis.numero primo.§.Primùm constat.in fine super regul. Non dimittitur peccatum:post relationem sententiarum diuersarum Doctorum, se subscripsit sententiæ Soti utendo his verbis, videlicet.Legito, tamē, Dominicum Soto libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima,articulo quarto, qui hoc ipsum distinctiùs explicat.

Ioã. à Medina.

Couarruias.

Ratio prima
conclusionis.
Antecedens.

Probatur & quartò præfens conclusio quinque rationibus.Prima quarum est,videlicet.

Sicut vsurarius fuit illarum rerum (quas per usuram extorsit) occupator iniustus,dum vsuras extorsit: ita modò est iniustus detentor: eò quòd apud se retinet creditore non consentiente actu elicto,nec debito: De actu elicto suppono,scilicet,quòd is, cui restitutio faciendâ esset,nollet vsurario concedere dilationem solutionis talium rerum sibi faciendâ: De non consentiente actu debito,probo sic.Primò,cùm dominus illarum rerum per vsuram extortarum iustè possit velle res suas,aut sibi debitas,sibimet reddi, & non ab alijs detineri:indè sequitur ipsum necessariò non teneri consentire detentioni per vsurarium faciendâ. Antecedens indè apparet,quia iustè potest sibi, & familiaræ suæ egestatem timere,& alia mala incurrere,quæ ex egestate prouenire asolent:fortuna,enim,varia est,& quos hodie exaltat, cras deprimit & humiliat:quod & probatur oratione,quam Salomò fuit ad Dominum(licet filius regis esset & præ diues,egestatem,tamen, sibi euenire posse animaduertens à Domino petijt) Prouerb.ca.30.ver.8.& 9. dicens.[Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi:tribue tantùm victui meo necessaria, (& causam huiusmodi petitionis subdidit)Ne forte satiatus illiciar ad negandum,& dicam.Quis est Dominus? Aut egestate compulsus,furer,& periurem nomē Dei mei.]Igitur etiam in casu nostro dicendum erit,quòd & si creditor ad præfens diues sit, poterit idem quod Salomon,sibimetipfi timere.Neque,enim,satis iusta videretur præfata Salomonis petitio, nisi diues posset iustè egestatem timere, ac proinde in casu nostræ conclusionis iustè poterit is, qui soluit vsuras, velle à se extorta per vsuram sibi restitui ab usurario:licet ex huiusmodi subita restitutione, per accidens,maximum detrimentum proueniat vsurario ipsi. Cùm non teneatur is, qui soluit vsuras,consentire actu debito, vt res suæ ab usurario extortæ detineantur,& consumantur ab ipsomet usurario.

Secunda ratio conclusionis.

Esto,quòd in casu isto is, qui soluit vsuras,ex restitutione sibi non facta statim,non timeret egestatem sibi euenturam,potest,tamen, res suas iustè velle habere,& eis frui,ut possit suis domesticis,propinquis, & consanguineis (si fortè

Ratio secunda
conclusionis.

fortè indigent)providere,ad quod eum charitas magis obligat,quàm ad res suas extraneo relinquendas,qualis est ille(nobilis forsan) vsurarius. & quòd hæc ratio sit bona, probatur sententia Diui Pauli 1. Timoth.cap.5. ver.8. dicentis.[Siquis autem suorum,& maximè domesticorum curam non habet,fidem negauit, & est infideli deterior.] Non igitur debet (in casu proposito in conclusione)is, qui vsuras soluit,in rerum suarum alienationem, seu detentionem,(contra charitatem ad suos habendam)consentire.Cùm ordo,ac præceptum compellat eum ad hoc faciendum, eò quòd ordinata charitas incipiat à seipso:quapropter datis paribus nemo tenetur magis diligere aliù,quàm seipsum vt in l.Præfes.C.de seruitu.& aqua, & ibi explicitè per glosam iuxta illud quod scriptum est. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.

1.Timot. ca.5.
ver.8.Charitas ordi-
nata incipit à
seipso.l.Præfes, C.de
seruit. & aqua.
Câr.c.2.ver.4.

Tertia ratio.

Esto quòd is, qui soluit vsuras præ diues sit, & consanguineos inopes non habeat:sunt adhuc multi alij pauperes(quamuis extranei) & viduæ, & virgines innuptæ, quibus ex charitate poterit ille creditor de rebus sibi debitis providere:Cùm magis ad id ex ordine charitatis teneatur,quàm ad res suas vsurario(quàmuis nobili)relinquendas:Nam inter extraneos præferēdi sunt meliores,& boni malis:Iuxta illud consilium.Ecclesiast.cap.12.verfic.5. & 6. [Dà bono,& non receperis peccatorem: Benefac humili,& non dederis impio:Prohibe panem illi dare:ne in ipsis potentior te sit.Nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis quæcunque feceris illi. Quoniam & altissimus odio habet peccatores,& impijs reddet vindictam] hæc ille:ex cuius sententia elicitur quoque rationalitas nostræ conclusionis: Cùm extorquens aliquid per usuram sit impius,& iniustus,ac peccator: vt quàm sapissimè probatum fuit in præcedentibus quæstionibus.

Ratio tertia
conclusionis.
Ecclef.cap.12.
Ver.5. & 6.

Quarta ratio nostræ conclusionis.

Demus præterea,non adesse alios pauperes meliores illo vsurario nobili, cui alios in eisdem subueniendo debeat creditor præferre:Non,tamen, indè sequitur,quòd is, qui soluit vsuras,teneatur illi nobili usurario alioquin pauperi,(vel in egestate constituendo ratione restitutionis statim faciendæ ab ipso)providere,quòd ex toto eum ab egestate præfenti,vel futura liberet,familiarumque,& statum eius sustentet:hoc,enim,onus non illi creditori solùm, sed etiam cæteris diuitibus incumbit.Ac proinde,esto quòd creditor ille debeat cōsentire in hoc,quòd nobilis vsurarius præfatus de suis bonis retineat, erit hoc ad summum verum in ea, & tanta quantitate, quantam in eleemosinam illi erogare teneretur,non autem ea omnia,quæ nobilis ille vsurarius perperam vsurpata tenet,debeat creditor ille relinquere:& ita dempta parte, quã teneretur ei in eleemosinam dare,omnium aliorum bonorum erit iniustus detentor:ex quo in omnium aliorum detentione creditor nec actu consentiat, nec consentire debeat:& quòd reliqua omnia sine dilatione statim usurarius restituere teneatur,quis sine rubore audebit negare,stantibus prædictis firmissimis rationibus.

Ratio quarta
conclusionis.

At quoniam casus in præfenti conclusione propositus est de vsurario, qui habet facultatem restituendi,& per consequens is, qui soluit vsuras,ad ei elargiendas eleemosinas non teneatur:cùm non sit constitutus in extrema necessitate, licet ex tali restitutione præsupposuimus ipsum vsurarium incursum in maximum detrimentum bonorum, & non omnino omnibus bonis

bonis spoliandum fore dixerimus: de quo, tamen, in sequenti conclusione sermo copiosus erit habendus.

Quinta ratio conclusionis.

Antecedens.

Cum non liceat alicui per vsurarum extorsionem aliquid acquirere etiam pro vita captiui redimenda: (Vt in cap. super eo. extra de vsur.) Inde sequitur quam apertissimè quod non liceat vsurario nec ad momentum pro vitando aliquo detrimento detinere rem extortam per vsuram, cum vtrunque sit prohibitum præcepto negatiuo [Non furtum facies] vt quam elegantissimè docuit Cælestinus Tertius in cap. sæpe contingit. extra de restitutione spoliat. [dicens quoad periculum animæ non differre, Auferre rem alienam, vel detinere contra uoluntatem domini rem alienam.]

Consequentia.

s. sæpe contingit, extra de re sit. spol.

Ratio quinta conclusionis.

Attamen licet verissima sit præfens nostra conclusio: Cum & multis medijs illam probauerimus. Nihilominus quoniam posset quis insurgere contra illam, asseuerando ipsam falsam tanquam repugnantem charitatis præcepto: & hoc probando triplici medio: Iccircò opere pretium duxi contra nostram verissimam conclusionem in medium afferre nonnullas auctoritates, & rationes: vt deinceps ipsis respondendo luce meridiana clariùs veritas nostræ conclusionis omnibus studiosis innotescat, & ne ipsa non obseruata confessores pij, tanquam cæci turpissimæ maculæ mortalis peccati se fedent.

Prima impugnatio conclus. c. quoniam. 16. q. 1.

Adducitur, ergo, primò contra nostram conclusionem textus in cap. Quoniam. 16. quæst. 1. [in quo Diuus Hieronymus ad Damasum Papam scribès super decimis quas laici per aliquot annos detinuerant: ait, quod de consensu episcopi traditæ huiusmodi fuissent monachis, tunc illi possent firmiter retinere] ergo arguendo ab identitate rationis videtur dicendum, quod huiusmodi vsurarius non teneatur statim restituere extorta per vsuram, còcurrète consensu episcopi, cum sicut licet alteri, quam læsis cum consensu episcopi restituere: ita videtur posse retineri huiusmodi res extorta sine læsi consensu, apud ipsum vsurarium pro aliquo tempore, arguendo à fortiori: quoniam, si licet alijs, quam dominis tribuere decimas (cum decimæ regulariter soluendæ sint ecclesijs cathedralibus, & parochialibus pro alimentandis clericis, populo exhibentibus sacramenta, vt elicetur ex tex. in cap. cum homines. extra de decimis. Vbi hæc habentur, videlicet. [Cum homines de Hortona de frugibus, nouem partibus sibi retētis, decimam ecclesiæ (cuius parochiani sunt) sine diminutione soluere teneantur &.] Inde sequi videtur, quod eodem modo episcopus poterit dispensare cum vsurario habente vnde totum soluere posset: licet cum detrimento propriæ facultatis & sine damno eius cui facienda esset restitutio.

ca. cum homines. extra de decimis.

Responsio impugnationi primæ.

Respondetur vnà cum Ioanne de Medina vbi supra, textum huiusmodi canonis non esse contra nostram conclusionem: quoniam licet regulariter decimæ sint soluendæ dictis parochialibus, vel cathedralibus ecclesijs, non iccirco sequitur hoc semper contingere: immo dato, & non concesso quod prædicti debebant decimas talibus ecclesijs, tamen, quis negabit, cum consensu episcopi, quem posse restituere alteri, si decimæ illæ non fuissent soluendæ alicui particulari ecclesie, sed cuicumque indifferenter? quoniam si huiusmodi decimæ solui debuissent alicui particulari ecclesie, non ausus fuisset dicere Diuus Hieronymus, huiusmodi restitutionem valere: cum ipse doctissimus vir & sanctissimus benè sciuerit ius acquisitum tertio, ipsi non consentienti nunquam auferendum fore, stante decisione ecclesiæ (in cap. sicut dignum. §. eos in super.

extra

extra de homicidio, quod restitutio facta pauperibus non consentiente domino rei nulla sit: ac per consequens sit reiteranda omnino. Diuus, ergo, Hieronymus non dixit, quod laici ob egestatem poterat decimas retinere. Cum intentum quæstionis, quæ illic tangitur, longè diuersum sit à præfenti casu: Intenditur, enim, illic quæri. [An sit licitum laicis (sive diuites sint, sive pauperes) decimas accipere, & accepta apud se retinere. Et dicitur, quod non: si, tamen, sit retenta, & monachis, & spiritualibus uiris conferantur, si episcopo consentiente id fiat, tenebit factum.] Adde quod bona sic malè per laicos retenta poterant indigentibus auctoritate episcopi erogari: cum non fuissent alicui certo domino personaliter debita: vt in casu nostræ conclusionis: Itaque cum non militet eadem ratio, neque erit idem ius in vtroque casu.

Secundò, adducitur contra nostram conclusionem tex. in c. sicut ij. 47. distinct. & est Diui Ambrosij super verba euangelij. Hominis cuiusdam diuitis ager vberes fructus attulit. in quo ipse Sanctus docet, quod superflua diuitum sunt pauperum: ex cuius sententia arguitur sic: si, ergo, superflua diuitum sunt pauperum: Indè sequitur, quod huiusmodi extorta per vsuram ab eo, cui dilatio restitutionis non nocet, vt puta, quia est præ diues, vsurarius non tenebitur ei restituere saltem statim, sed tanquam pauper posset sibi retinere, donec adueniat tempus, in quo sine notabili detrimento restitutio fieri possit.

Respondetur, Diuum Ambrosium illic intendisse diuitum auaritiam reprehendere, qui ea, quæ illis supersunt, pauperibus communicare nolunt: non, tamen, intendit dicere, quod superflua, quæ diuites habent, sunt de domino pauperum: quapropter argumentum fundatum super eius sententia nullum est.

Tertiò adducitur contra nostram conclusionem sententia Domini, dicitis in libro Exodi. c. 22. ver. 26. & 27. [Si in pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei, ipsam, enim, est, solùm, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. & in libro Deuteronomij, capite 24. vers. sexto, [Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi:] hæc ibi: ex quibus videtur elici, rationem prohibitionis huiusmodi fuisse, quia illa sunt instrumenta vitæ illius necessaria. Vnde idem iudicium erit de alijs utensilibus, (vt & nos supposuimus in nostra conclusione) igitur pari forma, in præfenti casu, non poterit is, qui soluit vsuras, iustè petere ab vsurario paupertate oppresso, vel ex restitutione statim facienda detrimentum maximum incurrente, ea, quæ ab eo debet exigere: sed quandiu indigerit ipsis rebus ad euitandum tam maximum detrimentum, tenebitur is, qui soluit vsuras, ea relinquere vsurario.

Respondetur negando consequentiam: cum longè distet casus propositus in antecedenti, à casu proposito in nostra conclusione, licet pro simili, casus ille adductus sit. Nā in casu illorū textuū præadductorum, illa pignora erant ipsorum debitorum, vt patet ad sensum: erant etiam ad vitam illorum necessaria: ac proindè non erant propter debita à creditoribus rebus illis priuandi, si nihil aliud illis relinqueretur, vnde victum, & vestitum habere possent. In casu, autè, proposito in nostra conclusione, omnia, quæ per vsuram vsurarius extorserat, aliena sunt, & nō sua: sed p ipsum iniustè occupata, & detēta, nec ad victū & vestitū necessaria oīno: cū nō fuerit in extrema necessitate cōstitutus

cap. sicut ij. distinct. 47.

Impugnatio secunda conclus.

Responsio impugnationi secundæ.

Exodi cap. 22. ver. 26. & 27. Impugnatio tertia conclus.

Responsio impugnationi tertiæ.

(vt supposuimus) ergo, nec poterit se excusare usurarius talis, & se tueri contra creditorem petentem sibi restitui statim extorta ab ipso per vsuram, auctoritate dicti iuris diuini adducti. Quamuis fateamur verū esse id, quod communiter Doctores dicunt, quod si debitor habeat instrumenta artis suæ, sine quibus sibi, & suis necessaria ad victum, & vestitum prouidere non possit, non teneatur in conscientia, illa instrumenta vendere, aut ea creditori loco debitorum suorum reddere: secus, tamen, si illis datis aliqua via honesta viuendi illi relinqueretur: quod, tamen, non militare in casu nostræ conclusionis per se patet: cum vsurarium facultatem habere restituendi extorta per vsuram præsupponatur, vltra ea, quæ ad necessitati extremæ succurrendum, sunt necessaria.

Adduci etiam poterit contra nostram conclusionem verissimam sententia Scoti in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. §. De quinto, scilicet, quando: dicentis, huiusmodi creditorem debere magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis: Et si obijcitur: restituere est actus præcepti negatiui, quia non tenere alienum: ad obseruationem, autem, præcepti negatiui tenetur quilibet semper, & pro semper. Respondeo (inquit Scotus) tenere alienum iniuste, id est, inuito domino, est semper prohibitum: & ideo semper, & pro semper oportet non tenere isto modo: sed quando aliquis habet voluntatem restituendi pro tempore opportuno, ex tunc tenet domino volente, & si non actu elicit: tamen, actu debito: quia dominus debet velle, quod qui suum habeat, teneat quousque possit reddere illud opportunè. Quod si dicas, dominus hic est inuitus, quia non vult, quod per quantumcunque tempus teneatur suum. Respondeo, quod domino malè, & inordinate volente statim rehabere suum, & per consequens, inordinate nolente proximum suum illud tenere: non est tenes iniustus, quia etiam depositum, de cuius redditione est lex strictissima, potest teneri domino inuito, voluntate inordinata. Hæc omnia Scotus ad verbū: ex quibus breuiter elicitur, quod ipse Scotus probet suam sententiam, dicendo, illi licere non ratione voluntatis creditoris elicite, & realis, sed debite, quia stante tali impedimento, seu periculo incurrendi pro tunc maximū detrimentum, creditor ille deberet dilationem concedere, & arguit à fortiori afferendo exemplum de deposito: & Scoto astipulantur infra scripti Doctores, videlicet, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quaestione secunda, conclusione secunda, Tartaretus in 4. sent. dist. 15. q. 2. §. Quantū ad quintum quando debet fieri restitutio. Ioseph Angles in tracta. inscripto, Flores Theologicarum Quæst. super 4. in quæst. de restitu. arti. 2. prima difficultate, append. 3. Archiepiscopus Flor. 2. par. c. 8. tit. 2. col. 4. Syluest. in ver. restitutio. 5. §. 1. & 3. Nauarrus in suo Manuali. cap. 17. nu. 56. & 57. addens, quod dicatur non posse restituere non solum eum, qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest: sed etiam eum, qui commodè non potest. l. Nepos Proculo. la 2. ff. de verb. sig. & in c. faciat homo. 2. q. 2.

Respondetur Scoto & prædictis sequacibus præterquam Nauarro (cui specialiter respondebo paulò post) sciendum igitur (vltra ea quam plurima, quæ attulimus supra in rationib. nostræ conclusionis) quod his omnib. elegantissime responderunt Caiet. in Comment. 2. 2. vbi sup. & Sotus loco præcitato. Rñdē, ei go, ad Scotū sic. Hæc Scoti sententia, & sequaciū (cū reuerētia, tñ, tãtorū Doct.) nõ cõcludit cõtra nram conclusionē: & rō est: quoniam sicut nullus damnū alteri facit,

facit, eò quod vult vti iure suo: ita nullus damnū alteri vult, qui vult vti iure suo (vt patet ad sensum) quoniam aliàs innumerabilia absurda indè orientur, quæ enarrare longum esset, & superfluum (cū vnusquisque de per se illa animaduertat.) Constat autem, quod dominus rei extortæ à se per vsuram licite potest velle vti nunc re sua: cū vnusquisque sit dominus rei suæ: nec debet esse deterioris conditionis (quia detenta est res sua ab alio) eo, qui rem suā apud se habet. Non, igitur, tenetur dñs rei ad non velle vti re sua, propter dānum, quod sequitur in vsurario detentore. Nam ipse, qui vtitur iure suo, non infert damnū illud per se, licet per accidens: Non tenetur, igitur, voluntate elicitā, aut debita malle vitare id, quod v̄ vergere in proximi magnū incommodum, quā suum paruum, aut nullū: cū non teneat velle impediri à libero vsu rei suæ: Cū pateat, quod tale impedimentum ei necessariò inferat talis dilatio. Vnde concludendū erit, dictum vsurarium habentē facultatem restituendi extorta per vsuras ei, à quo extorsit illa, licet non sine magno restituentis detrimento, ad hoc teneri sub præcepto, tum quia aliàs nec voluntate elicitā, nec debita, huiusmodi rei dñs definit esse inuitus in talis rei detentione, cõtra eius voluntatē vsurario rem suam detinente, cū nullo iure quis teneatur renunciare iuri suo, ad euitandū alterius damnū, nisi in casu extremæ necessitatis (vt diximus, & infra apertius probabitur) aut tā graui, vt deberet id, quod habet, ei porrigere elemosinaliter: quod non præsupponitur in casu nostræ conclusionis, & ideo graue debitoris detrimentum incurrendum ex subita restitutione non liberat ipsum à restitutione statim faciendā. Nouissimè satisfaciendum fore operæpretium duxi auctoritati prædictorum iurium, quæ Nauarrus in suæ sententiæ tutelam adduxit: cū si benè dicta iura ponderentur, per potius nostra conclusio probetur, quā reprobetur, vt patebit ex relatione eorum, quæ ibi notantur. Sciendū, ergo, quod in d. l. Nepos Proculo, la 2. ff. de verb. & rerum sign. duo dicuntur, videlicet: Primum, quoniam solutio dotis fuit promissa hoc modo. [Cū commodum erit, dotis filia meæ tibi erit centū aurei.] Secundum, quod vsus fuit his verbis, videlicet. [Cū potero, dabo centū aureos. de primo casu dicitur ibidē, quod promissio facta, vt in secundo casu, interpretanda erit, deducto ære alieno potero, licet & secundo modo poterit interpretari, cū salua dignitate mea potero, & subdit tex. ibidem, quod hæc interpretatio secūda accipiēda est, quoniam ita promissum est (.i. primo modo) cū commodum erit, hoc est cū sine incommodo meo potero.] hæc sunt verba expressa illius legis, quæ profectò contra ipsum Nauarrum, quā apertissimè faciūt (meo iudicio) cū ex ipsis eliciatur, illum dici aliquid soluere posse, qui deducto ære alieno soluere poterit. i. qui de suo soluere potest, licet non sine incommodo: quod nos supposuimus in conclusione, cū dixerimus, vsurarium, qui habet facultatem restituendi per vsuras extorta: licet cum aliquo suo detrimento, & interesse, teneri. Ergo pro me facit dicta lex notabilis: cū deducto ære alieno. i. extorto per vsuram, sibi retinere noscitur vsurarius etiam & aliam facultatē p̄ necessarijs vitæ, cū ex tali lege declaretur nemini licere dotem promissam non soluere pro sua dignitate conseruanda, quoniam fuisset soluere p̄missū sub verbis illis: cū potero, quāuis asserat, solū licere dotē promissam non soluere pro dignitate seruanda, quando promississet sub hac forma verborum (dotem soluam cū commodè potero) & sic patet non esse regulam generalē, & verā, quam Nauarrus pro tali, vbi supra attulit, dicens, illum aliquid facere non posse dicendum fore, qui illud commodè non potest: eo quod in spectantib.

Responso ad Nauarrum, & ad iura per ipsum citata in tutelā suæ sententiæ.

l. Nepos Proculo. ff. de verb. & rerum signif.

9
Debitor habet solum instrumenta artis suæ quibus victum lucrari potest, nõ erit illis priuandus pro solutione debitorum.

Impugnatio quarta concl. Scotus.

Gabriel Biel. Tartaretus. Ioseph Angles Archiepiscopus Flor. Syluester. Nauarrus.

Responso impugnationi quartæ a Scoto & sequacibus actæ.

ad emundationem animæ à peccatis, illum dicendum fore omnes à me citati Doctores asseuerent, cui ad illud faciendum facultas (licet cum aliquo incōmodo) suppetit, vt latiùs in præadductis fuit probatū multis medijs, & quòd nec contra veritatem nostræ conclusionis militet auctoritas tex. in d. c. faciat. quàm apertissimè patebit ex verbis ipsius canonis, qui est Diui August. in libro contra mendacium. c. 17. Verba, igitur, dicti canonis sunt hæc, videlicet. [Faciat homo etiam pro temporali hominum salute, quod potest: Cùm autē ad hunc articulum ventum fuerit, vt talis saluti consulere, nisi peccando, non possit: iam se existimet non habere quid faciat: quando id reliquum esse perspexerit, quòd rectè faciat.] hæc in dicto canone: ex cuius verborum ferie nō animaduerto posse elici propositionem à Nauarro allatam, q̄, scilicet, is dicatur aliquid posse, qui illud commodè facere poterit: cùm nunquàm Diuus Augustinus intenderit per dicta verba nos docere, quod sub præcepto omnis homo teneatur ad procurandam salutem hominum temporalem: sed solūm sub consilio: cùm hoc ipse consulat, vt ex eius verbis elicitur: nec non quoniam: illud dicimur non posse facere, quod sine peccato facere non possumus: quod uon negamus: At cùm vsurarius sine peccato, ex propria facultate possit statim restituere extorta per vsuram, immo si immunis voluerit esse à peccato, & sic euadere detrimentum spirituale propriæ animæ, qđ longè magis distat à quocunque temporali detrimento incurrendo ratione huiusmodi restitutionis faciendæ statim, (vt probauimus abundè satis.) Inde sequitur, ipsum teneri ad patiendum damnum hoc temporale: vt opem ferat saluti animæ propriæ: & sic patuit dictum canonem præsentis nostræ conclusioni non aduersatum fuisse, immo summopere fauuisse: cùm, & glo. in d. c. faciat. in ver. Quod potest: interpretetur dictum textum de posse iuris, dicēs, ex hoc c. habes, quòd solūm illud dicimus posse facere, quod iustè facere possumus: & quòd in fauorem nostræ conclusionis adduci possit dictus tex. in ca. faciat. 22. q. 2. per se patet: Cùm vsurarius huiusmodi iustè possit restituere extorta per vsuram, immo ad talia restituenda à iustitia ipsa (ius suum vniciuque tribuendum fore, præcipiente) compellat, vt sæpiùs fuit probatū. Quàmuis non negemus dictam Glosam in d. c. faciat. addidisse ibidem pro maiori enucleatione dicti termini [Possē] quòd quandoque hæc dictio [Possē] simul denoter potentiam iuris, vel facti. vt in c. sciscitatus. extra de rescrip. quādoque potentiam facti tantūm, vt in c. Moyses. 8. q. 1. quandoq; refertur ad honestatem. vt in c. Charitas. de penit. dist. 2. quandoq; ad cōmoditatem, vt in l. Nepos Proculo. la. 2. ff. de verb. & rerū sig. hæc omnia Glosa prædicta, cuius vltimū dictū glosandū erit, dicēdo, ipsum esse verū, qñ quis pmississet aliquid se facturum, qñ cōmodè poterit, vt quā apertissimè doceat in d. l. cuius verba paulò antè retuli: ex his, ergo, omnib. patuit veritas nræ conclusionis, & irrationabilitas (quodāmodo) impugnationis, si voluerimus aspicere solū sonū verborū contrariū asserentiū: sed si voluerimus (vt decet) pōderare sensum ipsorū, & mentē taliū Doctōrū: quā aptissimè patefiet, ipsos cōtra nrām cōclusionē nō sensisse. Quā p̄ p̄ cōcordia hmoi cōtrarietatis: sciēdū, q̄ Scot. Tartar. & reliqui sup. citati (excepto Gabr. Biele, & Nauarro) verū dixerūt, & ipsi verumtā non loquuti fuerūt de casu, pposito ī nrā hac tertia cōcl. f. de eo, q̄ p̄ iniustitiā accepit alienū, & mō retinet, ne incurrat aliqd dānū, vt est vsurari⁹ nō restituēs extorta p̄ vsuras: sed loquuti fuerūt de eo, q̄ nō p̄ iniustitiā à principio habuit p̄ alienā, vt puta, titulo mutui, locationis, depositi, pignorationis, & hmoi: ut quā

cap. faciat. 22. q. 2.

Glos.

10
Possē quotupli-
citer sumatur,
& quio deno-
tet.

quàm elegātissimè Sotus quoque docuit (loco citato supra,) quem sequutus fuit Couarruias vbi supra, quorum prædictorum Doctōrum talē esse mentem elicitur ex verborū contextu, quò, vbi supra, ipsi vsi fuerunt, si benè ponderabuntur, eò quòd ipsi Doctōres postquā prædicta docuerunt, exemplificauerunt in vsurarijs, furibus, & raptoribus & huiusmodi alijs acquirentib. aliquid per iniustitiam, & illud tale per iniustitiam detinentibus: & quòd Scotus, & reliqui citati loquuti fuerint de eo, qui possedit alienum sine iniustitia, manifestatur ex uerbis Fratris Iosephi Angles vbi supra, qui postquā se subscripserat prædictæ sententiæ Scoti, paulò post, in eodem art. 2. dubio 4. nona difficultate, In omnibus conclusionibus, & appēdicibus ibi allatis dicit, quòd vsurarius, & alius iniustus detentor rei alienæ statim teneatur restituere, etiam si indè sibi immineat interesse tam lucri cessantis, quàm dāni emergentis, & sibi opus sit mendicare, vel cadere aliās à statu suo: & hoc probat rationibus à nobis supra allatis. Debitores, verò, ex iusta acceptione, quòd non teneantur restituere statim cum suo tam magno detrimento: licet teneantur satisfacere suo creditori quocunq; damnū quod indè illi intulerūt: ex his, ergo, omnibus patuit veritas nostræ conclusionis, verusque intellectus sententiarum prædictorum Doctōrum, & quòd ipsi non aduersentur præsentis conclusioni, immo astipulati fuerint. Pro concordia Nauarri, Gabrielisque cū nostra conclusionē, dicemus, ipsos Doctōres loquutos fuisse in casibus, in quib. iustè excusarentur à restituendo statim, quos in sequentis conclusionis probatione enumerabimus: quod videtur posse elici ex verbis ipsorummet Doc. Quarta conclusio.

Vsurarius tenebitur in vtroq; foro restituere extorta per usuram ei, à quo ille extorsit eas: licet ex huiusmodi restitutione integrè facta, ita efficeret pauper, quòd opus esset ei, vel mendicare, vel labore manuum acquirere sibi, & familiæ suæ alimenta, si bonis suis non cessisset: sed si cessisset, dicendum erit, (vt in sequenti octaua conclusionē præsentis questionis.) nisi eum alia causa excusaret; pro ut in subsequenti conclusionibus latiùs, Deo dante, erit dicendum & probandum. Hæc conclusio probabitur quadruplici medio post vnū notabile adducendū pro intelligentia illius termini in conclusionē adducti, videlicet: cadere bonis: Sciēdū, igit, q̄ ei, qui voluerit cadere bonis, opus erit manifestare oī bona sua, nec sibi reseruare aliquid pro alimentis, & licet gl. in l. qui cedit. ff. de cessione bonorū, dicat eū non posse, nec obulū quidem reseruare: ex cuius dicto dixit Bar. ibidē, q̄ debeat denudari etiam proprijs vestib. secundū glosam illā: tñ, Dyn. & Pet. eius sententiā reprobant, quib. & ipse Bar. ibidē in fine se subscripsit, dicens, q̄ debent sibi concedi panes, quib. regit corpus eius: cū et dānatis ad mortem vestes relinquāt (vt ipsa met experientia quotidiana docet) vt in l. Diuus. ff. de bonis dāna. qui Bar. docet, in l. bonis. ff. eo. tit. q̄ sufficit, q̄ fiat per epistolam, licet modò consuetudo sibi vendicauerit, quòd fiat modo vituperabili: Cedens bonis, verò, retinebit omnia illa bona, quæ alienare sibi esset prohibitum: vt feudum, emphyteusim, & vsumfructum, & similia, secundum Bal. in l. prima, C. de cessione bonorum: quod credo verum quoad alienationem: non autem quoad fructus talium bonorum: cū non sit maior ratio in ipsis, quàm in susceptione aliorū bonorū talis cedētis bonis suis. Cedēs, ergo, bonis tenebit dimittere creditori suo omnia sua bona, quæ tunc temporis habet, præter vestes, quibus tunc induitur, necnon & instrumenta artis suæ, quibus victum, & vestitum acquirere

11
Vsurarius an
excusetur a re-
stitutione, si ex
restitutione ef-
ficeretur pau-
per.

Glos.
Bartol.

12
Bonis cedenti
quid opus sit
facere.
l. Diuus. ff. de
bonis damna.

13
Bonis cedens
quæ retinere se
bi possit.

fas sit ei: præstabit etiam cautionem de soluendo huiusmodi extorta per usuram, cum ad pinguiorem fortunam deuenit: cautionem (inquam) iuratoriã: cum eo in statu aliam dare non valeat. Et his omnibus dictis de cessione bonorum se subscripserunt Doctores præducti, & Baldus in l. vltima, C. qui cedere bonis possunt. columna penultima, Cynus in l. prima, ff. eod. quæstione quarta, Petrus Iacobus. in rubrica, ff. de cessione bonorum, Panormitanus in capitulo, Odoardus. extra de solutionibus, Hostien. Ioan. And. Henricus. in dicto cap. Odoardus. & notandum erit, quod huiusmodi bonorum cessio fieri poterit etiam solo verbo, absque solemnitate aliqua. Vt in l. In omni cessione, C. de cessione bonorum.

Insuper probatur modò præsens conclusio quadruplici medio, scilicet, iure diuino, positiuo, & Doctorum auctoritate & rationibus, quib. probauit præcedentem conclusionem, cum ferè eadem sit.

Attamen quis insurgere posset contra nostram conclusionem, ipsam probando falsam: cum contrarium statuerit textus in l. In condemnatione. ff. de regulis iuris. in qua hæc habentur, videlicet: [In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeat] hæc in dicta l. Rursus idem videtur probari per textum in §. vltimo, Institutio. de action. in quo dicitur: [In humanum esse spoliatum fortunis suis insolidum condemnari.]

Præterea: contra nostram conclusionem quis posset insurgere auctoritate textus in l. qui bonis. ff. de cessione bonorum, in quo dicitur, [quod bona denuò acquisita ab eo, qui cesserat bonis, non erunt rursus vendenda: quia non debet fraudari alimentis:] hæc omnia habentur in dictis iuribus.

His non obstantibus dicimus rursus conclusionem verissimam esse: eò quod primò eius veritati non obstat dicta l. In condemnatione: quoniam interpretanda erit vera in eo, qui fuit condemnatus ad poenam pecuniariam pro aliquo scelere perpetrato, non autem in casu nostro (scilicet) ad restituenda aliena: cum in nostro casu sint quàm aperissima iura, vt in legib. paulò ante adductis, in quibus præsupponitur usurarium cessisse bonis suis omnibus: nos autem in nostra conclusione supposuimus usurarium non cessisse bonis suis: quapropter patet veritas nostræ conclusionis, & obstat ei dicta l.

Ad textum in §. fin. præductum, facilis erit responsio: cum ex contextu verborum eius pateat: eò quod hæc ibi habeantur, videlicet.

[Cum eo quoque, qui creditoribus suis bonis cessit, si postea aliquid acquirerit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro in id, quod facere potest creditores experiuntur: inhumanum, enim, erat spoliatum fortunis suis insolidum damnari.] hæc ibi: ex cuius textus verbis patet ipsum non loqui in casu nostro: cum supponat cessionem bonorum præcessisse: Nos autem secus.

Ad l. qui bonis, eadem deseruit responsio, vt patet ad sensum.

Animaduertere, tamen, summo opere expedit confessori, & consultori, quòd circò fuit dictum in cõclusionem, quòd usurarius teneat restituere statim, et si ei opus esset post restitutionem mendicare (nisi aliqua iusta cã eum excuset) p. p. subsequentes causas: Nã hic breuiter hoc dico, in subsequentibus, verò, conclusionibus,

latius

Baldus.
Cynus.
Petrus Iacob.
Panor.
Hostiensis.
Ioan. And.
Henricus.

Prima impugnatio concl.

l. In condemnatione. ff. de reg. iur. Insti. de actio. §. vltimo.

Impugnatio secunda concl.

Responsio ad l. In condemnatione. ff. de regul. iur.

Responsio ad prædictum §. fin.

latius dicam. Prima causa, ergo, erit si usurarius aliena retinens non possit statim omnibus creditoribus suis (à quibus per usuram extorserat) restituere, etiam non deducto ne egeat: cum realiter facultas eius non suppetat, vt omnibus satisfaciatur: & verisimiliter credat, ac speret paulatim omnibus se satisfacturum fore, si tempus ad id sibi conferatur: quoniam tunc videtur ob huiusmodi spem posse usurarium restitutionem differre: vt fatetur quoque Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 5. §. Est iam dubitatio. in ver. dixi notanter. vbi (licet ipse Ioannes de Medina non addat rationem talis sententiæ) tamen mihi videtur hoc ei licere: quoniam, primò sicut si non haberet vnde solueret huiusmodi extorta, tutus esset in conscientia (vt probabitur) ita si non possit omnibus creditoribus læsis per extorsionem usurarum: cum non appareat maior ratio in restituendo potius vni, quàm alteri. Secundò, cum nemo se reddere impotentem debeat ad restituenda omnia aliena, quæ restituere posset si proprio labore, & industria restituere posset: inde sequitur, quod si usurarius prædictus differendo paululum restitutionem, quam hoc modo posset facere (licet non totam statim, ad quam teneatur) & ex tali parte restitutionis statim facta redderetur inhabilis ad reliquam partem restituendam, grauius erraret. Quapropter patet, quod in tali casu non teneatur statim restituere, cum dicendus esset constitutus in statu eius, qui non potest restituere, ne iniuriam alicui irrogaret, ipsi non restituendo, sed alteri: non tantum modo, sed pro semper: cum aliàs nõ credat, aut speret omnibus se posse satisfacere: eò quod licet per opus exterius non restituat extorta per usuram, tamen benè restituit affectu, & opere interiori; nec ipsum usurarium in tali casu videtur mihi teneri ad restitutionem alicuius damni; quod indè eius creditores incurrerent, & ratio est in promptu, cum nemini debeat imputari id, quod per se non stat. quin adimpleat ea, ad quæ tenetur, vt in c. imputari, de reg. iur. in sexto; in quo hæc habentur, videlicet: [Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat quod per eum faciendum est] hæc ibi. maximè stante alia regula in c. sine culpa, de reg. iur. in sexto, in quo hæc habentur, videlicet: [Sine culpa, nisi subit causa, non est aliquis puniendus] hæc ibi. & quod usurarius puniretur sine culpa, nisi in casu proposito excusaretur à mortali incurrendo ratione dilationis solutionis usurarum extortarum, per se patet ex iam allatis rationibus.

Secundò excusaretur, si in dilatione restitutionis rem creditoris utiliter gerat, in hoc enim casu usurarius differre poterit restitutionem, si dilatio durabit paruo tempore: quoniam aliàs non excusaretur, nisi hoc faceret sub ratione veri domini rei per usuram extortæ.

Tertio, si usurario nulla alia via licita pateat, qua possit suæ naturæ subuenire, nisi in toto, aut pro parte non restituendo usuras extortas.

Quartò, si usurarius tam necessarius sit Reipublicæ, quod si omnia restitueret, indè graue damnum Reipublica sufferret.

Quintò, si ex tali restitutione statim facta rationabiliter timeret se incursum aliquam infamiam.

In his ergo casibus, & similibus usurarius erit immunis à peccato transgressionis præcepti de statim restituendo aliena, ipsis, tamen, perseverantibus in suo robore: quoniam aliàs secus: cum remota causa, remouetur effectus. Hæc peroptimè docuit Ioannes de Medina vbi supra in dicto versu dixi notanter.

Conclusio

13
Usurarius excusatur à restituendo statim nonnullis de causis, & primò excusatur.

Medina.

cap. imputari, de reg. iur. in 6.

Conclusio quinta.

Vfurarius tenebitur statim restituere exorta per vsuram ei, à quo ille extorserat, licet ille talis incidisset in excommunicationem maiorem, & fuisset nominatim excōmunicatus, si huiusmodi rem extorfisset ab eo antè, vel post incursum illius in excommunicationem (cūm sit eadem ratio in vtroq; casu) ratione radicis huiusmodi obligationis, eò q̄ ipsa procedat à iure naturali, & diuino: (vt fuit probatum non bis) Non, tamen, usurarius poterit tuta cōscientia manu propria talia illi restituere, cūm sic participaret secum contra Ecclesiæ prohibitionem: sed debet taliter extorta deponere apud episcopum, per se, vel per alium: procurando, ut hoc secretè denuntietur illi per personam, cui alloqui ipsum excommunicatum liceret: vt hunc restituendi modum seruando morem gerat naturali, diuino, atque pontificio iuri. Hęc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argum. in cap. quoniam multos, 15. quæst. 3. in quo Gregorius septimus (& habetur in libro quinto Regesti in Concilio Romæ habito) [concessit participare cum excommunicatis illis omnibus, qui illis seruire, vel aliter quòquomodo cum ipso participare fuerant obligati ante excommunicationem incursum] Dixi, probari conclusionem per argumentum in dicto c. (quoniam licet nostra conclusio aperte non probetur per dictum canonem iuxta sonum literæ) benè, tamen, probatur iuxta mentem, & intellectum verum ipsius. Cūm ex dicto canone eliciatur apertissimè, q̄ per superuenientem excommunicationem quis non priuetur iure sibi prius acquisito super aliquem de iure naturali, aut diuino, seu possessuo: & q̄ illud, q̄ usurarius statim teneat restituere ipsi excōicato extorta per vsuram, sit de iure naturali, ac diuino: fuit supra probatum in quæstione secūda, tertia, & quarta, in quibus fuit probatum, usuram exigere esse prohibitum à dictis iuribus, & latius melius in quæstione 29. conclusione prima, & rursus in conclusione prima præsentis quæstionis. Cūm ergo eadem ratio militet in obligato ipsi excōmunicato ratione iuris diuini, vt in uxore, patet: ratione iuris naturalis, vt in filijs: ratione iuris positiui: vt in famulis, seruis, & mercenarijs, quorum operæ iam excommunicato fuissent locatæ ad longum tempus, puta, per annum, & huiusmodi: sic & ratione iuris positiui in obligato ratione contracti iuris, ac obligationis ex maleficio: cuius satisfactio est præcepta de iure naturali, & diuino. Sicut, ergo, per superuenientem excommunicationem vxor, filij, serui, & omnes alij mercenarij ipsius excommunicati maiori excommunicatione, & pro tali denunciati, qui antè talis excommunicationis incursum ei obsequium præstare tenebantur, non absoluuntur à tali obligatione, sed tenentur omnino idem exequi quod prius exhibere tenebantur: sic & in proposito debitores ex maleficio, vt puta, ratione usuræ extortæ, ad quam restituendam vnumquemque statim teneri de iure naturali, & diuino fuit probatum sub pœna mortis æternæ, habita facultate restituendi. Idem videtur probari per textum in c. inter alia, extra de sent. excommunic. In quo idem fuit præceptum, quod & in dicto cap. quoniam multos. Probatur & secundo Doctorum auctoritate: Diuus, enim, Thomas in quarto sent. dist. 18. artic. 4. in corp. quæst. his uerbis usus fuit, videlicet: De alijs autem, qui non sunt filij, uel uxores, &c. intelligitur q̄ licet excommunicato communicare, si ante excommunicationē se ei subdiderunt. hęc ille Sanctus: At quoniam patet usurarium se subdidisse ante excommunicationē ei, à quo extorsit usuras (vt supponimus) ratione inde contractæ obligationis ad illas eidem

14
Usurarius an
excusetur à statim
restituendo
pro eo q̄ eius
creditor est ex
communicatus.

c. quoniam mul-
tos, 15. q. 3.

c. Inter alia, ex-
tra de sent. ex-
comm.
S. Thomas.

eidem restituendas: Inde, ergo, sequitur Diui Thomæ etiam auctoritate fuisset probatam præsentem conclusionem: Petrus à Palude in 4. sent. distin. 18. quæst. 6. art. 4. infra scriptis vtitur verbis, videlicet: Qui autem debitor est, quia bona fide soluere tenetur quadam necessitate morali cum excommunicato participans soluendo, excusatur, licet in iudicio contra ipsum agentem posset excipere: quoniam debitor debet soluere pecuniam debitam, vel ponere in loco vbi alius posset accipere: nec excommunicatio debitoris dat sibi dilationem: hęc illè. cuius sententiæ similis est opinio Riccardi à Mediauilla in 4. sent. distin. 18. artic. 10. quæst. 1. in corp. quæst. Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. capitulo, nona causa est, per totum. Syluester in Summula, in ver. excommunicatio quinto. S. 12. qui sequitur sententiam Diui Thomæ vbi supra. Innocentius quoque subscripsit se præsentem conclusionem in c. veritatis, extra de dolo, & contumacia. Archid. in c. nos sanctorum, 15. q. 6. qui se subscripsit sententiæ Innocentij loco citato. Idem sentijt Cardinalis à Turre cremata in dicto cap. nos sanctorum. artic. 2. dicens talem esse sententiam Hugonis. Idem sentijt Didacus Couarruias super reg. Peccatum, num. 8. in principio ipsius regulæ.

Probatur præfens conclusio & tertio triplici ratione: prima quarum est: Cūm obligatio prior, & maior per posteriorem, & minorem non tollatur: inde sequitur, obligationem contractam per vsurarium de statim restituendo vsuras, non impediri à subsequenti obligatione incurfa de non communicando cum excommunicato per excommunicationem ipsius creditoris. Antecedens verissimum esse probatur, quoniam obligatio rem alienam, aut debitam (vt est res extorta per vsuram) restituendi, est prior, & maior, quàm sit obligatio vitandi excommunicatum, cūm vitare excommunicatum de iure humano, seu pontificio sit præceptum: restituere verò rem alienam extortam per vsuram de iure naturali, & diuino: & quamuis radicaliter, seu si radicem huius præcepti de vitando excommunicatum ponderabimus, animaduertemus tale præceptum esse diuinū (iuxta illud Domini apud Matthæum c. 18. ver. 17. [Si te non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi tãquàm Ethnicus, & publicanus] tamen quòd hic creditor istius vsurarij sit excommunicatus, & per nos vitandus, non iuris diuini, sed humani est: quem admodum præceptum iuris diuini est prælati obedire, iuxta Domini verba, apud Matthæum cap. 23. ver. 2. [Super cathedram Moyfi sederunt Scribæ, & Pharisei, quæ dicunt facite, quæ faciunt, facere nolite: & apud Lucam cap. 10. ver. 16. [qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem spernit me, spernit eum, qui me misit:] vnde licet ieiunium fundamentaliter & in se, sit de iure diuino, hodie tamen ieiunare tali, & tali die, est iuris humani Pontificij, & non diuini: cūm hoc sit ex statuto Ecclesiæ.

Præterea: Non est minor obligatio pecuniarium debitum soluendi, quàm sit obligatio debitum vxorium soluendi marito, & filiale, patri, & debitum seruatorum reddendi eorum dominis: sed hęc debita non expirant, nec suspenduntur per superuenientem excommunicationem in huiusmodi creditoribus: vt fuit probatum per adducta iura: Idem ergo erit dicendum in casu conclusionis præsentis.

Præterea: Contractus cum excommunicato celebratus non est ipso iure nullus, & debita inde contracta sunt adimplenda: ergo à fortiori arguendo, dicendum erit, cōtractum antè excommunicationem celebratum, per superuenientem

Pet. a Palude.

Riccardus.
Ioā. à Medina.
Syluest.

Innocen.
Archid.

A Turre crem.
Couarruias.

Ratio prima
conclusionis.

Antecedens.

Consequentia.

Matth. cap. 18.
ver. 17.

Matth. c. 23.
ver. 2.
Luc. c. 10.
ver. 16.

Ratio secunda.

Ratio tertia.

uenientem excommunicationem non annullari, nec per consequens debita inde contracta extinguuntur: etiam si ipsis excommunicatis actio ad repetendum in iudicio non detur: vt in c. si verè, extra de sent. excomm. in quo in sententia dicitur, quòd illi cruce signati, qui cum Venetis antequam in excommunicationem inciderent, conuenerant, possint cum eisdem excommunicatis, & in eorum nauis simul nauigare, secundum quod cum illis antea conuenerant, aut tunc conuenirent.

Et quàmuis verissimam esse nostram conclusionem iam fuerit probatum, tamen posset quis insurgere contra eandem, ipsamque dicendo falsam nonnullis de causis, arguendo ab identitate rationis. Sic

Monachus, qui Abbati obedientiam se præstiturum promisit, non tenetur eam illi reddere, si Abbas ipse postmodum excommunicetur: vt colligitur ex c. sacerdotes, 2. q. 7. [Vbi ab obligatione obediendi Episcopis, & Prælati, excipitur, nisi in fide errauerint: nam ex tunc quia in excommunicationem incidunt, cum illis communicare non licet. Vnde nec clerici tenentur Episcopo excommunicato debitam soluere obedientiam.] ergo arguendo ab identitate rationis, idem dicendum erit in casu proposito, ac per consequens videtur usurarium non teneri restituere extorta per usuram ei, qui postmodum incidit in excommunicationem quousque ab excommunicatione absolutus fuerit.

Præterea: Vasalli, qui iureiurando se astrinxerunt ad fidelitatem præstandam eorum domino, non tenentur eam reddere in hæresim, vel excommunicationem incidenti, vt in c. nos sanctorum, & c. iuratos, 15. q. 6. in quibus habetur [subditos non teneri ad obediendum huiusmodi suis dominis vsquequo pœnitentiam egerint] si ergo (non obstante vinculo iuramenti) vasalli obsequia dominis suis præstare non tenentur, quantò minus debitores usurarij (vt in conclusione) qui non iurauerunt usuras restituere (vt supponitur) non tenebuntur ipsas restituere statim creditoribus excommunicatis.

Præterea in cap. quod in dubijs, & in cap. inter alia, extra de senten. excommunic. notantur qui possunt licitè obsequia, & debita obsequia exhibere excommunicatis: & tamen inter eos non recensentur debitores pecuniarij, cum ibi non excipiantur, nisi ij, quos exceperat Gregorius in c. quoniam multos, 11. q. 3. ergo usurarij non tenebuntur restituere extorta per usuram ipsis excommunicatis, cum in hoc casu non fuerit concessum participare cum excommunicatis, & solutio debiti sine participatione fieri non possit, quæ tamen sibi prohibita est ab Ecclesia.

Præterea: arguendo à simili, sicut si quis alteri obligatione, aut iuramento, seu promissione tenetur aliquid facere, vel soluere, subintelligendum omnino erit cum se uoluisse obligare ad illud exhibendum, si alter talis permanferit, cui communicare liceat: vt colligitur ex c. quemadmodum, extra de iureiur. vbi dicitur, quòd [si quis uxori suæ iurauit se illam perpetuò uxorem habiturum, aut si quis iurauerit se cum aliqua contracturum matrimonium, & illa postmodum cum alijs fornicetur, absolutus est vir à debito iuramenti: & eadem ratione debitor absoluitur saltem pro tempore, quo creditor suus est excommunicatus: & hæc quatuor roborantur communi ferè Canonistarum sententia. Cum omnes infra scripti Doctores vnica uoce dicant, qd si quis iurauit aliquid soluere alicui infra certum tempus, si interim ille incidat in excommunicationem maiorem, & sit nominatim denunciatus excommunicatus, qui iurauit, non erit periurus, illi non soluens quod promiserat sub

iuramento,

iuramento, sed die promisso adueniente debeat, & est bonum consilium, ipsam pecuniam reponere in ædem sacram nomine creditoris: ita quòd ei soluat, dum fuerit absolutus, & non antè, & sic non incurrit aliquam excommunicationem propter huiusmodi factum: & ratio est in promptu: quoniam tale promissum recipit hanc limitationem, videlicet: si perseuerauerit creditor ille in statu, in quo potero ei soluere. argumento capitu. Quemadmodum, extra de iureiuran. At soluere aliquod debitum est secum participare (quod est ab ecclesia prohibitum): ergo soluere non tenebitur usurarius quousque eius creditor absolutus fuerit ab excommunicatione. & ex hac Doctorum sententia videtur sequi, quòd nō semper quis statim tenebitur restituere, uel soluere usuras: sed excusabitur à tali præcepto statim restituendi ratione excommunicationis incurse à creditore: & huic sententiæ, & rationi allatæ pro tali opinione se subscripserunt infra scripti Doctores, videlicet, Glos. in capitulo, Nos sanctorum. 15. quæstione sexta, in ver. Conscripti, Hostiensis in summa, titu. de sententia excommunicationis. S. & quæ sit pœna participantium. in ver. Quid si teneor sacramento certam pecuniam. Antonius de Butrio in dicto capitulo, Inter alia, extra de sententia excommunicationis. in ver. Secundò Abbas per decretum. & in capitulo, veritatis. columna quarta, in versi. An autem suspendantur. circa finem. extra de dolo & contumacia, qui postquam retulisset prædictam sententiam Hostien. ipsi se quoque quàm libentissimè se subscripsit. Idem fecit Ioannes Andreas in dicto capitulo, Veritatis. columna tertia, & quarta, adhærens sententiæ Hostiensis, Panormitanus in dicto capitulo, Veritatis. columna decima septima, ver. Ad tertium argumentum Hostiensis, se subscripsit sententiæ Hostien. Idem fecit Ioannes de Anania in capitulo fin. in fine. extra de hæretic. Baldus in dicto capitulo, veritatis. in versi. Quæro utrum excommunicato. Idem asserit. Dominus Felynus in cap. Inter alia. extra de sententia excommunicationis. Idem asseruerunt Petrus à Palud. & Riccardus, vbi supra. Et licet Innocentius, & Abbas antiquior in dicto cap. veritatis, & Archidiaconus in dicto cap. Nos sanctorum, & Syluester in summa, vbi supra, dicant, debitorem ratione iuramenti omnino teneri suo creditori soluere pecuniam promissam, licet tempore præfixo solutionis adueniente, ipse reperiretur ligatus vinculo maioris excommunicationis: cum quo alias ne mini liceret communicare.

His non obstantibus nostræ conclusionis veritas adhuc perseuerat inconcussa, vt ex adducendis latius patebit: Quapropter vt satisfaciamus auctoritatibus adductis, distinctione hac nobis utendum erit. duplici ex causa alicui aliquid debemus, scilicet, aliquando ex parte rei debitæ ipsis excommunicatis. Nam res debita aliquando debetur alicui iure naturali, aut diuino dictante: aliquando non ex parte rei, sed ratione verborum, quibus quis tenetur aliquid alicui soluere, seu dare: loquendo, ergo, de debito naturali, aut diuino iure contracto, & per uiam restitutionis soluendo, ut puta, (exempli gratia) si quis sit restitutioni obnoxius ratione furti, rapinæ, vel usuræ exactæ, aut mutui, seu commodati, uel huiusmodi accepti, quo facto, obligatio tantundem creditori reddi, non ex voluntate nascitur debitoris, nec humani legislatoris, sed ex iure naturali, & diuino. De huiusmodi debito contracto loquendo, uerissima erit nostra conclusio, quòd superueniens excommunicatio creditoris nō liberet debitorem usurarium à restitutione statim facienda eorum, quæ extorsit per usuram, quominus soluere teneatur. & hoc probatur triplici eadem ratione, qua

c. Quemadmodum, extra de iureiuran.

Glos. Hostiensis.

Ioan. And. Panor. Anania, Baldus. Felyn. Pal. Riccardus.

17
Vt res debita alicui sit, dupliciter potest contingere.

c. si verè, extra de sent. excõ.

Primum arg. contra conclusionem. c. sacerdotes. 2. q. 7.

15
Monachus an teneatur abbati excommunicato obedire: & an clericus episcopo excommunicato.

Secundum argumentum.

16
Vasalli antequam fidelitatem præstare dominis excommunicatis.

cap. nos sanctorum, & c. iuratos, 15. q. 6.

Tertium arg. c. quod in dubijs, & c. inter alia, extra de sent. excõ.

c. quoniam multos, 11. q. 3.

Quartum argumentum.

c. quemadmodum, extra de iureiur.

Concordia Do-
ctorum qui ni-
dentur aduer-
sari nostrę qn-
tę concl.

ne, qua fuit probata ipsamet nostra conclusio, & de huiusmodi debito contra-
cto non loquuntur Doctores, nec iura adducta contra nostram conclusionē,
vt ex diligenti eorum examine luce clariùs apparebit: Sed si loquamur de de-
bito non ex re ipsa contracto, sed ex verbis contracto, puta, ex stipulatione,
promissione, aut iuramento de dando aliquid alicui, cui de iure naturali & di-
uino simul non teneamur: sed solùm de iure positiuo, vel diuino recipiente in-
terpretationem: in hoc casu semper subintelligenda erit, nisi casus occurrat, in
quo sit prohibitum illud seruare, vt in cap. si verò. extra de iureiurando. de hu-
iusmodi, ergo, debito loquendo, verissima erit sententia Doctorem prædicto-
rum (vt diximus) dicentium, quòd tale debitum suspendatur, quoad solutio-
nem faciendam manualiter ipsi creditori, licet non quoad depositionem ta-
lis rei faciendam, vt post absolutionem obtentam assignaretur illi, ut dixerunt
Doctores præadducti (licet hoc non placet Ioanni à Medina, vbi supra, & si
posset etiam eius sententia saluari (ipsum interpretando) quòd intendebat di-
cere ipse Ioannes, ad hoc non teneri debitorem huiusmodi, aliquo præcepto;
cùm & id ipsum insinuauerint Doctores prædicti sequentes Hostiensem, vbi
supra. Tu tencas sanum, & tutum esse consilium deponere &c. cùm uerba
promissua, etiam iuramento firmata, iuris interpretationem admittat: & etiã
quia promissio & iuramentum intelliguntur, salua seu excepta superioris au-
thoritate. Nec promissio, aut iuramentum de re illicita, & prohibita valida sunt:
ideo si superueniat casus, in quo licitum non sit cum creditore communica-
re, iure etiam humano id prohibente, promissio, aut iuramentum præfatum
ad talem casum non venit extendendum, quia is, qui iurauit, uel talem nõ ha-
buit intentionem, vel si habuit, incautum fuit tale iuramentum, & non obli-
gatorium.

His præmissis, quàm facillima erit responsio ad argumeta adducta contra
nostram conclusionem.

Ad primum, & secundum argumentum de clericis, qui episcopo excom-
municato, & de monachis, qui Abbati excommunicato, & de vassallis, qui do-
mino excommunicato obedientiam, & fidelitatem reddere non tenentur: di-
citur, ideò esse, quia in illis maioribus per excommunicationem expirat iuris-
dictio, & potestas dominandi: & etiam quia debitum, quo præfati suis maio-
ribus tenebantur parere, non naturale, nec diuinum erat simpliciter: sed hu-
manum, canonicum, seu ciuile (nisi originaliter) vt diximus, dum reddidimus
primam rationem nostrę conclusionis: Ideo per humanum ius potuit per ta-
le quid ob causam legitimam extinguere. Non sic in casu nostro, in quo debitum
pecuniarium, nec iurisdictionem in creditore præsupponit (vt docet Ioannes
à Medina, vbi supra, nec humanum est, sed potius naturali & diuino iu-
re debitum.

Ad tertium, fateor illic non excipi expressè debitores pecuniarios, sed nec
opus fuit eos excipere: cùm sufficiēter iure necessariò sint excepti in his, quæ
necessitatis sunt, quale est, reddere unicuique quod suum est. Nec etiam Gre-
gorius illic gratiam facere intendit super communicatione (alioquin) necessa-
ria cum excommunicatis: Vt quod uxor debitum viro excommunicato petē-
ti reddat, quòd filius parentib. in necessitate subueniat. Et ita de alijs, in qui-
bus gratia locum non habet, sed declaratio, ut in casu nostrę conclusionis:
super alia verò communicatione, quæ iuri naturali, & diuino non innitur,
nisi originaliter (vt diximus supra) locum habet beneficium iuris, ac pro inde

nec

nec decretum Gregorij, nec decretales citatæ quicquam contra cõclusionem
nostram faciunt.

Ad quartum. Dicendum, quòd ratio illa procedit de obligatione, quæ non
re, sed verbis contracta est. Et quàmuis obligatio, qua vir tenetur uxori, sit re
ipsa contracta virtute coniugalis contractus, & per uxoris fornicationem sub-
sequentem tollatur: non, tamen, per excommunicationem, eò quòd ex Dei
institutione, (vndè uinculum coniugale suam habet firmitatem) in casu forni-
cationis, saltem quoad thorum, extinguitur.

Sexta conclusio.

Vsurarius, qui non cessit bonis, nec penitus habet facultatem, qua omnia
extorta per usuram, vel partem eorum restituere potest, excusatur à restituē-
do statim taliter extorta: tenebitur, tñ, ad præstandum in foro iudiciali (si hu-
iusmodi extorsio ad ipsum fuisset cõuoluta) saltem iuratoriam cautionem de
illa restituendo dominis earum, cùm ad pinguiorē fortunā deuenit, & pos-
sit in totum, vel in partem extorta per usuram restituere, tenebitur statim re-
stituere: etiam non deducto ne egeat. Hęc conclusio probatur triplici medio.
Primò, enim, per arg. in c. Odoardus. extra de solutionib. in quo Lucius III.
infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet: [Mandamus quatenus si constiterit, qd
prædictus Odoardus in totum, vel pro parte, non possit soluere debita supra-
dicta, sententiam ipsam sine difficultate relaxetis, recepta prius ab eo idonea
cautione: vt si ad pinguiorem fortunam deuenit, debita prædicta persoluat:]
hęc ibi. Sed notandum, qd dixi conclusionem probari per arg. in d. c. qm. licet
ibi ad verbum non probatur veritas nostrę conclusionis, benè, tamen, tacitè,
cũ eadem militet rō in casu præsentis cõclusionis, & in casu prædicto summo
Pontifici proposito: cùm vterque detineat rem alienam inuito domino, saltè
actu uoluntatis elicitò, si non debito, eò qd in tali casu debeant consentire cre-
ditores vsurarij. Probatum quoque & secundò auctoritate omnium Doctorũ,
qui allati fuerunt in cõclusionē tertiã, cũ huic conclusioni indiscriminatim oēs
Doct. se subscripserint locis ibidē p̄nominatis, p̄bat, & rōnibus ibi adductis.

Septima conclusio.

Vsurarius liberaf à p̄cepto statim restituēdi extorta p̄ usurã: si h̄m̄oi extor-
ta ab eo (cui restituēda erāt, & ipse potuisset donare de iure) fuissent ei remis-
ta, seu donata: dico, tñ, hoc quoad obligationē illã restituēdi extorta p̄ usurã
dicto mutuario, & quoad peccatũ uitãdũ, si vsurarius ipse p̄posuisset oĩno
restituere, si illi sibi remissa seu donata nõ fuisset: sed si nõ p̄posuisset restituere
re (licet in foro fori, & in foro cõsciētie nõ remaneat restitutioni taliũ obno-
xius) tñ, donec p̄durauerit in ipso h̄m̄oi pessimũ, p̄positũ nõ restituēdi, (vel qd
noluisset restituere si sibi cõdonata illa nõ fuisset) sp̄ noxa mortalis culpę cõ-
stringet: & loquor de eo, qui in actu exteriori nõ restituisset illa: & tñ, is cui fa-
ciēda fuerat restitutio, usurario ipsi illa donauit: quã, ergo, remissione, seu do-
natione taliũ sp̄tè facta stãte: nõ tenebit h̄m̄oi vsurarius taliter extorta actu
exteriori restituere ei, à quo extorsit, nec pauperib. aliquib. sed ad pagēdã sol-
lũ penitētiã de tali suo pessimo, p̄posito, si uoluerit liberari à dño Deo à sta-
tu peccati, in quo illuc vsq; p̄manerat. Hęc conclusio probat̄ triplici medio,
(ultra ea, quæ fuerunt allata in q. 17. conclus. 4.) Primò, enim, per argumen. in
c. Accepta cõquæstione. ext. de resti. spol. in quo Alex. III. p̄cepit imponi silē-
tiũ p̄petuũ ei, qui petebat quoddã beneficiũ ecclesiasticũ, qd̄ prius sp̄tè resi-
gnauerat. [Dixi p̄ ar. cũ meritò possim⁹ arguere ab idēitate rōnis: cũ eadē rō

K k militet

20
Usurarius nõ
ualens restituere,
ad quã cau-
tionem præstã-
dã tenebitur.
ca. Odoardus.
extra de solut.

21
Usurarius ex-
cusatur à sta-
tim restituē-
do propter re-
missionem cre-
ditoris.

c. Accepta cõ-
quæstione. ex-
tra de resti. spo-
liatorum.

18
Iuramentũ &
promissio de
aliquid facien-
do, vel omittē-
do quam reci-
pant interpre-
tationem.

19
Usuras resti-
tuere est de iu-
re naturali, et
diuino.

militet in casu nostræ conclusionis (vt patet ad sensum:) quoniam sicut ille ad restituendum beneficium non fuit compulsus, imò roboratum fuit ius in eo, acquisitum per resignationem sibi factam: & sic declaratum fuit quòd tuta conscientia, illud possidebat: sic in casu nostro, usuras extortas sibi condonatas. Idem per arg. in l. si rem alienam. §. omnis. ff. de pign. act. Vbi inter alia hæc habent, videlicet: Satisfactum aut accipimus, quemadmodum voluit creditor] hæc ibi: ex cuius verbis elicitur veritas nostræ conclusionis, cum indè habeatur dicendum fore vsurarium restituisse, eò ipso, q̄ per remissionem, & donationem talis rei restitutioni obnoxia factæ vsurario à mutuario, ipsi mutuario (qui vsuras soluerat) hoc modo fuerit satisfactum. Idem probatur per arg. in l. item liberaretur. in princ. ff. quib. modis pignus, vel hypotheca soluitur. Vbi hæc habentur, videlicet. [Item liberaretur pignus, siue solutum est debitum, siue eo nomine satisfactum est] hæc ibi. ex cuius verbis elicitur veritas conclusionis nostræ. Probatur & secundò præsens conclusio auctoritate Doctorum infrascriptorum, videlicet: S. Thom. in 2. 2. q. 62. art. 8. in resp. ad 2. qui Doctor Sanctus postquã in d. art. probasset, vnumquemq; restitutioni obnoxium teneri restituere statim, si p̄t: addidit, vbi sup. q̄ si sit impotens p̄ statim, petat remissionem, vel dilationem ab eo (cui debet) aut p̄ se, aut p̄ aliũ. hæc Sanctus ille. ex cuius verbis elicitur apertissimè ipsum Sanctũ Doctore se subscripsisse præsentì conclusioni, qm̄ aliàs non dixisset, q̄ ad euitandum peccatũ incurrendum p̄ detentione rei alienæ: sufficeret petere remissionem. Caietanus idem probat multis medijs, in Commentarijs 2. 2. q. 62. art. 6. §. In eadem responsione, ad tertium eiusdem sexti articuli (in quo loco S. Thom. his verbis vsus fuerat, videlicet: q̄ quia restitutio principaliter ordinatur ad remouendum damnum eius, à quo est aliquid iniuste ablatum. Ideo postquã ei restitutio sufficiens facta est p̄ vnũ: alij non tenentur ei restituere ulterius: sed magis remissionem facere ei, qui restituit, quod, tñ, p̄t condonare. hæc ille Sanctus. Ex quib. patet apertius ipsum Sanctũ se subscripsisse præsentì conclusioni.) Idẽ Card. Caiet. asseuerat in Cõment. 2. 2. q. 78. art. 1. in resp. ad 4. in §. Ad euidentiã. Idẽ Caiet. in 2. tom. opusc. trac. 8. q. 3. & in sua sũmula, in ver. vsura mētalis. §. si aut claudicat intētio ex parte mutuātis. Idẽ Scot. in 4. sent. dif. 15. q. 2. art. 2. §. de vltimo cōtractu. in ver. sine pacto et licet, si verba ipsius Scoti hñ librent, vt fecit Caiet. in opusc. vbi sup. Riccar. de media uilla di. 15. art. 5. q. 5. in corp. quæst. (vt eũ interpretat Caiet. loco citato opusc.) Nic. de Orbel. in 4. sent. d. 15. q. 2. §. 7. iuxta ea, quæ attulimus in q. 17. Pet. à Pal. in 4. sent. dif. 15. q. 2. art. 2. concl. 5. vbi infrascriptis vti verbis, videlicet. Si aut esset res iniuste acquisita, & iuste detēta, puta, q̄ a dñs prius noluit, & mō vult, vel q̄ quis rem suã furatus est, nō subiacet restitutioni, licet peccauerit in mō. hæc ille. ex quibus, patet ipsũ se subscripsisse p̄nti cõclusioni. Idẽ fatef Io. à Med. 1. C. de reb. resti. q. 3. c. inci. Scđa cã esset remissio partis. qui Doctor, ibi acuratissimè hæc q̄nẽ examinat, & cõcludit vt in nra cõclus. Idẽ fatef Sotus in lib. 7. de iur. & iur. q. 1. art. 4. col. 8. Hadrianus Papa. sup 4. sent. tit. de resti. c. inci. Agredior casus sp̄ales §. Prætereã dico scđo. circa fi. f. 50. col. 1. Gabr. Biel in 4. sent. dif. 15. q. 2. conc. 2. §. His addenẽ duo. Syluest. in ver. restitutio. 5. §. 1. Ioseph Angles in trac. sup 4. sent. in q. de resti. art. 2. dub. 4. concl. vnica. Host. in summa, tit. de vsur. §. Quæ pena. in ver. Quid si fenerator partẽ. Paulus de Eleazar. in clem. 1. de vsur. Card. Zab. in cle. 1. de vsur. §. sanẽ. in 10. q. Goffreda in summa titu. de vsur. col. 5. §. Quid si vsurarius partẽ. Cui astipulatur Dñicus à S. Gem. in c. 2. de vsur.

l. si rem alienã.
ff. de pig. act.

litem liberare
tur. ff. quib. mo
dis pignus, vel
hypotheca soluitur.
S. Thomas.

Caietanus.

S. Thomas.

Caietanus.

Scotus.

Ricardus.
Nic. de Orb.
Pal.

Ioã. à Medina

Sotus.

Hadrianus.
Gabriel Biel.
Syluest.
Ioseph Angles.
Hostiensis.
Paul. de Eleaz.
Card. Zab.
Goffreda.
Geminianus.

de vsur. in 6. Pet. de Anchar. in reg. peccatũ. de reg. iur. in 6. col. 23. §. Quæro septimò. & idẽ in c. quãquã. col. 8. §. Tertio quæro. de vsur. in 6. & rursus in c. statutũ. §. si quid aut. de rescr. in 6. Gl. 2. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. Ant. de But. in c. cũ tu. col. 3. in ver. Respondef, q̄ si ille, Feder. de Sen. in consil. 22. & consil. 18. Panor. in c. cũ tu. extra de vsur. in finali notab. Io. And. in Mercur. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. in Glof. post Dynum in eodem c. peccatum. in ver. Quæri autem solet. Vbi ipse Dynus docet, q̄ liberetur debitor à restitutione, qm̄ res restituenda erat restitutioni parata, & tunc fiat remissio, quia tũc habetur perinde, ac si res esset restituta, & postea per eum, cui restitutio facta fuit, donata sit restituenti: aliàs non potest intelligi propriè facta restitutio; cũ quantum ad propriam significationem verborum, aliud sit remittere, aliud restituere. hæc sunt verba ipsius Dyni. Cuius verba ad uerbum referre operæ pretium duxi: eò quòd maxima admiratione me affecerunt: Didacus Couar. (loco infra citando) vir alioquin eruditissimus, & Io. Baptista Geminianus Lupus, loco infra citando, & nonnulli alij Doctores asseuerantes, dictum Dynũ dictis verbis uoluisse docere, ipsum usurarium (pro ut in conclusione) habendum fore adhuc obnoxium restitutioni, qui Doctores & addunt, eiusdem sententiæ fuisse Io. And. & Panor. locis citatis & Io. de Anan. in c. cũ tu. col. 11. extra de usuris: quod quidem nescio quo fundamento dixerint, & ut ueritas præsentis nostræ assertionis pateat, referam eademmet verba, q̄b. ipsi vsi fuerunt. Nã neuter eorum loquutus fuit de obligatione restituendi, sed de peccato, cuius uinculis adhuc p̄seuerat uinctus ipse, qui non restituisset, si remissio facta non fuisset, & adhuc post remissionem sibi factã perseuerat in tali p̄uerso animo & proposito, qđ utiq; non est sine peccato mortali iniustitiæ: sicut & ille et mortaliter peccat, & non est restitutioni obnoxius, qui credens se furatũ fuisse alienũ, furatus fuit suum, aut sibi de iure debitum, qđ nō vult restituere, credens tanq̄ non suũ ad restituendũ se teneri: quapp hoc idẽ elicit ex verbis ipsius Dyni: qui Doctor ubi supra, nō p̄posuit q̄nẽ de obligatione restituendi, sed de peccato: Nã infrascriptis vsus fuit uerbis, videlicet. Quæri autẽ solet, si fur, uel raptor, uel usurarius hēt facultatem rei restituendę, et si fiat eius remissio, absq; eo q̄ restituat rẽ, an intelligat à peccato absolutus. hæc ille. qui in decidẽdo talẽ q̄nẽ usus fuit uerbis supra à me relatis. Itẽ Io. And. vbi supra, infrascriptis uerbis vti, videlicet. Illud aut in Gl. 2. & ibi liberaliter remitteret. Hoc intelligit Dyn. cũ res est restitutioni parata, quasi tũc fingat restituta, & postea restituẽti donata: aliàs nō remittit peccatũ ei, qui restituere p̄t, p̄ rōnem, quæ sequitur in glo. multum puto in his animũ ponderandum, nec tutũ puto illũ, qui gerit in mēte non restituere remissione nō facta. hæc ille. Io. aut de Anan. in d. c. cũ tu. loco citato post multa cõcludit, infrascriptis uerbis utens, videlicet. Adde prædictis, Dñs Laur. in 2. part. sui operis, in q. 6. & plenius in q. 7. Vbi dicit, q̄ fuit opinio inter Theologos, quia aliqui dicebant, q̄ sufficit q̄ pecunia sit restitutioni parata, alij q̄ non sufficit: sed est necessaria obligatio, de quo etiam remittit ad not. per Io. And. in addit. Specul. ad finem in eodem titulo, scilicet, de vsuris. Vbi dicit se commississe unã cum suo adoptiuo, & est illud consilium, de quo supra fuit facta mentio. Refert etiam dicta Federici, dicta Archidiaconi, & dicta Lapi Casti. in repetitione capituli. In ciuitate. infra eodem. Et concludit, ad hoc, ut tollatur omnis dubitatio: Vtrum sit liber, uel non liber, animus remittentis: & per consequens: an sit clara conscientia vsurarij: ut inducatur facilis ad contritionem,

Anchar.
Glof.
Ant. de But.
Panor.
Ioan. And.

Dynus.

Ioan. de Anan.

& vt de cætero à talib. abstineat, cùm de salute, & periculo animæ eius disceptetur, cautiùs est prædicare, q̄ nisi disponat se ad restituendum, nō profit remissio, vt voluit Io. And. est, ergo, cautela, q̄ pecunia sit parata restitutioni, & magis cautum est, quòd offeratur, & cautiùs est, quòd actualiter restituatur, & ponatur in manib. solventis, à quo fuerūt extortæ vsuræ (& paulò post.) Nam concludit, quòd ille est tutus, & potest capere communionem, nam dicitur in effectu illi satisfactum, hæc ille. Quapropter apertissimè patet, omnes prædictos Doctores se subscripsisse nostræ cōclusioni, & loquutos fuisse quo ad remissionem peccati usurarum obtinendam à Deo, quæ utique obrineri non potest nisi à Deo (cuius est proprium dimittere peccata) præcedente contritione in usurario de exactione vsurarum, circa quam remissionē nihil operatur remissio usurarū facta ab eo, qui illas soluerat, licet talis remissio operetur circa extinctionem obligationis restitutionis usurarum incurstæ ex peccato exactionis usurarum: Vnde patet, quod remissio vsurarum volūtariè facta vsurario perseueranti in voluntate non restituendi usuras, absoluit ipsum ab obligatione vsurarum, & non à peccato vsurarum iam incurso, vt omnes simul citati, & citandi Doctores meritò senserunt, approbantes nostram conclusionem. Didacus etiam Couarruias nostræ se subscripsit conclusioni in d. reg. peccatum. in initio 2. par. relect. nu. 5. & 6. Cald. in cōf. 10. de vsur. And. Tiraq. lib. 2. de retrac. in fi. q. 28. nu. 5. 1. Lugdunensis de contract. nu. 6. & 8. & Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 44. 45. & 55. Philippus Franchus in c. peccatum. de reg. iur. in 6. Alex. in l. non fortem. §. 1. ff. de condic. indebiti. Bal. in l. penult. ff. de cond. ob turp. causam. Idem testatur Io. Baptista Lupus Geminianus in suo trac. de vsur. in commento 4. §. 4. in c. quamquam. de vsur. in sexto. Laur. à Rodulphis. in cap. consuluit. extra de vsur. quæstio. 7. Alexan. libro secundo, consilio 91. columna prima, Archiepiscopus Florentinus 2. par. titulo 2. cap. 6. colum. 3. Probatur insuper & tertio præsens conclusio septem rationibus infrascriptis.

Prima ratio conclusionis est. Cùm res aliena iccirco sit de necessitate salutis restituenda, quia eius retentio contra voluntatem domini, est iniusta: eò quòd restitutio rei alterius (vt sæpius in præcedentibus quæstionibus fuit probatum) est actus iustitiæ, & e contra, rem alienam retinere contra uoluntatem domini est actus iniustitiæ: Inde sequitur quàm apertissimè iniustam, vel iniuriosam non esse retentionem rei alienæ consentiente domino eius, iuxta regulam iuris in cap. scienti. de regulis iuris in sexto, in quo hæc habentur, videlicet. [Scienti, & consentienti nulla fit iniuria neque dolus.] hæc ibi. & hoc patet in commodato, locato, deposito, impignorato, & huiusmodi.

Quapropter meritò fatendum erit, quòd si is, cui restituendum esset extortum quid per vsuram, spontè remittat, & illud condonet ipsimet vsurario, quod sibi de iure restituendum fuisset: vsurarius ipse in conscientia excusabitur non solum à statim taliter extorta restituendo: verum etiam ab ipsa obligatione restituendi talia, in perpetuum. Secunda ratio est. Cùm aliquod lucrum dici usurarium contingat dupliciter, scilicet, per se, & per accidens: & lucrum vsurarium per se integretur ex duob. quorum secundum sequitur ex primo. scilicet ex eo q̄ est pretiū rei solutæ, vel non extantis, & q̄ est aliquo mō inuolūtariū (cū hæc sit natura vsuræ, vt patet exercitatis, & latius fuit probatū in præcedentib. q̄onib.) & lucrū usurariū per accidens sit, q̄ secundū se non hēt has cōditiones, sed secundū quod stat sub intētionē, vel opinione alicuius, & pro-

22
Cautela per-
pulebra, quo
restituens ui
potest aut spe
rat remissionē
debiti potiri.

Couarruias.
Calder.
And. Tiraq.
Lugdunensis.
Nauarrus.
Philippus Frac.
Alexan.
Baldus.
Io. Bapt. Lup.
Laur. à Rodul-
phis.
Alexan.
Archiepisc. Flor.
Ratio prima
conclusionis.
Antecedens.
Consequentia.
c. scienti. de re-
gul. iur. in 6.

23
Lucrū usura-
riū dicitur du-
pliciter, et quo
modo.
Ratio secunda.

pterea contingit esse voluntarium, ac per hoc non esset usurarium, secundum quod lucrum vsurarium est species lucri inuoluntarij. Cùm autem restitutio ex natura lucri nascatur, quod secundum se alteri debitū est, vt reddatur (quia est actus iustitiæ commutatiuæ: cuius terminus, & obiectum est id, quod secundum se est iustum: quod opponitur iniusto secundum se, non secundum accidens.) Consequens est, quòd lucrum vsurarium per accidens, non fit restitutioni obnoxium, sed solum lucrum vsurarium per se: ex his, ergo, omnib. allatis elicitur veritas nostræ conclusionis. & ratio est patentissima: quia in casu proposito in nostra conclusione, lucrum usurarium perceptum non poterit dici lucrum vsurarium per se: habendo relationem ad ipsum restituendum: cū illud (vt supponitur) non remittatur coactè, sed spontè, ac per hoc in ipso retinendo nulla fiat iniustitia, vel iniuria ei, qui illud tale soluerat usurario: licet benè dici possit esse lucrum usurarium per accidens, propter intentionē corruptam, in qua lucrum tale ex mutuo quis obtinuit, & modò retinet, cùm in ipsa adhuc perseueret vsurarius ille, cui, tamen, facta fuit spontè remissio dicti lucri usurarij (vt fuit dictum.) Consequens, ergo, erit, quòd huiusmodi lucrū vsurarium per accidens nō permaneat restitutioni obnoxium: & ratio est: quoniam dictum lucrum vsurarium per se, est effectus ipsius prauæ intentionis concomitantis mutuum: quod & datum fuit à mutuatario non omnino voluntariè, immo coactè. Quod autem dono datur, quamuis ex praua intentione suscipientis lucrū sit & usurariū per accidens appelletur (vt supra fuit dictū) nō tñ est effectus illius prauæ intentionis, sed effectus gratuiti affectus illius, qui illud spontè donauit: quapropter (cùm nullam contineat in se iniustitiam) patet ipsum restitutioni obnoxium non esse.

Ratio tertia.

Tertia ratio est. Cū obligatio restituendi suspendat, & cesset ex libero, ac spontaneo consensu elicitō, aut debito creditoris: vt si actu liberè consentiat, q̄ res sua apud debitore per mensem, aut p̄ annū retineat, tutus erit debitor vsurarius illo tpe rem illam detinendo: Inde q̄ apertissimè sequit, q̄ si creditor vsurarij liberè consentiat, q̄ vsurarius taliter rē extortam p̄ vsuram, & sibi debitam ad semper detineat, erit tutus in cōscientia, et si rem debitā nunq̄ restituat, & q̄ hoc sit verū, confirmat hac euentissima rōne, videlicet: Cū. n. non minùs operet dñi cōsensus, vt usurarius rē suam extortam p̄ vsuram, detineat, quàm vt rem suam alter accipiat: sed ex consensu domini libero potest alter rem suam occupare, igitur, & detinere, vt (arguendo à contrario sensu) docuit Celestinus III. in c. sæpe contingit. extra de resti. spol. dicens [quoad periculum animæ parū differre, alienum rapere, & alienum detinere.] Vnde patet, quòd in furto, rapina, & usura, (quoad obligationem restituendi incurstam) indè purgatur vitiū furti, rapinæ, & vsuræ, si res furata, rapta, & per vsuram extorta, apud furem, raptorem, & vsurarium permaneat de consensu, & spontanea voluntate eius, qui talis rei dominus est.

Ratio quarta.

Cùm nullibi reperiatur in iure cautum, vsurarium teneri presentialiter, vel corā creditore extorta p̄ vsurā restituere ad hoc, vt indè remissio facta à creditore ipsum eximat à p̄cepto restituēdi statim: sed nec, q̄ remissio facta à creditore debitori de iure non valeat, nisi in tribus solū casib. in quib. remissio facta à creditore debitori, ipsum nō liberat à p̄cepto restituēdi. Primus casus est expressus in c. statutū. §. Insup vt gratis. de rescr. in 6. in quo prohibetur iudici-

24
Lucrū usura-
rium per se,
quid sit & an
sit restituendū
& quid de lu-
cro usurario p̄
accidens.

Antecedens.

Consequentia.

c. sæpe contin-
git. extra de re-
sti. spol.

25
Remissio debiti
facta à credito-
re non valet in
tribus casibus.
Primus casus.
ca. statutum. de
rescrip. in 6.

Secundus casus.
c. exigit. de censibus, in 6.

bus de legatis à Papa aliquod munus suscipere etiam ab eo, qui illud ipsi mera liberalitate donasset.] Secundus in cap. exigit. in fine. de censibus in sexto, in quo Gregorius Nonus in Concilio generali Lugdunensi [statuit, vt visitatores munera recipientes tenerentur ad duplum, nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura.

Tertius casus.

Tertius casus est expressus in clemen. nolentes. De hæreticis, vbi dicitur. [Inquisitores aliquam pecuniam recipientes indebitè ratione officij Sanctæ Inquisitionis, excommunicationis vinculo ipso iure innodantur, à quo absolui (nisi plenè restituerint huiusmodi pecuniã) nõ possint, nullis priuilegijs, patris, remissionibus super hoc valituris] in his tribus casibus, igitur, solùm reperitur expressum in iure, quòd restitutio rei iniustè acceptæ omnino fiat, omnì remissione remota. Indè consequens erit, quòd in alijs casibus debitor restitutioni obnoxius liberabitur à præcepto restituendi aliena ob spontaneã creditoris remissionem ei indultam: & quòd vera sit consequentia, probatur duplici medio: primò per argumentum in cap. is, qui. de sententia excommunicationis in 6. in quo hæc notabilis traditur regula [quòd nunquam quis incidat in irregularitatem pro re, seu facto, cuius prohibitio in iure aliquo expressa sub tali pœna, seu impedimento non reperitur] arguendo modò ab identitate rationis, dico, quòd cum in iure non sit expressum quòd remissio usurarum spontè facta non liberet usurariam ab obligatione restituendi usuras: erit dicendum ipsam valere.

c. is, qui. de sen. excom. in 6.

26
Exceptio firmat regulam in contrarium. cap. Dominus. 32. q. 7.

Probatur idem & hæc ratione, videlicet: Si quod dicimus, verum non esset, non opus fuisset summo Pontifici excipere certos casus: iuxta illam valgatam regulam iuris: exceptio firmat regulam in contrarium. quæ regula elicitur ex tex. in cap. Dominus. 32. q. 7. in quo hæc referuntur Diui Augustini verba, videlicet: [Dominus ad illud confirmandum, vt non facilè dimittatur vxor, solam causam fornicationis excipit: cæteras verò, vniuersas molestias, si quæ fortè extiterint, iubet pro fide coniugali, pro castitate fortiter sustineri] hæc ibi.

Ratio quinta:

Quinta ratio nostræ conclusionis quoad illam particulam. (Nec pauperibus aliquibus) in conclusione positam: contra Raynerium, & Guidonem, & alios dicentes, quòd ratione talis mentalis usuræ, quæ adhuc permanet in tali usurario post talem remissionem (vt in conclusione nostra.) Ratio, ergo, talis redditur contra tales Doctores in fauorem conclusionis nostræ: sic procedendo: quæcunque restitutio (ad quam faciendam tenemur de præcepto) aut est nobis iussa de iure diuino, aut de iure humano. Sed non est dicendum, quòd ad illam teneamur de iure diuino: cum secundum tale ius, ei à quo extorsit usuras aliquis, restituere teneatur, & non pauperibus, vel alijs (iuxta ea, quæ fuerunt allata, & probata in conclusione prima quæstionis vigesimæ nonæ) si quidem acquisitum ex usura, ideò restituendum est proximo, quia acceptio fuit iniusta, & iniuriosa proximo, à quo usuræ extortæ fuerunt: cum is, qui eas soluit, soluendo minimè peccauit, eò quòd ipsa solutio non sit illicita, cum fuerit inuoluntaria (vt latius probabitur infra in quæstione trigesima quarta.) Incircò restitutio (quæ de iure diuino fieri debet) eorum, quæ per usuram acquisita sunt: omnino (si fieri potest) faciendæ est ei, qui dedit, aut in eius utilitatem, non autem alteri: & propterea iure diuino nusquam necessariò in casu nostro restitutio faciendæ erit pauperibus, nec item de iure naturali: his etenim iuribus solùm aliquid erogare sub præcepto tenemur pauperibus existentibus in extrema necessitate (seruata, tamen, distinctione allata supra, in quæstionis

quæstionis primæ conclusionibus) & tunc non possumus erogare res iniustè acquisitas, (quæ de iure sunt alienæ, & vt tales, dominis earum veris restituentæ erunt) dictis pauperibus: sed eas, quæ pleno iure sunt nostræ, iuxta sanctionem Alexandri Tertij in c. sicut dignum, §. eos in super. extrà de homicid. Consequens erit, ergo, ex his omnibus: vt de iure naturali, aut diuino restitutio talium pauperibus non sit faciendæ: sicut etiam docuerunt Ioannes à Medina, loco citato supra, Didacus Couarruias, loco citato supra, Caietanus, Sotus, & ferè omnes Doctores præcitati (qui se subscripserunt præsentì conclusioni) & alij, quos citat Couarruias, vbi suprà. sed & quòd huiusmodi usurarius mentalis ad taliter sibi remissa restituenda minimè teneatur pauperibus lege humana: potest elici ex dicto §. eos in super. & probatur hac ratione: Cum, enim, usura mentalis sit peccatum omnino occultum cordis (de quo ecclesia, ac lex humana aliqua neminem iudicat, & puniat: & restitutio est quædam pœna consequens peccatum) indè sequitur, quòd lex humana huiusmodi restitutionem demandare non potest, eò quòd, vt diximus, ecclesia, ac lex humana non iudicat de occultis, vt habetur in cap. cogitationis, de penit. dist. 1. vbi dicitur: [Cogitationis pœnam nemo patitur.] Indè, ergo, sequitur quòd nec huiusmodi usurarius (de quo in conclusione præsentì fit sermo) iure humano pauperibus erogare teneatur taliter extorta per usuram, & postea sibi remissa.

c. Sicut digni, extra de homicidio.

c. cogitationis, de penit. dist. 1.

Sexta ratio nostræ conclusionis (quoad eandem particulam, quòd non teneatur erogare pauperibus) est: quoniam (secundum omnes Doctores) duo sunt genera lucri illiciti pauperibus erogandi: Alterum quorum dicitur prohibitum secundum se, vt est lucrum simoniacum: alterum prohibitum secundum suam causam tantum: vt est lucrum meretricium. Constat, autem, lucrum propositum iam remissum, nec esse prohibitum secundum se, quia datio illius non fuit iniusta: (cum sit libera donatio) Nec secundum suam causam, quia supponitur spontè, & liberè tale quid fuisse donatum, & non ex obligatione incurta propter mutuum acceptum: vnde sequitur apertissimè quòd ad huiusmodi lucrum restituendum pauperibus non teneatur dictus usurarius.

Ratio sexta.
27
Lucra eroganda pauperibus quot.

Septima, & vltima ratio nostræ conclusionis est: si restitutio huiusmodi lucri usurarij iam remissi eroganda esset pauperibus: hoc non contingeret nisi propter iniusti usurarij intentionem: sed ex hoc non sequitur obligatio necessariò restituendi: ergo, nullatenus tenebitur usurario lucrum illud restituere. Consequentia patet: quoniam intentio furandi sine iniustitia furti sequuta, sicut verè neminem obligat ad restituendum aliquid (cum ex sola furandi intentione nulli fiat iniuria, aut iniustitia aliqua) sic & in casu nostræ conclusionis, vt sæpius fuit probatum, & patet ad sensum.

Ratio septima.

Et licet verissimam esse nostram conclusionem multis medijs probauerimus, tamen posset quis multis medijs contra ipsam insurgere: & primò sic procedendo. Res quælibet per eandem causas dissoluitur, per quas nascitur. At obligatio restituendi nascitur ex actuali alienæ rei acceptance. ergo obligatio restituendi incurta per usurarium, sine actuali rei ablatæ restitutione, auferri non potest. Maior probatur per textum in l. quemadmodum. ff. de acquirenda, vel amitt. possess. in quo habetur, quòd [Ea, quæ sunt necessaria ad acquirendum, sunt etiam necessaria ad perdendum.]

Prima impugnatio conclusionis.

Præterea: Idem videtur probari auctoritate Augustini Episcopi (& habetur

Secunda impugnatio.

betur in c. peccatum, de reg. iur. in sexto.) dicentis [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum] ex cuius sententia videtur sequi necessarium, quod usurarius (etiam stante remissione illius, à quo ipse extorsit per usuram) teneatur talia extorta restituere cum effectu.

Impugnatio
tertia.

e. sollicitè, extrà de restitut. spoliat.

Præterea: quàmuis spoliatus re sua per extorsionem usurarum ab usurario factam, in fauorem spoliantis, iuri suo renunciando, ipsam dicto usurario remittat, non iccirco ipse usurarius liber remanebit à debito restituendi: ut expressè habetur in cap. sollicitè, extrà de restitut. spoliat. in quo Alexander Tertius scribens Vigomienfi Episcopo, ibi infra scriptis verbis usus fuit, videlicet, [Sollicitè cures perquirere H. quo tempore renunciavit ecclesiæ: & si tibi constiterit, eum spoliatum (cùm eidem ecclesiæ renunciavit) contra eum testes alterius partis, de iuramento, & renunciatione spontè facta, antequàm restitutus fuerit, non admittas: quia non est verisimile, quòd spontè iure suo renunciauerit, qui renunciat spoliatus. hæc ibi: sic ergo in proposito, remissio facta ab eo, qui soluit usuram in fauorem usurarij post exactorem usurarum, usurario non proderit, cùm is qui renunciavit, post spoliationem renunciauerit, ut patet ad sensum.

Impugnatio
quarta.

Antecedens.

Consequentia.

Præterea: Dato, & non concessio, quòd remissio liberè facta per creditorem liberet usurarium debitorem ab obligatione restituendi extorta per usuram: Nihilominus hoc intelligendum erit de remissione facta postquam usurarius debitor actu obtulisset creditori id, quod illi debet ratione extorsionis usurarum ab ipso usurario factæ: quòd si actu non offerret, remissio huiusmodi usurarium non liberaret ab obligatione restituendi taliter extorta per usuram. & ratio est in promptu: Cùm, enim, remissio spontè, & liberè non facta sit nullius valoris ad liberandum usurarium ab obligatione restituendi extorta per usuram: indè sequitur, quòd quando creditor usurarij ad preces eius (vel alterius pro ipso) non oblata in promptu pecunia debita debitum remittit, non spontè fit remissio: eò quod si pecunia in promptu esset oblata, fortè remissio, saltem, in toto non fuisset facta à creditore: quæ fit, ea non in promptu creditori ipsi oblata: cùm videatur per creditorem ex importunitate usurarij debitoris, aut desperatione recuperandi talem rem à se per usuram extortam fieri.

Impugnatio
quinta.

Panor.

Præterea: Dato, & non concessio, quòd facta huiusmodi remissio à creditore ipsi usurario sit ualida: licet actu usurarius prius non obtulisset suo creditori extorta per usuram: tamen nullatenus erit negandum dictum usurarium tutum non esse in conscientia, si non fuisset paratus: (quoad animi præparationem) extortas usuram restituere in casu quo creditor remittere nollet sibi debitum. Cùm videatur mala conscientia rem alienam retinere (etiam huiusmodi remissione obtenta) eò quod detinere videtur adhuc alienum, ut alienum est, & non ut sibi donatum. & huic rationi se subscripsit Panormitanus in cap. consuluit, extrà de usur. in ver. Et singulariter facit iste textus (infra scriptis verbis utens) videlicet. Et singulariter facit iste textus, quòd remissio usurarum etiam liberaliter facta ab eo, qui soluit, non prodest ipsi usurario habenti mentem corruptam, & propositum non restituendi remissione non facta: quòd est contra Glof. in regula, peccatum, de reg. iur. in sexto, & contra Federicum, ut saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum: de quo dic ut dixi in c. cùm tu. extrà de usur. Idem asseruerunt Host. in dicto c. consuluit. & Glof. cap. fin. de simonia, in ver. Affectu animi, & Ioannes And. in Mercurialibus, in regula, Peccatum, loco suprà citato.

Cùm

Cùm omne lucrum usurarium sit lege vtriusque Testamenti prohibitum, (ut in c. super eo. extrà de usur.) & restitutioni omnino obnoxium (ut in cap. consuluit, extrà de usur.) Indè sequitur, quòd ab usurario, huiusmodi lucrum usurarium ex prauitate intentionis acquisitum etiam (stante huiusmodi remissione) omnino restitutioni obnoxium sit. Antecedens probatum fuit per auctoritates iam adductas in præcedentibus quæstionibus, & præcipuè per tex. in c. super eo. & in c. consuluit, & in c. cùm tu. extrà de usur. Consequentia per se patet.

Necessè est, quòd contractus à principio vitiosus effectum sortiatur vitiosum. At contractus talis mutui factus: (prout fuit suppositum in conclusione) fuit vitio malæ intentionis à principio deprauatus, cùm factus supponatur, ut dixi, ex spe lucri consequendi. Indè sequitur, quòd effectus indè sequutus, scilicet, lucrum dono datum per remissionem usurario factam ab eo, qui illud ei exhibuerat, vitiosum esse necessè sit: & consequenter restitutioni obnoxium tam fructus infectus processus à radice infecta, scilicet, à praua intentione usurarij.

His argumentis, ac auctoritatibus adductis non obstantibus, asserimus ad hunc verissimam esse nostram conclusionem (ut patuit per allata in eius fauorem) & per afferenda in responsione ad singula argumenta, & auctoritates prædictas gradatim procedendo.

Ad primum, ergo, argumentum

Respondeo dicendo, quòd per regulam illam, Res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur: nihil probatur contra nostram conclusionis veritatem: imò est illa ei valde fauorabilis. Cùm obligatio restituendi alienum nascatur ex detentione iniusta rei alienæ: At tunc iniusta dicenda erit solum detentio: quando res aliena contra domini ipsius voluntatem detinetur: indè sequitur, quòd accedente libero consensu domini liberè, & voluntariè remittentis usurario extorta per usuram ab ipso, cessat iniustitia detentionis: & ex consequenti cessat causa, ex qua nascebatur obligatio restituendi taliter extorta.

Ad secundum

Respondeo, quòd dictum Diui Augustini in dicto c. Peccatum, relatum: non poterit aliquo pacto intelligi de actuali restitutione: quòd patet ex eo, quod sæpe peccatum remittatur, antequàm res iniuste ablata actu exteriori restituatur: ut, si homo de peccato furti, vel usuræ exactæ doleat, proponens se alienum omninò restitutum fore, quàmprimùm poterit, vel quocumque oportuerit. Dicendum, ergo, erit Diuum Augustinum loquutum fuisse de restitutione facienda secundum mentis præparationem, & de illa restitutione, ad quam tenetur homo sub præcepto propter iniustam rei alienæ (contra voluntatem domini ipsius rei) detentionem: & non de detentione rei alienæ iustificatæ propter consensum subsequutum veri domini, ut patet in casu nostro: quoniam domino rei extortæ per usuram remittente desinit esse iniusta rei alienæ detentio, ut patet ad sensum: quapropter patet, Diuum Augustinum non loquutum fuisse in casu præsentis nostræ conclusionis, prout impugnatio supponebat: licet non negemus talem usurarium non absolui à peccato, ratione suæ prauæ obstinatæ intentionis incurso, ut in conclusione diximus, & in sexta ratione prædictæ conclusionis tetigimus.

Ad tertium argumentum de spoliato iuri suo renunciante: est dicendum, quòd ex ipso textu nihil eliciatur contra nostram conclusionem, cùm ipse procedat

Impugnatio
sexta.

Antecedens.

Consequentia

Impugnatio
septima.

Maior propof.

Minor propof.
Conclusio.

Responsio ad
primam impu-
gnationem al-
latam contra no-
stram conclu-
sionem.

Responsio ad
secundam impu-
gnationem.

Responsio ad
terciam impu-
gnationem.

procedat ex præsumptione (vt ex ipsiusmet canonis contextu apparet) eò quòd ibi dicatur : quia non est verisimile , quòd spontè iuri suo renunciauerit , qui spoliatus renunciat : & quòd vera sit nostra interpretatio , probatur per subsequenter (ibidem) canonem , incipientem , Accepta conuersione . vbi indicitur silentium ei , qui petebat sibi restitui quoddam beneficium ecclesiasticum , quod spontè priùs resignauerat . Ex cuius verbis elicitur veritas quoque nostræ conclusionis : cum ad hoc ad probandam dictam nostram conclusionem citauimus paulò antè dictum textum .

Responsio ad quartam impugnationem.

Ad quartum argumentum de offerenda præsentialiter re extorta per usuram : vt remissio facta postea profit usurario : Respondetur , quòd ratio illius argumenti fundatur in præsumptione : conclusio , verò , nostra super veritate rei : qua existente , cessat omnis præsumptio : vnde sicut verè potest dominus alicuius rei illam spontè donare cuilibet , & à se dominium eiusdem penitus abdicare : ita potest hoc idem facere de actione , quam habet ad rem ab alio retentam : si realiter (vt supponimus) faceret .

Responsio ad quintam impugnationem.

Ad quintum argumentum , quòd usurarius non sit tutus in conscientia post remissionem si nõ fuisset animi parati ad restituenda huiusmodi extorta , non obtenta remissione : Respondetur , illud argumentum , & eius rationem nihil contra nostram conclusionem probare : cum per se pateat , usurario opus non esse paratum animum habere ad restituendum extorta per usuram , ad hoc , vt à debito restituendi liberetur : eò quòd non ualeant in probationem argumenti allata : & quòd hoc sit verissimum , probatur sic : Nam aliud est , usurarium non esse tutum , & liberum à peccato (quod & ego quoque fateor) si præfatam animi præparationem ad restituendum extorta per usuram non habeat . Aliud uerò est , eum non esse tutum , & liberum à restitutione faciendâ : & vt veritas meæ sententiæ magis , magisque eluceat , exemplo tali utar : Ego rem meam , quam apud me habeo , liberè , & spontè dono Petro , quam tamen Petrus ille erat alioquin paratus furari .

28
Tutum non esse in conscientia , nõ semper includit restituendi obligationem.

Quis negabit , quòd durante hac peruersa animi intentione in Petro , ipsum non esse immunem à peccato furti ? & nihilominus esse ab obligatione mihi restituendi rem illam (quam ei spontè tradidi) immunem , ac liberum . & ratio est , quoniam in hoc casu magis attendenda est uoluntas creditoris remittentis debitum usurario , quàm usurarij mala dispositio : cum contrariorum sit eadem disciplina : inde sequitur , quòd sicut usurarius habens intentionem restituendi extorta per usuram , si non obtineat remissionem ab eo , à quo ipse extorsit : non erit liber ab obligatione restituendi , si remissionem non spontè factam sibi , obtineret : & ratio est propter iniustam retentionem rei alienæ : sic è contrà , liber erit à restitutionis obligatione , si obtinerit huiusmodi liberè factam remissionem : etiam ipso perseverante in voluntate non restituendi , cum cesset obligatio restituendi rem alienam . eò ipso quòd cessat peccatum iniustitiæ propriè acceptæ : cum nulli ex tali praua intentione fiet iniustitia : licet ipse usurarius , donec deposuerit talem animi prauitatem , dicatur iniuste possidere , non respectu rei possessæ , sed animi , quo eam possidet : vt patet in eo , qui furtiuè sustulit in domo proximi id , quod iure hereditario , vel aliqua alia de causa , suum erat : & sibi debebatur , si reuera tempore , acceptionis credidisset

29
Possidere aliquid iniuste , & sine obligatione restituendi illud , quando quis dicitur .

alienum

alienum accipere , & adhuc crederet se possidere alienum : Nam sicut hic talis omnino est liber ab obligatione restituendi illud (licet ratione conscientiae erroneæ , seu credulitatis suæ perseveret in peccato mortali per accidens , & non per se , idest , non ratione acceptionis , & retentionis iniustæ) cum nulla adsit in utroque iniustitia , sed per accidens , idest , ratione suæ credulitatis falsæ : sic in proposito (vt patet ad sensum) cum animus solus detinendi rem alienam non obliget ad illius restitutionem , sed actualis , & realis illius acceptionis , vel scienter detentio , solum , vt fuit sæpius probatum : cum inde nulla iniuria , vel iniustitia proximo nociua proficiscatur : Inde sequitur , ergo , necessario , ad uoluntatem creditoris remittentis usuras recurrendum fore , & non ad animi usurarij debitoris præparationem , vt si constat creditorem usuras uoluntariè remisisse , aut , saltem , de hoc rationalis habeatur præsumptio : tunc erit liber usurarius ab obligatione restituendi extorta per usuram : & ratio est : quoniam in tali casu non erit iniustus detentor rei alienæ ; secus erit dicendum si , vel non appareat , vel uerisimiliter non præsumatur de uoluntaria remissione facta à creditore ipsi usurario : quia tunc omnino restituere tenebitur .

Et vt veritas nostræ responsionis facilius percipiatur , sciendum , quòd ex Aristotele in lib. primo magnorum Moralium , cap. 15 . habemus tria esse , quæ tollunt uoluntarium , & causantur inuoluntariè , scilicet , vim , metum , & ignorantiam : Ac proinde si remissio ex vi , aut metu , aut ex ignorantia fiat : inuoluntaria erit . vnde sequitur , quòd talis remissio debitorem non liberabit ab obligatione restituendi usuras : potest tamen creditor ex multiplici metu remittere . Nam potest hoc accidere , vt quis ad hoc ipsum , metum incutiat , vel non ad hoc ipsum procurandum : sed alia de causa .

Aristot. 30
Voluntariè tria tollunt , causanturq; inuoluntarium.

Potest etiam contingere , qd metus sit incussus à magistratu , vel à debitore usurario , vel ab alio nomine usurarij : potest enim esse metus damni maioris , quàm sit solutio debiti : aut minoris , aut æqualis . & rursus potest esse metus probabilis , aut leuis : potest denique metus esse causa principalis huiusmodi remissionis factæ , potest esse minus principalis . Et iuxta hæc possent multi casus particulares decidi : & primò

31
Creditorè remittere debitum ex metu quotupliciter potest contingere.

Corollarium primum .
Si facta est remissio ex metu , non ad id incusso , vt remissio , vel donatio fiat , uidetur ualida remissio , & donatio : vt si quis in nauis existens , suborta tempestate , metu mortis promittit aliquid alicui Sancto , aut Ecclesiæ ; ualeat promissio : sicut in simili casu ualeret uotum emissum , ex communi Theologorum sententia : & idem similiter in eodem casu ualeret remissio , si forte contra ecclesiam aliquam quis habuisset exigere aliquod creditum aliqua de causa honesta .

32
Remissio debiti facta ex metu incusso non ad hoc obtinendū ualida est.

Corollarium secundum .
Si fiat remissio ex metu à magistratu iuste incusso , ad id vt remissio fiat , ualebit remissio : sicut in eodem casu ualeret donatio , aut promissionis adimpletio : si alioqui homo tenebatur remittere , donare , & promissum complere : nam talis metus ad id inducit , ad quod homo alioqui tenebatur : sicut ualeat matrimonium contractum ex metu à magistratu , vel iudice iuste incusso ; vt si fidem dedisset , si corrupisset , & ita in alijs similibus casibus .

33
Remissio debiti facta ex metu incusso iniuste à magistratu , ualeat .

Corollarium tertium .
Si fiat remissio ex metu probabilis damni notabilis ad id incusso à persona priuata , quando esset huiusmodi metus , causa principalis , seu causa sine qua

34
Remissio debiti facta ex metu probabilis damni notabilis ad hoc incusso , non ualeat , secus si metus fuisset leuis.

non:

non : remissio tunc esset inualida : sicut in eodem casu esset inualida donatio : secus si esset metus leuis , & non probabilis : qui nec matrimonium impediret, nedum donationem, aut remissionem .

Corollarium quartum.

35
Remissio debiti facta ex metu non lucranda id quod ex remissione facta lucrari speratur, est ualida.

Si fiat remissio, aut donatio ex metu non acquirendi bonum, vel lucrum, quod assequi ex remissione indulta sperat, siue metus ad id fuerit incussus, siue non : non uitiatur remissio, nec donatio : quia talis donatio non metui, in tali casu, sed cupiditati lucri sperati videtur imputanda . Donatio, autem, ex cupiditate facta non ita uitiatur, sicut ea, quæ ex metu fit. Hæc dixerim, vt occasionem studiosis offerrem, rem propositam particulariùs, ac exactiùs inuestigandi, & inter metum, in varijs casibus distinguendi .

Corollarium quintum.

36
Remissio debiti obtemperata propter ignorantiam quando sit ualida in foro iudiciali.

De ignorantia, etiam, quæ inuoluntarium causat, posset multipliciter distinguui in proposito casu: posset (inquam) aliquis debitum sibi, remittere usurario, credens sibi nihil deberi, aut non tantum, quantum remittit, & hæc dicitur ignorantia debiti. Posset, ergo, fieri remissio ex ignorantia personæ : vt si is, cui remittitur, est Petrus, cum putet se Ioanni remittere. Potest etiam ex ignorantia qualitatis remissio fieri : vt si is, cui remittit, nec pauper sit, nec consanguineus, nec sanctus, cum putet esse talem : Potest etiam ex ignorantia iuris, seu facti remissio fieri : vt si remittit, quia putat se ad id teneri, cum non teneatur. Potest denique remissio fieri ex ignorantia, seu errore ab ipso debitore causato, aut ab ipso creditore concepto, vt de metu dicebamus. Potest denique remissio huiusmodi extorti per usuram usurario fieri ex ignorantia inuincibili, seu lata, aut crassa : & maximè expedit ad ualiditatem remissionis, inuestigare, & memoriæ commendare, ex qua ignorantia, vel errore remissio contingat fieri.

37
Remissio debiti obtemperata propter ignorantiam quando sit ualida in foro conscientie.

Attamen licet in foro iudiciali possit habere locum tam multiplex adducta ignorantia distinctio : in foro, tamen, conscientia, iuris humani dispositionem præueniendo, illa finalis distinctio videtur attendenda, scilicet, An remissio usurarum sit facta ex ignorantia inuincibili, aut ex crassa, seu lata : si primum, siue sit de debito, quod remittitur, siue de persona, siue de qualitate, aut causa principali, ob quam remissio usurarum, uel donatio fit : tunc uitiatur remissio, similiter & donatio . Secus si ignorantia erat de causa minus principali : aut si de principali erat, tamen lata, & crassa : quia tunc uoluntarium non tollit, ita nec remissionem, nec donationem inualidat . Exempli gratia : Si Petrus realiter mihi debet centum, & ad tantam inopiam deuenit, quod notabilem patiatur necessitatem, si illum compellam, ut mihi restituat : Remitto illi ob suam inopiam principaliter : quamquam minus principaliter, quia consanguineum eum esse puto, cum non sit : aut quia doctum, aut sanctum esse puto, cum non sit talis : etiam si hæc ignorantia in me sit inuincibilis, non uitiatur remissionem : cum circa principalem causam non errem. His omnibus corollarijs se subscripsit Ioannes à Medina loco citato in probatione præsentis conclusionis . His, ergo, præmissis ad auctoritatem Panormitani, & aliorum Doctor. qui in quinta impugnatione fuerunt citati iuxta Sotum ubi supra, & Couarruuiam (qui putauerunt eos aduersari præsentis conclusioni) quam facillima erit responsio, dicendo (ultra ea, quæ supra attulimus in probatione conclusionis, probando eos se subscripsisse nostræ conclusioni) Panormitanum nullatenus aduersatum nobis fuisse in dicto c. cum tu. de usur. eò quòd

eò quòd ipse loquutus fuerit solum de usurarij peccato vitando : quod verissimum est, & nos facti fuimus paulò antè : & in conclusione, quòd, scilicet, opus sit usurario (si uoluerit esse immunis à peccato) restituere, si remissionem non obtineret : necnon, & quòd ipsa etiam obtenta, non poterit pœnitere, nisi dimittat animum, & propositum non restituendi, remissione non obtenta : & quidem non addidit Panormitanus, ubi supra, id quod ipsi Doctores eliciunt ex eius verbis, quòd si uerè pœnitere cupiant omnino (etiam obtenta remissione) teneantur restituere taliter extorta per usuram (iam sibi remissa) vt luce meridiana patet in contextu uerborum ipsorum, quibus Panormitanus ipse usus fuit in dicto cap. consuluit. & in capitulo, cum tu. extrà de usur. Sciendum igitur, quòd in dicto cap. consuluit, in ver. Et singulariter, inquit, & singulariter facit iste textus, quòd remissio usurarum etiam liberaliter facta ab eo, qui soluit, non prodest ipsi usurario habenti mentem corruptam, & propositum non restituendi, remissione non facta, quòd est contra Glosam in regula, Peccatum, lib. vj. & contra Federicum, vt saltem, tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum, de quo dic vt dixi in capitulo, cum tu. supra eod. hæc ille Docteur ubi supra. ex cuius uerbis elicitur quàm apertissimè, ipsum Panormitanum ibi loquutum fuisse de peccato ipsius usurarij, non autem de obligatione restituendi : quòd patet per id, quòd dicit, quòd remissio facta usurario non prodest ipsi habenti mentem corruptam : non prodest, scilicet, animæ suæ, cum ipsa etiam stante ratione prauæ intentionis remaneat in peccato usuræ, quantum in se est, eò quòd si de obligatione omnino restituendi remissas usuras loquutus fuisset, non addidisset ibidem, vt saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum : quòd patet per hoc quòd ad ueram pœnitentiam non sufficiat restitutionis rei ablatè iniuste remissio, vel donatio sibi facta, si adhuc usurarius permaneat in intentione non restituendi : vt quàm optimè docuit Ioannes de Medina ubi supra, & nos retulimus paulò antè : exemplificando in eo, cui donatum fuit id, quòd disposuerat omnino ille furari, qui licet in mortali peccato perseuerauerit quousque permanit in tali intentione : tamen non obligatur indè ad illud sibi donatum restituendum : & quòd Panormitanus hoc modo suam sententiam intelligendam à nobis proposuerit, patet per ea, quæ subintulit ipse Panormitanus ibidem, dicendo, vt saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum, de quo dic (vt dixi in cap. cum tu. supra eodem titu. in fine) in quo loco post relationem sententiæ Federici, infra scriptis utitur uerbis, uidelicet : Et hæc opinio procedit secundum Federicum, etiam si usurarius continuaret uitium usuræ, sed Deo tenetur satisfacere per pœnitentiam . sed non uideo quomodo possit nunc rectè pœnitere, nisi pœniteat saltem se exercuisse usuras, & habeat propositum nunc restituendi, si aliàs remissio non fuisset ita facta, quòd saltem nunc habeat illud propositum, licet non habuerit tempore remissionis factæ . hæc ille. ex cuius uerbis luce meridiana clariùs patet, ipsum loquutum fuisse de peccato usuræ incurse ratione prauæ intentionis, scilicet, non restituendi usuras extortas . & quòd non dicat, remissionem spontè sibi factam, non sibi ualere quoad extinguendam obligationem restituendi taliter extorta per usuram, quam usurarius per talem extorsionem incurrerat : patet, eò quòd ibi de peccato usuræ remissione à Deo obtinenda loquatur : cum dicat, nullam esse pœnitentiam, nisi pœniteat, se, saltem, exercuisse usuras : cum profecto

nemo ponens obicem peccati mortalis sit capax remissionis peccatorum, ut omnes Theologi probant in quarto sententiarum. Ex his, ergo, patuit Panormitanum fauisse potius quam aduersatum fuisse nostrae conclusioni, eò quòd ipse de peccato abolendo loquatur: nos verò de extinctione obligationis talia restituendi contractæ ex vsurarum extorsione loquamur: eò magis quòd maxima differentia sit inter vtrasque propositiones, ut patet ad sensum ipsum. Et quòd Hostiensis in dicto capitulo, consuluit. eodem modo sit interpretandus, (ut interpretati fuimus Panormitani sententiam, patet per verba ipsiusmet in summa, quorum seriem retulimus supra in probatione præsentis conclusionis, eò quòd clarissimis verbis præsentis conclusioni ibi se subscripserit. Ad auctoritatem Dyni, & Ioannis Andreae, & Ioannis de Anania sufficiunt, quæ attulimus supra, quando probauimus, conclusionem nostram probari quoque eorum sententia: cum ex serie verborum, quibus ibi ipsi vsi fuerunt, luce meridiana clarius patet, ipsos astipulatos fuisse præsentis nostræ conclusioni.

Responsio impugnationi sextæ.

Sexto argumento iam fuit supra satisfactum auctoritate Caietani in opusculorum tomo secundo, quæstione tertia, circa finem, per adducta in quinta ratione allata in fauorem præsentis conclusionis: cum reuera huiusmodi lucrum (stante remissione dantis spontè) dicatur vsurarium per accidens. Vnde non poterit dici, propriè, vsurarium: cum definitio rei non sumatur ab accidentibus ipsius, verum potius ab essentialibus ipsius, ut patet exercitatis in doctrina Aristotelis.

Responsio impugnationi septimæ.

Ad septimum, & vltimum argumentum respondetur falsam esse consequentiam illam, dicendo: lucrum hoc vsurarium processit à praua intentione vsurarij, ergo erit restitutioni obnoxium (cum omne lucrum usurarium sit restitutioni obnoxium): negatur consequentia, tum quia non elicitur ab illo antecedenti, tum quia dato, & non concessio, falsum est, quòd lucrum usurarium sic remissum processerit à praua intentione vsurarij, imò à pia intentione remittentis vsuras: cum licèt res illa acquisita fuerit per vsuram à principio, ratione prauæ intentionis, & iniustæ detentionis ipsius vsurarij: tamen, postquam lucrum ipsum usurario fuit remissum spontè, non erit appellandum amplius lucrum vsurarium simpliciter, sed lucrum, quod prius fuerat usurarium, modò licitum, & iustum per se, ratione subsequente remissionis: vnde lucrum tale priuabitur nomine illo, vsurarium, scilicet, vestietur titulo donationis, & sic appellandum erit (post remissionem spontè factam) lucrum ex donatione captum: & sic lucrum donatum, cum per donationem, seu remissionem huiusmodi fortitum sit aliud nomen nobilius.

Nec verum est, quòd in argumento dicebatur, indè sequi, quòd effectus indè sequutus, ut pote, à radice infecta &c. quoniam lucrum tale vsurarium, (stante prædicta remissione) non procedit à radice infecta, idest à praua intentione vsurarij: sed (ut dictum est) à bona intentione remittentis usuras: si, ergo, ab ipsa processit; patet quòd effectus ipse (cum processerit à causa non infecta, sed optima) bonus, & legitimus erit: & ex hoc patet, lucrum huiusmodi, quod antè spontaneam remissionem, dicebatur usurarium, post ipsam dicendum fore lucrum donatum, seu ex donatione acquisitum: si, ergo, ex donatione acquisitum lucrum tale dicendum erit: patet, ipsum restitutioni omnino non esse obnoxium, sicut nec cætera ti-

tulo

tulo donationis nobis exhibita, ac concessa, & per nos pacificè possessa.

Ex his, ergo, omnibus allatis patuit luce meridiana clarius nostræ conclusionis veritas.

Ostaua conclusio.

Vsurarius, qui ut restitueret extorta per vsuram, paratus est cedere bonis, vel cum effectu cessit omnibus bonis suis (præter vestes proprias, quibus corpus eius regitur, iuxta notata per nos in conclusione quarta præsentis quæstionis) ei, à quo vsuras extorserat, excusatur à transgressione præcepti de restituendo statim omnia extorta per vsuram, nec erit deducendum à dicta cessione, ne ipse cedens bonis, egeat: necnon debet etiam tradere ei (cui restituere tenetur) saltem iuratoriam cautionem de statim restituendo, cum ad pinguiorem fortunam deuenit: Vnde si post cessionem aliqua acquisiisset, ad illa ei restituenda (cui talium restitutio debebatur) tenebitur, deducto, tamen, ne egeat, quoad iudicium faciendum in foro fori, licèt quoad forum pœnitentialem, ac poli, teneatur illa restituere non deducto, ne egeat: etiam si huiusmodi vsurarius esset clericus, & hoc in odium vsurarum. Hæc conclusio probatur triplici medio (ultra quàm plurima allata in probationem tertiæ, & quartæ conclusionis præsentis quæstionis.) Probatur, ergo, primò per argumentum in l. quarta. ff. de cessione bonorum. in qua hæc habentur, videlicet: [Is, qui bonis cessit, si quid postea acquisierit, in quantum facere potest, conuenitur.] Idem per argumentum in l. cum & filij familias, C. de cessione bonorum. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam licèt explicite nulla habeatur mentio in ipsis iuribus de contentis in præsentis conclusione, benè, tamen, implicite, arguendo ab identitate rationis, eò quòd indè apertissime eliciatur, quòd sicut quilibet debitor cedens bonis, postea si acquisierit aliquid, in quantum facere potest, conuenitur, idest, in ius vocatur, & ad illud soluendum condemnabitur: sic & vsurarius, cum & ipse debitor sit ratione rei alienæ iniuste acceptæ, & possessæ: quapropter & ipse etiam si post bonorum cessionem aliquid acquisierit, tenebitur usuras extortas restituere iuxta vires facultatis acquisitæ post cessionem: dummodo ab huiusmodi acquisitis deducatur, ne egeat: quæ conditio probatur apertissime per textum in l. Qui bonis suis cessit, ff. de cessione bonorum. In qua hæc habentur, videlicet: [Qui bonis suis cessit, si modicum aliquid post bona sua uendita acquisiuit, iterum eius bona non veneunt. Vnde ergo modum hunc æstimabimus? Vtrum ex quantitate eius, quod acquisitum est, an verò ex qualitate? Et putarem ex quantitate id æstimandum esse eius, quod quæsit: dummodo illud sciamus, si quid misericordiæ causa ei fuerit relictum, puta menstruum, vel annum alimentorum nomine, non oportere propter hoc bona eius iteratò venundari: nec erit fraudandus alimentis quotidianis. Idem & vsusfructus ei concessus, vel legatus, ex quo tantum percipitur, quantum ei alimentorum nomine satis est.] & quòd vsurarius deueniens ad pinguiorem fortunam, etiam post bonorum cessionem teneatur restituere, non deducto ne egeat: Probatur per argumentum in capitulo, sæpe contingit, extra de restitutione spoliatorum. in quo traditur illud optimum axioma, dicente Coelestino Tertio: [Non multum interest, quoad periculum animæ, iniuste detinere, ac inuadere alienum. Dixi probari per argumentum,

38
Vsurarius cedens bonis, & postea aliquid acquirens, an teneatur restituere extorta per vsuram, deducto ne egeat.

l. 4. ff. de cessione bonorum:

l. qui bonis suis, ff. de cessione bonorum. l. cum & filij familias, C. de cessione bonorum.

c. sæpe contingit, extra de restitutione spoliatorum.

39
Detinere iniuste alienum, & inuadere alienum, an differant.

cum reuera veritas nostrae conclusionis eliciatur ex dicto textu, eò quòd sicut non licet ei, qui non est in extrema necessitate constitutus (qui vel mendicando, vel artificio suo laborando potest sibi et alimenta ministrare) furtum committere, licet sit in aliqua necessitate (vt in cap. si quis propter necessitatem, extra de furtis.)

cap. si quis propter necessitatem, extra de furtis.

extra de usur.

Hadrianus Papa Sextus.

Ioã. à Medina.

Hoftiensis, Panorm.

Glof. Ioan. Andr. Goffreda, Archid. Anchar.

cum tu. extra de usur.

de reg.

cum reuera veritas nostrae conclusionis eliciatur ex dicto textu, eò quòd sicut non licet ei, qui non est in extrema necessitate constitutus (qui vel mendicando, vel artificio suo laborando potest sibi et alimenta ministrare) furtum committere, licet sit in aliqua necessitate (vt in cap. si quis propter necessitatem, extra de furtis.)

cap. si quis propter necessitatem, extra de furtis.

extra de usur.

Hadrianus Papa Sextus.

Ioã. à Medina.

Hoftiensis, Panorm.

Glof. Ioan. Andr. Goffreda, Archid. Anchar.

cum tu. extra de usur.

de reg.

de regulis iur. in sexto, col. 9. in vers. In usurario vtrum. Antonius de Butrio in dicto capit. cum tu. col. 4. in ver. Quærit Glof. super ver. facultatibus. Ioannes de Anania in capit. cum tu. col. quarta, in ver. In Glof. facultatis, & rursus idem Panormitanus in capitulo olim, el secundo. extra de restitutio. spoliatorum, in fine dicens, quòd nec in clerico habeatur respectus, ne egeat, quando conuenitur ex maleficio, (vt in casu nostro) cum maleficio sit exactio vsurarum (vt patet ad sensum) Syluester in ver. cessio bonorum, & in ver. Restitutio 7. §. 6. particula secunda. & Raynerius citatus ab Hadriano vbi supra. Probatur & tertio hac ratione: Cum non magis liceat pro vitæ sustentatione detinere alienum, quàm auferre, eò quòd vtrumque eodem præcepto sit prohibitum, videlicet: [Non furtum facias.] Sed certum est, quòd non licet pro sustentatione vitæ aliena surripere, nisi in extrema necessitate: Vbi, scilicet, alia via non potest quis viuere. Inde sequitur necessario veritas præsentis nostrae conclusionis, cum in ipsa supponamus, eum, qui bonis cessit, acquisiuisse facultatem aliquam, vltra necessaria ei ad vitam sustentandam, & extremæ necessitati succurrendum.

Et licet sit verissima præsentis nostrae conclusio, tamen contra ipsam posset quis insurgere, eam falsam probando triplici medio. Primò, enim, per textum in l. in condemnatione. ff. de reg. iuris. in qua hæc habentur, videlicet: [In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.] hæc ibi. quò circa videtur dicendum, quòd falsa fuerit proposita conclusio, cum expressè contrarium in prædictis legibus sit cautum: probatur quoque contrariam sententiam falsam, Doctorum auctoritate. Sotus, enim, in libro quarto de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo quarto, in fine, in ver. Ac subindè possunt. vbi infra scriptis vitur verbis, videlicet: Ac subindè possunt licitè illa retinere, quæ sibi leges permittunt, puta instrumenta suæ artis, quotidianaque alimenta, & menstrua, atque annua: vt habetur in l. qui bonis, ff. de cessione bonorum. Est enim habenda ratio ne egeant: vt sanctè cauetur in l. in condemnatione. ff. de regulis iuris. Quocirca & si bona aliqua postea lucrentur, quæ quotidiano victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt: quandoquidem eadem l. qui bonis, iubet non esse vendenda. hæc Sotus vbi supra. Didacus Couarruias quoque in libro secundo, capit. primo, num. sexto. & in prima parte relect. super regulam iuris, Peccatum, num. primo, §. Hinc etiam, & illud intelligendum est: licet fateatur nostrae conclusioni Panormitanum, Rauenn. & Cardinalem in capit. cum tu. extra de vsuris, se subscripsisse dicentes, huiusmodi priuilegium datum à lege, his, qui præ inopia bonis cesserint, citra deductionem alimentorum, cum deuenierint ad pinguiorem fortunam, in conscientiae iudicio non obtinere: imò ipsos teneri ad restitutionem talium rerum sic acquisitarum: ipse, tamen, concludit contrarium tenendum fore: cum iustè à lege humana id concessum fuisset: videtur quoque idem posse probari auctoritate Ioseph Angles (in libro inscripto Flores Theologicarum quæstionum, quæstione de restitutione, articulo secundo, difficultate decimatertia, vnica conclusione) dicentis, personas priuilegiatas posse vti beneficio legum priuilegia concedentium, in foro conscientiae: quia cum ipsæ leges sint iustæ, ius in vtroque foro concedunt: Respublica, enim, cum sit domina bonorum particularium, indè poterit pro

Ant. de Butrio.

Ioan. de Anan.

Panor.

Syluester.

Rayn.

Exodi c. 20.

Impugnatio præsentis conclusionis iuris auctoritate.

l. in condemnatione. ff. de reg. iur.

Impugnatio nostrae conclusionis auctoritate Doctorum.

Sotus.

Didac. Couar.

Ioseph Angles.

communi vtilitate, talibus personis applicare illa, & tunc quod suum non est, retinere minimè dicuntur. hæc ille. Idem poterit & probari tali ratione, videlicet:

Maior propof.

Omne id, quod fit lege permittente, iustè fit.

Minor propof.

At quòd quis post cessionem bonorum non teneatur restituere quod acquisiuit, nisi prius deducto ne egeat, à lege fuit permiffum.

Conclusio.

Ergo vnusquisque post cessionem bonorum non tenetur restituere postea acquisita, nisi deducto, ne egeat.

Maior per se patet, quoniam si vera non esset, sequeretur necessariò hoc absurdum: quòd id, quod iure fieret, esset peccatum. quod consequens falsum esse pateat stante sententia Diui Augustini (vt habetur in c. qui peccat. 23. q. 4.) dicentis, [Qui peccat, non peccat auctoritate legis.]

Minor propositio probatur præ adductis legibus quàm apertissimis.

His non obstantibus adhuc asseritur verissimam esse nostram conclusionem, quod & palàm fiet satisfaciendo, & respondendo præ adductis auctoritatibus contra ipsam nostram conclusionem. Et primò respondendum erit ad leges, quæ facere videntur contra nostram conclusionem, dupliciter respondendo, & primò, quod dictæ leges non loquantur in casu nostræ conclusionis, scilicet quando quis conuenitur ex maleficio, seu quando quis restitutioni est obnoxius propter aliquod maleficio: sed quando alia de causa, puta propter casum fortuitum, quo amisit bona sua (vt elicitur ex tenore dictarum ll. in quibus nulla fit mentio de maleficio:) & sic propter inopiã cessit bonis, vt etiam optimè docuit Panorm. in c. olim, el. 2. extra de restitut. spoliat. dicens, quòd etiam nec in clerico habeatur respectus, ne egeat, quando conuenitur ex maleficio, & hoc responso quoque satisfaciam Soto, qui realiter hoc idem dixerat paulò ante loco citato, in ver. Vltimum autem miserorum, infra scriptis verbis utens, videlicet: Vltimum, autem, miserorum remedium (quod leges miserabile, ac flebile vocant) est, bonis cedere. De quo sciscitatur quis forsàn: Vtrum tutà conscientia possit quisque bonis cedere: id quæ à Republica permitti? Ad hoc cum eadem prorsus distinctione respondendum est. Etenim qui negotiationes subdolè, & vafre, vel ingrediuntur, vel exercent, reuera non essent permittendi. Hoc profectò pestilentissimum est latrocinij genus: neque essent isti à Republica ferendi, sed ceu latrones plectendi. Qui autem, bona fide negotiant, sed calamitosè sunt in pauperem reiecti, optima conscientia possunt legum beneficio vti. hæc ille. ex cuius verbis patet, ipsum se subscripsisse præfenti nostræ conclusioni. Idem respondetur Ioseph Angles, cum ipse nullam mentionem faciat de eo, qui ratione maleficio est restitutioni obnoxius: sed simpliciter: vnde interpretanda erit eius sententia iuxta distinctionem Panormitani, & Soti.

Secundò respondetur sic ad leges adductas. Dato, & non concesso, quòd ipsæ leges loquantur etiam de eo, qui cessit bonis ratione contractus maleficio, quo restitutioni obnoxius effectus fuisset quis: non indè sequitur, illas procedere in foro conscientie: sed tantum in foro exteriori, in quo videtur illis suffragari tantum: ne, scilicet, per iudices compellantur in solidum simul restituere, quæ debent, sed retinere permittantur (si bonis cesserunt) quæ illis necessaria fuerint, ne egeant: In foro, autem, conscientie videtur quod tales tuti non sint huiusmodi beneficio legis utentes, sed tenentur in solidum restituere, nisi causa aliqua eos ab integra restitutione excuset. Et quod ita sit, apparet,

Responso prima ad iura allata cõtra conclusionem.

40

Consentus ex maleficio, etiã clericus cogitur soluere debitum incursum, non habito respectu, ne egeat.

Responso ad Sotum, ipsum concordãdo cõ conclusionis tenore.

Responso ad Ioseph Angles, ipsum concordãdo cum conclusionis tenore.

Responso secunda ad leges prædictas allatas contra conclusionem præfentem.

paret, quia leges humane neminem in conscientia contra legem naturalem, & diuinã excusant. Diuina, autem, & naturalis lex hæc est, vt quicquid homo alteri debet, restituat. Tum ex eo, quod præceptum est [Non furtum facies.] In quo, (vt diximus) non minus prohibetur rei alienæ detentio, quàm acceptio, vt in cap. sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorum. Cum, ergo, pro sustentanda natura, aut statu, non liceat aliena, inuito domino, auferre: vbi aliter posset homo suæ indigentie providere; indè euentissimè, & verissimè sequitur, quòd nec ob eandem causam, poterit aliena retinere: quod elegantissimè elicitur ex verbis Diui Pauli Apostoli (Rom. cap. 13. ver. 7. & 8. [Reddite, ergo, omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam debeatis: nisi vt inuicem diligatis:] per quam sententiam Sancti Apostoli docemur, vnicuique debere in solidum reddi: quod illi noscitur esse debitum: ne dum si ablatum fuerit. Quod & confirmatur ex Ezechiele Propheta. cap. 33. ver. 14. 15. & 16. Vbi Dominus impio viam, qua viuere possit, demonstrans, ait. [Si autem dixero impio. Morte morieris, & egerit poenitentiam à peccato suo, feceritque iudicium, & iustitiam: & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum, vita viuet, & non morietur: omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.] ex quib. verbis, quàm apertissimè elicitur, huiusmodi usurarium non posse saluari via ordinaria, nisi restituat non deducto ne egeat: etiam post bonorum cessionem, vt in conclusione dictum fuit.

Ad rationem adductam in fauorem impugnationis præadductæ modò, quàm facillima erit responsio, dicendo, sententiam Diui Augustini, in probationem maioris propositionis allatam, intelligendam fore de legis diuinæ auctoritate: quoniam esset contradictio maxima asserere actum aliquem fuisse concessum, & fuisse prohibitum: cum peccatum (vt docuit ipsemet Diuus Augustinus, quem plerique omnes sacri Theologi sequuntur) sit dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt patebit clariùs ex sequentibus: cum vtriusque diuersus sit scopus: Nam leges imperiales respiciunt bonum publicum: pro quo conseruando aliquando concedunt aliquid tolerando nõ puniendo illud quod est contra Dei præceptum, vt impunè maleficiũ à Deo prohibitum fiat, vt patet in concessione facta vxoricidij, in casu quo vir coniugem propriam, vel pater filiam (etiam coniugatam) reperiret in adulterio. Nã secundum leges ciuiles, vt patet in l. patri. & in l. marito. ff. ad l. Iuliam de adulterijs, & hoc primò vt bono publico consulatur, secundò incertitudini prolis tertio honori consanguineorum succurrat, quartò compatiendo furori zelotipie, & quinto vt sic compescatur effrenata libido mulierum. In foro autem poli, siue conscientie adulteram occidere, non solum impunè non licebit, imò propter hoc scelus quisquis talia perpetraverit mortale peccatum committet: eò quòd indè transgrediatur præceptum diuinum, in quo habetur. [Non occides] & per consequens nisi poenitentia salubri abolitum fuerit hoc scelus, tale peccatum perpetrans addicetur poenis æternis: insuper vir coniugem talem interficiens priuabitur iure contrahendi cum alia (vt apud omnes Doctores est in cõfesso) & quòd sit prohibitum hoc iure pontificio: audi non me, sed tenorem cap. Inter hæc. 33. quæstione secunda, & est Nicolai Papæ scribentis Albino Archiepiscopo in hæc verba, videlicet: [Inter hæc sanctitas vestra addere studuit: si cuius vxor a dultorium perpetraverit, vtrum marito illius

41
Lex humana neminem excusat à peccato transgressionis legis naturalis aut diuinæ.
Exodi. c. 20.

Rom. c. 13.

Ezech. cap. 33.

Responso ad rationem & auctoritatem Diui Augustini allatam contra conclusionem.

42
Peccatũ quid sit.

43
Adultera quãdo impunè potest occidi à patre, & marito, & quare, et in quo foro.
l. patri. & l. marito. ff. de adult.

illius liceat secundum mundanam legem, eam interficere: sed sancta Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualement: non occidit, sed viuificat.]hæc ibi, & ibidem docetur idē per glosam. Ad rem, igitur, nostram regrediendo, dico secundò, quòd licet nemo peccet legis auctoritate, multis, tamen, est peccatum vti ipsa legis impunitate: cum illis non tribuat lex ipsa humana (vt probauimus) auctoritatem ea vtendi sine mortali peccato. Vt patebit, & hoc alio exemplo. Vnicuique tuta conscientia licebit propter inimicitiam, & aliam rationabilem causam, iudicem proprium (vt suspectum declinare per appellationem:) tamen, si quis hoc agere uellet in liquido debito (vbi nullum sibi imminet grauamen) vt dilationem solutionis debiti per hunc modum, & per terminorum multiplicationē extorqueat: certum est ipsum peccare, non legis (appellationem legitimam concedentis,) auctoritate: quæ ad publicam vtilitatem iustissime statuta fuit: sed propria iniquitate. Sic, ergo, in proposito casu. Et per hæc omnia patet quoque responsio ad Didacum Couarruuiam, necnon, & veritas præsentis nostræ conclusionis.

Nona conclusio.

Vsurarius regulariter absoluitur à præcepto statim restituendi extorta per vsuram, si vsurarum restitutio statim fieri non posset sine iactura propriæ famæ.

Hæc conclusio probatur quatruplici medio. (Dixi regulariter propter subsequentes conclusiones afferendas paulò post.) Primò, enim, probatur de iure diuino, per argumen. in cap. 41. libri ecclesiastici. Vbi dicitur [curam habe de bono nomine, hoc, enim, magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi, & magni.] & in libro Prouerb. cap. 22. ver. 1. Vbi dicitur [Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ.] Dixi, probari conclusionem per argumentum: quoniam ex dictis sententiis luce meridiana clariùs elicitur, esse maioris valoris famam occulti usurarij restitutioni obnoxij cunctis opibus quas ille per usuras extorsit, & per consequens, quòd non teneatur ratione restitutionis usurarum, hoc proprii honoris maius dispendium subire. Probatur & secundò iure positiuo, per argumen. in capitulo, nolo, 12. quæstione prima, in quo refertur Diui Augustini sententia (infrascriptis verbis utentis in sermone de communi uita clericorum, videlicet:) [Propter nos conscientia nostra sufficit nobis, propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in uobis: tenete quod dixi, atque distinguite: Duæ res sunt, conscientia & fama. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est] hæc ibi, Dixi probari conclusionem per argumentum dicti cap. quoniam, licet explicitè in dicto canone sermo non fiat de materia nostræ conclusionis, tamen, benè implicitè: cum ex ipso eliciatur crudelitas esse eum, qui aliquid facit, vnde fama eius denigretur: & cum crudelitas sit prohibita sub præcepto illo negatiuo. [Non occides.] Indè sequitur, regulariter nemini licere usuras restituere cum detrimento propriæ famæ. Idē probari uidetur per argumentum in cap. Nerui. §. est autem. distinctione decima tertia, (in quo refertur sententia beati Gregorij Papæ in libro moralium, cap. 40. Iob libro 32. cap. 18. 19. & 20.) Vbi hæc habentur, videlicet. [Est, tamen, quod ad destruendas Beemoth versutias, subtiliter fiat, ut dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur: si omnino nullus sine peccato aditus euadendi patet: minora semper eligantur: quia & qui murorum undi-

que

que ambitu (ne fugiat) clauditur, ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur.] Hæc ibi. & notandum est, quòd iccirco dixi conclusionem probari per argumentum, quia licet explicitè nulla fiat mentio ibi de materia nostræ conclusionis, benè, tamen, implicitè: cum ex ipso doceamur minora mala nos posse eligere: inde sequitur veritas nostræ conclusionis, cum minus malum sit detinere aliena ad tempus, quàm illa restituendo propriæ famæ dispendium incurrere: quod videtur docuisse Innocentium Papam Tertium in cap. officij, extra de pœnit. & remiss. [dicendo non fore denegandam ei pœnitentiam, quæ supposuit sibi partum, vel suscepit filium ex adulterio, & tamen sibi timens hoc non vult reuelare marito, licet ex hoc (vtrique) sequatur maximum detrimentum legitimis hæredibus viri sui, cum inde priuentur aliqua parte hæreditatis sine eorum culpa.] Vnde, ergo, patet idem fore dicendum in casu nostræ conclusionis: quod & probat auctoritate dicti canonis arguendo ab identitate rationis. Idem videtur probari per argumentum in capitulo, Duo mala. distinctione decima tertia, in quo refertur statutum Concilij Tolletani octaui capitulo secundo. Vbi hæc habentur, videlicet. [Duo mala licet sint omnino cautissime præcauenda: tamen, si periculi necessitas ex his unum perpetrare compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare: Quid autem ex his leuius, quidvè grauius, puræ rationis acumine inuestigemus.] hæc ibi inter alia. Vbi Glos. eiusdem canonis dicit fore intelligenda de eo, qui perplexus est, credēs omnino se teneri ad aliquod malum opus, quod euitare non possit sine alio peccato, licet malum nūquam sit eligibile: ex his, ergo, videtur probari conclusio nostra arguendo à fortiori, sic. Cum malum sit de per se consideratum, retinere rem alienam inuito domino, & maius malum sit proderet semetipsum, & infamem se reddere, eò quòd, (vt fuit probatum) melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: indè sequitur, nos posse differre restitutionem usurarum, ne infamiam talis sceleris occulti incurramus, licet omnino statim eas restituere teneamur transacto tali articulo. Probatur & tertio præsens conclusio Doctorum auctoritate. Diuus, enim, Thom. licet explicitè se non subscripserit præsentī conclusioni, benè, tamen, implicitè: eò quòd in secunda secundæ, quæstione 62. articulo sexto, in responsione ad secundum, dixerit [& si homo non teneatur crimen suum detegere hominibus, tenetur, tamen, crimen suum detegere Deo in confessione & ita per sacerdotem (cui confiteatur) potest restitutionem facere rei alienæ.] Hæc ille Sanctus: quasi diceret, restitutio faciendā rei alienæ erit, eo meliori modo, quo fieri poterit. Quapropter ipsa poterit differri quousque facultas restituendi rem alienam sine periculo infamiæ occurrerit: quod & clariùs falsus fuit Caietanus ibidem. §. In responsione ad secundum: Sorus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, §. De quinto, scilicet, quando debeat fieri restitutio, in ver. Debet etiam velle non fieri. Tartaretus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstio. circa finem, in ver. Sextò arguitur. Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione tertia, capitulo. Quarta causa, damnum. & ibidem in quæstione secunda, capitulo. Ad aliud, quod quarto loco, §. Habet, tamen, hoc suam. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione secunda, conclusione prima, in ver. similiter quoad secundum casum particularem. Dominicus à Soto, in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo secundo, columna quinta, §. In responsione ad primum igitur argumentum, in ver. Attamen iudicio

Responsio ad
Couarruuiam.

44
Vsurarius
quando nonteneatur
statim restituere cum
infamia.
Eccles. cap. 41.
Ver. 15.
Prouerb. c. 22.
ver. 1.

45
Fama pretiosior auro.
c. Nolo. 12. q. 1.

46
Famam negligens est crudelis.

47
Crudelitas est prohibita sub præcepto, Non occides.
c. Nerui. dist. 13.

c. officij, extra
de pœnit. & remiss.

cap. Duo mala.
dist. 13.

Glos.
45
Malum an sit
eligibile.

S. Thomas.

Caietanus.
Tartaretus.
Sorus.
Ioannes à Medina.

Gabriel Biel.

Ioseph Angles. Iudicio meo, loquens ipse in persona adulteræ, quæ suscepisset filium de adulterio. Ioseph Angles, vbi supra, in titulo de restitutione, articulo secundo, difficultate nona, conclusione septima. & ex Canonistis Glo. in cap. suam. in ver. Molestiæ. extra de penis. dicens, præferendam esse existimationis opinionem pecuniario commodo, & idem dicit Glo. in extrauag. Ioannis. 22. incipiente. Ad conditorem. §. Rursus. de verborum signific. in ver. honori. Didacus Couarruias. Peccatum, in prima parte relectionis. nu. 1. §. secundo ferè ab eadem ratione, in ver. Præterea ex duobus malis: & ibidem. numero sexto, §. Quartum. in hac disceptatione: & rursus in epitome de spontalib. prima parte, capitulo quarto, numero nono, in fine, Syluester in verbo, restitutio. quinto, §. tertio, partic. tertia. Tertio si redundaret. Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero 89. & 90. Petrus de Anchar. in regula prædicta, peccatum. de regulis iuris, in sexto, columna nona, §. sed restat dubium qualiter: sequens Hostiensem in summa. titu. de pœnit. & remiss. §. Quibus & qualiter. in fine primæ columnæ, & omnes Canonistæ in dicto capitulo, officij, extra de pœnit. & remiss. licet ipsi Doctores loquantur ibi de adultera, & non de vsurario specialiter, attamen Couarruias locis citatis regulam hanc optimam deducit ex dicto cap. officij, & Doctoribus ibidem, quod vnicuique licebit differre restitutionem rei alienæ ne patiatur detrimentum in corpore, aut fama: & hoc ipse Doctor probat in dicto numero sexto, §. Decimo, ut ad propositam, & ibidem in dicto §. Quartum in hac disceptatione.

Ratio conclus. Probatur præsens conclusio, & quarto hac ratione, videlicet. Cum ex duobus malis (quorum alterum necessario imminet) minus malum omnino eligendum sit, ut in dicto cap. duo mala: Inde sequitur regulariter vsurarium nõ teneri ad restitutionem statim faciendam, si ex restitutione statim facta restituens se redderet infamem. Quapropter potius poterit tuta conscientia elige re alienarum rerum per usuram acquirarum detentionem: quàm restitutionem statim faciendam cum infamia. & ratio est, quoniam cum maior sit læsio famæ, quàm diuitiarum, sicuti maius malum est, famam proximi, quàm illius diuitias rapere: Indè sequitur, quod quemadmodum quis magis tenetur se quàm proximum suum diligere, sic, & magis propriam famam quàm bona temporalia proximi: cum ipsa sint longè inferioris dignitatis, valoris, ac pretij, & nemo teneatur ad restituendum plus quàm acceperit: sed ad æquiualens: cum, ergo, fama sit præstantior cunctis bonis temporalibus, quæ per usuram vsurarius extorsit: Indè sequitur, ipsum ad huiusmodi restitutionem non teneri, do nec pertransierit periculum de incurrenda infamia per restitutionem faciendam.

Impugnatio conclusionis probatur auctoritate. c. Qui scandalizauerit. ext. de reg. iur. Et si verissima sit nostra conclusio, posset quis nihilominus contra illam insurgere, nitens ipsam triplici medio probare falsam. Primò per argumentum in cap. Qui scandalizauerit. extra de regulis iuris, in quo hæc habentur, videlicet: [Vtilius scandalum nasci permittimus, quàm veritas relinquatur.] Dixi per argumentum: quoniam, licet nostra conclusio explicitè, (Vt iacet in littera) non reprobetur per dictum canonem, benè, tamen, implicitè. Cum restituere statim rem extortam per usuram pertineat ad veritatem vite, & ad principia moralia. Vnde quemadmodum non liceret à diuitibus clam auferre pecuniam, vel quid simile, animo, & intentione elargiendi illam pauperibus, qui verisimiliter penuriæ impatientes latrocinijs, furtis, & alijs nefandis sceleribus se se exponerent: consimiliter, nec licebit retinere aliena, vt vitetur in proximo scandalum:

scandalum: cum paria sint alienum auferre & ablatum non reddere: Tutè, igitur, seipsum infamando alteri restituere tenetur, si sine infamia, restitutio fieri non possit.

Hadrianus. Probatur & secundo auctoritate Hadriani in quarto sententiarum, titu. de restitutione, capitulo. Quia prius est cessare à peccato. §. Sed restant duo dubia. per totum: loquentis, tamen, in persona adulteræ suscipientis filium de adulterio: Idem probari & tertio hac ratione videtur, videlicet. Cum statim homo teneatur de necessitate salutis cessare à peccato mortali iuxta sententiam Ecclesiastici. ca. 21. ver. 2. dicentis. [Quasi à facie colubri, fuge peccatū] & tamen, patet, quod vsurarius extorta retinens inuito domino, perseverat in furto peccato (Vt sæpius fuit probatum): indè sequitur, ipsum teneri ad statim restituendum taliter extorta, non obstante, quod ex tali restitutione, infamiam incurreret: cum sibi ipsemet fuerit in causa talis infamiae, & nõ is, à quo extorsit vsuras: nam aliàs ille puniretur pro culpa aliena: vt assolet dici à Doctoribus de eo, qui lædit innocentem falso suo testimonio: quoniam, & ipse tenetur illum eripere à malo, se ipsum infamando, & confitendo se falsum dixisse.

Ratio contra conclusionem. His non obstantibus, adhuc verissimam dicimus nostram conclusionem: quod, & probabitur per adducenda in responsionem huiusmodi impugnationis.

Et primò. Ad dictum cap. Qui scandalizauerit, respondendo, dico, quod licet verum sit, quod ipse canon sit interpretandus de veritate vitæ omnium, & non, (vt dixerat Hostien. Innocentius, & Panormitanus in cap. officij. extra de pœnit. & remiss.) quod, tantum, procedat in teste & iudice, vt patet ex contextu verborum venerabilis Bedæ presbyteri in dicta regula c. Qui scandalizauerit: allegati, vt notat Glof. super euangelium Marci cap. 9. his verbis, videlicet: Nota, quod in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum (in quantum sine peccato possumus) vitare proximorum scandalum debemus. Si autem pro veritate scandalum sumitur, vtilius nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. Vbi manifestum est (vt docuit Hadrianus, vbi supra, & Couarruias, & Medina (lococitando.) Bedam de veritate ibi intellexisse, quæ sine peccato non relinquatur, quæ est veritas vitæ, idest, conformitas actionum nostrarum, ad primam veritatem, Deum ipsum obligantem nos ad aliquid faciendum, vel omittendum: Attamen pro maiori dilucidatione veritatis nostræ verissimæ conclusionis, sciendum, quod iuxta doctrinam Diui Thom. 2. 2. quæst. 43. articulo primo, in corpore quæstionis, excerptam à Diuo Hieronymo: Scandalum dicitur, Græcè id, quod nos latini dicimus, offensionem, seu ruinam, vel impacationem pedis: Contingit, enim, quod quandoque aliquis ob ex ponitur alicui in via corporali, cui impingens, disponitur ad ruinam, & talis obex dicitur scandalum: & similiter in processu viæ spiritualis, contingit aliquem disponi ad ruinam spiritualem, per dictum, vel factum alterius: in quantum, scilicet, aliquis sua admonitione, vel inductione, vel exemplo alterum trahit ad peccandum: & hoc propriè dicitur, Scandalum: & ideò, scandalum dicitur dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ: & in responsione ad secundum reddens idem Sanctus rationem, quare dixerit, minus rectum, vt comprehendantur (inquit) tam illa, quæ sunt secundum se peccata, quàm illa, quæ habent speciem mali, iuxta doctrinam Apostoli, Thessalonicen. cap. 5. ver. 22. dicentis.

Hadrianus.

Ratio contra conclusionem.

Eccles. c. 21.

Responsio ad impugnationem & primò ad c. Qui scandalizauerit. Glof.

49 Scandalum quædo vitandum erit.

S. Thomas.

50 Scandalum quid sit.

51 Ratio diffinitio his scandali redditur.

Thefal. c. r.

52
Scandalum est duplex.53
Scandalum actiuum dupliciter capi potest.54
Scandalum per accidens quid.55
Scandalum actiuum per se quid?56
Scandalum uitandis gratia, quae non sunt omit-tenda.57
Veritas uitae quid?

dicentis. [Ab omni specie mala abstinete vos] Scandalum, igitur, est duplex (iuxta Diuum Thomam, vbi supra, articulo secundo,) scilicet, passiuum, & actiuum: passiuum in eo, qui scandalizatur: & actiuum in eo, qui scandalizat, proximo dans occasionem ruinae. Scandalum, ergo, passiuum semper erit peccatum in eo, qui scandalizatur: non, enim, quis scandalizatur, nisi in quantum aliquantulum ruit spirituali ruina, quae est peccatum, licet non speciale: scandalum, verò, actiuum potest accipi dupliciter, per se, scilicet, & per accidens: per accidens, quidem, (vt docet S. Thom. vbi supra, in tertio articulo, in corpore quaestionis,) quando est praeter intentionem agentis, vt puta, cum aliquis facto suo, vel verbo inordinato non intendit alteri dare occasionem ruinae, sed solum suae satisfacere voluntati: & sic non erit speciale peccatum: quia quod est per accidens, non constituit speciem: Actiuum scandalum, autem, per se, est, quando aliquis suo inordinato dicto, vel facto intendit alium trahere ad peccandum, & sic ex intentione specialis finis sortitur rationem specialis peccati. His, ergo, praemissis, sciendum fore superest, quòd id, quod docuit venerabilis Beda praebiter (& habetur in dicto cap. Qui scandalizauerit, dicens. [Vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur] quae regula omnino accipienda in eum sensum est: vt de triplici veritate eam intelligamus, videlicet, vitae, iustitiae, & doctrinae. Nec, enim, veritas vitae, nec iustitiae omittenda est propter vitandum scandalum proximi: lex, namque, charitatis, quae dicitur, vt plus te, quam proximum ames: eadem praecipit, vt plus in te quam in proximo peccatum vites. Peccaret, autem, quis omittens veritatem, vel uitam, vel iustitiam, vel doctrinam. (Vt latius docet Couarruias super regulam. Peccatum, columna septima, §. in hoc tandem scandalo,) quapropter oportet praenotare quòd veritas dicitur, & intendit adaequationem rei ad intellectum: Omne, quidem, illud, quod intellectui recto, seu rationi conforme est, & adaequatum, dicitur verum: Adaequatum item dicitur intellectui, omne id, quod est tale, quale debere esse ratio ipsa dicitur. Sic sanè rectitudo operis procedentis ab anima, veritas vitae appellatur: & ideo veritas vitae, id est, quicquid in propria specie est conforme rationi, & adaequatum intellectui recto, propter scandalum, omittendum est. Quia vtilius scandalum nasci permittitur, quam quòd veritas relinquatur. Cum, ergo, dicta regula in dicto cap. Qui scandalizauerit, non sit intelligenda (vt cum Didaco Couarruias, vbi in parte prima, relect. numero sexto, §. Decimo, vt ad propositam. in ver. Tandem ad formalem) dicam, quòd ex virtute eius, huiusmodi vsurarius non teneatur ad talem restitutionem, stante periculo infamiae: cum huiusmodi restitutio in tali casu non pertineat ad veritatem vitae, aut iustitiae, aut doctrinae: de quibus regula illa loquitur: non ad veritatem vitae pertinet (inquam) tum quia supponimus vsurarium velle restituere, & per consequens restituisse animo, & affectu; iuxta Domini doctrinam, non autem effectu per accidens, ne transgredereetur Domini praecipitum de non infamando seipsum contra praecipitum charitatis. neque ad iustitiam veritatem pertinet: cum is, cui facienda esset restitutio, consentiat huiusmodi retentioni rei suae per vsurarium extortae, voluntate elicita, vel debita: cum debeat regulariter, se velle potius (iuxta ordinem charitatis) spoliari nonnullis suis facultatibus per aliquod tempus, quam proximum propria fama, cum maioris pretij illa sit. Neque pertineat huiusmodi restitutio ad veritatem doctrinae: cum ex tali restitutione procrastinata nihil falsum, & irrationabile doceatur: sed nec aliquid necessario docendum absconditur. & sic patet responsio

responsio ad praellatam auctoritatem c. qui scandalizauerit: nec non ad auctoritatem Hadriani, vbi supra.

Ad rationem adductam in fauorem impugnationis, quam facillima erit responsio, distinctione hac vtendo, videlicet. Restituere re alienam, potest dupliciter contingere, vel quoad effectum, & opus exterius, vel quoad affectum, & animi praeparationem. Ratio, ergo, illa vera est, si vsurarius neutro modo restituere vellet, de quo nihil in nostra conclusione dicitur, cum ibi supponamus ipsum restituere affectu, & animi praeparatione, licet non effectu, stante tali periculo infamiae. Sed nec contra nostram conclusionem est id, quod ibi subditur: cum retineat illud contra uoluntatem domini: ergo, furti reatu, ac noxa ipse tenebitur donec restituerit; quoniam dicitur fur is qui alienum retinet iniusto domino: non autem qui aliquid retinet cum uoluntate domini elicita, vel debita: & quòd hic vsurarius non restituendo statim stante tali periculo, se infamem reddendo: ex restitutione, illud retineat cum uoluntate domini debita, iam fuit probatum in probatione conclusionis praesentis: & subsequenter immediate.

Decima conclusio.

Vsurarius, qui aliqua extorsit per usuram, non tenebitur statim illa restituere, si ex tali restitutione statim facta incurreret damnum vitae, aut libertatis, aut famae: licet id, quod restitutioni est obnoxium, sit maximi valoris: tamen, tali impedimento transacto tenebitur ad statim restituendum. Sed si extrema necessitatem pateretur is cui restitutio huiusmodi de iure esset facienda: tunc statim restituere teneretur. Haec conclusio probatur triplici medio. primo, enim, per argumentum omnium iurium, quae allata fuerunt in probationem praecedentis conclusionis: nec non per arg. in c. officij. extra de penit. & remiss. secundum verum, & communem ipsius intellectum: in quo dixit Innoc. III. quòd imenus, quem habet adultera, vel ea, quae supposuit sibi alienum partum, reuelandi marito, ipsam excusat a reuelatione huiusmodi facienda, licet inde veri haeredes remaneant sine eorum culpa, propria hereditate denudati: & hoc dixit Papa, non distinguendo inter hereditatem magnam, vel parvam. & ratio decisionis huiusmodi fuit, quia fama, libertas, & uita sunt maioris ualoris, quam bona temporalia, & nemo tenetur ad restitutionem minoris boni cum dispendio maioris (vt fuit probatum in praeced. c. dcl.) Dixi probari per arg. cum licet explicitè conclusio non probetur per d. tex. in c. officij. cum ibi non fiat mentio de vsurario restituti obnoxio ratione damni: tertio illati ex extorsione vsurarij, transgrediendo praecipitum [Non furaberis] bñ. tñ. implicite: cum adultera ex vi eiusdem praecipiti teneatur reuelare adulterium, vt satisfaciat damno iniuste per ipsam allato veris heredibus. per susceptionem plis per adulterium occultum ab ipsa perpetratum. Probat, & secundo Doct. auctoritate, quae fuerunt adductae in praecedenti conclusione, praeter Sotum (cuius sententia, & fundamenta post adducunt,) & Hadrianum, & Ioseph Angles, & Couar. quae vbi se subscripsisse (post multa hinc inde adducta) Soti sententia. Probat nostra conclusio & tertio nonnullis probabilibus rationibus. quarum prima est: cum restitutionis obligatio cesset (vt saepe fuit probatum) quoniam is cui facienda est, consentit actu elicto, vel debito: aut quoniam non est rationabiliter iniustus, in rei sibi debite detentione: inde sequitur aptissime, quod quoniam restitutio fieri non potest sine maiori dispendio, & damno, & contra ordinem charitatis, quam sit rei restituenda iactura: non est dicendus rationabiliter iniustus is, cui res debetur, si sibi non fiat restitutio (vt supponitur in casu praesentis conclusionis.) Nam si stante tali periculo incurreretur infamia, vel libertatem, vel uitam amittendi, vsurarius restituere (in casu, in quo non adesset sibi facultas statim restituendi extorta per usuram, sine incursum alicuius ex praenominatis

58
Restituere alienam rem dupliciter, quis dicitur.59
Vsurarius an restituere teneatur, si inde incurreret damnum in uita, aut libertate.

c. officij. extra de penit. & remiss.

Exodi. c. 20.

Ratio prima conclusionis. Antecedens. Consequentia

60

Famam suam negligens est crudelis.

c. Nolo. 12. q. 1.

Secunda ratio. cap. Duo mala. c. Negui. dif. 13.

Tertia ratio. S. Thomas.

61

Nemo pro restitutione faciendâ tenetur se vendere. l. Illud. ff. ad l. Aquiliam.

61

Ratio eadem ubi idem ius. Ratio quarta. Antecedens.

Servitus cum bona fama eligenda est potius quam vita cum infamia. l. isti quidem. ff. de eo qd me tus causa.

Consequentia. Ratio quinta.

minatis damnis, utique transgredetur præceptam, ac ordinem charitatis (vt paulò post latius probabitur) nec non appellandus talis restitutor esset crudelis, & non iustus, ac timens Deum, iuxta Diui Augustini sententiam canonizaram in capitulo, Nolo, secunda, questione prima, Sic, ergo, stante tali periculo is, cui restitutio vsurarum exactarum faciendâ esse voluntate si non elicitâ, saltem, debita, consentire dicitur retentioni rerum suarum ad tempus: ne transgredi velle comprehendatur ordinem, ac præceptum charitatis: & sic dicitur, restitutionem procrastinari in tali casu, consensu, ac voluntate domini elicitâ, vel debita.

Præterea, de duobus malis (quorum alterum necesse est, eligere) minus est eligendum, vt in capitulo, Duo mala, & capitulo, Nerui testiculorum, distinctione decima tertia. Modò, minus malum est non restituere statim rem extortam per vsuram, & ipsa rem verum dominium ad tempus priuare, quàm malum positivè causare: in casu autem presentis conclusionis, rem per vsuram extortam reuelando restituere, positivè, multum infamiam causat (quæ quidem fama pretiosior cunctis opibus est) tacendo, & non restituendo exteriori opere: iccirco, ad tempus permittitur retentio rei alienæ, quia hoc minus malum est.

Præterea, libertas, fama, & honor (cùm restitui non possint) eiusdem ordinis esse videntur iuxta doctrinam Diui Thomæ (in secunda, secunda, questione sexagesima secunda, articulo secundo, in responsione ad primum, & secundum.) Nam idem Sanctus, eodem modo loquitur de restitutione famæ, quò de restitutione membri abscissi, vel vitæ, quando restitui non potest. Nam in utroque dicit pariter, rependi non posse, & in utroque compensandum fore, & specialiter in responsione ad secundum, ubi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictam responsionem ad primum, ubi loquitur de compensatione vitæ, aut membri abscissi, dicens, in famæ restitutione, idem esse faciendum, quò de vita ablata, & membro abscisso dixerat, per quod ipse Sanctus aperte significavit famam æstimari non posse, indè sequitur, quòd sicut vitæ non potest æstimari pretio, sic nec, & fama: & sicut homo liber non tenetur se vendere, vt restituat alienum: sic nec se infamare licebit, quàmuis possit compensari, ac solui aliquid pro damno ex iactura sequuto, & quòd nemo se vendere teneatur, vt restituat alienum, probatur per argumentum in l. illud, ff. ad l. Aquiliam, ex qua elicitur regula illa celebratissima, Vbi eadem est ratio, idem ius, vt docet ibidem Glosin, ver. lex estimari, & apostilla in imagine dictæ legis dicit, quòd textus in dicta l. illud, allegatur, quòd ubi est eadem ratio, vel æquitas, idem ius statui debet, concordat textus in S. pari ratione. Insuper, quibus modis ius patriæ potestatis soluitur, textus in S. si igitur, in fin. Insuper, quòd dicitur, eo, qui in alio potest, & cum hoc possit quòd dicitur, in l. si quis, ff. de iur. iur.

Præterea, cum homo, qui probatæ vitæ, & conscientie habetur, potius debeat servitute, quàm bona fama, quàm vitam cum infamia eligere, (arguitur isti, quidem, S. in. ff. de eo qd met. cau. Vbi dicitur, EQ. Hò d. si dederit, ne sup. ff. patitur, viri, seu mulier, hoc edictum locum habet, cum vitis bonis iste infamis maior, quàm mortis esse debeat. At, pro restituendis extortis per vsuram, pro priâ vitam in discrimine exponere, nulli unquam præceptum fuit, nec aliquo iure cauti. Indè sequitur, usurarium non teneri, ad statim restituendâ extortam per vsuram cum iactura propriæ famæ, quando ex tali restitutione pro usurario haberetur.

Præterea.

411

Præterea. Cùm restitutio (vt sepe fuit probatum) sit actus commutatiuæ iustitiæ, quæ æqualitatem inter accipientem, & eum, à quo accipitur, constituit: & restituere debitum cum iactura propriæ famæ; esset reddere debitum, & perdere famam pro solò debito, quòd longè minoris valoris est: Inde, sequitur, usurarium non teneri restituere statim, si indè incurreret infamiam.

Præterea. Vbi eadem ratio idem ius semper erit: vt in l. illud, ff. ad l. Aquiliam. At eadem ratio militat in restitutione faciendâ ab usurario (qui probatæ vitæ habetur) quæ in muliere, quæ restitutioni est obnoxia ratione prolis susceptæ ex adulterio, vel quæ supposuit sibi partum alienum, cùm in utroque casu omnes isti restitutioni sint obnoxij propter damnum, quòd proximis suis in bonis eorum intulerunt: Cùm, ergo, Innocentius Papa Tertius in casu huiusmodi mulierum, decreuerit illis non denegandam pœnitentiam, id est, absolutionem sacramentalem fore (vt communiter Canonistæ, & Theologi asseuerant,) si timore maritorum nolunt facinus deregere, & sic restitutionem damni illati impedire (scilicet) hereditatis, quæ conferretur indè non legitimo heredi, & auferretur indè à vero herede, nec summus Pontifex distinguere uoluit, nec communiter Doctores (nisi pauci aliqui) inter hæreditatem magnam, aut paruam, qua fraudantur veri heredes: iccirco idem dicendum erit (arguendo ab identitate rationis) de usurario, qui ne incurrat infamiam, quæ apud bonos non minus, quàm mors æstimatur (vt paulò ante probauimus:) non statim restituit extorta per usuram: vnde concluditur, necessariam, non esse distinctionem illam, an facultas aliena restituenda pretiosior sit fama usurarij, necne: cùm semper fama (vt fama) sit pretiosior cunctis opibus temporalibus: vt fuit supra probatum latius.

Septima & vltima ratio conclusionis nostræ est hæc.

Præterea. Si nostra conclusio falsa esset, & contraria vera: sequerentur infrascripta absurda. Primum quorum est, quòd nullum inter restitutionem debiti, famæ, & pecuniæ discrimen esset: ac per consequens, quòd semper fama per æquiualens restitui posset, contra sententiam Diui Thomæ allatam in tertia ratione, eo quòd ambo sint absurda, per se patet: cùm sicut inter bonorum temporalium valorem, & famæ ualorem maxima est differentia, sic maiori uinculo quis ad vnum, quàm ad aliud restituendum astringitur: secundum quoque absurdum esse quis ambigat, cùm fama sit inestimabilis aliquo pretio temporali, eò quòd valor famæ omnes opes excedat, vt fuit probatû, & sic ex adductis patuit veritas nostræ conclusionis.

Attamen contra presentem verissimam conclusionem infurrexerunt nonnulli Doctores, quorum primus fuit Hadrianus Papa Sextus in tractatu de sacramentis, titulo de restitutione, capitulo de sacramento pœnitentiæ. §. Sed restant duo dubia, qui Doctor loquens de casu simili (quoad præceptum restituendi) in persona adulteræ, quæ conceperat ex adulterio, an scilicet, excusetur à peccato, non procurando restitutionem damni (indè dati uiro) propter timorem incurrendi infamiam: concludit ipse Doctor, ubi supra, folio 45. columna quarta, in versic. Tutè, igitur, potest asseuerari, quòd quis potest tutè seipsum infamando alteri procurare suum patrimonium, quemadmodum, si quis pro falso testimonio perhibito contra innocentem, tenetur seipsum infamando, liberare in noxium etiam ubi subeunda foret capitalis sententia. & paulò post in vers. Ad secundum utitur his uerbis, videlicet: dico, quòd, & si regulariter non teneatur homo extra

Antecedens.

Consequentia

Ratio sexta.

Prima impugnatio contra conclusionem ex auctoritate Hadriani.

63 Adultera an teneatur fatere suo coniugi, vel legitimis heredibus uirisi se suscepisse filium ex adulterio.

confessionem se prodere: vtique, tamen ad hoc tenetur, cum aliter non potest à peccato cessare, vt est hic de causali detentione alieni, hęc ille Doctor & Papa, vbi supra.

64
Testis falsus
an tentatur se
prodere vt in-
nocens non pu-
niatur.

Responsio ad
impugnatiōē
Hadriani.

Ad quem respondetur, dicendo, primam rationem non inniti alicui vero fundamento, cum exemplum per ipsum adductum longè distet à casu proposito, eò quòd fama longè prætiofior est cunctis opibus terrenis: ergo, non sumus in simili: si verò quis suo falso testimonio infamè reddiderit proximum suum, tenebitur vtique cum læsione proprię famę illi famam restituere, eò quòd essemus in simili. Nec valet quòd secundo loco dicit, quòd in tali detentione, ratione non reuelationis quis perseueret in peccato: quoniam verè dicere possumus (in tali casu) ipsum non tenere alienum inuito domino, imò uoluntate domini, si non elicit, saltem, debita: vt ipsemet Hadrianus paulò antè ibidem innuerat in §. difficultas, igitur, est principaliter in ver. Cum, ergo, nemini: & sic patet, huiusmodi vsurarium non esse in mortali, dummodo vellet realiter restituere, si non adesset periculum incurrendi indè infamiam, & habeat modo propositum ipso periculo amoto, restituere actu ipso exteriori.

Secunda impu-
gnatio contra
conclusionē ex
Soto.

Sotus etiam insurgit contra nostram conclusionem implicitè loquendo in persona adulterę, dicens (in lib. 4. q. 7. ar. 2. col. 6. in ver. Attamē iudicio meo) libranda est adulterę fama, cum iactura, quam verus hæres facit. Si, enim, prætiofior est multò fama mulieris, aliàs nobilis, & honestę, quàm hæreditas, quę, fortè, tenuis est, consulendum illi est, vt taceat. Si autem hæreditas contra maioris estimatur: nempe si est illustri maioritas, & illa non est tanti nominis, de tegere se tenetur (saltem) sub mortis articulo, vt periculum homicidij non subeat: cæteris, tamen, paribus melior est conditio legitimi hæredis. hæc Sotus, vbi supra, & in eodem lib. 4. q. 6. art. 3. col. 14. in ver. Profectò non est: Infra asseruit, videlicet: Profectò non est, quòd ambigi possit, quin pecunia debeat, nonnunquam cum detrimento famę, restitui. Primum, enim, nemini fas est, cum detrimento & iniuria alterius suum protegere honorem, & famam: neq; alter, qui læsus est, tenetur iuri suo, etiam pecuniario, cedere, vt qui iniuriam intulit suam protegat famam: suffuratus es amplam pecuniam, haud dubium, quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secretò restituas. Si, tamen, neutiquam sine famę, & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia: maximè, cum damnum illius graue est.

Non, enim, negamus, quin debeat respectus haberi famę, & pecunię: sed, tamen, cæteris paribus, maius est ius innocentis, qui à te iniquè læsus est. Secundò, quàmuis metaphysicam inire velimus: & si fama genere suo præstantior sit, quàm pecunia, tamen, potest tantum æris accumulari, vt cumulus ille multò prætiofior fama tua sit. Est quidem aurum suo genere argento prætiofius: sed, tamen, tantum esse potest argenti pondus, ut multò æstimetur pluris, quàm minus auri. hęc Sotus, vbi supra, cuius dicta colligendo dico, ipsum Sotum in summa voluisse quempiam teneri ad restitutionem rei alienę etiam cum propria infamia, quando res restituenda esset maximi momenti: & per consequens non esse attendendam distinctionem Caietani in commentarijs secunda secundę, quęstione sexagesima secunda, articulo secundo, dicentis, neminem teneri ad restitutionem rei inferioris ordinis, cum detrimento superioris ordinis. f. bonorū temporalium, cū detrimento famę: nec famę cum detrimento uite. At quā iam ipsi Soto fuit satisfactum

Caietanus.

Responsio So-
& Couarr.

per

per adducta in allatis rationibus septem, quibus probauimus nostram conclusionem verissimam: iccirco superfluum videtur modò rursus eadem repetere, cum ex illis luce clariùs appareat, eius sententiã non inniti alicui stabili fundamento, cum reuerentia, eò quòd contra ipsum sint tor iura, Doctorum sententię, ac rationes adductę.

Idem videtur respondendum Didaco Couarruias (qui Sotum videtur sequi quoad præsentis conclusionis materiam) in prima parte relectionis, nume. 6. per totum.

Possit rursus quis insurgere contra nostram conclusionem, illam probando falsam in scriptis rationibus, quarum prima est.

Prima ratio contra conclusionem nostrã, ultra allatas ab Adriano & Soto. Id, ad quòd faciendum iure diuino, & humano præcipitur, omnino à nobis exequendum erit, non obstante si infamię, vel mortis incurrendę periculum inde immineret.

At vsurarium restituere extorta per vsuras præcipitur iure diuino, & humano, scilicet, Pontificio.

Ergo vsurarius restituere extorta per usuram tenebitur etiam si infamię, vel mortis incurrendę periculum indè immineret.

Maior propositio negari non poterit à Christianis catholicis exoptantibus ad uitam æternam ingredi iuxta Domini nostri doctrinam apud Matth. c. 19. ver. 17. dicentis, [Si uis ad uitam ingredi serua mandata.] Indè sequitur nos debere postponere uitam, & famam, obseruationi mandatorum diuinorum.

Minor probatur per illud Domini præceptum. [Nō furtum facies] & apertius per os Ezechielis Prophetę cap. 18. ver. 13. dicente Domino. [Ad usuram dantem, & ampliùs accipientem, nunquid uiuet? Non uiuet] & ibidem in ver. 17. [Si à pauperis (inquit) iniuria auerterit manum suam, usurã, & super abundantiam non acceperit, & in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur: sed vita uiuet. Idem probatur per textum in capitulo, super eo. extra de vsuris. & quòd usurarius prædictus teneatur restituere, vt emendet peccatū commissum per extortionem usurarum, prædictis diuinis præceptis, constringitur, iuxta doctrinam sacrorum Theologorum supra per me relatam. Cum restitutionis præceptum contineatur (vt latiùs dixi in quęstione vigesima septima, conclusione prima,) sub præcepto negatiuo illo [Non furtum facies] immò, & expressius docuit Innocentius Tertius in capitulo, consuluit. extra de vsuris, cum dicat, usurarium mentalem ad taliter extorta restituenda inducendum fore efficaciter, idest, cum effectu (vt optimè docuit Panormitanus ibi) in foro anime. Vnde uidetur fuisse ab utroque iure diuino, scilicet, & Pontificio, præceptam restitutionem usurarum exactarum.

Præterea: Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm quòd veritas occultetur, seu relinquatur. Vt habetur in capitulo, Qui scandalizauerit. extra de regulis iuris: Si, ergo, scandalum hominum postponendū erit veritati uite (qualis est læsis satisfacere) igitur, arguendo à fortiori, indè sequi videtur, quòd fama, & mors propria postponenda fuerit pro seruanda eadem veritate uite: cū ipsa sit pro uitando scandalo postponenda, iuxta regulam illam vulgatam: si vinco uincens te à fortiori vincam te. Cum, ergo, restituere alienum, & his (qui per nos læsi sunt) satisfacere, pertineat ad veritatem uite. Cum sit de principijs moralib. naturalib. & diuinis, inde vñ sequi, quòd vsurarius teneatur restituere statim extorta per usurã, licet per hñoi restitutionē, infamiam incurreret.

Impugnatur
rursus præfens
conclusio qua-
tuor argumen-
tis. primum est
Maior propos.

Minor propos.

Matt. c. 19.
Exodi c. 20.
Ezech. cap. 18.

c. super eo. ext.
de vsur.

c. consuluit. ex-
tra de vsur.

Ratio secunda
contra concl.
Antecedens.

Ratio tertia
contra concl.
Antecedens.

Si quis falsum testimonium contra innocentem dixisset in foro animæ teneretur dictum suum in iudicio retractare, & insoni suam famam restituere, licet ipse ratione talis restitutionis factæ, infamis efficeretur, vel ultra infamiã plectendus foret pœna talionis, & forsan, capitali sententia.

Consequentia.
Ratio quarta.
Antecedens.

Indè sequitur, quod infamia, vel mors, quæ procederent ex restitutione rerum extortarum per vsuram non liberant hominem à præcepto statim restituendi.

Si vera esset conclusio proposita, inde sequeretur, & hoc aliud absurdissimum, quod læsus non posset tuta conscientia rem à se furtiue, vel alias iniuste sublatam in iudicio petere, vt statim assequi posset suum: Cùm talis petitio vergeret in infamiam lædentis: immo aliquando in perniciem propriæ vitæ.

Consequentia.

At consequens est falsum, ergo, & antecedens: & quod sit falsum, patet luce clariùs: quoniam omnibus indifferenter licet se lædentes accusare in iudicio: Vndè hoc non tantum concessum à iure reperitur laicis, verum etiam ipsis clericis (cùm protestatione, tamen, præmissa,) quod ipsi intendunt illos accusare citra pœnam sanguinis (& hoc ne inciderent in irregularitatem) quod quàm apertissimis verbis docuit Bonifacius Papa Octauus, & habetur in ca. Prælati & clericis, de homicidio in 6. Ergo concludendum videtur (ne huiusmodi absurdum concederetur) vsurarium statim teneri ad faciendam restitutionem, quàmuis ex tali restitutione incurreret infamiam ipse restituens.

64
Clerici accusantes aliquos criminaliter quid facere debeant, ne incurvant irregularitatem.
ca. Prælati. de homic. in 6.

His adductis rationibus non obstantibus, asseueratur adhuc nostram conclusionem esse verissimam. Vt ex responsis adducendis contra argumenta allata patebit.

Responsio ad primam rationem allatam contra conclusionem.

Ad primam syllogisticam rationem respondendo, dico, maiorem falsam ita generaliter intellectam, & ad eius probationem dicitur, quod adducta auctoritate Sancti euangelij non aliud probatur, nisi, quod de necessitate salutis oporteat nos seruare Domini mandata: quod & non negamus: attamen Dominum mandasse huiusmodi restitutionem in casu incurrendæ infamiæ, hoc negamus: tum quia in tali casu, nec ius naturale, nec diuinum obligat usurarium ad statim restituendum cum tali damno ipsius maximo: & ratio est: quia ius naturale, & diuinum obligant ad restituendum alienum, & læsis satisfaciendum: tunc, scilicet, quando iniuste, seu iniuriosè alienum retinetur. Quando, autem, ex consensu domini elicito, aut debito res alicuius detinetur: non est iniusta, nec iniuriosa detentio: ideò tunc cessat obligatio statim restituendi: tum etiam, quia hoc clarissimè elicitur ex textu in capitulo, officij. extra de poenitentia, & remissione. in quo Innocentius Tertius declarauit, non teneri adulteram reuelare se ex adulterio suscepisse filium (licet indè veri hæredes priuarentur hæreditate sibi iuridicè debita) quando à reuelando eam impediret timor, quo sibi timeret. Cùm, ergo, timor amittendi propriam famam sit timor iustus: patet quod uirtute dicti canonis, vsurarius à restitutione extortorum per vsuram statim faciendam eximatur, arguendo à simili.

e. officij. extra de poenit. & remiss.

Responsio ad secundam rationem.

Ad secundam dicendum, quod licet regula illa procedat, non tantum de veritate iustitiæ, verum etiam de veritate uitæ: falsum, tamen, est, quod ad veritatem uitæ pertineat restituere læsis in casu conclusionis nostræ (scilicet) cum detrimento propriæ famæ. Dicuntur, enim, ea opera esse de ueritate uitæ spiritualis, sine quibus charitas haberi, aut conseruari in nobis non potest, seu sine quibus verè Dei uoluntatem (prout tenemur) non adimplemus.

In casu,

In casu, autem, nostræ cõclusionis non est uoluntas Dei conditionata obligatoria (ipso sic uolente) vt cum infamia vsurarius restituat statim extorta per vsuram: & sic patet falsum esse, quod dictum fuit, quod in casu nostro statim restituere pertineat ad ueritatem uitæ.

Ad tertiam negatur similitudo, cum is, à quo procuratur restitui famam ab ipso falso teste (qui ipsum dicto suo infamauerat): requirit, vt lædens æquale dispendium incurrat, licet per accidens: sed is, à quo procuratur restitui famam cum restituente infamia, longè maius dispendium incurreret, quam intulerat is, qui læserat illum: & sic non sumus in simili.

Responsio ad tertiam rationem

Denique ad quartam obiectionem dicendum, quod non ualeat consequentia illa sic dicendo: læsus potest accusare vsurarium in iudicio, & indè ille talis infamiam incurreret, ergo, vsurarius sua spontè tenetur se infamare, restituendo extorta per vsuram, quando alia uia ei non pateret: cum crudelis esset tunc negligendo famam propriam (vt docuit Sanctus Augustinus, & habetur in c. nolo. 1. 2. q. 1. eò magis, quod sic transgrederetur præceptum charitatis de se diligendo: quoniam sicut nemo auderet dicere: Carolus furatus fuit centum: At omnis fur suspendendus est (hoc est, iustitia suadente) ergo si Carolus uoluerit esse tutus in conscientia, tenebitur, vel se præsentare iudici, ipsius sententia suspendendus, vel seipsum laqueo necare. Sic, ergo, in proposito: licet vsurarius possit accusari de crimine vsuræ, & indè infamiam merito incurrere, non tamen indè sequitur, posse eum restituendo propriam infamiam procurare.

Responsio ad quartam rationem.

Ex his omnibus patuit ueritas præsentis nostræ conclusionis decimæ, quæ, quidem, cum contineat, & absoluat difficillimam quæstionem, erit summo perè memoriæ commendanda, & amplectenda ab omnibus.

Vndecima conclusio.

Vsurarius restituendo rem extortam per vsuram creditori eius, à quo extorsit de uoluntate eius, à quo extorsit ipse, liberatur à præcepto statim restituendi ei, à quo extorsit.

65
Vsurarius restituens usuras creditori sui de uoluntate eius, uerè restituit.

Hæc conclusio probatur triplici medio: primò per argumentum in c. qui facit per alium, de reg. iur. in sexto. ubi hæc pulcherrima regula traditur: [Qui facit per alium, est perindè, ac si faciat per seipsum.] Dixi probari per argumentum, quoniam etsi explicitè conclusio præsens non probetur per illam, tamen benè implicitè: cum ex illa non tantum eliciatur, quod qui soluit manu aliena de suo, habeatur, ac si ipse manu propria soluisset: uerum etiam, quod qui mandauit solui alij nomine suo, id (quod sibi soluendum erat) existimandum erit, ac si ipse fuisset solutum. Idem probatur per argumentum in l. solutum. §. solutam. ff. de pignor. act. ubi hæc habentur, uidelicet: [Solutam autem pecuniam accipiendum, non solum si ipsi, (cui obligata res est) sed & si alij sit soluta uoluntate eius, vel ei, cuius hæres extitit.] Idem habetur in l. inuito. C. de solutionib. Dixi probari conclusionem per argumentum: quia licet explicitè ipsa conclusio uerbis ipsius legis non probetur, eò quod ibi sermo non habeatur de vsurario: benè, tamen, implicitè, cum loquatur textus de quolibet debitore: eò quod & vsurarius in terminis præsentis conclusionis, debitor quoque sit appellandus, ut patet ad sensum: ergo conclusio nostra probatur per dictam l. arguendo ab identitate rationis. Probatur & secundo præsens conclusio Doctorum auctoritate: Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. cap. quinta causa. D. Antonius de Butrio, Ioannes

c. qui facit per alium, de reg. iur. in 6.

l. solutum. ff. de pignor. actio.

l. inuito. C. de solut.

Io. à Medina, Ioan. Andr. Ant. de Butrio.

Panor.
Bart.
Sylueſt.
Ratio concluf.
Antecedentia.
Conſequentia.

Ioannes And. & Panormitanus in c. ea te. extrà de iureiur. & Bartolus in dictis ll. & §. ſolutam. Sylueſter in ver. ſolutio. §. 4. partic. 2. Probatur & tertio hac ratione: Si, enim, noſtra conſuſio vera non eſſet, ſequeretur hoc abſurdum, quòd vnusquifque non eſſet rei ſuæ moderator, & arbiter, & q̄ nemini liceret vices ſuas alteri demandare. At conſequens falſiſſimum eſſe per ſe patet, ergo, ſic patet indè veritas noſtræ conſuſionis.

Duodecima conſuſio.

66
Uſurarius reſtituens creditori creditoris ſui, ipſo ignorante, vel inuito, in foro fori non liberatur.

l. ſin. C. de negot. geſtis.

l. inuito. C. de ſolutionib.

cap. ea te. extrà de iureiur.

l. ſi verò mihi. ff. de conſtituta pecunia.

c. ſicut dignū, extra de homicid.

67
Ius idem, vbi eadem ratio.

l. illud. ff. ad l. Aquil.

Bart.

Gloſ.

Ioan. And.

Ant. de Butrio.

Panor.

Sylueſter.

68
Uſurarius vt ſupra in foro conſcientiæ liberatur à reſtitutione faciendâ denno.

l. ſi opera. ff. de doli mali, & met. excep.

Uſurarius in foro fori non liberatur à præcepto reſtituendi ſtatim res, quas extorſiſſet per uſuras, etiam ſi illas ſoluiffet (ignorante vel inuito eo, à quo ipſe extorſerat uſuras) creditori eius, qui ipſas uſuras dicto uſurario ſoluiffet. Hæc conſuſio probatur triplici medio: Primò, enim, per argumentū in l. ſin. C. de negot. geſtis, in qua hæc habentur, videlicet: [Si quis nolente, & ſpecialiter prohibente domino rerum, adminiſtrationi earum ſe immiſcuit, nullam eſſe aduerſus eam, vel directam, vel vtilem contrariam actionem.] Idem probatur & clariùs per argum. in l. inuito. C. de ſolutionib. in qua hæc habentur, videlicet: [Inuito, vel ignorante creditore, qui ſoluit alij, ſe non liberat obligatione.] Adhuc, & idem probatur per argum. in c. ea te. extrà de iureiuran. vbi Innocentius Tertius inſcriptis uſus fuit verbis, videlicet: [Ea te credimus diſcretionem vigere, vt intelligas per te ipſum, quòd onus non remittitur, ſed augetur: cūm cuiquā improuidè ſoluitur, quod alij ex debito eſt præſtandum.] Probatur inſuper per argum. in l. ſi verò mihi. ff. de conſtituta pecunia. in qua hæc habentur, videlicet: [Si verò mihi, aut Titio conſtitueris te ſoluturum, mihi competit actio: q̄ ſi poſteaquàm ſoli mihi te conſtituiſti ſoluturum, ſolueris Titio: nihilominus mihi teneberis.] Idem probatur per argum. in c. ſicut dignum, §. eos inſuper, extrà de homicid. in quo dicitur, [Non valere reſtitutionem rei alienæ, ſi ipſa fiat alijs, quàm ijs, quibus debetur fieri.] Dixi probari noſtram conſuſionem per argum. in dictis ll. quoniam licet explicite ad verbum non probetur (cūm ibi nulla fiat mentio de uſurario reſtitutioni obnoxio) benè, tamen, implicite, probatur ipſa conſuſio, arguendo ab identitate rationis (iuxta vulgatam regulam iuris, vbi eadem ratio, idem ius, vt in l. illud. ff. ad leg. Aquiliam) cūm in dictis iuribus ſimpliciter dicatur de creditore, & debitore: & uſurarius ſit debitor, & mutuarius, qui ſoluit uſuras, creditor: ut patet ad ſenſum. Probatur & ſecundò Doctorem hoc ipſum tenentium auctoritate, nam Bartolus in dictis iuribus. Gloſ. ibidem, & in l. ſi opera. in ver. idem eſt. ff. de doli mali, & met. excep. Idem & in l. ſolutam. §. ſolutam. ff. de pignor. act. num. 2. Ioannes Andr. Antonius de Butrio, Panor. Gloſa, & alij Canoniſtæ in dicto cap. ea te. & Sylueſter in ver. ſolutio. §. 4. partic. 2. Probatur & tertio hac breui ratione, videlicet, ne eludatur actio quam in foro iudiciali habebat ex uſuris ſolutis contra uſurarium, ipſe mutuarius.

Tertiadecima conſuſio.

Licet uſurarius reſtituens extorta per uſuram, creditori eius (à quo ipſe extorſit uſuras) ipſo ignorante, vel inuito, quoad forum fori remaneat adhuc debitor illius (vt in l. inuito, vel ignorante. C. de ſolutionibus.) tamen benè liberatus iudicabitur in eodem foro fori ope exceptionis. Hæc conſuſio probatur triplici medio: Primò, enim, per argum. in l. ſi opera. ff. de doli mali, & metus excep. in qua hæc habentur, videlicet: [Si opera creditoris acciderit, ut debitor pecuniam, quam ſoluturus erat, perderet, exceptione doli mali

doli mali creditor remouebitur. Idem eſt, ſi creditori eius numeratam pecuniam ratam creditor non habeat. hæc ibi. Dixi, probari per argumentum à ſimili: quoniam reuera, eadem ratio militat in uſurario, qui ſoluit creditori creditoris ſui ipſo ignorante, vel inuito: quæ militat in omnibus debitoribus erga ſuos creditores: de quibus generaliter emanauit præallata Imperialis conſtitutio. Nec contra noſtram conſuſionem eſt textus in dicta l. inuito. quoniam hic non dicimus non remanſiſſe apud creditorem quandam actionem ipſum vocandi in ius, ac ſi non ſoluiffet penitus (vt in dicta l. inuito.) ſed q̄ uſurarius in iudicium uocatus ſtatim exceptione doli mali ſe tuebitur, & à iudice veniet abſoluendus ſtante uera ſolutione facta dicti debiti, quæ vergit in utilitatem ipſius creditoris. Probatur inſuper & ſecundò noſtra conſuſio auctoritate Doctorem: nam ſe ſubſcripſit præſenti conſuſioni Bartolus in l. ſolutam. §. ſolutam. ff. de pign. act. num. 2. Gloſ. in dicta l. ſi opera. in ver. Idem eſt. Panorm. in c. ea te. de iureiur. in fine. Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Si vera non eſſet noſtra conſuſio, ſequeretur q̄ vnicuique liceret locupletari cum aliena iactura: conſequens eſt falſum: ergo, & antecedens, ergo fatendum erit ueram eſſe noſtram conſuſionem, & q̄ conſequens ſit falſum, probatur per tex. in c. locupletari. de reg. iur. in ſexto, in quo dicitur [Locupletari nemini licet cum aliena iactura, uel iniuria.] & q̄ indè locupletaretur creditor cum aliena iactura, per ſe patet: quoniam is, cui reſtituere tenebatur uſurarius, aſſequeretur bis quod ſuum erat: quod eſſe iniuſtiſſimum per ſe patet.

Quartadecima conſuſio.

Quamuis in foro fori veriffimæ ſint præcedentes conſuſiones: In foro, autem, conſcientiæ ueriffimum quoque eſt, q̄ uſurarius, uel quicumque alius debitor ſoluens creditori eius, à quo, ipſe extorſerat (etiam eo ignorante, uel inuito) per iniuſtitiam aliquid, liberatur à præcepto illud idem denuò reſtituendi ei à quo ipſe ſic iniuſte acceperat. Hæc conſuſio probatur triplici medio: Primò, enim, per argum. in c. ſine culpa. de reg. iur. in ſexto. in quo hæc traditur regula, videlicet: [Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus.] Dixi per argum. in dicto cap. probari noſtram conſuſionem, quoniam reuera, ſi uera non eſſet noſtra conſuſio, puniendus eſſet uſurarius iſte ſine ſua culpa: cūm oporteret eum debitum ſoluere bis, poſtquam geſſerat negotium ſui creditoris utiliter, maximè ſtante & alia pulcherrima regula iuris in c. bona fides, de reg. iur. in ſexto. in quo hæc habentur, videlicet: [Bona fides non patitur, ut ſemel exactum, iterum exigatur.] ex quibus omnibus patet, uſurarium huiuſmodi, ſaltem, in foro conſcientiæ non teneri ruruſ reſtituere, quod iam ſemel reſtituit nomine creditoris ſui in utilitatem eiufdem, à quo ipſe extorſerat illud per uſuram. Inſuper probatur per argum. in l. ſoluendo. ff. de negot. geſtis. in qua hæc habentur, videlicet: [Soluendo quiſq; pro alio licet inuito, & ignorante liberat eum. Quod autem alicui debetur, alius ſine uoluntate eius non poteſt iure exigere. Naturalis, enim, ſimul & ciuilis ratio ſuadet, alienam conditionem meliorem quidem etiam ignorantis, & inuiti nos facere poſſe, deteriore non poſſe.] hæc ibi. Idem ferè dicitur in l. ſolutionem. ff. de ſolutionibus. Dixi probari noſtram conſuſionem per argum. in dictis legibus: quoniam licet explicite de materia noſtræ conſuſionis non loquantur, benè, tamen, implicite, cūm ex ipſis luce clariùs eliciatur, unicuiq; licere ſe liberare à debito, ſoluendo tertio, ipſo creditore ſuo inuito,

Bartol.
Gloſ.

Panor.

Ratio concluf.
Antecedens.

c. locupletari.
de reg. iur. in 6.

Conſequentia

69

Uſurarius reſtituens creditori mutuarius ſui (à quo ipſe uſuras extorſerat, ipſo inuito, vel ignorante) ipſas uſuras extorſas, in foro conſcientiæ liberatur ab obligatione illas reſtituendi.

c. ſine cauſa, de reg. iur. in 6.

ca. Bona fides. de Reg. iuris in ſexto.

l. ſoluendo. ff. de Negot. geſtis.

l. ſolutionem. ff. de ſolut.

418 TRACT. DE VSVR. D. ALPHONSI VILAGVT

inuito, vel infcio : Cùm, ergo, omnibus hoc liceat, patet hoc licere ipsi etiam vsurario : vnde ex his patet, ipsum indè liberari ab onere denuo soluendi ei, à quo extorsit, pro quo semel soluit : cùm solutionem hanc teneatur in foro conscientie ille (nomine cuius fuit facta solutio) ratam habere : eò quòd indè nullum detrimentum patiat : & si ratam non haberet, & vellet denuo sibi debitum solui, peccato iniustitie se foedaret : quod bona fides, & rectitudo conscientie non sustinet, vt patet ad sensum : imò esset furtum manifestum. Probatur præfens conclusio & secundò auctoritate infrascriptorum Doctorum, de quorum numero est Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. capit. quinta causa est, solutio debiti facta creditori creditoris. Glosæ dictorum canonum, & legum, & Glos. in §. primo. in ver. solutio fiat. Instit. quibus modis tollitur obligatio. Syluest. in ver. solutio. §. 4. partic. 2. & Canonistæ in dictis regulis. Probatur insuper & tertio hac ratione præfens conclusio : Cùm iccirco restitutio rei alienæ à Deo præcipiatur, vt dominus, à quo iniuste aliquid fuerat extortum, reddatur pristino statui, seu statuatur in pristino statu, eò quòd restituere nihil aliud est (iuxta doctrinam D. Thomæ in 2. 2. quæst. 62. artic. 1. in corp. & omnium Doctorum) quam rem statuere in primo statu. Indè, ergo, sequitur, huiusmodi vsurarium fuisse absolutum à præcepto restituendi, eò ipso quòd facta solutione (ad quam tenebatur) eius creditor statutus, ac collocatus fuerit in pristino statu : cùm & ipsi opus fuisset de suo soluere debitum suo creditori, nisi soluisset illi suus debitor : quod contigit quando ille sumpsit securitatem, vel apothecam, seu instrumentum confessionis, fatendo sibi fuisse satisfactum pro rata solutæ pecunie à suo debitore per manus ipsius usurarij : virtute cuius instrumenti tutus, ac securus erit creditor usurarij se non molestandum fore à suo creditore. Ex quibus omnibus patet, omnes hoc modo pristino statui eorum fuisse redditos, ac per consequens omnibus satisfactum fuisse.

Quintadecima conclusio.

Vsurarius excusabitur à restitutione usurarum non solum statim facienda, verum etiam pro semper propter ingressum illius in religionem approbatam, emittendo ibi professionem. Primò si antè ingressum (vel saltem antè professionem) cessisset bonis (si quæ habuisset) ijs, à quibus ipse extorserat usuras. Secundò si (salua regulari disciplina) nihil in claustris lucrari posset, aut spem non haberet aliqua bona hæreditandi. Sed si antè ingressum eius in religionem, habuisset undè soluere potuisset usuras : & sua bona donasset monasterio, vel ex postfacto ratione sui monasterium hæreditasset aliqua bona quocunque titulo (sine interesse, & recompensatione faciendâ à monasterio donatori huiusmodi.) In his ergo casibus monasterium illud iuxta ualorem rerum sic acquisitarum teneretur usuras creditoribus dicti usurarij soluere. Idem si dictus usurarius aliquo artificioso suo aliqua lucraretur : & ratio est, quoniam in huiusmodi casibus dictus usurarius non absolueretur à præcepto restitutionis : cùm posset indè illas restituere, vel saltem monasterium, in prædictis casibus : aliàs esset absolutus à tali præcepto (vt diximus, & probabimus) Nec aliquo iure talis usurarius nullo pacto ualens restituere extorta per usuras tenebitur permanere in seculo (abstinendo ab ingressu religionis) vt lucrari possit aliqua, vt indè posset usuras extortas restituere : dummodo spiritu Dei ductus fuisset ad religionem : & non ut euasisset incommoda, quæ in seculo permanens, incurrisset ratione dictarum usurarum exactarum, &

licet

licet vera sint prædicta de iure communi, & secundum sententias Doctorum paulò post recitandorum : tamen adhuc limitabitur asserendo ipsam ueram : Primò, quando talis ingredi uolens religionem principaliter moueatur (vt dixi) ad ingressum Spiritu Dei : & non ut effugeret seculi ærumnas indè succedentes sibi. Secundò, quando talis non fuisset decoctor, aut dilapidator rei suæ familiaris, & se grauasset æris alieni ingenti vi, seu debito : aut dissipasset alienam pecuniam suæ fidei committendam, & ut effugeret ratiocinia ingredi, modo uellet religionem. Quod ex uerbis, & mente legislatoris, scilicet, Sixti Quinti, uidetur elici : cuius uerba referam, in fine omnium, quæ afferuntur pro defensione præfentis conclusionis. Quapropter dicerem (remittendo me saniori iudicio) ingredi posse religionem (non obstante tali constitutione) eum, qui sine aliqua culpa sit grauatus ære alieno : & in seculo non habeat unde soluat, & Dei Spiritu ingreditur.

Hæc conclusio probabitur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris in quo Alexander Tertius statuit, usurarios, (qui habent in facultatibus, unde restituere possint) compellendos fore ad restitutionem : illos, uero, qui non habent, nulla pœna multandos : cum eos nota paupertatis euidenter excuset. Hæc ibi, ex cuius uerbis elicitur ueritas nostræ conclusionis, quoniam si uera non esset nostræ conclusio : indè sequeretur, quòd huiusmodi usurarij possint puniri aliqua pœna : quod patet, quoniam maxima pœnarum est, non posse sequi instinctum Spiritus Sancti dictantis sibi ingressam religionem : cum unusquisque ad ipsum sequendum debeat esse liber, iuxta Diui Apostoli sententiam, dicentis. (Vbi Spiritus ibi libertas) 2. Corinth. cap. 3. uer. 17. & ut docuit Innocentius Tertius, & habetur in capitulo, licet, extra de regul. & transac. ad relig. (Qui Spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege) & ex his patet, ergo, quòd hi tales usurarij acti Spiritu Sancto, tunc conscientia ingredi possunt religionem, arguendo à fortiori hoc modo : uidelicet : Cùm auctoritate dicti canonis usurarius, qui non est soluendo, non poterit aliqua pœna plecti, vel cogi ad manus proprias acquirendum, unde extortas usuras restituere possit, sed solum ad restituendum : extorta per usuram si habet facultatem : Indè, sequitur, quòd à fortiori non erunt molestandi huiusmodi ab ingressu religionis, si non habent facultatem restituendi usuras extortas : Cùm & effecti religiosi Dei amore spoliauerint se libertate, quæ cum eo auro pretiosior est : eò magis, quòd in tali statu ipse usurarius poterit creditores suos magis inuare impatiendo eis bona spiritualia : quam si restituisset temporalia : cum longè pretiosiora sint ipsis temporalibus. Insuper, & idem probatur per argumentum in capitulo secundo, extra de pignoribus : in quo Gregorius Tertius dixit : Lex habet, ut homo liber pro debito non teneatur, & si res defuerint, quæ possint pro debito addici : hæc ibi, ex quibus elicitur ueritas nostræ conclusionis, quoniam aliàs indè sequeretur, quòd homo liber pro debito possit teneri : nec refert, quòd textus loquatur de detentione in carcere : quoniam uniusque carcer iccirco est pœna : quoniam repugnat libertati, ac uoluntati ipsius carceri mancipati : Cùm nihil poenale sit, quòd se tunc dum cor nostrum est : sic, ergo, in proposito, ij, qui contra uoluntatem propriam detinentur in seculo, dicendi erunt detenti in carcere : quapropter concludendum est, quòd sicut persona liberi hominis pro debito detineri non potest (si non habeat unde soluat debitum) sic usurarij, qui modo non sunt soluendo, ingredi uolentes religionem, non sunt contra eorum uoluntates detinendi

Ratio conclus.

S. Thomas.

Restituere quod sit.

69 Usurarius an excusetur à restitutione usurarum propter ingressum religionis.

c. cum tu. extra de vsur.

2. Cor. c. 3. c. licet. extra de regul. & transac. ad relig.

cap. 2. extra de pignoribus.

70 Homo libertate neri in carceribus an possit pro debito, si non habeat unde illud soluat suo creditori.

c. Odoardus.
extra de solut.l. ob æs alienū.
C. de actio. &
oblig.

c. Duq. 19. q. 2.

l. Qui filios. C.
quæ res oblig.
possint.l. r. C. qui bo-
nis cedere pos-
sint.

S. Thomas.

nendi in seculo donec soluerint extortas vsuras suis creditoribus. Idem prorsus probatur per textum in capitulo, Odoardus. extra de solutionibus. in quo Gregorius Nonus, [præcepit non molestandum fore eum, qui non soluit suis creditoribus, si non habeat in bonis.] Idem probatur per argumentum in l. ob æs alienum. C. de actio. & oblig. Vbi hæc habentur, videlicet. [Ob æs alienum seruire liberos creditoribus iura compelli non patiuntur.] hæc ibi. ex quibus elicitur veritas nostræ conclusionis, cum, si vsurarij (de quibus habetur sermo) impediri possent ab ingressu religionis: seruire cogentur implicite suis creditoribus (scilicet) eorum prauæ uoluntati, eò quòd male ipsi deberent (in solutis usuris) eos ingredi religionem ut indè & ipsi participes fierent meritis, & orationibus eorum. Idem probatur per argumentum in capitulo, Duq. 19. quæst. secunda. [In quo Urbanus Secundus Papa multis auctoritatibus probat, clericos posse ingredi religionem regularium inuitis eorum episcopis: licet aliàs ipsis inuitis, ipsi clerici non possent ad alios episcopos transire & illis subijci.] Dixi probari conclusionem per argumentum in cap. Duq. arguendo sic ab identitate rationis: sicut, enim, clericus non potest se subdere extraneo episcopo, nisi de consensu proprii: ne indè proprius episcopus iniuste priuetur iure acquisito super clericum sibi subditum iure (inquam) exigendi obedientiam, & alia obsequia, quæ pretio appretiables sunt non minimo: sic in proposito vsurarius, de quo loquitur conclusio, grauatus ære alieno implicite virtute dicti canonis ingredi poterit religionem inuito creditore, dummodo cesserit bonis, vel sit modò constitutus in terminis nostræ præsentis conclusionis. Idem probatur per argumentum in l. qui filios. C. quæ res pignori obligari possint. [in qua dicitur, personam liberi hominis nullatenus posse tradi in pignus ratione debiti contracti.] Dixi conclusionem probari per argumentum: quoniam licet explicitè nostræ conclusio ibi non probetur: bene, tamen, implicite: cum indè eliciatur, personam liberi hominis non posse alicubi detineri pro debito: & per consequens nostram conclusionem verissimam esse: quoniam aliàs oporteret nos faceri, huiusmodi vsurarios (quorum personæ sunt liberae, cum ipsi sint liberi homines & non vendati alicui) posse detineri alicubi (ipsis inuitis), scilicet, in seculo contra uoluntatem dictorum usurariorum, donec ibi soluisent debitum: quod quidem absurdum esse, & à ratione alienissimum non est, qui sit compos sui, ac sanæ mentis, & hoc non animaduertat, & teneat. Idem probatur per argumentum in l. prima, C. qui bonis cedere possint: Vbi dicitur. [Non fore carceri mancipandos eos, qui bonis cesserunt, sed libere abire permittendos.] Dixi per argumentum: quoniam licet explicitè nostræ conclusio non probetur per dictam legem: bene, tamè, implicite: cum ex illa eliciatur quàm apertissime, neminem impediri ab ingressu religionis ratione non soluti debiti temporalis boni, si vel cesserit bonis suis, vel cedere paratus sit, nec possit iuridicè præcipi eis permanere in seculo, ut inibi manibus suis elaborando, aliquid lucrentur, & sic satisfaciât suis creditoribus: cum tali præcepto priuarentur libertate abeundi, vel faciendi quod sibi magis placeret: & sic tacite carceri manciparentur, eò quòd principi paliter constitutus in carcere quis prohibeatur quo uoluerit abire, vel facere id, quod sibi magis placet, quod spectat ad usum libertatis.

Probatur insuper nostræ conclusio & secundò auctoritate sacrorum Theologorum, de quorum numero est Diuus Thomas: bene intellectus in 2. 2. quæstione vltima, articulo sexto, in responsione ad tertium. At quoniam non defunt

Doctores, & rationes pro ipsis contra præsentem verissimam conclusionem, operæ pretium duxi ad verbum referre sententias facientes pro nostra conclusione, & contra nostram conclusionem, ut veritas eius magis elucescat.

Sciendum, igitur, quòd Diuus Thomas, vbi supra, infra scriptis verbis usus fuit, videlicet: Ille, qui est obligatus ad aliquid certum, non potest illud licite prætermittere facultate existente. Et ideò si aliquis sit obligatus ut alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat, non potest hoc licite prætermittere, ut religionem ingrediatur: si, tamen, debeat aliquam pecuniam, & non habeat vndè reddatur, tenetur facere quod potest, ut, scilicet, cedat bonis suis creditori.

Propter pecuniam autem persona liberi hominis secundum iura ciuilia non obligatur: sed solum res: quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ. Vndè licite potest (exhibitis rebus suis) religionem intrare: nec tenetur in seculo remanere, ut procuret unde debitum reddat. hæc ille Sanctus: qui loquitur de eo, qui Spiritu Dei compulsus ingreditur religionem. Caietanus ibidem in commentarijs sequitur sententiam Diui Thomæ addendo hoc pulcherrimum notabile dicens secundò: quanta differentia est inter leges nostri temporis, & antiqui temporis.

Nam apud ueteres, persona liberi hominis obligabatur, ut patet in libro quarto Regum. capite quarto, versiculo primo. Vbi mulier uindicta conquæritur apud Helisæum, quòd creditor accepturus erat, filios suos in seruos pro pecunia sibi debita: Nunc, verò, iura disponunt, personam liberi non obligari pro debito pecuniario. hæc ille. Petrus à Palude, verò, magis explicitè approbat nostram conclusionem in quarto sententiarum, distinctione trigesima octaua, quæstione tertia, articulo secundo, conclusione tertia, infra scriptis uerbis utens, videlicet: propter debita, ut scribendo, vel operando lucretur ad soluendum, non debet remanere in seculo: quia profitendo cedit bonis, & si non creditori, tamen, religioni, ut illa pro se satisfaciât, quæ tenetur: vnde nec in religione tenetur operari manibus ad soluendum: sicut nec in seculo teneretur, si cessisset bonis. Si autem promississet manibus operari, sicut propter hoc non prohiberetur suscipere crucem, & sufficeret tunc tradere interesse, vel bonis cedere: sic non obstante hoc, posset religionem intrare: sed si bona sufficiunt, debet illi solui interesse, aliàs inanis est actio creditoris, quam excludit inopia debitoris. Si, enim, obligato ad matrimonium, immo etiam post matrimonium contractum licet intrare religionem: multò magis post omnem aliam obligationem: immo etiam videretur, quòd nec ad interesse teneretur: sicut iura ad nihil restituendum obligant coniugem, qui matrimonio non consummato intrat religionem, altero infcio, vel inuito, qui, tamen, in multis propter hoc sæpe damnificatur.

Hæc Paludanus, vbi supra, Nicolaus etiam de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione trigesima octaua, quæstione prima, §. vigesimo, simpliciter sequens sententiam Diui Thomæ nostræ conclusioni se subscripsit: Syluester in summa, in verbo, religio. secundò.

Nn §. quarto,

Caietanus.

70
Persona liberi
hominis an ali
quando obliga
ri poterit pro
debito pecu
niario.
Pet. à Palud.

Nic. de Orb.

Syluest.
Glof.
Doctores sexti
Specul.

§. quarto, & quinto, Glof. & Doctores Canonistæ & Iuristæ omnes in dictis iuribus eos interpretando, prout interpretati fuimus ipsa iura: sed specialius, & apertius quodammodo ex Canonistis infra scripti se subscripserunt præsentis nostræ conclusioni, videlicet, Speculator in libro quarto, titulo de statu monachorum. §. Quatragesimo septimò quæritur, qui dixit, quòd si ingressus religionem habeat creditores, conuenietur monasterium nomine suo, vel nomine ingressi monasterium, & satisfaciet pro quantitate rerum, quæ sibi obuenerunt: ex quibus patet, ipsum Doctorem uoluisse non impediri ingredi uolentem religionem ratione debiti, sed tantum teneri creditori satisfacere eo modo, quo poterit.

Goffreda.

Idem & clariùs dixit Goffreda in summa. in titulo de obligatis ad ratiocinia. §. Quæritur de eo, qui iurat. in versic. In eo autem, qui uult. Vbi infra scriptis vsus fuit uerbis, videlicet. In eo autem, qui uult ingredi monasterium: dico, quòd non obstante tali obligatione, intrare potest, excusante ipsum zelo religionis, & afflatu Sancti Spiritus, ut in capitulo, Duæ. decima nona, quæstione secunda, (supra relato.) Monasterium autem tenetur satisfacere de his, quæ contulit eidem ingressus: sed & is, qui nihil contulit: si, tamen, post ingressum ipsius, monasterium aliqua quæsiuit ex persona ipsius, puta, per successionem hæreditariam, vel alio modo, in tantum tenetur, quantum illud est, quod quæsiuit illi, cui monachus est obligatus: argumentum in capitulo, si qua, decima nona, quæstione vltima: Sed si non satisfaciat, nec monachum defendat, patietur missionem bonorum illorum. Vel monachus in monasterio faciat quod promissit, dum, tamen, non impediat obseruantia regularis: & ex his patet quid dicendum de potestate, qui iurauit regimen ciuitatis: De magistro, qui iurauit regimen scoliarum per annum. De capellano, qui iurauit seruire in officio capellanæ. An isti possunt religionem intrare: Non, enim, iuramentum uiolat, qui in melius illud mutat: ut in capitulo, peruenit. el secon- do, extra de iureiurando.

71
Iuramentum
mutat in me-
lius nõ dicitur
uiolatum. ut
in ca. peruenit,
el 2. extra de
iureiurando,
Hostien.
Innocen.
Ant. de Butrio.
Ioan. Andr.
Panor.

Hæc ille: cuius sententiæ infra scripti Canonistæ se subscripserunt, videlicet: Hostiensis in summa, titulo de obligatis ad ratiocin. ordin. uel non. §. Quis obligatus impeditur. in vers. Quid si talis uult intrare. Innocentius Quartus in rubrica tituli. De obligatis ad ratiocinia, ubi concludit, quòd qui nulla fraude ducitur, liberè, & securè ingrediatur religionem. & reliqua fere addit quæ Goffreda docuit: Dominus Antonius de Butrio, & Panormitanus in capitulo primo, extra de obligatis ad ratiocinia, sequuntur Innocentium, & Goffredam, se subscribendo præsentis conclusioni, Ioannes Andreas in dicto capitulo primo, se subscripsit nostræ conclusioni.

Ratio conclus.

Probat & tertio nostra conclusio hac ratione, videlicet. Cum, enim, nulli unquam dubium fuerit, huiusmodi ære alieno grauatum posse tuta conscientia debito non soluto ingredi religionem: indè sequitur, huiusmodi usurarium (de quo quæritur in præsentiarum) tuta conscientia posse ingredi religionem non soluto debito, & sine uoluntate creditoris: Antecedens ab omnibus confirmatur tanquam uerissimum: consequentia probatur: nam licet creditor non consentiat ingressui religionis actu uoluntatis elicitò,

Antecedens.

Consequentia

elicitò, tamen, benè consentit actu uoluntatis debito: quoniam patet, unumquemque ex præcepto diuino teneri ad diligendum proximum suum, & ei uelle omne bonum, quod sibi rationabiliter teneretur uelle: At ingredi religionem est optimum, ergo, si quis uocatus non fuerit, tenebitur uocato non præstare impedimentum. Si, ergo, tenebitur non præstare impedimentum, indè sequitur, ipsum teneri consensum usurario suo debitori præstare de ingrediendo religionem pro salute æternæ animæ suæ: Vnde patet, ei non consentire in hoc, esse iniustum, & contra charitatem: præponendo proprium commodum temporale saluti æternæ animæ proximi sui: quam facillimè ingrediendo religionem poterat ille assequi.

Et licet (meo quidem iudicio) nostra conclusio uerissima sit, & multis medijs probata: nihilominus posset quis contra illam insurgere, nitendo illam probare falsam duplici medio. & primò Doctorem auctoritate.

Impugnatio
cõclusionis au-
thoritate Doc.

Quapropter sciendum, quòd nostræ conclusioni aduersatus fuit Ioannes Gerson, qui aliàs dicitur Cancellarius Parisiensis, in secunda parte, (cui se subscripserunt multi ex Doctoribus Parisiensibus) dicens, quòd debitor, qui in seculo posset creditoribus satisfacere, si per ingressum religionis se impossibilitat ad satisfaciendum, malè agit: nec releuatur postea, quominus teneatur (si possit) debita priùs contracta soluere: hæc ille Doctor, cui astipulatur Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis. quæstione tertia, capitulo incipiente. Octaua causa est, religionis ingressus: qui & addit infra scripta, contra nostram conclusionem, in §. Ad quintum, videlicet: primò, quòd professio huiusmodi ualeat, licet per illam impotentem se reddat ad debita soluenda: & ratio est, quia si facultates, per quas satisfacere possit, aliis diuersis, quibus uelit, donet, tenebit donatio, etiam si indè debitor ille maneat omnino impotens ad restituendum: Ita igitur si suam personam spontè alteri subiiciat, & seipsum alteri tradat, tenebit traditio: cum in hac re non minùs libera sit persona illius, quam res: & ita si se ipsum per professionem religioni tradat, tenebit traditio: ex quo sua persona non erit serua creditorum, nec erat creditoribus debita: sed res sunt, quæ in genere debebantur, quanquam persona esset creditori obligata, ad illi satisfaciendum, & ita in hoc tenet uerum, quod Sanctus Thomas pro se citabat, scilicet, quòd propter pecuniam persona liberi hominis non obligatur: quia, scilicet, liberè potest de sua persona facere, quod uelit: ita ut si personam tradat, teneat traditio: quamuis per circumstantiam possit huiusmodi traditio uitiari. Secundò, religionem, tamen, ita de facto ingressus tenebitur, (si potest) curare, ut creditoribus satisfaciat, artem aliquam intra monasterium exercendo, vnde aliquid lucretur, idque ex consensu prælati sui, qui illi tenetur ad id licentiam dare. Tertio, vel pro eo debita creditoribus soluere: vel quarto, quòd si intra monasterium quicquam lucrari non potest, quod posset extra: tenetur extra monasterium id querere, vnde satisfaciat: Idque de licentia sui prælati, ut supra. Quintò, cauendum, tamen, illi est, ne talia exercent, vnde scandalum præstet, aut religio derisioni exponatur. Sextò, Nam his inconuenientibus existen-

Gerson.

Ioã. à Medina.

ribus cessat obligatio præfata. Septimò, quòd monasterium pro illo non satisfaciatur, quia non vult, vel non potest, nec apparet aliud medium creditoribus satisfaciendi, quàm quòd dimisso habitu in partes aliquas secedat, ubi (sine scandalo, & sine omni inconuenienti) possit honestè acquirere, vnde debita soluat. Octauò, credere (inquit Medina) consequenter ad id ipsum teneri, & suum prælatum ad hoc debitam licentiam eidem debere tradere. Nono, si tamen, prælatus eam denegat, erit iam debitor impotens, & durante tali impotentia cessat obligatio prædicta. Decimò: sed non erit prælatus tutus, si causam iustam licentiam denegandi non habeat. Vndecimò, verùm ea data, vel denegata, tenebitur talis debitor vbi se repererit, seruare, prout poterit, ea, quæ in professione promissa. Hæc ille: qui ibidem nititur probare, nostram conclusionem falsam infrascriptis rationibus, videlicet.

Prima ratio
Medine contra
nostram con-
clusionem.

Prima ratio est, quoniam huiusmodi debitor (de quo quæritur) iure naturali, & diuino, tenebatur debitum suis creditoribus soluere, si facultates habebat, aut artem, seu industriam, per quam posset acquirere aliquid, & satisfacere suis creditoribus: igitur, non potuit licitè se astringere ad id, quo redderetur impotens ad debita soluenda: quia incauta est obligatio, qua quis se obligat ad aliquid, ad cuius oppositum iure superiori tenetur: talis est in casu ingressus religionis. Igitur.

Ratio secunda.

Secundò, si talis excusaretur religionem ingrediendo, ex eo esset, quia volat ad meliorem uitam: hoc, tamen, non excusat, quia non est licitum temporale, nec spirituale sibi procurare cum præiudicio tertij: cum non sint facienda mala ut eueniant bona, vt ait Paulus Roma. cap. 3. vers. 8. nec iustum fit, quemquam cum aliena iactura locupletari, ut est textus in capitulo, suam. extra de penis. Nunc autem huiusmodi professio est in præiudicium creditorum: maximè cum religionem ingredi fit de consilio: debita soluere fit de præcepto: Consilia autem secundum omnium doctrinam intelliguntur saluis præceptis, ergo, &c.

Ro. c. 3. ver. 8.

ea. suam. extra
de penis.

Ratio tertia.

Tertiò, Non est licitum aliena surripere, ut iuueni in studio literarum subueniatur: de cuius profectu in litteris Theologicis magna ab omnibus habetur spes, vt determinatum est Parisijs contra quosdam, qui oppositum dogmatizabant. Igitur nec licitum est aliena arripere ad procurandum alicui meliorem statum, puta, religionem: sed in proposito casu, debitor, qui (vt in religione viuat) debita ommitteret soluere, perinde est, ac si aliena rapiat, vt ad meliorem ascendat statum: cum aliena non reddere, & aliena rapere æquiparentur.

Ratio quarta.

72
Seruus mona-
sterium ingre-
diens sine con-
sensu domini
sui, extrahen-
dus est.

73
Vxor (post ma-
trimonium cõ-
summatum) in-
grediens mona-
sterium extra
henda est, si il-
lud ingressa sit
sine viri con-
sensu.

Quartò, idem patet à simili arguendo: quia non est licitum seruo, sine consensu Domini, religionem ingredi: nec vxori sine consensu viri: immo seruus sine domini consensu ingrediens, extrahetur à monasterio, ut declaratum est in Concilio Triburiensi, (& habetur in capitulo, Nulli, distinctione quinquagesima quarta.) Vxor etiam sine viri consensu ingressa, compelletur ad uirum redire, & professio declaratur nulla, ut in capitulo, placet. & capitulo, Quidam intrauit. extra de conuersione coniugatorum.

Igitur non est licitum debitori, sine consensu creditorum religionem ingredi. Et consequentiã patet, quia utrobique est eadem ratio, puta, quia ingressus huiusmodi est in præiudicium tertij.

Et

Et confirmatur ex dictis Doctoris Sancti, qui tenet, filiũ non posse religionem ingredi, patrem suum in extrema, vel quasi necessitate relinquendo, si illi potest subuenire: & non ob aliud, nisi quia ad subueniendum patri iure naturæ, & diuino tenetur. Sed eisdem iuribus tenetur debitor suis creditoribus satisfacere: idque ex vi præcepti Decalogi. [Non furtum facies. & hæc omnia argumenta adducit Medina contra nostram conclusionem.]

Exodi c. 20.

Gabriel quoque Biel in 4. sententiarum, dist. 38. quæstione prima, dubio secundo, in examine corollarij primi in ver. Corollarium primum non quadrat dictis Cancellarij Parisiensis. Vbi in fauorem opinionis dicti Doctoris nonnullas rationes affert.

Gabriel Biel.
Impugnatio
Gabrielis Biel
contra concl.

Prima quarum est: quoniam, si sine licentia creditoris quis voueret religionem, hoc faceret in fraudem ipsius, cum se impossibilitet ad soluendum debitum.

Prima ratio
Gabrielis.

Secundò, quia non debet recipi in monasterium, nisi monasterium promiserit soluere pro ipso: quoniam aliàs ipsum fraudulentè ingressum recepisset monasterium: etiam iam professum effectum ipsum posset monasterium expellere, nisi monasterium prece, vel pretio sic obligatum attraxisset, vel munus ab eo recepisset.

Ratio secunda

Tertiò. Profitens sic fraudulentè non ducitur Spiritu Sancto, quia Deo authore nemo fit deterior.

Ratio tertia.

Quartò: sic obligatus debet differre professionem non obstante religionis voto, donec satisfaciatur creditoribus. Sic dicitur de habente parentem pauperem, & necessitate constrictum, quòd prius tenetur providere illi, cum alius non vult, aut non potest: & dehinc monachari.

Ratio quarta.

Quintò: sic obligatus plus impeditur monachari, quàm alteri uoto, aut iuramento solo: quia si iuravi me uelle spontè dare alicui decem florenos, possum intrare religionem, & iuramentũ in melius commutare non soluendo decem florenos: quia commutat iuramentum in melius: secus vbi obligatio oritur ex furto, vel pecunia mutuata & fortè secundum illam distinctionem possunt concordari Doctores: in uno etenim solum acquisitum est dominium, in alio autem realiter damnificatur proximus.

Ratio quinta.

Sextò: sic obligatus tenetur laborare manibus, vt satisfaciatur non obstante, quòd per hoc cogitur stare in statu minori, quàm sit religio. Potest, enim, quis esse impeditus ritè, & legitimè per minus bonum ab ingressu religionis causa multiplici. Aliàs non uideretur cur serui, aut ratiocinijs grauati non possint ordinarari, aut monachari.

Ratio sexta.

Septimò: si nulla est probabilis coniectura, præsumptio, aut spes, quòd unquam quocunque modo honesto poterit satisfacere creditoribus in toto, uel in parte, potest de licentia iudicis religionem intrare, & bonis cedere: maximè si est persona libera: & ubi non est consuetudo, quòd carens aere luat in corpore: nec impeditur laborando à profectu salutis: fortè plus impeditur, & grauabitur in monasterij rebus. Et dato, quòd sit persona libera, iam se fecit seruum per furtum, quòd posset in carcerem trudi, & mulctari pro delicto: quid, enim, aliud est ingredi non satisfactis creditoribus, nisi spoliare creditores rebus suis. Quàmuis, enim, cum quis cedit bonis creditoribus suis, omnia dimittat: tamè, habet iurare, quòd si uenerit ad pinguiorem fortunam, soluet in toto, vel in parte debitum. Ita quòd si quid post cessionem bonorum lucratur, vel acquirit: acquirit creditori. Vndè si spontè se reddit impotentem,

Ratio septima.

74
Debitor post
cessionem bono-
rum, ad quid
teneatur.

videtur peierare, & fraudem iniquam committere. hæc Gabriel Biel. vbi supra. Restat modò, quòd (Deo dante) responsum demus præadductis rationibus, quibus dicti Doctores nixi fuerunt probare conclusionem præsentem falsam. & primò aduersabimur adductis rationibus ac decisionibus à Ioanne à Medina, deinceps alijs adductis à Gabriele Biele, vt omnia gradatim, & sigillatim dilucidentur.

Responso ad
Medinam.

75
*Vsurarius, q
non soluit vsu
ris ingressus
fuit religionē,
an post profes
sionem possit
dimittere habi
tum & ad se
culum redire,
vt inde aliqd
lucretur, ut
vsuras exol
uat.
c. vt periculo
sa. Ne clerici,
vel monachi
sexto.*

Responso ad
primam ratio
nem, qua usus
fuit Io. à Medi
na contra con
tenta in nostra
præsentem con
clusionem deci
ma quinta.

Responso ad
secundam ra
tionem.

In primis, ergo, animaduertendum, quòd id, quod dixit Ioannes de Medina, vbi supra, in decisione præsentis quæstionis in responsione ad quintum: quòd si monasterium ingressi non possit, vel nolit soluere debita taliter ingressi, & professi: tunc si non appareat aliud medium creditoribus satisfaciendi: quàm quòd dimisso habitu in partes aliquas secedat, &c. maxima me admiratione affecit, cum animaduertam tantum Doctorem consulere id, quod sine peccato mortali, & incurso excommunicationis maioris, fieri non posse à quo quàm post professionem sine dispensatione papali, decreuit Bonifacius Octauus, & habetur in capitulo, vt periculosa. Ne clerici vel monaci, in sexto, & ibi per omnes Canonistas. quapropter mihi eius sententia non placet, cum sit contra animæ salutem, & consulat prohibitum ab ecclesia sancta: ex quo patet quòque non esse benè dictum quod subdidit ibidem dicens prælatum teneri huiusmodi licentiam monacho illi tradere, scilicet, morâdi extra monasterium sine habitu, vt debita soluat, cum in hoc non possit secum dispensare, nisi Papa, qui condidit canonem ipsum: Indè etiam patet, uerum (cum reuerentia tamen) non esse quod idem subdidit ibidem dicens, prælatum teneri huiusmodi licentiam indulgere monacho sic ære alieno grauato.

His adductis pro confutatione nonnullorum, quæ ille adduxerat in decisione huiusmodi quæstionis: superest modo vt responsum demus rationibus, quas ipse Medina contra nostram conclusionem adduxit. & primò contra primam rationem Ioannis Medina, dico, quòd licèt uerum sit, quem teneri debita soluere creditoribus suis de iure naturali, & diuino, si adsit facultas debita huiusmodi soluendi: Non, tamen, sequitur indè eundem ad id teneri iisdem iuribus ad acquirendum aliqua, cum periculo animæ, ut indè debita soluat: quod sæpe contingit in seculo negotiando: sed dato, & non concesso, quòd huiusmodi euidentissimum periculum non adesset, dico, quòd neque in seculo hac de causa teneretur. & ratio est: quia propter debita, sicut quis non incurrit necessitatem se uendendi, & sic se propria corporis sui libertate denuciant (vt fuit satis probatum) quod sequeretur, si non possèt ingredi religionem, & contra propriam libertatem, & uoluntatem morari in seculo. Quapropter, cum pro debito persona liberi hominis nō possit obligari, sed solum bona: sufficet tali ingredi uolenti religionem, cedere bonis, vt docuit diuus Thomas, & reliqua iura & Doctores allati, ac citati in probationem præsentis nostre conclusionis.

Ad secundam dicitur, quòd non uidetur benè dictum, hoc modo arguendo, non sunt facienda mala, ergo, obseruandum est id, ad quod faciendum præcipimur, ut reddere debita, &c. ad hoc dupliciter respōdet. Primò, quòd vbi eadem est ratio, idem ius. vt in l. illud. ff. ad l. Aquiliam. At eadē ratione astringimur ad soluenda debita proximo nostro, qua ad seruandum iuramentum factum de aliquid soluendo alicui (licèt hoc fiat gratis.) quod, & probatur: Cum ad iuramenta prædicta seruanda teneamur iure naturali, quo præcipimur pacta seruare: & iure diuino, quo præcipimur hoc idem facere sub illis

uerbis.

uerbis, uidelicet, nec iures uana per ipsum: & tamen, textus est apertissimus in capitulo, peruenit. el secondo. extra de iureiurando. in quo traditur illud axioma vulgatissimum atque verissimum, uidelicet: [Propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud commutat] & quòd vsurarius hic commutet in melius huiusmodi promissum, per se patet: cum melius sit ingredi religionem non soluto huiusmodi promisso, quàm propter ipsum soluendum morari in seculo, vt Gabriel Biel, vbi supra, docuit. Secūdo, quoniam, ex hoc, tertio inferiori non fiat iniuria obediendo tertio superiori illius, idest, Dei uocationi: maximè cum omnium bonorum temporalium, & spiritualium, ipse sit verus, & directus dominus, licèt possessores ipsorum sint usufructuarij, seu dicantur vtiles domini, & dispensatores: indè sequitur, quòd ipsi vsurarij vel debitores alij à Domino uocati ad famulandum ipsi Domino in sancta religione: uidetur tacitè ipsis omne debitum Deum indulgisse. Quapropter non tenebuntur pro eius satisfactione moram trahere in seculo: sed uocem Domini adimplere ingrediendo illicò religionem: Vnde patet, quòd licèt regulariter ingredi in religionem sit de consilio: erit, tamen, de præcepto post uocationem Domini: cum unusquisque teneatur Domino omnium præcipienti morem gerere statim.

Ad tertiam rationem respondetur, ipsam procedere in eo, qui habet facultatem restituendi, & non restituit: non autem in casu nostro: in quo supponimus ingredientem non habere in bonis, vnde soluat creditoribus suis, & iam cessasse bonis, vel cedere paratum esse.

Ad quartam respondetur, quòd à diuersis illatio fieri non debeat: & quòd sint diuersa, patet: quoniam seruus, & uxor (post cōsummatum matrimoniū) non habent potestatem corporis proprii: sed eorum domini, vel mariti: & sic personæ eorum sunt obligatæ illis, quorum sunt serui, vel uxores: non autem sic dicitur de persona liberi hominis ære alieno grauata: quoniam (vt supra probauimus) persona liberi hominis non obligatur pro debitis: sed tantum bona ipsius liberi hominis, si quæ haberet.

His, ergo, adductis in responsionem eorum, quæ contra nostram conclusionem Ioannes à Medina, vbi supra, adduxerat: Iccircò opus erit insuper satisfacere rationibus adductis à Gabriele Biele, vt ueritas nostre conclusionis palam fiat omnibus.

Ad primam, ergo, rationem allatam à Gabriele, dico, nihil concludere illam contra nostram conclusionem, cum funderur super præsumptione: nostra, uerò conclusio super ueritate: eò quòd supponimus, huiusmodi vsurarium ingredi religionem instinctu Spiritus Sancti: Doctor, tamen, ille supponit illum ingredi non diuino amore, sed timore angustiarum, quibus circumuallatur grauatus ære alieno.

Ad secundam, dico, quòd licèt monasterium huiusmodi ingredientem ad huc nouitium possit expellere, tamen, non probatur inde ad id teneri: quod utiq; si non teneretur, & ille vsurarius ad professionem admitteretur, & indè nullum lucrum assequutum fuisset, patet ipsum monasterium non teneri (vt supra probauimus) ad soluenda eius debita.

Ad tertiam, dic vt respondi ad primam rationem. Cum utriusque idem fundamentum, & ratio sit.

Ad quartam respondetur, non militare eandem rationem in ære alieno grauato, & filio habente parentes in graui necessitate existentes, qui sine illius præsentia,

ca. peruenit, el
2. extra de iure
iurando.

76
Promissū non
infringit qui il
lud in melius
commutat.

Responso ad
tertiã rationē

Responso ad
quartam ratio
nem.

præsentia, & ope non possent uiuere: quoniam alieno ære grauatus, (vt diximus alias) est persona libera, & sui iuris, quæ pro debito obligari non potest: cum longè sit prætiosior libertas quacunque auri quantitate: persona, vero, filij non est libera vsquequaque, cum reputetur eadem persona cum patre, vt in l. fin. C. de impub. & alijs substi.) Si, ergo, eadem persona, se quitur, quòd filius sit quid patris: quod patet, cum Doctores, & iura dicant, patrè existentem in necessitate posse filium vendere: vt in l. secunda, C. de patrib. qui filios suos distraunt. & talis uenditio ualida est. Cum, ergo, non sit eadem ratio, neque idem ius fore per se patet. & est textus in l. illud. ff. ad l. Aquiliam.

Ad quintam respondetur negando diuersitatem obligationis, cum eadem obligatione, scilicet, præcepti iuris naturalis, & diuini obligemur ad promissa (cum iuramento facta) seruanda, qua obligamur ad soluenda debita, vt supra probauimus: & tamen, ipse Gabriel ibidem fatetur vnumquemque tuta conscientia posse ingredi religionem, licet inde impediatur ab implendo promissa: Vnde videtur quasi (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) sibi met contrarius in hoc.

Ad sextam respondetur negando consequentiam: quoniam, ratio propter quam monachari non potest seruus, & coniux post consummatum matrimonium sine consensu domini sui, vel alterius coniugis, est, quia persona illorum est obligata: quod negatur in libero homine ære alieno grauato: vt fuit probatum supra latius.

Ad septimam respondetur. Primò, quòd licentia iudicis necessaria non videtur, quando realiter quis cessisset bonis actu (si habuisset aliqua) vel potentia, ac uoto, si nihil habuisset: nec spem bona aliqua assequendi haberet: cum stante huiusmodi impotentia tutus sit in conscientia: Secundò illud, quod dicitur a Biele, ubi supra, maximè ubi non est consuetudo, quòd carès ære luat in corpore: nec necessariò addendum fuit: cum huiusmodi regula militet solum in eis, qui ratione alicuius criminis incurrunt aliquam pœnam pecuniariam, de quo est textus quàm apertissimus in l. prima, §. Generaliter placet, ff. de pœnis: non autem militat in debitis pecuniarijs, quæ quis incurrit ratione alicuius liciti contractus, vt puta, mutui, locationis, & huiusmodi, vel etiam illiciti: vt in casu nostro: Ad id, quod ibidem subditur ingredi religionem non solutis debitis: nihil aliud esse, quàm spoliare creditores. Respondetur, quòd is, qui instinctu Spiritus Sancti ingreditur religionem renuntians omnia temporalia: per accidens, & non per se dicitur eos spoliare suos creditores, sed præter suam intentionem, & uoluntatem. Quapropter nullum peccatum incurrit: cum opera nostra malitiam, vel bonitatem recipiant ab intentione nostra, iuxta Domini Iesu sententiam dicentis apud Matthæum. c. 6. ver. 22. [Lucerna corporis tui est oculus tuus, si oculus tuus nequam fuerit, rotû corpus tuum tenebrosus erit, id est, si intentio tua in opere tuo. Sic, ergo, in proposito hic nullam fraudem creditoribus facere comprobatur. Nec (proprie loquendo) talis dicitur spontè impediri à satisfactione creditoribus facienda: cum hoc faciat compulsus a Spiritu Sancto, (vt fuit suppositum in conclusione præsentis) & non à causa euadendi aliquod temporale incommodum: Nec dicendus erit talis periurus: licet quis cedendo bonis iuret se soluturum fore debita, si ad pinguiorem fortunam deuenit: Cum licet tale iuramentum regulariter fiat à cedente bonis, tamen, non erit necessè, vt talis ingrediens iuramentum illud promat: cum sufficiat ei creditoribus tradere quicquid ha-

beat, &

beat, & vnquam aliqua de causa adipisci posset, donec ipsis satisfactum fuerit: qua donatione, vel cessione stante, si quid post professionem adquisierit, non sibi, vel monasterio (nisi intuitu monasterij sibi derelictum fuisset) sed creditoribus erit distribuendum. Quapropter concludendum omnino erit, nostram conclusionem verissimam esse, non obstantibus supra adductis argumentis, & rationibus in contrarium.

Hæc omnia verissima sunt de iure communi. Tamen hodie recipiunt limitationem (vt dixi in conclusione) dicendo veram esse conclusionem, & eius fundamenta in eo, qui non ingenti ære alieno grauatus, sed solum secundum vires facultatis eius ingredi voluerit religionem: si verò ingenti ære alieno excedente vires facultatis suæ quis esset grauatus, tunc nullo pacto debet ei annui ingressus, aut professio; quòd si admitteretur ad professionem, talis professio esset nullius valoris, ac si nunquam fuisset emissa: quapropter illa non obstante licebit quibuscunque iudicibus, & curijs, etiam secularibus, ad quos, seu quas, spectat contra eos (vt prius) iuris, & facti remedijs oportunis ex officio, vel ad cuiuscunque instantiam, vel querelam, vel ciuilitè, criminaliter, aut mixtim procedere contra tales habentes ætatis suæ annos excedentes decimum sextum: qui post dilapidatam rem familiarem, & contractam ingentem vim æris alieni, aut inuersam alienam (vt constitutionis ipsius verbis utar) pecuniam eorum fidei creditam, vt ratiocinia effugiant, ingressi fuerant religionem. hæc omnia statuit felicis memoriæ Sixtus Quintus Papa in anno tertio sui Pontificatus: anno, verò, salutis 1587. sexto Cal. Decembris. pro cuius constitutionis obseruantia ibidem præcepit infra scripta, his verbis utens, videlicet: Quare volumus, ut cuiuscunque iuuenis, aut viri maioris xvii annis à seculo ad religionem transeuntis, approbatio, admissio, & receptio in generali, vel prouinciali capitulo, (vt supra ordinatum est) pro tempore fiant, necnon religiosi sic recepti nomen, & cognomen, quibus in seculo utebatur, & patria in ipsius capituli actis describantur, & notentur: & insuper quoscunque, religiosos, eorumque superiores, qui aliquas personas (vt dictum est) inhabiles post hanc constitutionem publicatam receperint, voce actiua, & passiuæ: necnon officijs, gradibus, honoribus, & dignitatibus quibuscunque per eos obtentis eò ipso in perpetuum priuamus, & tam illis priuatos, quàm ad illa, & alia quæcunque in posterum obtinenda, perpetuò inhabiles, eorumque incapaces decernimus, & declaramus, hæc in dicta constitutione Sixti Quinti.

Vsurarius non tenebitur de necessitate salutis omnia extorta per vsuram erogare pauperibus, quando veri domini illarum rerum sunt penitus ignoti (vt in præcedentibus conclusionibus diximus) accedente consensu, & dispensatione, seu compositione facta à summo Pontifice rationabili de causa, vt puta, paupertatis gratia: non autem si ab Episcopo fuisset hoc indultum. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argumentum in clem. 2. §. ad hæc. de pœnit. & remiss. [Vbi prohibentur quæstores huiusmodi compositionem facere sine speciali indulto summi Pontificis. Arguendo, igitur, à contrario sensu: patet ibi, summum Pontificem hoc posse, & quòd stante tali compositione vsurarius tutus erit in conscientia. Probatur quoque præfens conclusio quoad vltimam eius particulam per argum. in c. non nos. dist. 40. in quo Symmacus Papa dicit, [Summo Pontifici non fuisse indultam à Domino Iesu Christo facultatè peccandi.] Dixi probari per argumentum:

quoniam

l. fin. C. de impub. & alijs substi.
l. 2. C. de parribus qui filios suos distraunt.

76
Ius idem, ubi eadem ratio.

77
Pater in necessitate constitutus potest filios vendere.

Responsio ad quintam rationem.

Responsio ad sextam rationem.

Responsio ad septimam rationem.

l. 1. ff. de pœn.

Decimasexta conclusio.

77
Vsurarius, antequam conscientia possit non omnia extorta per vsuram, sed tantum partem restituere per remissionem sibi indultam à Papa.

Clem. 2. de pœnit. & remiss.

c. non nos. dist. 40.

quoniam licet explicitè in dicto canone non fiat mentio de terminis nostræ conclusionis, benè, tamen, implicitè: cum ex illo eliciatur, summo Pontifici non licere peccare: Si, ergo, non licet peccare, inde sequitur, ipsum non posse de iure talem compositionem concedere (si desit rationabilitas causæ:) cum hoc vergeret in euidentissimum detrimētum pauperum, quibus talia remissa fuissent de iure eroganda: & sic eos spoliaret iniuste. Probatum & secundò Doctorum auctoritate: Ioannes, enim, de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. cap. vndecima causa est. §. verum si alia motiua. Dominicus à Soto in lib. 4. de iust. & iure, quæst. 7. art. 1. col. 10. in ver. sed rursus arguis, quamuis illa Papa. Cardinalis Zabarella in dicta clem. 2. §. ad hæc. in ver. quintò nota. & hoc idem sentijse Paulum de Eleazar. in dicta clem. refert Petrus quoque de Anchar. in eadem clem. in ver. octauò nota. Syluest. in Summa in ver. restitutio, octauò. §. 8. dicēs hoc idem sentire Archiepiscopum Flor. in 2. part. tit. 2. cap. 6. in fine. Probatum insuper & tertio præfens conclusio quatuor rationibus irrefragabilibus: quarum prima est.

Prima ratio, si enim aliquid obstaret conclusionis nostræ veritati, & quò minus talis compositio fieri possit per Papam, vel eius auctoritate, & consensu: maximè hoc contingeret, quia Papa non est dominus incertorum bonorum, aut quia ius quæsitum est pauperibus: sed hæc non obstant. Nam Papa non est dominus thesauri ecclesiæ, & tamen potest ipsum dispensare, quibus velit concedere, maximè aliqua existente causa, & tenebit concessio, seu dispensatio, uti videmus eum passim per bullas, & indulgentias ipsum thesaurum dispensare: cum tamen suus non sit: similiter non est dominus beneficiorum ecclesiasticorum, sicut nec sacramentorum, & tamen ea potest conferre, & tenebit collatio: sed pro maiori dilucidatione veritatis præfentis conclusionis, ac huius primæ rationis, qua diximus probari nostram conclusionem: sciendum quòd incerta debita (idest quæ licet quantitas eorum sit certa, tamen domini eorum sunt ignoti, de quo loquimur in præfenti conclusione) si ius tantum consulimus naturale: illa in vsus communes Reipublicæ cedere deberent. Nam cum res uniuersæ traditæ in communi sint humano dominio (quarum diuisio iure gentium facta est) sit, ut dum expectatus legitimo tempore dominus non comparet: iteratò veniant in usum publicum.

At, verò, quoniam Christi Vicarius totius Reipublicæ Christianæ pauperum curam gerit: iure & meritò potuerit hæc bona, quasi communia, reipublicæ pauperibus applicare: qui eiusdem Reipublicæ sunt egena membra. Idque Alexander Tertius sub anno Domini 1170. faciendum Salernitano Archiepiscopo iussit, ut patet in c. cum tu. extrà de vsuris. non tamen quod ipse fuerit primus rei huius auctor, sed exemplo adductus antiquissimorum Sanctorum, inter quos fuit Diuus Augustinus in sermone 35. de verbis Domini. & habetur in c. qui habetis de malo. 14. q. 5. & idem Augustinus scribens ad Macedonium, in epistola 54. & habetur in c. non sanè. 14. q. 5. Quin, verò, dictus Alexander Tertius, & naturali iure, & diuino edoctus illud statuit: Cum Dominus dixerit apud Lucam cap. 11. ver. 41. [Veruntamen quod superest, date elemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis.] ex quibus omnibus huc vsque dictis subsequuntur duo: Primum, quòd dominium harum rerum non transeat in pauperes, ac si creditorum hæredes essent: sed dum ipsis datur, quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per dationem ipsam acquirunt verum dominium, quasi Papa minorum nomine illis tribuat. Subsequitur & secundum

secundum, quòd dum Respublica in alios vsus pios, illis debitis expendendis egerit, cessat tunc ius erogandi pauperibus. Quapropter poterit illa debita Respublica in tales vsus consumere: nam ius posituum non potuit naturali derogare: & hac de causa summus Pontifex tanquam Dei Vicarius, & legitimus talium rerum dispensator, ac administrator propter ingruentem, instantemque publicam necessitatem, ut facilius, expeditiusque fiat collectio, ac restitutio, potest partem condonare dictorum debitorum, ut reliquum soluat. Hactenus loquuti fuimus, quid sentiendum foret de iure: sed de facto, & executionis modo nihil aliud loquimur, nisi quòd æquitas iuris huius hæc est, ut per eiusmodi compositionem tanta conficeretur pecunia publica, quæ vel alia tributa, vel bona eorum partem posset excusare: idque sic fieret, ut non offerretur iniquis, suæ iniquitatis ansa: & tamen ex centū, & quinquaginta nummis aureis, qui hac de causa Reipublicæ, pauperibusque; debentur, tantum colligere duo, ac remittere reliqua: plus detrimenti, quam utilitatis offerret pauperibus, quorum summus Pontifex pater est.

Præterea: Papam dispensare posse in iure humano, seu posituo ecclesiastico, neminem fugit: & maximè ubi existit causa rationabilis, & tenet dispensatio, etiam si ius huiusmodi à Concilijs vniuersalibus emanauerit. Imò statuta per concilia facta, intelliguntur, excepta Romani Pontificis auctoritate, ut est videre nouissimè in Concilij Tridentini approbatione, quæ fuit facta à legatis dicti Concilij ad hoc missis, petita, & concessa à Papa Pio III. felicitis memoriæ: quod & fuit olim statutum in c. significasti, extrà de elect. fatetur Papa Pascalus scribens Archiepiscopo Panormitano. Modò, autem, bona incertis dominis debita humano, seu posituo tantum iure, pauperibus debita sunt: ut paulò superius probauimus. Et per consequens ob causam poterit Papa in illo iure dispensare. Maior supponitur, & fuit probata. Minor per se patet: quia ius naturale, & diuinum, quo tenemur pauperibus subuenire, non obligant nos, ut illis bona incerta largiamur: sed tantum, ut de nostris proprijs, (si habemus) eorum indigentiam subleuemus; non de alienis, qualia sunt bona incerta. Et ita superest: ut si hæc bona sint pauperibus eroganda; ideo est, quia iure humano ita videtur institutum, ut supra allegatum est de vsuris incertis. Et idem videtur de alijs rebus incertis iudicium, ac proinde ob iustam causam, poterit cōditor iuris Pontificij in eodem dispensare, cum habeat plenitudinem potestatis super tale ius, ut habetur in c. proposuit, extrà de concess. præb.

Præterea: Non minus ius acquiritur Deo in voto eidem emisso adimplendo, quam sit pauperibus acquisitum in bonis incertis distribuendis: cum primum pertineat ad ius naturale & diuinum: secundum autem non, nisi ad humanum (ut fuit probatum) sed Papa potest pro causa dispensare in voto Deo facto, & illud in aliud commutare, (ut patet per omnes canones) qui habentur sub titulo de voto, & voti redemptione, ita ut is, qui vouit, maneat à debito adimplendi votum: sic, ergo, modò ob causam licitam poterit Papa dispensare cum eo, qui bona possidet incerta, ne ea omnia pauperibus eroget, & sic dispensatus erit tutus in conscientia.

Præterea: Non minus debentur clericis ecclesiæ ministrantibus decimæ, ac primitiæ, quam debeantur pauperibus bona: sed Papa pro causa potest decimas in toto, vel in parte à ministris ecclesiæ auferre, & laicis applicare: quemadmodum summi Pontifices Regibus Castellæ tertiam partem decimarum

Ioannes à Medina.
Sotus.

Card. Zabar.
Anchar.
Syluester.
Archiepiscopus Florent.

Ratio prima
conclus. præfentis.

78
Res incertæ re
stitutioni necessariò obnoxia cuius sint, & quare pauperibus distribuuntur.
c. cum tu. extrà de vsur.

c. qui habetis, de malo. 14. q. 5. quinta.

c. non sanè. 14. quæst. 5.

79
Norma seruanda in huiusmodi compensationibus, seu remissionibus de parte debitorum.

Ratio secunda conclusionis.

Concilium approbatum à summo Pontifice.

c. significasti, extrà de elect.

80
Bona incertorum domino sunt pauperibus eroganda de iure posituo.

81
Papa habet plenitudinè potestatis supra ius posituum.

cap. preposuit, extrà de concess. præb.

Tertia ratio;

Quarta ratio;

marum ecclesiæ concesserunt, alijsq; multis personis secularibus, seu ius patronatus in illos contulerunt, qui ex Pontificum concessione, & gratia, decimas omnes illarum ecclesiarum percipiunt: modò ministris de necessaria subuentione prouideant. Indè consequens fit, quòd similiter ob causam iustam poterit in huiusmodi bonis incertis ab vsurario restituendis, fieri præfata compositio, ita vt ipse postmodù à restitutione reliquæ partis exactorum, per vsuram non restitutæ, liber, & tutus in conscientia permaneat.

Decimaseptima conclusio.

81 Licet vsurarius liberetur à statim perfecta, & completa restitutione omnium, quæ per ipsum fuerunt extorta per vsuram ab ignotis dominis, quamuis quantitas ipsarum rerum fuerit illi nota accedente consensu, seu compositione facta à summo Pontifice secum, vel ab alio priuilegiato ab ipso, ad hoc faciendum, à summo Pontifice, & non per compositionem ab Episcopo, vel Archiepiscopo (vt in præcedenti conclusione) Nihilominus, si vsurarius post accuratissimam inuestigationem quantitatis rerum, quas extorsit per vsuram, non potuerit perfectè deuenire in cognitionem omnium rerum, quæ taliter extorsit, & consulens suæ scrupulosæ, ac timoratae conscientia, petat, & obtineat præadductam compensationem, seu compositionem ab Episcopo suo ordinario, tutus erit in conscientia, licet reuera non omnia restituat, quæ extorsit per vsuram. Quapropter in tali casu à restitutione faciendâ illius partis sic sibi condonatae per huiusmodi compositionem factam ab Episcopo, vel alio Iudice, excusabitur, & liber in conscientia permanebit: sed si Iudex, vel Episcopus noluisse arbitrari secundum quòd verisimiliter sibi visum fuisset: remanebit ipse (faciens talem compensationem contra conscientiam) obligatus ad residuum restituendum: & hæc compensatio (proprie loquendo) non dicetur compensatio, aut dispensatio, seu condonatio de aliqua parte vsurarum extortarum, sed nudum iudiciû, seu arbitrium de taxanda quantitate vsurarum ad pacandam conscientiam scrupulosam vsurarij, & animaduertendum quòd dixi, petat compensationem taxandam ab Episcopo, &c. pro cuius intelligentia & practica hoc exequendi, sciendû, quòd ordinarius in tali casu considerabit quanto tempore vsurarius ille vsuras exercuerat: & quantum nunc habet in bonis, & quantum habebat tempore, quo foenerari incoepit; & super hoc considerabit fama viciniæ, & an aliàs mercationes exercuerit, & an in eis fortuna prosperè cesserit, & an fuerit improbus exactor, an curialis foenerator: hæc, igitur, & similes circumstantiæ erunt ponderandæ ab ordinario in compositione faciendâ cum vsurario, qui ignorat quantitatem vsurarum exactarum. Probatur, ergo, præsens conclusio: Primò per argum. in c. quamquam, de vsur. §. cæterum, in sexto. vbi Gregorius Decimus [statuit, quòd iudex compellat vsurarium ad præsentandam fideiussionem de soluendis usuris certis secundum quantitatem earum: sed si certè ipse non essent, ipse eas moderaretur arbitrio suo, non tamen scienter quantitate minores, quàm ipse verisimiliter credit, aliàs ad satisfactionem ipse teneatur de residuo.] Idem probatur per argumentum optimum in l. præses. C. de transact. in qua dicitur: [Administratorem ciuitatis posse super re dubia transigere, non autem debitum liquidum remittere.] Idem habetur in l. pactum curatoris, C. de pact. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus: quoniam licet in illis non fiat mentio explicitè de conclusione nostra, benè, tamen, implicitè arguendo à simili: sicut (enim) curator, tutor, & huiusmodi

c. quamquam, de vsur. in 6.

l. præses. C. de transact.

l. pactum curatoris. C. de pact.

& huiusmodi non possunt remittere alicui debitum liquidum, quod debetur pupillo, quia esset dare alienum scienter, quod sibi prohibetur: & tamè potest remittere non liquidum, cum hoc in utilitatem pupilli uergat: sic in proposito, licet Episcopus non possit componere, seu remittere vsurarum quantitatem liquidam, cum per Pontificum ius debeatur prædictæ vsuræ pauperibus, cuius iuris ipse Iudex, vel Episcopus non potest esse moderator sine expressa licentia Papæ: sic è contrà poterit remittere vsurarum incertarum quantitatem, componendo cum vsurario de solutione earum, iuxta arbitrium suum, & ueritatem rei uerè similis: aliàs ipse tenebitur restituere tanquam dolosus, & damnificas pauperes. Probatur præsens conclusio & secundò Doctorum auctoritate, videlicet: Cardinalis, enim, Zabarella in cle. 2. §. ad hæc. in ver. quintò nota. de pen. & remis. & Pæt. de Anch. in d. cle. 2. in ver. octauò nota alium excessum. Archid. & Domi. à S. Gemi. in d. c. q. q. §. cæterum. Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cum Episcopo in tali casu, hoc non sit prohibitum, imò concessum, & hoc modo gerat negotium pauperum utiliter, indè patet, ipsum potuisse componere cum vsurario, vtens modo supradicto, ac per consequens, vsurarium in tali casu excusari à perfecta restitutione, cum ignorantia sit probabilis, & nemo ad impossibilia teneatur.

Ad arg. in contrarium in principio quæst. adductum quod facillima erit responsio, negando minorem, & ad eius probationem dicitur, quod licet Dominus Iesus usus fuerit uerbis imperatiuis loquendo de reddendo, quod alienum erat, tamen cum huiusmodi præceptum affirmatiuum impleri non possit sine obseruatione præcepti negatiui, iccirco dicitur eadem retinere naturam in se implicitam in eo, qui potest restituere, licet non in eo, qui restituere non potest: loquendo de exteriori restitutione, tamen nec talis apud Deum excusabitur, nisi restituerit interiori restitutione, i. affectu, ac uoluntate habeat restituendi, quam primum facultas restituendi usurarius occurrerit sibi: quod quam elegantissimè nos edocere uoluit Celestinus III in c. sæpe contingit, extra de restit. spol. his uerbis utens, uidelicet: [Non multum interest, quoad periculum anime, iniuste detinere, ac inuadere alienum: ex quibus uerbis elicitur, quod sicut peccato furti peccat, qui accipit rem alienam inuito domino, sic qui scienter, & uoluntarie huiusmodi rem apud se detinet: & ratio est patentissima: quoniam per hoc, quod aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab usu rei suæ: & sic ei irrogat iniuriam. Manifestum est, autem, quod nec ad modicum tempus licet in peccato morari: sed quilibet tenetur sub pena interitus æterni statim deserere peccatum secundum illud Ecclesiast. c. 2. 1. ver. 2. [Quasi a facie colubri fuge peccatum: & ideò quilibet tenetur statim restituere (si potest) cum in tali casu restitutio pertineat ad præcepti negatiui obseruantiam: ut sæpius fuit probatum supra locis innumeris.]

Card. Zabara.
Anchar.
Archid.
Gemin.

Ratio conclus.

c. sæpe contingit, extra de restit. spol.

Ecclesiast. c. 2. 1. ver. 2.

QVÆSTIO XXXII.

Utum omnia bona vsurarij sint hypothecata, seu obligata pro usuris soluendis, illis, à quibus ipsæ fuerant extortæ: ita ut quicumque aliquid ex ipsis habuerit, restituere teneatur.

SYMMARIUM.

- 1 Usurarij bona esse possunt in triplici differentia.
- 2 Obligatio ad aliquid soluendum est duplex.
- 3 Obligatio realis quid sit.
- 4 Obligatio personalis quid sit.

O o obligatio

- 5 Obligatio realis à personali differt tripliciter.
 6 Homines accipientes de bonis vsurarii sunt in triplici differentia.
 7 Bona vsu non consumptibilia per vsuram extorta, an sint obligata semper dominis suis, etiam si per manus multorum pertransierint.
 8 Vsurarius à fure, & raptore non differtur quoad preceptum restitutionis damni illati.
 9 Lucrum captum ex pecunia fenestri est vsurarii, & non domini pecunia, & quare.
 10 Res empta pecunia aliena nomine emptoris erit emptoris, & non domini pecunie, & quare.
 11 Vsurarii vxor, filii, & famuli quando teneantur restituere ea, quæ consumpserunt de extortis per vsuram à dicto vsurario.

Maior propof.

Minor propof.

Conclusio.

Let videtur primò dicendū, q̄ non omnia bona vsurariorum sint obligata eis, à quibus vsuræ extortæ sunt: quod & videtur probari hac ratione syllogistica, videlicet: Absurda semper sunt vitanda. At si omnia bona vsurariorū essent obligata eis, à quibus vsuræ extortæ fuerunt, multa absurda opus esset cōcedere, q̄ ex hac cōclusionē orirētur.

Ergo dicendum erit, q̄ non omnia bona vsurariorum sint obligata eis, à quibus vsuræ extortæ fuerunt.

Maiorem per se patet verissimam esse.

Primum absurdum.

Minor probatur adducēdo absurda ipsa, quæ emanarent ex tali cōclusionē: quorum primum est, q̄ nec gener vsurarij posset accipere dotem ab usurario, qui ultra ualorē dotis assignandæ, habet alia bona, quibus posset restituere usuras acceptas. Secundum: Nec aliquis posset ab eo emere, vel ei uendere simpliciter, & creditorib. competeret actio super illis rebus, & sic multi illaquearentur etiam bona fide incedentes. Ne ergo indè proueniant tot absurda, dicendum uidetur, non omnia vsurariorū bona esse obligata eis, à quibus ipsi extorserunt usuras.

Secundum absurdum.

SED CONTRA est tex. in c. cum tu. §. possessiones. extra de usur. secundum unum intellectum, & distinctionem infra adducendam. Nam ibi præcepit Alexander III. vendi possessiones emptas ex pecunia fenestri.

Primum not.

Respondēdo præsentī quæstioni scitu dignissimæ tribus cōclusionib. præmittēdo, tamen, eis tria notabilia pro maiori intelligentia eorū, quæ dicenda erunt in hac difficili quæstione: in qua tres opiniones diuersæ Doctorū reperiuntur. Prima, quarū fuit antiquorum Canonistarū, qui dicebāt omnia bona vsurariorū esse hypothecata, seu obligata ijs, à quibus illi usuras extorserunt. Secunda est moderniorū Canonistarum dicentiū, non esse obligata omnia bona vsurariorū. Tertia est nonnullorū Theologorum media via incedentium, & dicentium, triplici distinctione utendum fore in tali quæstione.

Secundū not.

Primò, notandum occurrit, q̄ vsurarij bona possunt esse in triplici differentia: Primò bona extorta per usuram: Secundò bona empta pecunia usuraria: Tertio bona acquisita per legitimam hæreditatem, uel proprio labore, uel alio titulo iusto.

1

Secundò, notandum erit, quòd obligatio alicuius rei, seu obligatio ad aliquid soluendum, vel alicui aliquid tribuendum, est duplex: alia, quæ dicitur realis, alia personalis.

2

Obligatio ergo realis est illa, quæ conuenit rei ex iure, quod habetur super re illa particulari: obligatio, uerò, personalis (in proposito) est, quæ conuenit rei non ratione sui, sed ratione personæ, cuius res illa est. Differentur autem hæ obligationes ad inuicem tripliciter. Primò in radice iam tacta; quia, scilicet, realis obligatio oritur ex ipsa re, quæ alteri obligata est, ut patet de

3

4

5

6

7

8

9

10

11

tet de re furto ablata, vel per vsuram extorta: Obligatio, uerò, personalis redundat in rem ex persona domini obligati ad satisfaciendum parti læsæ per vsurarum extorsionem: puta, ad reddendum creditoribus, à quibus vsurarius extorserat 1000. ducatos, quos accepit. Secundò, quia obligatio realis semper comitatur rem, ad quemcunque, vel ad quodcunque, res ipsa transeat: ut patet de re rapta, vel per usuram extorta. Personalis, uerò, obligatio non semper comes est rei: sed quandoque res liberatur ab illa obligatione, perseverante tamē obligatione in domo, vel alia re ipsius. Verbi gratia: Cùm, enim, domus, vel alia res non est obligata creditori (qui soluerat vsuras, cùm ipse illam non assignasset pro vsuris, sed pecuniam, vel aliud quid simile) non in quantum est hæc res: sed in quantum est debitoris, statim ut desinit esse debitoris, desinit esse obligata: cessat, enim, obligationis ratio. Ex hoc, autem, differunt tertio: quia res obligationem realem habens annexam, nec vendi, nec emi, aut quocunque, alio modo alienari liberè potest: obligata, aut, ratione personæ, alienari liberè potest, quando apud personam illam remanet, vnde creditori satisfacere possit. Patet hæc in bonis furis, & usurarij, non tamē furto, vel usura ablati, & cæteris debitis similib. & in bonis usurarij, nõ tamen per vsuram acquisitis, ut diximus. Tertium notabile sit.

Homines aliquid recipientes de bonis vsurariorū sunt in duplici differentia (secundum duplicem causam, propter quã quis potest recipere de bonis vsurariorū) videlicet causa lucratiua. i. dono, ex testamento, uel sine, uel iusto alio titulo: seu causa onerosa: ut puta per contractum emptionis, locationis, permutationis, & huiusmodi. Prima conclusio.

Bona, quæ per usuram sunt extorta, & usu non consumuntur (ut latius diximus in q. i. notabili 8. ubi quæ dicantur bona, aut res, quæ usu cōsumuntur, & quæ non, annotauimus) sunt obligata ei, (à quo fuerunt extorta per usuram) obligatione reali, si ipsa bona adhuc extēt: & hoc est uerū, non solum si adhuc extent in manu usurarij, quàm alterius (etiã si per manus mille hominū pertransierint) ad ipsum tã titulo gratuito, seu lucratiuo, quàm titulo oneroso peruenissent: ac per consequens eadē bona numero, i. ipsamet, & non alia erunt restituenda ueris dominis, à quibus primò fuerant per usuram extorta ab usurario. Hæc conclusio probatur triplici medio (ultra ea, quæ allata fuerunt supra in quæst. 25.) Primò per tex. in c. tua. extra de usur. in quo Alexander III. scribens Episcopo Placentino infra scriptis uerbis usus fuit, videlicet: [Tua nos duxit fraternitas cōsulendos, quid sit de usurariorū filiis obseruandum, qui eis in crimine usurarū defunctis succedunt, aut de extraneis, ad quos bona usurariorū asseris deuoluta? Tuæ, igitur, quæstioni literis præsentib. respondemus, q̄ filij ad restituēdas usuras, ea sunt distinctione cogendi, qua parentes sui (si uiuerent) cogerentur. Id ipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendū.] Insuper probatur præsentis nostra conclusio per arg. in c. grauis, extra de restit. spoliat. in quo Coelestinus III. Papa [præcepit compellendum fore quendam Archidiaconum restituere ablata (cum integritate) cuiusdam Monasterij fratribus.] Dixi probari nostram cōclusionem per arg. in d. cap. grauis. eo q̄ licet uerba ipsius cōclusionis non sint annotata in dicto textu, benè, tamen, sensus: cùm ibi præcipiantur ipsa ablata restitui, & non valor eorum, eò quòd sæpè contingat rem furatam, vel per usuram extortam secundum communem æstimationem parui esse valoris: maximi, uerò, apud dominum ipsius: vel ratione commodi, quòd ex eius possessione sentitur,

6

Homines accipientes de bonis vsurarij sunt in triplici differentia.

7

Bona vsu non consumptibilia per vsuram extorta, an sint obligata semper dominis suis, etiam si per manus multorum pertransierint.

cap. tua. extra de usur.

c. grauis: extra de rest. spol.

vel ratione affectus : maximè cum (vt supra in quæstio. 27. notabili quarto, num. 6. diximus) restituere sit in pristinum statum rem statuere, seu iteratò aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ: quod quidem animaduertens idem Cœlestinus Tertius Papa in Concilio generali (& habetur in cap. sæpe contingit, extra de restitutione spoliat.) his verbis usus fuit, videlicet: [Sæpe contingit, quòd spoliatus per spoliatorem in alium re translata, dum aduersus possessorem non subuenitur per restitutionis beneficium spoliato, commodo possessionis amisso, propter difficultatem probationum iuris, proprietatis amittit effectum. Vndè non obstante iuris ciuilis rigore (secundum quod datur tantum actio contra spoliatorem, non autem contra detentorem, vt in l. cum a te. ff. de vi, & ui armata) sancimus, vt si quis de cætero scienter rem talem receperit, cum spoliatori quasi succedat in uitium, (eò quòd non multum interfit quoad periculum animæ, iniuste detinere, ac inuadere alienum) contra possessorem huiusmodi, spoliato per restitutionis beneficium succurratur] hæc ibi, cuius auctoritate, ac decisione præsentem nostram conclusionem fuisse probatam per se patet. Idem probatur per arg. in l. eum, a quo. C. de solutionib. vbi hæc habentur, videlicet: [Eum, a quo mutuum sumpsisti pecuniam insolutum, nolentem suscipere nomen debitoris tui, compelli iuris ratio non permittit.] Dixi probari nostram conclusionem per argumentum: quoniam licet explicitè per dictum tex. non probetur nostra conclusio, benè, tamen, implicitè: cum ex illa eliciatur (vt per optimè ibi docet Glos. in ver. eum. dicens; Nota quòd aliud pro alio (inuito creditore) non potest solui. Idem probatur per argum. in l. Paulus. la prima. ff. de solut. vbi hæc habentur, videlicet: [Paulus respondit, creditorè non esse cogendum in aliam formam nùmos accipere, si ex ea re damnatum aliquod passurus est.] Idè per tex. in c. consuluit, extra de vsur. in quo statuit Urbanus III. [vt quicquid ex mutuo recipèretur præcedentis intentionis lucri captandi gratia efficaciter restituere accipiens cõpellatur.] & hoc idè probatur ferè per omnes canones eiusdè tituli. Probatur & secundò Doctorum, sententia, de quorum numero est S. Tho. in 2. 2. q. 78. art. 3. in corp. quæst. infra scriptis vtès uerbis, videlicet: Quædam, uerò, sunt res, quarum usus non est earum consumptio, & tales habent usum fructum, sicut domus, & ager, & alia huiusmodi: & idè si quis domum alterius, uel agrum per usuram extorsisset, non solum tenetur restituere domum, uel agrum, sed etiam fructus indè perceptos, quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus: ex euis uerbis elicitur, ipsum se subscripsisse nostræ conclusioni, cum dixerit, restituendam domum ab usurario fore, eo quod alius est eius dominus, vt puta, qui eam tradiderat ratione mutui. Caiet. Cardinalis in opusc. tomo 2. tract. 8. q. 4. Ioan. de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. q. 4. §. incip. Corollariè sequitur, in princ. & in uer. sequitur amplius. & in §. subsequenti, in uer. aliorum tamen opinionem. & per totum. Subdens hanc rationem inter alias, quia si liceret donare, uel uendere huiusmodi rem per usuram extortam, contractarent rem alienam inuito domino. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 11. concl. 2. Dominicus à Soto in lib. 6. q. 1. art. 4. col. 5. §. Vtrum (scilicet) omnia bona usurarij. sint subdita restitutioni. Fr. Ioseph Angles in suo tractatu Flores Theologicarum quæstionum, artic. quinto, difficultate 2. conclus. 1. probatur quoque præsens conclusio Canonistarum auctoritate. Glo. enim, in d. c. tua. in ver. cogendi sunt, extra de vsur. præsentem se subscripsit cõclus. unà cum infra scriptis Doctorib. infra citandis.

Glos.

Glos. in dicto cap. grauis, post figurationem casus. Glos. in dicto c. sæpe contingit. in ver. non subuenitur. Innocentius in dicto c. sæpe contingit. colligens ex textu prædicto, quòd quicumque rem raptam à quocunque ceperit, conditione ex hac decretali tenetur: etiam si per multas manus res rapta transferit: & quia idem iudicium est de re rapta, & re per usuram extorta (vt sæpius fuit probatù in superioribus quæstionib. stante sententia Diui Ambrosij Episcopi in lib. de bono mortis, c. 12. & habetur in c. si quis usuram. 14. q. 4.) dicentis, [Si quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non uiuit] indè sequitur dictù Innoc. amplexatum fuisse nostram conclusionem, cui se subscripsit quoque Io. And. in d. c. sæpe contingit. & in d. c. grauis. Anto. de But. in dictis iuribus. & Panor. ibidem. & Couarr. in princ. 2. par. Relect. nu. 3. & ibidem in §. sexto. nu. 1. & in princ. 3. par. Relect. nu. 3. Nauar. in suo Manuali, in c. 17. de septimo præcepto Decalogi, nu. 10. & nu. 24. Probatur & tertio hac ratione irrefragabili, videlicet: Cum vnaquæq; res iniuste occupata ab altero habeat realem obligationem ad dominum suum: indè sequitur, quod res, seu bona ipsamet non usu consumptibilia extorta per usuram apud quemcunq; in præsentem reperiantur, habent realem obligationem ad dominum suum: & per consequens eadem numero, seu indiuidualiter sunt ei, à quo extorta fuerunt, restituenda: consequentiã veram esse patet, eò quod talium dominium nõ transfertur ad usurarium, (vt fuit probatum latius in quæst. 25.) ergo reali obligatione restitutioni sunt obnoxia eis, à quibus extorta fuerunt: quod indè probatur, cum fructus ipsorum (si illa de sui natura fructifera sunt) sint eorum, à quibus ipsa quis iniuste accepit: & idè bona huiusmodi cum fructibus indè susceptis, quæ suscipi poterant, restitui mandantur à Cœlestino III Papa in c. grauis, extra de rest. spol. licet ibi nulla specialis mentio fiat de iniusta spoliatione per extortionem usurarum: quoniam (vt quàm elegantissimè) probant multi Doctores, inter quos est Did. Couarr. (in lib. 3. varia. resol. c. 3. nu. 7. in ver. nulla etenim ratio,) dicens: nulla, enim, ratio congrua differentie dari potest inter usurarium, furem, & raptorem, quoad illati damni emendationem, ad quam naturali iure omnes hi tenentur non ex contractu, nec quasi contractu, ex causa lesionis illatæ proximo, quod ita manifestum est, vt nulla indigeat probatione, præsertim id proclamante regula in c. peccatum, de reg. iur. in 6. vbi dicitur, [Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.] & Diuo Ambrosio Episcopo (& habetur in c. si quis usuram. 14. q. 4.) dicente, [Si quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non uiuit.] idem affirmauit Goffreda in sua Summa sub tit. de vsur. in princ. & Caiet. in comment. 2. 2. q. 62. art. 7. dicens in §. sed salua eorum reuerentia, quod ministri quoque furis, raptoris, usurarij, & huiusmodi tenentur restituere. (& paulò post) dicit, quoniam hinc omnia pendent, parita siquidem sunt quoad personam accipientis, hoc est quoad quis accepit, furari per alium, vsuras accipere per alium, utrobique ille mediator accepit alienum (licet) non per se, & per hoc utrobique tenetur ipse ad restitutionem infolidum: quia est causa iniustæ acceptionis. Nec quæ diximus mira videri debent, cum per se pateant, eò quòd bonorum sic extortorum per usuram dominium fixum permaneat penes primum possessorem. Quocirca obligatio quocumque cum bonis ipsis commigrat, nempè siue vendantur, (vt docuit Dominicus à Soto vbi supra) siue donentur, siue iure hæreditario possideantur: obligabitur ea possidens (ratione rei acceptæ) restituere uero eorum domino.

O o 3

Sed

c. sæpe contingit, extra de rest. spol.

8
Spoliator iniustus rei alienæ, de iure ciuili solum compellitur ipsam restituere, & nõ detetor ipsius; de iure, autem, canonico vterque.

l. eum à quo. C. de solut.

l. Paulus, ff. de solutionib.

cap. consuluit, extra de vsur.

S. Thomas.

Caietanus. Ioan. à Medina.

Gabriel Biel. Sotus.

Ioseph Angles

Glos.

Innoc.

c. si quis usuram. 14. q. 4.

Ioan. And. Ant. de Butr. Panor. Didac. Couar. Nauarrus.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia.

8
Usurarius nõ differt à fure, & raptore quoad præceptum restitutionis dani illati.

c. peccatù, de reg. iur. in 6. c. si quis usuram. 14. q. 4.

Sed animaduertendum, quod in cōclufione ideo dixi, si bona sic extorta extant &c. quoniā si non extarent, sed periiffent, in tali cafu, tenerentur prædicti ad refituendum eorum pretium, & omne intereffe indè illatum ueris dominis, (ut latius in quæft. 27. diximus, & probauimus.) In qua etiam quæftione, cōclufione fexta, multa attulimus in fauorem præfentis cōclufionis.

Secunda cōclufio.

9 Bona per ufuram extorta vfu ipfo conſumptibilia (quæ aliàs functionem recipere dicuntur) fi fuerint alienata, & ad alios translata fiue titulo onerofa, fiue lucratiua, cū per ipfa ſint vſurariorum perſonæ obligatæ obligatione perſonali, & non reali (eò q̄ iam præſupponantur conſumptæ, ſeu diſtractæ) indè fit, vt regulariter qui ea acceperunt à prædictis, non tenebuntur refituere illa ueris dominis, cū remaneat perſona uſurarij obligata ad illa omnia refituenda. Dixi, regulariter, propter cōclufiones ſubſequentes: eò q̄ ſolum ipſi uſurarij, vel eorū hæredes legitimi (quicunq; illi, ſint ex teſtamento) cū ratione hæreditatis ſubrogentur in locum eorum, & fictione iuris dicantur repræſentare perſonas eorum, & hoc regulariter. Hæc cōclufio probatur triplici medio: Primò, enim, per arg. in c. tua. extra de vſur. cuius tenorem retuli ad uerbum in præcedentis cōclufionis probatione: cū inter alia ibi dicatur, q̄ [filij, hæredes vſurariorum compellendi erunt ad refituendas uſuras, ſicut perſonæ patrum (ſi uiuerent) cogentur.] ecce quomodo ibi ſummus Pontifex innuit, obligari hæredes obligatione perſonali: cū ratione hæreditatis in itæ repræſentet perſonā patrum. Idè probatur & clariùs per tex. in c. cū tu. §. poſſeſſiones, extra de uſur. in quo Alexāder III. inſcriptis utitur uerbis, uidelicet: [Poſſeſſiones, uerò, quæ de uſuris cōparatæ ſunt, debent uendi, & ipſarū pretia his, à quibus uſuræ extortæ ſunt, refitui: vt ſic non ſolum a pœna, ſed etiā a peccato poſſint (quod per extorſionem uſurarū incurrerant) liberari.] hæc ibi. ex quibus clarè elicitur, ſummum Pontificem cōclufionem noſtram approbaſſe, eò q̄ ſi uoluiffet, q̄ res conſumptibilis uſu (per uſuram extorta) diſtracta adhuc eſſet in dominio ſoluentis illas, ratione uſurarum reſpectu obligationis realis, quæ in ipſa re extorta reperiretur: non dixiſſet, q̄ [huiuſmodi poſſeſſiones emptæ uſuraria pecunia uenderentur.] ſed q̄ eedem poſſeſſiones redderentur dominis pecuniarum, quibus fuerant emptæ ab ipſis uſurarijs. Quapropter conſultò prædicta aſſeruit Papa ibi, eò q̄ ſciret, q̄ emptæ res pecunia fœnebris eſſet ementis; licet talis emptoris perſona remaneret indè obligata ad refituendas pecunias extortas per uſuras. Et ratio eſt in promptu, quoniā de ſui natura res uſu cōſumptibiles non ſunt fructifere, licet per induſtriam utentium illis fiant fructifere: quapropter communis Doctōrum cētus aſſeuerat, uſurarios non teneri ad refituenda lucra, quæ ex pecunijs extortis per uſuram captarunt: cū non dicantur fructus ipſarum, ſed potiùs induſtriæ utentium ipſis. Et quòd quicquid ſit emptum pecunia aliena, ſit ipſius ementis, probatur apertiffimè per textum in l. ſi ex ea pecunia. C. de rei uendicat. ubi hæc habentur, uidelicet: [Si ex ea pecunia, quam depoſueras, ſi apud quem collocata fuerat, ſibi poſſeſſiones comparauit, ipſiq; tradite ſunt, tibi, uel omnes tradi, uel quaſdam ex his compenſationis cauſa ab inuito eo, in te transferri iniurioſum eſt.] Probatur & ſecundò Doctōrum auctoritate, de quorum numero eſt ipſe Diuus Thomas in ſecunda ſecundæ, quæſt. 78. art. 3. in reſponſione ad ſecundum & ad tertium. in quibus locis inſcriptis uſus fuit uerbis, uidelicet: Poſſeſſiones, quæ de uſuris ſunt cōparatæ, non ſunt eorum

9 Bona, per uſuram extorta, uſu ipſo conſumptibilia cui ſint obligata.

c. tua. extra de uſuris.

c. cū tu. extra de uſur.

9 Lucrū captum ex pecunia fœnebris eſt uſurarij, & nō domini pecuniæ, & quare.

10 Res emptæ pecunia aliena nomine emptoris, erit emptoris, & non domini pecuniæ.

eorum, quorum ſunt uſuræ, ſed illorum, qui eas emerunt: ſunt, tamen, obligatæ illis, à quibus fuerunt acceptæ uſuræ, ſicut & alia bona uſurarij: & ideo nō præcipitur, quòd aſſignentur illæ poſſeſſiones ijs, à quibus fuerunt acceptæ uſuræ, quia fortè plus ualent, quā uſuræ, quas dederunt: ſed præcipitur, quòd vendantur poſſeſſiones, & earum pretia refituantur (ſcilicet) ſecundum quantitatem uſuræ acceptæ: quoniam illud, quod acquiritur de pecunia uſuraria, debetur quidem acquirenti, non propter pecuniam uſurariam datam, ſicut propter cauſam instrumentalem, ſed propter ſuam induſtriam, ſicut propter cauſam principalem: & ideò plus iuris habet in re acquiſita de pecunia uſuraria, quā in ipſa pecunia uſuraria: hæc ille Sanctus. præſenti quoque cōclufioni ſe ſubſcripferunt Cardinalis Caietanus, & reliquus Theologorum Cuneus, locis citatis in præcedenti cōclufione. Ex Canoniftis, uerò, Gloſ. in dicto §. poſſeſſiones. & Gloſ. in dicta l. ſi ex pecunia. Goffreda in ſumma titu. de uſuris. columna quarta, in §. Quid ſi fœnebris pecunia. ubi contra Alanum concludens (inquit) ei, à quo aliqua fuerunt extorta per uſuram, ex quibus emptæ ſunt poſſeſſio, non competere actionem realem contra uſurarium, vel hæredes: ſed actionem perſonalem ad pecuniam: & iudex ex officio ſuo compellet uſurarium, uſuras ſoluere (ſi habet vndè ſoluat) alioquin compellet uendi poſſeſſiones illas, & ſatisfacere creditori: vt in capitulo, cū tu. §. poſſeſſiones. extra de uſuris. hæc ille. cui uidetur aſtipulatū fuiſſe Ioan. And. in dicto capitulo, Cū tu. Antonius de Butrio in dictis iuribus, ſequens ſententiam Goffredi. Panormitanus in dictis iuribus, addens hoc eſſe uerum: quia ex quo res mea, vel mihi debita peruenit ad te cauſa lucratiua, tu teneris refituere, vt in l. ſi me, & Titium. ff. de rebus creditis ſi cer. pet. Didaucus Couarruias, in loco citato in probatione primæ cōclufionis, numero ſexto, in fine: in §. His itaque prænotatis. Doctōr Nauarrus, ubi ſupra, nu. 265. ſcilicet, in ſuo manuali, c. 17.

Probatur & tertio præſens cōclufio, hac ratione, uidelicet. Cū, enim, omnes Doctōres fateantur duplicem eſſe obligationem ad aliquid ſoluendū, & iam fuerit probatum, res uſu conſumptibiles, ſi diſtrahantur, regulariter effici eorum, ad quos transferunt per uſurarios: Inde ſequitur, quòd non actione reali poterit agere is, qui ea tradidit uſurario: ſi, ergo, non actione reali, conſequens eſt, vt hoc fiat actione perſonali, cū alia actio non reperiatur.

Tertia cōclufio.

Contra ſcienſer recipientes talia (extorta per uſuram) uſu conſumptibilia ab ipſis uſurarijs, qui non erant ſoluendo, ſeu non habebant aliundè undè poſſent ſoluere, ſeu refituere extorta per uſuram ueris dominis datur officio iudicis actio perſonalis, & ſubrogantur in locum uſurariorum: Vndè tenebuntur ſoluere uſuras extortas ab uſurarijs, vel refituere recepta ab uſurarijs ijs, qui huiuſmodi uſuras ſoluerant: ſi uerò ignorantibus ipſis, non eſſe ſoluendo ipſos uſurarios uſuras, ſi illa bona alienauerint, & ſibi tradiderint, recipientes non peccabunt: hi, uerò, qui uſuras ſoluerunt, habent actionem perſonalem officio iudicis contra tales recipientes, ſi titulo lucroſo illa receperint: ſi, uerò, titulo onerofa, ſubdiſtinguendum erit: quoniam: aut tunc uſurarius nihil indè recipit, quòd ſeruauit creditoribus refituendum, ſed quicquid habuit, expendit in alimentis, vel dotando filiam: ſi, ergo, expendit in dotando filiam, dicendum erit, quòd de rigore iuris, ipſa filia facta uidua tenebitur dotem refituere creditoribus patris ſui: & idem dicetur de genero, de vxore, ac de filijs, ac

alijs

Caietanus.
Gloſ.
Goffreda.

Ioan. And.
Ant. de But.
Panor.

Couarruias.

Nauarrus.

Ratio conc

II
Uſurarij uxor
filij, & famuli
quando excuſantur à refituendo eorum
quæ conſumpſerunt in domo uſurarij,
quæ per uſuram
extorta fuerant.

alijs de familia vsurarij, qui ab ipso alimenta recipiunt: de quibus, tamen, de æquitate iuris, sic erit distinguendum, scilicet, quòd aut ipsi nominati habent, vndè ex proprijs bonis, vel bonis consanguineorum viuere possint, aut non: si primò, tenentur, si sumptuosius (quàm eorum statum deceat) voluerint viuere (loquendo de vxore) secus si iuxtà eorum statum: cùm ratione dotis assignatæ, sibi liceat ex ipsa viuere: De filijs, quòd tenentur, si aliudè viuere possint: & idem de famulis voluntarijs, scientibusque bona domini sui omnia esse vsuraria, ac per consequens restitutioni obnoxia, secus si ignoranter illi seruissent: & sic possunt concordari Cardinalis Zabarella in clementina prima, de vsuris, quæstione octaua, Imola ibidem, numero 54. (vt docet quoque Nauarrus in manuali cap. 17. nume. 268. & 271.) & reliqui Canonistæ, & Theologi citati supra in prima, & secunda conclusione præsentis quæstionis. Si, ergo, aut extortam pecuniam vsurarius expendit (vt diximus) in alimentis, aut emendo possessiones. Si primo, tunc is, qui soluit vsuras habet actionem personalem contra eum, qui titulo etiam oneroso recepit extorta ab vsurario: si secundò, non erit molestandus is, ad quam peruenit res extorta per vsuram: sed si ignoratè aliquis impendit seruitia seu obsequia vsurarijs, si aliquid ab ipsis recipiunt, tuta conscientia illud retinebunt. Idem dicitur de eo, qui titulo oneroso accepit aliquid ab vsurarijs, qui vltra extorta per vsuras habebant alia bona legitimè acquisita, quibus poterant satisfacere ijs, à quibus aliquid extorserunt per vsuras.

Hæc conclusio probatur auctoritate Doctorum qui fuerunt adducti in prima, & secunda conclusione locis ibi citatis, qui licet quoad sonum verborum nonnulli eorum videantur in aliquo non in simul conuenire: tamen, secundum mentem ipsorum verbis eorum, ibi expressam, mihi videtur omnes id ipsum sapere (vt contextum verborum eorum librati statim apparebit). & ex his omnibus patet, non omnia bona vsurariorum esse hypothecata pro vsuris soluendis, vt elegantissimè probant Doctores citati, vbi supra, vnica voce, vna cum Ioanne de Anania in capitulo, cùm tu, & capitulo, tua. extra de vsuris, qui & prædictis quoq; conclusionibus astipulatur. Et per hæc patet responsio ad argumentum in contrarium allatum fuit in principio præsentis quæstionis.

QVÆSTIO XXXIII.

Vtrum soli vsurarij teneantur restituere vsuras extortas, an etiam cooperatores.

S V M M A R I V M.

- 1 Locupletari cum aliena iactura non licet.
- 2 Vsuræ furtum, & rapina an differant quoad obligationem restituendi altero ex his modis obtenta.
- 3 Cooperari in damno proximis illato tripliciter sumitur, ac fieri contingit.
- 4 Cooperari in exactione vsurarum dupliciter contingit.
- 5 Cooperari in exactione vsurarum negatiuè quis dicatur, & quis positiuè.
- 6 Cooperari vsurario ad mutationem vsurariam differt à cooperari eidem ad acceptionem latri ex mutuo, seu non restitutionem.

Cooperantes

- 7 Cooperantes in vsuris exigendis quam penam incurrant.
- 8 Ratibatio mandato comparatur, & quando.
- 9 Ratum habere quis non potest, quod suo nomine non est gestum.
- 10 Restituere damnum is, qui fuit causa damni, tenetur de iure diuino.
- 11 Pena iniuncta à lege, quando sit seruanda in foro penitentiali.
- 12 Obligationis vinculum eodem modo dissoluitur, quo acquiritur.
- 13 Mutuum vsurarium præcipere dupliciter potest considerari.
- 14 Consulens mutuum vsurarium ad quid teneatur.
- 15 Consentientem, & facientem par pena debet constringere.
- 16 Consilium nudum in maleficio quis dicatur dare.
- 17 Consilium dari contingit dupliciter.
- 18 Consilium contrahendi dans ad quid teneatur.
- 19 Consilium delinquendi dans ad quid teneatur.
- 20 Res, per quas causas nascitur, per easdem res soluitur.
- 21 Obligatio verbis facta an possit alijs verbis dissolui.
- 22 Causa quid sit.
- 23 Consentientes ex actionibus (sine quibus vsurarum exactione sequuta non fuisset) tenentur in solidum eas restituere.
- 24 Vsurariorum adulatorum quando ad restitutionem vsurarum teneantur.
- 25 Vsurarijs prebentes aliquod commodum in tali exercitio, quando ad restitutionem teneantur.
- 26 Vsurarijs participes in exactione vsurarum quando teneantur in solidum.
- 27 Vsurariorum instrumenta, vel alios libros, non manifestans, quando teneatur restituere in solidum.
- 28 Vsurarijs exactionibus non obstant, quando ad restitutionem vsurarum teneatur.
- 29 Vsurarijs ipsi restituuntibus vsuras, quando cooperatores absoluantur à præcepto restituendi vsuras.

Vm in præcedenti quæstione sermo sit habitus de participatibus de rebus per vsuram extortis: merito in præsentem quæritur de cooperantibus in extorsione vsurarum, an & ipsi teneantur vsuras restituere. Quapropter more solito procedendo primò videtur dicendum, quòd non: quod videtur probari posse sic.

Si cooperatores vsurariorum in extorsione vsurarum, tenerentur quoque & ipsi vsuras restituere ijs, qui eas vsurario soluerunt: sequeretur, quòd hi, qui vsuras soluerunt, locupletari possent cum aliena iactura. At consequens est falsum, ergo, & antecedens: & quòd sit falsum, probatur quàm apertissimè per tex. in cap. locupletari. de regulis iuris in sexto, in quo dicitur. [Locupletari non debet aliquis cum aliena iniuria uel iactura.] & in l. Nam hoc natura. ff. de condi. indebiti. in qua hæc habentur, videlicet: [Nam hoc natura, id est, iure naturali ut dicit ibi gloss. æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiozem.] & idem habetur in l. de iure nature. ff. de regulis iuris. Vbi eadem verba ferè reperuntur, videlicet. [Iure nature æquum est, neminem cum alterius detrimento, & iniuria locupletari] & quòd consequens illud eliciatur ab illo antecedenti, probatur: quoniam si antecedens uerum esse fatemur, indè opus esset nobis, & fateri, quòd is, qui soluit vsuras, posset exigere illas ab vsurario, & ab vnoquoque cooperatore, & sic qui (exempli gratia) soluit vsurario centum aureos pro usura, seu ex ui mutui sibi facti, cooperantibus nouem alijs personis, poterit ratione illorum centum exigere & consequi mille aureos: etiam si nullum interesse sentijset ex solutione centum aureorum

Antecedens.
Consequencia

e. Locupletari.
de reg. iur. in 6.

I
Locupletari cum
aliena iactura
non licet.

reorum (vltra sortem) facta ipsi vsurario: quod quàm sit absolum, & à ratione remotissimum, omnibus rationis fulgore præditis ac decoratis perspicuum esse non est qui ambigat. Vnde videtur, quòd cooperatores usurariorum in extorsione vsurarum non teneantur vsuras extortas ab usurarijs restituere his, qui eas illis soluerant.

Ro. c. i. ver. 32.

SED CONTRA. est sententia Diui Pauli ad Romanos (scribentis de nonnullis speciebus peccatorum, quæ à nonnullis Romanis fiebant) & dicentis: [quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, jergo, pari ratione etiam cooperantes (iuxta distinctionem infra afferendam) restitutioni vsurarum (extortarum ab vsurarijs) erunt obnoxij.

Respondeo præsentì quæstioni (scitu necessariæ confessoribus) nonnullis conclusionibus, præmittendo, tamen, illi (pro earum maiori intelligentia) non nulla notabilia infra scripra, videlicet.

Primum notabile sit hoc.

2
Usura, furtum
& rapina an
differant quo-
ad obligationem
restituendi alie-
ro ex his mo-
dis obtenta.

Nulla differentia est inter læsionem proximis illatam (quoad obligationem restituendi incurrendam) per furtum, seu rapinam, & per extorsionem vsurarum propriè dictarum (vt latius probatũ fuit in præcedentis quæstionis conclusione prima, & signanter in ratione ipsius conclusionis.) Indè sequitur, quòd Doctores per paucissimi in materia vsurarum, de præsentì quæstione loquuntur, tacitè innuentes, quòd idem omnino dicendum sit de ipsa, sicut per ipsos dicitur in materia furti: quod animaduertens ego uolui lectorem certiozem facere, quòd Doctores, qui citandi erunt à me in probationem cõclusionum infra scriptarum, per pauci eorum loquuntur in materia restitutionis vsurarũ specialiter, sed generaliter in materia restitutionis faciendæ rōne illatæ læsionis proximis. vt ex subsequenti notabili ex Diuo Thom. in 2. 2. q. 62. articulo septimo, & ex Caietano ibi in commentarijs & ex Soto & Medina, & reliquis Doctoribus citandis in probationem conclusionum patebit.

S. Thomas.

Secundum notabile.

Cùm ad restitutionem quis teneatur (vt sæpius diximus) non solùm ratione rei alienæ, quam quis accepit (vt docet S. Thom. vbi supra, in corpore quæstionis,) verùm etiam ratione iniuriosæ acceptionis (tam à se quàm ab alijs ipso cooperante, factæ) teneatur ad restitutionem damni illati. Quod quidem contingit dupliciter, directè, scilicet, & indirectè: directè quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum aliquid contra iustitiam: & hoc contingit tripliciter. Primo modo ex parte cooperantis mouendo ad ipsam acceptionem: quod quidem fit quatuor modis, videlicet: Præcipiendo, consulendo, consentiendo expressè, & laudando aliquem, quasi strenuum de hoc, quòd aliena sic surripuit: seu quòd tam artificiosè contractũ usurarium palliauerit ac ipsum cooperauerit nomine interesse, vel emptionis, & huiusmodi. Secundo modo cooperatio in exactiõne vsurarum consideratur ex parte ipsius accipientis illas: & hoc duobus modis, videlicet: primò, quia ipsum vsurarium, seu extorta per usuram receptat: secundò, vel quia aliquo modo ei cooperatur in exactiõne vsurarum. Tertio modo cooperatio cõsideratur ex parte rei acceptæ: & hoc duobus modis, videlicet: directè, & indirectè: directè, quia, scilicet, particeps est in usura iam accepta. Indirectè, quando aliquis non impedit, cum possit, & debeat impedire vsurarum extorsionem: vel subtrahit præceptum, siue consilium impediens vsurarum extorsionem: vel quia subtrahit

3
Cooperari in
damno proximi
illato tripliciter
sumitur, ac fieri con-
tingit in mate-
ria vsurarum.

4
Cooperari in
exactiõne vsu-
rarum dupliciter
contingit.

suum

suum auxilium, quo posset obistere, vel quia occultat post factam huiusmodi extorsionem: qui quidem modi cooperandi vsurarijs in vsurarum extorsionibus continentur in his versibus, videlicet: Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus. Participans, mutus, non obstans, non manifestans: & sic patet, quòd cooperantes in extorsione vsurarum duplici modo hoc faciunt, videlicet: positiuè, & negatiuè: positiuè dicunt cooperari vsurarijs, qui sex primis modis: negatiuè qui tribus vltimis modis cooperantur vsurarijs in extorsione vsurarum.

Maxima differentia est inter cooperari vsurario ad mutuationem vsurariã, & inter cooperari eidem ad lucri ex mutuo acceptionem, seu non restitutionem. Quoniam, licèt ex primo nascatur culpa lætalis propter opus prohibitũ, in quo quis cooperatur, tamen, nõ incurritur indè obligatio aliqua ad aliquid restituendum, cum nondum quis fuerit damnificatus. ex secundo, autem, talis obligatio restitutionis incurritur, cum indè mutuatarius damnificetur (vt patet ad sensum) ex solutione vsurarum. Rursus aliud est cooperari alicui ad vsuræ solutionem, & aliud est cooperari alicui ad vsuræ receptionem ratione mutui. Nam ex primo non oritur obligatio restituendi aliquid, sicut nec culpa: quando is, qui mutuatario cooperatur vt usuram soluat, non vsurarij rem utiliter agere intendit, sed mutuatarij: quia fortè videt, quòd nisi soluatur, non iterum mutuatarius mutuum reperiet: secus si vsurarij rem vtiliter agere præ tendat. ex secundo, autem, semper incurritur obligatio restituendi.

Prima conclusio.

Iubentes, & ratum habentes (quando hoc fuisset factum vt sibi gratum exhiberetur) vt sunt Principes, Iudices, aduocati, & quotquot ad tale iudicium concurrunt, per quos statuta de exigendis, soluendisque vsuris cõduntur, aut facta obseruari præcipiuntur, vel aliàs ad vsuras ipsas soluendas aliquem compellunt quomodocunque vel iam exactas restitui non adiudicantes, & vsurarium mutuum fieri permittentes: sine quorum iussione, ac cooperatione præ dicta omnia non fierent: licèt nihil de ipsis vsuris exactis assequuti fuissent: tamen ad illas restituendas infolidum tenebuntur unà cum vsurarijs ipsis: & sunt excommunicati ipso facto: Dixi [Ratum habentes, quando hoc, &c.] propter tex. in capitulo, rati habitio. de regulis iuris in sexto, in quo hæc habetur. Rati habitioem retrahit, & mandato comparari non est dubium: & in cap. ratum. de regulis iuris, in sexto, in quo dicitur. [Ratum quis habere nõ potest, quod ipse nomine non est gestum.] Vnde quando rati habitio est causa, propter quam restitutio vsurarum non fuisset facta: tunc verificatur conclusio, vt benè docuit Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione septima. §. Ad quartum in quo de rati habitioem.

Hæc, ergo, conclusio probatur quatuorplex medio. Primò iure diuino per argumentum à simili, siue ex identitate rationis (quoad restitutionis obligationem inde incursum.) Habentur, enim, hæc in libro Exodi. cap. 21. ver. 33. [Si aperuerit cisternam, & foderit, non operuerit eam: cecideritque bos, aut asinus in eam, reddet dominus cisternæ pretium iumentorum: quod autè mortuum est ipse erit.] Dixi probari conclusionem præsentem per argumentum à simili: Cùm iccirco dominus præceperit damni illati restitutionem: quia is, qui aperuit cisternam &c. [fuerat utiq; in causa, quòd dicta animalia corruerent (licèt ipsi nullum commodum indè sentierint) & subsequenter domini illorum animalium sine eorum culpa sentierint damnum. Quapropter merito

ibi

5
Cooperari in
exactiõne vsu-
rarum negati-
uè quis dica-
tur, & quis
positiuè.

6
Cooperari vsu-
rario ad mu-
tuationem vsu-
rariam differt
à cooperari ei-
dem ad acce-
ptionem lucri
ex mutuo, seu
non restitutio-
nem.

7
Cooperantes in
vsuris exigen-
dis in quam pe-
nam incurrat.

8
Rati habitio mã
dato compara-
tur & quãdo.

9
Ratum habere
quis nõ potest,
quod suo nomi-
ne non est ge-
stum.

Exod. cap. 21
ver. 33.

ibi dominus Deus præcepit restituendum fore damnum indè illis illatum. Cum, ergo, in proposito prædicti (de quibus in conclusione habetur sermo) iubendo, vel ratum habendo in usurarumque exactiōe cooperādo vsurarijs, damnum mutuatarijs intulerint (quāuis nullum commodum indè reporta uerint) meritò, & ipsi in solidum ad restitutionem talis damni illati tenebuntur. Idem rursus probatur eodem iure diuino (modo prædicto) in eodem lib. Exodi. cap. 21. ver. 35. & 36. Dicēte Domino. [Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: si autem sciebat, quòd bos cornupeta esset ab heri, & nudius tertius, & nō custodiuit eum dominus suus, reddet bouem pro boue] sicut, ergo, præceptum est à Domino, damnum restitui ab eo, qui fuerat causa damni, & sic implicitè, eodem præcepto mandatur, iubētem vsurarum extorsionem, ipsa sequuta, ad restitutionem earum teneri in supplementum vsurarij non valentis, vel nolentis restituere, licèt ipse iubēs nullam vtilitatem indè percepisset.

Exod. c. 21. ver. 35. & 36.

Resiliuere dānum tenetur, qui fuit causa damni de iure diuino.

Exod. cap. 22. ver. 6.

Idem probatur eadem auctoritate iuris diuini in eodem libro, Domino dicente per os Moysis. [Si egressus ignis inuenerit spicas, & acruos comprehēderit frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succēderit] & notandum, quòd prædictæ omnes iuris diuini auctoritates, seu loca sunt notata in capitulo secundo, tertio, quarto, & quinto. extra de iniurijs, & damno dato.

ca. fin. extra de iniurijs, & damno dato.

Probatur & secundò iure canonico per tex. in capitulo fin. extra de iniurijs & damno dato. Vbi Gregorius Nonus infra scriptis verbis confirmauit nostram conclusionem, videlicet: [Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu alijs irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt, iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam. (& paulò post) qui occasionem damni dat, damnum videtur de disse. Idem probatur per argumentum in l. In lege Aquilia etiam. ff. ad legem Aquiliam. Vbi dicitur. [In lege Aquilia etiam culpa leuissima venit. Quoties sciente domino, seruus vulnerauerit, vel occiderit, Aquilia dominum teneri dubium non est.] Dixi per argumentum, quoniam licèt explicitè non loquantur dicta iura de materia nostræ conclusionis (cùm sermo non habeatur de damno facto per vsuram) tamen, cùm generaliter loquatur de damnificante, & cooperante in damnificatione proximi, per se patet, nostram conclusionē per dicta iura probari, & quòd sint excommunicati huiusmodi iudices, & reliqui (vt in conclusione) probatur per textum apertissimum in clemētina vnica, de vsuris, in quo hæc habentur, videlicet. [Nos, igitur, perniciosi his ausib. obuiare uolentes (sacro approbante Concilio Vennienfi) statuimus vt quicumque Communitatum ipsarum (in quibus statuta cogentia solutionem vsurarum sunt) Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, Consiliarij, aut alij qui uis officiales statuta huiusmodi, de cætero facere, scribere, vel dictare, aut quòd soluantur usuræ, vel quòd soluta (cùm repetunt non restituantur plenè, ac liberè scienter iudicare præsumperint, sententiam excommunicationis incurrant, eandem etiam incursum, nisi statuta huiusmodi hæctenus edita de libris Communitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleuerint: aut si ipsa statuta, siue consuetudines effectum eorum habentes, quoquomodo præsumperint obseruare.] Hæc in dicta clemētina, ad verbum.

l. In lege Aquilia etiam. ff. ad l. Aquiliam.

clem. vnica. de vsur.

Probatur

Probatur & Doctorum auctoritate, & primò sacrorum Theologorum: Diuus, enim, Thomas se subscripsit præsentī conclusioni in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, artic. septimo, in corp. quæst. & in resp. ad 2. dicens. Primò iussio, quia ille, qui iubet, est principaliter mouens, vndè ipse principaliter tenetur ad restituendum. Caiet. in Commētarijs ibidem nostram amplectitur conclusionem in ver. In eodem articulo in responsione ad secundum, qui refert verba prædicta Diui Thomæ, & illis se subscripsit, Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo tertio, in principio, dicens. Vnde restitutio facienda est primò à principali: Iussio: Rati habitio retrahitur, & mandato comparatur: hæc ille: quasi diceret, non tantum iubens restituere tenetur verum etiam ratum habens damnum illatum proximo nomine suo: cùm tunc talis rati habitio mandato comparetur. Dominicus à Soto. in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, conclusione tertia: in ver. Primus, scilicet, dicens. Primus, scilicet, ac potissimè, Iussio. Enimuerò qui iubet, princeps causarum est, ac subinde præcipuè restitutionis legi se subditus. & idem Sotus loquens specialius de cooperantibus in materia usurarum in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, columna nona, in uer. Post hæc demum dicendum superest de cooperantibus foeneratorum, se subscripsit omnibus contentis in conclusione nostra. Riccardus à media uilla in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quæstione quarta, in corpore quæstionis, dicens, quòd ille, qui iubet fieri principalior causa videtur, quàm exequēs: est, enim, causa prima: & sic dicitur prima propositione de causis: causa prima plus influit in causatum quàm secunda. Vnde in fine articuli concludit, ipsum teneri ad restitutionem damni illati sua causa: Tartaretus idem fatetur in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, §. decimo sexto, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio secundo, & idem Biel loquens specialius de cooperantibus foeneratorum in eodem 4. sent. distin. 15. quæstio. 11. conclusione tertia, & in ver. sequitur tertio. se subscripsit omnibus contentis in conclusione nostra, Hadrianus Papa in libro quarto, de sacramentis, titulo restitutio ne, folio 46. §. Iam dicam pro responsione. Scotus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, §. De secundo ponuntur duo versus. Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. in quæstione quarta, de usura restituenda, in capitulo incip. In quarto argumento principali. §. de cooperantibus, autem, cum vsurario. & §. seq. incip. sequitur inde, quòd iudices, Frater Ioseph Angles in suo opusculo inscripto Flores Theologiarum Quæst. super 4. sent. in q. qui teneatur restituere. dub. 3. cōcl. 1. & ex Canonistis infra scripti se subscripserūt pñti nostræ conclusioni, videlicet: Innoc. in c. sicut dignum. extra de homic. volūt. vel casuali. nu. 4. dicens, q̄ qui est causa damni alterius lata culpa tenetur in utroq; foro ad restitutionem totius interesse, quod quis patit culpa sua prædicta: quapp licèt ipse Innoc. specialiter nō faciat mentionem de nostræ conclusionis materia, tñ, benè implicitè de ipsa loquitur, loquendo generaliter de quocunque damnum inferente lata culpa: cùm & eum, qui præcipit. &c. (vt in cōcl.) patet esse in lata culpa: eò q̄ nō possit excusari ab ignorantia iuris diuini, phibētis hmoi mutuū usurariū. Io. And. in d. c. si culpa tua. ext. de iniur. & dāno dato.

S. Thom.

Caietanus.

Paludanus.

Sotus.

Riccardus.

Tartaretus. Nic. de Orb. Gabriel Biel.

Hadrianus.

Io. de Medina.

Ioseph Angles.

Innocen.

Ioan. And.

Pp

D. Ant.

Ant. de Butrio.
Ioan. de Anan.
Geminianus.
Panor.
Goffreda.

11
*Pena iniuncta
à lege quando
fit seruanda in
foro peniten-
tiali.*
Felyn.
Covarruuias.
Glof.
Card. Zab.
Imola.
Nauarrus.

Ratio conclus.
Maior propof.
Minor propof.
Conclusio.

Impugnatio cō-
clusionis.

Ratio contra
conclusionem.

1. Quàmuis fal-
tus. & l. quem-
admodū. ff. de
acqui. vel amit-
tenda poss.

12
*Obligationis
vinculum eo-
dem modo dis-
solvitur, quo
acquiritur.*

Responsio ad
impugnationē
conclusionis.

13
*Mutuum usu-
rarium praci-
pere potest du-
pliciter consi-
derari.*

D. Ant. de Butrio, Ioānes de Anania, Panor. ibidē, Goffreda in summa, in titu. de iniurijs, & damno dato, Dominicus à S. Geminiano in ca. cōmissa. §. illum. de elect. in 6. tradens hanc regulam dicens iuxta glo. quòd quando lex delinquenti iniungit, quòd satisfaciatur læso (vt in casu nostro) de damno secuto propter eius delictum, ista est seruanda etiam in foro penitentiāli: quoniam non potest dici pœna respectu recipientis illam, cū ille suum tantum recipiat, & non vltra, ratione pœnæ, licet videatur pœna respectu soluentis: sicut dicitur in simili respectu expensarum, ad quas soluendas quis obligatur. hęc ille, quē sequitur Felinus in c. 1. col. 14. in §. limitatur quinto. extra de constitutionib. Didacus Covarruuias in c. 6. secundæ par. §. 8. nu. 12. in ver. Quintò ex eadē opinione, sequens dictum prædictorum axioma. Et circa excommunicationē latam contra iudices &c. vt in conclusione se subscribunt Glo. Card. Zabarella, Petrus de Anchar. & Imola in dicta clem. Nauarrus in suo manuali. ca. 170. nume. 275.

Probatur & tertio, hac ratione præfens conclusio, videlicet. Qui dant efficacem causam alicuius damni, illud tenentur restituere proximo. At iudices &c. iubentes prædicta dant efficacem causam damni proximo, ergo, iudices, &c. iubentes tenentur damnum illatum proximo restituere: maior, & minor fuerunt sufficientissimè probatæ per allata ad probationem conclusionis.

Attamen licet verissima sit nostra conclusio, & tot medijs probata, tñ, posset quis insurgere cōtra illam dicēdo ipsam falsam, eò quod in ipsa dicatur, quòd iubens mutuari sub usuris, vel exigere usuras, vel exactas nō soluere, teneatur ipse restituere ei, qui illas soluerat, si ille talis non solueret illas, quod videtur esse iniustissimum: si, ergo, iniustum continet conclusio, ergo, vera non erit: & quòd contineatur quòd iniustum est, probatur sic, sicut præceptum iubentis vsurpationem iniustam rei alienæ per mutationem vsurariam obligat ipsum iubentem ad restitutionem: ita & præceptum iubentis restituere debet absolueri ipsum ab obligatione restituendi, cū (vt supponitur in conclusione) nihil de usurpatis obtinuerit consequentia probatur. cū vinculum obligationis solvatur eodem modo, quo quæri assoleat vt in l. Quàmuis saltus. ff. de acquirenda, vel amittenda possessione, & in l. quemadmodum. ff. eo. Vbi dicitur, quòd quæ necessaria sunt ad acquirendum, sunt necessaria ad perdendū: sic, ergo, in proposito, sicut iubens, iubēdo exactionem vsurarum incurrit vinculum obligationis illas restituendi, sic ab illo venit absoluendus præcipiendo restitutionem.

Ad quod responderetur, quòd præcipere mutuum vsurarium potest dupliciter considerari: primò, quando præcipitur ei, qui aliàs non mutuasset sub usuris, sed gratis: vel si mutuasset sub usuris, illas non exegisset, vel saltem si exegisset, illas postmodum restituisset, si contrarium sibi non fuisset præceptum. Secundo, quando mutuum vsurarium præcipitur ei, qui aliàs omnino præcipiens tenetur vsuras restituere in solidum cum vsurario rationibus supra allatis, cū dederit causam efficacem damni illati ab usurario, ipsi mutuatario, & sic dicitur in conclusione. Si, verò, secundò, tunc dicitur, quòd huiusmodi præcipiens licet mortaliter peccauerit ratione læsionis proximi intentatæ in tali præcepto: non, tamen, tenetur ad restitutionē, eo quòd non fuerit causa damni huiusmodi illati vt patet ad sensum, & in hoc secundo modo verificatur prædictum argumentum in contrarium, vt per optimè docuit Alexan. de Ales, parte quarta, quæstione 86. membro tertio, articulo quarto,

§. secundo,

§. secundo, quem sequitur Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio secundo. in ver. Et pro illorum maiori declaratione circa modos. & Ioānes de Medina in Codice de rebus restituendis quæst. 8. inci. Corollarie sequitur. in §. sequitur amplius.

Secunda conclusio.

Consulens usurarium mutuum (etiam si ipso non consulente, alij consulissent) tenetur restituere usuras indè exactas, si exigens ipse à se consultus non restitueret, quia tenetur in solidum. sed si taliter consultus iam decreuisset antè tale consilium vsuras exigere, tunc non teneretur: sed si decreuisset, tamen, non tam largas petisset, & exegisset, nisi superuenisset tale consilium: tunc huiusmodi consulens tenebitur, in defectu principalis, restituere illas, solùm, plures quas vsurarius exegisset ratione sui consilij, nō autem reliquas usuras, quas iam statuerat (antè omne consilium sibi præstitum) exigere, cū in illis consulens non fuerit occasio talis exactionis. In dubio, tamen, præsumitur, quòd usurarius fuerit motus consilio illius, & non propria uoluntate: Vnde nisi aliud constiterit, poterit cogi ad restitutionē, vt docuit multis medijs Felinus in capitulo, sicut dignum. numero nono. extra de homicidio.

Hęc conclusio probatur quatruplici medio. Primò, enim, auctoritate iuris diuini in præcedenti conclusione citati. Secundò iure positiuo (vltra iura citata, vbi supra,) etiam per argumentum in iuribus infra scriptis, in quibus fuit statutum, quòd consulentes teneantur (licet non ex consilio nudo, & simplici, quòd nihil operatur ad maleficiū) ad eandem pœnam, quam delinquens sustinere, ac pati de iure teneretur: si aliàs hic taliter consultus tale quid (de quo queritur) non fecisset, nisi consilio suo, vel aliorum (qui ad tale consilium præstandum erant præparati) accedente (vti in conclusione.) Vt habetur in c. nuper. §. in secunda. extra de sent. excomm. Vbi hæc habentur, videlicet: [In secunda verò quæstione credimus distinguendum: An is, qui nominatim excommunicato communicat scienter in crimine criminoso, ei cōsiliū impendendo, &c. aut aliàs in oratione: In primo, quidem, articulo, cū talis communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis, videatur in eum delinquere, qui dā nauit, ab eo, vel eius superiore merito delicti, tunc erit absolutio requirenda, cū faciētem, & cōsentiētem par pœna cōstringat. Idem hñ in c. felicitis. de pœn. in 6. Vbi à Bonifacio VIII. excōicantur in sequētes, vel bāniētes Cardinales, & oēs, qui in hoc dederint cōsiliū, & q̄ tex. quoad incurfionū pœnæ nō intelligat, nisi de præbētib. cōsiliū vestitū .i. causans huiusmodi in sequutionē &c. & nō de præbētib. cōsiliū simplex, seu nudū (& dicuntur ij tale cōsiliū præbere, qui ad maleficiū faciēdum nihil adiungunt, vt docet gl. ibidē in ver. simplici fauore) tex. est apertissimus ibidē in §. Illud aut. Idē in c. sicut dignū. §. Qui verò. ext. de homic. Vbi Alex. III. infra scriptis vti verbis, videlicet. [Qui, verò, se asserūt animū regis inflāmasse ad odiū vnde homicidiū fuit sequutū, durè & asperè, sed nō ita seuerè puniēdi sunt, nisi fortè regē ipsum ad illud homicidiū suis suggestionib. puocassēt.] Vnde ibidē gl. dicit in ver. Prouocassēt. fortè aliàs nō facturū: vnde æquè tenentur de dolo, vt l. l. & elegāter. ff. de dolo. Idē p̄ tex. in l. j. §. sed psuadere. ff. de seruo corrup. Vbi iter alia hæc hñr, videlicet. [Qui, igit, seruū sollicitat, vel faciēdū, vel cogitādū improbè, hic vñ, hoc edicto notari: sed verū ita demū tenet, si bonæ frugi seruū pepulit ad delinquēdū. an verò, & si malū hortatus est: vel malo seruo mōstrauit quēadmodū faceret? & est veri? & si malo mōstrauit, quē

P p 2 modum

14
*Consulens mu-
tuum vsura-
rium ad quid
teneatur.*

Felinus.

c. nuper. extra
de sent. excom.

15
*Consentiētem,
& faciētem
par pœna con-
stringere debet
c. felicitis. de pœ-
nis. in sexto.*

16
*Consilium nu-
dum in malefi-
cio quis dica-
tur dare.
ca. sicut dignū.
ext. de homic.*

l. & elegāter.
ff. de dolo.

Institu. quæ ex delicto nascuntur. §. interdum quoque furti. l. Qui seruo. ff. de furtis. l. consilij. ff. de regulis iuris. c. nullus ex consilio. de regulis iuris. in 6.

17
Consilium dari contingit dupliciter.

Dynus. Ioannes Andr. Ancharanus. Bartol.

18
Consilium contrahendi datur ad quid teneatur.

19
Consilium delinquendi datur ad quid teneatur. l. i. ff. de seruo corrupto.

delinqueret, teneri eum. Immo & si erat seruus omnino fugiturus, vel furtum facturum, hic verò laudator huius propositi extitit, tenetur. Non, enim, oportet, laudando, augere malitiam. hæc in dicta lex cuius uerbis elicitur veritas nostræ conclusionis arguendo à simili, in omnibus partibus dictæ conclusionis: ut patet ad sensum. Idem elicitur ex §. Interdum quoque furti tenetur. Institutio de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur, in quo hæc habentur, videlicet. [Interdum quoque furti tenetur qui, ipse furtum non fecit: qualis est is, cuius ope, & consilio, furtum factum est.] Idem prorsus habetur in l. Qui seruo. ff. de furtis. Idem in l. consilij. ff. de regulis iuris, & in capitulo, nullus ex consilio. de regulis iuris, in sexto. Vbi hæc habentur, videlicet. [Nullus ex consilio (dummodo fraudulentum non fuerit) obligatur. pro cuius regulæ intelligentia animaduertendum, quòd consilium dari contingit dupliciter. Nam aliquando datur consilium contrahendi, & aliquando delinquendi, ut docet Dynus in dicto capitulo, Nullus, quem sequitur ibidem Glosæ, Ioannes Andreas, Francus, & Ancharanus, & Bartolus in l. sæpe. numero septimo, ff. de verborum significationibus, & apertius, in l. non solum. §. si mandato meo. ff. de iniurijs. & famos. libel. si, ergo, datur consilium contrahendi, tunc subdistingendum est, quòd aut is, cui fuit consultum, aliàs fuisset contracturus, aut non: si primò, tunc tenebitur: si secundo, locum habet distinctio regulæ: sic dicendo, quòd aut interuenit fraus, aut non: si primò, tenebitur: si secundo, non tenebitur, ut in dicta regula. Sed si fuit datum consilium delinquendi, subdistingendum est, quòd aut is, cui consilium datur, non erat id alias facturum, aut erat alias facturum: si primò, tunc huiusmodi consulens tenebitur: Si secundo, & tunc etiam tenetur: quia non oportet laudando malitiam augeri. ut in l. prima, §. sed periuadere. ff. de seruo corrupto. quorum, tamen, Doctorum notabile dictum erit intelligendum cum grano salis, & non secundum simplicem sonum verborum. Quapropter dico, ipsos noluisse penitus reiicere distinctionem illam, quòd non teneretur consulens, si consultus aliàs non esset facturum etiam in materia furti, vel usure: sed, tantum, ipsi loquuti fuerunt de eo, qui primò consuluit aliàs facturo, non, tamen tantum: & secundo in casu solo consulentis seruo fugam, vel furtum, & quòd talis intentionis fuerint dicti Doctores, probatur per dicti Dyni verba supra relata, cum ipse exemplificando duo dixerit. Primò, enim, ad probandum, quòd consulens aliàs facturo teneatur, attulit dictam l. primam, §. sed periuadere: in qua est ille casus specialis ut annotauit Glos. fin. in §. Interdum quoque furti. in fine. Institutio. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. Nam aliàs regulariter non teneretur. & secundo id elicitur ex uerbis illis ipsorum Doctorum, & l. [quia non oportet laudando malitiam augeri] ex quibus patet, ipsos loquutos fuisse de consulente maius damnum, quam consultus facere proposuisset. ut clarius in ratione afferenda in probationem conclusionis dicetur, & probabitur.

Probatur insuper & tertio nostra conclusio Doctorum auctoritate. Diuus, enim, Thomas, quam libentissimè in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo septimo, in corpore quæstionis, circa finem, infra-scriptis uerbis præsentis conclusioni se subscripsit, videlicet. Non. n. semper consilium, vel adlatio, vel aliquid huiusmodi, est efficax causa rapinæ. Vnde tunc solum tenetur consiliator ad restitutionem, quàm probabiliter æstimari potest, quæ ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsequuta, & his per paucis uerbis omnibus

S. Thomas.

omnibus nostræ conclusionis membris se subscripserit, probat Caietanus in commentarijs in dicto articulo 7. dicens, nonnulli aiunt, quòd requiritur ad restitutionis vinculum, quòd sit causa sine qua non acciperetur. Sed si acceptio omnino fuisset per alium facta, non teneri ad restitutionem, nisi ratione rei, quæ ad ipsum deuenit: & ex hoc principio deducitur, quòd causæ instrumentales particulares (loco quarum omnino fuissent aliæ, ut ministri ad usuras, & inferiores milites, & pedites ad bellum manifestè iniustum) non tenentur, nisi aliquid ad eos deuenit: quoniam loco eorum affuissent, qui idem fecissent: Sed salua eorum reuerentia valde isti errant in sensu illius maximæ, & consequenter longè aberrant, applicando. Plus, enim, in primis causa per quam aliquid fit, quam causa, sine qua non fieret, quoniam ista inter causas non computatur: illa, verò, est causa (ut patet in philosophia.) Et in proposito, causa iniustæ acceptionis est, quæcunque efficit ipsam acceptionem iniustam: Vnde & in hoc articulo subdit author, quòd ideò quandoque adulator non tenetur: quia quandoque non est causa efficax. Et ut omnes intelligant, si quis habeat multos famulos, & præcipiat, quòd occidant talem uirum: & singulis existentibus paratis ad hoc, & sufficientibus, si unus eorum solus occidat, nunquid ille non erit vera causa iniustæ acceptionis uitæ, & tenetur illi ad restitutionem: nec excusatur à restitutionis vinculo plusquam à pœna mortis, à qua certum est non excusari, quia omnino multi alij ipsum occidissent. Habet, enim, locum in huiusmodi regula euangelica: necesse est ut ueniant scandala: Veruntamen vix homini illi, per quem scandalum uenit. Ad affirmatiuam oportet, ergo, respicere, an, scilicet, iste efficiat iniustam acceptionem, & non ad negatiuam: an, scilicet, nõ fuisset facta sine ipso. Tenetur, enim, quilibet ratione suæ operationis. Nec excusatur, quia omnino hoc alius fecisset. Cum, ergo, vinculum restitutionis sequatur operationem agentis, quando ex iniusta acceptione consurgit, sine omni dubio constat, quòd extra obligatos ad restitutionem non sunt, qui licet nihil habuerint, & alij omnino hoc idem fecissent, ministri fuerunt iniquæ acceptionis. hæc ille Doctor inter alia, cuius uerba operæ pretium duxi ad uerbum afferre, tum, ut clarius pateret veritas nostræ conclusionis, tum etiam quia ferè omnes infra-scripti Doctores ipsis uerbis explicitè utuntur, & alij implicitè, dicentes, teneri consulentes, quando id non fuisset facturum consultus, Scotus quoque, Riccardus, Tartaretus, Nicolaus de Orbellis, Hadrianus, Gabriel Biel, Joseph Angles, Petrus à Palude in locis citatis in conclusione præcedenti, Ioannes quoque à Medina in Codice de rebus restitueudis, quæstione septima ferè per totum, ubi eruditissimè nostram probat conclusionem, Dominicus quoque à Soto in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo tertio, ver. Ad examen autem accuratius. & ibidem in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, columna nona, ver. Quicumque verè est causa. & ex Canonistis. Glosæ in dictis iuribus canonicis & ciuilibus. Innocentius, Ioannes Andreas, Antonius de Butrio, Panormitanus, Ioannes de Anania, Felinus in dicto capitulo, sicut dignum. §. Qui uerò se asserunt, & in capitulo primo, in ver. limita, ut habeat, extra de officio delegati, Dominicus à Sancto Geminiano, & Ancharanus in dicto capitulo, foelicis. de pœnis, in sexto, sequentes uerba illius tex. in d. cap. foelicis. & Didacus Couarruias in secundæ partis relectio. §. duodecimo, per totum, qui ad nostram conclusionem probandam multas alias auctoritates affert: licet per se patet, Petrum à Palude aduersari aliquatenus præsentem

Caietanus.

20
Consulens, aut aliquid faciens in detrimentum proximi, quando alij hoc ipsum fecissent, ad quid teneatur.

Mat. c. 18. ver. 7

Scotus. Riccardus. Tartaretus. Nic. de Orb. Hadrianus & alij Doctores citati in præcedenti concl.

Felyn. Anchar. Geminianus.

Couarruias.

nostræ conclusioni, eò quòd voluerit, quòd sit necessaria ad restitutionis obligationem, causa, sine qua non contingeret acceptio iniqua, quasi velit nõ esse restitutioni obnoxium eum, qui dederit causam acceptioni iniustæ, quæ nihilominus eo non dante causam, cõtingeret omnino: & licet quidem hoc dixerit Paludanus in 4. dist. 15. q. 2. art. 5. in ver. De seruiente dicitur, tamen, ipsemet paulò antè in dicta quæstio. 2. art. 3. in principio: sed dubium est contrarium concluderat, dicens: sed quia agentes, & consentientes pari pœna puniuntur, idèò tenetur, vt videtur, hæc ille, nostræ conclusioni astipulatur Nauarrus quoque in suo manuali, cap. 17. nume. 19. & 20. & Syluest. in ver. vsura, octauo. §. 2. licet dicat opinionem Petri à Palude tutiorem, & reliquorum, quos adduximus pro nostra conclusione veriolem: immo veram: Cardinalis quoque à Turre Cremata in cap. si res. 14. q. 6. nume. 33. & deinceps.

Probatur & quartò hac ratione irrefragabili: si, enim, nostra conclusio non esset vera, vnà cum omnibus clausulis ibi allatis: sequeretur hoc absurdum, quòd nec ipse usurarius teneretur ad restituendas usuras exactas à mutuuario. Nam ratio propter quam usurarius tenetur ad restitutionem vsurarum, est, quia ille damnificauit mutuarium exigendo ab ipso usuras, & non est, quia aliquid lucratur propria pecunia sua ipse vsurarius, cum de sui natura hoc nullo iure prohibeatur: aliàs omnes mercatores essent in mortali peccato: quòd falsissimum est: cum ipsi (si negotiando neminem decipiunt) maximè meritorium opus faciant: eò quòd est eorum exercitium Reipublicæ necessarium (vt docuit Pius Quintus felicis recordationis in extrauag. de cambijs) sed iccirco lucrum vsurarium prohibetur, quoniam est lucrum rei non suæ: cum per mutuum res mutuata fiat pleno iure mutuarij (vt latius in prima quæstione in fine secundi notabilis dictum fuit. Si, ergo, vsurarius ab omnib. prædicatur obnoxius restitutioni eorum, quæ per usuram acquisiuit (vt læsum exactioe ipsa vsurarum reddat indemnem) indè sequitur, quòd qui proprio consilio fuit potissima causa damnificandi proximum exactioe vsurarum, & ipsum teneri ad restitutionem huiusmodi damni incurfi à mutuuario propter suum consilium, per se patet. Nam sicut nemo iudicio præditus dicere auderet Franciscum vsurarium non teneri ad restituendum Petro quicquid per usuram ab ipso extorsit mediante mutuo concessò sub usuris: licet si ipse non mutuasset sub usuris dicto Petro, opus fuisset ipsi Petro pecunia egenti (ab alijs paratissimis mutuari sub usuris & non gratis) mutuo suscipere pecuniam sibi necessariam: sic proculdubio dicendus erit stultissimus hominum, qui asseuerare non erubesceret Andream consulentem (in terminis, tamen, nostræ conclusionis) non teneri, quia si ipse non consulisset, alij quàm plurimi erant parati tale pessimum consilium præbere, ex his omnibus ergo, patet veritas præsentis nostræ conclusionis.

Quamuis verissima sit nostra conclusio, posset, tamen, contra illam insurgere aliquis dicendo ipsam falsam & iniustam: cum velit obligare consulentem vsurarum exactioem ad restitutionem realem, ac per consequens implicitè, quòd non satisfaciat si contrarium consuluerit: vt puta, restitutionem vsurarum solo verbo, sicut solo uerbo cõsuluerat ipsas exigere: quòd videtur prorsus irrationabile, & contra id, quòd reperitur cautum in utroque iure. Nam in capitulo, omnis res. vigesima septima, quæstione secunda, dicitur. [Res per quas nascitur, per easdem dissoluitur] (per te) nascatur consulenti ex solo uerbo ipsius, sequitur, quòd ex solo

uero,

uero, videlicet per consilium præstitum de restituendo vsuras exactas, dissoluitur obligatio restituendi usuras extortas ratione consilij vsurario præstiti à consulente. Insuper tex. est in §. item per acceptilationem, in ver. consentaneum. Inst. quibus modis tollitur oblig. vbi hæc habentur, videlicet: [Consentaneum, enim, visum est, verbis factam obligationem, alijs posse verbis dissolui.] Ad quòd respondetur quàm breuissimè, quòd admissa Sancti Ioannis Chrysostomi (in dicto c. omnis res) & Iustiani Imperatoris (in dicto §. item per acceptilationem) auctoritate: nihil tamen contra nostram conclusionem ex ipsis habetur: quoniam ratio hæc adducta præsupponit, & verificatur solum in consulente, ex cuius consilio nihil operis sequutum est: nos, autem, in conclusione supponimus, quòd ratione consilij vsurario præstiti ipse usurarius exigendo usuras effectualiter, opereq; sequuto damnificauerit mutuarium: & sic non sumus in terminis nostræ conclusionis, ac per consequens hæc prima impugnatio nihil probat contra ipsam conclusionem.

Præterea: posset quis iterum insurgere contra nostram conclusionem dicendo, verum non esse quòd ibi dicitur, quòd consulens exactioem vsurarum (etiam si alij consultores, ipso non consulente, non defuissent) teneatur illas restituere: & ratio est, quoniam huiusmodi consulens in tali casu non poterit dici causa usurarij mutui, & exactioe vsurarum: eò quòd nemo dicendus sit causa alicuius rei, nisi fuisset illius rei causa sine qua non: iuxta vulgatam causæ descriptionem: qua dicitur, causa est, qua posita, ponitur effectus, & qua non posita, non poneretur effectus. igitur si absq; Petri consulentis cooperatione non minus fuisset mutuum vsurarij petitum, & exactum, hoc consulentibus alijs: & sic non videtur posse dici, Petrum consulentem fuisse causam damni illati mutuuario per usurarium. Si, ergo, Petrus consulendo non fuit causa damni: nec igitur ad restitutionem tenebitur.

Ad hoc respondetur (vnà cum Ioanne de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione 7. §. si obijcias, & Soto, & Couarruua, locis citatis paulò antè) illam causæ descriptionem supra allatam non omni causæ competere, vt patet. Nam si duo ignes simul eidem stuppæ applicentur, vterque erit causa combustionis stuppæ: cum tamen neuter eorum sit causa sine qua non, quia quocunq; eorum semoto, stuppæ ipsa ab altero igne fuisset combusta: similiter in causis finalibus, idem patet in eo, qui ad ecclesiam uadit, tum ut diuina audiat, & decantet, vel saltem intersit diuinorum officiorum celebrationi, tum etiam vt distributiones lucretur, ita vt propter quemcunq; ex his finibus iret, altero secluso: de quibus constat, quòd uterque est causa illius motus, & tamen quocunq; eorum secluso, non minus motus ille poneretur. Itaque illa descriptio causæ competit causæ præcisæ, non tamen vniuersaliter competit causæ efficienti, cum stet, dare plures causas eiusdem effectus, quarum quælibet sine altera ad effectum illum producendum sufficeret, licet non stet, dare plures causas præcisas, vt de se satis constat. Habet etiam præfata causæ descriptio alias limitationes, quas breuitati studens prætereo. Erit, igitur, alia magis propria causæ descriptio, quam Aristoteles tradit dicens, causa est, vnde motus, vel à qua motus est. Quapropter patet, qd licet consulens (vt in conclusione) non uideatur esse causa usurarij exactioe (quodammodo) sine qua non: cum non fuerit causa præcisæ: tamen poterit dici causa dicte exactioe, quæ sufficit ad obligandum ad restitutionem: vt fuit latius probatum per allata in probationem ipsius conclusionis nostræ.

Tertia

§. Item per acceptilationem. Inst. quibus modis toll. oblig.

22
*Obligationem verbis factam alijs posse verbis dissolui, præbatur.

Responsio dicte impugnationi.

Impugnatio secunda contra conclusionem.

23
Causa qd sit.

Responsio impugnationi. Ioannes à Medina. Sotus. Couarruuias.

Arist. in primo de genera. c. 4. tex. 55.

24
Causa (secundum Aristot.) quid.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia.

Prima impugnatio concl.

cap. omnis res. 27. q. 2.

21
Res, per quas nascitur, per easdem dissoluitur.

Tertia conclusio.

25
*Consentientes
 exactionib. u-
 furarum (sine
 quibus usura
 rum exactio se-
 quitur non fuis-
 set) tenentur
 in solidum eas
 restituere.*

Consentientes mutuis vsurarijs, & vsurarum exactionibus indè sequutis (sine quorum consensu non fuissent exactæ vsuræ) tenentur in solidum restituere illas, etiam si nihil ex ipsis assequuti fuissent, si usurarius ipse non restituerit: hæc conclusio probatur iisdem medijs, & auctoritatibus, quibus fuerunt probatæ duæ conclusiones præcedentes, cum militet eadem ratio, & iisdem Doctores in locis ibi citatis idem asseuerent.

Quarta conclusio.

26
*Vsurariorum
 adulescentes q-
 do ad restituti-
 onem vsurarij
 uentur.*

Palpantes, seu adulescentes vsurarij, eorum adulatio fuit causa exactionis vsurarum, vel in totum, vel in partem, videlicet: vt iam proposita vsurarum exactio aueretur, semper tenebuntur in solidum cum vsurarijs, illas restituere in totum, vel in partem iuxta causam datam ab ipsis (vt diximus in secunda conclusione.) Hæc conclusio probatur iisdem medijs, quibus fuit probata secunda conclusio, vt diximus de tertia conclusione.

Quinta conclusio.

27
*Vsurarij præ-
 bentes aliquod
 commodum in
 tali exercitio
 quando tenean-
 tur.*

Præbentes domus, & alia huiusmodi commoda usurarijs ad se recurrentibus pro abscondendis vsurarijs exactionibus, vel libris, & alijs scripturis, quibus possent conuinci, & compelli vsurarij ad restituendas vsuras: si propterea qui soluerant vsuras, illas obtinere non possent, tenentur in solidum, licet idem fuisset concessum ab alijs. Hæc conclusio probatur iisdem medijs, quibus fuit probata conclusio prima & secunda, cum idem sit iudicium quoque de huiusmodi recipientibus huiusmodi recursus vsurarij, vt citati vbi supra Doctores quoque docent in locis citatis.

Sexta conclusio.

28
*Vsurarij par-
 ticipes in exa-
 ctione usura-
 rum quando te-
 neantur in soli-
 dum.*

Participantes quoque cum usurarijs in exactione vsurarum tam ij, qui in lucris usurarijs participant, quam mediatores (quocunque nomine censeantur) famuli, seu ministri vsurarij cooperantes in exactione vsurarum: vt sunt illi, qui illas negotiantur, seu exercent nomine alieno: licet de illis nihil recipiant, nisi consuetum salarium reliquis ministris dari consuetum: notarij scilicet vsurarium contractum scribentes palliando vsurarium mutuum: omnes, enim, hi ad restitutionem exactarum vsurarum tenentur in solidum, cum vsurarijs principalibus: nec excusabuntur, eò quod si ipsi hoc non fecissent, quamplurimi alij fecissent, vt luculentius fuit probatum in conclusione secunda. Hæc conclusio probatur iisdem medijs, quibus diximus probari tertiam conclusionem.

Septima conclusio.

29
*Vsurariorum
 instrumenta,
 vel alios li-
 bros non ma-
 nifestans quan-
 do teneatur re-
 restituere in soli-
 dum.*

Mutus, & non manifestans, seu qui scit vbi sint instrumenta usuraria, vel libri vsurarij, ex quibus posset is (qui vsuras soluit) compelli vsurarios ad sibi restituendas extortas vsuras: & is qui in iudicio à iudice competenti compulsus fateri ueritatem præfatorum, dicit se nescire: quoniam hic talis tenebitur quoque ad restitutionem vsurarum in solidum cum usurarijs ipsis. Hæc conclusio probatur iisdem medijs, quibus fuit probata prima & secunda conclusio, cum hic talis det contra ordinem iustitiæ efficacem causam damnificationi sui proximi.

Octaua conclusio.

30
*Vsurarij exa-
 ctionibus non
 obstantis quando
 ad restitutionem
 vsurarum te-
 neantur.*

Non obstantis exactioni vsurarum is, ad quem ex officio spectat, tenetur illas restituere in solidum cum vsurarijs ipsis: vt puta, si princeps, aut officialis publicus fuerit, ad quæ spectat prohibere delicta in ciuitate, vel castris, vel huiusmodi,

iusmodi, ne fiant: secus si hoc ex officio sibi non competat. Hæc conclusio probatur illis medijs, quæ fuerunt allata in probatione conclusionis primæ: cum hac limitatione, & distinctione vtatur omnes Doctores ibi citati, & ipse Ioannes a Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 9. ferè per totum, qui probat ibidem conclusionem præcedentem, scilicet, septimam: & ratio conclusionis est, quoniam licet talis non obstat (cui ex officio hoc non competat) peccet mortaliter, si posset obstatere sine proprio dispendio agens contra charitatem proximi: tamen, in nullo cooperatur vsurario: contrarium, tamen, contingere in eo cui ex officio hoc competat, non est qui non animaduertat: cum ad hoc sibi assignata fuerit iurisdictio, & tributum ex ærario fisci, vel saltem Reipublicæ, vt quàm plurimis medijs Doctores citati probant: quæ afferre (breuitati studens) nolui, cum per sese hoc pateat verissimum.

Nona & vltima conclusio sit hæc.

Prædicti omnes (quos dixi teneri in solidum vnà cum usurarijs ipsis restituere vsuras exactas, etiam si nihil ad eos de ipsis peruenisset) principali vsurario restituente, absoluuntur à præcepto & obligatione huiusmodi vsuras restituendi: sed si aliquis ex huiusmodi cooperantibus vsuras ipsas restituit, non tamen usurarius ipse eximetur ab obligatione restituendi vsuras exactas: sed illas tenebitur restituere ei, qui pro se soluit mutuuario.

Hæc conclusio probatur auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt citati in probatione primæ, & secundæ conclusionis: quoniam hoc idem probant locis ibidem citatis: & ratio præsentis conclusionis est patentissima: quoniam ipse usurarius tenetur restituere damnum proximo illarum ratione iniustæ acceptionis, & illorum exactorum retentionis: cooperatores, verò, ratione damni illati ex eorum cooperatione.

Ad argumentum in contrarium adductum quàm facillima erit responsio, dicendo cum Diuo Thoma in 2. 2. quæst. 62. art. 7. in respon. ad secundum. quod principaliter tenebitur restituere ille, qui est principalis in facto (vt puta) vsurarius in exactione vsurarum. Principaliter quoque potest dici, & præcipiens vsurarium mutuum: secundariò exequens, & consequenter alij per ordinem. Vno, tamen, restituente illi, qui passus est damnum, alius eidem passo damnum restituere non tenebitur; sed illi, qui sunt principales in facto, & ad quos res (per vsuram extorta) peruenit, tenentur alij restituere, scilicet eis, qui restituerunt; & sic patet, quod indè mutuarius, qui soluit vsuras non locupletabitur eum aliena iactura: sed solum recipiet id, quod sibi de iure debebatur.

QV AESTIO XXXIII.

Vtrum liceat pecuniam, vel aliud mutuabile accipere mutuo sub vsuris.

S V M M A R I V M.

- 1 Inducere aliquem ad peccandum, & vti peccato alterius in bonum finem, in quo differant.
- 2 Inducere aliquem ad aliquid faciendum quando quis dicatur.
- 3 In necessitate extrema existenti, vel pro tali, licebit mutuum accipere sub vsuris.
- 4 Mutuum petere sub vsuris, quando nullum sit peccatum: quando, verò, veniale, & quando mortale.

M in præcedenti quæstione dictum, ac probatum fuerit non tantum vsurarios ipsos peccare, verum etiam cooperatores illorum (quorum nonnullos enumerauimus ibidem) & cum uideatur, quod si non adessent qui ab vsurariis peterent sub vsuris, nec ipsi tam nequissimi sceleris macula se deturparent: iccirco merito subsequitur præsens quæstio examinanda, in qua quærendum est, an petere sub vsuris mutuum sit prohibitum. Et primo uidetur dicendum esse prohibitum, ac per consequens nemini licere pro quocunque commodo temporali petere mutuum sub vsuris: quod videtur probari sic.

Maior propof. Præbere occasionem peccandi prohibitum est, ac per consequens nemini licitum etiam pro quocunque commodo temporali inde captando.

Minor propof. At petere mutuum sub vsuris est præbere occasionem peccandi.

Conclusio. Ergo, petere mutuum sub vsuris est prohibitum, neminiq; licitum etiam pro quocunque commodo temporali inde captando.

Maior patet, quia præbere occasionem &c. est præbere scandalum actiuum, quod semper est illicitum, cum sit peccatum: quod non licet perpetrare pro quocunque commodo temporali captando.

Minor non potest negari: quoniam si nullus peteret mutuum sub vsuris, nullus mutuaret sub vsuris, ut patet ad sensum.

Ergo &c.

Aristo. Ethic. cap. 5.

SED CONTRA: ille, qui iniustitiam, vel iniuriam patitur ab aliquo non peccat secundum Philosophum: Vnde iustitia non est media inter duo vitia: sed vsurarius peccat in quantum facit iniustitiam accipienti mutuum sub vsuris: ergo ille, qui accipit mutuo sub vsuris non peccat.

Respondeo præsentis quæstioni duabus conclusionibus: præmittendo, tamen, illis vnum notabile pro earum maiori intelligentia: quod est

Notabile vnicum.

Aliud est inducere aliquem ad peccandum, & aliud est uti peccato alterius in bonum finem. Primum, enim, semper est illicitum: & hoc verificatur in eo, qui petit aliquid, quod fieri nequit sine peccato: ut contingit in omnibus operibus aduersantibus præceptis diuinis: inducere, enim, est præcipuum genus cooperationis ad malum: nam inducere est aliquem non cogitantem aliquod malum perpetrare, excitare, ac mouere ad illud operandum: Vnde per se patet semper esse peccatum aliquem inducere ad peccandum: & sic in proposito, illicitum est inducere aliquem ad sibi, uel alteri mutuandum sub vsuris, qui nollet sub vsuris mutuare. Vti, uero, peccato alterius in bonum finem unicuique licebit, exemplo Dei Optimi Maximi, cui hoc est in usu: ex quolibet, enim, malo elicit aliquod bonum; & hoc uti peccato alterius ad bonum proprium: alijs uerbis Cardinalis Caietanus (in Commentarijs ut infra) exponit, dicens, magna differentia est inter inducere ad minus malum, ut euitetur maius, & offerre ac tradere materialiter materiam minoris mali. Dixi offerre &c. id est, non inducendum aliquem ad explendam malam eius uoluntatem circa oblatam materiam, sed ad redimendam uexationem suam: hæc ille, & ut in nostra materia loquamur, hoc facit petens mutuum sub vsuris, ut sibi misero subueniatur ab usurario, saltem, sub usurarum exactione: licet si uellet ille, posset suæ petitioni annuere sine peccato, mutuando sine aliqua exactione, aut spe usurarum, ei humanitatis, ac charitatis opus exhibendo:

1
Inducere aliquem ad peccandum, & uti peccato alterius in bonum finem in quo differant.

2
Inducere aliquem ad aliquid faciendum, quando qd dicatur.

Caietanus.

bendo: & sic patet, talem petentem mutuum sub vsuris non cooperari peccato vsurarij: cum coactus petat sub vsuris, petiturus mutuum sine illis, si ei spes adesset illud assequendi. sicut docet S. Thom. (ut infra) licere incidenti in latrones ostendere, & offerre bona sua ab ipsis diripienda, ut sic mortem euaderet ab illis intentatam, exemplo decem virorum, qui dixerunt Ismaeli, Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro. Ultra hæc videbis, quæ attuli supra in quæst. duodecima, num. 3. & num. 4. circa intelligentiam istius termini inducere.

Prima conclusio sit hæc,

Vnicuique existenti in extrema necessitate, vel pro existente in extrema necessitate licebit sine aliquo peccato inducere suasionibus suis diuitem ad sibi, uel alteri mutuandum sub vsuris, quando omnino ille talis nollet mutuare gratis, licet non esset paratus mutuare sub vsuris, illi consulendo minus peccatum, quod committeret dando ad vsuram, quam commisisset non mutuando penitus: & sic ipsum permittendo fame perire, quod pertinet ad peccatum homicidij (quod grauius peccato vsuræ esse nulli dubium est) iuxta doctrinam Diui Ambrosij in lib. de officijs, cuius sententia refertur in c. Pasce. dist. 86. [Pasce fame morientem. Quisquis, enim, pascendo hominem seruare poterat, si non pauidisti, occidisti.] hæc ibi. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primo, enim, per arg. in c. si quod uerius. 33. q. 2. & est Diui Augustini de adulterinis coniugijs, lib. 2. cap. 15. ubi inter alia dicitur: [Si, enim, facturus est, quod non licet: iam faciat adulterium, & non faciat homicidium: ut uiuente uxore sua, alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat.] & quoniam hæc conclusio uidetur fuisse probata ex adductis in probatione, & examinationem quæstionis duodecimæ, ubi multas Doctorum auctoritates, & rationes attuli: hic tantum dicam, non obstare, quod uidetur hæc conclusio contra sententiam Diui Thomæ in 2. 2. quæst. 78. artic. 4. in corp. quæstionis dicentis, quod nullo modo liceat inducere aliquem ad mutuandum sub vsuris. Non, enim, obstat nostræ conclusioni, quoniam ipse sanctus Doctor loquitur ibi regulariter, non in casu nostræ conclusionis: quoniam ut ipsemet docuit in 2. 2. quæst. 32. art. 5. in corp. quæst. in fine, dicens, necessitatem proximi obligare aliquem ad eleemosinam sibi largiendam sub præcepto, illam solum, sine qua is, qui necessitatem patitur, sustentari non potest. (& addit rationem in fauorem nostræ conclusionis) In illo (inquit) enim, casu locum habet quod Ambrosius dicit, Pasce fame morientem, si non pauidisti, occidisti. ex quibus uerbis patet, ipsum non aduersari nostræ conclusioni, ut quam elegantissimè annuit Dominicus à Soto in lib. 6. quæst. 1. art. 5. probans posse quem inducere, vel consulere minus malum, ut euitetur maius ab eo, qui apud se constitutissimum erat illud perpetrare. Idem respondetur Gabrieli Biel in 4. sent. distin. 15. quæst. 11. dubio 14. se subscribenti simpliciter uerbis Diui Thomæ prædictis, cum ipse quoque loquens de præcepto eleemosinarum se subscribat dictæ sententiæ Diui Thomæ.

Secunda conclusio,

Sub vsuris petens mutuum ab eo, qui est paratus mutuare sub vsuris, & non gratis nullo peccato se maculat in duobus casibus: primus est, si illud sibi, uel proximo ualde necessarium est: secundus est, si uelit ex mutuata re sibi consulendo uacare mercaturæ licitæ, ut tali modo sibi victum, & omnia ad suum statum decentia congregare possit: tamē solum ueniale peccatum committet,

Terem. c. 41.

3
Existenti in extrema necessitate, vel pro existente in tali necessitate licebit mutuum sub vsuris accipere.

c. pasce. dist. 86.

c. si quod uerius. 33. q. 2.

S. Thomas defenditur, & interpretatur eius mens.

Sotus.

4
Mutuum petere sub vsuris quando nullum peccatum sit, quando ueniale, & quando mortale.

mittet, si hoc fecerit ad superfluas congregandas diuitias, vel ut latius uiuat: erit mortale peccatum in casibus duobus: primus, si pro re illicita, non ratione susceptionis mutui, sed ratione finis prauis: & secundus si sciens pro certo se non posse soluere postmodum tempore debito, nihilominus mutuum sub vsuris suscipit, vel ut sic fallat mercatores, vel inde sequitur depopulatio totius substantiæ, ac patrimonij sui, & propriæ familiæ: quam in perpetuum, vel quasi, egestati subiicit. Vel ratione scandali actiui: ut si Episcopus, vel alia persona religiosa susciperet mutuum sub vsuris habens necessaria, ut lautius uiueret. Hæc conclusio probatur auctoritate Diui Thomæ in 2.2. quæst. 78. art. 4. in corp. quæst. & in respon. ad secundum. Cardinalis Caietani in Commentarijs ibidem, Dominici à Soto in lib. 6. vbi supra. Gabriëlis Biel vbi supra. Riccardi in 4. sent. dist. 15. art. 5. quæst. 5. in princ. Innocentij, Ioan. And. Antonij de Butrio, Panorm. & Ioan. de Anania in c. super eo. extrâ de vsur. Syluest. in ver. vsura, septimò. §. 1. Nauarri in suo Manuali, cap. 17. num. 262. 263. & 264.

Ad argumentum modò quàm facillima erit responsio: dicendo minorem illam regulariter esse veram, si eam intellexerimus iuxta sonum verborum: sed si acceperimus inducere ad peccatum, largo modo pro, consulere minus peccatum ei, qui omnino paulò post voluisset maius peccatum perpetrare, & iam ad illud se accinxerat: tunc dicemus falsam esse minorem, cum hoc non sit inducere ad peccatum: ut latius per adducta in conclusionibus allatis in quæst. 12. probauimus, & sic patet ueritas nostrarum conclusionum.

QVÆSTIO XXXV.

Vtrum vsurarij publici, seu manifesti sint plectendi aliqua alia pœna ultra pœnam peccati mortalis, & obligationis restituendi extorta per vsuram vnâ cum omni damno inde illato.

SUMMARIUM.

- 1 Usurarius manifestus quis propriè appellandus sit.
- 2 Usurarius manifestus quis dicatur ad effectum, ut incurrat pœnam. cap. quia in omnibus: extrâ de vsuris.
- 3 Usurarius manifestus quis dicatur ad effectum, ut incurrat pœnam. cap. quàmquam, de vsur. in sexto.
- 4 Peccare manifestè quis dicendus sit.
- 5 Usurarius laicus manifestus est infamis.
- 6 Usurarius laicus occultus nulla infamia sedatur, donec per sententiâ denudetur crimen suum.
- 7 Usurarius laicus manifestus, an admittatur ad communionem altaris.
- 8 Usurarij manifesti oblatio in ecclesia facta, non erit recipienda, sed elemosinæ quando.
- 9 Usurarius manifestus quando priuabitur sepultura non restituendo.
- 10 Notarius, appellatur seruus publicus.
- 11 Cautio, & cautio idonea, vel sufficiens, an differant.
- 12 Usurarij predicti non valentes restituere vsuras extortas non priuabuntur ecclesiastica sepultura.
- 13 Usurarius manifestus restituens vsuras, & non interesse, an priuetur sepultura ecclesiastica.
- 14 Usurarij manifesti testamentum est ipso iure nullum, nec tales erunt admittendi ad sacramenta, nisi prius restituerint, ut poterunt.

Usurariorum

- 15 Usurariorum manifestorum codicilli, & donationes causa mortis sunt ipso iure nulla non præmissa restitutione.
- 16 Pœnalia iura etiam in materia excommunicationis extenduntur.
- 17 Usurarij predicti testamentum quando erit validum.
- 18 Usurarij manifesti cadauer sepultum in ecclesia quando exhumari debeat.
- 19 Usurarij predicti an debeant admitti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem.
- 20 Usurarij predicti non oriundi, an debeant expelli à ciuitatibus, in quibus existunt.
- 21 Usurariorum laicorum manifestorum penis subiacent, & ipsi clerici vsurarij manifesti.
- 22 Dispensare poterit Episcopus in infamia incurta à clerico propter vsuras manifestè ab ipso exactas.
- 23 Usurarij clerici sunt suspendendi ab officio, & beneficio.
- 24 Usurarij laici sunt excommunicandi, si non desiterint ab exactione vsurarum.
- 25 Clerici an possint accipere oblationes de manu vsurariorum manifestorum.
- 26 Sepelientes vsurarios manifestos in loco sacro sunt excommunicati.
- 27 Sepelientium appellatione quæ persona ueniant.
- 28 Legis mens ex tribus colligitur.
- 29 Legis ratio, dicitur mens seu anima legis.
- 30 Contra legis mentem faciens, & non contra verba legis incidit in pœnam legis.
- 31 Legis extensio in penalibus, an fiat ad id, quod est de mente ipsius legis, & non de sensu verborum.
- 32 Legis mens comprehensiuam quid sit, & quotupliciter colligatur.
- 33 Legis mens extensiuam, siue extensa quid sit.
- 34 Lex an extendatur in penalibus ad comprehensa sub mente.
- 35 Lex etiam extenditur in penalibus, quando talis extensio est secundum mentem legis comprehensiuam.
- 36 Lex in penalibus non extenditur quando talis extensio esset secundum mentem legis extensiuam siue extensam: in non penalibus, autem, extenditur.
- 37 Legi facere fraudem quot modis contingat, & an talis incidat in pœnam statutam non obseruantibus legem talem.
- 38 Donare non potest maritus uxori.
- 39 Legis mens est ratio legislatorem mouens ad legem condendam.
- 40 Legis mentem seruanti non est curandum de verbis legis.
- 41 Statutum extenditur etiam ad alios casus, sine quibus disposita per statutum non possunt commodè sortiri effectum.
- 42 Res non sermone, sed sermo rei subiectus est.
- 43 Religiosus absconsum habitum suæ religionis deferens, est excommunicatus.
- 44 Contra legem facere quis dicatur.
- 45 Legi fraudem quis dicatur facere.
- 46 In legem committere quis dicatur.
- 47 Monialium claustra ingrediens est excommunicatus per bullam Gregorij XII.
- 48 Excommunicati an sint ingredientiæ monasteria monialium sine prætextu licentiarum.

VM tandem aliquando (Deo Opimo Maximo præstante) peruenerim ad nouissimam quæstionem pertractandam in præsentis opusculo, operæpretium visum fuit examinare in ea: An, ultra adducta in detestationem inhumanissimi sceleris vsurarum, ipsi publici, & manifesti vsurarij veniant aliqua alia pœna plectendi ultra restitutionem bonorum extortorum per usurariam mutuacionem vnâ cum damnis inde illatis ipsis mutuatarijs, à quibus illa sic iniuste abstulerunt: & procedendo iuxta morem consuetum, dico, quòd primò videtur dicendum, vsurarios publicos, & manifestos quoscunque ulla alia pœna, præter iam adductas, plectendos fore: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet:

Afflictio non est addenda afflictis.

Quæ

At si

Maiores præpos.

Ninor propof.

At fi vſurarij quicunque publici, vel manifeſti aliqua alia pœna eſſent ple-
ctendi vltra adductas, adderetur afflictio afflictis.

Concluſio.

Ergo, non erunt ipſi vſurarij (quicunque illi ſint) manifeſti, ſeu publici
alia aliqua pœna (vltra adductas) puniendi.

Maior, & minor propoſitio non indigent probatiõne, cum per ſe pateant.

SED CONTRA: Scriptum eſt Ierem. c. 17. ver. 18. Confundantur
qui me perſequuntur, & non cõfundar ego: paueant illi, & non paueam ego:
induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione cõtere eos Domine:
ergo, quis poteſt pro vno delicto non ſola vna pœna puniri, ſed pluribus, vt
paſſim experientia iudiciorum forenſium nos edocet: cum multi, primo ma-
ceratione carceris mancipationis, torturæ, & aliorum tormentorum, & poſt-
modum aliquando vltimi ſupplicij pœnæ donentur.

Reſpondeo præſenti quæſtioni nonnullis concluſionibus, præmittendo,
tamen, illi vnicum notabile pro illarum maiori intelligentia.

Vnicum notabile ſit hoc

Manifeſtus uſurarius licet quis in multis caſibus dicatur, tamen quia mul-
tæ ſunt pœnæ ipſis debitæ de iure, & in pœnis benignior interpretatio erit
facienda, vt in cap. in pœnis, de reg. iur. in ſexto. iccirco operæpretium duxi
iuxta doctrinam Didaci Couarruias in lib. 3. cap. 3. à num. 4. vſque ad nu. 6.
variarum reſolut. ſigillatim ſubneẽtere acceptiones, ſeu ſignificata per hos
terminos, manifeſtum, uſurarium.

Manifeſtus, igitur, uſurarius primò dicitur, qui palàm, & publicè fcenera-
tiam artem ita exercet, vt ipſa operis, & patratæ ſcleris euidentiam nullam
exculationem habeat, vt in c. euidentia, extrà de accuſ. in quo omnes Docto-
res conueniunt. Secundò, qui crimen ipſum confeſſus eſt in iudicio, iure ete-
nim ea confeſſio manifeſtum facit, tex. in c. vlt. & c. veſtra. extrà de cohab. cler.
& mulier. & in c. olim, extrà de verb. ſign. Gloſ. in hac ſpecie in c. 1. in ver. ma-
nifeſtos, de uſur. in 6. quam Doctores inibi ſequuntur. & in c. quia in omnibus,
extrà de uſur. Diciturq; frequentiffimè id eſſe notorium iuris, quod apparet
per confeſſionem in iudicio emiſſam. & ideò manifeſtus uſurarius dicitur is,
qui apud iudicẽ confiteretur ſe uſurarium eſſe, etiã ſi ſimplex confeſſio ſit, nec
profefſus fuerit ſe manifeſtum uſurarium eſſe; quemadmodũ & in ſpecie ex-
plicat Francus in d. c. ſuper dictã Glo. in ver. manifeſtos. & eſt de mente Do-
ctorum ibi, & Abb. Anania, & aliorum in d. c. quia in omnibus. Tertio, licet
confeſſio extraiudicialis non efficiat quem manifeſtum uſurarium. argum. in
cap. vlt. extrà de cohab. cler. & mul. Si, tamen, ea facta fuerit coram Sacerdo-
te, & teſtibus publicè, ita quidem ut id in plurium notitiam deuenit, dicen-
dus erit quis ex ea confeſſione, uſurarius manifeſtus: vt docet Gloſ. in dicto
c. quamquam, de uſur. in 6. in ver. manifeſti. quam ita intelligunt Archid. &
Dominicus à S. Geminiano, & Francus ibidem. Abb. in c. quia in omnibus.
Ioan. de Anania in d. c. quia in omnibus, col. 5. Bal. in l. j. col. 4. C. de ſacroſan.
eccl. Felin. in c. auditis, col. pen. de præſcrip. quorum opinio communis eſt ſe-
cundum Socin. in confi. 127. col. 2. lib. 3. & profectò ſi eorum rationes conſi-
derauimus, non refert, an fiat ipſamet confeſſio extra iudicium coram ſacer-
dote, vel notario: modò facta fuerit coram teſtibus, ita palàm, & publi-
cè, quòd in plurium aures cognitionem huiusmodi, & ſcientiam peruenerit.
Nam & hi Doctores ea ratione (eorum ſententiam probant) q̄ confiten-
tis ore crimen iſtud effectum ſit manifeſtum. Quarto, qui ob hoc crimen iam
à iudice

à iudice per ſententiam damnatus fuerit: cum iudicis pronuntiatio noto-
rium efficiat: vt in c. vltimo, extrà de cohab. cler. & mulier. Vndè non dicitur
manifeſtus uſurarius, qui conuictus in iudicio eſt, niſi ſuperueniat ſententia
iudicis. Notandũ in ſuper, prædictis modis dicitur quis manifeſtus uſurarius,
ad effectum incurrendi pœnas ſtatutas in d. c. quia in omnibus. (quas in con-
cluſionibus enumerabimus) extrà de uſur. At ſi tractetur de incurrendis pœ-
nis ſtatutis in c. quamquam. de uſur. in 6. contra uſurarios manifeſtos, etiam
ſi huiusmodi criminis penitiſſent, ac iuſſiſſent uſuras reſtitui ijs, à quibus ex-
torſiſſent, tunc manifeſtus uſurarius is dicendus erit, qui ita palàm, & publi-
cè uſuras exercuit, ut ipſa criminis euidentia non poſſit ulla tergiuerſatione
celari: quod & hac ratione probatur. Siquidem non eſt uerifimile, Romanum
Pontificem tam graues pœnas ſtatuiſſe aduerſus eum, qui ſemel mutuam de-
derit ſub uſuris, licet id confeſſus fuerit publicè in iudicio, vel extra iudicium,
vel à iudice ex ea cauſa fuerit damnatus. Nec item in eum, qui ſecretè, &
occultè uſurarios contractus pactus fuerit, quamuis demum eius criminis
accuſatus, vel confeſſione, vel probationibus alijs fuerit condemnatus: nam
& in his caſibus non poſſet iuſtè hunc reum pronuntiare eſſe manifeſtum
uſurarium. Et licet ſententia, aut eius confeſſio eum efficiat uſurarium ma-
nifeſtum, non ſufficit ea iudicis manifeſtatio ad pœnas ſtatutas in d. c. quam-
quam. cum inibi (vt par eſt) manifeſtatio facti, & non iuris exigatur. Idem pro-
batur ex eo, quòd in c. 1. de uſur. in 6. Exercitium uſurarum manifeſtum re-
quiratur, quo quidem deficiente, legis pœna deficere debet: & præter hæc,
eadem ſententia probatur auctoritate dicti Couarruias ubi ſuprà, & antè il-
lum Bartoli, qui in l. 2. nu. 3. ff. de furt. dixit, quòd ad hoc, vt quis dicatur ma-
nifeſtus uſurarius, oportet quòd is publicè tabulam, & menſam paratam ha-
beat ad mutuandum ſub uſuris. Attamen tradit ipſe hanc decidendi normam
in hoc his uerbis utens, videlicet: Quandoque quæritur utrum quis dicatur
delinquens, ſeu peccator manifeſtus: vt fur uſurarius, uel alio modo, reſpectu
certi, & limitati delicti: & tunc requiritur apprehenſio, ſeu acclamatio con-
tra eum in ipſo actu delinquendi, uel in his, quæ ſunt proxima delicto, vt in
iſtis legibus: quandoque quæritur, utrum aliquis ſit manifeſtus peccator ali-
cuius delicti in genere, & tunc non ſufficit, quòd faciat ſemel, aut bis illud
delictum: ſed requiritur, quòd ſtet publicè paratus ad illud delictum facien-
dum: vt facit meretrix in proſtibulo, uel uſurarius ad banchum, vt in l. palàm.
in princ. ff. de ritu nuptiarum. & quòd not. in cap. uſurarum. de uſur. in ſexto.
Item ſi non facit ita palam, ſed quaſi, vt puta, mutuatur in camera ſua cuiſlibet
volenti: argum. in dicta l. palam. hæc omnia Bart. ubi ſuprà. Idem docuit Bal.
in l. j. C. de ſacroſan. eccl. col. 4. dum aſſeuerat, non ſufficere ad hoc, ut quis ſit
uſurarius manifeſtus, q̄ probetur eum uſurarium eſſe: ſed requiri probatio-
nem actuum publicè, & palàm geſtorum ſuper eiufdem criminis exercitio:
& idem Bal. eadem rurfus aſſeuerauit in l. vnica. §. ſimiliq; modo in ſecundo,
num. 4. dicens uſurarium manifeſtum eum eſſe, qui palàm, & in omnium, uel
maioris partis conſpectu uſuras exercet: ex his omnibus, ergo, patuit, quomo-
do ſit ſumendus uſurarius manifeſtus quoad noſtram materiam: quæ omni-
no ſunt notanda pro maiori intelligentia eorum, quæ erunt afferenda ad de-
ciſionem præſentis quæſtionis.

Prima, ergo, concluſio ſit hæc.

Laicus uſurarius manifeſtus eſt infanis infamia iuris nulla expectata ſnã.

Q q 2 Hæc

c. fin. extrà de
cohab. cler. &
mulier.

2

Vſurarius ma-
nifeſtus quis di-
catur ad effe-
ctum, vt incur-
rat pœnam. in
c. quia in omni-
bus. extrà de
uſur. ſtatutã.

3

Vſurarius ma-
nifeſtus qs di-
catur ad effe-
ctum, vt incur-
rat pœnam, in
c. quamquam,
ſtatutam.

c. 1. de uſur. in
ſexto.

Couarr.
Bart.

4

Peccare mani-
feſtè quis di-
cendus ſit.

Bald.

5

Uſurarius lai-
cus manifeſtus
eſt infamis.

c. in penis, de
reg. iur. in 6.

Couar.

1

Vſurarius ma-
nifeſtus quis
proprie appel-
landus ſit.

c. euidentia, ex-
trà de accuſat.

c. fin. extrà de
cohab. cler. &
mulier.

c. olim, extrà
de verb. ſignif.
Gloſa.

Francus.
Gloſ.
Abbas
Ananias.

Gloſ.
Archid.
Gemin.
Francus.
Abbas.
Ananias.
Baldus.
Felin.
Socinus.

cap. infames.
3. q. 7.l. improbum.
C. ex quib. cau-
sis infamia ir-
rogatur.cap. infames.
6. q. 1.Bart.
Couarruias.
Panor.
Glof.
Syluest.
Archid.
Card. à Turre
cremata.6
*Vsurarius lai-
cus occultus
nulla infamia
fœdatur, donec
per sententiam
denudetur cri-
men suum.*cap. inter dile-
ctos, extra de
excess. prælat.Couarr.
Salic.
Bartholomeus
Bertazzolus.
Ratio conclus.7
*Vsurarius lai-
cus manifestus,
an admittatur
ad communionem
altarum.*

Hæc conclusio probatur duplici medio: Primò, enim, per tex. in c. infames. §. fin. 3. quæst. 7. vbi hæc habentur, videlicet: [Infamia incurritur aliquando ipso genere facti, vt exercentes improbum fœnus, & illicitè exigentes vsuras vsurarum.] hæc ibi. Idem in l. improbum. C. ex quibus causis infamia irrogatur. vbi hæc habentur, videlicet: [Improbum fœnus exercentibus, & vsuras vsurarum illicitè exigentibus infamiæ macula irroganda est.] Idem per arg. in cap. infames. 6. quæst. 1. circa finem. vbi dicitur [omnes esse infames, quos ecclesiæ, vel seculi leges infames pronunciant.] at quoniam prædictæ ecclesiasticæ, & seculi leges pronunciant infamem exercentem improbum fœnus: indè patet nostram conclusionem probari per dictum tex. in cap. infames. Et notandum, quòd dicta conclusio verificatur in quocunque usuram exercente: nec in hoc audienda est glo. in dicta l. improbum. (dicens non comprehendit in d. l. nisi qui exercent ultra limites definitos in l. eos. C. de vsur.) vt quàm elegantissimè probat Didacus Couarr. loco infrascripto. Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate: Bart. enim, in d. l. improbum. vnà cum Glo. ibidem. Panor. in cap. inter dilectos, num. 2. de excessib. prælat. Didacus Couarr. in lib. 3. cap. 3. num. 2. variarum resol. qui & quàm plurimorum aliorum sententias fauentes nostræ conclusioni recenset. Syluest. in tit. de usur. nonò. §. 4. Archid. & Card. à Turre cremata in d. cap. infames. 3. q. 7. qui, & tradunt quid sit infamia, & quod duplex: de quibus latius dixi in nostra practica canonica criminali in lib. 1. tit. de accusat.

Secunda conclusio.

Laicum, verò, usurarium occultum nulla iuris infamia notari (donec eius crimen detectum fuerit per sententiam iudicis) patet: vnde, & poterit occultè etiam restituere usuram exactam, qua restituta ab infamia huiusmodi omnino liberatur. Hæc conclusio probatur per argumentum à contrario sensu in dictis iuribus adductis in præcedenti conclusione, & in cap. inter dilectos, extra de excessibus prælatorum, qui frequentem mutationem exigit, cum loquatur de manifestis. Probatur & secundò Doctorum auctoritate, videlicet Didaci Couarruias vbi suprà, num. 2. in ver. incip. scribit, tamen, Salicetus. qui hoc probat auctoritate Saliceti in dicta l. improbum. & aliorum Doctorum. Dominus Bartholomeus Bertazzolus in consi. 55. num. 9. se subscripsit quoque nostræ conclusioni, quam probat multorum aliorum auctoritate. Probatur & tertio ratione: Cum ad infamiam iuris incurrendam necessarium sit delictum non esse occultum, vt ex adductis iuribus patuit: indè sequitur veritas nostræ conclusionis.

Tertia conclusio.

Laicus usurarius manifestus non erit admittendus ad communionem altaris, quam tamen communionem altaris Innocentius, & Ioannes And. locis citandis exponunt ad recipiendum corpus Domini. Abbas, verò, antiquus in c. cum tu. de vsur. exponit, quòd non admittantur ad ecclesiam, quando ibi celebrantur diuina officia, nam assistentes debent admitti ad communionem altaris, & hæc expositio magis placet Panor. in c. quia in omnib. extra de vsur. qui dicit hanc esse fortè meliorem expositionem, vt usurarius rubore confusus faciliùs respiciat, sicut dicimus de excommunicato, vt in c. pia. de except. lib. 6. & addit Panormitanus, & multum placet mihi hæc expositio, & esset obseruanda. Ioannes, etiam, de Anan. in d. c. quia in omnibus. astipulatur Panor. & addit se scire obseruari hoc ultra montes. Didacus Couarr. vbi suprà, nu. 5. §. tandem,

§. tandem, sequitur expositionem Innocentij. Idem facit Syluest. ubi supra. Vtraque expositio cum bona sit, iccirco ei nihil addendum puto, illam remittendo lectoris arbitrio.

Quarta conclusio.

Laici manifesti vsurarij oblationes oblatae non erunt suscipiendæ in ecclesia, vt docet tex. in d. c. quia in omnibus. & ibi Doctores omnes: eleemosinæ, verò, poterunt suscipi, si indè non efficerentur inhabiles ad restituendas vsuras: vt ijdem Doct. vbi suprà probant. & Io. And. in c. cum voluntate. extra de sent. excom.

Quinta conclusio.

Laici vsurarij manifesti non poterunt tradi sepulturæ ecclesiasticæ, licet in vltima uoluntate mandauerint hæredib. solui vsuras, quas exegissent dum sani fuissent, sed oportebit eas omnino uel soluisse extortas vsuras, vel dedisse non qualemcunque cautionem de soluendo illas, sed pignoratitiam, vel fideiussoriam de soluendo vsuras omnes extortas: & hoc mediante instrumento publici notarij: hæc omnia, tamen, iuxta facultates ipsorum vsurariorum: quia si nihil haberent (& hoc notoriè constaret) non essent molestandi, & restitutio plenaria facienda est, nec habebitur ratio ne egeat: vt latius probauimus (exponendo quoque qualiter erit intelligenda huiusmodi particula [Ne egeat] in quæstione trigesima prima, conclusione quarta. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per textum in cap. quia in omnibus, extra de vsur. in quo Alexander Tertius in Concilio Lateranensi [statuit vsurarios manifestos decedentes in peccato vsurarum extorsionis, non fore admittendos ad sepulturam ecclesiasticam.] & apertius nostra conclusio probatur per textum in cap. quamquam, de usuris, in sexto. in quo habentur infrascripta statuta à Gregorio Decimo in Concilio Lugdunensi, videlicet: [Quamquam vsurarij manifesti de usuris, quas receperant satisfieri expressa quantitate, indistinctè in vltima uoluntate mandauerint: nihilominus, tamen, eis ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris ipsis fuerit (prout patiuntur facultates eorum) plenariè satisfactum: vel illis, quibus est facienda restitutio (si prestò sint ipsi) aut aliis, qui eis possint acquirere, vel eis absentibus loci ordinario, aut eius uices gerenti, siue rectori parochiæ, (in qua testator habitat) coram aliquibus fide dignis de ipsa parochia (quibus quidem ordinario, vicario, & rectori prædicto modo cautionem huiusmodi eorum nomine, liceat præsentis constitutionis auctoritate recipere: ita quòd illis perindè actio acquiratur) aut seruo publico, idest notario (vt docet ibi Glof.) de ipsius ordinarij mandato, idoneè de restitutione facienda sit cautum: cæterum, si receptarum vsurarum sit quantitas manifesta, illam semper in cautione prædicta exprimi volumus: alioquin aliam recipientis cautionem huiusmodi arbitrio moderandam: ipse, tamen, sciens non minorem, quàm uerisimiliter creditur, moderetur: & si secus fecerit, ad satisfactionem residui teneatur.] hæc in dicto canone. Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Glof. enim, in dicto cap. quamquam: in ver. idoneè. & glof. in cap. ad nostram. la prima, in ver. sufficienti cautione. vbi tradit hanc optimam regulam, ac doctrinam dicens, Nomine cautionis, simplex promissio intelligitur, ut in l. sancimus, C. de uerb. sign. & Glo. in c. 1. de consec. dist. 4. in uer. cautione. in fi. si autem dicatur idonea uel sufficiens, intelligitur de pignoratitia, uel fideiussoria: ut in l. si mandato Titij. §. ultimo.

Q 9 3 ff. mand.

8
*Vsurarij manifesti oblatio in ecclesia facta, non erit recipienda, sed eleemosinæ quædo.*9
Vsurarius manifestus quando priuabitur sepultura non restituendo.

c. quia in omnibus, extra de vsur.

c. quamquam de vsur. in 6.

10
*Notarius appellatur seruus publicus.*11
Cautio, & cautio idonea, uel sufficiens, an differant.

Anchar.
Specul.
Ant. de But.
Panorm.
Felin.
Couarr.

Ratio conclus.

ff. mandati. & in l. 4. §. adijci. ff. de fideicomm. libert. Petrus de Anch. in dicto cap. quamquam. Glos. in cap. fin. extra de pignorib. in ver. idonee. Specul. in titu. de empr. §. 1. num. 9. & 10. Antonius de Butrio, Panorm. Felinus, & alij Canonistæ super prædictas Glosas, qui omnes idem probant. Didacus Couarruias vbi supra nu. 6. qui recenset quàm plurimos Doctores ita tenere. Probatur & ratione: Cùm, enim, dictum fuerit in c. quia in omnibus. extra de vsur. quòd huiusmodi vsurarij non accipiant Christianam sepulturam, si in hoc peccato decesserint, & statim poterat fraudem quis facere legi, dicens, ergo, hic vsurarius mandans restitui vsuras debet tradi sepulture ecclesiasticæ: & ratio est, quoniam eo ipso quòd mandauerit vsuras restitui (supposita penitentia de Dei offensa) non decessit in peccato taliter incurso: Izcircò canon voluit, vt nullatenus sepeliretur in ecclesia, nisi solutis vsuris, vel saltem præmissa cautione fideiussoria, vel pignoratitia: vt omnino sequatur restitutio vsurarum cum effectu.

Sexta conclusio.

12
Vsurarij prædicti nõ valentes restituere vsuras extortas non priuabuntur ecclesiastica sepultura.

Vsurarij manifesti, qui nullam poterunt præstare cautionem propter pauperatam notam omnibus: poterunt sepeliri in ecclesia, si præstiterint iuratoriã cautionem. hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argum. in c. cum tu. extra de vsur. & in cap. quamquam. de vsur. in sexto, in ver. [prout patiuntur facultates eorum] vbi arguendo à contrario sensu; patet, ipsos non priuandos fore ecclesiastica sepultura, si facultas eis defuerit soluendi vsuras: si, ergo, hac de causa non soluentes vsuras excluduntur à tali poena, quantò magis si satisfecerint prout potuerint, sub iuratoria cautione, si aliam non habuerint. Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Glos. enim, in vtroque cap. in ver. facultates. Anch. in d. c. quamquam. in fi. Archid. in d. cap. quamquam. in ver. patiuntur. Domin. à S. Gemin. qui ibidem se subscripsit dictæ Glos.

c. cum tu. extra de vsur. Glos. Anchar. Archid. Gemin.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia

Probatur & tertio hac ratione. Cùm ad impossibile nemo teneatur, & nemo regulariter debeat puniri non præcedente culpa: & priuatio sepulturæ, quædam pœna fit: cùm inter pœnas vsurarijs manifestis iniungendas connumeretur, & hec videlicet ut careat ecclesiastica sepultura: indè patet veritas nostræ conclusionis, cùm in ipsa supponatur, vsurarium huiusmodi non posse aliam, quàm iuratoriã præstare cautionem.

Septima conclusio.

13
Vsurarius pœnitens restituens vsuras, & nõ interesse, an priuatur ecclesiastica sepultura.

Laicus vsurarius manifestus restituens vsuras, & non interesse, seu damnũ illatum ijs, à quibus usuræ fuerant extortæ, non subiacebit pœnæ indictæ in d. c. quamquam. vnde, & poterit sepeliri in ecclesiastica sepultura. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per arg. in d. c. quamquam, [vbi tantũ præcipitur sub pœna priuationis sepulturæ ecclesiasticæ restitutio vsurarũ, nulla facta mentione de restitutione damni, seu interesse indè illati. Probatur & secundò Doctorũ auctoritate. Arch. enim, in d. c. quãquam. in ver. de usuris. Anch. in d. c. quãquam. in 5. not. Domi. à S. Gemi. in d. c. quãquam. in ver. quæro an vsurarius debeat restituere. Probatur & tertio hac ratione. Cũ finis in pœnis, in quibus strictior interpretatio erit facienda, & nõ fiat extensio: vt in cap. in pœnis. & in c. odia. de reg. iur. in 6. consequens erit, qd vsurarius manifestus nõ restituens interesse illatum ratione usurarum extortarum non subiaceat pœnis dicti c. quamquam; & ratio euidentissima est: quoniam nulla mentio de ipsis interesse, & damnis restituendis fit in dicto canone.

c. quamquam, de vsur. in 6. Archid. Anchar. Gemin.

Ratio conclus. Antecedens. Consequentia.

Octaua

Octaua conclusio.

Vsurarij laici manifesti testamentum est ipso iure nullum, nec alicui licebit ipsorum testamentis interesse: immò (secundum Baldum in consilio 334. libro 2.) Lex principis non posset hoc statuere, nisi præmissa cautione prædicta.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissimum in dicto capitulo, Quamquam. §. fin. de vsuris in sexto, in quo hæc habentur, videlicet. [Nullus manifestorum vsurariorum testamentis interfit, aut eos ad confessionem admittat, siue ipsos absoluat: nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstent (vt præmittitur) idoneam cautionem. Testamenta quoque manifestorum vsurariorum aliter facta non valent, sed sint irrita ipso iure.]

Probatur & secundò Doctorum auctoritate: Nam Ioannes Andreas, Archidiaconus, Petrus de Ancharano, & Dominicus à S. Geminiano in dicto capitulo, Quamquam, circa finem: Antonius de Butrio, Panormitanus, Ioannes de Anania in c. Quia in omnibus. extra de vsur. Couarruias, vbi supra, numero 9.

Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cùm vnusquisque teneatur restituere vsuras extortas de necessitate salutis, & quàm facillimè vsurarij prompti sint ad testamentum condendum, vt diuites relinquerent filios, præponentes, quadam tacita infidelitate, commodum temporale eorum, æterno spirituali, ipsorum vsurariorum dispendio: iccirco pijsissima mater ecclesia præcepit nullum haberi testamentum, quod non præcedente restitutione usurarũ, vel saltem cautione idonea fieret: vt hoc modo omnino compulsi ipsi vsurarij reddant vsuras extortas: & sic quodammodo cogantur inuiti ad consulendum propriæ salutis.

Nona conclusio.

Codicilli, & donationes manifestorum vsurariorum ipso iure sunt nullæ (sicut fuit probatum de testamentis,) nisi præmissa cautione prædicta.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in dicto capitulo, Quamquam, [cum ibi prohibeatur testamentum condi per vsurarium manifestum, non præuia cautione prædicta] eo, quòd licet quoad solemnitates, quæ obseruantur in conficiendis testamentis, codicilli ab ipsis differant, non, tamen, quoad finem, & scopum legislatoris in dicto cap. Quamquam: quæ fuit procurare per prohibitionem testamentorum, vt usuræ extortæ soluerentur ijs, à quibus fuerant extortæ, quarum restitutio poterit impediri per codicillos, eodem modo, sicut per testamentorum confectioem.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Nam præsentis conclusioni se subscripsit Glos. in dicto cap. Quamquam, in ver. aliter facta. Archidiaconus, Petrus de Ancharanus, Ioannes Andreas, Dominicus à S. Geminiano, Francus in dicto cap. Quamquam, Ioannes de Anania in cap. Quia in omnibus. Felinus in cap. translato. col. vlt. extra de constitutionib. Didacus Couarruias, vbi supra, §. 5. & 6. nume. 9.

Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cùm codicilli largè sumpti dicantur testamenta: quia mentis testationes, vt in cap. placuit. §. sed aliud. 13. quæst. 2. Institu. de testamentis, in principio, & in l. conficiuntur. l. ab intestato. ff. de iure codicillorum, indè sequitur veritas præsentis nostræ conclusionis, vt pœna statuta contra vsurarios prædictos circa testamentis non conficienda

14
Vsurarij prædicti testamentum est ipso iure nullum, nec tales ad sacramenta admittendi sunt, nisi prius restituerint ut poterunt.

c. Quamquam, de vsur. in 6. Ioannes Andr. Ancharanus. Archid. Geminianus. Ant. de But. Panor. Ananias. Couarr. Ratio conclus.

15
Vsurariorum prædictorum codicilli & donationes causa mortis sunt ipso iure nullæ.

Glos. Archid. Anchar. Io. And. Geminianus. Francus. Ananias. Felinus. Couarruias. Ratio conclus.

16
Poenalia iura
etiam in mate-
ria excommu-
nicationis exte-
ditur, & quã
do.

cienda extendatur ad codicillos, & ad omnes vltimarum voluntatum dispo-
sitiones: quoniam aliàs facilè (vt docet prædicta Gl.) esset constitutionē hanc
dicti cap. Quamquàm, in hoc eludere: ac per hoc comprobatur esse verissimā
doctrinam Glof. in cap. 1. in ver. Italiae. de temporibus ordinat. & Glof. in cle-
mentina prima, in ver. sepulturæ, in fine. de sepulturis, Imolæ ibidem, Ioannis
de Anania in rubrica de apostatis, & in cap. cum sit Romana. & Felini in cap.
translato. columna fin. in ver. tertio nota: qui omnes Doctores afferunt multa
iura, & aliorum Doct. sententias ad hoc ipsū probandum, quæ videntur confir-
mari per tex. in cap. si ciuitas. de sententia excommunicationis in sexto. Vbi
hæc notabilia habentur, videlicet. [Si ciuitas, Castrum, aut villa subiiciantur
ecclesiastico interdicto, illorum suburbia, & continentia ædificia eo ipso in-
telligi uolumus interdicta. Nam licet prædicta videantur aliàs murorum am-
bitu terminari: hoc, tamen, casu, ne uilipendi valeat sententia interditi (quod
fieret, si posset in ipsorum suburbijs, vel continentibus ædificijs licitè celebra-
ri vt prius) expedit interpretationem fieri latiore: cōcludunt, igitur, ipsi Do-
ctores etiam in materia excommunicationis (vt de lata excommunicatione
contra sepelientes manifestos vsurarios) quod appellatione sepellentiū non
veniant solum actu. sepellientes mortuos huiusmodi, cum sint viles personæ:
verum etiam clerici portantes cereos, comitantes & apportantes funus, fo-
dientes, fabricantes, aperientes sepulchrum pro illis sepelliendis: & hoc est,
ne faciliter posset eludi constitutio huiusmodi, eò quod sequeretur hoc ab-
surdum, quod unus, tatum, qui est vilis persona, fortè de seruis usurarij sepel-
liens innodaretur vinculo excommunicationis, & reliqui cooperantes huius-
modi sepulturæ non: quod esset absurdum: quapropter propriè loquendo nō
dicetur hæc ponderatio, iuris extensio: sed mens comprehensiuua. Nam in hoc
casu sic erit distinguendum: vt docet Bartolus (in l. omnes populi. nume. 60.
ff. de iustitia & iure, infra scriptis vtens verbis.) Aut quærit, utrum statuta reci-
pian interpretationem actiue, hoc est, utrum se extendant ad casus in statuto
non comprehensos, an passiuè, hoc est, utrum leges se extendant ad statuta.
Primò casu, aut quæris de casibus, sine quibus disposita per statuta non pos-
sunt commodè sortiri effectum suum: & ad illos extenditur statutum: aut que-
ris de alijs casibus, in quibus est eadem ratio, & tunc, aut casus illi per ius com-
mune non sunt decisi, & ad illos extenditur: aut sunt decisi per ius commu-
ne, & ad illos non extenditur, hæc Bartolus, vbi supra. His præmissis, notan-
dum (vt docet Felinus, & Ananias, ubi supra,) quod ubi constitutio esset elu-
soria, si non extenderetur, tunc, etiam si sit exorbitans, & correctoria, exten-
ditur etiam in materia excommunicationis, quæ, tamen, propriè loquendo nō
dicetur fieri extensio, sed tacitè includi in dicta constitutione poenali. & licet
Cardinalis Zabarella in dicta clementina prima, de sepultu. aduersetur, tamē,
quoniam prima hæc opinio videtur, & est meo iudicio verior, cum fundata
sit validissimis rationibus, & eruditissimorum uirorum auctoritate: iccirco ip-
si me subscribo quàm libentissimè: quam rationem verissimam latius proba-
bo infra in conclusionis vltimæ probatione.

Decima conclusio.

Laici vsurarij manifesti testamentum ualidum erit, licet factum fuisset an-
tè præstitam prædictam cautionem, dummodo antè mortem illam præstitis-
set: ualidum, verò, non erit, si non ipse, sed hæres ipsius post mortem eius illā
præstitisset, sicut nec si ipsam dictus usurarius non præstitisset propter absentiam
sacerdotis,

17
Usurarij præ-
dicti testamen-
tum erit vali-
dum, si antè mor-
tem vsurarius
ipso præstitis-
set cautionem
de soluedo usū-
ras si secus
alij pro ipso se-
ne eius manda-
to.

sacerdotis, vel notarij publici, & hoc imputetur sibi: in casu, tamen, quo hæres
des post mortem ipsius cautionem præstitisset, tunc concedetur illi sepultu-
ra ecclesiastica.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, per argumentum in dicto
cap. Quamquàm. §. fin. de usuris in 6.

Probatur secundò Doctorum sententia. Nam infra scripti Doctores se sub-
scripserunt præsentī conclusioni, videlicet, Ancharanus, & Glof. in ver. aliter
facta. Dominicus à S. Geminiano in dicto cap. Quamquàm. §. fin. Glof. in cle-
mentina prima, in ver. Manifestos. de sepulturis, & ibi Ioannes de Imola, nu-
mero 28. & 29. Cardinalis Zabarella, quæstione 21. Antonius de Butrio in c.
Quia in omnibus. & ibi Ioan. de Anania.

Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cum in his, quæ fiunt simul & se-
mel non detur prius, & posterius, indè patet conclusionem veram esse: maxi-
mè cum finis huiusmodi constitutionis seruetur, & mens legislatoris: licet ali-
qualiter fiat contra eius verba.

Vndecima conclusio.

Cadaver usurarij manifesti sepultum non præmissa cautione prædicta con-
tra canones prædictos, si poterit discerni ab alijs debet ab ecclesiastica sepul-
tura amoueri in odium tanti criminis.

Hæc conclusio probatur auctoritate Glo. in clemen. 1. de sepultur. in verf.
eis quibus. Cardinalis Zabarella in fine dictæ clemen. Imolæ. ibidem. num. 39. &
omnium Doctorum.

Duodecima conclusio.

Laici usurarij manifesti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem
non debent admitti nisi facta restitutione vsurarum, vel saltem præmissa cau-
tione prædicta prout diximus in conclusione quinta.

Hæc conclusio probatur triplici medio. primo per textum apertissimum in
cap. Quamquàm. §. nullus. de usuris in sexto. Vbi Gregorius Nonus in Conci-
lio Lugdunensi infra scriptis verbis nostram conclusionem roborauit, videli-
cet: [Nullus manifestorum usurariorum testamentis interfit, aut eos ad con-
fessionem admittat, siue ipsos absoluat, nisi de usuris satisfecerint, vel de satis-
faciendo, pro suarum uiribus facultatum præstent (vt præmittitur) idoneam
cautionem.] hæc. ibi.

Probatur & secundò Doctorum omnium prædictorum auctoritate,

Probatur & tertio hac ratione, videlicet: Cum, enim, Peccatum non dimit-
tatur, nisi restituatur ablatum, iuxta sententiam Diui Augustini, & est textus
in cap. Peccatum. de regulis iuris in sexto. Indè sequitur meritò sacramentali-
ter absoluendum non fore manifestum usurarium, nisi præmissa restitutione:
Sed animaduertendum, quod consultò textus prædictus duo statuit: primū,
non esse admittendum ad confessionem, & hoc ut occurrat scandalo; quod
ex vsurarum extorsione manifesta dederat: vt sic confusus erubescens resipi-
scat: secundum, ei imponendam non esse absolutionem sacramentalem: quo-
niam, Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum. Vnde restitutione non
facta, (dum posset fieri sacramentalis absolutio) impenderetur frustra, & sacra-
mentalem esset irritum, & sacerdos sacrilegium committeret, si talem scien-
ter absolueret sacramentaliter, cum & desit contritio.

Tertia decima conclusio.

Laici vsurarij manifesti, non oriundi non possunt ab aliqua vniuersitate,
collegio,

c. Quamquàm.
de vsur. in 6.
Anchar.
Glof.
Geminianus:
Glof.
Imola.
Card. Zab.
Ant. de Butrio.
Ratio conclus.

18
Usurarij prædi-
cti cadaver se-
pultum in ec-
clesia exbuma-
ri quando de-
beat.

Glof.
Imola.
Zabarella.

19
Usurarij prædi-
cti an debeant
admitti ad con-
fessionem, &
sacramentalem
absolutionem.
c. Quamquàm.
de vsur. in 6.

Ratio conclus.
Antecedens.
Consequentia

20
Usurarij prædi-
cti non oriundi
an debeant ex-
pelli à ciuitati-
bus in quibus
existunt.

collegio, ciuitate, vel à singulari persona, & huiusmodi (ad commorandum in eorum locis, ut ibi exercent vsuras) admitti: verum potius omnino infra tres menses expelli: quod si non fecerint, vniuersitas, & huiusmodi incurrent ipso iure poenam interdicti: episcopi, verò, & superiores poenam suspensionis: inferiores, verò, ecclesiasticę sententiam excommunicationis: laicę verò personę omni priuilegio remoto per censuram ecclesiasticam compescantur.

Hęc conclusio probatur duplici medio. Primò per textum apertissimum in capitulo primo, de vsuris in sexto, in quo Gregorius Nonus inter alia infrascriptis verbis nostram conclusionem confirmauit, videlicet: [Hęc generali constitutione sancimus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas, vel singularis persona cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, aut status, alienigenas, & alios non oriundos de terris ipsorum publicè scēnarem pecuniam exercentes, aut exercere uolentes, ad hoc domos in terris suis cōducere, vel conductas habere permittant: sed huiusmodi usurarios manifestos omnes infra tres menses, de terris suis expellant, nunquā aliquos tales de cetero admissuri. Nemo illis ad scēnum exercendum domos locent, vel sub alio titulo quocunque concedant. Qui uerò contrafecerint, si personę fuerint ecclesiasticę, Patriarchę, Archiepiscopi, episcopi, suspensionis: minores verò personę singulares, excommunicationis. Si autem collegium, seu alia vniuersitas, interdicti sententiam ipso facto se nouerint incurfuros. Quam si per mensem animo sustinerint indurato, terrę ipsorum (quandiu in eis ijdem vsurarij commorantur) ex tunc ecclesiastico subiaceant interdicto. Ceterum si laici fuerint, per suos ordinarios ab huiusmodi excessu, omni cessante priuilegio per censuram ecclesiasticam compescantur. Hęc in dicto canone.

Probatur & secundò Doctorum autoritate omnium in dicto cap. 1. Syluester quoque in summa in ver. vsura. 9. §. 4. partic. octaua pęna.

Quarta decima conclusio.

Quęcunque fuerunt adducta in præcedentibus conclusionibus de poenis vsurariorum manifestorum laicorum, locum habent etiam in clericis usurarijs manifestis, immo fortius. Hęc conclusio probatur iisdem quoque medijs quibus ille fuerunt probatę: cum nulla specialis mentio fiat de laico, aut clerico in illis iuribus: sed generaliter prædicta statuuntur de quocunque usurario manifesto: nec in hac materia debet esse magis priuilegiatus is, qui maioris peccati vineulo ratione scandali se voluntarię uinxit (vt patet ad sensum) licet & ipsi clerici acriori poenę subiacerent pro tali crimine, vt in subsequētib; cōclusionibus patebit, & fatetur Didacus Couarruias, vbi supra, numero tertio, qui & probat, quòd quoad infamiam incurfam à clerico quoad beneficia & dignitates obtentas & obtinendas posse dispensare episcopum cum ipso suo clerico, qui olim fuit vsurarius manifestus, vt etiam docet Panormitanus in cap. inter dilectos. numero sexto, extra de excessibus prælato.

Quinta decima conclusio.

Clerici vsurarij sunt suspendendi ab officio & beneficio, & laici excommunicandi, nisi destiterint ab extorsionis vsurarum exercitio vsque ad dignam satisfactionem.

Hęc conclusio probatur per textum apertissimum in capitulo, præterea extra de vsuris. Vbi Alexander Tertius statuit contenta in nostra conclusione his verbis utens, videlicet. Præterea parochianis tuis usuras recipere interdicas. Qui si parere contempserint, si clerici sint, eos ab officio, & beneficio

suspendas:

suspendas: si laici, vsque ad dignam satisfactionem, ipsos vinculo excommunicationis astringas. hęc ibi. idem asseuerant & omnes Doctores ibi, quia textus est apertissimus. Idem fuit statutum in c. si quis clericorum. dist. 47. & ibidem per Doctores, cum clari sint illi textus.

Decima sexta conclusio.

Clerici accipientes oblationes de manu vsurariorum manifestorum, illas restituere teneantur & executione suorum officiorum careant, donec satisfaciant ad arbitrium episcopi. Hęc conclusio patet ex verbis cap. quia in omnibus. extra de vsur. & ibi per Doctores: quoniam eadem verba conclusionis ibi recensentur.

Decima septima & vltima conclusio.

Sepelientes, tam clerici, quàm laici, in loco sacro manifestos vsurarios, non præuia restitutione vsurarum, vel idonea cautione de vsuris restituendis (pro ut latius in præcedentibus conclusionibus fuit dictum) illis personis, à quibus extortę ipsę usurę fuerant, ipso facto incidunt in excommunicationem maiorem. Et animaduertendum, quòd appellatione sepelientium non solum veniunt actu sepelientes ipsos vsurarios, scilicet, tumultantes, seu in foueam ipsos vsurarios proijcientes, seu humeris proprijs ipsos portantes descendendo in foueam aliquam, ibi ipsos proprijs manibus tumultantes: (cum hi sint vilissimę & imperitissimę personę) verum etiam appellatione sepelientium veniunt clerici portantes cereos, comitantes cadauer, decantantes officium solitum decantari pro mortuis paulò post sepeliendis, portantes funus, fabricantes foueam, & denique omnes cooperatores huiusmodi sepulturę talium vsurariorum manifestorum. Cum & in poenalibus, (etiam in materia excommunicationis) fiat extensio de casu ad casum, qui implicite in casu expresso continetur, sine qua extensione, seu (& verius) interpretatione, non saluaretur mens legislatoris, & dicta constitutio penalis esset elusoria, & frustratoria: Vnde talem extensionem legis penalis nolunt Doctores extensionem legis appellare, sed mentem legis comprehensiuam: qui, tamen, termini, illicò declarabuntur & præmittentur probationi præsentis conclusionis afferendę: cum hęc quæstio sit quotidiana, & varia inter Doctores reperiatur sententia, circa ipsam. Vnde acuratissimè examinare, ac probare hanc vltimam conclusionem (Deo dante) studebo.

Hęc igitur conclusio probabitur triplici medio, post relationem quatuor notabilium, quę necessaria sunt ad intelligentiam materię præsentis conclusionis & totius materię extensionis legum poenaliū etiam excommunicationis. Sciendum igitur primò, quòd (vt docet Petrus de Ancharano in cap. postquam. columna prima, de electio. in sexto in ver. Sed hic quæritur. Vbi in infrascriptis verbis vtitur, videlicet: Sed hic quæritur quomodo, & ex quibus colligitur mens legis. Dic, quòd ex tribus. Primò si sensus proprius continet iniquitatem: tunc intelligimus secundum improprium. Vt in l. In ambigua. ff. de regulis iuris. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excusat. tutorum. Secundò quando ratio legis repugnat sensui uerborum. Nam ratio legis, mens legis est. ut in l. cum mulier. ff. soluto matrimonio, & notatur in l. nominis, & rei. §. verbum ex legibus. ff. de verborum significat. Tertio colligitur: si communis usus loquendi repugnet proprię significationi: tunc, enim, mens legis est quòd intelligamus eam secundum communem usum loquendi, licet sit improprium. ut in l. librorum. §. quod, tamen, Cassius. ff. de legatis tertio, & l. in vulgari. l. ut Alphenus.

24
Usurarij laici sunt excommunicandi si non destiterint ab extorsionē vsurarum.

c. si quis clericorum. dist. 47.

25
Clerici an possint accipere oblationes de manu vsurariorum manifestorum.

26
Usurarios manifestos sepelientes in loco sacro sunt excommunicati, & quando.

27
Sepelientium appellatione, quę persona veniant.

28
Mens legis ex tribus colligitur. Anchar. Ancharanus.

29
Legis ratio dicitur mens, seu anima legis.

ca. 1. de vsur. in sexto.

104

21

Usurariorum laicorum prædictorū poenis subiacerent et ipsi si clerici vsurarij manifesti. Covarruias.

22

Dispensare poterit episcopus in infamia in cursa à clerico vsurario propter usuras manifestę extas. Panor.

23

Usurarij clerici sunt suspendendi ab officio, & beneficio. c. Præterea. extra de vsur.

30
Faciens contra
mentem legis,
& non contra
legis uerba in
cidit in penam
legis.

phenus. & Ianniculus. ff. de uerborum significat. In istis, ergo, casibus si quis faceret contra mentem legis (etiam non offendendo uerba) incideret in poenam legis: & e contrario si quis faceret contra uerba, non offendendo mentem, non incideret in legem: pone exemplum, statuto cauetur, quod quicumque ex traxerit sanguinem in palatio, condemnatur in mille. Barbiton for flebotoma uerit ibi aliquem, an debeat condemnari? Secundum uerba statuti uidetur, quod sic, sed non secundum eius mentem, quia intellexit de sanguine iniurio so, non de sanguine causa sanitatis extracto. De offendente etiam mentem legis, seruat uerbis, fume exemplum. de capitulo, Quanto, de priuilegijs. & etiam de monacho qui portat habitum monachalem coopertum, & abscon sum: offendit, enim, mentem, licet seruet uerba, & ideo est censendus apostata: nisi sit iusta causa transformationis. ut notatur in capitulo, certum. de regu lis iuris in sexto, per Ioannem Andream in mercurialibus. & uide ibi per Dy num, & Bartol. in l. non dubium. C. de legibus. Qui Bartolus ibidem prædicta omnia asseuerat. numero decimo, undecimo, & duodecimo, Syluester quoq; in uerbo, lex. §. 18. 19. & 20. & Philippus Francus in d. c. certum. qui sequitur Io. And. ibidem hoc ipsum tenentem.

Secundum notabile.

31
Extensio legis
in penalib. an
fiat ad id, quod
est de mente ip
sius legis, &
non uerborum
sensu.

Mentem legis possumus dupliciter considerare: quia quædam est mens comprehensua legis: quædam, uero, mens extensua, seu extensa. De mente, ergo, comprehensua aliquid colligitur quatuor modis. Primò ex communi usu loquendi, quia ille præuaret omni rigori, & significationi uerborum, argu mentum in capitulo, cum dilectus. extra de consuetudine, ubi dicitur, quod [consuetudo est optima iegum interpretes.] Secundò colligitur mens compre hensua legis, si aliter intelligendo, sequeretur absurdum, vel absonus intelle ctus: cum lex debeat esse possibilis, & honesta: ut in capitulo, Erit autem lex, distinctione quarta, & notat Bartolus in l. omnes populi. ff. de iustitia, & iure. Secundum eum tolle exemplum: dicit lex, quod faciens homicidium decapi tetur: si seruantur præcisè uerba legis, furiosus, vel se defendens facientes homicidium decapitarentur: quod est contra ius. ut in clementina, si furiosus, de homicidio. Vel si lex diceret, quod non trahens ad ignem condemnaretur in decem: si simpliciter hoc edictum (ut iacet in litera) intelligeretur, tunc se queretur hoc absurdum, quod infans, vel infirmus ligarentur: quod non uide tur esse de mente comprehensua ipsius legis. Tertiò intelligitur hæc mēs, quando per eandem constitutionem, vel aliam apparet aliquid exempli gra tia positum. ut in l. prima, ff. uti possi. Vbi dicit lex [quod licet uerba edicti lo quantur de fundo, tamen, in domo etiam locum habent uerba edicti.] Pone exemplum canonicum. Prohibet canon beneficia non conferri permutantib. ut in clementina prima, de rerum permut. Quartò colligitur si in lege esset ap posita ratio: ut tunc mens, quæ ex illa colligitur, dicatur comprehensua, ut notatur in clementina prima, de electio. Mens, autem, legis extensua, siue ex tensa dicitur illa, quæ colligitur ex identitate rationis non scriptæ. ut in l. pri ma, C. de interdic. tolle textus canonicos in capitulo, inter cæteras. extra de re scriptis, in capitulo secundo, extra de translatio. prælatorum. & multos alios, quos referam in probationem conclusionis, in quibus omnibus dicitur, quod procedatur ex identitate rationis: & quod lex extendatur sub mēte, patet: pro cedendo, tamen, cum hac distinctione: sic dice do: aut loquimur de mente legis cōprehensua, aut de mente legis extensua, siue extensa: si primò loqua-

32
Legis mēs com
prehensua quid
sit, & quotu
pliciter colliga
tur.
cle. si furiosus.
de homic.

33
Legis mens ex
tensua, siue ex
tensa quid sit.

34
Lex an exten
datur ad com
prehensa sub
mente.

mur,

mur, scilicet, de mente legis cōprehensua, tunc extenditur ad illa, etiā si lex esset poenalis, ut dicit etiā Glo. in c. si postquam, de elec. in 6. in uer. mentem. & omnes ferè Canonistæ infra citandi. Nam d. c. si postquam. de sui mente comprehensua comprehendebat casum, quando electus uenit, & non stetit: quod colligitur ex eo, quia aliàs frustrari posset dicta constitutio: quod fuisset absurdum. & hæc impropriè dicitur extensio: (ut dicunt communiter Do ctores) Aut agitur de mente legis extensua, seu de extensione legis quoad mentem extensiuam, seu extensam: & tunc distinguendum erit tali pacto, uide licet, aut lex est poenalis, aut non: si primò, non fiet extensio, cum lex non extendatur ex identitate rationis, ut in c. statutum, de elect. in 6. & notat Ioan nes And. in regula, odia. de reg. iur. in 6. si uero lex non est poenalis, & tunc fit legis extensio quoad illam mentem extensiuam, quia procedimus ad alium casum, quàm ad casum comprehensum in lege, per rationis identitatem: ut in dicto cap. inter cæteras, cum similibus. Hæc omnia sunt Geminiani in di cto cap. si postquam. §. si uero, sequentis Ioannem de Imola.

Tertiò notandum, quod legi facere fraudem dicitur quatuor modis: Pri mò de re ad rem: ut puta, si in aliqua lege prohibitum sit pecuniam filiofami lias mutuare: si, ergo, quis non mutuaret pecuniam, sed frumentum, vel ui num, vel oleum, ut his distractis pecunia mutuetur, factum uidetur contra uol untatem legis, licet non contra uerba, & ideo filiofamilias subuenitur, ut in l. sed Iulianus, §. mutui dationem. ff. ad Senatuscon. Maced. Item est prohibi tum ne Præsides prouinciarum, vel alij, qui prouincias regunt, accipiant a subditis munera: sed permissum est, quod accipiant esculenta, & poculenta: si, ergo, recipiunt esculenta, & poculenta, quæ trahi possunt ad munerum qualitatem, uidentur uerba amplecti, sed offendere uoluntatem. unde fa ciunt fraudem legi de re ad rem. Secundò, de persona, autem, ad perso nam: patet exemplum in marito, qui non potest uxori donare; nam si donat alij, ut eius ministerio uxori quæatur: fraus uidetur facta de persona ad per sonam, & propterea non ualet donatio: ut in l. si sponsus, in principio. ff. de donatio. inter uirum & uxorem. & generaliter dici potest fieri fraudem le gi de persona ad personam, ubicunque persona prohibita facit contra pro hibitionem, alterius ministerio: quia uidetur offendi legis uoluntas, cum adsit regula iuris, dicens, [Qui per alium facit, per seipsum facere uidetur] ut in capitulo, potest quis, de regulis iuris, in sexto. Tertiò fit etiam fraus legi de contractu ad contractum alium non eodem modo celebratum: ut ecce maritus non potest donare uxori, fingit se uendere, cum aliàs uendi turus non esset: nam non ualet uenditio, quia contra legis uoluntatem ni titur, si aliàs uenditurus non erat: aliàs ualeret uenditio, nisi quatenus con tractus in speciem donationis incideret: ut in dicta l. si sponsus, §. circa. Quartò fit fraus de contractu ad eundem contractum, ut cum mulier uel let pro alio intercedere, actum est, ut principaliter obligationem suscipiat, ut non iuuetur beneficio Velleiani: nam nihilominus iuuatur, cum re uera intercedere uideatur, ut in l. quamuis, §. si cum essem. ff. ad Velleianum. Hæc omnia Dynus in cap. certum est, de reg. iur. in sexto. quem sequuntur reliqui Doctores. Qui Dynus ibidem concludit dicens: Mihi, autem, uidetur, quod cum mens nihil aliud sit, quàm ratio, quæ legislatorem mouit: tunc uerba legis non extendantur, nisi ad eum casum, ad quem extenditur ratio: ut in l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. Et uidetur, quod ubicunque constat

35
Lex etiam ex
tenditur in pe
nalib. quando
talis extensio
est secundum
mentem legis
cōprehensua.

36
Lex in penali
bus non exten
ditur secundū
mentem legis
extensua, siue
extensam in nō
penalibus, sic,

Notab. tertiū.

37
Legi facere
fraudem quot
modis contin
gat, & an talis
incidat in penā
statuta non ob
seruantibus le
gem talem.

38
Donare non
potest maritus
uxori.

c. potest, de re
gul. iur. in 6.

39
Legis mens est
ratio legislatō
rem mouēs ad
legem conden
dam.

R r de ratione

40
Legis mentem
seruati non est
curandum de
verbis legis.

de ratione legis, seu de mente verbis contraria: liceat offendere verba, mentem seruando: vt in l. scire, etiam, oportet. §. aliud. ff. de excusatio. tutorum, & tempor. eorum, & ita credendum est intellexisse Doctores: Cùm effectus verborum semper trahantur ad limitationem rationis, non è contra. Hæc omnia Dynus, vbi supra. Cui astipulatur Ioannes Andreas in mercurialibus. in dicta regula. certum. qui & addit nonnullos modos in quib. fit fraus legi. in c. quantò. extra de priuileg. circa finem. & Petrus de Anch. in c. canonum statuta. colum. 18. extra de constitutionib. quos quidem modos non retuli hic, cùm reuera includantur in præcitatis modis.

Notabile quartum.

Quartò memoriæ commendanda erit peroptima distinctio, ac breue documentum, circa legum interpretationem, ac extensionem traditum à Bartolo in l. omnes populi. numero 60. ff. de iustitia, & iure, & hoc, videlicet: aut quæris vtrum statuta recipiant interpretationem actiuè, hoc est, vtrum se extendant ad casus in statuto non comprehensos, an passiuè: hoc est, vtrum leges se extendant ad statuta. Primo casu, aut quæris de casibus, sine quibus disposita per statuta non possunt commodè fortiri effectum: & ad illos extenditur statutum. Aut quæris de alijs casibus, in quibus eadem est ratio, & tunc: Aut casus illi per ius commune non sunt decisi, & ad illos extenditur: Aut per ius commune sunt decisi, & ad illos non extenditur. hæc omnia Bartolus vbi supra. His, ergo, præmissis, ad conclusionem nostram (vt iacet in litera) probandam me accingendo: dico ipsam probari per argumentum in clementina prima, de sepulturis. Vbi hæc ad verbum habentur, videlicet: [Eos, qui propriæ temeritatis audacia defunctorum corpora non sine contemptu clauium ecclesiæ in cœmeteriis, interdicti tempore in casibus non concessis à iure, vel excommunicatos publicè, aut nominatim interdictos, vel vsurarios manifestos, scienter sepelire præsumunt: decernimus ipso facto excommunicationis sententiæ subiacere: à qua nullatenus absoluantur, nisi prius ad arbitrium diocesani episcopi eis, (quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata) satisfactionem exhibuerint competentem: nullo eis circa præmissa exemptionis, vel quouis alio priuilegio sub quacunque forma verborum concessio aliqualiter suffragetur.] Hæc in dicto canone. Dixi probari per arg. in d. cle. qm̄ (licet explicitè totus contextus verborum nræ conclusionis, nō contineat in dicto canone, benè, tñ, implicitè, secundū mentē cōprehēsiuam dicti canonis, per quē intendebat Papa phibere, ne concederetur usurarijs sepultura in casu phibito à iure (de quo latiùs diximus in præcedentib. cōclusionib.) Cùm reuera iuxta ea, quæ attulimus in 1. & 2. notab. etiam, & oēs citati, ac nominati in nostra conclusione verè cōprehēdant in dicto canone secūdū ipsius mentem comprehensiuam: & q̄ mens dicti conditoris huiusmodi canonis hæc fuerit, probatur, sic reducendo theoricā allatam in dicto notab. 1. ad practicā casus nostri contenti in dicta cle. Sciendum, ergo, q̄ ex tribus diximus (secundū Doctores etiam in pœnalibus) mens legis colligatur. Primò [si sensus, p̄prius contineret iniquitatem] & quòd hoc sit in casu nostro, patet, qm̄ (vt optimè dicit Glos. & alij Doctores paulò post citandi) si solū Pontifex intellexisset de sepelientibus in actū, seu proprijs manibus (vt videtur denotare verbum in canone positum, videlicet: sepelire) & non alios nominatos in conclusione nostra, dicta constitutio contineret iniquitatem, eò q̄ ligaret solū vilem personam, & innocentem: cùm ferè oēs talis cōditionis (qui precio p̄prijs manib. defunctos

41
Statutum ex-
tenditur etiam
ad alios casus
sine quibus, di-
sposita per sta-
tutū non pos-
sunt commodè
fortiri effectū.
Conclusionis
probatio.
ele. 1. de sepult.

defunctos sepeliunt seu tumulant) sint ignorantes talem constitutionem pontificiam, nec ad ipsam discendam aliquo iure teneantur, cùm aliàs sequeretur, quòd miserimi, ac pauperrimi homines (vt sunt omnes talis cōditionis) tenerentur studio iuris canonici insudare, ad quod eos obligatos esse, quis sine rubore affirmabit? Vnde patet, eos ignorantia talis constitutionis probabili laborare, ac per consequens non incidere in sententiam excommunicationis latam contra sepelientes, vt statuit Bonifacius Octauus in capitulo, vt animarum. de constitutionibus in sexto. Vbi infra scripta habetur, videlicet. [Vt animarum periculis obuietur, sententijs per statuta quorumcunque ordinariarum prolatis, ligari nolumus ignorantes: dum, tamen, eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina] hæc ibi: Vndè patet, eos excusari à tali ignoratiā, & nō incidere in excommunicationem, eò magis, quòd in dicta clementina dicitur [qui propriæ temeritatis audacia, &c.] quòd nec suspicari, quidem, poterit de talibus pauperrimi constitutionem hanc ignorantibus. Cùm, ergo, secundum proprium vocabulum [sepelire] non debeat accipi solū, pro manualiter sepelire (ne tale absurdum indè oriatur) sequitur sumendum fore, sepelire, etiam secundum improprium. vt in l. in ambiguis. la prima, ff. de regulis iuris. Vbi hæc habentur, videlicet. [In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.] Idem in l. scire etiam oportet. §. aliud. ff. de excusationib. tutorum. & tempor. eorum, habetur, quòd d[icitur] quotiescunque ex verbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas, tunc à verbis receditur, & mens seruatur.] Vndè meritò canonizata fuit sententia Hilarij in capitulo, intelligentia. extra de uerborum significat. Vbi dicitur. [Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.] Canonizata quoque reperitur sententia Diui Gregorij Papæ (in capitulo, propterea. extra de uerborum significat.) dicentis. [Propterea, si prolixam epistolam meam ad interpretandum accipere te fortasse contingerit: rogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferri: quia plerumque dum proprietates verborum attenditur, sensus veritatis amittitur] hæc ibi. Secundò legis mentem (diximus) colligi, quando ratio legis repugnat sensui verborum: Nam ratio legis, mens legis est: & quòd legis mens sit capienda, quando ratio legis repugnat sensui verborum: probatur per textum in l. nominis & rei. §. verbum. ff. de uerborum significat. Vbi hæc habentur, videlicet. [Verbum ex legibus sic accipiendum est, tam ex legum sententiā, quàm ex verbis.] hæc ibi. & quòd repugnaret summopere menti, seu sententiæ verborum (quibus Papa in dicta clementina vtitur) si sub nomine sepelientium solū venirent fossores, ac dictæ personæ viles, quæ proprijs manibus tumularent tales vsurarios, & non omnes nominati in nostra conclusione: patet ex hoc: quoniam indè constitutio pontificia hæc frustraretur sua spe, & suo fine: propter quem ipsam Papa edidit: Nam scopus summi Pontificis in dicta clementina fuit (vt patet ad sensum, & in ipsius litera, vt probauimus) vt indè tā ipse vsurarius manifestus, quàm ipsius hæredes (saltem ne infamiā, ac dedecus in hoc seculo incurrerent propter denegationem sepulturæ) sic compellerentur vsuras restituere iuxta tex. in c. quia in omnib. extra de usur. & in c. quanquam. de vsur. in 6. & quidem hæc intentio Papæ quam facillimè frustraretur, si solū tumulantes, qui (vt dixi) in hoc ferè sp̄, inculpabiles essent, nisi, & oēs citati ac nominati in cōclusionē appellatione sepelientium venirent: vt patet ad sensū, & alijs multis rōnib. patebit, cùm sn̄as Doct. nræ cōclusioni astipulatiū referā.

ca. vt animarū.
de consti. in 6.

1. In ambiguis.
la 1. ff. de regu.
iur. l. scire etiā
oportet. ff. de
excusat. tut.
c. intelligentia.
ext. de ver. sig.

42
Res non sermo
ni, sed sermo
rei subiectus est.
c. propterea. ex
tra de ver. sign.

1. nominis, &
rei. ff. de verb.
signif.

c. Quia in om-
nibus. extra de
vsuris.
c. Quanquam.
de vsur. in 6.

1. librorum appellatione. ff. de leg. 3.

ca. vt periculosa. Ne cler. vel monachi in 6.

43
Religiosus absconsum habitum suae religionis deferens est excommunicatus.

Tertiò diximus iudicandum fore secundum mentem legis, si communis usus loquendi repugnet propriae verborum significationi. vt in l. librorum appellatione. §. Quod autem Cassius. ff. de leg. 3. Vbi hæc habentur, videlicet. [Quòd autem Cassius scripsit de membranarum puris verum est. Nam nec chartarum purarum debentur libris legatis, nec chartis legatis, libri debebuntur, nisi fortè & hic nos urserit voluntas, vt puta, si quis fortè sic reliquerit: chartas meas vniuersas (qui nihil aliud, quàm libros habebat.) Nemo, enim, dubitabit libros debere: Nam & in usu plerique libros, chartas appellant: sic, ergo, in proposito nostro. Cùm, enim, communi usu verborum, seu loquendi sepelientes dicantur non solum foueam facientes, & actu ipso tumultantes: sed tam laici, quàm clerici associantes cadauer ad ecclesiam, quàm decantantes mortuorum officium circa ipsum (vt fama volat:) Nam si quis talium ab alijs interrogetur, vnde veniat. Respondebit, ueni à sepeliendo tali homine, vel sepeliuimus talem. Vnde patet, quòd & nostræ clem. constitutio debeat interpretari (non dicam, extendi ad nominatos omnes in conclusione) includens omnes, de quibus nominatim fit sermo in conclusione nostra (vt patet ad sensum.) Et quòd omnia prædicta sint vera, probatur quoque per allata in secundo notabili, & alia subsequencia iura, ac Doctorum vota hic relata. Insuper probatur conclusio per arg. in c. vt periculosa. ne clerici vel monachi. in 6. in quo Bonifacius Octauus infra scriptis verbis utitur, videlicet: [Vt periculosa religionis euagandi materia subtrahatur, districtiùs inhihemus, ne de cætero aliquis quantumcunque religionem tacitè, vel expressè professus in scolis, vel alibi habitum religionis suæ dimittat: (& paulò post) si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto] hæc ibi inter alia. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dicto ca. vt periculosa. quoniam & si non probetur ipsa conclusio explicitè per ipsum canonem, cùm nulla penitus in ipso fiat mentio de contentis in nostra conclusione, probatur, tamen, tacitè arguendo à simili tali pacto, videlicet: hic canon. Vt periculosa, est pænalis, & innodat transgressorem poena sententiæ excommunicationis. Sic, & ille allatæ clem. constitutionis: & sicut hic canon expressè non dicit incidere in poenam excommunicationis deferentem habitum suæ religionis absconsum: ita quòd non possit cognosci religiosus talis religionis: sed simpliciter eum incidere, qui dimisit habitum: & tamen, omnes Doctores paulò post citandi dicunt maxima cum ratione deferentem habitum absconsum incidere in excommunicationem. & ratio est, quoniam, & si non transgrediantur hic talis verba canonis istius pænalis, benè, tamen, mentem & rationem ipsius: Vnde hæc non dicitur mens canonis extensiuæ, sed comprehensiuæ, & quòd hoc intenderit conditor canonis luce clariùs elicitur ex verbis ipsius in principio, quando rationem huiusmodi constitutionis nos docens dixit. [Vt periculosa religionis euagandi materia subtrahatur.] Nam si vera non esset nostra interpretatio, ipsa constitutio pænalis fuisset elusoria, & frustratoria: quia possent religiosi ita commodè, & sine periculo, quòd cognoscendi sint, & aliquam indè infamiam, & poenam incurfuri sint, extra monasterium vagando, cum habitu absconso, sicut sine habitu penitus, & sic fieret fraus legi impune (contra ea, quæ probauimus in tertio notabili) & indè canon hic frustraretur spe, ac intentione sui conditoris: quod quàm sit absurdum per se patet, & q̄ obseruans verba canonis pænalis, & offendens mentem ipsius incurrat poenam illius, non ego, sed tex. in c. si. de reg. iur. in 6. docet q̄ apertissimè,

(quæ

(quæ quidem regulæ verba sumpta sunt ex l. non dubium. C. de legibus & constitutionibus. Vbi hæc habentur, videlicet. [Non dubium est in legem committere, qui uerba legis amplexus, contra legis nititur uoluntatem.] & ex cap. plerique. 14. q. 3.) infra scriptis verbis, videlicet. [Certum est, quòd is committit in legem, qui uerba legis complectens, contra legis nititur uoluntatem.] hæc ibi. Sic, ergo, in proposito, sicut deferens habitum religionis suæ absconsum, quia ipsum defert materialiter, & non formaliter (vt docet Caietanus in summula sua in ver. excommunicatio. cap. 61. dum interpretatur eundem canonem) incidit in excommunicationem in dicto canone promulgatam contra dimittentes habitum suæ religionis: cùm transgrediantur uoluntatem canonis illius pænalis, licèt complectatur uerba ipsius canonis: sic & in casu nostræ conclusionis in dictam canonis poenam incidunt omnes nominati in conclusione, cùm obseruata cortice literæ ipsius, transgrediantur uoluntatem, & mentem legislatoris, quæ fuit procurare restitutionem vsurarum, vt latiùs diximus post relationem dictæ clementinæ. Nam aliàs utique sicut, & hæc constitutio pænalis. cap. vt periculosa. fuisset habita contemptui, & frustratoria, nisi includeret deferentes habitum absconsum, sic & constitutio pænalis dictæ clementinæ, vt fuit supra, satis probatum.

Insuper nostra conclusio probatur per argumentum in capitulo, si ciuitas. de snia excōicationis in sexto, in quo Bonifacius Octauus infra scriptis utitur uerbis, videlicet. [Si ciuitas, castrum, aut uilla subijciantur ecclesiastico interdico, illorum suburbia, & continentia ædificia eò ipso volumus intelligi interdicta. Nam licèt prædicta uideantur aliàs murorum ambitu terminari, hoc, tamen, casu, ne uilipendi ualeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipso suburbij, vel continentibus ædificijs, licèt celebrari, vt prius) expedit interpretationem fieri latiore.] hæc ibi inter alia. Sed animaduertendum, quòd non sine causa dixi nostram conclusionem probari per argumentum in dicto cap. si ciuitas, eò, quòd licèt de ipsa nostra conclusione, nec uerbum quidem habeatur in dicto canone explicitè, benè, tamen, implicitè: cùm eadem ratio militet in utraque constitutione: immo, quoniam ibi iccirco talis fiat extensio ad suburbia, ne uilipendi ualeat sententia interdicti, quòd benè implicitè hoc præcepisset, ac præcipere intendisset etiam si nõ expressisset summus Pontifex tale quid, sed solum prohibuisset, ne quis auderet celebrare in ciuitate, aut uilla interdicta. Sed iccirco suam intentionem ad maiorem cautelam declarauit, quia forsitan audierat aliquos dubitantes de hoc: quòd quidem & sequutum fuisset in casu nostræ conclusionis, si apud Pontificem summum fuisset huiusmodi declaratio exposita. vt patet ad sensum: quoniam aliàs, & ipsa uilipenderetur: Vt diximus supra. Idem uidetur probari per argumentum in capitulo, si postquam. §. si uerò. de electione in sexto, in quo hæc habentur constituta à Bonifacio octauo, videlicet, [Si uerò electus, qui (iuxta constitutionem foelicis recordationis Nicolai Papæ Tertij prædecessoris nostri) ad dictam sedem uenerat pro electionis suæ negotio prosequendo, de Romana Curia sine licentia recesserit, antequàm huiusmodi negotium sit finitum, eius electio auctoritate constitutionis ipsius: (quæ non solum, ut quis ueniat: sed etiam ex sui mente exigit quòd usque ad finem negotium profectur) eo ipso uiribus euacuatur omnino.] hæc in dicto §. Dixi probari per argumentum, quoniam reuera ex ipso elicitur, quòd etiam in pœnalibus transgrediens mentem alicuius canonis punitur poena statuta, licèt uerba

l. non dubium. C. de legibus.

c. certum. de regul. iur. in 6.

c. si ciuitas. de sententia excommunic. in sexto.

cap. postquam. de vsur. in 6.

canonis, seu sensum literalem non fuerit transgressus: & quàmuis multa alia iura afferri possint ad probandum, quòd mens legis poenalis potiùs sit obseruanda, quàm verba: tamen, breuitati studens illa missa faciam, credens in medium hucusque producta, sufficere.

Probatur præsens conclusio, ergo, & secundò Doctorum auctoritate (vltra citatos in dictis notabilibus, vt fuerunt, Dynus, Petrus de Ancharano in dicto capitulo, si postquam, Geminianus, & Bartolus.) Glo. enim (unà cum infra scri ptis alijs Doctorib.) prædictis rationibus se subscripserunt, vnanimè asseuerantes, quòd etiam in poenalibus & excommunicationibus iudicandum erit incurrere poenas statutas eos, qui obseruantes verba constitutionum, transgrediuntur, ac violant mentem, intentionem, seu volùtatem legislatorum: seu rationem, qua ipsi moti fuerant ad talem constitutionem poenalem statuendam: asseuerantes esse, quòd huiusmodi (quæ prima facie videtur extensio) verè, non sit extensio legis, sed potius interpretatio (vt paulò antè sapius probaui.) Doctores, ergo, subscribentes nostræ conclusioni, sic probatæ sunt. Imola in dicta clementina prima, de sepulturis. numero trigesimo quarto, & trigesimo quinto, dicens hoc idem quod & nostra conclusio, quasi ad verbum: quod & probat verum auctoritate Stephani, & Lapi Doctorum: & addit & hanc rationem dicens, quia sepultura dicitur, quæ sit in cimiterio cum psalmis, & orationibus vt in capitulo, quæsta, decima tertia, quæstione secunda, & capitulo, placuit. 23. quæstione quinta, Ancharanus idem fatetur in clementina prima, de sepulturis, notab. nono. Sequens sententiam Stephani hoc dicentis. Idem Glof. in dicta clementina prima, de sepulturis, in ver. sepelire, in fine. Glof. in dicto capitulo, intelligentia. in ver. ex causis, Glof. in dicto capitulo, Propterea. in ver. Proprietas. Glof. in capitulo, Quamquam. de vsuris in sexto, in ver. Aliter facta. Glo. in dicto capitulo, certum, de regulis iuris in sexto, Glof. in dicta l. Non dubium in ver. Amplexus. Glof. in dicto capitulo, pleriq; Glof. in ver. Italia. capitulo primo, de tempor. ordin. in sexto, Glof. in dicto capitulo, si postquam. §. si vero. in ver. Mente. Ioannes Andreas, in Mercurialib. in dicto capitulo, certum. Hostien. in summa, titulo de contrahen. emptione, & venditione, §. & ad quid venditor. in ver. Illud autem nota, quòd si quid fiat in fraudem legis, non valet. Geminianus in dicto capitulo, si postquam. §. si verò. in ver. Glof. super ver. Mente. Ancharanus in dicto capitulo, si postquam. in ver. Quintò nota. & in dicto capitulo primo, in ver. circa hoc. de tempor. ordin. in sexto, Antonius de Butrio in capitulo, Deus. extra de vita & honestate cler. in ver. quæro quomodo. & in dicto capitulo, intelligentia. & in dicto capitulo, propterea, Ioannes Andreas in dicto capitulo, Deus. dicens incidere in poenam excommunicationis religiosum incedentem cum habitu absconso subtrus alium alterius habitus, puta, laicalis, aut clericalis. Panormitanus in dicto cap. Propterea. Ioannes de Anania in rubrica de apostatis. Felin. in capitulo, translato. columna finali. in ver. Tertio nota, quòd ubi constitutio. extra de constitutionibus, Syluester in verbo, lex. §. decimo sexto, decimo septimo, decimo octauo, decimo nono, & vigesimo.

Probatur & tertio hac ratione (vltra quàm plurimas supra allatas,) videlicet: Cum, enim, etiam in poenalibus transgressio legis sit punibilis: & is, qui facit fraudem legi, ipsam transgreditur legem (vt supra, fuit probatum, quàm pluries:) Indè sequitur veritas nostræ conclusionis, quòd nominati in ipsa conclusione sint excommunicati, quàmuis hoc ex verbis illius constitutionis clementinæ

clementinæ non resonet grāmataliter. Quapropter notandum, quòd circa hoc docet quædam, memoriæ cōmendanda, Glo. in d. l. non dubium, in princ. his verbis vtens, videlicet: Ad euidentiā igitur præmitte, quòd habemus tres terminos, scilicet, facere contra legem, facere fraudem legi, & cōmittere in legem. Facere contra legem est, quādo quis facit de directo contra verba, & mentem legis, vt in hoc exemplo. Lex prohibet minorem alienare res immobiles sine auctoritate tutoris, & decreto iudicis. Si, ergo, minor alienaret sine ista solemnitate, diceretur facere contra legem. Facere, verò, fraudem legi est, quando quis non venit contra verba legis, sed contra mentem: imò verba legis obseruat: exemplum, Lex prohibet ne pecunia numerata mutuetur filiofamilias: aliquis non mutuat filiofamilias pecuniā, sed fructum, vel aliam rem: vt postea filiusfamilias eam vendat, & pecuniā habeat: iste mutuans talia non facit contra verba legis, sed contra mentem: idè fraudem legi facit: (& de hoc facere fraudem legi, quot. s. modis fieri contingat: vide quæ dixi suprā in 3. notab. allato nu. 37. ad declarationem veritatis nostræ conclus.) Cōmittere, verò, in legem est terminus generalis ad duo suprādicta: siue, enim, quis de directo faciat cōtra legem, siue faciat contra solam mentem: vtroq; casu dicitur cōmittere in legem: & de hoc propriè loquitur lex ista. s. Non dubiū est: & ex his omnibus iam productis in probatione nostræ huius ultimæ conclus. præsentis tractatus resultat decisio alterius quæstionis, de qua fui olim interrogatus circa intellectum constitutionis Papæ Gregorij XII. felicis record. editæ in anno quarto sui Pontificatus, anno, verò, salutis M D L X X V. in qua constitutione reuocauit omnia priuilegia, ac licentias, quibuscunq; concessas illuc vsque de ingrediendo monasteria, & loca monialium: inhiuitq; omnibus, qui huiusmodi licentias obtinuerant, sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda: super qua à nemine nisi à Romano Pontifice (præterquam in mortis articulo) absolutionis beneficium possit impertiri: ne ipsarū licentiarum prætextu, monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant: hæc fuerunt constituta: sed quoniam varia Doctorum fuit interpretatio: nam aliqui eorū asseuerauerant adhuc ingredientem monasteria monialium, & consentientes non sub prætextu licentiarū (cum ipsas nunquā obtinuisent) sed alia etiā nefaria de causa, vel honesta: non, tamen, necessaria (iuxta statutū sacri Concilij Tridentini in sess. 25. c. 5. incip. Bonifacij VII.) non incidere in excōmunicationem Papæ reseruatam paulò antè relatam, & quia semper ego contrariū in voce protuli, idem operæpretium duxi in scriptis hinc redigere, ne quis blandiens insulsè sibi de dictorū Doctorum sententia, sibi (inquam) & alijs fiat occasio ruinæ spiritualis, & corporalis, non animaduertens quòd faciat (in præiudicium propriæ salutis) fraudem legi huiusmodi. Quapropter, vt tam pessimo scandalo (vtcunque occurrere possim) referam hic ad uerbum, citatā extrauagantem constitutionem, vt postmodum palàm faciam, quàm longè aberrent à uia veritatis ij, qui prædicta asseuerare non pertimescunt. Tenor, igitur, dictæ Constitutionis est hic, videlicet: [Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad futuram rei memoriam. Vbi gratiæ, & indulta ab hac sede concessa successu temporis incommodū afferre noscuntur: expedit illa salubri præsentis consilio submoueri. Proindè sanctimonialium quieti, & tranquillitati consulere, periculaque, & scandala ab eis remouere cupientes, auctoritate præsentium reuocamus, & abolemus omnes, & quascunque licentias, ac facultates ingrediendi monasteria, domos, & loca monialium, ac. etiam virorum quorumuis ordinum,

Glof.

44
Facere contra legem quis dicitur.45
Facere fraudem legi quis dicitur.46
Cōmittere verò in legem quis dicitur.Concil. Trid.
sess. 25. c. 5.47
Tenor bullæ Gregorij XII. de non ingrediendo monasteria monialium sub prætextu licentiarum.Dynus.
Anchar.
Geminianus;
Bartol.Imola
Stephanus.
Lapus.

Glof.

Ioan. Andr.
Hostienis.
Geminianus.
Anchar.
Ant. de Butrio.
Ioannes Andr.Panor.
Ioan. de Anan.
Felyn.
Syluest.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequencia.

ordinum, quibusuis Comitissis, Marchionissis, Ducissis, & alijs cuiuscunqu e status, & conditionis mulieribus, ac etiã omnes, & quascunq; licentias ingrediendi monasteria, domos, & loca ipsarũ sanctimonialium: quibuscũq; viris, etiam eiisdẽ status, & dignitatis, tam à prædecessoribus nostris, quã etiam à nobis, & Sedis Apostolicæ legatis, aut alijs ex quibusuis quantũcunq; vrgentib. causis, sub quibuscunq; tenoribus: & etiã derogatoriarum derogatorijs, reuocatoriarũ restitutorijs, alijsq; efficaciorib. clausulis, irritantibusq;, & alijs decretis etiã motu proprio, & ex certa scientia, deq; Apostolicę potestatis plenitudine, atq; ad Imperatoris, Regum, Reginarum, aliorumve Principum contemplationẽ, vel supplicationem concessas, confirmatas, ac etiã iteratis vicib. renouatas, Cassamusq; & annullamus literas desuper confectas, & processus habitos per easdẽ: inhibentes eisdem, qui illas obtinuerunt, sub excõicationis pœna ipso facto incurrenda: super qua à nemine, nisi à Romano Pontifice (præterquã in mortis articulo) absolutionis beneficiũ possit impertiri: ne ipsarũ licentiarum prætextu monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant. Abbatissis, verò, necnon Abbatibus, Conuentibus, ac alijs monasteriorũ vtriusq; sexus superioribus, & personis (quocũq; nomine vocentur) districtè præcipimus sub eadem excõicationis pœna: necnon priuationis dignitatum, beneficiorũ, & officiorum suorũ, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterũ obtinenda: ne in monasteria, domos, & loca sua, quẽquam prætextu huiusmodi licentiarũ, & facultatum ingredi faciant, vel permittant. Quin etiã sub eisdem pœnis ipso facto incurrendis, prohibemus, atq; interdiciamus omnibus, & quibuscũq; personis ecclesiasticis, & secularibus: ac èt ordinum quorũcunq; etiam mendicantiũ regularibus, ne prætextu licentiarũ ab Episcopis, vel superioribus: quibus illas cõcedendi in casibus necessarijs tantũ, ex decreto Concilij Tridentini tribuitur: ne monasteria ipsa monialiũ pro libito; sed necessitatib. vrgentibus, dũtaxat ingredi, ne vè moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere præsumant. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationib. Apostolicis, monasteriorumq;, & ordinũ prædictorũ iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, exemptionibus, & indultis Apostolicis, illis, eorumq; superiorib. prædictis, ac alijs quibuscunque, per quoscũq; Romanos Põtifices prædecessores nostros, ac nos, & dictã Sedem, sub quibuscũq; tenoribus, & formis, ac cũ quibusuis clausulis, & decretis cõcessis, confirmatis, ac etiã iteratis vicibus innouatis: quibus omnibus, eorum tenores, perindẽ, ac si ad verbũ infererentur: præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialitè, & expressè derogamus, cæterisq; contrarijs quibuscũq;.] hæc omnia habentur in dicta extrauaganti constitutione: ex qua infra scripta eliciuntur, videlicet: Primum, qd conditoris canonis istius mens fuerit, consulere quieti monialiũ, & aliorum virorũ regularium: ac obuiã ire (& quantũ in se fuerat) amouere omnia impedimẽta, quibus potuissent tales personæ à spiritualium rerũ cogitatione, & exercitio auocari: ac remoueri ab illis omnia pericula, & scandala, quæ per ingressum tam mulierum, q̃ virorum ad illas moniales, & per ingressum mulierũ ad regulares viros oriri passim poterant ratione fragilitatis humanæ; vt elicitur apertissimè ex verbis ipsius constitutionis, in principio illius allatis, quæ incip. [Proindẽ sanctimonialium quieti: & finit, remouere cupientes.] Secundum, qd dictus ingressus vetitus includat etiam eos, quibus

Sess. 25. c. 5.

quibus à summo Pontifice fuerat illuc usq; indulta facultas ingrediendi huiusmodi monasteria nõ obstante constitutione (citata) sacri Concilij Tridentini, & sub tali prætextu ingrediebãtur monasteria ipsa. Tertium, qd ingredientes talia monasteria incurrant ipso facto excõicationem summo Pontifici reseruatum. Quartum, qd hoc concedentes, ac permittentes Præsidentes ipsi, ac superiores monasteriorũ vtriusq; sexus talem ingressũ in casib. non concessis in Concilio Tridentino, incurrant eandẽ sententiam excõicationis Papæ reseruatum, & priuationem dignitatum, beneficiorũ, & officiorum suorũ, ac inhabilitatem ad illa, & alia in posterũ obtinenda. Quintum, iisdem omnibus præ enarratis pœnis innodat omnes vtriusq; sexus laicos, & regulares ingredientiẽ dicta monasteria pro libito sub prætextu licentiarum sibi indultarum ab Episcopis, vel superioribus, quibus illas concedendi in casibus necessarijs tantũ ex decreto (citato) Concilij Tridentini facultas tribuitur. Sextum, & vltimũ, qd iisdem pœnis inuoluuntur moniales tales aliter admittere præsumentes. hæc omnia ex dicta constitutione habentur. His, ergo, præmissis, superest modò probare assertum, qd. etiam his pœnis inuoluantur ingredientiẽ, & permittentes ingredi talia monasteria sine prætextu licentiarum; sed sua temeritate. s. (cũ notitia dictæ cõstitutionis, vel quam scire ipse tenebatur de iure) pro quocũque bono, ac malo exercitio in dictis monasterijs explendo. Non obstante, qd secundũ sonum literæ uideãtur innodari talibus pœnis ingredientiẽs solũ sub prætextu licentiarũ prædictarum, & non alia de causa: cũ ibi nulla fiat mentio de ingrediente propria temeritate, & sine aliquo prætextu alicuius licentiæ obtẽtã à summo Pontifice, vel Episcopis, aut superioribus, secundum Concilium Tridentinum. Non obstante, qd constitutio hæc sit pœnalis, & regula iuris sit, qd in pœnalib. non fiat extensio de casu expresso ad non expressum, vt dicebant illi Doctores (alioquin eruditissimi) cũ id videatur statutũ in c. pœnæ sicut. de pœnit. dist. 1. & in l. interpretatione. ff. de pœn. in quibus iuribus hæc habentur: [Pœnæ legũ interpretatione molliendę sunt potius, q̃ exasperandę.] ex quibus elicitur regula illa vulgarissima: In pœnis, seu pœnalib. non fit extensio. Idem in c. in pœnis, de reg. iur. in 6. vbi dicitur: [In pœnis benignior interpretatio est faciendã.] & in c. odia. de reg. iur. in 6. vbi dicitur, [Olia restringi, & fauorẽ conuenit ampliari.] Item in fauorẽ Doctorum (quos dixi asseuerasse ingredientiẽs talia monasteria quacũque de causa, dummodo non sub prætextu licentiarũ, & c. non incidere in excõicationem, cũ cõstitutio talis sit pœnalis) prædictorũ videtur fuisse Card. Zabara. in cle. j. de sepult. q. 26. qui dixit, nominatos in nostra conclusione nõ incidere in pœnam excõicationis, eò qd constitutio illa sit pœnalis. Idem Doctor in clem. vnica, de consang. & affin. col. 3. in 1. q. incip. Quæro cũ hæc clem. vbi dicit, qd si quis contraheret matrimoniũ cum cognata Iudæa, vel Pagana, vel spiritali, aut legali nõ incideret in excõicationem, per dictã clem. latam: cũ sit cõstitutio pœnalis, quæ extendi nõ potest de casu ad similem casum: & idẽ prorsus fatetur Glo. in d. clem. in ver. eos. Addidit Card. vbi suprã, qd nõ possit fieri extensio in pœnalibus. His, ergo, allatis in fauorẽ illorum Doctorũ non obstantibus, dico verissimã fuisse meam conclusionẽ, necnon & interpretationẽ dictæ constitutionis pœnalis editæ per Gregorium XIII. ac per consequens ingredientiẽs, & permittẽtes ingredi talia monasteria (vt in dicta bulla, seu cõstitutione) sine aliquo prætextu licentiarum sunt ipso facto excõicati, & alijs pœnis (ibi recensitis) irretiti: nisi ignorantia probabilis eos excusaret, vt si rufici

46
Excommuni-
cati, qui sine
progressu in
monasteria mo-
nialium, vel
virorum, &
quando.

c. pœnæ, de pœ-
nit. dist. 1. lin-
terpretatione.
ff. de pœnis.

c. in pœnis, de
reg. iur. in 6.

c. odia. de reg.
iur. in 6.

Glof.
Card. Zabara.

fici essent, vel huiusmodi, qui hanc ignorant constitutionem, & ab ipsa addiscenda excusarentur (vt fuit statutū in c. vt animarū, de constit. in 6.) secūs si laborarent ignorantia crassa, vel supina: quia tunc incidissent. & ratio est, quoniam ipsi tales ingredientēs sine prætēxtu comprehenduntur in ipsa pœnali constitutione secundum mentē legislatoris. Vndē nulla extensio indē apparet. cū casus nō dicatur similis, sed comprehensus iuxta notata in notab. 1. suprà paulō antē allato, & alia tria notabilia, & per ea, quæ dixi exponendo mentem clem. 1. de sepult. reducendo theoreticam allatā in dictis notabilibus ad practicā, & intelligentiam mentis legislatoris dictę clem. Cū reuera nulla fiat extensio constitutionis prædictę, eō q̄ ex ipsa eliciatur fuisse comprehensum hoc sub illa prohibitione, vt peroptimē exprimere voluit ibi summus Pontifex, afferendo (in principio ipsius constitutionis) causam, propter quam ipse motus fuerat ad talē constitutionē faciendam: quæ quidē duplex fuerat. Prima quarū fuit, vt per eam consuleret quieti, & tranquillitati sanctimonialium. quod patet per verba ipsiusmet Papę, quæ sunt hæc, videlicet: [Proindē sanctimonialium quieti, & tranquillitati consulere.] Secunda erat, vt omnia scandala, & pericula (quantum in se fuerat) in ipsis monialibus, & monachis, seu regularibus remoueret: quod & ipsemet Papa innuit subinferens hæc, videlicet: [Periculaq̄, & scandala ab eis remouere cupientes.] & quidem quis cōpos mentis non animaduertat, q̄ æquē quietis, & tranquillitatis monialium, & monachorum perturbatur ex ingressu taliū non sub prætēxtu licentiarum, sicut ex ingressu sub prætēxtu licentiarū, necnon & q̄ ipsæ personæ religiosæ pericula incurrere possint, & scandala sustinere æquē, & eodem modo ex ingressu talium in eorum monasteria sub prætēxtu licentiarum: sicut sine tali prætēxtu: cū ratio, qua hoc probatur, sit patentissima, nempe, quoniam licentia assequuta, vel prætēxtus assequutæ facultatis ingrediendi talia monasteria, per se considerata, & sumpta; nihil horum malorum operatur (pro quibus uitandis Papa talem constitutionem edidit) sed ipsemet actu completus, s. corporalis ingressus talium personarum in dicta monasteria, quibus fuerat antea ingressus concessus. qui quidem corporalis ingressus æquē causa tantorum malorum (quæ præcauere intendebat Pontifex summus) esse poterint ingredientēs sub prætēxtu, sicut & ingrediētes sine tali prætēxtu: quod & confirmatur, & alia ratione. Cū, enim, hi, quibus concessæ fuerant huiusmodi facultates ingrediendi monasteria, sint magnates, ac Principes, qui non ita frequēter ad moniales ingredi assoleant præpediti alijs negotijs, & quā sapientissimē erga laicas personas delectentur (vt experientia docet) cū sic gratia uacandi huius miserissimi seculi uanitatib. maius suppetat eis cōmodum, quā alijs hominibus inferioris conditionis, quibus non assolēt talis facultas indulgeri: cū indē possent maiori cum tumultu, & dispendio monialium, & regularium uirorum introduci sine timore incurrendi pœnas contentas in hac recensita constitutione. Vndē luce meridiana clariūs elucet, q̄ si dicta constitutio non cōprehenderet ingredientēs sine tali prætēxtu; elusoria foret, & frustratoria hæc constitutio: & pro nihilo duceretur, & mens legislatoris non atenderetur contra tot iura, & sententias Doctorum, quas ad probandam nostram conclusionem (quæ in idem vt patet coincidit) cū in utraque adsit constitutio secundum mentem comprehensiuam legis, licet non secundū verba legis, sicut & etiā omnes Doctores senserunt de intellectu c. vt periculosa. ne clerici, vel monachi, in sexto. quæ constitutio pœnalis est, innodans transgressores

gressores vinculo excōicationis comprehendens regularem deferentē habitū suæ religionis absconsum, quī in dicto canone ad verbū nulla fiat mentio de tali casu, sed simpliciter excōicet non deferentes habitum suæ religionis: (sicut latius suprà diximus) tamē verē ille absconsum habitū deferens in excōicationem incidit ratione iam ibi allata, ibi vide, ne denuō eadē repetam. Accedit insuper, q̄ quidam meus Reuer. Prælati optimæ doctrinæ, ac deuotissimæ vitæ retulit se audissē à quondam Illustrissimo, Reuerendissimo, ac deuotissimo (ne dicam Sanctissimo, vt ab omnibus, & à me habebatur) Cardinale Archiepiscopo Mediolanensi nomine Carolo Bonromeo, q̄ cū ipse Cardinalis consulisset eundem Gregorium XIII. summum Pontificem fēl. recor. de intellectu huius cōstitutionis, an inciderent in pœnas in illa expressas ij, qui ingrederentur dicta monasteria non sub prætēxtu licentiarum: respōsum recepit ab eodem Pontifice summo, quōd sic omnino, imō à fortiori, Papa hoc respondit forsā motus rationibus à me supra allatis, tam ad probationem conclusionis præsentis, quā ad interpretationem dictæ constitutionis. His, ergo, præhabitis, quā facillimē respōsum dabo productis contra hanc nostram assertionem, & primō ad iura producta, respondeo, q̄ dicta iura locum habent quando sumus in mente extensa, seu extensiuā legis: quæ quidem mens extensa, seu extensiuā legis dicitur illa, quæ procedit per identitatem rationis non scriptæ, quæ non est in casu nostro, cū identitas rationis scripta sit (vt probauimus suprà) imō in casu nostro adesse maioritatem rationis supra probauimus: non autem iura locum habent in mente comprehensiuā legis, vt docuerunt Ioannes de Imola, & Gemin. & ego supra retuli in notabili secundo, referens eorum doctrinam, ac insimul differentiam inter mentem comprehensiuā legis, & mentem extensiuā, seu extensam legis: imō & hoc idem asseuerant omnes Doctores supra citati concludentes, q̄ in legibus pœnalibus fiat extensio, quæ tamen extensio secundum eos est improprie dicta: proprie, verō, est mens comprehensiuā, cū verē idem implicite intantum fuerit, & comprehensum in dicta constitutione, ipsam interpretando secundum eius mentem potius, quā secundum ipsius verba: vt facere debent iudices, & ueridici interpretes, prout multis iuribus supra probauimus, in probationem conclusionis allatis: quæ quidem omnia ibi allata summo opere deseruiunt ad probanda quæcunque attulimus pro interpretatione Constitutionis Gregorianæ allatæ. Ad auctoritatem, verō, Gloſæ, & Card. Zabar. allatam in fauorem contrariæ sententiæ, quā facillima erit responsio, dicendo illos loquutos fuisse de extensione legis facta ex idēitate rationis solum, ac per consequens secundum mentem legis extensiuā, quæ quidem in pœnalibus non habet locum: non autem de extensione legis facta ex maioritate rationis, vel secundum mentem comprehensiuā legis. & q̄ hæc responsio sit optima, & uera, audite quid dicat idem Card. Zabar. loco citato supra, scilicet, in clem. vnica, de consang. & affin. col. 3. in ver. Quæro cū hæc clem. (postquā protulit quæ supra retulimus, subintulit infra scripta, videlicet) Non debet (vt prædixi) in odiosis fieri extensio ratione similitudinis, (qui Doctor præmiserat hæc uerba ibidem paulō antē dicens) Et hanc gloſam nota: & dicit, q̄ licet constitutio pœnalis comprehendat casum fortioris rationis, vt dixi supra eadem clem. in tertio contrario: non, tamen, comprehendit casum similem: quia in pœnalibus non fit extensio. regula c. in pœnis. de reg. iur. in sexto. & idem Card. in citato tertio cōtrario infra scriptis utitur verbis, videlicet:

Card. Zabar.

videlicet, ex hoc notatur, quod constitutio pœnalis comprehendit casum fortioris rationis: & hoc optimè probat litera, iuncta hac Glo. hæc ille, ex quibus quàm apertissimè patuit, Doctores citatos à parte contraria non tantum sibi non fauisse, imò veriùs aduersatos fuisse. Hęc omnia hic inferere studui, ut ueritas tam difficilis, & quotidianæ quæstionis, hominum memoriæ traderet ad laudem Dei Optimi Maximi omnium bonorum largissimi, ac munificentissimi largitoris, decus meæ Congregationis, & solamen Confessorum, Consultorum, ac Iudicum piorum: necnon ad eruditionem pœnitentium ut scire queant quomodo euadant laqueos Diaboli in mutuis, & restitutionibus faciendis tam circa ipsas ufuras exactas, quàm circa quodcunque detrimentum illatum iniuste proximo suo.

Ad argumentum, modò, allatum in principio præsentis quæstionis facilissima erit responsio, dicendo ipsum locum habere in pœna iniuste illata, non autem iuste secundum Ieremiæ sententiam, seu orationem, dicentis: Duplici contritione contere eos Domine. Laus Deo sit semper.

Ierem. cap. 17.
ver. 18.

F I N I S.

